Goti Hanjuwä Iqueqä Kukŋui

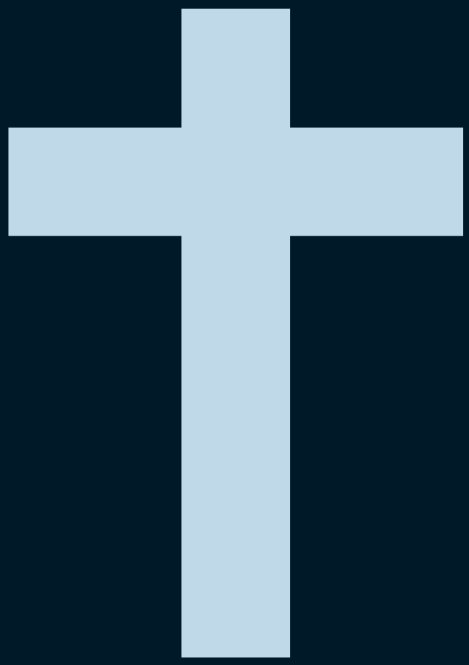

he New Testament in the Menya language of Papua New Guine

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukŋui

The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

FRT 1
INT 3
Matiu 4
Makä 74
Lukä 115
Jonä 185
Wäuŋuiŋqä 236
Romä 303
1 Korinä 336
2 Korinä 367
Galesiya 387
Epäsäsi 399
Pilipai 411
Kolosi 419
1 Tesälonaika 427
2 Tesälonaika 434
1 Timoti 438
2 Timoti 448
Talusi 455
Pilimänä 460
Hipru 462
Jemisi 485
1 Pitä 493
2 Pitä 501
1 Jonä 506
2 Jonä 514
3 Jonä 516
Jutä 518
Itkimäkqä 521
Kukŋuä quati 555
TDX 566

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukŋui
Goti Iqueqä Kukŋuä Qänakŋä Iqu

Published by
With assistance from
Wycliffe Canada

The New Testament in the Hapäwanjukä Dialect
of the Menya language
spoken by approximately 25,000 speakers in the Menyamya District,
Morobe Province, Papua New Guinea

Illustrations on pages 43, 73, 78, 79, 103, 108, 118, 125, 136, 161, 175, 230, 239, 256, 285, 292, 312, 346, 439, 496, 600, 608, 622, 638, 647, 648, 673, 728, 740, 767, 768, 769, 771, 775 and 781 are by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.
Illustrations on pages 726, 734, 738 are by Birney Boyd. Used by Permission.
Illustrations on pages 121, 140, 198, 213, 262, 289, 462, 593, 681 and 683 are by Darwin Dunham © United Bible Societies, 1989.
Illustration on page 576 is by Carolyn Dyk. Used by permission.
Illustrations on pages 46, 66, 166, 185, 281, 295, 317, 334, 375, 385, 398, 408, 410, 434, 464, 471, 503, 519, 531, 535, 539, 603, 605, 668, 701 and 703 are by Dr Farid Faadil. Used by permission.
Illustration on page 445 is by Doris Graham. Used by permission.
Illustrations on pages 450 and 506 are by Yohana Hynum. Used by permission.
Illustrations on pages 7, 11, 33, 156, 166, 300, 389, 453, 508, 509, 521, 564, 584, 618, 641, 642, 647, 665, 666, 676, 692, 766, 773, 776 and 781 are by Horace Knowles © The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.
Illustrations on pages 56, 740 and 772 are by Horace Knowles revised by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.
Illustrations on pages 19, 352 and 358 are by Look, Listen & Live series © Global Recordings Network.
Illustrations on pages 429, 490, 587, 677, 754 and 765 are by Alice Paschal. Used by Permission.
Illustrations on pages 724 and 780 are in the public domain.
Illustrations on pages 205, 270, 340, 341, 342, 360, 367, 429, 514, 656, 657, 658, 660, 682 and 713 are © Southern Baptist Convention, 1987.
Illustrations on pages 424 and 571 are by Gordon Thompson © 2012 Wycliffe Bible Translators Inc. and are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Australia License.
Illustrations on pages 4, 22, 84, 92, 152, 220, 259, 277 and 418 are by UBS New Reader Series © United Bible Societies
Illustrations on pages 94, 172, 183, 232, 253, 323, 329, 480, 560, 567, 654 and 719 are by Graham Wade © United Bible Societies, 1989.
Cover illustration computer adaptation by Dan Bauman.
Colour illustrations and photographs are used by permission of the following photographers and organisations:
© Todd Bolen/www.bibleplaces.com
© Hank Dannecker, 2007
© Mark Evans
© Kim Guess/www.bibleplaces.com
© Frank Mecklenburg, Zion Pathway 2007

© Ritzuo Ozaki
© Schmidt Colour Photos
© Southern Baptist Convention, 1987
© Gloria Suess/www.bibleplaces.com
© www.scrolls4all.org
© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.
First Edition 2017 (KBS) – 1600
ISBN: 0 86893 488 7

Goti Iqueqä Kukŋuä Qänakŋä Iqueqä
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Bukä tque, Goti Iqueqä Kukŋuä Qänakŋä Iqueyi. Jisasi Iqu qua buta ävautä, qäukuä yätuŋqä aŋgi yqaŋgqetaŋi, Goti Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋi, kukŋuä tä äqäpŋqä äwikqe. Jisasi Iqu qua täuŋqä maquvepqä änä itaŋga, Goti Iqu, Iqueqä Kukŋuä Kiŋganäŋä Ique, Mosisi iquesä, hiŋuä-tqä iquautä, äqäpŋqä äwikqe. Iqu, ämaqä-qune Iqueqä suqeŋqätä, äwiŋqeŋqätä, wäuŋuä eeqänäŋä Iqu imäkkqeŋqätä, näqŋqä äŋguä metuŋquä änätapkqe. Iiŋqe ne Iqueŋi, “Äŋguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutuŋquänänji.

Goti Iqu kukŋuä tä Iqueqä ämaqä iquau kiŋganä vqaŋga, iqua Grikä iquauqä aŋä-kukŋuä du äqäkuwi. Quvokuä hui ae äpäwqaŋga, kukŋuä äma ikämiŋuwä iqua, qokä-apäkä kuapänäŋi Grikä iquauqä aŋä-kukŋuiŋqä maqŋqä etaŋgä äqumbiyi, aŋä-kukŋuä hui-mända äkunmäkpŋqä ipäqäkuwi. Itaŋga wiyä-kukŋui, quväukuä 1382 iuŋi, Goti Iqueqä kukŋui Iŋglisi-mända äkunmäkkuwi. Ga 1989 iuŋi, kukŋuä Tok Pisinqä iu-mända äkunmäkkuwi. Itaŋi 2016 iuŋi, ne Goti Iqueqä yätamäkqä dutanä, Iqueqä Kukŋuä Qänakŋä Iqu, aŋä-kukŋuä Menya iu-mända qäpu äkunmäkkque. Ne kukŋuä Grikä iutä, wiyä-kukŋuä iquaqutä a ätäutanä, kukŋuä iqueqä quatiŋqä ämenitaŋi, aŋä-kukŋuä Menyä iu-mända äkunmäkmiŋque. Iiŋqä-pqe ne Goti Iqueŋi, “Äŋguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutuŋquänänji.

Mosisi iqu äpäkonätŋqä itä, Israitqä iquauŋi, Goti Iqueqä kukŋuä-suqä aŋgi ätuätäqäŋgaŋi, tii ätukqe.

> He Israitqä iquenä, qätä äŋguänä nyipu! Neqä Naqä Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Iŋi si tqä Goti Hanjuwä Naqä Iqueŋi, äwqetä, qeqä-quuvqetä, yäŋänäqŋqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kiŋguätŋqeqä. Itaŋga kukŋuä täŋga etqäqe, si hui mimäuqä, kŋuä yqänä kiyätaŋguti pmettŋqänänji. Tqä ymeqä iquauŋi, kukŋuä iiŋiŋqe yäŋänäqŋqä motquatŋqänänji. Ga tqä aŋä äpmanä iu, qaŋä äwätnä iu, hiqaqä äwitnä, pämä ävautŋnäŋgaŋä-pqe, kukŋuä iiŋä iquauŋqä tquätŋqänänji.
>
> (Kukŋuä-suqä 6:4-7)

Aŋä-kukŋuä Menya tqä iqune Goti Iquenyqä tääqe, Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, bukä tquesa, yäŋänäqŋqä nemäktŋqä ätuätqäŋu. Iutaŋi ne Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, Iqu suqä ikikinyäŋinä imäkätŋqä-pa, imäkätanä, ga Iqueŋi yeeqä iwimäkatuŋquänäyi.

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
Matiu
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Bukä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä 4 iqua, ii tiwiqä nätmatqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetaŋga ätimäumiŋqeŋqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kiŋganäŋi, ii nätmatqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkukuwä iutaŋi, aŋgi ävaukqä iuŋqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, qäukuä haqä yätuŋqä äväma ekqeŋqä.

Nätmatqä naqänäŋä hŋqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hiŋuiqänä kukŋuä guä ämäsäueqaŋgi, qu bukä yäuä iu äqäkuwä äqänäŋqe, Jisasi Iqu qayunänä timäutŋqä diŋqä imäkkqe. Goti Iqu kukŋuä guä ämäsäuetä, “Ämaqä Israitqä iquau aŋgu itmetŋqä Hŋque dowatmniqeqä” ätkqe. Bukä tqu tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueŋi, tiiŋiŋqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmatqä kuapänä imäkmiŋqe, kukŋuä Goti Iqueqä hiŋuä-tqä iqua, hiŋuiqänä ätäpu äqäkuwiŋqe, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäumiŋqeŋqä. Hiqŋqä täu hiŋuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänäŋä, bukä Matiu ique ätäŋqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqä iuŋqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäuŋuä imäkkqeutaŋi, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnäŋä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwiŋqä iunä qänaknä iqäpŋqä äwinyä.

Bukä Matiu tqueŋi, Jisasi Iqueqä kukŋuä quäuqänäŋä 5-qua ätmiŋqeŋqä äqänä. Kiŋganäŋi, saptä 5 iuta 7 iuŋqe, ii kukŋuä tiiŋiŋqä ätäŋqeyi. Jisasi Iqu, qoqoŋä hŋqueqä haqä yatu ätqäuä, kukŋuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänäŋä iquauqä suqä imäkqäpŋqeŋqä, awä ätmiŋqe. Kukŋuä huiziqu, saptä 10 iuŋi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyäŋga imäkqäpnuwäŋqeŋqä, kukŋuä äwikqe.

Kukŋuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iuŋi, Jisasi Iqu kukŋuä awi, kukŋuä ktqä Goti Iqunä miqe äänä hitaŋgqeŋqä ätumiŋqe. Kukŋuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iuŋi, Jisas Iqu, kukŋuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäkqäpnuwäŋqä iiŋqä ätkqe. Kukŋuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutäŋi, Jisasi Iqu nätmatqä hea yäpakäŋga timäuniqeŋqä ätkqe.

Qänakŋi ämaqe, Jisasi Iqueŋqä, himä-wiuŋqä ipu, Iqueŋi haŋä-iqä kuapänäŋi äwiminuwi. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, aŋgi vaukqeŋqä äqäkqe.

Bukä tqu kiqä-kiuäŋi, ämaqä äsqu äqäkqeŋqä kukŋuä hui hmanji. Ii etaŋgqeŋqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu kŋuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänäŋqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkauŋqä**

1 Kukŋuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkauŋqe. Iqu häŋeqä Dewiti iquesaŋi, itaŋga Dewiti iqu häŋeqä Aprähamä iquesaŋi.

2 Aprähamä iqu, Aisakä iqueqä kanique. Itaŋga Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kanique. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, käŋguäkauqätä kanique.

---

* **1:** Lukä 3:23-38

3 Jutä iqu, Peresi iqueqätä, Sela iqueqätä kanique. Iŋgueqiyqä känai, Tema iiyi.
Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique.
4 Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique.
Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique.
5 Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iiyi. Boasi iqu, Opeti
iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iiyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique.
6 Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.
Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hiŋuiqänäŋi Yuraya iqueqä
apäkä emiŋqe.
7 Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique.
Apiya iqu, Asa iqueqä kanique.
8 Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique.
Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique.
9 Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu,
Hesekiya iqueqä kanique.
10 Hesekiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique.
Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniquvi.
11 Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, käta-käŋguäkauqätä kanique. Iŋganı, mäkä-
huŋqä hŋqua Israitqä iquauŋi, Bapilonä iuŋqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä
äpmuatekuwi.
12 I äpmapiyitaŋi, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu,
Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe.
13 Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä
kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe.
14 Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe.
Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe.
15 Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe.
Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe.
16 Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai,
Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqäŋuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne
ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä Iquvi.”
17 Iiŋä etaŋgi Jisasi Iqu Aprähamä iquesaŋä hueqä-himqä Ique. Iŋi Aprähamä
iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämaŋguwitaŋi, Dewiti iqu ekqe. Itaŋga Dewiti iquesa,
ämaqä 14 iquau inä eqiyämaŋguwitaŋi, mäkä-huŋqä iqua Israitqä iquauŋi Bapilonä
iuŋqä ätuma äukuwi. Itaŋga Bapilonä iuŋqä äukuwitaŋi, ämaqä 14 iquau inä
eqiyämaŋguwitaŋi, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqeŋqä†

18 Jisasi Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä Iqueŋi, Iqueqä
känai ämikqeŋqä kukŋui, tiiŋi. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakŋä
ae äunyqaŋguwäŋga, iqu mämeqä änä etaŋganı, Dŋä Äŋguä Iqu iiyqä äwqä imda
imäkqaŋgi, ii äwqä-täŋä emiŋqe.
19 Iiyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-täŋi etaŋgi näqŋqä ämeqe, ämaqä jänäŋu eä,
qokä-apäkä iquauqä hiŋuä iqiŋi, ii womba iŋqä meqäŋqe mäwiŋganı, hiŋuinä
qunäwatmätä ikqe.
20 Iqu iiŋä imäkätŋqä kŋuä yqänä indqänätqätaŋga, wätqä iuŋi Goti Naqä Iqueqä
eŋätqä hŋqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matŋqä
diŋqe, si kŋuä kuapänä mindqäŋqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnäŋqä Iqu, Dŋä
Äŋguä Iqu änyueqeqä.

---

† **1:17** Lukä 2:1-7

21 Itaŋga ii Ymeqä Qokä Hŋqu nyuäŋqiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetaŋi, häŋä imäkäqumuatäniqeqä. Iŋi si Iqueqä yoqe, 'Jisasi‡ Iqukiyä' nyuättŋqeqä" ätukqe.
22 Nätmatqä eeqänäŋä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukŋui, qäyunä imäkätŋqä ätimäukqe. Naqä Iqu hiŋuä-tqä hŋque kukŋui tiiŋä äwikqe.
23 *"He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-täŋä eätä, ymeqä qokä hŋque nyuäniqeqä. Qu iqueqä yoqe, 'Imanueli iqueqä' nyuätpnuwäŋqeqä. Yoqä tqueqä quati, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä."*§
24 Itaŋga Josepä iqu, hiqaqä äwämiŋqe ivatuwänäqe, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqe.
25 Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquaŋgqäŋgaŋqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä imiŋqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, "Jisasi Iqukiyqä" änyuätkqe.

2

Näqŋqä-täŋä iqua, Jisasi Ique äwimakuwiŋqä

1 Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätaŋga, Mäliya Jisasi Ique aŋä-himqä Betlemä iu ämikqe. Qänakndaŋi ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisaŋä näqŋqä-täŋä iqua, Jerusälemä iuŋqä äyappiyi, yatŋqä hiŋginäwa ikäkuwi.
2 "Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitŋqä, täŋga änyquä Iqu, äŋgi winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mäŋgisa äqunätanä, Iquenyqä qoŋä woktatuŋquä äyapqunä."
3 Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iiŋä äwiyäqe, iqu kŋuä kuapänä indqänätä, änämiqä imiŋqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iiŋä imiŋuwi.
4 Iiŋä hitaŋgi, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatŋqä tiiŋä äwikqe. "Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitŋqä Ique atäuŋuä ikqä Iqu, aŋä äsqisa timäutŋqäwä?" ätukqe.
5 Iqu yatŋqä i vqaŋga, qu kimaŋi tii qe ätukuwi. "Iqu aŋä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutŋqeqä. Hiŋuä-tqä hŋqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui ätätä, bukä iu tiiŋä äqäkqeqä.
6 *'Qua Jutiya iuŋi, aŋä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitaŋä hŋqu, huiziquau miqä timäuniqeqä. Iqu Ŋqä ämaqä Israitqä iquau miqäŋqä pmeniqeqä,' ätätä äqäkqeqä"* ätukuwi.*
7 Heroti iqu kukŋuä tä qätä äwiyäqe, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisaŋä näqŋqä iquau tääqä maqŋqä ätuätumeqe, yatŋqä vqaŋga, qu, "Qätäqueqä iqu hea iŋga ätimäuqeqä" ätukuwi.
8 Itaŋi iqu näqŋqä ämeqe, iquau ätäwqatkqe. "He Betlemäŋqä äwipu, Ymeqä Iquenyqä qävqä äŋguänä ipiyä. Itaŋga he hiŋuä ae äqumbiyi, nyi ndpŋqä aŋgumä quveppiyä. Nyi-pqe äpätmä, Ique qoŋä woktäumqänänyä."
9 Qu ique qätä äwipiyi, qe äukuwi. Wätqätaŋguwäŋgaŋi, qätäqueqä mäptqä timäuqä iŋgi äquŋguwä iqu, iquauŋi hiŋuiqä äwimamiŋqe. Itaŋga iqu äwätä, aŋä Ymeqä Iqu witaŋgqä iu, haqä yätqä äpmakqe. 10 Iŋgaŋi iqua iiŋä äqumbiyi, yeeqä kiiŋä qe äwiŋgqe.
11 Itaŋga iqua aŋä yäpä iŋgisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känai Mäliyatäŋi äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qoŋä äwoktäupu, hipeŋui qua bu ekuwi. Itaŋi iqua golqetä, eqä wetqä jinaŋä äŋguänäŋä weqetä, zä-wänuŋuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikuwi.

---

‡ **1:21** Yoqä Jisasi, kiqä quati tiinji. Qokä-apäki häŋä imäkäqumuatqä. § **1:23** Asayä 7:14 * **2:6** Maika 5:2

12 Iŋganŋi Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä aŋgumä mäwqä pambiyä” tquaŋga, iqua quwqä aŋämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipäŋqä zä äwäkuwiŋqä

13 Iqua ae uwqaŋguwäŋganŋi, Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu, Josepä ique wätqeu äwimetä ätukqe. “Heroti iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, päsätŋqä iqiyä. Iŋi si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäutä itmetnä, itaŋga Isipä iuŋqä zä ätuma äwätnä, pmatŋqeqä” ätukqe. “Nyi si aŋgumä ktqaŋgmdqäŋganŋqäuä.”

14 Itaŋi heatqäŋga, Josepä iqu ivatuwänäqe, Ymeqä Iquesä, känäutä Isipäŋqä qe ämitimäukqe.

15 Iqu iu yqänä pmetaŋga, Heroti iqu qe äpäkoŋgqe. Nätmatqä tä ätimäukqe, Naqä Iqu Iqueqä hiŋuä-tqä hŋque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe. “*Ŋqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeqä*” ätkqe.†

Ymeqä qokä iquau äpäkkuwiŋqä

16 Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisaŋä iqua, ique awä mätquä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwiŋqä näqŋqä ämeqe, iqueqä äwqe tnäŋä wiŋganga, ämaqä hui Betlemäŋqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, aŋä-himqä qäqiqi ämätnäŋqä iutäŋi, he ymeqä qokä quväukuä hŋquaqu mämäwqätäuqä iquauŋi, pizqä päkpiyä.” Iqu näqŋqe, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisaŋä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iiŋi mämäwqätäuqä iquauŋqä ätukqe.

17 Qu ymeqä i äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hiŋuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe.

18 “*Aŋä-himqä Lama iuŋi, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauŋqe, kŋuä äqiyäpu pmapqä iqaŋguwäŋga, qu qätä äwikuwi. Ymeqe mäpmeqä itaŋguwiŋqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkpŋqä diŋqe, mäwiŋqä imiŋqe.*”‡

Isipäta, Nasäretqäŋqä aŋgi äukuwiŋqä

19 Heroti iqu ae äyä päkoŋganga, Isipä iuŋi, Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu, Josepä ique äwimetä tiiŋä ätukqe.

20 “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsanä-tpu ikuwä iqua, ae äpäkoŋguwiqä. Iŋi si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäutäŋi itmetnä, qua Israitqäŋqä aŋgumä upŋqeqä.”

21 Kukŋuä ii qätä äwiyäqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iuŋqä äukuwi.

22 Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä aŋä ämetä, Jutiya iu mitqätaŋgqeŋqä qätä äwiyäqe, iqu zä wiŋganŋgi iuŋqä mäwqä ikqe. Iiŋä etaŋgi Goti Hanjuwä Iqu wätqeuta kŋuä vqaŋgi, iqu qua Galilisäŋä iŋgisaŋqä äukqe.

23 Iu ätimäuqe, iqu aŋä-himqä “Nasäretqävqä” ätmiŋuwä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hiŋuä-tqä iquauqä kukŋui qäyunä qe ätimäukqe. “*Qu iquenyqe, ‘ämaqä Nasäretqätaŋä-queqä’ tupnuwiqä.*”

3

*Jonä asŋä-qäyqä iqu, kukŋuä awä ätumiŋqeŋqä**

1 Itaŋi quväukuä hui ae äpäwqaŋga, Jonä asŋä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäutä, aŋä avqŋqä iu äpme, ämaqeu kukŋuä awä tii ätumiŋqe.

2 “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepqeŋqe, hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

3 Kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiinji.

“*Aŋä avqŋqä imdaŋi, ämaqä hŋqueqä maŋi tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’* ”†

---

† **2:15** Hosiya 11:1 ‡ **2:18** Järämai 31:15 * **3:** Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † **3:3** Asayä 40:3

4 Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itaŋga yaqueqä huiwi, aquvä
ämuäsämäumiŋqe. Itaŋi peŋuätä, wiyä-makŋuä aŋitä ätetä äŋgmanmiŋqe.
5 Iŋgaŋi ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itaŋga eqä Jotänä iqueqä
maŋä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpmiŋuwi.
6 Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqeŋqä awä tquaŋguwäŋgaŋi, Jonä iqu eqä Jotänä iu
asŋä äwqämiŋqe.
7 Iŋgaŋi Jonä iqu, Parisi hŋquatä, Satyusi hŋquatä, asŋä mapŋqä kuapänä pqaŋgä
äqunäqe, iqu tiiŋä ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti
Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋä äpäŋqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqaŋgikä?
8 Hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä.
Iiŋä imäkquwi, he zä hŋqu häukuä-täŋä eŋqä-paŋuenjqä.
9 ‘Aprähamä iqu neqä awiqu hitaŋgqetaŋi, ne äŋguä äpmeŋunä-qe,’ matŋqä
pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka
epŋqe, äŋguä imäkänä.
10 Zä-häukuä äŋguä mäwiqaŋgutqä iquauŋi, tä täuvepŋqä diŋqe, japiŋi zä-quatä
iqi ae äwinä” ätukqe.
11 “Hiqä kŋui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä’ motquapŋqe, nyi
asŋi eqetänä eqiyätqäŋä. Iiŋä etaŋgi Ämaqä nyi ämaŋqutäuŋqä Iqu, qänaki änä
äpäŋqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmäŋqe mamqe, ämaqä äŋguä-qunä ma, quvqunji.
Iqu asŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Äŋguitä, tä itä heqiyäŋqiyä.
12 Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä
aŋiu pŋqä maeniŋqeqä. Itaŋga kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asŋä äwqäkqeŋqä‡

13 Iŋgaŋi Jisasi Iqu qua Galili iu ävämaŋi, Jonä iqu asŋä wuqiyätŋqä, ique eqä
Jotänä du äwimakqe.
14 Itaŋga Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asŋi, Si ŋqiyqänäŋä qäyuŋä-qe, nyi kqämqä äpŋi,
änääŋqäwä?” ätukqe.
15 I tquaŋga Jisasi Iqu kimaŋi, “Qäyä eenä. Täŋgaŋi Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä.
Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä eeqänäŋi qäyunä timäutŋqe, ye suqä ii imäkeŋqeqä”
ätukqe. Iŋgaŋi Jonä iqu kukŋuä duŋi qänaknä ikqe.
16 Jisasi Iqu asŋä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqaŋga, maqänäŋi qäukui qŋqaŋä
eŋqä-pa qe äutäŋgqe. Itaŋi Iqu, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, yŋŋä-heeqä eŋqä-pa
äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqaŋgi hiŋuä äquŋgqe.
17 Iŋgaŋi qäukuä yätutaŋi, maŋä hŋqu tiiŋä äqäŋgqe. “Ämaqä Tqu, Ŋqä Ymeqä
Nyi kiiŋä änyinätŋqä Iqueqä. Ŋqä äwqä imdaŋi, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä”
ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqeŋqä**

1 Iŋgaŋi Jisasi Iqueŋi, Dŋä Äŋguä Iqu, aŋä avqŋqä iuŋqä ätma äukqe. Ii, Setänä
iqu Ique yamwiqä vätŋqä diŋqä.
2 Iqiŋi Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä maŋqä äpmeqe, buayäŋqä dä äwikqe.
3 Iŋgaŋi dŋä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä
Ymequki etaŋgutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbŋqä, kukŋuä tuvä” ätukqe.
4 Jisasi Iqu kimaŋi, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui tii äqänä.
*‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä
eeqänäŋä iutanä pmeqeqä,’* ätä äqänänä” ätukqe.†

---

‡ **3:12** Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22 * **4:** Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13 † **4:4** Kukŋuä-suqä 8:3

5 Iqu iiŋä tquaŋga, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä-himqä
iuŋqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkqä aŋä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä
Iqueqä Ymequki etaŋgutqe, qua mäŋi ikuapmävä” ätukqe. “Tiiŋä etaŋgi, Goti
Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tii äqänä.
6 *‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä eŋätqä iqua äŋguänä mikipŋqä ätuäŋqiyä. Tqä yuki
hikä iu hui matävqä isŋqä diŋqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpŋqäuä.’ ”*‡
7 Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋä-pqe inä äqänänä.
‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueŋi, yamwiqä mävqä panä.’”§
8 Itaŋi Setänä iqu aŋgumä, qoqoŋä haqä naqä ziimäŋä hŋquenyqä ätuma
äyäqe, aŋä-himqä eeqänäŋä qua täuŋitä, iquauqä nätmatqä äŋguä eeqänäŋä itä
ämotquakqe.
9 Ga iqu tiiŋä ätukqe. “Si qoŋä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqaŋgtqe,
nyi eeqänäŋä tä Si ktapmqänä.”
10 Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä
iuŋi tii äqänä, *‘Si qoŋä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä
ämamäutnä, wäuŋui Iqueqenä iqaŋginyä.’”**
11 Iŋgaŋi Setänä iqu Ique ävämeqaŋga, eŋätqä iqua äpäpu, Ique yätamäkqä
äwikuwi.

Jisasi Iqu wäuŋui, Galili iuta ipäqäkqeŋqä†

12 “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäuquwiqä” tqaŋgä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili
iuŋqä aŋgi äukqe.
13 Itaŋi Iqu aŋä-himqä Nasäretqä iuŋi ävämaŋi, aŋä-himqä Kapänamä buŋqä äwitä
äpmakqe. Kapänamäŋi, eqä-huäŋä Galili-täŋä qäqiqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä
hueqä-himqä iquauqä qua iuvi.
14 Iqu e imäkätä, kukŋuä hŋqu Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋä iu
ätimekqeuŋi, qäyunä timäutŋqä ikqe.
15 “*Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huäŋä duŋqä änyäwäŋqä qäqiqi
eä, eqä Jotänä-täŋä iŋgi-mända, qua Galili-täŋä iŋgisayi. Itaŋga ämaqä Israitqä
iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeŋäuä.*
16 *Ämaqä pisqukuä imä äpmeŋuwä iqua, qu we-huŋqä naqä ique hiŋuä ae
äqunäŋäuä. Ga ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua eŋqä-paŋä äpmeŋuwä iquauŋi, we ae
äwiomäkqiyä*” ätkqeqä.‡
17 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kukŋuä awä ätipäqiyätä, tiiŋä ätukqe. “Goti
Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwiŋqä-qae, hiqä kŋui
äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqeŋqä§

18 Iqu eqä-huäŋä maŋä Galili iu qaŋä äwätäqäŋgaŋi, Saimonä, Endru gueqi
hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätaŋginyä äquŋgqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä
ique. Iŋgueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämamiŋiyi.
19 Iqu iquaqui hiŋuä äqunäqe, “Nyi qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqeŋqe
ämäqesquamqänänyä” ätukqe.
20 I tquaŋgaŋi, iŋgueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emäŋi, Ique qänaki
äwivändkiyi.
21 Iqisaŋi haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä hŋgueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä
hiŋuä äquŋgqe. Iquaqu Sepri iqueqä hikŋä-quaqu eänyä, imätqua yimba iu
äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqaŋgi anä imäkqämanmiŋuwi. Jisasi Iqu
iŋgueqi hiŋuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe.

---

‡ **4:6** Apqä Bukä 91:11-12 § **4:7** Kukŋuä-suqä 6:16 * **4:10** Kukŋuä-suqä 6:13 † **4:11** Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ **4:16** Asayä 9:1-2 § **4:17** Makä 1:16-20

22 I tuätumeqaŋgaŋi, iŋgueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämaŋi, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä täŋä-yaqä hŋquau, äŋguä iwimäkkqeŋqä

23 Iŋgaŋi Jisasi Iqu qua Galili iuŋi qaŋä ikitä, quwqä aŋä aquväqŋqä iuŋi näqŋqä ävätä, kukŋuä äŋguänäŋä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqeŋqä awä ätuätä, täŋä-yaqä huitaŋä-huitaŋä eeqänä äŋguä imäkätä ikäminqe.
24 Iquenyqä kukŋui, qua Siliya iuŋi eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iqueŋqä, täŋä-yaqä huitaŋä-huitaŋä-täŋitä, dŋä quvqä-täŋitä, yaqä ppqä-täŋitä, yaqä ŋŋuä-täŋitä, eeqänä äma pqaŋguwäŋgaŋi, Iqu eeqänä äŋguä imäkkqe.
25 Itaŋga ämaqä kuapänä qua Galilisaŋä iquatä, qua Dekapolisisaŋä iquatä, Jerusälemätaŋä iquatä, qua Jutiyataŋä iquatä, eqä Jotänä yätäqäŋgisa pmeqä iquatäŋi, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu qoqoŋä yätu äpme, kukŋuä awä ätukqeŋqä (5:1-7:27)

5

*Ämaqä äwqä yeeqä-wiŋqä iquauŋqä**

1 Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pqaŋgä äqunäqe, qoqoŋä yätuŋqä ekqe. Iqu iqi quamä pmeqaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Iqueŋqä äpkuwi.
2 Iŋgaŋi Iqu iquau tiiŋä ämotquakqe.
3 “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hiŋuä iqi qäyunäŋunä hmanjqä’ kŋuä indqänätqäŋuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqu ämaqä iiŋä iquau ämitqätaŋgqeŋqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.
4 Ämaqä, suqä quvqeŋqä kŋuä äqiyätqäŋuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä haŋuä iwimäkätŋqä iiŋqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.
5 Ämaqä, iquauqä yoqe mändi äkittqänätqäŋuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iiŋqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.
6 Ämaqä, suqä jänäŋiŋqä äwa ipu, ique mapŋqä kiiŋä äwinyätŋqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkpŋqä qäyunä väniqä iiŋqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.
7 Ämaqä, huizi iquauŋqä qeqä äwimänätä yätamäkqä ävätqäŋuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu quŋqe asä inä wimänäniqä iiŋqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.
8 Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyäŋä änyäŋuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hiŋuä qumbnuwäŋqe, qu äwqä yeeqä ipŋqeqä.
9 Ämaqä, äkasuwä-mäkä mändi kittqäpŋqä imäkätqäŋuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqe, ‘Ŋqä ymeqä-quaiqä’ tuäniqä iiŋqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.
10 Ämaqä, suqä jänäŋä iu qänaki itqätaŋguwiuta, huizi iquauqä hipa iuta haŋä-iqä ämetqäŋuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqu ämaqä iiŋä iquau ämitqätaŋgqeŋqe, äwqä yeeqä ipŋqeqä.
11 He Nyaqä yoqä ämetqätaŋguwiŋqä, ämaqe kukŋuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quaŋgä tqaŋguwäŋgaŋi, he äwqä yeeqä ipŋqeqä.
12 Hiŋuä-tqä he mäpmeqäŋga äpmamiŋuwä iquauŋi, ämaqe suqä quvqä asä iiŋi itquamiŋuwiqä. Itaŋga he Nyaqä yoqä ämetqäŋuwitaŋi, nätmatqä äŋguänäŋi qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iiŋiŋqe, he äwqä yeeqä kiiŋä ipŋqeqä.”

“He hakitä, we-huŋqetä, eŋqä-paŋuenjqä”

---

* **5:** Lukä 6:20-23

13 “Qua täu qui maqänä mimäkŋqä, äpakänä witätŋqe, he hakä eŋqä-paŋuenjqä.
Haki ätquäŋqä qäpu heqaŋgutqe, hakä ätquänätŋqe, aŋgumä äänä timäuniqiyä?
Oeyqä. Aŋgi wäuŋuä miqä iqaŋguti, ämaqe bi ätnämäupu, qonjqä ipŋqäuä.†
14 Qua täuŋi, he we-huŋqä eŋqä-paŋuenjqä. Aŋä-himqä hŋqu qoqoŋä iu
ämätnäŋqe, zä mamätŋqä itäŋqiyä.
15 Asä iiŋi, ämaqä aŋä iu pmetaŋguwä iquau we wunätŋqe, ämaqe hiqi-tä
ämäsäupu häkä imä matqäteqä ipu, kiqä ätqäuqä iqinyä tqätepŋqäuä.‡
16 Iiŋä etaŋgi heqä we-huŋqe, ämaqeu we wunätätŋqänänjqä. Iŋi iqua, he suqä
äŋguänäŋä imäkätqätaŋgä eqämbiyi, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä yoqe
haqeqä mamäupŋqäuä.”

Kukŋuä-suqä, Goti Iqu Mosisi ique äwikqeŋqä

17 “He Nyinyqe, ‘Iqu kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä itä, kukŋuä hiŋuä-tqä iqua
äqäkuwä itä, huätä mamäutŋqä äpqeqä’ kŋuä mindqäŋqä pambiyä. Oeyä! Nyi
huätä mamäumqä äpqä ma, qäyunä naqä-qakuä timäutŋqä äpqeqä.
18 Nyi he naqä-qakuänä etqänä. Qäukuitä, quaetä, aaŋqä hiqaŋganqe, kukŋuä-
suqä iutaŋä wäŋqä hmbu aaŋqe, maeqä yäniqeqä. Oeyqä. Nätmatqä Goti Hanjuwä
Iqu äwinyäŋqä eeqänäŋi ae ätimäuqaŋganqe, hiqŋqä wäŋqä suqä iu äqäkuwi,
eeqänäŋi äwitäniqeqä.
19 Iŋäqe ämaqä hŋqu, suqä Mosisi iqu äqäkqä iutaŋä wäŋqä hmbi mändi
äkittqiyätä, ämaqä hŋquau mända-pqä inä eyäqiyämetqe, suqä ipu huiziquauqä
yäpä imä qäyä witaŋgqä-qe, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqä iuŋi, ämaqä tqueqä
yoqe wäŋqäpu, huiziquauqä yäpä imä winiqeqä. Itaŋgi ämaqä hŋqu suqä iuŋi
qänaknä itä, ämaqä iuŋi ämotquamitätqe, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqä iuŋi,
iqu yoqä naqä meniqeqä.
20 Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuŋi, jänänäŋä imäkäpiyäŋganji,
ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquauqätä, Parisi iquauqätä, suqä jänäŋä imäkqä
iuŋi mämäwqätäuqä ipu qänaki iquwi, he Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqä iuŋqe
änä mäyqänäŋiqä.”

Äwqä tnäŋiŋqätä, ämaqä päsqeŋqätä

21 “Kukŋuä hiqä taqä-tawäkiqua qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiiŋä ae äyä
äwiyätqäŋuwiqä. *‘Ämaqä pizqä mapäsqä ipŋqeqä.’*§ Itaŋga *‘Ämaqä hŋqu ämaqä
hŋque pizqä äpäsätqe, iqueŋi kukŋuä wimeniqeqä.’**
22 Itaŋgi Nyi he tiiŋä etqänä. Ämaqä hŋqu ämaqä hŋququque äkasuwä ätuätqe,
iqueŋi kukŋuä wimeniqeqä. Itaŋi, ämaqä hŋqu hŋquququeŋi, ‘Hiŋginqukiyqä’
ätuätqä iqu, kukŋuä iwäsäuqä naqä iquau wimeniqeqä. Itaŋi ämaqä huizi ique-
mända, ‘Si ämaqä kŋuä maeqä hŋgisanä iqä iqukiyqä’ ätuätqä iqu, tä quvqä iqu
äsäŋqä iuŋqä wäniqeqä.
23-24 Iiŋiŋqe, si hiqäva äma äpätnä, hiqäva-imäkqä ttawä iu ätqäutŋäŋganji, tqä
sämaquenyqe, ‘Iqu nyitä kukŋuä-täŋueqä’ kŋuä indqäŋgŋi, tqä hiqäva iqi pŋqä
eätnä, iquenyqä äwätnä, äwqä naqä-hŋqunä ganä nyiyŋqeqä. E ae imäknyiyi, si
äwätnä, tqä hiqävae Goti Hanjuwä Ique iŋganä wisŋqeqä.
25 Ämaqä hŋqu si kukŋuä miktätŋqä iqaŋgutqe, itaŋi iqutä sitä kukŋuä tqä
aŋiuŋqä hänaqä iu qaŋä anä äwäsiyäŋganji, si maqänäŋi ique äwqä haŋuä
iwimäkätnä, iqutä jänä imäkiyŋqeqä. Si e mimäkqä iqaŋgtqe, iqu ämaqä jänä
imäkqä iqueqä hipa iu kivqaŋguti, jänä imäkqä iqu guä kiqiyäueqä aŋä iu miqä
iqueqä hipa iu kivqaŋguti, itaŋga iqu guä kiqiyäueqä aŋä iu mäqumuatekiyäniqeqä.

---

† **5:13** Makä 9:50; Lukä 14:34-35 ‡ **5:15** Matiu 6:22-23; Lukä 11:33-36 § **5:21** Aŋgumä Itmakqä 20:13, Kukŋuä-suqä 5:17 * **5:21** Aŋgumä Itmakqä 21:12

26 Nyi siŋi naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäuŋuä äkipqä iuŋi qäyunä
vätŋäŋgaŋqe, si guä kiqiyäueqä aŋiu mävämeqä yqänä pmettŋiqä.”†

Huiwä yaŋä ikiqä suqeŋqä

27 “Qu tiiŋä ätätqäŋuwiŋqe, he qätä ae äyä äwiyätqäŋuwiqä. *‘Qokä-apäkä*
ämaŋqe, huizitä huiwi yaŋä mikiqä ipŋqeqä!’‡
28 Itaŋgi Nyi he tiiŋä etqänä. Ämaqä hŋqu apäkä hui hiŋuä äqunä, ‘Iisä hiqaqä
anä womqe’ kŋuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutaŋi, suqä quvqe ae imäkqeqä.
29 Tqä hiŋuä ämuaŋgisaŋi suqä quvqeuŋqä äkiyqiyämeqaŋgutqe, huätä ätquätnä
bi tnämävä. Si iiŋä imäkqaŋgtqe, tqä huiwitaŋä hmbu yuuwä ätänäŋqä-qe, suqä
quvqä iiŋä mimäkqä iŋä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäŋqä iu matnämäuqä
ipŋqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänäŋqe, ii haŋä-iqä wäŋqäpiyqä. Tä duŋqä uwqe,
haŋä-iqä naqänäŋiqä.
30 Itaŋga tqä hipa ämuaŋgisaŋi suqä quvqeŋqä äkiyqiyämeqaŋgutqe, huätä
ätävätnä bi tnämävä. Si iiŋä imäkqaŋgtqe, tqä huiwitaŋä hmbu yuuwä ätänäŋqä-qe,
suqä quvqä iiŋä mimäkqä iŋä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäŋqä iu matnämäuqä
ipŋqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänäŋqe, ii haŋä-iqä wäŋqäpiyqä. Tä duŋqä uwqe,
haŋä-iqä naqänäŋiqä.”

Qokiqutä, apäkisä, anä näweqä pmesiyŋqeŋqä§

31 “Qu tiiŋä ätätqäŋuwiqä. *‘Ämaqä hŋqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqäŋgaŋi,*
*iqu iiŋä imäkätqeŋqä ämotquetŋqe, iiŋi, tuwaŋuä hui äqiyätä vätŋqeqä.’**
32 Itaŋgi Nyi he etqänä. Ämaqä hŋqueqä apäki, huizitä huiwä yaŋä mävqä
itqä qäyä etaŋgi, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukŋuä-suqä
ävausätŋqä iuŋqä iwimäkqiyä. Kukŋuä tqueqä quati, tiiŋiqä. Ämaqä hŋqu apäkä
iiŋi ämeqe, iqutä iisä, suqä qokä hŋqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iuŋi
ävausqinyqä.”

Kukŋuä yäŋänäqŋqä wimäkqä suqeŋqä

33 “Kukŋuä hiqä taqä-tawäkiqua hiŋuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä
tiiŋä ae äyä äwiyätqäŋuwiqä. *‘Si nätmatqä hŋqu imäktŋqä diŋqä kukŋuä*
yäŋänäqŋqä ätätŋäŋgaŋi, quaŋgi matqä panä. Si ätätŋä-pa Naqä Iqueqä hiŋuä iqiŋi
ii imäktŋqeqä.’†
34 I etaŋgi Nyi he etqänä. Hiqä kukŋuä hŋqu yäŋänäqŋqä imäkpŋqä etaŋgutqe,
he nätmatqä hŋqueqä yoqe matqä pambiyä. Oeyqä. Iiŋä imäkpŋqä etaŋgutqe,
qäukuiŋqä matqä pambiyä. Ii tiiŋi. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä,
Iqu äpme ämitŋqeyqä.
35 Itaŋga quaeŋqä matqä pambiyä. Ii tiiŋi. Qua iuŋi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä
yuki qutatä haqeqi äui äpmeŋqeyqä. Itaŋga Jerusälemäŋqä matqä pambiyä. Ii tiinji.
Jerusälemäŋi, Ämiqä Kiŋganäŋä Iqueqä aŋä-himqeqä.
36 I etaŋgi si kukŋuä hŋqu yäŋänäqŋqä imäktŋqä etaŋgutqe, tqä nyuäŋä iquenyqe
matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuäŋä iuŋi, dä qaandätä nätqätä huitŋqe, mimäkqä
isŋqinyä.
37 Hiqä kukŋui, ‘Auäqä’ ätäpu, ‘Oeyqä’ tpŋqeqä. Ii qäyuvqä. Kukŋuä haqä nändi
ätätqäŋuwi, quvqä imäkqä iquesanjqä.”

Hiqä himä-wiuŋqä iquauŋqe, kiiŋä eŋguätŋqä‡

---

† **5:26** Lukä 12:58-59 ‡ **5:27** Aŋgumä Itmakqä 20:14, Kukŋuä-suqä 5:18 § **5:30** Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * **5:31** Kukŋuä-suqä 24:1, 3 † **5:33** A Täuqä 13:2 ‡ **5:37** Lukä 6:27-36

38 “Qu tiiŋä ätätqäŋuwiŋqe, he qätä ae äyä äwiyätqäŋuwiqä. *‘Ämaqä hŋqu huiziqueqä hiŋui qui imäkqaŋgutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpŋqeqä. Itaŋga ämaqä hŋqu hŋqueqä hiquaŋi ämisqiyqaŋgutqe, he iqueqe, inä misqäpŋqeqä.’*§
39 Iiŋä etaŋgi Nyi he tiiŋäŋqe etqänä. Hŋqu quvqä etqueqaŋgutqe, iqueŋi he kimaŋi mitqueqä pambiyä. Hŋqu saqä maŋgawä iu kpäsqaŋgutqe, si hŋgisa inä wisuätŋqeqä.
40 Hŋqu si kukŋuä ämiktätä, tqä gque metŋqä iqaŋgutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisŋqeqä.
41 Hŋqu iqueqä yquayä äma qäqi wisŋqä ktqaŋgutqe, si iqutäŋi kiŋä näŋi tii äma wisŋqeqä.
42 Hŋqu si nätmatqäŋqä yatŋqä kiyqaŋgutqe, ique äwisŋqeqä. Itaŋga ämaqä hŋqu, ‘Si yakuä dapiyä’ ktqaŋgutqe, si ique tuwä mäwiyqä panä.”
43 “Qu tiiŋä ätätqäŋuwiŋqä, he qätä ae äyä äwiyätqäŋuwiqä. *‘Si sämaqä iquenyqe kiiŋä äkinyätä,** tqä himä-wiuŋqä iquenyqe, äwqä quvqä imäktŋqeqä.’
44 Itaŋgi Nyi he tiiŋä etqänä. He hiqä himä-wiuŋqä iquauŋqe kiiŋä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkquwä iquauŋqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau äŋguä itquetŋqä tääqä tpŋqeqä.
45 He iiŋä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätŋqä-pa imäkpŋqeqä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä äŋguitä, quvqetä asänä tuätŋqä iwimäkätqänä. Itaŋga piyä-pqe, ämaqä jänäŋä iquauŋqätä, suqä qäyunä mimäkqä iquauŋqätä, qiyätŋqä imäkätqänä.
46 Nyi kukŋuä iiŋä etqe, kiqä quati tiiŋiqä. He äwqe, ämaqä heŋqänä äwinyätŋqä iquauŋqänä hiŋgaŋgutqe, kimaŋi Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapäniŋqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqäŋuwä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqäŋuwiqä.
47 Iiŋä etaŋgqä-qe, he hiqä hita-hiŋguäkaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquauŋi äänä mäwqätäupŋqäwä? Suqä käta-kŋguäkauŋqänä äwiŋqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua-pqe inä imäkätqäŋuwiqä.
48 Iŋi Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu ikikinyäŋä äpmeŋqä-pa, he-pqe ikikinyäŋä iiŋä pmepŋqeqä.”

Suqä, äŋgui huiziquauqä hiŋuä iqi mimäkqeŋqä (6:1-18)

6

1 “He äŋguänäŋä wimasipiyä. He suqä jänäŋi imäkpiyäŋganji, ‘Hiŋuä naqämbŋqäuä’ kŋuä hiyqaŋguti, ämaqä iuqä hiŋuä iqisa mimäkqä ipŋqeqä. He iquauqä hiŋuä iqi imäkqaŋgpqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu kimaŋi metapqä yäŋqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqeŋqä

2 Iŋi si ämaqä nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä wisŋqä itŋäŋganji, ämaqä hääwätqä hŋqu hiŋuiqä äkimetä, ämaqe hiŋuä kqämbŋqä tuätumetŋqeŋqe, mändowatqä isŋqeqä. Ämaqä wopqä ipu, kukŋuinä tqä iqua, yoqe haqeqä muämäupŋqä aŋä aquväqŋqä iutä, hänaqä iutä, iiŋä itqäŋuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänäŋä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutaŋi kima ae ämeqäuä.
3 Iŋäqe si ämaqä nätmätqä maeqä hŋque yätamäkqä wisŋqä itŋäŋganji, sämaqä iqua-pqä maqŋqä hipŋqeqä.*

---

§ **5:38** Aŋgumä Itmakqä 21:24; Hiqäva-imäkqä 24:20; Kukŋuä-suqä 19:21 * **5:43** Hiqäva-imäkqä 19:18 * **6:3** Jisasi Iqu, sämaqä iquauä-qe ätnäŋäqi matqä, kukŋuä ktqenä tii ätkqe. ‘Tqä hipa qunamäuqäŋgisaŋiqu, nätmatqä hipa ämuaŋgisaŋiqu imäkätŋqä iiŋqe, änyä maqŋqä eŋqiyä.’

4 Iiŋä etaŋgi suqä tqu zä witätŋqeqä. Iŋi tqä Tniqu zä wiqä imä hiŋuä äqunäŋqe,
Iqu suqä iutaŋi kima ktapäniqeqä.

Goti Iquenyqä tääqä tqeŋqä

5 Itaŋga he tääqä ätäpiyäŋgaŋi, ämaqä wopqä ipu, kukŋuinä tqä iqua
imäkätqäŋuwä-pa, mimäkqä pa iqäpŋqeqä. Ämaqe, iquau hiŋuä qumbŋqä diŋqä,
aŋä aquväqŋqä yäpä iŋgisatä, hänaqä äuktäuqä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tpŋqä
äwinyätŋqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutaŋi,
kima ae ämeqäuä.
6 Iŋi si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätŋäŋgaŋi, aŋä hiqŋqä ämaqä maeqä iŋgisa
äwätnä, qŋqaŋä ämäyeŋi, zä äpmanä tääqä tquätŋqe. Si iiŋä imäkqaŋgŋäŋgaŋi, tqä
Tniqu zä wiqä imä hiŋuä äqunäŋqe, Iqu tqä suqä iutaŋi, kima ktapäniqeqä.
7 He tääqä ätäpiyäŋgaŋi, tääqä kuapänä hiŋginäwa, ämaqä Goti Hanjuwä
Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqäŋuwä-pa, matqä iqäpŋqeqä. Ämaqä iqua
kŋuä tiiŋä indqänätqäŋuwi. ‘Ne Iquenyqä tääqe, quäuqänä ätquque, Goti Iqu qätä
neyäŋqiyä.’ Iŋäqe, oeyqä.
8 He iquauqä suqä iuŋi qänaki miqä pambiyä. Ii tiiŋiqä. He yatŋqä mävqä änä
etaŋgaŋi, hiqä Hiniqu nätmatqä eeqänäŋiŋqä äwa itqäŋuwiŋqe, Iqu näqŋqä ae
eänä.
9 Iŋi he tääqe, tiiŋä tqäpŋqeqä.†

‘Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmeŋä Iquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäuä,
naqänäŋä äqonäŋinyä.

10 Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätuŋi, Tqä äkinyäŋqeu qänaknä
itqäŋuwä-pa, qua täuŋä-pqe, asä ii iqäpŋqeqä.

11 Täŋgaŋi Si buayä hiunji tquenyqe, änätaptŋqeqä.

12 Ämaqä quvqä inetqueqaŋguwä iquauŋqä ne äwqä haŋuä imäknätuŋquä-pa,
Si nenyqä äwqä haŋuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutŋqe.

13 Yamwiqä nemetŋqä itŋqä iuŋi, Si hiŋuinä mäquŋquä panä. Ämaqä quvqä
imäkqä iqueqä hipa iuta aŋgu inätmetnä, metäuku neyä.’
14 He iiŋä ätquwi, ii tiiŋiqä. He ämaqeuqä suqä quvqeŋqä äwqä haŋuä
imäkŋgaŋgpqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutaŋä Iqu äwqä haŋuä imäknätä, hiqä
suqä quvqe huätä maitnämäuŋqiyä.
15 Iiŋä etaŋgqä-qe, he ämaqeuqä suqä quvqeŋqä äwqä haŋuä mimäkŋqä iqaŋgpqe,
hiqä Hiniqu äwqä haŋuä mimäkŋqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitnämäuqä
yäŋqiyä.

Suqä, buayä pmua imäkŋqeŋqä

16 Itaŋga he hiqä tääqä yäŋänäqŋqä imäkpŋqeŋqä buayä pmua imäknäpiyäŋgaŋi,
ämaqä wopqä ipu, kukŋuinä tqä iqua, hipeŋui iuismäknätqäŋuwä-pa, mimäkŋqä
iqäpŋqe. Qu hipeŋuä quvqä iiŋä imäknätqäŋuwi, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua
imäkŋgaŋguwiŋqä näqŋqä mapŋqä imäkätqäŋuwi. Nyi kukŋuä naqä-qakuänäŋä
etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutaŋä kimaŋi ae ämeqäuä.
17 Itaŋgi si buayi pmua imäknätŋi, eqä jinaŋä-weqe tqä nyuäŋä iu equatnätnä, tqä
hipeŋuä iuŋi asŋä qändŋqeqä.
18 Si iiŋä imäkätŋi, buayä pmua imäknätqäŋiŋqe, ämaqe qu sinyqe maqŋqä
iqaŋguwä-qe, tqä Tniqu si hiŋuä mäquŋquä eŋä Iqu kiqä-kiuänä näqŋqeqä. Itaŋi
Iqu nätmatqä zä wiqä imä hiŋuä äqunäŋqe, tqä suqä iutaŋä kima ktapäniqeqä.”

Suqä, nätmatqä äŋgui aquvä qäyqeŋqä

† **6:9** Lukä 11:2-4

19 “He nätmatqä äŋguänäŋä, qua täuŋi aquvä maqiyqä ipŋqeqä. Nätmatqä
qua täuŋi, imätaŋuä äquvätä, kukuiŋuä itä, itaŋga ämaqä quwä-meqä iqua täkŋi
äpnasäpu mapŋqäuä.
20 Iiŋiŋqe he nätmatqä äŋguänäŋä aquvi, qäukuä yätutaŋi qäpŋqeqä. Yätuŋi,
imätaŋuä maquvqä itä, kukuiŋuä miqä itä, itaŋga ämaqä quwä-meqe, täkŋä
mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi.
21 Tqä kŋuä indqäŋqä imŋitä, äkiŋqä imŋitä nätmatqä äsquenyqe, ‘Ii äŋguiqä.
Nyi ämamqänä’ kŋuä äkiyätŋqe, tqä kŋuä indqäŋqe, asä iunä witätŋqeqä.‡

22 Tqä hiŋui, huiwä iqueqä hiqi-tä eŋqä-paŋiqä.§ Tqä hiŋui äŋguä äqännä,
si ämaqe yätamäkqä wiyquki hitaŋgutqe, tqä huiwä eeqänäŋä imŋi, we äŋguä
äkunänä.
23 Iŋäqe, tqä hiŋui quvqä äqännä yätamäkqä mävquki hitaŋgutqe, tqä huiwi
eeqänäŋä imŋi hea äwinä. Iŋi we-huŋqä tqä huiwä imä äwiŋqä ii hea witaŋgutqe,
pisqukuinänjqä.

24 Ämaqä hŋqu, ämiqä hŋquaquiyqä yäpä iŋgisa mäpmeqä yäŋqiyä. Iqu
hŋquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiŋqä yäŋqiyä. Itaŋga iqu kukŋuä qäte,
hŋquenyä äwiyätä, hŋqueŋi qätä mäwiyqä yäŋqiyä. Ämaqä hŋqu mbqäŋqä äwiŋqä
iuŋi, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqiŋi mäpmeqä yäŋqiyä.

*Nätmatqä huitaŋä-huitaŋiŋqä qundqändqä miqeŋqä**

25 Iiŋiŋqä Nyi he etqänä. He ‘Ne ymisaŋitä, eqetä, squä natuŋquäwä?’ kŋuä
indqänäpu, hiqä häŋä-pmeqä iuŋqä qundqändqä kiiŋä miqä pambiyä. Itaŋga
‘Qäki äki yäuatuŋquäwä?’ kŋuä indqänäpu, hiqä huiwä iuŋqe, äwäwa kiiŋä miqä
pambiyä. Ymisaŋitä qäkitäŋi, huiwä iuŋitä häŋä-pmeqä iuŋitäŋi, mämäwqätäuqä
yäŋqiyä.
26 He yŋŋä iquauŋi hiŋuä qumbiyä. Qu ymisaŋä vowä mamäuqä ipu, aquvä
mämaqiyqä ipu, buayä aŋä iu maeqä itqäŋuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu
Äpmeŋqä Iqu iquauŋi buayi ävätqänä. Yŋŋä iqua ämaqä-quneŋi mämänaqutäuqä
iŋäuä.
27 Itaŋgi hesaŋä hŋqu iqueqä häŋä-pmeqeŋqä äwäwa kiiŋä itä, wiyä nändi iqa
wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

28 He qäkä-gquä isuaŋqe, äwäwa suŋqä itqäŋäuä? Qätaqä hutqä hiŋginäwa
ätäŋqä iuŋi, he hiŋuä äŋguänä qumbiyä. Qu hutqä tpŋqe, äänä imäkqäpiyä? Qu
wäuŋuä yäŋänäqŋqä miqä ipu, qäkä ämuasmäŋqä mimäkqä itqäŋäuä.
29 Itaŋgi Nyi he etqänä. Hiŋuiqänäŋi ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä
naqä motquetŋqä vä-yauqä äŋguä-täŋä qäyä etaŋgqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä
hutqe mämäwqätäuqä inä.
30 Qätaqä hutqe, täŋga hiŋginäwa ätqäwäŋqe, awiŋgaŋi yäuä piqaŋguti,
qu ätäupu tä du tnämäupŋqä iqaŋgpqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayuŋuä
iwimäkätqänä. Iqu heŋi asä inä emäkäŋqutiyä, memäkqä yäŋqutiyä? He Iquenyqä
quuvqä wäŋqäpu eqiyätqäŋuwä iquenä, Iqu heŋi haqä nändi emäkäŋqiyä.
31 Iiŋiŋqe, ‘Ne ymisaŋitä, eqetä äkitaŋi natuŋquäwä? Ä, qäkä-gque äki
yäuatuŋquäwä?’ ätäpu, äwäwa kiiŋä miqä pambiyä.
32 Ii tiiŋiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, nätmatqä
eeqänäŋä iiŋqe, äwäwa ipu qävqä itqäŋäuä. Itaŋgi he äŋguä pmapŋqeŋqe,
nätmatqä ii mapŋqä diŋqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu näqŋqä ae eänä.

---

‡ **6:21** Lukä 12:33-34 § **6:22** Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * **6:24** Lukä 12:22-31

33 Itaŋgi kiŋganäŋi he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänäŋi
mapŋqe, qävqä ipŋqeqä. Itaŋgaŋi he nätmatqä huiziŋqä äwäwa itqäŋuwi, Iqu
eeqänä inä hitapäŋqiyä.
34 Iiŋiŋqe he awiŋgaŋqe äwäwa miqä pambiyä. Hiunji iqu, äwäwa iqueqä-kiuäŋqä
iquäŋqä. Haŋä-iqä hiunji hŋque ätimäuqe, ii hiunji iqueqe, qäyuvqä."

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqeŋqä**

1 "Ämaqä hŋquauŋqe, 'Ämaqä quvqä-quaiqä' ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti
Hanjuwä Iqu suqä asä iiŋä di, he-pqe inä emäkqäŋqäuä.
2 Ii tiinjqä. He ämaqä hŋquauä suqe iwäsäutqäŋuwä-paŋä iiŋi, Goti Hanjuwä Iqu
heyaqe, inä iwäsäutäqäŋgaŋi, asä e iwäsäuniqeqä.
3 Si hinoqukuä wäŋqä hmbu tqä tta-tuŋgueqä hiŋuä iu witaŋgi äqunätŋä-qe, zä
naqänäŋä tqä hiŋuä iu äwiŋqe, hiŋuä mäquŋquä iŋinyä. Ii suŋqäwä?
4 Zä naqänäŋä iqu, tqä hiŋuä iu yqänä witaŋguti, si tqä tta-tuŋgueŋi, 'Hinoqukuä
tqä hiŋuä iu änyäŋqe, huätä mäkmäumqänä-qe' äänä tutŋqäwä?
5 Si wopqä itnä, kukŋuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiŋuä iu äwiŋqe, huätä ganä
mamänyä. Itaŋi iŋganä hiŋuä äŋguänä äqänätnä, hinoqukuä huiziqueqä hiŋuä iu
änyäŋqe, huätä mamäutŋqeqä.
6 He nätmatqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwiŋqä iuŋi ämepu, hiveqä quvqä iquau
mävqä pambiyä. Iqua nätmatqä iiŋi, hiŋuinä ämäquŋgua hiquaŋä hitäpŋqäuä.
Itaŋga wimŋä äŋguänäŋi, yaqueqä iquau matnämäuqä pambiyä. Iqua qonjqenä
ipŋqäuä."

Goti Iqueŋi, nätmatqäŋqä yatŋqä vqeŋqä

7 "He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqäpŋqeqä. Iqu etapäŋqiyä. He
qävqä iqa uwqäpŋqeqä. Goti Iqu he ämäqumuapŋqeŋqä yätamäkqä hiyäŋqiyä. He
qŋqaŋi ptqä qäyqäpŋqeqä. Goti Iqu qŋqaŋä euteyäŋqiyä.
8 Ämaqä nätmatqäŋqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapŋqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä
iqua, ämäqumuapŋqäuä. Ämaqä qŋqaŋä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qŋqaŋä
wuäteyäŋqiyä.
9 Hesaŋä hŋqueqä ymeqä hŋqu, bretqäŋqä kiqä kanique yatŋqä vqaŋgutqe, iqu
hiki muayäniqiyä? Oeyä.
10 Itaŋga ymeqä iqu kanique hämapäkäŋqä yatŋqä vqaŋgutqe, iqu qämakä quvqe
muayäniqiyä? Oeyä.
11 Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkäpiyä-qe, hiqä ymeqä iuŋi, nätmatqä
äŋguänäŋi äyä ämuayätqäŋuwiqä. I etaŋgi hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä
Iquenyqä näqŋqä äŋguänäŋi mapŋqeqä. Iquenyqä tääqä tquaŋguwä iquauŋi,
nätmatqä äŋguänäŋi väŋqiyä.†
12 Itaŋi, suqä ämaqä huiziqua he emäkpŋqä eŋgaŋgutqe, he-pqe suqä asiqunä
motquapiyä. Suqä iiŋä iqu, kukŋuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiŋuä-tqä iqua
äqäkuwitäŋi, kiqä quatiyqä."

Hänaqä, aŋä häŋä-pmeqä ämepu pmeqä iuŋqä‡

13 "Hänaqä aŋä qui imäkŋqä iuŋqä änyäŋqä iqu, aaŋä hiqŋqä naqänäŋiqä. Iwä
ämaqä hänaqä iu qänaknä itqäŋuwä iqua, kuapänäŋiqä.
14 Iŋäqe hänaqä aŋä häŋä-pmeqä ämepu pmeqä iuŋqe, äpätäuqumäkqä änyä, änä
mäwqänäŋiqä. Itaŋga hänaqä iuŋi, ämaqä hŋqunä-hŋqunä ämäqumuepu qänaknä
itqäŋäuä. He hänaqä iunä uwqäpŋqeqä."

---

* **7:** Lukä 6:37-38, 41-42 † **7:11** Lukä 11:9-13 ‡ **7:12** Lukä 13:24

Ämaqeqä wäuŋui, quwqä quuvqä heqiyqeŋqä ämänätquenä§

15 “He hiŋuä-tqä quaŋgä iquauŋi, äŋguänä wimasipiyä! He iquauŋqe, ‘Iqua sip-
sipqä eŋqä-pa äwqä haŋuä änyäŋäuä’ kŋuä eyätaŋgqä-qe, quwqä kŋuä indqäŋqe,
hiveqä hiqiyqä iquauqä eŋqä-paŋä-qae, qui emäkpŋqäuä.
16 He zä hŋqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqŋqä ämetqäŋuwä-pa, ämaqä
iiŋä iquauqä wäuŋui, iwäsäupu näqŋqä mapŋqeqä. Ämaqe, guä-wainqä häukui
dupŋqe, guä yäŋä-täŋä iuŋqä upŋqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupŋqe, qu qätaqä
guaqä-täŋä iuŋqä upŋqätanä? Oeyä.
17 Zä äŋguä eeqänäŋä iqua, häukui äŋguä wiŋqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä
wiŋqiyä.
18 Zä äŋguänäŋi, häukui quvqä maqiyqä yäŋqiyä. Zä quvqä iqua, häukui äŋguä
maqiyqä yäŋqiyä.
19 Zä kiqä häukui äŋguä maqiyqä iqua, ätäupu tä du väupŋqäuä.
20 Iitä asänäŋi. Hiŋuä-tqä quaŋgä iquauqä suqe, hiŋuä äqunäpu, iquauŋqe näqŋqä
mapŋqeqä.
21 Ämaqä Nyiŋi, ‘Naqä Iqukiyqä’ ändätqäŋuwä iquauŋqe, he kŋuä tiiŋä maeyqä
pa inä, ‘Qu eeqänäŋi Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeuŋqä epnuwiqä.’ Ämaqä
Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä äwiŋqä iunä qänaknä imitpqä iquanä
hipnuwiqä.
22 Hiunji Goti Iqueqä kukŋuä mitqä naqä iŋganji, ämaqä kuapänäŋi tii dp-
nuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä, ne hiŋuä-tqä wäuŋui imäkätanä, dŋä quvqä iquau
huätä ändowatätanä, ämaqä mimäkqänäŋä iuŋi imäkätanäŋganji, Tqä yoqetanä
imäkmiŋqueqä.’
23 Iquauŋi, Nyi kimaŋi tii tumniqeqä. ‘Nyi tutqä qäpu henyŋqe änyä maqŋqä
eäŋänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkquenjqä. Huätä upiyä!’ ”*

Kukŋuä ktqä, ämaqä aŋä mätqä hŋquaquiŋqä†

24 “Nyi kukŋuä etqä tä, ämaqä hŋqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqe, ii tiiŋiqä.
Ämaqä kŋuä äŋguänäŋä indqänätä, aŋi hikä haqeu ämätqä-paŋiqä.
25 Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yuŋuä naqänäŋä äqunätä, aŋä ique
hevqäŋgaŋgutqäŋga, hiki qua buta äknä, ique a yäŋänäqŋqä kiqätätaŋgi, qua
iqä mäpnasqiyäuqä yäniqeqä.
26 I etaŋgi, ämaqä hŋqu, Nyaqä kukŋuä iu qänaknä miqä imitätqe, ii tiiŋiqä.
Ämaqä kŋuä mämeqä itä, aŋä weä haqeqi ämätqä-paŋiqä. 27 Itaŋga piyä äqiyätä,
huakä äpätä, yuŋuä naqänäŋä äqunätä, aŋä ique hevqäŋgaŋgutqäŋga, aŋä iqu
äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqeqä” ätukqe.
28 Jisasi Iqu kukŋuä ii qäpu tqaŋga, ämaqä Iqueqä kukŋuä qätä äwipiyä kuapänäŋä
iqua, Iqueqä näqŋqä motquetqätaŋgqeŋqä yäuŋuä naqänäŋä ikuwi.
29 Quwqä ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqua ämotquamiŋuwä-pa,
mämotqueqä itä, Yoqä-täŋä-qu eä, ämotquakqe.

8

*Jisasi Iqu, wänyimäŋqä-täŋä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä**

1 Iqu qoqoŋä iuŋi äväma quveqeqaŋga, qokä-apäkä kuapänäŋi, Ique qänaki
äwivändqa äquveqäkuwi.
2 Iŋganji ämaqä wänyimäŋqä-täŋä hŋqu Ique äwimeqe, qoŋä äwoktäutä ätukqe.
“Naqä Iqukiyä. Si äkiŋgaŋgutqe, nyi äŋguä nyimäktŋqeqä.”

§ **7:14** Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45 * **7:23** Lukä 13:23-27 † **7:23** Lukä 6:46-49 * **8:** Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15

3 I tquaŋga, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu itmaqiyätä, “Nyi änyiŋgiyä. Si äŋguä kimänänä” tquaŋga, maqänäŋi wänymäŋqe qäpu eätä, ämaqä iqu äŋguä qe imäŋgqe.
4 Itaŋi Jisasi Iqu iqueŋi, “Si äkimeqeŋqe, ämaqeu mätquä panä. Si äwätnä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hiŋuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqe qäpu eqeŋqe, ämaqe, näqŋqä iuta hipŋqeqä” ätukqe.

Mäkä-iqä iutaŋä naqä hŋqueqä quuvqä heqiyqeŋqä†

5 Jisasi Iqu aŋä-himqä Kapänamäŋi yäŋgisa peyqaŋga, ämaqä Romätaŋä mäkä-iqä iutaŋä naqä hŋqu äwimetä, yatŋqä yäŋänäqŋqä äwikqe.
6 “Naqä Iquki, nyaqä wäuŋuä-nyiyqä hŋqu yaqä vqaŋgi, aŋä du hiqaqä äwinä. Iqueqä yäŋi ŋŋuä itä, täŋä-huŋqä naqänäŋä ämetqäuä.”
7 Kimaŋi Jisasi Iqu, “Nyi äwätmä äŋguä iwimäkmqänä” ätukqe.
8 E tquaŋga, ämiqä iqu kimaŋi, tiiŋä ätukqe. “Naqä Iquki, Si nyaqä aŋä täŋgisaŋqä yaptŋqe, nyi ämaqä äŋguänäŋä-qunä hmanjqä. Iŋi Si kukŋuinä tqaŋgti, nyaqä wäuŋuä-nyiyqä iqu äŋguä imänänä.
9 Nyi-pqe inänji. Nyi ämaqä yoqä-täŋä hŋqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitŋqä iquauŋi, hŋque ‘Si uvä’ tquaŋgundqe, iqu äwäŋqiyä. Hŋque ‘Si biyä’ tquaŋgundqe, iqu äpäŋqiyä. Itaŋga ŋqä wäuŋuä-nyiyqä hŋque ‘Si tä imäkiyä’ tquaŋgundqe, iqu imäkäŋqiyä” ätukqe.
10 Jisasi Iqu kukŋuä ii qätä äwiyäqe, yäuŋuä itä, ämaqä Ique qänaki wivändätaŋguwä iu ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqäŋgisaŋä tqueqä quuvqä eqiyätŋqä-paŋä iiŋi, Israitqä duŋi, Nyi hiŋuä mäquŋquä itŋqeqä.
11 Tiiŋä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänäŋi mäptqä yapqä iŋgisatä, mäptqä wiqä iŋgisaŋä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähamä iqutä, Aisakä iqutä, Jekopä iqutä buayä anä bŋqä quamä pmapnuwiqä.
12 Iŋäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmepŋqä atäuŋuä kiŋganä ikqä iquauŋi, Goti Iqu hiawiqä iŋgisaŋqä huätä dowatäniqeqä. Iqiŋi qu kŋuä kuapänä äqiyäpu, hiquaŋä maŋgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”
13 E ätuäqetaŋi, Iqu ämiqä ique, “Si ätuŋqueqä. Nyi imäkmqeŋqä quuvqä ae eqŋä-pa timäuŋqiyä” ätukqe. Iiŋä tquaŋga, asäŋganji ämiqä iqueqä wäuŋuä imäkqä iqu, äŋguä qe imäŋgqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hŋquautä, äŋguä iwimäkkqeŋqä‡

14-15 Iŋganji Jisasi Iqu Pitä iqueqä aŋä yäpä iŋgisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnäŋä wimäŋganji, iquvaŋä iu witaŋgi äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqaŋga, huiwä tnäŋä iqu ävämeqaŋga, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.
16 Mäptqä äwitŋqä iqaŋganji, Jisasi Iquenyqä ämaqä peŋqä-täŋä kuapänäŋä ätuma äpkuwi. Iqu peŋqä iquau kukŋuä ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-täŋä iquauŋi äŋguä qe imäkkqe.
17 Iqu iiŋä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋä iuta ätkqä hŋque, qäyunä imäkqaŋgi ätimäukqe.

“Iqueqä-kiuäŋi, neqä yaqä huitaŋä-huitaŋi ämetä, huätä ämamäuqeqä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqeŋqä**

18 Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäŋi Ique qäuiqä eŋqä-pa äkutäupu, pämä tqäutaŋgä äqunäqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquaminqä iquauŋi, “Ne eqä-huäŋä yätäqä näŋgisaŋqä äwanä” ätukqe.

---

† **8:4** Lukä 7:1-10 ‡ **8:13** Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § **8:17** Asayä 53:4 * **8:17** Lukä 9:57-60

19 Iŋganı ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqu äpäqe, Jisasi Ique tiinä ätukqe.
“Ämotqueqä Iqukiyä, Si aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋqä uwqaŋgtqe, nyi qänaknä
kivändmqänä.”
20 Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä aŋä-täŋiqä. Yŋŋä
iqua, aŋä-täŋiqä. Iŋäqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä aŋä hiqaqä wiqe,
hmanjqä.”
21 Itaŋga wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋquqququ tii ätukqe. “Naqä Iquki, ŋqä
apique ganä, qua qäyä mapteumqänä, hiŋuinä ŋqänäwqatiyä.”
22 I tquaŋganı, Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä
iqua,† quwqä ämaqä pizqä iqueŋi, qua qäyä ptepŋqeqä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

Yuŋuä iqutä, eqä iqutä, Jisasi Iqueqä kukŋui qätä äwikiyiŋqä‡

23 Kukŋuä e ätmbiyitanı, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua anä ätkamäukuwi.
24 Qu eqä-huäŋä Galili awä iqi wätqätaŋguwäŋga, yuŋuä naqänäŋä hŋqu
ätimäutä, eqä änyuämäwa äpäyätä, yimba iqueŋi qui imäkätŋqä iqaŋgqä-qe, Jisasi
Iqu hiqaqä yqänä äwämiŋqe.
25 Iiŋqe qu äwäpu, Ique ämeŋä äväpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäknatŋqä
iqunä. Yätamäkqä neyä.”
26 Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wäŋqäpiyqä. He ze, suŋqä eŋgiyä?”
ätukqe. Itanı Iqu yuŋuä iquesä, eqä iquesä, “Iiŋi miqä manyinyqä” tquaŋga, iquaqu
ämŋäŋgiyi.
27 Iŋganı ämaqä iqua yäuŋuä ipu, tii ätŋguwi. “Ae! Ämaqä Tqu äkitaŋä änääŋukä?
Yuŋuä iqutä, eqä iqutä, Iqueqä kukŋui qätä äwiyqiyiuä.”

Ämaqä peŋqä-täŋä hŋquaquinyqä§

28 Itanı Jisasi Iqu eqä-huäŋä yätäqä näŋgisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämakqe.
Iqiŋi ämaqä peŋqä-täŋä hŋquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä emiŋuwä iuta äpäsinyä
äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutaŋginyiŋqä, ämaqe huäŋqä iuŋi mäwqä imiŋuwi.
29 Ique äwimayi, zääqä yäŋänäqŋqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä
Iquki, squä nemäktŋqäwä? Hea qäyuŋi matimäuqä qäyä etaŋgi, Si qui nemäktŋqä
äpinyä?”
30 Yaqueqä kuapänäŋi kiŋä näŋi ätqäupu, ymisaŋä änmiŋuwi.
31 Itaŋga peŋqä iqua yatŋqä yäŋänäqŋqä äväpu, “Si huätä nandowatqaŋgtqe, ne
yaqueqä iquau-mända paquvatuŋquä hiŋuinä naqänyä!” ätukuwi.
32 I tquaŋguwäŋga, Iqu “He upuiyä” ätukqe. Itanı peŋqä iqua ämaqä iquaquiŋi
äväma, yaqueqä iquauqä yäpä iŋgisa äpaqukuwi. Iŋganı yaqueqä eeqänäŋä
iqua tnäŋä äwäpu, iwaqä iuta eqä-huäŋä buŋqä äpäquveqäpiyi, eeqänäŋi eqä
änyuäpätäkqe.
33 Ämaqä yaqueqä miqä iqua hiŋuä e äqumbiyi, zä aŋä-himqä iuŋqä äwäpu, iiŋä
timäuqaŋgqeŋqätä, itaŋga ämaqä peŋqä-täŋä iquaqui äwimakqeŋqätäŋi, ämaqeu
ätukuwi.
34 Itaŋga ämaqä aŋä iutaŋä eeqänäŋi, Jisasi Ique wimapŋqä äpkuwi. Qu Ique hiŋuä
ae äqumbiyi, Iqu qua iu äväметŋqä yatŋqä yäŋänäqŋqä äwimiŋuwi.

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yäŋä ŋŋuä-täŋä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä**

† **8:22** Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä häŋä yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauŋqä ätkqe. ‡ **8:22** Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25 § **8:27** Makä 5:1-20; Lukä 8:26-39 * **9:** Makä 2:1-12; Lukä 5:17-26

1 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu yimba hŋque ätkapmäuqe, eqä-huäŋä
yätäqäŋgisaŋqä aŋgumä äwätä, Iqueqä aŋä-himqä iu ätimäukqe.
2 Iŋganı ämaqä hŋqua, yäŋä ŋŋuä-täŋä hŋque, iqueqä yquvaŋä iunä witaŋgi
Iquenyqä ätuma äpkuwi. Itanı Iqu iquauqä quuvqä heqiyqe naqä-qakuänäŋä
äqunäqe, ŋŋuä-täŋä iquenı tii ätukqe. "Ŋqä ymeqä iquki, tqä äwqe haŋuä äkinyänä.
Nyi tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä."
3 Ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqua, Iqu e tquaŋgi äwipiyi, quwqä kŋuä
indqäŋqä imnä tiiŋä indqäŋguwi. "Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iqu eŋqä-pa timäutŋqä
iqiyä."
4 Jisasi Iqu iquauqä kŋuä indqäŋqeunı näqŋqä eätä, tii ätukqe. "He heqä kŋuä
indqäŋqä iutanı, kŋuä quvqe suŋqä indqänätqäŋäuä?
5 Nyi iquenı, 'Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä' ätuätmä imäkmqe,
yäŋänäqŋqä-täŋunjqä. Itaŋga Nyi iquenı, 'Si ävautnä qaŋä uvä' ätuätmä imäkmqä-
pqe yäŋänäqŋqä-täŋunjqä. Qäquaqu asänäŋı.
6 Iŋı Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunı suqä quvqe huätä mamäuŋqiyä-qe,
he näqŋqä mapŋqä änyiŋgiyä." E ätuäqetanı, yäŋä ŋŋuä-täŋä iquenı, "Si pämä
ätqäutnä, yquvaŋä ämetnä, tqä aŋä iuŋqä uvä" ätukqe.
7 I tquaŋga ämaqä iqu ävauqe, iqueqä aŋä iuŋqä äukqe.
8 Ämaqä iqua hiŋuä iiŋä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqeunı yäŋänäqŋqä iiŋä
vqaŋgqeŋqä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iqueŋqä†

9 Jisasi Iqu aŋä ique äväma äwätäqäŋganı, ämaqä hŋqu mbqä motauqä aŋä
iu pmetaŋgi äquŋgqe. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iquenı, "Qänaki
nyivändiyä" ätukqe. Iŋı, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.
10 Ga Jisasi Iqu, iiŋä iqueqä aŋä iu buayä änätä pmetaŋga, ämaqä mbqä motauqä
kuapänäŋä hŋquatä, suqä quvqä imäkqä kuapänäŋä hŋquatä äpäpu, Iqutä, Iqueqä
wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua-pqetä buayä anä äŋgmanmiŋuwi.
11 Parisi hŋqua hiŋuä e äqumbiyi, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau yatŋqä
äwikuwi. "Hiqä Ämetqueqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä
imäkqä iquatä, anä änätŋqe, äänä etaŋgiwä?"
12 Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. "Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauŋqe,
mäwqä ipŋqäuä. Ämaqä yaqä-täŋä iquanä upŋqäuä.
13 Nyi äpqe, ämaqä jänäŋä iquau tääqä tuätumamqä äpqä hmanjqä. Oeyä. Nyi
ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau tääqä tuätumamqä äpqeqä. Iiŋiŋqe he Goti
Hanjuwä Iqueä bukä iu tiiŋä äqänäŋqe, näqŋqä mapiyä.
*'He hiqäva imäkätqäŋuwiŋqe, manyiŋqä iqiyä. He ämaqä iquauŋqä qeqä
emäŋgaŋguti äŋguä itquapŋqä änyiŋgiyä.'"*‡

Suqä, buayä maŋqä imäkmbu, pmeqeŋqä§

14 Iŋganı ämaqä Jonä iqu ämotquamiŋqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatŋqä
äwikuwi. "Ii änääŋäŋqäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqäŋuwä iquatä, tääqä
yäŋänäqŋqä imäkatunquä diŋqä, buayä maŋqä imäknätanä yakuä äpmetuŋqueqä.
Iŋäqe ämaqä Si ämotquetqäŋä iqua, iiŋä miqä itqäŋuwiqä."
15 Jisasi Iqu kimanı, kukŋuä ktqä tii ätukqe. "Ämaqä apäkä metŋqä hŋqu,
iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetaŋga, qu äwqä haŋä iuta hipeŋuä iuismäknäpu
pmapnuwäŋqätanä? Oeyä. Qänakndanı, huiziqua ique ätuma uwqaŋguwäŋga,
iqueqä käyämaqä iqua iŋganä imäkmbu pmapnuwäŋqeqä.

---

† **9:8** Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32 ‡ **9:13** Hosiya 6:6 § **9:13** Makä 2:18-22; Lukä 5:33-39

16 Itaŋga, gquä yäuä hŋqu äpkŋgqe, ämaqä hŋqu yuä änyä-häŋä hŋquesaŋä
ätävätä, hovqä yäuä ique mapmävqä yäŋqiyä. Iqu e imäkätqe, asŋä äqiyätäqäŋganı
änyä-häŋä guä e äktäpitqä iqu, yäuä iquenı qui naqänäŋä imäkätä, hovqä naqä
väŋqiyä.
17 Tiinı iinänjqä. Ämaqä hŋqu wainqä-eqä änyä-häŋä hui yaqueqä huiwä yäuä
du mequatimäuqä yäŋqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-häŋı, yaqueqä
huiwä yäuä iquenı äpisätä, qua bu hiquatäuŋqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä
imäknäŋqiyä. Wainqä-eqä änyä-häŋı, qu yaqueqä huiwä häŋä iu iquatimepŋqäuä.
Iŋı qäquaqu äŋguänäŋäŋqeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äŋguä iwimäkkqeŋqä**

18 Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquamiŋqä iquau, kukŋuä ii yqänä tuätqätaŋga,
ämaqä miqä hŋqu äpäqe, Ique qoŋä äwoktäutä tii ätukqe. “Ŋqä ymeqä apäkä ii,
täŋga äpäkoŋgqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqaŋgti, häŋä vautŋqänänyä.”
19 Iqu e tquaŋga, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä pämä
ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.
20 E äwäpiyä imdaŋı, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-täŋä qäqiqi äpäqe, Iqueqä
gquä iu itmaqäŋgqe. Ii hea ique-iquenı, qaŋuä yaqä e pmetaŋgi, quväukuä 12
ämäwqätäukqe.
21 Ii kŋui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, äŋguä nyimänäŋqiyä” indqänätä, iiŋä
ikqe.
22 Ii Ique itmaqiyqaŋga, Iqu hiqumuaŋä äwiyäqe, ii hiŋuä äqunätä tii ätukqe.
“Ŋqä ymeqä iiki, tqä äwqe haŋuä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqäŋä-qae, äŋguä
äyä ikimäkqänä.” Hea iŋgata-tiŋı, äŋguä äpmaka äukqe.
23 Itaŋganı Jisasi Iqu ämiqä iqueqä aŋä iu äpaquväqe, ämaqä hŋqua hääwä ätäpu,
qokä-apäkä kuapänäŋı kŋuä yäŋänäqŋqä qäkmanätqätaŋgä äquŋgqe.
24 Itaŋı Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkoŋqä iqeqä. Oeyä. Ii hiqaqenä äwinä. He huätä
upiyä.” E tquaŋgqetaŋı, qu Iquenı tä äsukuwi.
25 Qu iquau yäpaqä mäŋgisa huätä dowatqaŋguwäŋga, Iqu hiqŋqä ii witaŋgqä
iŋgisa äpäwäqe, iiyqä hipa iu a maqätqaŋga, ii ävaukqe.
26 Iŋı Iqu i imäkqaŋgqeŋqe, kukŋui hiŋginäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hiŋuä pisqä hŋquaqui äŋguä iwimäkkqeŋqä

27 Jisasi Iqu aŋä ique äväma wätqätaŋganı, ämaqä hiŋuä pisqä hŋquaqu, Ique
qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminıyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä
kimänänä.”
28 Iqu äwätä aŋä iu paquvqaŋganı, iquaqu Ique wimeqaŋgiyäŋga, Iqu yatŋqä
äwikqe. “Nätmatqä iiŋı, Nyi qäyunä imäkmqeŋqe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”
Kimaŋı iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqueä” ätukiyi.
29 Itaŋı Iqu iquaquiyqä hiŋuä iu itmaqiyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-paŋı,
nätmatqä iiŋı äqemeŋqiyä” ätukqe.
30 I tquaŋga iquaquiyqä hiŋui äŋguä äqäŋgiyi. Itaŋga Jisasi Iqu kukŋuä
yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqeŋqe, ämaqä hŋque awä mätquä
panyinyqä.”
31 Iqu i tquaŋgqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäkqaŋgqeŋqe, ämaqä eeqänäŋiu awä
ätuäkäminıyi.

Jisasi Iqu, ämaqä peŋqä-täŋä, kukŋuä matqä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä

32 Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqaŋgiyäŋga, qu ämaqä peŋqä-täŋä, kukŋuä matqä
hŋque ätuma äpkuwi.

---

* **9:17** Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

33 Jisasi Iqu peŋqä ique huätä mamäuqaŋga, ämaqä kukŋuä matqä iqu kukŋuä tqaŋga, ämaqe kŋuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. “Israitqä täuŋi, nätmatqä huitaŋä tiiŋi, hiŋuiqänäŋi matimäuqä imiŋqeqä.”
34 Itaŋgi Parisi iqua, “Iqu peŋqä iquau huätä ämamäuqe, peŋqä naqä iqueqä yäŋänäqŋqetä imäkqiyä” ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeuŋqä huäqä kiiŋä äwunmiŋqeŋqä

35 Jisasi Iqu aŋä-himqä eeqänäŋä iu ikitä, aŋä aquväqŋqä iuŋi ämaqeu ämotquetä, Goti Iqunä ämitŋqä iuŋqä kukŋuä äŋgui awä ätuäkitä, yaqä huitaŋä-huitaŋä eeqänäŋi äŋguä iwimäkäkämiŋqe.
36 Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetaŋgä äqunätä, iquauŋqä huäqä kiiŋä äwunmiŋqe. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etaŋgi, äwäwa kiiŋä ipu, qui imäkmbŋqä itqäŋuwä-pa pmetaŋgä äqunmiŋqe.
37 E äqunäqetaŋi, Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, tiiŋä ätukqe. “Wäuŋuä iuŋi, ymisaŋä yäuä kuapänä iinä, iŋä etaŋgi ämaqä wäuŋuä iqe, hmbnänjqä.
38 Iiŋiŋqe ämaqä wäuŋuä iqä häŋä hŋqua, ymisaŋä aquvä ptpŋqä dowatätŋqä iiŋqe, he wäuŋuä Kaniquenyqä tääqä tupŋqeqä” ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

1 Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dŋä quvqe huätä ändowatäpu, täŋä-yaqä hiutaŋä-huitaŋä-täŋä iquau äŋguä wimäkpŋqä diŋqä, yäŋänäqŋqetä yoqä naqetä äwikqe.
2 Ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä dowatätŋqä 12 iquauqä yoqe, tiinji. Kiŋganäŋi Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itaŋga käŋguequ, Endru iquvi. Itaŋi Sepri iqueqä hikŋä iquaqu, Jemisi iqutä Jonä iqutänji.
3-4 Itaŋga Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikŋä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutaŋä ique, itaŋga Jutasi Iskarioti,† ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkpŋqä väniqŋqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäuŋuä imäkpŋqä, näqŋqä äwikqeŋqä‡

5 Ämaqä 12 iquauŋi, Jisasi Iqu wäuŋuäŋqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etaŋgi huiziquauŋqä mäwqä pambiyä. Sämaliya pmeqä iquauqä aŋä-himqä iuŋi, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä.
6 He Israitqä iquauŋqänä upŋqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunäŋiŋqä maqŋqä eŋqä-paŋä-quai.
7 He äwäpu kukŋuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepqeqä’ tupŋqeqä.
8 Ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iquau äŋguä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkoŋguwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänyimäŋqä-täŋä iquau äŋguä iwimäkäpu, dŋä quvqä peŋqä, ämaqä iquau ätqäuŋqe, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmatqä he ämeŋuwi, mbqä mävqä ipu hiŋgi ämequwitaŋi, ämaqä iuŋi, hiŋgi wipiyä” ätukqe.
9-10 “He qaŋä äwäpiyäŋgaŋi, mbqä-qatä, yquayä qa-mŋqetä, gquä tŋäŋqä hŋqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qaŋä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. Ii tiiŋä hitaŋgiyi. Ämaqä wäuŋuä iqaŋgpqä iquauŋi, ämaqä quwqä yätamäkqä ämetqäŋuwä iqua buayi äwipŋqäuä.

---

* **10:** Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16 † **10:3-4** Näqŋqä-täŋä kuapänä iqua, kŋuä tiiŋä indqänätqäŋä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, ‘ämaqä aŋä-himqä Karioti iquesaŋä ique’. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6

11 He aŋä-himqä hŋque äpaquväpiyäŋgaŋi, ämaqä suqä äŋguä-täŋä hŋquenyqä
qävqä ipu, aŋä-himqä iu ävämepiyäŋgaŋqe, ämaqä iqueqä aŋiunä pmeqäpŋqä.
12 He iqueqä aŋiu äpaquväpiyäŋgaŋi, iqi pmamitpqä iquauŋi, ‘Goti Hanjuwä Iqu
äŋguänä emäkäŋqiyä’ tquäpŋqä.
13 Iqua aquvänä ipu he etmeqaŋgpqe, hiyaqä kukŋuä äŋgui, iquatä witäniqeqä.
I etaŋgqä-qe, qu he etmapŋqe aquvänä miqä iqaŋgpqe, hiqä kukŋuä ii iquau
yätamäkqä mävqä da yäŋqiyä.
14 Ämaqä hŋqu he etmetä iqueqä aŋä iuŋqä etma mäwqä itä, hiyaqä kukŋui qätä
maeyqä iqaŋgutqe, he aŋä-himqä ique ävämepiyäŋgaŋi, qua hinoqukuä yukä iu
täka emäkmitätqe, ptä quväteqämä emä uwqäpŋqä.
15 Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukŋuä mitäniqäŋgaŋi,
qokä-apäkä aŋä-himqä iquesaŋi iquauqä kimaŋi haŋä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä
äpmamiŋuwä iquauqeuŋi,§ aaŋä ämäwqätäuniqeqä.”

*Jisasi Iqueqä wäuŋuä imäkqä iquauŋi, haŋä-iqä wimeniŋqeŋqä**

16 “Nyi endowatqe, tiinjqä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä
äwquwä eŋqä-paŋä iiŋä endowatqänä. Ämaqä hui he qui emäkpŋqä iqäpŋqäuä.
Iŋi he qämakä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, kŋuä äŋguä ganä indqämbiyi
imäkqäpŋqä. Iŋäqe yŋŋä-heeqe, suqä quvqä mimäkqä itqäŋuwä-pa, he-pqe asä
ii iqäpŋqeqä.
17 He ämaqä iquauŋi äŋguänä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hiŋuä iqiŋi
kukŋuä metpnuwiqä. Quwqä aŋä aquväqŋqä iuŋi, täua hitäwipnuwiqä.
18 Qu Nyi mändi äŋgittqiyäpu, ämiqä Romätaŋä iquauŋqätä, aŋä-himqä naqä
ämiqä iquauŋqätä, heŋi eyqiyäma upnuwiqä. Iŋgaŋi he ämaqä naqä iiŋä iquautä,
ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquautäŋi, kukŋuä äŋgui awä tupnuwäŋqeqä.
19 Qu heŋi, kukŋuäŋqä eyqiyäma uwqaŋguwäŋgaŋi, ‘Ne kukŋui, äki taŋquatiyä?
Ä kimaŋi, äänä tuaŋquatiyä?’ kŋuä mindqäŋqä pa iqäpŋqä. Oeyä. He kukŋuä
tpŋqäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu he kukŋuä tupŋqe, ämetqueŋqiyä.
20 Ii tiiŋiqä. Kukŋui, hiqä-hiuä matqä ipŋqäuä. Hiniqueqä Dŋä Äŋguä Iqu hiyaqä
maŋä iuta awä tuäŋqiyä.
21 Ämaqä hui quwqä käta-käŋgueque, huiziqua ique pizqä päkpŋqä iiŋqe, quwqä
hipa iu wipnuwiqä. Itaŋi kaniqukua, quwqä ymeqä iquauŋi-pqe, suqä asitaŋi
itquapnuwiqä. Itaŋga ymeqä iqua, kunaqä-kunuŋuau-pqe, mäkä äunäpu asä inä
ipnuwiqä.
22 He Nyaqä yoqä-täŋuenä etaŋgi, ämaqä eeqänäŋi äwqä quvqä emäkqäpnuwiqä.
Iŋäqe qokä-apäkä haŋä-iqä qäpu etqäŋgaŋqä yäŋä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti
Hanjuwä Iqu häŋä iqumuatäniqeqä.
23 Ämaqä aŋä-himqä hŋquesaŋi quvqä etqueqaŋgpqe, he ävämepu, aŋä-himqä
hŋquenyqä zä uwqäpŋqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä aŋä-himqä
eeqänäŋä iuŋi änyä mikiqäŋga, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.
24 Ämaqä näqŋqä ämetqäŋuwä iqua, näqŋqä ävätŋqä iqueŋi, mämäwqätäuqä
ipŋqäuä. Itaŋga ämaqä wäuŋuä imäkätqäŋuwä iqua, iquauqä naqä iqueŋi,
mämäwqätäuqä ipŋqäuä.
25 Näqŋqä ämetqäŋuwä iqua, ämotquetŋqä iqutäŋi, asänäŋä eäŋuwi, ii qäyunjqä.
Wäuŋuä imäkätqäŋuwä iqua, naqä iqutä asänä eäŋuwi, ii-pqe qäyunjqä. Iŋi ämaqä
ämiqä iquenyqe, qu ‘Iqu dŋä quvqä Belsäpulä iqueqä’ ätpqe,† iqueqä yäpä iqi
itqäŋuwä iquauŋqe, yoqä quvqänäŋä asä inä tpŋqäuä.

---

§ **10:15** Ipäqäkqä 18:16-19:29 * **10:15** Makä 13:9-13; Lukä 21:12-19 † **10:25** Matiu 9:34

Zä tquenyqä wiŋqeŋqä?‡

26 He ämaqä iiŋä etqueqaŋgpqä iquauŋqe, zä miqä pambiyä. Nätmatqä eeqänäŋi huäqä äutnmitätqe, ätnäŋä iqi timäuŋqiyä. Nätmatqä eeqänäŋi zä äwämitätqe, ämaqe näqŋqä hipŋqäuä.
27 Kukŋuä Nyi ämaqeu mätquä henyä etätŋqe, he ätnäŋäqi tquäpŋqe. Kukŋuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqeuqä hiŋuä iqi ätqäupu awä tquäpŋqe.
28 Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquauŋqe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqä ipŋqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iuŋqä dowatätä, qui Imäkqä-qu etaŋgi, he ze Iquenyqänä iqäpŋqeqä.
29 He näqŋqeqä. Yŋŋä wäŋqä isuauŋqe, ämaqe, qu hnjuaquinyqä mbqä wäŋqä hŋqunä itqäŋä. Iŋäqe hiqä Hiniqu, isuau äŋguä ämitäqetaŋi, Iqu hiŋuinä mäquŋquä iqaŋgutqe, isuautaŋä hmbu qua mäŋi mapäkŋqä iŋqiyä.
30-31 Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, he yŋŋä isuauŋi, ämäwqätäuŋäuä. Hiyaqä dä nyuäŋä iuŋi, Iqu a ae ätäuqeqä. Iiŋä etaŋgi he haŋä-iqä emeqaŋgutqeŋqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä wiŋgaŋgi, Iquenyqä awä-tqeŋqä§

32 Ämaqä hŋqu, ämaqä iuŋi, ‘Nyi Jisasi Iquesaŋunjqä’ tquaŋgutqe, ga Nyi-pqe iqueŋqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueä hiŋuä iqiŋi, ‘Ämaqä tqu, Ŋqeqä’ tumniqeqä.
33 Itaŋga ämaqä hŋqu, ‘Nyi Jisasi Iquesaŋunä manä’ tquaŋgutqe, ga Nyi-pqe iqueŋqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueä hiŋuä iqiŋi, ‘Ämaqä tqu, Nyitaŋu manä’ tumniqeqä.
34 He Nyinyqe, ‘Iqu mäkä eeqäpnäŋi, mändi kittqiyätŋqä äpqeqä’ kŋuä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä haŋuä iŋqä pmetpnuwä diŋqe, mäma mapqä, ipäqäyunä äma äpqeqä.
35 Nyi tiiŋiŋqä äpqe.
‘Hikŋuiqu, kanique mäkäŋqä vqä iiŋqätä, meqi, känäu mäkäŋqä vqä iiŋqätä, hikŋueqä apäki, keeŋqä mäkäŋqä vqä iiŋqätä, äpqeqä.
36 *Itaŋga ämaqä hŋqueqä käyämaqä iquautaŋä hŋqua, iqueŋi himä-wiuŋqä wipnuwiqä.’**
37 Ämaqä hŋqu kaniquenyqätä, känäuŋqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wäŋqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. Ämaqä hŋqu iqueqä ymeqä qokä iquauŋqätä, apäkä iuauŋqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wäŋqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä.
38 Itaŋga ämaqä hŋqu haŋä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqaŋgutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.†
39 Ämaqä häŋä-pmeqä äŋgui ämäqumuetä, a yäŋänäqŋqä äqätmitätqä iqu, iqueqä häŋä-pmeqe qui imäknäŋqiyä. Itaŋgi ämaqä Nyinyqä kŋuä indqänätä, iqueqä häŋä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, häŋä-pmeqä naqä-qakuänäŋi ämeniqeqä” ätukqe.

Yätamäkqä vqä iqua, kima äŋguä mapnuwäŋqä

40 “Ämaqä hŋqu, he etmetä äŋguänä emäkqaŋgutqe, iqu Nyi-pqe inä inyimäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä.
41 Ämaqä hŋque, Goti Iqueqä kukŋuiŋqä hiŋuä-tqä hŋqu ique wimeqaŋga, iqu iquenyqe, ‘Hiŋuä-tqä-queqä’ kŋuä indqänätä, iqueŋi itmetä äŋguä iwimäkätqä

‡ **10:25** Lukä 12:2-7 § **10:30-31** Lukä 12:8-9 * **10:36** Maika 7:6 † **10:38** Lukä 14:26-27

iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueŋi, nätmatqä äŋgui, hiŋuä-tqä iquau ävätŋqä-pa väniqeqä. Itaŋga ämaqä hŋque, ämaqä jänäŋä hŋqu ique wimeqaŋga, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänäŋä-queqä’ kŋuä indqänätä, iqueŋi itmetä äŋguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueŋi, nätmatqä äŋguä, ämaqä jänäŋä iquau ävätŋqä-paŋi väniqeqä.

42 Itaŋgaŋi ämaqä hŋqu, Nyaqä ämaqä tquautaŋä yoqä naqä-täŋä maeqä hŋquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itŋqä-queqä’ kŋuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäuŋuä äŋguä iutaŋä kimaŋi, ämeniqeqä’ naqä-qakuänäŋä etqänä” ätukqe.

11

Jonä asŋä-qäyqä iqu, yatŋqä äwikqeŋqä[*]

1 Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä 12 iquauŋi kukŋuä ii ae ämotqueqe, Iqu iqiŋi äväma, aŋä-himqä huizi, qua Galili iu äwiŋqä iu, ämaqeu ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui awä ätuäkämiŋqe.

2 Jonä iqu guä kiqiyäueqä aŋiu äpmeqäŋgaŋi, iqu wäuŋuä eeqänäŋi Kraisi Iqu imäkqaŋgqeŋqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋquaqu, Jisasi Ique yatŋqä wiyŋqä ändowatkqe.

3 Iquaqu Ique äwimayi, yatŋqä tiiŋä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpäŋqiyä’[†] ätätqäŋuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hiŋuä inä äqänanä pmetuŋqutanä?”

4 Jisasi Iqu kimaŋi, iquaqui tiiŋä ätukqe. “Qe nätmatqä hiŋuä äqunäsinyä qätä äwiyäŋiyiŋqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiiŋä suinyqä.

5 *‘Ämaqä hiŋuä pisqä iqua, hiŋuä äŋguä äqäŋgäuä. Yukä quvqä iqua, qaŋä äŋguä äwqäuä. Wänyimäŋqä-täŋä iqua, äŋguä imäŋgäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkoŋguwä iqua, aŋgi ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä äŋgui qätä äwiyqäuä.’*[‡]

6 Ämaqe, qu Nyi imäkqaŋgqeŋqä kŋuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkŋqä iqaŋgutqe, qu aquvänä ipŋqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iqueŋqä ätukqeŋqä[§]

7 Jonä iqueqä ämaqä iquaqu ae uwqaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu qokä-apäkä iuŋi, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He aŋä avqŋqä duŋqe, squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yuŋuä miqaŋgqe qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä.

8 Squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä äŋguänäŋä yäuqä pmetaŋgqä hŋque hiŋuä qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä äŋguä äyäuŋuwä iqua, ämiqä naqä iqueqä aŋä du pmetpŋqäuä.

9 He squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? Ämaqä hiŋuä-tqä hŋque hiŋuä qumbŋqä äukuwätanä? Ŋŋqä. Iiŋä sätäti, Nyi tiiŋä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiŋuä-tqä huizi iquauŋi ämäwqätäunä” ätukqe.

10 “Bukä iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwaŋui tii ätä äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukŋuä ämapqä hŋque, Si hiŋuiqä kimetŋqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetŋqänänyä,’ ätä äqänänä.[*]

Kukŋuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä.

11 Itaŋgi Nyi he naqä-qakuä tiiŋä etqänä. Ämaqä eeqänäŋä iutaŋi, Jonä asŋä-qäyqä ique ämäwqätäutŋqe, aaŋqeqä. Iŋäqe Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqä iuŋi, ämaqä yäpakä quvqä äpmeŋqä iqu, Jonä iqueŋi ämäwqätäunä” ätukqe.

---

[*] **11:** Lukä 7:18-23 [†] **11:3** Matiu 3:1-12; Malakai 3:1 [‡] **11:5** Asayä 35:5-6 [§] **11:6** Lukä 7:24-35 [*] **11:10** Malakai 3:1

12 “Jonä asŋä-qäyqä iqu kukŋuä awä ätumiŋqäŋganŋi, ämaqä yäŋänäqŋqä-täŋä
iqua, Goti Qäukuä Yätutanŋä Iqunä miqä iu paqupŋqeŋqe, qu wäuŋuä yäŋänäqŋqä
ipŋqä ipäqäkuwi. Täŋganŋi qu wäuŋuä iiŋi yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeuŋi
hanŋä-iqä kuapänä ävätqäŋäuä.
13 Jonä iqu ätimäukqäŋganŋqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqä näqŋqe,
qu bukä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kukŋuä-suqeŋqä äqäkqeutatä
ämamiŋuwiqä.
14 Goti Iqueqä bukä iuŋi, ‘*Hiŋuä-tqä Laisa iqu äpäŋqiyä*’ ätätä äqänäŋqe,† ii Jonä
iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kukŋuä iiŋqe, quuvqä heqäpŋqäpiyä, maeqiyqä
ipŋqäpiyä?
15 He qätä-täŋuenä epiyi, kukŋuä iiŋqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.

16 “Ämaqä täŋga äpmeŋuwä iuŋqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Tiiŋuaiqä. Ymeqä
ququawä aquväqŋqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquauŋqä tääqä tiiŋä
ätätqäŋuwä-panŋä-quaiqä.
17 ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqaŋgu, he himnuŋuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä
iqaŋgu, he kŋuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqäŋuwiqä. Ämaqä täŋga äpmeŋuwä iqua,
qu ymeqä tqua eŋqä-panŋä eäpu, suqä äsque-äsqueŋqä mäwiŋganŋgiyi.
18 Jonä asŋä-qäyqä iqu äpäqetanŋi, buayä änätä, wainqä-eqä manŋqä iqaŋga, qu
‘Dŋä quvqä-täŋä-queqä’ äyä ätkuwiqä.
19 Iŋäqe Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetanŋi, buayätä eqätä ganŋgqäŋga, qu tii
ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ŋqueqä. Itaŋga
ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’
inä ätqäuä. Iŋäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäuŋui, tiiŋä motquapnä.
Iqueqä kŋuä indqäŋqe, ii aaŋä naqä-qakuiqä” ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqeŋqä mävquatämäuqä iquauqä haŋä-iqeŋqä‡

20 I ätuäqetanŋi, Iqu ämaqä aŋä-himqä hui-huiu äpmeŋuwä iquauŋi, äkasuwä
ätukqe. Aŋä-himqä iuŋi, Iqu wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋä di kuapänä qäyä
imäkqaŋgi, quwqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe mävquatämäuqä imiŋuwi.
21 Iquauŋi Iqu tiiŋä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä
iquendä, hiqä haŋä-iqeŋqe, Nyi ‘Oänä’ etqänä. Tiiŋä etaŋgiyä. Nätmatqä ämaqä
mimäkqänäŋä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panŋi, ämaqä hŋqu Tayä pmeqä
iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkqä-säpi, qu qäŋganä tiiŋi ae
pmeqäpniŋgä. Quwqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupiyitanŋi, huäqä-
huŋqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpniŋgä.
22 Iiŋiŋqe Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeuqä suqä iwäsäuniŋqä
atäuŋuä ikqeuŋi, heyaqä haŋä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä
iquauqätäŋi, ämäwqätäuniqeqä.
23 Itaŋga Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu heŋi, qäukuä haqä yätuŋqä etma
yäniqätanä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä aŋä buŋqä endowatäniqeqä.
Nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä eŋqä-panŋi,
ämaqä hŋqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkqä-säpi, aŋä-himqä iqu yqänä
witäninjqä.
24 Iiŋä etaŋgi hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeuqä suqä iwäsäuniŋqä atäuŋuä
ikqeuŋi, heyaqä haŋä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeuŋi ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

† **11:14** Malakai 4:5 ‡ **11:19** Lukä 10:12-15

25 Iŋganj, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqŋqä
kŋuä-täŋä iquauŋqä si nätmatqä tä zä äkittqiyeŋä-qe, ymeqä däŋä-sua eŋqä-pa äyä
ämotquenyä. Si e imäkqaŋgnä, Nyi ‘äŋguiqä’ äktqänä.
26 Auä, Apä, Si Tqä-täuä yeeqä imäkndŋqä diŋqä, imäkŋiqä” ätukqe.
27 Tiiŋä-pqä inä ätukqe. “Ŋqä Apiqu nätmatqä eeqänäŋi, Ŋqä hipa täu änjiyqeqä.
Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqŋqe, aaŋqeqä. Apiqunänjqä. Ämaqe, Apiquenyqä
näqŋqe, aaŋqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetŋqä iquatänä,
Apiquenyqä näqŋqä eäŋäuä” ätukqe.§
28 “Ämaqä wäuŋuä tnäŋä ipu, haŋä-iqä ämepu, huiwä haŋuä enyätŋqä iquenä, he
eeqänäŋuenä hapä hitapmqä Nyinyqä ppiyä.
29 Nyi Ŋqä-näuä äkittqänätmä, ämaqeuŋi haŋuä itquetŋqe. Iŋi, bulumäka iqua
nätmatqä eyqiyämapŋqä, zä quavqä hiŋuä-qo iu guä ämäsäutqäŋuwä-paŋä iiŋi,
he Nyaqä yäpä iqi äpmapu, Nyita näqŋqä meqäpŋqeqä. Itaŋga he haŋä-iqä
naqänäŋä mämeqä, hapä pmepŋqäuä. 30 Kukŋuä Nyi etmqe, haŋä-iqä naqä manä,
he qeiqinyäŋä mapŋqäuä” ätukqe.

12

*Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqueŋqä**

1 Qänakndaŋi, Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋganj, Jisasi Iqu kuä-witqä wäuŋuä
awä iu qaŋä ikämiŋqe. Iŋganj Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua buayä dä
vqaŋga, qu kuä-witqä häukui, ätäkäpu änmiŋuwi.
2 Parisi hŋqua hiŋuä iiŋä äqumbiyi, Jisasi Ique tiiŋä ätukuwi. “Hiŋuä qunyä!
Suqä Tqä ämaqä wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iqua iquwi, hiunji hapä pmeqäŋga
imäkqeŋqe, pmua imäknänä.”
3 I tquaŋguwäŋga, Iqu kima tii ätukqe. “Änääŋgä? Hiŋuiqänäŋi neqä awiqu
Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä äpäkombiyi, Dewiti iqu imäkkqeŋqe,
he kukŋuä iuŋi a matäuqä itqäŋuwätanä?
4 Dewiti iqu Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä yäpä yäŋgisa äpaquväqe, bretqä Goti
Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqi äwämiŋqe, iqutä iqueqä ämaqä iquatäŋi, ämepu
äŋguwiqä.† Buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqi äwiŋqe, ämaqe ämepu ŋqäŋqe,
pmua imäknänä. Hiqäva-imäkqä iquanä ämepu bŋqä inä äwinä.‡
5 Änääŋäŋqäwä? Bukä Mosisi iqu kukŋuä-suqeŋqä äqäkqä iuŋi, he kukŋuä tä a
matäuqä itqäŋuwätanä? Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋganj, hiqäva-imäkqä iqua
Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä iu, Sämbatqäŋqä suqä ätä äwiŋqä iuŋi
ävausäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, qu suqä quvqä mimäkqä itqäŋäuä.
6 I etaŋgi Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä ique
Ämäwqätäuŋqä Hŋqu, täqi äwinä.
7 Iŋäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä hŋqu tiiŋä äqänänä.
*‘He hiqäva imäkätqäŋuwiŋqe, manyiŋqä iqiyä. He ämaqä iquauŋqä qeqä
emäŋgaŋguti äŋguä itquapŋqä änyiŋgiyä.’*§
He kukŋuä iiŋä iqueqä quatiŋqä näqŋqä meqä-säpi, he ämaqä suqä quvqä mimäkqä
itqäŋuwä iquauŋi, haŋä-iqä mävqä iqäpniŋgä.
8 Iiŋä etaŋgi he iqueqä quatiŋqä maqŋqä epu, Nyaqä ämaqä iquauŋi haŋä-iqä hiŋgi
ävätqäŋä. Nyi iiŋä etqe, tiiŋiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu Sämbatqä hiunji hapä
pmeqä iuŋi ämitqänä. Nyi tä qäqunjqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hŋgiŋi quvqä-täŋä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä**

§ **11:27** Lukä 10:21-22 * **12:** Makä 2:23-28; Lukä 6:1-5 † **12:4** 1 Samueli 21:1-6 ‡ **12:4** Hiqäva-imäkqä 25:5-9
§ **12:7** Hosiya 6:6 * **12:8** Makä 3:1-6; Lukä 6:6-11

9 Jisasi Iqu iqiŋi äväma äwätä, iquauqä aŋä aquväqŋqä yäpä iŋgisa qe äpaqukqe.
10 Iqiŋi, ämaqä hipa hŋgiŋi quvqä-täŋä hŋqu äpmamiŋqe. Iŋgaŋi Parisi iqua Jisasi Ique kukŋuä mitpnuwä diŋqä yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋgaŋi, ne ämaqä yaqä iquauŋi äŋguä imäkqe, ii äŋguätanä, ä änääŋgä?”
11 Iqu kimaŋi, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisaŋä hŋqu, sipsipqä-täŋä-qu eä, itaŋga Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋgaŋi sipsipqä iqu qua hovqä iu äpäwitqe, iqu äänä imäkäniqiyä? He näqŋqeqä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä täŋgisa ätuma yapäŋqiyä.
12 Iŋi ämaqä di sipsipqä duŋi ämäwqätäutaŋgqeŋqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋga suqä äŋguä imäkqe, ii äŋguänäŋiqä” ätukqe.
13 I ätuäqetaŋi, Iqu ämaqä hipa quvqä-täŋä iqueŋi, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tquaŋga ämaqä iqu hipa jänä i imäkŋgaŋga, hipae, äŋguäŋgisa änyäŋqä-pa, e iŋgqe.
14 Iŋgaŋi Parisi iqua aŋä iu äväma, hŋqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iiŋqä hänaqeŋqä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäuŋuäŋqä atäuŋuä ikqeŋqä

15 Jisasi Iqu qu iiŋä iqaŋguwiŋqä näqŋqä eäqe, aŋä-himqä iuŋi qe äväma äukqe. Itaŋi qokä-apäkä kuapänäŋi Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itaŋgaŋi iquautaŋä täŋä-yaqä-täŋä iquauŋi, Iqu eeqänäŋä äŋguänä qe iwimäkkqe.
16 Ii iwimäkätäqäŋgaŋi, Iqu iqua Iquenyqä kukŋuä awä matqä ipŋqänä pmua imäkkqe.
17 Suqä e imäkmiŋqe, Iqu kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutŋqä imäkkqe. Kukŋui, tiiŋiqä.

18 *“Ämaqä tqu, Nyaqä wäuŋuä imäkqä iqueqä. Nyi ique atäuŋuä ikqeqä. Nyi iquenyqe, kiiŋä änyinätŋqeqä. Itaŋga Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Ŋqä Dŋä Äŋgui, ique wimqänä. Itaŋi ämaqä qua täutaŋä eeqänäŋä iuŋi, iqu suqä jänäŋiŋqä kukŋui awä tquätŋqänänyä.*
19 *Iqu kukŋuä äkasuwä ätätä maŋä tnäŋä matqä yätŋqänänyä. Iŋi hänaqä iutaŋi qokä-apäki, iqu maŋä yäŋänäqŋqä tqaŋguti qätä mäwiyqä ipŋqänänyä.*
20 *Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqaŋgutqä iqua, iqu mäquasqä yäŋqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqaŋgutqe, iqu maiqupisqä yäŋqiyä. Hea suqä jänäŋi, suqä quvqä iu ämäwqätäuniŋqäŋgaŋqe, iqu wäuŋuä yqänä iqämaŋguäŋqiyä.*
21 *Itaŋi ämaqä qua täutaŋä eeqänäŋä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamäkqä vätŋqä hiŋuä äqämbu pmepnuwiqä.”*†

Jisasi Iquenyqätä, dŋä quvqä iquauŋqätä‡

22 Hea iŋgaŋi qu ämaqä dŋä quvqä-täŋä hŋque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hiŋuä pisqä eä, maŋä matqä-que. Iŋgaŋi Jisasi Iqu iqueŋi äŋguä imäkqaŋga, hiŋuä äqänätä kukŋuä ätkqe.
23 E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäuŋuä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iquesaŋä ne hiŋuä äqunanä äpmeŋquä iqu, qäqutiyä?” ätŋguwi.
24 Parisitaŋä hŋqua kukŋuä tä qätä äwipiyi, tiiŋä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dŋä quvqä iquau huätä ändowatätŋqe, Iqu Belsäpulä, dŋä quvqä iquau miqä iqueqä yäŋänäqŋqä iutanänjqä.”
25 Jisasi Iqu iquauqä kŋuä indqäŋqä iuŋi näqŋqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hŋquesaŋä iqua, iwäsänäpu mäkä huŋgaŋgpqe, ämaqä iqua qui imäkmbŋqäuä. Itaŋga ämaqä aŋä-himqä hŋquesaŋä-qe, hueqä-himqä huitaŋä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä huŋgaŋgpqe, yäŋänäqŋqe änä matqäuqä ipŋqäuä.

† **12:21** Asayä 42:1-4 ‡ **12:21** Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

26 Iŋi tiiŋä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dŋä hŋque huätä ändowatätqe, ne
näqŋqeqä, iqueqä ämaqä iqua awä äpatŋgäuä. Iŋi iqu qua täu ämitŋqe, äpakänä
mämiqä yäniqe.
27 He Nyinyqe, 'Iqu Belsäpulä iqueqä yäŋänäqŋqeta dŋä quvqä iquau
huätä ändowatätŋqeqä' qäyunä tqaŋgpqe, hiqä ämaqä iqua dŋä quvqä huätä
ändowatätqäŋuwi, yäŋänäqŋqä tqueqeta imäkätqäŋuwäwä? Hiqä ämaqä
iiŋä imäkätqäŋuwä iqua, heyaqä kukŋuä iiŋi, ii qäyunä hma hitaŋgqeŋqä
ämetquapŋqeqä.
28 I etaŋgqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqä iquesa, dŋä quvqä
iquau huätä dowatqaŋgundqe, iiŋqe he näqŋqä tiiŋä mapŋqeqä. 'Goti Hanjuwä
Iqunä miqe, ae emeqeqä.'
29 Quwä-meqä hŋqu, ämaqä yäŋänäqŋqä hŋqueqä aŋä iu äpaquvätä, iqueqä
nätmatqe metŋqä wiŋgaŋgutqe, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu ämaqä yäŋänäqŋqä
iqueŋi, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmatqe hiŋgi iŋga meŋqiyä.
30 Ämaqä hŋqu wäuŋuä yätamäkqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiuŋqä-
queqä. Ämaqä hŋqu, qokä-apäkä aquvä-qäyqeŋqä yätamäkqä manyqä imitätqe,
iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä.
31 Iiŋiŋqe, Nyi he tiiŋä etqänä.§ Suqä quvqä eeqänäŋitä, kukŋuä quvqetä, qokä-
apäkä iqua imäkmipqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäuŋqiyä. Iŋäqe, ämaqä hŋqu
Dŋä Äŋguä Iquenyqä kukŋuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe,
huätäŋi änä mämamäuqä da iniqeqä.
32 Ämaqä hŋqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukŋuä quvqä tqaŋgutqe,
Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäuŋqiyä. I etaŋgi ämaqä
hŋqu, Dŋä Äŋguä Iquenyqä kukŋuä ququvqä di tqaŋgutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä
quvqä huätäŋi, täŋga mämamäuqä yäŋqiyä. Ga qänakndaŋä-pqe, mämamäuqä
yäniqeqä."

*Zä iquauqä häukuiŋqätä, ämaqeuqä suqeŋqätä**

33 "Ämaqe zä hŋquenyqä, 'Zä tqu quvqätiyä, äŋguänäŋätiyä' kŋuä in-
dqänäpiyäŋgaŋi, kiqä häukui, hiŋuä ganä äqumbiyi, iŋgaŋi qu näqŋqä mapŋqäuä.
Zä hŋqu äŋguänäŋä eäŋqe, kiqä häukuä-pqe, äŋguänäŋiqä. Iŋäqe zä hŋqu quvqä
eäŋqe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä.
34 Iŋi heŋi, qämakä quvqä iqua eämakuwänäŋä eqänäŋänä. He ämaqä quvqä
eäŋuwi, kukŋuä äŋgui äänä tpŋqäwä? Ämaqä iquauqä kukŋuä tqe, ii iquauqä kŋuä
indqäŋqä dutanjqä.
35 Ämaqä äŋguänäŋä iqua, kŋuä äŋguänäŋä indqänäpu, suqä äŋguänäŋä dinä
imäkpŋqäuä. Ämaqä quvqä iqua, kŋuä quvqä huitaŋä-huitaŋä indqänäpu, suqä
quvqä imäkpŋqäuä.
36 Itaŋgi Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeu kukŋuä mitäniqäŋgaŋi,
Iqu quwqä kukŋuä hiŋgi ätmitpqeŋqä kŋuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä.
37 Si kukŋuä äŋguä tquki etaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä jänänäŋukiyqä'
ktäniqeqä, ŋŋ si kukŋuä quvqä tquki etaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä
quvqukiyqä' ktäniqeqä" ätukqe.

Qu Jisasi Ique, "Ne Sinyqä näqŋqä metuŋquä mänätquayä" ätukuwiŋqä†

38 Iqu e tquaŋga, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋquatä, Parisi hŋquatä, Iqueŋi
tiiŋä ätukuwi. "Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiiŋiŋqä äneŋgiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä
Wäuŋuä Imäkquki eäŋi, ne 'naqä-qakuä-queqä' kŋuä neyätŋqe, mänätquayä."

---

§ **12:31** Makä 3:28-29; Lukä 12:10 * **12:32** Lukä 6:43-45 † **12:37** Lukä 11:29-32

39 Iqu iquauqä kukŋui, kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Qokä-apäkä täŋga äpmeŋuwä
iquenä, he apäkä qokiqu äväma qaŋä hiŋgi qŋqä eŋqä-paŋä, quvqä eäpu, Goti
Hanjuwä Iqueŋqe qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Ne Sinyqä näqŋqä metuŋquä diŋqä,
mänätquayä’ ändquwä-qe, Nyi iiŋi mimäkqä imqänä. He näqŋqä mapŋqe, hiŋuä-
tqä Jona iqu qeyqä.
40 Jona iqu hiunji hŋquaqui-hŋque, heatqä hŋquaqui-hŋque, hämapäkä naqänäŋä
iqueqä äwqä yäpä iŋgisa äpmakqä-pa, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inänjqä.
Hiunji hŋquaqui-hŋque, heatqä hŋquaqui-hŋque, qua yäpä iŋgisa pmeŋqiyä.
41 Hiŋuiqänäŋi, ämaqä Ninipe äpmamiŋuwä iqua, Jona iqueqä kukŋui qätä
äwipiyi, iquauqä kŋui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä.
Iŋäqe täŋgaŋi, ämaqä Jona ique Ämäwqätäuŋqä Iqu, täqi qäyä pmetaŋgi, ämaqe
iquauqä kŋui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mävquatämäuqä iquwiqä. Iiŋiŋqe,
hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqäŋgaŋi, ämaqä Ninipe äpmamiŋuwä
iqua ävaupu, ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquauqä suqä quvqeŋqä awä tpnuwiqä.
42 Hiŋuiqänäŋi apäkä, qua hituŋuä nämä äwiŋqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä
kukŋuä näqŋqe qätä wiyätŋqä äpkqeqä.‡ Iŋäqe täŋgaŋi Ämaqä Solomonä ique
Ämäwqätäuŋqä Iqu täqi qäyä pmetaŋgi, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqäŋuwiqä.
Iiŋiŋqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqäŋgaŋi, apäkä naqä ii, ävautä
ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquauqä suqä quvqeŋqä awä täniqeqä.

Dŋä quvqä ämaqä hŋque ävämetä, aŋgi äwimakqeŋqä§

43 Dŋä quvqä hŋqu ämaqä hŋque ävämaŋi, aŋä yeŋuä duŋqä äwäqe, iqu aŋä
hapä pmeqä diŋqä qävqä ikiquäŋqiyä. Itaŋga hŋque mämäqumueqä iäqe, ‘Nyi aŋä
hiŋuiqänä ävämakqä duŋqä aŋgu umqänä,’ täŋqiyä.
44 I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hŋqua aŋä iqueŋi siiyä äpipu äŋguä imäkepiyä-qe,
mäpmetaŋgä qunäŋqiyä.
45 Iiŋä äqunäqe, iqu äwätä dŋä quvqä 7 hŋqua itmeŋqiyä. Dŋä iquauqä quvqe, dŋä
kiŋganäŋä iqueqä quvqeu ämäwqätäuŋqiyä. Iquau itmetä, qu aŋä yäpä yäŋgisa
äpaquväpu pmapŋqäuä. Ämaqä iqu hiŋuiqänäŋi iiŋänäŋä quvqä äpmamiŋqä-qe,
täŋgaŋi aaŋä quvqä kuapänä pmeŋqiyä. Suqä quvqä asä iutaŋi, ämaqä quvqä täŋga
äpmeŋuwä iquauŋi äwimeŋqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, käŋgukuatä, äwimakuwiŋqä**

46 Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukŋuä iiŋä yqänä tuätqätaŋga, Iqueqä känatä
käŋgukuatä äpäpu, Iqutä kukŋuä anä tpŋqä yäpaqä mäŋgisa ätqäumiŋuwi.
47 Itaŋi ämaqä hŋqu Iqueŋi, “Hueqä” ätukqe, “Tqä tnatä tuŋgukuatä, Sitä kukŋuä
anä tpŋqä yäpaqä täŋgisa ätqäuŋäuä.”
48 Ii ätukqä iqueŋi, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Ŋqä nipatä guäkatäŋi, tqukuakä?”
49 Itaŋi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquaminqä iquau atäuŋuä ävätä, “Qätä
nyipiyä” ätukqe. “Ŋqä nipatä guäkatäŋi, täsquakänä.
50 Ii tiinjqä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä äwiŋqä
iu qänaknä imitpqä iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-napqa, itaŋga nipaqätänjqä”
ätukqe.

13

*Kukŋuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqeŋqä**

1 Hiunji asä qäqueŋi, Jisasi Iqu aŋä iu ävämaŋi, yäpaqä mäŋgisa äwätä, eqä-huäŋä
Galili iqueqä maŋä iqi quamä äpmamiŋqe.

---

‡ **12:42** 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 § **12:42** Lukä 11:24-26 * **12:45** Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21 * **13:** Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15

2 I pmetaŋga, ämaqä kuapänäŋi Iquenyqä pqaŋguwitaŋi, Iqu yimba hŋque
ätkamäuqe, quamä qe äpmakqe. Itaŋi ämaqä eeqänäŋi, eqä-huäŋä maŋä iqi pämä
tqäutaŋgä, Iqu yimba iu äpme näqŋqä äwikqe.
3 Iqu iquauŋi kukŋuä ktqä ätuätä, näqŋqä kuapänäŋi äwikqe. Kukŋuä ktqä hŋqu
tiiŋä ätukqe. "Ämaqä hŋqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätŋqä wäŋqiyä. 4 Iqu
ätnämäwäwqaŋga, hui hänaqä iqi päknätqe, yŋŋä äpäpu ämambnä.
5 Itaŋga hui qua kuapänä hma etaŋgi, hikä-täŋä qäsä äwitaŋgqä iu päknätqe, qua
äŋgui äwa itaŋguti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukauŋqiyä.
6 Iŋi mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnäŋä tqaŋga, kuä kiqä tapiŋi wäŋqäpu etaŋgi,
yäuä hämänä piŋqiyä.
7 Itaŋga kuä uwqä hui guä yäŋä-täŋä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä
naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeuŋi, qua aowi äŋguä mävqä yäŋqiyä.
8 Itaŋga kuä uwqä hui qua äŋguänäŋä iu päknätqe, kiqä nääŋqe 100 huknänä,
hui 60 huknänä, itaŋga hui 30 huknäŋqiyä.
9 Ämaqä qätä-täŋuenä etaŋgutqe, kukŋuä iiŋqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä"
ätukqe.

10 Qänakndaŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueŋi
yatŋqä äväpu, "Si qokä-apäkä iquauŋi, kukŋuä ktqä inä suŋqä tuätqäŋinyä?"
ätukuwi.
11 Iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. "Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeŋqä kukŋuä qakui zä
witaŋgqä-qe, he näqŋqä mapŋqe, Iqu henyä etapqiyä. Iŋäqe ämaqä huizi iquauŋi,
mävqä itŋqe.
12 Ii tiiŋä etaŋgi. Ämaqä näqŋqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui
inä ävätä, qu näqŋqä kuapänäŋä-täŋä-qua hipŋqä iwimäkänä. Iiŋä etaŋgqä-qe,
ämaqä näqŋqä maeqä iqua, näqŋqä wäŋqä qu ämeŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä
mamäuŋqiyä.
13 Iŋitaŋi, Nyi ämaqä iquauŋi kukŋuä ktqenä ätuätŋqeqä. Qu hiŋuä äqunäpu qätä
äwiyäpiyä-qe, näqŋqä maeqä-quayqä.
14 Qu iiŋä epu, kukŋuä hiŋuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tqueŋi, ii naqä-qakuänäŋä
ämotquetqäŋä. Iqu pmetaŋga äpmamiŋuwä iquauŋqe, tiiŋä ätätä äqäkqeqä.

'He kukŋuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatiŋqe änyä maqŋqä hipnuwiqä. He hiŋuä äquŋgua äwäpiyä-qe, nätmatqä hŋquenyqe näqŋqä maeqä ipnuwiqä.

15 *Ämaqä iiŋä iqua näqŋqä äŋguä mämeqäŋqe, quwqä nyuäŋi woyqä ae imaqundäŋgqeqä. Kukŋuä qätä äŋguä mäwiyqäŋqe, quwqä qäte, ae imaqundäŋgqeqä. Nätmatqä hiŋuä äŋguä mäquŋquä ipŋqe, quwqä hiŋuä-pqe, ae yämaqundi iŋgqeqä.*

Qu iiŋä mimäkqä-säpi, quwqä kŋui äkunmäknäpu, Nyinyŋqä aŋgumä quvepqaŋgpi, ga Nyi iquauŋi äŋguä iwimäkqäminjqä.'†

16 Iŋäqe he Nyi nätmatqä imäkqaŋgqe hiŋuä äqunäpu, Nyaqä kukŋui qätä
änyiyätqäŋuwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu äŋguä ae emäkqä iiŋqe, näqŋqä eŋä.
17 Nyi naqä-qakui tiiŋä etqänä. Nätmätqä he hiŋuä äqunätqäŋuwi, hiŋuä-tqä iquatä,
ämaqä jänäŋä iquatä, qu kuapänäŋi hiŋuä quŋqäŋqä naqänäŋä winyätqätaŋgqä-qe,
qu hiŋuä mäquŋquä imiŋuwiqä. Kukŋuä he qätä äwiyätqäŋuwi, qu qätä wiyqäŋqä
naqänäŋä winyätqätaŋgqä-qe, qu qätä mäwiyqä imiŋuwiqä" ätukqe.

18 Jisasi Iqu kukŋuä äpakänä yqänäŋi, tiiŋä ätukqe. "Goti Iqu he näqŋqä mapŋqä
etapqetaŋi, täŋganŋi kukŋuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäuŋuä iu tnämäuqä-queŋqe,
kiqä qakuiŋqä Nyi awä tqaŋgundi, he qätä nyipiyä.

---

† **13:15** Asayä 6:9-10

19 Ämaqe, qu Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeuŋqä kukŋui qätä äwiyäpu, kiqä
qakuiŋqä näqŋqä mämeqä itqäŋuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäkŋgqä-paŋä-
quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä kŋuä indqäŋqeu
hiqaŋgqe, huätä maqänä ämotautŋqe.
20 Itaŋga kuä uwqä qua hikä-täŋä iu äpäkŋgqä ii, tiinjqä. Ämaqä kukŋuä iiŋä ique
qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iquwä iquaiqä.
21 Iŋäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapiŋä wäŋqäpu uwqatätä, yäuä äpiqä i
eŋqä-paŋiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋui mändi kittqiyanä-tpu itqäŋuwä
iqua, ämaqä tquauŋi haŋä-iqä äväpu quvqä itqueqaŋguwäŋga, iquauqä quuvqä
heqiyqe, qui maqänä imäknänä.
22 Itaŋga kuä uwqä guä yäŋä-täŋä awä imä äpäkŋgqä ii, tiiŋiqä. Ämaqä kukŋuä
iiŋä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmatqä qua täutaŋiŋqä äwäwa ipu, mbqä aquvä
kuapänä qäpŋqeŋqä kŋuä kuapänä indqänätqäŋuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä
kukŋuiuŋi, suqä iiŋä iqu qŋqaŋä yeqaŋgi, qu suqä jänäŋä imäkpŋqe, yäŋänäqŋqä
mävqä yäŋqiyä.
23 Itaŋga kuä uwqä qua äŋguä iu äpäkŋgqe, ii ämaqä kukŋuä iiŋä ique qätä äŋguä
äwiyäpu, kiqä quatiŋqä näqŋqä ämetqäŋuwä iquaiqä. Iŋi, kukŋuä iqueqä nääŋqe,
hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itaŋga hui 30 huknäŋqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqe, qätaqä quvqeŋqä

24 Iqu ämaqeuŋi, kukŋuä ktqä huizi tiiŋä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä
miqe, ii ämaqä hŋqu iqueqä wäuŋuä iu kuä uwqä äŋguinä ätnämäwäwqä-paŋä
iiŋiqä.
25 Iŋäqe ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqaqä witaŋguwäŋga, ämaqä iqueqä himä-
wiuŋqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwaŋi äwäŋqiyä.
26 Qänakndaŋi kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, nääŋqe äukŋgaŋgaŋi,
wäuŋuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutaŋgä qumbnuwiqä.
27 Iŋgaŋi iqua äwäpu, ämaqä wäuŋuä kaniqueŋi tiiŋä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä
iquki, ne si tqä wäuŋuä iuŋi, kuä uwqä äŋguinä ätnämäuqiyä-tanä ikque. Qätaqä
quvqä hui anä ätqäuŋuwi, änääŋäŋqäwä?’
28 Iqu iquau kimaŋi, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiuŋqä hŋqu imäkkqeqä’ tuäniqeqä.
Itaŋi iqua yatŋqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä
maqiyatuŋqueŋqä äkiŋgiyä?’ tupnuwiqä.
29 Iŋgaŋi iqu iquauŋi kimaŋi tuäniqeqä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyäŋgaŋi,
kuä-witqä itä qäsä hikauqŋqäuä.
30 Kuä täkqäŋgaŋqä, qäquaqu qäyä ätqäunyqä. Kuä täkqäŋgaŋi, nyi ämaqä kuä
täkpŋqä iquau tii tumniqeqä. “He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu,
tä väuepnuwäŋqä hatŋä äquqotäupu epiyä. Iŋgaŋi he kuä-witqe ätäupu, aquvä
äqiyäpu nyaqä buayä pŋqä wiqä aŋä iu pŋqä hipiyä” tumniqeqä,’ tuäŋqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä hnjuaquiŋqä‡

31 Iqu kukŋuä ktqä huizi tiiŋä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, ii zä-
guawä§ piikä, ämaqä hŋqu iqueqä wäuŋuä iu vowä ämäutŋqä eŋqä-paŋä iiŋiqä.
32 Zä iqueqä piiki, wäŋqänäŋä-sua etaŋgi, piikä huiziqua, ique ämäwqätäuŋäuä.
Iŋäqe, kiqä baki äukautä naqä äpeyätäqäŋgaŋi, nätmatqä huizi wäuŋuä iu
ätqäuŋqä iquauŋi ämäwqätäutaŋguti, yŋŋä iqua äpäpu, kiqä äpa iuŋi yuuwä
imäkpŋqäuä.”
33 Itaŋga Iqu kukŋuä ktqä hŋqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä
miqe, ii nätmatqä änyuämäuqä eŋqä-paŋiqä. Apäkä hui nätmatqä änyuämäuqe,

‡ **13:30** Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § **13:31** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huiziŋqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapänä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänäŋi änyuämäutŋqä diŋqeuä” ätukqe.

Jisasi Iqu kukŋuä ktqe, suŋqä ätumiŋqätiyä

34 Kukŋuä eeqänäŋä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätumiŋqe, Iqu kukŋui ätnäŋä iqi
matqä, ktqä dinä ätumiŋqe.
35 Kukŋuä, Goti Iqu hiŋuä-tqä hŋqueqä maŋä iuta ätimekqä hŋqu qäyunä
timäutŋqe, Iqu iiŋä imäkmiŋqe. Ämaqä hiŋuä-tqä iqu tiiŋä ätkqe.

Nyi kukŋuä ktqe etätmä, nätmatqä qua täu imäkkqäŋgatqä zä äwäka äpäänqeŋqe, täŋga awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kukŋuä ktqä quatiŋqä

36 Jisasi Iqu ämaqä iu ävämaŋi, aŋä yäpä iŋgisa qe äpaqukqe. Itaŋi Iqueqä
wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kukŋuä ktqä qätaqä
quvqä wäuŋuä iuta äukautŋqeŋqe, Si ne kiqä quatiŋqä awä natiyä.”
37 Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä äŋguänäŋi tnämäwäwqä iqu,
Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä.
38 Wäuŋui, ii qua tqueqä. Kuä uwqä äŋguänäŋi, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutaŋä
Iqunä miqä iutaŋä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä.
39 Himä-wiuŋqä, qätaqä quvqä tnämäwäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqäŋgaŋi,
qua täuŋi iqueqä yäpakäŋganjqä. Itaŋga kuä täkqä iqua, eŋätqä iquaiqä.
40 Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepŋqä imäkätqäŋuwä-pa, qua täuŋi
iqueqä yäpakäŋgaŋä-pqe asä iiŋä imäkpnuwiqä.
41 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä eŋätqä iquau dowatqaŋga, Iqueqänä miqä
iutaŋi, nätmatqä ämaqeuqä quuvqä heqiyqä qui iwimäkqä iutä, ämaqä suqä quvqä
imäkqä iquautäŋi, eeqänäŋi huätä mamäupnuwiqä.
42 Itaŋi qu tä naqänäŋä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqaŋguwäŋga, qu kŋuä
naqänäŋä äqiyäpu, hiquaŋä maŋgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.
43 Iŋgaŋi ämaqä jänäŋä iqua, iquauqä Kaniqunä ämitŋqä yäpä iŋgisa äpmepu,
quwqä huiwitaŋi mäptqä eŋqä-pa we hunäniqeqä.‡ He qätä-täŋuenä epiyi, kukŋuä
iiŋqe kŋuä indqämbiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqe, mbqä pŋqä wiqä ipŋä iqueŋqä

44 “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, mbqä pŋqä wiqä ipŋä imäkäpu, wäuŋuä iu
qua zä äptekuwä eŋqä-paŋiqä. Ämaqä hŋqu mbqä ipŋä ique ämäqumuetä hiŋuä
äqunäqetaŋi, iqu ‘Nätmatqä iiŋi mbqeuŋi ämäwqatäunä’ kŋuä indqänätä, hiŋuä
qunämapenä yeeŋqiyä. Iŋgaŋi iqu aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänäŋi aquvä
ämaqiyätä, ämaqä hŋquququa mbqä ipŋqä imäkäŋqiyä. Mbqä iiŋi ae ämeqe, iqu
äwätä wäuŋuä iqueŋi mbqä iŋqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqe, wimŋä äŋguänäŋiŋqä

45 “Aŋgumŋi, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, ämaqä hŋqu mbqä wäuŋuä
imäkätä, wimŋä äŋguänäŋiŋqä qävqä ikitŋqä-paŋiqä.
46 Iqu äŋguänäŋä hŋque ämäqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänäŋi
aquvä ämaqiyätä, ämaqä huiziqua mbqä ipŋqä imäkäŋqiyä. Mbqä iiŋi ae ämeqe,
iqu wimŋi mbqä yäŋqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqe, hämapäkä qaeŋqä

47 “Aŋgumŋi, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, ii tiiŋiqä. Hämapäkä qa, qu eqä-
huäŋä bu ätnämäupu, hämapäkä huitaŋä-huitaŋä äqupuiquwä eŋqä-paŋiqä.

---

* **13:33** Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä haŋä-iqe, 20 kilo iqä ätukqe. † **13:35** Apqä Bukä 78:2 ‡ **13:43** Deniyäli 12:3

48 Hämapäkä qa mŋqä iuŋi maŋguä mŋgaŋga, qu hikä weä aaŋqä täŋgisa
eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itaŋga hämapäkä äŋguänäŋä iquauŋi häkiu
ämimepu, hämapäkä quvqä iquauŋi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. 49 “Itaŋga qua
tqueqä hiunji yäpakäŋgaŋi, asä iiŋäŋqeqä. Ynaunjqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä
iqua, jänäŋä iquauqä awä iqi pmetaŋguwä iquauŋi itmapnuwiqä.
50 Itaŋi qu tä naqänäŋä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqaŋguwäŋga, kŋuä
naqänäŋä äqiyäpu, hiquaŋä maŋgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.
51 Itaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, yatŋqä tiiŋä qe äwikqe.
“Kukŋuä tquauqä quatiŋqe, he näqŋqä ae ämequwätanä?”
Qu “Auqä, ne näqŋqä ae ämeququeqä” ätukuwi.
52 I ätuäqetaŋi, tiiŋä-pqe inä ätukqe. “Iiŋä etaŋgi ämaqä Goti Iqueqä kukŋuä-
suqeŋqä näqŋqä iquataŋä hŋqua, qu Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeŋqä näqŋqä
ämepu qänaknä imipqä iqua, qu aŋä naqä hŋqueqä kaniqu eŋqä-paŋä hipnuwiqä.
Iqu iqueqä nätmatqä äŋguänäŋä pŋqä wiqä iu äpaquväqe, nätmatqä änyä-häŋitä
yäuetä qäsä äma päŋqiyä” ätukqe.§

*Nasäretqätaŋä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiŋqä**

53 Jisasi Iqu kukŋuä ktqä tä awä ae ätuäqe, aŋä-himqä iuŋi qe ävämakqe.
54 Äväma äwäqe, Iqu kaniqueqä aŋä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä aŋä aquväqŋqä
iu äpaquväqe, ämaqä iuŋi Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqä näqŋqä äwikqe. Qu
Iqueqä kukŋui qätä äwipiyitaŋi, yäuŋuä ipu, “Ämaqä Tqu näqŋqä tä äŋgisa
ämeqäwä? Itaŋga änääŋäŋqäwä, Iqu ämaqä mimäkqänäŋi imäkätŋqeuä?” ätkuwi.
55 “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqŋqeqä. Iqu ämaqä aŋä imäkqä iqueqä Ymeqä Iqueqä.
Itaŋga Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Iŋi Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi
ique, iqua Iqueqä käŋgukuayqä.
56 Täqiŋi Iqueqä känapqa, nesä anä äyä äpmeŋunä. Iŋi Iqu ii imäkätŋqe, näqŋqe
äŋgisa ämeqäwä?” ätŋguwi.
57 Qu iiŋä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukŋguwi.
Iŋgaŋi Iqu iquauŋi tii ätukqe. “Hiŋuä-tqä iqua, aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋi, yoqä-
täŋuae. Etaŋgqä-qe, hŋqunä-hŋqunäŋi, iqueqä aŋä-himqä iutä, iqueqä aŋiu anä
äpmeŋuwä iutäŋi, iqu yoqä maiqä-queqä.”
58 Iŋi Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä aŋä-himqä iuŋi, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä
itqätaŋgä, Iqu wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋi, kuapänä mimäkqä imiŋqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqeŋqä**

1 Hea iŋgaŋi ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäuŋuä imäkqaŋgqeŋqä
tqaŋgä qätä äwikqe.
2 Iwä, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquauŋi, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asŋä-qäyqä
iqueqä. Iqu qua äptekuwä iuta aŋgumä ävaukqä iqueqä. Iiŋiŋqe Iqu yäŋänäqŋqä-
täŋu eä, wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋi, imäkqiyä” ätukqe.
3-4 Kukŋuä iiŋä iqueqä quati, tiiŋiqä. Qäŋganäŋi Heroti iqueqä käta Pilipä iqu,
apäkä Herotiyasi ämamiŋqe. Ii Pilipä ique ävämaŋi, Heroti ique ämuaŋgqe. Heroti
iqu ii ämakqeŋqe, Jonä iqu iqueŋi tiiŋä ätumiŋqe. “Si apäkä täsi ämeŋi, ii qäyunä
hmanjqä.” Iqu e tquaŋgqetaŋi, Heroti iqu iqueŋi a äkiqätätä, guä äkiqiyäutä, guä
pmuateqä aŋiu äpmuatekqe.

---

§ **13:52** Näqŋqä-täŋä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqeŋqäti, kukŋuä naqä-qakuiŋqätiyä, ätkqeqä” ätätqäŋä.
* **13:52** Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30 † **13:54** Iqueqä kaniqueqä aŋä-himqe, Nasäretqä iiyi. * **14:** Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9

5 Iqu iqueŋi pizqä päsqäŋqä kŋuä wiyqaŋgqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu
hiŋuä-tqä-queqä” kŋuä indqänätaŋguwiŋqä, iqu iquauŋqä zä äwiŋgqe.
6 Hiunji hŋqueŋi ämaqä hŋqua, Heroti iqueqä känai ique ämikqeŋqä kŋuä
indqänäpu, iqutä buayä anä äŋguwi. Iŋgaŋi Herotiyasiyqä meqi ätimäuqe, iquauqä
awä iqisa yeewä iminqe.
7 Itaŋga Heroti iqu iiyqä yeewä iqaŋgqeŋqä kiiŋä wiŋgaŋgi, kukŋuä guä
tiiŋä ämäsäukqe. “Si nätmatqä äkitaŋä äkiŋqä kiŋgaŋgi, yatŋqä nyisqe, nyi
äktapmqänä” ätukqe.
8 Iiŋä etaŋgi apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kŋuä yändqäŋqä vqaŋgi, ii Heroti iqueŋi
tiiŋä ätukqe. “Jonä asŋä-qäyqä iqueqä nyuäŋi, ätäväpu hevqä iu eqaŋgpi, si äma
äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.†
9 Heroti iqu qätä iiŋä äwiyäqe, iqueqä äwqe haŋä qäyä vqaŋgi, iqu kukŋuä guä ae
ämäsäukqeŋqä kŋuä indqänätä, ämaqä iqutä buayä anä änmiŋuwä iquauqä hiŋuä
iqi womba metŋqe mäwiŋgaŋgi, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpiyä” ätukqe.
10-11 Iqu ämaqä hŋque guä kiqiyäueqä aŋä duŋqä dowatqaŋga, qu Jonä iqueqä
hiiŋuä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuäŋi hevqä hŋque ämiqutäwa äma äppiyi,
hitqä ii äwikuwi. Ii äma äwätä, känäu äwikqe.
12 Iiŋä imäkqaŋguwäŋga, iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äppiyi, iqueqä
huiwi äma äwäpu, qua äptekuwi. Iqua qua ae äptepiyi, äwäpu Jisasi Ique qe
ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqeŋqä‡

13 Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkkuwiŋqä qätä äwiyäqe, Iqu aŋä iuŋi äväma, yimba
ikuapmäutä aŋä avqŋqä imqä äukqe. Iqutä Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquatänä äukuwi. Itaŋgi qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqaŋgä qätä äwipiyi, qu
quwqä aŋä-himqä äväma, Iqutä ämimbŋqä eqä maŋä iu qaŋä äukuwi.
14 Iiŋä etaŋgi, Jisasi Iqu iuäqämetäqäŋgaŋi, qokä-apäkä kuapänäŋä pmetaŋgä
äquŋgqe. Iqu iquauŋqä huäqä wuŋgaŋgi, iquautaŋä ämaqä täŋä-yaqä iquauŋi
äŋguä imäkkqe.
15 Mäptqä äwitŋqä iqaŋgaŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äpäupiyi,
Jisasi Iqueŋi tiiŋä ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetŋqä iqiyä. Täqiŋi qua avqŋqäqiyä-
qae, Si ämaqeuŋi aŋä-himqä ämätŋgäwäŋqä iuŋqä ymisaŋä mbqä ipu bŋqä
dowatiyä.”
16 Iqu kimaŋi, “Qu täqiŋi suŋqä äväma upŋqäwä? He hiqä-hiuä ymisaŋä wipiyä”
ätukqe.
17 Iwä, qu Iqueŋi, “Ne ymisaŋi kuapänä hmanjqä. Bretqä hipa hŋgiŋitä, hämapäkä
hŋquaqutänä ämeŋunä” ätukuwi.
18 Iŋgaŋi Iqu “Ymisaŋä iiŋi, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.
19 Itaŋi Iqu ämaqeu, qätaqä iqi quamä pmapŋqä ätukqe. Quamä pme-
qaŋguwäŋga, Iqu bretqä hipa hŋgiŋitä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hiŋuä haqä
yätu äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äŋguiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä,
Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu äwikuwi.
20 Qu buayä änäpu, äwqä puäsqaŋga, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12
ämamikuwi.
21 Qokä iqua buayä äŋguwi, kuapänäŋi 5,000. Apäkiutä ymeqeutäŋi, a matäuqä
ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qaŋä äukqeŋqä§

† **14:8** Ii Jonä iqueqä nyuäŋi, iiŋä imäkpŋqä ätukqe, “Iqu ae äpäkoŋgqätiyä” tä näqŋqä metŋqä iŋqeyi. ‡ **14:12** Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15 § **14:21** Makä 6:45-52; Jonä 6:16-21

22 Qu iiŋi qäpu iqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, “He
yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä näŋgisaŋqä hiŋuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu
dowatmqänä” ätukqe.
23 Iqu ämaqeu ae ändowatäqetaŋi, Iqueqä-kiuänä qoqoŋä yätuŋqä Kaniquenyqä
tääqä tätŋqä ekqe.
Mäptqä ae äquvqaŋga, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqoŋä iu yqänä äpmamiŋqe.
24 Iŋäqe yimbae kiiŋä näŋi ae äwqaŋga, yuŋui himäŋgisa yäŋänäqŋqä äqunätä,
eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iqueŋi ämäquvasämäuqänä itä, näŋgi-täŋgi
ämimiŋqe.
25 Zä vätŋqä qäqiqiŋi, Jisasi Iqu eqä-huäŋä haqeqä iquau wimetŋqä äukqe.
26 Iqua Iqu eqä-huäŋä haqeqi qaŋä quvepqaŋgi äqumbiyi, “Hiwiyqeqä” kŋuä
indqänäpu, zä kiiŋä ipu, zä-zääqä, ätkuwi.
27 Itaŋgi maqänäŋi, Iqu iquauŋi ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yäŋänäqŋqä
pmapiyä! Ii Nyinjqä.”
28 I tquaŋga, Pitä iqu kimaŋi, “Naqä Iquki, Si Qäquki etaŋgutqe, ‘Eqä haqeqi qaŋä
biyä’ diyä” ätukqe.
29 Itaŋi Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tquaŋga Pitä iqu yimba iu ävämaŋi,
eqä-huäŋä haqeqi Jisasi Ique wimetŋqä äukqe.
30 Itaŋi yuŋui yäŋänäqŋqä yqänä qunätqätaŋgi äqunäqe, iqu zä äwiŋgqe. Ga eqä-
huäŋä yäpä iŋgisa quveqetŋqänä tii itäqäŋgaŋi, zääqä ätätä tiiŋä ätukqe. “Naqä
Iquki, nyi yätamäkqä nyiyä!”
31 Maqänäŋi Jisasi Iqu iqueŋi a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaqä quuvqä wäŋqäpu
heqiyä iqukiyqä. Kŋuä hŋquaquŋi, suŋqä indqänätqäŋinyä?”
32 E ätuäqetaŋi, iquaqu yimba iu ikuapmäuqaŋgiyäŋga, yuŋui qäpu qe ämŋäŋgqe.
33 Iŋgaŋi ämaqä yimba iu äpmamiŋuwä iqua, qu Ique qoŋä äwoktäupu, Iqueqä
yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuiqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä
Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau äŋguä iwimäkkqeŋqä**

34 Itaŋga iqua eqä-huäŋä iuŋi qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi.
35 Ämaqä aŋä iutaŋä iqua Ique hiŋuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqaŋgi näqŋqä
epiyi, qu kukŋuä aŋä qäqiqiŋiuŋqä ändowatkuwi. Itaŋi qu ämaqä täŋä-yaqä-täŋä
eeqänäŋä iquauŋi, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi.
36 Äwimapiyi, qu Iqueŋi yatŋqä änäänä äväpu, tiiŋä ätukuwi. “Ämaqä yaqä-täŋä
iqua hipae tqä gquä hämänäŋä iu qäyä itmaqämbŋqä hiŋuinä qunyä.” Itaŋi qokä-
apäkä inyänä ipiyitaŋi, qu eeqänäŋi äŋguä imäŋguwi.

15

*Goti Iqueqä kukŋuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwiu ämäwqätäuŋqeŋqä**

1 Iŋgaŋi Parisi hŋquatä, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋquatä, qu Jerusälemä
iu ävämaŋi, Jisasi Iquenyqä äquveppiyi, yatŋqä tii qe äwikuwi.
2 “Äänä etaŋgikä? Tqä ämaqä wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iqua, suqä atqä-awäka
änätapukuwi, qu qui imäkätqäŋuwiuä. Qu buayä bŋqäŋgaŋi, hipa asŋi eqä akiyä
iŋqä du,† ganä maqŋqä, hipa kiyä mätqetä änätqäŋuwiuä.”
3 Jisasi Iqu iquauŋi kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Änääŋäŋqäwä? Hiqä-hiuäŋi, he Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iuŋi ävasäupu, hiqä suqä iuŋi qänaknä itqäŋuwiuä.

---

* **14:33** Makä 6:53-56 * **15:** Makä 7:1-13 † **15:2** Quwqä suqä asŋä-qŋqe, tiinji. Qu eqä akiyä iŋqä ämepu, hipa iu hiŋgi equatembŋqäuä.

4 Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä hŋquaqu tii ätkqeqä. *‘Si tqä tniquetä, tnäwqätä, kukŋuä qänaknä itnä, yäpä iqinyä isŋqeqä.’*‡ Itaŋga *‘Ämaqä hŋqu kiqä kaniqueŋqätä, känäuŋqätä, kukŋuä quvqä ätätqe, qu iqueŋi pizqä päkpŋqeqä.’*§

5-6 Goti Iqu iiŋä ätkqä-qe, he tii tquenjqä. Ämaqä hŋqu iqueqä käniquesä känäutäŋi, ‘Nätmatqä nyi yätamäkqä qemätmä ämeŋqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqeqä’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqueqätä känäwqätä, yäpä iqi itä mävqä yäŋqiyä. Suqä iiŋä dutaŋi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui mändi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuatätqäŋäuä.

7 He wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quenjqä! Hiŋuä-tqä Asayä iqu hiqä suqä iiŋqe, atäuŋuä qäyunä itä, tiiŋä ätkqe.

8 *‘Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, maŋitänä haqeqä ämamäutqäŋuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe kiiŋä nämä äwinä.*

9 *Qu ämaqä iquauqä kukŋuä-suqä dinä awä ätäpiyä-qe, “Kukŋuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe-qe” quaŋgä ätätqäŋä. Iiŋqe, qu Ŋqä yoqe haqeqä mamäupŋqä qoŋä änäuktäutqäŋuwi, hiŋginäwa itqäŋuwiqä.’”*****

Jisasi Iqu, ämaqeu kiyä mätqä imäkqeŋqä ätkqe†

10 Iqu iiŋä ätuäqetaŋi, qokä-apäkä iquauŋi, tääqä ätuätumetä tiiŋä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kŋuä äŋguänä indqämbiyä!

11 Nätmatqe ämaqä hŋqueqä maŋä iu äpaquvqe, ii ämaqä iqueŋi Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi kiyä mätqä mimäkqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyä mätqä imäkqe, nätmatqä maŋä iuta ätimäutä awä ätqe, ii qäqunänjqä” ätukqe.

12 Qänakndaŋi wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äppiyi, Jisasi Ique tiiŋä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukŋui qätä äkipiyitaŋi, qu äwqä quvqä äwiŋgqeŋqe, Si näqŋqä ae eäŋätanä, änäändanä?”

13 Itaŋi Iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Ŋqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu wäuŋuä-täŋueqä. Itaŋga nätmatqä eeqänäŋä Iqu vowä mikqä ikqä iuŋi, hukä qäsä äyauniqeqä.

14 Ämaqä tquauŋqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hiŋuä pisqä epu, hiŋuä pisqä hŋquau-mända hänaqä ämotquetqäŋuwä-paŋiqä. Hiŋuä pisqä hŋqu, hiŋuä pisqä hŋque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quanŋä päkinyiyäŋqinyqä.”

15 Itaŋi Pitä iqu Jisasi Iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Kukŋuä ktqä kiqä quatiŋqe, awä natiyä.”

16 Jisasi Iqu kimaŋi, “Iŋi suŋqäwä? He kŋuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe.

17 “Tiiŋiŋqä he maqŋqätanä? Nätmatqä eeqänäŋi, maŋä iu äpaquvätŋqe, ii tuqä iuŋqä äwitä, iqisaŋi zä-aŋä buŋqä äquveqänä.

18 I etaŋgi nätmatqe, maŋä iqu awä ätätŋqe, ii kŋuä indqäŋqä iutanjqä. Nätmatqä ämaqeu, Goti Iqueqä hiŋuä iqi kiyä mätqä imäkätŋqe, ii qäqunänjqä.

19 Nyi ‘kŋuä indqäŋqä iutanjqä’ etqe, ii suqä tiiŋiŋqä ätqä. Kŋuä indqäŋqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqä, huiziqueqä apäkäŋqä iqä, huiwä yaŋä hiŋgi iŋqä, quwä-meqä, kukŋuä mitqeta quaŋgä-tqä, itaŋga hŋquauŋqä kukŋuä quvqä tqä, iquayi.

20 Suqä tqua ämaqä iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi kiyä mätqä imäkätqänä. Itaŋgi ämaqä hŋqu hipa asŋä maqŋqä buayä äŋgqäqe, suqä iiŋi, ique kiyä mätqä mimäkqä iqiyä” ätukqe.

Apäkä Kenanätaŋä hui quuvqä eqäkqeŋqä‡

---

‡ **15:4** Aŋgumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqä 5:16 § **15:4** Aŋgumä Itmakqä 21:17; Hiqäva-imäkqä 20:9 * **15:9** Asayä 29:13 † **15:9** Makä 7:14-23 ‡ **15:20** Makä 7:24-30

21 Jisasi Iqu iqi ävämaŋi, aŋä-himqä Tayätä Saitonätä ämätnäŋqä-täŋä iŋginyqä äukqe.
22 Apäkä hueqä-himqä Kenanätaŋä iqi äpmamiŋqä hui, ii äpätä tääqä tiiŋä ätukqe. “Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dŋä quvqä hŋqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäuä. Si nyinyqä qeqä kimänänä” ätukqe.
23 Itaŋgi Iqu iiŋi, kimaŋi hui mätquä ikqe. Itaŋga Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äpäpu, Iqueŋi tii ätukuwi. “Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätŋqä täsiiŋi, huätä dowatiyä.”
24 Itaŋi Iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamäkqä wimqä änändowatkqe. Qu sipsipqä hänaqä qäyunäŋiŋqä maqŋqä eŋqä-paŋä-qua etaŋgä.”
25 I tquaŋgi äwiyäqe, apäkä ii Iqu-täŋä qäqi äpätä, qoŋä äusäuepätä, “Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamäkqä nyiyä” ätukqe.
26 Iiyqä kukŋui, Iqu kima tii ätukqe. “Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatuŋque, ii qäyu manä.”
27 Itaŋgi apakä ii, “Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyä” ätukqe. “Itaŋgi buayä hituŋuä hnjua, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqe, hiveqä iqua pänaŋqä ipu, ämambŋqäuä.”
28 Jisasi Iqu kukŋuä tä qätä äwiyäqe, Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Tqä quuvqä heqiyqe, naqänäŋiqä. Nätmatqä si äkiŋgqe, äkimeŋqiyä.” Asäŋgaŋi iiyqä hitqä ii, äŋguä qe imäŋgqe.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä äŋguä imäkkqeŋqä

29 Jisasi Iqu aŋä iuŋi ävämaŋi, eqä-huäŋä Galili maŋä iuŋqä äpäquveqäkqe. Iqisaŋi Iqu qoqoŋä yätuŋqä äyätä, iqi äpmamiŋqe.
30 Iqu iqi pmetaŋga, qokä-apäkä kuapänäŋi, qu yukä quvqä iquautä, hiŋuä pisqä iquautä, yukä ŋŋuä iquautä, maŋä matqä iquautä, itaŋga ämaqä täŋä-yaqä-täŋä kuapänäŋä iquauŋi, Iqueŋqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-täŋä qäqi pmuateqaŋguwäŋga, Iqu iquauŋi äŋguä imäkkqe.
31 Itaŋi ämaqe, qu maŋä matqä iqua kukŋuä tqaŋgä, yukä quvqä iqua äŋguä imäŋgaŋgä, yukä ŋŋuä iqua qaŋä uwqaŋgä, hiŋuä pisqä iqua hiŋuä qäŋgaŋgä, hiŋuä äquŋguwi. Hiŋuä iiŋä äqumbiyitaŋi, qu yäuŋuä ipu, “Täukueqä” ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqeŋqä§

32 Hiunji hŋquaqui-hŋque ae äpäwqaŋga, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, tääqä ätuätumetä, tiiŋä ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täuŋqe huäqä änuŋgiyä. Qu Nyitä hiunji hŋquaqui-hŋque äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmqe, hänaqä awä ipe popo ipu päkŋqeŋqe, Nyi manyiŋqä iqiyä” ätukqe.
33 Iqu e tquaŋga, iqua kimaŋi ätukuwi. “Täqiŋi aŋä avqŋqä eäŋqe, ämaqä kuapänäŋä tiiŋä du ymisaŋä vatuŋquä diŋqe, ne bretqe äŋgisa metuŋquäwä?”
34 Itaŋga Iqu yatŋqä tii äwikqe. “He bretqe, äänä meŋäuä?”
Itaŋi iqua, “Ne bretqe, 7 hŋquatä, hämapäkä wäŋqä hnjuatä ämeŋunä” ätukuwi.
35 I tquaŋguwäŋga Iqu qokä-apäkä iquauŋi, “Qua iqi quamä pmapiyä!” ätukqe.
36 Iŋgaŋi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “äŋguiqä” ätuäqe, äkutätä, itaŋi wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau qe äwikqe. Itaŋgaŋi iqua ämotaupiyi, ämaqä iu qe äwikuwi.
37 Qu eeqäŋi äwqä änäpäsäpu, iqi änätqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi.

---

§ **15:31** Makä 8:1-10

38 Qokä iqua buayä äŋguwi, kuapänäŋi 4,000. Apäkiutä ymeqeutäŋi, a matäuqä ikuwi.
39 Itaŋi Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iuŋqä äukqe.

16

*"Si Tquki eäŋiŋqä ämänätquetnä, wäuŋuä hui imäkiyä" ätukuwiŋqä**

1 Parisi hŋquatä, Satyusi hŋquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. "Si Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä wäuŋuä imäkquki etaŋgutqe, si wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋä hŋqu imäkätnä mänätquayä."
2 Itaŋgi Iqu iquau kimaŋi, tiiŋä ätukqe. "Mäptqä äquveqetä, qäukui qua häŋesqä qäyqaŋgaŋi, he 'Qäukui häŋesqä äqiyqe, ziŋuitäŋi mäptqä äŋguänä täŋqiyä' tqä-quenjqä.
3 Itaŋga ziŋuitäŋi, he tii tqä-quenjqä. 'Qaquvqe hea äwitä, qäukui häŋesqä imäŋgqeŋqe, ii yuŋuä äqunätä piyä qiyäŋqiyä.' Auqä, qäukuä iutaŋä hiqŋqe, he hiŋuä äqunäpu, iuta iwäsäupŋqeŋqe, näqŋqä äŋguänä ämeŋäuä. Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu täŋga imäkätŋqeŋqä hiqŋqe, he hiŋuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupŋqä iiŋqe, he maqŋquenjqä.
4 He qokä-apäkä täŋga äpmeŋuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qaŋä hiŋgi qŋqä eŋqä-paŋä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueŋi qänaknä miqä-quenjqä. He 'Si Tquki eäŋiŋqä ämänätquetnä, wäuŋuä hui imäkiyä' ändquwä-qe, Nyi wäuŋuä hui mimäkqä imqänä. He näqŋqä mapŋqä hiqŋqe, hiŋuä-tqä Jona iqu qeyqä" ätukqe. I ätuäqe, quŋi äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquauŋqätä, Satyusi iquauŋqätä, ätkqeŋqä†

5 Jisasi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua eqä-huäŋä-täŋä yätäqäŋgisaŋqä äukuwi. Iqua qaŋä äwäpiyäŋgaŋi, bretqe qäsä äma pqeŋqe, kŋuä hui imäukuwi.
6 Iŋgaŋi, Jisasi Iqu iquauŋi tiiŋä ätukqe. "Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmatqä änyuämäuqä iiŋqe, he maŋitä ämäwqätäupu äŋguänä mimbiyä."
7 Iqu i tquaŋgqeŋqä kŋuä indqänäpu, quwqä-quwä tiiŋä ätŋguwi. "Ne bretqe äma mapqä iququeŋqä, i änatqiyä."
8 Qu kukŋuä iiŋä ätnmiŋuwiŋqe, Jisasi Iqu näqŋqä eä, tii ätukqe. "Hiqä quuvqä heqiyqe, wäŋqänäŋäpiyqä. 'Ne bretqe hmanjqe' suŋqä ätätqäŋäuä? Nyi bretqeŋqä maetqä da iqänä.
9 He Nyinyqätä, Nyaqä kukŋuiŋqätäŋi, näqŋqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hŋgiŋinäŋi, ämaqä kuapänäŋä 5,000 äŋguwiŋqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä?
10 Itaŋga buayä hipa hiŋgi eeqä hŋgi hŋquaqunäŋi, ämaqä kuapänäŋä 4,000 iqua äŋguwiŋqä-pqe, he hui imäuquwätanä? Iŋgaŋi he qae squmä ämanyuequwäwä?
11 He iiŋiŋqä maqŋqä eäŋuwi, ii suŋqäwä? Nyi bretqeŋqä kŋuä nyiyqaŋgi maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmatqä änyuämäuqä iiŋqe, 'He maŋitä ämäwqätäupu äŋguänä mimbiyä' etqänä" ätukqe.
12 Qu kukŋuä tä qätä äwipiyitaŋi, näqŋqä tiiŋä ämakuwi. "Iqu nätmatqä bretqä änyuämäuqä iiŋqä mänatqä iqiyä. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukŋuiŋqä änatqiyä-qe" näqŋqä ämakuwi.

Pitä iqu, "Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä" ätkqeŋqä‡

---

* **16:** Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56 † **16:4** Makä 8:14-21 ‡ **16:12** Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22

13 Jisasi Iqu aŋä-himqä Sisariya-Pilipai-täŋä iŋgisaŋqä äwäqetaŋi, Iqu Iqueqä
wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, yatŋqä äwikqe. “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä
Iquenyqe, qokä-apäki kŋuä äänä indqänätqäŋuwäwä? Iqu tqukä?”
14 I tquaŋga iqua kimaŋi, “Hŋqua ‘Jonä asŋä-qäyqä iqueqä,’ hŋqua ‘Laisa iqueqä,’
itaŋga hŋqua ‘Järämai iqutiyä, hiŋuä-tqä hŋququtiyä?’ ätätqäŋuwiqä” ätukuwi.
15 Iqua e tquaŋguwäŋga, Iqu “Hiyaqä kŋuä duŋi, Nyi tquŋgä?” ätukqe.
16 Saimonä Pitä iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesŋqä
atäuŋuä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Häŋä Pmeqä-täŋä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukqe.
17 Itaŋi Jisasi Iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki,
Goti Hanjuwä Iqu äŋguä ikimäkqeqä. Ämaqä qua täutaŋä hŋqu, kukŋuä tä
si mämäktqueqä iqeqä. Oeyä. Ŋqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqunä si
ämäktqueqeqä.
18 Itaŋga Nyi si tiiŋä äktqänä. Si Pitä§ iqukiyqä. Itaŋgaŋi ämaqe, aŋä yäŋänäqŋqä
hikä haqeqi ämätätqäŋuwä-pa, Nyi Ŋqä ämaqä iquau aquvä ämaqiyätmä, hikä
tqueqä haqeqi pmuatemniqeqä. Itaŋgaŋi äpäkoŋqä iqueqä yäŋänäqŋqe, Nyaqä
ämaqä aquväqŋqä tquauŋi, änä makittqiyqä yäniqeqä.
19 Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqetaŋä qŋqaŋä hutäuqe, Nyi si ktapmniqeqä.
Nätmatqe, si qua täuŋi pmua imäkqaŋgtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu-pqä
inä imäkäŋqiyä. Itaŋga nätmatqä qua täuŋi hiŋuinä quŋgaŋgtqe, Goti Qäukuä Yätu
Äpmeŋqä Iqu-pqä asä e imäkäŋqiyä” ätukqe.
20 Itaŋi Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, pmua yäŋänäqŋqä
iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqeŋqä atäuŋuä ikqä
Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeuŋi awä mätquä pambiyä.”

Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqeŋqä ätukqeŋqä (16:21-17:27)

21 Iŋgaŋi Jisasi Iqu wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi kukŋuä tiiŋä tuätŋqä
ätipäqäkqe. “Nyi Jerusälemä iuŋqä umqe. Iqiŋi, ämaqeu miqä iquatä, hiqäva-
imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatäŋi, qu haŋä-iqä naqänäŋä
ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hŋquaqu-hŋque ae äpäwqaŋgaŋi, Goti
Hanjuwä Iqu Nyi aŋgi änyivauqumuatäniqeqä.”
22 Pitä iqu kukŋuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique maŋitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä
tuätŋqä ätipäqäkqe. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmatqä tä, Si mäkimeqä iŋqiyä!” ätukqe.
23 Itaŋi Jisasi Iqu hiqumuaŋä äwiyäqe, Pitä iqueŋi tiiŋä qe ätukqe. “Setänä iquki,
wawiyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quannä päknmqä nyimäknä-paŋä iqukiyqä.
Si qänaknäŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kŋuä indqäŋqä iunä miqä itnä, ämaqeuqä kŋuä
iunä inyä” ätukqe.
24 Iŋgaŋi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu
Nyi qänaknä nyivändätŋqä wiŋgaŋgutqe, iqueqä äwiŋqä eeqänäŋi, kiuä mändi
äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä huŋqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä.
25 Ii tiiŋiqä. Ämaqä hŋqu, iqueqä häŋä-pmeqe a yäŋänäqŋqä äkiqätmitätqe, qui
imäknäniqeqä. Iŋäqe ämaqä hŋqu, Nyinyqä kŋuä indqänätä, iqueqä häŋä-pmeqe
ävquatämämitätqe, iqu häŋä pmetäniqeqä.
26 Itaŋga ämaqä hŋqu nätmatqä qua täuŋi eeqänä ämetä, iqueqä häŋä-pmeqe qui
imäkŋgaŋgutqe, iqueqä nätmatqä eeqänäŋä iiŋi, yätamäkqä äänä väniqiyä? Itaŋga
ämaqä hŋqu, iqueqä häŋä-pmeqe aŋgumä metŋqe, squä di väniqiyä?

§ **16:18** Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä.

27 Nyi iiŋä etqäqe, kiqä quati tiiŋiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu Kaniqueqä
yäŋänäqŋqe ämetä, Iqueqä eŋätqä iquatä quvepäniqeqä. Itaŋga Iqu ämaqä
eeqänäŋä iuŋi, qu suqä imäkmitpqeŋqe, kimaŋi iŋga väniqeqä.
28 Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäuŋuwä hŋqua, mapäkoŋqä
änä yqänä pmetaŋguwäŋgaŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä eŋqä-paŋä-
qu pqaŋgi qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitaŋä iŋgqeŋqä**

1 Hiunji 6 ae äpäwqaŋgaŋi, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itaŋga käŋgua
Jonä ique itmeqe, qoqoŋä quäuqä hŋqueŋqä ätuma ekqe. Iqiŋi iquauqä-quwänä
äpmamiŋuwi.
2 Iquauqä hiŋuä iqisaŋi, Jisasi Iqueqä huiwi huitaŋä änyätä, Iqueqä hipeŋui
mäptqä eŋqä-paŋä ätätä, qäki qäpaiqänäŋä imänätä we äuŋgqe.
3 Iunä äqunäŋunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutäŋi, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunyä
kukŋuä tätqätaŋgä äquŋguwi.
4 Ii äqunäpiyiŋqä, Pitä iqu, Jisasi Iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Ne täqi
äpmeŋque, ii äŋguänäŋiqä. Iŋi Si äkiŋgaŋgutqe, nyi ittäŋä aŋä hŋquaqui-hŋque
mätmqänä. Hŋqu Tqäuä. Hŋqu Mosisi iqueqäuä. Itaŋga hŋqu Laisa iqueqäuä”
ätukqe.
5 Pitä iqu kukŋuä änä tätqätaŋga, qaquvqä wenyä-huŋqä hŋqu iquauŋi qe
äpatqäkqe. Itaŋi qaquvqä iqueqä yäpä imdaŋi, maŋä hŋqu tiiŋä ätukqe. “Tqu Ŋqä
Ymeqä Nyi kuapänä änyinätŋqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiiŋä itqäŋänä. He
Iqueqä kukŋui qätä wipŋqeqä” ätukqe.
6 Iqueqä ämaqä iqua kukŋuä tä qätä äwipiyi, qu zä kiiŋä wiŋgaŋgi qoŋä
äusäukipu, hipeŋui qua bu ekuwi.
7 Itaŋi Jisasi Iqu iqua-täŋä qäqiqi äquvepäqe, iquauŋi itmaqiyätä, tii ätukqe. “He
zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyä.”
8 Qu ätkimbu hiŋuä ämäquŋguwi, ämaqä huizi iquaqu aaŋqä etaŋgi, Jisasi Iqu
Iqueqä-kiuänä tqäutaŋgi äquŋguwi.
9 Itaŋga qu qoqoŋä yätuta äpäwipiyäŋgaŋi, Jisasi Iqu iquauŋi yäŋänäqŋqä
tiiŋä ätukqe. “Nätmatqä he hiŋuä äqunäŋuwiŋqe, ämaqä hŋque mätquä
pambiyä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepqetaŋi ävämetä, aŋgumä
ävauqaŋgutqäŋgaŋqäuä” ätukqe.
10 I tquaŋga, iqua Iqueŋi yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Laisa iqu täŋganä quvepqaŋgi
äqunäŋunä. Iŋi ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqua tiiŋi, suŋqä ätätqäŋuwäwä?
‘Laisa iqu Kraisi Iqueŋi hiŋuiqä wimeŋqiyäqeuä.’ ”
11 Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Qu qäyunä ätätqäŋuwiqä. Laisa iqu äpätä, nätmatqä
eeqänäŋi aŋgumä jänä imäkäŋqiyä.
12 Itaŋgi Nyi tiiŋä hitmqeqä. Laisa iqu ae äquvepkqeqä. Itaŋga ämaqä iqua
qu iquenyqä maqŋqä eäpu, iquauqä äwiŋqä dunä imäkäpu, suqä huitaŋä-huitaŋä
itquamiŋuwiqä. Itaŋgi Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutaŋi, asä iiŋä
meŋqiyä” ätukqe.
13 Iqu iiŋä tquaŋgqeŋqe, iqua näqŋqä tiiŋä ämakuwi. “Tä, Jonä asŋä-qäyqä
iquenyqä ätqiyä.”

Jisasi Iqu, ymeqä dŋä quvqä-täŋä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä†

---

* **17:** Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36 † **17:13** Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a

14 Iqua qoqoŋä yätuta äquveppiyi, qokä-apäkä kuapänä imänätaŋguwä iu
äwimakuwi. Iŋganı ämaqä hŋqu Jisasi Iqueŋqä äpäqe, qoŋä äusäuepätä tii ätukqe.
15 “Naqä Iqukiyä. Nyaqä ymeqä qokä iqu ppqä-täŋä etaŋgi, Si iquenyqä qeqä
äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapänä imäknätŋqeqä.
16 Itaŋga nyi iqueŋi, Tqä wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iquauŋqä ätuma äpqä-qe,
iqua iqueŋi, äŋguä mimäkqä iquwiqä” ätukqe.
17 Kimaŋi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquenä, he quuvqä
maeqiyqä itqäŋuwiqä. Hiqä kŋuä indqäŋqetä, suqetäŋi, jänä hmanjqä. Nyi hesä
anäŋi, squäŋgaŋqä pmamqäwä? Ä, hesaŋi haŋä-iqä squäŋgaŋqä meqämqäwä?
Ymeqä iqueŋi, ätuma bpiyä” ätukqe.
18 Itaŋi Jisasi Iqu dŋä quvqä ique äkasuwä tquaŋga, dŋä quvqä iqu ymeqä iqueŋi
ävämeqaŋga, maqänäŋi ymeqä iqu äŋguä qe imäŋgqe.
19 Qänakŋi wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatŋqä tiiŋä
äwikuwi. “Ne dŋä quvqä ique huätä mämamäuqe, äänä hitaŋgikä?”
20-21 Iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aaŋä wäŋqänäŋäpu
etaŋgi, he iiŋi änä mimäkqä ipŋqäuä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä
heqiyqe, zä-guawä‡ piikä wäŋqä isua eŋqä-paŋä etaŋgutqe, he qoqoŋä tqueŋi,
‘Täqisaŋi, näŋiŋqä uvä’ tquaŋguwäŋgaŋi, iqu äwäŋqiyä. He eeqänäŋä iŋi, qeiqinyä
imäkpŋqäuä.”§

*Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqeŋqä aŋgi ätukqeŋqä**

22 Jisasi Iqutä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvä
äqämbiyi, Iqu iquauŋi tiiŋä ätukqe. “Hea hatŋä mäpäwqaŋga, qu Ämaqeuqä Ymeqä
Ekqä Iqueŋi ämaqä iquauqä hipa iu wipŋqäuä.
23 Itaŋi iqua Iqueŋi pizqä päkpŋqäuä. Ga hiunji hŋquaqui-hŋqueŋä iuŋi, Goti
Hanjuwä Iqu Ique aŋgumä vauqumuatäŋqiyä.” Iqua qätä iiŋä äwipiyi, äwqä haŋä
kiiŋä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkqä aŋiŋqä mbqä vqeŋqä

24 Qänakŋi iqua äwäpu, aŋä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqiŋi Goti Iqueqä
hiqäva-imäkqä aŋä Jerusälemä iu ämätnäŋqä iiŋqe, mbqä motauqä hŋqua, Pitä
iquenyqä äpäpu, yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkqä
aŋiŋqe, mbqä ävätŋqätanä, ä mävqä itŋqätanä?”
25 Pitä iqu “Ŋŋqä. Iqu ävätŋqeqä” ätukqe.
Itaŋi iqu aŋä yäpä yäŋgisa äpaquväqe, kukŋuä hui matqäŋga, Jisasi Iqu yatŋqä
tii äwikqe. “Saimonä iquki, si kŋuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutaŋä iqua,
mbqä huitaŋä-huitaŋi, tquesa ämotautqäŋuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä
ämaqä hŋquau-mändatanä?”
26 Kimaŋi iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.
I tquaŋga, Jisasi Iqu iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Iiŋitaŋi, ämaqä miqä iquauqä ymeqä
iqua mävqä itqäŋuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä.
27 Ii qäyä etaŋgqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkqä iiŋqe, si äwätnä, eqä-
huäŋä iuŋi hämapäkäŋqä guä quväyä. Hämapäkä kiŋganä äpiŋä iqueŋi, si iqueqä
maŋi a hutamäkätnä, mbqä hŋqu yäpä iŋgisa witaŋgi qundŋqinyä. Si mbqä iqu
ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋiŋqe, yeqä-yeuäŋqä iquau wisŋqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeuŋgaŋqä ätkqeŋqä (18:1-20:34)

---

‡ **17:20-21** Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huiziŋqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. § **17:20-21** Ämaqä näqŋqä-täŋä hŋqua, “Matiu iqu kukŋuä hui inä äqäkqeqä” kŋuä indqänätqäŋä. Kukŋui tiiŋiqä. “Dŋä quvqä tiiŋä iqua huätä dowatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä maŋqä itnä dutanjqä.” * **17:20-21** Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwäŋqe?**

1 Iŋganji wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatŋqä tii äwikuwi.
"Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu äpmeŋuwä iquautanji, huizi iquau mipŋqe, yoqä
naqä tqukua mapnuwäŋqäwä?"
2-3 I tquanguwäŋga, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä
ämatqätetä, tii ätukqe. "Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kŋuä äkunmäknäpu,
ymeqä täpu eŋqä-pa matimäuqä iqaŋgpqe, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeunji,
mäpaquvqä ipnuwiqä.
4 Ämaqä hŋqu iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, ymeqä täpu eŋqä-pa ätimäutqe,
iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeunji, huizi iquau
ämäwqätäunqiyä.
5 Ämaqä hŋqu Nyinyqä kŋuä indqänätä, ymeqä täpu eŋqä-panä tiinä hmbi itmetä,
äŋguänä iwimäkätqe, iqu Nyi-pqe asä iinä nyimäkqiyä.
6 Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätŋqä täutanä hmbu, ämaqä hŋqueuä suqä
imäkqaŋgqä du hinuä äqunätä, asä iinji imäkätä quannä päkŋganŋgutqe, ämaqä
iquenji, hanä-iqä naqänäŋi wimenä. Ämaqä hŋqua hikä naqänäŋä hŋqu ämepu,
iqueqä hiinuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huäŋä bu tnämäueqaŋgpqe, ii hanä-iqä
wäŋqäpiyqä. Hanä-iqä ique wimeniqä iqu, tquenji aanä naqänäŋä ämäwqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqeŋqä†

7 Oänä, ämaqä qua täutanä eeqänäŋä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaqe, qu suqä
quvqä du quannä päkmbŋqeŋqe, nätmatqä huitanä-huitanji wimenä. Iŋäqe, ämaqä
suqä quvqä iinä iqua äma äpätqä iqu, hanä-iqä naqänäŋä meniqeqä.
8 Tqä hipainä-qe, yukinä-qe suqä quvqeŋqä äkiyqiyämeqaŋgutqe, huätä ätävätnä
bi tnämävä. Si iinä imäkqaŋgtqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänätqä-qe, si suqä
quvqä iinji mimäkqä inä-qae, häŋä-pmeqe ämatŋqinyä. Si iinä mimäkqä iqaŋgtqe,
huiwä yuuwä matäŋqä-qe, qu si tä maisquä iŋqä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi
yuuwä täŋqe, hanä-iqä ii, wäŋqäpiyqä. Tä duŋqä uwqe, hanä-iqä naqänäŋiqä.
9 Tqä hinui suqä quvqeŋqä äkiyqiyämeqaŋgutqe, huätä ätqoätnä bi tnämävä.
Si iinä imäkqaŋgtqe, hinuä hŋqunä äqännä, häŋä-pmeqe ämatŋqinyä. Si iinä
mimäkqä iqaŋgtqe, hinuä hŋquaqu yqänä qänätaŋgnä, qu si tä maisquä iŋqä iu
ktnämäupnuwiqä. Hinuä hŋqunä qŋqe, hanä-iqä ii, wäŋqäpiyqä. Tä duŋqä uwqe,
hanä-iqä naqänäŋiqä.
10-11 Ymeqä wäŋqä isuauä awä iqisanä hmbinyqe, 'Ipu nätmatqä hinginäwaŋqeqä'
kŋuä miqä pambiyä. Kŋuä iquenyqe, he äŋguänä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä.
Ynaunjqä qäukuä yätunä ymeqä tquau ämitqäŋuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu
Äpmeŋqä Iqueqä hinuä iqi ätqäunäuä."‡

Kukŋuä ktqä, sipsipqä imatŋgqeŋqä§

12 "He kŋuä äänä heyqiyä? Ämaqä hŋqu sipsipqä kuapänäŋä 100 täŋä-qu emitätqe,
ga iquautanä hŋqu imatnätqe, iqu qävqä miqä iniqiyä? Oeyä. Iqu kuapänäŋä 99
iquau qoqonä iu äpmuatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkinqiyä. 13 Nyi
naqä-qakuänäŋä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänäŋä 99 mimatŋqä iquauŋqe yeeqä
itäqä-qe, sipsipqä kiuänäŋä imatnätqä iquenji, aŋgi itmetqe, iŋganji iqueqä yeeqä
iinqe, aanä naqänäŋä yäniqeqä.

---

* **18:** Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48 † **18:6** Makä 9:42-48 ‡ **18:10-11** Ämaqä näqŋqä-täŋä hŋqua, "Matiu iqu kukŋuä hui inä äqäkqeqä" kŋuä indqänätqäŋä. Kukŋui tiinjiqä. "Ii tiinjiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbŋqä iqaŋguwä iquau häŋä iqumuatätŋqä äpqeqä." § **18:10-11** Lukä 15:3-7

14 Asä iiŋi, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu, ymeqä isua eŋqä-paŋä hmbu
imatnätä qui imäknätŋqe mäwiŋqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iiŋqä

15 I ätuätäqäŋganji, Iqu kukŋuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä
iqu si quvqä ikitqueqaŋgutqe, si iquenyqä äwätnä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä
suqä imäkätqeŋqä kukŋuä ätäsinyä, kukŋuä jänä imäkiyäŋqä yamwiqä inyqä. Iqu
saqä kukŋui qätä kiyqaŋgutqe, si tqä näueqä iqueŋi aŋgumä itmenyä.
16 Iqu saqä kukŋui qätä makiyqä iqaŋgutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä ätkqä-
pa qänaknä itnä, ämaqä hŋqunäŋä-qe, hŋquaquiŋä-qe itmetnä, iqutä kukŋuä anä
tpŋqeqä. Goti Iqu tii ätkqe. ‘*Ämaqä hŋquaquiŋä-qe, hŋquaqui-hŋqueŋä-qe kukŋuä
asänäŋä dinä tqaŋgpqe, he qätä iunä wiyqäpnä.*’*
17 Itaŋgi iqu iquauqä kukŋui qätä mawiyqä iqaŋgutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä
Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋi, iqueqä suqeŋqä tutŋqeqä. Itaŋi iqu
iquau-pqe qätä mäwiyqä iqaŋgutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautä, mbqä
motauqä iquautä, itquetqäŋä-pa, ga si ique-pqe asä inä itquatŋqeqä.
18 Nyi naqä-qakuänäŋä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täuŋi pmua imäkqaŋgpqe,
Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu-pqä inä imäkäŋqiyä. Itaŋga nätmatqä qua täuŋi
hiŋuinä quŋgaŋgpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu-pqä asä e imäkäŋqiyä.
19-20 Itaŋga Nyi kukŋuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hŋquaquŋä-qe, hŋquaqui-
hŋqueŋä-qe Nyaqä yoqeŋqä aquvä qäŋgaŋgpqe, Nyi iquatä anä pmamqänä.
Iiŋiŋqe, ämaqä hesaŋä qua täutaŋä hŋquaqu, iquaquiyqä kŋui nätmatqä
hŋquenyqä naqä-hŋqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu
Äpmeŋqä Iqu äväŋqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, wäuŋuä-wiyqä hŋqu, hŋquququenyqä huäqä mäwuŋqä ikqeŋqä

21 Iŋganji Pitä iqu Jisasi Iqu-täŋä qäqiqi äpäqe, yatŋqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, ŋqä
näueqä hŋqu suqä quvqä indqueqaŋgutqe, iqueqä suqä quvqeŋqe, nyi äwqä haŋui,
squmä änä imäknmniŋqäwä? Hipa hŋgiŋi eeqä hŋgiŋi hŋquaquiŋi, ii äŋguätanä?”
22 I tquaŋga kimaŋi, tii ätukqe. “Suqä quvqeŋqä äwqä haŋuä imäkŋqeŋqe,
Nyi hipa hŋgiŋi eeqä eäqe, hŋgiŋi hŋquaquŋä iuŋqe, maktqä da iqänä. Si
suqä quvqeŋqä äwqä haŋui imäkŋga-imäkŋga äwätnä, aaŋä kuapänäŋä 490 iuŋi
ämäwqätäutŋqeqä.
23 Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, kukŋuä ktqä tiiŋä etaŋgiyqä.
Ämiqä naqä hŋqu, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iqua mbqä hiŋginäwa ämequwi, aŋgi
wipŋqä winyäŋqiyä.
24 Iqu aŋgi metŋqä ipäqiyqaŋganji, qu wäuŋuä-wiyqä hŋque iquenyqä ätuma
ppŋqäuä. Iqueqä hiŋginäwa meqe, mbqä aaŋä kuapänäŋä 10,000,000 kinaiqä.
25 Iŋäqe, iqu kima vätŋqe hma etaŋgutqe, ämiqä iqu tii tuäŋqiyä. ‘He ämaqä
tquesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmatqä eeqänäŋä-pqe, ämaqä hŋqua
mbqä ipŋqä qäsä ätuma upuiyä. Iŋi, imbqua ämaqä iquauqä wäuŋuä-wiyqä
hiŋgiŋqä hipŋqänänyä. Itaŋga he mbqä kimaŋi, iuta mapŋqänänyä.’
26 Wäuŋuä-wiyqä iqu kukŋuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-täŋä qäqiqi
äpäknätä, qoŋä äuktäuä, tii tuäŋqiyä. ‘Yää, si nyinyqä huäqä kuŋgaŋguti, hiŋuä
äqännä pmayä. Itaŋga nyi si hiŋginäwa ämäktaukqe, kimaŋi äktapmqänä.’
27 Itaŋi ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wuŋgaŋgi, iqueŋi ävquatäwatätä, iqueqä
hiŋginäwa ämamiŋqä-pqe, pipa iuŋi, yoqe huätä kutäŋqiyä.

---

* **18:16** Kukŋuä-suqä 19:15

28 Itaŋi wäuŋuä-wiyqä iqu yäpaqä mäŋgisa äpäwäqe, iqueqä wäuŋuä anä isinyä
10 kina hiŋginäwa ämotaukqä hŋque wimeŋqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiiŋuä-qo iu
a äkiyamäkätä, tii tuäŋqiyä. ‘Si hiŋginäwa ämakŋä eeqänäŋi, täŋga maqä dapiyä!’
29 Iutaŋi wäuŋuä anä imisiyqä iqu quanŋä äpäknätä, ‘Yää, nyinyqä huäqä
kuŋgaŋguti, hiŋuä äqännä pmayä’ tuäŋqiyä. ‘Nyi si hiŋginäwa ämäktaukqe, kima
ktapmqänä.’
30 I tquaŋgaŋi, kiŋganäŋä iqu iiŋiŋqe mäwiŋgaŋgi, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueŋi guä
pmuateqä aŋä iuŋqä ätuma wäŋqiyä. Iqueqä hiŋginäwa ämotaukqe, kimaŋi qäyunä
äyä hiqaŋgaŋqe, iu yqänä pmetäŋqiyä.
31 Ämaqä wäuŋuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqaŋgi äqumbiyi,
qu äwqä haŋä wiŋgaŋguti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqaŋgi
äqumbqeŋqä tupŋqäuä.
32 Iŋgaŋi ämiqä naqä iqu, iqueŋi tääqä ätuätumetä, tiiŋä tuäŋqiyä. ‘Si wäuŋuä
imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kiŋganäŋi si zääqä dqaŋgnä, tqä hiŋginäwa naqänäŋä
ämändaukŋi, nyi pipa iuŋi huätä äyä äkuteqeqä.
33 Nyi sinyqä huäqä änuŋgqeqä. Iŋi suŋqäwä? Si tqä wäuŋuä anä imäkqä
iquenyqä huäqä makuŋqä iqeuä’ tuäŋqiyä.
34 Itaŋi iqu äwqä tnäŋä wiŋgaŋguti, ämaqä täŋä-huŋqä vqä iquauqä hipa iu
väniqeqä. Iqueqä hiŋginäwa ämotaukqe, kimaŋi qäyunä äyä hiqaŋgaŋqä, iu yqänä
pmetäŋqiyä.
35 He hiqä näueqä hŋqu suqä quvqä etqueqaŋgaŋi, iqueqä suqä quvqeŋqä äwqä
haŋuä mimäkŋqä iqaŋgpqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu-pqe, ämiqä
iqu iqä-pa iiŋä emäkäŋqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqeŋqä**

1 Jisasi Iqu kukŋuä tä qäpu ätuäqetaŋi, Iqu qua Galili iuŋi äväma, qua Jutiya eqä
Jotänä ique yätäqä näŋgisaŋqä äukqe.
2 Itaŋi ämaqä aaŋä kuapänäŋä, Iqueŋi qänaki äwivändkuwi. Itaŋga iqiŋi, Iqu
iquauqä yaqe äŋguä iwimäkmiŋqe.
3 Itaŋgaŋi Parisi hŋqua Ique äwimepu, “Iqu kukŋuä quvqä hui natqaŋgutqe, Ique
kukŋuä mitquaŋqä” kŋuä ämapu, yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Ämaqä hŋqu iqueqä
äwiŋqetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iuŋi, äŋguätanä, quvqätanä?”
4 Kimaŋi, Iqu tii ätukqe. “He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäŋqe, kukŋuä tiiŋi
a matäuqä itqäŋuwätanä? Kiŋganäŋi, *Goti Nätmatqä Eeqänäŋä Imäkqä Iqu, ämaqe
imäkätäqäŋgaŋi, Iqu qokätä apäkätä imäkkqeqä.*†
5 Iiŋä imäkätäqetaŋi, tiiŋä ätkqeqä. *‘Qokä hŋqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä
apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqäŋqeqä.’*‡
6 Goti Hanjuwä Iqu iiŋä ätkqeŋqä, qäyaqu huiwi hŋquaqu miŋqä, hŋqunä
änyinyä pmesiyäŋqeqä. Iiŋä etaŋgi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hŋqunä
ämamonyetqe, ii ämaqä hŋqu mandumakqŋqeqä” ätukqe.
7 E tquaŋga, Parisi iqua Iqueŋi, yatŋqä änyä-häŋä hŋqu tiiŋä äwikuwi. “Iŋi,
Mosisi iqu suqä tiiŋi, änääŋqä änätapkqäwä? Iqu suqe, ‘Ämaqä hŋqu huätä dowatqä
tuwaŋuä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätŋqeqä’ ätätä änätapkqeqä.”
8 I tquaŋguwäŋga, Iqu kimaŋi tii ätukqe. “He ämaqä hŋgisanä iquendaŋgi, Mosisi
iqu apäkä huätä qäyä dowatpŋqä hiŋuinä eqäŋgqeqä. Iŋäqe kiŋganäŋi suqä täutaŋi
maeqä imiŋqe.

---

* **19:** Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 † **19:4** Ipäqäkqä 1:27 ‡ **19:5** Ipäqäkqä 2:24

9 Nyi tiiŋä hitmqeqä. Ämaqä hŋqueqä apäki, ii ämaqä hŋqutä miqä imitätqä, iiyqä
qokiqu iiŋi hiŋgi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yaŋä
ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.
10 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, qu kukŋuä tä qätä äwipiyi, Iqueŋi tiiŋä
ätukuwi. “Täukueqä! Ämaqä hŋqu Si ätŋä täuŋi qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä
äpmamitätqe, iqu haŋä-iqä naqänäŋä ämattqiyenäŋqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe,
ämäwqätäuänä.”
11 Itaŋga Iqu tiiŋä ätukqe. “Kukŋuä ii meqe, ämaqä eeqänäŋä iuqä hmanjqä.
Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yäŋänäqŋqä ävqä iquanä mapŋqäuä.
12 Ämaqä kukŋuä ii ämetqä iqu, äŋguä meŋqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiiŋiqä.
Ämaqä hŋqua, känai ämikqäŋgatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipŋqäuä.
Ämaqä hŋqua, hŋqua-mända ya äyitqätaŋgä, iqua apäkä mämeqä ipŋqäuä. Itaŋga
hŋqua, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeuŋqä kŋuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua
imäknäpu, apäkä mämeqä ipŋqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqeŋqä§

13 Iŋganj ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu
äŋguä wimäkätŋqä tääqä tuätŋqä wiŋgaŋgi, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi.
Iŋäqe, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, “Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.
14 I tquaŋguwäŋga, Iqu “He ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Isua änyimapŋqä qäyä
äppiyä. Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeuŋi, ymeqä täsua eŋqä-paŋä iiŋä
isuauqeqä.”
15 Itaŋi Iqu ymeqä isuau äŋguä iwimäkätŋqä, hipa haqeqi äwiyäqetaŋi, iqiŋi
äväma äukqe.

*Hikŋä mbqä kuapä-täŋä hŋqu, Jisasi Iqutä kukŋuä ätkiyiŋqä**

16 Hea hŋqueŋi, hikŋä hŋqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. “Näqŋqä-vqä
Iqukiyä. Nyi häŋä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äŋgui äänä imqäwä?”
17 I tquaŋga, Iqu iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Si suqä äŋguiŋqä suŋqä yatŋqä änyinyä?
Äŋguänäŋi, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänjqä. Iŋäqe si häŋä hea ique-ique pmeqe
matŋqä kiŋgaŋgutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeuŋi qänaknä isŋqeqä” ätukqe.
18 Iŋganj ämaqä iqu yatŋqä tii inä äwikqe. “Si suqe, äkitaŋiŋqä tnyä?”
Kimaŋi, Iqu “Suqä tiiŋä ätnäŋqä iquaŋqä ätqänä” ätukqe.
*“Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämaŋqe, huizitä huiwi yaŋä mikiqä
panä. Quwä mämeqä panä. Kukŋuä jänä imäkqä iqueŋi, quaŋgä mätquä panä.*
19 *Tnaqä-tnuŋuau yäpä iqi qänaknä iqätŋqe.*† *Itaŋga tqä-täuŋqä äkinyätŋqä-
paŋi, ämaqä si-täŋä qäqiqiŋä iquauŋqe, asä ii kinyätŋqeqä.”*‡
20 Jisasi Iqu i tquaŋga, hikŋä iqu tiiŋä ätukqe. “Suqä eeqänäŋä täuŋi, nyi qänaknä
itŋqeqä. Ga nyi äwaŋi, nätmatqä äkiŋqä itqäŋänä?”
21 Itaŋi Jisasi Iqu iqueŋi tiiŋä qe ätukqe. “Si jänänäŋukui hisŋqä kiŋqaŋgutqe, tqä
nätmatqä eeqänäŋi, ämaqä hŋqua mbqä ipŋqä äma äwätnä, iuta mbqä ämatqe,
ämaqä nätmatqä maeqä iquau yaŋä wisŋqeqä. Si iiŋä imäkqaŋgtqe, qäukuä
yätutaŋä nätmatqä äŋguänäŋä-täŋukui hisŋqinyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä”
ätukqe.
22 Hikŋä iqu kukŋuä ii qätä äwiyäqe, nätmatqä kuapänäŋä-täŋu etaŋgi, iqueqä
äwqä imdaŋi haŋä-iqä ämeqe, äväma äukqe.
23 Iqu ae äväma uwqaŋga, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi,
tiiŋä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua, Goti

§ **19:12** Makä 10:13-16; Lukä 18:15-17 * **19:15** Makä 10:17-31; Lukä 18:18-30 † **19:19** Aŋgumä Itmakqä 20:12-16; Kukŋuä-suqä 5:16-20 ‡ **19:19** Hiqäva-imäkqä 19:18

Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqä iu paqupŋqe, qeiqinyä manä, yäŋänäqŋqeutanä paqupnuwi.
24 Nyi he aŋgumä etqänä. Kametqä hŋqu, qäkä guä ktäpiqä yäŋä hovqä iu wätŋqe,
iqu yäŋänäqŋqeutanä wänä. Iŋäqe, ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua, Goti Iqueqä
miqeuŋqä paqupŋqä yäŋänäqŋqe, kametqä iqueqeuŋi ämäwqätäunä.”
25 Wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua kukŋuä ii qätä äwipiyi, qu yäuŋuä naqänäŋä
ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapä-täŋä iqua yäŋänäqŋqeuta paqupŋqä etaŋgutqe,
ämaqä qui imäknätqäŋuwitaŋi, häŋä hea ique-ique pmeqe, tqu meniqiyä?”
26 Itaŋi Jisasi Iqu iquauŋi hiŋuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iiŋi änä mimäkqä
iqaŋgpqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänäŋä imäkätŋqe, Yäŋänäqŋqä-
täŋueqä.”
27 Iŋgaŋi, Pitä iqu kimaŋi, tiiŋä ätukqe. “Nenyäŋqe äänä etaŋgiwä? Ne
nätmatqä eeqänäŋi ävämaŋi, Si qänaki äyä äkivändäŋunä. Iŋi ne nätmatqe, äkitaŋi
metuŋquäwä?”
28 Itaŋi Jisasi Iqu iquauŋi tiiŋä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänäŋä etqänä. Hea
nätmatqä eeqänäŋi änyä-häŋä ätimäutqäŋgaŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä
naqä-täŋä-qu eätä, zä-hawä aaŋä äŋguänäŋä iu pmeniqeqä. Iŋgaŋi he ämaqä
Nyi qänaki änyivändäŋuwä iquenä-pqe, zä-hawä äŋguänäŋä huizi 12 iu äpmapu,
Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwäŋqeqä.
29 Itaŋga qokä-apäkä Nyaqä yoqeŋqä kŋuä indqänäpu, quwqä aŋä iutä, kätä-
käŋguäkautä, känanyi-känapqautä, kanuŋuautä, känaqautä, ymeqä iquautä, qua
itä, ävämapqä iqua, qu eeqänäŋi, kuapänä 100 inä ämepu, häŋä hea ique-ique
pmeqe, ämapnuwiqä.
30 Ämaqä täŋga yoqä-täŋä äpmeŋuwä iutaŋi, kuapänäŋä hŋqua qänaki pmap-
nuwiqä. Itaŋga ämaqä täŋga yoqä maeqä äpmeŋuwä iutaŋi, kuapänäŋä hŋqua
yoqä-täŋä pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kukŋuä ktqä, ämaqä wainqä wäuŋuä iu ipnuwäŋqä iiŋqä

1 “Nyi kukŋuä ämaqä yoqä-täŋä pmapnuwä iquauŋqä i etqe, ii tiiŋä etaŋgi.
Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, tiiŋä eŋqä-paŋiqä. Ämaqä hŋqu qua kanä eä,
ziŋuä quaesqäŋga 6 klokiuŋi ämaqä hŋquau, iqueqä wainqä wäuŋuä iu wipŋqä,
itmewäŋqiyä.
2 Ämaqä wäuŋuä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tque wäuŋuä itanä, mbqä huätäkŋqä
metuŋqueqä’ tquaŋguwäŋga, ämaqä naqä iqu iquauŋi, iqueqä wainqä wäuŋuä
iuŋqä dowatäŋqiyä.
3-4 Hiunji ziŋuitäŋi 9 klokŋga, iqu äwätä, ämaqä hŋqua ququawä aquväqŋqä
iu hiŋginäwa tqäutaŋgä äqunäqe, tiiŋä tuäŋqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä
wäuŋuä iu wäuŋuä iqaŋgpqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’
5 I tquaŋga, qu upŋqäuä. Hiunji quemisqä 12 klokŋgatä, äwiyqä 3 klokŋgatä,
ämaqä naqä iqu ququawä aquväqŋqä iuŋqä aŋgi äwätä, suqä asitaŋinä imäkäŋqiyä.
6 Itaŋi heatqä awiyqä 5 klokiuŋi, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hiŋginäwa
pämä tqäutaŋgä äqunäqe, yatŋqä tiiŋä väŋqiyä. ‘Äänä etaŋgikä? He hiunji tqueŋi,
wäuŋuä maeqä hiŋgi, suŋqä tqäuŋäuä?’
7 Qu kimaŋi, ‘Ämaqä hŋqu, ne wäuŋuä mänätapqä iqeqä’ tupŋqäuä. Itaŋi iqu
iquauŋi, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäuŋuä iu, wäuŋuä nyipiyä’ tuäŋqiyä.
8 Hiappkä ae äyä wiqaŋga, wäuŋuä kaniqu, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquau miqä
ique, tiiŋä tuäŋqiyä. ‘Si ämaqä wäuŋuä imäkqä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä

wiyä. Si mbqä wisŋqä ipäqiyätŋäŋganı, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-
ganä ätimäupqä iquauŋı qänaki wisŋäŋqeqä.’
9 Ga ämaqä wäuŋuä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäpqä iqua äpäpu, hŋqunä-hŋqunä
mbqä huätäkŋqä mapŋqäuä.
10 Itaŋga ämaqä wäuŋuä qu-ganä ipäqäpqä iqua äpäpu, ‘Ne mbqä kuapänä
meŋqunä’ kŋuä indqäŋgaŋgpqä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hŋqunä-hŋqunä mbqä
huätäkŋqä hŋqunä mapŋqäuä.
11 Qu quwqä mbqä ämepiyä du hiŋuä äqumbiyi, wäuŋuä kaniqueŋı äkasuwä tiiŋä
tupŋqäuä.
12 ‘Ämaqä qänaki ätimäuquwä iqua, wäuŋui wäŋqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne
änätapŋä-paŋı, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäuŋuä tnäŋä iqa pätqätaŋgu, mäptqä-
pqä natätŋqe, täŋga täsuwänä.’
13 Wäuŋuä kaniqu qätä iiŋä äwiyäqe, ämaqä iquautaŋä hŋqueŋı tiiŋä tuäŋqiyä.
‘Näueqä iqukiyä. Nyi siŋı, quvqä miktqueqä iqänä. Täŋga ziŋuitäŋı, ye mbqä
huätäkŋqeŋqä “äŋguiqä” ätquee. Qäyutanä?
14 Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Ŋqä änyiŋqä dutanä, ämaqä yäpakä äpätqä iqueŋı
mbqä asiqunä wimqänä.
15 I nätmatqä tqä ma, ŋqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqaŋganı, ŋqä änyiŋqä
iuŋı, pmua tqu nyimäkätŋqäwä? Aaŋqeqä. Nyi ämaqä tquauŋı suqä äŋguä di
iwimäkqaŋgqeŋqe, si äkasuwä suŋqä kmŋgiyä?’ tuäŋqiyä.”
16 Itaŋı Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukŋuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iiŋı, ämaqä
täŋga yäpakä äpmeŋuwä iqua, hiŋuiqä pmapnuwiqä. Itaŋga ämaqä täŋga hiŋuiqä
äpmeŋuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqeŋqä aŋgumä ätukqeŋqä**

17 Jisasi Iqu Jerusälemäŋqä qaŋä äwätäqäŋganı, Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä 12 iquaunä ämitmetä, qeiqi tiiŋä ätqäumiŋqe.
18 “Qätä nyipiyä. Täŋganı ne Jerusälemäŋqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yäŋiŋı,
Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueŋı, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukŋuä-suqeŋqä
näqŋqä iquauqätä, hipa iunä wipŋqäuä. Itaŋga iqua Iqueŋı, kukŋuä ämitäpu, ‘Iqu
äpäkonätŋqeqä’ tpŋqäuä.
19 Iŋganı qu Iqueŋı, ämaqä Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquau-mända wipŋqäuä.
Ämaqä iiŋä iqua, Iqueŋı ewiiqä kukŋuä ämitäpu, täuatätäu ipu, itaŋga zä-huätati
äuepŋqäuä. Itaŋı hiunji hŋquaqui-hŋqueŋä iuŋı, Goti Hanjuwä Iqu Ique aŋgumä
ävauqumuatäŋqiyä” ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä känai, Jisasi Ique yatŋqä äwikqeŋqä†

20 Qänakŋi Sepri iqueqä ymeqä iŋgueqiyqä känai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma,
Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-täŋä iqi qoŋä äwoktäutä, “Nyi yatŋqä
hŋqu kimqänänjqä” ätukqe.
21 Itaŋı Iqu iiŋı yatŋqe, “Si nätmatqä äkitaŋiŋqä kiŋgiyä?” ätukqe.
Ii kimaŋı tii ätukqe. “Nyi Si ämaqä ämitŋäŋganı, tii ttŋqeŋqä änyiŋgiyä.
Ŋqä hiknä tquaqu, hŋqu saqä hipa ämuaŋgisa pmeqaŋga, hŋquqqu hipa
qunamäuqäŋgisa pmeniŋqeqä.”
22 Iqu kima tiiŋä ätukqe. “Nätmatqä he yatŋqä änyiquwiŋqe, he änyä maqŋqä
yqänä eŋäuä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyäŋqe,‡ qe-pqä inä nyiyŋqätanä?”
Itaŋı iquaqu, “Ŋŋqä. Ye-pqä qäyu äneŋqueä” ätukiyi.

---

* **20:16** Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34 † **20:19** Makä 10:35-45 ‡ **20:22** Jisasi Iqu eqä-häkiŋqä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqeqä. Iqu haŋä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnäŋä iuta wimeniŋqä diŋqä ätkqe. Matiu 26:39; Jonä 18:11; Itkimäkqä 16:19.

23 Iqu iquaquiŋi tii ätukqe. “Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä
änyäŋqe, qe nyiyŋqeqä. Iŋäqe Ŋqä hipa ämuaŋgisatä, qunamäuqäŋgisatä
pmanyiyäŋqe, Nyi atäuŋuä miqä da imqänä. Nyaqä Apiqu ämaqä hŋquaqu atäuŋuä
itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä.”
24 Wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä 10 iqua, iŋgueqi Ique tquaŋgiyiŋqä qätä
äwipiyitaŋi, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi.
25 Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqŋqeqä. Ne Israitqä
qäyä etaŋgi huizi iquau miqä iqua, yäŋänäqŋqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä
ämaqeuŋi, äwiŋqä quwqä dunä qänaknä ipŋqä iwimäkätqäŋäuä.
26 Iŋäqe, hiyaqä awä iqiŋi, suqä tä mäwiqä itŋqeqä. Oeyqä. Ämaqä hŋqu, hiyaqä
awä iqisaŋi hiqä ämeyätŋqä wiŋgaŋgutqe, iqu heqä wäuŋuä-eyqä-qu pmetŋqeqä.
27 Auä, ämaqä hŋqu, hiqä naqä pmetŋqä wiŋgaŋgutqe, iqu hiyaqä wäuŋuä-eyqä
hiŋgäŋqä-qu pmetŋqeqä.
28 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iiŋi asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe
Ique wäuŋuä yätamäkqä wipŋqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäuŋuä
yätamäkqä ävätä, Iqueqä häŋä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänäŋä iquau aŋgu
mbqä imetŋqä äpkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiŋuä pisqä hŋquaqui äŋguä iwimäkkqeŋqä§

29 Iqua aŋä-himqä Jeriko ävämeqaŋguwäŋga, qokä-apäkä kuapänäŋi Ique qänaki
äwivändkuwi.
30 Iŋgaŋi ämaqä hiŋuä pisqä, hänaqä maŋä iqi äpmeqäsmiŋiyä hŋquaqu, “Jisasi
Iqu qaŋä äpqiyä” tqaŋgä äwiyitaŋi, tääqä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä.
Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä.”
31 Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqaŋginyä qätä äwipiyi, maŋä matqä iyŋqä
yäŋänäqŋqä ätukuwi. Iiŋä qäyä ätquaŋguwä-qe, iquaqu aaŋä tääqä yäŋänäqŋqä
ätkiyi. “Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyä. Si yenyqä qeqä äkimänänä.”
32 Jisasi Iqu qaŋä äumiŋqe, tääqä tqaŋginyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwäqe, iquaqui
tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qeŋi, äänä qemäkmqä qeŋgiyä?”
33 Itaŋi iquaqu kimaŋi, tiiŋä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Yeyaqä hiŋui äŋguä qäneŋqä
yemäktŋqä äyeŋgiyä.”
34 I tquaŋgiyäŋga, Iqu iquaquinyqä huäqä wuŋgaŋgi, iquaquiuä hiŋuä iuŋi, a qe
ämikqe. Maqänäŋi, äŋguä imänyiyi, hiŋuä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqa
äukiyi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä iŋgisa, yoqä naqä qoŋqä-qu eŋqä-pa äpekqeŋqä**

1 Itaŋga iqua, Jerusälemä-täŋä qäqi timäupŋqä ipiyäŋgaŋi, qoqoŋä Olipä iŋgisa
aŋä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Iŋgaŋi Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä hŋquaqui
ändowatätä, tii ätukqe.
2 “Qe aŋä-himqä näŋgisaŋqä winyqä. Ique äpaquväsiyäŋgaŋi, qe doŋgi hŋqu, guä
äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqutä anä pmetaŋginyä, qunyiyäŋqinyqä. Iiŋä äqunyiyi,
gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä.
3 Ämaqä hŋqu kukŋuä hui qesqaŋgutqe, ga qe tiiŋä tquinyqä. ‘Naqä Iqu iquaqui
wäuŋuä vätŋqeqä.’ Qe i tquaŋgisqe, maqänäŋi iqu hiŋuinä qeqänäwqatäŋqiyä.”
4 Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, hiŋuä-tqä iqueqä maŋä
iuta ätkqe, qäyunä imäkätŋqä ätimäukqe. Hiŋuä-tqä iqu kukŋui tiiŋä ätääŋqe.

---

§ **20:28** Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43 * **21:** Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

5 *“Kukŋuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeŋuwä iu awä tii tuvä. ‘Hiŋuä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetŋqä äpqiyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu eŋqä-pa, doŋgi haqeu pmeqä äyä äquvepqiyä. Iqu doŋgi iiyqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyä.’”‡*
6 Itaŋga ämaqä wäuŋuä imäkqä iquaqu äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iiŋä imäkkiyi.
7 Iquaqu doŋgi känäutä meqä iquesä ätuma äpäsinyä, iquaquvqä gquä quäuqe, doŋgi iquaquiyqä haqeqi eqaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe.
8 Itaŋi ämaqä kuapänäŋi quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua zä-äpa ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi.
9 Itaŋi qokä-apäkä Jisasi Ique hiŋuiqä äwimamiŋuwä iquatä, qänaki äwivändmiŋuwä iquatä, tääqä tii ätmiŋuwi.
“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.
Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätŋqä Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu äŋguänäŋä iwimäkqiyä.§
Goti Haqä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”
10 Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä iŋgisa peyqaŋga, ämaqä aŋä-himqä iutaŋä iqua, yäuŋuä ipiyi, yatŋqä hiŋginäwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi.
11 Itaŋgaŋi qokä-apäkä Iqutä anä äpmamiŋuwi, kima tii qe ätukuwi. “Ii Jisasi Iqueqä. Iqu Hiŋuä-tqä aŋä-himqä Nasäretqä qua Galili iutaŋä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäuŋuä imäkmiŋuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqeŋqä**

12 Itaŋga Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä iŋgisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäuŋuä imäkätqätaŋguwä eeqänäŋi, huätä äpäsäwqatkqe. Itaŋga ämaqä mbqä huitaŋi tŋäŋqä imäkäpu vätqätaŋguwä iquauqä hevqetä, ämaqä yŋŋä-heeqe mbqä itqätaŋguwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. 13 Iiŋä imäkäqe, tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä äqänänä.
‘Nyaqä aŋiŋqe, qu “Aŋä tääqä dqä aŋiqä” tpnuwiqä.†
Iŋäqe, he *ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä aŋä‡* eŋqä-paŋä imäkätqäŋäuä.’ ”
14 Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä iŋgisa yqänä äpme, ämaqä hiŋuä pisqä iquatä, itaŋga yukä quvqä iquatä, Ique wimeqaŋguwä iquauŋi, äŋguä qe imäkkqe.
15 Itaŋgi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi imäkqaŋgi äqumbiyi, itaŋga ymeqe, hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä iŋgisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqaŋgä äwipiyi, äwqä quvqä äwiŋgqe.
16 Itaŋi qu Jisasi Iqueŋi, yatŋqä tiiŋä qe äwikuwi. “Tääqä tä tqaŋguwi, Si qätenä äwiyätnä, hiŋuinä äqunäŋnä?”
Kimaŋi Iqu tii ätukqe. “Auä, itaŋgi änääŋäŋqäwä? He kukŋuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqäŋuwäta?
Si ymeqä wäŋqänäŋä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäupŋqä ämotquetqäŋiqä.”§
17 Itaŋga Iqu iquau ävämeqe, aŋä-himqä naqä iuŋi, yäpaqä mäŋgisa äwäqe, aŋä-himqä Betani ätimäutä, heatqä iqueŋi iqi äpmakqe.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hŋque qui imäkkqeŋqä**

18 Aaŋä ziŋuä matqäŋgaŋi, Jisasi Iqu aŋä-himqä naqä iuŋqä aŋgumä äwätäqäŋgaŋi, buayäŋqä dä äwikqe.

---

† **21:5** Sayonä, ii aŋä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ **21:5** Sakätiyasi 9:9 § **21:9** Apqä Bukä 118:26 * **21:11** Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 † **21:13** Asayä 56:7 ‡ **21:13** Järämai 7:11 § **21:16** Apqä Bukä 8:2 * **21:17** Makä 11:12-14; 11:20-26

19 Iqu zä-eaqä hŋqu, hänaqä maŋä iqi tqäutaŋgi äqunäqe, qäqiqi äwäqe, kiqä
häukuä näŋqe aaŋqä, quwqenä nyätaŋgi äquŋgqe. Itaŋi Iqu zä-eaqä iqueŋi, tiiŋä
qe ätukqe. “Si häukui aŋgumä maqiyqä isŋqinyä.” I tquaŋgqetaŋi, zä-eaqä iqu
maqänä yäuä qe äpäkqe.
20 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, hiŋuä iiŋä äqumbiyi, yäuŋuä ipu,
“Änäänäŋqäwä? Zä-eaqä iqu yäuä maqänäŋi, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.
21 Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Nyi heŋi naqä-qakuänä etqänä. He kŋui, ‘Ŋqä änyiŋqe
ätimäuŋqutiyä, matimäuqä yäŋqutiyä-qe?’ kŋuä hŋquaqu mindqäŋqä ipu, quuvqe
yäŋänäqŋqä heqäpqe, he zä-eaqä tqueŋi, Nyi imäkqä-pa asä iiŋä imäkpŋqäuä.
Itaŋga he imäkpŋqe, iquenyä ma. He qoqoŋä tqueŋä-pqe, ‘Goti Iqu si äkiyautä,
eqä-huäŋä bu äktnämäunä’ ätupqe, ii ätimäuŋqiyä.
22 Asä iiŋi, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqe, nätmatqä eeqänäŋä he yatŋqä äwipqä
iuŋi, ämapŋqäuä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äŋgisa ämeŋäwä?” ätukuwiŋqä†

23 Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täkŋä yäpä iŋgisa äpäyätä, ämaqeu
ämotquetqätaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä Ique
äwimepu, yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Wäuŋuä tä imäkätqäŋiŋqe, yoqä naqä äŋgisa
ämeŋäwä? ‘Si ii imäktŋqe’ tqu ktkqäwä?”
24 Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmatqä hŋquenyqe, yatŋqä inä heyqaŋgmdi,
ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäuŋuä tä imäkmqä yoqä ändapkqä Iqueŋqe,
etmqänä.
25 Jonä asŋä-qäyqä iqu wäuŋuä imäkmiŋqe, äŋgisa ämetä imäkkqäwä? Iqu
yäŋänäqŋqe, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”
ätukqe.
I tquaŋga, iquauqä-quwä kukŋuä tiiŋä qe ätŋguwi. “Ne kimaŋi, ‘Qäukuä haqä
yätutaŋiqä’ tquaŋguatqe, Iqu tiiŋä natäŋqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe,
suŋqä itqäŋuwäwä?’
26 Iŋäqe, ne kimaŋi, ‘Ämaqä iquautaŋiqä’ ätuatque, änääŋqätiyä? Ämaqe, ‘Jonä
iqu hiŋuä-tqä iqueqä’ kŋuä indqänätqäŋuwiŋqe, iquauŋqe ne zä äneŋgiyä.”
27 E ätmbiyitaŋi, Jisasi Iqueŋi, “Ne maqŋqeqä” ätukuwi.
Ga Iqu kimaŋi, “Nyi-pqe inänjqä. Nyi yoqä naqä-täŋä eämä, wäuŋuä e
imäkätŋqeŋqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, ämaqä hŋqueqä hikŋä iquaquinyqä

28 “Itaŋga he kŋui äänä heyqiyä? Ämaqä hikŋä hŋquaqu-täŋä hŋqu, iqueqä ymeqä
hitmqä ique äwimeqe, tuäŋqiyä. ‘Ymeqä iquki, täŋgaŋi si äwätnä wainqä wäuŋui
iyä.’
29 Itaŋi ymeqä iqu, ‘Nyi enyqä änyiŋgiyä’ ätuäqe, qänakndaŋi iqu tŋäŋqä imäkäqe,
äwäŋqiyä.
30 Itaŋga kaniqu iqueqä ymeqä käŋgueque-pqä inä äwimeqe, kukŋuä asä iqunä
tuäŋqiyä. Ymeqä iqu, ‘Apä, nyi imäkmqänä’ ätuäqe, mäwqä yäŋqiyä.
31-32 Iŋi kaniqueqä äwiŋqä iu qänaknä itŋqe, ymeqä iquaquisaŋi, äsqutiyä?”
Kimaŋi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, “Hitmqä iqueqä”
ätukuwi.
Itaŋi Iqu tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänäŋi
qäyä ämetqueqaŋgi, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä imiŋuwiqä. Itaŋgi ämaqä
mbqä motauqä iquatä, apäkä qaŋä hiŋginäwa ikiqä iuatäŋi, qu iquenyqä quuvqä
eqämiŋuwiqä. He iuŋi hiŋuä qäyä äqunäpiyä-qe, kŋuä indqäŋqe tŋäŋqä mimäkqä
ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä imiŋuwiqä. Iiŋiŋqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä,

† **21:22** Makä 11:27-33; Lukä 20:1-8

itaŋga apäkä qaŋä hiŋginäwa ikiqä iuatäŋi, Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqä iuŋqe, qu-ganä hiŋuiqä hemapŋqäuä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, wainqä wäuŋuä miqä quvqä iquauŋqä‡

33 “He kukŋuä ktqä huizi tqu qätä nyipiyä. Ämaqä hŋqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täkŋä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätŋqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäuŋuiuŋqä hiŋuä äqumbu pmeqä aŋä quäuqä ämätäqe, itaŋga wäuŋui, ämaqä mbqä meqä imäkpŋqä hŋquauqä hipa iu äwimä, aŋä kiŋä nämqä wäŋqiyä.
34 Itaŋganı guä-wainqä häukuä näŋqe äyä qäyqaŋganı, iqu iqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä hŋquau, ämaqä wäuŋuä ämimitpqä iquauŋqä, häukui iqueqe mapŋqä dowatäŋqiyä.
35 Itaŋgi iquauŋi, ämaqä wäuŋuä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hŋque häptqä äpäsäpu, huiziqueŋi pizqä hämänä äpäsäpu, itaŋga huiziqueŋi hikä päkpŋqäuä.
36 Aŋgiŋi kaniqu wäuŋuä-wiyqä kuapänäŋä hui inä dowatäŋqiyä. Iŋäqe ämaqä wäuŋuä ämimitpqä iqua, iquauŋä-pqe suqä asä iqunä iwimäkpŋqäuä.
37 Qänakŋi iqu, ‘Qu nyaqä ymeqä iqueŋi qätä wipŋqäuä’ ätätä, iqueŋi iquauŋqä dowatäŋqiyä.
38 Iŋäqe, ämaqä wäuŋuä ämimitpqä iqua, hikŋuqu äpqaŋgi äqumbiyi, tii tmbŋqäuä. ‘Wäuŋuä kaniqueqä hikŋuqu äpqiyä. Kaniqu äpäkoŋganganı, kanmä nätmatqä eeqänäŋi, iqu ämeniqeqä. Iiŋiŋqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäuŋui neqä metuŋqueqä’ tmbŋqäuä.
39 Iiŋä ätmbiyi, qu ique a äkiqätäpu, wäuŋuä yäpaqä mäŋgisa ätnämäupu, pizqä päkpŋqäuä.
40 Itaŋganı he kŋui äänä heyqiyä? Qänakndaŋi wäuŋuä kaniqu äpäqe, wäuŋuä ämimitpqä iquauŋi suqä äänä iwimäkäŋqutiyä?” ätukqe.

41 Ga hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. “Iqu ämaqä quvqä tquauŋi, qui wimäkäŋqiyä. Itaŋga wäuŋui, iqu ämaqä hŋquau-mända muayäŋqiyä. Ämaqä ymisaŋä meqäŋganı, ymisaŋä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwäŋqä iquau, muayäŋqiyä” ätukuwi.

42 Iŋi, Iqu yatŋqä tii äwikqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäŋqe, he a matäuqä itqäŋuwätanä? Kukŋuä tä, tiinjqä.

Hikä-aŋä-mätqä iqua, hiki quvqä wäuŋuä maeqä hiŋuinä äquŋguwi, hikä iiŋä iqu, aŋä quea eŋqä-paŋä, aŋä yäŋänäqŋqä imäkqä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqe, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqiyä. Itaŋi ne hiŋuä äqunani, ‘Äi, aaŋä äŋguänäŋiqä’ äyä ätqunä.§

43 Iiŋä etaŋgi, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä iŋgisaŋqä uwqäŋqe, hiyaqä hipa iutaŋi huätä ämetautä, ämaqä hŋquau-mända muayäŋqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkpŋqä iquau muayäŋqiyä.
44 Itaŋga ämaqä, Hikä Tqueqä haqeqi äpäknätqe, iqu qui imäknäŋqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqe, ämaqä hŋqueqä haqeqi äpäknätqe, iqueŋi guipäyäuŋqiyä” ätukqe.

45 I tquaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kukŋui qätä äwipiyi, Iqueä kukŋuä ktqe, iquauqä-quwäŋqä äyä äwqaŋgi näqŋqä ekuwi.
46 Qu näqŋqä iiŋä epiyi, a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, “Jisasi Iqu hiŋuä-tqä hŋqueqä” kŋuä indqäŋganguwiŋqä, zä ikuwi.

---

‡ **21:31-32** Makä 12:1-12; Lukä 20:9-19 § **21:42** Apqä Bukä 118:22-23

22

*Kukŋuä ktqä, ämaŋqä ymisaŋä naqänäŋiŋqä**

1 Asä qäŋgaŋi, Jisasi Iqu kukŋuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquauŋi tiiŋä qe ätukqe.
2 “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, ämiqä naqä hŋqu imäktqä eŋqä-paŋiqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metŋqäŋgaŋi, ämaqä ämiqä iqu, ymisaŋä naqänäŋä imäkäŋqiyä.
3 Kiŋganäŋi iqu ämaqä hŋquauŋi, ‘Nyi ymisaŋä naqänäŋä imäkmqäŋgaŋi, he nyitä ymisaŋä anä natuŋquä ppnuwäŋqeqä’ tuäŋqiyä. Itaŋga hiunji ymisaŋä-ŋqä iqueŋi, iqu iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquauŋi, tääqä tuätumapŋqä dowatqaŋga, qu äpqeŋqe, enyqä winyäŋqiyä.
4 Itaŋi iqu wäuŋuä imäkqä huiziquau-mända ändowatätä tii tuäŋqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquauŋqä äwäpu, nyaqä kukŋui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisaŋi näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, naŋuä äŋguänäŋitä äpäsätanä, nätmatqä eeqänäŋi näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämaŋqä ymisaŋä täuŋqe, ppiyä” tupŋqä äupiyä’ tuäŋqiyä.
5 Ämaqä wäuŋuä imäkqä iqua äupiyi, kukŋuä tä iquau tquaŋguwäŋga, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hiŋginäwa wepŋqäuä. Hŋqu iqueqä wäuŋguwä-aŋguwiuŋqä wäŋqiyä. Hŋqu iqueqä mbqä wäuŋuä yätŋqä wäŋqiyä.
6 Ga huiziqua, wäuŋuä imäkqä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päkpŋqäuä.
7 Iutaŋi, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnäŋä wiŋgaŋguti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquauŋqä dowatäŋqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä aŋä-himqe tä qäyäväpŋqäuä.
8 Iŋgaŋi ämiqä iqu, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquauŋi tuäŋqiyä. ‘Ämaŋqä ymisaŋi näwenyä witaŋgqä-qe, ämaqä nyi tääqä kiŋganä ätquäqä iqua, buayä täŋqä ppŋqe, äŋguä-qua manä.
9 Iiŋä etaŋgi, he hänaqä maŋä eeqänäŋä iuŋqä äwäpu, ämaqä iqi pmetaŋgä äqunäŋuwä iquau, ämaŋqä ymisaŋä tä bŋqä tääqä tuätumapiyä’ tuäŋqiyä.
10 Ga iqua hänaqä eeqänäŋä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, äŋguä iquautä äwindäpqä iquauŋi, aquvä maqäpŋqäuä. Itaŋi qu äpäpu, ämaŋqä ymisaŋä täu äpmepiyäŋgaŋi, aŋä iuŋi täptembŋqäuä.
11 Iŋäqe ämiqä iqu, yäpä iŋgisa iquau hiŋuä qunätŋqä äpäyäqe, ämaqä hŋqu ämaŋqä gque mipnätaŋgi qunäŋqiyä.
12 Iiŋä äqunäqe, iqueŋi, ‘Näueqä iqukiyä’ tuäŋqiyä. ‘Si ämaŋqä gque, mipŋga mäyapqä iŋi, äänä etaŋgikä?’ Iqu kimaŋi matqä yäŋqiyä.
13 Itaŋi ämiqä iqu iqueqä wäuŋuä imäkqä iquauŋi, tiiŋä tuäŋqiyä. ‘He iqueqä yukä hipa iuŋi hatŋä äququätäupu, hiawiqä imä pmetŋqä yäpaqä mäŋgisa tnämäupiyä. Aŋä hiawiqe, ii kŋuä äqiyäpu hiquaŋä maŋgtäsqukuä ämäutqäŋuwä ivqä’ tuäŋqiyä.
14 Ii tiiŋä etaŋgiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänäŋä iquauŋi, tääqä ätuätŋqeqä. Itaŋgi yäpä iŋgisa upŋqä iiŋqe, Iqu hŋqunä-hŋqunäŋi atäuŋuä itŋqeqä” ätukqe.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqeŋqä†

15 Iŋgaŋi Parisi iqua äupiyi, “Jisasi Iqueŋi, kukŋuä äänä mitaniquäwä?” ätnäpu, kŋuä yaŋä änyäpu, iqueä kukŋuä quvqä hui tqaŋgutqe, äkäpŋqä kukŋuä guä ämäsäukuwi.

---

* **22:** Lukä 14:15-24 † **22:14** Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26

16 Qu iquauqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋuwä hŋquautä, ämiqä naqä Heroti iqueŋqä
äwinyämiŋqä hŋquautä‡ Jisasi Ique tii tupŋqä ändowatkuwi. “Ämotqueqä Iquki,
ne näqŋqä eäŋunä. Si kukŋuä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itaŋga Goti Hanjuwä Iqueqä
suqeŋqe, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqäŋä qäyuŋä-qe, Si ämaqä
hŋquenyqä zä miqä itnä, yoqä-täŋä iquautä, yoqä maeqä iquautäŋi, kukŋuä asänäŋi
ätuätqäŋiqä.
17 Iŋi ne Romätaŋä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätuŋque, ii äŋguätiyä,
quvqätiyä? Si kŋuä äänä äkiyäŋqe, ne natiyä” ätukuwi.
18 Itaŋgi Iqu iquauqä kŋuä indqäŋqä quvqä iuŋqe näqŋqä ae eätä, tiiŋä ätukqe.
“He wopqä ipu, kukŋuinä tqä iquenä, suŋqä yamwiqä nyiyqäuä?
19 He mbqä takisi iunä ävätqäŋuwitaŋä hŋqu, Nyi mändquapiyä.” Iŋganji qu mbqä
hŋqu Iquenyqä äma äpkuwi.
20 Itaŋi Jisasi Iqu iquauŋi, “Ktqä itä, yoqä itä, ii tqueqäwä?” ätukqe.
21 Qu “Sisa iqueqeqä” tquaŋguwäŋga, Iqu iquau tii ätukqe. “Iŋi, nätmatqä
Sisa iqueqä etaŋgutqe, ii kaqäque wipŋqeqä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä
etaŋgutqe, ii Goti Ique wipŋqeqä.”
22 Qu kukŋuä tä qätä äwipiyi, eämepu, Iqueŋi äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua aŋgumä vauqeŋqä ätukqe§

23 Hiunji iqueŋi Satyusi hŋqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-
quae. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, aŋgumä mävauqä ipŋqäuä.” Itaŋi qu Jisasi
Iqueŋi, yatŋqä tiiŋä äwikuwi.
24 “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuŋi tiiŋä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hŋqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tŋäŋqe,
käŋguequ apäqŋqe ämetä, ymeqä hemeŋqiyä.’**

25 Hiŋuiqänäŋi, ämaqä 7 hŋguiqua, neyaqä awä iqi äpmamiŋuwiqä. Itaŋga
iŋguiquautaŋi, kätequ apäkä ämeqetaŋi, äpäkoŋgqeqä. Iqu ymeqä meämeqäŋga
äpäkoŋganji, apäqŋqä iiŋi, käŋguequ ämakqeqä.
26 Itaŋi käŋguequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itaŋi käŋgua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä.
Itaŋga inyänä-inyänä iqaŋi, käŋgua yäpakä iquenyqäuä.
27 Eeqäŋguiqua äpäkoŋganjguwäŋga, yäpaki, apäqŋqä ii inä äpäkoŋgqeqä.
28 Iŋi qänakndaŋi, ämaqä äpäkombqä iqua aŋgumä ävauqaŋguwäŋganji, apäkä
eeqäŋguiqua ämamiŋuwä ii, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.
29 Kimaŋi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänäŋqeŋqätä, itaŋga Iqueä
yäŋänäqŋqeŋqätä maqŋqä epu, kukŋuä iuŋqe qämä-qämä ipu ätqäuä.
30 Hea iŋganji, ämaqä ae äpäkombqä iqua aŋgumä ävaupiyäŋganji, qokä-apäkä
mämaŋqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu eŋätqä qäukuä yätuŋä iqua äpmeŋuwä-pa, iiŋä
pmapnuwiqä.
31 Itaŋgi ämaqä äpäkombqä aŋgumä ävaupnuwäŋqe, Nyi yatŋqä hemqeqä.
Kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänäŋqe, he a matäuqä itqäŋuwätanä?
32 *Nyi Aprähamä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä.*†
Goti Iqu, ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauqä manä. Ämaqä häŋä äpmeŋuwä iquauqä
Goti Iqueqä” ätukqe.
33 Qokä-apäkä iqua i tqaŋgi äwipiyi, näqŋqä Iqu vqaŋgqeŋqä yäuŋuä kiiŋä ikuwi.

Kukŋuä-suqä naqänäŋä, huizi iquau ämäwqätäuŋqä iqu, äsqukuä?‡

‡ **22:16** Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäumiŋuwä iquayi. Qu kŋui, ‘Mbqä takisi Romätaŋä iquau vqe, ii äŋguiqä’ indqänmiŋuwi. Parisi iqua, ‘Ii suqä quvqeqä’ kŋuä indqänmiŋuwi. § **22:22** Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40 * **22:24** Kukŋuä-suqä 25:5 † **22:32** Aŋgumä Itmakqä 3:6 ‡ **22:33** Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28

34 Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauŋi, qu kukŋuä matqä ipŋqä imäkqaŋgqeŋqä,
qätä äwipiyi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi.
35 Iquautaŋä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatŋqä tii
äwikqe.
36 “Ämotqueqä Iquki, kukŋuä-suqä naqänäŋä, huizi iquau ämäwqätäuŋqä iqu,
äsqukuä?”
37 Itaŋi Iqu kimaŋi tii ätukqe. “ *‘Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueŋi, si tqä äwqetä, qeqä-
quuvqetä, kŋuä indqäŋqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kiŋguätŋqeqä.’*§
38 Kukŋuä-suqä tqu, naqä kiŋganäŋä-qu eä, huizi iquau ämäwqätäunä.
39 Itaŋga kukŋuä-suqä tqueqä tuwä iqiŋä iqu, asä tiiŋiqä. *‘Si tqä-täuŋqä
äkinyätŋqä-paŋi, ämaqä si-täŋä iqi äpmeŋuwä iquauŋqä-pqe, inä kinyätŋqeqä.’**
40 Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiŋuä-tqä iqua äqäkuwitäŋi, kukŋuä-suqä tquaqu,
kiqä quatiyqä” ätukqe.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

41 Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetaŋguwäŋga, Jisasi Iqu iquau yatŋqä
äwikqe.
42 “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitŋqä atauŋä ikqä Iquenyqe,
he kŋui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”
Itaŋi qu Iqueŋi, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.
43 Iiŋä tquaŋguwäŋga, Iqu iquauŋi tii ätukqe. “Iŋi änääŋäŋqäwä? Dŋä Äŋguä Iqu
Dewiti ique kŋuä indqäŋqä vqaŋgi, ga iqu Kraisi Iqueŋi, ‘Ŋqä Naqä Iqueqä’ ätuätäqe,
iŋi änääŋäŋqä äqäkqäwä?
44 *‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqeqä, “Nyi Tqä himä-wiuŋqä iquauŋi,
Saqä yäpä iqi pmuatekimniqäŋgaŋqe, Si Nyaqä hipa ämuaŋgisa pmatŋqinyä”
ätkqeqä,’* ätätä äqäkqeqä.‡
45 Iŋi änääŋgä? Kraisi Iqueŋi, Dewiti iqu, ‘Ŋqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe,
‘Dewiti iqueqä ymeqeqä’ änääŋqä tätqäŋäuä?” ätukqe.
46 Iqu e tquaŋga, qu kimaŋi änä mätquä ikuwi. Hiunji iquesaŋi, qu zä ipu, yatŋqä
hui inä mävqä imiŋuwi.

23

*“Wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quauŋqä, wa wipiyä”**

1 Iŋganji Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquautä, kukŋuä awä tiiŋä ätukqe.
2 “Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi
iqu ätkqeŋqä näqŋqä äyä etapätqäŋäuä.
3 Iiŋiŋqe, kukŋuä eeqänäŋi qu he hitqaŋgpqe, he qätä äwiyäpu qänaknä
iqäpŋqeqä. Iŋäqe qu kukŋuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwäŋi qänaknä miqä-qua
etaŋgi, suqä qu imäkquwi, he qänaknä miqä iqäpŋqeqä.
4 Quwqä suqe, ktqä tii eŋqä-paŋiqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa eŋqä-ma
maŋguä ämanyuäpu, ämaqä iquau haŋä-iqä ävätqäŋäuä. Iŋäqe iquauqä-quwäŋi,
ämaqä haŋä-iqä metaŋguwä iquauŋi, yätamäkqä mävqä-quaiqä.
5 Suqä eeqänäŋä qu imäkätqäŋuwi, ii ämaqe qu hiŋuä äqumbu yoqä naqä wipŋqä
iiyqä. Qu tääqä tpŋqä ipiyäŋganji, wäpiqä-qatäwä, naqänäŋä imäkmbŋqäuä. Itaŋi
qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä iquaiqä motquapŋqä iiŋqe, quwqä gquä quäuqä
maŋä iuŋi, ttiŋuä-täŋä quäuqe imäkmbŋqäuä. 6 Ymisaŋä naqä imäkqäŋganji, aŋä

§ **22:37** Kukŋuä-suqä 6:5 * **22:39** Hiqäva-imäkqä 19:18 † **22:40** Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44 ‡ **22:44** Apqä Bukä 110:1 * **23:** Makä 12:38-40; Lukä 11:43, 46; 20:45-47

äŋguäqinyä pmapŋqä winyäŋqiyä. Aŋä aquväqŋqä iuŋä-pqe, zä-hawä äŋguänäŋä iqinyä pmapŋqä winyäŋqiyä.
7 Ququawä aquväqŋqä iu pmetaŋguwäŋga, ämaqe iquauŋi, ‘hiunjiŋganjqä’ tupŋqätä, ‘Ämotqueqä naqä iqukiyä’ tupŋqätä, winyäŋqiyä.
8 Iŋäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hŋqunänjqä. Ga he hiŋguiqueŋqä hiuänjqä. Iutaŋi, he hŋqunä-hŋqunäŋi, huiziqua, ‘Si ämotqueqä naqä iqukiyqä’ ktpŋqä iiŋqe, hiŋuinä mäquŋquä isŋqeqä. Oeyä.
9 Itaŋga hiqä Hiniqu Hŋqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutaŋi, he ämaqä qua täutaŋä hŋque, ‘Apä-qä’ mätquä pambiyä.
10 Ga heqä näqŋqä etapqe, Kiuänäŋä Hŋqunänjqä. Ii Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqeu ämitŋqä atäuŋuä ikqä Iquvqä. Iutaŋi he hŋqunä-hŋqunäŋi, huiziqua, ‘Näqŋqä nätapqä iqukiyqä’ ktpŋqä iiŋqe, hiŋuinä mäquŋquä isŋqeqä.
11 Hesaŋä ämaequtäuŋqä iqu, hiqä wäuŋuä emäkiyqä pmeniqeqä.
12 Ämaqä hŋqu iqueqä yoqe haqeqä mamäŋgaŋgutqe, Goti Iqu iqueŋi mändi kittqiyäŋqiyä. Itaŋga ämaqä hŋqu iqueqä yoqe mändi äkittqäŋgqe, Goti Iqu iqueqä yoqe yäänä imäkäŋqiyä” ätukqe.

Wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quau, haŋä-iqä wimapnuwäŋqä†

13-14 “Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquendä, Parisi iquendäŋi, he wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quenjqä. Haŋä-iqe, tiiŋiŋqä emeŋqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeunqä yäpä iŋgisa peyqeŋqe, he hoptäwä äyä ävätqäŋäuä. He hiqä-hiuäŋi yäpä iŋgisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä iŋgisa yanä-tpu iqaŋguwä iquauŋi, hoptäwä äyä ävätqäŋäuä.‡
15 Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquendä, Parisi iquendäŋi, he wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quenjqä. Haŋä-iqe, tiiŋiŋqä emeŋqiyä. Ämaqä yäpaqäŋgisaŋä hŋqu, iqueqä kŋuä äkunmäknätä, Israitqä iqune Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutŋqä iiŋqe, he eqä-huäŋä ätäutqutäŋqä iutä, qua hituŋuä äwitqutäŋqä iutä, qaŋä ikiquenjqä. He iiŋi äŋguänä imäkpiyä-qe, hŋqu kŋuä kunmäkŋgaŋgutqäŋgaŋi, he iqueqä suqä quvqe, hiqeuŋi ämäwqätäutŋqä iwimäkätqäŋäuä. Iŋi iqu-pqä tä maisquä iuŋqä wäŋqiyä.
16 He hiŋuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapŋqä itqäŋuwä-paŋuenji. He tiiŋä ätätqäŋuwitaŋi, haŋä-iqe emeŋqiyä. ‘Ämaqä hŋqu, “Iiŋä-iiŋä imäkmqänä” ätätäqäŋgaŋi, kukŋui naqä-qakuiqä tqe motquetŋqe, hiqäva-imäkqä aŋä iuŋqänä ätätqe, ii nätmatqä hiŋgiŋqeqä. Iŋäqe iqu golqä hiqäva-imäkqä aŋiu äwiŋqeŋqä ätätqe, iqu iiŋä ätätqä-pa imäkäŋqiyä’ ätätqäŋäuä.§
17 He hiŋuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäkqä aŋä iu äwiŋqä ii, hänaqä äkiutaŋgä, Goti Iqueqänä ätimäuqeuä? Ii, Iqueqä aŋä iutaŋiqä. Iutaŋi, Iqueqä hiŋuiqiŋi, nätmatqä kiŋganäŋi, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋitanä? Ii Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋiyqä.
18 Ga he tiiŋä-pqä ätätqäŋäuä. ‘Ämaqä hŋqu “Iiŋä-iiŋä imäkmqänä” ätätäqäŋgaŋi, kukŋui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetŋqe, hiqäva-qäyqä ttawiŋqänä ätätqe, ii nätmatqä hiŋgiŋqeqä. Iŋäqe, iqu naŋuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuŋiŋqä ätätqe, iqu iiŋä ätätqä-pa imäkäŋqiyä’ ätätqäŋäuä.

---

† **23:12** Lukä 11:37-52 ‡ **23:13-14** Näqŋqä-täŋä hŋqua tii ätätqäŋä. Täqiŋi Matiu iqu tiiŋä-pqä äqäkqe. “He kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquendä, Parisi iquendäŋi, haŋä-iqe täŋqe emeŋqiyä. He wopqä ipu, kukŋuinä tquenjqä. Iŋi he apäqŋqä iquauŋi, quaŋgä ätuäpu, quwqä aŋi quwä mapŋqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpŋqäuä. Iiŋiŋqä, hiqä haŋä-iqe, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäuniqeqä.” Makä 12:40 itaŋga Lukä 20:47 asänäŋi ätä äqänänä. § **23:16** Ämaqä iŋga äpmamiŋuwä iqua, kŋuä tii indqänmiŋuwi. Nyi ämaqä äŋguänäŋä hŋqueqä yoqä-qe, nätmatqä äŋguänäŋä hŋquŋä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iquesa nyaqä kukŋui yäŋänäqŋqä imäkmä. Hipru 6:16

19 He hiŋuä pisqä-quenjqä. Naŋuä hiqäva-imäkqäŋqä ii, hänaqä äkiutaŋgä, Goti
Iqueqänä etŋqeuä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä.
Iutaŋi, Goti Iqueqä hiŋuiqiŋi, nätmatqä kiŋganäŋi äsqukä? Ii naŋuitanä, ä hiqäva-
qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä.
20 Iiŋiŋqe, ämaqä, kukŋuä naqä-qakuiqä motquetŋqä, hiqäva-qäyqä ttawiŋqä
ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawiŋqätä, nätmatqä eeqänäŋä haqeqi äwiŋqä iŋqätä,
ätqiyä.
21 Itaŋga ämaqä, kukŋuä naqä-qakuiqä motquetŋqä, hiqäva-imäkqä aŋiŋqä ätätqä
iqu, iqu aŋä iqueŋqätä, Goti aŋä iu äpmeŋqä Iqueŋqätä ätqiyä.
22 Itaŋi ämaqä, kukŋuä naqä-qakuiqä motquetŋqä qäukuä yätuŋqä ätätqä iqu, iqu
Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawiŋqätä, itaŋga Goti iu äpmeŋqä Iquenyqätä ätqiyä.
23 Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquendä, Parisi iquendäŋi, he wopqä ipu, kukŋuinä
tqä-quenjqä. Haŋä-iqe, tiiŋiŋqä emeŋqiyä. He kukŋuä-suqä hŋqueŋqä* kŋuä
indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itaŋga andŋätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu,
hŋqu Goti Hanjuwä Ique ävätqäŋuwiqä. I etaŋgi kukŋuä-suqä iutaŋä naqänäŋä,
suqä wäŋqä iiŋä iqueŋi ämäwqätäuŋqä tiiŋä iquauŋi, he tuwä wiyquenjqä. Suqä
ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeuŋqä qeqä imäŋqetä, Goti Iquenyqä quuvqä
hämänänä wiyqä itäŋi, he mimäkqä itqäŋuwiqä. Äŋguänäŋi, tiiŋiqä. Suqä he hiqä
nätmatqä iwäsäupu, hŋqu Goti Ique vqe mävquatämäuqä ipu, suqä iquauŋä-pqe
qänaknä iqaŋgpqe, ii äŋguä wäŋqiyä.
24 He ämaqä hiŋuä pisqä qäyä etaŋgi, huiziquau hänaqä motquapŋqä itqäŋuwä
iquenä, he tiiŋä-quenjqä. Ämaqä hŋqu quinaŋuä meqä isua waŋä iu witaŋguti,
hiŋuä äqunätä huätä ämatnämäutŋqä-qe, kametqä waŋä iu äwiŋqe, hiŋuä
mäquŋquä, eqetä eeqänä äŋguneqäqä-paŋä-quenjqä.
25 Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquendä, Parisi iquendäŋi, he wopqä ipu, kukŋuinä
tqä-quenjqä. Haŋä-iqe, tiiŋiŋqä emeŋqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqäŋgisaŋi asŋä
äŋguänä äqiyäpiyä-qe, ymisaŋä wiqä iŋgisaŋi, suqä quwä meqetä, kŋuä hiqä-
hiuäŋqänä indqäŋqetäŋi, maŋguä äyä imäkätqäŋäuä.
26 Si Parisi hiŋuä pisqä-qukiyqä. Kiŋganäŋi, si eqä-häkä yäpä iŋgisaŋi asŋä
äŋguänä qäyqaŋgtqe, ga haqäŋgisaŋä-pqe asä iiŋä timäutŋqeqä.
27 Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquendä, Parisi iquendäŋi, he wopqä ipu, kukŋuinä
tqä-quenjqä. Haŋä-iqe, tiiŋiŋqä emeŋqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqäŋgisaŋi,
qätäqua äqiyequwä-paŋuenjqä. Qua äptepqä yäpaqä iŋgisaŋi, aaŋä äŋguänäŋä
äqunätŋä-qe, yäpä iŋgisaŋi ämaqä pizqä iquauqä yäŋitä, nätmatqä kiyä mätqä
eeqänäŋitä witaŋgi qundŋqinyä.
28 He-pqe asä iiŋä-quenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hiŋuä eqänäpiyi, qu he
ämaqä jänäŋuayqä kŋuä indqänätqätaŋguwä-qe, hiqä yäpä iŋgisaŋi suqä wopqä
ipu kukŋuinä tqetä, suqä hŋgisa mamäuqetäŋi, kuapänä emnänä.
29 Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquendä, Parisi iquendäŋi, he wopqä ipu, kukŋuinä
tqä-quenjqä. Haŋä-iqe, tiiŋiŋqä emeŋqiyä. He hiŋuä-tqä qäŋganä äpäkoŋguwä
iquauqä yäŋä qua äptekuwiu änyä-häŋä imäkäpu, itaŋga ämaqä jänänäŋä iqua qua
äptekuwä iuŋi ätnäŋä imäkäpu äŋguänä imäkquenjqä.
30 He iiŋä imäkäpu tiiŋä ätätqäŋäuä. ‘Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hiŋuä-
tqä iquau pizqä päkpŋqe, yätamäkqä mävqä iquaniŋgä’ ätätqäŋäuä.
31 Kukŋuä iiŋä ätätqäŋuwi, hiqä-hiuä tiiŋä äyä ämänätqueqäuä. He hiŋuä-tqä
iquau pizqä äpäkkuwä iutaŋä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä.
32 I etaŋgi hiqä tawäka suqä quvqä imäkqätaŋuenjqae, he-pqe imäkqa qae upiyä.

* **23:23** Kukŋuä-suqä 14:23

33 He qämakä quvqä iqua eämakuwänäŋä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä
ämetätqäŋganı, he äänä mäwqätäupnuwäŋqäwä? Oeyä! He tä maisquä iuŋqä
upnuwiqä.
34 Iiŋiŋqe, he qätä nyipiyä. Nyi hiŋuä-tqä hŋquautä, ämaqä kŋuä äŋguä-
täŋä hŋquautä, itaŋga ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋquautäŋı, henyŋqä
dowatmqänä. Itaŋgi he hŋquauŋı pizqä äpäsäpu, zä-huätatä huepnuwiqä.
Itaŋga hŋquauŋı aŋä aquväqŋqä iuŋı täuatätäu ipu, aŋä-himqä hŋqueŋqä
päsäwatpnuwiqä.
35 Iiŋä etaŋgi qu ämaqä jänäŋä iquauŋı, qua täu pizqä äpäkka äpmiŋuwä iquauqä
suqä quvqe, he kima eeqänäŋı ämapŋqäuä. Epo iquesa äpäsipäqäkaŋı, yäpaki
Beläkiya iqueqä hikŋä Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique
äpäkkuwi, hiqäva-imäkqä aŋä iuŋı, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqŋqä Goti Hanjuwä
Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä.
36 Nyi heŋı naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänäŋä iiŋqe, kiqä kimaŋı haŋä-iqe,
qokä-apäkä täŋga äpmeŋuwi ämapŋqäuä.
37 Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiŋuä-tqä henyŋqä dowatqaŋgqä
iquauŋı, hikä pizqä päsquenjqä. Hea kuapänäŋä iuŋı, Nyi heyaqä ymeqä iquauŋı,
kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuatetŋqä-pa, naqä hmbinyä
i mäqumuatemätmä iqa äpätŋqeqä. Iiŋä etaŋgqä-qe, he iiŋqe maeŋqä enä.
38 Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä aŋı ae ävämeqaŋga, aaŋqä hiäniqeqä.
39 Itaŋga Nyi he tiiŋä etqänä. Täŋgata tiiŋı, he hiŋuä maŋqäŋqä ipŋqäuä.
Qänakndaŋı he kukŋui, ‘*Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukŋuä awä tuätŋqä pätqätaŋgqä
Iqueŋı, Goti Iqu äŋgui iwimäkäŋqiyä*’† ätpqäŋganı, he aŋgi hiŋuä ŋqämbnuwiqä”
ätukqe.

24

*Haŋä-iqä hea yäpakiŋga timäuniqeŋqä**

1 Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋı ävämetqätaŋganı, Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua, hiqäva-imäkqä aŋä iqi mätnätaŋgqä iquauŋqä tupŋqä
äwimakuwi.
2 Iqu iquauŋı, kima tiiŋä ätukqe. “He aŋä eeqänäŋä iquauŋı, hiŋuä qumbiyä!
Iqua äŋguänäŋä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qänakndaŋı hikä hŋqu huizi iqueuä
haqä yäŋı mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänäŋı ämisqiyäpu, qua mäŋı tnämäupnuwiqä”
ätukqe.
3 Iqu qoqoŋä Olipäŋqä äwätä pmetaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquanä Iquenyqä äpäpu, yatŋqä tiiŋä qe äwikuwi. “Nätmatqä Si ne änatŋı,
hea äkŋga timäuniqä iiŋqe, awä natiyä. Si aŋgumä quveptŋiŋqätä, qua tä
qäpu hiäniqŋqätäŋı, ‘Täŋga timäuŋqiyä’ kŋuä neyätŋqä iiŋqe, ne hiqŋqä äkisque
qunaniŋquäwä?” ätukuwi.
4 Yatŋqä e vqaŋguwäŋga, Iqu iquauŋı, “He yasämä mimbiyä, qu quaŋgä etäpu,
hiqä kŋuä indqäŋqe, qui emäkqäpnuwiqä” ätukqe.
5 “Ii tiiŋiŋqä etqänä. Ämaqä kuapänä hŋqunä-hŋqunä ätimäuqisäpu, Ŋqä
yoqe ätäqisäpu, ‘Kraisi ämaqä he ämeyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä
ikqe, nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänäŋä iuqä kŋuä indqäŋqe, qui
iwimäkäqisqäpnuwiqä.
6 Itaŋga he ämaqe mäkä naqänäŋä päuŋgeyqaŋguwi qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiŋä
daŋä hui mäkä äunätqäŋäuä’ tqaŋgä qätä äwiyäpiyäŋganı, he zä ipu, yäuŋuä-
yäuŋuä miqä pa iqäpŋqä. Nätmatqä iiŋı ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä.

---

† **23:39** Apqä Bukä 118:26 * **24:** Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

7 Ämaqä huitaŋä iqua, hueqä-himqä huitaŋä iquatäŋi mäkä vauqumuatpnuwiqä.
Ämaqä miqä hŋqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäŋi mäkä humbnuwiqä.
Hŋqäqiŋi buayä dä naqänäŋä timäuniqeqä. Itaŋga hŋqäqiŋi qua ekä yäniqeqä.
8 Apäkä iua ymeqä änä ämipŋqä täŋä-huŋqä ämetqäŋuwä-paŋi, nätmatqä iiŋä
iqua ganä timäuniqeqä.
9 Hea iŋgaŋi, qu heŋi etmepu, huizi iquauqä hipa iu haŋä-iqä mapŋqä hi-
wipnuwiqä. Hesaŋä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itaŋga he Nyinyqä quuvqä
heqiyätqätaŋguwitaŋi, ämaqä eeqänäŋi, qu henyqä äwqä quvqä wiŋguäniqeqä.
10 Hea iŋgaŋi, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänäŋi, quwqä quuvqä
heqiyqe qui imäknäpu, quwqä-quwäŋqä äwqä quvqä wiŋgaŋguti, qutaŋä hŋquauŋi,
mäkä-huŋqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä.
11 Itaŋga hiŋuä-tqä kuapänäŋi, qu quaŋgä ätuäpu, ämaqä kuapänäŋä iuqä kŋuä
indqäŋqe, qui wimäkpnuwiqä.
12 Kukŋuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänäŋä ätimäutä, ämaqä kuapänäŋi
suqä ämaqeuŋqä wiŋqe ävquatämäupnuwiqä.
13 Iŋäqe ämaqä hiunji yäpakäŋgaŋqä Nyinyqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu
äpmamitpqä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu häŋä iqumuatäniqeqä.
14 Itaŋi Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqä iuŋqä kukŋuä äŋguänäŋi, qu qua
äwitqutäŋqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänäŋiu tquaŋgä qätä ae
äwiyqaŋguwäŋgaŋi, hiunji yäpaki, iŋga timäuniqeqä” ätukqe.
15 “Iŋi, tiinjqä. Hiŋuä-tqä Deniyäli iqu hiŋuiqänä nätmatqä qui imäkqä quvqänäŋä
iquenyqä ätätä äqäkqe, nätmatqä iiŋä iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä
iu pämä tqäutaŋgi qumbnuwiqä. (Ämaqä, hiŋuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu,
kŋuä äŋguänä mequäŋqä.)
16 E äqumbiyäŋgaŋi, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqoŋä iuŋqä zä maqänä
uwqäpŋqä.
17 Ämaqä aŋä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäŋi ikuapmäutäqäŋgaŋi,
iqu iqueqä nätmatqä aŋä yäpä iŋgisa witaŋgutqeŋqä kŋuä mindqäŋqä itä,
hämänänä zä wäŋqiyä. 18 Ämaqä, iqueqä wäuŋuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä
quäuqä metŋqä aŋgumä mäwqä yäŋqiyä.
19 Itaŋga, apäkä äwqä-täŋä iuauŋqätä, ymeqä aŋuäŋqä-täŋä iuauŋqätäŋi, zä
maqänä mäwqä iqaŋgpqeŋqe, huäqä kiiŋä huŋqeqä.
20 Ga hiqä zä maqänä uwqe, yuŋuäŋgatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋgatä,
matimäuqä yätŋqä diŋqe, he Goti Hanjuwä Iqueŋqä tääqä tqäpŋqeqä.
21 Itaŋga haŋä-iqä iŋga timäuniqe, naqänäŋä ämäwqätäuniqeqä. Qua änyä qe
ipäqäkqäŋgatqä täŋga ti täuŋqe, haŋä-iqä tqutä asänäŋi matimäuqä imiŋqeqä.
Qänakndaŋä-pqe, tqutä asänäŋi hŋqu-pqe matimäuqä yäniqeqä.
22 Haŋä-iqeŋqe, Naqä Iqu ‘Wäŋqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä. Iqu iiŋä mimäkqä-
säpi, ämaqä eeqänä qui imäkŋgäpäniŋgä. Iŋäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqäŋqä atäuŋuä
ikqä iquauŋqä kŋuä indqänätä, wäŋqäpu hiätŋqä imäkäniqeqä.
23 Iŋgaŋi ämaqä hui, ‘He hiŋuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Iqu ique
atäuŋuä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Näŋi äpmenä’ etqaŋgpqe, he qätä mäwiyqä pa
iqäpŋqä.
24 Ii tiiŋä etaŋgi. Ämaqä quaŋgä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqäŋqä
Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kŋuä iqä mapŋqeŋqä,
nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋi imäkpnuwiqä. Quaŋgä iiŋä tqä
iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä iquauŋi, qäyasäqi ätuma
wanä-tpu ipnuwiqä. Itaŋga ämaqä huizi, ‘Nyi hiŋuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänäŋä
imäkpnuwiqä.

25 Qätä nyipiyä! Nätmatqä ii ätimäuniŋqeŋqe, Nyi ae äyä etätŋqeqä.
26 Iŋi ämaqä hui, ‘He hiŋuä qumbiyä! Kraisi Iqu aŋä avqŋqä imä äpmenä,’ ä ‘Iqu aŋä yäpä iŋgisa äpmenä’ hitqaŋgpqe, qätä mäwiyqä pa iqäpŋqä.
27 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätŋqäŋganı, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänäŋä äunätŋqä-panı, Iquesanı, we asä iiŋä hunäniqeqä. Iŋi ämaqä eeqänäŋi hiŋuä qumbnuwiqä.
28 Nätmatqä äpäkonä pizqä witaŋgqä iuŋi, yŋŋä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äŋgpŋqäuä.
29 Itaŋga, haŋä-iqä naqänäŋä ae etqä iqua qäpu hiqaŋganı, maqänäŋi *mäptqä iqu hea äwitä, qaŋuä iqu mäyäŋqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätuŋi äväma, qua täu qiyäpäkŋgaŋguwäŋga, ga nätmatqä yäŋänäqŋqä qäukuä yätu äwiŋuwi, ämeŋä ipnuwiqä.*†
30 Iŋganı Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqŋqe, qäukuä iu timäuqaŋga, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeŋuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hiŋuä tiiŋä qumbnuwiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yäŋänäqŋqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetŋqetä pqaŋgi qumbnuwiqä.
31 Itaŋga hääwä naqänäŋä tqaŋga, Iqu Iqueqä eŋätqä iqua qua maŋä eqiyäŋqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä iu, aquvä maqäpŋqä dowatäniqeqä” ätukqe.
32 “Itaŋga he zä-eaqä iqu ämetquetŋqeŋqä näqŋqä mapiyä. Kiqä äpa iuŋi, eqä yqänä änyä, quwqä mŋi änyä-häŋä iŋgqäqe, näqŋqä tiiŋä iqäpŋqä. Yuŋuä äqunätŋqe qäpu eätä, mäptqä dŋä hinätŋqe, qäqi etaŋgiyqä.
33 Asä iiŋi, he nätmatqä Nyi etqäqä iiŋä ii timäwäwqaŋgi äqumbiyäŋganı, he näqŋqä tiiŋä hipnuwiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätŋqä aŋä hänaqä iu näwe tqäutaŋgiyqä.
34 Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea iŋga pmapnuwä iqua, qu mapäkoŋqä yqänä pmetaŋguwäŋga, nätmatqä eeqänäŋi timäuniqeqä.
35 Qäukuitä, quaetä, qui imäknäniqeqä. I etaŋgi Nyaqä kukŋui, qui mimäkŋqä yäniqeqä” ätukqe.
36 “Iŋäqe nätmatqä iiŋi äkŋga timäuniqä iiŋqe, ämaqä hŋqu änyä maqŋqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutaŋä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäŋi, ne änyä maqŋqä eäŋunä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä.
37 Noa iqu pmetaŋga, huakä naqänäŋä ätimäukqä-paŋä iiŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätŋqäŋganı, asä iiŋä timäuniqeqä.
38 Huakä naqänäŋi matimäuqä änä etaŋganı, qu ymisaŋä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yaŋä änyäpu, Noa iqu yimba paquvqaŋganqä imäkqa äumiŋuwi.
39 Qu nätmatqä timäutŋqä iiŋqe maqŋqä eäpu, iiŋä iqa wätqätaŋguwäŋga, huakä naqänäŋä ätimäutä, ämaqä eeqänäŋä iiŋä iuŋi pizqä äpäkkqeqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätŋqäŋganı, asä iiŋä timäuniqeqä.
40 Ämaqä hŋquaqu qeeqä wäuŋuä iu äpmamisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hŋque itmetä, hŋqueŋi hiŋuinä qunäniqeqä.
41 Itaŋga apäkä hiuaqu sŋgumetqä quqowä äqämisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiŋi hiŋuinä qunäniqeqä.
42 Iŋi hiqä Naqä Iqu äŋga päniqätiyä maqŋqä eäŋuwitaŋi, he näwenyä imäknäpu äŋguänä mimbiyä.‡
43 Itaŋga he tiiŋä-pqeŋqä kŋuä indqämbiyä. Ämaqä aŋä-täŋä hŋqu, ämaqä quwä-meqä hŋquenyqe, ‘Iqu heatqä äsqueti päŋqutiyä’ tä näqŋqä ae eätqe, iqu hiŋuä

† **24:29** Asayä 13:10; Joeli 2:10 ‡ **24:42** Lukä 12:35-48

äŋguä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä aŋi qäyäpnasqiyätä, yäpä yäŋgisa päyätŋqe, hiŋuinä mäquŋquä yäŋqiyä.
44 Iiŋiŋqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hŋqueŋi, he ‘Täŋgaŋqe mapqä yäŋqiyä’ kŋuä indqänätqätaŋguwäŋgaŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäŋqiyä” ätukqe.
45 “Wäuŋuä-wiyqä, kŋuä äŋguä äme, kiqä wäuŋui äŋguä imäkqä iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iiŋä iqueŋi, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquau ämitä, iquauqä ymisaŋä hea qayunäŋäŋga väniqä iiŋqe atäuŋuä väŋqiyä.
46 Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäuŋuä imitätqä di hiŋuä quŋgaŋgaŋi, iqu aquvänä yäŋqiyä.
47 Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänäŋi ämitŋqeŋqe, ique atäuŋuä väŋqiyä.
48-50 I etaŋgqä-qe, wäuŋuä-wiyqä tqu, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yäŋqiyä’ kŋuä indqänätä, wäuŋuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, itaŋga buayätä eqätä ämaqä hiqiiyqä imitpqä iquatä änmitätqe, hea hŋqueŋi, iqu maqŋqä eätä näwenyä mimäkŋqä etaŋgaŋi, iqueqä ämaqä naqä iqu aŋgi äpäniqeqä.
51 Iqu quvqä e imäkqaŋgi äqunäqe, iqueŋi mŋä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukŋuinä tqä iquatä äpmamitpqä iuŋqä huätä dowatäniqeqä. Iqi äpmapiyäŋgaŋi, kŋuä naqänäŋä äqiyäpu, hiquaŋä maŋgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

25

Kukŋuä ktqä, hitqä 10 iuauŋqä

1 “Ga Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätŋqäŋgaŋi, Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, apäkä hitqä hipa eeqäŋä iuauqä tiwiqä eŋqä-paŋi hiäniqeqä. Ämaqä apäkä metŋqä imäknätä äpätŋqä iqaŋgi, iua iqutä ämimbŋqä hiqi-tä ämäsäupu upnuwiqä.
2 Apäkä iuataŋä hipa hŋgiŋä iua, kŋuä maiqe. Itaŋga huizi iua, kŋuä äŋguä meqä iuai.
3 Apäkä kŋuä maeqä iua hiqi-tä ämäsäupiyi, ga olipqä eqä aowä hiqi-tä aŋgi iquatimepu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqä ipnuwiqä.
4 Iŋäqe näqŋqä epiyä iua, eqä-häkä iu equatimepiyi, quwqä hiqi-tä mäsäuqetä qäsä äma ppnuwiqä.
5 Ämaqä apäkä metŋqä iqu maqänä mapqaŋgi, iua hiŋuä hiqaqäŋqä ipiyi, hiqaqä wopnuwiqä.
6 Heatqä quaesqäŋgaŋi, tääqe, ‘Ämaqä apäkä metŋqä iqu äpqiyä. Iqutä mimbŋqä ppiyä’ tuäniqeqä.
7 Itaŋi apäkä hitqä iua eeqänäŋi ivatuwämbiyi, iuauqä hiqi-tä näwenyä imäkpnuwiqä.
8 Apäkä maqŋqä iua näqŋqä iuau-mända tii tupnuwiqä. ‘Neyaqä hiqi-te esuätŋqä iqaŋgi, olipqä eqä aowä hui nätappiyä.’
9 Iiŋä tquaŋguwäŋga näqŋqä iua kimaŋi, ‘Oeyqä’ tupnuwiqä, ‘Eqä tä, nenyqätä, henyqätä qäyunä maeqä eänä. Eqä miqä iquauŋqä äwäpu, hiqe mbqä ipiyä.’
10 Itaŋi apäkä maqŋqä iua, eqä mbqä ipŋqä uwqaŋguwäŋga, apäkä metŋqä iqu ätimäuqaŋga, apäkä näwenyä imäknmipqä iua, aŋä yäpä iŋgisa iqutä anä ymisaŋä naqänäŋi bŋqä paquvqaŋguwäŋga, qu qŋqaŋä mäyepnuwiqä.
11 Qänakndaŋi apäkä hitqä huizi iua äppiyi, tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si äpätnä, qŋqaŋä nauteyä.’
12 I tquaŋguwäŋga, iqu kimaŋi tiiŋä tuäniqeqä. ‘Nyi henyqe, tutqä qäpu änyä maqŋqä eäŋänä.’ ”

13 Tiwiqä e ätuäqetaŋi tii ätukqe. “Iŋitaŋi, hiqä Naqä Iqu äkŋgati päniqeŋqe
maqŋqä eäŋuwä-qae, he näwenyä imäknäpu äŋguänä mimbiyä.”

*Kukŋuä ktqä, wäuŋuä-wiyqä mbqä mipŋqä iquauŋqä**

14 “Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqunä miqe, ii tiiŋä eŋqä-paŋiqä. Ämaqä
hŋqu kiŋämqä qaŋä wätŋqä imäknätäqäŋgaŋi, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquauŋi tääqä
ätuätumetä, qu iqueqä nätmatqe miqäpŋqä iquauqä hipa iu väniqeqä.
15 Iqu wäuŋuä-wiyqä iquauqä näqŋqeŋqä iwäsäuqe, ga hŋqueŋi mbqä kuapänä
5,000 ävätä, hŋqueŋi iiŋänäŋä 2,000 ävätä, itaŋga yäpakä iqueŋi 1,000 äväqe,
wäniqeqä.
16 Ae uwqaŋga, maqänäŋi wäuŋuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäuŋuä
imäkätä, mbqä haqeqiŋi, 5,000 inä meniqeqä.
17 Itaŋga ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäuŋuä inä imäkäqe, 2,000
inä meniqeqä.
18 Itaŋgi ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iqueqä ämaqä naqä iqueä
mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäniqeqä.
19 Hea quäuqä ae äpäwqaŋgaŋi, ämaqä naqä iqu aŋgumä äpäqe, iqueqä mbqä
ävätqeŋqä näqŋqä metŋqä, wäuŋuä imäkqä iquau tääqä tuätumeniqeqä.
20 Itaŋga ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkŋä
ämetqe, qäsä äma äpätä, tiiŋä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si mbqä 5,000
ändapkŋiqä. Hiŋuä qunyä. Nyi wäuŋuä imäkätmä, 5,000 haqeqi äyä ämeqeqä.’
21 Itaŋi ämaqä naqä iqu tiiŋä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äŋguki eänä, wäuŋuä qäyunä
imäkqukiyqä. Nätmatqä wäŋqä isua äŋguänäŋä ämitqäŋä-qae, si nätmatqä kuapä
misŋqä atäuŋuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yeŋqeqä’ tuäniqeqä.
22 Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiiŋä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä.
Si nyiŋi 2,000 äyä ändapkŋiqä. Hiŋuä qunyä. Nyi wäuŋuä ämitmä, kiqä haqeqiŋi
2,000 inä äyä ämeqeqä’ tuäniqeqä.
23 Itaŋi ämaqä naqä iqu tiiŋä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äŋguki eänä, wäuŋuä qäyunä
imäkqukiyqä. Nätmatqä wäŋqä isua äŋguänäŋä ämitqäŋä-qae, si nätmatqä kuapä
misŋqä atäuŋuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yeŋqeqä’ tuäniqeqä.
24 Itaŋi ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäniqeqä. ‘Naqä iquki, nyi
sinyqe näqŋqeqä. Si ämaqä tnäŋänäŋä iqukiyqä. Ämaqä hŋqua wäuŋuä iu ymisaŋä
vowä ämäuepqe ptqukiyqä. Ämaqä hŋqua kuä uwqä tnämäwäpqeuŋi, kiqä nääŋqe
mequkiyqä.
25 Si suqä iiŋä iquki etaŋgi, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-
qae, ga täsuwänä’ tuäniqeqä.
26 I tquaŋga, naqä iqu kimaŋi tiiŋä tuäŋqiyä. ‘Si wäuŋuä-wiyqä quvqä enyqä
iqukiyqä. Nyinyqe, si näqŋqä ae eäŋnä. Nyi ämaqä hŋqua wäuŋuä iu ymisaŋä
vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hŋqua kuä uwqä tnämäwäpqeuŋi, kiqä nääŋqe
mequnjqä.
27 Si näqŋqä iiŋä eäŋi, nyaqä mbqe, kiqä pŋqä wiqä iuŋi, suŋqä pŋqä maeqä
ikŋäwä? Iiŋä imäkqä-säpi, nyi aŋgumä äpmqäŋgaŋi, ŋqä mbqä qäyunäŋitä kiqä
haqeqiŋitä meqäminŋgä.’
28 Itaŋi wäuŋuä-wiyqä huizi iquauŋi, ‘He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä
10,000-täŋä ique wipiyä’ tuäniqeqä.
29 ‘Ii tiiŋä etaŋgi. Ämaqä nätmatqä-täŋä eeqänäŋä iquauŋi, nyi hui aŋgi vqaŋga,
qu kuapänäŋä-täŋä hipnuwiqä. I etaŋgi, ämaqä nätmatqä maeqä eä wäŋqäpu
ämeŋuwä iquauŋi, nyi aŋgi ämotaumqänä.

* **25:13** Lukä 19:11-27

30 Itaŋga wäuŋuä-wiyqä quvqä tqueŋi, he yäpaqä iŋgisa aŋä hiawiqä iŋgisaŋqä
huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiquaŋä maŋgtäsqukuä ämäupu, kŋuä
qäkmaŋgpnuwiqä' tuäniqeqä" ätukqe.

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqeu iwäsäuniqeŋqä

31 "Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu aŋgu äpätqäŋgaŋi, yoqä naqä-täŋä äpätä eŋätqä
eeqänäŋä iquatä anä ppnuwiqä. Itaŋga Iqu Iqueqä yoqä naqe motquetŋqe, ämiqä
iqueqä zä-hawä iu pmeniqeqä.
32 Iŋgaŋi hueqä-himqä eeqänäŋi Iqueqä hiŋuä iqi tqäuqaŋguwäŋga, Iqu iquauŋi
iwäsäutä hŋquaqu mäqäqasäueniqeqä. Yaqueqä miqä iqu sipsipqä iquatä, meme
iquatä ämäqäqasäuetŋqä-pa, i imäkäniqeqä.
33 Iqu sipsipqä iquauŋi ämuaŋgisa, itaŋga meme iquauŋi qunamäuqäŋgisa,
mäqäqasäueniqeqä.
34 I imäkäqetaŋi, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iqueqä hipa ämuaŋgisa tqäutaŋguwä
iquauŋi tiiŋä tuäniqeqä. 'Ŋqä Apiqu he äŋguä emäkätŋqä ae etkqeqä. Iqu nätmatqä
äŋguänäŋi quae änä imäkätäqäŋga, henyŋqä näwenyä imäkekqe, he mapŋqe,
Iqunä ämitŋqä yäpä täŋgisa yappiyä.
35 Ii tiiŋä etaŋgiyä. Nyi buayä dä pmetaŋgaŋi, he buayä äyä ändapmiŋuwiqä.
Nyi eqä maŋqä pmetaŋgaŋi, he eqä äyä ändapmiŋuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä
huitaŋunä etaŋga, he Nyiŋi hiqä aŋä iuŋqä ändma äumiŋuwiqä.
36 Nyi qäkä mäyäuqä itaŋga, he qäkä äyä ändapmiŋuwiqä. Nyi yaqä witaŋgaŋi, he
äyä äminyimiŋuwiqä. Nyi guä pmetaŋgaŋi, he äpäpu hiŋuä äyä ämaŋqänmiŋuwiqä'
tuäniqeqä.
37 I tquaŋga, qokä-apäkä jänäŋä iqua kimaŋi tiiŋä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si
buayä dä pmetaŋgnä hiŋuä äkqänätanä, äkŋga äktapmiŋquäwä? Si eqä maŋqä
pmetaŋgnä, eqä äkŋga äktapmiŋquäwä?
38 Si ämaqä hueqä-himqä huitaŋänäŋuki äkqänätanä, neqä aŋä iuŋqe, äkŋga
äktma äumiŋquäwä? Si qäkä maiquki etaŋgnä, qäkä äkŋga äktapmiŋquäwä?
39 Si yaqä witaŋgnä ä guä pmetaŋgnä, äpätanä hiŋuä äkŋga ämakqänmiŋquäwä?'
tupnuwiqä.
40 Itaŋga Ämiqä Naqä Iqu kimaŋi tiiŋä tuäniqeqä. 'Nyi aaŋä naqä-qakuänäŋä
etqänä. Nätmatqä eeqänäŋi, he Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmipqe, qu yoqä
maeqä qäyä etaŋgqä-qe, iiŋi he Nyi nyimäkmiŋuwiqä.'
41 Iŋgaŋi Iqu ämaqä hipa qunamäuqäŋgisa tqäutaŋguwä iquau tuäniqeqä.
'Henyqe, Ŋqä Apiqu, "Qu qui imäkmbŋqäuä" ae ätkqeqä. He tä maiusqänäŋä
äsäŋqeunqä huätä upuiyä. Tä äsäŋqä iqu, Setänä iqueŋqätä, iqueqä eŋätqä
iquauŋqätä näwenyä äsänä.
42 Ii tiiŋä etaŋgiyä. Nyi buayä dä pmetaŋgaŋi, he buayä mändapqä äyä imiŋuwiqä.
Nyi eqä maŋqä pmetaŋgaŋi, he eqä mändapqä äyä imiŋuwiqä.
43 Nyi ämaqä hueqä-himqä huitaŋunä etaŋga, he Nyiŋi hiqä aŋä iuŋqä mändma
mäwqä äyä imiŋuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itaŋga, he qäkä mänyiyätqä äyä
imiŋuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä pmetaŋgaŋi, he mäminyqä da äyä
imiŋuwiqä' tuäniqeqä.
44 I tquaŋga iqua-pqe kimaŋi tiiŋä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä
pmetaŋgnä, ä eqä maŋqä pmetaŋgnä, ä, hueqä-himqä huitaŋänäŋuki etaŋgnä,
ä qäkä maiquki etaŋgnä, ä yaqä witaŋgnä ä guä pmetaŋgnä, hiŋuä äkqänätanä
yätamäkqä makiyqe, äkŋga imiŋquäwä?' tupnuwiqä.
45 Itaŋga Ämiqä Naqä Iqu kimaŋi tiiŋä tuäniqeqä. 'Nyi aaŋä naqä-qakuänäŋä
etqänä. Nätmatqä eeqänäŋi he Nyaqä guäkautä napqautä yoqä maeqä inäsquauŋi
miwimäkqä imiŋuwi, iiŋi he Nyi-pqe mänyimäkqä äyä imiŋuwiqä' tuäniqeqä.

46 Ämaqä tqua äwäpiyi, hanä-iqä qäpu maeqä eniqä di ämepu pmepnuwiqä. Iinä
etaŋgi qokä-apäkä jänäŋä iqua, häŋä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä”
ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpŋqä ätkuwiŋqä**

1 Jisasi Iqu kukŋuä tä eeqänä qäpu ätuäqetaŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquauŋi tiinä ätukqe.
2 “He näqŋqä äyuwänä. Hiunji hŋquaqu yqänä äwinä. Iŋganji hiunji naqänäŋä
Pasopa iqu timäuŋqiyä. Hiunji iqu ätimäuqaŋganji, qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä
Iqueŋi, mäkä-huŋqä iqua zä-huätatä huepŋqä wipnuwiqä.”
3 Hea asä qäŋganji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, hiqäva-
imäkqä naqä Käyäpasi iqueqä anä iqi aquvä äqäŋguwi.
4 Iqua kukŋuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqŋqä itmetanä pizqä päsatuŋque,
äänä imäkatuŋquäwä?” ätŋguwi.
5 “Ämaqe hiŋuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqeŋqe, ne suqä iiŋi, hiunji naqänäŋäŋga
mimäkqä yatuŋqueqä” ätŋguwi.

Apäkä hui, eqä jinaŋä-weqe, Jisasi Iqueä nyuäŋiu equatekqeŋqä†

6 Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimäŋqueä‡ anä iu äpmamiŋqe.
7 Iqu buayä gmanätqätaŋga, apäkä hui hikä häkä eqä jinaŋä-weqä iŋqä hŋqu,
äma äwimetä, Iqueuä nyuäŋiu equatkqe. Häkitä, eqä jinaŋä-weqetä, kiqä mbqe
naqänäŋi. 8 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua e äqumbiyi, äwqä tnäŋä
imäkäpu, “Eqä jinaŋä-weqe, hiŋgi qui suŋqä imäkqiyä?
9 Ii eqä jinaŋä-weqe, mbqäŋqä imäkätä, mbqä naqänäŋä ämetä, ämaqä nätmatqä
maeqä iquau mävqä suŋqä iqiyä?” ätŋguwi.
10 Jisasi Iqu iquauqä kukŋuiŋqä näqŋqä eä, iquauŋi tiinä ätukqe. “He apäkä täsiŋi,
hanä-iqe suŋqä vqäuä? Ii suqä äŋguänäŋi nyimäkqiyä.
11 Ämaqä nätmatqä maeqä iqua hesä anäŋi, hea ique-ique äyä äpmeŋäuä. Itaŋgi
Nyi hesä anäŋi, hea ique-ique mäpmeqä imqänä.
12 Apäkä ii eqe änjiquatqe, ii Nyaqä huiwi qua ptnäniqä iiŋqä näwenyä iny-
imäkqiyä.
13 Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qu qua eeqänäŋä iuŋqä äwäpu, kukŋuä äŋguä we-
huŋqä-täŋi awä ätuäkipiyäŋganji, apäkä täsi inyimäkqeŋqe awä inä tqäpŋqeqä. Iŋi
qu iiŋqä hui mimäuqä ipŋqeŋqä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueŋi, himä-wiuŋqä iquau vätŋqä ätukqeŋqä§

14 Iŋganji wäuŋuä imäkqä 12 iutanä Jutasi Iskarioti iqu, hiqäva-imäkqä naqä
iquauŋqä äukqe.
15 Iquau äwimeqe, yatŋqä tiinä äwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nätmatqe
äkitaŋi dappŋqäwä?” Yatŋqä vqaŋgqäŋga, qu mbqä-hiki, 30 qe äwikuwi.
16 Itaŋi Jutasi iqu, Jisasi Iqueŋi ämaqä iquau vätŋqe, hänaqeŋqä qävqä yätŋqä
ipäqäkqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iquatä, ymisaŋä yäpakä äŋguwäŋganqä**

---

* **26:** Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **26:5** Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ **26:6** Saimonä iqu hiŋuiqänäŋi wänyimäŋqä-täŋä äpmamiŋqä etaŋgi, qu iqueŋi “Wänyimäŋqueä” ätumiŋuwi. § **26:13** Makä 14:10-11; Lukä 22:3-6 * **26:16** Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

17 Hiunji bretqä yeŋuä qo matäuqä bŋqä iquauqä hiunji kiŋganäŋä
iqueŋi,† wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua Jisasi Iquenyqä äpäpu, yatŋqä tiiŋä
äwikuwi. “Si hiunji naqänäŋä Pasopa iutaŋä buayä dŋqe, ne näwenyäŋi, äsqi
imäkekiyatuŋquäwä?”
18 Iiŋä tquaŋguwäŋga, Iqu tii ätukqe. “He aŋä-himqä yäpä iŋgisa äpaquväpu,
ämaqä iiŋä ique hiŋuä äqumbiyi, tii tupiyä. ‘Ämotqueqä iqu “Tupiyä” ätätä
änandowatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqä atäuŋuä ikqe, ae qäqiqi quvepqaŋgi, Nyitä
Ŋqä ämaqä iquatä, hiunji naqänäŋä Pasopa iutaŋä ymisaŋä natuŋque, tqä aŋä iu
naŋqunä” ätqiyä,’ tupiyä” ätukqe.
19 I tquaŋga, iqua Jisasi Iqu ätukqä-pa, Pasopa iutaŋä ymisaŋi näwenyä qe
imäkekuwi.
20 Awiyqä ae eqaŋga, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä ymisaŋä bŋqä
äpmakuwi.
21 Qu ymisaŋä äŋgmanäpiyäŋgaŋi, “Nyi naqä-qakuä etqänä. Hesaŋä hŋqu Nyiŋi,
himä-wiuŋqä iquau nyiväŋqiyä” ätukqe.
22 I tquaŋgi äwipiyi, äwqä haŋä vqaŋga, qu hŋqunä-hŋqunä yatŋqä wipŋqä
ipäqäkuwi. “Naqä Iquki, Si e ätŋi, ii nyi ma! Qäyutanä?”
23 Kimaŋi Iqu tiiŋä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä
Nyi himä-wiuŋqä iquau nyivätŋqä iqu, heyaqä awä iqisaŋä hŋquvqä.
24 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi äpäkonäŋqiyä
ätkqä-pa, Iqu e päkonäŋqiyä. Itaŋgi Ique himä-wiuŋqä iquau vätŋqä iquenyqe,
iqueŋi haŋä-iqä naqänäŋä wimeŋqiyä. Ämaqä iiŋä imäkätŋqä iqueŋi, känai
maunyqä-säpi, ii äŋguä hitäninjqä” ätukqe.
25 Jutasi, ämaqä himä-wiuŋqä iquau vätŋqä ikqä iqu, Jisasi Iqueŋi, yatŋqä tiiŋä
äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä. Si e ätŋi, nyi ma. Qäyutanä?”
E tquaŋga kimaŋi, “Si e ätŋi qeyqä” ätukqe.
26 Iqua ymisaŋä äŋgmanäpiyäŋga,‡ Jisasi Iqu bretqä hŋqu ämeqe, Goti Hanjuwä
Ique “äŋguiqä” ätuäqe, äkutätä, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau ävqäwätä,
ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Ŋqä huiwiyqä.”
27 Itaŋi Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “äŋguiqä” ätuäqe, iquau
ävätä ätukqe. “He eeqänäŋi, eqä tä bŋqeqä.
28 Tä Ŋqä häŋeqä, he yätamäkqä heyätŋqä kukŋuä guä mäsäuŋqä iiyqä. Ämaqä
kuapänäŋä iquauqä suqä quvqe, huätä mamäutŋqe, Nyaqä häŋeqe, iuäŋqiyä.
29 Nyi he etqänä. Ŋqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-häŋä hesä anä
naniquäŋganqe, Nyi wainqä-eqä aŋgumŋi maŋqä imqänä” ätukqe.
30 I ätuäqetaŋi, qu apqä ätpiyi, aŋä-himqä iu äväma, qoqoŋä Olipä iuŋqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueŋi, “ ‘Nyi Iqueŋqe änyä maqŋqeqä’ ttŋqinyä” ätukqeŋqä§

31 Iŋgaŋi Jisasi Iqu iquauŋi ätukqe. “Täŋga heatqeuŋi, nätmatqä nyime-
qaŋgutqetaŋi, heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwiŋqiyä. Ii Goti Hanjuwä
Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä ätä äqänäŋqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iiŋä imäkqaŋgmdqäŋga, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’**

32 Itaŋgi Goti Hanjuwä Iqu, Nyi aŋgi nyivauqumuatqaŋga, Nyi qua Galili iuŋqä
hiŋuiqä emamniqeqä” ätukqe.

---

† **26:17** Quväukuä ique-iqueŋi, Israitqä iqua bretqä yeŋuä qo matäuqä änäpu hiunji 7 äpmamiŋuwi. Hiunji kiŋganäŋä iuŋi, qu hiunji eŋätqä ämaqä päsqä iqu Israitqä iquauqä kaqä-kawäka mapäsqä ämäwqätäukqeŋqä kŋuä ämepu buayä naqänäŋä änmiŋuwi. Ii hiunji Pasopayi. ‡ **26:26** Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § **26:30** Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 * **26:31** Sakätiyasi 13:7

33 I tquaŋga Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmatqä kimeqaŋgutqeta quwqä
quuvqä heqiyqä mändi qäyä äpäwiqaŋguti, nyi iiŋä miqä da ymqänä” ätukqe.
34 I tquaŋga Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tqueŋi, kukutakisqä
äkakä matqäŋga, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maqŋqeqä’ hŋquaqui-hŋque tutŋqinyä”
ätukqe.
35 I tquaŋga Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkoŋgti, nyi-pqe anä
päkoneŋqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqŋqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itaŋi
wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä eeqänäŋä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqeŋqä†

36 Iŋgaŋi, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyqä’‡ ätmiŋuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquauŋi
tiiŋä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, näŋiŋqä umqänä.”
37 I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueqä hikŋä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi.
Itaŋi Iqu änä mäwimäŋqä itä, Iqueqä äwqe haŋä kiiŋä äwikqe.
38 Iŋgaŋi Iqu iquauŋi, tiiŋä qe ätukqe. “Haŋä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämŋi
imbätäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqeŋqe
äŋguä äminyanä.”
39 I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipeŋui qua bu eäqe, tääqä tiiŋä ätukqe. “Ŋqä
Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etaŋgutqe, häkä haŋä-iqä-täŋä tqu§ huätä mändavä.
Iŋäqe änyiŋqä Nyaqeuŋi, qäyä etaŋguti, äkiŋqä Saqeunä isŋqeqä.”
40 Iiŋi ae ätuäqetaŋi, Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋqä aŋgi äpäqe, hiqaqä witaŋgä
äqunäqe, Pitä iqueŋi tii ätukqe. “Änääŋäŋqäwä? He Nyitä anäŋi, wäŋqäpu
mämiŋqä iquwiuä?
41 Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä iiŋqe, he äminyäpu tääqä
tupŋqeqä. Hiqä quuvqe, qäyunä imäkŋqäŋqä wiŋgaŋgutqä-qe, huiwi yäŋänäqŋqä
maeqeqä” ätukqe.
42 Iqu aŋgumä äväma äwäqe, tääqä tiiŋä ätukqe. “Ŋqä Apiquki, häkä haŋä-iqä-
täŋä tqu, huätä mändautŋqä etaŋgutqe, kiqä haŋä-iqe, Tqä äkiŋqä iunä mamqänä.”
43 Itaŋga iquauŋqä aŋgumä äpäqe, iqua hiŋuä kukuäŋuä wiyqaŋgi hiqaqä witaŋgä
äquŋgqe.
44 Iqisaŋi Iqu iquauŋi aŋgumä ävämaŋi, tääqä yäpaki, kiŋganäŋä iquaqu ätkqä-
pa, ätkqe.
45 Qänakndaŋi Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋqä aŋgu äpäwäqe, ätukqe. “He hiqaqä
yqänä äwiŋuwi, hapä äpmeŋäuä? Qätä nyipiyä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Ique,
ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauqä hipa iu wipŋqe, ae qäqiyqä.
46 He pämä äpmepu äwanä! Hiŋuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätŋqä iqu, ae
qäqi ätimäutŋqä iqiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iqueŋi, himä-wiuŋqä iquau äwikqeŋqä**

47 Jisasi Iqu kukŋuä ii yqänä tätqätaŋgaŋi, Jutasi ämaqä 12 iquautaŋä iqu äpkqe.
Iqutäŋi, ämaqä kuapänäŋi, ipäqäyuŋätä, jävqätä a äqätqa äquvepkuwi. Ämaqä
iquauŋi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi.
48 Qu änyä upŋqä imäknäpiyäŋgaŋi, täkqä-tqä iqu, huiziquauŋi tii ätukqe. “Nyi
‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwuŋgundi, he Iqueŋi a kiqätpŋqe.”
49 Qu ätimäupiyi, Jutasi iqu Jisasi Ique maqänä äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä,
heatqevqä” ätuätä, maŋgawiu kikiyä äwuŋgqe.

---

† **26:35** Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 ‡ **26:36** Yoqä ‘Gesemäni’ kiqä quati tiinji. ‘Zä-olipqä häukui quqowä päsqä.’ Ii olipqä wäuŋuä iu, qoqoŋä Olipä iu äwomiŋqe. § **26:39** Matiu 20:22; Jonä 18:11; Itkimäkqä 16:19.
* **26:46** Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

50 Itaŋi Jisasi Iqu iqueŋi, “Näueqä iquki, nätmatqä si imäktŋqä äpŋi, imäkiyä” ätukqe.
Iŋgaŋi ämaqä iqua äppiyi, Jisasi Ique a qe äkiqätkuwi.
51 Ique kiqätqaŋguwäŋga, Jisasi Iqueqä ämaqä hŋqu, iqueqä ipäqäyuŋi ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋque, qätä mŋä hämänä ätqavämäukqe.
52 I imäkqaŋga, Jisasi Iqu iqueŋi tii ätukqe. “Tqä ipäqäyuŋi, kiqä aŋä iu aŋgi qupuiseyä. Ämaqä ipäqäyuŋä itä mäkä äumbqä eeqänäŋä iqua, ipäqäyuŋä iutanä päkombnuwiqä.
53 Si tiiŋiŋqä maqŋqä eŋnä? Nyi Ŋqä Apique yatŋqä vqaŋgndqe, Iqu eŋätqä kuapänä 50,000 iquauŋi, yätamäkqä nyipŋqä ändowatäŋqiyä.
54 Itaŋgqä-qe Nyi iiŋä imäkqaŋgndqe, kukŋuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäŋqe, qäyunäŋi äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iuŋi, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimeŋqiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.
55 Ique a kiqätqaŋguwä iquauŋi, Iqu tiiŋä ätukqe. “He ipäqäyuŋätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hŋque a äkiqätätqäŋuwä-pa, Nyi-pqe, iiŋunä etaŋgä äŋgiqätqäuä? Hiunji eeqänäŋä iuŋi, Nyi hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätaŋgaŋi, iŋga maŋgiqätqä, suŋqä itqäŋuwäwä?
56 Nätmatqä eeqänäŋä ii, hiŋuä-tqä iqua kukŋuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyunä imäkätŋqä ätimäuqeqä” ätukqe.
Itaŋi wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä eeqänäŋä iqua, Jisasi Ique zä äväma äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kukŋuä ämitkqeŋqä†

57 Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueŋi Käyäpasi hiqäva-imäkqä naqä iqueqä aŋä iuŋqä qe ätuma äukuwi. Iqiŋi, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä, aquvä äqämbu äpmamiŋuwi.
58 Pitä iqu Jisasi Ique kiŋä-näŋi ti äwivändqa äpätä, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä aŋä täknä yäpä iŋgisa äpaquväqe, “Jisasi Iqueŋi nätmatqä äkitaŋi wimeŋqutiyä” tä, ämayukä-imaŋqä iquatä anä äpme, hiŋuä äqunä äpmamiŋqe.
59 Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkpŋqä diŋqe, quaŋgä tpŋqä hŋquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä quvqä hui imäkqäŋqä qävqä imiŋuwi.
60 Ämaqä kuapänä äpäpu, Iquenyqä quaŋgä täqisqaŋguwä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkpŋqä iiŋqe, qakui mämäqumueqä ikuwi.
61 Qänakŋi, ämaqä hŋquaqu äpäsinyä, tii ätukiyi. “Ämaqä Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋi äpnetmä, hiunji hŋquaqui-hŋquenyä aŋgi mätmqänä’ ätkqeqä” ätukiyi.
62 I tquaŋgiyäŋga, hiqäva-imäkqä naqä iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique yatŋqä tiiŋä qe äwikqe. “Iquaqu e ätqiyi, änääŋgä? Si kima matqä isŋqätanä?”
63 Itaŋgi Jisasi Iqu kukŋuä hui matqä ikqe. Itaŋi hiqäva-imäkqä naqä iqu tii ätukqe. “Si kukŋuä naqä-qakuänäŋinä nattŋqä iiŋqe, nyi Goti Häŋä äpmeŋqä Iqueqä yoqä iutanä yatŋqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesŋqä atäuŋuä äkikqä Iqukitanä?”
64 I tquaŋga, Jisasi Iqueuä kimaŋi, “Si e ätŋi qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndaŋi, he Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yäŋänäqŋqä-täŋä Iqueqä hipa ämuaŋgisa pmetaŋgi hiŋuä qumbnuwiqä. Itaŋga Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqaŋgi, qumbnuwiqä” ätukqe.

---

† **26:56** Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

65 Käyäpasi iqu i tqaŋgi äwiyäqe, äwqä tnäŋä wiŋgaŋgi, iqueqä gquä quäuqä
äpisätä, tii ätukqe. “Iqu Goti Hanjuwä Iqu eŋqä-pa timäutŋqä tqaŋgi, äyä
äwiyäŋunä. Ne Ämaqä Tqueqä suqeŋqä awä natpŋqe, ämaqä hŋquauŋqä qävqä
miqä yatuŋqueqä.
66 Ne Ique änä-änä imäkatuŋqueŋqe, he kŋuä äänä hiyqiyä?” ätukqe.
I tquaŋga qu kimaŋi, “Iqu suqä quvqä-täŋu-qae, äpäkonätŋqeqä” ätukuwi.
67 E ätupiyi, qu Iqueqä himä-hiqumuaŋä iu makukuä äqutäupu, aaŋä kuapänäŋä
äpäkmiŋuwi.
68 Iŋgaŋi iqua äpäsäpu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä äkikqä
Iquki, hiŋuä natiyä. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maqŋqeqä’ ätkqeŋqä‡

69 Asäŋgaŋi, Pitä iqu yäpaqä mäŋgisa, aŋä ququawä iqi äpmamiŋqe. Apäkä
wäuŋuä imäkqä hui, iqu-täŋä qäqi äpätä, “Si Jisasi Galilisaŋä Iqutä anä
äpmetqäŋiyiqä” ätukqe.
70 Itaŋgi Pitä iqu ämaqä eeqänäŋä iquauqä hiŋuä iqisaŋi, “Oeyqä. Si kukŋuä tä
ändŋi, nyi maqŋqeqä” ätukqe.
71 Itaŋi iqu äwäqe, täkŋä hävqä iu miqä iquauqä aŋä iu ätqäumiŋqe. Iqiŋi
apäkä wäuŋuä imäkqä hui, ique hiŋuä äqunäqe, ämaqä qäqi pmetaŋguwä iquauŋi,
“Ämaqä tqu, Jisasi Nasäretqätaŋä Iqutä anä äpmetqäŋiyiqä” ätukqe.
72 I tquaŋga, Pitä iqu aŋgumŋi, “Oeyä” ätukqe. “Nyi aaŋä naqä-qakuänäŋä
ätqänä. Ämaqä Iquenyqe, änyä maqŋqä eäŋänä.”
73 Qänaki wäŋqäpŋi, ämaqä qäqi ätqäumiŋuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-
qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmeŋuwä iquautaŋä iqukiyqä. Ne tqä quväki
äkiyätanä, näqŋqä ämequnä.”
74 I tquaŋguwäŋga, Pitä iqu kukŋui, yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukqe. “Aaŋä naqä-
qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqe, maqŋqeqä. Nyi kukŋuä naqä-qakuä matqä
iqaŋgndqe, Goti Hanjuwä Iqu haŋä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukŋuä qäpu ae tqaŋga,
maqänäŋi kukutakisqä äkakä qe ätkqe.
75 Asä qäŋgaŋi, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukŋui, “Kukutakisqä äkakä matqäŋga, si
Nyinyqe, ‘Maqŋqeqä’ hŋquaqui-hŋque ttŋiqä” ätukqeŋqä kŋuä indqänäqe, yäpaqä
mäŋgisa äwäqe, kŋuä naqänäŋä äqäkqe.

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwiŋqä**

1 Zä ae äveqaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiziquatä, Jisasi
Ique pizqä päkpŋqä kukŋuä imäkkuwi.
2 Itaŋi qu Ique guä äkiqiyäupu, kiyapqä kiŋganäŋä Pailoti† ique wipŋqä ätuma
äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqeŋqä‡

3 Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiuŋqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kukŋuä
ämitäpu, “Iqu äpäkonäŋqiyä” tqaŋguwi näqŋqä ämeqe, iqu suqä ii ikqeŋqä womba
ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi,
aŋgi äma äukqe.

---

‡ **26:68** Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27 * **27:** Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16
† **27:2** Pailoti iqueŋi, Romätaŋä miqä kiŋganäŋä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kiŋganäŋä pmetŋqä atäuŋuä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänäŋä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmamiŋuwi. ‡ **27:2** Wäuŋuiŋqä 1:18-19

4 Iquau äwimeqe, tiiŋä ätukqe. “Nyi suqä quvqä ae imäkqeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkqä itŋqä-queqä.”
I tquaŋga, qu kimaŋi, “Ii nätmatqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä” ätukuwi.
5 Itaŋi Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkqä aŋä iŋgisa ätnämäwaŋi, äväma äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqäŋgqe.
6 Hiqäva-imäkqä naqä iqua mbqä-hikä iiŋi ämapiyi, ätkuwi. “Mbqä tä ämaqä pizqä päsqä iutaŋä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkqä aŋitaŋitä pŋqä qäsä maeqä yatuŋqueqä.”
7 Itaŋi qu kukŋuä imäkpiyi, mbqä iqueŋi ämaqä qua qondä imäkqä iqueqä qua hŋqu, ämaqä kiŋä nändaŋä iquau qua ptepnuwäŋqä mbqä qe ikuwi.
8 Iiniŋqe, qu “Qua häŋeqeqä” änyuätmiŋuwi, täŋga-pqe inä ätqa äwätqäŋäuä.
9-10 Iiŋä etaŋgi, kukŋuä hŋqu Goti Iqu hiŋuä-tqä Järämai iqueqä maŋä iu hiŋuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. Ii tiyi.
“Mbqä hikä kuapänäŋi 30, Israitqä iqua ämaqä tque mbqä ipnuwäŋqä atauŋä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkqä iqueqä quae mbqä ikuwi.”§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiŋuä iqi ätqäukqeŋqä**

11 Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiŋuä iqi tqäutaŋga, Pailoti iqu Iqueŋi yatŋqä tiiŋä qe äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”
E tquaŋga kimaŋi, “Si e ätŋi qeyqä” ätukqe.
12 Itaŋi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, “Suqä quvqä iiŋä-iiŋä imäkätŋqeqä” tuätqätaŋguwäŋga, Iqu kukŋuä hui kimaŋi, mätquä ikqe.
13 Iiŋä etaŋgi Pailoti iqu Iqueŋi yatŋqä äwikqe. “Änääŋgä? Kukŋuä eeqänäŋä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyqä iŋinyä?”
14 Yatŋqä i vqaŋga, Jisasi Iqu kimaŋi mätquä ikqe. Iiniŋqe, Pailoti iqu yäuŋuä itä, kŋuä kuapänä indqäŋgqe.
15 Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyäŋgaŋi, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqä hŋque atäuŋuä iqaŋguwäŋga, kiyapqä naqä iqu iqueŋi ewewqatmiŋqeqä.
16 Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiŋuä iqi ätqäukqä quväukuä iqueŋi, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämäwqätäuä, aaŋä naqänäŋä imäkqä hŋqu guä äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique.
17 Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätaŋguwäŋga, Pailoti iqu iquau yatŋqä tiiŋä qe äwikqe. “Henyqä pätŋqä ewewqatmqä diŋqe, tquenyqä hiŋgiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, ‘Kraisi Iqueqä’ ätätqäŋuwä Ique ewewqatmqätanä?”
18 Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätaŋgqeŋqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwiŋqe, Pailoti iqu näqŋqä eä, yatŋqä i äwikqe.
19 Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqäŋqä iu pmetaŋga, iqueqä apäki kukŋuä iquenyqä tiiŋä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänäŋä Iqueŋi wätqä äqunäŋqä-qae, haŋä naqänäŋä änyiyqiyä. Iŋi si Iqueŋi, quvqä hui mitqueqä panä.”
20 Iŋäqe hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä kŋuä iuŋi hiŋi-hiŋi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dowatätnä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupŋqä imäkkuwi.
21 Itaŋi kiyapqä kiŋganäŋä iqu, iquauŋi yatŋqä aŋgumä, “Ämaqä tquaquisaŋi, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hiŋgiyä?” tquaŋga, iqua maŋi tiiŋä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeqä.”

---

§ **27:9-10** Järämai 32:6-9; Sakätiyasi 11:12-13 * **27:9-10** Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

22 I tquaŋguwäŋga, Pailoti iqu yatŋqä tii äwikqe. “I etaŋgutqe, nyi Jisasi, ‘Kraisi
Iqueqä’ ätätqäŋuwä Iqueŋi, äänä imäkmqeŋqä eŋgiyä?”
I tquaŋga, iqua kimaŋi, “Iqueŋi, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.
23 Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Suŋqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätŋqäwä?”
ätukqe.
Iiŋä ae ätquaŋga, qu aaŋä yäŋänäqŋqä ätkuwi. “Iqueŋi, zä-huätatä hueyä.”
24 Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kukŋui qätä mäwiyqä ipu, mäkä naqä
timäutŋqänäŋä ikutäŋgaŋgi näqŋqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-
apäkä iquauqä hiŋuä iqisa asŋä äqäŋgqe. Iiŋä itä, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä Tqu
äpäkonätä häŋeqä iuätŋqä iqe, ŋqä hmanjqä. Ii hiqeqä.”†
25 I tquaŋga kimaŋi, qokä-apäkä eeqänäŋi, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä
iquatäŋi, qäyä witätŋqeqä” ätukuwi.
26 I tquaŋguwitaŋi, iqu Baräpasi iqueŋi, iquauŋqä hiŋuinä qe äqunäwatkqe.
Itaŋga Jisasi Iqueŋi, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqaŋguwäŋga, iqu ämaqä zä-huätatä
huepŋqä iquau äwikqe.
27 Kiyapqä kiŋganäŋä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueŋi, kiyapqäeqä aŋä
iuŋqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupŋqä tääqä
ätuätumakuwi.
28 Iŋgaŋi iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quaŋgä ämiqä naqä eŋqä-pa hiätŋqä tii
imäkkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, häŋesqä hŋqu ämiqä naqä iqua
ipnmiŋuwä itaŋi ämepu äwiptkuwi.
29 Itaŋga guä yäŋä-täŋi äkuiyäpu, nätmatqä ämiqä naqä iquauqä yŋŋa eŋqä-
pa imäkäpu, Iqueqä nyuäŋiu ämuasmäwiyäpu, jävqä hŋqu ämepu Iqueqä hipa
ämuaŋgisa a ämuätäpu, qoŋä äwoktäupu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeqä
ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwimiŋuwi.
30 Qu quaŋgä e iwimäkäpiyitaŋi, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jävqä iqueqä
hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuäŋiu äpäkmiŋuwi.
31 Qu mändi e äkittqiyepiyitaŋi, gquä häŋesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki aŋgi
äwiyätäpu, zä-huätatä huepŋqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueŋi zä-huätatä äuekuwiŋqä‡

32 Qu e äwäpiyäŋgaŋi, mäkä-iqä iqua, ämaqä aŋä-himqä Sairini iutaŋä Saimonä
ique hiŋuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätŋqe, äma wätŋqä kukŋuä
ätuätumakuwi.
33 Qu äupiyi, aŋä yoqä Golketa qunätaŋgqä iu ätimäukuwi. Yoqä iiŋi, kiqä quati,
‘Ämaqä nyuäŋä-yäŋiqä.’
34 Iqiŋi, täŋä-huŋqe Iqueqä huiwiuŋi wipti iqiyätŋqe, qu Jisasi Iqu nätŋqä diŋqe,
wainqä-eqetä, marasinqä zä iqetä yuqui-yaqui imäkäpu äwikuwi. Iqu mäŋgä-
mäŋgäŋqä itä, maŋqä ikqe.
35 Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyi, Iqueqä gquetä, ämuasmäŋqetä
iwäsäupu, kikiŋä mapŋqä häŋä ikuwi.
36 Iqi häŋä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätamäkqä vqäŋqä hiŋuä
äqumbu äpmamiŋuwi.
37 Iqueqä nyuäŋä haqeqäŋi, qu kukŋuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi,
Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.”
38 Jisasi Iqu-täŋä qäqiqiŋi, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hŋquaquiŋi, zä-huätatä
äuekuwi. Hŋqueŋi, hipa ämuaŋgisa äuepu, hŋqueŋi qunamäuqäŋgisa äuekuwi.

---

† **27:24** Pailoti iqu iqueqä hipae asŋä äqänätä kukŋuä i ätukqe, kiqä quati asänäŋiqä. ‡ **27:31** Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

39 Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuäŋä ptqä äqiyäpu, Iqueŋi tä sisäwqä äväpu, tii
ätukuwi.
40 “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä aŋi äpnetmä, hiunji hŋquaqui-hŋquenyä aŋgi
mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Iŋi Si Tqä-täuä yätamäkqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä
Iqueqä Ymeqä Iquki etaŋgutqe, zä-huätatä äunäŋitaŋi, äyaqäsqäŋga biyä” ätukuwi.
41 Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, qokä-apäkä miqä
huiziquatäŋi, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätŋguwi.
42 “Iqu ämaqä huiziuŋi häŋä iqumuatätŋqä-qe, Iqueqä-kiuäŋi häŋä miqumuatŋqä
iqiyä. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etaŋgutqe, ga zä-huätatä äunäŋqetaŋi,
äyaqäsqäŋga pqaŋguti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatuŋquänänyä.
43 Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunjqä’ ätätŋqeqä. Iŋi Iqu Goti Hanjuwä
Iquenyqä quuvqä eqiyätŋqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwiŋgaŋgutqe, täŋga
yätamäkqä vätŋqänänjqä” ätŋguwi.§
44 Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-täŋä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä,
kukŋuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkoŋgqeŋqä**

45 Itaŋi hiunji quemisqäŋgaŋi, qua eeqänäŋä iuŋi, hea äwäkqe. Mäptqä äwitŋqä
qäqä ti pmetaŋga, we aŋgi äuŋgqe.
46 Mäptqä äwitŋqä qäqä ti pmetaŋgaŋi, Jisasi Iqu tääqä yäŋänäqŋqe, tii ätkqe.
“Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kukŋuä quati tiiŋi. “Ŋqä Goti Iqukiyä! Ŋqä Goti
Iqukiyä! Si suŋqä nyivquatämäunyä?”
47 Ämaqä qäqiqi ätqäumiŋuwä hŋqua, kukŋuä tä qätä äwipiyi, “Ämaqä Tqu, Laisa
iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi.
48 Itaŋga maqänäŋi, ämaqä qutaŋä hŋqu tnäŋä äwäqe, yaaŋuä hŋqu ämeqe,
wainqä-eqä iu äyeqe, wainqä maŋguä iŋgaŋga, iqu jävqä iu ävätäutä, Jisasi Iqu
nätŋqä äwikqe.
49 I imäkätqätaŋga, huizi iqua Iqueŋi, “Qaiyä” ätukuwi. “Laisa iqu äpätä Iqueŋi
yätamäkqä äväŋqutiyä, mävqä yäŋqutiyä? Hiŋuä äqänanä äpmenä.”
50 Iŋgaŋi Jisasi Iqu tääqä yäŋänäqŋqä aŋgumä ätäqe, Iqueqä hindŋä-meqe
äwquatämäuqe, äpäkoŋgqe.
51 Asä qäŋgaŋi, yuä naqänäŋä hiqäva-imäkqä aŋä yäpä iŋgisa imaknmiŋqä iqu,
hituŋuä yätuta iŋgi-iŋgi äpkŋga äpäwiqe, hŋquaqu qe imäkŋgqe. Itaŋga quae
yäuŋuä-yäuŋuä itä, hikä naqä hŋqua qe äqiyämisqäŋgqe.
52 Itaŋi hikä hovqä ämaqä pizqä emiŋuwä iuŋi, Goti Iqu qŋqaŋä äutäutä, Iqueqä
ämaqä ae äpäkoŋguwä hŋquau aŋgi ävauqumuatkqe.
53 Qu qua äptekuwä iu ävämapiyi, qänakndaŋi Jisasi Iqu aŋgumä ävauqaŋga, qu
Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä-himqä Jerusälemä yäpä iŋgisa äpaqukuwi. Iqiŋi, ämaqä
kuapänäŋä iqua, iquauŋi hiŋuä äquŋguwi.
54 Mäkä-iqä Jisasi Ique hiŋuä äqumbu äpmamiŋuwä iquatä, quwqä ämiqä iqutä,
qua yäuŋuä-yäuŋuä iqaŋgqetä, nätmatqä ätimäuqaŋgqetä hiŋuä äqumbiyi, zä kiiŋä
wiŋgaŋgi, tiiŋä ätŋguwi. “Naqä-qakuänänjqä. Ämaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä
Ymeqä Iqueqä.”
55 Qu Jisasi Ique i itqueqaŋguwäŋga, apäkä kuapänäŋä iua-pqe, kiŋä qäqiqi
ätqäupu, hiŋuä inä äqunmiŋuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqaŋgqetaŋi, Ique
yätamäkqä äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi.

---

§ **27:43** Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iqueŋqä kŋuä indqänäpu ätkuwi. * **27:44** Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

56 Iuauqä awä iqisaŋi, tä Mäliya aŋä-himqä Maktälataŋä iiyi. Itaŋga huizi,
Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä känaiyi. Itaŋga huizi, Sepri iqueqä ymeqä
iquaquiyqä känaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pŋqä ekuwiŋqä†

57 Mäptqä äwitŋqä ti pmetaŋgaŋi, mbqä-täŋä hŋqu aŋä-himqä Arämatiya iutaŋä,
iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kukŋuä iu qänaknä iqä-que.
58 Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatŋqä ävätä, “Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä
hiŋuinä ŋqinyä” ätukqe. I tquaŋga, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä
huiwi ique wipŋqä ätukqe.
59-60 Itaŋi Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä äŋguänäŋä quäuqä hŋqu ämetä,
huäqä äutäqe, iqueqä-kiuä ptŋqäŋqä mŋä häŋä ätäŋäkqä ique yäpä iŋgisa qe ekqe.
Iiŋä ae eäqe, iqu hikä naqänäŋä hŋque, huaqä-huaqä ämiqa äpätä, hovqä maŋä iu
äpmäveqa äukqe. 61 Mäliya Maktälataŋä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua
ptnätaŋgqä qäqiqi hiŋuä äqunyinyä äpmamiŋiyi.

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hiŋuä äqumbu ätqäumiŋuwiŋqä

62 Hiunji nätmatqä Sämbatqä hapä pmeqäŋgaŋqä hukiki imäkqä iqu qäpu
eäqetaŋi, awiŋgaŋi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iqutä kukŋuä
tpŋqä äukuwi.
63 Qu iqueŋi, tiiŋä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quaŋgä-
tqä Iqueqä kukŋuä hŋquenyqä kŋuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqäŋgaŋi, ‘Hiunji
hŋquaqui-hŋque päwqaŋgaŋi, Nyi aŋgumä ävamniqeqä’ ätkqeqä.
64 Iŋi ämaqä qua ptŋqä täuŋi, hiunji hŋquaqui-hŋqueŋäŋgaŋqe, qu qŋqaŋä
äŋguänä ptäuepŋqä tuätŋqeqä. Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquetŋqä iqua äpäpu,
Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquauŋi, ‘Iqu qua iutaŋi aŋgumä ae
ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quaŋgä änyä-häŋä e ätpqe, qu Iqu kukŋuä quaŋgä
hiŋuiqänä ätmiŋqä iuŋi, ämäwqätäupŋqäuä” ätukuwi.
65 Kimaŋi Pailoti iqu iquauŋi, tiiŋä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnäŋqä iuŋi
hiŋuä äqumbu tqäupŋqe, mäkä-iqä hŋquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yäŋänäqŋqä
ptäpŋqä hiqä eŋqä iunä imäkpiyä” ätukqe.
66 Iqu e tquaŋga, iqua Ique qua äptekuwä iuŋqä äupiyi, hikä qua hovqä iu
ptänätaŋgqä iqueŋi hiqŋqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hiŋuä äqumbu tqäutpŋqä
ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu aŋgi ävaukqeŋqä**

1 Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqaŋga, hiunji kiŋganäŋä iqueŋi, mäptqä
timäutŋqä qäqä etaŋga, Mäliya Maktälataŋä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua
äptekuwiu hiŋuä qunyiyŋqä qe äpkiyi.
2 I pätqätaŋgiyäŋga maqänäŋi, ekä naqänäŋä hŋqu ikqe. Ii tiiŋä etaŋgiyä. Naqä
Iqueqä eŋätqä hŋqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä
iqueqä haqeqi äpmamiŋqe.
3 Eŋätqä iquesaŋi we nyuauä iqäqä eŋqä-paŋä äuŋgqe. Itaŋga iqueqä gquä
quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä eŋqä-paŋiqä.
4 Mäkä-iqä, hiŋuä äqumbu ätqäumiŋuwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäuŋuä-yäuŋuä
ipu, ämaqä ae äpäkoŋguwä eŋqä-paŋä-qua ekuwi.

---

† **27:56** Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42 * **28:** Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

5 Apäkä iuaqu äwimeqaŋgiyäŋga, eŋätqä iqu iuaquiŋi ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqŋqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iyŋqä äquvepqinyqä.
6 Iqu hiŋuiqänä ätkqä-pa, ae ävauqeqä. Täqi mäwiqä eänä. Iqu äwiŋqeu qunyiyäŋqä binyqä.
7 Itaŋga qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquetŋqä iquau tiiŋä suinyqä. ‘Iqu qua äptequwä iutaŋi ae ävauqeqä. Tiiŋä-pqä inänjqä. Iqu heŋi hiŋuiqä eväma, Galili iuŋqä äwqiyä. He Ique hiŋui, iu qumbŋqäuä ätqiyä’ suinyqä. Nyi kukŋuä tä hitmqä äquvepqeqä” ätukqe.
8 Iuaqu zä kiiŋä äwiŋgqä-qe, yeeqä naqänäŋä ikiyi. Maqänäŋi qua äptekuwä iu ävämaŋi, Iqueqä ämaqä iquau suiyŋqä tnäŋä qe äukiyi.
9 Hänaqä awä iqiŋi, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, “Ziŋuitänjqä” ätukqe. Itaŋi iuaqu Iqu-täŋä qäqiqi äwiyi, Iqueqä yukiu a äkiqätäsinyä, Ique qoŋä äwoktäukiyi.
10 Iŋgaŋi Jisasi Iqu iuaqui tiiŋä qe ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, Ŋqä guäkau suinyqä. Qu Galiliuŋqä äwäpu, iuŋi hiŋuä ŋqämbŋqeuä” ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kukŋuiŋqä

11 Apäkä iuaqu yqänä wätqätaŋgiyäŋga, mäkä-iqä, hiŋuä äqumbu ätqäumiŋuwä iutaŋä hŋqua, Jerusälemä yäpä iŋgisa äpepiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquau, nätmatqä eeqänäŋä i timäuqaŋgqeŋqä ätukuwi.
12 Itaŋi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kukŋuä imäkpiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänäŋä äväpu, tii ätukuwi.
13 “He tiiŋä tquäpŋqe. ‘Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquetŋqä iqua heatqäŋga äpäpu, ne hiqaqä witauŋgua, Iqueqä huiwi quwä äma äwquwiqä.’
14 Itaŋga kiyapqä kiŋganäŋä iqu kukŋuä tä qätä wiyqaŋga, haŋä-iqä memeqä yätŋqä, ne iqueŋi kukŋuä haŋuä ätuätanä imäkatuŋqueqä” ätukuwi.
15 Itaŋi mäkä-iqä iqua mbqä ämapiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Iŋi Israitqä iquauqä awä iqisaŋi, qu kukŋuä tä ätqa äpätqäŋuwi, täŋga täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kukŋuä yäpakä ätukqeŋqä[†]

16 Iŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä 11 iqua, qua Galiliuŋqä qaŋä äwäpu, qoqoŋä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi.
17 Iqiŋi qu Ique hiŋuä äqumbiyi, qoŋä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Iŋäqe qutaŋä hŋqua Iqueŋqe, kŋuä hŋquaqu indqänmiŋuwi.
18 Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquauŋi tiiŋä ätukqe. “Nätmatqä eeqänäŋä qäukuä iutä, qua täutä mimqe, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yäŋänäqŋqetä ändapqeqä.
19 Iiŋiŋqe, he hueqä-himqä eeqänäŋä iuŋqä äwäpu, qokä-apäkä iuŋi, Nyaqä ämaqä hipŋqä motquapiyä. He iquauŋi, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dŋä Äŋguä Iqueqä yoqeuta, asŋä qäpŋqeqä.
20 Itaŋga qu qänaknä ipŋqä diŋqe, kukŋuä eeqänäŋä Nyi ‘Iiŋä-iiŋä imäkpnuwäŋqeqä’ etqäqe, he ämotqueqäpŋqeqä.
Kukŋuä tiiŋiŋqä kŋuä metpŋqänänyä. Qua tqu qäpu heniqeŋqe, Nyi hiunji eeqänäŋi, hesä anä pmetmqänä” ätukqe.

---

† **28:15** Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
Makä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Makä iqueqä kukŋuä kiŋganäŋä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueŋqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä, iquvi. Bukä tqueŋi, ne hiŋuä tiiŋä äqunätqäŋu. Jisasi Iqu yoqä naqä, yäŋänäqŋqä-täŋä-qu eä, wäuŋuä äki-äkitaŋi Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dŋä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäumiŋqäŋgaŋi, Iqueqä yoqä naqetä, yäŋänäqŋqetä, hiŋuä äqunätqäŋu. Iwä Iqu, Kiuäŋi, yoqä tiiŋä änyuätŋgqe. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunjqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä häŋä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänäŋä iu mbqä imetŋqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iqueŋqä tiwiqä kuapänäŋi, Iqu wäuŋuä imäkmiŋqeŋqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquamiŋqeŋqe, kuapänäŋi, miqä imiŋqe. Kiŋganäŋi Makä iqu tiwiqe, Jonä asŋä-qäyqä iqueqä wäuŋuiŋqätä, Jisasi iqu asŋä ämakqeuŋqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeuŋqätä ikqe. Qänakŋi ne hiŋuä tiiŋä, äqunätqäŋu. Jisasi Iqu, ämaqe haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä metqätaŋguwiŋqe, qeqä äwutätä, quŋi ämotquamiŋqe. Iqu wäuŋuä ipäqäkqäŋgaŋi, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, nätmatqä tqueqä, quatiŋqä änyä maqŋqä emiŋuwä-qe, qeiqi-qeiqiŋi, qu näqŋqä ämakuwi.

Qänakŋi ämaqe, Jisasi Iqueŋqä himä-wiuŋqä ipu, Iqueŋi haŋä-iqä kuapänäŋi äwimiŋuwi. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, aŋgi vaukqeŋqä ikqe.

*Jonä asŋä-qäyqä iqueŋqä**

1 Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueŋqä kukŋuä nyuäŋiyi.

2 Itaŋganji Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwaŋuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

"Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukŋuä ämapqä hŋque, Si hiŋuiqä kimetŋqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetŋqänänyä.

3 *Ämaqä hŋqu aŋä avqŋqä näunda maŋä yäŋänäqŋqä tii ätätqäuä. 'Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itaŋga hänaqe, äŋguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätŋqänänyä!'"*†

4 Iiŋä etaŋgi Jonä iqu aŋä avqŋqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asŋä äqiyätä, qokä-apäkä iuŋi, kukŋuä tii ätumiŋqe. "Goti Iqu äwqä haŋuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä iiŋqe, heqä kŋuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asŋä mapiyä" ätumiŋqe.

5 Itaŋganji ämaqä, qua Jutiyataŋä kuapänäŋitä, ä aŋä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kukŋuä tqaŋgqeŋqä äpäpu, qätä äwimiŋuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqeŋqä awä tqaŋguwäŋga, Jonä iqu eqä Jotänäŋi, asŋä äwqäkqe.

6 Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itaŋga yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäumiŋqe. Iqueqä ymisaŋi, awikätä wiyä-mäkŋuä aŋitä ätetä, änmiŋqe.

7 Itaŋganji iqu kukŋuä awä tii ätumiŋqe. "Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätŋqä Iqu, Naqä nyi ämaŋqutäuä yänäŋä Iquvi. Nyi Iqutä asänäŋä ma, oee. Ä nyi äŋguänäŋunä

---

* **1:** Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † **1:3** Malakai 3:1; Asayä 40:3

ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmäŋqä guä ämäsänäŋqe, huätä ewamqe, änä maeqä eŋä.
8 Nyi asŋi, qanyä eqetänä eqiyätŋqe. Mä Iqu asŋi, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguitänä eqiyäniqeqä” ätumiŋqe.

Jonä iqu, Jisasi Iqueŋi asŋä äwqäkqeŋqä‡

9 Qu iiŋä itqätaŋguwäŋganı, Jisasi Iqu anä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqe. Iqu äpqaŋga, Jonä iqu, Iqueŋi eqä Jotänäŋi, asŋä äwqäkqe.
10 Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwuŋga äpeyätäqäŋganı, Iqu qäukuä qŋqaŋä hutäŋganı äquŋgqe. Qŋqaŋä äutänäqe, Dŋä Äŋguä Iqu, Iquenyŋqä yŋŋä-heeqä eŋqä-paŋä pqaŋgi äquŋgqe.
11 Iŋganı kukŋuä qäukuä haqä yätutanı, “Si Ŋqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyŋqä aaŋä kuapänä änyinätqänä” tqaŋgi äwikqe.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiŋqeŋqä§

12 Iŋga qäŋganı, Dŋä Äŋguä Iqu, Jisasi Iqueŋi anä avqŋqä duŋqä ätuma äukqe.
13 Jisasi Iqu nämŋi, hiunji 40 äpmakqe. Iqu hiunji e pmetaŋganı, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiuŋqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätŋqä yamwiqä äwimiŋqe. Yŋŋä-täŋä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetaŋgi, eŋätqä iqua äpäpu, yätamäkqä äwikuwi.

*Jisasi Iqu, Galiliuŋi wäuŋuä ipäqäkqeŋqä**

14 Jonä iqu guä ae äpmetaŋga, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kukŋuä we-huŋqä-täŋiŋqä tii ätukqe.
15 “Goti Iqu kukŋuä ätätä ekqe, tä qäŋga qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä kŋuä äkunmäknäpu suqä quvqeŋqä ävquatämäupu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä täuŋqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hŋquau tääqä ätuätumakqeŋqä†

16-17 Jisasi Iqu, eqä-huäŋä Galili maŋä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Iŋgueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätaŋginyä äqunäqe, Iqu iŋgueqiŋi, “Nyitä anä äwätanä, ga Nyi qeŋi, ämaqä-piqeŋqä näqŋqä äqesapätmä, itaŋga ämäqesquamqänä” ätukqe.
18 I tquaŋganä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.
19 Itaŋga Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hikŋä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätaŋginyä äwimakqe.
20 Iqu iŋgueqiŋi iqi äwimetä, tääqä tquaŋga, iquaqu kaniquesä, itaŋga ämaqä mbqäŋqä wäuŋuä anä imiŋuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dŋä quvqä-täŋä hŋquenyŋqä‡

21 Iqua anä-himqä Kapänamä yäpä iŋgisa ekuwi. Itaŋga Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iŋganı, Goti Iqueä kukŋui, anä aquväqŋqä iuta näqŋqä äwikqe.
22 Iqueä kukŋui, qokä-apäki qätä huitaŋänäŋä äwipiyi, kŋuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqua eŋqä-pa matqä danä, yoqä naqä-täŋä-qu ätqiyä” ätŋguwi.
23 Iŋganı, ämaqä dŋä quvqä-täŋä anä aquväqŋqä yäŋgisa äpmamiŋqä hŋqu ämävauqe, awqä tii ätkqe.

---

‡ **1:8** Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 § **1:11** Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 * **1:13** Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 † **1:15** Matiu 4:18-22 ‡ **1:20** Lukä 4:31-37

24 “Jisasi Nasäretqätaŋä Iquki, Si squä nemäktŋqäwä? Si ne qui nemäktŋqä
äpŋätanä? Nyi Sinyqe näqŋqä eŋänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänäŋä
Iqukiyqä” ätukqe.
25 I tquaŋga, Jisasi Iqu, dŋä quvqä iqu kukŋuä hui matqä yätŋqä, “Qäyä eänä!”
ätuätä, “Ämaqä iquesaŋi, täŋgisa huätä timäuvä!” ätukqe.
26 I tquaŋgaŋi, dŋä quvqä iqu, ämaqä iqueŋi vänyqä yäŋänäqŋqä ämiqe, ‘zääqä’
ätäqe, ämaqä iquesaŋi huätä qe ätimäukqe.
27 Iiŋä timäuqaŋgqeŋqä yäuŋä ipu, “Tä änääŋqäwä? Ämaqä Tqu, squä-täŋä-
qutiyä? Iqu yäŋänäqŋqä-täŋä-qu eä, kukŋui, änyä-häŋä huitaŋä hui änatqiyä. Iinä
ma, Iqu dŋä quvqä-pqä duŋi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquaŋgqe, qu Ique qätä äwiyqäuä”
ätŋguwi.
28 Itaŋi kukŋuä Jisasi Iquenyqä, “Ii iqiyä” ätnäkiqaŋguwitaŋi, qua Galili iuŋä-pqe,
maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hŋquautä, äŋguä iwimäkkqeŋqä§

29 Qu aŋä aquväqŋqä iuta ätimäwaŋi, Saimonä, Endru gueqiyqä aŋiuŋqä jänänä
äukuwi. Itaŋga Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiyi.
30 Qu Jisasi Iqueŋi, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, täŋä-yaqä, huiwä dŋä tnäŋä
wiyqaŋgi äwinä” ätukuwi.
31 Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe.
Iqu ii iqaŋga, täŋä-yaqe qäpu ekqe. Itaŋga ii quŋi, ymisaŋä häkiyä äyäwqikqe.
32 Mäptqä ae äquvqaŋgaŋi, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä, ŋŋ ämaqä dŋä quvqä huitaŋä-
huitaŋä tqäuqe, Jisasi Iquenyŋqä ätuma ätimäukuwi.
33 Iŋgaŋi ämaqä aŋä-himqä iutaŋi, eeqäpnä aŋä ququawä iqi ätimäukuwi.
34 Iŋgaŋi, täŋä-yaqä-täŋä iquauŋi, Iqu äŋguä iwimäkätä, itaŋga dŋä quvqä
iquauŋi, huätä ändowatkqe. Dŋä quvqä iqua, Iquenyqä näqŋqä epiyä dutaŋi, qu
Ique kukŋuä hui mätquä danä ipŋqeŋqe, Iqu iquauŋi, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikämiŋqeŋqä**

35 Ziŋuä matqä, hea yqänä witaŋgaŋi, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänäŋä
imŋqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätmiŋqe.
36 Iqu e pmetaŋga, Saimonä iqutä, iqueqä käyämaqä iquatäŋi, Jisasi Iquenyqä
qävqä ikäkuwi.
37 Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänäŋi, Sinyŋqä qävqä ikitqäŋäuä” ätukuwi.
38 Qu ii tquaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu, “Nyi wäuŋuä tä qeŋqä äpqä-qae, aŋä-himqä
huiuŋqä-pqä inä watuŋqueqä. Ga ämaqä aŋä iuŋä-pqe, Goti Iqueä kukŋuä awä inä
tumqänänyä” ätukqe.
39 Iiŋä etaŋgi, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä aŋä aquväqŋqä iuta, Goti Iqueä kukŋui
awä ätuätä, dŋä quvqeuŋi, huätä ändowatmiŋqe.

Ämaqä wänyimäŋqä-täŋä iquenyŋqä†

40 Ämaqä wänyimäŋqä-täŋä hŋqu, Jisasi Ique äwimeqe, qoŋä äwoktäutä, “Iyää!
Jisasi Iquki, yätamäkqä nyisŋqä kiŋgaŋgutqe, nyi äŋguä nyimäktŋqinyä!” ätukqe.
41 Jisasi Iqu, iquenyŋqä huäqä kiiŋä wuŋgaŋgi, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä,
“Nyi, si yätamäkqä kimqä iqe, si äŋguä esŋqinyä” ätukqe.
42 Iqu i tquaŋganä, ämaqä iqueqä wänyimäŋqe äsätä, äŋguä qe ekqe.
43 Itaŋga Jisasi Iqu, ämaqä iqueŋi maqänä ändowatätä, kukŋuä yäŋänäqŋqä tii
ätukqe.

---

§ **1:28** Matiu 8:14-17; Lukä 4:38-41 * **1:34** Lukä 4:42-44 † **1:39** Matiu 8:1-4; Lukä 5:12-15

44 “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hŋquauŋi, Nyi tä ikimäkqeŋqe, awä mätquä panä.
Hiqäva-imäkqä iquenyŋqänä äwätnä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si äŋguä
ikimäkqaŋgä eŋiŋqe, Mosisi iqu, ‘Ii imäkpiyä!’ ätätä‡ ekqä-pa, hiqäva qänyä. Iiŋä
iqaŋgnä dutaŋi, ämaqä eeqänäŋi sinyŋqe, ‘Iqueqä täŋä-yaqe qäpu eqeqä’ kŋuä
wiyätŋqänänyä.”
45 Iqu ii qäyä ätquaŋgi, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänäŋä iu iqueqä-kiuä
iwimäkkqeŋqä awä ätuäkämiŋqe. Iutaŋi Jisasi Iqu aŋä-himqeuŋi mikiqä, aŋä
avqŋqä imä äpmamiŋqe. Ii qäyä etaŋgi, ämaqä iŋgi-iŋgisa ätimäupu, iqi
äwimamiŋuwi.

2

*Ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-täŋä iquenyŋqä**

1 Hiunji hatŋä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamäŋqä aŋgumä äukqe. Itaŋga
ämaqe, “Jisasi Iqu aŋä iqi aŋgi ätimäuqiyä” tqaŋgä äwikuwi.
2 Iŋi ämaqä kuapänäŋi, Iquenyqä aquvä äqänäpu, aŋä iuŋi näwinyä tä äptembiyi,
aŋä huä, aŋä ququawä-pqä iqiŋi kiqä ämaqenä äpmakuwi. Iŋgaŋi Iqu quŋi, Goti
Iqueä kukŋui awä ätukqe.
3 Itaŋga, ämaqä hŋquaqu-hŋquaquiŋä hŋqua, ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-täŋä
hŋque, Iquenyqä isuäŋä äqäŋga ätimäukuwi.
4 Ämaqä kuapänä etaŋgä, Jisasi Iquenyŋqä änä mäma mäpeyqä ipiyi, aŋä atääqä,
Jisasi Iqu pmetaŋgqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuäŋiu yqänä wiqä-
que, Iquenyqä guä äqiyäŋguatkuwi.
5 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täŋä-yaqä huätä mamäuŋqiyä” kŋui,
yäŋänäqŋqä metaŋgä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueŋi, “Ŋqä ämaqä iquki, saqä suqä
quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.
6 I tquaŋga, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqua, qätä äwipu äpmapiyäŋgaŋi, kŋuä
tii indqänmiŋuwi.
7 “Äi! Iqu kukŋuä tä, qäyu matqä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä,
huätä mamäutŋqe, tqukä? Naqä-hŋqunäŋi, Goti Iqunänjqä.”
8 Jisasi Iqu, quwqä kŋuä zä indqänmiŋuwä imŋi, näqŋqä maqänä ämeqetaŋi, tii
ätukqe. “He kŋuä iiŋä di, suŋqä indqänätqäŋäuä?
9 Ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-täŋä ique äŋguä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä
ämakmäuqänä’ tquä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuäŋi ämetnä, qaŋä uvä!’ tquä
iquta? Wäuŋuä haŋä mämiqä, qeiqinyäŋi, äkisque?
10-11 Nyi he näqŋqä epŋqe, ämetquamqänä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua
täutaŋä suqä quvqe huätä mamäuqeŋqe, yäŋänäqŋqä-täŋä Iquvqä.” Ii ätuäqetaŋi,
ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-täŋä iqueŋi, “Si pämä äpmetnä, tqä isuäŋi ämetnä, tqä
aŋiuŋqä uvä!” ätukqe.
12 I tquaŋgqeŋqä, ämaqä eeqänä hiŋuä qunätaŋguwäŋgaŋi, iqu pämä äpmeqe,
iqueqä isuäŋi maqänä ämetä, äukqe. Qu hiŋuä iiŋä äqumbiyi, näwi miiqä yäŋä ipu,
tii ätukuwi. “Ne nätmatqä tiiŋä hui hiŋuä mäquŋquä ituŋqueqä” ätäpu, Goti Iqueä
yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqeŋqä†

13 Jisasi Iqu aŋgumä, eqä-huäŋä Galili maŋä iu äukqe. Itaŋga ämaqä kuapänä
Iqueŋqä pqaŋguwäŋga, Iqu quŋi, Goti Iqueqä kukŋuiŋqä näqŋqä äwimiŋqe.

---

‡ **1:44** Hiqäva-imäkqä 14:1-32 * **2:** Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26 † **2:12** Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32

14 Jisasi Iqu qaŋä äwätäqäŋgaŋi, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikŋä iqu,
mbqä motauqä aŋiu pmetaŋgi äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!”
ätukqe. I tquaŋgaŋi, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.
15 Itaŋgaŋi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, Lipai iqueä
aŋiu buayä gaŋguwäŋgaŋi, ämaqä mbqä motauqä kuapänäŋä hui, ä suqä quvqä
imäkqä kuapänäŋitäŋi, qutä buayä anä äŋguwi. Ämaqä iiŋä iqua, Ique qänaki
äwivändmiŋuwi, qu aaŋä hävemnäqŋqä iquayi.
16 Parisi iquautaŋä, Goti Iqueqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqua, Jisasi Iqu, mbqä
motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäkqä iquatä, buayä anä gaŋgi äqumbiyi, qu Iqueqä
wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau, yatŋqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä
iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatäŋi, buayä anäŋi, suŋqä äŋgiyä?” ätukuwi.
17 Qu yatŋqä ii vqaŋgä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä täŋä-yaqä maeqä
äŋguä iqua, duuta iquauŋqä mäwqä ipnä. Ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iquanä, iquauŋqä
upnä. Iiŋä eŋqä-paŋi, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäkqä iquaŋqä tääqä tmqä mapqä
iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauŋqä äpqe.”

Ymisaŋä maŋqä pmeqeŋqä‡

18 Jonä iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä
kukŋuä-suqeu qänaknä ipu, ymisaŋä maŋqä pmetaŋgä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä
äppiyi, yatŋqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä,
Parisi iquauqä iquatäŋi, ymisaŋä maŋqä äpmeŋäuä. Itaŋga saqä iqua, iiŋi miqe,
suŋqäwä?”
19 Kimaŋi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu apäkä metŋqä itä, ämaqeŋqä tääqä
tqaŋgi, ätimäupqe, qu ymisaŋä maŋqä pmeqätanä? Iqu anä epiyi, qu ii mimäkqä
ipnä.
20 Qänakndaŋi, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqaŋguwäŋgaŋi, qu ymisaŋä
maŋqe, iŋganä pmapnuwi.
21 Ii suqä tiiŋä eŋqä-paŋiyi. Ämaqe, yuä änyä-häŋi ämepu, yuä yäuä
äpknätaŋgqeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iuŋi, asŋä äqäpqä, ga ye itqaŋgaŋi,
yuä häŋi äväumetä, yäuä duŋi naqänäŋä pknätŋqä imäkqa wäniqe.
22 Tiiŋä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-häŋi, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu maŋguä
mequatimäuqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe maŋguä iŋga
äpeyätä, yaqueqä huiwä iiŋi opnätä, ga eqetä, huiwitäŋi, qui imäknyinyiyi. Iiŋiŋqe,
wainqä-eqä änyä-häŋi, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-häŋä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä Iquvi§

23 Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä
pmeqäŋga, kuä-witqä wäuŋuä iŋgäwätaŋgqä iu äukuwi. Itaŋga Iqueqä ämaqä iqua,
kuä-witqä hui iwakkuwi.
24 Ii iqaŋguwiŋqä, Parisi iqua Jisasi Iqueŋi, “Hiŋuä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä
Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, suŋqä iqäuä?” ätukuwi.
25 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä
iquatä, buayä dä vqaŋga imäkkuwiŋqe, he a matäuqä itqäŋuwätanä?*
26 Tiiŋä etaŋgi. Apiata iqu, hiqäva-imäkqä naqä pmetaŋga, Dewiti iqu Goti Iqueä
aŋiu äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witaŋgqe ämetä, äŋgqe. Neqä suqä duŋi,
ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquanä äŋqe qäyä etaŋgi, iqu änätä, iqueqä
ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

---

‡ **2:17** Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39 § **2:22** Matiu 12:1-8; Lukä 6:1-5 * **2:25** 1 Samueli 21:1-6

27 Iŋganŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu
yätamäkqä vätŋqä imäkkqä iiyi. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkqä wipŋqä
mimäkqä ikqe.
28 Iiŋä etaŋgi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa ŋŋuä-täŋä hŋquenyqä**

1 Itaŋga Jisasi Iqu aŋä aquväqŋqeu aŋgumä äpaqukqe. Aŋä iuŋi, ämaqä hipa
hŋgiŋi ŋŋuä-täŋä hŋqu äpmamiŋqe.
2 Iŋganŋi, Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋgayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe,
“Iqu ämaqä hipa ŋŋuä-täŋä iqueŋi, äŋguä imäkäŋquti, ä mimäkqä yäŋqutiyä”
tpu ikuwi. Iqu äŋguä wimäkqaŋgutqe, “Suqä quvqä imäkqiyä” ätäpu, kukŋuä
mitpnuwäŋqeŋqä hiŋuä äqumbu äpmamiŋuwi.
3-4 Itaŋganŋi Jisasi Iqu ämaqä hipa ŋŋuä-täŋä iqueŋi, “Si täqiŋqä biyä!” ätuäqetaŋi,
ämaqeu yatŋqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqäŋganqe, äänä ätnä? Ämaqä huiu
yätamäkqä vqäŋqä ätnä, ä qui imäkqäŋqä ätnä? Ämaqä hŋque häŋä iqumuatqäŋqä
ätnä, ä pizqä päsqäŋqä ätnänä?” ätukqe. I tquaŋgqeŋqä, iqua kukŋuä hui matqä
ikuwi.
5 Qu kŋui, quwqä äwiŋqä dunä metaŋgä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnäŋitä
hiŋuitänä hiŋuä äqunäkiqetaŋi, ämaqä iqueŋi, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe.
Itaŋi ämaqä iqu hipae hiyaepä iqaŋga, iqueqä hipae äŋguä qe imäŋgqe.
6 I äqumbiyi, Parisi iqua aŋä aquväqŋqä iutaŋi ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkpŋqä
diŋqä, ämiqä naqä Heroti iqueŋqä äwinyämiŋqä iquatä, kukŋuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiŋqä

7-8 Itaŋga Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, aŋä iuŋi äväma,
eqä-huäŋä Galiliŋqä uwqaŋguwäŋga, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi.
Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, aŋä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä
pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hŋgisa pmeqä, aŋä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi
pmeqe, kuapänäŋi, “Jisasi Iqu, nätmatqä iiŋä hui imäkqiyä” tqaŋgä qätä äwipiyiŋqä,
ätimäukuwi.
9 Ämaqä kuapänäŋä etaŋguwiŋqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquauŋi tii atukqe.
“Ämaqä kuapänäŋi, Nyi mambutmäuqä da ipŋqänä, he Nyinyqä yimba hŋqu-
ganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisäŋganŋgpqe, iwä Nyi yimbaeu
ikuapmämi, kukŋui iuta tmniŋqänänyä.”
10 Iqu ämaqä täŋä-yaqä kuapänä äŋguä iwimäkqaŋgqeŋqä, ga täŋä-yaqä huizi
iquauŋi, Ique itmaqämbŋqeŋqä, Iqu-täŋä iqi änäänä äkippisänmiŋuwi. Iiŋä
äqunäqe, Iqu yimbaŋqä ätukqe.
11 Itaŋga dŋä quvqä ämaqeu ätqäuŋuwä iqua, Jisasi Ique hiŋuä äqumbiyäŋganŋi,
qu qoŋä äwoktäupu, maŋä tii ätmiŋuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!”
12 Itaŋga Jisasi Iqu dŋä quvqä iquauŋi, kukŋuä yäŋänäqŋqä tii ätukqe. “He
Nyiŋqe, ‘Iiŋä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäuŋuä ikqeŋqä†

13 Itaŋganŋi Jisasi Iqu qoqoŋä yätuŋqä äyäqe, ämaqä hŋquau Iqueqä äwiŋqä iutanä,
“Eä eänä” tquaŋga, qu Iqueŋqä ekuwi.
14 Ique i wimeqaŋguwäŋga, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäuŋuä ikqe. Itaŋga Iqu
iquauŋi, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etaŋgi, ‘ändowatqä
iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itaŋga Iqu iquauŋi, wäuŋuä hŋquaquiŋqä

---

* **3:** Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11 † **3:12** Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16

ändowatätŋqä äwiŋgqe. Wäuŋuä hŋqu, iqua Goti Iqueä kukŋuä äma awä täkiqä iqueyi.
15 Wäuŋuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dŋä quvqeuŋi huätä mamäuqä iqueyi.
16 Itaŋga tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iqueŋi, “Pitäuä” änyuätkqe.
17 Itaŋga Sepri iqueqä hikŋä Jemisi, Jonä gueqiŋi, yoqä “Bonäŋgesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘käkaqä eŋqä-paŋä-quaquvi.’
18-19 Itaŋga Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, ŋŋ Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hikŋä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautaŋä ique, itaŋga Jutasi Iskariotitaŋä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, käŋguäkatä, äwäwa ikuwiŋqä

20 Itaŋga Jisasi Iqu aŋä hŋque äpaquvä pmetaŋga, ämaqä kuapänä aŋgumä aquvä qäŋgaŋguwitaŋi, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatäŋi, buayä änä yasämä maŋqä da ikuwi.
21 Jisasi Iqueqä känaisä, käŋguäkatä, Iqueŋqä iiŋä tqaŋgä qätä äwipiyi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiyä” ätnäpu, itmapŋqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyä’ ätukuwiŋqä‡

22 Itaŋga kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Peŋqä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iqueŋi äminyasäuqaŋgi, dŋä quvqä huiziquau huätäŋi, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.
23 Itaŋga Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kukŋuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiuŋqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätŋqäwä?
24 Itaŋga qua naqänäŋä hŋquesaŋä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äuŋgpi, qu yäŋänäqŋqä matqäuqä ipnä.
25 Itaŋga hueqä-himqä hŋquesaŋä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äuŋgpi, qu yäŋänäqŋqä matqäuqä ipnä.
26 Iŋi Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäkŋgqe, ga iqueqä dŋä iqua-pqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äuŋgpi, iutaŋi iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä.
27 Itaŋga quwä-meqä hŋqu, ämaqä yäŋänäqŋqä hŋqueä aŋiuŋi otasqiyätä, iqueqä nätmatqä mämeqä da yänä. Ämaqä yäŋänäqŋqä iqueŋi, guä ganä äkiqiyeqe, iŋgaŋi ämaqä iqueä aŋiuŋi otasqiyätä nätmatqä ämenä.
28 Iiŋä etaŋgi, Nyi kukŋuä naqä-quäkuänäŋi, tii etmqe.§ Ämaqä suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä imäkäpu, itaŋga ämaqeuŋqä kukŋuä quvqä ätämipqe, Goti Iqu äwqä haŋuä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäuniqe.
29 Itaŋga ämaqä hŋqu, Dŋä Äŋguä Iquenyqä qui kukŋuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iiŋi, äwqä haŋuä mimäkŋqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä iiŋi, hea ique-ique yqänä i witäniqeqä” ätukqe.
30 Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dŋä quvqä-täŋä-queqä” tätqätaŋguwiŋqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, käŋguäkauŋqätä**

31 Iŋgaŋi Jisasi Iqueqä känaisä, käŋguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mäŋgisa ätqäpiyäŋga, ämaqä hŋque, Jisasi Iqueŋi, ätämäkäqäka pätŋqä ändowatkuwi.
32 Itaŋga ämaqä kuapänäŋi, Jisasi Ique iŋgi-iŋgisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tuŋguäkatä, Sinyŋqä yäpaqä mäŋgisa äpmeŋäuä.”
33 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “Ŋqä nipaisä, ä guäkatäŋi, tqukuawä?” ätuätä yatŋqä ikqe.

---

‡ **3:21** Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23 § **3:28** Matiu 12:31-32; Lukä 12:10 * **3:30** Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21

34 Itaŋganji Iqu ämaqä qäqiqi pmetaŋguwä iu äqunä, “He hiŋuä qumbiyä! Ŋqä nipaisä, guäkatäŋi, täsä äpmeŋäuä” ätukqe.
35 “Ämaqä Goti Iqueä äwiŋqä dunä imäkätqäŋuwä iqua, ii Ŋqä guäka, ä napqa, itaŋga nipaqayqä.”

4

*Kukŋuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqeŋqä**

1 Aŋgumŋi, Jisasi Iqu eqä-huäŋä Galili maŋä iqisa, qokä-apäkä iu näqŋqä vätŋqä ipäqäkqe. Ämaqä aaŋä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huäŋä maŋä iqi tqäutaŋguwitaŋi, Iqu yimba eqä-huäŋä näŋi pmetaŋgqä hŋque ikuapmäuqe, ique äpmeqäŋga kukŋuä ätumiŋqe. 2 Iŋganji Jisasi Iqu kukŋuä ktqä kuapänä ätätä, näqŋqä ämotquamiŋqe. Iqu, quŋi tii ätumiŋqe.
3 “Nyi qätä nyipu! Hea hŋque ämaqä hŋqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätŋqä wäniqe.
4 Iqu ätnämäwäwqaŋganji, hui hänaqä iqi päkmbqe, yŋŋä äppiyi, ämambnuwi.
5 Itaŋga hui qua kuapänä hma etaŋgi, hikä-täŋä qäsä witaŋgqä iu päkmbqe, qua äŋgui äwa itaŋguti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi.
6 Iŋi mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnäŋä tqaŋga, kuä kiqä tapiŋi wäŋqäpu etaŋgi, yäuä hämänä piniqe.
7 Itaŋga kuä-witqä hui, guä yäŋä-täŋä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeuŋi, qua aowi äŋguä mävqaŋguti, häukuä äŋguä maukŋqä danä ipnuwi.
8 Itaŋga kuä-witqä qua äŋguänäŋä iqi päkmbqe, bakä äukapu, äŋguänä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itaŋga hui 100 hukmbnuwi.”
9 Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-täŋuenä etaŋgutqe, kukŋuä iiŋqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä.”
10 Itaŋga ämaqä kuapänäŋi ae äwqaŋguwäŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmamiŋuwä iquatäŋi, Jisasi Ique, “Kukŋuä ktqeŋqä, iiŋä-iiŋäŋqä ätqeqä ätätnä, awä natiyä” ätukuwi.
11 Iqu iquauŋi tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeuŋqä kukŋuä quati zä ekqe, he näqŋqä mapŋqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itaŋga ämaqä yäpaqäŋgisa äpmeŋuwi, qu kukŋuä ktqä dinä äwiyätqäŋä.
12 Ii tiiŋiŋqeyi. *‘Qu hiŋuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqŋqä maeqä-quayqä. Qu näqŋqä meqä-säpi, quwqä kŋui äkunmäknäpu, aŋgumä quvepqaŋgpi, Goti Iqu äwqä haŋuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjqä.’*†
13 He kukŋuä ktqä iiŋqe, änyä maqŋqä äyitanä? Ga kukŋuä ktqä huizi iquauŋqe, näqŋqä äänä hepŋqäwä?” ätukqe.
14 “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukŋui, ämaqeuqä qeqä-quuvqä imä vowä eŋqä-pa ikeqä iiyi.
15 Itaŋga, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukŋui qätä wiyqaŋguwäŋga, Setänä iqu, kukŋuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä.
16-17 Itaŋganji, kuä-witqä, qua hikä-täŋä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukŋui qätä äwiyäpu, asä qäŋganä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapiŋä yäŋänäqŋqä mamäsäuqä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukŋuiŋqä mäwiŋqä iqä iqua, quvqä iwitquepu, haŋä-iqä vqaŋguwäŋganji, qu maqänä ävquatämäupnä.
18-19 Itaŋga kuä-witqä, guä yäŋä-täŋä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukŋuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutaŋä äwiŋqä iiŋqänä kŋuä kuapänä

* **4:** Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15 † **4:12** Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäuŋuiŋqä 28:26-27

indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitaŋä-hiutaŋäŋqä äwiŋqä ii, Goti Iqueqä kukŋui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä.
20 Itaŋga kuä-witqä, qua äŋguänäŋä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukŋuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpŋqä iquayi. Itaŋga häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itaŋga hui 100 huknäŋqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, hiqi-tä mäsäuqeŋqä‡

21 Jisasi Iqu kukŋuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imŋä-qe, ä hevqä imŋä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepŋqäuä.
22 Iŋi nätmatqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-huŋqä iqi äti winiqe. Iwä nätmatqä eeqänäŋä zä äwämitätqe, ätnäŋä iqi winiqe.
23 I etaŋgi, ämaqä qätä-täŋuenä etaŋgutqe, kukŋuä iiŋqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.
24 Iqu kukŋuä tii-pqä inä ätukqe. “Kukŋuä qätä äwiyäŋuwä iuŋi, kŋuä yasämä iwäsäupiyä. He kukŋuä ii iwäsäuquwi, itaŋga Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqŋqä hui haqeqi inäŋqeqä.
25 Iiŋä etaŋgi, ämaqä näqŋqä hui ae ämeŋuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itaŋga ämaqä näqŋqä maeqä iqua, näqŋqä wäŋqä qu ämeŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäuŋqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, piikä äukaqeŋqä

26 Itaŋganı Jisasi Iqu kukŋuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeuŋi, ii ämaqä hŋqu, iqueqä wäuŋuä iu piikä ätnämäuqä-paŋä iiŋiqä.
27 Itaŋga ämaqä iqu hiunjiŋgatä, heatqäŋgatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäuŋuä hui imäkäkiquänä. Itaŋga piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqŋqä eänä.
28 Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätŋqä imäkqaŋgi, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä näŋqeŋqä hutqä ätäqe, itaŋga häukuä winä.
29 Ga häukui, ae yäuä etaŋganı, ique ätävqäŋqä qäyu äyä timäuqaŋganı, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapiŋqetä tävänıqe.”

Kukŋuä ktqä, zä-guawä häukuiŋqä§

30 Itaŋga Iqu aŋgumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeuŋqe, ne äänä ätätanä, kukŋuä ktqä äki tatuŋquäwä?
31 Ii zä-guawä* piikä eŋqä-paŋä iiŋi. Iwä piikä iiŋi, huizi iqua eŋqä-paŋä naqä ma. Isua aaŋä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä.
32 Piikä iiŋä isua vowä ämäutqe, iwä naqä eätäqäŋganı, huizi iquauŋi ämäwqätäunä. Itaŋga kiqä äpae nämä-tämä iqutäutaŋga, ga yŋŋi iu yuuwä äyäqäsqäpnä.”

Jisasi Iqu, kukŋuä ktqenä ätumiŋqeŋqä

33 Jisasi Iqu kukŋuä ktqä asä iiŋi, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kŋuä duŋi qäyu mapŋqä diŋqe, kuapänä ätumiŋqe.
34 Iqu quŋi, kukŋuä ätinyäŋä hŋqu mätquä, ktqenä ätumiŋqe. Iŋäqe Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatänä äpmapiyäŋganı, quatä eeqänäŋiŋqe, “iinjqä-iinjqä” ätumiŋqe.

Yuŋuitä, eqetäŋi, Jisasi Ique qätä äwikiyiŋqä†

35 Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqaŋga, Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, “Ne eqä-huäŋä yätäqä näŋgisaŋqä äwanä” ätukqe.

---

‡ **4:20** Lukä 8:16-18 § **4:29** Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * **4:31** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huiziŋqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. † **4:34** Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25

36 I tquaŋga, iqua ämaqä kuapänäŋä iuŋi äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetaŋgqeu
ikuapmäupu, äukuwi. (Iŋgaŋi yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.)
37 Iŋgaŋi yuŋuä-isisqä naqänäŋä äqunätä, eqe yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä
yäŋgisa äpeyätä, maŋguä nymätä ikqe.
38 Jisasi Iqu yimba tuwä mäŋgisa nyuäŋä ekuŋqetä nyuäŋä ekunä hiqaqä
äwämiŋqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, "Näqŋqä-vqä Iquki, Ne qui
imäknatuŋquä ituŋquä tä, Si hiŋuinä naqändŋqätanä?" ätukuwi.
39 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu ävauqe, "Yuŋuä iquki, yäŋänäqŋqä mäquŋquä panä.
Eqä iquki, ämeŋä miqä panä" ätukqe. I tquaŋga, yuŋui äqänäutä, eqe ämeŋä-miqä
ätuukqe.
40 Itaŋga Iqu, ämaqä iquauŋi, "He zä suŋqä iqäuä? He quuvqä maeqiyqä
itqäŋuwätanä?" ätukqe.
41 Iqu ii imäkqaŋgqeŋqä, qu zä kiiŋä ipu, quwqä-quwä tii ätŋguwi. "Yuŋuitä, ä
eqetäŋi, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?"

5

*Ämaqä dŋä quvqä-tqäuqä iqueŋqä**

1-2 Itaŋgaŋi qu eqä-huäŋä maŋä Galili yätäqäŋgisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua
iŋgisa ätimäupiyi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqaŋgaŋi, ämaqä dŋä quvqä-tqäuqä
hŋqu, hikä himaŋä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.
3 Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pŋqä witaŋgqä imä pmetaŋgaŋi, ämaqä-pqä hŋqu,
iqueŋi guä änä makiqiyäueqä imiŋqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi.
4 Itaŋga ämaqä iqueŋi yukä hipa iuŋi, senqä-guetä, kiqiyäuqaŋguwä-qe,
äqiyändakmiŋqe. Iqueqä yäŋänäqŋqä di, aaŋä hävemnäqŋqä etaŋgi, ämaqä-pqä
hŋqu iqueŋi a makiqätqä imiŋqe.
5 Itaŋga heatqäŋgatä, hiunjiŋgatäŋi, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqoŋiu
ikitä, zääqä ätäkitä, itaŋga hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänmiŋqe.
6 Itaŋga iqu, Jisasi Iqueŋi kiiŋä nämda hiŋuä äqunäqe, Iquenyqä tnäŋä äpäqetaŋi,
qoŋä äwoktäukqe.
7-8 Ga Jisasi Iqu, "Dŋä quvqä iquki, ämaqä iquesaŋi, täŋgisa huätä timäuvä"
tquaŋga, dŋä quvqä iqu zääqä ätätä, maŋä yäŋänäqŋqä tii ätukqe. "Jisasi, Goti
Haqä Yätutaŋä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisäŋqäwä? Nyi Goti Iqueä hiŋuä
iqisaŋi, 'Si qui minyimäkqä isŋqä' yatŋqä äkiyqänä," ätukqe.
9 Itaŋi Jisasi Iqu, "Tqä yoqe, äänä äqonäŋinyä?" ätuätä, yatŋqä äwikqe.
Ga iqu kimaŋi, "Ŋqä yoqe, Hatŋuneyi. Ne aaŋä kuapänäŋune etaŋgqueŋqä
ätqänä" ätukqe.
10 Itaŋgaŋi iqu, Jisasi Ique, dŋä quvqä iquauŋi, qua iquesa huätä mändowatqä
yätŋqä, yatŋqä yäŋänäqŋqä ävqa äukqe.
11 Itaŋgaŋi hipkä-qoqoŋä iuŋi, yaqueqä aaŋä kuapänäŋä hui ymisaŋä änmiŋuwi.
12 Iŋi dŋä quvqä iqua, "Iyää! Ne yaqueqä näŋuau tquatuŋquänä nandowatiyä!"
ätukuwi.
13 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu quŋi, "Yqänä!" ätukqe. Itaŋga dŋä quvqä iqua,
ämaqä iquesa ätimäwaŋi, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänäŋä 2,000 iqua,
qaŋä tnäŋänä iwaqetaŋi, eqä-huäŋä bu äpäwipu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.
14 Iŋgaŋi ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiyi, aŋä-himqä iutä, qua qäqi witaŋgqä
isuautä awä ätuäkäkuwi. I tquaŋguwäŋga, qokä-apäki qätä äwipiyi, qu, "Ämaqä Iqu
äänä iqaŋgi natqäpiyä" tpu, hiŋuäŋqä ätimäukuwi.
15 Qu Jisasi Ique äwimapiyi, dŋä quvqä kuapä-täŋä emiŋqä iqu, ämaqä äŋguä-qu,
dŋä quvqä maeqä eä, qäkämä äŋguä imäkänä pmetaŋgi äqumbiyi, zä ikuwi.

* **5:** Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

16 Itaŋga ämaqä, Jisasi Iqu iiŋä imäkqaŋgi hiŋuä äquŋguwä iqua, huiziuŋi awä
ätukuwi. Ämaqä, dŋä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquauŋqätäŋi,
“Iiŋä-iiŋä imäkqaŋgi äqunäŋqueqä” ätukuwi.
17 Iiŋä tquaŋgä äwipiyi, qu Jisasi Iqueŋi, “Iyää! Neqä aŋä täqisaŋi huätä uvä”
ätukuwi.
18 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqaŋgaŋi, ämaqä dŋä quvqä
ävämakuwä iqu, Jisasi Iqueŋi, “Iyää! Nyi sitä anä weŋqeqä” ätukqe.
19 I tquaŋgaŋi, Jisasi Iqu, iqu anä uwqeŋqe mäwiŋgaŋgi, tii ätukqe. “Tqä aŋämqä
aŋgumä äwätnä, Naqä Iqu siŋqä qeqä wimäŋgaŋgi, äŋguä ikimäkqeŋqe, sämaqeu
awä tuvä!” ätukqe.
20 Iiŋä etaŋgi, iqu qua Dekapolisi pmetaŋguwä iuŋi, “Jisasi Iqu, nyi äŋguä sä
nyimäkqiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu iiŋä tqaŋgi äwipiyi, “Häwe! Si tä änääŋqä
tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äŋguä iwimäkkqeŋqä†

21 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, eqä-huäŋä yätäqä näŋgisaŋqä aŋgumä yimba äukqe. Iqiŋi,
Iqu eqä maŋä iqi pmetaŋga, ämaqä aaŋä kuapänä, Ique iŋgi-iŋgisa äwimakuwi.
22-23 Iŋgaŋi Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä aŋä aquväqŋqeu miqä iquautaŋä
hŋqu ätimäuqe, Jisasi Ique hiŋuä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qoŋä äwoktäutä, “Iyää!
Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätŋqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä
ymeqä ii a uwqätqaŋgti, iwä ymeqä ii, äŋguä häŋä pmetŋqänänyä” ätukqe.
24 I tquaŋga, Jisasi Iqu, Jarusi iqutä itmaŋga äukiyi. I uwqaŋgiyäŋga, ämaqä aaŋä
kuapänäŋi, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.
25 Apäkä, qaŋuä-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminqä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä
hui, ämaqä kuapänä äumiŋuwä awä imä äumiŋqe.
26 Apäkä iiŋi, duuta kuapänäŋä iquauä hipaeutaŋi tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä,
iiyqä mbqä eeqänäŋi hiŋgi äwimiŋqe. Iwä, qäpu heqänäŋä di, yändi-yändi imäŋga
äpemiŋqe.
27-28 Ii, Jisasi Iqueŋqä qätä äwiyäqe, kŋuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä
ämuasmäŋqeu itmaqänmqe, ye änyiyätä äŋguä nyimänäŋqiyä.” Kŋuä iiŋä in-
dqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmäŋqeu
itmaqäŋgqe.
29 Iŋga qäŋganä, ye vqaŋga, ii näqŋqä tiiŋä ekqe. “Nyi äŋguä ae nyimäŋgiyä.”
30 Ii iqaŋga, Jisasi Iqu, Iqueqä yäŋänäqŋqä hui ävämeqaŋgqeŋqä näqŋqä ämeqe,
ämaqä anä äumiŋuwä iu hiqumuaŋä äwiyä, yatŋqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä
ämuasmäŋqä täuŋi, tqu indmaqäŋgiyä?”
31 Yatŋqä i vqaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquaminqä iqua, “Si hiŋuä mäquŋquä
danä iŋinyä? Ämaqä kuapänä si iŋgi-iŋgisa äkivändäŋuwi, ‘Tqu indmaqiyqiyä-qe,’
suŋqä tnyä?” ätukuwi.
32 Iiŋä qäyä ätquaŋguwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiyä” tä, hiŋuä qävqä ikqe.
33 Iŋgaŋi apäkä ii, nätmatqä iiŋi wimeqaŋgqeŋqä näqŋqä ae eäqe, zä itä, yäŋuä-
yäŋuäqä äpäyäqe, Jisasi Iqueä hiŋuä iqi qoŋä äwoktäutä, nätmatqä äwimakqeŋqä
awä eeqäpnä ätukqe.
34 I tquaŋga, Jisasi Iqu, “Ŋqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, äŋguä ae qe
ikimäkqiyä. Itaŋga äwqä haŋuä iŋqä äwätnä, täŋä-yaqä maeqä pmettŋiqä” atukqe.
35 Jisasi Iqu apäkä iiŋi, kukŋuä yqänä tuätqätaŋga, ämaqä hŋqua Jarusi iqueqä
aŋä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkoŋgqeqä. Näqŋqä-vqä Iqueŋi,
haŋä-iqä hui inä mävqä panä.”

---

† **5:20** Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

36 Jisasi Iqu, qu ii tquaŋguwiŋqä qätä mäwiyqä itä, iqueŋi, “Si iiŋqä äwäwa miqä,
quuvqenä heqiyä!” ätukqe.
37 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäŋi iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäŋi, Pitä ique,
Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi.
38 Iqua ämiqä iqueä aŋä iu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näŋi-täqi äqutäukipu,
kŋuä kiiŋä qiyätqätaŋgä äquŋgqe.
39 Iqu ii äqunäqe, aŋä yäpä yäŋgisa äpeyätä, tii ätukqe. “He häänqä kuapä
äkitmäkäpu, kŋuä tä suŋqä äqiyätqäŋäuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkoŋqä iqi. Ii
hiqaqä äwinä” ätukqe.
40 I tquaŋgqeŋqä, qu Iqueŋi tä äwisukuwi. Iŋgaŋi Iqu quŋi, yäpaqä mäŋgisa huätä
ändowatäqe, ymeqä iiyqä kanä-känäu, itaŋga Iqutä anä äukuwä iquau itumetä,
hiqŋqä ymeqä ii witaŋgqeuŋqä äpekuwi.
41 Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipiŋi, quwqä aŋä-
kukŋuitäŋi, “Talita kumä” atukqe. Kukŋuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’
äktqä.”
42 I tquaŋga, ymeqä ii, asä qäŋganä pämä ävauqe, qaŋä ikäkqe. Iŋgaŋi iiyqä
quväukui 12 etaŋganji. Iqu iiŋä iqaŋgqeŋqä, qu miqä yäŋä ipu, yäuŋuä naqänäŋä
ikuwi.
43 Ga Iqu quŋi, “Täŋqe, ämaqeuŋi awä mätquä pambiyä” ätuäqetaŋi, “Qe ymeqä
täpiŋi, ymisaŋä hui nätŋqä winyqä,” ätukqe.

6

*Nasäretqätaŋä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiŋqä**

1 Jisasi Iqu aŋä iqiŋi äväma, aŋä-himqä Iqueqeuŋqä aŋgumä äukqe. Ii äwqaŋga,
Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äwivändkuwi.
2 Sämbatqä, hiunji hapä pmeqäŋganji, Iqu aŋä aquväqŋqä iuŋqä äwäqe, Goti
Iqueqä kukŋuiŋqä näqŋqä vätŋqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäŋi, qu Iqueŋi
qätä äwipiyi, “Äänä ätqutiyä” tpu ikuwi. Iiŋä ipiyi, “Ämaqä tqu, kukŋuä tä
äŋgisa ämeqäqäwä? Näqŋqä Iqu ämeŋqä ätqäqä tä, äkitaŋiwä? Itaŋga ämaqä
mimäkqänäŋi imäkätŋqe, änääŋäwä?” ätŋguwi.
3 Itaŋga, “Ne näqŋqe, Iqu, aŋä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. Itaŋga
Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä
äpmeŋunä” ätŋguwi. Ii ätäpu, Iqueŋqä äwqä quvqä ätimäukŋguwi.
4 Iŋgaŋi Jisasi Iqu quŋi, ätukqe. “Hiŋuä-tqä iqua aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋi, yoqä-
täŋuae. Etaŋgqä-qe, hŋqunä-hŋqunäŋi, iqueqä aŋä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä
iutä, iqueqä aŋiu anä äpmeŋuwä iutäŋi, iqu yoqä maiqä-queqä.”
5 Itaŋi Iqu, nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu
ämaqä täŋä-yaqä-täŋä huiunä a uwqätätä, äŋguä imämbŋqä inä imäkkqe.
6 Iŋi Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä maeqiyqaŋguwiŋqä, yäuŋuä itä, kŋuä
kuapänä indqäŋgqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqeŋqä†

Iŋgaŋi Jisasi Iqu ämaqä aŋä-himqä pmetaŋguwä-pa äkoquväkitä, näqŋqä
äwimiŋqe.
7 Iqu Iqueqä 12 iquauŋi, aquvä ämaqiyäqe, iŋgi-iŋgi hŋquaqu-hŋquaqu
ändowatätŋqä ipäqäkqe. Iwä Iqu iquauŋi, dŋä quvqä qokä-apäkiu ätqäuŋuwi,
huätä ändowatpŋqä yäŋänäqŋqä äwikqe.

---

* **6:** Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † **6:6** Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

8 Iqu tii ätukqe. “He äwäpiyäŋganŋi, yäkqä qanä huisäŋqenä a maqätqäpŋqä. Ä
nätmatqä qanä qäsä äma uwqä hnjua, mämeqä iqäpŋqä. Tiinä isua, bretqä, yquayä
qa-mŋqä, ŋŋ mbqeu. Iiŋqe, ‘aanä oeyqä’ ätqä.
9 Itanga yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hŋquaqu mipŋqä danä iqäpŋqä.”
10 Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He anä himqä hŋque ätimäupiyäŋganŋi, hiqaqe, anä du-
täu mäwäyäkiqä, anä-himqä iunŋi ävämepiyäŋganqe, anä hiqaqä äwipiyä iquenyä
wiqäpŋqä.
11 Itanga anä-himqä hŋqueŋi, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqanŋgpqe, he
iqi ävämepiyäŋganŋi, qua yukä iu emäkäŋqe, ptäquväteqämä imbnuwäŋqe. Suqä
iiŋi, qu quwqä suqä quvqeŋqä näqŋqä mapŋqänänyä” ätukqe.
12 Itanŋi iqua äupiyi, qokä-apäkiunŋi, quwqä kŋuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä
vquatämäupŋqä, awä ätuäkämiŋuwi.
13 Iqua ii ätäkipiyäŋganŋi, dŋä quvqä kuapänäŋi huätä ändowatäpu, itanga
ämaqä täŋä-yaqä-täŋä etanguwä iunŋi, olipqä eqä aowätäŋi äwiquatäpu, äŋguä
iwimäkmiŋuwi.

Jonä iqu äpäkoŋgqeŋqä‡

14-15 Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanŋgä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä
äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asŋä-qäyqä iqu, pizqeuta anŋgi häŋä ävautä, yäŋänäqŋqä-
täŋä eä, ämaqä mimäkqänäŋä di täwäsi imäkqiyä” tqanguwäŋga, hui, “Laisa
iqueqä” tqanguwäŋga, itanga hui, “Ii, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä qäŋgatqä iqua
eŋqä-panä iqueyqä” ätmiŋuwi.
16 Heroti iqu qätä ii äwiyäqäŋganŋi, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuäŋä ätäwikqä iqu,
täŋga anŋgi häŋä ävautänjqä.”
17 Tiinä etanŋgi. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanŋgi, ga qu Jonä ique
itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anŋiu äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, käta, Pilipä
iqueqä apäkä Herotiyasi iiŋi, iqu ämotautä, ämetäqeŋqä imäkkqe.
18 Jonä iqu Heroti iqueŋi, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeŋi, äŋguä miqä
danä inyä” ätumiŋqe.
19 Ii tuätqätanŋgqetanŋi, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiwuŋganŋgi, “Iqueŋi äpäkmä”
kŋuä vqanŋgqä-qe, Heroti iquesa eqänmiŋqe.
20 Heroti iqu, Jonä iqueŋqe, iqu ämaqä jänänäŋä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi
pmetanŋgqeŋqä zä itä, äŋguänä ämimiŋqe. Iwä iqu Jonä iqueqä kukŋui qätä
äwiyätäqäŋganŋi, kŋuä mäwiyqä imiŋqe. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kukŋui qätä-
wiyqäŋqe, yqänä äwinymiŋqe.
21 Qänakŋi Herotiyasi, iiyqä äwinyätanŋgqä di imäkätŋqä hiunji iqu ätimäukqe.
Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqeŋqä kŋuä ämetä, ymisanä naqänäŋä hŋqu
imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäuŋuiu yätamäkqä
wimiŋuwä iquauŋqätä, ä mäkä-iqä iquauqä ämiqä kiŋganäŋä iquauŋqätä, ŋŋ ämiqä
qua naqä Galili iutanä iquatä anä bŋqeyi.
22 Iŋganŋi Herotiyasiyqä meqi, yäŋgisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqutä anä
pmetanguwä iquautä, himnuŋuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Iŋganŋi ämiqä naqä
iqu, hitqä iinyŋqä yeeqä itä, “Si nätmatqä hnjua matŋqä, nyi yatŋqä änyiyqanŋgtqe,
ga äktapmqänä” ätukqe.
23 Heroti iqu kukŋuä guä yäŋänäqŋqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä
äktqä. Nätmatqä tqä äkinyäŋqeŋqä yatŋqä änyiŋi, ga nyi äktapmqänä. Itanga qua
nyi ämitŋqe, hŋquaqu ämisqiyätmä, hŋginŋi si ktapmqä dqanŋgtqe, nyi kikiyanŋgu
miqä ymqänä” ätukqe.

‡ **6:13** Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

24 Iqu iiŋä tquaŋga, hitqi äwäqe, känäu yatŋqä äwikqe. “Nyi iqueŋi yatŋqe, nätmatqä äkiŋqä wimqäwä?”
Ii i tquaŋga, känae, “Jonä asŋä-qäyqä iqueqä nyuäŋi ktapätŋqä tuvä” ätukqe.
25 Känai i tquaŋga, hitqi aŋgumä ämiqä naqä iqueŋqä tnäŋä äwäqe, “Nyi Jonä asŋä-qäyqä iqueqä nyuäŋi, täŋganä hevqä iqutäwa daptŋqeqä” ätukqe.
26 Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä haŋä naqänäŋä ämakqe. Iŋgaŋi, iqu hitqiŋi, iqueqä kukŋuä guä yäŋänäqŋqä ämäsäukqeŋqä kŋuä ämetä, ga iqutä ymisaŋä anä änmiŋuwä iquauqä hiŋuä iqisa womba meqäŋqe mäwiŋqä itä, iiyqä äwiŋqeuŋi hŋgisanä vqeŋqe mäwiŋqä ikqe.
27-28 Itaŋga iqu mäkä-iqä hŋque, Jonä iqueqä nyuäŋi äma pätŋqä maqänä ändowatkqe. Itaŋi iqu guä pmuateqä aŋä duŋqä äwäqe, Jonä iqueä nyuäŋi ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqe. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqe.
29 Itaŋgaŋi Jonä iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, haŋä-iqä ii timäuqaŋgqeŋqä qätä äwipiyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyi, hikä hovqeu pŋqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqeŋqä§

30 Itaŋga ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, aŋgumä Jisasi Iqutä aquvä äqämbiyi, qu Iqueŋi, wäuŋuä imäkkuwiŋqätä, kukŋuä qokä-apäkiu ätukuwiŋqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.
31 Iŋgaŋi ämaqä kuapänäŋi, iquauŋqä äpäpu, äwäpu iqaŋgä, iqua ymisaŋä änä maŋqä ipu, hapä äŋguä mäpmeqä ipiyä iutaŋi, Jisasi Iqu, “Hapä wäŋqä hmbu pmetuŋquä, neqä-neuänä hŋqäqinyqä watuŋqueqä” ätukqe.
32 I etaŋgi, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, aŋä avqŋqä imŋqä upŋqä ävämakuwi.
33 Iqua iiŋä iqaŋguwiŋqe, ämaqä aŋä-himqä eeqänäŋä iutaŋä kuapänäŋi, hiŋuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näqŋqä ämapiyi, qaŋä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi.
34 Ga Jisasi Iqu yätäqä näŋgisa ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetaŋgä äqunäqe, quŋqä huäqä kiiŋä äwuŋgqe. Huäqä äwuŋgqe, tiiŋä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä eŋuwä-paŋä iiŋä äquŋgqe. Ii äqunäqe, Iqu näqŋqä kuapänä äwimiŋqe.
35-36 Qäŋga awiyqeuŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Täqiŋi aŋä avqŋqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täuŋi, ymisaŋä mbqä ipu bŋqeŋqe, ämaqä aŋä qäqi täpe pmakäwätaŋguwä iuŋqä dowatiyä” ätukuwi.
37 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “Ymisaŋi, hiqä-hiuä wipiyä” ätukqe.
Iqua Iqueŋi, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisaŋä mbqä itanä, iquau vatuŋquä änatnyä?” ätukuwi.
38 Iqu, “He bretqe, äänä ämeŋä? Hiŋuä-ganä qumbŋqä upiyä!”
Itaŋga qu näqŋqä ae ämapiyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hŋgi eeqä, ä hämapäkä hŋquaqu qäsä äqunäŋunä.”
39 Iŋgaŋi, Iqu ämaqeuŋi, “Iwäsämbu, qätaqä hioätqä äŋguä täqi pmakäupiyä” ätukqe.
40 Itaŋga qu iwäsämbiyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi.
41 Itaŋi, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “äŋguiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äma yaŋä väkäpŋqä äwikqe. Itaŋga hämapäkä iquaquiŋä-pqe, ämaqä eeqänäŋi bŋqe, inä iwäsäukqe.

---

§ **6:29** Matiu 14:13-21; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

42-43 Ämaqä eeqänäŋi äwqä änäpäkpiyi, iqi änätquteqaŋguwäŋga, wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua, bretqätä, hämapäkitäŋi aŋgi aquvä ämaqäpiyi, qa naqä 12
ämamikuwi.
44 Ämaqä qokä ymisaŋä äŋguwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huäŋä haqeqi qaŋä äukqeŋqä**

45 Ymisaŋä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi,
"He yimba ikuapmäupu, eqä-huäŋä yätäqä Betsaitä näŋgisaŋqä, hiŋuiqä upiyä"
ätukqe. "Nyi qokä-apäkä täuŋi, quwqä aŋämqä dowatmqänä."
46 Iŋgaŋi Iqu, ämaqä eeqänäŋä iuŋi ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tätŋqä
qoqoŋä yätuŋqä ekqe.
47 Heatqä asä qäŋgaŋi, yimba eqä-huäŋä awä iqi äwätqätaŋga, Jisasi Iqu kiuänä
näŋgisa yqänä ätqäumiŋqe.
48-50 Iŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, yimba iqueŋi wäuŋuä
tnäŋä ämipiyä-qe, yuŋui aŋgumä ätakmä uwqänä itqätaŋgi äquŋgqe. Zä we-
hunätŋqetäŋi, Jisasi Iqu, iquauŋqä eqä-huäŋä haqeqi qaŋä äukqe. Iqu iquauŋi jänä
mäwqätäutŋqä pqaŋgi äqumbiyi, iqua 'hikuapqeqä' kŋuä wiyqaŋgi, zä ipu, zääqä
ätukuwi. Jisasi Iqu maqänäŋi tii ätukqe. "Nyi tä Qäqunjqä. He zä miqä, pemä
pmapiyä."
51 Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqaŋga, yuŋui qe äqänäkqe.
Yuŋuä ii iqaŋgqeŋqä, iqua, "Tä änääŋqä iqutiyä" tpu, miqä yäŋä ikäkuwi.
52 Quwqä kŋui qŋqaŋä enätaŋgqetaŋi, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yaŋä
ävqäkqueta, Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä kŋuä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätaŋä kuapänä äŋguä iwimäkkqeŋqä†

53 Qu eqä-huäŋä maŋä näŋgisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä
äqäyekuwi.
54 Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqaŋguwäŋgaŋi, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitaŋgi
äquŋguwi.
55 Iŋgaŋi qu qua ique äpmamiŋuwi, im-imä tnäŋä ikipu, ämaqä täŋä-yaqä-täŋi
hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetaŋgutqeu wimapŋqä ätŋgäukuwi.
56 Itaŋga Iqu aŋä-himqä naqä iquau, ä wäŋqä isuau, ŋŋ aŋä hŋqunä-hŋqunäŋä
iu ikiqaŋgqä-pa, ämaqe, qu täŋä-yaqä-täŋä iquau ququawä aquväqŋqä iqi ätuma
äwätemiŋuwi. Itaŋga Jisasi Iqueŋi, "Iyää! Ämaqä täŋä-yaqä-täŋä tqua, saqä qäkä
hituŋui qäyä itmaqämbŋqä, hiŋuinä qunyä" ätumiŋuwi. Iŋi, ämaqä Iqueä qäkä
hituŋui itmaqänäpiyä iqua, quwqä täŋä-yaqe qäpu emiŋqe.

7

*Goti Iqueqä kukŋuä-suqe, aeqä iquauqä kukŋuiuŋi yändi ämäwqätäuŋqeŋqä**

1 Parisi iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Jerusälemäta äppiyi, Jisasi Iqutä
aquvä äqäŋguwi.
2 Itaŋga qu iŋgaŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋqua, quwqä hipae asŋi,
eqä akiyä iŋqä ditä† maqiyqä ipu, ymisaŋi qanyä gaŋgä äqumbiyitaŋi, Goti Iqueqä
hiŋuä iqiŋi, quwqä hipae kiyä mätqä äquŋguwi.
3 (Tiiŋi. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeqänäŋi quwqä quwokiqua imiŋuwä
iuŋi qänaknä ipu, maŋqä, quwqä hipae eqä akiyä iŋqä ditä asŋä-ganä äqämbiyi,
iŋga änmiŋuwi. 4 Itaŋga ququawä aquväqŋqä iuta äpäpiyäŋgaŋi, nätmatqä hnjua
maŋqä, eqä akiyä iŋqä ditä asŋä-ganä äqämbiyi, iŋga änmiŋuwi. Itaŋga quwqä

---

* **6:44** Matiu 14:22-33; Jonä 6:16-21 † **6:52** Matiu 14:34-36 * **7:** Matiu 15:1-9 † **7:2** Quwqä suqä asŋä qŋqe, tiinji. Qu eqä akiyä iŋqä ämepu, hipa iu hiŋgi equatembŋqäuä.

kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyä yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asŋä-ganä äqämiŋuwä iuŋi, a yäŋänäqŋqä äqätmiŋuwi.)
5 Iiŋä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Iqueŋi, "Suŋqäwä? Tqä ämaqä wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyä iŋqä ditä asŋä äqänmiŋuwä-pa, mimäkqä ipu, ymisaŋi hipa kiyä mätqetä äŋguwiuä" ätukuwi.
6 I tquaŋguwäŋga, Iqu tii ätukqe. "He wopqä ipu kukŋuinä tqä iquenäŋqe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

'Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunäuä yoqe, maŋitänä haqeu ämandnämäutqäŋuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kiŋä nämä äwi.

7 *Qu ämaqä iquauqä kukŋuä-suqä dinä awä ätäpu, "Kukŋuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe" quaŋgä ätätqäŋä. Iiŋä ipiyitaŋi, qu Ŋqä yoqe haqeqä mamäupŋqä qoŋä änäuktäutqäŋuwi, hiŋginäwa itqäŋuwiqä,'* ätätä äqäkqeqä.‡
8 He Goti Iqueqä kukŋuä-suqä duŋi ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yäŋänäqŋqä äqätäŋäuä" ätukqe.
9 Iŋi Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. "He kŋui qeiqinyä indqänäpiyitaŋi, kukŋuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itaŋga qänaknäŋi suqä heqä dunä itqäŋäuä.
10 Ii tiiŋi. Mosisi iqu, *'Tniquesä, tnäutäŋi äŋguänä itqueqaŋgnyä!'* ätätä,§ ga *'Ämaqä hŋqu kaniqueŋqätä, känäuŋqätä qui kukŋuä tqaŋgutqe, iqu häŋä mäpmeqä yäŋqiyä'* ätkqe.*
11-12 Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqäŋä. 'Ämaqä hŋqu kanä-käna-yaquiŋqä yätamäkqä vätŋqä nätmatqä hui ämamitätqe, ga "Nätmatqä iiŋi, nyi Goti Ique ae ävqeqä" ätque, kanä-käna-yaquiŋi, yätamäkqä mävqä da yätŋqeqä,' ätätqäŋäuä" ätukqe.
13 "Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitaŋi, Goti Iqueä kukŋui, mändi äkittqiyätqäŋä. Itaŋga, he suqä iiŋä iquauŋi, kuapänäŋä imäkqa äwätqäŋäuä" ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqeŋqä†

14 Iŋganji Jisasi Iqu ämaqä kuapänäŋä iuŋi, aŋgumä tääqä ätuätumeqe, "Eeqänäŋuenä, Nyaqä kukŋui qätä änyiyäpu, kŋuä mapiyä" ätukqe.
15-16 "Nätmatqä ämaqä hŋqueä yäpä iŋgisa mäwitaŋgqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwiŋqä ii, iqueŋi kiyä mätqä iwimäkäŋqiyä" ätukqe.
17 Iqu ämaqä iuŋi äväma, aŋä yämä peyqaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua Iqueŋi, kukŋuä ktqä iquenyqä yatŋqä äwikuwi.
18 Jisasi Iqu kimaŋi, "He-pqe kukŋuä ktqä iqueŋqe, maqŋqä eqä? Tiiŋiŋqä etqä. Nätmatqä yäpaqäŋgisa äwiŋqe, ämaqeu yäpä yäŋgisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yäŋqiyä" ätukqe.
19 "Nätmatqä iiŋi, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iuŋqä äwitä, iqisaŋi zä-aŋä buŋqä äquveqänä." (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. "Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, ymisaŋä eeqänäŋi, äŋguänäŋiqä.")
20 Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. "Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqäŋgisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä.
21-22 Ämaqeuqä qeqä-quuvqä imdaŋi, tiiŋä iqua ätimäwa päŋqiyä. Kŋuä indqäŋqä quvqä, huiwä yaŋä hiŋgi iŋqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, ŋŋ huiziqueqä apäkäŋqä iqä, hiŋuä aowä quŋqä, quaŋgä tquä, ä hŋgisanä iqä, hŋqueŋqä äwqä

‡ **7:7** Asayä 29:13 § **7:10** Aŋgumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqä 5:16 * **7:10** Aŋgumä Itmakqä 21:17 † **7:13** Matiu 15:10-20

äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tquä, ä kiuä nyuätŋqä, kŋuä qäyasäqi ämetä imäkqä, itaŋga suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä huizi-pqä imäkqä iquauŋqä ätqä.
23 Ga suqä quvqä iiŋä iqua, ämäqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeuŋi, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, kiyä mätqä iwimäkäŋqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyataŋä apäkä iiyqä quuvqä heqiyqeŋqä‡

24 Jisasi Iqu iqi äväma, aŋä-himqä Tayä-täŋä qäqiqinyqä äukqe. Iqiŋi Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetaŋgqeuŋqe, änyä maqŋqä epŋqäuä” kŋuä wiyqaŋgi, aŋä hŋque äpaqukqe. Iqu kŋuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetaŋgqeuŋqe näqŋqä ämakuwi.
25 Apäkä hui, iiyqä meqi dŋä quvqä tqäutaŋgi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-täŋä qäqiqi qoŋä äuktäukqe.
26 Apäkä ii Israitqä iquautaŋä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imäŋgqe. Ii Iqueä yukä iqi qoŋä äuktäuqe, “Nyaqä meqe dŋä quvqä tqäutaŋgi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatŋqä äwikqe.
27 Iqu kimaŋi, “Ne ymisaŋi, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymisaŋi ämotautanä, hiveqä iquauŋqä tnämäuqe, qäyu maeqä danä eänä.”
28 I tquaŋga, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätŋä-qe, ymeqä ymisaŋä änätquteqaŋguwi, hiveqä iqua ämambŋqäuä” ätukqe.
29 I tquaŋga, Jisasi Iqu, “Si ii ätŋiŋqe, yqä uvä! Dŋä quvqe, tqä meqiŋi huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.
30 Iŋganŋi, apäkä ii, iiyqä aŋä iqi ätimäuqe, meqä iiŋi, dŋä quvqe ae ävämeqaŋga, iiyqä yquvaŋä iu witaŋgi äquŋgqe.

Ämaqä qätäyqä kukŋuä änä matqä iquenyqä

31 Jisasi Iqu aŋä himqä Tayäŋi äväma, aŋä-himqä Saitonä-täŋä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huäŋä Galili ätimäukqe.
32 Iqi timäuqaŋga, qu ämaqä qätäyqä, kukŋuä wiŋuä änä maqŋqä hŋque, Iquenyqä ätuma äppiyi, “Iyää! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tque itmaqiyä” ätukuwi.
33 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, ämaqä iqueŋi kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä iŋgi-iŋgisa ävätäqetaŋi, aŋgiŋi, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe.
34 Ii iqe, Iqu hiŋui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueŋi, “Epata” ätukqe. Kukŋuä iiŋi, kiqä quati tiinji “Qäte äkivänä!”
35 Iqu ii wimäkqaŋga, ämaqä iqueä qäte äutänäqe, itaŋga iqueä tewä-pqe äŋguä eätä, iqu kukŋui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.
36 Jisasi Iqu ii iqetaŋi, Iqu quŋi, “Ämaqeuŋi awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquaŋgi, qu awä ätäkäkuwi.
37 Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiyä” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqä eeqä äŋguä imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäuä. Kukŋuä matqä-pqe, kukŋuä tqä imäkqiyä” ätkuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqeŋqä**

1 Iŋganŋi aŋgumŋi, ämaqä kuapänäŋi Jisasi Ique äwimepu, ymisaŋä äŋqeŋqe aaŋqä etaŋgä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe.

---

‡ **7:23** Matiu 15:21-28 * **8:** Matiu 15:32-39

2 “Ämaqä tä, Nyitä hiunji hŋquaqu-hŋque äpmeŋuwi, ga ymisaŋä bŋqä di aaŋqä
etaŋgqeŋqä, Nyi quŋqä huäqä änuŋgiyä.
3 Iŋi Nyi, quwqä aŋämqä dä yqänä iqä ändowatmqe, hŋqua aŋä kiŋä-näunda
äpquwä-qae, qaŋä änä mäwqä ipu, hänaqeuŋi dä päkombŋqäuä” ätukqe.
4 I tquaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, “Aŋä avqŋqä täqiŋi, ämaqä
eeqänäŋä tä ymisaŋä bŋqe, ne äŋgi ämetanä vatuŋquäwä?” ätukuwi.
5 Jisasi Iqu iquauŋi, “He bretqe, äänä ämeŋäuä?” tquaŋga, qu kimaŋi, “Ne 7
ämeŋunä” ätukuwi.
6 Iŋgaŋi Iqu ämaqä eeqänäŋi, “Quamä pmapiyä!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe,
Goti Ique “äŋguiqä” ae ätuäqe, äqäyäkutätä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquau äwikqe. Ävqaŋga, iqua ämaqeu yaŋä wipŋqä äma ikäkuwi.
7 Itaŋga qu hämapäkä wäŋqä hnjua qäsä ämamiŋuwi. Jisasi Iqu isuauŋqä, Goti
Ique “äŋguiqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yaŋä wipiyä” ätukqe.
8 Iŋi ämaqä eeqäŋi äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua, aquvä ämaqiyäpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. 9 Ymisaŋä ii
änmiŋuwä iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä aŋämqä ändowatkqe.
10 Iqu ae ändowatäqe, iŋga qäŋga Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiyi,
qua Dalämanuta iuŋqä äukuwi.

“Si Tquki eŋiŋqä ämänätquetnä, wäuŋuä hui imäkiyä” ätukuwiŋqä†

11 Parisi hŋqua, Jisasi Ique äwimapiyi, Iqueqä kukŋui mändi kittqäpŋqä ipäqiyäpu,
yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi imäkätnä, Tquki
eŋiŋqe, mänätquayä.”
12 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqueqä äwqä imŋi, quŋqä haŋä-iqä ämetä, haaqä ätätä,
“Ämaqä täŋga äpmeŋuwä ii, wäuŋuä imäkätnä ämänätquayä-qe, suŋqä dqäuä?”
ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmatqä hui hiŋuä mäquŋquä ipnä.”
13 I ätuäqe, Iqu quŋi äväma, aŋgi yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huäŋä
yätäqäŋgisaŋqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmatqä änyuämäwa peyqeŋqä‡

14 Iŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui
imäukuwi. Iutaŋi, qu yimbaeuŋi, bretqä hŋqunä ämapu äpmamiŋuwi.
15 Itaŋgaŋi Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa
peyqeŋqe, äŋguänä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqŋqä äwikqe.
16 I tquaŋga, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aaŋqä etaŋgqueŋqä änatqiyä”
ätŋgäukuwi.
17 Iqu, qu iiŋä tŋgaŋguwiŋqä, näqŋqä ämeqe, iquau yatŋqä äwikqe. “He ‘Ne
bretqä aaŋqeqä’ ätŋguwi, suŋqä tqauä? He näqŋqä-pqä, ä kŋuä-pqe, mämeqä
iquwätanä? Heqä kŋuä indqäŋqä iuŋi, kŋuä wäuŋui yasämä miqä da iqiyä?
18 He hiŋuä-täŋä eŋuwi, hiŋuä mäquŋquä ipu, qätä-täŋä eŋuwi, qätä mäwiyqä ipu,
kŋuä äpakänäŋi mämeqä iquwi, ii suŋqäwä?
19 Nyi bretqä hipa hŋgi eeqä, 5,000 iquauŋqä äkutkqe, ga änätqutekuwi, he qa
naqä maŋgui, äänä ämamikuwäwä?”§ ätukqe.
Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.
20 Itaŋi Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquauŋqä äkutkqä, änätqutekuwi,
hiqokä-qa maŋgui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.
Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.
21 Ga Iqu, “He iiŋqe, näqŋqä mämeqä yqänä itqäŋäuä?” ätukqe.

---

† **8:10** Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56 ‡ **8:13** Matiu 16:5-12 § **8:19** Makä 6:43 * **8:20** Makä 8:8

Jisasi Iqu, hiŋuä quvqä Betsaitätaŋä hŋque äŋguä imäkkqeŋqä

22 Itaŋganı iqua aŋä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqiŋi, qu ämaqä hiŋuä quvqä
hŋque, Jisasi Iqueŋqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä”
ätukuwi.
23 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, ämaqä iqueŋi, a ämasqäŋga, aŋä himqä yäpaqä
mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hiŋuiu makukuä äwqutäqe, hiŋuä-huiwiu it-
maqiyätä, yatŋqä äwikqe. “Si nätmatqä hui hiŋuä äqunäŋinyä?”
24 Iqu hiŋuä äqänäqe, “Ŋŋqä, nyi ämaqä hui qaŋä ikiqaŋgä äqunmä-qe, quŋi
ätnäŋäqi mäquŋquä eŋänä. Qu zä eŋqä-paŋä-qua etaŋgä äqunäŋänä” ätukqe.
25 I tqaŋga, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiŋuä-huiwä iu itmaqiyqaŋga,
iqueqä hiŋui hämänä äqänätä, äŋguä ätimäuqaŋga, iqu nätmatqä eeqänäŋi,
ätnäŋäqi äquŋgqe.
26 Itaŋganı Jisasi Iqu ämaqä iqueŋi, “Si aŋä-himqeuŋi mäpaquvqä, tqä aŋiuŋqä
jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisi Iqueyqä” ätkqeŋqä†

27 Itaŋi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, aŋä wäŋqä, aŋä-
himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätaŋgqeuŋqä äukuwi. Hänaqä äwäpiyä nämŋi, Iqu
quŋi yatŋqä äwikqe. “Ämaqe, Nyiŋqe, tqueqä ätätqäŋuwäwä?”
28 Iqu yatŋqä ii vqaŋga, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asŋä-qäyqä
iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itaŋga hui, ‘hiŋuä-tqä-queqä,’ ätätqäŋuwiqä” ätukuwi.
29 Iqua iiŋä tquaŋguwäŋga, Iqu iquauŋi yatŋqä tii äwikqe. “Hiyaqä kŋuä duŋi,
Nyi tquŋgä?”
Iqu i tquaŋga, Pitä iqu, “Si Kraisi ne äminesŋqä, Goti Iqu atäuŋuä äkikqä Iqukiyqä”
ätukqe.
30 Iŋganı Iqu, quŋi, “He Nyiŋqe, ämaqeuŋi awä mätquä pampiyä” ätätä, kukŋuä
yäŋänäqŋqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, aŋgi vauniŋqä ätkqeŋqä‡

31 Ii ätuäqetaŋi, Jisasi Iqu, iquau näqŋqä änyä-häŋä hui ävätä, tii ätukqe.
“Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, haŋä-iqä kuapänä meniqeqä. Itaŋga ämaqeu miqä
iquau, hiqäva-imäkqä naqä iquau, itaŋga kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä-pqä iquau,
Iqueŋi pizqä päsqaŋguwäŋga, Iqu hea hŋquaqui-hŋque äwiqe, aŋgumä vauniqeqä”
ätukqe.
32 Jisasi Iqu eeqäpnä ätnäŋä iqi tquaŋga, Pitä iqu Iqueŋi, haqä nänä ätuma äwäqe,
“Si kukŋuä iiŋi, awä matqä panä. Ii quvqeqä” ätukqe.
33 Pitä iqu i tquaŋga, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iqueŋi,
maŋä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-huŋqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki
nyi! Tqä kŋuä indqäŋqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeqä” ätukqe.
34 E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe.
“Ämaqä hŋqu Nyi qänaki nyivändätŋqä etaŋgutqe, iqu, iqueqä-kiuäŋqä kŋuä
mämeqä, iqueqä zä-huätati huŋqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä.
35 Ii tiiŋiqä. Ämaqä hŋqu, iqueqä häŋä-pmeqe a yäŋänäqŋqä äkiqätmitätqe, qui
imäknäniqeqä. Iŋäqe ämaqä hŋqu, Nyinyqätä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqätä,
kŋuä indqänätä, iqueqä häŋä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu häŋä pmetäniqeqä.
36 Itaŋga ämaqä hŋqu, nätmatqä qua täutaŋi eeqä ämetä, äpäkoŋgqe, iqueqä
nätmatqä eeqänäŋä iiŋi, yätamäkqä äänä väniqiyä?
37 Itaŋga ämaqä hŋqu, iqueqä quuvqe aŋgumä metŋqe, squäsua väniŋqäwä?

---

† **8:26** Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ **8:30** Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

38 Itaŋgaŋi, apäkä, qokique äväma qaŋä hiŋgi qŋqä eŋqä-paŋä iiŋi, ämaqä täŋga
äpmeŋuwi, asä e imäkäpu, Goti Iqueŋi tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqäŋä. Iŋi,
ämaqä hŋqu qutä anä äpme, Nyiŋqätä, Nyaqä kukŋuiŋqätä womba wiŋgaŋgutqe,
Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yäŋänäqŋqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä
eŋätqä iquatä äppqäŋgaŋi, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeqä” ätukqe.

9

1 Iŋgaŋi Jisasi Iqu quŋi, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäuŋuwä hŋqua,
mäpäkoŋqä, häŋä yqänä äpmapiyäŋgaŋi, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yäŋänäqŋqetä
äpqaŋgutqe, hiŋuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitaŋä iŋgqeŋqä**

2 Hiunji 6 ae äpäwqaŋgaŋi, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itaŋga Jonä ique
itmeqe, qoqoŋä quäuqä hŋqueŋqä ätuma ekqe. Iqiŋi iquauqä-quwänä äpmamiŋuwi.
Iquauä hiŋuä iqisaŋi, Jisasi Iqu huiwä huitaŋä iŋgqäqe.
3 Iqueqä qäki, we-huŋqä aaŋä qäpaiqänäŋä äyämiŋqe. Ämaqä qua täutaŋä hŋqu,
ämuasmäŋqä qäpaiqä iiŋä eŋqä-pa timäutŋqe, änä mimäkqä yänä.
4 Iŋgaŋi iqua, Laisa iqutä, Mosisi iqutä, iquaqu, Jisasi Iqutä anä ätqäunyä, kukŋuä
tätqätaŋgä äquŋguwi. 5 Ii äqunäpiyiŋqä, Pitä iqu Jisasi Iqueŋi, “Ämotqueqä
Naqä Iquki, ne täqi äpmeŋque, ii äŋguänäŋiqä. Ne ittäŋä aŋä hŋquaqu-hŋque
mätatuŋqueqä. Hŋqu Tqäŋqä, ŋŋ hŋqu Mosisi iqueqäŋqä, itaŋga hŋqu Laisa
iqueqäŋqänänyä” ätukqe.
6 Pitä iqu kukŋuä ii ätukqe, iqua zä kiiŋä ipu, ga iqu kukŋuä äänä täniŋqe, kŋuä
yasämä mäwimeqä iqaŋgi, ii ätkqe.
7 Iŋgaŋi qaquvqä hŋqu äpäqe, iquauŋi äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yäpä
imdaŋi kukŋuä hŋqu tii ätkqe. “Tä Ŋqä Ymeqä aaŋä kiiŋa änyinätŋqä Iqueyqä.
Iqueqä kukŋui qätä wipiyä.”
8 I tqaŋgi äwipiyi, qu hiŋuä qävqä ikuwi, ämaqä aaŋqä eä, Jisasi Iqunä qutä
tqäutaŋgi äquŋguwi.
9 Qu qoqoŋä yätuta äpäpiyäŋgaŋi, Jisasi Iqu iquauŋi, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä
Iqu häŋä vauniqäŋgaŋqe, hiqä hiŋuitä äqunäŋuwiŋqe, ämaqeuŋi, awä mätquä
pambiyä” ätukqe.
10 Qu, Iqu tquaŋgqä-pa, awä matqä ipu, yatŋqä tii iŋguwi. “Häŋä vauqe, ii
squäwä?”
11 Itaŋga qu Iqueŋi, yatŋqä tii äwikuwi. “Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqua, ‘Laisa
iqu-ganä päŋqiyä-qe’ suŋqä tätqäŋäuä?”
12 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “Ii naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmatqä
eeqänäŋi, aŋgumä äŋguä imäkäŋqiyä. Iŋä-qe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, ‘Ämaqeuqä
Ymeqä Ekqä Iqueŋi, qu himä-wiuŋqä kiiŋä äväpu, täŋä-huŋqä kuapänä meniqeqe,’
tuwaŋuä iiŋi, suŋqä ätä äqänänä?” ätukqe.
13 “I etaŋgi Nyi he tiiŋä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänäŋqä-
pa, qu quwqä äwiŋqeunä ipu, suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä itquakuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dŋä quvqä-täŋä hŋque, äŋguä iwimäkkqeŋqä†

14 Iqua äppiyi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä huizi iquau wimapŋqä
ipiyäŋgaŋi, ämaqä kuapänäŋi, iquau äpputmäupu, ga kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä
hŋqua, iquauqä kukŋui mändi kittqäpŋqä itqätaŋgä äquŋguwi.
15 Ämaqä eeqänäŋi, Jisasi Iqu äpqaŋgi äqumbiyäŋgaŋi, yäuŋuä ipu, Iquenyqä
maqänä äupiyi, yeeqä äwikuwi.

---

* **9:1** Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36 † **9:13** Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

16 Iŋganji Iqu quŋi, yatŋqä tii äwikqe. “He iquatäŋi, maŋä-mäkä suŋqä
äunätqäŋäuä?”
17 I tquaŋga, ämaqä hŋqu ämävauqe, “Näqŋqä-vqä Iquki, ŋqä ymeqä dŋä quvqä
ätqäuä kukŋuä matqä itqätaŋgi, Sinyŋqä ätuma äpqänä.
18 Dŋä quvqä iqu iqueŋi, ppqä yätŋqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutŋqe. Ga, iqu
makusewä kuä äsätä, hiquaŋi maŋgtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutŋqe.
Iiŋä etaŋgi nyi, Tqä wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iquauŋi, huätä mamäupŋqä yatŋqä
vqaŋga, iqua iiŋi änä mimäkqä iqäuä” ätukqe.
19 I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquauŋi, “He ämaqä quuvqä maeqiyqä tquenä! Nyi hesä
anäŋi, squäŋganqä pmamqäwä? Ä, hesaŋi haŋä-iqe, squäŋganqä meqämqäwä?”
ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iqueŋi, ätuma bpiyä.”
20 I tquaŋga, qu ymeqä iqueŋi, Iquenyqä itmeqaŋguwäŋga, dŋä quvqä iqu, Ique
hiŋuä äqunäqäŋganji, ymeqä iqueŋi ppqä yätŋqä imäkqaŋga, ymeqä iqu qua iqi
äpäknäqe, iqueqä maŋi makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.
21 I iqaŋga, Jisasi Iqu kanique, yatŋqä tii äwikqe. “Ymeqä tqueŋi, äkŋgata ti
äwimakqäwä?”
Kimaŋi, “Däŋäŋga äwimakqeqä” ätukqe.
22 “Dŋä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä päsätŋqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä,
ii iqa äwätŋqe. Itaŋgi Si nätmatqä hui yätamäkqä iqä-täŋä eŋi, yenyqä huäqä
kuŋganguti, yätamäkqä yeyä” ätukqe.
23 I tquaŋga, Jisasi Iqu iqueŋi, “Si ‘Yätamäkqä iqä-täŋä eŋiuä’ ändŋi, suŋqä
ändnyä? Quuvqä eqiyätquŋuwä iqua, nätmatqä eeqä timäutŋqä imäkpŋqäuä”
ätukqe.
24 I tquaŋganä, kaniqu maŋä yäŋänäqŋqe, “Nyi quuvqä eqiyäŋqä-qe, Si nyi äwa
iqeunji, yätamäkqä nyisŋqä äktqänä” ätukqe.
25 Iŋganji, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäŋi tnäŋä pqaŋgä äqunäqe, Iqu dŋä quvqä
iqueŋi, “Dŋä quvqä kukŋuä matqä, qätä mäwiyqä imäkqä iquki, nyi si, ymeqä iquesa
täŋgi huätä ätimäutnä, ga aŋgi mäpaquvqä isŋqä äktqänä” ätukqe.
26 I tquaŋga, dŋä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueŋi ppqä yäŋänäqŋqä
yätŋqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itaŋga ymeqä iqu pizqänäŋä-qu witaŋga,
ämaqä kuapänäŋi, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi.
27 I witaŋga, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuatqaŋga, iqu
pämä ätqäukqe.
28 Qänakŋi, Jisasi Iqu aŋä iu pmetaŋganji, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua,
quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dŋä quvqä iqueŋi, huätä mandowatqe, suŋqä
iququwä?” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.
29 Iwä, Iqu iquauŋi, “Dŋä quvqä tiiŋi, nätmatqä huisä mändowatqä, kiqä Goti
Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniŋqeqä” aŋgi ätkqeŋqä‡

30-31 Qu iqi ävämaŋi, qua Galili iuŋi jänä ämäwqätäukuwi. Iŋganji Jisasi Iqu,
Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquaunä näqŋqä vätŋqä wiŋganji, Iqu ämaqe,
Iquenyqä “Iqiyqe” näqŋqä mapŋqä diŋqe, mawiŋqä ikqe. Iqu iquauŋi tii ätumiŋqe.
“Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueŋi, itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itaŋga
qu Iqueŋi pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hŋquaqu-hŋque ae äpäwqaŋganji, Iqu
aŋgumä häŋä vauniqeqä” ätukqe.
32 Iqu kukŋuä ii tquaŋgqeŋqe, iqua näqŋqä mämeqä qäyä ipu, ga zä
wiŋganjgqeutaŋi, Iqueŋi yatŋqä mävqä ikuwi.

‡ **9:29** Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45

Qu, “Neyaqä awä iqisaŋi, yoqä naqä-täŋi tqukä?” ätŋguwiŋqä§

33 Iqua Kapänamä ätimäupiyi, aŋiu äpmapiyäŋgaŋi, Jisasi Iqu iquauŋi, “He hänaqä dutaŋi suŋqä ätŋgapätqäŋuwäwä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe.
34 I tquaŋga, iqua hänaqä dutaŋi, “Nyi naqeqä, nyi naqeqä” ätŋgapkuwä etaŋgqeŋqä, kukŋuä hui kima mätquä äpmamiŋuwi.
35 Iqu quamä ae äpmeqetaŋi, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu naqä-pmeqäŋqä wiŋgaŋgutqe, iiŋä iqu eeqänäŋä iquauqä yäpakä, itaŋga iquauqä wäuŋuä-wiyqä hetŋqeqä” ätukqe.
36 I ätuäqetaŋi, Iqu ymeqä wäŋqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueŋi atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe.
37 “Ämaqä hŋqu ymeqä wäŋqä hmbiŋi, Nyiŋqä kŋuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itaŋga Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hŋgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqeŋqä**

38 I tquaŋga, Jonä iqu Jisasi Iqueŋi, “Näqŋqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itŋqä hŋqu, saqä yoqeta dŋä quvqä huätä dowatqaŋgi äqunätanä, ne iqueŋi, ‘Iiŋi mimäkqä panä!’ ätukqueqä” ätukqe.
39 Jonä iqu i tqaŋga, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hŋqu, nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyiŋqä kukŋuä quvqä di maqänä matqä yäŋqiyä.
40 Ämaqä ne hŋgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä.
41 Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etaŋguwiŋqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbŋqä etapquwi, qu hiŋgi metapqä iqä. Qu Goti Iquesaŋi, äŋgui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqeŋqä†

42 “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätŋqä täutaŋä hmbu, ämaqä hŋqueuä suqä imäkqaŋgqä iu hiŋuä äqunätä, asä iiŋä imäkätä quanŋä päkŋgaŋgutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueŋi, haŋä-iqä naqänäŋi wimenä. Ämaqä hŋqua hikä naqänäŋä hŋqu ämepu, iqueqä hiiŋuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huäŋä bu tnämäueqaŋgpqe, ii haŋä-iqä naqä-qe, huizique mämäwqätäuqä yäŋqiyä” ätukqe.
43-44 “Tqä hipa hŋqu suqä quvqeuŋqä äkiyqiyäma uwqaŋgutqe, huätä täwisŋqe. Si iiŋä iŋi, häŋä hea ique-ique pmeqe ämatŋi. Iiŋä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsäŋqeu äktnämäupnuwi. Hipa hŋqunä änyäŋi, ämäwqätäutŋi.
45-46 Itaŋga tqä yukä hŋqu suqä quvqeuŋqä äkiyqiyäma uwqaŋgutqe, huätä täwisŋqe. Si iiŋä iŋi, häŋä hea ique-ique pmeqe ämatŋi. Iiŋä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsäŋqeu äktnämäupnuwi. Yukä hŋqunä änyäŋi, ämäwqätäutŋi.
47 Ä tqä hiŋuä hŋqu suqä quvqeuŋqä äkiyqiyäma uwqaŋgutqe, huätä tquätŋqe. Si iiŋä iŋi, häŋä hea ique-ique pmeqä ämatŋi. Iiŋä miqä isqe, hiŋuä qäquaqu yqänä qŋqä-quki, tä maisquä äsäŋqeu äktnämäupnuwi. Ä hiŋuä hŋqunä äqänäŋi, Goti Iqunä miqeuŋi äpaqutŋi.
48 Tä iiŋä äsäŋqä iqueŋi, *Piweqe mapäkoŋqä ipu, itaŋga te maisquä yäniqeqä.*‡
49 Haki, nätmatqä äpakänä witpŋqä imäkätŋqä-pa, ämaqä eeqänäŋä iuŋi, te äpakänä e imäkäniqeqä.§

---

§ **9:32** Matiu 18:1-5; Lukä 9:46-48 * **9:37** Lukä 9:49-50 † **9:41** Matiu 18:6-9 ‡ **9:48** Asayä 66:24
§ **9:49** Näqŋqä-tŋä hŋqua, kukŋuä iiŋä iqueqä quatiŋqe, tii ätätqäŋäuä. Haki, hiqäva eeqänäŋi, ikikinyäŋä iwimäkätqäŋuwä-pa, te ämaqä eeqänäŋi ikikinyäŋä imäkänä. Hiqäva-imäkqä 2:13

50 Haki äŋguänä etaŋgqä-qe, kiqä ätquäŋqä di qäpu eqäqe, ga aŋgi
ätquänätŋqeŋqe, äänä imäkpni? Hakä eŋqä-paŋuenä ätimäupu, itaŋga äwqä haŋuä
iŋquenä pmapŋqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqeŋqä**

1 Jisasi Iqu aŋä-himqä iuŋi äväma, qua Jutiya iuŋqätä, itaŋga eqä Jotänä
yätäqäŋgisaŋqätä äukqe. Iŋganı ämaqä kuapänäŋä aŋgumä Ique wime-
qaŋguwaŋga, ga Iqueqä suqä hea ique-ique imiŋqä-pa, Goti Iqueqä kukŋuiŋqä
näqŋqä aŋgumä äwimiŋqe.
2 Iŋganı Parisi hŋqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatŋqä tii äwikuwi.
“Neqä suqä duŋi, ‘Ämaqä hŋqu iqueqä apäki huätä ändowatqäŋqä,’ ätnä, ‘ä
mändowatqäŋqä’ ätnänä?”
3 I tquaŋguwäŋga, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu heŋi, suqä äki etapkqäwä?”
4 Iŋganı qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hŋqu, iqueqä apäki huätä dowatätŋqä
etaŋgutqe, iqu huätä dowatqä tuwaŋuä äqiyätä, huätä iŋga dowatätŋqeqä,’
ätkqeqä” ätukuwi.
5 Jisasi Iqu, quŋi kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iiŋä imäkqäpŋqä ätätä tuwaŋuä
äqäkqe, ii he nyuäŋä woyqä imbu, hŋgisanä iqä-quenä etaŋgqetanänjqä” ätukqe.
6 “I etaŋgi, aiŋganı, Goti Iqu nätmatqä eeqänä ipäqiyätŋqä imäkätäqäŋganı,
ämaqe, ‘*Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.*’†
7-8 Iiŋä imäkätäqetaŋi, tiiŋä ätkqeqä. ‘*Qokä hŋqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä
apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqäŋqeqä.*’‡ Goti Hanjuwä
Iqu iiŋä ätkqetaŋi, qäyaqu huiwi hŋquaqu miŋqä, hŋqunä änyinyä pmesiyäŋqeqä.
9 Iiŋä etaŋgi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hŋqunä ämamonyetqe, ii ämaqä
hŋqu mandumakqŋqeqä” ätukqe.
10 Itaŋga qu aŋiu äpmapiyäŋganı, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Jisasi
Ique kukŋuä iiŋqä yatŋqä äwikuwi.
11 I vquaŋguwäŋga, Iqu iquauŋi tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu iqueqä apäki huätä
ändowatätä, apäkä änyä-häŋä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiŋi qui imäkätä,
huizitä huiwä yaŋä hiŋgi ikiqä eŋqä-pa imäkqi.
12 Itaŋga apäkä-pqä ii, iiyqä qoki ävämа, qokä änyä-häŋä hŋque ämuaŋgqe, ii-pqe
huizitä huiwä yaŋä hiŋgi ikiqä eŋqä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wäŋqä isuauŋqe§

13 Ämaqä hui ymeqä wäŋqä isuauŋi, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätŋqä, ätuma
äwimakuwi. Ii ätuma wimeqaŋguwäŋga, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, “Huätä
ätuma upiyä!” ätukuwi.
14 Jisasi Iqu hiŋuä ii äqunäqe, Iqu iquauŋi, upui-hiŋuä ämoqunätä, “Ymeqä wäŋqe,
Nyinyqä qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeuŋi, täsua eŋqä-paŋä yäpäŋgisa epŋqä-qae,
‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe.
15 “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hŋqu Goti Iqunä miqä duŋi, ymeqä wäŋqä
itmetqäŋuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iuŋi, mäpaquvqä yäniqe.”
16 Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hŋqunä-hŋqunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuäŋä
haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äŋguä iwimäkätŋqä yatŋqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmatqä kuapänäŋä-täŋä hŋqu, Jisasi Iqutä kukŋuä ätŋgiyiŋqä**

* **9:50** Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * **10:** Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18 † **10:6** Ipäqäkqä 1:27 ‡ **10:7-8** Ipäqäkqä 2:24 § **10:12** Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17 * **10:16** Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30

17 Jisasi Iqu qaŋä tii wätŋqä iqaŋga, ämaqä hŋqu Iquenyqä tnäŋä äpeyäqe, qoŋä
äwoktäutä, Iqueŋi yatŋqä tii äwikqe. “Näqŋqä-vqä Äŋguä Iquki, nyi häŋä hea ique-
ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.
18 I tquaŋga, Jisasi Iqu, “ ‘Äŋguä Iqukiyqe’ suŋqä dnyä? Ämaqä äŋguänäŋi, Goti
Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe.
19 “Si kukŋuä-suqeŋqe, näqŋqä äyä eŋnä. Ii tiiŋä iquauŋqä,
*‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämaŋqe, huizitä huiwi yaŋä mikiqä
panä. Quwä mämeqä panä. Kukŋuä jänä imäkqä iqueŋi, tiwiqä quaŋgä mätquä
panä. Ämaqeu quaŋgä ätuätnä, mämotauqä panä. Itaŋga tnaqä-tnuŋuau yäpä iqi
qänaknä iqätŋqeqä’*” ätukqe.†
20 I tquaŋga, ämaqä iqu, “Näqŋqä-vqä Iquki, ymeqäŋgatqä suqä iuŋi qänaknä iqa
äpätŋqe, täŋga täsuwänä” ätukqe.
21 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, ique hiŋuä äqunäqetaŋi, Iquenyqä aaŋä kuapänä wiŋgaŋgi,
“Nätmatqä hŋqu si äwa yqänä iŋinyä. Si nätmatqä ämeŋi, ga äwätnä, eeqänä
mbqäŋqä imäkätnä, itaŋga ämaqä aaŋqä etaŋguwiu wisŋqeqä. Itaŋga si qäukuä
yätuŋi yquayä-täŋä hesŋqänänyä. Ii ae imäkŋi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä”
ätukqe.
22 Kukŋuä iiŋä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänäŋä-täŋu etaŋgqeŋqä, iqueqä
äwqä imdaŋi haŋä-iqä ämetä, hipeŋui yäuä äpitä, ävämakqe.
23 I uwqaŋga, Jisasi Iqu hiŋuä ipe-ipe äpäquŋgueyätä, Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-täŋä iqua, Goti Iqunä miqä
duŋi, qeiqinyä ma, yäŋänäqŋqeuta paquvqeqä.”
24 I tquaŋga, iqua Iqueä kukŋuiŋqä yäuŋuä ikuwi. Iiŋqe, Jisasi Iqu quŋi
aŋgumä, “Ymeqä tquenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yäŋänäqŋqeuta
paquvqeqä!” ätukqe.
25 “Kametqä hŋqu, qäkä guä ktäpiqä yäŋä hovqä iu wätŋqe, iqu yäŋänäqŋqä
iutanä wänä. Iŋäqe, ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua, Goti Iqunä miqeu paqupŋqä
yäŋänäqŋqe, kametqä iqueqeuŋi, ämäwqätäunä” ätukqe.
26 Iŋgaŋi iqua yäuŋuä naqänäŋä ipu, tii ätŋguwi. “Iŋi ämaqä qui
imäknätqäŋuwitaŋi, häŋä hea ique-ique pmeqe, tqu meniqiyä?”
27 Jisasi Iqu, iquau hiŋuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iiŋi änä mimäkqä
iqaŋgpqä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yäŋqiyä. Nätmatqä eeqänäŋi, Iqu qäyunä
imäkäŋqiyä.”
28 I tquaŋga, Pitä iqu Jisasi Iqueŋi, “Hiŋuä qunä! Ne nätmatqä eeqänäŋi ävämaŋi,
Si qänaki äyä äkivändäŋunä” ätukqe.
29-30 Jisasi Iqu kimaŋi, “Nyi heŋi naqä-qakuä etqänä. Qua täuŋi, ämaqä tqu-tqu
iqueqä aŋä, käta-käuŋgua, känanyi-känapqa, kanä-känäu, ymeqä, ä wäuŋuä-pqe,
Nyiŋqätä, Ŋqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqätä ävquatämäutqe, tŋäŋqe, asä iiŋä
iqua, aaŋä hävemänäŋqe, inä ämeniqe. Itaŋga iqu haŋä-iqä qäsä mequänä. Iŋi hea
yäpakäŋgaŋi, häŋä hea ique-ique pmeqä meniqe.
31 Iŋäqe ämaqä, täŋga yoqä-täŋä eäŋuwä iutaŋä kuapänäŋä hŋqua, qänakŋi yoqä
maeqäŋqe. Itaŋga täŋga yoqä maeqä eäŋuwi, iŋgaŋi yoqä naqä-täŋäŋqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqeqä” aŋgi ätkqeŋqä‡

32 Qu Jerusälemäŋqä äyäpiyä iuŋi, Jisasi Iqu hiŋuiqä äwimamiŋqe. Iqueqä
wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, yäuŋuä ipu, qänaki äymiŋuwi. Itaŋga huiziqua
zä ipu, qänaki äwivändmiŋuwi. Iŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquaunä
itmeqe, Iqueqä-kiuä haŋä-iqä wimeniqä diŋqä, iquauŋi aŋgumä awä tii ätukqe.

† **10:19** Aŋgumä Itmakqä 20:12-16 ‡ **10:31** Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34

33 “Qätä nyipiyä. Täŋganı ne Jerusälemäŋqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yäŋinı,
Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueŋı, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukŋuä-suqeŋqä
näqŋqä iquauqätä, hipa iunä wipŋqäuä. Itaŋga iqua Iqueŋı, kukŋuä ämitäpu, ‘Iqu
äpäkonätŋqeqä’ tpŋqäuä. Iŋganı qu Iqueŋı, ämaqä Israitqä iqua qäyä etaŋgi, huizi
iquau-mända wipŋqäuä.
34 Iŋı ämaqä iiŋä iqua, Iqueŋı ewiiqä kukŋuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu,
guä yäŋä-täŋı ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etaŋgi hiunji hŋquaqu
päwqaŋga, hŋquququeŋı ävauniqeqä” ätukqe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatŋqä äwikiyiŋqä§

35 Itaŋı, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikŋä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqŋqä-vqä
Iquki, Si yeqä äyeŋganŋgi yatŋqä äkiyqueuŋı, imäktŋqeqä” ätukiyi.
36 I tquaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu iquaquiŋı, “Nyi qe squä qemäkmqä äqeŋgiyä?”
ätukqe.
37 I tquaŋga, iquaqu naqä pmanyiyäŋqä wiŋganŋgi, Jisasi Iqueŋı, “Si yoqä
naqä ämetnä, ämaqä ämitŋäŋganı, ye hŋqu saqä hipa ämuaŋgisa, itaŋga hŋqu
qunamäuqäŋgisa pmenyqueŋqä äyeŋgiyä” ätukiyi.
38 Iiŋä tquaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu iquaquiŋı, “Qe iiŋqä yatŋqä iqiyi, änyä maqŋqä
eŋinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyäŋqe, qe-pqä inä änyiyäŋqätanä? Itaŋga, asŋä Nyi
meqaŋgqä-pa, qe-pqe ämayäŋqä-tanä?”
39 Iŋı, “Ye imäkeŋqueuä” ätukiyi.
Jisasi Iqu iquaquiŋı, “Eqä-häkä nyi nmqä iqeuŋı, qe-pqe inä änyiyäŋqeqä, itaŋga
asŋä Nyi meqaŋgqeuŋı, qe-pqe inä mayäŋqeqä.
40 I etaŋgi, Nyaqä hipa ämuaŋgisatä, ä qunamäuqäŋgisatä pmanyiyäŋqe, Nyi
atäuŋuä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hŋquaqu atäuŋuä itä, zä-hawi ämaqä
iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukqe.
41 Wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquaŋginyä äwiyäpiyä
iutaŋı, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi.
42 Iŋganı Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqŋqä äyuwä.
Ne Israitqä qäyä etaŋgi, huizi iquau miqä epiyä iqua, yäŋänäqŋqetä, yoqä naqetä
ämapu, quwqä ämaqeuŋı, äwiŋqä quwqä dunä qänaknä ipŋqä iwimäkätqäŋäuä.
43 Iiŋä etaŋgi, hiyaqä awä iqiŋı, suqä tä mäwiqä itŋqeqä. Oeyqä. Ämaqä
hŋqu, hiyaqä awä iqisaŋı, hiqä ämeyätŋqä wiŋganŋgutqe, iqu heqä wäuŋuä-eyqä-qu
pmetŋqeqä.
44 Auä, ämaqä hŋqu, hiqä naqä pmetŋqä wiŋganŋgutqe, iqu hiyaqä wäuŋuä-eyqä
hiŋgäŋqä-qu pmetŋqeqä.
45 Ii tii etaŋgqä dutayi. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iiŋi asä inä imäkqiyä.
Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäuŋuä yätamäkqä wipŋqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe,
iquau wäuŋuä yätamäkqä ävätä, Iqueqä häŋä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänäŋä
iquau aŋgu mbqä imetŋqä äpkqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique äŋguä iwimäkkqeŋqä**

46 Itaŋı Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, aŋä himqä Jeriko
ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänäŋitä ävämeqaŋguwäŋganı, ämaqä hiŋuä pisqä,
Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hikŋä iqu, huäŋqä maŋä iqi äpme, mbqä nätmatqä
isuauŋqä tquämanmiŋqe.
47 Iqu, “Jisasi Nasäretqätaŋä Iqueqä” tqaŋgä äwiyäqetaŋı, aawqä yäŋänäqŋqä
ätätä, tii ätkqe. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyiŋqä huäqä äkunänä.”
48 I tquaŋga, ämaqä kuapänäŋı, iqueŋı äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi.

§ **10:34** Matiu 20:20-28 * **10:45** Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

Ii qäyä ätquaŋgä, iqu aawqä yäŋänäqŋqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyiŋqä huäqä äkunänä” ätukqe.
49 Jisasi Iqu iqi ätqepäqe, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqe.
Iŋganı qu hiŋuä pisqä iqueŋi, “Iqu siŋqä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqe haŋuä äknätnä biyä” ätukuwi.
50 I tquaŋguwäŋganı, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqe, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.
51 Iqu äwimeqaŋga, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqe.
“Näqŋqä-vqä Iquki, nyi aŋgumä hiŋuä qänmqä nyimäkiyä” ätukqe.
52 I tquaŋga, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, äŋguä ikimäkqiyä” ätukqe. Asä qäŋganı, iqu hiŋuä äŋguä äqänätä, Jisasi Ique hänaqeu qänaki äwivändkqe.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qoŋqä-qu eŋqä-pa, Jerusälemä ätimäukqeŋqä**

1 Itaŋga iqua, Jerusälemä-täŋä qäqi timäupŋqä ipiyäŋganı, aŋä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqoŋä Olipä iu ätimäukuwi. Iŋganı, Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋquaqui, hiŋuiqä ändowatätä, tii ätukqe.
2 “Qe aŋä-himqä näŋinyqä winyqä. Qe yäpä iŋgisa äwäsiyäŋganı, doŋgi hipkä hŋque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Doŋgi iqueŋi, ämaqä hŋqu haqeqi mäpmeqä imiŋqä iquvi. Iqueŋi guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqe.
3 “Ämaqä hŋqu, ‘Qe doŋgi gue, suŋqä hiweqinyqä’ qesqaŋgutqe, qe kimaŋi, ‘Naqä Iqueqä wäuŋuä-täŋiqä. Ga Iqu ämaqä huisä aŋgumä maqänä dowatäŋqiyä,’ suinyqä” ätukqe.
4-5 I tquaŋga, iquaqu äwiyi, doŋgi hipkä hŋqu, hänaqä iqi, aŋä qŋqaŋä-täŋä iqi guä qäyänätaŋgi äquŋgiyi. Iquaqu eweqaŋgiyäŋga, ämaqä iqi ätqäumiŋuwä hŋqua, iquaquiŋi, “Doŋgi iqueŋi suŋqä eweqinyqä?” ätukuwi.
6 I tquaŋguwäŋga, iquaqu quŋi, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquaŋgiyäŋga, ämaqä iqua, iquaquiŋi, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.
7 Iŋganı, iquaqu doŋgi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, doŋgi iqueä haqeqi ipteqaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe.
8 Iŋganı ämaqä kuapänäŋi, quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäuŋuiuŋi ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi.
9 Ämaqä hiŋuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.
“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätŋqä Tqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu äŋguänäŋä iwimäkqiyä.
10 Neqä awiqu Dewiti iquesaŋä äpätŋqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu äŋguä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”
11 Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqe, hiqäva-imäkqä aŋiu äpaquväqe, nätmatqä eeqä hiŋuä äqunäkäkqe. Ae hea äyä eqaŋga, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaniŋqä äukqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hŋque qui imäkkqeŋqä†

12 Awiŋganı, qu Betanisa äpäpiyäŋganı, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe.
13 Iŋganı Iqu zä-eaqä hŋqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutaŋgi äqunäqe, häukuä wiqäŋqä hiŋuäŋqä äukqe. Näŋi ätimäuqe, aaŋqä, quwqenä änyätaŋgi äquŋgqe. Iŋganı zä-eaqä häukuä qäyqäŋga mayi.

---

* **11:** Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † **11:11** Matiu 21:18-19

14 Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaqe-pqä hui aŋgumä häukui äkndopu,
makŋqä danä ipnuwiqä.”
Iwä Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, iiŋä äyä tquaŋgi äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäuŋuä imäkmiŋuwä iquau huätä äpäsäwqatkqeŋqä‡

15 Jerusälemä ätimäupiyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täkŋä yäpä iŋgisa äpäyäqe,
Iqu ämaqä mbqä wäuŋuä imäkätqätaŋguwä eeqänäŋi, huätä äpäsäwqatkqe. Itaŋga
ämaqä mbqä huitaŋi tŋäŋqä imäkäpu vätqätaŋguwä iquauqä hevqetä, ämaqä yŋŋä-
heeqe mbqä itqätaŋguwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe.
16 Itaŋga hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iqiŋi, nätmatqä hui mbqä ipŋqä
mäpeyqäŋqä imäkkqe.
17 Iqu ämaqä näqŋqä ävätä, “Goti Iqueä tuwaŋuiuŋi, tiiŋä äqänä.
‘Ŋqä aŋiŋqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aŋiqä” tpnuwiqä.’§
Iŋä-qe, he *quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä aŋä** eŋqä-paŋä imäkätqäŋäuä” ätukqe.
18 Iŋganji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, qätä iiŋä
äwipiyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpŋqä diŋqä huäŋqä huiŋqä qävqä ikuwi. Qu zä
ikuwi, ämaqä kuapänäŋi, Jisasi Iqueä näqŋqä vqaŋgqeŋqä yäuŋuä ipu, miiqä yäŋä
iqaŋguwitanji.
19 Heaetäŋi, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, aŋä-himqeuŋi
äväma äukuwi.

Goti Iqueŋqä tääqä ätäpu, yatŋqä vqeŋqä†

20 Awiŋga zä-hiŋuitäŋi, qu huäŋqeu äwäpiyäŋganji, zä-eaqä hiŋuä äquŋguwi,
quatä buta himqä yätuŋqä yäuä pitaŋgi äquŋguwi.
21 I äqunäpiyiŋqä, Pitä iqu kŋuä indqänäqe, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si hiŋuä qunyä!
Zä-eaqä äkasuwä ätuŋä iqu, yäuä ae äpiqeqä” ätukqe.
22 I tquaŋga Jisasi Iqu iquauŋi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.
23 “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hŋqu qoqoŋä hŋque, ‘Ävauätnä eqä-pŋä bu
päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mŋi, ‘Matimäuqä yäŋqiyä’ kŋuä mämeqä eä, ‘Iiŋi
ätimäuŋqiyä’ kŋuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqaŋgutqä dunä ätimäuŋqiyä” ätukqe.
24 “Iiŋä etaŋgi Nyi he etqä, nätmatqä huiŋqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatŋqä
ävquwi, ‘Ne ämeŋqunä’ kŋuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapŋqäuä.
25-26 Itaŋga he Goti Iqueŋqä tääqä tpŋqä ätqäpiyäŋganji, he hŋqutä äwqä
äkasuwä-täŋä eäŋuwi, iŋi iqueqä suqä quvqä etquetŋqeŋqä äwqä haŋuä imäknäpu,
hui imäuquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqe huätä
ämaemäutä, äwqä haŋuä imäknäŋqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äŋgisa ämeŋäwä?” ätukuwiŋqä‡

27-28 Qu aŋgumä Jerusälemä ätimäupiyäŋganji, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täkŋä
yäpä iŋgisa ikitqätaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä
iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmatqä tä imäktŋqe, yoqä naqe,
äŋgisa ämeŋäwä? ‘Si ii imäktŋqe’ tqu äktkqäwä?” ätuäpu yatŋqä äwikuwi.
29 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “Nyi yatŋqä hŋqu hemqänänjqä” ätukqe. “He Nyi
yatŋqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäuŋuä tä imäkmqä yoqä ändapkqä Iqueŋqe, etmqänä.
30 Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asŋä-qäyqä iqu wäuŋuä imäkmiŋqe, yoqä naqe,
qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”
31 Iŋganji quwqä-quwä tii ätŋguwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutaŋiqä’ tquaŋguatqe,
Iqu tiiŋä natäŋqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, suŋqä itqäŋuwäwä?’

---

‡ **11:14** Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § **11:17** Asayä 56:7 * **11:17** Järämai 7:11 † **11:19** Matiu 21:20-22 ‡ **11:25-26** Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

32 Iŋäqe, ne ‘Ämaqetanjqä’ tuatuŋquäta? I matqä yatuŋqueqä” ätŋguwi. Ämaqe,
“Jonä iqu, hiŋuä-tqä-queqä” kŋuä indqänätaŋguwiŋqe, zä ipu, matqä ikuwi.
33 Iŋi qu kimaŋi, “Ne maqŋqeqä” ätukuwi.
I tquaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-täŋä eämä, wäuŋuä
e imäkätŋqeŋqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kukŋuä ktqä, wainqä wäuŋuä miqä quvqä iquauŋqä**

1 Iŋgaŋi Jisasi Iqu quŋi, kukŋuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu guä-wainqä vowä
ikqäwätä, täknä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätŋqä, hikä
huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäuŋuiuŋqä hiŋuä äqumbu pmeqä aŋä quäuqä
ämätäqe, itaŋga wäuŋui, ämaqä mbqä meqä imäkpŋqä hŋquauqä hipa iu äwimä,
aŋä kiŋä nämqä wäniqe. 2 Iwä häukui yäuä änduqäŋgaŋi, iqu iqueqä wäuŋuä-wiyqä
hŋque, wainqä häukui hui äpatäpu wipŋqä, wäuŋuä miqä iquauŋqä dowatäniqe.
3 Iqu ätimäuqaŋgaŋi, wäuŋuä miqä iqua, iqueŋi a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu,
nätmatqä hui a maqätqä aŋgumä dowatpnuwi.
4 Iŋi wäuŋuä-wiyqä hŋque aŋgumä inä dowatäniqe. Wäuŋuä miqä iqua iqueŋä-
pqe nyuäŋiu äpäsäpu womba-iŋqä itquapnuwi.
5 Ii qäyä iqaŋgpi, Iqu hŋqu-pqä inä dowatäniqe. Iŋgaŋi qu iqueŋi pizqä päkpnuwi.
Itaŋga kuapänäŋi, suqä asä ii itquapnuwi. Hŋquauŋi, ptqä äpäsäpu, itaŋga
hŋquauŋi, pizqä päkpnuwi.
6 Iŋgaŋi iqueqä ymeqä, iqueŋqä kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe.
Iwä yäpaki, ‘Wäuŋuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueŋi, qätä wipŋqäuä’ ätätä, iqu,
iqueqä ymeqä ique dowatäniqe.
7-8 Iŋgaŋi wäuŋuä miqä iqua, ‘Kaqä ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi.
‘Maqänänyä! Pizqä äpäsanä. Ga iqueqä wäuŋuä tä, neqä nemänätŋqänänyä’
ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpiyi, iqueä huiwi wäuŋuä täknä yäpaqä
mäŋgisa matnämäupnuwi.
9 Iŋgaŋi kaqä wäuŋuä iutäŋä kawiqu, äänä yäniqe? Iqu äpätä, wäuŋuä miqä
iquauŋi pizqä äpäsätä, wäuŋui huizi iqua mipŋqä väniqe.
10 Iŋi he Goti Iqueä buki a matäuqä itqäŋuwäta?
*‘Hikä-aŋä-mätqä iqua, hiki quvqä wäuŋuä maeqä hiŋuinä äquŋguwi, hikä iiŋä
iqu, aŋä quea eŋqä-paŋä, aŋä yäŋänäqŋqä imäkqä-queqä.*
11 *Iŋi tä, Naqä Iqueqä imäkqaŋgi ne hiŋuä äqunätaqe, äŋguänäŋä äqunäŋu.’* ”†
12 Iqu i tquaŋga, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukŋuä ktqä ii, iquauŋqä
äyä tqaŋgqeŋqä näqŋqä ekuwi. Iŋgaŋi iqua, Iqueŋi guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä
kuapänä etaŋguwiŋqä zä wiŋgaŋgi qanyä äväma äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqeŋqä‡

13 Ämaqä naqä iqua, Parisi hŋquatä, Heroti iqueŋqä äwinyämiŋqä hŋquatäŋi,
Jisasi Iqu kukŋuä quvqä hui tqaŋgutqe äkäpŋqä, Ique yamwiqä wipŋqä
ändowatkuwi.
14 Ique äwimapiyi, “Näqŋqä-vqä Iquki, ne Tqä suqeŋqä näqŋqä tii eŋu. Ämaqeuqä
yoqeŋqätä, quwqä äwiŋqeŋqätä kŋuä mindqäŋqä itnä, suqä jänänäŋinä imäkätnä,
Goti Iqueqä suqeŋqä qäyunä ämotquetqäŋnä. Iŋi Si kŋuä äänä äkiyqiyä? Romätaŋä
ämiqä naqä Sisa iqueŋi, ne mbqä takisi ävquatuŋquätanä, mävqä iquatuŋquätanä?”
ätukuwi.

---

* **12:** Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19 † **12:11** Apqä Bukä 118:22-23 ‡ **12:12** Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26

15 Iqua yatŋqä naqä-qakuä mävqä iqaŋguwiŋqe, Iqu näqŋqä eäqe, kima tii ätukqe.
“He Nyi yamwiqe, suŋqä nyiyqä? Mbqä hikä hŋqu, Nyi hiŋuä qunmqä äma
quveppu.”
16 Iqua hŋqu äma pqaŋguwäŋga, Iqu quŋi ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäŋi,
tqueqä pmenä?” ätukqe.
Qu, “Romätaŋä naqä iqueqeqä” ätukuwi.
17 Iqu kimaŋi, “Iŋi, nätmatqä Sisa iqueqä etaŋgutqe, ii kaqä-que wipŋqeqä.
Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etaŋgutqe, ii Goti Ique wipŋqeqä” ätukqe. I
tquaŋga, qu Iqueä kukŋuiŋqä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua aŋgumä vauqeŋqä ätukqe§

18 Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, aŋgumä häŋä mävauqä ipnuwiqä’
ätmiŋuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatŋqä tii äwikuwi.
19 “Näqŋqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuŋi, Israitqä iqunenyqä tiiŋä ätätä äqäkqe.
*‘Ämaqä hŋqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, käŋguequ apäqŋqä
ämetä, kätequenyqä tŋäŋqä hiätŋqe, ymeqä hemeŋqiyä.’**
20 Itaŋga hiŋuiqänäŋi, ämaqä 7 hŋguiqua äpmamiŋuwi. Itaŋga iŋguiquautaŋi,
kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqäŋga äpäkoŋgqe.
21 Itaŋi käuŋguequ apäqŋqä iiŋi ämeqe, ymeqä meämeqäŋga äpäkoŋgqe. Itaŋga
käuŋgua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkoŋgqe.
22 Iŋi eeqänäŋä iŋguiqua, apäkä iiŋi ämapiyi, qu ymeqä meämeqäŋga äpäkoŋguwi.
Yäpaki, apäkä ii inä äpäkoŋgqeqä.
23 Iŋi, ämaqä äpäkombqä iqua äŋgumä ävauqaŋguwäŋgaŋi, apäkä eeqäŋguiqua
ämamiŋuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.
24 Iiŋä tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänäŋqeŋqätä,
itaŋga Iqueä yäŋänäqŋqeŋqätä maqŋqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä.
25 Hea iŋgaŋi, ämaqä ae äpäkombqä iqua aŋgumä ävaupiyäŋgaŋi, qokä-apäkä
mämaŋqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu eŋätqä qäukuä yätuŋä iqua äpmeŋuwä-pa, iiŋä
pmapnuwiqä.
26 Itaŋgi ämaqä äpäkombqä aŋgumä ävaupnuwäŋqe, Nyi yatŋqä hemqeqä. He
Mosisi iqueä tuwaŋuä zä-yäŋä-täŋi tä äŋgqeŋqä a matäuqä itqäŋuwenda? Iŋgaŋi
Goti Iqu Mosisi iqueŋi, ‘*Nyi Aprähamä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä*’†
ätukqeqä.
27 Goti Iqu, ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauqä manä. Ämaqä häŋä äpmeŋuwä
iquauqä Goti Iqueqä. Iiŋä etaŋgi, Aprähamä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkoŋguwä-
qe, häŋä yqänä äpmeŋä. Iiŋä eŋqä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqäŋäuä”
ätukqe.

Kukŋuä-suqä naqänäŋä, huizi iquau ämäwqätäuŋqä iqu, äsqukuä?‡

28 Iqua kukŋuä yqänä tätqätaŋguwäŋga, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqu äpäqe,
qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatŋqeuŋi, kima äŋguänä äyä tquaŋgi äwiyäqe, iqu
Jisasi Ique yatŋqä tii äwikqe. “Kukŋuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi
iquau kiŋganä ämäwqätäuŋqe, äkisqukuä?” ätukqe.
29 Iqu yatŋqä ii vqaŋga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kiŋganäŋä iqu, tiinji.
*‘Israitqä iquenä, kukŋuä tä qätä äŋguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-
kiuänäŋä Iquvqä.*

---

§ **12:17** Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * **12:19** Kukŋuä-suqä 25:5 † **12:26** Aŋgumä Itmakqä 3:6 ‡ **12:27** Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28

30 *Itaŋga Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueŋi, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä,*
kŋuä indqäŋqetä, yäŋänäqŋqetäŋi, Ique näwe äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä
kiŋguätŋqeqä.’§
31 Itaŋi huizi iqu tiiyi.
‘Si tqä-täuŋqä äkinyätŋqä-paŋi, ämaqä si-täŋä iqi äpmeŋuwä iquauŋqä-pqe, inä
*kinyätŋqeqä.’**
Suqä iquaquiŋi, huizi iqua mämäwqätäuqä eŋäuä” ätukqe.
32 I tquaŋga, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqu tii ätukqe. “Näqŋqä-vqä Iquki, Si naqä-
qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aaŋqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme.
33 Itaŋga ne neqä qeqä-quuvqe, kŋuä indqäŋqe, yäŋänäqŋqe, Goti Iqueŋi,
ävätanä, Iquenyqä kiiŋä neŋguätŋqe. Itaŋga neqä-neuäŋqä änenyätŋqä-pa, ämaqä
huizi iquauŋqä-pqe inä neŋguätŋqe. Ne iiŋä ituŋque, ii naŋuä, nätmatqä
huitaŋä-huitaŋätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeuŋi, suqä tquaqu
ämäwqätäuŋinyqä” ätukqe.
34 Jisasi Iqu, ämaqä iqu kŋuä äŋguä indqänätä tquaŋgi äwiyäqe, iqueŋi tii ätukqe.
“Si Goti Iqunä miqeuŋi, qäqiqi äpmeŋinyä” ätukqe. Iutaŋi, ämaqä eeqä zä ipu, Ique
yatŋqä hui mävqä ikuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

35 Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä mätnätaŋgqä iqi näqŋqä ävätä, tii ätukqe.
“Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqua, Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique
atäuŋuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqŋqä äänä epu
tätqäŋä?
36 Dewiti iqunäŋi, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, ique kŋuä vqaŋgi, tii ätkqe.
‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqeqä. “Nyi Tqä himä-wiuŋqä iquauŋi,
Saqä yäpä iqi pmuatekimniqäŋgaŋqe, Si Nyaqä hipa ämuaŋgisa pmettŋqinyä,”
ätkqeqä.’
37 Iŋi änääŋgä? Kraisi Iqueŋi, Dewiti iqunä, ‘Ŋqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe,
Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeqä’ änääŋqä tätqäŋäuä?” ätukqe.
Ämaqä kuapänäŋi, qu Jisasi Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpiyäŋgaŋi, yeeqä imiŋuwi.

Wopqä ipu, kukŋuinä tqä iquauŋqä, wa wipiyä‡

38 Jisasi Iqu näqŋqä ävätäqä iŋgaŋi, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kukŋuä-suqeŋqä
näqŋqä iquauqä suqä quvqeŋqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauŋqe, kiiŋä äwinyänä.
Gquä quäuqä ipmbu qaŋä upŋqäuä. Ququawä aquväqŋqeuŋi, ämaqe iquauŋi,
‘Hiunjiŋganjqä’ tupŋqäuä.
39 Aŋä aquväqŋqeuŋi, aŋä äŋguä iqinyä pmapŋqäuä. Ymisaŋä naqä imäkqäŋgaŋä-
pqe, aŋä äŋguä iqinyä pmapŋqäuä.
40 Iŋi qu apäqŋqä iuauŋi, quaŋgä ätuäpu, quwqä aŋi quwä mapŋqäuä. Qu
tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quaŋgä tquäpŋqäuä. Iqu suqä
quvqä iwäsäuniqäŋgaŋi, ämaqä iiŋä iqua, quwqä haŋä-iqe, ämaqä huizi iquauqe,
ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

Apäkä apäqŋqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqeŋqä§

41 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqaŋguwä-täŋä iqi äpmeqe, ämaqä
mbqä tnämäuqaŋguwi, hiŋuä äqunä äpmamiŋqe. Ga ämaqä mbqä hatŋä-täŋä
kuapänäŋi, mbqä hävemnäqŋqä ätnämäumiŋuwi.
42 Iŋgaŋi apäkä nätmatqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wäŋqä hnjuaqunä
ätnämäukqe. 43 Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau, tääqä

§ **12:30** Kukŋuä-suqä 6:5 * **12:31** Hiqäva-imäkqä 19:18 † **12:34** Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 ‡ **12:37** Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47 § **12:40** Lukä 21:1-4

ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmatqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iiyqe, eeqänäŋä iuqe, ämäwqätäuqiyä.
44 Itaŋga qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutaŋi, wäŋqä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iiŋä ma, mbqäŋqä äwa itä iiyqä quuvqäŋqä äwiŋqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aaŋqä pmeŋqiyä” ätukqe.

13

*Haŋä-iqä hea yäpakäŋga timäuniqeŋqä**

1 I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋiutaŋi yäpaqäŋgisa ätimäwa pqaŋgaŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquaminqä hŋqu, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäkqä aŋi hiŋuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, aŋä qeqätqetäŋi, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iiŋqä maŋä matqä yaŋqunä” ätukqe.
2 I tquaŋga Jisasi Iqu iqueŋi, “Si aŋä naqä tä mätnätaŋgqä tquauŋi hiŋuä äqunäŋnä? Hikä iqua yäŋqä-mäŋqeu yqänä tii makŋqä, qäpu heniqeqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.
3-4 Jisasi Iqu qoqoŋä Olipä iu, hiqäva-imäkqä aŋä näŋgisa mätnätaŋgi äqunä pmetaŋgaŋi, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itaŋga Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iqueŋi yatŋqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iiŋi, äkŋga timäuniqä iiŋqä, natiyä. Itaŋga ne squä-ganä mänätqueqaŋguti, ga ne iutaŋi näqŋqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiiŋä tqua timäuniqeŋqä äyä änatqiyä,’ kŋuä neyäniŋqäuä” ätukuwi.
5-6 Yatŋqä ii vqaŋguwäŋga, Iqu iquauŋi, tii ätukqe. “Qu quaŋgä etäpu, hiqä kŋuä indqäŋqä qui emäkqäŋqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hŋqunä-hŋqunä ätimäuqisäpu, Ŋqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänäŋä iuqä kŋuä indqäŋqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä.
7 Itaŋga he ämaqe mäkä naqänäŋä päuŋgeyqaŋguwi qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiŋä daŋä hui mäkä äunätqäŋäuä’ tqaŋgä qätä äwiyäpiyäŋgaŋi, he zä ipu, yäuŋuä-yäuŋuä miqä pa iqäpŋqä. Nätmatqä iiŋi ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä.
8 Ämaqä huitaŋä iqua, hueqä-himqä huitaŋä iquatäŋi, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hŋqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäŋi, mäkä humbnuwiqä. Hŋqäqiŋi, qua ekä yäniqeqä. Itaŋga hŋqäqiŋi, buayä dä naqänäŋä timäuniqeqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipŋqä täŋä-huŋqä ämetqäŋuwä-paŋi, nätmatqä iiŋä iqua-ganä timäuniqeqä.
9 Iiŋä etaŋgi, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kukŋuä mitqä iquauŋqä etma upnuwi. Itaŋga aŋä aquväqŋqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itaŋga qu Nyi mändi äŋgittqiyäpu, he aŋä-himqeutaŋä ämaqä naqä iquauä hiŋuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä eeqä tupŋqeŋqä.
10 Itaŋga Ämaqä eeqänäŋä, qua äwitqutäŋqä-pa, qu kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqe, qätä-ganä wipnuwäŋqeqä.
11 Itaŋga qu etmepu, kukŋuäŋqä etma uwqaŋgpqe, ‘Ne kukŋuä äänä tatuŋquäwä?’ kŋuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Iŋganj kukŋui, he matqä, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu täniqeqä. Iŋi, he kŋuä Goti Iqu etapqaŋgqenä tqäpnä.
12 Ämaqä hui quwqä käta-käŋgueque, huiziqua ique pizqä päkpŋqä iiŋqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itaŋi kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitaŋinä itquapnuwiqä. Itaŋga ymeqä iqua, kunaqä-kunuŋuautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä.

---

* **13:** Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36 † **13:9** Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

13 He Nyaqä yoqä-täŋuenä etaŋgi, ämaqä eeqänäŋi himä-wiuŋqä emäkqäpnuwiqä.
Iŋäqe qokä-apäkä haŋä-iqä qäpu etqäŋgaŋqä yäŋä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti
Hanjuwä Iqu häŋä iqumuatäniqeqä” ätukqe.
14 (Ämaqä kukŋuä tä a ätäutäqä iqu, näqŋqä äŋguänä mequätŋqe.) “He nätmatqä
qui imäkqä quvqänäŋä iqu aŋä pmua imäknäŋqä iqi tqäutaŋgi qumbnuwiqä. Iŋganı
qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeŋuwä iqua, ze, qoqoŋä yätuŋqä yqäpŋqä.
15 Ä ämaqä aŋä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäŋi ikuapmäutäqäŋganı,
iqu aŋä yäpä yäŋgisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmatqä aŋä yäpä iŋgisa witaŋgutqeŋqä
kŋuä mindqäŋqä itä, hämänänä zä uwquäŋqä.
16 Ŋŋ ämaqä, iqueqä wäuŋuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metŋqä
aŋgumä mäwqä iquäŋqä.
17 Itaŋga, apäkä äwqä-täŋä iuauŋqätä, ymeqä aŋuäŋqä-täŋä iuauŋqätäŋi, zä
maqänä mäwqä iqaŋgpqeŋqe, huäqä kiiŋä huŋqeqä.
18 Nätmatqä quvqä iiŋi, yuŋuä quŋqäŋga matimäuqä yätŋqä diŋqe, he Goti
Hanjuwä Iqueŋqä tääqä tqäpŋqeqä.
19 Itaŋga haŋä-iqä iŋga timäuniqe, naqänäŋä ämäwqätäuniqe. Goti Iqu
qua imäkkqäŋgata täŋga tiŋqe, haŋä-iqä tqutä asänäŋi matimäuqä imiŋqeqä.
Qänakndaŋä-pqe, iiŋi matimäuqä yäniqeqä.
20 Haŋä-iqeŋqe, Naqä Iqu, ‘Wäŋqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä. Iqu iiŋä mimäkqä-
säpi, ämaqä eeqänä qui imäkŋgäpniŋgä. Iŋäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqäŋqä atäuŋuä
ikqä iquauŋqä kŋuä indqänätä, wäŋqäpu hiätŋqä imäkäniqeqä” ätukqe.
21 “Iŋganı ämaqä hui, ‘He hiŋuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Iqu ique
atäuŋuä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Näŋi äpmenä’ etqaŋgpqe, he qätä mäwiyqä pa
iqäpŋqä.
22 Ii tiiŋä etaŋgi. Ämaqä quaŋgä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqäŋqä
Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kŋuä iqä mapŋqeŋqä,
nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋi imäkpnuwiqä. Quaŋgä-tqä iiŋä
iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä iquauŋi, qäyasäqi ätuma
wanä-tpu ipnuwiqä. Itaŋga ämaqä huizi, ‘Nyi hiŋuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänäŋä
imäkpnuwiqä.
23 Iiŋä etaŋgi nätmatqä eeqä timäuniqeŋqä Nyi ganä awä näwi etqä. Iŋi he yasämä
mimbiyä.
24-25 Itaŋga, haŋä-iqä naqänäŋä ae etqä iqua qäpu hiqaŋganı, maqänäŋi *mäptqä
iqu hea äwitä, qaŋuä iqu mäyäŋqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätuŋi äväma qua
täu qiyäpäkŋgaŋguwäŋga, ga nätmatqä yäŋänäqŋqä qäukuä yätu äwiŋuwi ämeŋä
ipnuwiqä.*‡
26 Iŋganı qu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yäŋänäqŋqetä,
Iqueqä we-huŋqä naqänäŋä itä pqaŋgi qumbnuwi.
27 Iŋganı Iqu eŋätqä iquau ändowatätä, ämaqä ‘Ŋqeqä’ ätätä atäuŋuä ikqä
iquauŋi, qäukuä-qua hituŋuä äwitqutäŋqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.
28 Itaŋga zä-eaqä iqu ämetquetŋqeŋqä näqŋqä mapiyä. Kiqä äpa iuŋi, eqä yqänä
änyä, quwqä mŋi änyä-häŋä iŋgqäqe, näqŋqä tiiŋä iqäpŋqä. Yuŋuä äqunätŋqe
qäpu eätä, mäptqä dŋä hinätŋqe, qäqi etaŋgiyqä.
29 Asä iiŋi, he nätmatqä Nyi etqäqä iiŋä ii timäwäwqaŋgi äqumbiyäŋganı, he
näqŋqä tiiŋä hipnuwiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätŋqä aŋä hänaqä iu näwe
tqäutaŋgiyqä.
30 Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea iŋga pmapnuwä iqua, qu mapäkoŋqä yqänä
pmetaŋguwäŋga, nätmatqä eeqänäŋi timäuniqeqä.

‡ **13:24-25** Asayä 13:10; Joeli 2:10

31 Qäukuitä, quaetä qäpu heniqe. Mä Nyaqä kukŋui qäpu maeqä yäniqe.
32 Iŋäqe nätmatqä iiŋi äkŋga timäuniqä iiŋqe, ämaqä hŋqu änyä maqŋqä eänä.
Ynaunjqä qäukuä yätutaŋä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäŋi, ne änyä maqŋqä eäŋunä.
Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä.
33 Nätmatqä iiŋi äkŋga timäuniŋqeŋqä änyä maqŋqä eäŋuwä-qae, yasämä
ätuäqämepu, hiŋuä äqumbu pmetpŋqe.
34 Ii tiiŋä eŋqä-paŋi. Ämaqä hŋqu kiŋä hmqä wätŋqä, ga iqu, iqueqä wäuŋuä-
wiyqä iqua, iqueqä aŋä mipŋqä ävqä-paŋä iiŋiyi. Ga wäuŋui, ique-iqueqä äpatätä,
kikiŋä väniqe. Iŋi, hänaqä qŋqaŋä miqä iqueŋi, ‘Yasämä ätuäqämanä pmettŋqeqä’
tuäniqe.
35-36 Iiŋä etaŋgi, ‘Kaqä aŋä-täŋä iqu, heaetäŋä-qe, ä quaesqäŋgaŋä-qe, ä zäŋqä
kŋuä duätqätaŋgaŋä-qe, ŋŋ zä we-huŋgaŋgaŋä-qe, äkŋga ti päniqätiyä-qe’ änyä
maqŋqä eäŋäuä. Iiŋqe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, ‘Iqu iŋga päŋqiyä’ kŋuä
maeyätaŋga, äpätqe, hiqaqä witaŋgä hiqäŋqä iiŋqäuä.
37 Nyi kukŋuä etqe, qokä-apäkä eeqänäŋä iu ätquä. ‘Ga yasämä ätuäqämapu
pmäpŋqä iiŋqä’ etqänä” ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpŋqä ätŋguwiŋqä**

1 Hiunji naqänäŋä Pasopa ätätqäŋuwä iqutä, bretqä yeŋuä qo-matäuqä hiunji
iquatä timäutŋqä, hiunji hŋquaqu änyä äwämiŋqe. Iŋgaŋi hiqäva-imäkqä naqä
iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatäŋi, kukŋuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique
maqŋqä itmetanä pizqä päsatuŋque, äänä imäkatuŋquäwä?” ätŋguwi.
2 “Ämaqe hiŋuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqeŋqe, ne suqä iiŋi, hiunji naqänäŋäŋga
mimäkqä yatuŋqueqä” ätŋguwi.

Apäkä hui, eqä jinaŋä-weqe, Jisasi Iqueä nyuäŋiu equatekqeŋqä†

3 Jisasi Iqu aŋä-himqä Betani, Saimonä Wänyimäŋqueä‡ aŋiu buayä
gmanätqätaŋga, apäkä hui hikä häkä eqä jinaŋä-weqä iŋqä hŋqu, äma äwimetä,
häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinaŋä-weqe Jisasi Iqueä nyuäŋiu äwiquatkqe. Häkitä,
eqä jinaŋä-weqetä, kiqä mbqe naqänäŋi.
4 Iŋgaŋi apäkä ii, ii imäkqaŋgqeŋqä, ämaqä iqi pmamiŋuwä ii, äwqä äkasuwä
imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinaŋä-weqe, suŋqä hiŋgi qui imäkqiyä?” ätŋguwi.
5 “Eqä jinaŋä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmatqä
maeqä iu winätŋqänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iiŋi äkasuwä ätukuwi.
6 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu ätukqe. “Iiŋi hiŋuinä qumbiyä. Suŋqä haŋä-iqä
vqäuä? Ii Nyi suqä äŋguänäŋi inmäkqiyä.
7 Ämaqä nätmatqä maeqe, hesä anäŋi, hea ique-ique pmetpŋqäuä. Iiŋä etaŋgi,
‘Yätamäkqä eanä’ kŋuä eyqe, yätamäkqä wipŋqe. Mä Nyi iiŋä maetqe, Nyi hesä
anäŋi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe.
8 “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinaŋä-weqä änjiquatqe, Nyaqä huiwi
qua witŋqeŋqä näwi-ganä inmäkqiyä.
9 Nyi naqä-qakuä etqä. Aŋä eeqänäŋä im-imä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä
ätäkipiyäŋgaŋi, apäkä täsi inmäkqeŋqä awä inä tqäpŋqeqä. Iŋi qu iiŋqe, hui
mimäuqä iqäpŋqänänyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueŋi, himä-wiuŋqä iquau vätŋqä ätukqeŋqä§

---

* **14:** Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **14:2** Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ **14:3** Saimonä iqu hiŋuiqänäŋi wänyimäŋqä-täŋä äpmamiŋqä etaŋgi, qu iqueŋi “Wänyimäŋqueä” ätumiŋuwi. § **14:9** Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6

10 Itaŋga Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautaŋä hŋqu, Jisasi Iqueŋi,
hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätŋqä, täkqä tuätŋqä äukqe.
11 Qu iiŋä qätä äwipiyi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapaŋqunä”
ätukuwi. Iŋgaŋi iqu, “Äkŋga ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huäŋqäŋqä qävqä
imiŋqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iquatä ymisaŋä yäpakä äŋguwäŋgaŋqä**

12 Hiunji naqänäŋä bretqä yeŋuä qo matäuqä bŋqä iquauqä hiunji kiŋganäŋä
iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueŋi, Israitqä iqua Pasopaŋqä
kŋuä indqänäpiyäŋgaŋi, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Iŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua, “Si Pasopa iutaŋä ymisaŋä dŋqe, ne nätmatqä näwinyäŋi äŋgi
kimäkiyatuŋquäwä?” ätukuwi.
13 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋquaqui, ändowatätä tii
atukqe. “Qe aŋä-himqä yätuŋqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hŋqu äqemeŋqiyä.
Ga iqueŋi, qänaki wivändqinyqä.
14 Iqu aŋä yäpä yäŋgisa paquvqaŋga, aŋä kaniqueŋi, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatŋqä
kiyeŋqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘ “Nyitä, Ŋqä ämaqä wäuŋuäŋqä ämotquetŋqä
iquatä, hiunji naqä tque, buayä natuŋquä aŋä hiqŋqä äŋgikä?” äyatqiyä,’ suinyqä”
ätukqe.
15 “Qe ii tquaŋgiyäŋga, iqu aŋä hiqŋqä naqänäŋä haqä yätqä ämätnäŋqä iqueŋi
ämäqesqueŋqiyä. Iquvaŋätä, buayä ŋqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiŋi, buayä
näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.
16 I tquaŋga, iquaqu eyi, aŋä-himqä yätu ätimäyi, nätmatqä eeqänä Jisasi Iqu
ätukqä-pa imäknätaŋga äqunyiyi, Pasopa iutaŋä ymisaŋä bŋqeŋqä näwi imäkkiyi.
17 Heaetäŋi, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi.
18 Qu ymisaŋä änäpu äpmapiyäŋgaŋi, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesaŋä
hŋqu, Nyiŋqä täkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisaŋä anä änätqäŋuwä iquendaŋä
hŋquvqä” ätukqe.
19 I tquaŋga, iqua äwqä-haŋä ämepu, hŋqunä-hŋqunäŋi, “Ii nyi ma! Qäyutanä?”
ätukuwi.
20 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “He 12 iquendaŋä hŋqueyqä. Ämaqä Nyitä bretqä
hevqä asiu äyämetä äŋgqäqä iqueyqä” ätukqe.
21 “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, ‘Äpäkonäŋqiyä’
ätkqä-pa, Iqu e päkonäŋqiyä. Itaŋgi Ique himä-wiuŋqä iquau vätŋqä iquenyqe,
iqueŋi haŋä-iqä naqänäŋä wimeŋqiyä. Ämaqä iiŋä imäkätŋqä iqueŋi, känai
maunyqä-säpi, ii äŋguä hitäniŋgä” ätukqe.
22 Qu ymisaŋä änäpiyäŋgaŋi,† Jisasi Iqu bretqä hŋqu ämeqe, Goti Ique “äŋguiqä”
ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe.
“He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyqä.”
23 Itaŋi Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “äŋguiqä” ätuäqe, iquau ae
äväqetaŋi, eeqäqua iuta äŋguwi.
24 Itaŋi, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häŋeqeqä, Goti Iqu kukŋuä guä mäsäueŋqe,
yäŋänäqŋqä imäkätŋqä diŋqeqä. Nyi ämaqä kuapänäŋä iu yätamäkqä vätŋqe, ŋqä
häŋeqe equatqänä” ätukqe.
25 “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqäŋga häŋi nm-
niqäŋgaŋqe, aŋgumä maŋqä imqänä” ätukqe.
26 Iŋgaŋi qu apqä hŋqu ätpiyi, aŋä-himqä iu äväma, qoqoŋä Olipäŋqä äukuwi.

---

* **14:11** Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26 † **14:22** Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26

Jisasi Iqu Pitä iqueŋi, “ ‘Nyi Iqueŋqe änyä maqŋqeqä’ ttŋqinyä” ätukqeŋqä‡

27 Ii äwäpiyäŋgaŋi, Jisasi Iqu iquauŋi, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwiŋqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä ätä äqänäŋqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iiŋä imäkqaŋgmdqäŋga, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

28 Itaŋgi Goti Hanjuwä Iqu, Nyi aŋgi nyivauqumuatqaŋga, Nyi qua Galili iuŋqä hiŋuiqä emamniqeqä” ätukqe.

29 I tquaŋga Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mändi qäyä äpäwiqaŋguti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

30 I tquaŋga Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqueŋi, kukutakisqä äkakä hŋquaqu matqäŋga, si Nyiŋqe, ‘Nyi Iquenyqä maqŋqeqe,’ hŋquaqu-hŋque ttŋqinyä” ätukqe.

31 Jisasi Iqu ii tquaŋga, Pitä iqu yäŋä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkoŋgti, nyi-pqe anä päkoneŋqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqŋqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itaŋi wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä eeqänäŋä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniŋi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqeŋqä**

32 Iŋgaŋi iqua, aŋä yoqä ‘Gesemäni’ qonätaŋgqeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kukŋuä teŋqueä. He täqi pmapiyä” ätukqe.

33 I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itaŋga Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Iŋgaŋi Iqu haŋä-iqä wimetŋqä iqaŋgqeŋqä, Iqueqä äwqä tämŋi änä mäwimäŋqä ikqe.

34 Iiŋqe, Iqu tii ätukqe. “Haŋä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämŋi imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqiŋi yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

35 Iŋgaŋi Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, haŋä-iqä wimeqaŋgqä iqueŋqä huäŋqä hui etaŋgutqe äwimasiyätŋqä, Goti Ique kukŋuä ätkqe.

36 Iqu, “Aba,† Apiqukiyä. Si nätmatqä äwa mämiqä imäkqä Iquki, häkä haŋä-iqä-täŋä tqu, huätä mändavä. Iŋäqe Nyaqä änyiŋqeuŋi qäyä etaŋguti, Tqä äkiŋqä dunä isŋqeqä” ätukqe.

37 I ätäqe, aŋgi äpäqe, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqaqä witaŋgä äquŋgqe. Iwä Pitä iqueŋi, “Saimonä iquki, änääŋäŋqäwä? He Nyitä anäŋi, wäŋqäpu mämiŋqä iquwiuä?” ätukqe.

38 “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä diŋqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukŋuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmatqä qäyunä imäkqäŋqä äwinyätaŋgqä-qe, huiwi yäŋänäqŋqä maeqeqä” ätukqe.

39 I ätuäqe, aŋgumä äwäqe, Goti Ique kukŋuä asi, aŋgumä ätukqe.

40 Ae ätuäqe, iquauŋqä aŋgumä äpäqe, iqua hiŋuä kukuäŋuä wiyqaŋgi, hiqaqä witaŋgä äquŋgqe. Ique kukŋuä äki-äki tupŋqe, änyä maqŋqä yqänä emiŋuwi.

41 Hŋquaqu-hŋque äwimetäqäŋgaŋi, Iqu iquauŋi, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmeŋäuä?” ätukqe. “Ga qäpu qenji. Hiunji tä, qäŋga qe ätimäuqiyä. Hiŋuä qumbu! Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueŋi, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iuŋi, täkqä tqä iuta ävqiyä.

42 He pämä äpmepu, äwanä! Hiŋuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätŋqä iqu, ae qäqi ätimäutŋqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueŋi, himä-wiuŋqä iquau äwikqeŋqä‡

---

‡ **14:26** Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § **14:27** Sakätiyasi 13:7 * **14:31** Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † **14:36** Kukŋuä “Aba” ii Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuiyi. Kiqä quati, “Apä.” ‡ **14:42** Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

43 Jisasi Iqu kukŋuä ii yqänä tätqätaŋga, Jutasi ämaqä 12 iquautaŋä iqu ätimäukqe.
Iqutäŋi ämaqä kuapänä, ipäqäyuŋä, ä jävqä a äqätqa ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-
imäkqä naqä iquatä, ä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, itaŋga qokä-apäkä iu miqä
iquatä dowatqaŋgä, ätimäukuwi.
44 Qu änyä upŋqä imäknäpiyäŋgaŋi, täkqä-tqä iqu huiziquauŋi, tii ätukqe. “Nyi
‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwuŋgundi, he Iqueŋi a äkiqätäpu, yasämä ätuma
uwqäpnä.”
45 Qu ätimäupiyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueŋi, “Näqŋqä-vqä Iqukiyä” ätuätä,
Ique himä kikiyä äwutäŋgqe.
46 Iŋgaŋi qu Jisasi Ique itumepu, a yäŋänäqŋqä äkiqätukuwi.
47 Iqua, Ique a kiqaŋguwäŋga, Iqutä qäqi anä tqäumiŋuwä hŋqu, iqueqä
ipäqäyuŋä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋque, qätä
mŋä hämänä ätqavämäukqe.
48 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, “He ipäqäyuŋätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä
quwä-meqä hŋque a äkiqätätqäŋuwä-pa, Nyi-pqe, iiŋunä etaŋgä äŋgiqätqäuä?”
ätukqe.
49 “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iu näqŋqä
vätqätaŋgqä iŋga maŋgiqätqe, suŋqä itqäŋuwäwä? Iŋäqe, he tä iquwi, kukŋuä Goti
Iqueqä bukiu ätnäŋqeuŋi, qäyunä ätätaŋgqeŋqeqä” ätukqe.
50 Iŋgaŋi Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikŋä hŋqu zä äukqeŋqä

51-52 Zä ii uwqaŋguwäŋga, hikŋä gquä hŋqunä huäqä hutŋqä hŋqu, Jisasi Ique
qänaki ti äwivändqaŋga, qu iqueŋi a kiqätqaŋguwäŋga, iqu gque iqinyä iquvesemä,
ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätŋqeqä,” ätkuwiŋqä§

53 Qu Jisasi Iqueŋi, hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Iŋgaŋi hiqäva-
imäkqä naqä iquau, ämaqeu miqä iquau, itaŋga kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä,
qu iqi aquvä äqäŋguwi.
54 Pitä iqu, Jisasi Iqueŋqä, kiŋä-tämä qänaki äumiŋqe. Hiqäva-imäkqä naqä iqueqä
aŋä ququawä iqi ätimäuqe, iqiŋi, iqu ämaqä ämayukä-imaŋqä iquatä äpme, tä-
diyeqä inyiminqe.
55 Iŋgaŋi, Jisasi Ique pizqä päkpŋqeŋqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä
iquau miqä hiuzi iqua qäsäŋä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätŋqeŋqä qävqä yanätpiyi,
ämävqäŋguwi.
56 Ämaqä kuapänä Iquenyqä quaŋgä kukŋuä täqisqaŋguwä-qe, quvaqä kukŋui
yamuätqäŋqä ikuwi, asänä mäwqaŋgi äquŋguwi.
57 Iŋgaŋi ämaqä hŋqua pämä ämatqäupiyi, Jisasi Iquenyqä quaŋgä kukŋuä tii
ätukuwi.
58 “Ne Ämaqä Tqu tii tqaŋgi äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä, ämaqä-qua
mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, aŋgumŋi, hiunji hŋquaqu-hŋque mätmniqeqä. Iŋäqe Nyi
hipaetä mamätqä imqänä’ tqaŋgi, äwikqueqä” ätukuwi.
59 I tqaŋguwä-qe, quvaqä kukŋui asänä mäwqä ikqe.
60 I tqaŋguwäŋga, hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquauä hiŋuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique
yatŋqä tii äwikqe. “Ämaqä tä kukŋui Siŋqä ätquwi, änääŋgä? Si kima hui matqä
isŋqätanä?” ätukqe.
61 I tquaŋgqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukŋuä hui mätquä da ikqe.

---

§ **14:51-52** Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

Iŋi, hiqäva-imäkqä naqä iqu aŋgumä yatŋqä tii äwikqe. “Kraisi, Goti Iqu ne ämineyätŋqä atäuŋuä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetuŋquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

62 I tquaŋga, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunjqä. Itaŋga Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yäŋänäqŋqä-täŋä Iqueqä hipa ämuaŋgisa pmetaŋgi hiŋuä qumbnuwiqä. Itaŋga Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqaŋgi qumbnuwiqä” ätukqe.

63 Iqu i tqaŋgqeŋqä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnäŋä wiŋgaŋgi, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukŋuä hui inä natpŋqe, ne suŋqä qävqä yatuŋquäwä?

64 Iqueä kukŋui, Goti Ique äkittqiyätä tqaŋgi, qätä äyä äwiyäŋunä. Ga heyaqä kŋuä imŋi, äänä eyqi?”

Iŋgaŋi eeqänäŋi qu, “Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätŋqeqä” ätukuwi.

65 Itaŋi ämaqä hŋqua, Iqueŋi makukuä äwqutäpu, hiŋuä huäqä äkeuätäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyä? Hiŋuä natiyä” ätumiŋuwi. Itaŋga ämayukä-imaŋqä iqua, Iqueŋi itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maqŋqeqä’ ätkqeŋqä**

66-67 Pitä iqu täknä yäŋgisa ququawä mäŋi pmetaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätaŋgi äqunäqe, ique hiŋuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätaŋä Iqutä anä äpmetqäŋiyä iqukuiyqä” ätukqe.

68 Ii iiŋä tquaŋgqeŋqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätŋi, nyi änyä maqŋqä eŋänä” ätuäqe, yäpaqäŋgisa äwätä, täknä hävqä qänätaŋgqä iqi ätqäukqe. Iŋgaŋi kukutakisqä hŋqu äkakä ätkqe.

69 Wäuŋuä-wiyqä ii, iqueŋi iqi äqunäqe, aŋgumä ämaqä iqi tqäutaŋguwiuŋi, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqäŋuwiqä” ätukqe.

70 Ii käyä ätquaŋgi, Pitä iqu aŋgumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wäŋqä hmbu ti imäŋgaŋga, ämaqä iqi ätqäumiŋuwä iqua, “Si Galilisaŋä iqukiyqä. Iŋi si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqäŋuwiqä” ätukuwi.

71 Ga iŋgaŋi iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqäŋuwä Iquenyqe, nyi änyä maqŋqä eŋä. Nyi quaŋgä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkäŋqiyä.”

72 Iqu kukŋuä iiŋi ae ti tqaŋga, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Iŋgaŋi Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hŋquaqu matqäŋga, si Nyiŋqe, ‘Nyi Iquenyqä maqŋqeqe,’ hŋqaqu-hŋque ttŋqinyä” ätukqeŋqä kŋuä äwikqe. Iŋgaŋi, iqu iiŋä imäkätäqeŋqä huäqä kiiŋä wuŋgaŋgi, kŋuä kuapänä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiŋuä iqi ätqäukqeŋqä**

1 Zä we-huŋgaŋgqetäŋi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquautä, ŋŋ ämaqä naqä huiziquautäŋi, qu Israitqä iquau miqä eeqänäŋä iqua qäsäŋi, kukŋuä naqä-hŋqunä imäkkuwi. Itaŋi qu Jisasi Ique guä äkiqiyäupu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

2 Itaŋga Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iiŋi, si qe ätnyä” ätukqe.

3 Iŋgaŋi hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iiŋä-iiŋä imäkätŋqeqä” ätqua äukuwi.

---

* **14:65** Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27 * **15:** Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

4 Iiŋä etaŋgi Pailoti iqu Iqueŋi, “Si kukŋuä hui kima matqä isŋqätanä?” ätuätä,
yatŋqä aŋgumä äwikqe. “Hiŋuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iiŋä-iiŋä
imäkätŋqeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe.
5 I tquaŋga, Jisasi Iqu kukŋuä hŋqu mätquä ikqe. Iqu i iqaŋgqeŋqä, Pailoti iqu,
“Kukŋuä hui matqä suŋqä iqutiyä” tä, kŋuä kuapänä ämakqe.
6 Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyäŋganı, Israitqä iqua, “Ne guä pmetaŋguwä
iquautaŋä iquenyqä äneŋgiyä” tqaŋguwä iqueŋi, Pailoti iqu huätä äwiqutemiŋqe.
7 Iŋganı ämaqä hŋqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, huiu pizqä
äpäkkuwiŋqä guä äpmamiŋuwi. Qutaŋä hŋqu, Baräpasi iquvi.
8 Itaŋga ämaqä kuapä aquvä äqäŋguwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiŋuiqänä
imäkmiŋä-pa, iiŋä imäkiyä” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.
9 Qu iiŋä tquaŋguwäŋga, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueŋi, huätä
equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe.
10 Hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätaŋgqeŋqä äwqä quvqä
imäkäpu, Ique ätuma vqaŋguwiŋqä, Pailoti iqu näqŋqä yasämä eäqeŋqä, ii ätukqe.
11 Pailoti iqu i tquaŋgqä-qe, hiqäva-imäkqä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kŋuä iuŋi
hiŋi-hiŋi iwimäkäpu, Pailoti iqueŋi, “Jisasi Iqu qäyä etaŋguti, Baräpasi Iquenyqeqä”
tupŋqä ätukuwi.
12 Iŋganı Pailoti iqu, “Iŋi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqäŋuwä Iqueŋi,
nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.
13 Iiŋä tquaŋga, qu kima tnäŋä tii ätukuwi, “Iqueŋi, zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!”
14 Iiŋä tquaŋguwäŋga, “Iiŋi suŋqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätŋqäwä?” ätukqe.
Kimaŋi, qu maŋä yäŋänäqŋqä ätäpu, “Zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!” ätukuwi.
15 I tquaŋguwäŋga, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätŋqä wiŋgaŋgi, Baräpasi
iqueŋi quŋqä huätä äwiqutekqe. Itaŋga iqu, Jisasi Ique ptqä päkpŋqä imäkätä,
ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepŋqä äwikqe.
16 Pailoti iqu, iquau vqaŋga, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueŋi, kiyapqä iqueqä aŋä
ququawä yäŋgisa ätuma äpeyäpiyäŋganı, mäkä-iqä huizi iquauŋqä tääqä ätukuwi.
17 Iŋganı iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quaŋgä ämiqä naqä eŋqä-pa hiätŋqä tii
imäkkuwi. Iqiŋi qu iqueŋi, qäkä ipisqä hämänäŋä hŋqu äwiyätpiyi, guä yäŋä-täŋi
ämaqä naqä hŋqueä yŋŋa-näŋä äkuäquväpu, Iqueä nyuäŋiu ämuäkuwi.
18-19 I imäkpiyi, qu iqueŋi, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunjiŋganjqä”
ätuäpu, häsuäŋitä Iqueä nyuäŋiu äpäsäpu, Iqueŋi makukuä äwqutäpu, itaŋga suqä
ämaqä naqä hŋqueŋqä ipqä-pa, Iqueŋi qoŋä äwoktäupu imiŋuwi.
20 Qu Iqueŋi quvqä iiŋi qäpu itquapiyi, iŋganı qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu,
Iqueqä qäki aŋgumä äwiyätukuwi. Itaŋi Iqueŋi, zä-huätati huepŋqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueŋi zä-huätati äuekuwiŋqä†

21 Ämaqä aŋä-himqä Sairinisaŋä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä,
iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, aŋä-himqä yäpaqäŋgisa äpmamiŋqe, yäŋgisa
paquvqaŋganı, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätŋqä ze, iqu metŋqä
imäkkuwi.
22 Qu Jisasi Iqueŋi, aŋä yoqä Golketa qonätaŋgqeuŋqä ätuma äukuwi. Yoqä iiŋi,
kiqä quati, ‘Ämaqä nyuäŋä-yäŋiqä.’
23 Iqiŋi qu Jisasi Iqueŋi, wainqä-eqä duŋi marasinqätä qäsä imäkŋqe, täŋä-huŋqe
Iqueqä huiwiuŋi wipti iqiyätŋqä wisäuqaŋga, Iqu mämotaŋqä ikqe.
24 Iŋganı, mäkä-iqä iqua, Iqueŋi zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä
ämuasmäŋqetä iwäsäupu, kikiŋä mapŋqä häŋä ikuwi.
25 Qu Iqueŋi zä-huätatiŋi, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokŋga äuekuwi.

† **15:20** Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

26 Quwqä suqä imäkmiŋuwä duŋi, kukŋuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi.
“Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä.”
27-28 Itaŋga Iqu-täŋä qäqiqiŋi, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hŋquaquiŋi, zä-
huätatä äuekuwi. Hŋqueŋi, hipa ämuaŋgisa äuepu, hŋqueŋi qunamäuqäŋgisa
äuekuwi.‡
29-30 Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuäŋä ptqä äqiyäpu, Iqueŋi tä sisäwqä äväpu, tii
ätukuwi. “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä aŋi äpnetmä, hiunji hŋquaqui-hŋquenyä aŋgi
mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Iŋi Tqä-täuä häŋä iqumuatnätnä, zä-huätatä äunäŋitaŋi,
äyaqäsqäŋga biyä!” ätumiŋuwi.
31 Iŋi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, qu-pqä
tä inä äsäpu, “Iqu ämaqä huiziuŋi häŋä iqumuatätŋqä-qe, Iqueqä-kiuäŋi häŋä
miqumuatŋqä iqiyä” ätŋguwi.
32 “Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Iqu, Ique atäuŋuä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä
Tqu, äyaqäŋga qua täqinyqä äpä. Ga ne hiŋuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä
heqiyatuŋquänänyä” ätŋguwi. Iŋi, ämaqä zä-huätati anä äunmiŋiyä iquaqu-pqe,
Iqueŋi kukŋuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkoŋgqeŋqä§

33 Itaŋga hiunji quemisqä ae ätimäuqaŋga, qua eeqänäŋä iuŋi, hea äwäkqe.
Awiyqä 3 klokŋganji, we aŋgi äuŋgqe.
34 Awiyqä 3 klokŋganji, Jisasi Iqu maŋä yäŋänäqŋqä tii ätkqe. “Eloi, Eloi, lema
sapatani.” Kukŋuä iqu, quati tiinji. “Ŋqä Goti Iqukiyä! Ŋqä Goti Iqukiyä! Si suŋqä
nyivquatämäunyä?”
35 Ämaqä qäqiqi ätqäumiŋuwä hŋqua, kukŋuä tä qätä äwipiyi, “Qätä wipu! Iqu
Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi.
36 Ga, ämaqä hŋqu tnäŋä äwäqe, yaaŋuä hui ämeqe, wainqä-eqä yäŋänäqŋqä iu
äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätŋqä äwisäukqe. Iiŋä itä, tii atukqe.
“Laisa iqu äpätä, Iqueŋi zä-huätati äunäŋqe äyaqiyätä itumeŋqutiyä? Hiŋuä
äqänanä äpmenä.”
37 Iŋganji Jisasi Iqu maŋä yäŋänäqŋqä ätäqe, hindŋä-meqä äwquatämäuqe,
äpäkoŋgqe.
38 Iŋganji yuä naqänäŋä, hiqäva-imäkqä aŋä yäpä iŋgisa imaknmiŋqä iqu, hituŋuä
yätuta iŋgi-iŋgi äpkŋga äpäwiqe, hŋquaqu qe imäkŋgqe.
39 Iŋi mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuaŋä äwiyä ätqäumiŋqä iqu, Iqu äänä
itä päkoŋganggqe hiŋuä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä
Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.
40 Itaŋga apäkä hiua, kiŋä näŋisa hiŋuä äqumbu ätqäumiŋuwi. Iuautaŋi, Mäliya,
aŋä-himqä Maktälataŋä ii, itaŋga Mäliya, Jemisi hikŋä wäŋqä ique, ä Josepä
gueqiyqä känäu, itaŋga Solomiyi.
41 Jisasi Iqu qua Galili iu pmetaŋganji, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä
äwimiŋuwä iuae. Ga, apäkä kuapänäŋä, Jisasi Iqutä Jerusälemäŋqä anä äpkuwä
iua-pqe, qäsä iqi ätqäumiŋuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pŋqä ekuwiŋqä**

42-43 Hiunji iqueŋi, ii Sämbatqä hapä pmeqä iqueŋqä, nätmatqä näwinyä
imäkqäŋganji. Iutaŋi, mäptqä äwitŋqä ti pmetaŋganji, Josepä Arämatiyataŋä iqu,
Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe.

---

‡ **15:27-28** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänäŋqä huiuŋi, kukŋuä tiiŋä-pqä inä ätä äqänä. “Goti Iqueä bukiuŋi tii äyä äqänä. ‘Qu Iqueŋi ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeunji,’ iiŋi qäyu hetŋqeŋqä ii itquakuwi.”
§ **15:32** Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37
* **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

Ämaqä iiŋä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänäŋä iquautaŋä, yoqä naqä inäŋä-täŋu eä, Goti Iqunä miqeuŋqä hiŋuä äqänä äpmamiŋqä iquvi.
44 “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquaŋga, Pailoti iqu yäuŋuä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkoŋgqätanä, ä änääŋgä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe.
45 Ämaqä iquesa näqŋqä ae ämeqetaŋi, Pailoti iqu, Josepä iqueŋi, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe.
46 Iŋgaŋi, Josepä iqu yuä naqä hŋqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mäŋi ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pŋqä heqäŋqä hikä ätäŋukuwä aŋä-näŋä imä pŋqä ekqe. Pŋqä ae eäqe, hikä qŋqaŋä naqä hŋqu, huaqä-huaqä ämiqa qŋqaŋä ämaptekqe. 47 Mäliya Maktälataŋä iisä, ŋŋ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pŋqä eqaŋgqe, hiŋuä äquŋgiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqeŋqä**

1 Hiunji Sämbatqe ae äpäwqaŋgaŋi, Mäliya Maktälataŋä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itaŋga Solomi, qu eqä jinaŋä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpŋqänänyä.
2 Hiunji kiŋganäŋä iqueuä zi-hiŋuä matqä, mäptqä ti eumäuqaŋgaŋi, apäkä iua, Jisasi Ique pŋqä ekqeuŋqä äwäpiyäŋgaŋi, tii ätŋguwi.
3 “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwiŋqä iqueqä hikä qŋqaŋä äptänäŋqe, huaqä-huaqä ämitä nauteyätŋqe, tqukä?”
4 E äwäpiyä iunda hiŋuä äqunäukuwi, hikä iiŋä iqu, kätanäŋä qäyä hitaŋgqä-qe, qŋqaŋä mäpmäwänätaŋgi äquŋguwi.
5 Itaŋga apäkä iua, Jisasi Ique pŋqä ekqä yämä äpaquväpiyäŋgaŋi, hikŋä gquä qäpaiqä hämänänäŋä imäkŋqä hŋqu, hipa ämuaŋgisa pmetaŋgi äqumbiyi, iŋgaŋi iua miiqä yäŋä ipu, äwäwa ikuwi.
6 I iqaŋguwäŋga, iqu iuauŋi, “He yäuŋuä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätaŋä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hiŋuäŋqä äpqäuä. Iqu ae ävauqäqe. Hiŋuä qumbiyä! Äwäteqä täqiŋi, aaŋqä suänä.
7 Iiŋä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galiliŋqä hiŋuiqä wäŋqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbŋqäuä’ tupiyä” ätukqe.
8 Iŋgaŋi apäkä iua zä ipu, yäuŋuä-yäuŋuä wiŋgaŋga, ämaqä pŋqä wiqeuta yäpaqä mäŋgisa ätimäupiyi, iqisaŋi zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyäŋgaŋi, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeuŋi mätquä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälataŋä ii äwimakqeŋqä†

9 Jisasi Iqu hiunji kiŋganäŋä iqueuä ziŋuä matqäŋga ävauqetaŋi, Mäliya Maktälataŋä ii-ganä äwimakqe. Iiŋi, dŋä quvqä 7 tqäutaŋgi, Iqu huätä ändowatkqe.
10 Itaŋi ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikämiŋuwä iqua, huäqä-huŋqä ämepu, kŋuä qiyätqätaŋguwä iu äwimetä, awä ätukqe.
11 Ii, “Jisasi Iqu häŋä pmetaŋgi, äqunäŋänä” tquaŋgi äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quaŋgä ätqiyä” kŋuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hŋquaqui äwimakqeŋqä‡

---

* **16:** Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18 † **16:8** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänäŋqä huiuŋi, kukŋuä hiqŋqä 9 iuta 20 buŋqe, maqŋqä eänä. Näqŋqä-täŋä kuapänäŋi, Makä iqu maqiyqä ikqeŋqä kŋuä indqänätqäŋä. ‡ **16:11** Lukä 24:13-35

12 Itaŋi huizi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋquaqu, aŋä-himqä iu-
taŋi äväma, qaŋä wätqätaŋginyäŋga, Jisasi Iqu, iquaquiŋi huitaŋä-qu imäknä
äwimakqe.
13 Iquaqu aŋgumä äwiyi, huizi iquauŋi, iquaqui wimeqaŋgqeŋqä ätukiyi. I
tquaŋgiyä-qe, iqua, “Iquaqu quaŋgä ätqinyqä” kŋuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäuŋuä äwikqeŋqä§

14 Itaŋi Iqu, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä 11 iqua, ymisaŋä änäpu pmetaŋguwäŋga
äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique häŋä aŋgi pmetaŋgi hiŋuä äquŋguwiŋqä
qäyä ätquaŋgä, ga “Qu quaŋgä änatqäuä” ätuäpu pmetaŋguwiŋqä, Iqu, “He nyuäŋä
woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, suŋqä itqäŋäuä?” ätuätä, yäŋänäqŋqä ätukqe.
15 Itaŋga Iqu iquauŋi, “He qua äwitqutäŋqä-pa kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi äma
äwäpu, ämaqä eeqänäŋä iu awä tupŋqeqä” ätukqe.
16 “Ämaqä quuvqä eqiyätä asŋä ämeqä iqueŋi, Goti Iqu häŋä iqumuatäniqe.
Itaŋga ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, ‘Häŋä mäpmeqä yäŋqiyä’
täniqeqä.
17-18 Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋä tiiŋi
imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dŋä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kukŋuä
änyä-häŋi ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe,
qui mäwimäkqä yäniqe. Itaŋga ämaqä täŋä-yaqä witaŋgpqeuŋi, hipae haqeqi
äwiyquwi, äŋguä imämbnuwiqä” ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iqueŋi, qäukuä yätuŋqä ätuma ekqeŋqä**

19 Naqä Jisasi Iqu, iquauŋi kukŋuä qäpu tquaŋga, Iqueŋi qäukuä yätuŋqä ätuma
ekqe. Itaŋga Iqu Goti Iqueä hipa ämuaŋgisa äpmakqe.
20 Iŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua im-imä äwäpu, kukŋuä
awä ätuäkämiŋuwi. Kukŋuä naqä-qakuä hitaŋgqeŋqä motquapŋqe, Naqä Iqu
yäŋänäqŋqä vqaŋgi, iqua ämaqä mimäkqänäŋi imäkäkämiŋuwi.

§ **16:13** Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23 * **16:17-18** Lukä 24:50-53, Wäuŋuiŋqä 1:9-12

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
Lukä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Bukä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiŋuä tiiŋä äqunäŋu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäŋi, Aŋgumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäuŋuä ipäqiyätäqäŋgaŋi, qokä-apäkiu, tiiŋä ätumiŋqe. Dŋä Äŋguä Iqu, iwimäkqaŋgi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä äŋgui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqu tiwiqä kuapänäŋi, Jisasi Iqu, qokä-apäkä haŋä-iqä äki-äkitaŋi, metqätaŋguwiŋqe, huäqä äwunätä, äŋguä iwimäkmiŋqeŋqä.

Jisasi Iqu, quŋi äŋguänä iwimäkqaŋgqeuŋqä, qokä-apäki aquvänä imiŋuwi. Mäliyai, Ique nyquaŋga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiŋuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpuŋi, Jisasi Iqu qäkuä yätuŋqä ekqetaŋi, qu yeeqä naqänäŋä ikuwi. (Lukä 24:52 hiŋuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänäŋi, Jisasi Iqueä äpmeqeuŋqe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukŋuä iiŋä iqua, bukä tque äqänäŋqe, huizi iquauŋi maqŋqä eä. Kukŋuä ktqä, ämaqä Sämaliya pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamäkqä äwikqeŋqätä, ä kukŋuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämakqeŋqätä, ä kukŋuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqeŋqätäŋi, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiiŋäpqe inänji. Suqä tääqä yäŋänäqŋqä tqeuŋqä, ä Dŋä Äŋguä Iqueä wäuŋuiŋqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqeŋqätäŋi, ii äqäkqe. Itaŋga kukŋuä kuapänäŋi, apäkä iua imäkmiŋuwä iiŋqätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwaŋui, bukä tqu qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne täŋga ‘Wäuŋuiŋqäuä’ ätätuŋque, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqäpnäŋä, Jisasi Iqu qäukuä yätuŋqä ae ekqäŋga, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäŋqä ändowatkqä iqua, imäkmiŋuwiŋqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqŋqä äŋguä ämetä, tuwaŋuä äqäkqeŋqä

1-2 Jisasi Iqu nesä pmetaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqeŋqe, Iqueqä kukŋuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänäŋi hiŋuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qaŋä ikipu, kukŋuä awä änatmiŋuwi. Itaŋga ämaqä kuapänäŋi, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi.

3-4 Nyi wäuŋuä ipäqäkqä duta, yatŋqä iqa äpqinjaqänmi, täŋgaŋi nyi nätmatqä eeqänäŋä ätimäuqaŋgqeŋqä kŋuä äŋguänäŋi ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänäŋiŋqä ämäktquakuwä iiŋqe, si näqŋqä eätnä, “Ii naqä-qakuiqä” ttŋä diŋqe, täŋgaŋi nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmqänä.

Eŋätqä hŋqu Sakätiyasi iqueŋi, Jonä iquenyqä ätukqeŋqä

5 Ämaqeu miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätaŋgaŋi, hiqäva-imäkqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iqutä wäuŋuä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesaŋä iiyi.

6 Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, Iqueqä kukŋuitä, suqetä, eeqänä qänaknä isinyä, jänänäŋä äpmamiŋiyi.

7 Älisapetqi qokitqä etaŋgi, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyaŋä-äpäyaŋä äpmamiŋiyi.

8 Hea hŋqueŋi, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva
imäkätqätaŋguwäŋga, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqi wäuŋuä
iqämanmiŋqe.
9 Iŋgaŋi iqua quwqä suqä iwäsäuqäŋqä imäkäpu, Sakätiyasi iqu Naqä Iqueqä aŋä
hiqŋqä pmua iŋgisaŋqä äwätä, nätmatqä jinaŋä-weqä tä iketŋqä diŋqä, atäuŋuä
ikuwi. 10 Iqu hiqŋqä pmua iuŋqä uwqaŋga, qokä-apäkä aquvä äqäŋguwi, qu yäpaqä
mäŋgisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanmiŋuwi.
11 Iŋgaŋi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä eŋätqä hŋqu, hiqŋqä yäpä iŋgisa jinaŋä-weqä
ttawä iŋiu, hipa ämuaŋgisa tqäutaŋgi äquŋgqe.
12 Iqu ique hiŋuä e äqunäqe, änä mäwimäŋqä itä, zä kiiŋä ikqe.
13 Iŋgaŋi eŋätqä iqu, “Sakätiyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä
Iqu saqä tääqä ätŋi, qätä ae äkiyäŋqe. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hŋqu
nyuäŋqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätqätŋqä.
14 Iŋgaŋi, saqä äwqe, aaŋä yeeqä kuapä kinyäniqeqä. Ämaqä kuapänäŋi, ymeqä
iquenyqä aquvänä ipnuwiqä.
15 Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, ämaqä naqä-
qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kŋuä indqäŋqe qui wimäkqetä, maŋqä
yäniqeqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätaŋgaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu, iqutä
anä pmetäniqeqä.
16 Iqu iqueqä wäuŋuä imäkätqätaŋgi, Israitqä kuapänäŋi, iquauqä suqä
hŋgisanäŋi huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpu,
qänaknä ipnuwiqä.
17 Iqu Laisa iqueuä suqetä, yäŋänäqŋqetä ämetä, Naqä Ique hiŋuiqä wimeniqeqä.
Qunuŋuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hŋqunä imbŋqä imäkätä, ämaqä hŋgisanä
itqäŋuwä iquauŋi, kŋuä äkunmäknäpu, iquauqä kŋuä indqäŋqe äŋguänäŋä
metpŋqä imäkäniqeqä. Iqu ämaqä iquauŋi, Naqä Iqu äpätqäŋgaŋqä näwenyä e
imäkäniqeqä” ätukqe.
18 Sakätiyasi iqu eŋätqä iqueŋi, “Saqä kukŋuiŋqe, naqä-qakuiqä kŋuä nyätŋqe,
nyi näqŋqe äänä himqäwä? Nyitä ŋqä apäkisä, ye quväukuä kuapänä ae
ämäyaqutäuqeqä” ätukqe.
19 Eŋätqä iqu kimaŋi, “Nyi Gapleti iqunjqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipeŋuä iqi
ätqäuŋänä. Iqu nyi kukŋuä äŋguä täŋqä awä ktmqä änändowatqiyä.
20 Nyaqä kukŋuä tä hea qayunäŋäŋga, naqä-qakuänäŋä timäuniqeqä. Iŋäqe si
nyaqä kukŋui qätä manyiyqä iŋä-qae, hea nätmatqä tä timäuqaŋgaŋqe, kukŋuä
matqä isŋqinyä” ätukqe.
21 Sakätiyasi iqutä, eŋätqä iqutä, iquaqu kukŋuä tqämanätqätaŋgiyäŋgaŋi, ämaqä
yäpaqä mäŋgisa ätqäumiŋuwä iqua, Sakätiyasi iqu aŋä yäpä yäŋgisa äpakä
pmetaŋgqeŋqä, iquenyqä hiŋuä äqumbu äpmapu, kŋuä kuapänä indqänmiŋuwi.
22 Iqu hŋgaŋqä imänjaqänäqe, hŋgaŋi yäpaqä mäŋgisa ätimäuqe, kukŋuä
mätquä iqaŋga, qu iquenyqe, iqu aŋä pmua iŋgisa äpme, wätqä eŋqä-pa
äqunätänjqe, näqŋqä ämakuwi. Iqu kukŋuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä
eŋqä-paŋi imäkkqe.
23 Qänakndaŋi Sakätiyasi iqu, iqueqä wäuŋuä Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä iuŋi qäpu
iäqe, iqueqä aŋämqä äukqe.
24 Iŋgaŋi iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-täŋä eä, iiyqä aŋä yäpä yäŋgisa zä qaŋuä
hipa hŋgi eeqä äpmamiŋqe.
25 “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä äŋguänä inyimäkqiyä. Nyi qokitqä äpmamä
womba änyinmiŋqe, täŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqiyä” ätkqe.

Eŋätqä iqu Mäliyauŋi, Jisasi Ique nyuäniqeŋqä ätukqeŋqä

26 Älisapetqi äwqä-täŋä qaŋuä 6 pmetaŋganŋi, Goti Hanjuwä Iqu eŋätqä Gapleti iqueŋi, Galilisäŋä iŋgi aŋä-himqä Nasäretqäŋqä ändowatkqe.
27 Iqiŋi iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä imiŋqä hui, iiyqä yoqe Mäliyau äwimakqe. Ii Josepä iquenyqä ätmiŋuwi. Josepä iqueqä kawiqu, ämaqä naqä Dewiti ique.
28 Eŋätqä iqu apäkä ii äwimeqe, “Si äŋguä äpmeŋinyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kŋuä äŋguänäŋä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.
29 Ii kukŋuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimäŋqä itä, “Änääŋqä dqutiyä?” kŋuä äwikqe.
30 Eŋätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äŋguänäŋiŋqä, si atäuŋuä ae äkiyqeqä.
31 Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hŋque misiŋiqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättŋäŋqeqä.
32 Iqu Naqä-qu etaŋguti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutaŋä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqaŋguti, Iqu qokä-apäkä iuŋi, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämimiŋqä-pa, e miniqeqä.
33 Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesaŋä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeqä. Iqueqä ämiqä iiŋi, qäpunä maeqä da, e witäniqeqä” ätukqe.
34 I tquaŋga Mäliya eŋätqä iqueŋi, “Tä äänä timäutŋqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.
35 Eŋätqä iqu kimaŋi, “Goti Haqä Yätutaŋä Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yäŋänäqŋqe äkpatqiyäŋqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätaŋguti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä.
36 Qätä nyiyä! Apäkä äpäyaŋä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hŋqu inä nyuäŋqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeqä’ ätumiŋuwä-qe, qaŋuä 6 päwqaŋga, ii äwqä-täŋä äpmenä.
37 Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di imäkäŋqiyä” ätukqe.
38 Iqu e tquaŋga Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wäuŋuä-wiyqinjqä. Si tä ändŋä-maŋi, ätimäuŋqiyä” ätukqe. Ii iiŋä tquaŋga, eŋätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqeŋqä

39 Iŋganŋi Mäliya, qoqoŋä Jutiya-täŋä iŋgiŋqä aŋä-himqä hŋquenyqä maqänä ekqe.
40 Aŋä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä aŋä yäpä yäŋgisa äpäyätä, Älisapetqiŋi, “Hiunjiŋganjqä” ätukqe.
41 Iŋganŋi Älisapetqi, iuä maŋi qätä wiyqaŋganŋi, ymeqä iqu äwqendaŋi ämeŋä iqaŋga, Dŋä Äŋguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeuŋi kuapänä ämŋgqe.
42 Iŋganŋi ii Mäliyau tääqä yäŋänäqŋqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänäŋä iua äpmetaŋguwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si äŋguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misŋqä Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe äŋguä iwimäkqiyä.
43 Nyi änääŋäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etaŋgqä-qe, ŋqä Naqä Iqueqä känaiki änyimenyä.
44 Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändŋäŋganŋi, nyi qätä kiyqaŋga, ymeqä äwqä tämŋi aquvänä itä, ämeŋä iqäqeqä.
45 Si Goti Hanjuwä Iqu äktqeŋqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäuŋqiyä’ kŋuä indqäŋgŋi, äwqä yeeqä iŋqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqeŋqä

46 Ii i tquaŋga, Mäliya tii ätukqe.
“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqiyä.
47 Nyaqä quuvqe, Goti Häŋä Inyimäkqä Iquenyqä yeeqä änyiŋgiyä.

48-49 Nyi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä apäkä hiŋgiŋqä-qenyä, Iqu nyinyqä kŋuä äŋguänäŋä indqäŋgi. Goti Yäŋänäqŋqä Iqu äŋguänäŋä nyimäkqeŋqe, ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, ‘Apäkä täsiŋi, Goti Hanjuwä Iqu äŋguänäŋi iwimäkkqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aaŋä pmua äqonänä.

50 Ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauŋqe, Iqu qeqä wimäŋgaŋgi äŋguä imäkqä-queqä.

51 Iqu, hipa wäuŋuä yäŋänäqŋqä iqä-queqä. Ämaqä ‘Ŋqä-näuä äŋguä eäŋänä, nyi imäkmqänä’ kŋuä indqäŋqä iquauŋi, Iqu hiŋginäwa dowatqä-queqä.

52 Ämaqä naqä iquauqä yäŋänäqŋqe huätä mamäuqä-queqä. Ämaqä yäpä iqiŋä iquauä yoqe, haqeqä vauqumuatqä-queqä.

53 Ämaqä nätmatqäŋqä äwa iqaŋguwä iquauŋi, kuapänä vqä-queqä. Ämaqä nätmatqä kuapänä-täŋä iquauŋi, huätä qanyä dowatqä-queqä.

54-55 Iqu neqä atqä-awäkau kukŋuä guä ämäsäutä, ‘Aprähamä iqueŋqätä, iqueqä kaqä-kawäkauŋqätä, qeqä hea ique-ique nyimäŋguäniqeqä’ ätukqeqä. Iqu kukŋuä iiŋqe kŋuä indqänätä, Iqueqä wäuŋuä-wiyqä Israitqä iquau yätamäkqä vqä-queqä” ätukqe.

56 Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qaŋuä hŋquaqui-hŋque äpmeqe, kiqä aŋämqä aŋgi äpäwäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqeŋqä

57 Älisapetqi iŋganji ymeqä qokä hŋque ämikqe.

58 Ämaqä iisä qäqiqi äpmamiŋuwä iquatä, iiyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiyi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäkqä vqaŋgqeŋqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi.

59-60 Hea 8 päwqaŋga, qu ymeqä hayuqä-täŋä iqueqä huiwi häuä ktäupŋqä aquvä äqämbiyi, iqueqä kaniqueä yoqä, “Sakätiyasiuä” nyuätanä-tpu iqaŋguwäŋga, känai, “Oeyä, ne iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätatuŋqueqä” ätukqe.

61 Iŋi, “Änääŋäŋqäwä? Ämaqä sitaŋä hui, yoqä iiŋi maqoŋqä iŋäuä” ätukuwi.

62 Iqua e ätupiyi, Sakätiyasi iqu iqueqä kŋui ämotquetŋqä diŋqä, ique atäuŋuä äwikuwi.

63 Itaŋga iqu, iqua zä-heauqä muaepŋqä hipaitänä atäuŋuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iuŋi, “Iqueqä yoqe, Jonäuä” äqäkqe. Iqu e qäyqaŋgqeŋqä iqua yäuŋuä ikuwi.

64 Iŋganji, Sakätiyasi iqu kukŋuä matqä äpmamiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu äŋguä iwimäkqaŋgi, iqu kukŋuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe.

65 Nätmatqä huitaŋä e timäuqaŋgqeŋqä, ämaqä iqi äpmamiŋuwä iqua zä ikuwi. Iŋganji ämaqä Jutiya iu qoqoŋä im-imä pmeqä iqua, kukŋuä kuapä ätmiŋuwi.

66 Ämaqä kukŋuä qätä e äwikuwä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu ymeqä däŋä iqutäŋi, anä pmeŋqiyä” kŋuä e indqämbiyi, “Ymeqä iqu, änääqu heniqätiyä?” ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hiŋuä ätukqeŋqä

67 Dŋä Äŋguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqutä kuapänä muŋgaŋgi, iqu hiŋuä tii ätukqe.

68 “Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, haŋä-iqä-täŋä pmetaŋgu änemetä, yätamäkqä äneyätä aŋgi inätmeqeŋqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä.

69 Iqu imäkqaŋgi, Ämaqä Yäŋänäqŋqä Hŋqu häŋä inemäkätŋqä eqi. Iqueqä wäuŋuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi.

70 Iqu hiŋuiqänä hiŋuä-tqä iquauä maŋiuta ätkqä-pa, iiŋä ätimäuqiyä.

71 Neyaqä mäkä-huŋqä iquauqätä, himä-wiuŋqä iquauqätä, hipa iuta aŋgi
inetmetŋqä e imäkqiyä.
72-73 Iqu atqä-awäkaŋqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähamä iqutä kukŋuä guä
äumäsäuekqeŋqä kŋuä indqänätä e imäkqiyä.
74 Neqä ämaqä mäkä-huŋqä iquauqä hipa iuta aŋgi inetmeqaŋga, ne zä
mäneŋqä iqaŋguti Iqueuä wäuŋui wiyquatuŋqueqä.
75 Iiŋä etaŋgi ne hea ique-iqueŋi, Iqueqä hiŋuä iqiŋi, suqä äŋguänäŋinä itanä,
Iqueuä wäuŋui imäkquatuŋqueqä.
76 Ga ŋqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. 'Iqu Goti Haqä Yätutaŋä Iqueqä
hiŋuä-tqä iqueqä.' Quati tiinjqä. Si Naqä Iquenyqä hiŋuiqä äwätnä, hänaqä
näwenyä imäktŋäŋqeqä.
77 Si iiŋä imäktŋäŋqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauŋi, Iqu iquauqä suqä
quvqe huätä ämamäutä, häŋä iwimäkäniqeŋqä näqŋqä wisŋäŋqä diŋqeyi.
78 Ämaqä iquauŋqä qeqä wimäŋgaŋgi, e imäkqe, qäukuä yätutaŋi we-huŋqä
hŋque mäptqä ätätŋqä-paŋi, nenyqä iiŋä dowatäniqeqä.
79 Ne aŋä hiawiqä imä pmetaŋgua, Iqu neqä huiwä zä iiŋqe ktqä namäuqaŋga,
mäptqä ätätŋqä-paŋä iiŋi we-huŋqe ne naunätä hänaqä ämänätqueqaŋguti, ne
äwqä haŋuä änyätanä qeiqinyä pmetaniqueqä" ätukqe.
80 Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yäŋänäqŋqä ämeqe, qänakŋi, Israitqä
iquauqä hiŋuä iqi tqäuniqäŋgaŋqe, iqu aŋä avqŋqä imä äpmamiŋqe.

2

*Jisasi Ique ämikqeŋqä**

1 Iŋgaŋi ämaqä naqä Romätaŋä iqu, ämaqä iqueqä ämimiŋqä eeqänäŋä iuqä yoqä
ämepu a täupŋqä, kukŋuä yäŋänäqŋqä änyä-häŋä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa
Okastusi ique.
2-3 Iqu e tqaŋga, ämaqä eeqänäŋi, qu quwqä yoqä inä mapŋqänä, quwqä aŋä
yäuä duŋqä aŋgumä äukuwi. Iŋgaŋi qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya
iŋgisaŋi, Kuiliniyäsi iqu kiyapqä wäuŋuä itä äpmamiŋqe.
4 Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesaŋä eä etaŋgi, iqu Nasäretqä iu ävämaŋi,
Betlähemäŋqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hiŋuiqänäŋi, Betlähemä iu äpmamiŋqe.
Nasäretqäŋi, qua Galilisäŋä iŋgisayi. Betlähemäŋi, qua Jutiya-täŋä iŋgisayi.
5 Mäliyaŋi, iquenyqä ätmiŋuwi, ii äwqä-täŋi etaŋgi, qu iyaquvqä yoqä mapŋqä,
Josepä iqu iisä anä äukiyi.
6 Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätŋqä hiŋuä äwqäŋgqe.
7 Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä aŋä hiqaqä wiqe hma
etaŋgi, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayäŋqä hevqä iu äwätekqe.

Eŋätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwiŋqä

8 Heatqä iqueŋi, Betlähemä-täŋä qäqiqiŋi, sipsipqä-miqä hŋqua iquauqä sipsipqä
ämipu, qamqä iqi äpmamiŋuwi. 9 Iŋgaŋi Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu, iquauqä hiŋuä
iqi maqänä tqäuqaŋga, Goti Hanjuwä Iqueqä we-huŋqe, iquau we äwuŋgqe.
10 Iqua iiŋä äqumbiyi, zä kiiŋä iqaŋguwäŋga, eŋätqä iqu, "He zä miqä pambiyä!"
ätukqe. "Nyi henyqä kukŋuä äŋguänäŋi, ämaqä eeqänäŋi yeeqä naqä-qakuänäŋä
ipŋqä äma äpqänä.
11 Täŋgaŋi Dewiti iqueqä aŋä-himqä täutaŋi, Ymeqä Hŋqu eqiyä. Ymeqä Iqu,
ämaqä eeqänäŋä hiqä haŋä-iqetaŋi, häŋä equmuatäniŋqä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä,
Kraisi, he ämeyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä.

---

* **2:** Matiu 1:18-25

12 He Iqueŋi, hiŋuä tiiŋä äqumbiyitaŋi, näqŋqä mapŋqäuä. Iqu yuä huäqä äutnä,
bulumäka iquauqä buayäŋqä hevqä iu witaŋguti qumbŋqäuä” ätukqe.
13 Eŋätqä iqu e tquaŋga, eŋätqä kuapänäŋä iqua, qäukuä yätuta maqänä
äquveppiyi, iqutä anä äpmamiŋuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä
ämamäupu, tiiŋä ätkuwi.
14 “Qäukuä haqä yätuŋi, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-täŋiyi. Iŋi qua buŋi,
ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu äŋguä wimäkätŋqä äwinyätŋqä iquauŋi, äwqä haŋuä
di ävqiyä.”
15 Iŋgaŋi eŋätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätuŋqä aŋgumä äyqaŋguwäŋga,
sipsipqä-miqä iqua kukŋuä tii ätŋguwi. “Naqä Iqu nätmatqä ae ämänätqueqä-qae,
ga e ätimäuqä-qinyqä hiŋuä qunatuŋquä Betlähemä duŋqä jänänä äwanä.”
16 E ätmbiyi, maqänä äupiyi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-täŋä
bulumäka buayäŋqä hevqä iu witaŋgi ämäqumuakuwi.
17 Iqua e äqumbiyi, nätmatqä eeqänäŋi, eŋätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqeŋqä
awä ätukuwi.
18 Iqua awä e tquaŋgä qätä äwikuwä iqua, kŋuä kuapänä indqäŋguwi.
19 Mäliya nätmatqä eeqänäŋiŋqä kŋuä huätä mävquatämäuqä da, kŋuä yqänä
indqänä äpmamiŋqe.
20 Iŋgaŋi sipsipqä-miqä iqua aŋgi äwäpiyäŋgaŋi, nätmatqä qätä äwiyäpu hiŋuä
äquŋguwiŋqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi.
Nätmatqä eeqänäŋä eŋätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwiŋqä

21 Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqaŋga, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä
änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etaŋga eŋätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hiŋuä ätkqeŋqä

22 Iyaqu Mosisi iqu ätkqeuŋi qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmayi, akiyä
änyäsinyä Ymeqä Iqueŋi Naqä Ique wiyŋqä, Jerusälemäŋqä ätuma ekiyi.
23 Ii tiiŋiŋqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iuŋi, ymeqä vqeŋqe, tiiŋä
äqänätaŋgiyi. *“Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänäŋä iquauŋi, Naqä
Ique wipŋqä.”*†
24 Iyaqu yäŋiŋi, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä,
hiqäva imäkiyŋqä ekiyi. Bukä iuŋi, tiiŋä qänätaŋgi, “*Yŋŋä-heeqä hŋquaqu mapŋqti,
ä yŋŋä-quaunyqä meqä hŋquaqu mapŋqti.*”‡
25 Iŋgaŋi ämaqä hŋqu Jerusälemä iu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu
suqä äŋguänäŋinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä imiŋqe. Iqu Israitqä
iquauqä yätamäkqä väniqä iqueŋqä hiŋuä äqänä pmetaŋgi, Dŋä Äŋguä Iqu, iqutä
anä äpmamiŋqe.
26 Qäŋganäŋi Dŋä Äŋguä Iqu, “Si Kraisi Ämaqä he ämeyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu
atäuŋuä ikqä Ique hiŋuä ganä äqunŋi, iŋga päkondŋäŋqeqä” ätukqe.
27-28 Hiunji iqueŋi, Dŋä Äŋguä Iqu kŋuä vqaŋga, iqu hiqäva-imäkqä aŋä duŋqä
äukqe. Iŋgaŋi Jisasi Iqueqä kaniqutä, känaisä, kukŋuä-suqä iu qänaki isinyä
imäkiyŋqä, Ique äma pqaŋgiyäŋga, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä
Iquenyqä “äŋguiqä” ätätä, tiiŋä ätkqe.
29 “Naqä Iquki, nyi Tqä wäuŋuä-kiyqunjqä. Si ändkŋä-ma, nyi äwqä haŋuä
iiŋqetä umqä, hiŋuinä ŋqänäwqatiyä.
30 Nätmatqä Si imäkŋi, ämaqä iqune häŋä inemäkqä di etaŋgi, nyi hiŋuä ae
äqunäŋänä.

† **2:23** Aŋgumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ **2:24** Hiqäva-imäkqä 12:8

31 Si nätmatqä iiŋi, ämaqä huitaŋä-huitaŋä eeqänäŋä iquauqä hiŋuä iqisaŋi
näwinyä ae imäkŋiqä.
32 Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-huŋqä
vätŋqeqä” ätukqe.
33 Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquaŋgqeŋqä, kandä-känatä, kŋuä kuapänä
indqäŋgiyi.
34 Iŋgaŋi iqu, Goti Iqu imbquau äŋguä iwimäkätŋqä tääqä ätäqetaŋi, känäu
Mäliyauŋi tii ätukqe. “Ymeqä Tqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Iŋi Iquesaŋi,
Israitqä hŋqua qui imäkŋgaŋguwäŋga, itaŋga huiziqua äŋguänä pmapnuwiqä. Iqu,
nätmatqä Goti Iqu imäkäniqeŋqä hiqŋqä eŋqä-paŋä eqaŋgqeŋqä, ämaqä kuapänä
kukŋuä quvqä tupnuwiqä.
35 Itaŋga si ipäqäyuŋi tqä qeqä iu kiunjätäuqaŋgi, täŋä-huŋqä i matqä-paŋä iiŋä
matŋiqä. Iiŋiŋqe, ämaqä kuapänäŋä iquauqä kŋuä zä indqänmipqe, ätnäŋäqi
timäuniqeqä” ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqeŋqä

36 Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä äpmamiŋqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii
Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesaŋäquvi. Ii äpäyaŋä ae ekqe. Ii
hiŋuiqänäŋi quväukuä 7 kiqä qokä iqutä äpmamiŋiyi.
37 Qänakndaŋi kiqä qokiqu äpäkoŋgaŋga, apäqŋqä quväukuä kuapänä
äpmamiŋqe. Iiyqä quväukuä eeqänäŋi, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä aŋä
iuŋi mävquatämäuqä itä, buayä maŋqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä
ätqämanätä, Iqueqä wäuŋui heatqäŋgatä hinjuiŋgatä itä, äpmamiŋqe.
38 Hiunji iqueŋi, Simiyonä iqu qäpu tqaŋga, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä
Iquenyqä “äŋguiqä” ätkqe. Iiŋä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iuŋi
aŋgi itmetŋqä diŋqä hiŋuä äqämbu pmetaŋguwä iquauŋi, ii Ymeqä Iquenyqä awi,
iqisa ätipäqäkqe.
39 Iŋgaŋi iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänäŋqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä
aŋä-himqä Nasäretqäŋqä, qua Galilisäŋä iŋginyqä äwäkiyi.
40 Ymeqä Iqu naqä eätä, näqŋqä kuapänä ämetä, yäŋänäqŋqä ekqe. Iŋgaŋi Goti
Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvänä itä, äŋguä iwimäkmiŋqe.

Hikŋä Jisasi Iqu, näqŋqä-vqä iquatä kukŋuä ätkuwiŋqä

41 Quväukuä ique-iqueŋi, hiunji naqänäŋä Pasopaŋgaŋi, Jisasi Iqueqä känatä-
kandä hiunji hiŋuä qunyiyŋqä, Jerusälemäŋqä iqäsmiŋiyi.
42 Jisasi Iqueqä quväukui hipa eeqäpnä eäqe hŋquaqu päwqaŋga, suqä iuŋi
qänaknä ipu, Jerusälemäŋqä ekuwi.
43 Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä aŋämqä wiqäŋgaŋi, Hikŋä
Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmamiŋqe. Iiŋqe kaniqutä känaisä, “Iqu
Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” kŋuä mindqäŋqä ikiyi.
44 Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqäŋäuä” kŋuä vqaŋgi, qu hiunji hŋque qaŋä
äwämiŋuwi. E äwipiyäŋgaŋi, iyaqu Ique moqumuayŋqä, quvämaqä awä iu qävqä
iyŋqä ipäqäkiyi.
45 Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iyŋqänä Jerusälemäŋqä aŋgi ekiyi.
46 Hiunji hŋquaqui-hŋqueŋä iuŋi, iyaqu hiqäva-imäkqä aŋä iuŋi, Iqu näqŋqä-vqä
iquauä awä iqi pmetaŋgi ämoqumuakiyi. Iqiŋi Iqu iquauqä kukŋui qätä äwiyätä,
iquau yatŋqä inä äwimiŋqe.
47 Iŋgaŋi ämaqä iqueqä kukŋui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqŋqeŋqätä,
Iqueqä kima tquaŋgqeŋqätä, qu eeqänä yäuŋuä ikuwi.

48 Iyaqu hiŋuä äqunyiyi, tä äktäuwänäsinyä, känai tii ätukqe. “Ŋqä Ymeqä Iquki, suqä iiŋi suŋqä yetquenyä? Tniqutä tnandäŋi, äwqä haŋä yeyqaŋgi, ye Sinyqä qävqä itqäŋueä.”
49 I tquaŋga, Iqu kimaŋi, “Qe Nyinyqä suŋqä qävqä itqäŋinyqä? Änääŋgä? Nyi Ŋqä Apiqueä aŋä täu pmetmqä diŋqe, qe maqŋqä eäŋinyqä?” ätukqe.
50 Kukŋuä kima iiŋqe, iyaqu kiqä quatiŋqe, maqŋqä emiŋiyi.
51 Iŋgaŋi Iqu iyaqutä Nasäretqäŋqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kukŋui, qänaknä äwimiŋqe. E äpmapiyäŋgaŋi, känai kukŋuä eeqänäŋi ämetä, iiyqä kŋuä indqäŋqä imä yäŋänäqŋqä ämaemiŋqe.
52 Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqŋqe äŋguänäŋä-täŋu ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätaŋgi, ämaqä iqua-pqe inä äwinymiŋqe.

3

*Jonä asŋä-qäyqä iqu, kukŋuä awä ätumiŋqeŋqä**

1 Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetaŋgaŋi, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetaŋga, Heroti iqu†, qua Galili du ämimiŋqe. Itaŋga iqueqä käŋguequ Pilipä iqu, qua Ituriyä dutä, qua Tätakonitisi dutä ämimiŋqe. Itaŋga Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämimiŋqe.
2 Iŋgaŋi Anasi iqutä, Käyäpasi iqutä, iquaqu hiqäva-imäkqä naqä äpmamiŋiyi. Iŋgaŋi Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, aŋä avqŋqä imä pmetaŋga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui iquenyqä äpkqe.
3 I etaŋgaŋi, iqu aŋä eeqänäŋä eqä Jotänä-täŋä iu ikitä, awä tii ätumiŋqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä diŋqe, hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asŋä mapiyä” ätumiŋqe.
4 Iqu iiŋä imäkmiŋqetaŋi, hiŋuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänäŋqä-pa ätimäukqe.
“Aŋä avqŋqä duŋi, ämaqä hŋqueqä maŋi tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiiŋä imäkepiyä.
5 *Hänaqä ätŋnäŋqe, qua äptätnyäpu, itaŋga qoqoŋä ätqäuŋqe, yaquetä ipu, itaŋga ätuqä änyäŋqe, hii iwqatäpu, itaŋga äquvätä ätimäutä iqä änyäŋqe, äŋguä nyätŋqä imäkepiyä.*
6 *Iŋi ämaqä eeqänäŋi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqäŋuwä iquau häŋä iqumuatqe, hiŋuä qumbnuwiqä’ ätqiyä*” ätätä äqänä.‡
7 Iŋgaŋi qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asŋä wuqiyätŋqä wimeqaŋguwaŋga, iqu tii ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋä äpäŋqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqaŋgikä?
8 Hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iiŋä imäkquwi, he zä hŋqu häukuä-täŋä eŋqä-paŋuenjqä. Ga ‘Aprähamä iqu neqä awiqu hitaŋgqetaŋi, ne äŋguä äpmeŋunä-qe,’ matŋqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka epŋqe, äŋguä imäkänä.
9 Zä-häukuä äŋguä mäwiqaŋgutqä iquauŋi tä täuvepŋqä diŋqe, japiŋi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.
10 Jonä iqu e tquaŋga, qu yatŋqä äväpu, “Iiŋqe ne äänä imäkatuŋquäwä?” ätukuwi.
11 I tquaŋguwäŋga iqu kimaŋi, “Ämaqä hŋqu gquä hŋquaqu-täŋu sätäti, ämaqä gquä maeqä ique väŋqiyä. Itaŋga ämaqä hŋqu buayä-täŋu eäqe, iqu-pqe asä e yäŋqiyä” ätukqe.

---

* **3:** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28
† **3:1** Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqueqä yoqä-pqe Heroti iqueyi.
‡ **3:6** Asayä 40:3-5

12 Itaŋga ämaqä mbqä motauqä hŋqua, asŋä mapŋqä äwimepu, tii ätukuwi.
“Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatuŋquäwä?”
13 Kimaŋi iqu iquauŋi, “Heqä ämeyätqäŋuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupŋqeqä”
ätukqe.
14 Itaŋga ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatŋqä äväpu, “Ne äänä imäkatuŋquäwä?”
ätukuwi.
I tquaŋguwäŋga iqu, “He ämaqeuŋi, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä
mitqueqä pambiyä. Quŋi kukŋuä quaŋgä mämitqä pambiyä. Itaŋga ‘Mbqe, wäuŋuä
iququeŋqe, tä qäyunjqä’ kŋuä indqämbiyä” ätukqe.
15 Iŋgaŋi qokä-apäki, Kraisi ämaqeu mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe
hiŋuä äqämbu äpmamiŋuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiyä?” kŋuä
äwimiŋqe.
16 Qu kŋuä e indqänätaŋguwiŋqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asŋi, eqä ditänä
eqiyätqäŋä. Iiŋä etaŋgi, Ämaqä nyi ämaŋqutäuŋqä Iqu, qänaki änä äpäŋqiyä.
Iqueqä yukä ämuasmäŋqä gue ewamqe, nyi ämaqä äŋguqunä manä, quvqunjqä.
Iqu asŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Äŋguitä, tä itä hiqiyäŋqiyä.
17 Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä
Kiqä aŋiu pŋqä maeniŋqeqä. Itaŋga kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeqä” ätukqe.
18 Iŋgaŋi Jonä iqu, ämaqä kŋuä äŋguä mapŋqä iuŋqä, kukŋuä hui inä ätuätä, Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋuä äŋgui awä ätumiŋqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqeŋqä§

19 Galilisaŋä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä käŋguequeqä apäkä Herotiyasi ämetä,
suqä quvqä huizi, kuapänä imäkqaŋgqeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe.
20 Iutaŋi Heroti iqu suqä quvqä hŋqu aŋgu inä imäkätä, Jonä ique guä
äkiqiyäuekqe.

*Jisasi Iqu, asŋä ämakqeŋqä**

21-22 Ämaqä eeqänäŋi, qu asŋä metqätaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu-pqe asŋä ämakqe.
Iqu asŋä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätaŋga, qäukui
qŋqaŋä äutänäqe, Dŋä Äŋguä Iqu, yŋŋä-heeqä eŋqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe.
Äquvepqaŋga, qäukuä yätutaŋi, maŋä tiiŋä ätukqe. “Si Ŋqä Ymeqä Nyi kiiŋä
änyinätŋqä Iqukiyqä. Ŋqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyiŋgiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkauŋqä†

23-38 Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqaŋga, Iqueqä wäuŋuä ipäqäkqe. Iŋgaŋi
qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeqä’ kŋuä indqäŋguwi.
Kiŋganäŋi, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe.
Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli
ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe.
Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu
Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe.
Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe
ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu
iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique
eämakqe. Tera iqu Aprähamä ique eämakqe. Aprähamä iqu Aisakä ique eämakqe.
Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique
eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani
iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu

§ **3:18** Matiu 1:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 9:7-9 * **3:20** Matiu 3:13-17; Makä 1:9-11 † **3:21-22** Matiu 1:1-17

Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Iŋi qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämakqeqä” kŋuä indqäŋguwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiŋqeŋqä**

1-2 Iŋganji Dŋä Äŋguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä muŋganga, Iqu aŋgu wätŋqä, eqä Jotänä iuŋi ävämakqe. Iqisanji Dŋä Äŋguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqaŋgi, Iqu aŋä avqŋqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetaŋga, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätŋqä duŋqä yamwiqä äwimiŋqe. Imŋi Jisasi Iqu buayä maŋqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iqueŋi Iqu buayä dä äwikqe.

3 Iŋganji Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etaŋgutqe, hikä tqu buayä kunmäknätŋqä, kukŋuä tuvä” ätukqe.

4 Iŋäqe Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui tii äqänä.

‘Ämaqe buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ ”† ätukqe.

5 I tquaŋga, Setänä iqu ätuma äyäqe, aŋä-himqä eeqänäŋä qua täuŋi maqänä ämotquakqe.

6 Ämotquetä tii ätukqe. “Aŋä-himqä eeqänäŋä täuŋi, nyi Si misŋqä ktapmqänä. Itanji, Si yoqä naqä qondŋqinyä. Nätmatqä eeqänäŋi, ŋqä ae änyimäŋgqeqä. Itaŋgi nyi ämaqä hŋque wimqä etaŋgutqä di, nyi äwimqänä.

7 Iŋi Si qoŋä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqaŋgtqe, eeqänäŋä tä Tqä hiäŋqiyä” ätukqe.

8 I tquaŋga Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi tii äqänä,

‘Si qoŋä äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäuŋui Iqueqenä iqaŋginyä’ äqänänä”‡ ätukqe.

9 Itanji, Setänä iqu Jisasi Iqueŋi, Jerusälemäŋqä ätumä äwäqe, hiqäva-imäkqä aŋä atääqä yäŋgisa ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etaŋgutqe, qua mäŋi ikuapmäuvä.

10 Ii tiinjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi tii äqänä.

‘Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä eŋätqe, si äŋguä mikipŋqänä ätuäŋqiyä.

---

* **4:** Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † **4:4** Kukŋuä-suqä 8:3 ‡ **4:8** Kukŋuä-suqä 6:13

11 *Iŋi tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isŋqä diŋqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpŋqäuä,'* äqänänä"§ ätukqe.
12 I tquaŋga Jisasi Iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. "Bukä iuŋi tii äqänä.
'Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mävqä panä' äqänänä"* ätukqe.
13 Iŋgaŋi Setänä iqu, Jisasi Iqueŋi yamwiqä eeqänäŋi qäpu äväqe, hea hŋgaŋqä hiŋuä äqänä pmetŋqä diŋqä ävämakqe.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäuŋuä ipäqäkqeŋqä†

14 Iŋgaŋi Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili duŋqä aŋgumä äukqe. Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi.
15 Iqi äpme, iquauqä aŋä aquväqŋqä iu näqŋqä äväkiqe, ämaqä eeqänäŋä iuqä hiŋuä iqi, yoqä naqä täŋä-qu emiŋqe.

Nasäretqätaŋä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiŋqä‡

16 Iqisaŋi Iqu Nasäretqäŋqä, aŋä Iqu hiŋuiqänä äpme naqä ekqä duŋqä ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋgaŋi, aŋä aquväqŋqä yäŋgisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui a täutŋqä ätqäukqe.
17 Ämaqä hiŋuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqaŋga, Iqu ävatäqe, kukŋuä tiiŋä qänätaŋgi äqunätä a ätäukqe.
18 *"Dŋä Äŋguä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiiŋiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmatqä maeqä du, Iqueqä kukŋuä äŋgui awä tumqätä, ämaqä guä pmetaŋguwä iquau, 'Hiŋginä upŋqeqä' tumqätä, ämaqä hiŋuä quvqä iquau-pqe, 'Hiŋuä aŋgu qämbŋqeqä' tumqätä, itaŋga ämaqä, huizi iqua mändi kittqiyätqätaŋguwä iquau, qanyä pmapŋqä iwimäkqämqä änändowatkqeqä.*
19 *'Hea Naqä Iqu ämaqe äŋguä iwimäkäniqeŋqä äpätŋqe, qäqiqiyqä' awä tquämqä änändowatkqeqä"*§ qänätaŋgi a ätäukqe.
20 Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, aŋgi äväqe, quamä äpmakqe. Iŋgaŋi, ämaqä aŋä aquväqŋqä iu äpmamiŋuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiŋuä yäŋänäqŋqä äqunmiŋuwi.
21 Iiŋä iqaŋguwäŋga, Iqu tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä bukä täu äqänäŋqä tä, he qätä äwiyäŋuwä iuŋi, täŋga ätimäuqiyä."
22 Iqu i tquaŋga, eeqänäŋä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukŋuä äŋguä ätpiyi, Iqu kukŋuä äŋguänäŋä tquaŋgqeŋqä kŋuä kuapä indqämbiyi, tiiŋä ätŋguwi. "Tä Josepä iqueqä Hikŋiqueqä. Kukŋuä tä, Iqu äŋgisa ämetä tqiyä?"
23 Jisasi Iqu kimaŋi, tii ätukqe. "Ämaqe quamä äŋguänäŋä pmeqeuŋqä kukŋuä ätätqäŋuwä-paŋi, he 'Si duuta iqukiyqä. Tqä-täuä äŋguä imäkinyä' ändpiyi, itaŋga 'Nätmatqä Si Kapänamä imäkŋiŋqe, ne qätä äwiyququeqä. Iŋäqe Tqä aŋä täqiŋi, asä i imäkiyä' dpŋqeqä" ätukqe.
24 Iŋgaŋi Iqu tiiŋä-pqe inä ätukqe. "Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe, hiŋuä-tqä quwqä aŋä-himqä iutaŋä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipŋqäuä.
25 Nyi naqä-qakuä tiiŋä-pqä etqänä. Kiŋganäŋi, Laisa iqu pmetaŋgaŋi, quväukui hŋquaqui-hŋque, qaŋui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänäŋä ätimäukqeqä. Iŋgaŋi apäqŋqä kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiŋuwiqä.
26 Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueŋi, apäqŋqä iuautaŋä huinyqä mändowatqä danä ikqeqä. Oeyä. Iqu iqueŋi, apäqŋqä yäpaqäŋgisaŋä aŋä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, aŋä-himqä naqä Saitonä iŋgisaŋqä ändowatkqeqä.

---

§ **4:11** Apqä Bukä 91:11-12 * **4:12** Kukŋuä-suqä 6:16 † **4:13** Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15 ‡ **4:15** Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a § **4:19** Asayä 61:1-2

27 Tiiŋä-pqä emiŋqe. Hiŋuä-tqä Elisa iqu pmetaŋganı, qokä-apäkä wänyimäŋqä-täŋä kuapä Israitqä iu äpmamiŋuwiqä. Iŋäqe, eeqänäŋä iquauqä wänyimäŋqä qäpu maeqä da ikqe. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, äŋguä imäŋgqeqä” ätukqe.
28 Jisasi Iqu e tquaŋga, ämaqä aŋä aquväqŋqä iu äpmamiŋuwä iqua, kukŋuä qätä iiŋä äwipiyi, qu eeqänä äwqä tnäŋä naqänäŋä äwiŋgqe.
29-30 Iiŋä ipiyi, iqua ävaupu, Iqueŋi aŋä-himqä yäpaqäŋgisa äkiwqatämäkuwi. E imäkäpiyitaŋi, qoqoŋä, aŋä-himqä iu mätnätaŋgqä yäŋgisaŋi, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqaŋguwäŋga, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwuŋga äwekqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä dŋä quvqä-täŋä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä**

31 Iqisaŋi Iqu Kapänamä, aŋä-himqä Galilisäŋä iŋgisaŋqä äwäkqe. Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋganı, Iqu ämaqä iquau näqŋqä äwimiŋqe.
32 Iŋganı Iqu, yoqä-täŋä-qu tquaŋgqeŋqä, qu qätä äwiyäpu, yäuŋuä ikuwi.
33 Iŋganı, ämaqä dŋä quvqä-täŋä aŋä aquväqŋqä iu äpmamiŋqä hŋqu ämävauqe, maŋä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukqe.
34 “Äi! Jisasi Nasäretqätaŋä Iquki, Si squä nemäkätŋqäwä? Si ne qui nemäkätŋqä äpŋätanä? Nyi Sinyŋqe näqŋqä eŋänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänäŋä Iqukiyqä” ätukqe.
35 E tquaŋga, Jisasi Iqu yäŋänäqŋqä tii ätukqe. “Si kukŋuä matqä panä. Ämaqä iqueŋi huätä vämayä!” E tquaŋga, dŋä quvqä iqu, iqueŋi qu-täŋä awä iqi qua mäŋi äkimäuqe, ique qui mimäkqä itä ävämakqe.
36 Ämaqe yäuŋuä ipiyi, tii ätŋguwi. “Kukŋui äkitaŋäwä? Iqueqä yoqetä yäŋänäqŋqä iutatä tquaŋga, dŋä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäuä.”
37 Jisasi Iqu nätmatqä iiŋä imäkkqeŋqä tiwiqe, aŋä-himqä im-imä äwekqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hŋquautä, äŋguä iwimäkkqeŋqä†

38 Jisasi Iqu aŋä aquväqŋqä iuŋi ävämaŋi, Saimonä iqueqä aŋä iu äpaqukqe. Iqiŋi Saimonä iqueqä känemi, huiwä dŋä tnäŋä iqaŋgi witaŋgqeŋqä, qu Iqu yätamäkqä vätŋqä diŋqä yatŋqä äwikuwi.
39 I tquaŋguwäŋga, Iqu äwäqe, apäkä ii-säŋä qäqiqi ätqäuqe, yaqä huätä wätŋqänä kukŋuä yäŋänäqŋqä ätukqe. Iqu e tquaŋga, yaqä qäpu eqaŋgi, ii äŋguä maqänä imänäqe, ymisaŋä näwinyä imäkekqe.
40 Maptqä äqukunätŋqä itqätaŋga, qu ämaqä täŋä-yaqä huitaŋä-huitaŋä-täŋi, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. Iiŋä iquauŋi, Iqu hŋqunä-hŋqunä hipa haqeqi äwiyätä, äŋguä iwimäkkqe.
41 Iqu e imäkätqätaŋga, dŋä quvqe ämaqä kuapänäŋä iuŋi ävämakuwi. Ävämepiyäŋganı, qu Iqueŋi, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqŋqä etaŋguwitaŋi, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yäŋänäqŋqä ätukqe.

Jisasi Iqu, aŋä-himqä huiu awä ätuäkämiŋqeŋqä‡

42 Ziŋuäŋganı, Jisasi Iqu aŋä avqŋqä duŋqä äväma äukqe. Iŋganı ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyi, iquau mävämeqä yätŋqä, iqi ätäuqumuatekuwi.

---

* **4:29-30** Makä 1:21-28 † **4:37** Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34 ‡ **4:41** Makä 1:35-39

43 E iqaŋguwiŋqä Iqu iquau tii ätukqe. “Henyä ma, aŋä-himqä huiuŋi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeŋqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iiŋiŋqä änändowatkqeqä” ätukqe.
44 Iqiŋi ävämaŋi, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä aŋä aquväqŋqä iu awä ätuäkämiŋqe.

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hŋquau tääqä ätuätumakqeŋqä**

1 Hiunji hŋqueŋi, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä maŋä iqi tqäutaŋga, ämaqä kuapänäŋä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä wipŋqä, Iqu-täŋä qäqiqi ätqäumiŋuwi.
2 Jisasi Iqu kukŋuä awä ätuätäqäŋgaŋi, hämapäkä-piqä hŋquauqä yimba hŋquaqu eqä maŋä iqi witaŋginyä äquŋgqe. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asŋä äqämiŋuwi.
3 Iŋgaŋi Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiŋuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itaŋi Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokäapäkä iquau kukŋuä hui inä äwikqe.
4 Iqu näqŋqä qäpu äväqe, Saimonä iqueŋi, “Si yimba eqä awä näŋi äma äwätnä, iqisaŋi he qae hämapäkiŋqä eqä-huäŋä bu tnämeqapiyä” ätukqe.
5 I tquaŋga, Saimonä iqu kimaŋi, “Naqä Iquki, ne heatqä tqueŋi wäuŋuä yäŋänäqŋqä itqätaŋgu, zä aaŋqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iiŋä ändiŋi, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.
6 Qu iiŋä ipiyi, hämapäkä kuapä piqaŋguwäŋga, qae ändakmäumätä ikqe.
7 Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmamiŋuwä iqua, yätamäkqä wipŋqä diŋqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyi, hämapäki yimba hŋquaqui ämaikuwi. Iŋgaŋi yimba iquaqu eqä-huäŋä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.
8 Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänäŋä äpäkuwä iu äqunäqäŋgaŋi, iqu yäuŋuä naqänäŋä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqe.
9 Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmamiŋuwä iqua-pqe, yäuŋuä ikuwi.
10 Iqueqä wäuŋuä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikŋä iŋgueqipqe, yäuŋuä inä ikiyi.
Saimonä iqu i tquaŋga, Jisasi Iqu kimaŋi, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqe, hämapäkä eŋqä-pa, piqätŋäŋqä, ikimäkmqänä” ätukqe.
11 Qu yimba eyqiyämaŋi, eqä maŋä weä näŋinyqä äpäupiyi, quwqä nätmatqä eeqänäŋi hiŋuinä äquŋguaŋi, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimäŋqä-täŋä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä†

12 Hea hŋqueŋi, Jisasi Iqu aŋä-himqä hŋque äpmamiŋqe. Aŋä-himqä iuŋi, ämaqä wänyimäŋqä kuapänäŋä-täŋä hŋqu äpmamiŋqe. Iqu Jisasi Ique hiŋuä äqunäqe, qoŋä äwoktäutä, hipeŋuä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkiŋgaŋgutqe, nyi äŋguä iqu nyimäkätninyä.”
13 Itaŋga Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyiŋgiyä. Si äŋguä imänyä.” I tquaŋga, ämaqä iqueqä wänyimäŋqe, äŋguä maqänä imäŋgqe.
14 Iiŋqe Jisasi Iqu tiiŋä ätukqe. “Nyi tä imäkqeŋqe, si ämaqä hŋque mätquä panä. Si hiqäva-imäkqä iquenyqä äyätnä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äŋguä ikimäkqeŋqä hiqäva imäkiyä. Iiŋqe, qu ‘ämaqä tqu iqueqä yaqe, äŋguä ae imäŋgqeqä’ kŋuä vätŋqänänyä” ätukqe.

---

* **5:** Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20 † **5:11** Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45

15 Iqu, “Si ämaqä hŋque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä im-imä äpmapiyä
iqua, Jisasi Iquenyqä kukŋui qätä kuapänä äwimiŋuwi. Iŋganı ämaqä kuapänä
kukŋuä qätä wipŋqätä, iquauqä yaqä äŋguä iwimäkätŋqätä, Iquenyqä äpmiŋuwi.
16 Qu iiŋä itqätaŋguwäŋga, hea kuapänäŋäŋganı Iqu äväma, aŋä avqŋqä imqä
äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqismiŋqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yäŋä-a quvqä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä‡

17 Hea hŋqueŋı Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqŋqä vätqätaŋga, Parisitaŋä hŋquatä,
kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋquatä aŋä-himqä eeqänäŋä Galilisaŋä, Jutiyataŋä,
Jerusälemätaŋä iuta äppiyi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiŋuwi. Goti Hanjuwä
Iqueqä yäŋänäqŋqe, Jisasi Iqu ämaqä täŋä-yaqä iquau äŋguä iwimäkätŋqänä Iqutä
äpmamiŋqe.
18 Iŋganı ämaqä hŋqua, ämaqä yäŋä-a quvqä hŋque hevqä ämiqutäwa äpäpu,
aŋä yäpä yäŋgisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-täŋä qäqiqi hianä-tpu ikuwi.
19 Ämaqä kuapänä pmetaŋgä änä mäpeyqä ipiyi, aŋä haqä yätuŋqä äma
äpepiyi, atääqä yäŋisa itäqäktäupu, ämaqä yäŋä-a quvqä iqueŋı, iqueqä hevqeu
guä ämäsäupiyi, ämaqä pmetaŋguwä awä Jisasi Iqu tqäutaŋgqä buŋqä guä
äyämäwatukuwi.
20 Iqu quwqä quuvqä heqiyqä du hiŋuä äqunäqe, “Ŋqä näueqä iquki, tqä suqä
quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.
21 Iqu e iqaŋgqeŋqä, Parisi iquatä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä kŋuä tiiŋä
indqäŋguwi. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueŋı
äkittqiyetä, naqä timäutŋqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”
22 Iquauqä kŋuä indqäŋqä imŋı, Jisasi Iqu näqŋqä ae eäqe, “He Nyinyqä kŋuä iiŋı,
suŋqä indqäŋgäuä?” ätukqe.
23 “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukŋui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä
ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qaŋä uvä’ tmqätanä?
24 Tiiŋä eänä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuŋı suqä quvqe huätä
mamäuŋqiyä. He iiŋiŋqe näqŋqä mapŋqe, Nyi ämaqä täŋä-yaqä iqueŋı tii ätquä.
‘Si ävautnä, tqä yquvaŋä a ämaqätätnä, aŋämqä uvä’ ätquänä” ätukqe.
25 Jisasi Iqu e tquaŋga, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvaŋı a ämaqätäqe, Goti
Hanjuwä Iquenyqä “äŋguiqä” ätätä, iqueqä aŋämqä äukqe.
26 E äqumbiyi, qu eeqänä yäuŋuä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äŋguiqä” ätkuwi.
Iiŋiŋqe, tiiŋä ätkuwi. “Täŋga ne nätmatqä huitaŋä yäŋänäqŋqe timäuqaŋgi
hiŋuä äqunäŋunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä kŋuä kuapänä
indqäŋguwi.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqeŋqä§

27 Iqisaŋı Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hŋqu, mbqä motauqä aŋä
iu pmetaŋgi äquŋgqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueŋı Jisasi Iqu, “Si qänaki
nyivändiyä” ätukqe.
28 I tquaŋga, iqu nätmatqä eeqänäŋı iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki
äwivändkqe.
29 Lipai iqu Jisasi Ique itmakqeŋqä, iqueqä aŋä du ymisaŋä naqänäŋä imäkkqe.
Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä änäpu
äpmamiŋuwi.
30 I pmetaŋguwäŋga, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä
iquatä, Jisasi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋı, “He ämaqä mbqä motauqä
iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä buayä anäŋı, suŋqä nätqäŋäuä” ätukuwi.

---

‡ **5:16** Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12 § **5:26** Matiu 9:9-13; Makä 2:13-17

31 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu kimaŋi, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauŋqä
mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upŋqäuä” ätukqe.
32 “Iŋäqe, kŋuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupŋqä diŋqe, Nyi ämaqä suqä
äŋguä imäkqä iquau tääqä tumqä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau
tääqä tumqä äpqäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä maŋqäŋqä yatŋqä äwikuwiŋqä**

33 Iŋganı qu Jisasi Ique, tiiŋä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäuŋuäŋqä ämotquetŋqä
iqua, buayä maŋqäŋqä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqäŋuwiqä.
Itaŋga, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänjqä. Iŋäqe Saqä iqua, buayätä eqätä
änätqäŋäuä” ätukuwi.
34 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metŋqä hŋqu,
iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetaŋganı, he iquauŋi, ‘Buayä maŋqä pambiyä’
tupŋqätanä? Oeyä!
35 Qänakndaŋi, ämaqä hŋqua ique ätuma uwqaŋguwäŋga, iqueqä käyämaqä iqua
buayä maŋqe, iŋganä pmapnuwäŋqeqä” ätukqe.
36 E ätuäqe, Iqu kukŋuä ktqä tii ätukqe. “Gquä yäuä hŋqu äpäkŋgqe, ämaqä hŋqu
gquä änyä-häŋä dutaŋi, yäuä näŋuenyqä mapisqä yäŋqiyä. E äpisätqe, iqu änyä-
häŋä ique qui imäkäŋqiyä. Itaŋga änyä-häŋitaŋitä, yäuä ditäŋi, asänäŋä maeqä
etaŋgi, yäuä iqu äŋguä matimäuqä yäŋqiyä.
37 Tiiŋi inänjqä. Ämaqä hŋqu wainqä-eqä änyä-häŋä hui, yaqueqä huiwä yäuä
du mequatimäuqä yäŋqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-häŋi, yaqueqä huiwä
yäuä iqueŋi äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäknäŋqiyä.
38 Iiŋiŋqe, qu wainqä-eqä änyä-häŋi, yaqueqä huiwä häŋä iu iquatimäupŋqäuä.
39 Itaŋga ämaqä wainqä-eqä yäuä äŋguwä iqua, änyä-häŋä duŋqe mäwiŋqä inä.
‘Yäuä iqu ämäwqätäunä’ ätätqäŋäuä” ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqeŋqä yatŋqä äwikuwiŋqä**

1 Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hŋqueŋi, Jisasi Iqu kuä-witqä wäuŋuä iu ikämiŋqe.
Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änmiŋuwi.
2 Iqua e iqaŋgä äqumbiyi, Parisi hŋqua tii ätukuwi. “Nätmatqä iiŋi, neyaqä suqä
hiunji hapä pmeqäŋganı, ne pmua imäkätuŋqueqä. He iiŋi suŋqä imäkqäuä?”
ätukuwi.
3 Jisasi Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Hiŋuiqänäŋi, neqä awiqu Dewiti iqutä, iqueqä
ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyäŋga imäkkqeŋqe, he kukŋui a matäuqä
itqäŋuwätanä?
4 Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä yäpä yäŋgisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä
Iqueqä hiŋuä iqi äwämiŋqe, ämakqe. Buayä iiŋi, hiqäva-imäkqä iquanä ämepu
bŋqä äwämiŋqe. Huiziquauŋqe, ii pmuai. Iŋäqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui
iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe.
5 Tiiŋä-pqe inä ätukqe. “Hiunji hapä pmeqeuŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu
ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-täŋä hŋque, äŋguä iwimäkkqeŋqä†

6 Hiunji hapä pmeqä huiziqueŋi, Jisasi Iqu aŋä aquväqŋqä hŋque äpaquväqe,
näqŋqä äwimiŋqe. Qutä anäŋi, ämaqä hipa ämuaŋgisaŋi quvqä-täŋä hŋqu
äpmamiŋqe.

---

* **5:32** Matiu 9:14-17; Makä 2:18-22 * **6:** Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28 † **6:5** Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6

7 Iŋganj kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Parisi iquatä kŋui, “Ämaqä Iqu ämaqä
tqueŋi, hiunji hapä pmeqä täŋganj, äŋguä iwimäkäŋqutiyä, ä äŋguä mäwimäkqä
yäŋqutiyä?” vqaŋgi, Jisasi Ique kukŋuä mitpnuwäŋqä hänaqeŋqä qävqä ipu, hiŋuä
äqumbu äpmamiŋuwi.
8 Itaŋgi Jisasi Iqu iquauqä kŋuä indqäŋqä imŋiŋqe näqŋqe eäqe, Iqu ämaqä hipa
quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiŋuä iqi pämä tqävä.” I tquaŋga,
iqu ävautä e imäkkqe.
9 Iqu e imäkqaŋga, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatŋqä eyqänä. Neyaqä
suqä duŋi, hiunji hapä pmeqäŋganj, ne suqä äŋguä imäkatuŋquätanä, ä quvqä
imäkatuŋquätanä? Ne ämaqä qui imäkmbŋqä pmetaŋguwä iquauŋi, yätamäkqä
vatuŋquätanä, ä qui iwimäkatuŋquätanä?” ätukqe.
10 E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänäŋä iu hiŋuä äquŋgäwäqe, ämaqä hipa quvqä ique,
“Si tqä hipae jänä väpäyä” ätukqe. Iqu tquaŋgqä-pa imäkqaŋga, iqueqä hipae äŋguä
qe imäŋgqe.
11 Iiŋä äqumbiyi, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Parisi iquatä
äwqä äkasuwä kuapänä muŋganga, tii ätŋguwi. “Ne Jisasi Iqueŋi, äänä
imäkatuŋquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hŋquau atäuŋuä äwikqeŋqä‡

12 Heatqä hŋqueŋi Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätŋqä qoqoŋä
yätuŋqä äyäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätaŋgi zä ävekqe.
13 Mäptqä timäuqaŋga, Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau tääqä
ätuätumeqe, qutaŋä 12 iquau atäuŋuä äväqe, “ämaqä wäuŋuäŋqä dowatqä”
änyuätkqe.
14-16 Ämaqä iiŋi, hŋqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iqueŋi, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä”
ätukqe. Hŋqu Endru, Saimonä iqueqä käŋgueque, hŋqu Jemisi ique, hŋqu Jonä ique,
hŋqu Pilipä ique, hŋqu Batromi ique, hŋqu Matiu ique, hŋqu Tomasi ique, hŋqu
Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hŋqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutaŋä-que,
hŋqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hŋqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä
tqu, qänakndaŋi Jisasi Ique ämaqä himä-wiuŋqä iquau väniŋqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäŋä hŋquau äŋguä iwimäkkqeŋqä

17 Iqu iquau atäuŋuä ae äväqe, iquatä anä äppiyi, Iqu aŋä quauŋä hŋqäqi, ämaqä
kuapänäŋä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäumiŋuwä iqua, kuapänäŋä
hŋqua, Iqueqä wäuŋuä ämotquamiŋqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya im-
imä äpmakäwäŋuwä iutaŋi, hui aŋä-himqä Jerusälemä iutaŋi, hui eqä-huäŋä maŋä,
aŋä-himqä Tayätä Saitonätä iŋgisaŋä-pqe anä äpmamiŋuwi.
18 Iŋganj qu Jisasi Iqueä kukŋui qätä wipŋqätä, iquauqä täŋä-yaqä äŋguä
imämbŋqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dŋä quvqä iquauta qui imäknätqätaŋguwä
iquauŋi, Jisasi Iqu äŋguä qe iwimäkkqe.
19 Ämaqä eeqänäŋi, qu Jisasi Iqueä yäŋänäqŋqä dutaŋi äŋguä imänäpiyä diŋqä,
äwutmaqänanä-tpu imiŋuwi.

Haŋä-iqä ämetqäŋuwä iqua, yeeqä ipŋqeŋqä§

20 Iŋganj Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau hiŋuä äqunäqe, tii ätukqe.
“Ämaqä nätmatqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä
miqeuŋi, hiqeqä.

‡ **6:11** Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19 § **6:19** Matiu 5:1-12

21 Ämaqä täŋga buayä dä eyätŋqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndaŋi
he buayä kuapänä änäpu, äwqä äŋguä hipäsäniqeqä. Ämaqä kŋuä äqiyätqäŋuwä
iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndaŋi, tä spnuwiqä.
22 Qänakndaŋi, he Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä duta,
qu äwqä äkasuwä kiiŋä etäpu, huätä endowatäpu, kukŋuä quvqä etäpu, hiqä
yoqeŋqä ‘quvqeqä’ etäpu, qui imäkqaŋgpqäŋgaŋi, he yeeqä iqäpŋqä.
23 Hea iŋgaŋi, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpŋqä. Tinjqä. Nätmatqä äŋguänäŋä
kuapänäŋi, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkpŋqä-paŋi,
iquauqä kaqä-kawäka qäŋganäŋi hiŋuä-tqä iquauŋi iiŋä imäkmiŋuwiqä” ätukqe.

Äŋguä äpmeŋuwä iqua, haŋä-iqä mapŋqeŋqä

24 “Itaŋga ämaqä nätmatqä kuapä-täŋä iquenä, äŋguänä mimbiyä! Haŋä-iqä
hemeŋqiyä! Nätmatqä hiqä äwqä äŋguä imäkmbŋqe, he ae ämeŋäuä.
25 He täŋga buayä änäpu, äŋguä äpmeŋuwä iquenä, äŋguänä mimbiyä! Haŋä-
iqä hemeŋqiyä! Qänakndaŋi, he dä heyäniqeqä. He täŋga tä äsätqäŋuwä iquenä,
he äŋguänä mimbiyä! Haŋä-iqä hemeŋqiyä! Qänakndaŋi, he ka ipu, kŋuä
qäyqäpnuwiqä.
26 Ämaqä eeqänäŋi henyŋqä aquvänä iqaŋgpqäŋgaŋi, he äŋguänä mimbiyä!
Haŋä-iqä hemeŋqiyä! Qäŋganäŋäŋgaŋi, hiŋuä-tqä quaŋgä iquauŋi, kaqä-kawäka
iquauŋqä aquvänä asä e imiŋuwä-qe, iquauŋi haŋä-iqe, äwimakqeqä” ätukqe.

*Himä-wiuŋqä iquauŋqä, naqä-qakuänä wiŋqeŋqä**

27 “Nyi he etqänä. Nyaqä kukŋuä qätä änyiyätqäŋuwä iquenä, he hiqä himä-
wiuŋqä iquauŋqä, naqä-qakuänä heŋguätŋqeqä. Ämaqä henyqä mäwiŋqä itŋqä
iquauŋi, he suqä äŋguänäŋä dinä iwimäkqäpŋqeqä.
28 Ämaqe, he qui imäkmbŋqä diŋqä tääqä ätätqäŋuwä iquauŋi, he iqua äŋguä
pmapŋqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpŋqeqä! He ämaqä qui
emäkätqätaŋguwä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamäkqä vätŋqä tääqä
tquäpŋqeqä!
29 Ämaqä hŋqu saqä maŋgawä iu kpäsqaŋqutqe, si hŋgisa inä wimäkqätŋqeqä.
Ämaqä hŋqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä.
30 Ämaqä eeqänäŋi, nätmatqäŋqä yatŋqä kiyqaŋguwä iquauŋi, si äwisŋqeqä.
Ämaqä hŋqu saqä nätmatqä meqaŋgutqe, si ‘Aŋgi dapiyäqe’ mätquä pa iqätŋqä.
31 Suqe, ämaqä qu he emäkpŋqä enyäŋqä-paŋi, he-pqe quŋi inä iwimäkpŋqeqä”
ätukqe.
32 “He ämaqä henyqä äwinyätŋqä iquauŋqänä eŋgaŋgutqe, iiŋä itqäŋuwitaŋi,
he nätmatqä äŋguänäŋä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutaŋi, squä mapnuwäŋqäwä?
Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquauŋqä winyätqätaŋgqä
iquauŋqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä.
33 He ämaqä äŋguä emäkqaŋguwä iquaunä äŋguä iwimäkqaŋgpqe, he nätmatqä
äŋguänäŋä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutaŋi, squä mapnuwäŋqäwä? Hmanjqä. Ii
tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä.
34 He ‘Iqu aŋgumä kima dapqoŋqä’ kŋuä indqämbu, ämaqä hŋque qanyinä
vqaŋgpqe, he nätmatqä äŋguänäŋi squä mapnuwäŋqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä.
Suqä quvqä imäkqä iqua, ‘Iqu aŋgumä dapqoŋqä’ kŋuä indqämbu, suqä quvqä
imäkqä huiziquau qanyinä wipŋqäuä.
35 Itaŋga, hiqä himä-wiuŋqä iquauŋqä eŋgaŋguti, iquauŋi äŋguä iwimäkpŋqäuä.
‘Ämaqä tqu, aŋgumä mändapqä yäŋqiyä’ kŋuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipŋqäuä.

---

* **6:26** Matiu 5:38-48

He suqä iiŋä imäkpqe, Goti Haqä Yätutaŋä Iqueqä ymeqä äpmepu, qänakndaŋi nätmatqä kuapänä Iqueqä hipa iutaŋi mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä ‘äŋguiqä’ mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätaŋguwä iquauŋi, äŋguänä ämitqäuä.
36 Goti Hiqä Heniqu, ämaqeuŋqä wiuŋqä miqä, huäqä äwunätŋqä-pa, he-pqä huäqä heunätŋqeqä” ätukqe.

Huiziquauqä suqeŋqä miwäsäuqeŋqä

37 “He ämaqä iquauqä suqeŋqä iwäsäupu, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ matqä pambiyä. He iiŋä mimäkqaŋgpqe, Goti Hanjuwä Iqu heŋä-pqe memäkqä yäŋqiyä. Ämaqä hŋqu suqä quvqä imäkqaŋgqeŋqä, ‘Iqueŋi pizqä päkiyä’ mätquä pambiyä. He e mätquä iqaŋgpqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yäŋqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqaŋgpi, heqä äwqe haŋuä imäknäpu, hui enyänä. He iiŋä imäkqaŋgpqe, Goti Hanjuwä Iqu heŋi, iiŋä emäkäŋqiyä” ätukqe.
38 “He nätmatqä ämaqeu vqaŋgpqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä tiiŋä hetapäŋqiyä. Iqu qa maŋguä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, aŋgumä hui ämanyueqaŋga maŋguä ämnätä, hui qua mäŋi äpäkŋgqä-paŋä iiŋä hetapäŋqiyä. He nätmatqä qäyunä äwipqä-paŋä iiŋi, asä iiŋä hetapäŋqiyä” ätukqe.†
39 Iwä Iqu iquauŋi, kukŋuä ktqe tiiŋä-pqe ätukqe. “Ämaqä hiŋuä quvqä hŋqu, hiŋuä quvqä hŋqueŋi, äŋguä itmetä hänaqeŋi äŋguä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyŋqinyqä.
40 Ämaqä hŋqu näqŋqä ämetqe, iqueqä näqŋqä-vqä iqueŋi, mämäwqätäuqä yäŋqiyä. Ämaqä näqŋqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqŋqä-vqä iqutäŋi, asänäŋä hipŋqäuä” ätukqe.
41 “Si tqä tta-tuŋgueqä hiŋuiu, hinoqukuä wäŋqä änyätaŋgqä ipi äqunätnä, tqä hiŋui zä naqänäŋä iqu qäyä witaŋgi kŋuä mindqäŋquki, suŋqä tutndi?
42 Iŋi äänä etaŋgikä? Tqä hiŋuiuŋi, zä naqänäŋä hŋqu qäyä witaŋgi hiŋuä änä mäquŋquä itnä, tqä tta-tuŋguequeŋi, ‘Tasi-guequkiyä, tqä hiŋuiuŋi, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,’ äänä tutŋqäwä? Si wopqä itnä, kukŋuinä tqä-qukiyi. Zä naqänäŋä tqä hiŋuiu äwiŋqe, huätä ganä mamändŋqeqä. Iiŋä itŋi, si hiŋuä äŋguä äqänätnä, tqä tta-tuŋguequeä hinoqukui, huätä mamäutŋqeqä” ätukqe.‡

Zä huitaŋä-huitaŋä iquauqä häukuiŋqä§

43 “Zä äŋguä di, näŋqä ququvqä maqiyqä yänä. Itaŋga, zä quvqä di, häukuä äŋguä maqiyqä yäŋqiyä.
44 Ämaqe, zä-häukuä hiŋuä äqunäpu, ‘äŋguätiyä, quvqätiyä?’ kŋuä indqämbŋqäuä. Qu zä-yäuŋguä maeqä guä yäŋä-täŋä iqiŋi, zä-eaqä häukui dupŋqe, mäwqä ipŋqäuä. Qu wainqäŋqänä kŋuä indqäŋga äupqe, guä yäŋä-täŋä iquauŋi, hiŋgi manduqä ipŋqäuä.
45 Iiŋä eŋqä-paŋi, ämaqä äŋguänäŋä iqua, kŋuä äŋguänäŋä indqänäpu, suqä äŋguänäŋä di imäkpŋqäuä. Ämaqä quvqä iqua, kŋuä quvqä huitaŋä-huitaŋä indqänäpu, suqä quvqä imäkpŋqäuä. Ämaqä iquauqä kukŋui, ii iquauqä kŋuä indqäŋqä dutanjqä” ätukqe.

*Aŋä qäyunä mätqeŋqä**

46 Itaŋgi “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kukŋuiŋqä qänaknä manyiyqä itqäŋuwi, suŋqäwä?
47 Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kukŋuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqŋqä hitapmqänä.

---

† **6:38** Matiu 7:1-2 ‡ **6:42** Matiu 7:3-5 § **6:42** Matiu 7:15-20, 12:33-37 * **6:45** Matiu 7:24-29

48 Ämaqä iqu tiinjqä. Ämaqä hŋqu, qua mäŋqä mämä äptäqe, hikä iuŋi aŋä haqeqi
yäŋänäqŋqä ämätqä-paŋä, iiŋiqä. Maqŋqä hitaŋgua, eqä huakä ätimäutä, aŋä du
yäŋänäqŋqä äpäsqäqe, ämaqä iqu aŋä yäŋänäqŋqä ämätätqä-qae, aŋi ämeŋä miqä
yäŋqiyä.
49 Ämaqä hŋqu Nyaqä kukŋui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjqä.
Ämaqä qua mäqueqä aŋä hiŋginä ämätätqe, qänakndaŋi eqä huakä äpätä, aŋi qui
imäkätä, qua iqi äpäkŋgqä-paŋä iiŋiqä” ätukqe.

7

*Jisasi Iqu, Romätaŋä mäkä-iqä hŋqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋque, äŋguä iwimäkkqeŋqä**

1 Itaŋga Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukŋuä iiŋä qäpu ätuäqe, Iqu aŋä-himqä
Kapänamäŋqä äukqe.
2-3 Iqiŋi Romätaŋä mäkä-iqä iquauqä naqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä wäuŋuä-
wiyqä hŋqu, täŋä-yaqä ämetä, äpäkoŋqänä äwomiŋqe. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä
kuapänä wiŋgaŋgqetaŋi, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätaŋä naqä
hŋquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäuŋuä-wiyqä ique äŋguä iwimäkätŋqä diŋqä
ändowatkqe.
4 Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kukŋuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä
naqä tqu, äŋguänäŋä-queqä. Si yätamäkqä wisŋqeqä.
5 Iqu Israitqä iquneŋqä äwinyätä, neqä aŋä aquväqŋqä änamäsikqeqä” ätukuwi.
6 E tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupiyi, ämaqä mäkä-iqä
iquauqä naqä iqueqä aŋä-täŋä qäqiqi pätqätaŋgua, iqu iqueqä quvämaqä iquau,
Jisasi Ique tii tupŋqä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä aŋä
täŋgisaŋqä yaptŋqä diŋqe, nyi ämaqä äŋguänäŋä-qunä hmanjqä.
7 ‘Nyi ämaqä äŋguänäŋunä manä’ kŋuä nyiyqaŋgi, ŋqä-näuä mäkimeqä da iqänä.
Iŋi, Si kukŋuinä tqaŋgti, nyaqä wäuŋuä-nyiyqä iqu äŋguä imänänä.
8 Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-täŋä hŋqueqä yäpä imä äpmamä, ique
qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitŋqä iquauŋi, hŋque ‘Si uvä’
tquaŋgmdqe, iqu äwäŋqiyä. Hŋque ‘Si biyä’ tquaŋgmdqe, iqu äpäŋqiyä. Itaŋga
ŋqä wäuŋuä-nyiyqä hŋque, ‘Si tä imäkiyä’ tquaŋgmdqe, iqu imäkäŋqiyä” ätukqe.
9 Iŋgaŋi Jisasi Iqu kukŋuä iiŋä qätä äwiyäqe, yäuŋuä itä, qänaki hiŋuä
ämäqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätaŋguwiu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqu
quuvqä eqiyätŋqä-paŋä iiŋi, Israitqä duŋi, hiŋuä mäquŋquä itŋqeqä” ätukqe.
10 Iŋgaŋi ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä aŋä iuŋqä aŋgi
äupiyi, wäuŋuä-wiyqä iqu äŋguä pmetaŋgi äquŋguwi.

Jisasi Iqu, hikŋä ae äpäkoŋgqä hŋque, aŋgi ävauqumuatkqeŋqä

11 Hiunji hui ae päwqaŋga, Jisasi Iqu aŋä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iuŋqä äukqe.
Iŋgaŋi iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä
äukuwi.
12 Qu iqi ätimäupiyi, aŋä-himqä iqueqä täknä hävqä-täŋä qäqiqi uwqaŋguwäŋga,
ämaqä aŋä-himqä iutaŋä kuapänäŋä iqua, ämaqä pizqä hŋque täknä yäpaqä
mäŋgisaŋqä äma äukuwi. Hikŋä e äpäkoŋgqä iqueqä känai, apäqŋqä eä, ymeqä
iqunäŋä-täŋiyi.
13 Naqä Iqu ii hiŋuä äqunäqe, huäqä wuŋgaŋgi, “Si kŋuä maqiyqä panä” ätukqe.
14 E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuäŋi a äqätkqe. I iqaŋga, ämaqä äma äpmiŋuwä iqua
iqi tqäuqaŋguwäŋga, ämaqä pizqä iqueŋi, “Hikŋä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä”
ätukqe.

---

* **7:** Matiu 8:5-13

15 I tquaŋga, ämaqä ae äpäkoŋgqä iqu ävautä, kukŋuä ätipäqäkqe. Kukŋuä
tqaŋga, Jisasi Iqu kiqä känäu aŋgi äwikqe.
16 Iŋganı ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä
ämamäupu, “Hiŋuä-tqä Naqä Hŋqu ätimäuqiyä” ätkuwi. Itaŋga “Goti Hanjuwä Iqu,
Iqueqä ämaqä yätamäkqä vätŋqä ätimäuqiyä” ätkuwi.
17 Jisasi Iqu iiŋä imäkqaŋgqeŋqe, ämaqä Jutiyataŋätä, aŋä huiziutaŋä-pqetä, qu
qätä äwikuwi.

Jonä asŋä-qäyqä iqu, Jisasi Iqueŋqä yatŋqä äwikqeŋqä†

18-19 Ämaqä Jonä iqu wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, iqueŋı nätmatqä eeqänäŋä
Jisasi Iqu imäkqaŋgqeŋqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä
hŋquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowatätä, tii ätukqe.
“ ‘Ämaqä äpäŋqiyä ätätqäŋuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hiŋuä inä äqänanä
pmetuŋquätanä?’ qe yatŋqä e winyqä” ätukqe.
20 Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiyi. “Jonä asŋä-qäyqä iqu, ye Si yatŋqä
kiyeŋqä äyändowatqiyä. Ämaqä äpäŋqiyä ätätqäŋuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä
hiŋuä inä äqänanä pmetuŋquätanä?”
21 Iquaqu anä pmetaŋgua, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäŋä, täŋä-yaqä-täŋä iquautä,
dŋä quvqä-täŋä iquautä, hiŋuä pisqä iquautäŋı, äŋguä iwimäkkqe.
22 Iŋganı iquaquvqä kimanı imäkätä, tiiŋä ätukqe. “Qe nätmatqä hiŋuä
äqunäsinyä qätä äwiyäŋiyiŋqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiiŋä suinyqä. ‘Ämaqä
hiŋuä pisqä iqua, hiŋuä äŋguä äqäŋgäuä. Yukä quvqä iqua, qaŋä äŋguä äwqäuä.
Wänyimäŋqä-täŋä iqua, äŋguä imäŋgäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae
äpäkoŋguwä iqua, aŋgi ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä
kukŋuä äŋgui qätä äwiyqäuä.
23 Ämaqä, qu Nyi imäkqaŋgqeŋqä kŋuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe
qui mimäkŋqä iqaŋgutqe, qu aquvänä ipŋqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iqueŋqä ätukqeŋqä‡

24 Ämaqä Jonä iqueuä kukŋuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqaŋgiyäŋganı, Jisasi Iqu
qokä-apäkä iuŋı, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He aŋä avqŋqä duŋqe, squä hiŋuä
qumbŋqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yuŋuä miqaŋgqe qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä.
25 Squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? He ämaqä hŋqu qäkä äŋguänäŋä yäuqä
pmetaŋgqä ique, hiŋuä qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä äŋguä
äyäupu, nätmatqä eeqänäŋä äŋguä imäkŋqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä aŋä
du pmetpŋqäuä.
26 He squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? Ämaqä hiŋuä-tqä hŋquenyqä hiŋuä
qumbŋqä äukuwätanä? Ŋŋqä. Iiŋä sätäti, Nyi tiiŋä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä
Iqueuä hiŋuä-tqä huizi iquauŋı ämäwqätäunä” ätukqe.
27 “Bukä iuŋı, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukŋuä ämapqä hŋque, Si hiŋuiqä kimetŋqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetŋqä iqueqä’§ äqänänä.

Kukŋuä iiŋı, ämaqä tquenyqä ätqiyä.
28 Itaŋgi Nyi he tiiŋä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueŋı
mämäwqätäuqä ipnuwiqä. Iŋäqe aŋä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋı, ämaqä yäpakä
quvqä äpmeŋqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

---

† **7:17** Matiu 11:1-6 ‡ **7:23** Matiu 11:7-19 § **7:27** Malakai 3:1

29 Ämaqä eeqänäŋä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsäŋi, qu kukŋuä iiŋä
tqaŋgi äwipiyi, Jonä iquesa asŋä ämakuwitaŋi, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä
eeqänäŋi, jänänäŋiqä” ätkuwi.
30 Itaŋgi, Parisi iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Jonä iqu asŋä
uwqiyätŋqe mäwiŋqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqä näwinyä
imäuekqeuŋiŋqä kukŋui, qätä mäwiyqä ikuwi.
31 Iŋgaŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquauŋqe, Nyi änäänyä
tmqäwä? Qu ämaqä änääŋuakä?
32 Qu tiinjqä. Ymeqä ququawä aquväqŋqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquauŋqä tääqä
tiiŋä ätätqäŋuwiqä. ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqaŋgu, he himnuŋuä miqä iquwiqä.
Ne pmapqä qäyä iqaŋgu, he kŋuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqäŋuwiqä. Qu ymeqä tqua
eŋqä-paŋä iiŋiqä.
33 Jonä asŋä-qäyqä iqu äpäqetaŋi, bretqetä, wainqä-eqetä maŋqä iqaŋga, he ‘Dŋä
quvqä-täŋä-queqä’ äyä ätkuwiqä.
34 Iŋäqe Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetaŋi, buayä änätä eqä änätä iqaŋga, he
tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ŋqueqä. Itaŋga
ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä
ätqäuä.
35 Iŋäqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä näqŋqe ae ämapiyä iqua, tiiŋä
motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqŋqe, ii aaŋä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asŋä äqäkqeŋqä**

36 Parisitaŋä hŋqu Jisasi Iqu buayä anä nyiyŋqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä
tuätumeqaŋga, Iqu iqueqä aŋiuŋqä äwäqe, ymisaŋä nätŋqä yuki ipämäuä hiqoti
äweukqe.
37 Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkqiyqä” ätmiŋuwä ii, aŋä-himqä iu
äpmamiŋqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hŋqutä buayä anä änätqäŋinyqä” tqaŋgä qätä
äwiyäqe, eqä-häkä jinaŋä-weqä äŋguänäŋä-täŋi äma äpkqe.
38 Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-täŋä qäqiqi ätqäuqe, kŋuä äqäkqe. Iiyqä
hiŋuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqaŋga, iiyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä
kuapänä äwunätä, aowä jinaŋä-weqe equatekqe.
39 Ii iiŋä imäkqaŋga, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hiŋuä iiŋä äqunäqe, kŋuä tiiŋä
indqäŋgqe. “Ämaqä Tqu hiŋuä-tqä-qu etaŋgutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii
suqä quvqä imäkqiyqä’ näqŋqä hiäŋqiyä.”
40 Iqu kŋuä iiŋä indqäŋganga, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kukŋuä hŋqu
ktmqeqä” tquaŋga, iqu, “Näqŋqä-vqä Iquki, Tqä kukŋui yqä tiyä!” ätukqe.
41 I tquaŋga Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu nätmatqä kuapä-täŋä pmetäniqe.
Iquesaŋi, ämaqä hŋquaqu nätmatqä aŋgu kima winyiyŋqä meqä-quaqu pmesinyiy-
iqä. Ämaqä aŋgu kima väniŋqä meqä hŋqu, kuapä-täŋue. Mä huiziqueqe,
homänjqä.
42 Itaŋgi iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätaŋganji, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeqä.
Iŋi, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqeŋqä ‘qäyä eänä’ tqä
iquenyqe, äwqä yeeqä iiŋqe, ämäwqätäuniqe, äsqukä?” ätukqe.
43 I tquaŋga Saimonä iqu kimaŋi, “ ‘Ämaqä nätmatqä aŋgu kima väniŋqä, kuapänä
meqä iqueqä’ kŋuä änyänä” ätukqe.
Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.
44 I ätuäqe, Iqu tuwäŋgi hiŋui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si
apäkä täsiŋi hiŋuä äqunäŋinyä? Nyi saqä aŋä yäpä täŋgisa yapqaŋganji, si Nyaqä

* **7:35** Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Jonä 12:1-8

yukiuŋqe, eqä mändapqä iŋi. Iŋäqe, apäkä täsi, iiyqä hiŋuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqe, iiyqä detä yeŋuä imäkqiyä.
45 Itaŋga Nyi saqä aŋä täŋgisa äyapmä pmetaŋgaŋi, si himä kikiyä manuŋqä iqaŋgnä, ii Nyaqä yukiu kikiyä yqänä änunätqänä.
46 Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuäŋiuŋi mänjiquatqä iqaŋgnä, ii aowä jinaŋä-weqe, Nyaqä yukiu änjiquatqiyä.
47 Iiŋiŋqe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iiŋä ny-imäkqaŋgqetaŋi, iiyqä suqä quvqä kuapänäŋä etaŋgqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Iŋäqe, ämaqä hŋqu, suqä quvqä wäŋqäpu imäkqäqä eŋqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iiŋi huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wäŋqäpu winyäŋqiyä” ätukqe.
48 I ätuäqe, apäkä iiŋi tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqeqä.”
49 I tquaŋgqeŋqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmamiŋuwä iqua, qätä äwipiyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqäŋqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätŋguwi.
50 Iŋi, Jisasi Iqu apäkä iiŋi tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqaŋgnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi iŋqä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwimiŋuwiŋqä

1 Qänakŋi, Jisasi Iqu aŋä-himqä wäŋqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋqä kukŋuä äŋgui awä ätuäkämiŋqe. Iŋgaŋi Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikämiŋuwi.
2 Itaŋga apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dŋä quvqetä, täŋä-yaqetä hiŋuiqänä huäta ändowatkqä iua, Iqutä qaŋä anä ikämiŋuwi. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälataŋä iiyqä’ ätmiŋuwi. Hiŋuiqänäŋi, Jisasi Iqu dŋä quvqä 7 huätä ämamäukqä iiyi.
3 Itaŋga apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iiyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä aŋä ämimiŋqä ique. Itaŋga huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänäŋä hiua-pqe anänji. Iua iuauqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikämiŋuwi.

*Kukŋuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqeŋqä**

4 Ämaqä kuapänäŋi, aŋä-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqaŋguwäŋga, Iqu kukŋuä ktqä ätukqe.
5 “Ämaqä hŋqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätŋqä wänä. Iqu ätnämäwäwqaŋgaŋi, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqaŋguwäŋga, yŋŋä äpäpu ämambnä.
6 Hui qua hikä-täŋä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etaŋgi, qänakndaŋi yäuä päpnä.
7 Hui guä yäŋä-täŋä awä imä päkmbnä. Kuä bakitä, guä yäŋä bakitä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä.
8 Hui qua äŋguä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, näŋqe kuapänä 100 hukmb-nuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu maŋä yäŋänäqŋqä, “Ämaqä qätä-täŋuenä etaŋgutqe, kukŋuä iiŋqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.
9 Iiŋä tquaŋga Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, kukŋuä ktqä iqueŋqä yatŋqä äwikuwi.
10 Iqu iquauŋi tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeŋqä kukŋuä qakui zä witaŋgqä-qe, Iqu he näqŋqä mapŋqe, etapqiyä. Iŋäqe ämaqä huizi iqua, qu kukŋuä ktqenä äwiyätqäŋuwiqä. Qu hiŋuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqŋqä maeqä-quayqä” ätukqe.

---

* **8:3** Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

11 E ätuäqe tiiŋä ätukqe. “Kukŋuä ktqä qakui, tiinjqä. Kuä-witqä uwqä iiŋi, Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqä atäuŋuä eänä.
12 Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä
Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqaŋguwäŋgaŋi, Setänä iqu,
‘Qu quuvqä maeqiyqaŋgpi, Goti Hanjuwä Iqu quŋi aŋgi mitmeqä yäniqeqä’ kŋuä
indqänätä äpätä, kukŋuä iiŋi huätä mamäuŋqiyä.
13 Itaŋga kuä-witqä uwqä qua hikä-täŋä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qu Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä äwipiyäŋgaŋi, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapiŋä
maeqä eŋqä-paŋä iiŋiqä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqaŋga, qua iqi
päkmbŋqäuä.
14 Itaŋga kuä-witqä uwqä guä yäŋä-täŋä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qu Goti Hanjuwä
Iqueqä kukŋuä qätä äwipiyi, haŋä-iqeŋqätä, mbqeŋqätä, nätmatqä yeeqä iŋqä
isuauŋqätä, kŋuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yäŋänäqŋqä maeqä iäŋqiyä.
Iŋi, qu kuä-witqä näŋqä naqe, maeqä eŋqä-paŋä iiŋiqä.
15 Itaŋga kuä-witqä uwqä qua äŋguä iu päknätqe, ii tiinjqä. Ämaqä Goti Hanjuwä
Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpu, kŋuä indqäŋqä imä äŋguänä ämaipu, quwqä qeqä-
quuvqe jänänä imbu yäŋänäqŋqä ätqäŋuwi, näŋqä naqä äuknätŋqä-paŋä iiŋiqä”
ätukqe.

Kukŋuä ktqä, hiqi-tä mäsäuqeŋqä†

16 “Ämaqä hiqi-tä ämäsäupu, zä mäpatqiyeqä ipŋqäuä. Iquvaŋä yäpä imä maeqä
ipŋqäuä. Ämaqä aŋä yäpä iŋgisa äyappiyä iqua, hiŋuä qumbŋqä diŋqe, qu hiqi-te,
kiqä ätqäuqä ätnäŋä iqi tqätepŋqäuä.
17 Ii tiinjqä. Nätmatqä eeqänäŋä zä äwämitätqe, ätnäŋäŋgisa witäniqeqä.
Nätmatqä eeqänäŋä ämaqä iqua zä epqe, ätnäŋä iqi wiqaŋguti, qu hiŋuä äqunäpu
näqŋqä hipnuwiqä.
18 He kukŋui qätä äŋguänä wipŋqä diŋqe, kŋui äŋguänä indqämbiyä. Ämaqä
näqŋqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itaŋga ämaqä
näqŋqä maeqä iqua, näqŋqä wäŋqä qu ämeŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä
mamäuŋqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, käŋguäkatä, Ique äwimakuwiŋqä‡

19 Iŋgaŋi Jisasi Iqueqä känaisä, käŋguäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä
pmetaŋga, qu Iqu-täŋä qäqiqi mapqä ikuwi.
20 I iqaŋguwäŋga ämaqä hŋqu Jisasi Iqueŋi, “Tqä tnaisä, tuŋguäkatä Sinyqä
hiŋuäŋqä äpquwi, yäpaqä täŋgisa ätqäuŋäuä” ätukqe.
21 I tquaŋga, Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä
äwiyäpu qänaknä itqäŋuwä iqua, qu Ŋqä nipaqä, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yuŋuitä, eqetä, äminyekqeŋqä§

22 Hiunji hŋqueŋi, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, yimba
ätkamäupu, Iqu iquauŋi, tiiŋä ätukqe. “Eqä-huäŋä yätäqä näŋgisaŋqä äwanä”
ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi.
23 Yimba iu qaŋä äwäpiyä iuŋi, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. Iŋgaŋi yuŋuä naqänäŋä
hŋqu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqaŋga, eqä-huäŋä kuapänä ätuäqetaŋi,
iqua qui imäkŋqänä ikuwi.
24 I imäkqaŋga, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui
imäknatuŋquä iqunä!” ätukuwi.

---

† **8:15** Makä 4:21-25 ‡ **8:18** Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § **8:21** Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41

Iŋi Iqu ävauqe, yuŋuitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tquaŋga, yuŋuitä eqetä ämŋäŋgiyi.
25 Jisasi Iqu iiŋä imäkäqetaŋi, ämaqä iquauŋi, “Hiqä quuvqä heqiyqe, äŋgikä?” ätukqe.
Iŋgaŋi qu zä ipu, kŋuä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukŋuä ätŋguwi. “Yuŋuitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyeqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätŋguwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dŋä quvqä hui-täŋä hŋque, äŋguä iwimäkkqeŋqä**

26 Iŋgaŋi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, Gerasa iqua-täŋä hiqŋqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisäŋä eqä-huäŋä näŋgisanji.
27-29 Iqiŋi Jisasi Iqu yimba iutaŋi ätimäwa päwqaŋga, ämaqä aŋä-himqä iu pmeqä dŋä quvqä hui-täŋä hŋqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätaŋgi, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hiŋuä äqumbu, qäyä äpmetaŋgä, dŋä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätŋqä yäŋänäqŋqä iwimäkäpu, aŋä avqŋqä duŋqä wätŋqä iwimäkmiŋuwi. I imäkätqätaŋgua, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, aŋiu mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hiŋginäwa äwäyäkämiŋqe. Iqu Jisasi Ique hiŋuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, maŋi tiiŋä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutaŋä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäktŋqäwä? Nyi yatŋqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäkqä panä’ ” ätukqe. Iqu iiŋä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dŋä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.
30 Ämaqä iqu e tquaŋga, Jisasi Iqu yatŋqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.
Ämaqä iqu kimaŋi, “Ŋqä yoqe ‘Hatŋunenjqä’ ” ätukqe. Tiiŋäŋqe, dŋä quvqä kuapänäŋi, iqueä äwqäŋgisa äpekuwiŋqä ätukqe.
31 Iŋgaŋi dŋä quvqä iqua, Jisasi Ique yatŋqä yäŋänäqŋqä äväpu, “Si ne qua hovqä aaŋä mämnäŋä väŋqä eŋqä-paŋä iuŋqä mänandowatqä panä” ätukuwi.
32 Iŋgaŋi yaqueqä kuapänäŋä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetaŋgä, dŋä quvqä iqua, Jisasi Ique yatŋqä yäŋänäqŋqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatuŋquä, hiŋuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tquaŋguwäŋga, Iqu hiŋuinä äqunäwatkqe.
33 Iŋi, dŋä quvqä iqua, ämaqä ique ävämaŋi, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iiŋä iqaŋguwäŋga, iqua iwaqä iu tnäŋä äwäpiyi, eqä bu quauqaŋguwäŋga, eqä qe änyuäpätäukqe.
34 E iqaŋgä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kukŋui aŋä-himqä iutä, im-imä pmetaŋguwä iutä ätuäkäkuwi.
35 Ämaqe qätä iiŋä äwipiyi, “Nätmatqä iiŋi äänä timäuqaŋgi tqäpiyä” tpu, hiŋuä qumbŋqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyi, ämaqä dŋä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, kŋuä äŋguä wimeqaŋga, Jisasi Iqueqä yukä-täŋä qäqiqi pmetaŋgi hiŋuä äquŋguwi. Iqua hiŋuä iiŋä äqumbiyi, zä äwiŋgqe.
36 “Dŋä quvqä-täŋä iqu, äŋguä äänä imäŋgutiyä” tpu kŋuä kuapä indqäŋgaŋguwäŋga, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqaŋgi hiŋuä äquŋguwä iqua awä ätukuwi.
37 Iiŋä timäuqaŋgqeŋqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapänä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämayä” ätukuwi. Iŋi, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, aŋgi äukqe.
38 Iqu äwätŋqä iqaŋga, ämaqä, dŋä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatŋqä yäŋänäqŋqä ävätä, “Nyi Sitä anä weŋqätanä?” ätukqe.
Yatŋqä e vqaŋga Jisasi Iqu ämaqä iqueŋi, aŋgi ändowatätä, tii ätukqe.
39 “Si tqä aŋä duŋqä aŋgi äwätnä, kukŋuä eeqänäŋä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqeŋqä, awä tuvä” ätukqe. I tquaŋga ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänäŋä Jisasi Iqu iwimäkkqeŋqä, ämaqä aŋä himqä iu pmetaŋguwä iu awä ätukqe.

---

* **8:25** Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui äŋguä iwimäkkqeŋqä†

40 Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu aŋgi timäuqaŋga, qokä-apäkä Iquenyqä hiŋuä
äqumbu äpmamiŋuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi.
41 Iqiŋi, ämaqä naqä aŋä aquväqŋqeu miqä hŋqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä
yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qoŋä äwoktäuqe, iqueuä aŋä duŋqä
wiyäŋqänä yatŋqä yäŋänäqŋqä äwikqe.
42 Iqu ymeqä apäkä hmbnäŋä-täŋä-qu eeä, iipu äpäkonätŋqä qäqiqä etaŋgi, iiŋqä
ätukqe. Iipiyqä quväukui 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqutä itmaŋga äwätqätaŋgiyäŋga, qokä-apäkä kuapänäŋä-pqä
Iqutä anä äwäpu, kukundä-kukundä äumiŋuwi.
43 Quwqä awä iqiŋi, apäkä hui äumiŋqe. Ii hea ique-iqueŋi, qaŋuä yaqä
e pmetaŋgi, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. Ämaqä äŋguä iwimäkqäŋqe,‡ hma
emiŋqe.
44 Ii Jisasi Iqueä tuwä-täŋä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqäŋgqe. Ii
iiŋä iqaŋga, iiyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

45 Iiŋä iqaŋga Jisasi Iqu, “Tqu indmaqäŋgiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäŋi qu hŋqunä-hŋqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqaŋguwäŋga,
Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätuŋquä imda ikitmaqäŋgäuä.”

46 I tquaŋga Jisasi Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu Nyi indmaqäŋgiyä. Nyaqä
yäŋänäqŋqä hui, änyivämeqaŋgi ätqänä.”
47 Iqu i tqaŋga, apäkä iiŋi, “Nyi zä mäpmeqä imä” kŋuä ämeqe, yäuŋuä itä,
hipeŋui quamäŋi, Jisasi Iqu-täŋä qäqiqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hiŋuiqisaŋi awä tiiŋä
ätukqe. “Ii tiinjqä. Nyi täŋä-yaqä nyätaŋgi iktmaqäŋgänä. Nyi iiŋä imäkqaŋga,
nyaqä täŋä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.
48 I tquaŋga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, äŋguä
ikimäkqiyä. Si äwqä qeiqi iŋqä uvä.”
49 Jisasi Iqu kukŋuä yqänä tätqätaŋga, ämaqä naqä aŋä aquväqŋqä iu miqä iqueqä
aŋä iutaŋä hŋqu äpäqe, ämaqä naqä iqueŋi tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkoŋgiyä.
Itaŋgi, Ämaqä Näqŋqä-vqä Iqueŋi, haŋä-iqä hui inä mävqä panä.”
50 Jisasi Iqu kukŋuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iqueŋi, “Si zä miqä itnä, quuvqenä
heqiyä. Ii aŋgi äŋguä imänäŋqiyä” ätukqe.
51 Iqisaŋi Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä aŋä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, aŋä yäŋgisa
pepŋqe, hiŋuinä mäquŋquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iiyqä kanä-
käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepŋqä imäkkqe.
52 Iŋganj ämaqä aŋä yäŋgisa äpmapiyä iqua, kŋuä huäqä-huŋqä
qiyätqätaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “He kŋuä maqiyqä pambiyä. Mäpäkoŋqä iqäqe,
hiqaqä äwinä” ätukqe.
53 Iqu e tquaŋga, qu, hitqä ii pizqä witaŋgqeŋqä näqŋqä epiyi, tä äsukuwi.
54 Itaŋgi Jisasi Iqu, iiyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe.
55 Iqu e tquaŋga, iiyqä quuvqe, aŋgi wimeqaŋga, maqänä ävaukqe. Ävauqaŋga,
“Buayä winyqä” ätukqe.
56 Iŋganj kaniqutä känaisä yäuŋuä kuapänä iqaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu iyaquiŋi,
yäŋänäqŋqä ätukqe. “Qe ämaqä hŋque nätmatqä tä timäuqaŋgi äqunäŋiyiŋqe,
awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

---

† **8:39** Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43 ‡ **8:43** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänäŋqä huiuŋi, kukŋuä tiiŋä-pqä inä ätä äqänä, “iiyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqaŋgqä-qe,”

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäuŋuäŋqä ändowatkqeŋqä**

1 Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dŋä quvqe huätä dowatäpu,
täŋä-yaqä hiutaŋä-huitaŋä-täŋä iquau äŋguä wimäkäpŋqä diŋqä, yäŋänäqŋqetä
yoqetä äwikqe.
2 Iqu iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä awä ätuäpu, täŋä-yaqä-täŋä iquau
äŋguä iwimäkpŋqänä ändowatkqe.
3 Ändowatätä tii ätukqe. “He yäkqätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hŋquaqutä,
mämeqä pambiyä.
4 He aŋä-himqä hŋque äwimepu, ämaqä hŋqueqä aŋä iu äpaquväpiyi, aŋä-himqä
ique vämapŋqäŋgaŋqe, iquenyä pmepŋqä.
5 Aŋä-himqä hŋqueŋi, ämaqä yeeqä maeyqaŋgpqe, aŋä-himqä ique
ävämepiyäŋgaŋi, qu quwqä suqä quvqeŋqä näqŋqä hipŋqänä, hinoqukuä heqä
yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpŋqä” ätukqe.
6 Iqu e tquaŋga, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä äŋguänäŋi awä ätuäpu, qokä-
apäkä iuqä täŋä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, äŋguä iwimäkäpu, aŋä-himqä
eeqänäŋä iu qaŋä ikäpŋqänä, Ique ävämakuwi.

Heroti iqu, Jisasi Iqueŋqä kŋuä kuapänä indqäŋgqeŋqä†

7 Iŋgaŋi ämaqä naqä Heroti, aŋä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqaŋgqeŋqätä,
ämaqe Iquenyqä tqaŋguwiŋqätä qätä äwiyäqe, iqu kŋuä kuapänä indqäŋgqe.
Hŋqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, aŋgi ävauqiyä.”
8 Hŋqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hŋqua, “Hiŋuä-tqä hiŋuiqändqä hŋqu, aŋgu
ävauqiyä.”
9 Iiŋä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueŋi, hiiŋuä ae ätäwikqeqä. Nyi
qätä tä äwiyäŋqe, ii tquenyqä äwiyäŋänä?” Iiŋä äwiyäqetaŋi, iqu Jisasi Ique hiŋuä
qunmätä imiŋqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqeŋqä‡

10 Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aŋgu äppiyi, nätmatqä eeqänäŋä qu
imäkkuwiŋqe, Jisasi Ique ätukuwi. Iŋgaŋi Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-
quwänä anä pmetanä-tpu, aŋä-himqä Betsaitä iŋgisaŋqä äukuwi.
11 Iŋäqe ämaqe, qu näqŋqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique
äwimeqaŋguwäŋga, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä awä ätuätä,
ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iuŋi, äŋguä iwimäkkqe.
12 Hiaitäŋi, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iuŋi, qu aŋä-
himqä iuŋqä äwäpu, buayäŋqätä, aŋäŋqätä qävqä ipŋqänä dowatiyä. Ne äpmeŋquä
täuŋi, aŋä aaŋqeqä” ätukuwi.
13 I tquaŋguwäŋga, Iqu iquauŋi, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.
Qu kimaŋi tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iäŋu. Ne bretqä hipa hŋgiŋi
eeqätä, hämapäkä hŋquaqunä ämeŋunä. Ne ämaqä eeqänäŋä täuŋqe, buayä mbqä
äŋgi yatuŋquäwä?” ätukuwi.
14 Iqiŋi ämaqä qokinäŋi, 5,000 äpmamiŋuwi.
I tquaŋguwäŋga Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋi tiiŋä ätukqe. “He iquauŋi, ‘He 50-50
iŋä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”
15 Iqua e tquaŋguwäŋga, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi.
16 Quamä pmeqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, bretqä hipa hŋgiŋi eeqä, hämapäkä
hŋquaquŋitä ämeqe, hiŋuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “äŋguiqä”
ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yaŋä wipŋqä äwikqe.

---

* **9:** Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13 † **9:6** Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20 ‡ **9:9** Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15

17 Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqaŋga, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12
ämamikuwi.

Pitä iqu, "Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä" ätkqeŋqä§

18 Hea hŋque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukŋuä anä
ätqämanmiŋiyäŋganı, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Iqutä anä äpmapu,
Iqu iquau yatŋqä tiiŋä äwikqe. "Qokä-apäkä iuqä kŋuä indqäŋqä duŋi, Nyi Tquŋgä?"
ätukqe.
19 I tquaŋga iqua kimaŋi, "Hŋqua, 'Jonä asŋä-qäyqä iqueqä' ätätqäŋuwiqä. Iŋäqe
hŋqua, 'Laisa iqueqä.' Hŋqua, 'Hiŋuä-tqä hiŋuiqändqä aŋgi ävauqä hŋqueqä' "
ätukuwi.
20 Iqua e tquaŋguwäŋga, Iqu "Hiyaqä kŋuä duŋi, Nyi Tquŋgä?" ätukqe.
Pitä iqu kimaŋi, tii ätukqe. "Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesŋqä ätekikqä
Iqukiyqä" ätukqe.
21 Iŋganı Jisasi Iqu, kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukqe. "He täŋqe, ämaqä huiu awä
mätquä pambiyä.
22 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, haŋä-iqä naqänäŋä meŋqiyä. Ämaqeu ämiqä
iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, qu Ique
tuwä äwiyäpu äpäkpŋqäuä. Iŋi hea hŋquaqui-hŋqueŋäŋganı, Goti Hanjuwä Iqu,
Ique aŋgi ävauqumuatäŋqiyä" ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqeŋqä

23 Iŋganı Jisasi Iqu eeqäpnäŋä iquau tii ätukqe. "Ii tiinjqä. Ämaqä hŋqu,
Nyi qänaknä nyivändätŋqä wiŋgaŋgutqe, iqueqä äwiŋqä eeqänäŋi, kiuä mändi
äkittqänätä, hiunji ique-iqueŋi, iqueqä zä-huätatä huŋqe ämetä, Nyi qänaknä
nyivändänä.
24 Ii tiiŋiqä. Ämaqä hŋqu, iqueqä häŋä-pmeqe a yäŋänäqŋqä äkiqätmitätqe, qui
imäknäniqeqä. Iŋäqe ämaqä hŋqu, Nyinyqä kŋuä indqänätä, iqueqä häŋä-pmeqe
ävquatämämitätqe, iqu häŋä pmetäniqeqä.
25 Itaŋga ämaqä hŋqu, nätmatqä qua täuŋi eeqänä ämetä, iqueqä häŋä-pmeqe
qui imäkŋgaŋgutqe, iqueqä nätmatqä eeqänäŋä iiŋi, yätamäkqä äänä väniqiyä?
26 Itaŋga ämaqä hŋqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukŋiŋqätä, womba wiŋgaŋgutqe,
Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, yäŋänäqŋqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, eŋätqä
iquauqetä, ämetä äpätqäŋganı, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqeqä" ätukqe.
27 "Nyi naqä-qakuä tiiŋä etqänä. Ämaqä täqisaŋä hŋqua, qu mapäkoŋqä häŋä
yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hiŋuä qumbnuwiqä" ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitaŋä iŋgqeŋqä**

28 Jisasi Iqu e ätukqeuŋi, wikä hŋqunä päwqaŋga, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi
iquesäŋi, qoqoŋä yätuŋqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukŋuä anä siyŋqä ekqe.
29 Iŋganı Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukŋuä ätqämanäsiyäŋganı, Iqueqä hipeŋui,
huitaŋä änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänäŋä we-huŋqänäŋä iŋgqe.
30 E pmetaŋga, ämaqä hŋquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä
kukŋuä anä ätmiŋuwi.
31 Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-huŋqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukŋuä anäŋi,
Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetŋqeŋqä
ätnmiŋuwi.
32 Iŋganı Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hiŋui haŋä ämipu hiqaqäŋqä
iqämanmiŋuwi, yäuŋuä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiuŋi we äunä, ämaqä hŋquaqu Iqutä
tqäutaŋgä äquŋguwi.

---

§ **9:17** Matiu 16:13-20; Makä 8:27-30 * **9:27** Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13

33 E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätaŋgiyäŋga, Pitä
iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmeŋque, ii äŋguiqä. Ne aŋä
wäŋqä hnjua maqänä mätanä. Hŋqu Tqäŋqä, hŋqu Mosisi iqueqäŋqä, hŋqu Laisa
iqueqäŋqäuä” ätukqe. Pitä iqu iiŋä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuäŋi kukŋui äkitaŋätiyä-
qe, iqu maqŋqä emiŋqe.
34 Pitä iqu kukŋuä yqänä tätqätaŋga, qaquvqä hŋqu ätimäuqe, iquauŋi haqeqi
äpatqäkqe. Iiŋä wimeqaŋga, iqua zä ikuwi.
35 Iŋgaŋi qaquvqä yäpä imdaŋi, maŋä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä.
Nyi ae ätekqä-queqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe.
36 Maŋä qäpu tqaŋgqetäŋi, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetaŋgi äquŋguwi. Iŋgata
tiiŋi, iqua nätmatqä hiŋuä e äquŋguwiŋqe, ämaqä hŋque awä mätquä da imiŋuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dŋä quvqä-täŋä hŋque, äŋguä iwimäkkqeŋqä†

37 Awiŋgaŋi, qu qoqoŋä iu ävämaŋi, qokä-apäkä kuapänä Jisasi Iqutä hänaqä awä
iqi äminguwi.
38 Ämimbiyi, quvaqä awä iqisaŋi, ämaqä hŋqu tääqä tii ätukqe. “Näqŋqä-
vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänäŋä-täŋunä etaŋgi, Si ique hiŋuä qundŋqä yatŋqä
yäŋänäqŋqä äkiyqänä.
39 Dŋä quvqä hŋqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yäŋänäqŋqä
ätätŋqeqä. Dŋä iqu imäkqaŋgi, iqu yäuŋuä-yäuŋuä itä, makusewä iqueqä maŋita
ätimäutŋqeqä. Dŋä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ kŋuä vqaŋgi äpakänä äpme,
iqueqä huiwiu quvqä imäkätŋqeqä.
40 Iiŋqe, nyi Tqä ämaqä wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iquau, dŋä quvqä huätä
dowatpŋqä yatŋqä yäŋänäqŋqä ae ävqeqä. Iŋäqe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä”
ätukqe.
41 I tquaŋga, Jisasi Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquenä, he
quuvqä maeqiyqä itqäŋuwiqä. Hiqä kŋuä indqäŋqetä, suqetäŋi, jänä hmanjqä. Nyi
hesä anäŋi, squäŋgaŋqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yäŋänäqŋqe, squäŋga
imäkmbnuwäŋqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.
42 Iŋgaŋi, ymeqä iqu äpätqätaŋga, dŋä quvqä iqu ique qua mäŋi mamäuqaŋga,
ymeqä iqu yäuŋuä-yäuŋuä ikqe. E iqaŋga, Jisasi Iqu dŋä quvqä ique kukŋuä
yäŋänäqŋqä ätuätä, ymeqä ique äŋguä iwimäkätä, kanique aŋgi äwikqe.
43 Iŋgaŋi, qokä-apäkä eeqänäŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä yäuŋuä
ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäniŋqä aŋgi ätukqeŋqä‡

Iiŋä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäuŋuä eeqänäŋä imäkmiŋqeŋqä kŋuä kuapä in-
dqänätqätaŋguwäŋga, Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau, tii ätukqe.
44 “He kukŋuä tqueŋi, qätä äŋguänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä
Iqueŋi, ämaqä hŋquauqä hipa du wipŋqäuä” ätukqe.
45 Kukŋuä iqueqä qakuiŋqe, Iqueqä ämaqä iqua maqŋqä emiŋuwi. Kukŋuä qakui,
iquauŋqä zä witaŋgi, iqua näqŋqä äŋguä mämeqä imiŋuwi. Ique yatŋqä vqäŋqe,
iqua zä ipu, yatŋqä mävqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisaŋi, yoqä naqä-täŋi tqukä?” ätŋguwiŋqä§

46 Hea hŋqueŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, kukŋuä yäŋänäqŋqä,
“Neyaqä awä iqisaŋi, yoqä naqä-täŋi tqukä?” ätŋguwi.
47 Iiŋqe Jisasi Iqu, iquauqä kŋuä imŋi näqŋqä ae ämeqe, ymeqä wäŋqä hmbi
ätuma äpäqe, Iqueqä-täŋä qäqiqi ätqätekqe.

---

† **9:36** Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29 ‡ **9:43** Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32 § **9:45** Matiu 18:1-5; Makä 9:33-37

48 I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu Nyinyqä-pqe kŋuä indqänätä, ymeqä
tqu pqaŋgi yeeqä ävätmeqä-paŋä iiŋi, yeeqä inä änyiyätmetŋqe. Itaŋga ämaqä
hŋqu Nyi äpqaŋgä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä
inä ävqiyä. Ii tiinjqä. Heyaqä awä iqiŋi, ämaqä hŋqu iqueqä yoqe mändi äkittqänätä
äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-täŋä-quvi.”

*‘Ämaqä ne hŋgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqeŋqe**

49 Iŋgaŋi Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kukŋui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki,
ämaqä hŋqu Tqä yoqä ätätä, dŋä quvqe huätä mamäuqaŋgi äqunanitaŋi, iqu ne
qänaknä mäneyqä etaŋgi, ne iqueŋi, ‘Si iiŋi miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.
50 I tquaŋga, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä. Ämaqä hŋqu hŋgisa
metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hŋqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiŋqä

51 Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätuŋqä aŋgu yäniŋqä qäqi pätqätaŋgaŋi, Iqu
Jerusälemä duŋqä wätŋqä kŋuä yäŋänäqŋqä indqäŋgqe.
52 Iŋgaŋi, Iqu ämaqä kukŋuä äma uwqä hŋquau, hiŋuiqä ändowatkqe. Iqua
äupiyi, Iquenyqä nätmatqä nawenyä imäkpŋqä diŋqä, Sämaliya pmeqä iquauqä
aŋä-himqä hŋque äpaqukuwi.
53 Äwimeqaŋguwäŋga, ämaqä iqi äpmamiŋuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemäŋqä
wätŋqeŋqä näqŋqä ämapiyi, Iqu iquauqä aŋä du wimetŋqä diŋqe, mäwiŋqä ikqe.
54 I iqaŋguwiŋqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquaqu, Jemisi iqutä Jonä
iqutä, näqŋqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä teŋqä äkiŋgiyä?
Qäukuä haqä yätutaŋi, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätŋqä diŋqäuä.”
55 I tquaŋgiyiŋqe, Iqu hiŋuä ämoqunätä, “Iiŋi matqä panyinyqä” ätukqe.
56 Iiŋä tquaŋga, qu aŋä-himqä huiziuŋqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqeŋqä†

57 Qu hänaqä awä iqi qaŋä wätqätaŋguwäŋga, ämaqä hŋqu, Jisasi Ique tii ätukqe.
“Si aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋqä uwqaŋgtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”
58 Jisasi Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä aŋä-täŋiqä. Yŋŋä
iqua, aŋä-täŋiqä. I etaŋgi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä aŋä hiqaqä wiqe,
hmanjqä.”
59 Ämaqä hŋquququeŋi, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.
I tquaŋga, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hiŋuinä
ŋqänäwqatiyä” ätukqe.
60 I tquaŋgaŋi, Jisasi Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä
iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueŋi, qua qäyä ptepŋqeqä. Si äwätnä, Goti Hanjuwä
Iqunä miqeuŋqä, awä tuäkätŋqeqä” ätukqe.
61 Itaŋga ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä
etaŋgqä-qe, ŋqä ämaqä iquau yeeqä wimqä aŋämqä ganä umqe, Si hiŋuinä
ŋqänäwqatiyä.”
62 Iqueŋi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu wäuŋuä imäkätäqäŋgaŋi, hea
ique-ique iqueqä aŋämqä kŋuä yqänä vqaŋguti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä
miqeuŋi, yätamäkqä änä mävqä yäŋqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänäŋä iquau, wäuŋuäŋqä ändowatkqeŋqä

---

* **9:48** Makä 9:38-41 † **9:56** Matiu 8:18-22

1 Qänakndaŋi Naqä Iqu, ämaqä 72 atäuŋuä itä, hŋquaqunä-hŋquaqunä
ändowatkqe. Aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋi, Iqu Iqueqä-kiuä äwäniŋqä diŋqä, iqua
hiŋuiqä upŋqä ändowatkqe.
2 Iiŋä mimäkqäŋgaŋi, tii ätukqe. “Wäuŋuä iuŋi, ymisaŋä yäuä kuapänä
iätaŋgqä-qe, ämaqä wäuŋuä itqäŋuwi, kuapänä hmanjqä. Iiŋiŋqe, wäuŋuä-täŋä
Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäuŋuä iqä häŋä hŋquau ymisaŋä aquvä
mipŋqä dowatätŋqä diŋqä tupuiyä.”
3 E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatqe, ii tiinjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä
awä imä upŋqä endowatqänä.
4 Hiqä mbqä qaetä, hiqä yquayä qa-mŋqetä, itaŋga hiqä yukiu muasmäuqe,
qäsä äma mäwqä pambiyä. Qaŋä äwäpiyä iuŋi, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi
äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.
5 “He aŋä hŋqua-hŋquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpŋqä. ‘Ämaqä aŋä täu
äpmeŋuwä iquenä, he äwqe, haŋuä iŋqä pmapiyä.’
6 Ämaqä äwqä haŋuä iŋqä hŋqu aŋä iu äpmamitätqe, hiyaqä kukŋuä äŋguänäŋi,
iquenyqä wätŋqeqä. Iŋäqe ämaqä äwqä haŋuä iŋqä hŋqu, iu mäpmeqä imitätqe,
hiqä kukŋuä äŋguänäŋi, hiqä-hiuäŋqä asuŋgumä quvepäŋqiyä.
7 He buayä-sua, eqä-sua hitapqaŋguwi, änäpu, aŋä iquenyä pmapŋqeqä. Quati
tiinjqä. Ämaqä hŋqu wäuŋuä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqä eäŋqe, ii äŋguiqä.
I etaŋgi, he aŋä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.
8-9 “Itaŋga he aŋä-himqä hŋqua-hŋquau timäuqaŋguwäŋgaŋi, qu henyqä
aquvänä ipu, ymisaŋä iwäsäuqaŋgpqe, ämepu änäpu, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iqi
pmetaŋgpqe, äŋguä iwimäkäpu, kukŋuä awä tiiŋä tupŋqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä
miqe, hesäŋä qäqiqi ae äquvepqiyä.’
10 Iŋäqe, he aŋä-himqä hŋqua-hŋquau timäuqaŋguwäŋga, qu aquvänä miqä
iqaŋgpqe, aŋä-himqä hänaqä iqi ätqäupu, tii tquäpŋqä.
11 ‘Qua hinyaŋä heyaqä aŋä-himqä täutaŋä, neyaqä yukä täu ämäkäŋqe, ne ptä
quväteqäma yaŋqunä, hiqä suqä quvqeŋqä ämetquetuŋquänänyä. Iŋi, he näqŋqä
tiiŋä hipŋqäuä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepqeqä’ tquäpŋqä.
12 Nyi he etqänä.* Qänakndaŋi, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqeŋqä
iwäsäuqäŋqä ätekqeuŋi, ämaqä aŋä-himqä iquesaŋä iquauqä haŋä-iqe, Sotomä
äpmamiŋuwä iquauqä haŋä-iqe ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.
13 Iqu tiiŋä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä
iquendä, hiqä haŋä-iqeŋqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjqä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi,
Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-paŋi, ämaqä hŋqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä
pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkqä-säpi, qu qäŋganä tiiŋi ae heqäpniŋgä. Quwqä
suqä quvqeŋqä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-huŋqä qäki ämäyäupu, tä
wätakiu pmeqäpniŋgä.
14 Iiŋiŋqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqeŋqä iwäsäuqäŋqä ätekqeuŋi,
heyaqä haŋä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäŋi,
ämäwqätäuniqeqä.
15 Itaŋga Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätuŋqä hipnuwätanä?
Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä aŋä buŋqä wäpnuwiqä” ätukqe.
16 I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowatätŋqä iquauŋi, Iqu tiiŋä ätukqe. “Ämaqä hŋqu
heyaqä kukŋuä qätä eyqäqe, Nyaqä kukŋuä-pqe, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hŋqu
he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjiyqiyä. Ämaqä hŋqu Nyi tuwä änjiyqäqe,
Nyi änändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwiyqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wäuŋuiŋqä yeeqä äwikqeŋqä

* **10:12** Matiu 11:20-24

17 Qänakŋi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, aŋgumä äppiyi, tii
ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tquaŋgua, dŋä quvqä iqua, neyaqä kukŋuiu
qänaknä iquwiqä.”
18 Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hiŋuä äqunäŋqeqä. Setänä Goti Hanjuwä
Iqutä himä-wiuŋqä iqu, qakuä haqä yätuta päkŋgaŋga, nyuauä eŋqä-pa iqaŋgi
äqunäŋqeqä.
19 Qätä nyipiyä! Qämakitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä
yäŋänäqŋqe, ämäwqätäupŋqä diŋqetäŋi, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iiŋiŋqe,
nätmatqä qui emäkätŋqä di, aaŋqeqä.
20 Itaŋgi, ‘Dŋä quvqä iqua, neyaqä kukŋuiu qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä
miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqeŋqä
aquvänä ipiyä” ätukqe.
21 Iŋgaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu yeeqä wimäkqaŋgi, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä
quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqŋqätä kŋuä-täŋä iquauŋqe, Si nätmatqä tä zä
äkittqiyäŋä-qe, ymeqä däŋä-suau eŋqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkqaŋgnä, Nyi
‘äŋguiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkiŋqeu qänaknä itnä imäkinyä.”
22 Ämaqeuŋi, tiiŋä-pqä inä ätukqe. “Ŋqä Apiqu nätmatqä eeqänäŋi, Ŋqä hipa
täu änjiyqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqŋqe, aaŋqeqä. Apiqunänjqä. Ämaqe,
Apiquenyqä näqŋqe, aaŋqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetŋqä
iquatä, iquanänjqä.”†
23 Iŋgaŋi, Iqu tuwäŋgi hiŋuä ämoqunäqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä he hiŋuä äqunätqäŋuwiu hiŋuä qumbŋqä
iqua, aquvänä ipŋqäuä.
24 Tiiŋä etqänä. Nätmätqä he hiŋuä äqunätqäŋuwi, hiŋuä-tqä iquatä, ämaqä
naqä iquatäŋi, qu hiŋuä quŋqäŋqä kuapänä winyätqätaŋgqä-qe, hiŋuä mäquŋquä
imiŋuwiqä. Kukŋuä he qätä äwiyätqäŋuwi, qu qätä wiyqäŋqä winyätqätaŋgqä-qe,
qätä mäwiyqä imiŋuwiqä” ätukqe.

Häŋä hea ique-ique pmeqä meqeŋqä

25 Ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiiŋä ätukqe.‡
“Näqŋqä-vqä Iquki, häŋä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”
26 I tquaŋga Jisasi Iqu, “Kukŋuä-suqä iuŋi, äänä äqänänä? Si a äänä
ätäutqäŋäwä?” ätukqe.
27 Iqu kimaŋi, “ ‘*Goti tqä Naqä Iqueŋi, tqä qeqä-quuvqetä, yäŋänäqŋqetä,
kŋuitä, Ique äwitnä, itaŋga Iquenyqänä kuapänä kiŋguätŋqeqä.*’ Tiiŋä inänjqä.
‘*Si tqä-täuŋqä äkinyätŋqä-paŋi, ämaqä si-täŋä iqi äpmeŋuwä iquauŋqä-pqe, inä
kinyätŋqeqä*’ ” ätukqe.§
28 Ga Jisasi Iqu kimaŋi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätŋi, hea ique-ique pmettŋqinyä”
ätukqe.
29 Itaŋi, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äŋguänäŋä
iqä-queqä’ kŋuä mapŋqä wiŋgaŋgi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-täŋä iqi äpmeŋuwi,
tqukuakä?”

Kukŋuä ktqä, ämaqä äŋguä Sämaliyataŋä iqueŋqä

30 Mä, Jisasi Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu Jerusälemä ävämaŋi, Jerikoŋqä
quveqätqätaŋga, ämaqä quwä-meqä hŋqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu,
äpäseqa weqaŋguwäŋga, iqu äpäkonmätä yäniqeqä.

---

† **10:22** Matiu 11:25-27 ‡ **10:25** Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31 § **10:27** Kukŋuä-suqä 6:5; Hiqäva-imäkqä 19:18

31 Iqu e witaŋga, hiqäva-imäkqä hŋqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiŋuä
äqunäqe, hänaqä hŋgisa jänä mäwqätäuniqeqä.
32 Itaŋi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä iu wäuŋuä iqä hŋqu ätimäuqe, ique hiŋuä
äqunäqe, hänaqä hŋgisa jänä inä mäwqätäuniqeqä.
33 Itaŋga yäpaki, Sämaliyataŋä hŋqu-pqe qaŋä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiŋuä
äqunäqe, iquenyqä huäqä kiiŋä wunäniqeqä. 34 Iiŋä itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä
eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqe, huäqä wotäniqeqä.
Itaŋi, iqueqä doŋgi iu ämäqumuateqe, aŋä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iuŋqä ätuma
äwäqe, ique äminiqeqä.
35 Ziŋuitäŋi, iqu ämaqä aŋä miqä iqueŋi, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqeqä. ‘Si
ämaqä tqueŋi, äŋguänä miyä. Itaŋga si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etaŋgutqe, nyi
aŋgi äquvepätmäŋganı, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqeqä” ätukqe.
36 I ätuäqetaŋi, ämaqä ique yatŋqä tiiŋä äwikqe. “Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si
kŋuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, ‘Tqu nyi-täŋä iqi
pmeqä-queqä’ kŋuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”
37 I tquaŋga, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäkqä
väniqä iqueqä.”
Iŋganı, Jisasi Iqu, “Si äwätnä, suqä asänäŋi imäkiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqeŋqä

38 Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, qu qaŋä äupiyi, aŋä-
himqä hŋque ätimäukuwi. Iqi timäuqaŋguwäŋga, apäkä aŋä-himqä iutaŋä hui,
Iquenyqä yeeqä itä, iiyqä aŋiuŋqä ätuma äukqe. Iiyqä yoqe, Mala.
39 Malai, känapi huisäŋiyi. Iiyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-täŋä qäqiqi, Iqueä
kukŋui qätä äwiyä äpmamiŋqe.
40 Ii e pmetaŋga, Malai, ymisaŋä-sua näwinyä imäkätä, wäuŋuä kuapänä etaŋgi,
kŋuä indqänmiŋqe. Iiŋqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, ŋqä napi
nyivämeqaŋgi, ŋqä-näunä ymisaŋä näwinyä imäkätqäŋänä. Si iiŋiŋqe, kŋuä äänä
kiyqi? Si ŋqä napiŋi, tu. Ii äpätä, yätamäkqä nyiyätŋqäuä” ätukqe.
41 Iwä Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Ŋqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapänäŋiŋqä
kŋuä indqänätnä, haŋä-iqä ämetqäŋinyä.
42 Iŋäqe nätmatqä hŋqu, huiziquau ämäwqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunäŋqä
äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yeŋqueä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iqueŋqä tääqä tqeŋqä

1 Hiunji hŋqueŋi, Jisasi Iqu hŋqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä
ätqämanmiŋqe. Iqu tääqä ae ätqaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋqu,
tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau näqŋqä
äwiminqä-paŋi, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqeŋqe, Si mänätquayä”
ätukqe.
2 I tquaŋga Jisasi Iqu, tii ätukqe.* “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyäŋganı,
tii tqäpŋqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitaŋgi qumbnä. Sinä
miqe, äpänä.
3 Hiunji ique-ique, buayä nätapqaŋgnä.
4 Ämaqä quvqä inetqueqaŋguwä iquauŋqä, ne äwqä haŋuä imäknätuŋquetaŋi, Si
nenyqä äwqä haŋuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutŋqe. Yamwiqä
nemetŋqä itŋqä iuŋi, Si hiŋuinä mäquŋquä panä’ tqäpŋqeqä” ätukqe.

---

* **11:2** Matiu 6:9-13

5-7 Iqu tiiŋä-pqä ätukqe. “Ämaqä hesaŋä hŋqu, iqueqä käyämaqä hŋque
heatqäŋga äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, ŋqä näueqä hŋqu qaŋä äpätŋqe,
änyimeqaŋgi, nyi ique buayä wimqe hma etaŋgqeŋqä, si buayä hŋquaqui-
hŋque dapiyä’ tuäŋqiyä. I tquaŋga, ämaqä aŋä yäpä yäŋgisa äpmamitätqä iqu
kimaŋi, ‘Si wäuŋuä yäŋänäqŋqä mändapqä manä. Nyitä ŋqä ymeqä iquatä, ne
qŋqaŋä ämeyätanä, hiqaqä ae äwiqueqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä’
tuätŋqätanä?
8 Nyi tii etqänä. Iqu ‘Ŋqä nyämaqä-queqä’ kŋuä vqaŋguti, ävautä mavqä yäŋqiyä.
Iŋäqe, ämaqä yäpaqäŋgisa ätqäuqä iqu, qŋqaŋä ptqä yqänä äqäyätä, ymisäŋiŋqä
yatŋqä vätqätaŋgi, iqu enyqä qäyä wiŋgaŋguti, ävautä nätmatqä eeqänäŋi, iqu äwa
iqaŋgutqe, äväŋqiyä” ätukqe.
9 “Iiŋiŋqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqaŋgpqe, Iqu
nätmatqä etapäŋqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapŋqäuä. He aŋä qŋqaŋä ptqä
päsqaŋgpqe, qŋqaŋi äutänäŋqiyä.
10 Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqaŋgpqä iqua, nätmatqä ämapŋqäuä.
Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapŋqäuä. Ämaqä qŋqaŋä ptqä päsqaŋgpqä
iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu qŋqaŋä äwuteyäŋqiyä” ätukqe.
11 “Ii tiinjqä. Heyaqä ymeqetaŋä hŋqu, hämapäkäŋqä tqaŋgutqe, kaniqu qämakä
quvqä momuayqä yäŋqiyä.
12 Iqu yŋŋä quiŋqä tqaŋgutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yäŋqiyä.
13 Kaniquenyä, he suqä quvqä imäkqä-quenä etaŋgqä-qe, he nätmatqä äŋgui
ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqäŋuwiqä. Iiŋqe he näqŋqä tiiŋä hipŋqäuä. Hiqä
Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätuŋä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dŋä Äŋguä Ique dapiyä’ ätuäpu,
yatŋqä vqaŋgpqä iquauŋi, Iqu äväŋqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iqueŋqätä, Belsäpulä iqueŋqätä‡

14 Hea hŋqueŋi dŋä quvqe, ämaqä hŋqueä äwqä imä ämnä, ique kukŋuä matqäŋqä
imäkätqätaŋgi, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dŋä quvqä iqu ae ävämeqaŋga,
ämaqä iqu kukŋuä tqaŋgi, ämaqe yäuŋuä ikuwi.
15 Iiŋä ipiyitaŋi, ämaqä hŋqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dŋä quvqä iquauqä naqä
iqu, yäŋänäqŋqä vqaŋgi, Iqu dŋä quvqä iquau huätä ändowatätqänä.”
16 Itaŋga huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäuŋuä hui imäkiyä. Ne
Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäuŋuä Imäkqä-queqä’ kŋuä neyätŋqänänyä” ätukuwi.
17 Jisasi Iqu iquauqä kŋuä iuŋi, näqŋqä eä tii ätukqe. “Ämaqä aŋä-
himqä hŋquesaŋä iqua, iwäsänäpu mäkä huŋgaŋgpqe, aŋä-himqä iqueŋi, qui
imäknäŋqiyä. Itaŋga ämaqä hŋqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä huŋgaŋgpqe,
iqua-pqe qui inä imäkmbŋqäuä.
18 Iwä Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu
mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwäŋqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiuä. ‘Belsäpulä
iqu yäŋänäqŋqä vqaŋgi, dŋä quvqe huätä ändowatätqänä.’ Iiŋqe, Nyi yatŋqä
eyqänä.
19 He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yäŋänäqŋqeta, dŋä quvqä iquau
huätä ändowatätŋqeqä’ qäyunä tqaŋgpqe, hiqä ämaqä iqua, dŋä quvqä huätä
ändowatätqäŋuwi, yäŋänäqŋqä tqueqeta, ändowatätqäŋuwäwä? Hiqä ämaqä iiŋä
iqua, ämetquapŋqeqä. Heyaqä kukŋuä iiŋi, ii qäyunä hmanjqä.
20 I etaŋgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yäŋänäqŋqä dapqaŋgi, Nyi dŋä quvqä iquau
huätä dowatqaŋgmdqe, he näqŋqä tiiŋä mapŋqeqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae
emeqeqä.”

† **11:13** Matiu 7:7-11 ‡ **11:13** Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

21 “Ämaqä yäŋänäqŋqä hŋqu, nätmatqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anjiu
ämitqätaŋgutqe, iqueqä nätmatqä eeqänäŋi, äŋguänä witäŋqiyä.
22 Itaŋgi qänakŋi, ämaqä aaŋä yäŋänäqŋqänäŋä hŋqu äpäqe, ämaqä iqueŋi
ämäwqätäutä, iqueqä yäŋänäqŋqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmatqä
eeqänäŋi ämotawaŋi, ämaqä hŋquau-mända väŋqiyä” ätukqe.
23 “Ämaqä hŋqu wäuŋuä yätamäkqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiuŋqä-
queqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqeŋqä yätamäkqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä
im-imä ändowatäniqeqä” ätukqe.

Dŋä quvqä ämaqä hŋque ävämetä, aŋgi äwimakqeŋqä§

24 “Dŋä quvqä hŋqu ämaqä hŋque ävämaŋi, aŋä yeŋuä duŋqä äwäqe, iqu aŋä
hapä pmeqä iuŋqä qävqä ikiquäŋqiyä. Itaŋga hŋque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi aŋä
hiŋuiqänä ävämakqä duŋqä, aŋgu umqänä’ tnäŋqiyä.
25 I ätnäqe, iqu äwäqe, aŋä iqueŋi siyä äpipu äŋguä imäkepqä qunäŋqiyä.
26 Iiŋä äqunäqe, iqu äwätä dŋä quvqä 7 yätmeŋqiyä. Dŋä iquauqä quvqe, dŋä
kiŋganäŋä iqueqä quvqe, ämäwqätäuŋqiyä. Iquau yätmetä, qu aŋä yäpä yäŋgisa
äpaquväpu pmapŋqäuä. Ämaqä iqu hiŋuiqänäŋi quvqä äpmamitätqe, täŋgaŋi aaŋä
quvqänäŋä pmeŋqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqeŋqä

27 Jisasi Iqu e tuätqätaŋga, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisaŋi, maŋä tiiŋä
ätukqe. “Apäkä, Si äkinyuätä aŋuä äktapkqe, ii aquvänä yäŋqiyä.”
28 I etaŋgi Iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Si kukŋuä naqä-qakuä ätätŋä qayuä. Iŋäqe ne
iiŋi, matqä yaŋqunä. Tiiŋä tatuŋqueqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä
qätä äwiyäpu, qänaknä itqäŋuwä iqua, qu aquvänä iqäpŋqäuä’ tatuŋqueqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hiŋuä-tqä Jona iqueŋqä ätkqeŋqä**

29 Qokä-apäkä kuapänä timäuqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu tiiŋä ätukqe. “Qokä-apäkä
täŋga äpmeŋuwi, quvqä-quaeqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqŋqä metuŋquä diŋqe,
wäuŋuä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi iiŋi mimäkqä imqänä. Iqua näqŋqä mapŋqä
diŋqe, hiŋuä-tqä Jona iqu qeyqä.
30 Ii tiinjqä. Ämaqä hiŋuiqänä, aŋä-himqä Ninipe äpmamiŋuwä iqua, Jona ique
hiŋuä äqunäpu, näqŋqä ämakuwä-paŋä iiŋi, qokä-apäkä täŋga äpmeŋuwä iqua,
Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Ique hiŋuä äqunäpu, näqŋqä asänäŋä iiŋä hipnuwiqä.
31 Hiŋuiqänäŋi, apäkä, qua hituŋuä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä
iqu iqueqä näqŋqeŋqä awä tqaŋgi qätä wiyätŋqä äpkqeqä.† Iŋäqe täŋgaŋi,
Ämaqä, Solomonä ique ämäwqätäuŋqä Iqu, täqi qäyä äpmetaŋgi, ämaqe, Ique qätä
mäwiyqä itqäŋuwi. Iiŋiŋqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqäŋgaŋi,
apäkä naqä iiŋi ävautä, ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquauqä suqä quvqeŋqä, awä
täniqeqä.
32 Asä iiŋi, ämaqä Ninipe äpmamiŋuwä iqua, Jona iqueqä kukŋuä qätä äwipiyi,
iquauqä kŋuä äkunmäkŋguwiqä.‡ Iŋäqe täŋgaŋi, Ämaqä Jona ique ämäwqätäuŋqä
Iqu, täqi qäyä äpmetaŋgi, ämaqe, iquauqä kŋuä makunmäkŋqä iquwi. Iiŋiŋqe,
hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqäŋgaŋi, ämaqä Ninipe äpmamiŋuwä
iqua ävaupu, ämaqä täŋga äpmeŋuwä iquauqä suqä quvqeŋqä awä tpnuwiqä”
ätukqe.

Hiŋuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä eŋqä-paŋiqä§

---

§ **11:23** Matiu 12:43-45 * **11:28** Matiu 12:38-42 † **11:31** 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ **11:32** Jona 3:6-10 § **11:32** Matiu 5:15-16, 6:22-23

33 I ätuäqe, tiiŋä-pqä ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tä ämäsäpiyi, qu aŋä yäpä imä-qe,
ä häkä yäpä imŋä-qe, matqäteqä ipŋqäuä. Ämäsäpiyi, qu kiqä ätqäuqä ätnäŋä iqi
tqätepŋqäuä. Ämaqä aŋä yäpä iŋgisa äyappiyä iqua, hiŋuä qumbŋqä diŋqäuä.
34 Tqä hiŋuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä eŋqä-paŋiqä. Tqä hiŋui äŋguä äqännä,
si ämaqe yätamäkqä wiyquki hitaŋgutqe, tqä huiwä eeqänäŋä imŋi, we äŋguä
äkunänä. Iŋäqe, tqä hiŋui quvqä äqännä yätamäkqä mävquki hitaŋgutqe, tqä huiwi
eeqänäŋä imŋi hea äwinä.
35 Itaŋga si äŋguänä miŋgaŋginyä, we-huŋqä si-täŋä yäpä imä äyänäŋqä di, hea
mäwiqä yätŋqänänyä.
36 Iŋi tiinjqä. Tqä huiwä äwqä eeqänäŋi wenyä-huŋqä eä, hea mäwiqä etaŋgutqe,
iŋi tqä huiwä eeqänäŋi we äunä, hiqi-tä eŋqä-pa yänätäŋqiyä” ätukqe.

*Wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quau, haŋä-iqä wimeniŋqä**

37 Jisasi Iqu kukŋuä qäpu tqaŋga, Parisi hŋqu, Iqu äpätä buayä anä nyiyäŋqä
yatŋqä äwikqe. Itaŋga Jisasi Iqu aŋä yäpä iŋgisa äpaquväqe, buayä nätŋqä qua
iqi eqäkŋgqe.
38 Jisasi Iqu buayä nätŋqä itäqäŋgaŋi, eqä akiyä iŋqä du asŋä ganä maqŋqä iqaŋgi
äqunäqe, Parisi iqu kŋuä kuapänä indqänmiŋqe.
39 Iŋgaŋi Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqäŋgisaŋi,
asŋä äŋguänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä iŋgisaŋi, quwä-meqetä suqä quvqä huitaŋä-
huitaŋitä maŋguä äyä enyänä.
40 He kŋuä qäyunäŋi, mindqäŋqä-quenjqä. Ämaqeqä huiwä yäpaqäŋgisa
imäkkqä Iqu, yäpäŋgisaŋä-pqe mimäkqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqeqä.
41 I etaŋgi, nätmatqä buayä hevqä yäpäŋgisaŋi, ämaqä äwa itqätaŋguwä iquau
yätamäkqä inä wipŋqeqä. He e imäkqaŋgpqe, hiqä nätmatqä eeqänäŋi, Goti
Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi äŋguänäŋä witäŋqiyä” ätukqe.
42 “He Parisi iquenyä, haŋä-iqe tiiŋiŋqä emeŋqiyä. Iwuneqätä, kuämiqätä,
nätmatqä isuaqu-täŋä asänäŋä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hŋqu Goti
Hanjuwä Ique ävätqäŋuwiqä. I etaŋgi suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä
Iquenyqä hiŋqetäŋi, he tuwä wiyquenjqä. Äŋguänäŋi, tiiŋiqä. Suqä he hiqä
nätmatqä iwäsäupu, hŋqu Goti Ique vqe mävquatämäuqä ipu, suqä he tuwä
äwiyätqäŋuwä iquaquiŋä-pqe qänaknä iqaŋgpqe, ii äŋguä wäŋqiyä” ätukqe.
43 “He Parisi iquenyä, haŋä-iqe tiiŋiŋqä emeŋqiyä. Aŋä aquväqŋqä iuŋi, zä-
hawä äŋguänäŋä iqinyä pmapŋqä kiiŋä hiŋquenjqä. Ga, ququawä aquväqŋqä iu
pmetaŋguwäŋga, ämaqe, ‘hiunjiŋganjqä’ etpŋqä kiiŋä hiŋquenjqä” ätukqe.
44 “Ga haŋä-iqe tiiŋiŋqä emeŋqiyä. He ämaqä qua maqŋqä äptepqä eŋqä-
paŋuenjqä. Ämaqä qua maqŋqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqŋqä epu qaŋä haqeqi
äwäpiyitaŋi, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi kiyä mätqä eäŋäuä” ätukqe.†
45 Iŋgaŋi kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqu, kima ävätä, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si
kukŋuä iiŋä ätätqäŋäŋgaŋi, ne-pqä qäsä qui inemäkätqäŋiqä” ätukqe.
46 Iqu e tquaŋga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquenyä, haŋä-
iqe he-pqe emeŋqiyä. Ii tiinjqä. He ämaqeu, yquayä haŋä änä mämeqäŋqä
ävätqäŋuwenjqä. Iiŋä etaŋgi, he qu yätamäkqä wipŋqä diŋqe, hipa hui mävqä
itqäŋuwiqä.
47 Mä haŋä-iqe tiiŋiŋqä emeŋqiyä. Hiŋuä-tqä, hiqä tawäka qäŋganä äpäkkuwi, he
täŋgaŋi quwqä qua äptekuwä iuŋi, äŋguänä imäkätqäŋuwenjqä.

---

* **11:36** Matiu 23:13-36 † **11:44** A Täuqä 19:11-22; Hiqäva-imäkqä 21:1-3

48 He suqä ii imäkäpiyäŋganı, tawäkauqä suqeŋqä ‘äŋguiqä’ ätätqäŋuwiqä. Ii tiinjqä. Hiŋuä-tqä, tawäka äpäkkuwä iquauŋqe, he quwqä huiwä pŋqä wiqä anı imäkätqäŋuwiqä.
49 Iŋi Goti Hanjuwä Iqu kŋuä jänäŋä äŋguänäŋä indqänätä tii ätkqeqä. ‘Hiŋuä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäuŋuäŋqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauŋqä ändowatmniqeqä. Itaŋga iqua hŋquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä’ ätkqeqä.
50 I etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqaŋga, ämaqä, hiŋuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpmiŋuwä iquauqä suqä quvqetaŋä kimanı, ämaqä täŋga äpmeŋuwä iqua-mända mapŋqeqä.
51 Hiŋuä-tqä iquauŋi, qu Epo iquesa äpäsipäqäkanı, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iuŋi, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqŋqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi heŋi naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänäŋä iiŋqä kimaŋä haŋä-iqe, qokä-apäkä täŋga äpmeŋuwi mapŋqäuä” ätukqe.
52 Itaŋga, “Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquenä, haŋä-iqe tiiŋäŋqä-pqä inä emeŋqiyä” ätuätä, kukŋuä ktqä tiiŋä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iquenyqä näqŋqä meqä anä hänaqä iutaŋä qŋqaŋä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqŋqä mapŋqe, anä yäpä yäŋgisa mäpeyqä itqäŋuwiqä. I etaŋgi, qokä-apäkä yäŋgisa äpeyäpu näqŋqä menätpu iqaŋguwä iquauŋqe, he hänaqä qŋqaŋä äyätqäŋäuä” ätukqe.
53 Iŋganı Jisasi Iqu iqisanı ävämeqaŋga, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wiŋganga, qu nätmatqä huitaŋä-huitaŋä iuŋqä yatŋqä ävqa-ävqa äumiŋuwi.
54 Iqua täŋäŋqä guä äquväutqäŋuwä-pa, Iqu kukŋuä kimanı qäyunä mätquaŋgutqe, iqua Ique guä kiqiyäupŋqä ätuma wanä-tpu, iiŋqä ätumiŋuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqeŋqä awä ätukqeŋqä**

1 Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä duŋi qo ktäupäumä änymiŋuwi. Iŋganı Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, kukŋuä awä tiiŋi ganä ätukqe. “Parisi iquauä nätmatqä änyuämäuqä iiŋqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukŋuinä tqeŋqä etqänä.
2 Nätmatqä eeqänäŋä huäqä äutnmitätqe, ätnäŋä iqi timäuŋqiyä. Itaŋga nätmatqä eeqänäŋä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqŋqä hipŋqäuä.
3 Iŋi, he kukŋuä eeqänäŋi, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjiŋganä qätä wipŋqäuä. He anä hiqŋqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tpŋqäuä” ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipŋqeqä†

4 “Ŋqä näueqä iquenyä, ‘He ämaqä huiwä dunä päsqä iquauŋqä, zä miqä pambiyä’ sä etqänä. Iqua qänakndanı, nätmatqä hui mimäkqä ipnuwi.
5 He zä tquenyqä ipŋqeŋqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätäqäŋganı, Iqu yäŋänäqŋqä-täŋu eä, ique tä hea ique-ique äsäŋqä du tnämäuŋqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. ‘He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipŋqeqä.’
6 He näqŋqeqä. Ämaqe, qu yŋŋä wäŋqä hipa hŋginı eeqä hnjuauŋqe, mbqä wäŋqä hnjuaqu ipŋqäuä. Iiŋä etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu yŋŋä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kŋuä huätä mävquatämäuqä yäŋqiyä.

---

* **12:** Matiu 10:26-27 † **12:3** Matiu 10:28-31

7 Tiiŋä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuäŋä iuŋi, a ae ätäuqeqä. Iutaŋi,
he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu yŋŋä kuapänä isuauŋqe, huäqä wäŋqäpu
äwunänä. Henyqe, huäqä aaŋä kuapänä äwunänä” ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iqueŋqä awä-tqeŋqä‡

8 “Nyi tiiŋä etqänä. Ämaqä hŋqu, zä miqä itä, huizi duŋi, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä’
tqaŋgutqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu eŋätqä iquauŋi, ‘Iqu Nyaqeqä’ tuäŋqiyä.
9 Iŋäqe ämaqä hŋqu, zä itä, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä’ tqaŋgutqe, Ämaqeuqä
Ymeqä Ekqä Iqu eŋätqä iquauŋi, ‘Iqu Nyaqä hmanjqä’ tuäŋqiyä.
10 Ämaqä hŋqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukŋuä quvqä tqaŋgutqe, Goti
Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iiŋi, huätä mamäuŋqiyä. Iŋäqe ämaqä hŋqu, Dŋä Äŋguä
Iquenyqä kukŋuä ququvqä di tqaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iiŋi, huätä
mämamäuqä yäŋqiyä” ätukqe.§
11 “Ämaqä hŋqua he aŋä aquväqŋqeu miqä iquauŋqä-qe, ämaqä miqä naqä
iquauŋqä-qe, ämaqä yoqä-täŋä iquauŋqä-qe, etma uwqaŋgpqe, ‘Ne kukŋuä kimaŋi,
äki tuatuŋquäwä?’ kŋuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä.
12 Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä tupŋqe, iŋganä ämetqueniqeqä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-täŋä hŋqueŋqä

13 Iŋgaŋi ämaqä hŋqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueŋi, “Näqŋqä-vqä
Iquki, ŋqä apiqu ae äpäkoŋgqeqä. Nyi Si ŋqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe
yewäsäutŋqä, tutŋqä änyiŋgiyä” ätukqe.
14 I tquaŋga Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaqä nätmatqe
iwäsäumqe, tqu pmuatenjikqäwä?” ätukqe.
15 Iqu iiŋä ätuäqe, qokä-apäkä iuŋi tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänäŋiŋqä hiŋuä
aowä mäquŋquä ipŋqä diŋqe, he wa wipiyä. Ämaqä hŋqu yquayä kuapä-täŋu
emitätqe, iqueqä yquayi häŋä-pmeqä mävqä yäŋqiyä” ätukqe.
16 E ätuäqe, Iqu kukŋuä ktqe, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-täŋä hŋqueqä
wäuŋuä iuŋi, ymisaŋä kuapänä witäŋqiyä.
17 Iŋgaŋi iqu, ‘Nyi aŋä naqä hma eŋqe, ymisaŋä pŋqä emqe, äänä imäkmqäwä?’
kŋuä indqäŋguäŋqiyä. 18 Iiŋä itä, tii tnäŋqiyä. ‘Nyi tiiŋä imäkmqänä. Ŋqä buayä
pŋqä maeqä aŋä äpnakmi, aŋä naqänäŋä imäkätmä, ymisaŋä eeqänäŋi aquvä
äqiyätmä, aŋä iuŋi pŋqä maemqeqä.
19 Nyi ŋqä-näuä tiiŋä äyä ätŋgänä. “Nyi yquayä kuapä-täŋunjqä, quväukuä
kuapänäŋä iuŋqäuä. Täŋgaŋi nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä
pmetmqeqä” ätŋgänä,’ täŋqiyä.
20 Iiŋä iqaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänjqukiyqä’ tuäŋqiyä.
‘Täŋga hea tqueŋi, äpäkondŋqinyä. Itaŋga nätmatqä eeqänäŋä näwenyä
imäkätqäŋä iqu, tqu maqutnätŋqäwä?’ tuäŋqiyä” ätukqe.
21 Jisasi Iqu kukŋuä ktqä iiŋä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hŋqu nätmatqä
aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mävqä iqaŋgutqe, kukŋuä ktqä du
ätimäukqä-paŋä iiŋi, äwimeŋqiyä.”

*Ymisaŋiŋqätä, gqueŋqätä, kŋuä kuapänä indqäŋqeŋqä**

22 Iŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, Iqu tii ätukqe. “Iiŋiŋqe,
Nyi he tiiŋä etqänä. He ‘Ymisaŋä squä natuŋquäwä?’ ätäpu, häŋä pmapŋqä diŋqä
kŋuä kuapänä mindqäŋqä pambiyä. ‘Ne gque, squä ipnatuŋquäwä?’ ätäpu, hiqä
huiwiuŋqä kŋuä kuapänä mindqäŋqä pambiyä.
23 Häŋä-pmeqe, buayiŋqänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iuŋqänä manä.

---

‡ **12:7** Matiu 10:32-33 § **12:10** Matiu 12:31-32; Makä 3:28-29 * **12:21** Matiu 6:25-34

24 He yŋŋä iquauŋqä kŋuä indqämbiyä. Qu ymisaŋä vowä mamäuqä ipu, ymisaŋä
maptqä ipŋqäuä. Itaŋga qu aŋä ymisaŋä pŋqä hipŋqe, aŋi hmanjqä. Iŋäqe Goti
Hanjuwä Iqu iquauqä ymisaŋi ävänqiyä. Yŋŋä iquaŋqe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä
wäŋqäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä.
25 Itaŋga ämaqä hesaŋä hŋqu, häŋä-pmeqeŋqä kŋuä kuapänä indqänätqe, iqueqä
häŋä-pmeqe haqä nänä imäkäwatätŋqä di, hmanjqä.
26 He nätmatqä wäŋqä iiŋä ipu, änä mimäkqä ipiyitaŋi, nätmatqä huiziŋqänäŋi,
kŋuä kuapänä suŋqä indqänätqäŋäuä?” ätukqe.
27 “I indqänäpiyi, he qätaqä hutqeŋqä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, kŋuä indqämbiyä.
Qätaqä isua, wäuŋuä ipu gquä mimäkäyäuqä ipŋqäuä. Itaŋgi Nyi he etqänä.
Solomonä, ämaqä naqä hiŋuiqä äpmamiŋqä iqu, iqu gquä häŋä qeqätqä ii
imäknmiŋqe, qätaqä hutqe, iqueŋi ämäwqätäunä.
28 Täŋgaŋi qätaqe, yqänä ätqäuqä-qe, awiŋgaŋi ämaqä ätäväpu, tä du
tnämäuqäpŋqäuä. Iiŋä etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu imäkqaŋgi, qätaqe hutqä
äŋguänäŋä ätänä. Iiŋiŋqe, ämaqä quuvqä wäŋqäpu eqiyätqäŋuwä iquenyä, he
näqŋqä tiiŋä hipŋqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu ne-pqe gquä äneptätqänä’.
29 Itaŋga ‘Ne buayä eqä squä natuŋquäwä’ kŋuä indqänäpu, qundqändqä miqä
pambiyä.
30 Ämaqä eeqänäŋä im-imä äpmeŋuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmatqä
iu mapŋqeŋqä kŋuä indqänätqäŋuwiqä. I etaŋgi, he nätmatqä iiŋiŋqä äwa
itqäŋuwiŋqe, hiqä Heniqu näqŋqä eänä.
31 Itaŋi he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeuŋqä qävqä ipŋqeqä. Iŋgaŋi Iqu nätmatqä
iiŋä-pqe etapäŋqiyä” ätukqe.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätŋqä, ae ätkqeŋqä

32 Iqu tiipqä ätukqe. “Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipŋqe. Hiqä Hiniqu, aquvänä
itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätŋqä, ae ätkqe.
33 Nätmatqä he ämeŋuwi, eeqänäŋä mbqäŋqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä
äwa itqäŋuwä iquau wipŋqeqä. Itaŋga qua täuŋi, he nätmatqä qui imäkŋqä di
aquvä maqiyqä ipŋqe. Nätmatqä eeqänäŋi aquvi, qäukuä haqä yätuŋi qäpŋqeqä.
Yäŋiŋi, nätmatqä eeqänäŋi qui mimäkŋqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätaŋuä
maquvqä yäniqeqä.
34 He iqiŋi aquvä qäpŋqe, tiiŋä hitaŋgiyi. Ämaqe, aŋä quwqä nätmatqä
äŋguänäŋä pŋqä witäŋgqä iuŋqänä wiŋguäŋqiyä” ätukqe.†

“Naqä Iqu aŋgi päniqeŋqä, näwenyä pmapiyä” ätukqeŋqä‡

35 Tiipqä inänji. “Hiqä wäuŋuä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e
pmapiyä.
36 Tiiŋä eŋqä-paŋi. Ämaqä naqä hŋqu, apäkä ämetä ymisaŋä naqänäŋä iuta
äpätŋqä iqaŋgi, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hiŋuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu
äpätä, qŋqaŋä ptqä qäyqaŋgaŋi, iqua qŋqaŋä maqänä wätepŋqäuä.
37 Ämaqä naqä iiŋä iqu äpäqe, iqua hiqaqä mawiqä äyä etaŋgä quŋgaŋga, iqua
aquvänä ipŋqäuä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäuŋuä
imäkätŋqä näwe ipnätä, ‘He buayä bŋqä quamä pmapiyä’ ätuätä, buayä äma äpätä
väŋqiyä.
38 Ämaqä naqä iiŋä iqu, heatqä quaesqäŋga äpätqä, ä zä vätŋqä qäqiqiŋiŋga
äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etaŋgpi quŋgaŋga, iqua aquvänä ipŋqäuä.

† **12:34** Matiu 6:19-21 ‡ **12:34** Matiu 24:42-51

39 Itaŋga he tiiŋä-pqeŋqä näqŋqä inä mapiyä. Ämaqä aŋä-täŋä hŋqu, ‘Quwä-meqä
hŋqu, hea iŋga ti päŋqiyä-qe’ näqŋqä eä äpmamitätqe, iqu quwä-meqä iqueŋi,
iqueqä aŋä qäyä pänasqiyätä yäpä yäŋgisa päyätŋqe, hiŋuinä mäquŋquä yäŋqiyä.
40 Iiŋiŋqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hŋqueŋi, he Ämaqeuqä
Ymeqä Ekqä Iquenyqe, ‘Täŋga mapqä yäŋqiyä’ kŋuä indqänätqätaŋguwäŋgaŋi, Iqu
äpäŋqiyä” ätukqe.
41 Pitä iqu, kimaŋi, “Naqä Iquki, Si kukŋuä ktqä iiŋi, nenyä änatnyä ä, ämaqä
eeqänäŋqä änatnyä?” ätukqe.
42 I tquaŋga, Naqä Iqu tii ätukqe. “Ämaqä wäuŋuä miqä kŋuä äŋguä ämetä,
kiqä wäuŋui äŋguä imäkqä iquenyqe, awä etmqe. Ämaqä naqä iqu ämaqä iiŋä
iqueŋi, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquau ämitä, ymisaŋä hea qayunäŋäŋga väniqä diŋqä
atäuŋuä väŋqiyä.
43 Naqä Iqu aŋgi äpäqe, iqueqä wäuŋuä imitätqä di hiŋuä quŋgaŋgaŋi, iqu
aquvänä yäŋqiyä.
44 Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänäŋi
mitŋqeŋqe, iqueŋi atäuŋuä väŋqiyä.
45-46 I etaŋgqä-qe, wäuŋuä miqä tqu, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yäŋqiyä’
kŋuä indqänätä, qokä-apäkä wäuŋuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buayätä eqätä
änätä, hiqiiyqä imitätqe, hea hŋqueŋi, iqu maqŋqä etaŋgaŋi, iqueqä ämaqä naqä
iqu aŋgi päŋqiyä. Iqu quvqä imitätqä äqunäqe, iqueŋi mŋä ätävätä, kukŋuä qätä
mawiyqä huiziqua pmetaŋguwä iuŋqä huätä dowatäniqeqä” ätukqe.
47 “Wäuŋuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwiŋqeŋqä näqŋqä qäyä eäqä-qe,
nätmatqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwiŋqeuŋi qänaknä miqä imitätqe,
ämaqä naqä iqu yäŋänäqŋqä päsäniqeqä.
48 Itaŋga wäuŋuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwiŋqä duŋqä maqŋqä eä, suqä äŋguä
miqä imitätqe, naqä iqu wäŋqäpu päsäniqeqä. Ämaqä nätmatqä kuapänä huizi
iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimaŋi kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä
hŋque nätmatqä kuapänä äwimitpqe, iqu quŋi, kima kuapänä väniŋqä tupnuwiqä”
ätukqe.

“Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbŋqä äpqeqä” ätukqeŋqä§

49 “Nyi qua täuŋi, tä hänaqä ikävemqä äpqäqe. Tä iiŋi, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi
aquvänä iqäminŋgä.
50 Nyi asŋä huitaŋä hui mamqänä. Asŋä iiŋi, mämeqä änyä etaŋgqeŋqe, haŋä
änyiyqiyä.
51 He Nyi äpqeŋqe, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmeŋqu iqune, äwqä haŋuä
nemäkätŋqä äpqeqä’ kŋuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä
iwäsämbŋqä äpqeqä.
52 Täŋgaŋqätä, qänakŋqätä, ämaqä hipa hŋgiŋä hŋqua aŋä hŋqueu äpmamipqe,
Nyinyqä iwäsänäpu, hŋquaqui-hŋqueŋä iqua, hŋquaquiŋä iquaqui äkasuwä tup-
nuwiqä. Hŋquaquŋä iquaqu, hŋquaqui-hŋqueŋä iquau äkasuwä suinyiyiqä.
53 Iqua Nyinyqä tiiŋä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä
tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itaŋga ämaqä hŋqueqä känaisä,
iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nätmatqä täŋga ätimäuqäqä täŋqe, äŋguänä iwäsäupiyä” ätukqeŋqä

54 Iŋgaŋi, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänäŋä iuŋi, tiiŋä ätukqe.* “He qaquvqä,
mäptqä quveqäqä mäŋgisa timäuqaŋgi, hiŋuä äqumbiyäŋgaŋi, ‘piyä qiyätŋqeqä’
ätätqäŋäuä. Ga, asä iiŋi ätimäutqänä.

---

§ **12:48** Matiu 10:34-36 * **12:54** Matiu 16:1-4; Makä 8:11-13

55 He yuŋuä, ämaqä mäpmeqä mäŋgisa yapqaŋgi, hiŋuä äqumbiyäŋgaŋi, ‘mäptqä
tnäŋä timäutŋqeqä’ ätätqäŋäuä. Ga, asä iiŋi ätimäutqänä.
56 He wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quenjqä. He nätmatqä qäukuä haqä yätutatä, qua
täutatä ätimäuqäqeŋqä, äŋguänä iwäsäutqäŋuwiqä. Nätmatqä täŋga ätimäuqäqä
täŋqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etaŋgikä?
57 Hiqä-hiuänä, ‘suqä äŋgui äsqutiyä’ tpu, miwäsäuqä iquwi, ii suŋqäwä?
58 Ämaqä hŋqu, si mändi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutŋqä, hänaqä awä iqi
äwäsiyäŋgaŋi, si ämaqä iqutä kukŋuä jänä imäkiyŋqä diŋqä yamwiqä isŋqeqä.
Ii, haŋä-iqä tiiŋi, mäkimeqä diŋqeyi. Iqu ämaqä jänä imäkqä iquenyqä äktäma
uwqaŋga, jänä imäkqä iqu ämayukä-imaŋqä hŋqueqä hipaeu kivqaŋguti, iqu guä
pmuateqä aŋä du pmuatekiyqä iŋqäuä.
59 Nyi si kukŋui tiiŋä äktqänä. Mbqä qu atäuŋuä kipqä iqueŋi, eeqänä päsesŋqä
diŋqe, guä pmeqä aŋiuŋi, mävquatämäuqä isŋqeqä” ätukqe.†

13

Kŋuä makunmäkŋqä iqua, qui imäkmbŋqeŋqä

1 Iŋgaŋi ämaqä iqi äpmamiŋuwä hŋqua, Jisasi Iqueŋi, ämaqä Galili pmeqä
hŋquauŋqä ätukuwi. Galili pmeqä iiŋä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva
imäkätqätaŋguwäŋga, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquauŋi pizqä päkpiyä” tquaŋga,
qu iquau äpäsqaŋguwäŋga, iquauqä häŋeqetä, hiqäva iutaŋitä, naqä-huinyä
imäkŋgqeŋqä ätukuwi.
2 Jisasi Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e
äwimakqetaŋi, he ‘Ämaqä e äpäkoŋguwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä
huiziquauqä suqeuŋi ämäwqätäunä’ kŋuä indqänätqäŋäuä?
3 Oeyä, kŋuä iiŋi mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kŋuä makunmäkŋqä
ipu, suqä quvqä huätä mävquatämäuqaŋgpqe, hepqe qui inä imäkmbŋqäuä.
4 Tiiŋä-pqe. Ämaqä 18 iquauŋi, hiŋuiqänäŋi Siloamä iuŋi, aŋä quäuqä iqu
äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquauŋqe, he ‘Ämaqä e äpäkoŋguwä iquauqä suqä
quvqe, ämaqä Jerusälemä iu iŋga äpmamiŋuwä huiziquauqe, ämäwqätäunä’ kŋuä
indqänätqäŋäuä?
5 Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kŋuä makunmäkŋqä ipu, suqä quvqä huätä
mävquatämäuqaŋgpqe, he-pqe qui inä imäkmbŋqäuä” ätukqe.

Kukŋuä ktqe, zä-eaqä iqueŋqä

6 Iŋgaŋi Iqu kukŋuä ktqä tiiŋä hŋqu ätukqe. “Ämaqä hŋqu, zä-eaqä hŋqu,
iqueqä wainqä wäuŋuä iqisa tqäutaŋgi, häukuä wiqäŋqä-tä qävqä äpätqe, aaŋqä
qunäniqeqä.
7 I äqunäqe, ämaqä wäuŋuä iu miqä iqueŋi, tiiŋä tuäniqe. ‘Quväukuä hŋquaqui-
hŋqueŋä iquauŋi, nyi äpkqe, häukuä mäwitaŋgi aaŋqä äquŋgqeqä. Zä tqu, qua
aowä hiŋginä ämetŋqä di, suŋqäwä? Si zä iqueŋi huätä tävä’ tuäniqeqä.
8 I tquaŋga wäuŋuä-wiyqä iqu tii tuäniqe. ‘Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä
hŋqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mŋä yasäqi äuätmä, yaqueqä zä äkäka
qakuä iqi qäyä emä.
9 Qänakndaŋi häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqaŋgutqe,
si huätä iŋga täumäuqätŋqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äŋguä iwimäkkqeŋqä

10 Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hŋqueŋi, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, aŋä
aquväqŋqä hŋqueu näqŋqä äwikqe.

† **12:59** Matiu 5:25-26

11 Iŋganji äpäkä dŋä quvqä-täŋä hui äpmamiŋqe. Dŋä quvqe, ii täŋä-yaqä
vätqätaŋgi, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäknätaŋgi, pämä
jänänäŋi matqäuqä imiŋqe.
12 Jisasi Iqu ii hiŋuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, “Tqä yaqä quvqe, huätä ae
äkivämeqiyä” ätukqe.
13 E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqaŋga, apäkä iiŋä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti
Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.
14 Iiŋä etaŋgi, ämaqä naqä, aŋä aquväqŋqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqäŋga,
apäkä ii äŋguä wimäkqaŋgqeŋqä äwqä tnäŋä wiŋganga, qokä-apäkiu tiiŋä ätukqe.
“Hiunji wäuŋuä iqe, 6 inänjqä. Hiunji iquauŋi, Iqu yaqä äŋguä emäkätŋqä ppŋqeqä.
Hapä pmeqäŋganji, iiŋqe mapqä ipŋqeqä” ätukqe.
15 Kimanji, Naqä Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quenjqä. Hiunji
hapä pmeqäŋganji, he eequenä, bulumäka aŋä duŋqä äwäpu, bulumäkatä doŋgitä
eeqänäŋi, eqä bŋqä ätuma uwquenjqä.
16 I etaŋgi apäkä, Aprähamä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-
huŋqä iqu a äkiqätä pmetaŋgi, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itaŋga hiunji hapä
pmeqäŋganji, Nyi nätmatqä ii a äkiqätäŋqe, huätä mämamäuqä imqe, ii suŋqäwä?”
ätukqe.
17 Iqu e tquaŋganji, Iqueqä himä-wiuŋqä iqua womba naqänäŋä iqaŋguwä-qe,
qokä-apäkä eeqänäŋi, Jisasi Iqu e imäkätqätaŋgqeŋqä yeeqä naqänäŋä ikuwi.

Kukŋuä ktqä hnjuaquiŋqä[*]

18 Iŋganji Iqu kukŋuä hui inä tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋi, ii änääŋgä?
Nyi kukŋuä ktqe, äkitaŋi tmqäwä?
19 Ii tiiŋiqä. Ämaqä hŋqu zä-guawä[†] piikä wäŋqe ämetä, iqueqä wäuŋuä du vowä
meŋqiyä. Qänakndaŋi, piikä iiŋä ipu, zä eŋqä-pa naqä tqäuqaŋgqäŋga, yŋŋä iqua
äpäpu, äpa du yuuwä imäkpŋqäuä” ätukqe.
20 Iqu tiiŋä-pqe inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqe, Nyi kukŋuä ktqe,
äkitaŋi tmqäwä?
21 Ii tiinjqä. Ii nätmatqä änyuämäutŋqä imäkätŋqä eŋqä-panjqä. Apäkä hui
pälawä kuapänä ämetä, eeqänäŋi änyuämäutŋqä diŋqe, nätmatqä änyuämäutŋqä
imäkätŋqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkäŋqiyä” ätukqe.

Qŋqaŋä wäŋqä ique, yäpä iŋgisa peyqäŋqä[‡]

22 Qänakŋi Iqu Jerusälemä timäutŋqä äwätäqäŋganji, Iqu qokä-apäkä du näqŋqä
ävätä, aŋä-himqä naqeutä wäŋqeutä ikäminqe.
23 Iŋganji ämaqä hŋqu, “Naqä Iqukiyä, mäpäkoŋqä ipŋqä häŋä iqumuatätŋqe, Goti
Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä aŋgu itmeniqätanä?” ätukqe.
I tquaŋga, Iqu ämaqeuŋi tii ätukqe.
24 “Nyi he etqänä. Qänakŋi, ämaqä kuapänäŋi, Goti Iqunä miqeuŋqä yanä-tpu
ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Iiŋiŋqe, he aŋä hänaqä wäŋqä iuta hipŋqeŋqä
yäŋä qämbiyä.[§]
25 Aŋä Kaniqu ävautä, qŋqaŋä ae ämäyeqaŋga, he yäpaqä mäŋgisa ätqäupu,
qŋqaŋä ptqä äqiyäpu tääqä tupnuwiqä. ‘Naqä Iquki, Si qŋqaŋä nauteyä.’ Iŋäqe
Iqu kimaŋi, tiiŋä hetäniqeqä. ‘He äŋgisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqŋqeqä.’
26 Iŋganji he tii tupnuwiqä. ‘Ne Sitä buayä eqä anä äyä änmiŋqueqä. Si neyaqä
aŋä-himqä hänaqä näŋi ätqäunä, ne näqŋqä äyä änätapmiŋiqä.’
27 Iŋäqe Iqu tii hetäniqeqä. ‘He äŋgisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqŋqeqä. He
ämaqä suqä quvqä imäkquenjqae, huätä upiyä’ hetäniqeqä.

---

[*] **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 [†] **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huiziŋqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. [‡] **13:21** Matiu 7:21-23 [§] **13:24** Matiu 7:13-14

28 He Aprähamä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itaŋga hiŋuä-tqä iquau, Goti
Hanjuwä Iqunä miqeu pmetaŋgä hiŋuä ae äquŋgaŋguwäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu
henyä hŋqäqinyqä huätä hindowatäniqeqä. Iqiŋi he iiŋqe, kŋuä äqäyäpu, hiquaŋä
maŋgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.
29 Iŋgaŋi ämaqä mäptqä timäuqä iŋgisaŋä, mäptqä quveqäqä iŋgisaŋä, yuŋuä
yapqä iŋgisaŋä, yuŋuä quveqäqä iŋgisaŋä iqua, qu äppiyi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä
iu buayä bŋqä quamä pmapnuwiqä.
30 Qätä nyipiyä! Ämaqä täŋga qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautaŋä
hŋqua, qu yoqä naqä-täŋä timäupnuwiqä. Itaŋga ämaqä täŋga qua täu yoqä-täŋä
äpmamipqä iquautaŋä hŋqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemäŋqä huäqä äwunmiŋqeŋqä**

31 Iŋgaŋi, Parisi hŋqua äwimapiyi, “Heroti iqu äkpäsätŋqä itŋqä-qae, Si aŋä täuŋi
äväma, aŋä huiuŋqä uvä” ätukuwi.
32 Iqu kimaŋi tii ätukqe. “He täŋä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kukŋuä tä awä
tupiyä. ‘Täŋgatä äwiŋgatäŋi, Nyi dŋä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä
täŋä-yaqä-täŋä iquau äŋguä iwimäkmqänä. Iŋi hea hŋquaqui-hŋque päwqaŋgaŋi,
Nyi Ŋqä wäuŋui qäpu imniqeqä’ tupiyä.
33 Iŋäqe täŋgatä, awiŋgatä, ä awiŋga-mändaŋi, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiinjqä.
Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä iqueŋi aŋä hŋqäqi päsqe qäyä etaŋguti,
Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.
34 “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiŋuä-tqä sinyŋqä
dowatqaŋgqä iquauŋi, hikä pizqä päsqukiyqä. Hea kuapänäŋi, Nyi saqä ymeqä
iquauŋi, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi ämoqumuatetäŋqä-pa,
naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itŋqeqä. Iiŋä etaŋgqä-qe, he iiŋqe maeŋqä enä.
35 Tiiŋä timäuniqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä aŋi ävämeqaŋga, ii aaŋqä
hiäniqeqä. Itaŋga Nyi tiiŋä etqänä. He qänaknda hiŋuä äŋqänäpu, ‘Ämaqä
Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pqaŋgqä Iqueŋi, nätmatqä äŋgui äwimeŋqiyä’
ätäpiyäŋgaŋqe, hiŋuä maŋqŋqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqäŋga, ämaqeu äŋguä wimäkqeŋqä

1 Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hŋqueŋi, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitaŋä hŋqueqä
aŋä iu buayä nätŋqä uwqaŋga, qu “Iqu änä-änä imäkäŋqutiyä” tpu, hiŋuä äŋguänä
äqumbu äpmamiŋuwi.
2 Iŋgaŋi ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hŋqu, Jisasi Iqu-täŋä qäqiqi äpmamiŋqe.
3 Jisasi Iqu ique hiŋuä äqunäqe, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquautä, Parisi
iquautä, quwqä suqä du kimaŋi, yatŋqä tiiŋä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqäŋgaŋi,
ne ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iquauŋi, äŋguä iwimäkatuŋquätanä, qäyä hiätŋqätanä?”
ätukqe.
4 Iqu yatŋqä e vqaŋga, qu kima mätquä ipu äpmamiŋuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a
äwqätätä, äŋguä iwimäkäqe, hiŋuinä äqunäwatkqe.
5 Iiŋä imäkäqetaŋi, iquauŋi tii ätukqe. “Ämaqä hesaŋä hŋqu hiunji hapä
pmeqäŋgaŋi, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huäŋä
täutaŋgqä bu äpäquveqätqe, iqu iqueŋi maqänä ioqäpimeŋqutiyä, ä hiŋuinä
qunäŋqutiyä?”
6 Iqu e tquaŋga, qu kimaŋi änä mätquä ikuwi.

Kukŋuä ktqe, zä-hawiu pmeqeŋqä

* **13:30** Matiu 23:37-39

7 Iŋganji Jisasi Iqu, ämaqä buayä bŋqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä äŋguä iuŋqä äyä
wiŋganji äqunäqe, kukŋuä ktqä tii ätukqe.
8-9 “Ämaqä hŋqu apäkä metŋqä itä, ymisanä naqänäŋä imäkätä, si hŋquki tääqä
ktqanjgutqe, zä-hawä kiŋganäŋä iqueu, mäpmeqä pa iqätŋqä. Si iu äpmeŋi, ämaqä
yoqä naqä qoŋqä hŋqu ätimäuqanjgutqe, ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi,
yoqä naqä qoŋqä ique wiyä’ ktäniqeqä. Iŋganji si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu
pmatŋqä utuŋiqä.
10 Ämaqä hŋqu si tääqä ktqanjga äuŋi, zä-hawä yäpakä bu pmeqätŋqä. Itanjga
ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kiŋganäŋä
täu pmayä’ ktäniqeqä. Iŋganji si ämaqä ymisanä anä änäpiyä iuqä hiŋuä iqisanji,
yoqä naqä qondŋiqä.
11 Qakui tiinjqä. Ämaqä hŋqu iqueqä yoqe haqeqä mamäŋganjgutqe, Goti Iqu
iqueŋi mändi kittqiyäŋqiyä. Itanjga ämaqä hŋqu iqueqä yoqe mändi äkittqäŋgqe,
Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkäŋqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanä naqä bŋqä, tääqä tqueŋqä

12 Iŋganji, ämaqä ymisanä imäkätä tääqä ätukqä iqueŋi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si
ymisanä hui anjgu imäkätŋäŋganji, tqä näueqä iquauŋqä, tta-tuŋguäkauŋqä, sämaqä
iquauŋqä, ä tqä anä-täŋä qäqiqiŋä mbqä kuapänäŋä-täŋä iquauŋqä, tääqä matqä
isŋäŋqeqä. Si iquau tääqä tquanjgtqe, qänakŋi qu sinyŋqä tääqä äktpu, buayä saqä
äwisqeŋqä, qu kima ktappnuwiqä. Iiŋiŋqe si iquauŋqä tääqä matqä ma iqätŋqä.
13 Si ymisanä naqänäŋä imäkätŋäŋganji, ämaqä nätmatqä maeqä iquauŋqä, huiwä
quvqä iquauŋqä, yukä quvqä iquauŋqä, hiŋuä quvqä iquauŋqä tääqä tquätŋqä.
14 Ämaqä iqua, si kimanji änä mäktapqä ipnuwiqä. Iiŋiŋqe, si aquvänä iqätŋqä.
Qakui tiinjqä. Ämaqä jänänäŋä iqua anjgu vauqanjguwäŋganji, Goti Hanjuwä Iqu
ymisanä iiŋqe, kima ktapäniqeqä” ätukqe.

*Kukŋuä ktqe, ymisanä naqeŋqä**

15 Iŋganji ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hŋqu, qätä iiŋä äwiyäqe, Ique
ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu
aquvänä ipŋqäuä” ätukqe.
16 Iqu e tquanjga, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu ymisanä naqä
imäkäniqä diŋqä kŋuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäupu buayä bnuwä diŋqä
tääqä tquäniqeqä.
17 Hiunji atäuŋuä itqä iqu, äyä timäuqanjganji, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iqueŋi,
ämaqä, iqu ätuätqä iquauŋqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanä näwinyänjqä’ tuäniqä
diŋqä dowatäniqeqä” ätukqe.
18 “I etanji ämaqä eeqänäŋä iqua, qu hŋqunä-hŋqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’
tupnuwiqä. Ämaqä hŋqu tiiŋä tuäniqeqä. ‘Huäqä kiiŋä änuŋgiyä. Nyi äpmqä
etanjgqä-qe, wäuŋuä hŋqu mbqä ae iqäqä etanji, hiŋuä qunmqä umqänä.’
19 Hŋqu, ‘Huäqä änuŋgiyä. Nyi äpmqä etanjgqä-qe, bulumäka 10 wäuŋuäŋqä
mbqä ae iqäqä etanji, nyi iquauqä wäuŋuiŋqä yamwiqä wimqä umqänä.’
20 Hŋqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanji, mapqä ymqänä’ tuäniqeqä” ätukqe.
21 “Qu i tquanjguwäŋganji, wäuŋuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iqueŋi, ‘ “Mapqä
yanjqunä” ändqäuä’ tuäniqeqä. Iŋganji naqä iqu äwqä tnäŋä wiŋganja, wäuŋuä-
wiyqä iqueŋi, ‘Anä-himqä täuŋi, hänaqä naqä iutä, wäŋqä iutä maqänä äwätnä,
ämaqä nätmatqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hiŋuä quvqä iquau, yukä quvqä
iquautäŋi, ätuma yapiyä’ tuäniqeqä.

---

* **14:14** Matiu 22:1-10

22 Itaŋga qänakŋi, wäuŋuä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändŋä-paŋä iiŋi, nyi ae
imäkqänä. I etaŋgi, aŋi yqänä iqänänä’ tuäniqeqä.
23 Iŋgaŋi naqä iqu, ‘Aŋä-himqä täutaŋä yäpaqäŋgisaŋi, hänaqä naqeutä,
wäŋqeutä äwätnä, qokä-apäki, qu äppŋqänä kukŋuä yäŋänäqŋqä tuvä. Ŋqä aŋä
täuŋi, ämaqä kuapänä pmapŋqä änyiŋgiyä.
24 Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä
naqä-qakuänä ipŋqäuä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wipŋqä iqua, kŋuä ganä indqäŋqeŋqä†

25 Qänakndaŋi qokä-apäkä kuapänäŋi, Jisasi Iqutä qaŋä anä äwäpiyä iuŋi, Iqu
tuwäŋgi hiŋuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe.
26 “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hŋqu, kunaqä-kunuŋuauŋqä, ymeqä-apäkiuŋqä,
käta-käŋguäkauŋqä, känanyi-känapqauŋqä, iqueqä häŋä-pmeqä-pqeŋqä kŋuä
kuapänä indqänätä, yqänä äpätŋqe, iqu Nyaqä wäuŋuä-nyiyqe, mäpmeqä yäŋqiyä.
27 Itaŋga ämaqä hŋqu, zä-huätatä huŋqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki
mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäuŋuä-nyiyqe, mäpmeqä yäŋqiyä” ätukqe.
28 “Ämaqä hesaŋä hŋqu, aŋä quäuqä hŋqu mätätŋqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä?
Iqu ganäŋi, ‘Nyi aŋä iqueŋqä mbqe, qäyunä ämetmdiyä?’ kŋuä indqänätä, quamä
äpme, aŋä ique mätätŋqä mbqe iwäsäuŋqiyä.
29-30 Ii tiiŋiqä. Iqueqä mbqä homä etaŋgi, aŋä äteŋinä iqutetqä etaŋgutqe, ämaqä
hiŋuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tpŋqäuä, ‘Ämaqä tqu aŋä ique
imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqeqä’ tpŋqäuä” ätukqe.
31 “Tiiŋä-pqe inänji. Ämaqä aŋä-himqä hŋquesaŋä miqä hŋqu, aŋä-himqä huiz-
iquesaŋä miqä hŋquenyqä mäkä huinyiyŋqä wätŋqäŋgaŋi, iqu äänä imäkäniqiyä?
Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaqe, 10,000 inänjqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä
ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätaŋquatiyä, mämäwqätäuqä yaŋquatiyä?’ kŋuä
indqänäŋqiyä.
32 Itaŋga iqu tiiŋä yäŋqiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatäŋi, ne änä
mämäwqätäuqä yaŋqunä’ kŋuä vqaŋgutqe, iqueqä mäkä-huŋqä iqua kiŋä nämä
pätqätaŋguwäŋgaŋi, iqu ämaqä hŋquau kukŋuä yamwiqä ipu, mäki mändi kit-
tqäpŋqä diŋqä dowatäŋqiyä.
33 Iŋäqe, heyaqä awä iqisaŋä hŋqu, iqueqä nätmatqä eeqänäŋiŋqä tuwä mäwiyqä
iqäqe, iqu Nyaqä wäuŋuä-nyiyqä mäpmeqä yäŋqiyä” ätukqe.

Hakä ätquäŋqe, maeqeŋqä‡

34 I ätuäqe, Iqu tiiŋä-pqe inä ätukqe. “Haki, äŋguiqä. Iiŋä etaŋgi kiqä ätquäŋqä
qäpu heqaŋgutqe, hakä ätquänätŋqe, aŋgumä äänä timäuniqiyä?
35 Haki kiqä ätquäŋqe hma eqäqe, tä wätakä wäuŋuä iu ymisaŋä haqeqä
äquvatetuŋquä-paŋi, mäquvateqä yaŋqunä. Itaŋga yaqueqä yäätä naqä-huinyä
imäkätanä wäuŋuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yaŋqunä. Hakä iiŋi, ne bi
tnämaŋqunä. Ämaqä qätä-täŋä iqua, kukŋuä iiŋqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä”
ätukqe.

15

Kukŋuä ktqä, sipsipqä imatŋqeŋqä

1 Hiunji hŋqueŋi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, Jisasi
Iqu-täŋä qäqiqi kukŋuä qätä wipŋqä äpkuwi.

† **14:24** Matiu 10:37-38 ‡ **14:33** Matiu 5:13; Makä 9:50

2 Iŋganŋi Parisi iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manŋä qeiqi
tii ätminŋuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua, Iqu-täŋä qäqiqi wimeqanŋguwäŋga,
Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änätqäŋuwiqä” ätŋguwi.
3 Iinqe, Jisasi Iqu kukŋuä ktqä tqu ätukqe.*
4 “Hesanŋä hŋqu sipsipqä 100-täŋu emitätqe, hŋqu imatnätqe, iqu hinŋuinä
qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziquauŋi qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänäŋä ävämetqä
ique ämoqumuetŋqä diŋqä, qävqäŋqä wäniqeqä.
5 Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä.
6 Iqueqä anŋä iqi ätimäutäqäŋganŋi, iqu iqueqä näueqä iquauŋqätä, iqueqä anŋä-täŋä
qäqiqiŋä iquauŋqätä, tääqä tii tuäniqeqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatŋgqe, ŋqä-näuä ae
ämoqumueqäqeŋqe, he nyitä aquvänä anä yatuŋqueqä’ tuäniqeqä.
7 Nyi tiinä etqänä. Iinä iqua aquvänä kuapänä iquwä-panŋi, eŋätqä qäukuä yäŋiŋä
iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä hŋqu, kŋuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe
ävquatämäuqetanŋi, qu aquvänä kuapänä asä inä ipŋqäuä. Ämaqä suqä jänänäŋä
imäkqä iqua, quwqä kŋuä makunmäkŋqä etanŋgä, kuapänäŋä qäyä etanŋgqä-qe,
eŋätqä iqua iquauŋqe, aquvänä asänäŋi miqä ipŋqäuä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, mbqä ätivämäuqeŋqä

8 “Tiinä-pqä inänji. Apäkä hui iiyqä mbqä-hikä äŋguänäŋä 10 ämamitätqe, hŋqu
ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iiyqä mbqe anŋgi metŋqe, hiqi-tä ämäsäutä,
tä äyäqunätä anŋi siyä äpitä, ique ämoqumuetŋqäŋganŋqe, hinŋuä äŋguänäŋä
qunäŋqiyä.
9 Iiyqä mbqe ae ämetqäŋganŋi, ii kiqä käyämaqä iuauŋqätä, iiyqä anŋä iqiŋiuŋqätä,
tääqä tiinä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä
yatuŋqueqä’ tuäniqeqä.
10 Nyi he etqänä. Iinä iua aquvänä kuapänä iquwä-panŋi, eŋätqä qäukuä yäŋiŋä
iqua ämaqä suqä quvqä imäkqä hŋqu kŋuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe
ävquatämäuqetanŋi, qu aquvänä kuapänä asä inä ipŋqäuä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, kaniqueŋqätä, hikŋuä iquaquiŋqätä

11-12 I ätuäqetanŋi, kukŋuä ktqä hŋquququ tiinä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hŋqu
ymeqä qokä hŋquaqu-täŋä emitätqe, ymeqä qänakŋä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä,
saqä nätmatqe iwäsäutnä, ŋqe täŋga dapiyä.’ Iŋganŋi kaniqu yquayi iwäsäutä,
iqueqe äväniqe.
13 Iŋi hŋganŋqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anŋä kinä nämqä äwäqe, suqä quvqä
iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe.
14 Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanŋga, qua iunŋi buayä dä naqänäŋä
timäuqanŋga, iqu nätmatqä eeqänäŋiŋqä äwa yäniqeqä.
15 Iŋganŋi iqu ämaqä iqisanŋä hŋqueqä wäunŋuä-wiyqä-qu hiätŋqä wimeqanŋga,
ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miquätŋqä dowatäniqe.
16 Ämaqä, ique ymisanŋä wipŋqe, aanŋqä etanŋgi, iqu yaqueqä täpqä-pa nätqätanŋgä
äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.
17 Iŋganŋi iqu kŋuä jänäŋi indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunŋuä-
wiyqä eeqänäŋi, qu buayäŋqä äwa miqä ipu, kuapänä änätqäŋäuä. Iŋäqe nyi täu
äpmamäŋganŋi, buayä dä naqänäŋä äpäkonätqäŋänä.
18 Nyi täqiŋi äväma, ŋqä apiquenyqä anŋgi äumi, tii tumqeqä. “Apiquki, nyi suqä
quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinŋuä iqiŋi ae imäkqeqä.
19 Täŋganŋi nyi tqä ymeqä äŋguä-qunä hmanjqä. Iiŋiŋqe, ‘Si ŋqä ymequkiyä’
mandqä manä. Nyi tqä wäunŋuä-kiyqä hŋqunä-mända emqä pmuatenjitŋqeqä”
tumqeqä’ tnäniqe.

---

* **15:3** Matiu 18:12-14

20 E ätnäqe, iqu aŋä-himqä iuŋi ävämaŋi, kiqä kaniquenyqä wäniqeqä.
Iŋgaŋi ymeqä-qu kiŋä nämä yqänä pätqätaŋga, kaniqu hiŋuä äqunäqe, kiqä
ymeqä iquenyqä huäqä kiiŋä wuŋgaŋguti, tnäŋä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä
väniqeqä.
21 Iqu i iqaŋga, ymeqä iqu kanmŋi tii tuäniqeqä. ‘Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti
Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiŋuä iqiŋi ae imäkqeqä. Täŋgaŋi nyi tqä ymeqä äŋguä-
qunä hmanjqä’ tuäniqeqä.
22 Iiŋä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäuŋuä-wiyqä iquau tuäniqeqä. ‘He nyaqä
gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäuŋuä hŋque
muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hŋqu muasmepiyä.
23 Itaŋi he äwäpu, bulumäka meqä yäŋänäqŋqä ique, ätma äpäpu päkpiyä.
Ymisaŋä naqänäŋä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatuŋquänänyä’ tuäniqeqä.
24 ‘Quati tiinji. “Nyaqä ymeqä tqu ae äpäkonäŋqeqä” tmä itŋqe, iqu aŋgu
ävauqiyä. “Mämoqumueqäŋqä äukqeqä” tmä itŋqe, iqu aŋgi ätimäuqiyä’
tuäniqeqä. Qu iiŋä ipiyitaŋi, himnuŋuä ipu aquvänä ipnuwiqä.
25 Qu e imäkqaŋguwäŋgaŋi, ymeqä hitmqä iqu wäuŋuä imä äpmamitätqe, aŋgi
äpätä kiqä aŋä-täŋä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnuŋui qätä
wiyäniqeqä.
26 E äwiyäqe, iqu wäuŋuä-wiyqä hŋque tääqä ätuätumetä, iqueŋi tii tuäniqeqä.
‘Ii suŋqä imäkätqäŋäuä?’
27 I tquaŋga, wäuŋuä-wiyqä iqu kimaŋi, tii tuäniqeqä. ‘Tqä tuŋguequ aŋgumä
pqaŋgi, tniqu bulumäka meqä yäŋänäqŋqä ique äpäsqiyä. “Nyaqä ymeqä iqu äŋguä
äpmeŋqä äpqiyä” kŋuä vqaŋgi, aquvänä itanjqä’ tuäniqeqä.
28 Ymeqä hitmqä iqu qätä iiŋä äwiyäqe, äwqä tnäŋä wiŋgaŋguti, aŋä yäpä
yäŋgisaŋi mäpeyqä yäniqeqä. Kaniqu yäpaqäŋgisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe,
yuŋuä itmäketŋqe, kukŋuä äŋgui ganä tuäniqeqä.
29 Iŋäqe kaniqueŋi tiiŋä tuäniqeqä. ‘Änääŋgä? Quväukuä kuapänäŋi, nyi wäuŋuä-
kiyqä heŋgŋqä eŋqä-paŋä äpmamä, saqä kukŋui huätä mämamäuqä itŋqeqä. Iŋäqe
nyi ŋqä nyämaqä iquatä, ymisaŋä naqä imäkätanä himnuŋuä yatuŋque, si yaqueqä
meme meqä hŋqu, mändapqä itqäŋiqä’ tuäniqeqä.
30 ‘Täŋgaŋi tqä ymeqä näŋu, saqä nätmatqä eeqänäŋi, apäkä qaŋä ikiqä iquau
qäpunä äväqe, aŋgu pqaŋga, si iquenyqä bulumäka yäŋänäqŋqä ique äyä päkinyä’
tuäniqeqä.
31 I tquaŋga kaniqu tii tuäniqeqä. ‘Ymeqä iquki, hea ique-iqueŋi si nyitä anä
äpmeŋiqä. Nyaqä nätmatqä eeqänäŋi, sitänä äyä äwinä.
32 Iiŋä etaŋgi täŋgaŋi, ne äwqä yeeqä itanä pmetuŋqueqä. Ii tiiŋiqä. Tqä tuŋguequ
ae äpäkoŋgqe, aŋgu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqäŋqä äukqe, aŋgi äpätä nesä
anä äpmeqiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

16

Kukŋuä ktqä, wäuŋuä miqä quvqä imitätqä iqueŋqä

1 I ätuäqetaŋi, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, tii ätukqe.
“Ämaqä nätmatqä kuapänäŋä-täŋä hŋqueqä nätmatqä iuŋi, ämaqä hŋqu ämitä
pmetäniqeqä. Ämaqä hŋqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueŋi tii tupnuwiqä. ‘Ämaqä
tqä nätmatqä eeqänäŋiu miqä iqu, hiŋginäwa eeqä änätqänä.’
2 Iŋgaŋi ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueŋi tääqä ätuätumeqe, ‘Änääŋgä? Nyi
sinyqä kukŋuä quvqä hui qätä äwiyäŋqeuä. Nyaqä nätmatqä eeqänäŋi, nyi saqä
hipa iu ekqe, si äänä ämitqäŋiŋqe, äŋguänäŋä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä.

Nyi si quvqänäŋä äkqänäŋqä-qae, nyaqä nätmatqä eeqänäŋä iuŋi, ämiqä mäpmeqä isŋqinyä’ tuäniqeqä.
3 I tquaŋga iqu kiqä-kiuä tiiŋä tnäniqeqä. ‘Naqä Iqu huätä nändowatätŋqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yäŋänäqŋqe maiqunji. Nyi ämaqä hŋqua yätamäkqä nyipŋqä, yatŋqä imqe, womba nyinäŋqiyä.
4 Nätmatqä nyi täŋga imäkmqä diŋqe, näqŋqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäkqaŋgmdqe, ŋqä naqä iqu nändowatqaŋgaŋi, ämaqä hŋqua indmepu, iquauqä aŋä duŋqä ändma upŋqäuä’ tnäniqeqä.
5 Näqŋqä ae ämeqetaŋi, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hiŋginäwa ämakuwä iquauŋi, tääqä hŋqunä-hŋqunä tuätumeniqe. Ämaqä kiŋganä wime-qaŋgqä iqueŋi, ‘Si nätmatqä hiŋginäwaŋi, äänä ämakŋäwä?’ tuäniqeqä.
6 Yatŋqä iiŋä vqaŋga, iqu kimaŋi, ‘Nyi nätmatqä hiŋgiŋi, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä’ tuäniqeqä.
I tquaŋga iqu, ‘Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hiŋginäwa meqaŋgnä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä’ tuäniqeqä.
7 Qänakndaŋi iqu hŋque-pqä yatŋqä inä ävätä, ‘Si nätmatqä hiŋginäwaŋi, äänä ämakŋäwä?’ tuäniqeqä.
Iqu kimaŋi, ‘Nyi kuä-witqä qae, hiŋginäwa 100 ämakqeqä’ tuäniqeqä.
I tquaŋga iqu, ‘Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä’ tuäniqeqä.
8 Qänakndaŋi, ämiqä quvqä iqu kŋuä qeiqinyä indqänätä imäkqaŋgqeŋqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuŋiŋqä qänaknä itqäŋuwä iqua, kŋuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutäŋä asänäŋä iquau ämäwqätäutqäŋuwi. Ämaqä, suqä we-huŋqä-täŋiu qänaknä itqäŋuwä iqua, kŋuä qeiqinyä mindqäŋqä ipu, imäkätqäŋuwiqä” ätukqe.
9 “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutaŋi ämapiyitaŋi, heqä näueqä imäkmbu. He iiŋä imäkpiyä dutaŋi, mbqä hma eqaŋgi, ga he aŋä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqaŋguwäŋgaŋi, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä” ätukqe.
10 “Ämaqä nätmatqä wäŋqä isuauŋi äŋguänäŋä ämitŋqä iqu, iqu nätmatqä naqänäŋä-pqä iuŋi, äŋguänäŋä miquänä. Ämaqä nätmatqä wäŋqä isuauŋi änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iuŋi, änä mämiqä yänä.
11 Iŋi tiinji. He mbqä quvqä qua täutaŋä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä äŋguänäŋä mipŋqe, tqu hitapäniŋqe? Aaŋqeqä.
12 He ämaqä hŋqueqä nätmatqä äŋguä mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätŋqä di, tqu hitapäniqäwä? Aaŋqeqä” ätukqe.
13 “Ämaqä kiuänäŋä hŋqu, ämaqä hŋquaquiŋi, wäuŋuä änä mäwiyqä yänä. Iqu iiŋä itäqe, hŋquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiŋqä yänä. Hŋqueŋi, iqueqä kukŋui qätä äwiyätä, huiziqueŋi, tuwä wiyänä. Itaŋgi he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipŋqeqä” ätukqe.

Kukŋuä-suqeŋqätä, Goti Iqunä miqeŋqätä

14 Jisasi Iqu e tquaŋga, Parisi iqua, mbqeŋqä äwinymiŋqä etaŋgi, qu kukŋuä eeqänäŋi qätä äwipiyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätmiŋuwi.
15 Iqu iquauŋi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänäŋi imäkqä-quaiqä’ kŋuä vätŋqeŋqe, he kiiŋä eŋgiyä. Iiŋä etaŋgi nätmatqä eeqänäŋä hiqä äwqä yäpä iŋgisatä, hiqä kŋuä indqäŋqä iutä äwiŋqeŋqe, Goti Hanjuwä Iqu näqŋqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘äŋguänäŋiqä’ kŋuä äväŋqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.
16 “Hea Jonä iqu änyä mapqäŋgaŋqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqeŋqätä, iqueqä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiŋqätä, awä ätqa äpmiŋuwi. Iiŋä etaŋgi Jonä iqu äpkqeta täŋgaŋqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋqä awä ätqa äpätqäŋuwi.

Iŋi ämaqä eeqänäŋä iqua, aŋä Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä pepŋqä, yäŋä äqänätqäŋäuä.
17 Qäukuitä quaetäŋi, äwa yänä. Iiŋä etaŋgi Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iutaŋi, hui qui mimäkŋqä yäŋqiyä. Oeyä.
18 Ämaqä hŋqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yaŋä ikiqe imäkqi. Iŋi ämaqä hŋqu iqueqä apäki ävquatämäuqaŋga, qänakŋi ämaqä huizi hŋqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yaŋä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-täŋä iqueŋqätä, Lasarusi iqueŋqätä

19 E ätuäqetaŋi, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänäŋä-täŋä hŋqu äpmamiŋqe. Hea ique-iqueŋi, iqueqä ämuasmäŋqe, gquä ipisqetä†qäkä äŋguänäŋitä imäknä äpme, buayä äŋguä dinä äŋgmanmiŋqe.
20 Iqueqä aŋä qŋqaŋä-täŋä iqiŋi, ämaqä nätmatqä maeqä, wätaŋqä kuapänä-täŋä hŋqu äpmamiŋqeqä. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique.
21 Iqueqä kŋuä iqä imŋi, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänäŋä-täŋä tqu, ymisaŋä hituŋuä änänjuämäqaŋgutqe, ämetmä nmqeqä’ kŋuä vqaŋgi äpmamiŋqe. Iiŋä pmetaŋga, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätaŋqe tewä äpnmiŋuwiqä.
22 Qänakndaŋi Lasarusi iqu äpäkoŋgaŋga, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä eŋätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähamä iqutä anä äpmuatekuwi. Itaŋga qänakndaŋi, ämaqä nätmatqä kuapä-täŋä iqu äpäkoŋgaŋga, qu iqueä huiwi qua äptekuwi.
23 Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä aŋä iu äpme, haŋä-iqä naqänäŋä ämakmanmiŋqe. Iqu iiŋä itäqä imdaŋi, hiŋuä haqä yätu äqunätä, Aprähamä iqu kiŋä yämä, Lasarusi iqutä anä äyä pmetaŋginyä äquŋgqe.
24 Iŋgaŋi iqu, ‘Iyää apä Aprähamä iquki, nyi tä täu äpmami, täŋä-huŋqä naqänäŋä ämetqäŋä. Si nyinyqä huäqä kuŋgaŋguti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäuŋuä hŋqu eqä du äyämetä, ŋqä tewä täu ptqiyenjiyätŋqäuä’ ätukqeqä.
25 Iiŋä tquaŋga Aprähamä iqu kimaŋi, tii ätukqe. ‘Ŋqä ymeqä iquki, änä äpmämiŋiyiŋqä kŋuä indqänä. Si qua bu äpmamiŋäŋgaŋi, nätmatqä äŋguänäŋi äŋgmanätqätaŋgŋäŋga, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanmiŋqe. Iiŋiŋqe täŋgaŋi, aŋä täuŋi, iqu äŋguä pmetaŋga, si täŋä-huŋqä naqänäŋä iiŋä mak-maŋgtŋqe.
26 Tiiŋä-pqe hiŋuä qunyä. Hesäŋä nesäŋä awä iqiŋi, suä naqänäŋä iqu äptnä, ämaqä täŋgisaŋä hŋqu henyŋqä pätŋqä wiŋgaŋgutqe, änä mapqä yänä. Itaŋga ämaqä iŋgisaŋä hŋqu nenyŋqä, änä mapqä yäŋqiyä’ ätukqeqä.
27-28 I tquaŋga, iqu kimaŋi, ‘Apä, nyi si yatŋqä äkiyqä. Lasarusi iqu ŋqä apiqueqä aŋä duŋqä äwätä, ŋqä tatqä-guäka paipqä iquauŋi, kukŋuä tä awä tuätŋqä dowati. Iqua-pqe aŋä nyi äpmeŋqä täuŋqä äpäpu, huiwä täŋä-huŋqä meqä diŋqä ätqänä’ ätukqeqä.
29 Ga, Aprähamä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwitä ämeŋä. Qu kukŋuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipŋqäuä’ ätukqeqä.
30 Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähamä iquki, iiŋi änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpäkonätqä hŋqu, ävautä iquau wimeqaŋgutqe, iqua hiŋuä äqumbiyi, kŋuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäupŋqäuä.’
31 Iŋgaŋi Aprähamä iqu kimaŋi, ‘Ii tiiŋi. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä iquauqätä, kukŋui qätä mäwiyqä iqaŋgpqe, ämaqä ae äpäkonätqä hŋqu qua duta ivatuwäŋgaŋga, qu quuvqä maeqiyqä ipŋqäuä’ ätukqeqä” ätukqe.

---

* **16:18** Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † **16:19** Ämaqä iŋga äpmamiŋuwi, gquä ipisqeŋqä ‘Ii gquä äŋguänäŋä, huiziquau ämäwqätäunä’ kŋuä indqänmiŋuwi.

17

Suqä quvqeŋqätä, quuvqä heqiyqeŋqätä, wäuŋuä-wiyqeŋqätänji

1 Iŋganj Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, “Ämaqe, qu suqä
quvqä du quannä päkmbŋqeŋqe, nätmatqä huitanä-huitanj wimeŋqiyä” ätukqe.
“Iŋäqe, ämaqä suqä quvqä iiŋä äma äpätä ävätqä iqu, hanä-iqä menä.
2 Itanga ii tiiŋi. Ymeqä täutanä hŋqu, ämaqä hŋqueuä suqä quvqä imäkqanggä
du hiŋuä äqunätä, asä iiŋä imäkätä quannä päkŋganŋgutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä
iqueŋi, hanä-iqä naqänäŋi äwimenä. Ämaqä hŋqua, hikä naqänäŋä hŋqu
ämepu, iqueqä hiiŋuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huäŋä bu tnämäupqe, ii hanä-
iqä asänäŋä hmanjqä. Iŋäqe hanä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueŋi aanä naqänäŋä
ämäwqätäuŋqiyä” ätukqe.
3 “He hiqä-hiuä hŋqunä-hŋqunä äŋguänä mimbiyä. Tqä tta-tuŋguequ suqä quvqä
imäkqanŋgutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqeŋqä jänä imäknätŋqä tutŋqe. Iqu
kŋuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanŋgutqe, si äwqä hanuä
imäknätnä, hui äkinyänä.
4 Ga hiunji hŋqueŋi, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi kŋuä ae
äkunmäkŋgänä’ ktqanŋgutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapänäŋä iiŋqe, äwqä hanuä
imäknätnä, hui kinyätŋqeqä” ätukqe.
5 Ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueŋi, tii ätukuwi. “Si
neqä quuvqä heqiyqe, yäŋänäqŋqänäŋä inemäkiyä.”
6 Iqu kimanj, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua eŋqä-panä, wäŋqä iiŋä
etanŋgutqe, he zä-yäŋä tqueŋi, tiiŋi äŋguä tupŋqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautnä,
eqä-huäŋä buŋqä äwitnä, iqi tqävä’ tquanŋgpqe, qätä heyäŋqiyä” ätukqe.
7 “Ämaqä hesanä hŋqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋqu, wäuŋuä duta pqanga, iqueqä
naqä iqu iqueŋi, ‘Si maqänä äptnä, quamä äpmetnä, buayä huinyä’ tuäniqiyä?
8 Oeyä, iqu iqueŋi, ‘Si nyinyqä ymisanj näwinyä imäketnä, tqä gquä yappä
änyätnä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganga, si qänaki dŋqänänyä’
tuäniqeqä.
9 Wäuŋuä-wiyqä iqu ätquanggä-pa iqanganj, naqä iqu ‘äŋguiqä’ tuäniqi, ä
mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä.
10 Iiŋä etanŋgi he-pqe, he nätmatqä eeqänäŋä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa
imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäuŋuä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmatqä ne imäkätaqe,
neqä Naqä Iqueqä kukŋuä dunä imäkätuŋqueqä’ tpŋqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimäŋqä-täŋä 10 iquau, äŋguä iwimäkkqeŋqä

11 Iŋganj Jisasi Iqu Jerusälemäŋqä wätŋqänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisäŋä, awä
iqi qanä äuminqe.
12-13 Iqu anä-himqä hŋque ti timäuqanga, ämaqä wänyimäŋqä-täŋä 10 hŋqua,
Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kiŋä näŋi ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä
yäŋänäqŋqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.
14 I tquanguwäŋga, Iqu iquau hiŋuä äqunäqe, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-
imäkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu iiŋä tquanggqe, qu qätä äwipiyi, qanä
wätqätanguwäŋga, iquauqä huiwi äŋguä qe imäŋgqe.
15 I ipiyitanj, ämaqä iquautanä hŋqu, iqueqä huiwä iu hiŋuä iqänäqe, tääqä
yäŋänäqŋqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anŋgi äpkqe.
16 Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipeŋui Iqueä yukä-täŋä qua mäŋi eätä, Ique “äŋguiqä”
ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanä ique.
17 I iqanga, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äŋguä ae imäŋguwi, huiziqua äŋgikä?

18 Iqua aŋgi äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupŋqe, hmandanä?
Ämaqä yäpaqäŋgisaŋä tqunä imäkqä-qeuä” ätukqe.
19 I ätuäqetaŋi, Iqu ämaqä iqueŋi, “Si pämä ätqäutnä, qaŋä uvä. Tqä quuvqä
heqiyqe, aŋgumä äŋguä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pqeŋqä

20 Hea hŋqueŋi Parisi iqua, Jisasi Ique yatŋqä äväpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe,
äkŋga timäuniŋqäwä?” ätukuwi.
I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu kimaŋi, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqaŋgaŋi,
qokä-apäki, hiqŋqä hui atäuŋuä eä timäuqaŋgqe, hiŋuä mäquŋquä ipnä.
21 Iŋi, qu ‘Hiŋuä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Näŋi äpmenä’ matqä ipnä. Ii tiiŋi.
Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä pqeŋqä

22 Iŋgaŋi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquau ätukqe. “Hea qänakndaŋi,
he hea Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniqä hŋquenyqe, hiŋuä qumbŋqä kiiŋä
hinyänä. Iiŋä etaŋgi, he hiŋuä moquŋqä da ipnä.
23 Qu ‘Hiŋuä qumbiyä! Iqu näŋi äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqaŋguwäŋgaŋi,
he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.*
24 Iqu äpätŋqäŋgaŋi, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätŋqä-paŋi,
Iquesa we asä inä hunäniqe.
25 Iiŋä etaŋgi Iqu täŋä-huŋqä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea täŋga äpmeŋuwä
iqua, qu Iqueŋi tuwä wipŋqeqä” ätukqe.
26 “Ämaqe, Noa iqu pmetaŋga imäkmiŋuwä-paŋä iiŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu
äpätŋqäŋgaŋi, suqä asiqu timäuniqe.†
27 Noa iqu pmetaŋgaŋi, qu ymisaŋä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yaŋä
änyäpu, iqa wätqätaŋguwäŋga, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. Iŋgaŋi eqä huakä
naqänäŋä ätimäutä, qokä-apäkä eeqänäŋä qui imäkŋguwi.
28 Loti iqu-pqä pmetaŋgaŋi, asä inä ätimäukqe. Iŋgaŋi qu ymisaŋä änäpu, eqä
änäpu, nätmatqä mbqä ipu, mbqäŋqä imäkäpu, ymisaŋä vowä ikäpu, aŋä ämätäpu
imiŋuwi.
29 Itaŋgi, Loti iqu aŋä-himqä Sotomä iu ävämeqaŋga, iŋga qäŋgaŋi, tätä hikätä
qäukuä haqä yätutaŋi, piyä eŋqä-paŋä äquvepäqe, ämaqä eeqänäŋä pizqä äpäkkqe.
30 Iiŋä etaŋgi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu aŋä ätnäŋä iŋgisa timäuqaŋgaŋi, asä
iiŋä timäuniqeqä” ätukqe.
31 “Hea Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu aŋgi timäuqaŋgaŋi, ämaqä hŋqu iqueqä
aŋä atääqä yätu äpmamitätqe, nätmatqä aŋä yäpä iŋgisa witaŋgqeŋqe, äpäkäwitä
mämeqä yäniqe. Itaŋga ämaqä hŋqu iqueqä wäuŋuä imä äpmamitätqe, aŋiqinyqä
mäwqä yäniqe.
32 He Loti iqueqä apäkinyqe, kŋuä äŋguänä indqämbu.
33 Ämaqä hŋqu iqueqä häŋä-pmeqeŋqä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe qui
imäknäniqe. Ii etaŋgi, ämaqä hŋqu iqueqä häŋä-pmeqe ävquatämäutqe, iqueqä
quuvqe, qui mimäkŋqä yäniqeqä.
34 Nyi he etqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu heatqäŋga äpätqe, ämaqä hŋquaqu
iquvaŋä naqä-huinyä witaŋgiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, hŋque itmetä, hŋqueŋi
hiŋuinä qunäniqe.
35-36 Itaŋga apäkä hiaqu sŋgumetqä quqowä qäyätqätaŋgiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu
hui itmetä, huiŋi hiŋuinä qunäniqeqä” ätukqe.

---

* **17:23** Matiu 24:23-27 † **17:26** Matiu 24:36-44

37 I tquaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua qätä äwipiyi, “Naqä Iquki, nätmatqä ii äkŋgi timäuniŋqäwä?” ätukuwi.
Iqu kimaŋi, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witaŋgqä iuŋi, yŋŋä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äŋgpŋqäuä” ätukqe.

18

Kukŋuä ktqä, apäqŋqä yatŋqä iqa uwqä iinyqä

1 Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique tqäpnuwä diŋqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiyä’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diŋqätä, Jisasi Iqu kukŋuä ktqä tiiŋä ätukqe.
2 “Aŋä-himqä hŋqueuŋi, ämaqä kukŋuä jänä imäkqä hŋqu pmetäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiuŋqä kŋuä mindqäŋqä-que.
3 Apäkä apäqŋqä hui-pqä, aŋä-himqä iu pmetäniqe. Hea ique-iqueŋi, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiuŋqä itäqä iqu, qui inyimäkätŋqä itqänä. Yätamäkqä nyiyä’ tuäqisquäniqe.
4-5 Kiŋganäŋi ämaqä jänä imäkqä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Iŋi qänakndaŋi, iqu kŋuä tiiŋä indqänäniqe. ‘Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquauŋqä kŋuä mindqäŋqä qäyä pmetaŋgä, apäqŋqä täsi, nyi haŋä-iqä dapäqisqä-qae, täŋgaŋi, iiyqä kukŋui qätä äwimä. Nyi iiŋi miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkäŋqiyä’ kŋuä indqänäniqeqä” ätukqe.
6 Iiŋqe, tiiŋä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä kukŋuä jänä imäkqä quvqä iqueqä kukŋui, he qätä wipiyä.
7 Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu ‘ŋqeqä’ ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkqeŋqä tääqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätaŋguwäŋgaŋi, Iqu äpmaka äwäqe, iquauŋi, yätamäkqä maqänä mävqä yäniqätanä?
8 Nyi he etqä. Iqu yätamäkqä maqänä väniqe. Iŋäqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqäŋgaŋi, ämaqä qua täu äpmeŋuwi, quuvqä heqiyätqätaŋgä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätaŋgä qunäniqätanä?” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, Parisi iqueŋqätä, mbqä motauqä iqueŋqätänji

9 Ämaqä hŋqua, qu hŋqunä-hŋqunäŋi, kŋuä tiiŋä indqänmiŋuwi. “Nyi ämaqä huizi iqua eŋqä-paŋä hmanjqä. Nyi ämaqä äŋguä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä.” Ämaqä iiŋä iquauŋi, Jisasi Iqu kukŋuä ktqe, tiiŋä ätukqe.
10 “Ämaqä hŋquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siyŋqä, Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä yäpä iŋgisa penyiyi. Parisi hŋqutä, ämaqä mbqä motauqä hŋqutä.
11 Parisi iqu pämä ätqäuqe, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuäŋqä tii ätukqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua eŋqä-paŋä-qunä hmanji. Iiŋiŋqe, nyi “äŋguiqä” äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, ämaqä hŋquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä näŋu-pqä eŋqä-paŋä-qunä, hmanjqä’ tuäniqe.
12 ‘Wikä eeqänäŋä iquauŋi, hiunji hŋquaquiŋi nyi buayä maŋqäŋqä imäkätŋqe. Nätmatqä eeqänäŋä nyi ämetŋqe, 10 iwäsäutmä, hŋqu Si äktapätŋqeqä’ tuäniqe.
13 Itaŋga, ämaqä mbqä motauqä iqu, kiŋä näŋi ätqäuqe, hiŋui qäukuä yätu moquŋqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqeŋqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.’
14 Nyi tiiŋä etqä. Ämaqä tqu, aŋämqä aŋgi äwätäqäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, aaŋä qäyunäŋä-qu hiäniqe. Itaŋga ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiinji. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamäŋgaŋguwä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu mändi kittqiyeŋqiyä. Iŋäqe ämaqä iquauqä yoqe mändi kittqŋgaŋguwä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäuŋqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueŋqätä, ymeqä wäŋqä iquauŋqätä[*]

15 Iŋganı qokä-apäki, ymeqä wäŋqä iquautä, däŋä iquautä, Jisasi Iquenyqä
ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquauŋi hipa haqeqi wiyätŋqänä. Iŋäqe wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua, hiŋuä e äqumbiyi, “Ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.
16 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iquauŋi, tii ätukqe. “Iqua änyimapŋqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä
pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋi, ymeqä täsua eŋqä-paŋä isuauqeqä.
17 Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hŋqu, ymeqä täsua eŋqä-paŋä eä, Goti Hanjuwä
Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iuŋqe, mäwqä yäniqeqä” ätukqe.

Ämiqä, kuapänäŋä-täŋä hŋqu, Jisasi Iqutä kukŋuä ätŋgiyiŋqä[†]

18 Ämiqä hŋqu Jisasi Iqueŋi, “Ämotqueqä Äŋguänäŋä Iquki, nyi häŋä hea ique-ique
pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.
19 I tquaŋga Jisasi Iqu kimaŋi, “Si ‘Äŋguänäŋä Iqukiyqä’ suŋqä dnyä? Ämaqä
äŋguänäŋi, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe.
20 “Kukŋuä-suqeŋqe, si näqŋqä eäŋnä. *‘Qokä-apäkä ämaŋqe, huizitä huiwi
yaŋä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukŋuä
jänä imäkqä iqueŋi, quaŋgä mätquä panä. Tnaqä-tnuŋuauqä yäpä iqi qänaknä
iqätŋqeqä’*” ätukqe.
21 Ga ämiqä iqu kimaŋi, “Nyi ymeqäŋgatqä suqä täuŋi qänaknä iqa äpätŋqe, täŋga
täsuwänä” ätukqe.
22 Jisasi Iqu qätä iiŋä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hŋquenyqä äwa yqänä
itqäŋinyä. Tqä nätmatqä eeqänäŋi, ämaqä hŋqua mbqä ipŋqä äma äwätnä, mbqä
ämetnä, nätmatqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisŋqe. Si iiŋä
imäkätŋi, qäukuä haqä yätuŋi nätmatqä äŋguänäŋi ämatŋi. Ii itnitaŋi, Nyi qänaknä
nyivändiyä” ätukqe.
23 Ämiqä iqu iiŋä tqaŋgi äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänäŋä etaŋgqeŋqä, äwqä
haŋä äwikqe.
24 Iŋganı Jisasi Iqu iiŋä äqunäqe, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-täŋä iqua,
Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yäŋänäqŋqeuta paquvqeqä.
25 Kametqä hŋqu, qäkä guä ktäpiqä yäŋä hovqä iu wätŋqe, iqu yäŋänäqŋqeutanä
wänä. Iŋäqe, ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua, Goti Iqueqä miqeuŋqä paqupŋqä
yäŋänäqŋqe, kametqä iqueqeuŋi ämäwqätäunä” ätukqe.
26 I tquaŋgi äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-täŋä iqua yäŋänäqŋqeuta paqupŋqä
etaŋgutqe, ämaqä qui imäknätqäŋuwitaŋi, häŋä hea ique-ique pmeqe, tqu
meniqiyä?” ätukuwi.
27 Ga Jisasi Iqu kimaŋi, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkqä iqaŋgpqe, Goti
Hanjuwä Iqu qäyunä imäkäŋqiyä” ätukqe.
28 Iŋganı Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänäŋi ae ävämetanä, Si
äkivändqa äquvepqueqä” ätukqe.
29-30 I tquaŋga, Jisasi Iqu kimaŋi, “Nyi naqä-qakuänäŋä etqä. Ämaqe, Goti Han-
juwä Iqunä miqä iuŋqä indqänäpiyä di, quwqä aŋä, ymeqä-apäkä, käta-käŋguäkau,
kunaqä-kununuau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyäŋganı, nätmatqä
kuapänäŋä mapnä. Iiŋä ävquatämäupqä diŋqe, häŋä mapŋqä di ämäwqätäunä.
Itaŋga hea qänakŋäŋganı, häŋä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätŋqä diŋqä aŋgi ätukqeŋqä[‡]

---

[*] **18:14** Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16 [†] **18:17** Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31 [‡] **18:29-30** Matiu 20:17-19; Makä 10:32-34

31 Iŋganj Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemäŋqä
watuŋqueqä. Itaŋga nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä iqua, Ämaqeuqä
Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänäŋi ätimäuniqeqä.
32-33 Iŋi qu Iqueŋi, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Iŋganj qu Ique ewiiqä
kukŋuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yäŋä-täŋi ämepu, täua
ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etaŋgi hiunji hŋquaqu päwqaŋga, hŋquququeŋi
ävauniqeqä” ätukqe.
34 Iiŋä etaŋgi wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, kukŋuä quatiŋqe, qu maqŋqä
ekuwi. Kukŋuä ii iquauŋqä zä witaŋgi, qu iiŋqe näqŋqä äŋguänä miqä imiŋuwi.

Jisasi Iqu, hiŋuä quvqä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä§

35 Jisasi Iqu, anä-himqä Jeriko timäutŋqä wätqätaŋga, ämaqä hiŋuä quvqä hŋqu,
hänaqä manä iqi mbqäŋqä yatŋqä iqämanmiŋqe.
36 Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pqaŋgä qätä äwiyäqe, yatŋqä ävätä, “He squä
imäkätqäŋäuä?” ätukqe.
37 Qu kimaŋi, “Jisasi Nasäretqätaŋä Iqu äquvepqiyä” ätukuwi.
38 Iwä, ämaqä hiŋuä quvqä iqu tääqä yäŋänäqŋqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä
Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.
39 I tqaŋgi äwipiyi, ämaqä qaŋä hiŋuiqä äppiyä iqua, “Si maŋä matqä panä!”
ätukuwi.
Qu ii qäyä ätquaŋgä, iqu maŋä yäŋänäqŋqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si
nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.
40-41 Iŋganj Jisasi Iqu äpmiŋqe, kiŋä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiyä”
ätukqe. Ämaqä hiŋuä pisqä iqu, Iqu-täŋä qäqiqi pqaŋga, “Nyi äänä ikimäkmqä
kiŋgiyä?” ätukqe.
I tquaŋga iqu kimaŋi, “Naqä Iquki, ŋqä hiŋui äŋguä qänmqä änyiŋgiyä” ätukqe.
42 I tquaŋga Jisasi Iqu kimaŋi, “Tqä hiŋui äŋguä qändŋqinyä. Tqä quuvqä heqiyqe,
äŋguä ikimäkqiyä” ätukqe.
43 Iŋi maqänäŋi, iqueqä hiŋui äŋguä äqäŋgqe. Iŋganj iqu Goti Hanjuwä Iqueqä
yoqä haqeqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqa äukqe. Qokä-apäkä hiŋuä
iiŋä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iqueŋqätä, Säkiyasi iqueŋqätä

1 Iŋganj Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä iŋgisa äwäqe, jänänä hŋgisaŋqä
wätŋqä äwiŋgqe.
2 Iqiŋi ämaqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä
motauqä iutaŋä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-täŋä-que.
3-4 Iqu Jisasi Ique hiŋuä qunätŋqä winyätaŋgqä-qe, qokä-apäkä kuapänä
etaŋguwiŋqä, ämaqä wäŋqäpu eä, Jisasi Iqueŋi hiŋuä änä mäquŋquä itä, hiŋuiqä
tnäŋä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätŋqä iqaŋgqeu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.
5 Iŋganj Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetaŋgqä-täŋä iqi ätimäuqe, hiŋuä
haqä yätu äqunäqe, iqueŋi, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Täŋganj Nyi saqä anä
iu pmamqeqä” ätukqe.
6 Iŋganj Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iqueŋi, iqueqä anä
duŋqä ätuma äukqe.
7 Ämaqe, hiŋuä iiŋä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiiŋä ätkuwi.
“Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iqueqä anä du pmetŋqä, suŋqä uwqiyä?”

§ **18:34** Matiu 20:29-34; Makä 10:46-52

8 Iquaqu aŋä du äpmayitaŋi, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä
nyi. Ŋqä nätmatqä eeqänäŋi, hŋquaqu iwäsämi, hŋqu, ämaqä nätmatqä maeqä
iquau wimqänä. Itaŋga nätmatqä huizi, ämaqeu quaŋgä ätuätmä ämotautŋqe, nyi
hŋquaqui-hŋquaquiŋi iwäsäutmä, aŋgumä wimqänä” ätukqe.
9 Jisasi Iqu kimaŋi, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähamä iqueqä ymeqeqä
ämänätqueqetaŋi, täŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä aŋä täu äpmeŋuwä iquauŋi,
aŋgu ae itmeqiyä.
10 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkŋguwä iquau qävqä itä, aŋgumä
itmetŋqä äpkqeqä” ätukqe.

*Kukŋuä ktqä, ämaqä naqä hŋqu wäuŋuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqeŋqä**

11 Iŋgaŋi qokä-apäkä, qu qätä iiŋä äwipu pmetaŋguwäŋga, Jisasi Iqu Jerusälemä
timäutŋqä qäqiqi ti etaŋgi, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnäŋä iqi maqänä
timäutŋqeqä” kŋuä indqänätqätaŋguwiŋqä, kukŋuä ktqä tii ätukqe.
12 “Ämaqä naqä hŋqu, qu ique ämaqä miqäŋqä teqaŋgä, ga iqu aŋgi äpätä, iqueqä
qua iunä miniqä diŋqä, kiŋä nämqä ganä wätŋqä imäknäniqe.
13 Iŋi iqu äwätŋqä itäqäŋgaŋi, iqueqä wäuŋuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe,
mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätmiŋuwi, hŋqunä-hŋqunä ävätä, tiiŋä tuäniqe. ‘He
mbqä tä ämepu, nyi aŋgu äquvepmqäŋgaŋqä wäuŋuä mipiyä’ tuäniqe.
14 Iiŋä etaŋgi ämaqä iqueqä aŋä-täŋä qäqiqisaŋä iquauqä äwqe, iquenyqä
quvqä winyäniqe. Iutaŋi, iqu ae äwqaŋgaŋi, qu ämaqä hŋquau, ‘Ne ämaqä iqu
ämineyätŋqä diŋqe, mäneŋqä iqiyä,’ tupnuwä diŋqä dowatpnuwi.
15 Iiŋä qäyä itaŋguwä-qe, iqu iquau miqäŋqä heniqe. Itaŋga qänakndaŋi iqu aŋgu
äpäqe, tiiŋä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäuŋuä imäkpŋqä mbqä äwikqä iquauŋi, tääqä
tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqiŋi äänä imäsäumequwäti, nyi hiŋuä qunmqänänyä’
tuäniqe.
16 Ämaqä hiŋuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hŋqunä ändapkŋi,
haqeqiŋi mina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.
17 I tquaŋga, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäuŋuä-nyiyqä äŋguänäŋukiyi. Si
nätmatqä wäŋqä täpiŋi äŋguänäŋä ämitqäŋiŋqe, nyi yoqä naqä, aŋä-himqä 10
hŋquau misŋqä ktapmqänä’ tuäniqe.
18 Itaŋga wäuŋuä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapkŋi,
haqeqiŋi mina 5 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.
19 I tquaŋga, ämiqä iqu kimaŋi, ‘Si aŋä-himqä 5 hŋquauŋi ämisŋqeqä’ tuäniqe.
20 Itaŋga wäuŋuä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi
yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe.
21 Ii tiinji. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmatqä pŋqä epqe,
ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutaŋi, nyi sinyqä zä
nyiŋgaŋgi, imä zä ekqeqä’ tuäniqe.
22 I tquaŋga, ämiqä iqu kimaŋi, ‘Si wäuŋuä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi
mimäkqukiyqä” ändŋi, täŋgaŋi nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä.
23 “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmatqä pŋqä epqe meqä-qunä, buayä vowä
ämäuepqe ptqä-qunä” näqŋqä iiŋä enä etaŋgutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä
huiziquau mävqe, suŋqä ikŋäwä? Si iiŋä imäkqä-säpi, nyi aŋgu äpmqe, mbqä
haqeqiŋi qäsä meqämiŋgä’ tuäniqe.
24 I ätuäqetaŋi, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutaŋguwä iuŋi, ‘He mbqä mina
iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-täŋä ique wipiyä’ tuäniqe.
25 Ga qu kimaŋi, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

---

* **19:10** Matiu 25:14-30 † **19:13** Ämaqä hŋqu wäuŋuä qaŋuä hŋquaqui-hŋque itäqetaŋi, mina hŋqunä menä.

26 Iwä iqu kimaŋi, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmatqä-täŋä eeqänäŋä iquauŋi, nyi hui
inä wimniqe. I etaŋgi, ämaqä nätmatqä maeqä eä, wäŋqäpu ämeŋuwä iquauŋi, nyi
aŋgi ämotaumqänä’ tuäniqe.
27 ‘I etaŋgi, nyiŋqä himä-wiuŋqä ipu, “Ämaqä tqu ne ämineyätŋqä diŋqe mäneŋqä
iqiyä” ätukuwä iquauŋi, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hiŋuä täqi pizqä päkpiyä’
tuäniqeqä” ätukqe.
28 Iŋgaŋi Jisasi Iqu kukŋuä ktqä iiŋä qäpu ätuäqe, Jerusälemäŋqä wätŋqä pämä
ätqäuqe, qaŋä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä iŋgisa, yoqä naqä qoŋqä-qu eŋqä-pa äpekqeŋqä‡

29 Iŋgaŋi Jisasi Iqu aŋä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutŋqä äukqe. Iqu
qoqoŋä, qu ‘Olipä’ ätämiŋuwä iŋgisa ätimäuqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
hŋquaqui ändowatätä tiiŋä ätukqe.
30 “Qe aŋä-himqä näŋinyqä winyqä. Qe yäpä iŋgisa äwäsiyäŋgaŋi, doŋgi hikŋä
hŋque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Doŋgi iqueŋi, ämaqä hŋqu haqeqi mäpmeqä
imiŋqä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä.
31 I iqaŋgiyäŋgaŋi, ämaqä hŋqu, ‘Qe doŋgi gue, suŋqä hiweqinyqä’ qesqaŋgutqe,
qe kimaŋi, ‘Naqä Iqueqä wäuŋuä-täŋiqä’ tquinyqä” ätukqe.
32 Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänäŋi, Iqu ätukqä-pa iiŋä
witaŋgi äquŋgiyi.
33 Iquaqu äwiyi, guä eweqaŋgiyäŋga, doŋgi iqueqä kawäkiqua iquaquiŋi, “Qe
yaqueqä gue, suŋqä hiweqinyqä?” ätukuwi.
34 Iquaqu kimaŋi, “Naqä Iqueqä wäuŋuä-täŋiqä” ätukiyi.
35 Iŋgaŋi, iquaqu doŋgi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, doŋgi
iqueä haqeqi eiyi, Jisasi Iqu haqeqi pmetŋqä yätamäkqä äwikiyi.
36 I qäpu etaŋga, Iqu doŋgi iqueä haqeqä äpmeqe äwqaŋga, hŋqua quwqä gque
äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi.
37 Hänaqä qoqoŋä Olipä-täŋä iuŋi ävquatämäutä, hänaqä mäŋgi nyeäqätaŋgqeu,
ququawä iqi ätimäukqe. Iqiŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä kuapänäŋä
iqua, Iqu wäuŋuä ämaqä änä mimäkqänäŋä di imäkqaŋgi äqunmiŋuwiŋqä kŋuä
indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä
yäŋänäqŋqä tii ätukuwi.
38 *“Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu äŋguä
minä. Äwqä haŋuä iiŋqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itaŋga Goti Hanjuwä haqä
naqä yämä äpmeŋqä Iqu, yoqe naqänäŋä äqonänä”* ätukuwi.§
39 I iqaŋgä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänäŋä iiŋitä anä äpmamiŋuwä hŋqua, qu
Jisasi Iqueŋi, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si Tqä wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iquauŋi, ‘Iiŋi
mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.
40 Iqu kimaŋi, “Nyi he etqänä. Iqua maŋä matqä iqaŋgpqe, hiki maŋä tpŋqäuä”
ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iuŋqä kŋuä äqäkqeŋqä

41 Iqu aŋä-himqä Jerusälemä-täŋä qäqiqi ätimäuqe, aŋä-himqä iqueŋi hiŋuä
äqunätä, kŋuä äqäkqe.
42 Kŋuä äqiyätä, tiiŋä ätukqe. “Aŋä-himqä Jerusälemä iquki, si täŋgaŋi nätmatqä
äwqä qeiqi ikimäkqä diŋqe, näqŋqä hisŋqä änyiŋgiyä. Iiŋä etaŋgi nätmatqä iiŋi, zä
witaŋgqe, si hiŋuä mäquŋquä itqäŋinyä.
43 Iŋi hea qänakndaŋi, tqä mäkä-huŋqä iqua äpäpu, qua pŋqä äkqumuatäpu,
qäuiqä kktäupnuwi.

‡ **19:28** Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19 § **19:38** Apqä Bukä 118:26

44 Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täkŋä yäpä iŋgisa äpmeŋuwä iquauŋi, qui
imäkpnuwi. Itaŋga tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yäŋiŋi, mäwiqä yäniqe. Si Goti
Hanjuwä Iqu äkimeqäqeŋqä maqŋqä etaŋgnä haŋä-iqe, ii kimeŋqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäuŋuä imäkmiŋuwä iquau huätä äpäsäwqatkqeŋqä**

45 Itaŋga Iqu hiqäva-imäkqä aŋä täkŋä yäpä iŋgisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä
mbqäŋqä imäkätqätaŋguwä iquauŋi, huätä päsäwqatätŋqä ipäqiyätä tii ätukqe.
46 “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä äqänänä. *‘Ŋqä aŋi, Goti Hanjuwä Iquenyqä*
tääqä tpŋqä mätnätätŋqeqä.’† Iiŋä etaŋgqä-qe, he quwä-meqä iquauqä aŋä zä
pmeqä eŋqä-paŋä imäkätqäŋäuä” ätukqe.
47 Iŋgaŋi Iqu hiunji ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä iu,
qokä-apäkä iquau näqŋqä äwimiŋqe. Iiŋä etaŋgi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä,
kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hŋquatä, Ique pizqä päkpŋqä
hänaqeŋqä qävqä imiŋuwi.
48 Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänäŋä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetaŋgä,
hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äŋgisa ämeŋäwä?” ätukuwiŋqä**

1-2 Hiunji hŋqueŋi Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä aŋä iuŋi näqŋqä
ävätä, kukŋuä we-huŋqä-täŋiŋqä awä tuätqätaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä,
kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä.
Wäuŋuä Si imäkätqäŋiŋqe, yoqä naqä äŋgisa ämeŋäwä? ‘Si ii imäktŋqe’ tqu
äktkqäwä?” ätukuwi.
3 Qu yatŋqä ii vqaŋguwäŋga, Iqu kimaŋi, “Nyi-pqe, he kima dpŋqä, yatŋqä inä
emqe.
4 Jonä asŋä-qäyqä iqu wäuŋuä imäkmiŋqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta
ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.
5 Iqu kima ii tquaŋga, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutaŋiqä’ tquaŋguatqe, Iqu tiiŋä
natäŋqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, suŋqä itqäŋuwäwä?’
6 Itaŋga ne, ‘Ämaqä iquautaŋiqä’ tquaŋguatqe, ämaqä eeqänäŋä iqua, ‘Jonä iqu
hiŋuä-tqä-queqä’ näqŋqä yäŋänäqŋqä ämapiyitaŋi, hikä napäkpŋqäuä” ätŋguwi.
7 E ätmbiyitaŋi, Jisasi Iqueŋi, “Ne maqŋqeqä. Iqu äŋgisa ämakqätiyä?” ätukuwi.
8 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu kimaŋi, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-täŋä eämä,
wäuŋuä e imäkätŋqeŋqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, wainqä wäuŋuä miqä quvqä iquauŋqä†

9 Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukŋuä ktqä tque
ätukqe. “Ämaqä wäuŋuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hŋqu, kiŋä nämqä näweqä
wätŋqä, iqueqä wäuŋui, ämaqä hŋquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wip-
nuwäŋqä, yakuä äwimä wäniqe.
10 Qänakŋäŋganji zä-häukuä mmqä iqaŋganji, wäuŋuä kaniqu, iqueqä wäuŋuä-
wiyqä hŋque, wäuŋuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipŋqä,
dowatäniqe. Wäuŋuä-wiyqä iqu äwimeqaŋganji, äpäsäpu, nätmatqä maeqä
hiŋginäwa dowatpnuwi.
11 E imäkqaŋguwäŋga, wäuŋuä kaniqu, iqueqä wäuŋuä-wiyqä huizi hŋque,
iquauŋqä inä dowatäniqe. Iqua iqueŋä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hiŋginäwa
dowatpnuwi.

---

* **19:44** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † **19:46** Asayä 56:7; Järämai 7:11 * **20:** Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33 † **20:8** Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12

12 Itaŋga qänakŋi, hŋque inä dowatqaŋga, iqu wäuŋuä miqä iquau äwimeqaŋga,
qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mäŋgisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.
13 “I iqaŋgä äqunäqe, wäuŋuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kŋuä vqaŋga,
‘Ŋqä ymeqä qokä, kiiŋä änyinätŋqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukŋui, qätä
wipŋqäpiyä?’ tnäniqe.
14 Iŋäqe, ymeqä iqu äpqaŋganji, wäuŋuä miqä iqua hiŋuä äqumbiyi, tii tmb-
nuwi. ‘Wäuŋuä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpäkoŋgaŋganji, nätmatqä
eeqänäŋi, tätqu-qäqu meniqe. Iiŋiŋqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäuŋui neqä
nemänätŋqeqä.’ 15 Qu e ätmbiyi, iqueŋi wäuŋuä yäpaqä mäŋgisa ämatnämäupu,
pizqä päkpnuwiqä. Iŋganji wäuŋuä kaniqu, iquauŋi äänä imäkäniqäwä?
16 Iqu äpäqe, ämaqä iquauŋi, pizqä äpäsätä, wäuŋui, ämaqä hŋqua-mända
väniqeqä” ätukqe.
Itaŋga ämaqe, qu iiŋä äwipiyi, “Nätmatqä iiŋi, matimäuqä yäniqeqä. Oeyä”
ätukuwi.
17 Kimanji e tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu hiŋuä yqänä äqunä, tiiŋä ätukqe. “He
‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä täu äqänäŋqe, qakui äkikä?

‘Ämaqä aŋä imäkqä iqua, “Hikä quvqeqä” ätäpu, huätä ämatnämäuquwi, hikä iqu aŋä quea eŋqä-paŋä, aŋä yäŋänäqŋqä imäkqä-queqä’ ätä äqänänä.‡

18 Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeqi päkmbqe, qui imäkmbŋqäuä. Hikä iqu haqä
yätqä äwämitätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsäŋqiyä” ätukqe.
19 I tquaŋga, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iiŋä
äwipiyi, kukŋuä ktqe, iquauqä-quwäŋqä äyä uwqaŋgi näqŋqä ekuwi. Iŋganji, qu
Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquauŋqä kŋuä kuapänä
indqänäpu, zä ipu, hiŋuinä äquŋguwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqeŋqä§

20-21 Iŋganji, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi
Iqueä kukŋui quwä mapŋqä diŋqä, hiŋuä äŋguänä äqumbu äpmamiŋuwi. Iŋganji
Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanä iqueä hipa iqi wipnuwä diŋqä,
iqua ämaqä tämaqä ipŋqä hŋquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, quaŋgi,
naqä-qakuä eŋqä-pa imäkäpu, yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Näqŋqä-vqä Iquki, ne
näqŋqä ae ämequnä. Si kukŋui, jänäŋinä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä
ämotquetqäŋinyä. Itaŋga iquau ämotquetŋäŋganji, Si iquauqä yoqeŋqä kŋuä
mindqäŋqä itnä, kukŋuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqeŋqä
ämotquetqäŋinyä.
22 I etaŋgi Si kŋuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanä iquauqä ämaqä naqä Sisa
iqueŋi, ävquatuŋquätanä, mävqä iquatuŋquätanä?” ätukuwi.
23-24 Iqu, qu kukŋuä quaŋgä imäkäpu tquaŋguwiŋqä näqŋqä ae eäqe, kimanji, “He
mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iuŋi, ktqetänä, yoqetänä, tqueqäwä?” ätukqe.
Qu kimanji, “Sisa Romätanä iqueqeqä” ätukuwi.
25 Ga, Iqu kimanji, “Nätmatqä Sisa iqueqä etaŋgutqe, ii ique wipŋqe. Iŋi, nätmatqä
Goti Hanjuwä Iqueqä etaŋgutqe, Ique wipŋqeqä” ätukqe.
26 Iŋi, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetaŋguwäŋganji, ämaqä naqä iqua, Ique kukŋuä
mitpŋqä diŋqe, kukŋui quwä mämeqä imiŋuwi. Iqu kukŋuä kimanji äŋguänäŋä dinä
tquaŋgi äwipiyi, iqua yäuŋuä ipu, kukŋuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua aŋgumä vauqeŋqä ätukqe**

27 Qänakndanji, ämaqä Satyusi hŋqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua,
“Ämaqä ae äpäkombqä iqua, aŋgumä mävauqä ipŋqäuä” tqä-quae.

---

‡ **20:17** Apqä Bukä 118:22 § **20:19** Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17 * **20:26** Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27

28 Iqua äppiyi, Jisasi Iqueŋi, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuŋi, Israitqä iqunenyqä tiiŋä ätätä äqäkqe.
‘Ämaqä hŋqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tŋäŋqe, käŋguequ apäqŋqä ämetä, ymeqä hemeŋqiyä,’† ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.
29 “Itaŋga hiŋuiqänäŋi, ämaqä 7 hŋguiqua äpmamiŋuwi. Itaŋga iŋguiquautaŋi, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqäŋga äpäkoŋgqe.
30 Itaŋga apäqŋqä iiŋi, käŋguequ ämeqe, iqu-pqä äpäkoŋgqe.
31 Itaŋga, käuŋgua huiziqu apäqŋqä asä iiŋi ämeqe, iqu-pqä inä äpäkoŋgqe. Ii tiiŋi. Eeqänäŋä iŋguiqua, apäkä iiŋi ämapiyi, qu ymeqä meämeqäŋga äpäkoŋguwi.
32 Qänakndaŋi apäkä ii, inä äpäkoŋgqe.
33 Iŋi, ämaqä äpäkombqä iqua aŋgumä ävauqaŋguwäŋgaŋi, apäkä ämaqä iŋguiqua eeqä ämamiŋuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.
34 Iqu kimaŋi, “Qokä-apäkä ämanätqäŋuwi, ii täŋganji.
35 Itaŋgi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqe, ‘Qu aŋgi ävaupu, Nyitä anä pmepŋqä qäyunäŋä iquaiqä’ täniqä iqua, qu iŋgaŋi mämaŋqä ipnuwi.
36 Goti Hanjuwä Iqu quŋi aŋgumä ae ävauqumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitaŋi, eŋätqä iqua eŋqä-paŋä eäpu, aŋgi mäpäkoŋqä da ipnuwiqä” ätukqe.
37 “Iŋäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta aŋgi ävaupnuwä diŋqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiinji. Iqu kukŋuä, zä wäŋqä tä äsämiŋqeŋqä, bukiu äqiyätäqäŋgaŋi, tiiŋä äqäkqe. *‘Naqä Iqu, Aprähamä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.’*‡
38 Itaŋgi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, häŋä äpmeŋuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, qokä-apäkä eeqänäŋi, awäka iiŋä iquatä qäsäŋi, häŋä äpmeŋäuä” ätukqe.
39-40 I tquaŋga, qu Iqueqä kimaŋiŋqä zä ipu, yatŋqä hŋqu inä mavqä ikuwi. Iutaŋi, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukŋui, äŋguänäŋä ätunyä” ätukuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

41 Iŋgaŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäuŋuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqŋqä äänä epu tätqäŋäuä?
42-43 I etaŋgqä-qe, apqä bukä iuŋi, Dewiti iqu tiiŋä ätkqeqä äqänänä.
‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqeqä, “Nyi Tqä himä-wiuŋqä iquauŋi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqäŋgaŋqe, Si Nyaqä hipa ämuaŋgisa pmatŋqinyä” ätkqeqä’ äqänä.*
44 Iŋi änääŋgä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Ŋqä Naqä Iqueqä’ ätqeuä. Iŋi ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änääŋqä tätqäŋäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quauŋqä, wa wipiyä†

45 Itaŋga qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätaŋguwäŋga, Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, tiiŋä ätukqe.
46 “Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquauqä suqä quvqeŋqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauŋqe, kiiŋä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qaŋä upŋqäuä. Ququawä aquväqŋqeuŋi, ämaqe iquauŋi, ‘hiunjiŋganjqä’ tupŋqäuä. Aŋä aquväqŋqeuŋi, aŋä äŋguä iqinyä pmapŋqäuä. Ymisaŋä naqä imäkqäŋgaŋä-pqe, aŋä äŋguä iqinyä pmapŋqäuä.

---

† **20:28** Kukŋuä-suqä 25:5 ‡ **20:37** Aŋgumä Itmakqä 3:6 § **20:39-40** Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37 * **20:42-43** Apqä Bukä 110:1 † **20:44** Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40

47 Iŋi qu apäqŋqä iuauŋi, quaŋgä ätuäpu, quwqä aŋi quwä mapŋqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quaŋgä tquäpŋqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqäŋgaŋi, ämaqä iiŋä iqua, quwqä haŋä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

*Apäqŋqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqeŋqä**

1 Iŋgaŋi Jisasi Iqu hiŋuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua äpäpu, mbqä pŋqä-wiqä ipŋä iu mbqä tnämäuqaŋgä äquŋgqe.
2 Iŋgaŋi apäqŋqä mbqä maeqä hui, mbqä wäŋqä hnjuaqu tnämäuqaŋgi äquŋgqe.
3 E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqŋqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänäŋi, ämäwqätäuqi.
4 Ämaqä eeqänäŋä iqua, quwqä mbqä kuapä iutaŋi, wäŋqä hmbu ätnämäuqä. I etaŋgi ii äwa itä, ‘buayä mbqä iŋgmqä’ tä ämeŋqe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Haŋä-iqä hea yäpakäŋga timäuniqeŋqä†

5 Iŋgaŋi ämaqä hŋqua, hiqäva-imäkqä aŋä iuŋqä kukŋuä tii ätmiŋuwi. “Ämaqä aŋä ämätkuwä iqua, qu hikä äŋguänäŋitä, nätmatqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwimiŋuwitä ämepu, aŋä tä äŋguänäŋä ämätkuwiqä” ätmiŋuwi.
6 I tqaŋgä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hiŋuä äqunäŋuwä tä, qänakndaŋi hikä hŋqu, huizi iqueuä haqä yäŋi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänäŋi ämisqiyäpu, qua mäŋi tnämäupnuwiqä” ätukqe.
7 Iqu e tquaŋgaŋi, qu yatŋqä äväpu, “Näqŋqä-vqä Iquki, nätmatqä ii, hea äkŋga timäuniŋqäwä? Hiqŋqä äsque ganä timäuqaŋguti qunaniŋquwä?” ätukuwi.
8 Iwä, Iqu kimaŋi, “Qu quaŋgä etäpu, hiqä kŋuä indqäŋqä qui emäkqäŋqe, he mimbiyä. Ii tiinjqä. Ämaqä kuapänä hŋqunä-hŋqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunjqä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinjqä’ hitpnuwiqä. I etaŋgi he iquauŋi, qänaknä mäwivändqä iqäpŋqä.
9 Itaŋga he, ‘Ämaqä qua huitaŋä-huitaŋä iutaŋi mäkä äuŋgäuä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpŋqä mäkä itqäŋäuä’ tqaŋgä qätä äwiyäpiyäŋgaŋi, he zä ipu, yäuŋuä-yäuŋuä miqä pa iqäpŋqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniqeqä” ätukqe.
10 I ätuäqetaŋi, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä hŋqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbŋqä ipäqäpnuwi. Itaŋga qua naqä iu miqä hŋqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä mäkä humbŋqä ipäqäpnuwi.
11 Qua huiuŋi, ekä itä, yäuŋuä-yäuŋuä naqänäŋä timäuniqe. Hŋqäqiŋi, buayä dä naqänäŋä timäuniqe. Hŋqäqiŋi, täŋä-yaqä naqänäŋä timäuniqe. Itaŋga qäukuä yätutaŋi, hiqŋqä naqänäŋä ätimäutä, he zä emäkäniqeqä.
12 I etaŋgi nätmatqä iiŋi änyä etaŋgaŋi, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.‡ Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpŋqä diŋqä indqämbu, aŋä aquväqŋqä iuŋi, kukŋuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itaŋga etma äwäpu, ämaqä naqä huitaŋä-huitaŋä iquauqä hiŋuä iqi hekitqätepnuwi.
13 Nätmatqä iiŋi emeqaŋgutqäŋgaŋi, ii hiqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tpnuwäŋqä-ganji.
14 Iiŋä emäkqaŋguwäŋga, he kukŋuä kima tupnuwä diŋqe, kŋuä ganä mindqäŋqä pa iqäpnä.
15 Nyi kukŋuitä, näqŋqetä, Nqä-näuä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqäŋuwä eeqänäŋi, qu huätä ämaemäupu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

---

* **21:** Makä 12:41-44 † **21:4** Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37 ‡ **21:12** Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

16 “Hiqä hinaqä-hinuŋuatä, hita-hiŋgukatä, itaŋga näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-
huŋqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesaŋä hŋquau pizqä päkpnuwi.
17 He Nyaqä yoqä-täŋuenä etaŋgä, ämaqä eeqänäŋi äwqä quvqä emäkpnuwi.
18 Iŋäqe heyaqä nyuäŋä iuŋi, dä hui qui näweqä mimäkŋqä yäniqe.
19 Iŋganı he yäŋänäqŋqä äpmamipqe, he häŋä äŋguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

20 I ätuäqetaŋi tiiŋä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemäŋi, mäkä-iqä iqua äpäpu,
qäuiqä ktäuqaŋgä hiŋuä qumbiyäŋganı, he näqŋqä tiiŋä hipnuwi. ‘Aŋä-himqe qui
imäkpŋqä hea, qäqiqinjqä’ kŋuä heyquänä.
21 Iŋganı qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeŋuwä iqua, ze, qoqoŋä yätuŋqä hipnuwi.
Qokä-apäkä aŋä-himqä Jerusälemä iu äpmeŋuwä iqua, aŋä-himqä iuŋi äväma,
huiuŋqä upnuwi. Itaŋga ämaqä Jerusälemä iu yäpaqäŋgisa äpmeŋuwä iqua,
yäpäŋgisa mäpaquvqä ipnuwi.
22 Hea iŋganı, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukŋuä ätäŋqä-pa, naqä-qakuä iiŋä
timäutŋqä diŋqe, iquauqä suqä quvqeŋqä iiŋä väniqe.
23 Itaŋga, apäkä äwqä-täŋä iuauŋqätä, ymeqä aŋuäŋqä-täŋä iuauŋqätäŋi, huäqä
kiiŋä huŋqeqä. Ii tiinji. Haŋä-iqä naqänäŋä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä
äwqä tnäŋä iiŋqe, qokä-apäkä iŋga pmamipqä iquau wimeniqe.
24 Itaŋga hŋquauŋi ipäqäyuŋätä päkpnuwi, huiziquauŋi, ämaqä huiziquauqä
wäuŋuä hiŋginäwa äwiyäpu pmepŋqä diŋqä, ätuma upnuwi. Itaŋga Jerusälemäŋi,
Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqä
ätekqä iqu qäpu heqaŋganqe, qui imäkqäŋqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

25 I ätuäqetaŋi, tiiŋä-pqä inä ätukqe. “Hea iŋganı, mäptqä iuta, qaŋuä iuta,
qätäqueqä iuta, hiqŋqä huitaŋä-huitaŋä timäuniqe. Itaŋga qokä-apäkä qua täu im-
imä äpmeŋuwä iqua, eqä-huäŋä äusuätä ämŋga peyqaŋgi äqumbiyäŋganı, quwqä
kŋuä indqäŋqe qui iwimäkqaŋguti, yäuŋuä-yäuŋuä ipnuwi.
26 Itaŋga nätmatqä qäukuä haqä yätutaŋi ävämapŋqä imäkqaŋgi äqumbiyi, qokä-
apäki, ‘Qua täutaŋi squä timäutŋqätiyä?’ kŋuä indqänäpu, yäuŋuä-yäuŋuä ipu,
hiŋuä qaŋä äma ikäpnuwi.
27 Iŋganı qu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yäŋänäqŋqetä,
Iqueqä we-huŋqä naqänäŋä itä pqaŋgi qumbnuwi.
28 Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqaŋganı, pämä yäŋänäqŋqä ätqäupu, hiŋuä
haqä yätu quŋgpŋqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetŋqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

29 I ätuäqetaŋi, Iqu kukŋuä ktqä tiiŋä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä
hiŋuä äqunäpu, näqŋqä mapiyä.
30 He zä-mŋä änyä-häŋä iŋganggqe hiŋuä äqumbiyi, näqŋqä äyä etqäŋuwiqä. ‘Ii
hea mäptqä äŋguä tätŋqäŋganjqä.’
31 Iŋi Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutŋqe, asä inänjqä. Nätmatqä Nyi täŋga etqe,
ipäqiyqaŋgi hiŋuä äqumbiyäŋganı, he näqŋqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe,
timäutŋqäŋganjqä.’

32 Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea iŋga pmapnuwä iqua, qu mapäkoŋqä
yqänä pmetaŋguwäŋga, nätmatqä eeqänäŋä iiŋi timäuniqe.
33 Qäukuitä, quaetä qui imäknäniqä-qe, Nyaqä kukŋui, qui mimäkŋqä yäniqeqä”
ätukqe.

34 I ätuäqetaŋi, tiiŋä-pqä inä ätukqe. “He äŋguänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-
ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwiŋqä kŋuä kuapä indqäŋqe, ii-pqe
quvqe. He suqä iiŋä imäkqaŋgpqe, hea iqueŋi, guä eŋqä-pa maqänä heuniqeqä.
35 Ii tiinji. Hea iŋganı, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeŋuwä
eeqänäŋä iquauŋi äwimeniqe.

36 Iŋi, nätmatqä eeqänäŋä iiŋä iqua, ämäequtäupnuwäŋqätä, Ämaqeuqä Ymeqä
Ekqä Iqueuä hiŋuiqi tqäpnuwä diŋqetäŋi, he hea ique-ique äŋguänäŋä äminyäpu,
Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpŋqä” ätukqe.
37 Iŋganji hiunji eeqänäŋä iuŋi, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iqi
ämotquamiŋqe. Heatqäŋganji Iqu qoqoŋä Olipä iu hiqaqä äwiqismiŋqe.
38 Itaŋga qokä-apäkä eeqänäŋi, Iqueqä kukŋui qätä wipŋqe, ziŋuäŋga
äquvepmiŋuwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkpŋqä ätkuwiŋqä**

1 Hiunji naqänäŋä qu “Bretqä yeŋuä qo matäuqä bŋqäŋganjqä” ätmiŋuwä iqu,
ätimäutŋqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätmiŋuwi.
2 Iŋganji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, qokä-
äpäkiuŋqä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä diŋqä hänaqäŋqä qävqä ämävqänmiŋuwi.
3 Iŋganji Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu
äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “Iskarioti iqueqä” ätumiŋuwi. Iqu ämaqä 12 iquautaŋä
ique.
4 Iqu äwäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, hiqäva-imäkqä aŋi qui mimäkqäŋqä
miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätŋqä hänaqä diŋqä ätukqe.
5 I tquaŋga, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatuŋqueqä” ätukuwi.
6 Ita Jutasi iqu “äŋguiqä” ätuätä, Jisasi Iqueŋi iquauqä hipa iu vätŋqä diŋqä hea
qäyunäŋäŋganjqä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etaŋguwäŋganjqä, hiŋuä
äqunä äpmamiŋqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iquatä, ymisaŋä yäpakä äŋguwäŋganjqä‡ (22:7-38)

7 Hiunji naqänäŋä bretqä yeŋuä qo matäuqä bŋqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-
ique hiunji iqueŋi, Israitqä iqua Pasopaŋqä kŋuä indqänäpiyäŋganji, sipsipqä hui
äpäsäpu gpnä.
8 Hiunji iqu ae ätimäuqaŋganji, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä,
“Hiunji naqänäŋä tqueŋi, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinyqä” ätukqe.
9 I tquaŋga, iquaqu yatŋqä äwikiyi, “Ye näwinyäŋi äŋgi imäkeŋqäwä?”
10 Mä Iqu kimaŋi, “Qe aŋä-himqä yäpä iŋgisa äyäsiyäŋganji, ämaqä eqä-häkä
qondä a qätqä hŋqu ämimbŋqäuä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändiyiŋqe. Aŋä
iqu paquvqaŋgutqä iqueŋi, eequenä paqupiyä.
11 Itaŋga aŋä kaniqueŋi, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatŋqä kiyeŋqä äyandowatqiyä’
suinyqä. ‘ “Nyitä, Ŋqä ämaqä wäuŋuäŋqä ämotquetŋqä iquatä, hiunji naqä tque,
buayä natuŋquä aŋä hiqŋqä äŋgikä?” äyatqiyä’ suinyqä.
12 Iŋganji iqu, aŋä hiqŋqä naqänäŋä haqä yätqä ämätnäŋqä iqueŋi
ämäqesqueŋqiyä. Iquvaŋätä, buayä ŋqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiŋi, buayä
näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.
13 I tquaŋga, iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänäŋä Jisasi Iqu ätukqä-pa witaŋgi
äqunyiyi, buayä näwenyä imäkkiyi.
14-15 Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäuŋuäŋqä ändowatmiŋqä iquatä, buayä bŋqä
äpmapiyäŋganji, iquvaŋä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänäŋä tä ätimäuqä tqueŋi,
Nyi buayä Pasopa tä, hesä natuŋqueŋqä kuapänä nyinätaŋgi äpmeŋänä. Buayä qäpu
änani, Ŋqä huiwä täŋä-huŋqä mamqänä. 16 Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä

* **22:** Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † **22:3** Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11 ‡ **22:6** Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋi naqä-qakuänäŋä timäuqaŋganqe, Nyi ique aŋgu maŋqä iqämqänä” ätukqe.

17 Iŋganj,§ Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äŋguiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wäŋqäpu-wäŋqäpu biyä.
18 Nyi he naqä-qakuä etqä. Täŋgata tiiŋi, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqaŋganqe, wainqä-eqä tä aŋgumä maŋqä iqämqänä” ätukqe.
19 Iiŋi qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äŋguiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Ŋqä huiwä, he yätamäkqä hiyätŋqä etapqänä. Nyinyqä kŋuä indqänäpu, iiŋä imäkqäpŋqä” ätukqe.
20 Qu buayä qäpu ganguwäŋga, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukŋuä Goti Iqu hesä guä ämäsäuqä häŋiyi. Ii naqä-qakuä imäkätŋqe, Ŋqä häŋeqe, he yätamäkqä hiyquäniŋqä equatemqänä.
21 Iŋäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpŋqä iquauqä hipa iu nyivätŋqä iqu, Nyitä iquvaŋä täuŋi anä äpmeŋue.
22 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wäŋqiyä. Iŋäqe ämaqä Nyi ämbäkpŋqä iquau nyivätŋqä iquenyqe, huäqä-huŋqe naqänäŋiqä” ätukqe.
23 I tquaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, iquauqä quwä yatŋqä änyäpu, “Suqä tä imäkäniŋqe, tqukiŋqä tqiyä?” ätŋguwi.

“Nesaŋä naqe, tqukiŋqäwä?” ätŋguwiŋqä

24 Iŋganj wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukŋuä mäkä äunmiŋuwi.
25 E huŋgaŋguwäŋga, Jisasi Iqu tiiŋä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäuŋuä vqä iquaiqä. Iŋi naqä iquauŋqe, qu ‘Ämaqä yätamäkqä äŋguä vqä-quaeqä’ ätätqäŋuwi.
26 I etaŋgi he iiŋi mimäkqä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hiŋgua yäpakä, yoqä maeqä-qu eŋqä-paŋä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäuŋuä-eyqä-qu eŋqä-paŋä äpmenä.
27 Iŋi ämaqä buayä nätŋqä iquvaŋä iu äpmeŋqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämäwqätäunä. Iiŋä etaŋgi, Nyi hiqä wäuŋuä heyqä eŋqä-paŋä äpmeŋänä.
28 Haŋä-iqä nyimeqaŋganj, he manyivämeqä Nyitä anä äpmeŋquä iquenjqä.
29 Iutanj Ŋqä Apiqu Nyi ämaqeu mimqä yoqä naqä ändapkqä-paŋi, asä iiŋi Nyi he etapqä.
30 Iŋi Nyaqä ämaqeu miqä iuŋi, he Nyaqä iquvaŋä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itaŋga Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä äŋguänäŋä iu pmeqäpŋqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueŋi, “ ‘Nyi Iqueŋqe änyä maqŋqeqä’ ttŋqinyä” ätukqeŋqä**

31 I ätuäqetanj, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqäŋuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätŋqeŋqä, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä ae ävqe.
32 Iiŋä etaŋgi, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäkŋqä yätŋqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeqä. Itaŋga si aŋgu äpätŋäŋganj, tqä tta-tuŋguäkau yäŋänäqŋqä wisŋäŋqeqä” ätukqe.
33 Pitä iqu kimanj, “Naqä Iquki, Sitä guäŋqä anä äwita, anä päkoneŋqä, näwinyä imäknmä äpmeŋänä” ätukqe.

---

§ **22:17** Matiu 26:26-28; Makä 14:22-24; 1 Korinä 11:23-26 * **22:30** Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38

34 I etaŋgi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueŋi, kukutakisqä äkakä
matqäŋga, si Nyaqä yoqe, zä hŋquaqui-hŋque hisŋqinyä” ätukqe.
35 Ita, eeqänäŋä iquauŋi, “Nyi hiqä mbqä qa mŋqetä, qa-pqetä, yukä
ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqäŋgaŋi, he nätmatqeŋqä äwa ikuwätanä, äwa
miqä ikuwätanä?” ätukqe.
Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.
36 Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iiŋä etaŋgi, täŋgaŋi, ämaqä mbqä-qa mŋqä-täŋä iqu,
äma wätŋqe. Ämaqä qa-täŋä iqu, äma wätŋqe. Itaŋga ämaqä ipäqäyuŋä maeqä
iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hŋque mbqäŋqä imäkätä, ipäqäyuŋä mbqä
yätŋqe.
37 Ii tiinjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, *‘Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä”
ätkuwiqä’* ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukŋuä iiŋi, Nyinyqä aŋgi päŋqiyä.
Kukŋuä eeqänäŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätäŋqe, naqä-qakui täŋga
ätimäuŋqiyä” ätukqe.
38 Iŋgaŋi iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyuŋä hŋquaqu täqiyqä” ätukuwi.
Iqu kimaŋi, “Ii qäyunjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqoŋä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqeŋqä‡

39 Iŋgaŋi, Jisasi Iqu aŋä-himqä iuŋi äväma, qoqoŋä Olipä, iŋga-iŋga iqis-
miŋqeuŋqä ekqe. Itaŋga Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua qänaki
äwivändkuwi.
40 Iu ätimäupiyi, Iqu iquauŋi, “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä diŋqe,
Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.
41 E ätuäqetaŋi, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-paŋä iiŋäqi ätqäwäqe, qoŋä
äuktäutä, tääqä ätukqe.
42 “Apiquki, Si äkiŋgaŋgutqe, häkä haŋä-iqä-täŋä tqu huätä mändavä. Iiŋä etaŋgi
Nyaqä änyiŋqeuŋi, qäyä enä. Tqä äkiŋqeu ätimäunä” ätukqe.
43 I tquaŋgaŋi, eŋätqä qäukuä haqä yätutaŋä hŋqu äwimeqe, Ique yäŋänäqŋqä
äwikqe.
44 Itaŋga Jisasi Iqu haŋä-iqä naqänäŋä ämetä, tääqä yäŋänäqŋqä tquaŋga, Kiqä
dŋi, häŋeqä eŋqä-paŋi, qua mäŋi iokqe.
45 Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquauŋqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä haŋä naqänäŋä vqaŋgi, hiqaqä
witaŋgä äquŋgqe.
46 E äqunäqe, “Suŋqä hiqaqä wiŋäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mändi
maekittqiyqä yätŋqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueŋi, himä-wiuŋqä iquau äwikqeŋqä§

47 Jisasi Iqu kukŋuä yqänä tätqätaŋga, ämaqä kuapänä äpkuwi. Iqueqä ämaqä
12 iutaŋä hŋqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi
Iqu-täŋä qäqiqi, quneqä vätŋqä äpkqe.
48 Ii iqaŋgaŋi, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä
Iqueŋi ämaqä iuqä hipaeu wisŋqätanä?” ätukqe.
49 Ämaqä Iqutä anä äpmamiŋuwä iqua, nätmatqä ii timäuqaŋgi äqumbiyi, “Naqä
Iquki, ne ipäqäyuŋitä ämaqä äpäsatuŋquätanä?” ätukuwi.
50 E ätupiyi, iquautaŋä hŋqu, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋqueŋi,
ipäqäyuŋitä iqueqä qätä ämuaŋgisa mŋä hämänä ätqavämäukqe.
51 E iqaŋga, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, aŋgu
ämäqumuatekqe.

---

† **22:37** Asayä 53:12 ‡ **22:38** Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42 § **22:46** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

52 Iŋganŋi Iqu hiqäva-imäkqä naqä iquatä, hiqäva-imäkqä aŋä qui mimäkqäŋqä
miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätpŋqä äpkuwä
iquauŋi, “He ipäqäyuŋitä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä
hŋque a äkiqätätqäŋuwä-pa, Nyi-pqe, iiŋunä etaŋgi äŋgiqätqäuä?
53 Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iqi pmetaŋganŋi,
he a maŋgiqätqä itqäŋuwiqä. Iiŋä etaŋgi heatqä yäŋänäqŋqä ätimäuqäqe, ii
hiqäŋganjqä” ätukqe.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maqŋqeqä’ ätkqeŋqä[*]

54 Iqu i tquaŋga, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyi, hiqäva-imäkqä naqä
iqueqä aŋä yäpä iŋgisa ätuma ekuwi. E wätqätaŋguwäŋganŋi, Pitä iqu kiŋä näŋi
ti ätqawäwätä, qänaki äukqe.
55 Iŋganŋi qu täkŋä yäpä yäŋgisa tä ikepu quamä pmeqaŋguwäŋga, Pitä iqu quvaqä
awä iqi äpmakqe.
56 Qu e äpmetaŋguwäŋga, wäuŋuä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetaŋgi
äqunäqe, hiŋuä yäŋänäqŋqä äqunä, “Ämaqä tqu, Jisasi Iqutä anä äpmeŋiyiqä”
ätukqe.
57 I tquaŋga Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maqŋqeqä” ätukqe.
58 Ga wäŋqäpu äpmapiyi, ämaqä hŋqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquautaŋu-kiyqä”
ätukqe.
I tquaŋga Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanjqä” ätukqe.
59 Mä quäuqänä hmbu äpmapiyi, ämaqä huiziqu yäŋänäqŋqä ätukqe. “Ämaqä
tqu, Galilisaŋä-qu hitaŋgi äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeŋiyi-qe’ naqä-qakuä
etqänä.”
60 I tquaŋga Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kukŋuä ii ätŋi, nyi maqŋqeqä” ätukqe. Iqu
kukŋuä yqänä tätqätaŋga, kukutakisqä äkakä ätkqe.
61 Asä qäŋganŋi, Naqä Iqu hiqumuaŋä äwiyätä, Pitä ique hiŋuä ämoquŋgqe. Iŋganŋi
Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tqueŋi, kukutakisqä äkakä matqäŋga, si Nyinyqe,
‘Maqŋqeqä’ hŋquaqui-hŋque ttŋiqä” ätukqeŋqä kŋuä äwikqe.
62 Iiŋä iqe, yäpaqä mäŋgisa äwätä, kŋuä naqänäŋä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwiŋqä[†]

63-64 Iŋganŋi ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukŋuä quvqä ätuäpu, jävqä
äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hiŋuiu ktqä äpmuatepu, tiiŋä ätumiŋuwi. “Si ‘Iqu
bäsqiyä-qe’ hiŋuä eŋqä-pa natiyä.”
65 Itaŋga iqua kukŋuä quvqä huisä qäsä ätumiŋuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hiŋuiqi, Ique kukŋuä ämitkuwiŋqä[‡]

66-67 I imäkätqätaŋguwäŋga, mäptqä timäuqaŋganŋi, qokä-apäkä iquauqä ämaqä
naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqäŋguwi. Ii hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-
suqeŋqä näqŋqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi Iqueŋi iquauqä aquväqŋqä
iuŋqä ätuma äupiyi, “Si Kraisi ne äminesŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä äkikqä Iquki
sätäti, ‘Nyi Qäqunjqä’ natiyä” ätukuwi.
Iqu kimaŋi, “Nyi he etqaŋgmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipŋqäuä.
68 Nyi he yatŋqä heyqaŋgmdqäŋganŋi, he kimaŋi mandqä ipŋqäuä.
69 Iiŋä etaŋgi, täŋgata tiiŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa
ämuaŋgisa pmetäŋqiyä” ätukqe.

---

[*] **22:53** Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27 [†] **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 [‡] **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27

70 I tquaŋga, ämaqä eeqänäŋä iqua yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä
Ymeqä Iqukitanä?”
Iqu kimaŋi, “Hiqä-hiuä ae äyä ätqäuä. Nyi Qäqunjqä” ätukqe.
71 I tquaŋga, iqua “Ne Iqueqä suqeŋqä awä-tqä hŋquauŋqä tääqä matqä yatuŋque.
Iqueqä-kiuä, maŋiuta tqaŋgi qätä qe äwiyäŋunä” ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hiŋuä iqi ätqäukqeŋqä**

1 Iŋgaŋi ämaqä naqä eeqänäŋä iqua ävaupiyi, Jisasi Iqueŋi, Pailoti iquenyqä ätuma
äukuwi.
2 Äwimapiyi, Ique kukŋuä mitpŋqä ipäqiyäpu, Pailoti iqueŋi tiiŋä ätukuwi. “Ne
Ämaqä Tqu quvqä tiiŋä imäkätqätaŋgi äqunätuŋque. Neyaqä ämaqä iquauqä kŋuä
indqäŋqe qui iwimäkätä, ‘He Romätaŋä ämiqä Sisa iqueŋi, mbqä takisi mävqä
pambiyä’ ätuätä, itaŋga Iqueqä-kiuäŋqe, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä
atäuŋuä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunjqä’ ätuätŋqeqä” ätukuwi.
3 I tquaŋguwäŋga, Pailoti iqu Jisasi Iqueŋi, yatŋqä tiiŋä äwikqe. “Si Israitqä
iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”
Ga Jisasi Iqu kimaŋi, “Si qe ätnyä” ätukqe.
4 Iŋgaŋi Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautäŋi, “Ämaqä
Tque kukŋuä mitmqä diŋqe, Iqueqä suqä quvqe, hiŋuä mäquŋquä eäŋänä” ätukqe.
5 Iŋäqe, qu kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä hui ätukuwi. “Iqu aŋä-himqä eeqänäŋä
qua Jutiya iuŋi, qaŋä yäkenä itä, ämaqeu näqŋqä ävätä, quvaqä äwqe,
ävauqumuatätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetaŋi, täqinyqä äpqäqeqä” ätukuwi.
6 Pailoti iqu, ii tqaŋgä äwiyäqe, “Ämaqä Tqu, Galilisaŋä Iqutanä?” ätukqe.
7 Qu “Ŋŋqä” tquaŋguwäŋga, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitŋqeuta äpqäqeqä,”
kŋuä vqaŋgi, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea iŋgaŋi, Heroti iqu Jerusälemä iu
yakuä pmetaŋganji.
8 Heroti iqu Jisasi Ique hiŋuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinji. Hiŋuiqänäŋi
Iqu ämaqä mimäkqänäŋä di imäkqaŋgi qätä äwimiŋqeŋqä, Ique hiŋuä qunätŋqä
äwinyätä, “Iqu nyaqä hiŋuä iqi, ämaqä mimäkqänäŋä di imäkänä” kŋuä vqaŋgi
äpmamiŋqe.
9 Ique äwimeqaŋga, nätmatqä kuapänäŋiŋqä yatŋqä vqaŋgqä-qe, Jisasi Iqu
kimaŋi mätquä ikqe.
10 E tuätqätaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä,
qäqi ätqäupu, Ique kukŋuä yäŋänäqŋqä ämitkuwi.
11 Iŋgaŋi Heroti iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kukŋuä
quvqä ätuäpu, gquä hämänäŋä äŋguänäŋä hŋqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä
aŋgu ändowatukuwi.
12 Hiŋuiqänäŋi Heroti iqutä, Pailoti iqutä, himä-wiuŋqä äpmamiŋiyä-qe, hiunji
iqueŋi, iquaqu näueqä imäkŋgiyi.
13-14 Ique aŋgi wimeqaŋga, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquauŋqätä, ämaqä
naqä iquauŋqätä, qokä-apäkä iquauŋqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii
ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kukŋuä jänä imäkatuŋquä ätuma äpäpu,
tii ändquwiqä. ‘Ämaqe, qu gapmanqä iquauŋi hŋgisanä itquapŋqe, Ämaqä Tqu
quvaqä kŋuä indqäŋqe qui imäkätqänä.’ Iŋäqe, nätmatqä he ändquwiŋqe, nyi hiqä
hiŋuä iqiŋi yatŋqä ämitmäŋganji, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä.
15 Itaŋga Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä aŋgi ändowatqiyä. Ne Ique
pizqä päsatuŋquä diŋqe, Iqueqä quvqe, hma etaŋgi äqunäŋueä.

---

* **23:** Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

16-17 Iiŋiŋqe, nyi täŋä-huŋqenä äwimi, hiŋuinä qunäwatmqänä.”

18 I tquaŋga, qu eeqänäŋi, maŋä yäŋänäqŋqä ätäpu, “Ämaqä Tqueŋi, pizqä
äpäsätnä, Baräpasi iqueŋi nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi.
19 Baräpasi iqu, Jerusälemäŋi, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä
päsqaŋgi, guä äpmuatekuwä iquvi.
20 Iŋgaŋi, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätŋqeŋqä wiŋgaŋgi, aŋgu ätukqe.
21 Iŋäqe qu maŋä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyä! Zä-huätatä
hueyä!”
22 Ga aŋguŋi, “Suŋqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätŋqäwä? Ne Ique pizqä
päsatuŋquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täŋä-huŋqenä
ävätmä, hiŋuinä qunäwatmqänä” ätukqe.
23 I tquaŋgqä-qe, qu maŋä yäŋänäqŋqä, “Jisasi Iqueŋi pizqä päkiyä!” ätqua äupiyi,
iqueqä maŋi mändi äkittqäkuwi.
24 Iŋi Pailoti iqu, “Iquauä äwiŋqä dunä qänaknä wimqeqä” ätŋgqe.
25 Ämaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä
ätukuwiŋqe, Pailoti iqu iqueŋi ävquatäwatkqe. Itaŋga Jisasi Iqueŋi, iquauä äwiŋqä
iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwiŋqä†

26 Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisaŋä iqu, aŋä-himqä iuŋqä
tä pätqätaŋgi a äkiqätäpu, zä-huätatä huŋqe, ique quamä äwiwätäpu, “Jisasi Ique
qänaki wivändiyä” ätukuwi.
27 Iqua Ique ätuma wätqätaŋguwäŋgaŋi, qokä-apäkä kuapänä Ique qänaki
äwivändkuwi. Iquautaŋä apäkä kuapänäŋä hiua, pmapqä ipu, kŋuä äqiyäpu, qänaki
äwivändkuwi.
28 Qu iiŋä iqaŋguwäŋga, Iqu qänaki hiŋuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätaŋä
iuenä, Nyinyqä kŋuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuäŋqätä, hiqä ymeqäŋqätä qäpiyä”
ätukqe.
29 “Qakui tiinjqä. Hea qänakndaŋäŋgaŋi, qu tii tpnuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä,
ymeqä manyquä iuatä, ymeqä aŋuä mävqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’
30 Hea iŋgaŋi, ‘*Qoqoŋä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä*’
tpnuwiqä.‡
31 Ii tiinjqä. Täŋgaŋi qu zä eqä-täŋä eŋqä-paŋä-qunä, suqä tä nyimäkätqäŋuwi,
iŋi suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitŋqä eŋqä-paŋä iquauŋi, suqä äki
iwimäkpnuwäŋqäwä?” ätukqe.
32 Itaŋga Iqutä anäŋi, qu suqä quvqä imäkqä hŋquaqui-pqe, pizqä päkpŋqä ätuma
äukuwi.
33 Qu äupiyi, hipkä ‘Ämaqä nyuäŋiqä’ ätmiŋuwä iu ätimäupiyi, Jisasi Iquesä, suqä
quvqä imäkqä iquaquisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hŋquqququ, Iqueqä hipa
ämuaŋgisa, huiziqueŋi, hipa qunamäuqäŋgisa äuekuwi.
34 Ae äueqaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä
mamäuvä. Nätmatqä tä nyimäkquwiŋqe, qu maqŋqeqä” ätukqe. Iŋgaŋi qu Iqueqä
gquetä ämuasmäŋqetä iwäsäupu, kikiŋä mapŋqä häŋä ikuwi.
35 Jisasi Iqu zä-huätatä huŋgaŋgaŋi, qokä-apäki hiŋuä äqumbu ätqäumiŋuwi.
Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziuŋi häŋä iqumuatqä-
queqä. Itaŋga Iqu Kraisi, ne mineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäuŋuä ikqä Iqu
etaŋgutqe, Iqueqä-kiuä häŋä iqumuatnänä” ätukuwi.

---

† **23:25** Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27 ‡ **23:30** Hosiya 10:8

36-37 Itaŋga mäkä-iqä iqua-pqe, Iqu-täŋä qäqiqi äpäpu, äkasuwä ätupiyi, wainqä-
eqä yäŋänäqŋqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etaŋgutqe, Tqä-täuä
yätamäkqä inyä” ätukuwi.
38 Itaŋi Iqueqä nyuäŋä haqä yäŋiŋi, tuwaŋuä tiiŋä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä
iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.”
39 Itaŋga ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu
äkasuwä tiiŋä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä
äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etaŋgutqe, yätamäkqe, Tqä-täuä änyätnä, ye-pqe inä
yesŋqeqä” ätukqe.
40 I tquaŋga, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Haŋä-iqä Iqu
ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iiŋä ätätŋäŋganji, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä
makiŋqä iqiyä?
41 Yeqä suqä quvqä imäkqeuta, haŋä-iqä tä meqaŋgueetaŋi, qu qäyunä
yemäkqäuä. Iŋäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe.
42 Iqueŋi qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetŋäŋganji, nyinyqä kŋuä
indqäŋgtŋqä” ätukqe.
43 Ga, Jisasi Iqu kimaŋi, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Täŋganji, si Nyitä qäukuä yäŋiŋi
anä pmeŋqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkoŋgqeŋqä§

44-45 Hiunji quemisqeuta, awiyqä 3 klokŋganqä, mäptqä we mauŋqä itä, qua
eeqänäŋä iuŋi hea äwäkqe. Iŋganji, yuä naqänäŋä hiqäva-imäkqä aŋä yäŋgisa
imaknmiŋqe, iŋgi-iŋgi äpkŋga äpäwäkqe.
46 Iŋganji, Jisasi Iqu tääqä yäŋänäqŋqä ätätä, “Apiquki, Ŋqä quuvqe, Tqä hipa iqi
eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkoŋgqe.
47 Ae äpäkoŋganga, mäkä-iqetaŋä naqä iqu, hiŋuä e äqunäqe, Goti Hanjuwä
Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aaŋqeqä. Ämaqä
Jänänäŋä-queqä” ätkqe.
48 Ämaqä eeqäpnä hiŋuä qumbŋqä aquvä äqänmiŋuwä iqua, nätmatqä ii
timäuqaŋgi äqumbiyi, huäqä kiiŋä wuŋganggqetaŋi, quwqä quikuiu ptqä äpäknäpu,
aŋämqä aŋgi äukuwi.
49 Iŋäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä,
qu nätmatqä tä timäuqaŋgqeŋqä kiŋä näŋisa hiŋuä äqumbu ätqäumiŋuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pŋqä ekuwiŋqä**

50-51 Iŋganji ämaqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä
iquauqä aŋä-himqä Arämatiyataŋä ique. Iqu ämaqä jänä-ŋu eä, Goti Hanjuwä
Iqunä miqeuŋqä hiŋuä äqänä äpmamiŋqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä
iquautaŋä-que. Iŋäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpŋqeŋqä kŋuä
indqänätqätaŋguwäŋga, iqu, “äŋguiqä” matqä imiŋqe.
52 Jisasi Iqu ae äpäkoŋganga, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwiŋqä
ätukqe.
53 Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquaŋga, iqu Jisasi Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta
äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptŋqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iuŋi, hikä
mŋä ae ätäpqiyäŋuwä-qe, iuŋi ämaqä hŋque pŋqä maeqä iŋuwi.
54 Hiunji iqueŋi, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäkqäŋganji. Mä Josepä
iqu ii imäkqaŋganji, Sämbatqä timäutŋqä ikqe.

---

§ **23:43** Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Jonä 19:28-37 * **23:49** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42

55 Itaŋga apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi
qua äkiu pŋqä eäŋqutiyä. Ä äänä itä eäŋqutiyä” tpu, hiŋuä qumbŋqä, Josepä ique
qänaki äwivändkuwi.
56 Hiŋuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasinqätä, wetqä jinaŋä-weqätä näwinyä
imäkepiyi, hiunji hapä pmeqäŋganji, suqä ätäŋqä duŋi qänaknä ipu, hapä
äpmamiŋuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta aŋgi ävaukqeŋqä**

1 Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqaŋganji, ziŋuä matqäŋganji, apäkä iua nätmatqä
näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä duŋqä äukuwi.
2-3 Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iuŋi mäpmäwänätaŋgi äqumbiyi, yäpä
yäŋgisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itaŋgi äquŋguwi.
4 Qu iiŋä äqumbiyi, kŋuä kuapänä indqänäpu pmetaŋguwäŋga, ämaqä hŋquaqu,
gquä hämänäŋä we-huŋqä ipŋqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi.
5 I tqäuqaŋgiyäŋga, apäkä iua zä ipu, hipeŋuä qua bu epu äpmakuwi. Itaŋga
ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä häŋä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeuŋi,
suŋqä qävqä itqäŋäuä?
6 Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeqä. Mä Galili du yqänä äpmeqäŋga, kukŋuä
etkqeŋqä kŋui aŋgi hiyätŋqeqä.
7 Iqu tiiŋä äyä etkqeqä. ‘Qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueŋi, suqä quvqä imäkqä
iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itaŋga qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hŋquaqu
äwitqe, hŋquququeŋi aŋgi vauniqeqä’ ” ätukiyi.
8 I tquaŋgiyäŋga, iua Jisasi Iqu ätukqeŋqä kŋuä äwimakqe.
9 Iua iuŋi äväma äupiyi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmatqä hiŋuä
äquŋguwiŋqä awä ätukuwi.
10 Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau, kukŋuä
ätukuwä iua, ii tiiŋi. Mäliya Maktälataŋä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu,
itaŋga apäkä huizi iuautä anä äpmamiŋuwä iuatä, iuayi.
11 Apäkä iuauqä kukŋuiŋqe, ämaqä iqua, “Kukŋuä qämä-qämä iŋqä änatqäuä”
kŋuä vqaŋgi, quuvqä maeqiyqä ikuwi.
12 Quuvqä maeqiyqä ipiyitaŋi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, qua ekuwä iuŋqä tnäŋä
äwäqe, qoŋä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witaŋgi äquŋgqe. Iŋganji iqu
nätmatqä iiŋä äqunätäqŋqä kŋuä kuapänä indqänätä, aŋgi äukqe.

Ämaqä hŋquaqu, Emiyasiŋqä äukiyiŋqä†

13 Itaŋga hiunji asä iqueŋi, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋquaqu, aŋä-himqä
hmbinyqä äuminjiyi. Aŋä ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätaŋi, kiŋä namji (11
kilomita).
14 Iquaqu qaŋä äwäsiyäŋganji, nätmatqä eeqänäŋä ii ätimäukqeŋqä kukŋuä
ätqämuinjiyi.
15 Iquaqu yatŋqä iŋgäwätqätaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu iquaqu-täŋä qäqiqi äpätä, qaŋä
anä äumiŋuwi.
16 Iquaqu Jisasi Ique hiŋuä äqunyiyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” kŋuä mindqäŋqä ikiyi.
17 Iŋi Iqu iquaqui tii ätukqe. “Qe qaŋä äpäsiyäŋganji, squä-suaŋqä tätqäŋinyqä?”
Iqu yatŋqä e vqaŋga, iquaquvqä hipeŋui huäqä-huŋqä-quaqu ätqäukiyi.

---

* **24:** Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18 † **24:12** Makä 16:12-13

18 Itaŋi, iquaquisaŋä hŋqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kukŋuä kimaŋi tii ätukqe.
“Ämaqä, aŋä-himqä huitaŋä-huitaŋä Jerusälemäŋi kuapänä äpmeŋuwä iutaŋi,
nätmatqä täŋga ätimäuqeŋqe, Sinä qätä mäwiyqä iŋätanä?” ätukqe.
19 Iqu i tquaŋga, Jisasi Iqu, “Squä nätmatqäwa?” ätukqe.
Iquaqu kimaŋi, “Nätmatqä Jisasi Nasäretqätaŋä Ique äwimeqeŋqä ätqueä”
ätukiyi. “Iqu hiŋuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisä, qokä-apäkä iuqä
hiŋuä iqisä, wäuŋuätä kukŋuätä, yäŋänäqŋqä imäkqä Iqueqä.
20 Neyaqä hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique
päkpŋqä kukŋuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwiŋqätä, Ique zä-huätatä
äuequwiŋqätä, ätätqäŋueä.
21 Kiŋganäŋi ne Ämaqä Iquenyqe, kŋui tiiŋä indqänätuŋque. ‘Ämaqä Tqu, qokä-
apäkä Israitqä iqune aŋgi inätumeqä Iquvqä.’ Itaŋgi kukŋuä hŋqu inänji. Qu Ique
äpäsquwäŋganji, hea hŋquaqu ae äpäwqe, hŋqu täsuänä.
22-23 Iŋi täŋganji, apäkä nesaŋä hnjua, yäuŋuä-yäuŋuä iŋqä inemäkqäuä. Zä-
hiŋuä maqŋqäŋga, qua equwä duŋqä äwäpu, Iqueqä huiwi hiŋuä moquŋqä ipiyi,
ne änemepu tii änatqäuä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä eŋätqä hŋquaqunä äqunäŋunä.
Iquaqu, “Iqu häŋä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäuä.
24 Itaŋga ämaqä nesaŋä hŋqua, qua equwä iuŋqä äupiyi, apäkä iua änatquwä-pa,
e äqunäŋäuä. Iqua Iqueŋi hiŋuä mäquŋquä iqäuä” ätukiyi.
25-26 I tquaŋgiyäŋga, Iqu kimaŋi, “Qeyaqä kŋuä indqäŋqe, hmanjqä” ätukqe.
“Kukŋuä hiŋuä-tqä iqua ätkuwä eeqänäŋi, naqä-qakuä ätimäuqeŋqe, suŋqä
maqŋqä eŋinyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätŋqä ätekqä Iquenyqe,
‘Täŋä-huŋqä tä ganä ämeqe, qänakndaŋi yoqä naqä meniqeqä’ äqäkuwiqä” ätukqe.
27 I ätuäqe, Iqu kukŋuä Mosisi iqutä, hiŋuä-tqä eeqänäŋä iquatä, bukiu
äqiyäuŋuwiŋqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-
kiuäŋqä ätä äqänäŋqeŋqä, qakuä eeqänäŋi ämotquakqe.
28-29 Iŋganji qu aŋä iquaqu pmayŋqä-täŋä qäqiqi ätimäupiyi, Jisasi Iqu äwätŋqä
imäkŋgaŋga, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätŋqä iqäqä-qae, Si yesä anä
pmetuŋqueqä” ätukiyi. I tquaŋgiyäŋga, Iqu iquaqutä anä pmapŋqänä, aŋä yäpä
yäŋgisa äpaqukqe.
30 Qänakŋi, Iqu buayä bŋqä, iquaqutä iquvaŋiu anä äpmapiyi, Iqu buayä ämeqe,
Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘äŋguiqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätŋqä ipäqäkqe.
31 Iqu ävätŋqä iqaŋga, iquaquiyqä hiŋui äŋguä äqänyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä”
näqŋqä ämakiyi. Iŋganji Iqu maqänä imatneqaŋga, iquaqu Iqueŋi, hiŋuä mäquŋquä
ikiyi.
32 E imatneqaŋga, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqäŋganji, Iqu ye kukŋuä äyätapätä,
Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi kukŋuä qakui ämäyätqueqaŋgqäŋga, yeyaqä äwqe,
tä hänaqä eŋqä-pa äyasqeqä” ätŋgiyi.
33 I ätniyi, iquaqu Jerusälemäŋqä aŋgumä maqänä äukiyi. Iqi ätimävi, wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä 11 iquatä, ämaqä huizi iquatä, aquvä äqämbu pmetaŋgä äwimakiyi.
34 Äwimeqaŋgiyäŋga, qu iquaqui, “Naqä-qakuiqä. Naqä Iqu aŋgu ävautä,
Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.
35 Itaŋi, iquaqu nätmatqä eeqänäŋä hänaqä du äwimakqeŋqä awä ätukiyi. Itaŋga
iquaqu, “Ye Iqueŋi, buayä yätapqaŋganä hiŋuä äqunäŋueä” ätukiyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqeŋqä‡

36 Qu kukŋuä i tqämanätqätaŋguwäŋga, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I
ätqäuqe, “Heqä äwqä haŋuä enyänä” ätukqe.
37 I tquaŋga iqua yäuŋuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi.

‡ **24:35** Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Jonä 20:19-23

38 Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä haŋuä miŋqä, kŋuä kuapänä suŋqä indqänäpu
pmeŋäuä?
39 Nyaqä hipaitä, yukitäŋi, hiŋuä qumbiyä. Ii nyinjqä. Nyaqä huiwiu a
äminyiyäpu, näqŋqä mapiyä. Nyi guwä-täŋä, yäŋä-täŋunjqä. Hikuapqä iqua,
iiŋäqua manä” ätukqe.
40 Iqu iiŋä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe.
41 Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quaŋgitiyä?” kŋuä in-
dqänätqätaŋguwäŋga, Iqu, “He buayä hui ämeŋäuä?” ätukqe.
42 Iqu e tquaŋga, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hŋgiŋi, Ique äwikuwi.
43 Iqu ämotauqe, iquauqä hiŋuä iqisa äŋgqe.
44 Iŋgaŋi, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamäŋgaŋi, ‘Kukŋuä eeqänäŋä
Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua
äqäkuwiutäŋi, ii naqä-qakuinä timäuniqeqä’ äyä etmiŋqeqä” ätukqe.
45 Iiŋä ätuäqetaŋi, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäŋqeŋqä qakuä
eeqänäŋiŋqä näqŋqä mapŋqä yätamäkqä äwikqe.
46 Ga tiiŋä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä ätä äqänänä.
‘Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätŋqä ätekqä Iqu, täŋä-huŋqä meŋqiyä. Itaŋga qua
äptepqä duŋi, hiunji hŋquaqu äwitqe, hŋquququeŋi, aŋgi ävauŋqiyä.
47 Itaŋga ämaqä eeqänäŋä iuŋi, qu Iquenyqä awä tpuŋqäuä. Ämaqe, quwqä kŋuä
äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqeŋqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä haŋuä
imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqeŋqätä awä tpuŋqäuä. Kukŋuä awi,
Jerusälemä iu ganä tpuŋqäuä’ ätä äqänänä.
48 He nätmatqä tä hiŋuä äquŋguwiŋqe, awä-tqä-quenä epŋqeqä.
49 Nätmatqä äŋguänäŋä Apiqu etapäniŋqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He,
yäŋänäqŋqä qäukuä haqä yätutaŋi emetqäŋgaŋqä, aŋä-himqä täu pmetpŋqeqä”
ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätuŋqä ätuma ekqeŋqä§

50 Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquaminqä iquauŋi, aŋä Betani iuŋqä ätuma
äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau äŋguä
miwiyätŋqeŋqä tääqä ätukqe.
51 Iqu e ätuäqe ävämeqaŋga, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätuŋqä ätuma qe
ekqe.
52 Iŋgaŋi iqua qoŋä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu,
Jerusälemäŋqä aŋgi äukuwi.
53 Iŋgata-tiŋi, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkqä aŋä ququawiu äpmapu, Goti
Iquenyqä “äŋguiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäumiŋuwi.

§ **24:49** Makä 16:19-20, Wäuŋuiŋqä 1:9-12

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
Jonä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iqueŋqe, “Goti Iqueqä Kukŋuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itaŋga Jonä iqu, tiiŋäŋqä äwiŋgqe. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqŋqä tii hepŋqänänyä. Ämaqä, Goti Iqu kukŋuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune aŋgi inetmetŋqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itaŋga Jonä iqu näqŋqä tii eä, Iqueqä tuwaŋuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämitpqe, qu häŋä hea ique-ique äŋguänä pmeqe mapnuwäŋqä. (20:31 hiŋuä qunyä).

Hiŋuiqäŋi Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kukŋuä Goti Iqutä kiŋganä anä äpmamiŋqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakŋi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi, imäkmiŋqeŋqä ätkqe. Ii ne hiŋuä näqŋqe, tii eatuŋque. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kukŋuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune aŋgi inetmetŋqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itaŋga Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänäŋä di imäkmiŋqä iutaŋä qakuiŋqä-pqe, inä änatkqe. Iutaŋi ne hiŋuä tii ae äyä äqunäŋque. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqäŋqe, mäwiŋqä ikqe.

Itaŋga saptä 13-17 iuŋi, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiuŋqä iqua, a kiqätpŋqä ikuwäŋga, nätmatqä heatqä iŋga ätimäukqeŋqä ätkqe. Iŋganj Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä äpme, iquauŋi, kukŋuä äŋguä hui inä ätumiŋqe. Qänakŋi, himä-wiuŋqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kukŋuä ämitäpu, Iqueŋi zä-huätatä äuekuwi. Itaŋga kukŋuä yäpaki, Jisasi Iqu aŋgi ävauqaŋganj, wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Ique hiŋuä äquŋguwiŋqeyi.

Nätmatqä hŋquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hiŋuä kuapä äqunätuŋque, ii qokä-apäkä iuqä suqä häŋä pmapŋqä dutaŋi, Jisasi Iqu kukŋuä ktqä eŋqä-pa ätkqeyi. Iŋi kukŋui, yuŋuiŋqä, eqeŋqä, bretqeŋqä, we-huŋqeŋqä, guä wainqeŋqä, itaŋga, sipsipqä miqeŋqe, ne hiŋuä äqunätquŋu.

Kukŋuä häŋä-pmeqä-täŋiŋqä

1 Qua tqu mimäkqä änyä etaŋganj, Kukŋuä Iqu ganä äpmamiŋqe. Itaŋga Kukŋuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmamiŋqe. Kukŋuä Iqu, Goti Hanjuwä Inäŋä-quvi.
2 Aiŋga nätmatqä mimäkqä änyä etaŋganj, Kukŋuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutäŋi anä äpmamiŋqe.
3 Iiŋä etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqäŋganj, nätmatqä eeqänäŋä Kukŋuä Iquesanä imäkkqe. Hänaqä huiziutaŋi, nätmatqä hui, mimäkqä pa ikqe.
4 Iiŋä etaŋgi Kukŋuä Iqu, häŋä-pmeqä quatä Iquvi. Itaŋga häŋä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-huŋqä Vqä Iquvi.
5 We-huŋqä Iqu, hea witaŋgqeuŋi, we eumäkätqätaŋga, hea iqu, Iqueŋi mämäwqätäuqä itŋqe.
6 Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hŋque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi.
7 Jonä iqu iŋganj, We-huŋqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquaŋgi, qu iqueä kukŋui qätä äwiyäpu, We-huŋqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqeŋqä äpkqe.
8 Jonä iqu We-huŋqä Iqu maetqe, iqu We-huŋqä Iquenyqä awä tuätŋqä iquvi.

9 I tätqätaŋgaŋi, We-huŋqä naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänäŋä we wumäkquätŋqä
Iqu, qua täuŋqä pätŋqä imiŋqe.
10 Kukŋuä Iqu qua täu äpmeŋqe, qua tqu Goti Hanjuwä Iqu Kukŋuä Iquesanä qäyä
imäkkqäŋqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukŋuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi.
11 Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqaŋgi, quvämaqä iqua, Iqueŋi mitmeqä danä ikuwi.
12 Iŋäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquauŋi, Kukŋuä Iqu qu Goti
Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupŋqä imäkkqe.
13 Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hiŋgi ämaqä qua täutaŋä hŋqu
hemeqaŋgi ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkqaŋgi ätimäuquwi.
14 Kukŋuä Iqu, täkä ämaqä ne eŋqä-paŋä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmamiŋqe.
Iqu ämaqeŋqä kuapä äwinyätä äŋguä Iwimäkqä-qu eä, itaŋga naqä-qakuänäŋiŋqä
Motqueqä Iquvi. Itaŋga Ymeqä Kiuänäŋä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yäŋänäqŋqä
ämeqäqä di, ne hiŋuä äqunäŋque.
15 Iiŋä etaŋgi, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Maŋä yäŋänäqŋqä tii ätukqe.
“ ‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätŋqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeuŋi ämäwqätäuŋqiyä’
etätŋqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätŋqe, quati tiiŋä etaŋgiyi. Nyi nipai
manyinyquäŋgaŋi, Iqu äpmamiŋqeqä” ätukqe.
16 Iqu ämaqeuŋqä kuapä äwinyätä äŋguä Iwimäkqä-qu eä, neŋi nätmatqä
äŋguänäŋi, tätä änätapätqäuä.
17 Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä
Iqueqä ämaqeŋqä äwinyätä äŋguä iwimäkqeŋqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuiŋqätä
näqŋqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä Iquesa
ämeque.
18 Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueŋi hiŋuä ae äqunätqäŋuwä hmanji. Iŋi Iqu
Goti eä, Ymeqä Hŋqunäŋä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neŋi Goti Hanjuwä Iquenyqä
ämänätqueqi.

*Jonä asŋä-qäyqä iqueŋqä**

19 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti
Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hŋquatä itaŋga, Iqueqä aŋiu wäuŋuä imäkqä
hŋquatä, Jonä iqueŋi, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatŋqä wipŋqä, Jerusälemäta
dowatqaŋguwäŋga, Jonä iqu awä tii ätukqe.
20 Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätŋqä Goti
Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.
21 “Iŋi si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatŋqä äwikuwi.
I tquaŋguwäŋga, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.
“Iŋi Mosisi iqu hiŋuä-tqä hŋquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu
yatŋqä vqaŋguwäŋga, iqu “Oeyä” ätukqe.
22 Iqu “Oeyä” i tquaŋgaŋi, “Ämaqä ne änandowatquwä iquau aŋgumä äwätanä
tuatuŋqueŋqe, si tqukiyi? Iŋi si tqä-täuŋqe, äänä ttŋqäwä?” ätukuwi.
23 I tquaŋguwäŋga, Jonä iqu kukŋuä hiŋuä-tqä Asayä iqu ätkqeuŋi, ämetä ätukqe.
*“Nyi ämaqä aŋä avqŋqä imda maŋä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä
imäkpiyä’ tqä iqunjqä.”*‡
24-25 I tquaŋguwäŋgaŋi, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueŋi yatŋqä ämipu tii
ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eäŋnä, Laisa iquki maeqä eäŋnä, itaŋga hiŋuä-tqä
iquki maeqä eäŋi, iŋi si ämaqä asŋi, suŋqä qäyätqäŋinyä?” ätukuwi.
26 I tquaŋguwäŋga Jonä iqu, “Nyi asŋi, eqetä äqäyätqäŋänä. Iŋäqe, heyaqä awä
iqiŋi, hŋqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqŋqä eäŋäuä.

---

* **1:18** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † **1:21** Kukŋuä-suqä 18:15, 18 ‡ **1:23** Asayä 40:3

27 Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätŋqä Iquvi. Itaŋga Iqueä yukä muasmäŋqä
quvätmŋqe, nyi äŋguänäŋunä maeqä iŋänä” ätukqe.
28 Kukŋuä iiŋi, eqä Jotänä yätäqä näŋgisa aŋä-himqä Betani iu ätŋguwi. Iqiŋi,
Jonä iqu ämaqä asŋä äqämiŋqe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

29 Kukŋuä i ätŋguwä awiŋgaŋi, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pqaŋgi äqunäqe,
“Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutaŋä iquauqä suqä quvqä huätä
mamäuqä Iqu, Täsqukänä” ätukqe.
30 “ ‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätŋqä Iqu, Iqueä yoqe nyaqeuŋi ämäwqätäunä’
ätätmä, itaŋga ‘Nyi nipai manyinyquäŋgaŋi, Iqu ganä äpmamiŋqeqä’ ätätŋqä Iqu,
nyi Ämaqä Tquenyqä ätätŋqeqä” ätukqe.
31 “Ämaqä Tquenyqe nyi maqŋqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näqŋqä
hipŋqeŋqä äpätmä, eqetä asŋi i äqäyätqäŋänä” ätukqe.
32 Jonä iqu iqueqä hiŋuitä hiŋuä äquŋgqeŋqä, “Qäukuä yätutaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu
yŋŋä-heeqä eŋqä-pa äpäqe, Iqutä pmeqaŋgi§ äqunäŋqeqä” ätukqe.
33 “Ämaqä Tquenyqe nyi änyä maqŋqä ekqä-qe, nyi asŋi eqetä qämqä
änändowatkqä Iqu tii ändkqe. ‘Si tqä hiŋuitä Dŋä Äŋguä Iqu äpätä, ämaqä hŋqutä
pmeqaŋgi äqunäŋi, Ämaqä ii Qäqu, ämaqeu Dŋä Äŋguä Iqutänä asŋä qiyäniŋqe,
Qäqueyqä,’ ändkqeqä” ätukqe.
34 “Nyi ŋqä hiŋuitä hiŋuä äqunäŋqä etaŋgi, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä
Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukqe.

Ämaqä hŋqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiŋqä

35-36 Aŋgumä awiŋga-mändaŋi, Jonä iqu iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
hŋquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqaŋgi äqunäqe, “Goti Hanjuwä
Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Näŋqiyqukuänä” ätukqe.
37 Itaŋi wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquaqu i tqaŋgi äwiyi, iquaqu Jisasi Ique
qänaki äwivändkiyi.
38 Iŋgaŋi Jisasi Iqu qänaki hiŋuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä
wivändätaŋginyä äqunäqe, “Qe suŋqä qeŋgaŋgikä?” ätukqe.
I tquaŋga iquaqu, “Lapai iquki, si äŋgi äpmanä ikitqäŋinyä?” ätukiyi. Kukŋuä
‘Lapaiqä’ ätnäŋqä tqu, ‘Näqŋqä-vqä iqukiyä’ ätnä.
39 I tquaŋgiyäŋga, Iqu iquaquiŋi, “Qe Nyi äpmeŋqeuŋi, hiŋuä qunyiyäŋqänä
äwanä” ätukqe.
I tqaŋgi äwiyi, 4 klokä iuŋi, iquaqu Iqutä äupiyi, Iqu äpmamiŋqeuŋi hiŋuä
äqunäsinyä, hiunji iqueŋi Iqutä äpmakiyi.
40 Jonä iqu i tqaŋgi äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqu, hŋqu Endru
iquvi, Saimonä Pitä iqueqä käta-käŋguequ.
41 Endru iqu Jisasi Iqueŋi äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsayä
iqueŋi hiŋuä äqunäŋunä” ätukqe. Kukŋuä Mäsayä ätnäŋqä iqu, ‘Kraisi ne
ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä iqueqä’ ätnä.
42 I ätuäqe, Endru iqu iqueŋi Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä
tniqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätmiŋuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondŋqeqä” ätukqe. Yoqä
iiŋi, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hŋquaqui tääqä ätuätumakqeŋqä

§ **1:32** Matiu 3:16; Makä 1:10; Lukä 3:22

43 Awiŋganji, Jisasi Iqu Galiliŋqä wätŋqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe,
iquenji, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.
44 Pilipä iqu anjä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Iŋi Endrutä, Pitätä, anjä asitanjä
iquaquvi.
45 Itanga Pilipä iqu, Nataniyoli iquenqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä
kukŋuä-suqenqä ätnä qänätanggä iu, ämaqä hŋquenyqä äqäkqe. Itanga hiŋuä-tqä-
pqä iqua, asä iquenyqä tuwanjuä äqiyekuwi. Ämaqä iquenji ae ämäqumuequnä. Iqu
Jisasi, Josepä iqueqä hikŋä, anjä Nasäretqä-tanjä-queqä” ätukqe.
46 I tquanga Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anjä Nasäretqätanji, nätmatqä äŋguä hui
timäuŋqutiyä?” ätukqe.
I tquanga, Pilipä iqu, “Si äpätnä hiŋuä qunyä” ätukqe.
47 Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetŋqä iqanggi äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä
naqä-qakui täsqukänä. Iqu suqä quanggä di, mimäkqueqä” ätukqe.
48 I tquanga, Nataniyoli iqu, “Iŋi Si nyinyqe, näqŋqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä,
Jisasi Iquenji yatŋqä äwikqe.
Yatŋqä e vqanganji, Jisasi Iqu iquenji, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetŋqä
iqanganji, Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanggnä äkqänäŋqeqä.”
49 I tquanganji, Nataniyoli iqu, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki
eänä, itanga Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.
50 I tquanga, Jisasi Iqu, “Nyi siŋi, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanggnä
äkqänäŋqeqä’ ktqanggqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iiŋä äktqe, ii wäŋqe. Nätmatqä
naqänäŋä hŋquauŋi, si qänaki hiŋuä qundŋqinyä” ätukqe.
51 Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qŋqanjä
äutänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä eŋätqä iqua, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa
äyäpu, äpäpu itqätanggpi, qumbŋqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqeŋqä

1 Awiŋgatanjä huiziuŋi, anjä-himqä Kana, qua Galili iuŋi, qokä-apäkä hiyaqu
ämanyiyŋqä iqanginyä, Jisasi Iqueqä känae iu äpmamiŋqe.
2 Itanga Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, i manganginyä
iuŋqä kukŋuä tquanggä, iqua-pqe iu anä äpmamiŋuwi.
3 Wainqä-eqe qäpu hiqanga, Jisasi Iqueqä känae, “Qu wainqä-eqe qäpu äŋgäuä”
ätukqe.
4 I tquanganji, Jisasi Iqu, “Naye, si iiŋi suŋqä dnyä? Ŋqä ii imäkqeŋqe, änyänjqä”
ätukqe.
5 Iŋganji Iqueqä känae wäuŋuä imäkqä iquauŋi, “He Iqu hetqanggutqeunä
imäkpiyä” ätukqe.
6 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä suqä hŋqu tiinji. Goti Iqueqä
hiŋuä iqi äŋguä hipŋqä diŋqe, qu asŋä äqänäpu akiyä änymiŋuwi. Eqetäŋi, iiŋä
imäkmbŋqe, hikiu iquqonämäupu, eqä-häkä imäkkuwä 6 iqi ätqäumiŋuwi. Eqä-
häkä iiŋä hŋqu iomäupqe, ämaqä hŋqu kiqä-kiuänä mämeqe, 100 litä-quayi.
7 Känae i tquanga, Jisasi Iqu wäuŋuä imäkqä iquauŋi, “He häkä tquau eqä
equatimepiyä” ätukqe. I tquanga, iqua häkä iquauŋi, manguä equatimäukuwi.
8 Iqua eqä i iomeqanguwäŋga, Jisasi Iqu, “He täŋganji eqä hui iopu, ämaqä ymisanjä
miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanga, iqua Iqu tquanggqä-pa ikuwi.

9 Iŋganı aaŋä eqe, wainqä heqaŋgi, ämaqä ymisaŋä miqä iqu yamwiqä ikqe.
Wäuŋuä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqaŋgqeŋqä näqŋqä etaŋguwä-
qe, ymisaŋä miqä iqu maqŋqä eä, iqu ämaqä apäkä meqaŋgqä ique kukŋuä
ätuätumeqe, tii ätukqe.
10 “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä äŋguänäŋı, ganä maepnä. Itaŋga qu eqä kuapänä
änäpu, hiqiiyqä heqaŋguwäŋga, wainqä-eqä huizi di iŋga mapŋqänänyä. Iiŋä qäyä
etaŋgi, si wainqä-eqä äŋguänäŋä zä eŋı, täŋga äyä ämaenyä” ätukqe.
11 Nätmatqä ämaqä hui mimäkqä imiŋuwi, Jisasi Iqu aŋä-himqä Kana, qua Galili
iuŋı, i qe imäkätä, Iqueqä yäŋänäqŋqe ämotquetä ipäqäkqe. I äqumbiyi, Iqueqä
wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.
12 Jisasi Iqu i imäkäqetaŋı, Iqutä, känaisä, käŋguäkatä itaŋga Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iquatäŋı, qu aŋä Kapänamäŋqä äwäkuwi. Itaŋga qu iqiŋı, hiunji
hatŋä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä aŋı jänä imäkkqeŋqä**

13 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä hiunji naqänäŋä, Pasopa
ätätqäŋuwä iqu qäqi etaŋgi, Jisasi Iqu Jerusälemäŋqä ekqe.
14 Äyäqe, iqiŋı Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iqiŋı,
ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itaŋga yŋŋä-heeqä-sua mbqäŋqä imäkäpu,
ga hŋqua quamä äpmapu mbqä yaŋä nyätqätaŋgä äquŋgqe.
15 Iiŋä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyäkoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-
imäkqä aŋä iutaŋı eeqänäŋä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä
qäsänji. Itaŋga ämaqä mbqä huitaŋı tŋäŋqä imäkäpu vätqätaŋguwä iquauä mbqe
bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwaŋä ämamäukqe.
16 I itä, ämaqä yŋŋä-heeqä mbqäŋqä imäkätqätaŋguwä iquauŋı, “Täqiŋı huätä
äma äupiyä. Ŋqä Apiqueä aŋı, he mbqä meqä aŋä mimäkqä pambiyä” ätukqe.
17 Jisasi Iqu i imäkqaŋga, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, Goti Hanjuwä
Iqueqä bukä iuŋı, *“Goti Hanjuwä Iquki, saqä aŋiŋqä kuapänä änyinätäqe, nyaqä yäpä
tämŋı änä manyimäŋqä iqiyä”*† tnätaŋgqeŋqä kŋuä äwikqe.
18 Jisasi Iqu i imäkqaŋgqeŋqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä
naqä iqua, Iqueŋı, “Si nätmatqä ämaqä mimäkqä di äki imäktŋqäwä? Si nätmatqä
imäkŋä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.
19 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä aŋä tque huätä
äpnemäpqe, aŋgumŋı Nyi hiunji hŋquaqu-hŋquenyä mätmqänä.”
20 I tquaŋga, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä aŋä tque mätätqätaŋgä
quväukuä 46 ämäwqätäukqä eŋqe, Si ‘Nyi aŋgumŋı hiunji hŋquaqu-hŋquenyä
mätmqänä-qe,’ änäänqä tnyä?” ätukuwi.
21 Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwiŋqä
ätkqe.
22 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, kukŋuä i ätukqä iquenyqe, hui
äwinymiŋqä-qe, Jisasi Iqu qua buta häŋä vauqaŋga, qu kŋuä iŋga äwikqe. Iŋganı
iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätaŋgqeŋqätä, Jisasi Iqu ätkqeŋqätäŋı, quuvqä
eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeqä suqeŋqä näqŋqä ekqeŋqä

23 Israitqä iqua hiunji naqä Pasopaŋga, ämaqä kuapänäŋı, Jisasi Iqu Jerusälemä
iqi äpme, hiqŋqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätaŋgi äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä
eqäkuwi.

---

* **2:12** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † **2:17** Apqä Bukä 69:9

24 I iqaŋguwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänäŋäŋqä näqŋqä äŋguänäŋä eäqä-qae,
Iqu quŋqä quuvqä maeqiyqä ikqe.
25 Jisasi Iqueŋi, ämaqä hŋqu-pqe ämaqä hŋqueŋqe, ‘Iinjqä-iinjqe’ mätquä yänä.
Iqu ämaqeuqä suqä eeqänäŋiŋqe näqŋqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqutä, kukŋuä ätŋgiyiŋqä

1 Parisi iquautaŋä hŋqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu
hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautaŋä hŋquvi.
2 Iqu Jisasi Iquenyqä heatqäŋga äpäqe, “Näqŋqä-vqä Iquki, ne näqŋqe, si näqŋqä
motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä” ätuätä, tii ätukqe. “Ämaqä
hŋqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäŋi Si imäkätqäŋä-paŋä iiŋi, mimäkqä danä
yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqutä anä sätäti, i imäkäŋqiyä” ätukqe.
3 I tquaŋga, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänäŋä ktmqeqä. Ämaqä hŋqu,
aŋgumä* ymeqä däŋä hayuqä ii eŋqä-paŋä mimäŋqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä
miqä duŋi, hiŋuä mäquŋquä danä iquäŋqiyä” ätukqe.
4 Itaŋi Nekitimäsi iqu yatŋqä tii äwikqe. “Iqu ae ämaqä naqä qoyaŋä eŋqe,
ymeqä däŋä hayuqä ii eŋqä-paŋi, äänä itä imänätŋqäwä? Iqu känai iqueŋi aŋgumä
nyuetŋqä diŋqe, känäwä äwqä imŋi aŋgumä mamŋqä yäŋqiyä” ätukqe.
5 Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänäŋä ktmqeqä” ätukqe. “Ämaqä hŋqu
eqetä, itaŋga Dŋä Äŋguä Iquesatä, ymeqä däŋä hayuqä eŋqä-paŋä mimäŋqä itqe,
iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duŋi mäpeyqä danä iquäŋqiyä.
6 Ämaqä huiwiqu änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Iŋäqe Dŋä Äŋguä Iqu änyuetqe, iqu
quuvqä-quvi.
7 Si Nyaqä kukŋui, ‘He aŋgumä ymeqä däŋä imämbŋqeqä’ tqaŋgqeŋqä, yäuŋuä
miqä isŋqeqä.
8 Yuŋuä kiqä äwinyätaŋgqä du äqunätä, huuwqä tqaŋgqenä äwiyätnäŋganj,
äŋgisa äpätä, äŋgi äwqutiyä-qe, si maqŋqä esnä. Iŋi ämaqä Dŋä Äŋguä Iqu
änyueqäqe, qu eeqä asänäŋä iiŋiqä” ätukqe.
9 Ii tquaŋga, Nekitimäsi iqu, “Si e ätŋi, änääŋqä tnyä?” ätuätä yatŋqä äwikqe.
10 Yatŋqä i vqaŋga Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauqä näqŋqä motquequki
eŋi, nätmatqä täŋqe näqŋqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe.
11 “Nyi naqä-qakuänäŋä ktmqe. Ne näqŋqä eanä hiŋuä äqunätuŋquä duŋqä
etätqäŋu. Iŋäqe he neyaqä kukŋuä duŋi, naqä-qakuä mimäkqä iqäuä.
12 Nyi nätmatqä qua täuŋiŋqä tqaŋgqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi
nätmatqä qäukuä yätuŋiŋqä hetqaŋgundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpŋqäwä?
13 Ämaqä hŋqu qäukuä yätuŋqä mäyqä iŋqe. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunä,
qäukuä yätu äpme äpqeqä.
14-15 Iŋi ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänäŋä iqua, häŋä hea ique-ique pmeqe
mapnuwä diŋqe, ii tiinji. Aŋä avqŋqä imä, Mosisi iqu qämakä imäkätä, zä imasätä,
äma äpekqä-pa,† Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueŋi, qu i äma pepŋqäuä” ätukqe.
16 “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täuŋiŋqä huäqä kiiŋä wuŋganj, Iqu Iqueqä
Ymeqä Kiuänäŋä Ique äwikqe. Ga iŋi, ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe,
qu eeqänä qui mimäkŋqä danä, häŋä hea ique-ique pmeqe mapnuwi.
17 Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueŋi, ämaqä qua täuŋä iuqä suqä quvqe
iwäsäutŋqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquauŋi häŋä iqumuatätŋqä ändowatkqe.

---

* **3:3** Kukŋuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiqä quati hŋquaquvi. Hŋqu ‘aŋgumä’, huiziqu ‘haqä yätuta’. Hiqŋqä 3:7 iuŋä-pqeyi. † **3:14-15** A Täuqä 21:9

18 Itaŋga ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämitpqe,
iquauŋi suqä quvqeŋqä miwäsäuqä yäniqe. Itaŋga ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä
Iqueqä Ymeqä Kiuänäŋä Iqueqä yoqeŋqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquauŋi iuta
suqä quvqeŋqä ae iwäsäuä.
19 We-huŋqä Iqu qua täuŋqä qäyä äpqaŋgqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyiŋqä
We-huŋqä Iqueŋi tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä iŋiuta iwäsäunä.
20 Ämaqä suqä quvqä imäkätqäŋuwä iqua, suqä quvqe ätnäŋäqi äti witŋqä
etaŋgqeŋqä, qu eeqänäŋi, We-huŋqä Iquenyqä mäwiŋgaŋguti, Iquenyqä mapqä
ipnä.
21 Iŋäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqäŋuwä iqua, quwqä
wäuŋui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqaŋgpqe, ätnäŋäqi äti timäutŋqänä, We-huŋqä
Iquenyqe äppŋqäuä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeŋqä

22 Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä qua Jutiya iuŋqä
äupiyi, iqiŋi qu ämaqä asŋä äqiyäpu äpmamiŋuwi.
23-24 Iŋganj Jonä iqu guä änyä pmetŋqäŋga, iqu-pqe aŋä-himqä Ainonä, Salimä-
täŋä qäqiqi, ämaqä asŋä äqämiŋqe. Iqiŋi eqä kuapä pätqätaŋgi, ämaqä kuapänä
iquenyqä äpäpu asŋä ämamiŋuwi.
25 Hiunji hŋqueŋi, Jonä iqueqä ämotquamiŋqä hŋquatä, Israitqä huizi hŋqutä,
suqä eqetä akiyä änymiŋuwä iquenyqä kukŋuä näŋi-täqi ämamäumiŋuwi.
26 Iiŋä ipiyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqŋqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique
yätäqä näŋgisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itaŋga Iquenyqä ‘Iiŋä-iiŋäqueqä’ ätmiŋä
Iqu, täŋganj ämaqä asŋä qäyqaŋgi, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäuä” ätukuwi.
27 I tquaŋguwäŋga Jonä iqu, “Ämaqä hŋqu nätmatqä hui hiŋgi mämeqä danä
yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqaŋgutqenä ämenä.
28 ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäuŋuä ikqä iqunä
maetqenä. Nyi Iquenyqä hiŋuiqä änändowatqä iqunjqä’ tqaŋgqe, hiqä-hiuä qätä
äyä änyikuwiqä.
29 Ämaqä hŋqu apäkä tuwakŋä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Iŋäqe ämaqä
apäkä metŋqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqaŋgqä iqueqä quväki qätä
äwiyäqäŋganj, iqu yeeqänäŋä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aaŋä naqänäŋä asä iiŋiqä.
30 Nyi yoqä maeqä quvqä hiqaŋga, Iqu ämaŋqutäutä, yoqä-täŋä hiäŋqiyä” ätukqe.
31 “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquauŋi ämäwqätäunä. Itaŋga
ämaqä qua täutaŋä iqu, iqu täutaŋä-qu eä, kukŋui nätmatqä qua täutaŋiŋqä tänä.
Iŋäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänäŋi ämäwqätäunä.
32 Iqu hiŋuä äqunätä, qätä äwiyätŋqä iu qäyä ätqaŋgi, qu Iqueä kukŋui naqä-
qakuä mimäkqä danä itqäŋäuä.
33 Iŋäqe ämaqä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquauŋi,
Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui naqä-qakuänäŋä etaŋgi ämotquenä.
34 Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowatqäqä Iqueŋi, Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique
aaŋä kuapänäŋä vqaŋgqetaŋi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui awä tänä.
35 Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä wiŋgaŋgi, ga Iqu nätmatqä eeqänäŋi
Iqueä hipa iqi ekqe.
36 Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, häŋä hea ique-ique pmeqe
äme. Iŋäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, häŋä-pmeqe
mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqutä hea ique-ique witäŋqiyä”
ätukqe.‡

‡ **3:36** Ämaqä näqŋqä-täŋä hui, kŋuä tiiŋä indqänätqäŋä Hiqŋqä 31-36 iuŋi, Jonä asŋä-qäyqä iqueqä kukŋuä ma, Jonä tuwaŋuä äqäkqä iqueqeqä.

4

Jisasi Iqu, Jutiyaŋi äväma äukqeŋqä

1-3 Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iqueŋi ämäwqätäutä, iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua kuapänäŋä eäpu, asŋi iqueqä hipa iuta ämetqäŋä” tqaŋgä
äwikuwi. Iquenyqä iiŋä ätmiŋuwä-qe, ämaqe asŋi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iqua äqämiŋuwi. I tqaŋgä qätä äwiyäqetaŋi, Iqu qua Jutiyaŋi
äväma, aŋgumä qua Galili iuŋqä äukqe.
4 I äwätäqäŋgaŋi hänaqe, qua Sämaliya, aŋä-täŋä iu wätŋqä indqänätä, äukqe.
5 Iu äwätäqäŋgaŋi, Sämaliya pmeqä iquauä aŋä-himqä hŋqu, yoqe ‘Sikauä’
ätmiŋuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hikŋä Josepä ique äwikqä-täŋä
qäqiqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyataŋä huisä, kukŋuä ätkiyiŋqä

6-8 Mäptqe awänä pmetaŋga, Jisasi Iqu hänaqe qaŋä imiŋqeŋqä yäŋä-a täŋäŋqä
hapä äpmamiŋqe. Jekopä iqu eqäŋqä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkäŋqä iqi
hapä äpmamiŋqe. Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, buayä mbqäŋqä aŋä-
himqä duŋqä äukuwi. Iqu i pmetaŋgaŋi, apäkä Sämaliyataŋä hui eqä euätŋqä
pqaŋga, Jisasi Iqu iiŋi, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqe.
9 I tquaŋga, ii ämävauqe, “Nyi Sämaliyataŋinyä etaŋgä, si Israitqä Jerusälemä
iu hiqäva äqäyätqäŋuwä iutaŋä-quki eäŋi, si nyiŋi, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätätnä,
yatŋqä änääŋqä nyinyä?” ätukqe. Kukŋuä iiŋi, Israitqä Jerusälemä iu Goti
Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiŋuwä iqua, Sämaliya iquatäŋi naqä-huinyä mäpmeqä
imiŋuwä etaŋgi, i ätukqe.
10 Ii i tquaŋgaŋi, Jisasi Iqu iiŋi tii ätukqe. “Si nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu
qanyinä vqeŋqä maqŋqä eŋinyä. Itaŋga Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätŋqä
Iquenyqä-pqe, maqŋqä eŋinyä. Si näqŋqä eänä, Ique yatŋqä vqaŋgtqe, Iqu eqä
häŋä-pmeqe ktapäŋqiyä” ätukqe.
11 I tquaŋga ii, “Naqä Iqukiyä, quae kiŋä mämä äptnä, eqe mämä eŋqe, ga Si eqä-
häkä-pqä mämeqä danä iŋi, eqä häŋä-pmeqe äkŋgisa iutŋqäwä?” ätukqe.
12 I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu
äŋgqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änmiŋuwi. Itaŋga kaqä-
kawukäne änätapkqä Jekopä iqueŋi, si ämäwqätäunyä?”
13 Iŋgaŋi Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, aŋgumä eqäŋqä quväkä ye
vquäŋqiyä.
14 Iŋäqe ämaqä, eqä Nyi vqaŋgundi änätqä iqu, aŋgumä eqäŋqä quväkä ye mävqä
iquänä. Itaŋga eqä Nyi äwimqä iiŋi, ämaqä iquesaŋi eqä esquä eŋqä-pa, hea ique-
ique esuätä, itaŋga häŋä hea ique-ique pmeqe vqäŋqeqä” ätukqe.
15 I tquaŋgaŋi, ii Iqueŋi, “Naqä Iquki, eqä ätŋi, yqä dapiyä. Nyi eqäŋqä quväkä ye
manyiyqaŋguti, nyi aŋgumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.
16 Iŋgaŋi Iqu iiŋi, “Tqä qokique kukŋuä ätuätnä, asä täqinyqä ätuma ptŋqänä uvä”
ätukqe.
17 I tquaŋga, ii “Nyi qokä mäeqinjqä” ätukqe.
Iwä Iqu, “Kukŋuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe.
18 “Si ämaqä hipa hŋgiŋä eeqänäŋä iu ämuannä, itaŋga ämaqä täŋga anä
äpmeŋiyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eäŋä-qae, iŋi si naqä-qakuänäŋä
ätnyä” ätukqe.
19 I tquaŋgaŋi apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hiŋuä-tquki äkqänäŋänä.
20 Ne Sämaliyataŋä iquneqä awäkiqua, Goti Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäupu,
Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqäŋqä aquvi, qoqoŋä tquesa qänätqätaŋgä, he Israitqä

huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqäŋqä aquvi, Jerusälemä iunä qäŋgpŋqä,’ ätätqäŋäuä” ätukqe.
21 Ga Iqu iiŋi, “Apäkä iiki, si nyaqä kukŋui naqä-qakuänäŋä imäkiyä. Hiunji, ämaqe Apique qoŋä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqoŋä tquesänä-pqä, itaŋga Jerusälemä dutänä-pqä maqŋqäŋqä iqu ätimäuŋqiyä” ätukqe.
22 “He Sämaliyataŋä iquenä, Goti, Ique qoŋä äwoktäutqäŋuwä Iquenyqe, näqŋqä maeqä ipu hiŋgi itqäŋuwiqä. Ne Israitqä iutaŋä, Jerusälemä iu ituŋquä iquneŋi, Goti, ne qoŋä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutuŋquä Iquenyqe, näqŋqä eanä itquŋunä. Äpäkoŋqä witaŋgi häŋä iqumuatqeŋqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä.
23 Iŋäqe hiunji hŋqu timäutŋqä itŋqe, ae qe ätimäuqi. Iŋi ämaqä, Apique qoŋä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänäŋä mamäupŋqä iqua, qu Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqueä yäŋänäqŋqä ditä, suqä naqä-qakuänäŋitäŋi, iiŋä ipnä. Ämaqe, iiŋä iqäŋqe, Apiqu äwinyänä.
24 Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu eŋqä-qae, ämaqä, Ique qoŋä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupŋqä iqua, qu Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqueä yäŋänäqŋqetä, suqä naqä-qakuänäŋitä, iiŋä ipŋqeqä” ätukqe.
25 Iŋganŋi apäkä ii Iqueŋi, “Nyi näqŋqä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä Iqu äpäŋqiyä. Iqu äpätäqäŋganŋi ‘Nätmatqä eeqänäŋä iiŋä-iiŋiqä’ natäŋqiyä” ätukqe.
26 I tquaŋganŋi, Iqu iiŋi, “Kukŋuä äktätŋqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqäŋänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayäŋqätä, wäuŋuäŋqätä, ätkqeŋqä

27 I tuätqätaŋganŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua aŋgumä ätimäupiyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätaŋginyä äqumbiyi, iqua yäuŋuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hŋqu-pqe, “Si suŋqä kiŋganŋgikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iiŋi suŋqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatŋqä miqä ikuwi.
28 Iŋganŋi apäkä ii, iiyqä eqä-häki iqi emä, aŋgumä aŋä-himqä duŋqä äwäqe, ämaqeuŋi tii ätukqe.
29 “Ämaqä nätmatqä nyi imäkätŋqeŋqä eeqänäŋä ändqäqä Ique, hiŋuä qumbŋqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqeu ämitŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäuŋuä ikqä Iqu heqänäŋiqä?” ätukqe.
30 I tquaŋganŋi, qu aŋä dutaŋi äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäukuwi.
31 Apäkä ii, i äväma uwqaŋganŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua Jisasi Iqueŋi, “Näqŋqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätumiŋuwi.
32 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu iquauŋi, “Nyi buayä he änyä maqŋqä etaŋguwä hui-täŋunjqä” ätukqe.
33 Ga iqua, “Iqueŋi, ämaqä hui buayä äma ävqäuä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatŋqä iŋguwi.
34 Yatŋqä i iŋgäwqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiŋqä iunä qänaknä itmä, itaŋga Iqueqä wäuŋuä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe.
35 “He ymisaŋä yäuä iqaŋguti mapŋqe, tii ätätqäŋä. ‘Qaŋui hŋquaqu-hŋquaqu änänjqä.’ He i ätätqäŋuwä-qe, Nyi ‘He wäuŋuä iuŋi, hiŋuä yasämä qumbŋqä’ etqänä. Täŋganŋi ymisaŋi ämapŋqe, ae yäuä iqäwänä.
36 Ymisaŋi yäuä etaŋgi, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itaŋga iqu ymisaŋä iiŋi, häŋä hea ique-ique pmeqä duŋqä aquvä äqiyänä. Ga ymisaŋä vowä qutqä iqutä, ymisaŋä meqä iqutä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä.

37 Iiŋä etaŋgi ämaqeuqä kukŋuä tqu, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisaŋä vowä ämaqä
hŋqu iqaŋguti, itaŋga ämeqe, ämaqä hŋquvqä’ tpnä.
38 Nyi he wäuŋuä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iuŋqä ymisaŋä mapŋqä
endowatkqeqä. Wäuŋui, ämaqä hŋqua dŋä-huqä ikuwä iu, he ymisaŋä qanyinä
mapŋqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyataŋä iquauŋqä

39 Ämaqä Sämaliyataŋä aŋä-himqä Sika iu pmeqä kuapänäŋi, apäkä ii Jisasi
Iquenyqe, “Iqu nätmatqä nyi imäkätŋqeŋqä eeqänäŋä ändqiyä” tqaŋgqeta, Jisasi
Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.
40 Iwä iqua Ique äwimapiyi, “Si nesä pmayä” tquaŋgä, Iqu qutäŋi hiunji hŋquaqu
äpmakqe.
41-42 Iqu kukŋuä vqaŋgqetaŋi, ämaqä kuapänäŋä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iiŋi
tii ätukuwi. “Si änatŋä iunä maetqe, täŋganŋi neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä
eqiyqunä. Ne näqŋqe, Iqu ämaqä qua täutaŋiu Häŋä Iqumuatqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galiliŋqä äukqeŋqä

43 Jisasi Iqu iqiŋi hiunji hŋquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliuŋqä äukqe.
44 Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiŋuä-tqä quwqä aŋä-himqä iutaŋä
iquenyqe, qu ‘äŋguä-queqä’ matqä ipŋqäuä.”
45 Iŋäqe hiunji naqä Pasopaŋga ymisaŋä imäkqaŋguwäŋganŋi, Galili pmeqe
Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmatqä iqi imäkätqätaŋgqe hiŋuä äquŋguwi.
Iutaŋi, Iqu Galili du timäuqaŋganŋi, qu Iqueŋi yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hŋqueqä ymeqe, äŋguä iwimäkikqeŋqä

46 Galili duŋi, Jisasi Iqu aŋä-himqä Kanaŋi, aaŋä eqe wainqä imäkkqä iuŋqä äukqe.
Iŋganŋi, ämiqä naqä iqueqä wäuŋuä miqä hŋqueqä ymeqe, aŋä-himqä Kapänamäŋi,
täŋä-yaqä äwämiŋqe.
47 Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyataŋi Galiliŋqä äpqiyä’ tqaŋgä äwiyäqe, iqu
Iquenyqä äwäqe, yatŋqä tii äwikqe. “Si Kapänamäŋqä äwätnä, nyaqä ymeqä täŋä-
yaqä qäyu äpäkonätŋqä äwiŋqä iqueŋi, äŋguä iwimäkiyä.”
48 I tquaŋganŋi, Jisasi Iqu iqueŋi, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänäŋi mimäkqä
iqaŋgmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipŋqäuä” ätukqe.
49 Iŋäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätŋqä etaŋgi,
iyää, Si nyitä anä weŋqeqä!” ätukqe.
50 Iŋganŋi, Jisasi Iqu iqueŋi, “Tqä ymeqä iqu äŋguä häŋä äpmeŋqiyä. Aŋämqä
mänä” ätukqe.
I tquaŋga, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kukŋuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä aŋämqä
äukqe.
51 Iqu hänaqä tämä änä wätqätaŋga, iqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋqua ämimbiyi, “Tqä
ymeqä iqu ae äŋguä häŋä eqiyä” ätukuwi.
52 Iiŋä tquaŋguwäŋganŋi, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Äŋguä äkŋga eqäwä?”
ätuätä, yatŋqä äwikqe.
Iqua kimaŋi, “Tqä ymeqä iqu yaqä dŋi qäpuŋi, huäqi awiyqeu wanä klokŋga
eqeqä” ätukuwi.
53 I äwiyäqetaŋi, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu äŋguä häŋä äpmeŋqiyä-qe,’
mäptqe i pmetaŋga äyä ändqäqätanä” kŋuä ämakqe. Iiŋqe, ämaqä iqutä iqueqä
aŋä iu anä äpmamiŋuwä eeqänäŋi, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.
54 Jutiyata Galiliŋqä äpkqäŋganŋi, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yäŋänäqŋqä
ämotquetŋqä hŋqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä äŋguä iwimäkkqeŋqä

1 I imäkätä äpmamiŋqetaŋi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, Goti
Iquenyqä ymisaŋä naqä bŋqä aquvä qŋgaŋgä, Jisasi Iqu Jerusälemäŋqä ekqe.
2 Jerusälemäŋi, täkŋä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätmiŋuwä-täŋä qäqiqiŋi, eqä-huäŋä
aŋä mätävätiŋä hipa hŋgisaŋi eeqänäŋä-täŋä hŋqu itäumäkekuwä iqi ätumiŋqe.
Israitqä iquauä kukŋuiuŋi, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätmiŋuwi.
3-4 Iqiŋi ämaqä täŋä-yaqä huitaŋä-huitaŋä iqä iqua, kuapänä äwämiŋuwi. Täŋä-
yaqä hiŋuä maqŋqä iquau, ä yäŋä quvqä iquau, ä ŋŋuä ämeŋä miqä iqua,
äwämiŋuwi.*
5 Jisasi Iqu timäuqaŋgaŋi, ämaqä täŋä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hŋqu iqi
äwämiŋqe.
6 Jisasi Iqu ämaqä iqu täŋä-yaqä aiŋgatqä witaŋgi äqunäqe, iqueŋi, “Si äŋguä
imändŋqä äkiŋgiyä?” ätukqe.
7 Kimaŋi, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iqu “Naqä Iquki, eqä ämeŋä iqaŋgaŋi ämaqä
hŋqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqiŋi aaŋqe. Nyi eqä buŋqä wämätmä
itqätaŋgaŋi, ämaqä hui ganä ae äpäwiqaŋga, nyi mäpäwiqä itŋqeqä” ätukqe.
8 E tquaŋgaŋi, Jisasi Iqu iqueŋi, “Pämä äpmetnä, tqä yquvaŋi ämetnä, qaŋä uvä!”
ätukqe.
9 Ätquaŋganä, iqueä täŋä-yaqe qäpu heqaŋgi, iqu äŋguä-qu, iqueqä yquvaŋi
ämetä, qaŋä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqäŋganji.
10 Iŋgaŋi Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä
äŋguä imäŋgqä iqueŋi, “Tä hiunji hapä pmeqäŋga eŋqe, si yquvaŋä haŋä ämeŋätä,
neyaqä suqä duŋi pmua imäknänä” ätukuwi.
11 I tquaŋguwäŋgaŋi, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi äŋguä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä
yquvaŋi ämetnä qaŋä uvä’ dqaŋgiyqä” ätukqe.
12 I tquaŋgi äwipiyi, iqueŋi, “Ämaqä ‘Tqä yquvaŋi ämetnä qaŋä uvä-qe’, tqu
ktqiyä?” ätukuwi.
13 Jisasi Iqu ique äŋguä iwimäkqaŋga, ämaqä kuapänäŋä iqi etaŋgä, Jisasi Iqu
quvaqä awä imda maqŋqä äukqe. I iäqetaŋi, ämaqä täŋä-yaqä äŋguä i imäŋgqä iqu,
Iquenyqä maqŋqe, “Nyi äŋgui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatŋqä kimaŋi,
mätquä ikqe.
14 Qänakŋi, Jisasi Iqu iqueŋi hiqäva-imäkqä aŋä ququawä du ämäqumueqe, “Si
äŋguä ae eŋä-qae, suqä quvqä hui imäkätqäŋi, aŋgumä mimäkqä panä! Nätmatqä
quvqä naqänäŋä di kimeqäŋqäuä” ätukqe.
15 I tquaŋgaŋi, ämaqä iqu aŋgumä äwäqe, ämaqä naqä iquauŋi, “Ämaqä nyi
äŋgui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

16 Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqäŋga wäuŋuä iiŋä di imäkätqätaŋgqeŋqä, ämiqä
naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnäŋä äwinyätä, haŋä-iqä ävqa upŋqä ipäqäkuwi.
17 Iŋgaŋi Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnäŋä imäkqaŋguwä iquauŋi, “Ŋqä
Apiqu wäuŋuä äŋguä tiiŋi, iqa äpätŋqe, hiunji tque timäuqaŋgi, ga Nyi-pqe wäuŋuä
tiiŋi i imäkätqäŋänä” ätukqe.

---

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänäŋqä huiuŋi, kukŋuä tiiŋä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huäŋä iqu ämeŋä iqaŋgaŋqä hiŋuä äqumbu äwämiŋuwi. Tiiŋä emiŋqe. Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu äŋgati äpätä, eqä-huäŋä iqueŋi ämeŋä miqaŋgaŋi, ämaqä eqä-huäŋä buŋqä kiŋganä äpäwitqä iqu, täŋä-yaqä äki-äkitaŋä imänäŋqe, qäpu äŋguä emiŋqe.” Kukŋuä ii, Jonä iqu äqäkqätiyä, ämaqä hŋquqququ qänaknda äqäkqätiyä? Ne maqŋqe.

18 Jisasi Iqu i tqaŋgaŋi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä
iqua, Iqueŋi pizqä päsqä duŋqä itquaka upŋqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä
pmeqä miqä suqä duŋi mämiqä iqaŋgqä duŋqänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe,
“Iqu Ŋqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänäŋä eyŋqä tqaŋgqeŋqä ipäqäkuwi.
19 Iŋgaŋi Jisasi Iqu kimaŋi, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä
hŋqu Iqueqä-kiuänäŋi, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqaŋgi äqunäqä
dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitaŋä Kaniqu imäkätŋqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä
imäkätqänä” ätukqe.
20 “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä wiŋgaŋgi, nätmatqä eeqänäŋä Iqu imäkätäqä di,
Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wäŋqeqä. Naqe änyä motqueqaŋga, he yäuŋuä ipu,
miiqä yäŋä ipŋqäuä.
21 Kaniqu ämaqä pizqä duŋi ävauqumuatätä häŋä-pmeqä ävätŋqe, ga Ymeqä-pqä
Iqu, Iqueqä äwinyätaŋgqä iquauŋi, häŋä-pmeqä asä inä ävätqänä.
22 Iŋi Apiqu, ämaqä hŋqueŋi miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäuŋuä
eeqänäŋi, Ymeqä Iqueqä hipa iqi eqeqä.
23 Iiŋä eätqe, tiiŋäŋqeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique äŋguä
itquetqäŋuwä-pa, Ymeqä Iqueŋä-pqe, asä iiŋä itquapŋqeqä. Ä Ymeqä Iqueŋi
äŋguä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä
ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, äŋguä mitqueqä
iqäuä” ätukqe.
24 “Nyi naqä-qakuänäŋä etqä. Ämaqä Nyaqä kukŋui qätä änyiyäpu, Nyi
änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, häŋä hea ique-ique pmeqä-täŋä
iquayi. Iqua äpäkoŋqä duŋi ämäwqätäupu, häŋä hea ique-ique pmeqe ämequwä-
qae, iquauŋi miwäsäuqä danä yänä.
25 Nyi naqä-qakuänäŋä etqä. Hiunji hŋqu timäutŋqä itŋqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä
pizqä äpäkonätqäŋuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä maŋä tqaŋgqe, qätä
wipŋqeqä. Itaŋga qätä i äwipiyä iqua, häŋä vaupŋqeqä.
26 Apiqu Iqueqä-kiuä häŋä-pmeqäŋqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueŋä-
pqe, häŋä-pmeqäŋqä Quati asä inäŋä-qu etaŋgi imäkkqeqä.
27 Ymeqä Iqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu etaŋgi, Apiqu Iqueŋi, ämaqä iwäsäutŋqä
yoqä naqä ävqäqe.
28-29 Kukŋuä täŋqe, he yäuŋuä ipu miiqä yäŋä miqä danä ipŋqeqä. Ämaqä qua
äptnäŋuwä iqua, Ymeqä Iqueä maŋä tqaŋgi äwipiyäŋgaŋi, qua äptŋgäwäŋuwä
iutaŋi, aŋgumä häŋä vaupŋqä hiunji iqu äpqiyä. Suqä äŋguä imäkätqäŋuwä
iqua, aŋgumä häŋi, häŋä hea ique-ique pmeqeŋqä vauqaŋgpi, itaŋga suqä quvqä
imäkätqäŋuwä iqua aŋgumä häŋi, iquauqä suqeŋqä iwäsäutä haŋä-iqä meqäŋqä
vaupnuwiqä.
30 Nyi nätmatqä hŋqu Ŋqä-näuänäŋi, mimäkqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä
Iqu dqaŋgqä dunä iwäsäutqäŋänä. Nyi änyiŋqä Ŋqä duta mimäkqä itmä, Nyi
änändowatkqä Iqueqä äwiŋqä dunä imäkätŋqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe,
waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iiŋä-iiŋä-queqä” tqukua awä ätkuwiŋqä

31 “Nyinä Ŋqä-näuäŋqe, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukŋuä iiŋi, he naqä-qakuä
mimäkqä ipŋqäuä.
32 Iŋäqe Nyinä manä, Hŋqu-pqe Nyinyqe, ‘iiŋä-iiŋä-queqä’ inä ätätŋqe. Nyi
näqŋqe, Iqu iiŋi, naqä-qakuänäŋä ätätŋqeqä.
33 Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hŋquauŋi, Jonä asŋä-qäyqä iqueqä kukŋui
mapŋqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänäŋä ätkqe.

34 Iqu iiŋä qäyä iqaŋgi, kukŋuä Nyaqä ätätŋqeuŋi, yäŋänäqŋqä nyimäkätŋqä diŋqe, ämaqä hŋqueqä kukŋuä tqaŋgqe, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkŋqä häŋä pmapŋqä diŋqä etqä.
35 Jonä iqu, tä äyänätä we äunätŋqä-paŋä iiŋä-quvi. He iqueä we-huŋqeŋqe, yeeqä hŋgaŋqä miqä danä, wäŋqänäŋäpu itqäŋuwi.
36 Iiŋä etaŋgi, wäuŋuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäuŋuä i itqäŋä. Ga wäuŋuä iutaŋi, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he näqŋqä mapŋqäuä. Iŋi Nyaqä wäuŋui, Jonä iqueqä kukŋuä iuŋi ämäwqätäunä.
37-38 Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukŋuä ätätŋqe, Iqu Nyinyqä ‘iiŋä-iiŋä-queqä’ ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqaŋgä, Nyi tii etqänä. ‘He Apiqueä maŋä-wiuŋui qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hiŋuä mäquŋqä-quenä ipu, itaŋga he Iqueqä kukŋui hiqä quuvqä imŋi mämaeqä danä itqäŋuwenjqä’ etqänä.
39 Häŋä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapŋqä kŋuä heyqaŋgi, qävqä yasämänä äyä itqäŋäuä. Ga bukä iuŋä-pqe, kukŋui Nyiŋqä ätnänä.
40 Iŋäqe, he häŋä hea ique-ique pmeqe mapŋqä diŋqe, Nyinyqe mapqä danä itqäŋäuä.
41 Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutaŋä iuta meqäŋqe, kŋuä manyqä enä.
42 Iŋäqe henyŋqä di, Nyi näqŋqä äŋguänäŋä eŋä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä eŋqe, heyaqä quuvqä yäpä imŋi, aaŋqä etaŋgqe’ Nyi näqŋqä eŋä.
43 Nyi Ŋqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpqäŋqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hŋqu yoqe, iqueqeta pqaŋgaŋi, he iqueŋi itmapŋqäuä.
44 Goti Hanjuwä Kiuänäŋä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetŋqä diŋqe maeŋgaŋgi, yoqä naqe, ämaqeutanä ämetqäŋuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqäpŋqäwä?
45 He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hiŋuä iqisaŋi nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä” tuäŋqiyä’ kŋuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätamäkqä neyäŋqiyä’ kŋuä ämaka äpäŋuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä’ tqä-quvqä.
46 Mosisi iqu Nyiŋqä ätätä tuwaŋuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqäpniŋgä.
47 Iŋi Mosisi iqu tuwaŋuä äqiyätä ekqä duŋi, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmatqä Nyi tqaŋgqeŋqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkpŋqäwä?” ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäŋä iquau, buayä äwikqeŋqä**

1-4 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä hiunji naqänäŋä, Pasopa ätätqäŋuwä iqu qäqi emiŋqe. Iŋgaŋi, Jisasi Iqu eqä-huäŋä Galili, ‘Taipiriyasiuä’ ätmiŋuwä iqueŋi, äkitä näŋgisaŋqä äukqe. Ämaqä aaŋä kuapänäŋi, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iu äŋguä imäkätqätaŋgi äquŋguwitaŋi, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqoŋä yätuŋqä äyäqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä quamä äpmakuwi.
5 Jisasi Iqu ämaqä aaŋä kuapänäŋä Iquenyqä äyä pqaŋgä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueŋi, “Ämaqä tä ymisaŋä bŋqe, ne ymisaŋä mbqe, äkŋgi yatuŋquäwä?” ätukqe.
6 Jisasi Iqu Iqueqä imäkätŋqä diŋqe, Iqueqä-kiuänä näqŋqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.
7 Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänäŋi, ymisaŋä meqä-meqäpu bŋqeŋqä, buayä mbqe, 200 duŋi ämäwqätäuqä iqeqä” ätukqe.

---

* **6:** Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

8-9 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätakäŋgua iqu, Jisasi Iqueŋi, “Ymeqä hŋqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe,
hämapäkä hŋquaqutä täqi eä pmetaŋgqä-qe, ga iiŋä ipu ämaqä kuapänäŋä täuŋi
qäyunäŋqätanä?” ätukqe.
10 Iqiŋi qätaqä hioätqä äŋguänäŋäqi etaŋgi, Jisasi Iqu “ ‘quamä pmapiyä’ tupiyä”
ätukqe. Ga iqua quŋi, “He quamä pmapiyä” tquaŋga, qu eeqänäŋä quamä
äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanäŋi, 5,000 äpmakuwi.
11 Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘äŋguiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä
pmetaŋguwä iu yaŋä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqaŋgi, qu eeqänä
äŋguä kuapänäŋä äŋguwi.
12 Qu äŋguä änäpu änätquteqaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä iquauŋi, “Änätquteqquwi qui mimäkŋqä yätŋqä, he ämayäkäpiyä”
ätukqe.
13 I tquaŋgaŋi, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuataŋi änätquteqaŋguwi, qa
naqä 12 maŋguä ämamikuwi.
14 Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä i imäkqaŋgi äqumbiyä iqua, “Ämaqä
Tqu naqä-qakuä, ‘hiŋuä-tqä qua täuŋqä päŋqiyä’ ätnäŋqä† Iqueqä” ätkuwi.
15 I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqaŋguti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä
ämiqäŋqä imäkpŋqä äyä iqaŋgä näqŋqä eäqe, Iqu quŋi aŋgumä äväma, qoqoŋä
imä kuäquväkiquätŋqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qaŋä äukqeŋqä‡

16-17 Hea wiqaŋgaŋi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, eqä-huäŋä buŋqä
äpäwäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huäŋä yätäqä näŋgisa aŋä Kapänamäŋqä äväma
äukuwi. Jisasi Iqu iquauŋi mäwimeqä änyä etaŋgi, hea qe ekqe.
18 Iŋgaŋi yuŋuä yäŋänäqŋqä hŋqu äqunätä, eqe yäyäŋi qoqoŋä ätqäwa äpemiŋqe.
19 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätŋqe, iqua eqä
buŋi ämiqa-ämiqa, awänäŋi (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyäŋgaŋi, Jisasi Iqu yimba-täŋä
qäqi, eqä haqeqä qaŋä pqaŋgi äqumbiyi, iqua zä kiiŋä ikuwi.
20 E iqaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu iquauŋi “Tä Nyinjqä. He zä miqä pambiyä!” ätukqe.
21 Iŋgaŋi iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba iŋgisaŋqä itmakuwi. Iwä iŋgaŋi yimba
aŋä-himqä iqua timäupŋqä äwäpiyä-täŋä iu, qäqi maqänä imäŋgaŋgi iuäqämakuwi.
22 Hiunji buayä i änäpu äpmakuwä äwiŋgaŋi, ämaqä kuapänäŋä huäŋä yätäqä
iŋgisa iqi yqänä äpmamiŋuwä iqua, “Täqiŋi yimba kiuänäŋä hmbunä pmetaŋgi,
Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquetŋqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi
äyä äwquwätanä!” kŋuä ämakuwi.
23 Yimba huiziqua Taipiriyasitaŋi, Naqä Iqu buayä äŋguiqä tqaŋga, ämaqä
kuapänä äŋguwä-täŋä qäqiqi iuäqämakuwi.
24 Ämaqä kuapänäŋä iiŋi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä,
iqiŋi heaqiyä äyä nyätaŋgä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä
qävqe, aŋä Kapänamäŋqä äukuwi.

Buayä häŋä-pmeqä vqeŋqä

25 Ämaqä kuapänäŋä iiŋä iqua, qu Jisasi Iqueŋi huäŋä yätäqä näŋgisa
ämäqumuapiyi, Iqueŋi, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkŋga äpŋäwä?” ätukuwi.
26 I tquaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänäŋä etqä. He
Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi imäkqaŋgqeŋqä manä,
Nyi buayä hetapqaŋgä äwqä äŋguä änäpäsäpiyiŋqänä ikiqäuä.

† **6:14** Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ **6:15** Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

27 He wäuŋui, ymisaŋä qui imäknätä pizqä iqä duŋqä miqä ipu, häŋä hea ique-
ique wiqä duŋqä ipŋqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä
yoqe, yäŋänäqŋqä witŋqä imäkkqe. Ga ymisaŋä iiŋi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu
hetapäniqeqä” ätukqe.
28 I tquaŋga qu Iqueŋi, tiiŋä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäuŋuä
imäkatuŋquä äwinyätqänä?”
29 Ga qu iiŋä tquaŋguwäŋga, Iqu kimaŋi, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu
ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqä äwinyänä” ätukqe.
30 Quvaqe, Iqueŋi tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi äki
imäktŋqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukŋui naqä-qakuä imäkatuŋque, äänä
isŋqäwä?
31 Neyaqä atqä-awäkiqua, aŋä avqŋqä maeqä duŋi, buayä mana Mosisi iqu
äwikqeu äŋguwi.§ Goti Hanjuwä Iqueqä tuwaŋuä iuŋi, *‘Iqu buayä qäukuä yätutaŋi
bŋqä äwikqeqä’** ätnäŋqä-panjqä” ätukuwi.
32 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu quŋi, “Nyi he naqä-qakuänäŋä etqänä. Qäukuä
yätutaŋä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapäŋqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä.
33 Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täuŋä iu Häŋä-pmeqä-
vqä Iquvqä” ätukqe.
34 I tquaŋgaŋi, qu Iqueŋi, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iiŋi, Si ne hea ique-ique nätapqa
uwqätŋqeqä” ätukuwi.
35 Iŋgaŋi, Jisasi Iqueä kimaŋi, “Nyi Buayä Häŋä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä
Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayäŋqätä, eqäŋqätä dä mävqä itä, quväkä-ye,
mävqä yäŋqiyä.
36 Iiŋä etaŋgqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hiŋuä äŋqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä
maeqiyqä äyä itqäŋäuä.’
37-38 Apiqu Nyi ändapkqä iqua, qu eeqänäŋi, Nyinyqä ppŋqäuä. Nyi qäukuä yätuta
qua täuŋqä äpqe, änyiŋqe, Ŋqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä
imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pqaŋguwä iquauŋi, hŋqueŋi bi mämamäuqä danä
ymqänä.
39 Nyi änändowatqä Iqu, ämaqä Nyi ändapkqä iquauŋi, hiunji yäpakäŋgaŋi
Nyi hŋqueŋi hiŋuinä mäquŋquä itmä, eeqänäŋä iuŋi häŋä vauqumuatmniqŋqä
äwinyänä.
40 Nyaqä Apiqu tiiŋiŋqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quu-
vqä eqämipqä iqua, häŋä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetaŋgpi, ga hiunji
yäpakäŋgaŋi, Nyi quŋi häŋä vauqumuatmniqŋqänänyä” ätukqe.
41 Iŋgaŋi Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä
qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqaŋgqeŋqe, qu kukŋuä kuapänäŋä ätkuwi.
42 Iiŋä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikŋä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä
kaniquenyqätä, känäuŋqätäŋi, ne näqŋqä eäŋque. Iqu täŋgaŋi, ‘Nyi qäukuä yätuta
äpqä Iqunjqe’ änäääŋqä ätqiyä?” ätkuwi.
43 Iŋgaŋi, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukŋuä kuapä matuwäŋqä pambiyä” ätukqe.
44 “Ämaqä hŋqu Nyinyqe, hiŋgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu,
ämaqä ique Nyinyqä pätŋqä ämäqipmeqaŋguti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueŋi, hiunji
yäpakäŋgaŋi, häŋä vauqumuatmniqeqä.
45 Hiŋuä-tqä iquauä tuwaŋuä iuŋi, *‘Qu eeqänäŋä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu näqŋqä
väŋqiyä’* ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqŋqä ämepiyä iqua,
qu eeqänäŋi Nyinyqä ppŋqäuä.

§ **6:31** Aŋgumä Itmakqä 16:4 * **6:31** Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24 † **6:45** Asayä 54:13

46 Iiŋä etaŋgi, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiŋuä ae äqunätqäŋuwä hmanji.
Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueŋi, hiŋuä äqunätŋqe.
47 Nyi naqä-qakuänäŋä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, häŋä hea ique-ique
pmeqe, ämeŋqiyä.
48 Bretqä häŋä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä.
49 Heyaqä hewäkiqua, aŋä avqŋqä duŋi, buayä mana äŋguwä-qe, qu äyä
äpäkoŋguwiqä.
50 Iŋäqe bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tqueŋi, ämaqä hŋqu ique äŋgqe
mapäkoŋqä yäŋqiyä.
51 Bretqä häŋä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjqä. Ämaqä hŋqu buayä ique
äŋgqe, iqu häŋä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmeŋuwiu
häŋä-pmeqä mapŋqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.
52 I tquaŋgqeŋqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatuŋque,
äänä nätapätŋqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätŋguwi.
53 I tŋgaŋguwäŋga, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänäŋä
etqänä. He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, häŋeqetä maŋqä ipqe, häŋä-
pmeqe hesäŋi aaŋqeqä.
54-55 Buayä naqä-qakuänäŋi, Nyaqä huiwiyi. Itaŋga eqä naqä-qakuänäŋi, Nyaqä
häŋeqeyi. Iŋä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, häŋeqetä änmipqä iqua, häŋä hea ique-
ique pmetpnuwiqä. Itaŋga Nyi iquauŋi, hiunji yäpakäŋga häŋä vauqumuatmniqeqä.
56 Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, häŋeqetä änmitätqe, iqu Nyi nyinätaŋgi, Nyi
ique änyäŋänä.
57 Nyiŋi, Apiqu häŋä-pmeqä Iqu änändowatqaŋgi, ga Nyi häŋi Iquesa äpmeŋqä-
pa, ämaqä Nyi änmitätqä iqu, häŋi, Nyita pmeniqeqä.
58 Buayä qäukuä yätutaŋä äpqäqä Tqunäŋi, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua
mana änäpu, äpäkoŋguwä ii eŋqä-paŋä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu,
häŋä hea ique-ique pmetäniqeqä” ätukqe.
59 Jisasi Iqu kukŋuä iiŋi, aŋä aquväqŋqä Kapänamä du näqŋqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiŋqä

60 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä kuapänäŋä hui, Iqu i tqaŋgi äwipiyi, “Iqueqä
kukŋuä, ne kŋuä änä mämeqänäŋä ätqäqe, qäte tqu wiyätŋqäwä?” ätkuwi.
61 Qu kukŋuä kuapänä tqaŋguwiŋqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqŋqä eäqe, tii
ätukqe. “Kukŋuä tqu he qui emäkqiyä?
62 Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, aŋä änyäŋäŋga äpmamiŋqä yätuŋqä yqaŋgi
äqumbqe, äänä ipnuwäwä?
63 Häŋä-pmeqe, Dŋä Äŋguä Iqu ävätqänä. Ämaqeuqä yäŋänäqŋqä duta,
maetqenä. Iiŋä etaŋgi Nyi kukŋuä etqä tä, quuvqä vqeŋqätä, häŋä-pmeqä vqeŋqätä
etqänä.
64-65 Iiŋä qäyä etaŋgi, hŋquenä quuvqä maeqiyqä itqäŋäuä. Ga Nyaqä kukŋuä
‘Ämaqä hŋqu Nyinyqe, hiŋgi mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätŋqä
ämäqipmeqaŋguti, iqu i päŋqiyä’ etqe, ii hŋquenä quuvqä maeqiyqä itqätaŋguwita
etqeqä” ätukqe. Iiŋä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä
iquauŋqätä, ä Iqueŋi ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniŋqä iquenyqetä, Jisasi
Iqu Iqueqä-kiuä änyäŋäŋga näqŋqä eä, i ätukqe.
66 Iŋganj Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä kuapänäŋi, qu Ique tuwä äwiyäpu,
Iqutäŋi anä mikiqä danä qe ikuwi.
67 I iqaŋguwäŋganj, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquauŋi, “He-pqe Nyi inä
nyivämapŋqätanä?” ätukqe.

68 Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kukŋuä häŋä hea ique-ique pmeqe ämeŋnä.
Ne tquenyqä watuŋquäwä?
69 Iŋi, ne näqŋqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä äŋguä jänänäŋä Goti Hanjuwä
Iqueqä atäuŋuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.
70 I tquaŋga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi heŋi, 12 etmakqeuŋi, hŋquki dŋä quvqä-
täŋä äyqukitanä?” ätukqe.
71 Kukŋuä iiŋi ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikŋä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä
12 iutaŋä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etaŋgi, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittäŋä aŋiu yakuä äpmapu, ymisaŋä imäkkuwiŋqä

1 Itaŋi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi
Ique äpäkpŋqä iqaŋguwiŋqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqäŋqä mäwiŋgaŋgi Galili dunä
ikämiŋqe.
2-3 Hiunji naqänäŋä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, ittäŋä aŋiu
yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqŋqä hiunji iqua timäutŋqä qäqi etaŋgi, Jisasi
Iqueqä käŋguäkiqua Iqueŋi, “Si aŋä täqiŋi äväma, qua Jutiyaŋqä uvä. Tqä ämaqä
wäuŋuäŋqä ämotquetqäŋä iqua, Si nätmatqä imäkqaŋgtqe hiŋuä kqämbŋqänänyä.
4 Ämaqä hŋqu ämaqä eeqänäŋä im-imŋi, iquenyqä näqŋqä hipŋqä etaŋgutqe, iqu
nätmatqä eeqänäŋi, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmatqä iiŋi imäkätqäŋi, ämaqä
eeqänäŋi hiŋuä kqämbŋqänä ämotquatŋqeqä” ätukuwi.
5 I ätukuwi, Iqueqä käŋguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.
6 Iqua i tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “Hiunji Ŋqe, änänjqä. Henyqe, hiunji eeqänäŋä
iqua, äŋguänäŋiqä” ätukqe.
7 “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätaŋguwiŋqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqäŋäuä’
tuätqätaŋgqeŋqä, qu Nyinyqä wiuŋqä itqäŋä. Iiŋä etaŋgi, qu henyqe, iiŋi miqä
ipŋqäuä.
8 Ŋqä hiunji änyä eŋqä-qae, Nyi aquväqŋqä naqänäŋä iuŋqä mäyqä yimä. Henyä
epiyä” ätukqe.
9 Iqu quŋi i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.
10 Iŋäqe, Iqueqä käŋguäkiqua aquväqŋqä yätuŋqä ae äväma yqaŋguwäŋga, Jisasi
Iqu qänaki maqŋqä ekqe.
11 Aquväqŋqeuŋi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua
Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu äŋgi pmenä?” ätäpu, qävqä ikämiŋuwi.
12 Iŋgaŋi ämaqä kuapä äpmapiyä iuŋi, hiyäkakä ätŋgäukuwi. Hŋqua Iquenyqe,
“Ämaqä äŋguänäŋueqä” tqaŋguwäŋga, hŋqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänäŋä
hänaqä huiu-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi.
13 Iŋgaŋi, qu iquauqä naqä iqua haŋä-iqä vqeŋqä zä wiŋgaŋgi, Iquenyqe, ätnäŋäqi
äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisaŋä nätqätaŋguwäŋga, Jisasi Iqu näqŋqä äwikqeŋqä

14 Qu aquvä äqämbu hiunji hŋqua ae pmetaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä
aŋä mätnätaŋgqä ququawä yäŋgisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukŋuä näqŋqä äwikqe.
15 I iqaŋgaŋi, iquauqä naqä iqua yäuŋuä ipu, “Iqu näqŋqä-vqä hŋquenyqä mäwqä
imiŋqe, näqŋqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.
16 I iqaŋguwäŋgaŋi, Jisasi Iqu kimaŋi, “Kukŋuä tä ämetqueqe, kŋuä indqäŋqä
Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe.
17 “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwiŋqe qänaknä yätŋqä itäqä iqu, Nyaqä
kukŋuiŋqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kŋuä indqäŋqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe
näqŋqä hiänä.

18 Ämaqä kukŋui, kŋuä indqäŋqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu
maenätŋqä wiŋgaŋgiyi. Iŋäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetŋqä
äwiŋgqä iqu, suqä quaŋgi mämeqä, naqä-qakuänäŋä tqä-quvqä.
19 Mosisi iqu kukŋuä-suqä metapqä iŋqäta? Iqu etapkqä-qe, he eeqänäŋi, suqä
iuŋi, qänaknä miqä itqäŋäuä. Ga he Nyiŋi suŋqä pizqä bäkpŋqä itqäŋäuä?" ätukqe.
20 I tquaŋgaŋi, ämaqä kuapänäŋä iiŋi, ämävaupiyi, "Peŋqä dŋä kinyasäuqaŋgi
ätnyä. Siŋi, tqu kpäsätŋqä itqänä?" ätukuwi.
21 Kimaŋi, Jisasi Iqu ätukqe. "Nyi wäuŋuä naqänäŋä iqu imäkkqeŋqä, he miiqä
yäŋä iŋqä ikuwiqä.
22 Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupŋqä ätukqeuŋi, Sämbatqä hiunji
hapäŋga qäyä etaŋgqä-qe, he ymeqä qokä hŋquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä
iiŋi, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi.
23 He Sämbatqäŋgaŋi, ymeqä hŋquauqä huiwä häuä äktäutqäŋuwi, ii he Mosisi
iqu kukŋuä-suqä ekqä iqueŋi qui mimäkqä itqäŋuwi. Iŋi Nyi Sämbatqäŋga ämaqä
iqueä huiwi, eeqänäŋä äŋguä iwimäkqaŋgqeŋqe, he Nyinyqe suŋqä äkasuwä
tätqäŋäuä?
24 Ämaqeuqä suqe, hiŋuä äqumbiyä duŋqänä hiŋgi miwäsäuqä pambu. Suqä
naqä-qakuä jänäŋänäŋä duta iwäsäupiyä" ätukqe.

"Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etaŋgitiyä?" ätkuwiŋqä

25 Iŋgaŋi ämaqä Jerusälemätaŋä hui, "Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkpŋqä
itqäŋuwi, Tä Qäqu maendiyä?" ätŋguwi.
26 "Hiŋuä qumbu. Iqu ätnäŋä iqi qäyä ätqäuä ätqaŋgi, qu Iqueŋi maŋä hui mätquä
danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä Iqu
etaŋgi, qu näqŋqä ämapu maeqä inä?
27 Kraisi Iqu äpqaŋgaŋi ämaqä-pqä hui näqŋqä mämeqä ipu, 'Iqu äkiuta
päniqätiyä' tpu ipnuwiqä. Iŋäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqeŋqe, ne näqŋqä ämeŋunä"
ätŋguwi.
28 Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä aŋä mätnätaŋgqä ququawä iqi ätqäuä näqŋqä
ävätäqäŋgaŋi, maŋä yäŋänäqŋqä tii ätukqe. "He Nyinyqä näqŋqä epu itaŋga Nyi
äpqeŋqä-pqä näqŋqä yasämä eäŋäuä. Ga Nyi kŋuä indqäŋqä Ŋqä duta mapqä iqäqe.
Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqŋqä eäŋuwi. Iqu naqä-qakuänäŋä Iquvqä.
29 Nyi Iqu änändowatqaŋgi Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqŋqä Iquenyqä eäŋänä"
ätukqe.
30 I tqaŋgqeŋqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkqä iqu,
Jisasi Iqueŋi mäwimeqä änyä etaŋgi, ämaqä-pqä hui Iqueŋi hipa hui mitmaqiyqä
ikuwi.
31 Iŋäqe, ämaqä iu äpmamiŋuwitaŋä kuapänäŋi, Jisasi Iquenyqä quuvqä
eqiyäpu, "Kraisi Iqu äpätqäŋgaŋi, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä, Ämaqä Tqu
imäkätŋqeuŋi ämäwqätäuniqätanä?" ätŋguwi.
32 Parisi iqua ämaqä kuapänäŋä Jisasi Iquenyqe, "Iiŋi-iiŋiqä" hiyäkakä
tnätqätaŋgä qätä äwipiyi, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu
itmapŋqe, ämayukä-imaŋqä hŋquau ändowatkuwi.
33 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, "Nyi hesäŋi quäuqä mäpmeqä danä wäŋqäpu äpmami,
änändowatkqä Iquenyqä umqänä.
34 He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetaŋgqeuŋi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiŋi
mämäŋqumueqä ipŋqäuä" ätukqe.
35 I tquaŋgaŋi, Israitqä iqua, "Ne Iqueŋi mämäqumueqe, Iqu äkŋginyŋqä
uwqaŋguti yaŋquatiyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwäŋuwä
iuŋqä äwätä, näqŋqe ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeŋuwiu vätŋqä ätqutiyä?

36 Iqu neŋi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetaŋgqeuŋi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiŋi mämäŋqumueqä ipŋqäuä’ ätqäqe, Iqu kukŋuä iiŋi änääŋqä tqiyä?” ätŋguwi.
37 Hiunji yeeqä ipu aquväqŋqä yäpakä naqänäŋä iqueŋi, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, maŋä yäŋänäqŋqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätŋqänä Nyinyqä äpänä” ätukqe.
38 “Ämaqä äsqu-äsqu Nyinyqä quuvqä eqiyqe, *eqä esquä häŋä-pmeqä-täŋi iqueqä yäpä iunda pquänä.* Iŋi Goti Hanjuwä Iqueä tuwaŋuä iu ätnäŋqä-pa* pquäŋqiyä” ätukqe.
39 Jisasi Iqu kukŋuä iiŋi, Dŋä Äŋguä Iquenyqä ätkqe. Dŋä Äŋguä Iqueŋi, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwäŋqeyi. Iŋganj, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dŋä Äŋguä Iqu iquauŋi, wimeqäŋqä-pqe, änänji.
40 Jisasi Iqu i tqaŋgi äwipiyäŋganj, ämaqä iqi äpmamiŋuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hiŋuä-tqä Qäqueqä” ätkuwi.
41 I tqaŋguwäŋga, hui “Kraisi Ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. Iŋäqe, huiziqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisi Iqu Galilisa pqäŋqä hmanjqä.
42 Goti Hanjuwä Iqueqä tuwaŋuä iuŋi, *‘Kraisi Iqu Dewitiquesaŋä hueqä-himqä heniqe,’*† itaŋga *‘aŋä-himqä Dewiti iqu äpmamiŋqä Betlemä iutaŋäqu heniqä’*‡ ätkqeqä” ätukuwi.
43 I ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä iŋgi-iŋgi ändmäkŋguwi.
44 Iiŋä ipu, hui Iqueŋi a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueŋi hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwiŋqä

45 Ämayukä-imaŋqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä aŋgumä wimeqaŋguwäŋga, “He Iqueŋi ätuma mapqe, suŋqä iqäuä?” ätukuwi.
46 I tquaŋguwäŋga, iquauä kimaŋi, “Ämaqä-pqä hui kukŋui, Ämaqä Tqu ätätŋqä-pa, matqä itqäŋuwiqä” ätukuwi.
47 Itaŋga, Parisi iqua iquauŋi, “Heŋä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä?
48 He ämaqä naqä yoqä-täŋä-pqä hŋqu, itaŋga Parisi-pqä hŋqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätaŋgi äqunäŋuwätanä?
49 Ämaqä kuapänäŋä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqeŋqä änyä maqŋqä eŋuwä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätŋqä ae ätkqeqä” ätukuwi.
50 Iiŋä tquaŋguwäŋganj, iquautaŋä hŋqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hiŋuiqänäŋäŋga Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauŋi tii ätukqe.
51 “Neyaqä suqä duŋi, ne ämaqä hŋqueä kukŋui qätä äwiyätanä, itaŋga iqueqä wäuŋuä imäkätŋqä duŋi, qävqä ganä iani, iŋga iwäsäuatuŋqueqä” ätukqe.
52-53 Quwqä kimaŋi, “Äi! Si-pqä Galilisaŋä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwaŋuä iu qävqä äŋguänä itnä, näqŋqä tii esŋqe. Galilisaŋi, hiŋuä-tqä hŋqu mapqä yäŋqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-täŋä hui, iiyqä huiwi ämaqä hŋque mäŋgi yaŋä äwikqeŋqä**

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukŋui äsquenyqä kŋuä indqäŋgqätiyä? Näqŋqä-täŋä hŋqua Asayä 58:11 iqueŋqä ätqä. Hŋqua Sakätiyasi 14:8 iqueŋqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2 * **8:** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänäŋqä huiuŋi, kukŋuä 8:1-11 iuŋi maqŋqä eä.

1 Iŋganj ämaqä eeqänäŋi quwqä anjiuŋqä ae äweqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu qoqonä
Olipä yätuŋqä ekqe.
2 Ziŋuitäŋi Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkqä anjiuŋqä aŋgumä äukqe. Iqu ququawä
iqi pmetaŋga, qokä-apäkä eeqänäŋi Iqueŋqä äpqaŋguwäŋga, Iqu quamä äpme
näqŋqä motquetŋqä ipäqäkqe.
3 Iqu i motquetqätaŋga, ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Parisi iquatäŋi,
apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hiŋuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-
täŋä eäqä-qe, ämaqä hŋqutä-mända huiwä yaŋä iŋganginyä äquŋguwi.
4 Iwä iŋganj Jisasi Iqueŋi tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-täŋä täsi,
qokä huizitä huiwä yaŋä inyätqätaŋginyä äqunäŋuwiqä.
5 Kukŋuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iuŋi, ‘Apäkä suqä iiŋä iqaŋguwä iuauŋi, hikä
pizqä päsqäŋqä’ ätnäŋqe,† si änäänyä ätnä?”
6 Qu kukŋuä i ätukuwi, Iqu kukŋuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukŋuä mitpnuwä
iŋqä yamwiqä äwikuwi. Iiŋä tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua
hiŋä bu tuwaŋuä äqäkqe.
7 Qu yatŋqä äpakänä vqaŋguwäŋga, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä
hesaŋä hŋqu suqä quvqä mimäkqä itŋqä etaŋgutqe, iqu apäkä täsiŋi, hikä
kiŋganäŋi, iqu-ganä äpäsänä.”
8 Iwä Iqu kukŋuä iiŋä ätuäqe, aŋgi äuesäuqe, qua hiŋä bu tuwaŋuä äqäkqe.
9 I tqaŋgi äwipiyi, qu eeqänäŋi hŋqunä-hŋqunä iqiŋi ävämä äukuwi. Ga ämaqä
quväukuä kuapänäŋä-täŋä iqua hiŋuiqä äwqaŋguwäŋga, ämaqä huizi qänaki
äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutaŋgi, apäkä ii Iqueuä hipeŋuä iqi yqänä
ätqäumiŋqe. 10 Itaŋi Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänäŋä
täqi ätqäuŋuwi, äŋgi uwqäuä? Si kukŋuä mikitätŋqe, hmanda?”
11 I tquaŋga, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hŋqu hmanjqä.”
Ga Jisasi Iqu iiŋi tii ätukqe. “Nyi-pqe kukŋuä mämiktqä da imqänä. Si äuŋi,
qänakŋi suqä quvqe mimäkqä pa iqätŋqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-huŋqä Vqä Iquvi

12 Aŋgumŋi Jisasi Iqu qokä-apäkä iuŋi tii ätukqe. “Qua täu we-huŋqä vqe, Nyi
Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qaŋi heawiqä du mäwqä itä, iqueqä
quuvqeuŋi we-huŋqä-täŋä-queyqä.”
13 I tquaŋga, Parisi iqua qätä äwipiyi, Iqueŋi tii ätukuwi. “Si kukŋuä awi, Tqä-
täuŋqänänä ätätqäŋinyä. Iiŋqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipŋqäuä.”
14 Ga kimaŋi, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqeŋqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänäŋä
ändqäuä. I etaŋgi Nyi Ŋqä-näuäŋi, aŋä ävämä äpqeŋqätä, ŋŋ aŋä äumqeuŋqe
näqŋqä eŋänä. Nyi näqŋqä iiŋä ämeŋqetaŋi, ämaqe Nyaqä kukŋui quuvqä
eqäpŋqe. Iŋäqe he Nyaqä aŋä qakuiuŋqetä äkiuŋqä-pqä uwqaŋgundqe, he änyä
maqŋqä ipŋqäuä.
15 He ämaqeu iwäsäupiyäŋganj, suqä qua täutaŋiŋqänä näqŋqä epu,
iwäsäuquenjqä. Iŋäqe Nyi ämaqä hŋqueŋi, miwäsäuqä danä itŋqeqä.
16 Iŋi Nyi ämaqä hŋqueqä suqeŋqä iwäsäuqaŋgundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iiŋä
iqueŋqe, quuvqä heqäpŋqänänji. Ii tiiŋä dutayi. Nyi Ŋqä-näuänä miwäsäuqä iqä.
Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäuŋuä anä itqäuä.
17 Kukŋuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqäŋuwä iuŋi, kukŋui tii ätnä.
‘Ämaqä hŋquaqu kukŋui asitaŋinä ätqiyi, iquaquiyqä kukŋuiŋqe quuvqä heqäpŋqe!’‡
18 Nyi Ŋqä-näuäŋqä awä ätätŋqä Iqunji. Itaŋga huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä
Iqu, Nyiŋqä awä inä ätätqäuä.”

† **8:5** Kukŋuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10 ‡ **8:17** Kukŋuä-suqä 17:6; 19:15

19 Iŋganı Parisi iqua yatŋqä tii äwikuwi. “ ‘Ŋqä Apiqueyqä’ ätŋi, ga Iqu äŋgi pmenä?”
Itanı Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Ŋqä Apiquenyqätäŋi, änyä maqŋqä yqänä eäŋäuä. Iŋäqe he Nyinyqä näqŋqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqŋqä inä iqäpniŋgä.”
20 Hiqäva-imäkqä anä ququawä iqiŋi, Jisasi Iqu mbqä pŋqä witaŋgqä-täŋä qäqi äpme, qokä-apäkä iuŋi näqŋqä ävätä, kukŋuä iiŋi ätmuiŋqe. Iqu ätnäŋä iqi qäyä pmetaŋgi, iŋganı Iqueqä hanä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etaŋgi, ämaqä hŋqu Iqueŋi, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He aŋä Nyi umqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqeŋqä

21 Aŋgumŋi Jisasi Iqu quŋi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hŋga-mändanı, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä. He aŋä Nyi umqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä.”
22 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, ii tqaŋgi äwipiyi, quwqä-quwä tii ätŋguwi. “ ‘He aŋä Nyi umqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etaŋgi tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätŋqä ätqutiyä?”
23 Itaŋga Iqu tii ätukqe. “He qua butaŋuenä etaŋgä, Nyi haqä yätutaŋunjqä. He qua täutaŋä iquenä etaŋgä, Nyi qua täutaŋunä manä.
24 Iiŋä etaŋgi ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeqä. Ii tiiŋä etaŋgiyi. Nyi Ŋqä-näuä äpmeŋqä Iqunäŋqä§ quuvqä manjiqiyqä iqaŋgpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”
25 Iqu kukŋuä i tquaŋga, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.
Iwä Iqu, “ ‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe.
26 Nyi heqä suqä quvqeŋqe, kukŋuä kuapänä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etaŋgi, Iqueqä kukŋui Nyi qätä äwiyätŋqenä, qokä-apäkä qua täuŋiu ätuätŋqeqä.”
27 Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätaŋgqä iiŋqe, qu kŋui mämeqä ikuwi.
28 Iutanı Iqu tiiŋä ätukqe. “He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeqä ämanjiyäpiyäŋganı, he Nyiŋqe, Nyi Ŋqä-näuä äpmeŋqä Iqunäŋqä näqŋqä epŋqäuä. Ga tiiŋä-pqeŋqä näqŋqä inä epŋqäuä. Nyi nätmatqä hui Ŋqä kŋuä iutanä mimäkqä danä itŋqeqä. Oeyä. Nyi kukŋuä eeqänäŋi, Apiqu ämändquakqenä ätätŋqeqä.
29 Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmatqä Iqueuä äwiŋqeu qäyunä imäktŋqä iutanı, Ŋqä-näuänä pmetmŋqä hiŋuinä manqäŋqä itŋqeqä.”
30 Jisasi Iqu kukŋuä ii tätqätaŋga, kuapänäŋi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukŋuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiŋqä iuta huätä ewewqatäŋqiyä

31 Iŋganı Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqaŋguwä iquauŋi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukŋui mävquatämäuqä, a yäŋänäqŋqä äkiqätpqe, ga he Ŋqä wäuŋuäŋqä ämetqueqä-quenä pmepŋqäuä.
32 Ga inä ma, kukŋuä naqä-qakuiŋqä näqŋqä eäpu, itaŋga kukŋuä iiŋä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiŋqä iuta huätä ewewqatäŋqiyä.”
33 I tquaŋga, qu kimanı tii ätukuwi. “Ne awiqu Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hŋganä-pqe, ämaqä hŋqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgi eätanä, iqueqä äwiŋqä yäpä imä mäpmeqä danä ituŋqueqä. I hitaŋgi ‘Kukŋuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiŋqä iuta huätä ewewqatäŋqiyä-qe,’ suŋqä natnyä?”
34 Iqu iquauqä kukŋui kimanı, tiiŋä ätukqe. “Aanä naqä-qakuänäŋä etqä. Ämaqä eeqänäŋä suqä quvqä imäkätqäŋuwi, qu suqä iqueqä äwiŋqeuŋi qänaki vqä iquaiqä.

---

§ **8:24** Jisasi Iqu “Nyi Ŋqä-näuä äpmeŋqä Iqunäŋqe” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä eŋqä-panıqä. Yoqä iiŋi, Goti Iqu Mosisi iqueŋi awä ätukqe. (Aŋgumä Itmakqä 3:14)

35 Ga ämiqä hŋqueqä äwiŋqeuŋi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä aŋiuŋi näweqä mäpmeqä itqäŋuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpŋqäuä.
36 Iŋäqe Ymeqä Iqu he ewewqatqaŋguti, he suqä quvqä iqueqä äwiŋqeuŋi qänaki mävqä pmetpnuwiqä.
37 Nyi näqŋqe. He Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenä etaŋgqä-qe, Nyaqä kukŋui heyaqä äwqä yäpä iŋgisaŋi mäwiqä etaŋgi, he Nyi ämbäkpŋqä itqäŋäuä.
38 Nyi Ŋqä Apiqu ae ämändquakqeuŋi, kukŋuä awi nätmatqä iiŋqä ätätqäŋänä. Ŋŋ he heqä suqä Nyi ämbäkpŋqä itqäŋuwi, ii hiniqu tqaŋgi äwikuwiunä imäkätqäŋäuä.”
39 Iŋgaŋi iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiqu, Aprähamä iqueqä.”
Ga Jisasi Iqu iquauŋi ätukqe. “Iiŋi naqä-qakuä he Aprähamä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänäŋä Aprähamä iqu imiŋqä-pa, ii itqäpniŋgä.
40 Kukŋuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänäŋi qäyä etätŋqä-qe, täŋgaŋi he Nyi pizqä bäkpŋqä itqäŋäuä. Suqä iiŋä ii, Aprähamä iqueqä suqä manä.
41 He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqäŋäuä” ätukqe.
Iwä qu Iqueŋi tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hiŋgi hiqaqä äwäyäkipu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”
42 Iŋgaŋi Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etaŋgutqe, he Nyiŋqä eŋguänänjqä. Ii tiiŋiuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmamiŋueä, äyä äquvepkqeqä. Nyi änyiŋqä Ŋqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqaŋgi äquvepkqe.
43 Ga kukŋuä Nyi tqaŋgqe, he näqŋqä äŋguänä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukŋui meqäŋqe, maeŋgaŋgqä iutayi.
44 He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-quenji. Ga he iqueqä äwiŋqeunä yäŋä äqänäpu qänaknä iquenjqä. Iŋgata tii täŋgaŋqe, iqu ämaqä päsqäŋqä äpmenä. Itaŋga iqu suqä naqä-qakuä iuŋi qänaknä miqe, tiiŋä dutayi. Suqä aaŋä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä imiŋqe. Kukŋuä quaŋgä ätmiŋqe, ii aaŋä iqueqä yäŋiyi. Iqu ämaqä quaŋgä kukŋuä tqä-qu eä, itaŋga iqu quaŋgä kukŋuä tqeutaŋä kaniquvi.
45 Iiŋiŋqe Nyi kukŋuä aaŋä naqä-qakuänäŋä di etqaŋgqetaŋi, he Nyaqä kukŋui quuvqä maeqiyqä da äyä itqäŋä.
46 He ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queyqä’ kŋuä eyätŋqä etaŋgutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätŋqe, ätnäŋä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kukŋuä awä naqä-qakuä dinä ätätŋqä etaŋgundqe, iŋi Nyaqä kukŋui quuvqä maeqiyqe, suŋqä itqäŋäuä?
47 Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kukŋui qätä äwiyätqäŋuwi. Ä he Iqueä kukŋui qätä mäwiyqä iquwi, ii tiiŋä etaŋgiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuäŋqätä, Aprähamä iquenyqätä, ätkqeŋqä

48 I tquaŋga, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, Iqueŋi kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyataŋä* Iqukiyqä. Ga dŋä quvqä hŋqu äktqäunä.’ Iiŋi ne naqä-qakuä äktqu?”
49 Itaŋi Jisasi Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Nyi dŋä quvqä hŋqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itaŋgi Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätaŋga, he Nyaqä yoqe mändi äŋgittqäyätqäŋäuä.
50 Nyi Ŋqä yoqe, haqeu mämamäŋqä itqäŋänä. Ŋŋ, Nyi yoqä naqä mamqeŋqä äwinyäŋqe, Hŋqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänäŋä iquau Iwäsäuqä Iqueyi.

---

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua, Sämaliyataŋä iquauŋqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kŋuä indqänmiŋuwi.

51 Nyi aaŋä naqä-qakuänäŋä etqänä. Ämaqä hŋqu Nyaqä kukŋui qänaknä imitätqe, mapäkoŋqä hea ique-ique pmetäniqeqä.”
52 Iŋganı iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatŋä imŋi, täŋganı, tiinji. Dŋä quvqä hŋqu Si äktqäuŋqä iiŋqe, ne näqŋqä ae equnä. Aprähamä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiŋuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkoŋguwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hŋqu Nyaqä kukŋui qänaknä imitätqe, iqu mapäkoŋqä hea ique-ique pmetäniqeqä.’
53 Änääŋgä? Si neqä awiqu Aprähamä, ae äpäkoŋgqä iqueŋi ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiŋuä-tqä iqua-pqe ae äpäkoŋguwiqä. Si ‘ “Nyi tqunä” ätqänä,’ kŋuä kiyqiyä?”
54 Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “Nyi Ŋqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmatqä hiŋgiŋqä eŋqä-paŋi. Iŋäqe Ŋqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäuä.
55 Iŋäqe he Iquenyqe maqŋqä epu ätqäuä. Nyi, Ŋqä-näuäŋi Iquenyqe näqŋqä eäŋänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqŋqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quaŋgätqä he eŋqä-paŋunä emqänä. Itaŋgi Nyi Iquenyqä näqŋqä ae eämä, itaŋga Nyi Iqueqä kukŋuä iunä qänaknä itqäŋä.
56 Heqä tawiqu Aprähamä iqu, Nyaqä hiunji hiŋuä qunäniqeŋqä kŋuä in-dqänätäqäŋganı, iqu yeeqä äwinymiŋqeqä. Itanı iqu hiŋuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”
57 Iwä iqua qätä i äwipiyi, tii ätukuwi. “Si Tqä quväukui 50 änä qäyä etaŋgi, Aprähamä iqueŋi Si hiŋuä äquŋgŋätanä?”
58 Ga Jisasi Iqueä kimanı, “Nyi naqä-qakuänäŋä etqänä, Aprähamä iqu ma-timäuqäŋganı, Nyi Ŋqä-näuä Äpmeŋqä Iqunjqä” ätukqe.
59 I tquaŋgqeŋqä, qu hikä ämepu Ique päsanä-tpu iqaŋguwäŋga, Iqu zä imäknä hiqäva-imäkqä anä täkŋiuŋi äväma, yäpaqäŋgisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiŋuä maqŋqä hŋque äŋguä iwimäkkqeŋqä

1 Jisasi Iqu qaŋä äwätäqäŋganı, ämaqä hiŋuä maqŋqä hŋque äquŋgqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanı, hiŋuä maqŋqä iiŋäqu ätimäukqe.
2 Iŋganı Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua Iqueŋi, “Näqŋqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqu hiŋuä maqŋqä imäŋgqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.
3 Yatŋqä i vqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiŋuä maqŋqä iŋqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tque hiŋuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä näqŋqä mapŋqä diŋqeqä.
4 We yqänä tii hunätaŋganı, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäuŋui imäkatuŋque. Ämaqe wäuŋuä miqä ipŋqe, hea heätŋqe qäqinji.
5 Nyi qua täu äpmeŋqe, qua täu We-huŋqä Vqä-qunjqä” ätukqe.
6-7 Iiŋä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiŋuiu qua äwqäyätä, iqueŋi, “Eqä-huäŋä Silomä du asŋä qänämändŋqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäuä’ ätnäŋqä iqu, ‘ändowatqäuä’ ätnä.) Iŋi iqu äwäqe, asŋä qänämäŋganga, iqueä hiŋui äŋguä heqaŋgi, iqu hiŋuä äŋguä qŋqä-qu äpkqe.
8 Iŋganı ämaqä, iqutä anä asä iqi äpmamiŋuwitä, ämaqä, iqu hiŋuä maqŋqä äpme mbqäŋqä nätmatqä isuaŋqä täuŋuä tätqätaŋgi äqunmiŋuwitäŋi, qu, “Ämaqä tqu mbqäŋqä täuŋuä ätqämanätŋqä iqutanä?” ätäpu yatŋqä iŋgäukuwi.
9 Yatŋqä i iŋganguwäŋga, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqaŋguwäŋga, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu eŋqä-paŋä hŋqueqä” ätkuwi.
I tqaŋguwäŋga, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunjqä” ätukqe.

10 Qu iqueä kimaŋi, “Si hiŋui äänä itnä qäŋginyä?” ätuäpu, ique yatŋqä äwikuwi.
11 Yatŋqä i vqaŋguwäŋga, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätqäŋuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hiŋuiu qua äŋqiyätä, ‘Asŋi, eqä-huäŋä Silomä du qänämändŋqä uvä’ dqaŋgi, nyi äumi, asŋä tii äqänämänätmäŋgaŋi, hiŋuä qe äqäŋgänä” ätukqe.
12 I tquaŋgaŋi, qu, “Ämaqä Iqu äŋgiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maqŋqeqä” ätukqe.

Parisi iqua, haŋä-iqä äwikuwiŋqä

13 Iŋgaŋi qu ämaqä hiŋuä maqŋqä imiŋqä iiŋä iqueŋi, Parisi iquauŋqä ätuma äukuwi.
14 Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hiŋuä äŋgui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋga iwimäkkqe.
15 Iiŋqe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueŋi, “Si hiŋui, änä itnä äqäŋginyä?” ätuäpu, yatŋqä ämikuwi.
Iqu quŋi, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hiŋuä täuŋi, qua ŋqäyqaŋgi, nyi asŋä äqänämänätmä, täŋgaŋi hiŋuä äŋguä sä äqänäŋänä” ätukqe.
16 I tquaŋgaŋi, Parisi hŋqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä duŋqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesaŋä-qu maetqenä” tqaŋguwäŋga, hŋqua, “Ämaqä suqä quvqä imäkqä-qu eäqe, nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä tiiŋi, äänä imäkätŋqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitaŋi, naqä-hŋqunä mäpmeqä danä iŋgi-iŋgi äktqäŋguwi.
17 Iiŋä ipu, qu iqueŋi, aŋgumä yatŋqä tii äwikuwi. “Ämaqä saqä hiŋui, äŋguä ikimäkqä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttŋqäwä?”
Yatŋqä i vqaŋguwäŋga, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hiŋuä-tqä-queqä.”
18 Iŋäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iquauqä naqä iqua, “Ämaqä iqu hiŋuä maqŋqä-qu eŋqe, täŋgaŋi iqu hiŋuä äyä äqäŋgiyä” kŋuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäutä kukŋuä ätuätumepu, yatŋqä tii äwikuwi.
19 “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hiŋuä maqŋqä imäŋgqeqä’ ätqiyä iqutanä? Ga iqu täŋgaŋi hiŋuä äŋgui, äänä itä äqäŋgiyä?” ätukuwi.
20 Qu yatŋqä i vqaŋguwäŋga, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näqŋqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etaŋgi, iqu hiŋuä maqŋqä imäŋgqeqä” ätukiyi.
21 “Iŋäqe, ye änyä maqŋqe. Iqu täŋgaŋi hiŋui, äänä itä äquŋguti. Ämaqä ique äŋguä imäkätä hiŋuä qänätŋqä imäkqä Iquenyqe, ye maqŋqeqä. Iqu ae naqä eŋqä-qae, yatŋqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iinjqä-iinjqä’ hetätŋqänänyä” ätukiyi.
22-23 Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquauŋqä zä etaŋgiyi. Ämaqä iiŋä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqaŋgpqe, aŋä aquväqŋqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipŋqäuä.” Iiŋiŋqe, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisäŋi zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatŋqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.
24 Iqua ämaqä hiŋuä maqŋqä imiŋqä ique, aŋgumä kukŋuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äŋguä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqŋqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Iŋi, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänäŋä natiyä” ätukuwi.
25 I tquaŋguwäŋga, ämaqä iqu, “Nyi maqŋqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi ŋqä hiŋui, maqŋqä iŋqä-qe, täŋgaŋi nyi hiŋuä äqänmä, näqŋqe, iiŋqänä eqänä” ätukqe.
26 I tquaŋga, qu iqueŋi, “Si hiŋuä maqŋqä eäŋi, saqä hiŋui äŋgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatŋqä äwikuwi.
27 Iŋgaŋi, “Nyi iqi ae etqaŋga, he qätä mänyiyqä iquwi. Iŋi, aŋgumŋi qätä suŋqä nyipŋqäwä? Iŋi he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpŋqätanä?”

28 I tquaŋgqetaŋi, qu iqueŋi kukŋuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä
heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä.
29 Ne näqŋqe, Mosisi iquenyqä eäŋu. Goti Hanjuwä Iqu iqueŋi kukŋuä ätumiŋqe.
Iŋäqe, Ämaqä Tqu äkŋgisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqŋqä eäŋunä”
ätukuwi.
30 Iŋgaŋi iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hiŋuä äŋguä änyimäkqeŋqe, he ‘Ne Iquenyqä
änyä maqŋqä eäŋunä-qe,’ änääŋqä tqäuä?
31 Ne näqŋqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuŋi, qätä
mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiŋqä du imäkqaŋguwä
iunä wiyätŋqä äyuä.
32 Qua tqu imäkkqetaŋi, täŋgaŋqe, ‘Ämaqä hŋqu, ämaqä hiŋuä maqŋqä imäŋgqä
hŋque, äŋguä hiŋuä qänätŋqä imäkqeqä’ matqä itqäŋuwi.
33 Iŋi Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmatqä hui mimäkqä
iquäniŋgä” ätukqe.
34 I tquaŋga qu, “Si suqä quvqä du imäŋgŋä, iunä yqänä äpmeŋi, iŋi si täŋgaŋi,
ne näqŋqä mänätapqä isŋqeqä” ätuäpu, qu iqueŋi, aŋä aquväqŋqeutaŋi, huätä
ändowatkuwi.

Hiŋuä maqŋqe, tqukuakä?

35 Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Aŋä aquväqŋqä iutaŋi, huätä ändowatqäuä” tqaŋgä
äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeuqä Ymeqä
Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.
36 I tquaŋgaŋi, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi
di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.
37 I tquaŋga Jisasi Iqu ämaqä iqueŋi, “Si Ämaqä Iqueŋi hiŋuä ae äqunäŋinyä.
Ämaqä Tä äktätŋqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.
38 Iŋgaŋi ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä
iqi qoŋä äuktäutä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.
39 Iŋgaŋi Jisasi Iqu, “Nyi qua täuŋqe, ämaqeuqä suqä iwäsäuqäŋqä äpkqe. Iŋi
ämaqä hiŋuä maqŋqä iŋuwi, hiŋuä qäŋgaŋgpi, hiŋuä äqänäŋuwi, hiŋuä maqŋqä
ipŋqäuä” ätukqe.
40 Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqaŋgi äwipiyi, “Ne-pqe hiŋuä maqŋqä-
qune etaŋgi ätätqäŋinyä?” ätukuwi.
41 I tquaŋguwitaŋi Jisasi Iqu, “He hiŋuä maqŋqä hiŋuä pisquenä epqe, hiqä suqä
quvqetaŋi haŋä-iqä mämeqäŋqe. Iŋäqe he, ‘Ne hiŋuä äqänäŋunä’ ätquwä-qae, hiqä
suqä quvqe, täka yqänä himäkätäŋqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Äŋguänäŋä-quvi

1 Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täkŋä yäpä
yäŋgisaŋi, hänaqeta mäpeyqä, awä hŋqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-
quvi.
2 Ämaqä täkŋä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi.
3 Itaŋga ämaqä täkŋä hänaqä miqä iqu, iqueŋi qŋqaŋä wuteyqaŋguti, sipsipqä
iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikiŋä ätuätä,
yäpaqä mäŋgisa ätuma wänä.
4 Iŋi iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hiŋuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä
quväkiŋqä näqŋqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä.

5 Ämaqä huitaŋä hŋqu tquaŋgutqe, qu iqueqä quväkiŋqä änyä maqŋqä epiyä-qae,
iqueŋi qänaki mävändqä danä zä upŋqäuä” ätukqe.
6 Jisasi Iqu kukŋuä ktqä iqu tquaŋgqe, qu kŋuä äŋguä mämeqä ipu, “Iqu suŋqä
ätqutiyä” tpu ikuwi.
7 Qu näqŋqä äŋguänä mämeqä iqaŋguwiŋqä, Iqu aŋgumŋi, “Nyi naqä-qakuänäŋä
etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täkŋä-hänaqä Iqunjqä.
8 Ämaqä Nyi änyä etaŋga hiŋuiqä äpätqäŋuwi, qu quwä-meqä-qua etaŋgi,
sipsipqä iqua quŋi qätä mäwiyqä danä itqäŋuwi.
9 Nyi Täkŋä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hŋqu Nyita äpeyätqe, häŋä äŋguä iqumuatnä
äpme, iqu täŋgisa äyapätä mäŋgisa äwätä itä, itaŋga iqu qätaqä näqisquäŋqiyä.
10 Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itaŋga qui imäkqä dinänji.
Nyi iiŋä maetqe. Nyi äpkqe, qu häŋä-pmeqeŋqe äwa miqä, kuapänä mapŋqä diŋqe.
11 Nyi Sipsipqä-miqä Äŋguänäŋä-qunji. Iŋi ämaqä sipsipqä äŋguänä miqä iqu,
sipsipqeuŋqä yäŋä winä. 12 Ämaqä mbqä metŋqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä
iqu, hiveqä hiqiyqä pqaŋgi äqunäqäŋganŋi, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma
etaŋgi, itaŋga sipsipqe, iqueqä maeqä etaŋgä, iŋi iqu quŋi äväma zä wänä. Ga hiveqä
hiqiyqä iqu äpäqe, quŋi ändämiqaŋguti, qu näŋä-täqi upnä.
13 Ämaqä iqu mbqä metŋqänä wäuŋuä itä, sipsipqeŋqä kŋuä mämeqä iqä-qae, zä
wänä.
14-15 Nyi Sipsipqä-miqä Äŋguänäŋä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqŋqä etaŋgi, ga Nyi
Apiquenyqä-pqä näqŋqä eŋä. Asä iŋi, Nyi Ŋqä sipsipqeŋqä näqŋqä etaŋgä, qu-pqe
Nyinyqä näqŋqä eŋä. Iŋi Nyi sipsipqä yätamäkqäŋqä päkonmä.
16 Täkŋä huiziuŋi, Nyaqä sipsipqä hui-pqe äpmeŋä. Ga Nyi quŋi ätuma pmqänä.
Iŋi Nyi ‘daanä’ tquaŋganŋi, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppŋqäuä. Ga sipsipqä
iiŋi, naqä-hŋqunä etaŋgpi, ga quwqä Ämiqe, Hŋqunä hiäniqe.
17 Nyaqä häŋä-pmeqe aŋgumä mamniqä etaŋgi, Nyi sipsipqeuŋqä yäŋä wämä. Ga
iiŋä imqä itqätaŋgqetaŋi, Apiqu Nyinyqä äwinyä.
18 Nyaqä häŋä-pmeqe, ämaqä hui hiŋgi quwqä äwiŋqä dutanä, qui mimäkqä ipnä.
Nyi änyiŋqä Ŋqä duta, yäŋä wämqe. Nyi Ŋqä häŋä-pmeqe ävätmä, itaŋga aŋgumä
meqäŋqe, yäŋänäqŋqä ämeŋä. Ŋqä Apiqu Nyi iiŋä imäkmqä ändkqeqä” ätukqe.
19 Jisasi Iqu i tqaŋgqeŋqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iqua aŋgumä
iŋgi-iŋgi äktqäŋguwi.
20 Kuapänäŋä hui, “Iqu dŋä quvqä-täŋu eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iqueŋi qätä
suŋqä wiyqäuä?” ätukuwi.
21 Itaŋga hui, “Ämaqä dŋä quvqä-täŋä hŋqu, kukŋuä tiiŋi matqä danä yänä. Dŋä
quvqe, ämaqä hiŋuä maqŋqä itaŋguwä iuŋi, hiŋuä qämbŋqe äänä imäkäniqiyä?”
ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsanä-tpu ikuwiŋqä

22 Iŋganŋi qu hiunji naqä, hiqäva-imäkqä aŋi Goti Iqueŋi aŋgi imäkkuwiŋqä kŋuä
indqänäpu, yeeqä ipŋqä Jerusälemäŋi aquvä äqäŋguwi. Iŋi hiunji dŋä maeŋqä,
isqäŋga imäkmiŋuwi.
23 Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä aŋä täkŋä yäŋgisa, Solomonä
iqueqä aŋä mätävätiŋiqä ätmiŋuwä iu ikämiŋqe.
24 I ikitqätaŋga, Israitqä iqi hiqäva imäkmiŋuwä hŋqua, Ique aquvä äwqämbiyi,
“Ne Sinyqä kŋuä qämä-qämä iŋqä ämetuŋque, Si awi äkŋga nattŋäŋqäwä? Si Kraisi
Ämaqä ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eäŋi, Si kukŋuä ktqä
matqä, naqä-qakuänäŋä natiyä” ätukuwi.

25 I tquaŋguwäŋga, Iqu kimaŋi, “Nyi ‘Iinjqä-iinjqä’ etqaŋga, he Nyi tqaŋgqä duŋi,
qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqäŋä. Nyi nätmatqä Apiqueä yoqeta
imäkätŋqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä.
26 I metqueqaŋga, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä
äyä itqäŋä.
27 Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqaŋgä, Nyi quŋqä näqŋqä eŋä. Iŋi
qu Nyi qänaki nyivändpnä.
28 Ga Nyi quŋi, quuvqä hea ique-ique pmeqe vqaŋgmdi, qu mapäkoŋqä danä
iqäŋqe. Itaŋga ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutaŋi huätä mämändauqŋqe.
29 Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yäŋänäqŋqä-qu eä, eeqänäŋi ämäwqätäuä.
Iŋi ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutaŋi mämotauqä ipnä.
30 Nyitä Apiqutäŋi, Ye naqä-hŋqunäyqä” ätukqe.
31 I tqaŋgqeŋqä, Israitqä iqua aŋgumä hikä ämepu, Ique päsanä-tpu ikuwi.
32 I iqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu quŋi, “Nyi wäuŋuä äŋguänäŋä Apiqu ändapkqe,
heyaqä hiŋuä iqisa kuapänä imäkätŋqe. He hiki, wäuŋuä iquautaŋä äkisqueŋqä
bäkpŋqäwä?” ätukqe.
33 I tquaŋga qu, “Ne Siŋi, hiki wäuŋuä äŋguänäŋä imäkätqäŋiŋqä kpäsatuŋquä
miqä iqu. Si Ämaqä hiŋgäŋquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu eŋqä-pa etnä, Ique
äkittqiyqaŋgŋiŋqä ii kpäsatuŋquä iqunä” ätukuwi.
34 Iŋgaŋi Jisasi Iqu quŋi, “Heqä kukŋuä-suqeŋqä tuwaŋuä äqänäŋqeuŋi, Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋui tii äqänä. *‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqeqä.’**
35-36 Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä tuwaŋuä äqänäŋqe, hea ique-ique naqä-
qakuänäŋä äqänä äwi. Iŋi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukŋuä äwikqä iquauŋi,
‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Iŋäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ändeetä, qua
täuŋqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqaŋgqeŋqä
he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu eŋqä-pa etnä, Iqueŋi äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etaŋgi
ätqäuä?
37 Nyi wäuŋui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji.
38 Iŋäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukŋui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi
wäuŋuä imäkätŋqeuŋi quuvqä heqäpŋqe. Iiŋä iutaŋi he näqŋqä ämepu, Apiqu Nyi
nyinätaŋgi, Nyi Ique änyäŋqä iuŋqe, näqŋqä äŋguänäŋä epŋqeqä” ätukqe.
39 Iŋgaŋi qu aŋgumä Iqueŋi a kiqätanä-tpu iqaŋgä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakŋga
äukqe.
40 Iqisaŋi, Iqu aŋgumä eqä Jotänä ique näŋgisaŋqä äwäqe, Jonä iqu änyäŋäŋga
ämaqä asŋä äqäminqä iqi äpmaminqe.
41 Iqiŋi, ämaqä kuapänäŋi, “Jonä iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di mimäkqä
qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänäŋi naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi.
42 Iŋgaŋi ämaqä kuapänäŋi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäkoŋgqeŋqä

1 Iŋgaŋi, ämaqä aŋä-himqä Betani pmeqä hŋqu, yoqä Lasarusi, iqu täŋä-yaqä
ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä aŋä-himqe.
2 Apäkä Mäliyai, qänakŋi eqä sisnyaŋä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu
äwiquatätä, iiyqä detä yemä iwimäkkqä iiyi. Lasarusi täŋä-yaqä ämakqä iqu, iiyqä
kasiqä-quvi.
3 Iŋgaŋi iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiiŋä
äkinyätŋqä iqu, täŋä-yaqä äwinä” ätäsinyä, kukŋuä ändowatkiyi.

* **10:34** Apqä Bukä 82:6

4 I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täŋä-yaqe, näwinyä päkoŋqäŋqä maetqe, Goti Hanjuwä
Iqu yoqä naqe, iuta meqaŋguti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä meŋqiyä” ätukqe.
5 Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquaŋqä kiiŋä äwinymiŋqe.
6 Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täŋä-yaqä äwinä” tqaŋgä äwiyäqe, Iqu mäwqä
danä hiunji hŋquaqu, iqi inä äpmakqe.
7 I äpmeqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi, “Ne aŋgumä qua
Jutiyaŋqä äwanä” ätukqe.
8 I tquaŋga iqua, “Näqŋqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua,
qu hikä kpäsanä-tpu iquwi, hŋga hma eŋqe, Si aŋgumä asä duŋqä utŋqä inyä?”
ätukuwi.
9 Iqu kimaŋi, “Hiunji ique-iqueŋi, weŋi hŋgaŋqä äuŋga mäwqä iqä maeqä inä?”
ätukqe. “Iŋi ämaqä äsqu-äsqu we hunätaŋga äwqe, iqu we-huŋqä ique äqunä äwqi.
Näŋi-täqi äqutäutä, quanŋä mapäkŋqä danä iquänä.
10 Iŋäqe, hea witaŋga äwqä iqu, iquesaŋi we mauŋqä etaŋguti, näŋi-täqi
qutäuquäniqeqä” ätukqe.
11 I ätuäqetaŋi, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Iŋäqe
Nyi ique ävauqumuatmqä diŋqä umqeqä” ätukqe.
12 I tquaŋgaŋi iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwiŋqe, äŋguä heŋqiyä” ätukuwi.
13 Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etaŋgqeŋqä tquaŋgi, iqua, “Qanyä hiqaqä witaŋgi
ätqiyä” tpu ikuwi.
14 I iqaŋguwäŋga Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkoŋgqeqä.
15 Iŋäqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpŋqä diŋqä indqänätmä, Nyi iqutäŋi mäpmeqä
iqeŋqä yeeqä iqä. Täŋgaŋi ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.
16 I tquaŋgaŋi, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”* ätumiŋuwä iqu, wäuŋuäŋqä
ämotquamiŋqä huizi iquauŋi, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatuŋquänä
äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukŋuä ätŋguwiŋqä

17 Jisasi Iqu ätimäutäqäŋgaŋi, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himaŋiu equwi, hea
hŋquaqu-hŋquaqu ae äpäwqiyä” tqaŋgä äwikqe.
18 Betanisaŋi Jerusälemäŋqe, kiŋämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita).
19 Iiŋä etaŋgi, Israitqä kuapänäŋi, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä
etaŋgqeŋqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä haŋuä iwimäkpŋqä äpkuwi.
20 Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqaŋgä äwiyäqe, Mäliya aŋä yäpä yämä qäyä
äpmetaŋgi, ii Ique wimetŋqä ätimäwa äpäukqe.
21 Ii Jisasi Ique äwimeqe, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu
mapäkoŋqä iquäniyqä” ätukqe.
22 “Iŋäqe, nyi näqŋqe. Täŋganä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmatqä hnjuaŋqä
yatŋqä vqaŋgtqe, Iqu äktapäŋqiyä” ätukqe.
23 I tquaŋga, Iqu Malaŋi, “Tqä siqäqu häŋä vauŋqiyä” ätukqe.
24 Ii kimaŋi, “Nyi näqŋqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä aŋgumä vauqaŋguwäŋgaŋi,
iqu ävauniqeqä” ätukqe.
25 Iŋgaŋi, Iqu iiŋi, “Nyi ämaqeu aŋgi ävauqumuatätmä, Häŋä-pmeqä Iqunjqä”
ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, häŋä pmeniqe.
26 Itaŋga ämaqä häŋä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkoŋqä danä
iqäŋqe. Iŋi si kukŋuä täŋqe quuvqä eqänä?”

---

* **11:16** Wiyä kukŋuä iuŋi, yoqä Ditimasi äqänä. Kukŋuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukŋuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

27 I tquaŋga ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä
Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesŋqä atäuŋuä äktekqä Iquki eänä, itaŋga Goti
Hanjuwä Iqu, ‘Qua täuŋqä äpäŋqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.
28 Mala ii ae ätuäqetaŋi, Iqueŋi äväma, Mäliyaŋqä äwäqe, kukŋuä ätuätumetä,
iiŋi qeiqinyä, “Näqŋqä-vqä Iqu näŋisa sinyqä ätqiyä” ätukqe.
29 Mäliyai iiŋä äwiyäqe, äpakä miqä Jisasi Ique wimetŋqä maqänänä äukqe.
30 Jisasi Iqu aŋä-himqä Betanisaŋi, näŋgisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmamiŋqe.
31 Ämaqä Mäliya ‘aueqä’ ätuäpu, iisä aŋiu anä äpmamiŋuwi, ii häuququenyä itä,
ätimäwa uwqaŋgi äqumbiyi, qu, “Ii kŋui, qua equwä duta qäyätŋqä äwqiyä” kŋuä
vqaŋgi, ii qänaki äwivändkuwi.
32 Mäliya Jisasi Iqu pmetaŋgqä iqi ätimäutä, Ique äqunäqe, Iqueqä yukä iqi qoŋä
äwoktäutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkoŋqä iquniŋgä”
ätukqe.
33-34 Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu kŋuä qäyqaŋgä
äqunäqe, Iqu äwqä tnäŋä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqaŋgi, Iqu änä miqä itä,
“He iqueŋi quae äkŋgi equwäwä?” ätukqe.
I tquaŋgaŋi, “Naqä Iquki, Si hiŋuä qundŋqä äwanä” ätukuwi.
35 Iŋgaŋi, Jisasi Iqu kŋuä äqäkqe.
36 Iiŋqe Israitqä iqua tii ätŋguwi. “Hiŋuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiiŋä
wiŋgaŋgiyi.”
37 I tqaŋguwäŋga, hŋqua, “Ämaqä hiŋuä maqŋqä ique äŋguä imäkqä Tqu,
Lasarusi iqu mapäkoŋqä yätŋqä yäŋänäqŋqä maeqätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique aŋgu häŋä ävauqumuatkqeŋqä

38 Iŋgaŋi, Jisasi Iqu aŋgumä äwqä tnäŋä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqaŋga,
hikä himaŋä iqueqä huiwi pŋqä ekuwä iuŋqä äukqe. Hikä himaŋä iuŋi, hikä hŋqu
qŋqaŋä äptänmiŋqe.
39 Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.
I tquaŋgaŋi, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hŋquaqu-hŋquaqu ae
äpäwqe, pizqä piyaŋä qäyäŋqiyä” ätukqe.
40 Ga, Iqu iiŋi, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä
yäŋänäqŋqe hiŋuä qundŋqinyä.’ ”
41 Qu iŋgaŋi, hikä qŋqaŋi huätä äutekuwi. I huteqaŋguwäŋgaŋi, Iqu hiŋuä haqä
yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqaŋgŋiŋqä, Nyi ‘äŋguiqä’ äktqä.
42 Nyi näqŋqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqäŋä-qe, ämaqä täqi ätqäuŋuwä tä,
Si änändowatkŋiŋqä qu näqŋqä hipŋqeŋqä i äktqänä” ätukqe.
43 Iqu i ätuäqe, tääqä yäŋänäqŋqänä, “Lasarusi iquki, täŋgisa biyä!” ätukqe.
44 I tquaŋgaŋi, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätŋqä-qu, täŋgisa äpkqe. I
pqaŋgaŋi, Jisasi Iqu quŋi, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkpŋqä ätkuwiŋqä†

45 Iŋgaŋi ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkqaŋgi äqumbiyäŋgaŋi, kuapänäŋi,
Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.
46 Iŋäqe, hŋqua aŋgumä äwäpiyäŋgaŋi, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i
imäkqaŋgqeŋqä awä ätukuwi.
47 I äwipiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäŋi, ämaqä yoqä-täŋä huizi
iquau aquvä qämbŋqä itmakuwi. Aquvä äqämbiyi, “Ämaqä nätmatqä ämaqä
mimäkqänäŋä du imäkätŋqä Tquenyqe, ne äänä yatuŋquäwä?” ätŋguwi.

† **11:44** Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6

48 “Iqu i qäyä iqaŋguti ne hiŋuinä äqunatqe, ämaqä eeqänäŋä Iquenyqä
quuvqä heqiyqaŋgpi, ämaqä Romätaŋä iqua äpäpu, neyaqä hiqäva-imäkqä aŋitä
ämaqetäŋi, qui inemäkpŋqäuä” ätŋguwi.
49 Iquautaŋä hŋqu, iqueqä yoqe, Käyäpasi iquvi. Quväukuä iqueŋi, hiqäva-imäkqä
naqä iquau miqä äpme, quŋi, “He kŋuä maeqä itqäŋä.
50 Ämaqä eeqänäŋi qui mimäkŋqä ipŋqä diŋqe, ämaqä hŋqunä quŋqä päkoŋqe,
äŋguiqä.‡ He iiŋqe maqŋqä eäŋäuä” ätukqe.
51 Iqu iiŋi, kŋuä indqäŋqä iqueqeta ätkqä hmanji. Iqu quväukuä iqueŋi hiqäva-
imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauŋqä päkonätŋqä
etaŋgqeŋqä, hiŋuä ätätä i ätukqe.
52 Itaŋga Jisasi Iqu iquauŋqänä päkonätŋqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä
ymeqä im-imä äpmakäwoŋuwi, aquvä naqä-hŋqunä maqiyätŋqeŋqä päkonätŋqä
etaŋgqeŋqä, Käyäpasi iqu hiŋuä ätukqe.
53 Hiunji iquesaŋi, iqua Jisasi Ique päkpŋqeŋqä hänaqäŋqä qavqä imiŋuwi.
54 Qu i iqaŋguwiŋqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiŋuä iqi äti mikiqä danä
imiŋqe. Iqu iqiŋi äväma, aŋä avqŋqä iqueqä hituŋuä iqi aŋä-himqä hmbu, kiqä
yoqe Eplaimŋqä äukqe. Iqiŋi Iqu Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä anä
äpmamiŋuwi.
55 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä hiunji naqänäŋä Pasopa
ätätqäŋuwä iqu qäqi timäutŋqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäumiŋuwä
kuapänäŋi, qu suqä piyaŋä-weqä imäkmiŋuwi, jänä imäkŋqä du imäkäpu hiunji
iŋganqe jänä imäkmbŋqä, Jerusälemä yätuŋqä ekuwi.
56 Qu Jisasi Iquenyqä hiŋuä aaŋqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä aŋä täkŋä yäŋgisa
äpeipiyi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiunji aquväqŋqä naqä täuŋqe, ‘ätimäuŋqiyä’
kŋuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätŋgäukuwi.
57 Iŋganji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätpŋqeŋqe,
“Hesaŋä hŋqu Iqu pmetaŋgqeuŋqä näqŋqä eäŋqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

*Mäliyai, eqä sisnyaŋä-weqe, Jisasi Ique äwiquatkqeŋqä**

1 Hiunji naqänäŋä Pasopa ätätqäŋuwä iqu timäutŋqe, hea 6 änyä etaŋgi,
Jisasi Iqu Betaniŋqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta aŋgumä häŋä
ävauqumuatkqä iqueqä aŋä-himqe.
2 Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisaŋä imäkkuwi. Malai
ymisaŋä ämetä vqaŋga, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetaŋguwitä anä
äpmamiŋqe.
3 Iŋganji Mäliyai eqä sisnyaŋä-weqä mbqä naqä iqä häkä maŋguä iŋqä hui ämeqe,
Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemäŋi iiyqä detä iwimäkkqe. Sisnyaŋä iiŋi, aŋä
imŋi iqunä a änduekqe.
4-5 I imäkqaŋgqeŋqä, Jisasi Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä hŋqu, Jutasi
Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätŋqä iqu, “Eqä sisnyaŋä-weqä tä, mbqä 300 ämetä,
mbqe ämaqä nätmatqä maeqeu yätamäkqäŋqä mimäkqe suŋqäwä?” ätkqe.
6 Iqu iiŋi, naqä-qakuä ämaqä nätmatqä maeqeuŋqä kŋuä äme ätkqä ma, iqu quwä-
meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iuŋi hui quwä ätamiŋqe.
7 I tqaŋgqäŋga, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqäŋganqä ämeqä di, iiŋi hiŋuinä
qunyä.
8 Ämaqä nätmatqä maeqe, hiunji eeqänäŋä iuŋi hesä pmepnä. Nyi hesä äpakänä
mäpmeqä imqänä” ätukqe.

---

‡ **11:50** Jonä 18:14 * **12:** Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkpŋqä ätkwiŋqä

9 Iŋganı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iquautanä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqaŋgä äwipiyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta aŋgumä häŋä ävauqumuatkqä iquenyqä hiŋuäŋqätä qäsä äukuwi.

10-11 Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänäŋä iqua hänaqä yäue ävämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqaŋguwitanı, hiqäva-imäkqä naqä iqua, Lasarusi iqueŋä-pqe, qäsä päsqäŋqä kukŋuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä eŋqä-pa äpekqeŋqä†

12 Awiŋganı, ämaqä kuapänäŋä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqäŋguwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemäŋqä äpqiyä” tqaŋgä äwikuwi.

13 E äwipiyi, qu haapqä-quwqä ämepu, Jisasi Iqutä mimbŋqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itaŋga Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueŋi, äŋguä iwimäkqiyä”‡

ätäpu, awqä ätqa äumiŋuwi.

14-15 Jisasi Iqu doŋgi änyä hipkä hŋqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwaŋuiu ätnäŋqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

“Aŋä-himqä Sayonä§ *pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, doŋgi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnäŋqä-pa äpkqe.

16 Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqua, iiŋqe kŋui, qäŋga mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique häŋä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqaŋga, tuwaŋuä Iquenyqä ätnäŋqä-pa, qäyunä ätimäukqeŋqä kŋui, iŋganä ämakuwi.

17 Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witaŋga tääqä ätuätumetä häŋä vauqumu-atqaŋgi äquŋguwä iqua, ämaqä huiziquauŋi, “Iqu iiŋä imäkqaŋgi äqunäŋqueqä” ätumiŋuwi.

18 “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäŋi, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqaŋgä äwipiyitanı, ämaqä kuapänäŋi Iqutä ämimbŋqä äukuwi.

19 Iŋganı Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiŋuä qumbu! Ämaqä eeqänäŋi, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yaŋqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätŋqänä äyä iqiyä” ätŋguwi.

Ämaqä Grikä iquautaŋä hŋqua, Jisasi Ique wimapŋqä ikuwiŋqä

20 Qu Goti Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupŋqä hiunji naqänäŋäŋganı, ämaqä Grikä iquautaŋä hŋqua, aquvä anä qämbŋqä ätimäukuwi.

21 Ämaqä iiŋi, qu Pilipä aŋä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Naqä iquki, ne Jisasi Ique hiŋuä qunatuŋquä äneŋgiyä” ätukuwi.

22 Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tquaŋgi, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwiŋqeŋqä ätukiyi.

23 Iŋganı Jisasi Iqu kimanı, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yäŋänäqŋqetä metŋqe, hiunji tä qäŋga qe ätimäuqiyä” ätukqe.

24 “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hŋqu qua bu mapäkŋqä itä mapäkoŋqä itqe, iqu kiqä-kiuänäŋqe. Iŋäqe, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkoŋgqe, iquesaŋi kuapänäŋä qäyänä.

25 Ämaqä tqu-tqu häŋä-pmeqä iqueqe a kiqätnämitätqe, i äpäkoŋqäŋqe. Itaŋga ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, häŋä-pmeqä iqueqe a makiqätŋqä imitätqe, iqu häŋä hea ique-ique pmeqe ämenä.

---

† **12:10-11** Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ **12:13** Apqä Bukä 118:25-26 § **12:14-15** Sayonä, aŋä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * **12:14-15** Sakätiyasi 9:9

26 Ämaqä äsqu-äsqu wäuŋuä nyiyätŋqä äwinyäŋqä iqu, Nyi qänaki nyivändätŋqe.
Iŋi Nyi pmetaŋgqeuŋi, Ŋqä wäuŋuä-nyiyqä iqu, iqi anäŋqe. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä
wäuŋuä änyiyätŋqä iqueä yoqe, Apiqu haqeu muämäuŋqiyä” ätukqe.

Jisäsi Iqu, äpäkonätŋqeŋqä ätukqeŋqä

27 “Täŋganŋi Nyi Ŋqä qeqä-quuvqä tämŋi, haŋä naqänäŋä ämeqä. Iŋi Nyi Apiqueŋi,
‘Haŋä-iqä änyimeqä tquesaŋi, häŋä iŋqumuatiyä’ tmqäta, ä änäänyä tmqe? Iŋäqe,
Nyi haŋä-iqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqe.
28 Iŋi Apiquki, Tqä yoqe haqä yätu mayä!” ätukqe.
I tquaŋganŋi, kukŋuä hŋqu qäukuä yätutaŋi, “Nyi Ŋqä yoqe haqä yätu ae
ämaeŋgqäqe. Itaŋga Nyi aŋgumä maenmqänä” ätkqe.
29 Ämaqä häukuä qäsäŋi iqi ätqäpiyi, kukŋuä i tqaŋgi äwipiyä iquenyqe, “Mmqä
käkaqä ätqiyä” tqaŋguwäŋga, hui, “Eŋätqä hŋqu kukŋuä ätquiyä” ätukuwi.
30 I tqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu ämävauqe, “Kukŋuä iqu yätamäkqä Nyi nyiyätŋqä
matqä iqi. He heyätŋqä ätqiyä” ätukqe.
31 “Qua täu äpmeŋuwiu iwäsäuqe, täŋga qe ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä
himä-wiuŋqä vqä qua täu ämitŋqä iqueŋi, täŋganŋi huätä qe mamäuŋqiyä.
32 Nyiŋi, qu qua täutaŋi haqä yätqä änma peyqaŋgpqäŋganŋi, ämaqä eeqänäŋi Nyi
ämäqepmamqänä” ätukqe.
33 Kukŋuä iiŋi, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkoŋqe, iiŋä päkonätŋqä etaŋgi, i ämotquetä
ätukqe.
34 Iwä, qu tii ätukuwi. “Neyaqä kukŋuä-suqä iuŋi, ‘Kraisi ne ämineyätŋqä
Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmequeqä’ tnätaŋgi äwiyätuŋque,
‘Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepŋqäuä-qe’ änä-änäŋqä tnyä?”
ätuäpu, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu tqukä?” ätukuwi.
35 Jisasi Iqu, “We-huŋqä Iqu hesäŋi äpakänä mäpmeqä yänä. He We-huŋqä Iqu-
täŋä epiyä täŋganŋi, heawiqä iqu mämaequtäuqä danä yätŋqe, we-huŋqä äwquwä
iunä upiyä. Heawiqä imä äwätŋqä iqu, ‘äkŋgi wäŋqutiyä?’ änyä maqŋqe.
36 We-huŋqä iqu-täŋä epiyä täŋganŋi, Iqueqä ymeqä epŋqe, Iquenyqä quuvqä
heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukŋuä iiŋi qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueŋi hiŋuä mäquŋquä
ipŋqe, zä imäknä äpmamiŋqe.

Israitqä kuapänäŋi, Jisäsi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwiŋqä

37 Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäŋi, quvaqä hiŋuä iqisa qäyä
imäkqaŋgi, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiŋuwi.
38 Hiŋuä-tqä Asayä iqu kukŋuä tii ätätä äqäkqe.
*“Naqä Iquki, neyaqä kukŋuä tquaŋgque, ‘naqä-qakuiqä’ kŋui tqu meqiyä? Naqä
Iqu imäkqaŋgi äqunäqe, Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqe, näqŋqä tqu meqiyä?”*†
Ämaqe Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiŋuwi, Asayä iqueqä kukŋui,
naqä-qakuä ätimäukqe.
39-40 Asayä iqu kukŋuä-pqä hŋqu tii ätkqe.
*“Naqä Iqu, ‘Qu hiŋuä maqŋqä danä ipu, kŋuä mämeqä danä ipu, Nyi äŋguä
iwimäkmqeŋqä mapqä danä ipŋqeqä’ ätätä, Iqu quvaqä hiŋui hea iwimäkätä, kŋuä
indqäŋqe, qŋqaŋä äyekqeqä.”*‡
Iŋä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipŋqä etaŋgi, quuvqä maeqiyqe i äpmamiŋuwi.
41 Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yäŋänäqŋqä-täŋä-qu etaŋgi äqunäqetaŋi, iqu
Iquenyqänäŋi i ätkqe.
42 Iŋäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iquautaŋi, hui-pqe
Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauŋqä zä ipu, awä matqä imiŋuwi. Qu

† **12:38** Asayä 53:1 ‡ **12:39-40** Asayä 6:10

ze, Parisi iqua aŋä aquväqŋqeutaŋi, aquvä qämbŋqe mapqäŋqä huätä mamäupŋqä etaŋgi, i imiŋuwi.
43 Qu i imiŋuwi, quvaqä yoqä haqä yätuŋi, Goti Hanjuwä Iqu maetŋqä miqä da, ämaqe maepŋqä duŋqä imiŋuwi.

Jisasi Iqu ämaqe, häŋä iqumuatäniŋqä äpkqeŋqä

44 Jisasi Iqu maŋä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä.
45 Nyi hiŋuä äŋqänäŋqä iqu, Nyinä maŋqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iqueŋä-pqe, kekutäuku äyaqänänä.
46 Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäŋi heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipŋqä iiŋqe, Nyi qua täu äpmeŋuwä iuŋi, we weumäkmqä äpkqe.
47 Nyi qua täu äpmeŋuwä iu iwäsäumqä maetqe, quŋi häŋä iqumuatmqä äpkqe. Iŋi, Nyaqä kukŋuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknäŋi miqä danä iqäqe, Nyi iqueŋi miwäusqä danä iqä.
48 Nyitä Nyaqä kukŋuitä tuwä äwiyätä mämeqä itŋqä iqueŋi, hiunji yäpakäŋganji, Nyaqä kukŋuä ätätŋqä iqu, iqueŋi iwäsäutä qui imäkäniqe.
49 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Nyi iiŋi, kŋuä Ŋqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kukŋuä ii ätätnä awä tiyä’ dqaŋgi iutanji.
50 Iŋi Nyi näqŋqe, Iqueä kukŋui häŋä hea ique-ique pmeqä vqätäŋi. Iiŋä etaŋgi, Nyi kukŋui, Apiqu ändapqä dunä ätätqäŋänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iquatä, ymisaŋä yäpakä äŋguwäŋganqä* (13:1-17:26)

13

Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauä yukä bu, asŋä äwqäkäukqeŋqä

1 Israitqä iquauqä hiunji naqänäŋä Pasopa ätätqäŋuwä iqu timäutŋqäŋganji. Iŋganji, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etaŋgqeŋqä näqŋqä emiŋqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetaŋguwä iquauŋqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etŋqäŋganä-pqe, kiiŋä yqänä äwinymiŋqe.
2 Heaitäŋi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatä buayä bŋqä pmetaŋguwäŋganji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueŋi, ämaqä huiziquauä hipa iqiŋi, täkqä tuätŋqeŋqä kŋuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitaŋä iqueä hikŋä iqueyi.
3 Jisasi Iqu, Kaniqu nätmatqä eeqänäŋi, Iqueä hipa iqi ämitŋqä eqäqä etaŋgqeŋqe, näqŋqä emiŋqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqeŋqätä, Iquenyqä aŋgumä yätŋqeŋqetä, näqŋqä inä emiŋqe.
4 Iiŋä etaŋgi Iqu pämä ätqäuqe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqiŋiqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäsäŋgqe.
5 Itaŋi Iqu eqä hevqä equatiquteqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauä yukä bu asŋä äwqäkäuwätä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäumiŋqe.
6 I imäkqaŋi, Saimonä Pitä ique wimeqaŋga, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asŋä ŋqätŋqätanä?” ätukqe.
7 Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi täŋga imäkqä täŋqe, si täŋganji näqŋqä änä mämeqä inyä. Si näqŋqe, iŋga matŋiqä” ätukqe.
8 Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä buŋi, asŋä maŋqiyqä danä iqätŋqinyä” ätukqe.

---

* **13:** Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asŋä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

9 I tquaŋganı iqu, “Iiŋä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä maŋqiyqä panä. Nyuäŋä-hipa qäsäŋqeqä” ätukqe.

10 Jisasi Iqu kimanı, “Ämaqä asŋi, qäsä ae äqäŋgqä iqu, kiyä maeqä näwinyä äŋguänäŋä eŋqä-qae, asŋä aŋgumŋi, yukä bunä qänätŋqeqä. He kiyä maeqä näwinyä äŋguänäŋuenä epiyä-qe, eeqänäŋuenä maetqänä” ätukqe.

11 Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätŋqä iquenyqe ae näqŋqä eäqetanı, quŋi, “He kiyä maeqä näwinyä äŋguänäŋi, eequenä maetqenä-qe,” iiŋqä ätukqe.

12 Yukä asŋi qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, aŋgumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkqä täŋqe, he näqŋqä ämeqäuä?” ätuätä yatŋqä äwikqe.

13 Yatŋqä i äväqetanı, “He Nyiŋi, ‘Näqŋqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiyqä’ ändätqäŋuwi, iiŋi qäyunjqae, Nyi Iŋunjqä” ätukqe.

14 “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqŋqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä buŋi asŋä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qäŋgäwqäpŋqä” ätukqe.

15 “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwäŋqä ämetquetmä i imäkqä.

16 Iŋi Nyi naqä-qakuänäŋä etqä. Wäuŋuä-wiyqä hŋqu, iqueqä naqä ämiqä iqueŋi mämäwqätäutqe, itaŋga kukŋuä äma uwqä hŋqu, ‘kukŋuä äma uvä’ ätuätä dowatqä iqueŋi mämäwqätäuqä yänä.

17 Täŋganı, he Nyi imäkqeŋqä ae näqŋqä äŋguänä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

18 “Nyi he eequenŋqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäuŋuä eyätmä etmeqä iquenŋqe, näqŋqe ae eŋä. Iŋäqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwaŋuiu ätnäŋqe, naqä-qakuä ätimäutŋqä iŋqä imäkmä. Kukŋui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqäŋueä iqu, Nyi qonjqä nyätŋqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

19 Iiŋi ätimäutŋqä änyä etaŋgi, Nyi täŋga näwi etqä. Iwä ätimäuqaŋganı, he Nyiŋqä näqŋqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etaŋgqeŋqe, epŋqeyi.

20 Naqä-qakuänäŋä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqaŋgundqä hŋque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itaŋga tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesaŋä hŋqu Nyinyqä täkqä tuäŋqiyä” ätukqeŋqä‡

21 Iiŋä ätuäqetanı, Iqueqä qeqä-quuvqä imŋi, änä mäwimäŋqä iqaŋgi, Iqu iŋganı ätnäŋäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänäŋä etqä. Hesaŋä hŋqu Nyinyqä täkqä tuäŋqiyä.”

22 I tquaŋganı, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquaminqä iqua, “Iiŋi tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hiŋuä ämiqäŋgäukuwi.

23 I ipiyitanı, iquautaŋä Jisasi Iqu iquenyqä kuapänä äwinyminqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminqe.

24 Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä tqutiyä” tä itä, ämaqä iqueŋi, Jisasi Ique yatŋqä vätŋqä himitä äwikqe.

25 Iwä iqu Jisasi Iqueŋi qäpisa, “Naqä Iquki, Si iiŋi, tqueŋqä tnyä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe.

26 Yatŋqä i vqaŋga, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämetmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitaŋä iqueqä hikŋä ique äwikqe.

---

† **13:18** Apqä Bukä 41:9 ‡ **13:20** Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

27 Jutasi iqu bretqe tii motauqaŋganı, Goti Hanjuwä Ique himä-wiuŋqä vqä Setänä
iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iiŋä itaŋgi, Jisasi Iqu iqueŋi, “Si nätmatqä hui imäktŋqä
etaŋgutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe.
28 Iqu kukŋuä tquaŋgi äwipiyä iqua, “Kukŋuä ii, suŋqä tqutiyä” tpu ikuwi.
29 Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätaŋgqä-qae, hŋqua “Ymisaŋä imäkqäŋqä nätmatqä
aaŋqä etaŋgi hui mbqä yätŋqä tqutiyä, ä ämaqä nätmatqäŋqä äwa iqaŋguwä iu
vätŋqä tqutiyä” tpu ikuwi.
30 Itaŋgi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mäŋgisa äukqe. Ii heatqäŋgayi.

Jisasi Iqu kukŋuä-suqä änyä-häŋä äwikqeŋqä

31 Jutasi iqu ätimäwa uwqaŋganı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä
Iqueä yoqä naqe, täŋga ätnäŋäqi wiŋqiyä. Ga Ymeqä Iquesaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä
yoqä naqä-pqe, ätnäŋäqi inä wiŋqiyä.
32 Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnäŋäqi wiqaŋgutqe, Iqu Iqueqä-
kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnäŋäqi maqänä imäkäŋqiyä.
33 Ŋqä ymeqä iquenä, Nyi hesäŋi äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqaŋganı, he
Nyinyqä qävqä ikäpnuwi. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, täŋganı he etqä.
‘Nyi umqä iuŋi, he mäwqä danä ipnuwi.’
34 Täŋganı Nyi kukŋuä-suqä änyä-häŋä tiiŋä etapqä. He hŋqunä-hŋqunä hiqä-
hiuäŋqä eŋqä di, aaŋä kiiŋä heŋguätŋqe. Nyi henyqä änyiŋqe, aaŋä kiiŋä
änyinyätŋqä-pa, he-pqe hiqä-hiuäŋqä aaŋä kiiŋä heŋguätŋqe.
35 He iiŋä iqaŋgpqe, ämaqä eeqänä qu näqŋqe iuta hepŋqäuä. He Nyaqä wäuŋuä
yätquakä-quenä äyä etaŋgi heqämbŋqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueŋi, “ ‘Nyi Iqueŋqe, änyä maqŋqeqä’ ttŋqinyä” ätukqeŋqä§

36 I tquaŋga, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äkŋgiŋqä utŋqäwä?” tquaŋga,
Jisasi Iqu, “Nyi umqä iuŋi, täŋganı si qänaki mapqä isŋqinyä. Si Nyiŋqä iŋga ptŋiqä”
ätukqe.
37 Kimaŋi, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Siŋi täŋganı qänaki makivändqe,
suŋqä imqäwä? Nyi Siŋqä yäŋä wämqä näwi äpmeŋänä.”
38 I tquaŋga, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yäŋä wätŋqätanä? Nyi naqä-
qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätŋqä etaŋga, si Nyinyqe, ‘Nyi Iqueŋqe
änyä maqŋqeqä,’ hŋquaqui-hŋque ttŋqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huäŋqä-quvi

1 Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iiŋqä äwqä haŋä heyqaŋguti, qundqändqä miqä
ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpŋqeqä.
2 Nyaqä Apiqueä aŋiuŋi, hiqŋqe, kuapänä imäknänä. Iiŋä naqä-qakuä mae-
taŋgutqe, Nyi heŋi, ‘Henyqä aŋä näwi imäkmqä umqe-qe,’ maetqä iqämninji.
3 Nyi äwätmä, henyqä aŋi näwi imäkemi, aŋgumä äpmqe, he Nyitä anä pmetuŋquä
etma umniqeqä. Iwä aŋä Nyi äpmeŋqä iuŋi, he-pqe anä pmeniqueqä.
4 Aŋä Nyi umqä iqäqä iuŋqe, he huäŋqeŋqe näqŋqä ae äyä ämeŋäuä” ätukqe.
5 I tquaŋga, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utŋqä iuŋqe, ne änyä maqŋqä equnä. Iŋi
ne huäŋqeŋqe, näqŋqe, äänä heatuŋquäwä?” ätukqe.
6 Jisasi Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Nyi Ŋqä-näuä Huäŋqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä,
itaŋga Häŋä-pmeqä Iqunjqä. Apique wimeqe, huäŋqä hŋqu miŋqä inä. Oeyqä.
Nyitanänji.

---

§ **13:35** Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34

7 He Nyinyqä näqŋqä äŋguä eäŋuwi, ga Ŋqä Apiquenyqä-pqe näqŋqä äŋguä asä
ii hipŋqäuä. He Iquenyqe näqŋqä täŋga qe eäpu, Iqueŋi hiŋuä äyä äqunäŋäuä.”
8 I tquaŋga, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä äneŋqä qäpu hiätŋqeŋqe, Apiqueŋi
mänätquayä” ätukqe.
9 Jisasi Iqueä kimaŋi, “Pilipä iquki, Nyi hesäŋi hŋgaŋqä äpmaka äpätŋqe, Si
Nyinyqä maqŋqe, äänä heŋinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hiŋuä äŋqänäŋuwi, Apique-
pqe inä äqunäŋäuä. Iŋi si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änääŋqä tnyä?
10 Nyi Apique nyätaŋgä, Iqu Nyi änyinyä äpmeŋqä iiŋqe, si quuvqä maeqiyqä äyä
itqäŋäta? Nyi etätŋqe, Ŋqä kŋuitanä maetqä itŋqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyäŋqä
Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäuŋuinä äyä imäkätŋqeqä.
11 He kukŋuä täŋqe quuvqä heqäpŋqeqä. Nyi Apique nyätaŋgä, ga Apiqu Nyi
änyinyänä. Nyaqä kukŋui quuvqä maeqiyqä iqaŋgpqe, he wäuŋuä Iqu Nyita
imäkätŋqä iuŋqä kŋuä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpŋqeqä.
12 Nyi aaŋä naqä-qakuänäŋä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätŋqä iqu,
iqu-pqe wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä Nyi imäkätŋqä-pa imäkquätŋqe. Wäuŋuä iqu
iiŋä imäkquätŋqe, Nyi Apiquenyqä uwqaŋgqetaŋi, wäuŋuä Nyi imäkätŋqeuŋi
ämäwqätäuŋqiyä.
13 Itaŋga nätmatqä eeqänäŋiŋqä, Nyaqä yoqeta yatŋqä iquwi, Nyi imäkmqänä.
Iutaŋi Apiqu, Hikŋuesa yoqä naqä meŋqiyä.
14 I etaŋgi, nätmatqä eeqänäŋiŋqä Nyaqä yoqeta yatŋqä nyiyqaŋgpqe, ga Nyi
imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dŋä Äŋguänäŋä Iquenyqä ätkqeŋqä

15 “He Nyinyqä aaŋä kiiŋä hinyätqätaŋgutqe, ga Nyi, ‘He iiŋä-iiŋä imäkpiyä’ etmqä
iuŋi, qänaknä iqäpŋqeqä.
16 Iwä Nyi Apique yatŋqä vqaŋgundi, Iqu heŋi Yätamäkqä Eyqä Huiziqu, hesä hea
ique-ique anä äpme, yäŋänäqŋqä emäkätŋqä iiŋqä etapätŋqänänyä.
17 Yätamäkqä Eyqä Iiŋä Iqu, kukŋuä naqä-qakuänäŋä iutaŋä Dŋä Iquvi. Qokä-
apäkä qua täutaŋi, qu Ique hiŋuä mäquŋquä ipu, Iquenyqä änä maqŋqä ipiyitaŋi,
Iqueŋi mämeqä ipŋqäuä. Iŋäqe, Iqu hesä anä äpmaka äpätŋqe, qänakŋi heyaqä
yäpä iŋgisa inyäniqeqä. Iutaŋi he Iquenyqe, näqŋqä äyä eäŋäuä.
18 Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä eŋqä-paŋä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä.
Nyi he emamniqeqä.
19 Hea wäŋqäpu päwqaŋgaŋi, ämaqä qua iutaŋi hiŋuä maŋqäŋqä ipnuwiqä.
Iŋäqe, Nyi häŋä yqänä pmetaŋgumdqetaŋi, he hiŋuä äŋqämbu, häŋä yqänä
pmetpnuwi.
20 Hiunji iqueŋi he näqŋqä tiiŋä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätaŋgundi, he Nyi
nyinätaŋgpi, ga Nyi he hinyätmniqe.
21 Itaŋga ämaqä hŋqu, Nyi ‘He iiŋä-iiŋä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu,
Nyinyqe aaŋä kiiŋä äwinyätŋqä iquvi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapänä äwinyäŋqä
iquenyqe, Ŋqä Apiqu kuapänä äwinyäŋqiyä. Itaŋga Nyi-pqe iquenyqä kuapänä
nyiŋgaŋguti, Nyi Ŋqä-näuä ique ämitquatnmqänä.”
22 Jisasi Iqu kukŋuä iiŋä tquaŋga, Jutasi huizi Iskariotitaŋä matimäuqä ikqä iqu,
Jisasi Ique yatŋqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, änääŋäŋqäwä? Si Tqä-täuä nenyä
mänetquatnätnä, ga qokä-apäkä qua iutaŋä iuŋi, mämitquatŋqä isŋqätanä?”
23 Iwä Jisasi Iqu kimaŋi tii ätukqe. “Ämaqä Nyiŋqä kiiŋä äwinyätŋqä iqu, Nyaqä
kukŋuä iuŋi qänaknä äŋguänä iqaŋguti, Ŋqä Apiqu iqueŋqe kiiŋä winyäŋqiyä.
Itaŋga Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue.

24 Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwiŋqä iqä iqu, Nyaqä kukŋui qänaki miqä yäŋqiyä.
He kukŋuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Ŋqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä
kukŋuiqä.
25 Nätmatqä iiŋqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätŋqeqä.
26 I etaŋgi Yätamäkqä Eyqä Iqu, Dŋä Äŋguänäŋä Iqu eä, itaŋga Ŋqä yoqetaŋi,
Apiqu Iqueŋi ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänäŋiŋqä ämetquetä, heqä
kŋuä evauqumuatqaŋguti, kukŋuä eeqänäŋä Nyi he etmiŋqe, kŋuä heyäniqeqä.
27 Nyi he äwqä haŋuä iŋqä pmeqaŋgpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä haŋuä iŋqä
äpmeŋqä-pa, he asä iiŋä iŋqä pmapŋqä etapqänä. Itaŋga Nyi äwqä haŋuä iŋqä
etapqe, ii ämaqä qua iutaŋä iuqä ävätqäŋuwä itäŋi asänäŋä manä. I hitaŋgi he
äwqä haŋä eyätä kŋuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä.
28 ‘Nyi he eväma äumi, aŋgi emamniqeqä’ etqaŋgä ae äyä änyiyäŋuwi. He Nyinyqä
aaŋä kuapänä hiŋgaŋgutqe, Nyi Ŋqä Apiquenyqä umqä iqaŋgqeutaŋi, he äwqä
yeeqä hiŋguätŋqeqä. Ii tiiŋä iutanji. Apiqu Nyi ämaŋqutäuä äyä äpmenä.
29 Nätmatqä iiŋi matimäuqäŋga, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etaŋgi qänakŋi, iqu
ätimäuqaŋgaŋi, he Nyaqä kukŋuä etätŋqä iiŋqe, quuvqä heqiyqäpŋqä.
30 Ga ämaqä nyuäŋä qua täu ämitŋqä iqu änyimetŋqä pätqätaŋgi, Nyi he kukŋuä
kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätŋqe, yäŋänäqŋqä maequeqä.
31 Iŋäqe, qokä-apäkä qua iutaŋi, qu Nyi Ŋqä Apiquenyqä kiiŋä änyinäŋqeŋqä
näqŋqä ipŋqe, Nyi nätmatqä eeqänäŋä Apiqu ändkqä iuŋi imäkätqäŋä. Iŋäqae,
he ävaupu, ga ne eeqänäŋi äwatuŋquänänyä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

1 Itaŋi Iqu tii ätukqe. “Nyi Ŋqä-näuäŋi Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunjqä. Itaŋga
Ŋqä Apiqu, wainqä wäuŋuä iu miqä Iqueqä. 2 Nyaqä hutäkŋä iuŋi, häukuä mäwiqä
iŋqä iqua, Ŋqä Apiqu huätä ätävämäuniqe. Ŋŋ hutäkŋä eeqänäŋä häukuä äqäyäŋqä
iqua, häukui aaŋä kuapänä qäyätŋqe, Apiqu quwqä-hutäkŋä quvqä iqua huätä
ätävämäutä, äŋguänäŋä imäkäniqe.
3 Kukŋuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, äŋguänäŋä ae emäkqiyä.
4 He Nyi nyinätaŋgpi, Nyi he hinyätmqeqä. I etaŋgi guä-wainqä hutäkŋi kiqä
känäu mauqŋqä eŋqe, hutäkŋä iiŋi, häukui maqäyqä yäŋqiyä. Ga asä iinji, he Nyi
manuqŋqä iŋuwi, häukui maqäyqä ipnä.
5 Nyi Ŋqä-näuäŋi guä-wainqä iqunä etaŋgi, he hutäkŋä iquenjqä. Ämaqä tqu-tqu
Nyi nuqänätaŋguti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyäŋqiyä. Iwä
he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hŋqu he änä mimäkqä ipŋqäuä.
6 Ga ämaqä hŋqu Nyi manuqŋqä iŋqä iqu, guä hutäkŋä huätä tävämäuqaŋgä yäuä
äpiqä-paŋä iquvi. Iwä hutäkŋä e ätävämäpqä iquauŋi, ämepu tä bu tnämäuqaŋgpi,
tä näŋqiyä.
7 He Nyi nuqänätaŋgä, Nyaqä kukŋui he euqänäŋqe, ga he hiqä eŋqeta yatŋqä
iquwi, ii i timäuŋqiyä.
8 He Nyaqä wäuŋuä yätquakä iquenŋqä motquapŋqä diŋqe, häukuä kuapänä
qäyqäpŋqe. Iwä suqä iiŋä iutaŋi, Ŋqä Apiqu yoqä naqä meŋqiyä.
9 Ŋqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätŋqä-pa, ga suqä asä iiŋiutaŋi, Nyi henyŋqä-
pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyiŋqeunä pmetpŋqeqä.
10 Nyi Ŋqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä
äwiŋqä iu äpmeŋqä-pa, He Nyaqä suqeŋqä etätŋqä iu qänaknä ipu pmamitpqe,
iiŋändi Nyaqä henyqä änyiŋqä iunä pmapŋqäuä.

---

* **14:31** Iqua aŋiu maqänä ävämakuwäti, kukŋuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hiŋuä qunyä.

11 Yeeqä Nyi änyinätŋqä-paŋi, he-pqe inä hiŋguätŋqe. Ga yeeqä iŋqä iiŋi, inä imänämäutŋqeqä. I etaŋgi Nyi kukŋuä ae etätŋqä iuŋqä aŋgi etqänä.
12 Nyi suqä tiiŋi äyä etapätŋqe. Nyi henyŋqä kiiŋä änyinmiŋqä-paŋi, he hŋqunä-hŋqunäŋä iquenä, hiqä-hiuäŋqe asä inä hiŋguätŋqe.
13 Ämaqä hŋqu käyämaqä iquauŋqä äwinymitätqä iuta äpäkoŋgqe, suqä äwiŋqä iiŋä iqu, ii suqä äwiŋqä huizi iquauŋi ämäwqätäuä.
14 Itaŋga he Nyi 'suqä i imäkqäpŋqeqä' etätŋqä-pa ii ipqe, iiŋä dutaŋi he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.
15 Wäuŋuä imäkqä iqua nätmatqä quwqä naqä iqu imäkqaŋgutqeŋqe, maqŋqä ipnä. Iŋäqe, kukŋuä eeqänäŋä Ŋqä Apiquesa qätä äwiyqe, Nyi ae äyä etqäqe. Iiŋä iutaŋi Nyi, 'He wäuŋuä imäkqä-quenjqä' maetqä, 'Ŋqä nyämaqä-quenjqä' etqä.
16 He Nyi atäuŋuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäuŋuä eyqäqeqä. Itaŋga Nyi he wäuŋuä etapkqe, he äwäpu häukuä äpakänä witäniŋqä qäpŋqeqä. Iiŋä ipiyä iutaŋi, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmatqä hŋqueŋqä yatŋqä vqaŋgpqe, Iqu hämä etapäŋqiyä.
17 Nyi kukŋuä-suqä tiiŋä ae äyä etapätqäŋä. He hŋqunä-hŋqunäŋä iquenä, hiqä-hiuäŋqä aaŋä kiiŋä heŋguätŋqeqä" ätukqe.

Ämaqä qua iutaŋä iqua, wäuŋuä yätquakä iquau himä-wiuŋqä wipnuwäŋqä

18 I ätuätäqäŋgaŋi, tii-pqe inä ätukqe. "Ämaqä qua iutaŋä iqua he himä-wiuŋqä heyqaŋgpqe, 'Neqä Naqä Iqueŋä-pqe, himä-wiuŋqä äyä äwikuwä mändanä' kŋuä heyquäŋqä.
19 Ŋŋ he ämaqä qua täutaŋä iqua eŋqä-paŋä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutaŋi, quwqä käyämaqä iuŋqä aaŋä kuapänä äwinyätŋqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Iŋäqe, he qua täutaŋuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutaŋi, huätä vquatämäupŋqä diŋqe, ae atäuŋuä äyä ekqe. Iiŋä iutaŋi, qokä-apäkä qua täutaŋi, he himä-wiuŋqä eyätqäŋäuä.
20 Nyi, 'Wäuŋuä-wiyqä hŋqu, iqueqä ämaqä naqä iqueŋi mämäwqätäuqä yäŋqiyä' etqeŋqe,* kŋuä äŋguänä metaŋgpiyä. Iŋi ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapŋqäuä. Ŋŋ Nyaqä kukŋuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipŋqäuä.
21 Iiŋä iquwä iqua, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueŋqä änyä maqŋqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqe metaŋguwitaŋi, suqä ququvqä eeqänäŋi emäkqäpnuwiqä.
22 Iŋi Nyi äpätmä iquau kukŋuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqeŋqe, äwqä yäpä imŋi haŋä mävqä iquäninji. I etaŋgi Nyi iiŋä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quvqä imäkätuŋqueŋqä maqŋqä equeqä' matqä ipnuwi.
23 Ga ämaqä hŋqu Nyi himä-wiuŋqä indquetŋqe, Ŋqä Apiqueŋä-pqe inä itquetqä.
24 Nyi iquauä awä iqiŋi, wäuŋuä yäŋänäqŋqä ämaqä hŋqu qäŋganä mimäkqä imiŋqä di, ae imäkkqe. Nyi iiŋä mimäkqä-säpi, qu quwqä suqä quvqeŋqe, äwqä yäpä imŋi haŋä mävqä iquäninji. I etaŋgi qu Nyaqä wäuŋui hiŋuä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiuŋqä äyekuwi.
25 Suqä ii imäkkuwi, kukŋuä hŋqu quwqä kukŋuä-suqä iu äqänäŋqe, naqä-qakuä timäutŋqä iiyi. Kukŋui tiiŋä iquvi. *'Ämaqe, qu Nyi hiŋgi himä-wiuŋqä änyiyätqäŋäuä.'*†
26 Dŋä Yätamäkqä Eyqä Iqu Apiqutä äpmeŋqe, Nyi Iqueŋi henyŋqä dowatm-niqe. Iqu kukŋuä naqä-qakuänäŋä iutaŋä Dŋä Iqu eä, ga Apiqutä äpmeŋqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäuŋuiŋqätä, suqeŋqätä awä ätnäŋä iqi täniqe.
27 Itaŋga he-pqe kukŋuä awä inä tqäpŋqänänji. Tiiŋä duta. Nyi wäuŋuä ipäqäkqeta, he Nyitä anä äpmaka äpätuŋque, täŋga täsuwänä" ätukqe.

---

* **15:20** Jonä 13:16 † **15:25** Apqä Bukä 35:19; 69:4

16

1 “Nyi kukŋuä iiŋi, heqä quuvqä heqiyqe ävquatämäuqäŋqä iiŋqä etqä.
2 Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua henyqe, quwqä aŋä aquväqŋqä
iuŋqä matimäuqä ipŋqä ‘oeyqä’ etpnuwiqä. Iwä qänakndaŋi, suqä tiiŋä-pqä iqua
timäuniqe. He pizqä epäsäpiyäŋgaŋi, qu kŋuä tii väniqe. ‘Ne Goti Iqueqä wäuŋui,
äŋguä imäkätquŋunä.’
3 Qu Apiqueŋqätä, Nyiŋqätäŋi, änyä maqŋqä epiyä dutaŋi, suqä iiŋä ii imäkpnuwi.
4 I etaŋgi Nyi nätmatqä ii timäuniŋqeŋqe, ae etqäqe. Itaŋga qänakŋi qu suqä du
emäkqaŋguwäŋgaŋi, kukŋuä Nyi tä etqäqeŋqe kŋuä eyquänä.

Dŋä Äŋguä Iqueqä wäuŋuiŋqä

Qäŋganäŋi Nyi hesä yqänä pmetmqä etaŋgi, nätmatqä iiŋqe maetqä imiŋqe.
5 Ga täŋgaŋi Apiqu, Nyi änändowatkqä Iqueŋqä umqe. Iŋi, ‘Si äŋgiŋqä utŋqäwä-
qe?’ hesaŋä hŋqu yatŋqä manyqä iqiyä.
6 Kukŋuä Nyi täŋga tä etqäqeŋqe, heyaqä äwqe, haŋä kiiŋä äyä eyqiyä.
7 Itaŋgi naqä-qakuänäŋi, tii hetmŋqe. Nyi he evämeqe, ii yätamäkqä heyätŋqeyi.
Itaŋga Nyi mäwqä iqäqe, Dŋä Yätamäkqä Eyqä Iqu mapqä yäŋqiyä. Ŋŋ Nyi äwqäqe,
Iqueŋi henyqe, ändowatmä.
8 Täŋgaŋi, ämaqä qua täutaŋä iqua, suqä quvqeŋqä, suqä jänänäŋiŋqä ä kukŋuä
mitqeŋqä, kŋuä quvqä indqänätqäŋuwi, Dŋä Äŋguä Iqu äpäqe, quwqä kŋuä quvqä
iiŋi, jänä iwimäkäniqe.
9 Ämaqä Nyiŋqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwitaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu suqä quvqeŋqä
awä täniqe.
10 Nyi Ŋqä Apiquenyqä umqe, ga he hiŋuä maŋqäŋqä ipnuwä hitaŋgqetaŋi, Dŋä
Äŋguä Iqu suqä jänänäŋä imäkqeŋqä awä etäniqe.
11 Itaŋga peŋqä qua täu ämitŋqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kukŋuä mitqeuŋi,
‘Homä iqäŋqä’ ae iwäsäukqetaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä mitqeŋqä awä täniqe.
12 Nyi kukŋuä hävemnäqŋqä etmqä etaŋgqä-qe, kukŋuä etmqeuŋi he änä mämeqä
ipnä.
13 I hitaŋgi kukŋuä naqä-qakuänäŋä iutaŋä Dŋä Iiŋä Iqu äquvepätä, kukŋuä
ätätqe, Iqueqä kŋuä iutanä matqä, kukŋuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä,
nätmatqä qänaki timäuniŋqeŋqä-pqä inä täniqe. Iutaŋi, kukŋuä naqä-qakuä
eeqänäŋä iiŋqe ämetqueniqe.
14 Ga Iqu Nyaqä kukŋui ämetä awä etätäqäŋgaŋi, Nyaqä yoqä naqetä, ä
yäŋänäqŋqetäŋi, ätnäŋä iqi maeniqe.
15 Iqu kukŋuä Nyaqe ämetä etäniqeŋqä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmatqä eeqänäŋi,
Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etaŋgqä dutayi.

Heqä äwqe haŋä eyätqä-qe, aŋgiŋi yeeqä enyäniqeqä

16 Hea quäuqä maeqä wäŋqä hmbu tii päwqaŋga, he hiŋuä maŋqäŋqä ip-
nuwi. Itaŋga, hea quäuqä maeqä wäŋqä hmbu tii inä päwqaŋgaŋi, hiŋuä aŋgi
ŋqämbnuwiqä” ätukqe.
17 I tquaŋga, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iquautaŋä hŋqua, quwqä-quwä tii ätŋguwi.
“Iqu ne ‘Hea quäuqä maeqä wäŋqä hmbu tii päwqaŋgaŋi, hiŋuä maŋqäŋqä
ipnuwiqä’ ätqeŋqätä, ä, ‘Hea quäuqä maeqä wäŋqä hmbu tii inä päwqaŋgaŋi, hiŋuä
aŋgi ŋqämbnuwiqä’ ätqeŋqätä, ŋŋ ‘Iiŋä dutaŋi, Nyi Ŋqä Apiqueŋqä himqänä-qe’ inä
äyä ätqe. Ga kukŋuä tquauqä qakuiŋqä tä ätquque, äki etaŋgi ätqu?”
18 Itaŋga quwqä-quwä yatŋqä aŋgi inä tii iŋguwi. “Iqu, ‘Hea quäuqä maeqä
wäŋqä hmbiyqä’ ätqe, nätmatqä äkiŋqä ätqäwä? Iqu ätqeŋqe, näqŋqä mämeqä
äyä iqunä.”

19 Jisasi Iqu, qu yatŋqä wipŋqä iqaŋgä äqunäqe, tii ätukqe. “He ‘Hea quäuqä maeqä wäŋqä hmbu tii päwqaŋga, hiŋuä maŋqäŋqä ipnuwiqä’ etqeŋqätä, ä ‘Hea quäuqä maeqä wäŋqä hmbu tii inä päwqaŋganı, hiŋuä aŋgi ŋqämbnuwiqä’ etqeŋqätäŋı, hiqä-hiuä yatŋqe iiŋqä änyätqäŋä?
20 Nyi naqä-qakuänäŋä tii etqä. He kŋuä naqänäŋä äqäyäpu, huäqä-huŋqä kiiŋä metqätaŋguwäŋga, qokä-apäkä qua täuŋı yeeqä iqäpnuwiqä. Heqä äwqe haŋä eyätqä-qe, aŋgiŋı yeeqä enyäniqeqä.
21 Itaŋga apäkä hui, iiyqä ymeqä änyque qäqi quvepqaŋganı, täŋä-huŋqä meŋqiyä. Itanı ymeqä ae änyuäqe, täŋä-huŋqä ymeqä änyuätŋqäŋga wimetqeŋqe, kŋuä mäwiyqä, ymeqä qua täu timäuqaŋgqeŋqe, yeeqä yäŋqiyä.
22 Ii eŋqä-paŋä di, he täŋganı, äwqä haŋä-iqä ämeqäuä. Iŋäqe aŋgiŋı, Nyi hiŋuä eqäŋganŋgundqäŋga, heqä äwqe yeeqä kiiŋä enyäniqeqä. Heqä äwqä yeeqä iŋqä iiŋı, ämaqä hŋqu änä mämetauqä yäniqe.
23 Asä qäŋganı, he Nyi yatŋqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänäŋä tii etqä. He Ŋqä Apiqueŋı nätmatqä huiŋqä, Nyaqä yoqeta yatŋqä ävquwä di etapäŋqiyä.
24 Qäŋgatqä näŋgisati täŋga tiŋqe, he Nyaqä yoqetaŋı, nätmatqä huiŋqä yatŋqä miqä itqäŋuwiqä. Iŋäqe täŋganı, he yatŋqä vqaŋgpu. Ga he ämepiyitaŋı, yeeqä iŋqä iqu, heqä äwqeuŋı maŋguä emnätätŋqä mapŋqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yäŋänäqŋqeuŋı ae ämäwqätäukqeŋqä

25 Iiŋä ätuätäqäŋganı tii ätukqe. “Nyi kukŋuä ktqä dunä etqa äpätŋqä-qe, qänakŋı asä iiŋı, awä maetqä imniqeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiqueŋqe, awä ätnäŋä iqi etmniqeqä.
26-27 Hiunji iqueŋı he Apiqueŋı, Nyaqä yoqeta nätmatqäŋqä yatŋqä wipnuwiqä. Itaŋga he Nyinyqä enyminqä iiŋqätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqeŋqä quuvqä eqäkuwä iiŋqätä, iutanı Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiŋgqetaŋı, he yätamäkqä heyänä. Iŋı Iqu yätamäkqä heyätŋqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiŋqä iutanänji.
28 Qäŋganäŋı, Nyi Ŋqä Apiqutä äpmaminqetaŋı, ävämaŋı qua täuŋqä äquvepkqeqä. Ga täŋganı, Nyi qua täu äväma, Apiqueŋqä aŋgi ymqänä” ätukqe.
29 Iŋganı Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Iqueŋı tii atukuwi. “Si täŋganı, kukŋuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnäŋä iqinyä änatnyä.
30 Täŋganı Si nätmatqä eeqänäŋinqä näqŋqä eänä, ämaqä hŋqu yatŋqä makiyqäŋga, Si ganä ätätqäŋinqe, ne näqŋqä ae ämequnä. Iiŋä itqäŋä iutanı, ne Si Goti Iquesa äpŋinqe näqŋqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”
31 I tquaŋguwäŋga, Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “He täŋganı quuvqä ae eqiyqä?
32 Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anıiuŋqä im-imä zä upŋqä emäkpŋqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi Ŋqä-näuänä pmamŋqä änuväma weqaŋguwäŋganı, Nyi Ŋqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetaŋgi ii pmamä.
33 He Nyinyqä quuvqä eqiyätqäŋuwitaŋı, heqä äwqe haŋuä imbu pmepŋqä diŋqe, Nyi kukŋuä tä iiŋqä etqänä. Iwä he qua tque äpmapiyäŋganı, haŋä-iqä qäyä emeqaŋguti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yäŋänäqŋqeuŋı, ae ämäwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqeŋqä

1 Jisasi Iqu kukŋuä iiŋı, ae ätuäqetaŋı, Iqu hiŋuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkŋı, täŋga täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutanı Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänyä.

2 Si Tqä Ymeqä Iqunŋi, ämaqä eeqänäŋä iu ämimqŋqä yäŋänäqŋqe ändapkŋä-pa,
yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yäŋänäqŋqä ändapkŋi, ii, Nyi qokä-apäkä Si Ŋqäŋqä
ändapkŋä iquauŋi, häŋä hea ique-ique pmeqäŋqä iwimäkmqeyi.
3 Itaŋga häŋä hea ique-ique pmeqe, ii tiinji. Ämaqä eeqänäŋi, häŋä-pmeqä ique
ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänjqe’ näqŋqä hepŋqäuä. Itaŋga Jisasi Kraisi, Si
änändowatkŋä iqunŋqä-pqe, näqŋqä inä epŋqäuä.
4 Wäuŋuä Si ändapkŋi, qäpu ae imäkqetaŋi, Nyi qokä-apäkä qua täuŋi, Tqä yoqä
naqe ae ämotqueqeqä.
5 Apiquki, qua tä mimäkqä ikŋäŋgatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä
ämamiŋueä-pa, täŋgaŋi Nyi Sitä aŋgi pmeŋqä yoqä naqä dapiyä.
6 Ämaqä qua täutaŋä Tqä emiŋuwä ändapkŋä iquauŋi, Nyi Saqä yoqe, awä ae
ätuätŋqeqä. Ga iqua Tqä kukŋuä iunä qänaknä itqäŋä.
7 Täŋgaŋi natmatqä eeqänäŋä Si Nyi ändapkŋiŋqe, ‘Ii Sitanä äpqiyä-qe’ näqŋqä
ae eqäuä.
8 Tqä kukŋuä Nyi awä tmqä ändapkŋi, Nyi ätquaŋgä, ga qu ae ämequwiqä. Iŋi Nyi
Sita ätimäukqeŋqe, näqŋqä naqä-qakuä ämepu, itaŋga Si Nyi änändowatkŋiŋqe, qu
quuvqä ae eqiyquwi.
9 Nyi qu yätamäkqä wisŋqeŋqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä
eeqänäŋä qua täuŋiŋqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapkŋä iqua, ga Tqä
yqänä etaŋgqeŋqä, iquauŋqänä iqänä.
10 Eeqänäŋä Ŋqä eäŋuwi, qu Tqeqä. Itaŋga eeqänäŋä Tqä eäŋuwi, qu Ŋqä-pqä
inänjqä. Itaŋga iiŋä iqua, Ŋqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqäŋä.
11 Nyi täŋgaŋi qua täu äpakä mäpmeqä, Siŋqä yapmqä iqänä. Iŋäqe, qu qua
täu yqänä pmapŋqäuä. Ga Apiquki, Si aaŋä ikikinyäŋi, itaŋga hŋqu Si eŋqä-paŋä
asänäŋä manä, Si iquauŋi Tqä yoqä naqetaŋä yäŋänäqŋqetä miyä. Yoqä naqä iiŋi,
Ye naqä-hŋqunä ämuäŋna äpmeŋueä-pa iqua-pqä pmapŋqä iiŋqä Nyi ändapkŋiqä.
12 Iwä Nyi qutä äpmamäŋgaŋi, Nyi quŋi Saqä yoqä naqä ändapkŋitaŋä
yäŋänäqŋqetä ämitŋqeqä. Nyi hŋqu imä ändakŋga äwetä qui imäkŋqäŋqä,
yatäukuä itŋqeqä. Iŋi qutaŋi, hŋqu qui mimäkŋqä iqe. Ämaqä tä du qui
imäknäniŋqä äwätŋqä iqunä,* qui imäkŋgqe. Ii kukŋuä Tqä bukiu ätnäŋqe,† naqä-
qakuä timäutŋqeyqä.
13 Täŋgaŋi Nyi Siŋqä äyapmqä itmä iutaŋi, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe,
Ŋqä yeeqä iiŋqe, quvaqä äwqeu maŋguä munätŋqä äktqänä.
14 Saqä kukŋui, Nyi ae ätquaŋgä, ga qu quuvqä eqiyätqäŋuwiqä. Itaŋga
qokä-apäkä qua täutaŋi, quŋqe himä-wiuŋqe tiiŋä duta wiyätqäŋäuä. Nyi qua
täutaŋänäŋä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua-pqe, qua
täutaŋä hmanjqä.
15 Nyi Si quŋi, qua tquesaŋi, yäpaqäŋgisa ätuma utŋqä yatŋqe, ii makiyqä iqä.
Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, quŋi qui imäkqä diŋqä, Si ämisŋqä äkiyqä.
16 Nyi Ŋqä-näuäŋi, qua täutaŋänäŋä-qunä hma eŋqä-qae, ga asä qu-pqe, qua
täutaŋänäŋä-qua hmanjqä.
17 Tqä kukŋui quaŋgä maeqä, aaŋä naqä-qakuänäŋä-qae, quvaqä äwqä yäpä
iŋgisa mŋgaŋguti, itaŋga qu Tqä ämaqä epŋqä ikikinyäŋä iwimäkiyä.
18 Si Nyiŋi ämaqä qua täu äpmeŋuwä iuŋqä änändowatkŋä-maŋä iiŋi, Nyi quŋi
asä ii ändowatkqe.
19 Itaŋga, qu yätamäkqä wimqe, Nyi Ŋqä-näuäŋi, Si äktapŋgä. Ga asä iiŋi, Tqä
kukŋuä naqä-qakuä iutaŋi, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyäŋä epŋqänänji.

---

* **17:12** 2 Tesälonaika 2:3 † **17:12** Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

20 Ga Nyi tääqe, ämaqä tquaunä yätamäkqä wisŋqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-
apäki, tqua kukŋuä awä tqaŋgä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqaŋguwä
iquauŋä-pqe, yätamäkqä wisŋqä äktqä.
21 Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hŋqunä ämuäŋmbu pmapŋqä iiŋqä äktqä. Tiiŋä
duta, Si Apiquki Nyi nyinätaŋgnä, ga Nyi Si äkinyäŋqä-paŋä iiŋi, qu-pqe, Ye ii
yemämbŋqä iiŋqä äktqä. Itaŋga qu e pmetaŋguwitaŋi, qokä-apäkä qua täutaŋi,
Si Nyi änändowatkŋiŋqe, quuvqä heqäpŋqe, yätamäkqä wisŋqä äktqä.
22 Itaŋga qu naqä-hŋqunä Ye ämuäŋna äpmeŋueä-pa pmapŋqä iiŋqe, Si Nyi yoqä
naqetä, yäŋänäqŋqetä ändapkŋi, Nyi qu ae ävqeqä.
23 Nyi qu nyätaŋgmdi, ga Si Nyi nyinätaŋgti, iwä suqä iiŋä iutaŋi, qu naqä-hŋqunä
aaŋä yäŋänäqŋqä ämuäŋmbu pmapŋqänänyä. Itaŋga qu e pmetaŋguwitaŋi, qokä-
apäkä qua täutaŋi, näqŋqä tiiŋä hepŋqä. Si Nyi änändowatkŋiŋqetä, ä Si Nyiŋqä
kuapänä äkinyäŋqä-paŋä iiŋi, Ŋqä ämaqä iiŋä iuŋqä-pqe, inä äkinyätŋqä.
24 Apiquki, Si qua tä mimäkqäŋgaŋi, Nyiŋqä kiŋgaŋgi, yoqä naqetä,
yäŋänäqŋqetä, äyä ändapkŋiqä. Iŋi, ämaqä Si ändapkŋä iqua, qu yoqä naqetä,
yäŋänäqŋqetä, hiŋuä qumbuŋqä diŋqe, Nyi äkisqi pmetaŋgundqe, qu anä
pmeqäŋqä änyiŋgiyä.
25 Apiqu jänänäŋä imäkqä Iquki, qokä-apäkä qua täutaŋi, Siŋqe änyä maqŋqä
etaŋguwä-qe, Nyi Siŋqe näqŋqä eŋä. Itaŋga ämaqä Nyisä äpmeŋuwä iqua, Si
änändowatkŋiŋqe näqŋqä ae eäŋäuä.
26 Itaŋga Nyi Saqä yoqe, qu näqŋqä epŋqä ämotquamiŋqe, ga inä motqueqämqe.
Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätŋqä-paŋä iiŋi, qu ämeqaŋgpi, ga Nyi-pqe qu
inyätmqänänyä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iqueŋi, himä-wiuŋqä iquau äwikqeŋqä**

1 Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetaŋi, Iqutä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquatäŋi
yäpaqäŋgisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä näŋgisaŋqä äukuwi. Eqä
yätäqä iŋgisaŋi, wäuŋuä hŋqu nyätaŋgi, Iqutä Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquatäŋi, wäuŋuä yäpä iŋgisa äpekuwi.
2 Qu wäuŋuä iuŋi kuapänä äpmeqäsmiŋuwä iiŋqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-huŋqä
iquauqä hipaeu ävätŋqä iqu, wäuŋuä iqueŋqe näqŋqä emiŋqe.
3 Ga qu iqi pmetaŋguwäŋga, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqŋqä hŋquau, ätuma
äpkqe. Ämaqä iiŋä iquauta kuapänäŋi, ämaqä Romätaŋä mäkä-iqä iquayi. Huiz-
iqua, ämayukä-imaŋqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä
iquayi. E äpäpiyäŋgaŋi, hiqi-tä suatä, ä nätmatqä mäkäŋqä iqetäŋi, a äqätqa
äpkuwi.
4 Jisasi Iqu nätmatqä eeqänäŋä Ique wimetŋqeŋqe, näqŋqä ae ekqä iuŋi, Iqu
qutäŋä qäqiqi äwäqe, yatŋqä tii äwikqe. “He tqueŋqä qävqä itqäŋäuä?”
5 Qu Iqueŋi kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätaŋä Jisasi Iqueŋqä qävqä äpqunä.”
I tquaŋguwäŋga, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmeŋänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”‡
(Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätŋqä iqu, qutä anä ätqäumiŋuwi.)
6 Jisasi Iqu, quŋi, “Nyi qe äpmeŋänä. Nyi Qäqunjqä” tquaŋga, qu nändi ätqepuiyi,
qua ipe äqäyäpäkŋguwi.
7 Aŋgi ävawäwqaŋguwäŋga, Jisasi Iqu yatŋqä aŋgi äwikqe. “He tqueŋqä qävqä
äpquwäwä?” Qu aŋgumä tii ätukuwi. “Nasäretqätaŋä Jisasi Iqueŋqeqä.”

---

* **18:** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53 † **18:1** Iqua iŋgaŋi Jerusälemä iu ävämakuwi. Iqua aŋä buayä äŋguwiuta iŋganä ävämakuwäti hiŋuiqänä avämakuwäti? Jonä 14:31 hiŋuä qunyä. ‡ **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Aŋgumä Itmakqä 3:14

8 Itaŋga Jisasi Iqu, aŋgi kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyiŋqä
qävqäŋqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmeŋquä tquauŋi hiŋuinä äqunäwatpiyä.”
9 Iqu iiŋä ätukqe, Iqueqä kukŋuä qäŋganä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä
ändapkŋä tqua, qutaŋä hŋqu qui mimäkŋqä eänä-qe.”
10 Qu Ique a kiqätqaŋguwäŋga, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe
ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä
qätä ämuaŋgisaŋi, huätä ätävämäkqe.
11 Pitä iqu i iqaŋga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mŋqeu
aŋgi nyueyä. Si iiŋi suŋqä inyä? Si Nyi, Ŋqä Apiqu eqä-häkä imäŋqä ändapkqe,§
änmqeŋqä makiŋqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iqueŋqä ganä ätuma äukuwiŋqä

12 Iŋi ae iqaŋga, Romätaŋä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä
iquauqä ämayukä-imaŋqä iquatäŋi, Jisasi Iqueŋi a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi.
13 Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iqueŋqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi,
quväukuä ique hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä känequvi.
14 Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänaŋä iuŋqe,
ämaqä hŋqunänä päkoŋqe, äŋguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqŋqeqä” ätkqeŋqä†

15 Qu Anasi iqueqä aŋiuŋqä ätuma uwqaŋguwaŋga, Saimonä Pitä iqutä, Jisasi
Iqu wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä huiziqutäŋi, quŋqä qänaki äukiyi. Huiziquenyqe,
hiqäva-imäkqä iquau miqä Anasi iqu näqŋqä etaŋgqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täkŋä
yäpä yäŋgisaŋä ququawä iqinyqä qänaki äpaqukqe.
16 Pitä iqu, täkŋä-hänaqä-täŋä qäqiqi yqänä ätqäumiŋqe. Iutaŋi, wäuŋuä
yätquakä täkŋä yäpä yäŋgisa äpekqä iqu, aŋgi äpäqe, apäkä täkŋä-hänaqä miqä
ii kukŋuä näqŋqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpä yäŋgisa ätuma äpekqe.
17 Pitä iqu ae ämäwqätäuqaŋga, apäkä täkŋä-hänaqeu ämimiŋqä ii, iqueŋi tii
ätukqe. “Si Ämaqä Näŋueqä wäuŋuä yätquakä iqukitanä?”
Iŋganŋi Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”
18 Iiŋä iŋganŋi, iiqä naqänäŋä tätqätaŋgi, ämaqä aŋiu wäuŋuä imiŋuwä
iquatä, ämayukä-imaŋqä iquatäŋi, tä änyuasepu, huiwä dŋä imäkmbŋqä ktämäti
äqämiŋuwi. Iŋganŋi, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäumiŋuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kukŋuä ämitkqeŋqä‡

19 I itqätaŋguwäŋga asä qäŋganŋi, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi
Ique, qokä-apäkä Iqueqä kukŋuä qätä äwimiŋuwä iquauŋqätä, kukŋuä äki-äki
ätumiŋqeŋqätäŋi, yatŋqä äwikqe.
20 I tquaŋga, Jisasi Iqu, kimaŋi tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kukŋuä
ävätmäŋganŋi, zä maeqä, ätnäŋä iqinyä ätuätŋqeqä. Iŋga-iŋga Nyi qokä-apäkä
kukŋuä ävätmäŋganŋi, aŋä aquväqŋqä im-imä ämätŋgäwäŋqä iutä, hiqäva-imäkqä
aŋä Israitqä eeqänäŋä iqua aquvä äqänäqäsätqäŋuwä yäpä yäŋgisa ävätŋqeqä.
21 Iiŋä eŋqä-qae, si suŋqä yatŋqä nyinyä? Nyi kukŋuä ätumiŋqe, qu qätä ae
änyimiŋuwä-qae, yatŋqä qu wiyä.”
22 Jisasi Iqu i tquaŋga, ämayukä-imaŋqä iqi ätqäuqä hŋqu, Ique hipa äpäsätä, tii
ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueŋi, kima iiŋä di ätuŋi, äänä etaŋgiwä?”
23 Iŋganŋi Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “ ‘Nyi kukŋuä tä quvqä ätqiyä’ kŋuä
kiyqaŋgutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyäŋi ‘äkiumända ätnyä’ ändätnä, diyä. Ä
kukŋuä qäyu tqaŋgundqe, ga Nyi suŋqä bäkinyä?”

§ **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkqä 16:19 * **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62 ‡ **18:18** Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71

24 Jisasi Iqu kukŋuä iiŋi ae ätqaŋga, Anasi iqu, Iqueŋi guä yqänä qiyäuŋqu-que,
hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iqueŋqä ändowatkqe.

Pitä iqu, "Nyi Jisasi Iquenyqä maqŋqeqä" aŋgumä ätkqeŋqä

25 Jisasi Ique iiŋä imäkätqätaŋguwäŋganji, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä,
diyeqä imäknmiŋqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätaŋga, qu iŋganji tii ätukuwi.
"Si Ämaqä Näŋueqä wäuŋuä yätquakä iqukitanä?"
Ga iqu tii ätukqe. "Oeyä. Nyi qäqunä manä."
26 I tqaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä
mŋä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. "Nyi si Iqutä wäuŋuä du anä
pmetaŋgnä äkqänäŋqe, tä qäqukiyqä?"
27 Pitä iqu aŋgi "Oeyä" tqaŋgqe-täŋi, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiŋuä iqi ätqäukqeŋqä§

28 Zi-hiŋuä pisqäŋganji, iqua Jisasi Iqueŋi, Käyäpasi iqueqä anjiuŋqä ätuma
äukuwitanji, aŋginji, ätuma, ämaqä Romätaŋä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anä naqä
hiqŋqä-täŋä iuŋqä äukuwi. Qu, "Ne Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi kiyä mätqä ätimäutanä,*
itaŋga neqä hiunji naqänäŋä Pasopa iutanä nanui, maŋqä yaŋqunä" kŋuä wiyqaŋgi,
ämiqä iqueqä anjiuŋi mäpeyqä, yäpaqä mäŋi yqänä ätqäumiŋuwi.
29 Qu iqi yqänä tqäutaŋguwäŋga, ämiqä Pailoti iqu quŋqä äpäqe, yatŋqä tii
äwikqe. "He Ämaqä Tqueŋi, kukŋui, äkiŋqä mitpŋqäwä?"
30 Iŋganji qu ämävaupiyi, iqueä kukŋui kima tii ätukuwi. "Iqu suqä quvqä hui
mimäkqä-säpi, ne Iqueŋi ätuma mapqä iquaniŋgä."
31 Iwä Pailoti iqu tii ätukqe. "He Ique ätuma, heqä kukŋuä-suqä änäänä äwiŋqä
iuta mitpiyä."
I tquaŋga Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. "Ne ämaqä hŋque pizqä
päsqäŋqe, hiqä kukŋuä-suqe pmua inemäkänä."
32 Suqä ii iwimäkkuwi, Jisasi Iqu "Iiŋä nyimäkqaŋgpi äpäkonmniqeqä" ätätä
ätmiŋqä iuŋi, naqä-qakuä hiätŋqä ätimäukqe.
33 I tquaŋguwäŋga, Pailoti iqu, iqueqä anä iu aŋgi äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä
ätuätumetä, yatŋqä tii äwikqe. "Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?"
34 Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. "Si tqä kŋuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hŋqua
Nyinyqä äktquwätanä?"
35 Ga iqu kimanji, tii ätukqe. "Änääŋqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä
sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäkqä naqä iquatäŋi, nyiŋqä ii äktma äpqäuä.
Si squä iqaŋgnäŋgä?"
36 I tquaŋga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. "Nyi ämaqä mimqä yäŋänäqŋqe, qua
täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäuŋuä imäkqä iqua mäkä
iqaŋgpi, itaŋga ämaqä hŋqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Iŋäqe,
Nyi ämaqä mimqä yäŋänäqŋqe, qua täuta mämeqä iqäqe."
37 Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. "Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?"
Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. "Kukŋuä si 'Ämiqukiyqä' ätŋä iqu, ii tqä kukŋuiqä.
Ŋqä nipai Nyi kukŋuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. Itaŋga Nyi qua
täu wäuŋuä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kukŋuä naqä-qakuiŋqä
äwinyätŋqä iqua, qu eeqänäŋi Nyaqä kukŋui qätä änyiyätqäŋuwiyi."

---

§ **18:27** Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25 * **18:28** Israitqä iquauqä kŋui tiinji. "Ne ämaqä Israitqä iqunesaŋä ma huiziquauqä aŋiuŋqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hiŋui iqiŋi, kiyä mätqä timaŋqunä."

38 Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kukŋuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetaŋi,
Israitqä iquauŋqä yäpaqä mäŋgisaŋqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä
quvqä hui Iqu imäkkqe, mämäqumueqä iqänä.
39 Iŋäqe, nyi suqä itŋqeŋqe, he näqŋqä äyä etqäŋuwiqä. Quväukuä eeqänäŋä
hiunji naqä Pasopaŋgaŋi, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä aŋiu äpmeŋuwä iquauŋi,
hŋque hiŋgi qäyä wätŋqä atäuŋuä täupŋqä hiŋuinä äyä eqänätŋqeqä. I etaŋgi,
Israitqä iquau Miqä Tqueŋi, nyi he etapmqä diŋqe eŋgiyä?”
40 I tquaŋga, qu aŋgi maŋä yäŋänäqŋqä ätäpu, “Iqueŋqe, hmanjqä. Si Baräpasi
ique hiŋuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkäŋqätä, quwäŋqätä iqä-quvi.

19

1 Itaŋga iiŋä tquaŋguwäŋgaŋi, Pailoti iqu tquaŋgi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueŋi
ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi.
2 Itaŋga qu ämiqä iquauqä yŋŋa nyuäŋiu ämuasmäuqä eŋqä-pa guä yäŋä-täŋi
äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuäŋiu ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hŋqu-pqe
inä äwiputkuwi.
3 Iŋi ipiyi, qu Iqu-täŋä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki,
hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.
4 Itaŋi Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauŋi tii ätukqe. “Nyi Iqueŋi suqä
hui imäkqe, mämäqumueqä iqä-qae, he iiŋqä näqŋqä hepŋqeŋqe, ätuma pmqänä.”
5 Iŋi ätquaŋga, Jisasi Iqu yŋŋa guä yäŋä-täŋä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetäŋi
yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqäŋgisa pqaŋgqäŋga, ämiqä iqu, “He hiŋuä qumbŋqe,
täsuänä” ätukqe.
6 Iqu i tquaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämayukä-imaŋqä iquatäŋi, Ique
hiŋuä äqumbiyi, maŋä yäŋänäqŋqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä
päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”
Iŋgaŋi ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iqueŋi suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae,
hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”
7 Iiŋä tquaŋga, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueŋi kima tii ätukuwi. “Neqä
kukŋuä-suqä iuŋi tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätŋqä-qae,
äpäkonätŋqänänjqä.”
8-9 Pailoti iqu qätä iiŋä äwiyäqetaŋi, aaŋä zä kuapänä wiŋgaŋgi, iqueqä aŋä yäpä
iŋgisa aŋgi äpaquväqe, Jisasi Ique yatŋqä äwikqe. “Si äŋgi pmeqä-qukiyi?” I
tquaŋga, Jisasi Iqu, iqueŋi kima hŋqu mätquä ikqe.
10 Iwä ämiqä iqu, “Äänä etaŋgiwä? Si nyaqä yatŋqe, kima mandqä iŋiuä” ätukqe.
“Nyi Si hiŋuinä kqänäwatqeŋqätä, ŋŋ zä-huätati hukiyqeŋqätäŋi, yäŋänäqŋqe nyi
ämeŋänä. Äyoo, Si iiŋqe änyä maqŋqä eŋinyä?”
11 Itaŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmeŋqä Iqu, si yäŋänäqŋqä
mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqiŋi änä mämänuŋguatqä isinä. I etaŋgi ämaqä
Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aaŋä naqänäŋä, saqä duŋi
ämäwqätäunä.”
12 Pailoti iqu qätä iiŋä äwiyäqe, Jisasi Ique hiŋuinä qunäwatätŋqe, huäŋqä huiŋqä
qävqä imiŋqe. I indqänätqätaŋga, Israitqä iqua maŋä yäŋänäqŋqä ätkuwi. “Ämaqä
hŋqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätŋgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-huŋqä iqueyqä. Si
ämaqä tqueŋi, hiŋuinä äqunäwatätŋqä etaŋgutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä,
iqueqä mäkä-huŋqä esŋqinyä.”

---

* **19:7** Hiqäva-imäkqä 24:16 † **19:12** Sisa iqu, Romätaŋä eeqänäŋä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämimiŋqe. Iŋi iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi.

13 Ämiqä iqu qätä iiŋä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqäŋgisa ätuma äpäukqe. Itaŋga
iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätmiŋuwä iqi ätqepäqe, kukŋuä iwäsäutŋqä
zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuä iuŋi, ququawä iquenyqe,
‘Gapätauä’ ätmiŋuwi.)
14 Hiunji iqueŋi, Pasopa iutaŋä Sämbatqäŋqä näwinyä imäkqäŋganji. Ga hiunji
quemisqäŋgaŋi, Pailoti iqu Israitqä iquauŋi tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu
täsuwänä.”
15 Qu iŋgaŋi maŋä tnäŋä tii ätumiŋuwi. “Iqueŋi ätuma äwätnä, zä-huätatä oeyä.”
I tquaŋguwäŋga iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueŋi, zä-huätatä huemqä
eŋgiyä?”
Itaŋga hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe
hŋquqqu hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”
16 I tquaŋguwä iutaŋi, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepŋqänä, quwqä
hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiŋqä‡

17 Quwqä hipaeu vqaŋga, qu Jisasi Iqueŋi ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyäŋgaŋi,
Iqueqä zä-huätati hunäniŋqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, aŋä-himqä iqi äväma, qua
kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuäŋä-yäŋiqä’§ änyuätmiŋuwä iuŋqä äukuwi. (Israitqä iquauqä
aŋä-kukŋuä iuŋi, ‘Golketayqä’ änyuätmiŋuwi.)
18 Iqi ätimäupiyi, Jisasi Iqueŋi zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi
hunätaŋgi, ämaqä hŋquaqui-pqe, iŋgi-iŋgisa äuekuwi.
19 Itaŋga Pailoti iqu tqaŋgi, qu kukŋuä hŋqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätaŋgqä
ique äqiyämasekuwi. Kukŋuä iiŋä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätaŋä,
Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ 20 Kukŋuä iqueŋi, Israitqä kuapänäŋä iqua a
ätäuqäsmiŋuwi. Ii tiiŋä etaŋgiyi. Iqueŋi zä-huätatiŋi, quwqä aŋä-himqä ique qäqiqi
äuekuwi. Itaŋga kukŋuä iiŋi, Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuä itä, Romä iquauqä itä,
itaŋga Grikä iquauqä itäŋi, hŋquaqu-hŋque äqäkuwi. Qakuä iquaquisaŋi, Israitqä
kuapänäŋä iqua a ätäuqäsmiŋuwi.
21 Itaŋi Israitqä iquautaŋä hiqäva-imäkqä naqä iqua, Pailoti iqueŋi tii ätukuwi. “Si
‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwaŋui, ‘Ämaqä Tqu,
“Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätätŋqeqä’ ätätnä äqiyeyä.”
22 I tquaŋguwäŋga, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwaŋuä nyi äqiyqä tänä,
qäyä äqänänä.”
23 Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueŋi zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmäŋqe
ämapiyi, kikiŋä mapŋqä, hŋquaqui-hŋquaqui iwäsäupu, hŋqunä-hŋqunä
ämakäukuwi. I ipiyäŋgaŋi, Iqueqä gquä quäuqä, nyuäŋä yätuta yukä buŋqänä
ipŋŋqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iiŋi ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui
ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe.
24 Iiŋä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätŋguwi. “Ne gquä tqueŋi, mapisqä ianä. Qäyä
enä. Ne tqueŋi, nesaŋä hŋqunä metŋqänä, häŋä iatuŋqueqä.” E ätmbiyi, iiŋä ikuwi,
Goti Iqueqä bukiu ätnäŋqeuŋi naqä-qakuä timäutŋqä imäkkuwi. Kukŋuä iiŋi iqu tii
ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmäŋqe hŋqunä-hŋqunä yaŋä änyäpu, ämapiyi, itaŋga nyaqä gquä quäuqe metŋqe, häŋä ipu imeqäuä.”**

---

‡ **19:16** Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43 § **19:17** Näqŋqä-täŋä iqua, kŋuä tii indqänätqäŋä. “Ämaqä nyuäŋä-yäŋiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätaŋgqeŋqä ätmiŋuwi. * **19:24** Apqä Bukä 22:18

25 Mäkä-iqä iqua i itqätaŋguwäŋga, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känapi, ä
Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itaŋga Mäliya, aŋä Maktälataŋä ii-pqe, qu eeqä Jisasi
Iqu zä-huätati hunätaŋgqä qäqiqi ätqäumiŋuwi.
26 Iqi tqäutaŋguwäŋga, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä
iquautaŋä, aaŋä kuapänä äwinymiŋqä iqutäŋi, qäqiqi tqäutaŋginyä äquŋgqe. Itaŋi
Iqu Kiqä känäuŋi tii ätukqe. "Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä."
27 I ätuäqe, aŋgiŋi, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iqueŋi ätukqe. "Apäkä ii,
tqä tnaiyqä." I tquaŋga, ämaqä iqu iiŋi, iqueqä aŋiuŋqä ätuma äwätä, äŋguänä
ämimiŋqe.

Jisasi Iqu äpäkoŋgqeŋqä†

28 Itaŋi Jisasi Iqu näqŋqä tii ekqe. "Ŋqä wäuŋuä eeqänä imäkätŋqe, ae qäpu eqiyä."
I indqänäqe, tii ätkqe. "Ŋqä quväki, yäkäŋä nyiyqiyä." Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä
bukiu ätnä äwiŋqä iqueŋi,‡ naqä-qakuä ätimäukqe.
29 Jisasi Iqu "Quväki yäkäŋä änyiyqiyä" tqaŋga, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hŋqu
wainqä-eqä mäkä iqe, maŋguä iŋqä tqäutaŋgi, ga yaaŋui ämepu, wainqä-eqä bu
äyämepu, iwä yaaŋui eeqänänä piiyqä äyä iqaŋga, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi
Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätŋqä maŋä iu äwisäukuwi.
30 Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, "Täŋgaŋi ae qäpu eqiyä" ätäqe, nyuäŋi
ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.
31 Jisasi Iqu i äpäkoŋgqä iŋgaŋi, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iqueŋqä nätmatqä
näwinyä imäkqä iŋganji. Sämbatqä iiŋä iqu, hiunji naqänäŋäŋga etaŋgi, Israitqä
iquautaŋä naqä iqua huiwä iquauŋi, zä-huätatiuŋi yqänä uŋqeŋqe mäwiŋqä ikqe.
Itaŋi, qu Pailoti iqueŋi, "Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkoŋgaŋgpi, quwqä
huiwi huätä manätŋqänänyä" ätukuwi.
32 I tquaŋguwäŋga, mäkä-iqä iqua äupiyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä
iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi.
33 Itaŋi Jisasi Iqueui äquasqiyanä-tpu indqäŋga äpäukuwi, Iqu ae äpäkoŋgqä
äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi.
34 Qu iiŋi qäyä ipu, qutaŋä hŋqu Jisasi Iqueä mäwqä hŋgisa zi äuqaŋga, maqänäŋi
häŋeqetä, eqetäŋi, naqä-huinyä äkapkqe.
35 (Ämaqä tä hiŋuä äquŋgquä iqu, nätmatqä timäuqaŋgi äquŋgqeŋqe, ae awä
ätqiyä. Itaŋga kukŋuä iqu awä ätqäqä ii, quaŋgä manä, naqä-qakuänäŋi. Ga iqu
kiqä-kiuä-pqe, 'Nyi näqŋqe, kukŋuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäŋi ätqänä,' ätkqe.
Iiŋiŋqe he quuvqä heqiyqäpŋqe.)
36 Nätmatqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwiŋqeuŋi, naqä-
qakuä imäkätŋqä ätimäukqe. Itaŋga kukŋuä iiŋi tiinji. *"Iqueqä yäŋi hui mamisqiyqä
ikuwi."*§
37 Itaŋga kukŋuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwiŋqä iqu, tiinjqä. *"Ämaqe, qu zi
äukuwä iunä qumbuŋqäuä."**

Jisasi Iqueqä huiwi, pŋqä ekuwiŋqä†

38 Qu iiŋi ae iqaŋguwäŋga, Josepä Arämatiyataŋä iqu, "Jisasi Iqueqä huiwi
ämamqeqä" ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä
eqämiŋqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iquautaŋä naqä iquauŋqä
zä wiŋgaŋgi, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueŋi i tquaŋga, Pailoti iqu
"Ŋŋqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä" tquaŋga, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi
ämakqe.

---

† **19:27** Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ **19:28** Apqä Bukä 69:21 § **19:36** Apqä Bukä 34:20
* **19:37** Sakätiyasi 12:10 † **19:37** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56

39 Itaŋga Nekitimäsi, ämaqä qäŋganä heatqäŋga äpätä, Jisasi Ique hiŋuä äqunätä,
kukŋuä anä ätkiyä iqu-pqe,‡ inä äpkqe. Iqu zä hŋquaquisaŋä aowä imäkäpu yuqui-
yaqui ikuwä, jinaŋä äŋguänäŋä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iiŋi, kiqä haŋä-iqe,
aaŋä naqänäŋä, 30 kilokremqä.
40 Jisasi Iqueä huiwiuŋi, Josepä iqutä, Nekitimäsi iqutä, ämesiyäŋgaŋi, iquaqu
Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkmiŋuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi,
Iqueä huiwiu eä isinyä, itaŋga, yuä äŋguänäŋä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi.
41 Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-täŋä qäqiqiŋi, wäuŋuä hŋqu änyimiŋqe.
Wäuŋuä iqueŋi, hikä hovqä änyä-häŋä, ämaqä pizqä pŋqä maeqä imiŋuwä hŋqu
omiŋqe.
42 Hikä hovqä iqu qäqiqi vätaŋgqetaŋi, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma
äwiyi, iqi pŋqä ekiyi. Maqänäŋi tiiŋä iutayi. Hiunji qäqueŋi, Israitqä iquauqä
Sämbatqä hapä pmeqä iqueŋqä nätmatqä näwinyä imäkqäŋgayi.

20

*Jisasi Iqu aŋgi ävaukqeŋqä**

1 Wikä iqueqä hiunji kiŋganäŋä iqueŋi, Mäliya Maktälataŋä ii zä we mauŋqä, hea
yqänä witaŋgqeuŋi, Jisasi Ique pŋqä ekuwä iuŋqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qŋqaŋä
pmäukui mäpmäwänätaŋgi äquŋgqe.
2 Iiŋä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iqueŋqätä, Jisasi Iqueqä wäuŋuä yätquakä huizi,
Iqu iqueŋqä kiiŋä äwinymiŋqä iqueŋqätä tnäŋä äwäqe, iquaquiŋi tii ätukqe. “Qu
Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä
maqŋqä equnä.”
3 Mäliyai i tquaŋga, Pitä iqutä, wäuŋuä yätquakä huiziqutäŋi, iquaqu iqiŋi äväma,
hikä hovqä duŋqä äukiyi.
4 Qäquaqu tnäŋä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueŋi, huiziqu ämäwqätäuäqe, Jisasi
Ique pŋqä ekuwä duŋi, iqu ganä ätimäukqe.
5 Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mäŋisanä nyuäŋä quapi eäqe, hiŋuä
äqunaeŋgqe, yuä huiwiu huäqä äutkiyä iunä äquŋgqe.
6-7 Iqu i itqätaŋga, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä
äpaquväqe, yuinä iqi witaŋgä äqunäqä-qe, mä Jisasi Iqueä nyuäŋiu huäqä äutäsinyä
ekiyä iqu, huizi iquatäŋi mäwitaŋgi äquŋgqe. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-
kiui aaŋqä näŋi äkmäknäqäŋga äwämiŋqe.
8 Iŋgaŋi, wäuŋuä yätquakä kiŋganä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi
witaŋgi äqunäqe, quuvqä eqäkqe.
9 (Goti Hanjuwä Iqueä bukiuŋi qäyä ätnä äwitaŋgi, qu iŋgaŋi, Jisasi Iqu
äpäkonätqeta aŋgumä vauqeŋqe, näqŋqä mämeqä ikuwi.)
10 Ii äqunyiyi, wäuŋuä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiuŋqä aŋgumä
äukiyi.
11-12 Wäuŋuä yätquakä iquaqu i itqätaŋgiyäŋga, Mäliya Maktälataŋä ii, Jisasi Ique
qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä kŋuä äqämiŋqe. Ii kŋuäqäqä nyuäŋä quapi eäqe,
hiŋuä äqunaeŋgqe, eŋätqä ämuasmäŋqä qäpaiqä-täŋä hŋquaqu, hŋqu Jisasi Iqueä
nyuäŋä emiŋqä iŋgi pmetaŋga, ä hŋquququ yukä ipmiŋqä iŋgi pmetaŋgi äquŋgqe.
13 Iquaqu Mäliyaŋi yatŋqe, “Apäkä, si suŋqä kŋuä qäyätqäŋinyä?” ätukiyi.
Ii iquaquiŋi tii ätukqe. “ ‘Qu ŋqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkŋgi ämaequwätiyä’
tmä, änyä maqŋqä emä, kŋuä äqäyätqäŋänä.”
14 Ii iquaqui i ätuäqe, hŋgisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutaŋgi äquŋgquä-qe, ‘tä
Jisasi Iqueyqe’, näqŋqä maeqä ikqe.

‡ **19:39** Jonä 3:1-2; 7:50 * **20:** Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

15 Ii kŋuä yqänä qäyätqätaŋga, Jisasi Iqu yatŋqä äwikqe. “Apäkä, si suŋqä kŋuä qäyätqäŋinyä? Ä si tqueŋqä qävqä imätŋgä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wäuŋuä täu ämitŋqä iqu ändqiyä’ kŋuä wiyqaŋga, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hŋqäqi eŋä hitaŋgutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänyä.”

16 Itaŋi Jisasi Iqu, “Mäliyauä” ätukqe.

Ga ii hiqumuaŋä äwiyäqe, Israitqä iquauä aŋä-kukŋuiu, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinji, “Näqŋqä-vqä.”

17 Iŋgaŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ŋqä Apiquenyqe mäyqä änänjqae, si mindmaqŋqä panä. Si äwätnä, Ŋqä guäkauŋi tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniqueŋqätä, ä asä Iqueqä Goti Iqueŋqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yäŋqiyä.’ ”

18 I tquaŋga, Mäliya Maktälataŋä ii äwäqe, Iqueqä wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi tii ätukqe. “Nyi Naqä Iqueŋi hiŋuä ae äqunäŋänä.” Itaŋga ii kukŋuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäuŋuä yätquakä iquau äwimakqeŋqä†

19 Wikä iqueqä hiunji kiŋganäŋä qäque, heatqeuŋi, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iquauqä naqä iquauŋqä zä ipu, quwqä aŋä äpmamiŋuwä iuŋi, aŋä qŋqaŋi ämatäkutepiyäŋga äpmamiŋuwi. Iqua i pmetaŋguwäŋga, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, haŋuä enyänä” ätukqe.

20 Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yuŋguitä, ä mäwqä yuŋguitä ämotquakqe. Itaŋga, wäuŋuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hiŋuä äqumbiyi, yeeqä naqänäŋä ikuwi.

21 Itaŋi Jisasi Iqu aŋgi tii ätukqe. “Heqä äwqe, haŋuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqä-pa, asä iiŋi, Nyi he endowatqänä.”

22 Iqu e ätäqetaŋi, Iqueqä mandŋi iquau äwqatämäutä, “He Goti Iqueqä Dŋä Äŋguänäŋi mapiyä” ätukqe.

23 “He ämaqä hŋquauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itaŋga he hŋquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqeŋqä

24 Jisasi Iqu wäuŋuä yätquakä iquau äwimakqä iŋgaŋi, Iqueqä ämaqä 12 iquautaŋä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’‡ ätumiŋuwä iqu, qutäŋi anä mäpmeqä da imiŋqe.

25 Iiŋqe, huizi iqua Tomasi iqueŋi, “Ne Naqä Iqueŋi hiŋuä ae äqunäŋqueqä” tquaŋguwä-qe, iqu quŋi tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yuŋgui hiŋuä äqunätmä, itaŋga ŋqä huiqetä wätaŋqä yuŋguiu a ämitmä, ä ŋqä hipaetä mäwqä iŋgisa zi äukuwä yuŋguä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe iŋga heqämqänä. Nyi iiŋä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

26 Wikä hŋqu ae äpäwqaŋga, Iqueqä ämaqä iqua aŋä asä ique, Tomasi iqutä anä äpmamiŋuwi. Qu aŋä qŋqaŋiuŋi ae ämatäkutekuwä imŋi, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe haŋuä enyänä” ätukqe.

27 I ätuätäqäŋgaŋi, Tomasi iqueŋä-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hiŋuä qunyä. Itaŋga, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täuŋi änunjutäutnä, kŋuä hŋquaqu-hŋquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

28 Iqu i tquaŋga, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si ŋqä Naqä eänyä, ŋqä Goti Iqukiyqä.”

---

† **20:18** Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49 ‡ **20:24** Wiyä kukŋuä iuŋi, yoqä Ditimasi äqänä. Kukŋuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukŋuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

29 Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hiŋuä ae äŋqänätnä, quuvqä eqinyä?
Ämaqä Nyi hiŋuä maŋqäŋqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpŋqä.”

Bukä tqueqä quatiŋqä

30 Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iquauä
hiŋuä iqi kuapänä imäkmiŋqe. Iiŋä imäkmiŋqeŋqe, bukä tqueŋi eeqänä ätätmä,
maqiyqä iqe.
31 Ŋŋ, nyi kukŋuä tä äqiyqe, he Jisasi Iqueŋqe, quuvqä tii heqäpŋqe. Iqu Kraisi
ne ämineyätŋqä Goti Iqu Ique atäuŋuä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä
Iqueyqä. Itaŋga he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetaŋi, häŋä-pmeqä mapnuwäŋqä
iiŋqä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäuŋuä yätquakä hŋquau, Galiliu äwimakqeŋqä

1 Qänakŋi Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuä yätquakä iquau eqä-huäŋä Taipiriyasi* maŋä
iqi aŋgumä äwimakqe. Iŋganı Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatŋgqe.
2 Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätumiŋuwä ique,
ä Nataniyoli, aŋä-himqä Kana, qua Galili iutaŋä ique, ä Sepri iqueqä hikŋä iŋgueqi,
ŋŋ wäuŋuä yätquakä huiziquaqui, eqä-huäŋä maŋä iqi anä äpmamiŋuwi.
3 Itaŋi, Saimonä Pitä iqu, quŋi tii ätukqe. “Nyi hämapäkäŋqä imqä umqänä.”
Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watuŋqueqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hŋqueŋqä
äupiyi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäqueŋi, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu
mapiqä ikuwi.
4 Zä vqaŋga, Jisasi Iqu eqä-huäŋä weä näŋi tqäutaŋganı, wäuŋuä yätquakä iqua
Ique hiŋuä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqŋqä mämeqä ikuwi.
5 Jisasi Iqu ätqäuqä näŋisa quŋi yatŋqä tii äwikqe. “Ŋqä nyämaqä iquenä, he
hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aaŋqeqä” ätukuwi.
6 Iwä Iqu aŋgiŋi tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä
ämuaŋgisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpŋqäuä.”
Iŋi, qu Iqu tquaŋgqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aaŋä hävemnäqŋqä qaeu
mŋgaŋgä, qu qa mŋqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi.
7 Iiŋä äqunäqe, wäuŋuä yätquakä Jisasi Iqu, iqueŋqä kiiŋä äwinymiŋqä iqu,
Saimonä Pitä iqueŋi tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.” Iŋganı, Pitä iqu qätä i
äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkäŋqä itŋqä äquvätekqe, ämipnätä, eqä-huäŋä
bu ikuapmäuqe, äŋgua Ique wimetŋqä äukqe.
8 Itaŋga wäuŋuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma
äpkuwi. Eqä weä näŋisati quwqä imiŋuwä täqiŋqe, kiŋä haqiqi ma, 100 mitäyi.
9 Qu iqi ae euqämapiyi, tä hŋqu sätaŋgi, hämapäkä hui tä iqi tätaŋgi äqumbiyi,
bretqä-pqe aaŋqäqi witaŋgi äquŋguwi.
10 Itaŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä täŋga äpiquwi, hui ämappiyä.”
11 I tquaŋga, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mŋqe
eyqiyäma hikä weä iqiŋqä äpekqe. Hämapäkä naqänäŋä ämnmiŋuwä iqua,
kuapänäŋä 153 ämnmiŋuwä-qe, qa mŋqe mändakmäuqä ikqe.
12 Iŋganı Jisasi Iqu, quŋi tii ätukqe. “He ymisaŋä bŋqä ppiyä.” I tquaŋga, wäuŋuä
yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näqŋqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-
qe?” yatŋqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatŋqä mävqä ikuwi.
13 Iŋi, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.
14 Iqu iiŋä ikqe, ae äpäkonätä, aŋgi ävautä, Kiqä-kiuä iquau hŋquaqu ae
ämitquatŋgqetaŋi, ii huizi iqueyi.

---

* **21:1** Eqä-huäŋä Taipiriyasi, ii eqä-huäŋä Galili asänäŋiyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kukŋuä ätkiyiŋqä

15 Iqua ymisaŋä ae ämbiyitaŋi, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueŋi yatŋqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyiŋqä äkiŋqä di, huizi iquauqeuŋi ämäwqätäuŋinyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, ŋqä Siŋqä änyinätŋqe, näqŋqä äyä eŋinyä.”

I tquaŋga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Ŋqä sipsipqä meqeuŋi, ymisaŋä äŋguä bŋqä miqätŋqeqä.”

16 Aŋgumŋi, iqueŋi yatŋqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyiŋqe kiiŋä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Ŋŋqä, Naqä Iquki, ŋqä änyiŋqä Siŋqä änyinätŋqe, näqŋqä ae eŋinyä” tquaŋga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si Ŋqä sipsipqe, äŋguänä miqätŋqeqä.”

17 Itaŋi, yatŋqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyiŋqe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyiŋqä äkinyätqänä-qe?” hŋquaqu-hŋque vqaŋgqeŋqä, Pitä iqu äwqä haŋä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmatqä eeqänäŋiŋqe näqŋqä eŋinyä. Iŋä-qae, ŋqä Siŋqä änyinätŋqeŋqe, näqŋqä ae äyä eŋinyä.”

I tquaŋga, Jisasi Iqu iqueŋi tii ätukqe. “Si Ŋqä sipsipqe, ymisaŋä äŋguä bŋqä miqätŋqeqä.

18 Nyi kukŋuä naqä-qakuänäŋi, tii ktmqe. Si hikŋä yqänä äpmanäŋganŋi, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätnä, itaŋga aŋä äkiuŋqe tqä äkiŋqä iutanä imäknätnä äyä äumiŋi. Iwä si qoyaŋä etnäŋganŋi, tqä hipae haqä etnä, itaŋga ämaqä hŋqu guä äkikiqiyäutä, aŋä si mäwqä imätnä imitätqä iuŋqä äktma wäniqeqä.”

19 (Jisasi Iqu kukŋuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniŋqä iiŋqe, qu suqä äki-äkitaŋi motquapnuwä diŋqä kŋuä äme ätukqe.) I ätuäqetaŋi, Iqu Pitä iqueŋi, “Si qänaki nyivändqätŋqeqä” ätukqe.

Ämaqä, bukä tque äqäkqä iqueŋqä

20 Iŋganŋi Pitä iqu tuwäŋgi hiŋuä ämäquŋgqe, wäuŋuä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiiŋä äwinyminqä iqu, iquaquiŋqä qänaki äquvepqaŋgi äquŋgqe. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyäŋga iqueqä nyuäŋi Jisasi Iqueqä quikuä-täŋä qäqi eä, Ique yatŋqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iuŋi, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†)

21 Pitä iqu ique hiŋuä äqunäqetaŋi, Jisasi Ique yatŋqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä näŋueŋqe, änääŋqäwä?”

22 Itaŋi Jisasi Iqu, iqueŋi kima tii ätukqe. “Nyi iqu aŋgi äquvepmqäŋganqä qäyä pmetŋqä nyiŋganqutqe, ii nätmatqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätŋqeqä.”

23 Iiŋä etaŋgi, wäuŋuä yätquakä iquenyqe, kukŋui im-imä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäuŋuä yätquakä iqu mapäkoŋqä yäniqeqä.” I etaŋgqä-qe, Jisasi Iqu, iqueŋqe, “Mapäkoŋqä yäniqeqä” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii ätkqe. “Nyi iqu aŋgi äquvepmqäŋganqä qäyä pmetŋqä nyiŋganqutqe, ii nätmatqä tqä manä.”

24 Ii wäuŋuä yätquakä, nätmatqeŋqä täŋga awä ätätä, kukŋuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqŋqä tii eŋu. Kukŋuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäŋi.

25 Itaŋga nätmatqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqe. Iŋäqe qu nätmatqä iiŋi hŋqunä-hŋqunä äqäpqe, ga qua täuŋi bukä pŋqä eqäŋqe, hiqŋqe etäti, maeqä etäti?

---

† **21:20** Jonä 13:23-25

Ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauqä
Wäuŋuiŋqä
(2 Lukä)
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Lukä iqu kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iqu, Jisasi Iqueŋqä äqäkqe, bukä täuŋi, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täuŋi, Dŋä Äŋguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau, näqŋqetä, yäŋänäqŋqetä vqaŋgqetaŋi, iqua Jisasi Iqueqä kukŋuä äŋgui awä ätuäkämiŋuwi iuŋi, ne a ätäutqäŋu. Iqua aŋä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya aŋä eeqänäŋä iutä, qua Sämaliya aŋä eeqänäŋä iutä, itaŋga qua eeqänäŋä hituŋuä äwiŋqä-ma, awä ätuäkämiŋuwi. (1:8 hiŋuä qundŋqe.)

Bukä iuŋi, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupŋqä aquväqŋqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetaŋi, qänakndaŋi naqä ätimäutä, qua eeqänäŋä iu hiŋginäwa äwekqeŋqä kukŋuä quea iiyi. Lukä iqu tiiŋä motquetŋqä äwiŋgqe. Wäuŋuä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kukŋuä iu qänaknä iqä iquauqä häŋä-pmeqä iutäŋi, nätmatqä iquaqu kukŋuä Goti Iqu Israitqä iquatä qäŋganä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutaŋä kukŋuä naqänäŋä hŋqu, Dŋä Äŋguä Iqueqä wäuŋuä iiŋqeyi. Dŋä Äŋguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Iquvi. Kiŋganäŋi, hiunji hapä pmeqä naqänäŋä, qu ‘Pendikosiŋganjqä’ ätmiŋuwäŋgaŋi, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquamiŋqä iquau, äwimakqe. Iŋi qänakndaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu kŋuä äŋguitä, yäŋänäqŋqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutaŋi, ne näqŋqä tiiŋiŋqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kukŋuä äŋgui awä ätuäpiyäŋgaŋi, qu kukŋuä quäuqä kuapänä ätumiŋuwi. Iŋi, qokä-apäkä kuapänäŋi, kukŋuä äŋgui yeeqä ipu itmeqaŋguwitaŋi, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä, aquvä äqänätqäŋuwä iqua, hävemnäqŋqä ätimäupu, yäŋänäqŋqä ekuwä iuŋiŋqä, ne hiŋuä äqunätqäŋu.

Itaŋga bukä iuŋi, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauŋqä tiwiqe, kuapänä äyuänä. Itaŋgi iquataŋi, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iiŋqe, tiwiqä aaŋä kuapänäŋä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qaŋä ikipu, wäuŋuäŋqä näqŋqä ämamiŋuwä iquautaŋä iquvi. Iŋäqe Poli iqu qäŋganäŋi, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kukŋuiu qänaknä miqä imiŋqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä qänätaŋguwä iquau, mändi kittqiyätŋqä wäuŋuä yäŋänäqŋqä ikämiŋqe. I etaŋgi Jisasi Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäuŋuä imäkätŋqä kiŋganäŋä-que iwimäkkqe.

Bukä iutaŋä hŋqäqiŋi, Lukä iqu, tiwiqä Poli iqueŋqä ätätäqäŋgaŋi, “Ne iiŋä-iiŋä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe. Ämaqä näqŋqä-täŋä kuapänäŋä iqua, kŋuä tiiŋä indqänätqäŋä. Lukä iqu hea hŋquauŋi, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qaŋä anä äyä ikämiŋuwi. Iŋi iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkämiŋuwiŋqä ätuätäqäŋgaŋi, iqu, “Ne iiŋä-iiŋä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe.

Jisasi Iqu, Dŋä Äŋguä Iqu äquvepäniqeŋqä ätukqeŋqä

1-2 Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iuŋi, Jisasi Iqu imäkmiŋqeŋqätä, näqŋqä
äwimiŋqeŋqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqäŋgaŋqe, eeqänäŋi ae
äqäkqe. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqäŋga, Iqu ämaqä, kukŋuä awä
tuäkiqäpŋqä dowatätŋqä atäuŋuä ikqä iquauŋi, qu wäuŋuä imäkpnuwäŋqä diŋqe,
Dŋä Äŋguä Iquesa ätukqe.
3 Iqu täŋä-huŋqe qäpu ae ämeqe, qänakndaŋi, ämaqä iquau äwimeqe, iqua, “Iqu
ävautä, häŋä äpmenä” kŋuä vätŋqä diŋqe, nätmatqä kuapänäŋi imäkkqe. Hea 40
iuŋi, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋqä ätumiŋqe.
4 Hea hŋqueŋi, Iqu iquatä buayä anä änäpu, tiiŋä ätukqe. “He Jerusälemäŋi,
mävämeqä iqäpŋqä. He nätmatqä äŋguänäŋä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqeŋqä,
hiŋuä äqämbu pmeqäpŋqä. Hiŋuiqänäŋi Nyi iiŋqä awä ae etkqeqä.
5 Ii tiinjqä. Jonä iqu ämaqe, eqetä asŋä äqämiŋqe. I etaŋgi hiunji kuapänäŋä
maeqäŋga, he asŋi, Dŋä Äŋguä Iquesä mapŋqäuä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätuŋqä ekqeŋqä**

6 Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatŋqä tii äwikuwi. “Naqä Iquki, täŋganı
Si Israitqä iqua, Romätaŋä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipŋqä, aŋgi yäŋänäqŋqä
iwimäktŋqätanä?”
7 Kimaŋi, Iqu tiiŋä ätukqe. “Hiunji Apiqu ätekqeŋqe, he näqŋqä maeqä ipŋqäuä.
Näqŋqe, Apiqu Kiqä-kiuänä enä.
8 Iŋäqe Dŋä Äŋguä Iqu emeqaŋga, qänakndaŋi, he yäŋänäqŋqä ämepu, Nyaqä
kukŋuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya aŋä eeqänäŋä iutä, qua Sämaliya aŋä
eeqänäŋä iutä, qua eeqänäŋä hituŋuä äwiŋqä-ma, tuäkiqäpnuwäŋqeqä” ätukqe.
9 Iqu iiŋä ätuäqe, iquauqä hiŋuä iqisa yändi-yändi peyätqätaŋga, qaquvqä hŋqu
Ique itmakqe. Itmeqaŋga, iqua Iqueŋi, hiŋuä mäquŋquä ikuwi.
10 Iqu äyätqätaŋgqä yätu, iqua hiŋuä yqänä qunätaŋguwäŋga, ämaqä qäpaiqä
imäkŋqä hŋquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. 11 Iŋganı iquaqu tii ätukiyi.
“Ämaqä Galilisaŋä iquenä, he qäukuä yätuŋi, suŋqä hiŋuä äqumbu tqäuŋäuä? Goti
Hanjuwä Iqu, Jisasi Iqueŋi, hesa haqä yätuŋqä itmeqaŋgi ii äqunäŋuwä-pa, aŋgumŋi
iiŋä päniqeqä” ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tŋäŋqä hŋque, atäuŋuä ikuwiŋqä

12 Iŋganı iqua qoqoŋä Olipä iu ävämaŋi, Jerusälemäŋqä aŋgi äukuwi. Kiqä qaŋä
uwqe, wanä kilomita.
13 Qu iqi ätimäupiyi, aŋä hiqŋqä haqä yätqä imäknätaŋgi, äpmamiŋuwä-täŋä ique
äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique,
Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikŋä ique, Saimonä, Selotqä
iquautaŋä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikŋä ique, iqua iqi äpmamiŋuwi.
14 Qu äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukŋuä anä ätqämanmiŋuwi.
Iŋganı apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä käŋguäkatä, anä
äpmamiŋuwi.
15-16 I pmeqisätqätaŋguwäŋga, hea hŋqueŋi, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä
eqämiŋuwä kuapänäŋä iqua, aquvä äqäŋguwi. Ämaqä 120 iŋi. Iŋganı Pitä iqu,
iquauqä awä iqi pämä ätqäuqe, “Ŋqä nyämaqäuä, kukŋuä Dŋä Äŋguä Iqu vqaŋgi,
Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwaŋuä iu äqäkqe, ae ätimäuqeqä” ätukqe.
“Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätpŋqä iquau hänaqä motqueqä iquenyqä ätukqeqä.
17 Iqu nesaŋä-qu eä, wäuŋuä anä ituŋqueqä” ätukqe.

---

* **1:5** Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

18 (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuŋqä äwikuwi, iqu ämeqe, qua hŋqu mbqä ikqe. Qänakndaŋi iqu qua iqi päkŋgaŋga, iqueqä äwqe äpkmäutä yäpaqäŋgisa ätimäukqe.
19 Iiŋiŋqe, ämaqä Jerusälemätaŋä eeqänäŋä iqua, näqŋqä e ämapiyi, quwqä aŋä-kukŋuä iu, qua iuŋqe yoqä 'Akätamäuä' änyuätkuwi. Kukŋuä iqueqä quati, 'Qua häŋeqä-täŋiqä.')
20 "Ii apqä bukä iuŋi, tuwaŋuä tiiŋä äqänäŋqä-payi.
'Iqueqä aŋi, ämaqä hŋqu mäpmeqä etaŋgqä, aaŋqä iqi ämätnänä.'†
Itaŋga tiiŋä-pqä inä äqänänä.
'Ämaqä hŋqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäuŋuitä, ämeŋqiyä.'‡
21-22 Kukŋuä ii äqänäŋqetaŋi, Naqä Jisasi Iqu aŋgi ävaukqeŋqä kukŋuä awi, nesä anä tuaniŋqueŋqä, ämaqä hŋque atäuŋuä yatuŋqueqä. Ämaqä iiŋä iqu, hea Jonä iqu asŋä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqäŋgaŋqä, Jisasi Iqu wäuŋuä imäkätqätaŋgqä iu nesä anä äpmeŋquä iutaŋä hŋque, atäuŋuä iatuŋqueqä" ätukqe.
23 Iŋgaŋi iqua hŋquaqui atäuŋuä ikuwi. Hŋqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi. Hŋquququeqä yoqe, Matiyasi ique.
24 Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kukŋuä tiiŋä ätukuwi. "Naqä Iquki, ämaqä eeqänäŋä qua täutaŋä tqune, neyaqä qeqä-quuvqeŋqä näqŋqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquiŋi, äsque ätekŋiŋqä, mänätquayä.
25 Iŋi, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kukŋui awä tuäkiquatuŋquä änändowatkqä iutaŋä wäuŋui, ämaqä iiŋä iqu, Jutasi iquenyqä tŋäŋqä pmetŋqä. Jutasi iqu wäuŋuä ii äväma, iqueqä aŋä näweqä iuŋqä äukqeqä" ätukuwi.
26 E ätpiyi, 'yoqe hiŋuiqäŋi tqueqä timäuŋqutiyä' tpu, hikä hŋquaqu zä ekuwi. I etaŋgi, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-täŋi, ätimäukqe. Qu iqueŋi, ämaqä 11, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dŋä Äŋguä Iqu äquvepkqeŋqä

1 Hiunji hapä pmeqä naqänäŋä, qu 'Pendikosiŋganjqä' ätmiŋuwi, ätimäukqe. Iŋgaŋi qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, aŋä hŋque äpmamiŋuwi.
2 Iŋgaŋi qäukuä haqä yätutaŋi, häänqä ätäqe, yuŋuä yäŋänäqŋqä eŋqä-paŋä maqänä äpäqe, aŋä qu pmetaŋguwä iqueŋi kuapänä äwimakqe.
3 Iiŋä iäqetaŋi, tä hänaqä eŋqä-paŋi äququeqäkaŋi, iquauqä haqeqä äpmakäwqaŋgi iqäŋguwi.
4 Iŋgaŋi Dŋä Äŋguä Iqu, qokä-apäkä iquauŋi kuapänä muŋgaŋgi, qu aŋä-kukŋuä huitaŋä-huitaŋä ätipäqäkuwi.
5-6 Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä wiyqä Israitqä hŋqua, qua eeqänäŋä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmamiŋuwä iqua, nätmatqä iiŋi qätä äwipiyi, äpäpu aquvä äqäŋguwi. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kukŋui, quwqä aŋä-kukŋuä iu tqäwqaŋguwiŋqe, qu yäuŋuä ikuwi. 7 Qu yäuŋuä ipiyi, tiiŋä ätŋguwi. "Ämaqä kukŋuä tä ätätqäŋuwä tqua, eeqänäŋi Galilisaŋä-quaeqä.
8 Iŋi änääŋäwä? Ne hŋqunä-hŋqunäŋi, qu neyaqä aŋä-kukŋui qäyunä tqaŋgä äwiyqueuä" ätŋguwi.
9-11 "Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Päleŋgiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iuŋi aŋä-himqä Sairini iŋgisa pmeqä, aŋä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qoŋä anä äuktäutuŋquä

† **1:20** Apqä Bukä 69:25 ‡ **1:20** Apqä Bukä 109:8

iquatä, äpätanä äpmeŋunä. Iiŋä etaŋgi Goti Hanjuwä Iqu, wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkätŋqeŋqe, qu awi, neyaqä aŋä-kukŋuä huitaŋä-huitaŋi tqaŋgä qätä äwiyqunä” ätŋguwi.

12 Iŋgaŋi qu yäuŋuä ipu, kŋuä kuapänä indqänäpu, tiiŋä ätŋguwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änääŋgä?”

13 Iiŋä etaŋgqä-qe, ämaqä hŋqua, quuvqä heqiyqä iquauŋqä tä äsäpu, tiiŋä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä iqäuä.”

Pitä iqu, kukŋuä awä ätukqeŋqä

14 Iŋgaŋi Pitä iqutä, 11 iquatä, pämä ätqäpiyi, iqu maŋä yäŋänäqŋqä ätätä, qokä-apäkä iuŋi tii ätukqe. “Qua Jutiya iutaŋä iquendä, ämaqä kiŋä imdaŋä äpäpu, Jerusälemä täu äpmeŋuwä iquendä, nyi kukŋuä tä tmqä iqäqe, he qätä äŋguänä änyiyäpu, nätmatqä täŋqe, näqŋqä äŋguänä mapŋqeqä.

15 ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiiyqä iqäuä’ kŋuä maiyqä pa inä, oeyä! Ziŋuitä, 9 klokŋganjqä” ätukqe.

16 “Tä ätimäuqäqe, hiŋuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiiŋä äyä ätkqeqä.

17 *‘Goti Hanjuwä Iqu tiiŋä ätätqänä.* “Hea yäpakäŋganji, *Nyi qokä-apäkä eeqänäŋä iuŋi, Ŋqä Dŋä Äŋguä Ique äwiquatmniqeqä. Itaŋi hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiŋuä tpnuwiqä. Hiyaqä hikŋä iqua-pqe, wätqä eŋqä-paŋä qumbnuwiqä. Itaŋga hiyaqä qoyaŋä iqua wätqä qumbnuwiqä.*

18 *Tiiŋä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäuŋuä-nyiyqä iquau-pqe, Ŋqä Dŋä Äŋguä Ique äwiquatmniqeqä. Iŋi qu-pqe hiŋuä tpnuwiqä.*

19 *He hiunji iqueŋqä näqŋqä hipŋqeŋqe, qäukuä yätutä, qua butäŋi, Nyi nätmatqä hiutaŋä-huitaŋä tii imäkmniqeqä. Häŋeqätä, tä suakä naqänäŋätä timäuniqeqä.*

20 *Itaŋga mäptqe hea äwitä, qaŋui häŋeqä eŋqä-paŋä imäkŋgaŋga, iŋgaŋi Naqä Iqueqä hiunji, Iqueqä yäŋänäqŋqetä, we-huŋqä naqänäŋitä, ämaqe yäuŋuä wimäkqäŋqä timäuniqeqä.*

21 *Iŋi iŋgaŋi, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamäkqä vätŋqä tääqä tquaŋgqä eeqänäŋä iqua, Iqu aŋgu itmetä häŋä iqumuatäniqeqä” ätätqänä’** ätkqeqä” ätukqe.

22 “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätaŋä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yäŋänäqŋqä iwimäkqaŋgi, Iqu ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä di heyaqä awiqisa imäkqaŋgqe, he hiŋuä äyä äqunäŋäuä. Hiŋuä iiŋä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiyä’ kŋuä äyä ämeqäuä” ätukqe.

23 “Goti Hanjuwä Iqu, hiŋuiqänä kŋuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tqueŋi hiyaqä hipa iu äyä etapkqeqä. Iŋi he Iqueŋi, ämaqä ququvqänäŋä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä.

24 Iiŋä etaŋgi Iqueŋi, äpäkoŋqe a makiqätqä iqaŋgi, Iqu äpäkonätä täŋä-huŋqä meqaŋga, Goti Hanjuwä Iqu hiŋuinä mäquŋquä itä, aŋgu ävauqumuatkqeqä” ätukqe.

25 “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiiŋä ätkqäqä-paŋiqä.

‘Naqä Iqu, nyaqä hiŋuä iqi hea ique-ique pmetaŋgi äqunäŋänä. Iqu nyaqä ämuaŋgisa äpmeŋqe, nyi yäuŋuä-yäuŋuä miqä ymqänä.

26 *I etaŋgi nyi äwqä yeeqä itmä, ŋqä kukŋuä ätätmi, yeeqä iiŋqe, Iquenyqänä tqämqänä.*

27 *Nyi ämaqä, Si “Ŋqeqä” ätätnä ätenjikŋä iqunä etaŋgä, nyi ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauä aŋä iuŋi äpmetmä, piyaŋä wamqe hiŋuinä maŋqäŋqä isiŋiqä. Iŋi nyi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu iiŋä inyimäkäniqä iiŋqä, kŋuä ganä indqänätmä, äŋguänä pmamqänä.*

---

* **2:21** Joeli 2:8-32

28 *Häŋä-pmeqeuŋqä hänaqe, Si ae ämändquakŋiqä. Itaŋga nyi Sitä anä äpmetayitaŋi, Si yeeqä iiŋqe daptŋiqä'* ätkqeqä" ätukqe.†
29 "Tatqä-guäkenä, nyi kukŋuä awi qäyunä tiiŋä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkoŋgaŋga, qu ique qua äptekuwi. Itaŋga ique qua äptekuwi, täŋgaŋä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä.
30 Iiŋä etaŋgi Dewiti iqu hiŋuä-tqä-qu eä, iqu näqŋqä tiiŋä emiŋqe. Goti Hanjuwä Iqu, '*Qänakndaŋi Nyi tqä tawäkataŋi, ämaqä naqä si eŋqä-paŋä hŋqu imäkmniqeqä*' ätätäqäŋgaŋi,‡ Iqu naqä-qakuä ätukqeqä.
31 Iutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, aŋgu vauqumuatäniqä diŋqe, Dewiti iqu, hiŋuä ganä äqunätä, tii ätkqe. '*Ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauqä aŋiu äpmetmä, piyaŋä wamqe hiŋuinä maŋqŋqä yäniqeqä.*'§
32 Iiŋä etaŋgi Jisasi Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hiŋuä iiŋä äquŋgqueŋqä awä tquä-neyi.
33 Täŋgaŋi Iqu qäukuä haqä yätuŋqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuaŋgisa äpme. Iŋi Goti Hanjuwä Iqu hiŋuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dŋä Äŋguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmatqä tä he hiŋuä äqunäpu qätä äwiyätqäŋuwi, ae äyä änequatqiyä.
34-35 Dewiti iqu, qäukuä haqä yätuŋqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiiŋä ätkqe.
'*Naqä Iqu nyaqä Naqä Iqueŋi, "Nyi Tqä himä-wiuŋqä iquauŋi, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemqäŋgaŋqe, Si Nyaqä hipa ämuaŋgisa pmayä," ätukqeqä*' ätkqe.*
36 Iiŋä etaŋgi Israitqä eeqänäŋä iquenä, he näqŋqä äŋguänäŋä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqaŋgi, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeqä" ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäŋi, kŋuä äkunmäknäpu, asŋä ämakuwiŋqä

37 Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukŋuä tqaŋgqe qätä äwipiyi, quwqä äwqä haŋä kiiŋä vqaŋga, yäuŋuä ipu, kŋuä kuapänä indqäŋguwi. Iiŋä ipiyi, qu Pitä iquesä, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä huizi iquautä, yatŋqä tiiŋä äwikuwi. "Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatuŋquäwä?"
38 Iqu kimaŋi tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä diŋqe, he eeqänäŋä hŋqunä-hŋqunäŋi, kŋuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asŋä mapiyä. He iiŋä imäkqaŋguwäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu Dŋä Äŋguä Ique etapäŋqiyä.
39 Ii, tiiŋi. Hiŋuiqänäŋi, Goti neqä Naqä Iqu, Dŋä Äŋguä Ique hitapäniŋqä kukŋuä quti ämäsäutäqäŋgaŋi, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä ppŋqä tääqä ätuätumeniqä eeqänäŋä iuŋqä, kŋuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesaŋätä, hiqä ymeqä iquautaŋätä, itaŋga qokä-apäkä eeqänäŋä kiŋä nämä äpmeŋuwitaŋätä, iquayqä" ätukqe.
40 Ga Pitä iqu kukŋuä kuapänäŋi inä ätuätä, itaŋga, "Suqä quvqä imäkqä täqi äpmeŋuwä iquatä, qui anä imäkŋqä diŋqe, hiqä-hiuä äŋguänäŋä mimbiyä-qe," yäŋänäqŋqä ätukqe.
41 Iŋgaŋi Pitä iqueqä kukŋui, qokä-apäkä iquauqä äwqeuŋi, äŋguänäŋä ämuŋgqä iqua, qu asŋä ämakuwi. Hiunji iqueŋi, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqämiŋuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqeŋqä

---

† **2:28** Apqä Bukä 16:8-11 ‡ **2:30** Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § **2:31** Apqä Bukä 16:10 * **2:34-35** Apqä Bukä 110:1

42 Itaŋga qu eeqänäŋä iqua, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, näqŋqä
vqaŋgä qätä äwiyäpu, yätamäkqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä
Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmamiŋuwi.
43 Iŋgaŋi qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu aaŋä yänänjqä” kŋuä
indqänäpu zä imiŋuwi. Itaŋga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä
ändowatkqä iquau iwimäkqaŋgi, qu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di kuapänä
imäkmiŋuwi.
44 Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu,
nätmatqä eeqänäŋiŋqä “Ŋqeqä” matŋqä ipu, “Neyaqeqä” ätnmiŋuwi.
45 Quwqä quaetä, nätmatqä quwqä ämamiŋuwitä, mbqäŋqä imäkäpu, mbqä
ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqaŋguwä iquau äwimiŋuwi.
46 Qu hiunji ique-iqueŋi, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä aŋä iŋgisa aquvä
äqänäqisäpu, ga ymisaŋi “ŋqänänjqä” matqä ipu, yeeqänä ipu, aŋä hŋque-hŋque
buayä anä änäkämiŋuwi.
47 Qu iiŋä imäkäkipiyäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiŋuwi.
Ämaqä huiziqua ii iqaŋgä äqumbiyi, qu “Ii äŋguiqä” ätmiŋuwi. Itaŋga hiunji ique-
iqueŋi, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäknätqätaŋguwä hui aŋgumä inä itmetä, quuvqä
eqämiŋuwä iquatä anä äpmuatemiŋqe.

3

Pitä iqutä, Jonä iqutä, yukä quvqä hŋque äŋguä iwimäkkiyiŋqä

1 Hiunji awiyqä hŋqueŋi, Israitqä iqua quwqä tääqä tqäŋga etaŋgi, Pitä iqutä Jonä
iqutä, hiqäva-imäkqä aŋä iuŋqä äukiyi.
2 Iŋgaŋi ämaqä hui, yukä quvqä-täŋä hŋque isuäŋä äqäŋga äpkuwi. Ämaqä iqu,
känai yukä quvqä iiŋäque änyuekqe. Qu iqueŋi, hiunji ique-iqueŋi hiqäva-imäkqä
aŋä hänaqä hŋqu, “Qeqätqeqä” äqonätaŋgqä-täŋä qäqiqi, qokä-apäkä aŋä yäpä
yäŋgisa peyqaŋguwä iquau, mbqäŋqä tääqä tqämaŋguätŋqä, äpmuatemiŋuwi.
3 Iŋgaŋi ämaqä iqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, hiqäva-imäkqä aŋä yäŋgisaŋqä peyiŋqä
iqaŋginyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.
4 Iqu i tquaŋga, Pitä iqutä Jonä iqutä, ique hiŋuä yäŋänäqŋqä äqunyiyi, Pitä iqu,
“Si hiŋuä yaqänyä” ätukqe.
5 Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmatqä hui dapiyŋqeqä” kŋuä vqaŋgi, iquaqui hiŋuä
yäŋänäqŋqä äqunmiŋqe.
6 I iqaŋga, Pitä iqu tiiŋä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itaŋga nätmatqä
nyi ämeŋqe, äktapmqänä. Iŋi Jisasi Kraisi Nasäretqätaŋä Iqueqä yoqetaŋi, nyi
si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qaŋä uvä” ätukqe. 7-8 E ätuäqe, iqu iqueqä hipa
ämuaŋgisa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäkqaŋga, iqueqä yukitä,
qoiqetä, maqänäŋi äŋguä wimäŋgaŋgi, pämä yäŋänäqŋqä ätqäutä, qaŋä ikäkqe.
Iŋgaŋi iqu qaŋä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä,
iquaqutä hiqäva-imäkqä aŋä yäpä yäŋgisa anä äpekuwi.
9 Qokä-apäkä eeqänäŋä iqua, iqu qaŋä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä
mamäuqaŋgi äquŋguwi.
10 E äqumbiyi, qu näqŋqä tiiŋä ekuwi. “Ämaqä tqu, hea ique-ique hiqäva-imäkqä
aŋä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqäŋqä tääqä änatqämanätŋqä iquvqä.” Itaŋga qu,
yäuŋuä ipu, “Tä änääŋätiyä” tpu ipu, kŋuä kuapänä indqänmiŋuwi.

Pitä iqu kukŋuä awi, hiqäva-imäkqä aŋä yäpä iŋgisa ätkqeŋqä

11 Qu iiŋä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä aŋä mätävätiŋiqä’ ätmiŋuwä
iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutaŋgi
äquŋguwi.

12 Pitä iqu i iqaŋgä äqunäqe, “He Israitqä iquenyä, nätmatqä tä timäuqaŋgqeŋqä
yäuŋuä ipu, hiŋuä yäŋänäqŋqä suŋqä yaqänäŋäuä?” ätukqe. “He kŋuä tiiŋä maeyqä
pa inä! ‘Ämaqä tqu qaŋä äwqäqe, iquaquvqä yäŋänäqŋqä iutatä, suqä jänänäŋä
imäkqä iutatä, imäkqinyqä.’ Oeyä!
13 Ii tiinji. *Aprähamä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä*
Goti Hanjuwä Iqu,* Iqueqä Wäuŋuä-wiyqä Jisasi Iqueŋi, yoqä naqä äyä äwikqeqä.
Iqueŋi, he pizqä päsqä iquauä hipa iu vqaŋguwäŋgaŋi, Pailoti iqu, Ique hiŋuinä
qunäwatmätä iqaŋga, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe,
mäneŋqä iqiyä’ ätukuwiqä.
14 Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänäŋinä imäkqä-
qu qäyä etaŋgqä-qe, he Iqueŋi tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqä iqueŋi, hiŋuinä
qunäwatiyä’ ätukuwiqä.
15 I etaŋgi he Ämaqä, häŋä-pmeqä mitimäuqä Iqueŋi, äpäsqaŋguwäŋga, Goti Han-
juwä Iqu Iqueŋi aŋgu ävauqumuatkqeqä. Ye, iiŋä timäuqaŋgi hiŋuä äquŋgueetaŋi,
awä-tqä-qoyeyi.
16 Ye Ämaqä Iqueqä yoqeŋqä quuvqä eqiyäŋueä-qae, ga ämaqä, he hiŋuä äqunäpu
näqŋqä equwä iqu, yäŋänäqŋqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etaŋgi, iqu äŋguä
imäŋgaŋgi äqunäŋuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yäŋänäqŋqä yemäkqaŋgqä
iutanjqä” ätukqe.

17 “Ŋqä nyämaqäuä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqŋqä epu, Jisasi
Ique ii iwimäkkuwiŋqe, nyi näqŋqä eŋänä.
18 Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hiŋuä-tqä iquau kŋuä iqä vqaŋgi, iqua ‘Kraisi ne
ämineyqä atäuŋuä ikqä Iqu, haŋä-iqä meniqeqä’ ätäpu hiŋuä ätmiŋuwi. Ga Iqu, he
Jisasi Ique päsqaŋgä hiŋuinä eqänätä, Iqueqä kukŋuä iiŋi, qäyunä äyä ätimäukqeqä.
19-20 Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä eŋganŋgutqe, hiqä kŋui
äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, Iqu-täŋä qäqiqinyqä aŋgi bpiyä. Iiŋä
iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-häŋä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätŋqä
ätekqä Iqueŋi, aŋgu dowatäŋqiyä.
21 I etaŋgi täŋganŋi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänäŋi, aŋgu änyä-häŋä
imäkätqäŋganqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätŋqe. Hea iŋganqe, Goti
Hanjuwä Iqu, hiŋuä-tqä, Iqueqä wäuŋuäŋqä ätekqä iqua, awä tpŋqä hiŋuiqänä
ätuäŋqeqä.
22 Hiŋuiqänäŋi Mosisi iqu tii ätkqeqä.
‘Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisaŋä hŋque, hiŋuä-tqä nyi eŋqä-paŋä-
qu hiätŋqä atäuŋuä yäniqeqä. Iŋi iqueä kukŋuä eeqänäŋi, he qänaknä iqäpŋqä.’†
23 *‘Itaŋga hiŋuä-tqä iqueŋi, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä*
Iqueqä ämaqetäŋi, anä mäpmeqä ipnuwiqä.’‡

24 I etaŋgi Samueli iqutä, huizi iquatä, hiŋuä ätqa äpmiŋuwä iqua, Goti Hanjuwä
Iqueqä kukŋui awä ätäpu, nätmatqä täŋga tä ätimäuqeŋqä ätmiŋuwiqä.
25 Kukŋuä hiŋuä-tqä iqua ätmiŋuwitä, kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukauŋqä
kukŋuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukŋuä quti ämäsäutä, Aprähamä iqueŋi tii
ätukqeqä. *‘Tqä taqä-tawäkataŋi, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänäŋä iquauŋi,*
*Nyi äŋguä iwimäkmniqeqä’*ätukqeqä.
26 Iŋi he hŋqunä-hŋqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupŋqä yätamäkqä
eyätä, äŋguä emäkätŋqä iuŋqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäuŋuä-wiyqä Ique
ävauqumuatäqetaŋi, henyqä ganä ändowatkqeqä” ätukqe.

---

* **3:13** Aŋgumä Itmakqä 3:6 † **3:22** Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ **3:23** Kukŋuä-suqä 18:19

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukŋuä ämitkuwiŋqä

1 Pitä iqutä, Jonä iqutäŋi, qokä-apäkiu kukŋuä yqänä tuätqätaŋgiyäŋga, hiqäva-imäkqä iquatä, hiqäva-imäkqä aŋiutaŋä ämayukä-imaŋqä iquauqä naqä iqutä, Satyusi iquatä äwimakuwi.
2 Iŋganji iquaqu qokä-apäkiu näqŋqä äväsinyä, “Jisasi Iqu ävaukqä-paŋä iiŋi, ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua-pqe aŋgi i vaupnuwiqä” tquaŋginyä äwipiyi, qu äwqä tnäŋä äwiŋgqe.
3 Iiŋä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyi, mäptqä äwitŋqä qäqä etaŋgi, hea awiŋganqä guä äkiqiyekuwi.
4 Iiŋä etaŋgi qokä-apäki, qu iquaqu awä tqaŋginyä qätä äwipiyi, kuapänäŋi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpmiŋuwä iqua, eeqänäŋi 5,000.
5 Hea awiŋganji, Israitqä iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquatä, Jerusälemä iu aquvä äqäŋguwi.
6 Anasi hiqäva-imäkqä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi.
7 Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hiŋuä iqi ämatqätepiyi, yatŋqä tii äwikuwi. “Qe wäuŋuä huäqi imäkqiyi, yäŋänäqŋqe äkita pqaŋgi imäkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkqiyäwä?” ätukuwi.
8-10 Iŋganji Pitä iqu, Dŋä Äŋguä kuapänä muŋganji, tii ätukqe. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä äŋguänäŋä, ämaqä yukä quvqä hŋque iwimäkqueŋqe, ‘Iqu äŋgui äänä imäŋgutiyä’ tpu, näqŋqä mapŋqä etaŋgutqe, hesä, Israitqä eeqänäŋä iquatä, näqŋqä tiiŋä hipŋqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätaŋä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä äŋguä imäŋgqä tqu, heyaqä hiŋuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueŋi, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu aŋgi ävauqumuatkqeqä” ätukqe.
11 “Bukä iuŋi, tiiŋä äqänänä.

*‘Aŋä imäkqä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, aŋä quea eŋqä-pa, aŋä yäŋänäqŋqä imäkqä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä.
12 Ne aŋgu inätmeqe, ämaqä hŋqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täuŋi, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hŋqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqe.
13 Pitä iqutä, Jonä iqutä, zä miqä kukŋuä awä yäŋänäqŋqä tqaŋginyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqŋqä mayŋqä mäwqä-quaqu äyä etaŋgi äqumbiyi, kŋuä kuapä indqänäpu, näqŋqä tiiŋä ämakuwi. “Hiŋuiqänäŋi, iquaqu Jisasi Iqutä anä äyä äpmamiŋuwiqä.”
14 Ämaqä yukä quvqä äŋguä imäŋgqä iqu, iquaqutä anä tqäutaŋgä äqumbiyitaŋi, qu kukŋuä matqä, qanyinä äpmakuwi.
15 Itaŋi qu iquaqui aŋä aquvä äqänäpu, kukŋuä iwäsäuqä iutaŋä yäpaqä mäŋgisa ändowatpiyi, kukŋuä tii ätŋguwi.
16 “Ämaqä tquaquiŋi, ne äänä imäkatuŋquäwä? Ämaqä mimäkqänäŋi imäkqaŋginyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqŋqä ae eqäuä. Iiŋqe, ne ze, änä maeqä yaŋqunä.
17 Iiŋä etaŋgi qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä ipŋqä diŋqe, ne iquaquiŋi, ‘Qe yoqä iqueŋi, ämaqä hŋquau-pqe awä mätquä panyinyä-qe’ yäŋänäqŋqä tuatuŋqueqä” ätŋguwi.

---

* **4:11** Apqä Bukä 118:22

18 E ätmbiyi, qu iquaqui tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iuŋi, Jisasi Iqueqä yoqe
ätuäsinyä näqŋqä mämotqueqä iyŋqä, pmua imäkkuwi.
19 Iŋganŋi Pitä iqutä, Jonä iqutä, iquauqä kukŋui kimanŋi, tiiŋä ätukiyi. “Goti
Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, suqä jänäŋi äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye
qänaknäŋi, heyaqä kukŋuiu yeŋqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yeŋqätanä?
20 Suqä qäyunäŋi, tiinjqä. Ye kukŋuä awä mätquä pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä
eeqänäŋi, ye hiŋuä äqunäta qätä äwiyätqäŋueŋqe, kukŋuä awä tenyqueä” ätukiyi.
21-22 Ämaqä änä mimäkqänäŋä iuta äŋguä imäŋgqä iqu, iqueqä quväukui
40 ae ämäwqätäukqe. Iiŋiŋqe, qokä-apäkä eeqänäŋä iqua, Goti Hanjuwä Iqu
imäkqaŋgqeŋqä, Iqueä yoqe haqeqä mamäuqaŋgä, ämaqä naqä iqua, iquaqui
quvqä imäkpŋqe, änä maeqä ikqe. Iŋi qu iquaquiŋi, kukŋuä yäŋänäqŋqä dinä
ätupiyi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kukŋuä awä yäŋänäqŋqä tpŋqä tääqä ätukuwiŋqä

23 I ävquatäwatqaŋguwäŋga, iquaqu quvämaqä iquauŋqä aŋgumä äwiyi, kukŋuä
hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kukŋuä ätukuwiŋqä awä
ätukiyi.
24 I tquaŋginyä äwipiyi, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä
tiiŋä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huäŋitä, itaŋga nätmatqä
eeqänäŋä iu äwiŋqä-pqe, imäkkŋiqä.
25 Hiŋuiqänäŋi, Si Dŋä Äŋguä Ique tquaŋgnä, Iqu neqä awiqu Dewiti, Saqä
wäuŋuä-kiyqä ique tquaŋgi, iqu tuwaŋuä tii ätätä äqäkqe.
*‘Qokä-apäki, qua eeqänäŋä iuŋi, äwqä tnäŋä suŋqä imäkqäuä? Huiwä huitaŋä-
huitaŋä änyäŋuwä iqua, suqä quvqä imäkpŋqä, kukŋuä hiŋginäwa suŋqä tqäuä?*
26 *Ämaqä aŋä-himqä eeqänäŋä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä,
mäkäŋqä näwe imäkmbu, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitŋqä ätekqä iquesä,
mändi äkittqäpŋqä, aquvä äqäŋgäuä’* äqänänä.†
27 Tiiŋi, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäuŋuä-kiyqä Ique, äkittqiyepŋqä diŋqe, Heroti
iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitaŋgi huizi iquatä,
aŋä-himqä täu aquvä äqäŋguwiqä.
28 Qu iiŋä imäkkuwi, Si Tqä yäŋänäqŋqä dutatänä, Tqä äkiŋqä dutatänä, hiŋuiqänä
ätkŋä-pa, qänaknä ipu imäkkuwiqä.
29 Naqä Iqukiyä, qu kukŋuä zä inemäkpŋqä änatquwiŋqä kŋuä indqänyä! Itaŋga
Tqä wäuŋuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukŋui awä qäyunä tuatuŋquä diŋqe, yäŋänäqŋqä
inemäkiyä.
30 Iyää, Si ämaqä täŋä-yaqä iquau, a äwqätätnä, äŋguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä
wäuŋuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋi, imäkiyä”
ätukuwi.
31 Qu tääqä qäpu tquaŋguwäŋga, aŋä qu äpmamiŋuwä iqu, yäuŋuä-yäuŋuä qe
ikqe. Iŋganŋi qu eeqänäŋi, Dŋä Äŋguä Iqu kuapänä muŋganŋgi, zä miqä ipu, Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋui, awä yäŋänäqŋqä ätukuwi.

Qu eeqänäŋä hŋqunä-hŋqunäŋi, yätamäkqä änymiŋuwiŋqä

32 Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-
hŋqunä imbu äpmamiŋuwi. Qu nätmatqä eeqänäŋä iiŋqe, “Ŋqänänjqä” matqä ipu,
eeqänäŋi quvaqä awä iqi äwämiŋqe.
33 Itaŋga ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, yäŋänäqŋqä-täŋä
epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, aŋgu ävaukqeŋqä, kukŋuä awä ätumiŋuwi. Iiŋi
Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqä äwinyätä, äŋguä iwimäkmiŋqe.

---

† **4:26** Apqä Bukä 2:1-2

34-35 Ii tiinji. Ämaqä qua-täŋä, aŋä-täŋä iquatä, ämaqä mbqä ipŋqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau äwimiŋuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqaŋguwä iquau vätqätaŋguwä iutaŋi, quvaqä awä iqisaŋä hŋqu, nätmatqäŋqä äwa miqä imiŋqe.

36 Iŋgaŋi ämaqä hŋqu äpmamiŋqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutaŋä-qu etaŋgi, känai, Saplusi, qua eqä-pŋä awä iqi äwiŋqä iu ämikqe. Itaŋga ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätmiŋuwi. Ii tiinji. “Ämaqeu yäŋänäqŋqä iwimäkqä iqueqä.”

37 Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipŋqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iqutä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyiŋqä

1 Ämaqä hŋqutä, iqueqä apäkisä äpmamiŋiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iqutä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipŋqä imäkätä, mbqä ämakqe.

2 Iyaquiyqä äwiŋqä iutaŋi, iqu mbqä iiŋi, hui kiqä-kiuäŋqä pŋqä etä, itaŋga hui äma äpätä, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau äwikqe.

3 Iqu iiŋä imäkqaŋga, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iiŋi änäänqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu ikimäkqaŋgi, tqä quaeŋqä mbqä ämeŋi, hui zä etnä, Dŋä Äŋguä Iqueŋi suŋqä quaŋgä ätunyä?” ätukqe. 4 “Si quae mbqäŋqä mimäkqäŋgaŋi, ii tqänäŋä eäŋqeqä. Itaŋga mbqäŋqä imäkätnä mbqä ämeŋäŋgaŋi, mbqe tqä-täuä ämitqäŋä-qae, tqä äkiŋqä iunä imäktnä. Si kŋuä quvqä indqänäŋi, äänä etaŋgiyi? Iŋi si suqä quaŋgi, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

5 Iŋgaŋi Anänasi iqu kukŋuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkoŋgqe. Itaŋga ämaqä nätmatqä tä timäuqaŋgqeŋqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänäŋä zä ikuwi.

6 Hikŋä iqua pämä ätqäumä äppiyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mäŋgisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

7 Hmbu ti äpmapiyi, Anänasi iqueqä apäki nätmatqä iiŋi timäuqaŋgqeŋqä maqŋqä eä, aŋä yäpä iŋgisa qe äpekqe.

8 Ii äpeyqaŋga, Pitä iqu yatŋqä tiiŋä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quaeŋqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?”

Ii kimaŋi, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

9 Ii e tquaŋga, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kŋuä naqä-hŋqunä indqänäsinyä, Dŋä Äŋguä Iqueŋi suŋqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetaŋi, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, aŋä hänaqä iqi äyä ätqäuŋäuä. Iqua si-pqe inä äkma upuŋqeqä” ätukqe.

10 I tquaŋganä, ii Pitä iqueqä yukä-täŋä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkoŋgqe. Hikŋä iqua äppiyi, pizqä witaŋgi äqumbiyi, yäpaqä mäŋgisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi.

11 Iŋgaŋi qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqaŋgqeŋqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiiŋä ikuwi.

Qu wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋi, kuapänä imäkmiŋuwiŋqä

12 Ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkmiŋuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hŋqunä änyäpu, Solomonä iqueqä aŋä mätävätiŋä iqi, aquvä äqänäqismiŋuwi.

13 Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqŋqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä
ävauqumuatäpiyä-qe, zä wiŋgaŋgi, anä mäpmeqä imiŋuwi.
14 Iŋi qokä-apäkä kuapänäŋi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau
äwimepu anä äpmamiŋuwi.
15 Iiŋä timäuqaŋgqeŋqä, qu ämaqä täŋä-yaqä iquauŋi, iquauqä aŋiuta,
yquvaŋiu yäpaqäŋgisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwätemiŋuwi. Ii imiŋuwi, ii
Pitä iqu ämäwqätäutäqäŋganj, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä
mäwqätäuqaŋguti, äŋguä imämbŋqä diŋqeyi.
16 Ämaqä aŋä-himqä Jerusälemä-täŋä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu,
ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iquautä, dŋä quvqä-täŋä iquautä ätuma äpmiŋuwi. Iŋganj
ämaqä iiŋä eeqänäŋä iqua, äŋguä imäŋguwi.

Eŋätqä hŋqu, guä pmetaŋguwä iquau, yäpaqäŋgisa ätuma äukqeŋqä

17 Hiqäva-imäkqä naqä iqutänä, iqutä näueqä imäknmiŋuwä iquatänä, äwqä
quvqä äwiŋgqe. Iqua Satyusitaŋä iquayi.
18 Iqua äwqä quvqä wiŋgaŋga, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä
iquauŋi, ämaqeuqä hiŋuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.
19 Heatqä iqueŋi, Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu äpäqe, guä pmuateqä aŋiuŋi qŋqaŋä
äwuteyäqe, iquauŋi yäpaqäŋgisa ätuma äpätä, tiiŋä ätukqe.
20 “He äwäpu, hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iuŋi häŋä-
pmeqä änyä-häŋiŋqä awä eeqäpnä tupiyä” ätukqe.
21 Iqua qätä e äwipiyi, ziŋuä matqäŋga, hiqäva-imäkqä aŋä duŋqä äupiyi, ämaqeu
näqŋqä wipŋqä ipäqäkuwi.
Iŋganj hiqäva-imäkqä naqä iqutä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyi, Israitqä
iquau miqä naqä eeqänäŋä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyi,
ämayukä-imaŋqä hui, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau ätuma ppŋqä,
guä pmeqä aŋä duŋqä qe ändowatkuwi.
22 Iqi ätimäupiyi, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua,
mäpmetaŋgä äquŋguwi.
23 E äqumbiyi, aŋgu äupiyi, “Ne aŋä qŋqaŋi, yäŋänäqŋqä yqänä hinätaŋgi
äqunäŋunä” ätukuwi. “Itaŋga ämaqä guä pmuateqä aŋä iu miqä iqua, aŋä
qŋqaŋä eeqänäŋä iuŋi, hiŋuä äqumbu tqäutaŋgä äqunäŋunä. Iŋäqe ne qŋqaŋä
äutäuquque, ämaqä aŋä yäpä yäŋgisaŋi mäpmetaŋgä äqunäŋunä” ätukuwi.
24 Hiqäva-imäkqä aŋiutaŋä ämayukä-imaŋqä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkqä
naqä iquatänä, kukŋuä ii qätä äwipiyi, qu kŋuä kuapänä indqänäpu, “Squä
timäutŋqäwä?” ätŋguwi.
25 Iŋganj ämaqä hŋqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä
äpmuatequwä iqua, täŋganj qu hiqäva-imäkqä aŋä ququawä iu ätqäupu, qokä-
apäkä iu näqŋqä ävätqäŋäuä” ätukqe.
26 I tquaŋga, ämayukä-imaŋqä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu,
ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauŋi, qeiqinyä ätuma äpkuwi.
Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqä diŋqä zä wiŋgaŋgi, iqua iquauŋi, quvqä
hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kukŋuä ätukuwiŋqä

27 Iquau ätuma äppiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänäŋä iquauä hiŋuä iqi
äkitqätekuwi. Itaŋi hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiiŋä qe ätukqe.
28 “He ämaqeuŋi, Ämaqä iiŋä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqŋqä mävqä ipŋqe, ne
pmua emäkqueqä. Iŋäqe he näqŋqä yqänä vätqätaŋgä, ämaqä Jerusälemä pmeqä
eeqänäŋi, heyaqä kukŋui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqueŋqe,
he quaŋgä hiŋgi änanyuätquwiqä” ätukqe.

29 Iqu iiŋä tquaŋga, Pitä iqutä, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä
ändowatkqä huizi iquatä, kukŋuä kimaŋi, tiiŋä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä
kukŋuitä, ämaqeuqä kukŋuitä, asänäŋä maeqä eqaŋgaŋi, iŋi ne Goti Iqueqenä
qänaknä yaŋqunä.
30 He Jisasi Iqueŋi, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqaŋguwäŋga, atqä-awäkauqä Goti
Hanjuwä Iqu, Ique aŋgumä äyä ävauqumuatkqeqä.
31 Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuaŋgisa, äyä
äpmuatekqeqä. Iŋi Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqueqä-qu eä, aŋgumä Inätmeqä-
qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetaŋi, Israitqä iqune, neqä kŋui äkunmäknatuŋquä
yätamäkqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätŋqä diŋqeyi.
32 Ne nätmatqä iiŋä timäuqaŋgi äqunani, awä ätätuŋqueqä. Itaŋga Dŋä Äŋguä
Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dŋä Äŋguä Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä
äwiyäpu, qänaknä itqäŋuwä iquauŋi, ae ävqeqä” ätukuwi.

33 Ämaqä miqä iqua kukŋuä tä qätä äwipiyi, quwqä äwqe tnäŋä wiŋgaŋgi, iquauŋi
pizqä päkpŋqä äwiŋgqe.
34 Iiŋä ipiyitaŋi, ämaqä miqä hŋqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli
ique. Iqu Parisi iutaŋä-qu eä, ämaqeu kukŋuä-suqeŋqä ämotqueqä ique. Iqueqä
yoqe, qokä-apäki ävauqumuatmiŋuwi. Iqu pämä ätqäuqe, “Ämaqä tquauŋi, yäpaqä
mäŋgisa wäŋqäpu pmapŋqä ätuma upiyä” ätukqe.
35 Qu yäpaqä mäŋgisa ae äwqaŋguwäŋga, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau
tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iiŋä iquau quvqä iwimäkpŋqä eŋgaŋgutqe,
kŋuä äŋguänä ganä indqämbiyä.
36 Quväukuä kuapänä mäpäwqäŋga, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä
naqä, yoqä-täŋunjqä’ tquaŋga, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua
miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiŋuwä iquauŋi,
äpäsändqiyäwqatqaŋguwäŋga, iquauqä wäuŋui qui imäkŋgqeqä.
37 Iiŋä ätimäukqeuŋi, gapmanqä iqua ämaqeuqä yoqä meqaŋguwäŋgaŋi, Jutasi
Galilisaŋä iqu ätimäuqe, ämaqä hŋqua qua miqä iquatä mäkä humbŋqä äwqä
äwivauqumuatkqe. Iqueŋä-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiŋuwä
iquauŋi, äpäsändqiyäwqatkuwi.
38 Täŋgaŋi nyi he etqänä. He ämaqä tquauŋi, nätmatqä hui miwimäkqä ipu,
hiŋuinä qumbiyä. Ii tiinjqä. Ne maqŋqe. Wäuŋuä tä, iquauqä kŋuä indqäŋqä duta
timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyä? Qu quwqä kŋuä indqäŋqä duta
imäkqaŋgpqe, qui imäknäŋqiyä.
39 Iiŋä etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqaŋgutqe, he a änä makiqätqä
ipŋqäuä. Iiŋi, he Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä eŋqä-paŋä epŋqäuä” ätukqe.

Iŋgaŋi, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä maŋi qänaknä ipu, tiiŋä ikuwi.
40 Qu ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyi,
ämaqä hŋqua, iquau jävqä päkpŋqä ätukuwi. E imäkpiyitaŋi, qu iquauŋi, Jisasi
Iqueä yoqe aŋgu matqä ipŋqä pmua imäkäpu, hiŋuinä äqunäwatkuwi.
41 Iŋgaŋi ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, ämaqä
miqä iquau ävämaŋi, aquvänä ipu yäpaqä mäŋgisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu,
iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta womba mapŋqä, hiŋuinä äquŋgqeŋqä aquvänä ikuwi.

42 Itaŋi hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä aŋiutä, ämaqä hŋquauqä aŋiutä,
näqŋqä äväkämiŋuwi. Qu mävquatämäuqä ipu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä
tiiŋä ätumiŋuwi. “Kraisi ne mineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu
Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäkqä vqä 7 iquau, atäuŋuä ikuwiŋqä

1 Iŋganı ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätaŋguwäŋganı, ämaqä kiŋä nämdaŋä, Grikä iquauqä aŋä-kukŋuä tqä iqua, ämaqä Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuä tqä iquau, äkasuwä tiiŋä ätukuwi. “Hiunji ique-iqueŋi, he qokä-apäkä buayäŋqä äwa iqaŋguwä iquau, yätamäkqä äväpiyäŋganı, nesaŋä apäqŋqä iuauŋi, mävqä itqäŋäuä” ätukuwi.

2 Iŋganı ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänäŋä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiiŋä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, hiŋuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii äŋguä hmanjqä.

3 Iŋi, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqiŋi ämaqä suqä äŋguänäŋä iqä 7 iquau atäuŋuä ipiyä! Qu yoqä äŋguänä äqombu, Dŋä Äŋguä Iqu iquau kuapänä munätaŋgi epu, ä näqŋqä äŋguä kuapä-täŋä iquauŋi, atäuŋuä ipiyä. Iŋi ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpŋqäuä.

4 Iŋäqe ne neqä-neuäŋi, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kukŋui awä tquauŋqunä” ätukuwi.

5 Qu e tquaŋguwiŋqe, qokä-apäkä eeqänäŋi kiiŋä qe äwiŋgqe. Iŋi qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yäŋänäqŋqä-täŋä-qu eä, Dŋä Äŋguä Iqu kuapänä ämunätaŋgqä ique, atäuŋuä ikuwi. Iqutäŋi, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäuŋuä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätaŋä eä, Israitqä iquautaŋä hma etaŋgqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qäŋganä ätimäukqe.

6 Qu iquau atäuŋuä ipiyi, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauqä hiŋuä iqi ätqätekuwi. Iŋganı ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, qu wäuŋuä tä imäkpŋqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätkuwi.

7 Iŋganı Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋui, im-imä äukqe. Itaŋi Jerusälemä iuŋi, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäkqä iquautaŋä kuapänäŋä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kukŋuä ämitkuwiŋqä

8 Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueŋi, äŋguä iwimäkätä yäŋänäqŋqä vqaŋgi, iqu wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkmiŋqe.

9 Iŋganı ämaqä hŋqua, Stipenä iqutäŋi, kukŋuä mäkä eŋqä-pa äunmiŋuwi. Ämaqä iiŋi, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä hŋquesaŋä iquae. Aŋä iqueŋqe, “ämaqä qäŋganä wäuŋuä hiŋginä äwimiŋuwä iquauqä aŋä aquväqŋqeqä” ätmiŋuwi. Aŋä iqueŋi, ämaqä aŋä-himqä Sairinisaŋä iquatä, aŋä-himqä Aleksandiyataŋä iquatä, itaŋga qua naqä Silisiyataŋä iquatä, qua naqä Eesiyataŋä iquatä äpaqumiŋuwi.

10 Kukŋuä mäkä i huŋgaŋguwä-qe, Stipenä iqueŋi Dŋä Äŋguä Iqu näqŋqä äŋguänäŋi vqaŋgi, qu iqueuä kukŋui mändi makittqiyqä imiŋuwi.

11 Iŋganı iqua, ämaqä hŋquau-mända kukŋuä zä tquaŋgä, iqua kukŋuä quaŋgi, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kukŋuä quvqä tätqätaŋgi äwiyäŋunä” ätukuwi.

12 Iŋganı ämaqä, Stipenä iqutä äkasuwä ätŋguwä iqua, qu ämaqeuqätä, ämaqä naqä iquauqätä, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatkuwi. Iŋi qu äupiyi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänäŋä iquauŋqä ätuma äukuwi.

13-14 Iqi ätimäupiyi, qu ämaqä quaŋgä-tqä hui ätuma pqaŋguwäŋga, qu Stipenä iquenyqä tiiŋä ätukuwi. “Ämaqä tqu, tiiŋä tqaŋgi äwiyäŋunä. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätaŋä Iqu, aŋä tqueŋi qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiŋuiqänä

änätapkqeuŋi, hui-mända iwäsäuniqeqä.’ Iqu iiŋä ätqa äpätŋqe, hiqäva-imäkqä aŋiuŋqätä, neqä kukŋuä-suqeŋqätä, kukŋuä quvqä ätätŋqeqä” ätukuwi.
15 I tqaŋguwäŋga, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänäŋi, Stipenä ique hiŋuä yäŋänäqŋqä äqunäpiyi, iqueqä hipeŋuä iuŋi, eŋätqä hŋqueqä hipeŋuä eŋqä-pa äquŋguwi.

7

Stipenä iqu, ique kukŋuä ämitkuwä iquau, kima ätukqeŋqä

1 Iŋgaŋi hiqäva-imäkqä naqä iqu, Stipenä ique yatŋqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quaŋgätanä?”
2-3 Iqu e tquaŋga, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiqu Aprähamä iqu, aŋä-himqä Harenä iuŋqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetaŋga, Goti We-huŋqä Kuapä-täŋä Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täutä, tqä näueqä täutä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä duŋqä uvä’ ätukqeqä.
4 Iŋgaŋi Aprähamä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämaŋi, iqu äwätä aŋä-himqä Harenä iu äpmakqeqä. Iqisaŋi, iqueqä kaniqu äpäkoŋgaŋga, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeŋuwä täuŋqä ändowatkqeqä.
5 Iqu täqi timäuqaŋga, qua näweqä metŋqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mävqä itä, ‘Qänakndaŋi Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmniŋqeqä,’ ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqu ymeqä maeqä pmetaŋga, kukŋuä iiŋi, iŋga ätukqeqä.
6 Itaŋga iqueŋi, tiiŋä-pqä inä ätukqeqä. ‘Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hŋquauä-täŋä iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqiŋä iqua, iquauŋi, quwqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä-qua pmapŋqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätaŋguti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä.
7 Qänakndaŋi ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquauŋi, Nyi haŋä-iqä wimniqeqä. Iŋgaŋi tqä taqä-tawäka iqua, qua iuŋi ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäupu, pmapnuwiqä’ ätukqeqä.
8 Iiŋä ätuäqetaŋi, tiiŋä ätukqeqä. ‘Nyi kukŋuä ätätmä eqäqä tä, i witäniŋqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.’ Aprähamä iqu näqŋqä iiŋä ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeuŋi, hiunji 8 päwqaŋga, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Iŋi Aisakä iqu, Jekopä iqueŋi asänä imäkkqeqä. Itaŋi Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquauŋi, asänä imäkkqeqä.
9-10 Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu käŋgua Josepä iquenyqä wiuŋqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapŋqä vqaŋguwäŋga, iqu Isipä iuŋi, wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä-qu äpmamiŋqeqä. Iŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqu, iqutä anä äpme, haŋä-iqä eeqänäŋi huätä ämätnämäutä, yätamäkqä äwimiŋqeqä. Iqu ique näqŋqä äŋguänäŋi vqaŋgi, ämiqä naqä Isipä iutaŋä iqu, iquenyqä wiŋgaŋgi, ique atäuŋuä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmatqä eeqänäŋä aŋä iuŋä-pqe, ämimiŋqeqä.
11 Qänakndaŋi qua eeqänäŋä Isipä iuŋitä, Kenanä-pqä iuŋitä, buayä dä naqänäŋä timäuqaŋgi, ämaqä-pqe haŋä-iqä naqä meqaŋguwäŋga, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä imiŋuwiqä.
12 Iŋgaŋi Jekopä iqu, ‘Kuä-witqä Isipä du äwinä’ tqaŋgä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkauŋi, Isipä iuŋqe kiŋganäŋi ändowatkqeqä.
13 Qu aŋguŋi Isipä iuŋqä uwqaŋguwäŋgaŋi, Josepä iqu qutaqauŋi, ‘Nyi Josepä iqunjqä’ ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-käŋguäkauŋqätäŋi, iŋganä näqŋqä ekqeqä.

14 Iŋganı Josepä iqu, kaniquenyqä kukŋuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä,
Isipä iu anä pmapŋqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänäŋı, 75 äwokuwiqä.
15 Iŋganı Jekopä iqu, Isipäŋqä e äquveqäkqe, qänakndanı äpäkoŋgqeqä. Itaŋga
neyaqä awiqukua-pqe, inä äpäkoŋguwiqä.
16 Iquauqä huiwi, anä-himqä Sekemäŋqä aŋgu äma äpäpu, qua äptekuwiqä.
Ämaqä qua ptŋqä Sekemä iunı, hiŋuiqänäŋı Aprähamä iqu, Hamo iqueqä ymeqä
iquau mbqä ikqeqä.
17 Nätmatqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique qäŋgiŋga ätukqä-pa timäutŋqä
itqätaŋga, Isipä iunı, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämaŋguwiqä.
18 Iŋganı, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqŋqä hŋqu, Isipä iu äpmakqeqä.
19 Iqu neyaqä atqä-awäkau quaŋgä eŋqä-paŋä imäkätä, suqä quvqä itquetä,
yäŋänäqŋqä tquaŋgi, iqua ymeqä däŋä iquauŋı, yäpaqä mäŋgisa äpäkombŋqä
ämatnämäumiŋuwiqä.
20 Hea iŋganı, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ‘ymeqä
tqu äŋguiqä’ kŋuä äwikqeqä. Qu iqueŋı, qaŋuä hŋquaqui-hŋque päwqaŋganqä,
kaniqueqä anä iunı, äŋguänäŋä ämimiŋuwiqä.
21 Qänakŋı, qu yäpaqäŋgisa matnämäuqaŋguwäŋga, ämiqä naqä iqueqä meqi
ämetä, iqueŋı iiyqä ymeqä eŋqä-pa ämimiŋqeqä. 22 Isipä pmeqä iqua, iquauä
näqŋqä eeqänäŋı ique ämotqueqaŋguwäŋga, iqu naqä-qu eätä, kukŋuä äŋguänäŋä
tqä-qu eätä, wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkqä-qu ekqeqä.
23 Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqaŋganı, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquauŋqä
kŋuä indqänätä, hiŋuä qunätŋqä äukqeqä.
24 Iqu äwäqe, ämaqä Isipätaŋä hŋqu, Israitqä hŋque quvqä itquetqätaŋgi
äqunäqe, Israitqä ique yätamäkqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä
äpäkkqeqä.
25 Iqu e imäkätäqäŋganı, kŋuä tiiŋä äwimiŋqeqä. ‘Israitqä iqua nyinyqe, näqŋqä
tiiŋä mapŋqäuä. “Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatäŋqiyä.” ’ Iŋäqe
qu iiŋqe, maqŋqä emiŋuwiqä.
26 Hiunji awiŋganı, iqu Israitqä hŋquaqu mäkä hunätqätaŋginyä äqunäqe,
iquaqu äwqä naqä-hŋqunä nyiyŋqä itamäkätŋqä äwinyätä, ‘Äi, suŋqä mäkä
hunätqäŋinyqä? Qeŋgueŋgiyqä’ ätukqeqä.
27 I tquaŋga, huizique quvqä itquamiŋqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, ‘Si, ne
ämineyätnä, jänä inemäktŋqeŋqe, tqu äktqäwä?
28 Huäqiŋı si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäkŋä-pa, täŋganı nyi-pqe pizqä
bäktŋqätanä?’ ätukqeqä.
29 Ii tquaŋgqeŋqe, Mosisi iqu Isipä äväma, qua Mitiyanäŋqä zä äwäqe, qua
huitaŋä-qu eä, iqi äpmamiŋqeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hŋquaqu eämakqeqä.
30 Iŋganı quväukuä 40 ae äpäwqaŋga, eŋätqä hŋqu, Mosisi ique wimetŋqä
äquvepätä, anä avqŋqä imä, qoqoŋä Sänai iunı, zä wäŋqä hmbiyqä äpa iuta, tä
hänaqä sätqätaŋgqä yäpä iŋgisa äpmakqeqä.
31 Mosisi iqu hiŋuä iiŋä äqunäqe, kŋuä kuapänä indqäŋgqeqä. Iqu hiŋuä äŋguänä
qunmätä qäqiqi päwqaŋga, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueŋı tiiŋä ätukqeqä.
32 ‘Nyi tqä tawäka, Aprähamä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti
Hanjuwä Iqunjqä.’ I tquaŋga, Mosisi iqu yäuŋuä-yäuŋuä itä, hiŋuä quŋqäŋqe zä
äwiŋgqeqä.
33 Iqu i imäkqaŋga, Naqä Iqu tii ätukqeqä. ‘Qua si pämä ätqäuŋiŋı, ii Ŋqeqä.
Iiŋiŋqe, si tqä yukä ämuasmäŋı huätä hiquveyä.
34 Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunı, haŋä-iqä ämepu tääqä dqaŋguwi, Nyi hiŋuä
äqunätmä, qätä ae äwiyäŋänä. Iiŋä etaŋgi, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta,
aŋgu itmamqä äpqänä. Täŋganı si Isipäŋqä aŋgu utŋqä äkndowatqänä,’ ätukqeqä.

35 Mosisi iqueŋi, Israitqä iqua kiŋganäŋi hŋgisanä itquepu, ‘Si ne ämineyätnä jänä
inemäktŋqeŋqe, tqu äktqäwä?’ ätukuwä-qeŋä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueŋi, iquau
ämitä, aŋgumä ätuma päniŋqä ändowatkqeqä. Eŋätqä, zä wäŋqä iu ätqäukqä iqu,
Mosisi iqu wäuŋuä imäkätŋqä yätamäkqä vquätŋqä, Iqu ändowatkqeqä.
36 Isipä iutä, eqä-pŋä häŋesqä iutä, aŋä avqŋqä iutä, Mosisi iqu wäuŋuä huitaŋä-
huitaŋä ämaqä mimäkqänäŋä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Aŋä
avqŋqä iuŋi, qu quväukuä 40 äpmamiŋuwiqä.
37 Ämaqä iiŋä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. ‘Ämaqä hiŋuä-tqä nyi eŋqä-paŋä-
qu hiätŋqeŋqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hiŋgua hŋque, atäuŋuä väniqeqä.’
38 Itaŋga neyaqä atqä-awäkiqua, aŋä avqŋqä iuŋi, aquvä äqämbu
pmetaŋguwäŋganji, Mosisi iiŋä iqunä iquatä anä äpmamiŋuwiqä. Ga qoqoŋä
Sänai yätuŋi, iqutä, eŋätqä hŋqutä, kukŋuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋuä
häŋä-pmeqä-täŋi ämakqe, ne awä änatqa pqäpnuwäŋqä ämakqeqä.
39-40 Iqueŋi neyaqä awäkiqua, qätä wiyqäŋqä mäwiŋqä itä, hŋgisanä itquepu, Isipä
iuŋqä aŋgu upŋqä kiiŋä äwinyätä, Aronä ique tiiŋä ätukuwiqä. ‘Ne maqŋqeqä.
Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iqueŋi, squä wimequtiyä? Iŋi hiŋuiqä nemepu, hänaqä
duta näquatäupŋqä, si, nenyqä goti hŋqua imäkiyä’ ätukuwiqä.
41 Iŋganji qu golqä hui ämepu, goti quaŋgä bulumäka meqä eŋqä-paŋä hŋque
imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitaŋi, goti iquauqä hipaetä imäkkuwiŋqä
aquvänä imiŋuwiqä. 42 Iiŋiŋqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qaŋuä
iquenyqätä, qätäqueqä iquauŋqätä, aquvänä ipu, qoŋä qäyä woktäpŋqänä tuwä
äwiyätä, hiŋuinä äquŋgqeqä. Ii ätimäukqeŋqe, hiŋuä-tqä iquauqä bukä iuŋi, Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋui tiiŋä äqänänä.

*‘Israitqä iquenä, he aŋä avqŋqä du, quväukuä 40 äpmapiyäŋganji, he bulumäka,
sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqämiŋuwi, Nyinyqä äyä äqämiŋuwätanä? Ii
oeyqä.*

43 *He goti quaŋgä iquaquinyqä qoŋä woktäupŋqe, Molekä iquenyqä namnä aŋä
ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä eŋqä-paŋä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä
iquaquiŋi, he qäsä äma ikämiŋuwiqä. Iiŋä iqaŋguwiŋqe, Nyi Bapilonä-täŋä iŋgisaŋqä
huätä hendowatmniqeqä,’** äqänänä” ätukqe.
44 “Neqä awäkiqua, qu aŋä avqŋqä iu äpmapiyäŋganji, Goti Hanjuwä Iqueqä
namnä aŋä kuiŋä-täŋä äpmamiŋuwiqä. Namnä aŋä iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu
iquauŋi, kukŋuä naqä-qakui äwimiŋqeqä. Qu aŋä ique ämätäpiyäŋganji, nätmatqä
eeqänäŋi Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmiŋuwiqä.
45 Qänakndaŋi iquauqä ymeqä iqua, aŋä iqueŋi ämapiyi, qu Josuwa iqutä, ämaqä
hŋquauä qua mapŋqä qäsä äma äpkuwiqä. Iŋganji Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu
äpmamiŋuwä iquau huätä väqiyqaŋga, qu aŋi ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu
äpmetäqäŋganqä ämimiŋuwiqä.
46 Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu äŋguänäŋä iwimäkätqätaŋgqeŋqä, iqu Iqueŋi,
‘Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä aŋä äŋguänäŋä hŋqu mätmqänä,
hiŋuinä ŋqänyä,’ ätukqeqä.
47 Dewiti iqu iiŋä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-
imäkqä aŋi, qe ämätkqeqä.
48 Iiŋä etaŋggä-qe, ämaqä iqua aŋä ämätpqä iuŋi, Goti Haqä Yätutaŋä Naqä Iqu
mäpmeqä yänä. Ii hiŋuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä äqäkqä-paŋiqä.

49 *‘Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeŋuwä-pa, Nyaqä zä-hawi,
qäukuiqä. Itaŋga quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeŋänä. He Nyinyqä aŋi,
äkitaŋi mätpŋqäwä? Nqä aŋä hapä pmeqäŋqe, äŋgi mätnänä?*

50 *Nätmatqä eeqänäŋi Nyaqä hipaetänä imäkkqeqä,’*† ätätä äqänänä” ätukqe.

---

* **7:43** Amosi 5:25-27 † **7:50** Asayä 66:1-2

51 Iŋganŋi Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquauŋi, tiiŋi inä ätukqe. “He ämaqä hŋgisanä iquenjqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukŋui qätä mäwiyqä iquenjqä. Ii tiinjqä. Hiqä tawäkiqua hiŋuiqänä imäkmiŋuwä-pa, he Dŋä Äŋguä Iqueŋi, hea ique-ique hŋgisanä itquetqäŋuwiqä.
52 Hiqä tawäkiqua, hiŋuä-tqä hiŋuiqänä äpmamiŋuwä iquauŋi, eeqäpnä quvqä iwimäkmiŋuwiqä. Itaŋga ‘Ämaqä Jänänäŋä Iqä Iqu, äpäniqeqä’ ätmiŋuwä iquauŋä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwiqä. Iŋi Ämaqä Jänänäŋä Iquenyqe, he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä.
53 He Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋuä-suqe, eŋätqä iquauqä hipa iutaŋi, ae qäyä ämakuwäŋqä, qänaknäŋi miqä itqäŋuwenjqä” ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwiŋqä

54 I tquaŋgi äwipiyi, ämaqä miqä naqä eeqänäŋä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiquaŋi maŋgtäsqukuä ämäukuwi.
55 Ii iqaŋguwäŋga, Dŋä Äŋguä Iqu Stipenä iqueŋi kuapänä muŋgaŋga, iqu hiŋui, qäukuä haqä yätu ämäqunäqe, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqä motqueqä witaŋgqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuaŋgisa tqäutaŋgqätä äquŋgqe.
56 I äqunäqe, “Hiŋuä qumbiyä! Nyi qäukuä qŋqaŋä äutänätaŋgqätä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuaŋgisa tqäutaŋgqätä, hiŋuä äqunäŋänä” ätukqe.
57 I tquaŋga, iqua maŋä yäŋänäqŋqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi.
58 Ique a äkiqätpiyi, aŋä-himqä yäpaqä mäŋgisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iiŋi mimäkqäŋga, ämaqä häŋäŋgatqä quaŋgä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hikŋä hŋqueqä yukä-täŋä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique.
59 Qu Stipenä ique hikä pizqä päsätqätaŋguwäŋga, iqu tääqä ätätä, “Ŋqä Naqä Jisasi Iquki, ŋqä quuvqe indmayä” ätukqe.
60 I ätuäqetaŋi, iqu qoŋä äuktäutä, tääqä yäŋänäqŋqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqeŋqe, kima mävqä panä!” ätukqe. E ätuäqetaŋi, äpäkoŋgqe.
Qu Stipenä ique suqä tä iwimäkqaŋguwäŋganŋi, Soli iqu, “Qäyunä äyä imäkqäuä” kŋuä äwikqe.‡

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätŋqä ipäqäkqeŋqä

1 Hiunji Stipenä ique äpäkkuwäŋganŋi, Jerusälemä iuŋi, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqŋqä iquau, quvqä itquapŋqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqa uwqaŋguwäŋga, qu eeqäpnä, qua Jutiya iuŋqätä, qua Sämaliya iuŋqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi.
2 Qu Stipenä ique pizqä päsqaŋguwäŋga, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätaŋgqä iunä qänaknä iqä hŋqua, iqueä huiwi qua äptepiyi, kŋuä naqänäŋä äqäkuwi.
3 Iŋäqe Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqŋqä iquauŋi, quvqä itquetŋqä ipäqäkqe. Iqu iquauqä aŋä eeqänäŋä iu äwimayäkitä, yäpä iŋgisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyämiŋqe.

Qu, Sämaliya iu kukŋuä awä ätumiŋuwiŋqä

‡ **7:60** Kukŋuä tque, 8:1 iquesaŋiyi. Näqŋqä-täŋä iqua, ii 7:60 qäsä etaŋgqeŋqe, ii äŋguänäŋiqä indqänätqäŋä.

4 Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukŋuä äŋguänäŋi awä ätuäkämiŋuwi.
5 Iquautaŋä Pilipä iqu, aŋä-himqä Sämaliya iuŋqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kukŋuä äŋgui, iqi awä ätumiŋqe.
6 Qokä-apäkä kuapänäŋi, qu Pilipä iqueuä kukŋuä qätä äwiyäpu, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di imäkqaŋgi äqumbiyiŋqe, iqueuä kukŋui, qätä äŋguänä äwipu äpmamiŋuwi.
7 Ii tiinji. Dŋä quvqä kuapänäŋä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqauŋgua, ämaqä yäŋä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, äŋguä qe imäŋguwi.
8 E imäŋgaŋgä äqumbiyi, ämaqä aŋä-himqä iutaŋi, aquvänä qe ikuwi.
9 Aŋä-himqä iuŋi, ämaqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqäŋgaŋi, iqu paaqä huitaŋä-huitaŋä imäkätä, Sämaliya pmeqe yäuŋuä ipŋqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätmiŋqe.
10 E imäkätqätaŋgqeŋqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiŋgiŋqä iquatä, qu, “Ämaqä tqu, Goti Iqueuä yäŋänäqŋqeqä” ätnäpu, iqueqä kukŋui qätä äŋguänä äwimiŋuwi.
11 Iqu paaqä hŋgaŋqä imäkqa wätqätaŋgqeŋqe, qu iiŋä imiŋuwi.
12 Pilipä iqu, kukŋuä äŋguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeuŋqätä, awä tuätqätaŋgqeŋqä, qokä-apäkä qäsäŋi, qu ‘naqä-qakuiqä’ kŋuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asŋä ämakuwi.
13 Itaŋga Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” kŋuä indqänäqe, asŋä ämetä, Pilipä iqutä qaŋä anä ikämiŋiyi. E ikisiyäŋgaŋi, Pilipä iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋä imäkqaŋgi äqunäqe, iqu yäuŋuä imiŋqe.
14 Ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmamiŋuwä iqua, “Sämaliya pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋui ae ämeqäuä” tqaŋgä äwipiyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayŋqä ändowatkuwi.
15-16 Sämaliya pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asŋä meqaŋguwäŋga, Dŋä Äŋguä Iqu mäwimeqä yqänä etaŋgi, Pitä iqutä, Jonä iqutä ätimäyi, Dŋä Äŋguä Iqu iquau munätŋqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi.
17 Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuäŋä haqeqä hiqaŋgiyäŋga, Dŋä Äŋguä Iqu iquau qe äwimakqe.
18 Saimonä iqu, iquaqu i iqaŋginyä, ämaqä Dŋä Äŋguä Ique äyä meqaŋgä äqunäqe, iqu iquaqui mbqä wimätä ikqe.
19 Iqu iiŋä itä, tiiŋä qe ätukqe. “Nyi ämaqä hŋque hipae haqeqä eqaŋga, iqu Dŋä Äŋguä Ique meniqä diŋqe, qe yäŋänäqŋqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqe.
20 I tquaŋga, Pitä iqu kimaŋi, “ ‘Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätŋqe, nyi mbqä imqänä’ kŋuä äkiyqetaŋi, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyŋqinyqä” ätukqe.
21 “Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, tqä kŋuä indqäŋqe, jänä hma etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqueqä wäuŋuä ne imäkätuŋqueuŋi, si anä mäpmeqänäŋiqä.
22 Tqä kŋui äkunmäknätnä, suqä quvqä tqueŋi, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamäkqeŋqä yatŋqä wiyä! Si ii imäkŋi, Iqu tqä kŋuä indqäŋqä quvqe, huätä makmäuŋqutiyä, mämakmäuqä yäŋqutiyä?
23 Si yäŋänäqŋqeŋqä hiŋuä aowä qänätqätaŋgnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasinqä quvqä eŋqä-pa, saqä kŋuä indqäŋqe qui ikimäkätqänä. Suqä quvqe, guä eŋqä-pa kikiqäyäutaŋgi äkqänäŋänä” ätukqe.
24 I tquaŋga, Saimonä iqu kimaŋi, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätŋqe, Goti Hanjuwä Iqu haŋuä nyimäkätŋqä, tääqä suinyqä” ätukqe.
25 Iŋgaŋi ämaqä kukŋuä awä siyŋqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, nätmatqä hiŋuä äqunmiŋiyiŋqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqätä, awä

qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemäŋqä aŋgi wiyŋqä ävämakiyi. Qaŋä äwäsiyäŋgaŋi, Sämaliya pmeqä iuqä aŋä-himqä kuapänäŋä iuŋi, kukŋuä äŋgui awä ätqäumiŋiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikataŋä hŋque, kukŋuä awä ätukqeŋqä

26 Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu, Pilipä ique tiiŋä ätukqe. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyataŋä mäwqä iŋgisaŋqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätaŋi, aŋä-himqä Gasa buŋqä änyeaqŋqeu ätimäutnä quveqäyä!” ätukqe. Hänaqä iqu, qua aväqŋqä-täŋä iu änyeaqenä.

27 I tquaŋga, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqe. Hänaqä iqi ätimäuqe, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hŋque äquŋgqe. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iiyqä wäuŋuä miqetaŋä ique. Ämaqä iu pmeqe, quwqä apäkä naqä iinyqe, “Ii kandisiyqä” ätmiŋuwi. Ämaqä tqu ya äyäŋqä-qu eä, iiyqä mbqä eeqänäŋi miqä ique. Iŋganji iqu Goti Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäutä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäutŋqä Jerusälemäŋqä äpkqe.

28 Jerusälemä iu ae äpmeqetaŋi, aŋgu wätŋqä imäknätä, iqueqä kalisi haqeqi äpme, hiŋuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täuqämanmiŋqe.

29 Iŋganji Dŋä Äŋguä Iqu Pilipä iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Si kalisi-täŋä qäqiqi äwätnä, qaŋä anä winyqä.”

30 I tquaŋga, Pilipä iqu, iqu-täŋä qäqi maqänä äwäqe, ämaqä iqu, hiŋuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täutqätaŋgi äwiyäqe, “Kukŋuä iuŋi kiqä quatiŋqe, si näqŋqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqe.

31 Ga, ämaqä iqu kimaŋi, “Ämaqä hma eätqe, kukŋuä quatiŋqe, nyi näqŋqä äänä himqäwä? Si äyapätnä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqe.

32 Iqu bukä a ätäukqä iuŋi, tiiŋä tnätaŋgiyi.

“Sipsipqä äpäkpŋqä ätuma äwquwä-paŋi, qu iqueŋi, asä iiŋä ätuma äukuwi. Itaŋga sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätaŋguwäŋga zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukŋuä matqä e ikqe.

33 *Qu iqueŋi, mändi äkittqiyäpu, kukŋui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqäŋga aaŋqä imäkqaŋguwitaŋi, iqueqä kaqä-kawäkauŋqe, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

34 Ämaqä iqu kukŋuä tä a qäpu ätäuqe, Pilipä ique tiiŋä ätukqe. “Nyi yatŋqä äkiyqänä. Ämaqä hiŋuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuäŋqä ätkqätanä, hŋquenyqä ätkqätanä?”

35 Itaŋi, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukŋuä äŋguiŋqä awä ätukqe. Iqu kukŋuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatiŋqä ganä ätuäqe, kukŋuä huiziŋqä-pqä inä ätukqe.

36-37 Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänyiyi, eqä hŋque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiŋuä qunyä! Eqä täqinjqä. Nyi asŋi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

38 I ätuäqetaŋi, iqu kalisi miqä iqueŋi, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetŋqä imäkiyä” ätukqe. Iŋganji Pilipä iqutä, ämaqä iqutä, eqä buŋqä äwäyi, ämaqä iqueŋi, Pilipä iqu asŋä qe äqäkqe.

39 Iquaqu eqä mämdaŋi äyapätqätaŋgiyäŋga, Naqä Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, Pilipä iqueŋi, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueŋi aŋgumä hiŋuä mäquŋquä ikqe.

40 Iŋganji Pilipä iqu, “Tä nyi aŋä-himqä Asändotä iu ätqäuäŋänä” kŋuä ämakqe. Iqisaŋi, iqu aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋi, Jisasi Iquenyqä kukŋuä äŋguänäŋi, awä ätuäkämiŋqe. Iqu awä e ätquaŋi, aŋä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

---

* **8:33** Asayä 53:7-8 † **8:36-37** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänäŋqä huiuŋi, kukŋuä tiiŋä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimaŋi, “Si quuvqe, hämänänäŋä eqiŋi, asŋi iuta matŋqinyä” ätukqe. Iŋi ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqäŋänä” ätukqe.

9

Soli iqu kŋuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqeŋqä

1 Iŋganı Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsätŋqä
kukŋuä yäŋänäqŋqä yqänä ätmiŋqe.
2 Itanı, iqu hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anä-himqä
Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anä aquväqŋqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa
äqiyätnä dapiyä” ätukqe. Iqu iinä tquanga, iqu pipa iunı, kukŋui tiinä äqiyätä
äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanguwä iquau
ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemäŋqä ätuma päniqeqä” ätätä äqäkqe.
3 Iŋganı Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutŋqä qäqi
wätqätanga, maqänäŋi qäukuä haqä yätutanä we-huŋqe, nyuauä eŋqä-panı, ique
äwimakqe.
4 Wimeqanga, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hŋqueqä manıtanı, “Soli iquki, Soli
iquki, si Nyi suŋqä qui nyimäkätqäŋinyä?” tquanıgi äwikqe.
5 Iinä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanga, kimanı, “Nyi Jisasi Iqunjqä.
Ämaqä si qui imäkätqäŋi, ii Nyinjqä” ätukqe.
6 “Iŋäqe si pämä ätqäutnä, anä-himqä yäpä iŋgisa paquvä! Iqiŋi nätmatqä si
imäktŋiŋqe, ämaqä hŋqu si awä ktäŋqiyä” ätukqe.
7 Ämaqä, Soli iqutä anä äumiŋuwä iqua, qu ämaqä-que, hiŋuä mäquŋquä manınä
tqanıgi äwipiyi, kukŋuä matqä ätqäumiŋuwi.
8 Iŋganı Soli iqu ivatuwänäqe, hiŋuä äqänäqä-qe, iqueqä hiŋui hea äwäkqe. Iinä
wimeqanga, qu ique Dämaskasi iuŋqä, a qe ämäusqäŋga äukuwi.
9 Iqiŋi, iqueqä hiŋui hea yqänä witanıgi, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunji
hŋquaqui-hŋque äpmamiŋqe.
10 Dämaskasi iunı, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hŋqu äpmamiŋqe.
Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä eŋqä-panä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi
iqukiyä” tquanıgi äwiyäqe, “Nyi täqi äpmeŋänä” ätukqe.
11 I tquanga, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänäŋiqä’ ätätqäŋuwä
iuŋqä uvä” ätukqe. “Iqiŋi, ämaqä, Jutasi iqueqä anıu pmetanggä hŋquenyqä qävqä
itnä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanu eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi.
12 Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätä, wätqä eŋqä-panı tiinä äquŋgqeqä.
Ämaqä hŋqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yäŋgisa äwimetä, iqueqä hiŋui
anıgumä äŋguä qänätŋqä, hipae haqeqi wiyätqätanıgi äquŋgqeqä” ätukqe.
13-14 I tquanga, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyä, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä
kuapänäŋä iqua, tiinä tqanıgä äwiyäŋqeqä. ‘Iqu Jerusälemäŋi, Tqä ämaqä
iquaunı, suqä quvqä itquakanı, itanı täqinyqä pätŋqe, hiqäva-imäkqä naqä
iqua, “äŋguiqä” tqanıgä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqeŋqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä
äkivauqumuatätqäŋuwä iquau, guä kiqiyäutŋqä äquvepqeqä’ tqanıgä, äwiyäŋqeqä”
ätukqe.
15 Iwä, Naqä Iqu, “Si qanä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinä iqu, Nyaqä wäuŋuä-nyiyqä
hiäniŋqä, Nyi atäuŋuä ae iqäqeqä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanıgi huizi
iquautä, anä-himqä iutanä miqä iquautä, Israitqä iquautäŋi, Nyaqä yoqeŋqä awä
tquätŋqeqä.
16 Iqu Nyaqä yoqeŋqä awä ätuätäqetanı, hanä-iqetä, täŋä-huŋqetä mequätŋqä
etanıgi ämotquamqeqä” ätukqe.
17 Iŋganı, Anänasi iqu äwäqe, anä yäpä iŋgisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli
iqueqä haqeqi äwiyätä, tiinä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si
pätqätanggnä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiŋuä anıgumä qŋganıgti, Dŋä
Äŋguä Iqu kuapänä kimetŋqä diŋqä änändowatqiyä” ätukqe.

18 Iqu iiŋä tquaŋga, maqänäŋi, nätmatqä hiŋuä hea iwomäkmiŋqe, qua mäŋi
päkŋgaŋga, iqu hiŋuä aŋgumä äŋguä qe äqäŋgqe. Iŋganı iqu pämä ätqäuqe, asŋä
qe ämakqe.
19 Iiŋä iäqetaŋi, iqu ymisaŋä änätä, iqueqä yäŋänäqŋqe, aŋgumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukŋuä äŋgui, Dämaskasi iu awä ätumiŋqeŋqä

Soli iqu hiunji hŋquauŋi, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anä äpmamiŋuwi.
20 Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä iu
äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä” ätuäkämiŋqe.
21 Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänäŋi yäuŋuä ipu, tiiŋä ätmiŋuwi.
“Jerusälemäŋi, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä mamäuqä
iquau, qui imäkätŋqä iqu, ämaqä tä, qäqueqä. Itaŋi täqinyqä aŋgumŋi,
täqisaŋä hŋquau guä äkiqiyäutä, hiqäva-imäkqä naqä iquauŋqä ätuma womätä,
äquvepqiyä” ätmiŋuwi.
22 Iŋganı, Soli iqueqä kukŋuä tqe, yäŋänäqŋqä ätimäutä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu
Kraisi ämaqä mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätumiŋqe. Iqu
e tquaŋgqeŋqe, Israitqä Dämaskasi iu äpmamiŋuwä iquauä kŋuä indqäŋqe, änä
mindqäŋqä ipu, kukŋuä matqä ikuwi.

Soli iqu, haŋä-iqeŋqä mäwiŋgaŋgi, Dämaskasi iu ävämakqeŋqä

23 Hiunji kuapänä ae äpäwqaŋga, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä
päkpŋqä kukŋuä naqä-hŋqunä imäkkuwi.
24 Nätmatqä iiŋqe, Soli iqu näqŋqä ämakqe. Hiunjiŋgatä, heatqäŋgatä, Is-
raitqä iqua, ique pizqä päkpŋqeŋqe, aŋä-himqä iuŋi, hänaqä eeqänäŋä iu, wiwä
äqiyäqämamiŋuwi.
25 Iiŋä etaŋgi, ämaqä, Soli iqu ämotquamiŋqä iqua, iqueŋi heatqäŋga aŋä-himqä
täkŋä quäuqänäŋä yätuŋqä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänäŋä iu mŋganga, guä
äqiyäpiyi, täkŋä yäpaqä mäŋgisa äqiyäumäwatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmamiŋqeŋqä

26 Qänakndaŋi, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä
quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anä qämbŋqä imäkmiŋqe. Iqu iiŋä itqätaŋga, iqua,
“Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqaŋgä äwiyäpiyä-qe, eeqänäŋi, “Quaŋgiqä” kŋuä vqaŋgi,
iquenyqä zä imiŋuwi.
27 I etaŋgi, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä
ändowatkqä iquauŋqä, ätuma äwäqe, iqu iquauŋi, Soli iquenyqä kukŋuä awä
ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqäŋga, Naqä Ique hiŋuä äquŋgqeŋqätä, Naqä Iqu
ique kukŋuä ätukqeŋqätä, itaŋga Dämaskasi iu äpmeqäŋga, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä
kukŋuä awä yäŋänäqŋqä ätumiŋqeŋqätä, ätukqe.
28 Iŋganı Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anä äpmapu, qaŋä ikipiyäŋganı, iqu zä
miqä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä kukŋuä awä ätumiŋqe.
29 Iqu Israitqä Grikä iquauä kukŋuinä tqä iquatä, kukŋuä mäkä äunmiŋuwi. Iiŋä
ipiyitaŋi, qu ique pizqä päkpŋqä imiŋuwi.
30 Käta-käŋguäkiqua, qu iiŋiŋqä näqŋqä ämapiyi, ique aŋä-himqä Sisariya buŋqä
ätuma äwäpiyi, iqisaŋi aŋä-himqä Tasusi iuŋqä ändowatkuwi.
31 Iŋganı qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämaliya pmeqä, Jisasi Iqueqä
yoqeŋqä aquväqŋqä iquauŋi, ämaqä huizi iqua haŋä-iqe mävqä iqaŋgä, qu äwqä
haŋuä imbu, äŋguä äpmamiŋuwi. Dŋä Äŋguä Iqu, iquauqä äwqeuŋi, yäŋänäqŋqä
iwimäkqaŋgi, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äumiŋuwi. Itaŋga
ämaqä kuapänä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänmiŋuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique äŋguä iwimäkkqeŋqä

32 Pitä iqu, eeqänäŋä iu äkoquväkiqinjaqänäqe, aŋä-himqä Linda iu ätimäuqe,
Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmamiŋuwä iquau äwimakqe.
33 Aŋä iuŋi, iqu ämaqä hŋqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetaŋgi äwimakqe. Iqu
yuki ŋŋuä-täŋä eä, iqueqä yquvaŋä iunä pmetaŋgi, quväukuä 8 ämäwqätäukqe.
34 Pitä iqu ique äwimeqe, tiiŋä ätukqe. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si aŋgu
äŋguä ikimäkqiyä. Si ävautnä, tqä yquvaŋi, jänä imäkiyä.” I tquaŋgaŋi, iqu maqänä
qe ävaukqe.
35 Iŋgaŋi ämaqä eeqänäŋä, aŋä-himqä Lindataŋä iquatä, quauŋuä Salonä pmeqä
iquatä, Aniyasi ique hiŋuä äqumbiyi, qu kŋuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä
quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqeŋqä

36 Aŋä-himqä Jopa iuŋi, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmamiŋqe.
Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iiŋi, Grikä iquauqä aŋä-kukŋuiu, qu “Dokasiyä” ätmiŋuwi.
Hea ique-iqueŋi, ii suqä äŋguänäŋi imäkätä, ämaqä nätmatqäŋqä äwa iqaŋguwä
iuŋi, yätamäkqä vqä iiyi.
37 Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetaŋga, ii täŋä-yaqä äwimeqe, qe äpäkoŋgqe. Itaŋga
qu iiyqä huiwi, asŋä äqiyäpu, aŋä hiqŋqä haqä imä ekuwi.
38 Aŋä-himqä Jopa ii, aŋä-himqä Linda-täŋä qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua,
“Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqaŋgä äwipiyi, qu ämaqä hŋquaqui, “Linda pmeqä iqua,
‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiyŋqä diŋqä, ändowatkuwi.
39 I tquaŋgiyäŋga, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äukuwi. Iqu äwimeqaŋga, qu
aŋä hiqŋqä yätuŋqä ätuma äpekuwi. Yätqäŋi apäqŋqä eeqänäŋä iua, Pitä iqu-täŋä
iqi pämä ätqäupu, kŋuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmäŋqätä, Dokasi häŋä äpmeqäŋga
imäkkqe, ämotquakuwi.
40 Qu i iqaŋguwäŋga, Pitä iqu eeqänäŋä iquauŋi, yäpaqä mäŋgisa ändowatäqe,
qoŋä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqe. Iŋgaŋi iqu apäkä pizqä i
witaŋgqä iŋgi, hiqumuaŋä äwiyäqe, “Tapitauä, si vayä” ätukqe. I tquaŋga, ii hiŋuä
äqänäqe, ique hiŋuä äqunätä, pämä qe äpmakqe.
41 Ii pmeqaŋga, iqu hipae a maqätqaŋga, ii pämä ätqäukqe. E tqäuqaŋga, iqu
Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäqŋqä iuautä, tääqä ätuätumeqetaŋi,
Tapitai häŋä pmetaŋgi ämotquakqe.
42 Iiŋqe, Jopa pmeqä eeqänäŋi, qätä äwipiyi, kuapänäŋi Naqä Iquenyqä quuvqä
eqäkuwi.
43 Iŋgaŋi Pitä iqu Jopa iuŋi, hiunji kuapänä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäuŋuä
imäkqä hŋqu, iqueqä yoqe Saimonä iqutä äpmamiŋiyi.

Pitä iqueŋqätä, Koniliusi iqueŋqätä (10:1-11:18)

10

Eŋätqä hŋqu, Koniliusi ique äwimakqeŋqä

1 Iŋgaŋi ämaqä hŋqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, aŋä-himqä Sisariya iu
äpmamiŋqe. Iqu Romätaŋä mäkä-iqä, qu “Italisaŋä iquayqä” ätmiŋuwä, ämaqä
100 iquau miqä naqä iquvi.
2 Iqutä, ämaqä iqueqä aŋä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä
äwinyäŋqeuŋi qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmamiŋuwi. Ämaqä
nätmatqäŋqä äwa iqaŋguwä iquauŋi, iqu yätamäkqä kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä
Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmamiŋqe.
3 Hiunji hŋqueŋi, mäptqä äwitŋqä ti pmetaŋga, iqu wätqä eŋqä-paŋä iuŋi, Goti
Hanjuwä Iqueqä eŋätqä hŋqu ätnäŋäqinyä quvepqaŋgi äquŋgqe. Eŋätqä iqu ique
äwimeqe, “Koniliusi iqukiyä” ätukqe.

4 I tquaŋga, Koniliusi iqu zä itä, hiŋuä yäŋänäqŋqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqe.
Kimaŋi, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätnä, ämaqä nätmatqäŋqä äwa iqaŋguwä iquau yätamäkqä ävätqätaŋgŋi, Iqu hiŋuä äkqänätä, sinyqä kŋui ae ämenä” ätukqe.
5 “Täŋganŋi si ämaqä hŋquau, aŋä-himqä Jopaŋqä dowatiyä. Iŋi iqua, ämaqä hŋque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma ppŋqeqä.
6 Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäuŋuä imäkqä iqueqä aŋiu äpme. Iqueqä aŋi, eqä-pŋä maŋä iqi ämätnänä” ätukqe.
7 Eŋätqä e ätukqä iqu vämeqaŋga, Koniliusi iqu, iqueqä aŋiu wäuŋuä iqä iquautaŋä hŋquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamäkqä vqä iquautaŋä hŋquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iiŋä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyäŋqeuŋi qänaknä iqä-quvi.
8 Koniliusi iqu iquauŋi, nätmatqä eeqänäŋi, timäuqaŋgqeŋqä awä ätuäqe, Jopa iuŋqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä eŋqä-pa äquŋgqeŋqä

9 Iqu iquauŋi dowatqaŋga, itaŋga awiŋganŋi, qu qaŋä äwqinjaqämbiyi, hiunji quemisqäŋga, aŋä-himqä Jopa-täŋä qäqi wätqätaŋguwäŋga, Pitä iqu, aŋä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätŋqä ekqe.
10 Iqu e iqetaŋi, buayä dä vqaŋga, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätaŋguwäŋga, wätqä eŋqä-pa äquŋgqe.
11 Qäukuä haqä yätuŋi qŋqaŋä äutäŋganŋgi äquŋgqe. Iŋganŋi nätmatqä hŋqu, yuä naqänäŋä eŋqä-paŋä, kiqä hituŋuä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iuŋi, qua täuŋqä pätŋqä ävquatäwatŋgaŋgi äquŋgqe.
12 Yuä iqueqä vawä iuŋi, hiveqä-yaqueqä, yŋŋä-täŋä, iwomä-qänakukuiqä, huitaŋä-huitaŋä iiŋi, vawä hiknätaŋgi äquŋgqe. 13 E äqunäqe, maŋitaŋi kukŋui tiiŋä tqaŋgi äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, naŋui äpäsätnä huinyä!”
14 Iqu kimaŋi, “Ae! Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hiŋuä iqi kiyä mätqä eäŋqe, nenyŋqä pmua imäknäŋqe, nyi maŋqä itŋqä-qae, oeyä maŋqä ymqänä” ätukqe.
15 E tquaŋga, maŋä aŋgi tii ätukqe. “Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqeŋqe, si ‘kiyä mätqeqä’ matqä panä” ätukqe.
16 Hŋquaqui-hŋque e ätäqetaŋi, yuä vawä iqueŋi maqänäŋi, qäukuä haqä yätuŋqä aŋgi äma ekqe.

Koniliusi iquesaŋä iqua, Pitä ique äwimakuwiŋqä

17 Pitä iqu, “Nyi wätqä eŋqä-pa äqunäŋqe, quati änäänggä?” kŋuä kuapänä indqänätqätaŋganŋi, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä aŋi äŋgikä?” ätuäpu, yatŋqä ävqa äppiyi, iqueqä aŋä hänaqä iu ätimäukuwi.
18 Qu iqi ätqäpiyi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.
19 Pitä iqu kŋuä yqänä indqänätqätaŋga, Dŋä Äŋguä Iqu tiiŋä ätukqe. “Hiŋuä qunyä. Ämaqä hŋquaqui-hŋque, sinyqä qävqä iqapätqäŋäuä.
20 Iŋäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesŋqeqä. Nyi iquau ändowatqaŋgä äquvepquwiŋqe, si iquatä anä upŋqeŋqe, kŋuä kuapänä mindqäŋqä panä” ätukqe.
21 I tquaŋga, Pitä iqu, iquauŋqä äquveqäqe, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqäŋuwä iqu, ii nyinjqä. He suŋqä quvepqäuä?” ätukqe.
22 Iqu i tquaŋga, qu kimaŋi, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, änandowatqaŋgi äquvepqunä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänäŋä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetaŋgi, Israitqä eeqänäŋä iqua, ‘Ämaqä äŋguänäŋueqä,’ ätätqäŋuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä eŋätqä hŋqu, ique tquaŋgqetaŋi, iqu

tqä kukŋui qätä kiyätŋqä diŋqe, ne ikitmetanä, iqueqä aŋä iuŋqä watuŋquä änandowatqeqä” ätukuwi.

23 Iŋi, Pitä iqu aŋä yäpä yäŋgisa ätuma äpeyäqe, hea iqueŋi, iquau ämimiŋqe.

Ziŋuitäŋi, iqu ävautä, iquatä, käta-käŋguäka, Jopa iu pmeqä hŋquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqeŋqä

24 Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iqueŋi, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qaŋä pätqätaŋguwäŋganji, Koniliusi iqu iquauŋqä hiŋuä äqunä äpme, iqueqä häŋeqä asä qäyutaŋä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänäŋä iquautä, tääqä ätuätumakqe.

25-26 Pitä iqu aŋä yäpä yäŋgisa peyqaŋga, Koniliusi iqu, iqu-täŋä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutŋqä, iqueqä yukä-täŋä qäqi qoŋä äwoktäuqaŋgi, Pitä iqu ique ävauqumuatätä, “Nyi ämaqä, si eŋqä-paŋä iqunjqä” ätukqe.

27 Ii iäqe, iqu iqutä yäpä iŋgisa kukŋuä ätqäyäsiyäŋganji, qokä-apäkä kuapänäŋi, aquvä äqämbu pmetaŋgä äquŋgqe.

28 Iŋganji, iqu iquauŋi, tiiŋä ätukqe. “He Israitqä iquneqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä ae äyä eäŋäuä. Israitqä iqune qäyä etaŋgi huizi iquatäŋi, ne nätmatqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. Iiŋä etaŋgi, nyi ämaqä hŋquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iqutäŋi, anä mäpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqeqä.

29 Iiŋiŋqe, he tääqä dqaŋguwiŋqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepqänä. Iŋi nyi yatŋqä eyqänä. He nyinyqe, suŋqä ändowatquwäwä?” ätukqe.

30 I tquaŋga Koniliusi iqu, “Hiunji hŋquaqui-hŋque päwqaŋgqeuŋi, mäptqä äwitŋqä ti iqaŋga, nyi nyaqä aŋä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeqä” ätukqe. “Nyi i pmetaŋga, maqänäŋi, ämaqä hŋqu, iqueqä qäkitaŋi tä naqänäŋä yäŋqä-qu, nyaqä hipeŋuä iqi ätqäuŋqeqä.

31 Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqäŋi, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmatqäŋqä äwa iqaŋguwä iquau, yätamäkqä ävätqäŋiŋqe, kŋuä indqänänä.

32 Täŋganji si ämaqä hŋquau, aŋä-himqä Jopaŋqä dowatiyä. Iŋi iqua ämaqä hŋque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma ppŋqänänyä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäuŋuä imäkqä iqueqä aŋiu äpmenä. Iqueqä aŋi, eqä-pŋä maŋä iqi ämätnänä,’ ändqeqä.

33 I dqaŋga, nyi maqänäŋi ämaqä hŋquau, sinyqä dowatqaŋga, si suqä äŋguä inemäkätnä, äyä äpnyä. Iŋi täŋganji, ne eeqänäŋi äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä täqi äpmeŋqutä, kukŋuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kukŋuä awä ätukqeŋqä

34 Kimaŋi, Pitä iqu tiiŋä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqŋqä tiiŋä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häŋeqäŋqä kŋuä mämeqä itä, eeqänäŋä iquauŋi, suqä asitaŋi Iwimäkqä Iqueqä.

35 Ämaqä häŋeqä äkitaŋä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänäŋinä imäkqaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueŋi itmeŋqiyä.

36 Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqune, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi änätapkqeŋqe, he näqŋqä ae äyä eŋä. Ii tiiŋiqä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänäŋä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqutä, äwqä naqä-hŋqunä änyanä pmetatuŋquä, inemäkäŋqiyä.

37 Nätmatqä eeqänäŋi, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqeŋqe, he näqŋqeqä. Jonä iqu, asŋä qŋqeŋqä awä ae ätukqäŋga, nätmatqä iiŋi qua Galili iu ganä ipäqäkqeqä.

38 Iŋi Jisasi Nasäretqätaŋä Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dŋä Äŋguä Iquesä, yäŋänäqŋqetä ävätä, Iqutä anä pmetaŋgi, Iqu ämaqä iu yätamäkqä ävätä, ämaqä

Setänä iqu qui imäkkqä iquauŋi, äŋguä iwimäkätä, aŋä-himqä eeqänäŋä iu ikämiŋqeŋqe, he näqŋqä ae äyä eŋäuä.
39 Nätmatqä eeqänäŋä, Iqu Israitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätaŋgi, ne hiŋuä äqunmiŋqueŋqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkkuwiŋqätä, awä-tqä-quneyqä.
40 Iqueŋi, hiunji hŋquaqui-hŋque päwqaŋga, Goti Hanjuwä Iqu, aŋgumä ävauqumuatäqe, qokä-apäkiuqä hiŋuä iqi timäutŋqä äyä iwimäkkqeqä.
41 Iqu ämaqä eeqänäŋä iquau mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä awä tquatuŋquä, atäuŋuä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä äŋgqueqä.
42 Iŋgaŋi Iqu, ne ämaqä iuŋi, kukŋuä tiiŋä iqu, ätnäŋä iqi awä tquatuŋquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäqueŋi, ämaqä häŋä äpmeŋuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqäŋuwä iutä, iwäsäuqäŋqä ätekqäqä Iquvqä.’
43 Hiŋuä-tqä eeqänäŋä iqua, Iquenyqä awä tiiŋä ätmiŋuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iiŋä Iqueqä yoqetaŋi, äwqä haŋuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuŋqiyä’ ätmiŋuwiqä” ätukqe.

Dŋä Äŋguä Iqu, Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquau äwimakqeŋqä

44 Pitä iqu, kukŋuä yqänä tätqätaŋga, Dŋä Äŋguä Iqu, ämaqä kukŋuä qätä wiyätqätaŋguwä eeqänäŋä iquauŋqä äquvepätä, maŋguä ämuŋgqe.
45-46 Itaŋi, qu aŋä-kukŋuä huitaŋä-huitaŋä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iqutä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiyi, yäuŋuä ipu, tiiŋä ätkuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etaŋgi huizi iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.”
47 Iŋgaŋi Pitä iqu tiiŋä ätukqe. “Ämaqä huizi iqua-pqe, Dŋä Äŋguä Iqueŋi, ne ämakqu-paŋä asä iiŋi ämeqäuä. Iiŋä etaŋgi ne eqätä asŋä qiyatuŋqueŋqe, ‘Iiŋi miqä pambiyä-qe’ tqu natätŋqäwä?” ätukqe.
48 I ätuäqetaŋi, iqu, “Ne iquauŋi, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asŋä uwqiyatuŋqueqä” ätukqe. Qu asŋä ae ämapiyi, Pitä iqueŋi, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqeŋqä, Jerusälemä iu awä ätukqeŋqä

1 Ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, käta-käŋguäka, qua Jutiya iu äpmamiŋuwä iquatäŋi, “Ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋui ae ämequwiqä” tqaŋgä äwikuwi.
2 Iiŋiŋqe, Pitä iqu, Jerusälemäŋqä uwqaŋga, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqäŋqä yäŋänäqŋqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueŋi, kukŋuä ämitäpu, äkasuwä tiiŋä ätukuwi.
3 “Si ämaqä huiwä häuä maktäŋqä iquauqä aŋiuŋqä äwätnä, iquatä buayä anä änätqäŋuwä iqukiyqä.”
4 I tquaŋguwäŋga, iqu nätmatqä eeqänäŋä, ique äwimakqeŋqä awä ätukqe.
5 “Nyi aŋä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamäŋgaŋi, wätqä eŋqä-paŋä tiiŋä äquŋgqe. Nätmatqä hŋqu, yuä naqänäŋä eŋqä-paŋä, kiqä hituŋuä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iuŋi, guä qäukuä haqä yätuta qäyämäwatŋgaŋgi äquŋgqe. Ii qäyämäwatnäqe, nyinyqä äpkqe.
6 Nyi näqŋqä äŋguänä mamqä, hiŋuä äŋguänä äqunäŋqeqä. Vawä iuŋi, hiveqä-yaqueqä, yŋŋä-täŋä, iwomä-qänakukuiqä, huitaŋä-huitaŋä iiŋi, vawä hiknätaŋgi äquŋgqe.

7 Iŋganı, nyi manä hŋqu, tiinä tqaŋgi äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, naŋui
äpäsätnä, huinyä.’
8 Kimanı nyi, ‘Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hiŋuä iqi kiyä mätqä eäŋqe, nenyŋqä
pmua imäknäŋqe, nyi maŋqä itŋqä-qae, “oeyä” maŋqä ymqänä,’ ätukqeqä” ätukqe.
9 “Nyi kimanı e tquaŋga, maŋä qäukuä haqä yätutanı, aŋgi ändkqeqä. ‘Nätmatqä,
Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqeŋqe, si “kiyä mätqeqä” matqä panä,’
ändkqeqä.
10 Hŋquaqui-hŋque e ätäqetanı, nätmatqä eeqänäŋi, qäukuä haqä yätuŋqä aŋgi
äma ekqeqä.
11 Asä qäŋganı, ämaqä hŋquaqui-hŋqueŋä, ämaqä aŋä-himqä Sisariyataŋä hŋqu
nyinyqä ändowatkqä hŋqua, aŋä ne pmetaŋgquä iqi ätimäukuwiqä.
12 Iŋganı Dŋä Äŋguä Iqu, ‘Si kŋuä kuapänä mindqäŋqä pa, iquatä anä upŋqeqä’
dqaŋgi, nyitä, neqä tatqä-guäka 6 täqi äpmeŋuwä tquatä, Sisariyaŋqä anä äwani,
ämaqä iqisaŋä, Koniliusi iqueqä aŋä yäpä iŋgisa, qe äpaqukqueqä.
13 Ique wimeqauŋgua, iqu, eŋätqä hŋqu, iqueqä aŋä yäpä iŋgisa pämä tqäutaŋgi
äquŋgqeŋqä, änatkqeqä. Eŋätqä iqu, iqueŋi, tii ätukqeqä. ‘Si ämaqä hŋquau,
Jopaŋqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäuä ätmiŋuwä ique, ätuma ppŋqä
dowatiyä.
14 Ämaqä iqu, kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä aŋä iu anä äpmeŋuwä
iquautä, he häŋä equmuatäniŋqä diŋqe, ktäŋqiyä’ ätukqeqä.
15 Koniliusi iqu iiŋqä qäpu natqaŋga, nyi kukŋuä ti tipäqiyqaŋganı, Dŋä Äŋguä
Iqu, nenyqä äpätä änamŋgqä-paŋä asä iiŋi, iquau-pqä maŋguä inä ämuŋgqeqä.
16 Iŋganı nyi, kukŋuä Naqä Iqu hiŋuiqänä ätkqä tiiŋiŋqe, kŋuä aŋgumä
änyimakqeqä. ‘Jonä iqu asŋi, eqä ditänä äqämiŋqä etaŋgutqe, qänakŋi he asŋi,
Dŋä Äŋguä Iquesä mapnuwiqä.’
17 Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqauŋgua, Goti Hanjuwä Iqu
Dŋä Äŋguä Ique änätapkqe. Hea täŋganı Iqu iquau asä iiŋä äwikqeqä. Goti Hanjuwä
Iqu iquau wäuŋuä ii iwimäkkqä iuŋi, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä” ätukqe.
18 Pitä iqu e tquaŋga, ämaqä iqua, äwqä haŋuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä
Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiiŋä ätkuwi. “Täukue! Kŋui äkunmäknäpu, häŋä-
pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iqune qäyä etaŋgi huizi iquau-pqe,
inä äwikqeqä” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquauŋqä

19 Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqaŋguwäŋga,
kuapänäŋi aŋä-himqä hui-huiuŋqä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyaŋqä, hui
qua eqä-pŋä awä iqi äwiŋqä Saplusiŋqä, hui aŋä-himqä Andiyokäŋqä äukuwi.
Qu äwäpiyäŋganı, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, ämaqä Israitqä iquaunä awä
ätqäumiŋuwi.
20 I etaŋgqä-qe, iquautanı, ämaqä, Saplusi iutaŋä hŋquatä, aŋä-himqä Sairini
iutanı hŋquatä, Andiyokäŋqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukŋuä äŋgui, awä
ätuäpiyäŋganı, ämaqä Israitqä iquautaŋä ma, Grikä iquauä aŋä-kukŋuä tqä iquau-
pqe awä inä ätumiŋuwi.
21 Iŋganı Naqä Iqueqä yäŋänäqŋqe, iquatä pmetaŋgi, qokä-apäkä kuapänäŋä iqua,
Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipŋqä äkunmäkŋguwi.
22 Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmamiŋuwä iqua, iiŋqä qätä äwipiyi, qu
Banäpasi ique, Andiyokäŋqä ändowatkuwi.
23-24 Iqu ämaqä äŋguänäŋu eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yäŋänäqŋqä etaŋgi,
Dŋä Äŋguä Iqu iqueŋi, kuapänä ämunmiŋqe. Iŋi iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu,
iquau ämitä, äŋguä iwimäkqaŋgi äqunäqetanı, aquvänä itä, qu Goti Hanjuwä

Iquenyqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu pmepŋqä iiŋqe, iquauqä kŋuä indqäŋqe, äwivauqumuatkqe. Iŋganı ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämäŋguwi.
25 Iŋganı Banäpasi iqu, anä-himqä Tasusiŋqä, Soli iquenyqä qävqä ikitŋqä äukqe.
26 Ämoqumueqe, iqu Andiyokäŋqä ätuma äpätä, quväukuä hŋqueŋi, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä iqi äqänmiŋuwä iquatä, anä äpmamiŋuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, ämaqä kuapänäŋä iu ämotquamiŋiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauŋqe, “Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.
27 Iŋganı hiŋuä-tqä hŋqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iuŋqä äwokuwi.
28 Iu ätimäupiyi, iquatanä hŋqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dŋä Äŋguä Iqu kŋuä vqaŋgi, anä-himqä eeqänäŋä iu, buayä dä naqänäŋä timäuniqeŋqä awä ätukqe. (Buayä dä naqänäŋi, Klotiusi iqu qua eeqänäŋä iu miqä pmetaŋga, ätimäukqe.)
29 Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukŋui qätä äwipiyi, kukŋuä naqä-hŋqunä tii ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmeŋuwä iquauŋi, ne yätamäkqä ävätanä, mbqä väwqatatuŋquä, aquvä qiyatuŋqueqä.” E ätpiyi, qu hŋqunä-hŋqunäŋi, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikuwi.
30 E imäkäpiyitaŋi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiŋqä

1 Iŋganı, hiunji naqänäŋä, bretqä qo matäuqäŋganı, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqä hŋquau, quvqä itquetŋqä ikqe.
2 Iqu tquaŋgi, qu Jemisi, Jonä iqueqä käta-käŋguequeŋi, ipäqäyuŋitä pizqä qe äpäkkuwi.
3 Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqaŋgqeŋqä aquvänä iqaŋgä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätpŋqä ätukqe.
4 Iqu iiŋä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iqueŋi, ique-iqueqä ätqäuqisäpu mipŋqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kŋuä tiiŋä indqäŋgqe. “Hiunji naqänäŋä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqaŋganı, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiŋuä iqi, kukŋuä mitmqeqä.”
5 Iŋganı Pitä iqu, aniu guä pmetaŋga, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamäkqä vätŋqä, tääqä ätqämanmiŋuwi.

Eŋätqä hŋqu, Pitä ique, yäpaqäŋgisa ätuma äukqeŋqä

6 Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukŋuä mitätŋqä iqu timäutŋqäŋganı, heatqäŋganı, Pitä iqu mäkä-iqä hŋquaquiyqä awä iqi, hiqaqä guä hipa iŋgi-iŋgisa äqäyänä witaŋga, mäkä-iqä huiziquaqu, anä hänaqeu hiŋuä äqunyinyä, yäpaqä mäŋgisa ätqäumiŋiyi.
7 Iŋganı maqänäŋi, Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu ätimäuqaŋga, guä kiqiyäueqä anä yäpä iŋgisanı, we qe äunŋqe. Eŋätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuatäqe, tiiŋä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquaŋga, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänmiŋqe, qua mäŋi ewasqiyäukqe. 8 Iŋganı eŋätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätnä, tqä yukä ämuasmäŋqe, muasmävä” ätukqe. Iqu iiŋä imäkqaŋga, eŋätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätnä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe.

---

* **12:4** Qu aquväqŋqä tquaqui-tquaqui imäkmiŋuwä iqua, hea ique-iqueŋi, hŋquaqui-hŋquaquiŋä iqua, iqutä anä äpmamiŋuwi.

9 I tquaŋga, Pitä iqu, aŋä hiqŋqä iqueŋi ävämaŋi, eŋätqä ique qänaki qe
äwivändkqe. Nätmatqä eŋätqä iqu imäkkqeŋqe, “Ii naqä-qakuiqä” kŋuä mämeqä
itä, “Tä, wätqä äqunäŋänä” kŋuä indqäŋgqe.
10 Iquaqu, qŋqaŋä hŋquaquiŋi, mäkä-iqä hiŋuä äqämbu ätqäumiŋuwä iquau
maqŋqä ämäwqätäyi, täkŋä qŋqaŋä yäŋänäqŋqä, guä kiqiyäueqä iuta, aŋä-himqä
duŋqä uwqäŋqä ique timäuqaŋgiyäŋgaŋi, qŋqaŋä iqu kiqä-kiuä äutäŋgqe. Iquaqu
yäpaqä mäŋgisa äwiyi, hänaqä hŋqueu äwiyi, maqänäŋi eŋätqä iqu, Pitä ique
äväma äukqe.
11 Iŋgaŋi Pitä iqueqä kŋuä indqäŋqe, ätnäŋä iqi wimeqaŋga, iqu tiiŋi ätŋgqe. “Nyi
näqŋqä täŋganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä eŋätqä ique ändowatätä,
nyi Heroti iqueqä hipa du pmetaŋga aŋgumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua
inyimäkpŋqä kŋuä indqäŋguwi, mänyimeqä yätŋqä diŋqä, indmeqiyä” ätkqe.
12 Iqu näqŋqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä aŋä iuŋqä äukqe.
Iŋgaŋi iiyqä aŋä iuŋi, ämaqä kuapänäŋi, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmamiŋuwi.
13 Pitä iqu yäpaqäŋgisa ätqäuä, aŋä qŋqaŋä ptqä qäyätqätaŋga, apäkä wäuŋuä
imäkqä hui, iiyqä yoqe Rota, ii qŋqaŋä wutemätä äpkqe.
14 Ii Pitä iqueqä maŋi qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qŋqaŋä mäwuteyqä itä,
aŋgu maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, aŋä qŋqaŋä-täŋä täqi ätqäunä” ätukqe.
15 Kimaŋi qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.
Ga, ii yäŋänäqŋqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”
Ga qu, “Ii, iqueqä eŋätqä iqueqä” ätukuwi.
16 Qu e tätqätaŋguwäŋga, Pitä iqu aŋä qŋqaŋä ptqä yqänä äqämiŋqe. Qu aŋä
qŋqaŋä äwuteyäpiyäŋgaŋi, ique hiŋuä äqumbiyi, yäuŋuä naqä-qakuänä ikuwi.
17 Iŋgaŋi iqu, qu kukŋuä matqä qanyä pmapŋqä hipaetänä imäkätä, tiiŋä ätukqe.
“Guä äkiqiyäuenjiyquwä aŋä duta, Naqä Iqu iiŋä-iiŋä imäkätä, ändma äpqiyä. He
Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupŋqeqä” ätukqe. Iiŋä ätuäqe, Pitä iqu
iquau ävämaŋi, hŋqäqinyqä äukqe.
18 Ziŋuitäŋi, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aaŋqä äqumbiyi, yäuŋuä
ipu, “Tä änääŋäwä?” ätŋguwi.
19 Iŋgaŋi Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipŋqä ätukqe. Qu iqueŋi, mämäqumueqä
iqaŋguwäŋga, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä aŋä iu ämimiŋuwä iquau, kukŋuä
ämitätä, “Iquauŋi, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndaŋi, Heroti iqu qua Jutiya
äväma, aŋä-himqä Sisariya iuŋqä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkoŋgqeŋqä

20 Iŋgaŋi Heroti iqu, ämaqä, aŋä-himqä Tayä pmeqä iuŋqätä, Saitonä pmeqä
iuŋqätä, äwqä tnäŋä äwinymiŋqe. Qu, qua Heroti iqu ämimiŋqä iutaŋä ymisaŋä
ämepu änmiŋuwiŋqä, kŋuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqutä kukŋuä tpŋqä
äpkuwi. Qu ätimäupiyi, Blastusi, Heroti iqueqä aŋä hiqaqä wiqä iu miqä iqutä, äwqä
naqä-hŋqunä imbŋqä kukŋuä ganä ätukuwi. E imäkpiyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu,
iqu iquauŋqä äwqä haŋuä winyätŋqä yatŋqä äwikuwi.
21 Iŋgaŋi hea, Heroti iqu atäuŋuä ikqeuŋi, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä
äŋguänäŋi ipnätä, zä-hawä äŋguänäŋä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iuŋi,
kukŋuä naqänäŋä ätukqe.
22 I tquaŋgaŋi, qu maŋä tiiŋä ätkuwi. “Maŋä tä, ämaqä hŋqueqä manä, goti
hŋqueqeqä.”
23 Qu e tätqätaŋguwäŋgaŋi, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe
haqeqä mämamäuqä iqaŋgqeŋqä, maqänäŋi, Naqä Iqueqä eŋätqä hŋqu, ique qui
imäkkqe. Qui e imäkqaŋga, piweqä hui, ique äŋgaŋguwäŋga, iqu qe äpäkoŋgqe.

† **12:17** Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä käŋguequvi.

24 Naqä Iqueqä kukŋui, wäuŋuä yäŋänäqŋqä itŋqänä imäknätä, aŋä-himqä im-imä
wätŋqä imäkŋgqe.
25 Iŋganı Banäpasi iqutä, Soli iqutä, iquaquiyqä wäuŋuä Jerusälemäŋi qäpu iyi,
iqi ävämanı, aŋä-himqä Andiyokä iuŋqä, aŋgumä qe äukiyi. Iqi ävämesiyäŋganı,
iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyi.

Poli iqueqä qaŋä hiŋuiqä ikäminqeŋqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäuŋuäŋqä atäuŋuä ikuwiŋqä

1 Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä Andiyokä iu aquvä äqänminuwä iquauqä
awä iqiŋi, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä hŋquatä, näqŋqä-vqä hŋquatä, anä
äpmamiŋuwi. Hŋqu, Banäpasi ique. Hŋqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätmiŋuwä ique.
Hŋqu, Lusisi, aŋä-himqä Sairini iutaŋä ique. Hŋqu, Mänainä, Heroti iqutä ymeqäŋga
anä ikämaŋqä iminiyitaŋi, näueqä yqänä imäkŋga äumiŋiyä ique. Itaŋga hŋqu, Soli
ique, iquayi.
2 Hiunji hŋqueŋi, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä maŋqä
pmetaŋguwäŋganı, Dŋä Äŋguä Iqu, iquau tiiŋä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli
iquesä, wäuŋuiŋqä äteqeqä. Wäuŋuä tä imäkiyŋqä, he iquaqui atäuŋuä inä ipiyä”
ätukqe.
3 Iŋganı, iqua buayä maŋqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui
hipa haqeqä äwiyäpu, wäuŋuäŋqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqutä, Soli iqutä, Saplusiŋqä äukiyiŋqä

4 Iŋi Dŋä Äŋguä Iqu, iquaqui dowatqaŋgi, iquaqu aŋä-himqä Selusiya iuŋqä
äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pŋä awä iqiŋä hŋquenyqä,
kiqä yoqe Saplusi, iuŋqä äquveqäkiyi. 5 Qua iuŋi, aŋä-himqä Salamisi iu ätimäupiyi,
iquaqu, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui,
awä ätuäkäminiyi. Iquaqui yätamäkqä vätŋqe, Jonä Makä ique ätuma ikäminiyi.
6 Saplusi iuŋi, iqua, qua eeqänäŋä iu qaŋä ikipu, aŋä-himqä Paposi iuŋqä äukuwi.
Iqiŋi iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitaŋä-huitaŋä imäkätä, hiŋuä quaŋgä-tqä
hŋque äwimakiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkminqeŋqe, Grikä
iquauqä aŋä-kukŋuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätmiŋuwi.
7 Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kiŋganäŋä Seŋgius-Paulusi iqutä, anä äpmamiŋiyi.
Iqu ämaqä kŋuä äŋguä dinä indqäŋqä ique. Iŋganı iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui
qätä wiyätŋqä wiŋgaŋgi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, tääqä ätuätumakqe.
8 Iiŋä etaŋgi, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä
quuvqä heqiyätŋqä mäwiŋgaŋgi, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäuŋuä qui
imäkätŋqä ikqe.
9 Iŋganı Dŋä Äŋguä Iqu, Soli iqueŋi, kuapänä ämuŋgqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli*
ique. Dŋä Äŋguä Iqu, kuapänä muŋgaŋga, iqu Elimasi ique, hiŋuä yäŋänäqŋqä
äqunä, tiiŋä ätukqe.
10 “Suqä quvqä eeqänäŋitä, quaŋgitä, maŋguä äkmnänä. Si suqä äŋguä eeqänäŋä
iuqä mäkä-huŋqä-quki eäŋä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyqä. Naqä Iqueqä
hänaqä jänäŋä iuŋi, qui imäktŋqä itqäŋinyä. Suqä iiŋi mävquatämäuqe, suŋqä
itqäŋinyä?
11 Qätä nyiyä! Täŋganı Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hiŋui hea kuwimäkqaŋga,
si mäptqe, hiŋuä mäquŋquä yakuinä pmatŋqinyä” ätukqe. Poli iqu iiŋä tquaŋga,

* **13:9** Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä aŋä-kukŋuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuiyi.

maqänäŋi, qaquvqä eŋqä-paŋi, Elimasi iqueqä hiŋuä iuŋi, hea qe iwimäkkqe. Iŋgaŋi
ique a ämasquämbŋqä asusua ikämiŋqe.
12 Ämiqä naqä iqu, nätmatqä tä timäuqaŋgi hiŋuä äqunäqe, iŋgaŋi iqu, Naqä
Iqueqä kukŋuiŋqä, kŋuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkqe.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qua Pisindiya iu äpmakiyiŋqä

13 Iŋgaŋi Poli iqutä, ämaqä, iqutä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämaŋi, qua
Pambiliya-täŋä iŋginyqä, aŋä-himqä Peeka iuŋqä yimba äukuwi. Iqisaŋi Jonä Makä
iqu, iquau ävämaŋi, Jerusälemäŋqä aŋgumä äukqe. 14 Qu Peeka ävämaŋi, qaŋä
äupiyi, qua Pisindiya-täŋä iu, aŋä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji
hapä pmeqäŋgaŋi, qu, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqeu äpaquväpu, quamä qe
äpmakuwi.
15 Qu e pmetaŋguwäŋga, hŋqu, bukä, kukŋuä-suqeŋqä äqäkqeuta a täuqaŋga,
ga hŋqu, bukä, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe.
Iŋgaŋi aŋä aquväqŋqeu miqä iqua, ämaqä hŋque, Poli iquesä, ämaqä iqutä anä
äpmamiŋuwä iquautä, tiiŋä tuätŋqä ätukuwi. “Ŋqä nyämaqäuä, he ämaqä iuqä
äwqe, yäŋänäqŋqä imäkpŋqä kukŋuä-täŋuenä etaŋgutqe, he awä tpŋqeqä.”
16 Iŋgaŋi Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kukŋuä matqä pmapŋqä, hipa itä ämeŋä
ämitä, tiiŋä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä
yäpä iqi äpmeŋuwä iquendä, qätä nyipiyä.
17 Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkauŋi, Iqueqä ämaqä hipŋqä
ätekqeqä. Qu Isipä iuŋi, ämaqä yakuä pmeqä eŋqä-paŋä pmetäŋguwäŋga,
Iqu imäkqaŋgi, qu kuapänä eqiyämaŋguwiqä. Qänakndaŋi Isipä iutaŋi, Iqueqä
yäŋänäqŋqä iuta itmakqeqä.
18 Iqu e itmeqaŋga, qu quväukuä 40, aŋä avqŋqä iu pmetaŋguwäŋga, Iqu iquauqä
suqä hŋgisanä iqetaŋi, haŋä-iqä ämakmanmiŋqeqä.
19 Iŋgaŋi qua Kenanä iuŋi, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätaŋguwä iuŋi, Goti
Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätŋqä qe äwikqeqä.
20 Nätmatqä eeqänäŋi e imäkätqätaŋga, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua
ae äväqe, qänakndaŋi Iqu ämiqä naqä yakuinä mipŋqä iquau äteqa äumiŋqe. Iqu
iiŋi, Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä Samueli iqu pmetqäŋgaŋqä imiŋqe.
21 Iŋgaŋi qu Samueli iqueŋi, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hŋqueqä yäpä iqi
näweqä pmetatuŋquänä, si ämaqä hŋque atäuŋuä isŋqeqä.’ Qu e tquaŋguwäŋga,
Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awiqu Benjämenä
iquesaŋä ique. Soli iqu iquauŋi, quväukuä 40 iuŋi ämimiŋqeqä.
22 Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä aŋä metŋqe,
Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiiŋä ätukqeqä. ‘Nyi
Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueŋi, hiŋuä ae äqunäŋqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iuŋi,
Nyaqä eŋqä-paŋä eä, iqu Nyi änyinäŋqä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.
23 “Iqu hiŋuiqänäŋi kukŋuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune häŋä aŋgu
inemäkäqumuatetŋqä diŋqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutaŋä hŋque
ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä.
24 Jisasi Iqu wäuŋuä mipäqiyqä änä etaŋgaŋi, Jonä iqu Israitqä eeqänäŋä iquauŋi,
kŋuä äkunmäknäpu, asŋä qämbŋqä awä ätumiŋqeqä.
25 Jonä iqu, iqueqä wäuŋui qäpu imäkätŋqä itäqäŋgaŋi, iqu tiiŋä ätukqeqä.
‘He kŋui, äänä hiyqiyä? Nyi tquŋgä? Nyi ämaqä, he hiŋuä äqämbu äpmeŋuwä
iqunä, hmanjqä. Iŋäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hŋqu, nyinyqä qänaki änä
äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmäŋqä gue, nyi meweqä yimniqeqä. Nyi ämaqä
äŋgunä hmanjqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

26 Poli iqu tiiŋä inä ätukqe. “Ŋqä nyämaqäuä. He Aprähamä iquesa
eqiyämaŋguwä iquendä, itaŋga he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi
äpmeŋuwä iquendä, kukŋuä häŋä aŋgu inemäkäqumuatetŋqä iqu, Goti Hanjuwä
Iqu nenyqä ändowatqeqä.
27 Jisasi Iqu qua iu pmetaŋganı, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä
ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqŋqä äŋguänäŋi maeqä imiŋuwiqä. Itaŋga
Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a
ätäumiŋuwä-qe, qu iiŋqä-pqe näqŋqä äŋguänäŋi maeqä imiŋuwiqä. Iiŋä dutaŋi,
qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätŋqeqä’ ätukuwä iuŋi, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua
äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä.
28 Qu Ique pizqä päkpŋqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä
naqä kiŋganäŋä Pailoti iqueŋi, iqu äpäkonätŋqä diŋqä kiqutätmä äwikuwiqä.
29 Qu nätmatqä eeqänäŋi, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua, Iquenyqä hiŋuiqänä
äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätaŋgqeta ämepu, äma äwäpu,
qua äptekuwiqä.
30 Iqu ae äpäkoŋgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu aŋgu ävauqumuatkqeqä.
31 Huinji kuapänäŋä iuŋi, ämaqä, Galili äväma Jerusälemäŋqä Iqutä anä äukuwä
iquauŋi, Iqu äwimeqismiŋqeqä. Täŋganı ämaqä iqua, Israitqä iquauŋi, Iquenyqä
kukŋuä awä ätuätqäŋäuä.
32-33 Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, ne awä tiiŋä etqunä. Kukŋuä, Goti Hanjuwä
Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeuŋi, iiŋi naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautaŋä
hueqä-himqä iqune yätamäkqeŋqä, Jisasi Ique aŋgumä ävauqumuatkqe. Iiŋqe,
apqä hŋquaquŋä iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui tiiŋä äqänänä.

‘Ŋqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi täŋganı Tqä Tniqunä eqänä.’†

34 Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeuta aŋgu ävauqumuatkqetaŋi, Iqu aŋgi
mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iiŋqe Goti Hanjuwä Iqu tiiŋä ätätä äqäkqeqä.

‘Nyi ämiqä naqä Dewiti ique äŋguä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi heŋi-pqä inä etätqäŋänä. Kukŋuä iiŋi, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäuŋqiyä.’‡

35 Iqu apqä huiziuŋi, tiiŋä-pqe ätätä äqäkqeqä.

‘Ämaqä, Si ätekŋä Iqu, pizqä yätŋqä hiŋuinä maquŋgä isŋiqä.’§

36 Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqeunä qänaknä
iqänjaqänäqe, äpäkoŋganga, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnäŋuwä iu
pteqaŋguwäŋga, pizqä qe ikqeqä.
37 Iŋäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta aŋgu ävauqumuatkqä Iqueŋi, Iqueqä
huiwi pizqä miqä ikqeqä.
38-39 Ŋqä nyämaqäuä, iiŋqe he näqŋqä äŋguänäŋä tiiŋä hipŋqeqä. Ämaqä
Iiŋä Iqueqä wäuŋuä dutaŋi, ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäuqä iuŋqe, ne
awä etätqäŋunä. Tiiŋä-pqeŋqä näqŋqä äŋguänäŋä hipŋqeqä. Goti Hanjuwä Iqu
henyqe, ‘ämaqä jänänäŋuaiqä’ täniqä diŋqe, kukŋuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu
qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäuqä yäŋqiyä. Iŋäqe, Ämaqä Iiŋä
Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqaŋgpqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänäŋi,
huätä ämamäutä, ‘ämaqä jänäŋuaiqä’ täŋqiyä.
40 Iŋi Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua, nätmatqä quvqänäŋiŋqä, ‘Äpäŋqiyä’
ätkuwi, he emeqäŋqä, hiŋuä äŋguänä äqunäpu wimasipiyä.
41 Qu tiiŋä ätkuwiqä.

‘He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiŋuä qumbiyä! Nyi nätmatqä huitaŋi, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmatqä imäkmqä iqaŋgmdqeŋqä, ämaqä hŋqu

† **13:32-33** Apqä Bukä 2:7 ‡ **13:34** Asayä 55:3 § **13:35** Apqä Bukä 16:10

etqaŋgutqe, he iiŋqe, "naqä-qakuiqä" kŋuä mindqäŋqä ipŋqeqä. Iiŋqe he yäuŋuä ipu, qui imäkmbŋqäuä,' ätkuwiqä" ätukqe.*

42 Poli iqu kukŋuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqutä, yäpaqä mäŋgisa wiyŋqä uwqaŋgiyäŋga, qu iquaqui tiiŋä ätukuwi. "Hiunji hapä pmeqä huiziqueŋi, nätmatqä täŋqe, qe aŋgu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiyŋqeqä."

43 Qu aŋä aquväqŋqeuŋi ävämaŋi, Israitqä kuapänäŋä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyäpu, Ique qoŋä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Iŋgaŋi iquaqu, iquauqä kŋuä iuŋi, yäŋänäqŋqä imäkäsinyä, "He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmatqä äŋguänäŋä hiŋginäwa etapätŋqeunä äpmeŋuwä-pa, asä iunä pmeqäpŋqä" ätukiyi.

44 Hiunji hapä pmeqä huiziqueŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä wipŋqä, ämaqä aŋä-himqä iutaŋi, hatŋä aquvä qe äqäŋguwi.

45 Aquvä iiŋä qäŋgaŋgä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukŋui mändi äkittqäkuwi.

46 Qu iiŋä imäkqaŋguwäŋga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä kukŋuä yäŋänäqŋqä ätukiyi. "Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuŋi, ye Iqueuä kukŋui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukŋui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuäŋqe, 'Ne häŋä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yaŋqunä' ätätqäŋuwä-pa iquwiŋqe, he qätä yepiyä! Täŋgaŋi ye heŋi, kukŋui awä maetqä, ämaqä hŋquau-mända tueŋqueä.

47 Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiŋuiqänä ätäänqe, täŋga ye sä äyatqi.

'Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqaŋgi huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Iŋi, ämaqä qua täu äpmeŋuwä eeqänäŋä iuŋi, Nyi aŋgi häŋä imäkäqumuatemniŋqä yätamäkqä vqä-quki, esŋqinyä'†äyatqiyä" ätukiyi.

48 Ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua, kukŋuä tä qätä äwipiyi, iquauqä äwqe äŋguänäŋä wiŋgaŋga, qu Naqä Iqueqä kukŋuiŋqe, "Äŋguänäŋiqä" ätmiŋuwi. Iŋgaŋi ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu häŋä hea ique-ique pmeqä mapŋqä ätekqä iqua, qu eeqänäŋi quuvqä eqäkuwi.

49 Iŋgaŋi Naqä Iqueqä kukŋui, ämaqä, Pisindiya-täŋä iŋgisa im-imä äpmamiŋuwä iqua, qätä äwikuwi.

50 Iŋäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qoŋqä, Goti Hanjuwä Iqu qoŋä äwoktäutqäŋuwä iuauqä äwqä iutä, aŋä-himqä iutaŋä qokä naqä iquauqä äwqä iutäŋi, äwivauqumuatkuwi. Ga eeqänäŋä iiŋä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iuŋi huätä ändowatkuwi.

51 Iŋgaŋi iquaqu, aŋä-himqä Andiyokä iu ävämayiŋqä isiyäŋgaŋi, quwqä suqä quvqeŋqä kima äväsinyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkmiŋqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, aŋä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi.

52 Itaŋga, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwä iqua, Dŋä Äŋguä Iqu maŋguä muŋgaŋga, aquvänä kuapänä imiŋuwi.

14

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Aikoniyamä iu äpmamiŋiyiŋqä

1 Iŋgaŋi Aikoniyamä iuŋi, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä yäpä yäŋgisa äpeyäsinyä, kukŋuä awä ätukiyi. Iquaqu kukŋuä äŋguä tquaŋginyä äwipiyi, ämaqä kuapänä Israitqä hŋquautaŋätä, ämaqä huizi iquautaŋätä, quuvqä eqäkuwi.

---

* **13:41** Hapakukä 1:5 † **13:47** Asayä 49:6

2 I etaŋgi Israitqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeuŋi,
äwivauqumuatqauŋgua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauŋqä äwqä quvqä
imäkkuwi.
3 Iiŋä iqaŋguwäŋga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä iqi hŋgaŋqä äpmanyä,
Goti Hanjuwä Iqu ämaqeuŋqä äwinyätä, hiŋginäwa äŋguänäŋi vätŋqeŋqä kukŋuä
awä ätumiŋiyi. Iquaqu iiŋä itqätaŋgiyäŋgaŋi, Naqä Iqu, iquaqu wäuŋuä ämaqä
mimäkqänäŋä hui imäkiyŋqä yäŋänäqŋqä ävätä, ämaqeuŋi, 'Iquaquvqä kukŋui
naqä-qakuiqä' ämotquakqe.
4 Iŋi, ämaqä aŋä-himqä iutaŋi, awänä äpatmbiyi, hŋqua, ämaqä Israitqä
iquatä, äwqä naqä-hŋqunä iŋgaŋguwäŋga, hŋqua, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqiyŋqä
ändowatkqä iquaqutä iŋguwi.
5 Qänakndaŋi Israitqä hŋquatä, ämaqä huizi hŋquatä, iquauqä ämiqä iquatä,
qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkpŋqä äwqä naqä-hŋqunä
iŋguwi.
6-7 Iquaqu ii näqŋqä ämayi, qua Likoniya-täŋä iŋgisaŋqä zä qe äukiyi. Likoniya
iŋgisaŋi, iquaqu aŋä-himqä Listiyatä, Depetä, aŋä qäqiŋä-pqä iuŋi, qaŋä inä ikisinyä,
kukŋuä äŋgui awä ätuäkämiŋiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmamiŋiyiŋqä

8 Aŋä-himqä Listiya iuŋi, ämaqä hŋqu, iqueqä yukä quvqä, yäŋänäqŋqä maeqä,
äpmamiŋqe. Känai, yukä quvqä-täŋä-que änyuekqeŋqä, iqu qaŋä mäwqä imiŋqe.
9-10 Ämaqä iqu, Poli iqu kukŋuä tqaŋgi qätä äwiyä pmetaŋga, Poli iqu hiŋuä
yäŋänäqŋqä äqunäqe, iqu äŋguä imänätŋqä quuvqä eqiyätä iqaŋgi äqunäqe, "Si
pämä tqävä" haqeqäta ätukqe. Iqu e tquaŋga, yukä quvqä iqu pämä yäŋänäqŋqä
ätqäuqe, qaŋä ikäkqe.
11 Iŋgaŋi, ämaqä kuapänäŋi, Poli iqu iiŋä imäkqaŋgi äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä
iquauqä aŋä-kukŋui ätäpu, maŋä tnäŋä tii ätkuwi. "Goti hŋquaqu, ämaqä eŋqä-
paŋä nenyqä äquvepqinyqä."
12 E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqe, "Iqu goti Susi* iqueqä" ätkuwi. Poli iquenyqe,
"Iqu ämaqä kukŋuä tqä-qu etaŋgi, iqu goti Hemesi iqueqä" ätkuwi.
13 Aŋä-himqä täkŋä qänätaŋgqä-täŋä iqiŋi, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä aŋi
ämätnmiŋqe. Iŋgaŋi Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawa-yatqä itä, bu-
lumäka qokä hŋquautä, aŋä qŋqaŋiuŋqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi
iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi.
14 Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmatqä tä imäkanä-tpu iqaŋguwiŋqä qätä äwiyi,
iquaqu yäuŋuä isinyä, ämuasmäŋqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä
tnäŋä äwiyi, tääqä yäŋänäqŋqä tiiŋä qe ätukiyi.
15 "Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, suŋqä imäkqäuä? Ye ämaqä, he eŋqä-paŋä
quveyqä. Ye kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä tii etätqäŋueqä. He nätmatqä
hiŋgiŋqä iu qänaknä itqäŋuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä
Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä, quaetä, eqetä, nätmatqä
eeqänäŋä iu äwiŋqetä, imäkkqeqä.
16 Hiŋuiqändqä duta äpäŋqe, täŋga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänäŋä iquauŋi,
hiŋuinä qunätaŋgi, qu qänaknäŋi, quwqä äwiŋqä dunä imiŋuwiqä.
17 Iiŋä etaŋgi, qu Iquenyqä maqŋqä ipŋqe, Iqu zä mäpmeqä imiŋqe. Oeyqä!
Iqu hea ique-iqueŋi, qokä-apäkä eeqänäŋä, he-pqe qäsäŋi, äŋguä emäkätä, qäukuä
yätutaŋi, piyä äyä etapätŋqeqä. Iqu iiŋä imäkätqätaŋgi, ymisaŋä äŋguänäŋi äyä

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti quaŋgä iquautaŋä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hŋquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänäŋä iquauqä kukŋuä äma uwqä iqueyi.

ätimäutŋqeqä. Itaŋi, he buayä kuapä änäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipŋqä emäkätŋqeqä” ätukiyi.
18 Qu iquaquinyqä hiqäva imäkpŋqä yäŋä qäŋgaŋgä, iquaqu, iiŋä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yäŋä ämäwqäŋgäŋgiyi. Iiŋä iqaŋgiyiŋqä, mimäkqä ikuwi.
19 Qänakndaŋi, Israitqä Andiyokätaŋä hŋquatä, Aikoniyamätaŋä hŋquatä, Listiya iuŋqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeuqä kŋuä indqäŋqe äkunmäkpiyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kŋuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, aŋä-himqä iquenyqä täkŋä qänätaŋgqä yäpaqä mäŋgisa ekuwi. 20 E iqaŋguwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwä iqua äppiyi, ique yäkutäma uwqiyqaŋguwäŋga, iqu aŋgumä ävautä, aŋä-himqä yäpä iŋgisa ekqe. Awiŋgaŋi, iqutä, Banäpasi iqutä, aŋä-himqä Depe iuŋqä qe äukiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iuŋqä aŋgi äukiyiŋqä

21 Iqiŋi iquaqu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä tuätqätaŋgiyäŋga, ämaqä kuapänäŋi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakŋi, iquaqu Listiya iuŋqätä, Aikoniyamä iuŋqätä, itaŋga Andiyokä iuŋqätä aŋgumä äukiyi.
22 Aŋä-himqä iquauŋi, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yäŋänäqŋqä iwimäkäsinyä, yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yäŋänäqŋqä pmepŋqeqä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä iŋgisa yaniquä etaŋgqä-qe, haŋä-iqä naqänäŋi, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniqueqä” ätukiyi.
23 Iŋgaŋi aŋä-himqä ique-iqueŋi, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänmiŋuwä iquau mipŋqeŋqe, iquaqu ämaqä hŋquau atäuŋuä ikiyi. E imäkiyi, iquaqu buayä maŋqä äpmanyä, tääqä äsuiyitaŋi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwä iquauŋi, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.
24 Iŋgaŋi iquaqu, Pisindiya-täŋä iu qaŋä qäpu ikäyi, Pambiliya-täŋä iŋgi ätimäukiyi.
25 Iqi ätimäyi, aŋä-himqä Peeka iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui awä äsuiyitaŋi, aŋä-himqä Ataliya iuŋqä äquveqäkiyi.
26 Iqisaŋi iquaqu, Andiyokä iuŋqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqe, hiŋuiqänäŋi, iquaquiŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyäŋä iunä äpmesinyä, wäuŋuä imäkiyŋqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäuŋuä iiŋi ae imäkiyi, Andiyokä iuŋqä aŋgumä äpkiyi.
27 Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqeŋqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiiŋä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua-pqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpŋqä iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeqä” ätukiyi.
28 Iŋgaŋi iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquatä, hiunji hatŋä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukŋuä ätŋguwiŋqä

1 Iŋgaŋi Israitqä hŋqua, Jutiyata äppiyi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqŋqä tiiŋä äwikuwi. “He Mosisi iqueuä suqä iuŋi, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktäŋgaŋgpqe, Goti Hanjuwä Iqu, aŋgumä metmeqä itä, häŋä memäkäqumuateqä yäniqeqä” ätukuwi.
2 Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qätä iiŋä äwiyi, kukŋuä iiŋä tquaŋguwä iquatä, kukŋuä mäkä naqänäŋä äunmiŋuwi. Qu ii imäkqaŋguwäŋga, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäuŋuä äwikuwi. Itaŋi, ämaqä iiŋä iqua, Jerusälemäŋqä äyäpu, ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, haŋä-iqä ique jänä imäkpŋqä diŋqä, ätukuwi.

3 Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqaŋguwäŋga, iqua, Andiyokäŋi äväma,
Ponisiya-täŋä iŋgisatä, Sämaliya-täŋä iŋgisatä äwäpu, Israitqä qäyä etaŋgi huizi
iqua, kŋuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiŋqä awä ätqäumiŋuwi.
Quuvqä heqiyqä qätä iiŋä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi.
4 Iqua Jerusälemä timäuqaŋguwäŋga, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä iqi aquvä
äqänmiŋuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä
ändowatkqä iquatä, iquauŋqä aquvänä ipu itmakuwi. Iŋgaŋi, Poli iqutä, Banäpasi
iqutä, nätmatqä eeqänäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkmiŋqeŋqä,
awä ätukiyi.
5 E tquaŋgiyäŋga, Parisitaŋä quuvqä heqiyqä hŋqua, ivatuwämbiyi, tiiŋä qe
ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etaŋgi huizi, quuvqä heqiyqaŋguwä iquauŋi,
he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeuŋi qänaknä ipiyä’ tquäpŋqä”
ätukuwi.
6 Itaŋga, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, quuvqä
heqiyqeu miqä iquatä, kukŋuä iiŋi jänä imäkpŋqä aquvä äqäŋguwi.
7 Qu kukŋuä kuapänä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiiŋä ätukqe.
“Ŋqä nyämaqäuä, he näqŋqeqä. Hiŋuiqänäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, wäuŋuäŋqä
änewäsäutä, nyi tiiŋiŋqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi
iquau, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä tuätqätaŋgmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä
heqäpŋqänänyä.
8 Ämaqeuqä kŋuä indqäŋqä imŋi, Goti Hanjuwä Iqu näqŋqeqä. Iqu Dŋä Äŋguä
Ique, ne änätapkqä-pa, ämaqä huizi iquauŋi, inä äwikqeqä. Iqu iiŋä imäkäqetaŋi,
iquauŋä-pqe itmetä aquvänä itäqeŋqä, äyä ämänätquakqeqä.
9 Iqu nesä, iquautäŋi, suqä huitaŋä-huitaŋä minetqueqä, asä inä inätquakqeqä.
Iquauqä quuvqä heqiyqä iutaŋi, Iqu qu kiyä mamätqäŋqä, ne inemäkkqä-pa, hipŋqä
iwimäkkqeqä.
10 Iŋi haŋä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänäŋä iqu, he täŋgäŋi
quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäuä. Iiŋä ipu, Goti Hanjuwä Iqueŋi, suŋqä
yamwiqä ävqäuä?
11 Neqä quuvqä heqiyqä imŋi, kukŋuä tqu, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu
qänaknä iqetaŋi, häŋä miqumuatŋqä yaŋqunä. Iŋäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä
äwinyätä, nätmatqä äŋguänäŋi, hiŋginäwa nätapqetaŋi, aŋgumä inätmetä, häŋä
inequmuatätŋqeqä. Iqu iquau iwimäkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkqiyä” ätukqe.

12 Pitä iqu iiŋä tquaŋga, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmamiŋuwä iqua,
kukŋuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmamiŋuwi.
Iquaqu, wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä-huitaŋä di, Goti Hanjuwä Iqu,
iquaquvqä hipa du vqaŋgi, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkmiŋiyiŋqä,
awä ätukiyi.
13 Iquaqu, kukŋuä qäpu tquaŋgiyäŋga, Jemisi iqu, tiiŋä ätukqe. “Tatqä-guäkenä,
qätä nyipu!
14 Goti Hanjuwä Iqu, häŋäŋgaŋi, ämaqä huizi iquautaŋä hui, aŋgu itmetä, Iqueqä
ämaqä epŋqä imäkätŋqä, äwimakqeŋqe, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä.
15 Itaŋga hiŋuä-tqä iquauqä bukä iuŋi, kukŋuä asä inä ätätä äqänänä.
16 *‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesaŋi, qu namnä aŋä hŋqu, qua iqi
ae äpäkŋqqä eŋqä-paŋä-quaeqä” ätqiyä. “Iiŋä etaŋgi qänakndaŋi, Nyi aŋgu
äpmqäŋgaŋi, aŋä iqueqä nätmatqä qui imäknätqe, Nyi änyä-häŋä imäkätmä, aŋi
aŋgi mätmniqeqä” ätqiyä.*
17-18 *“Nyi ii imäkmäniŋqe, qakui tiiŋiqä. Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquautaŋi,
Nyaqä ämaqä hipŋqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunäŋqä qävqä nyipnuwäŋqeqä.”*

*Ii Naqä Iqueqä kukŋuiqä. Nätmatqä iiŋqe, Iqu aiŋgaŋi, ämaqä iqua näqŋqä ipŋqä ätkqeqä'*ätätä äqänänä" ätukqe.*

19 Itaŋi Jemisi iqu tiiŋä-pqä inä ätukqe. "Iiŋiŋqe, nyi kŋuä tiiŋä indqänätqäŋä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä kŋuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqäŋuwä iquauŋi, haŋä-iqä mävqä pa ianä.

20 Iiŋä mimäkqä itaqe, ne iquauŋqe, pipa iunä tiiŋä qäyämäwatuŋqueqä.

Ämaqä hŋqu, naŋuä ämetä, goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva-imäkqe, naŋuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi kiyä mätqä-qae, he hui ämepu maŋqä ipnuwäŋqätä, suqä qokäŋqä apäkäŋqä iqe, mimäkqä pa ipnuwäŋqätä, naŋuä ämaqä hiiŋuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, maŋqä ipnuwäŋqätä, itaŋga naŋuä häŋeqä yqänäŋä-täŋi, maŋqä iqäpŋqä, ätätanä qiyatuŋqueqä.

21 Qakui tiiŋiqä. Hiŋuiqändqä dutaŋi, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänäŋä iuŋi, Mosisi iqueqä bukä, aŋä aquväqŋqeuŋi a ätäupiyitaŋi, aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋi, qu iqueqä kukŋui awä ätqa äpätqäŋuwiqä" ätukqe.

Qu tuwaŋui, huiziquautaŋä quuvqä heqiyqä iquauŋqä äqäkuwiŋqä

22 Jemisi iqu iiŋä tquaŋga, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä iqi aquvä äqänmiŋuwä eeqänäŋä iquatä, kukŋuä naqä-hŋqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hŋquaqui, atäuŋuä ikuwi. Hŋqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäuŋuä miqäŋgaŋi, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisaŋi, ämaqä naqä äpmamiŋiyi. Qu iquaqui atäuŋuä ipiyi, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iuŋqä, anä wäpŋqä ändowatkuwi.

23 Iquaquvqä hipa iu, pipa hŋqu, kukŋuä tiiŋä-täŋä ändowatkuwi.

"Hiunjiŋganjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiquatuŋquä änandowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesäŋi, hiqä hita-hiŋguäkoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etaŋgi huizi, quuvqä eqiyäpu, aŋä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iquenä, ne pipa tä henyqä äväwqatqunä.

24 Ne qätä tiiŋä äwikqueqä. Nesaŋä hŋqua, henyqä äpäpu, kukŋuä haŋä-iqä etäpu, hiyaqä kŋuä indqäŋqä duŋi, qui emäkkuwiŋqä äwikqueqä. Iiŋä imäkkuwä iquauŋi, ne iiŋä imäkpŋqä mätquä ikqueqä.

25 Qätä iiŋä äwikqueŋqe, ne äwqä naqä-hŋqunä änyätanä, tiiŋä ätqueqä. 'Nesaŋä hŋquaqui atäuŋuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqutä, Poli iqutä, quŋqä anä upŋqä ändowatanä.'

26 Banäpasi iqutä, Poli iqutä, pizqä puäsqeŋqe, kŋuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukŋuä awä ätuätqäŋiyiŋqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä.

27 Äwqä naqä-hŋqunä änyätanä, iiŋä ätanitaŋi, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itaŋga iquaqu, kukŋuä asätä, iquaquiyqä maŋitaŋi inä hisiyŋqinyqä.

28 Dŋä Äŋguä Iqu, nesä pmetaŋgi, ne kukŋui naqä-huinyä imäkätanä, he haŋä-iqä metapqä yatuŋquä diŋqe, suqä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquauŋqänä ätätanä äqiyqunä.

29 Suqä iqua tiinji. 'Ämaqä hŋqu naŋuä ämetä, goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu maŋqä ipnuwäŋqätä, naŋuä häŋeqä yqänäŋä-täŋi maŋqä ipnuwäŋqätä, naŋuä ämaqä hiiŋuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, maŋqä ipnuwäŋqätä, itaŋga suqä qokäŋqä apäkäŋqä iqe, mimäkqä pa iqaŋgpiyä,' ätätanä

* **15:17-18** Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

äqiyqunä. Iŋäqe, he suqä tquauŋi äwimasiyquwi, äŋguiqä. Ne kukŋuä ätätanä, pipa äqiyquque, qäpiyqä. He äŋguänä pmapŋqä äneŋgiyä,” ätäpu äqäkuwi.
30 Qu iiŋä imäkäpu, iquau dowatqaŋguwäŋga, iqua äväma, aŋä-himqä Andiyokäŋqä äquveqäkuwi. Iqiŋi, iqua quuvqä heqiyqä eeqänäŋä iquau, aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikuwi.
31 Qokä-apäki, pipa a ae ätäupiyi, kukŋuä äŋguänäŋi iquau yäŋänäqŋqä iwimäkätŋqä iqaŋgqä iutaŋi, qu aquvänä ikuwi.
32 Iŋgaŋi Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hiŋuä-tqä-quaqunä enyä, quuvqä heqiyqä iquau, kukŋuä kuapänäŋi äväsinyä, iquauqä äwqä iuŋi, yäŋänäqŋqä iwimäkmiŋiyi.
33-34 Iquaqu hŋgaŋqä iiŋä imäkäsinyä, pmetaŋgiyitaŋi, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-iŋqetä winyqä” ätupiyi, ämaqä, iquaqui ganä ändowatkuwä iquauŋqä, aŋgumä qe ändowatkuwi.
35 Iŋgaŋi Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänäŋä huizi hŋquatä, Naqä Iqueqä kukŋuiŋqä näqŋqä äväpu, awä ätqomanmiŋuwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, ändmäkŋgiyiŋqä

36 Qänakndaŋi Poli iqu, Banäpasi ique tiiŋä ätukqe. “Ye aŋgu äwäta, aŋä-himqä eeqänäŋä iu, hiŋuiqänä Naqä Iqueqä kukŋui awä ätuäkämiŋueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-napqa iuau, hiŋuä äqunäkeyä. ‘Qu äŋguä pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näqŋqä hieŋqänänyä” ätukqe.
37 Poli iqu iiŋä tquaŋga, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä upŋqä äwiŋgqe.
38 Poli iqu, “Ämaqä iqu, hiŋuiqänäŋi, ye Pambiliyata äyävämetä, wäuŋuiŋqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iiŋiŋqe, iqu yesä anä mäwqä yäŋqiyä” ätukqe.
39 Iquaqu nätmatqä täŋqä äkasuwä kuapänä ätnyiyitaŋi, ändmäkŋgiyi. Iiŋä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pŋä awä iqiŋä, Saplusi iuŋqä äukiyi.
40-41 Iŋgaŋi Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiyŋqä iqaŋgiyäŋgaŋi, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä, äŋguänäŋi hiŋginäwa qesapäŋqiyä” tquaŋguwäŋga, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä iqi aquväqŋqä iquauŋi, Poli iqu kukŋuä ätuätä, yäŋänäqŋqä äwikqe.

Poli iqueqä qaŋä Äkaiyäŋqä ikämiŋqeŋqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä äukuwiŋqä

1 Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetaŋi, iqu äwäqe, aŋä-himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, aŋä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqiŋi quuvqä heqiyqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai, Israitqä iquautaŋä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iiyi. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautaŋä iquvi. 2 Iqueqä suqeŋqe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiiŋä ätmiŋuwi. “Timoti iqu, ämaqä äŋguänäŋueqä.”
3 Poli iqu, Timoti iqutä anä wiyŋqä wiŋgaŋgi, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä iŋgisa äpmamiŋuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätaŋä iqueqä” näqŋqä iiŋä etaŋguwiŋqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwäŋqä, Poli iqu häuä i äktäukqe.
4 Iqi ävämapiyi, aŋä-himqä eeqänäŋiu qaŋä ikipu, kukŋuä, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä,

Jerusälemäta ätäpu tuwaŋuä äqäkuwiŋqe, “He kukŋuä iuŋi, qänaknä ipu pmetaŋgpiyä” ätuäpu, awä ätuäkämiŋuwi.
5 Iiŋä etaŋgi aŋä-himqä eeqänäŋä iuŋi, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä iqi aquvä äqänmiŋuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yäŋänäqŋqänäŋä ätimäutä, hiunji ique-iqueŋi, ämaqä hatŋä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimamiŋuwi.

Ämaqä Masendoniyataŋä hŋqu, Poli ique tääqä ätuätumakqeŋqä

6 Poli iqutä anä ikämiŋuwä iquatäŋi, Dŋä Äŋguä Iqu, qua Eesiya-täŋä iŋgisa kukŋuä awä matqä ipŋqä pmua iwimäkqaŋgi, iqua qua Päleŋgiya iutä, qua Galesiya iutä ikämiŋuwi.
7 Iqisaŋi iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iuŋqä wanä-tpu iqaŋguwäŋga, Jisasi Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, pmua iwimäkkqe.
8 Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, aŋä-himqä Troasi buŋqä äquveqäkuwi.
9 Iqiŋi heatqäŋgaŋi, Poli iqu hiŋuä wätqä eŋqä-paŋi tiiŋä äquŋgqe. Ämaqä, qua Masendoniya-täŋä iŋgisa pmeqä hŋqu ätqäuä, Poli iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Iyää, si eqä-pŋä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniya täuŋä iqune, yätamäkqä nesŋqä biyä.”
10 Poli iqu hiŋuä iiŋä äqunäŋqä diŋqe, ne näqŋqeqä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tuatuŋquä tääqä änatqiyä.” Näqŋqä iiŋä ämeni, ne Masendoniya du timäuatuŋquä diŋqe, hänaqeŋqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqeŋqä

11 Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämaŋi, qua eqä-pŋä awä iqiŋä Samotresi iuŋqä jänä äukqe. Ziŋuitäŋi ne yimba iuŋi, aŋä-himqä Neapolisi iuŋqä äukqe.
12 Iqisaŋi ne aŋä-himqä Pilipai iuŋqä qaŋä ekque. Aŋä-himqä iiŋä iqueuŋi, ämaqä, Romä-taŋä hŋqua äpmapu ämimiŋuwi. Itaŋga qua Masendoniya-täŋä iŋgiŋi, Pilipai aŋä-himqä naqänäŋä hŋqunji. Aŋä-himqä iuŋi, ne hiunji hui äpmakque.
13 Itaŋga Sämbatqä hiunji hapä pmeqäŋgaŋi, ne, “Eqä maŋä näŋiŋi, ämaqä täqisaŋä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqäŋuwä iqiyqä” kŋuä indqänätanä, täknä äqänäŋqä yäpaqäŋgisa äwani, eqä maŋä iqi ätimäukque. Iqiŋi, apäkä hiua aquvä qänätaŋgä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kukŋuä ätumiŋque.
14 Apäkä, ne kukŋuä tqaŋgque qätä änekqä hui, iiyqä yoqe, Letiya. Ii, aŋä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä häŋesqä ämaqä mbqä ipŋqä äma ikiqä iiyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutŋqä qoŋä woktäuqä iiyi. Goti Iqu iwimäkqaŋgi, ii, Poli iqu kukŋuä tqaŋgi äwiyätä, näqŋqä äŋguä ämakqe.
15 Iŋganı iisä, iiyqä aŋä iu äpmamiŋuwä iquatä, asŋä ämapiyi, ii neŋi yäŋänäqŋqä tiiŋä änatkqe. “Hiyaqä kŋui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ kŋuä hiyqaŋgutqe, he nyaqä aŋä täu äpaquväpu pmapŋqeqä.” Ii yäŋänäqŋqä natqaŋga, ne iiyqä kukŋui, qätä qe äwikque.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiŋqä

16 Hiunji hŋqueŋi, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iuŋqä wätqätaŋgua, wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämiŋgque. Apäkä iiŋi, dŋä huisäŋi eä, nätmatqä qänaknda timäuniqeŋqä awä ätmiŋqe. Iiŋä etaŋgi, ii wäuŋuä i imäkqaŋgqetaŋi, iiyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämamiŋuwi.
17 Äminanitaŋi, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiiŋä ätmiŋqe. “Ämaqä tqua, Goti Haqä Yätutaŋä Iqueqä wäuŋuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe aŋgumä itmetä häŋä imäkäqumuatqä iuŋqä etätqäŋuwä iquaiqä” ätmiŋqe.

18 Hiunji kuapänäŋä iuŋi, ii iiŋä imäkätqätaŋgqeŋqe, Poli iqu enyqä iäqe,
hiqumuaŋä äwiyätä, dŋä iqueŋi, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä
täsiŋi, si huätä vämayä” tquaŋga, maqänäŋi, dŋä quvqä iqu qe ävämakqe.
19 Iŋgaŋi apäkä iiyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäuŋuä imäkqaŋgi mbqä
ämamiŋuwi, aaŋqä hiqaŋgi näqŋqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a
äkiqätäpu, ququawä aquväqŋqeuŋqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, aŋä-himqä iu
miqä iquauqä hipa iu wipŋqä ätuma äukuwi.
20 Qu iquaquiŋi, ämaqä suqä quvqeŋqä jänä imäkqä iquauŋqä ätuma äwäpu, tiiŋä
ätukuwi. “Ämaqä tquaqu, Israitqetaŋä iquaquvqä. Iquaqu kukŋuä ätäsinyä, aŋä-
himqä täuŋi, haŋä-iqä ämaiqinyqä.
21 Suqä Romätaŋä iqunenyqä pmua imäknäŋqä iuŋi, ne iunä imäkatuŋquä awä
änatätqäŋinyqä” ätukuwi.
22 Ämaqä iqi aquvä äqäŋguwä iqua-pqe, iquaquinyqä kukŋuä quaŋgä
tqaŋguwäŋga, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquiyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä
tquaquiŋi, hiqokä päkpiyä” ätukuwi.
23 Qu iquaquiŋi, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä aŋä iu
miqä naqä iqueŋi, iqu iquaquinyqä hiŋuä äqunä, yäŋänäqŋqä tqäutätŋqä diŋqe,
kukŋuä yäŋänäqŋqä ätukuwi.
24 Iqu kukŋuä yäŋänäqŋqe qätä äwiyäqe, iquaquiŋi, aŋä hiqŋqä yäpä yäŋgisaŋä
iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yäŋätä ämetä, iquaquiuä yukiu, guä yäŋänäqŋqä
äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä aŋiu miqä iqu, quuvqä eqäkqeŋqä

25 Heatqä quaesqäŋgaŋi, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä
ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanmiŋiyi. Itaŋga ämaqä
huizi iqua, qätä äwipu äpmamiŋuwi. 26 Iŋgaŋi eekä naqänäŋä hŋqu, maqänä
timäuqaŋga, guä pmuateqä aŋä iqu, vänyqä naqänäŋä itä, qŋqaŋä qe äutäŋgäukqe.
Ämaqä guä äpmamiŋuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyäŋgäumiŋqe, qe
ewasqäŋgäukqe.
27-28 Iŋgaŋi ämaqä ämiqä iqu ävauqe, aŋä qŋqaŋä eeqänäŋi äutäŋgäwätaŋgi
äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänäŋuwi, zä qe äweqäuä” kŋuä vqaŋga, iqueqä
ipäqäyuŋitä iqueqä-kiuä päknmätä iqaŋga, Poli iqu tääqä yäŋänäqŋqä tii ätukqe.
“Si tqä-täuä qui mimäkŋqä panä. Ne eeqänäŋi-täqi äpmeŋunä.”
29 Poli iqu iiŋä tquaŋga, iqu hiqi-täŋqä tääqä ätuäqe, aŋä hiqŋqä Poli iqutä, Silasi
iqutä, pmetaŋgiyä iu tnäŋä äpeyäqe, yäuŋuä-yäuŋuä itä, iquaquvqä yukä-täŋä iqi
äpäkŋgqe.
30 Iŋgaŋi iqu iquaquiŋi, yäpaqä mäŋgisa ätuma äpäwäqe, yatŋqä äwikqe.
“Ämaqä naqä iquauŋguiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi aŋgumä indmetä, häŋä
iŋqumuatätŋqe, äänä imäkmqäwä?”
31 Iqu iiŋä tquaŋga, iquaqu tiiŋä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä.
Si iiŋä imäkqaŋgtqe, Goti Hanjuwä Iqu si aŋgumä ikitmetä häŋä ikiqumuatäŋqiyä.
Itaŋga tqä aŋä iu anä äpmeŋuwä iqua-pqeuä.”
32 Iquaqu iiŋä äsuiyi, iquesä, iqueqä aŋä iu pmetaŋguwä iquautäŋi, Naqä Iqueqä
kukŋuiŋqä awä ätukiyi.
33 Hea asä iiŋgaŋi, iqu iquaqui itmetä, iquaquiyqä wätaŋqe asŋä äwqiyätä,
maqänäŋi, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänäŋä iquatä, asŋä qe ämakuwi.
34 Iqu iquaquiŋi, iqueqä aŋä iuŋqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Iŋgaŋi iqutä,
iqueqä aŋä iu anä äpmamiŋuwä iquatä, “Ne täŋgaŋi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä
eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kukŋuä jänä imäkqä iquau äkasuwä ätukqeŋqä

35 Ziŋuitäŋi, ämaqä kukŋuä jänä imäkqä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaquiŋi, huätä vquatäwatiyä” tupŋqe, ämaqä ämayukä-imaŋqä hŋquau ändowatkuwi.

36 Qu i imäkqaŋguwäŋga, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueŋi, “Ämaqä kukŋuä jänä imäkqä iqua, ‘Ämaqä iquaquiŋi huätä dowatiyä’ ätäpu, ämaqä hŋquau ändowatqäuä. Iŋi guä pmeqä aŋä täuŋi äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi iŋqä pmanyqä” ätukqe.

37 I tquaŋga, Poli iqu, ämayukä-imaŋqä iquauŋi tiiŋä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätaŋä-qoye qäyä etaŋgue, ämaqä kukŋuä jänä imäkqä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hiŋuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuquwiqä. Änääŋäwä? Täŋgaŋi, ämaqe hiŋuä mäyaqŋqä hitaŋgpi, yandowatpŋqä äwiŋgiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mäŋgisa äyätma upŋqeqä” ätukqe.

38 I tquaŋga, iqua äwäpu, ämaqä kukŋuä jänä imäkqä iquau, iqueqä kukŋui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätaŋä iquaquiyqä” tquaŋgä äwipiyi, zä ikuwi.

39 Zä e ipiyi, iqua iquaqui äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqeŋqä, qe äwqä tnäŋä maqeŋqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mäŋgisa ätuma äwäpu, aŋä-himqä äväma wiyŋqä diŋqä, yatŋqä äwikuwi.

40 Itaŋga iquaqu guä pmuateqä aŋiuŋi äväma ŋi, Letiyaqä aŋä yäpä iŋgisa äpekiyi. Iqiŋi, quuvqä heqiyqä iquau hiŋuä äqunäsinyä, iquauqä kŋuä indqäŋqä iuŋi, yäŋänäqŋqä iwimäkiyŋqä kukŋuä hui ätukiyi. E äsuiyi, iquaqu aŋä-himqä iuŋi äväma ŋi, qe äukiyi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmamiŋiyiŋqä

1 Iqi äväma ŋi, Poli iqutä, Silasi iqutä, aŋä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, aŋä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyi. Iuŋi, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä hŋqu, ämätnmiŋqe.

2 Iŋgaŋi Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkmiŋqä-pa, asä iiŋä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hŋquaqui-hŋqueŋä iquauŋi, aŋä aquväqŋqä yäpä yäŋgisa äpeyätäqäŋgaŋi, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäŋqeŋqä ätmiŋuwi.

3 Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä quatiŋqä awä ätuätä, iquauä kŋuä indqäŋqe, yäŋänäqŋqä iwimäkmiŋqe. Kraisi, ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, haŋä-iqä ämetä, äpäkonätä, itaŋga qänakndaŋi, aŋgumä ävauniqeŋqä, kŋuä äwimiŋqe. Iqu tiiŋä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.”

4 I tquaŋga, Israitqä hŋqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqutä, Silasi iqutä, quuvqä anä eqäkuwi. Itaŋga Grikä iquauqä kukŋuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäutaŋguwä iquautaŋätä, apäkä yoqä naqä qoŋqä iuautaŋätä, kuapänäŋä quuvqä anä eqäkuwi.

5 Iŋgaŋi, ämaqä Israitqä hŋqua, qu e äyä iqaŋgä äqumbiyi, äwqä quvqä wiŋgaŋga, iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä, ququawä aquväqŋqä iqi pmetaŋguwä hŋquatä, aquvä ämaqämbiyi, ämaqä aŋä-himqä iutaŋä iquauqä äwqeuŋi, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpiyi, Jesonä iqueqä aŋä duŋqä maqänä äupiyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mäŋgisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä imiŋuwi.

6 Iŋäqe, qu iquaquiŋi, mämoqumueqä ipiyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä aŋä-himqä iu miqä iquauŋqä eyqiyäma äwäpu,

maŋä tiiŋä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänäŋä iu qaŋä ikisinyä, haŋä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinyä, täqi äpmeŋinyqä.
7 Iquaquiŋi, Jesonä iqu, iqueqä aŋiuŋqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itaŋga ämaqä eeqänäŋä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukŋui tuwä äwiyäpu, hŋgisanä ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hŋqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäuä” ätukuwi.
8 I tquaŋguwäŋga, qokä-apäkä iquatä, ämaqä aŋä-himqä iu miqä iquatä, yäuŋuä ipiyi, maŋä hiŋginäwa ätkuwi.
9 Iŋgaŋi ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqutä, ämaqä huizi iquatäŋi, kukŋuä mitqä mbqä ipŋqä imäkpiyi, mbqä ae iqaŋguwäŋga, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqutä, Silasi iqutä, Beliya iu äpmamiŋiyiŋqä

10 Hea ae eqaŋga, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, aŋä-himqä Beliya iuŋqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä yäpä yäŋgisa qe ekiyi.
11 Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, äŋguänä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iuŋi, tiiŋi ämäwqätäumiŋqe. Iqua, Poli iqueqä kukŋuä qätä äwipiyi, kiiŋä äwinyätä, hiunji eeqänäŋä iuŋi, “Poli iqueqä kukŋui, naqä-qakuätiyä, quaŋgätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänätaŋgqe a ätäupu, iwäsäumiŋuwi.
12 Ii imäkpiyitaŋi, Israitqä kuapänäŋä hui, quuvqä heqiyqaŋguwäŋga, itaŋga ämaqä Grikä yoqä-täŋä iquautaŋi, qokä-apäkä kuapänäŋä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi.
13 I etaŋgi, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui Beliya iuta awä ätumiŋqeŋqä qätä äwipiyäŋgaŋi, qu aŋä-himqä iuŋqä äupiyi, qokä-apäkä iqiŋä iquauqä kŋuä indqäŋqe, qui iwimäkäpu, äwqä tnäŋä iwimäkkuwi.
14 Ii imäkqaŋguwäŋgaŋi, quuvqä heqiyqä iqua maqänäŋi, Poli iqueŋi, eqä-pŋä-täŋä iŋgi zä qe ändowatkuwi. Iŋäqe Silasi iqutä, Timoti iqutä, Beliya iu yqänä äpmamiŋiyi.
15 Ämaqä, Poli ique ätuma äumiŋuwä iqua, aŋä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqaŋguwäŋga, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiiŋä ätukqe. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquaŋga, qu aŋgu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmamiŋqeŋqä

16 Itaŋga Poli iqu iquaquinyqä hiŋuä äqänä äpmeqäŋgaŋi, iqu Atenisi iu goti quaŋgä iquauqä ktqä huitaŋä-huitaŋä hikä zä-yäŋä ii, kuapänä tqäwäwätaŋgi äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwiŋgqe.
17 Äwqä quvqä i wiŋganga, iqu Israitqä iquauä aŋä aquväqŋqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäutqäŋuwä huiziquatä, kukŋuä anä ätmiŋuwi. Itaŋga hiunji ique-iqueŋi, iqu ququawä aquväqŋqä iuŋi, ämaqä iqi pmetaŋguwä iquau äwimeqisätä, kukŋuä anä inä ätmiŋuwi.
18 Iqu e ätäqisätäqäŋgaŋi, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta aŋgi vauqeŋqätä, ätumiŋqe. Ämaqä näqŋqä-täŋä hŋqua, qätä i äwipiyi, iqutä kukŋuä tnäŋä, mäkä eŋqä-paŋä äuŋguwi. Hŋqua, ämaqä Epikuliya* iutaŋä iquai. Hŋqua ämaqä Stoeki† iutaŋä iquai. Kukŋuä tnäŋä ätäpiyäŋgaŋi, hŋqua, “Kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqä iqu, änäänyä tqiyä?” ätkuwi. Itaŋga huiziqua, “Iqu goti huitaŋä iquauŋqä ätqutiyä?” ätukuwi.

---

* **17:18** Epikulia iquauqä kŋui tiinji. Aquvänä itanä pmeqäŋqe, ii nätmatqä naqänäŋä-qae, ne yqänä imäkqa uwquatuŋque. † **17:18** Stoeki iquauqä kŋui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne haŋä-iqä ämetanä-qe, äwqä haŋuä änyanä pmetatuŋque.

19 E ätäpiyitaŋi, iqueŋi qoqoŋä Areopakusi‡ yätuŋqä, aŋä-himqä miqä iquauqä
hiŋuä iqi tpŋqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyi, iqueŋi tiiŋä ätukuwi. “Saqä kukŋuä
häŋi, qokä-apäkiu ätuŋi, ne näqŋqä metuŋquänä awä natiyä.
20 Nätmatqä si ätŋi, ii änyä-häŋänäŋiqä. Kukŋuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatiŋqe,
ne näqŋqä hiatuŋquä äneŋgiyä” ätukuwi.
21 Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmamiŋuwä iquatä,
wäuŋuä hui mimäkqä ipu, kukŋuä häŋiŋqä aquvänä ipu, iwäsäupŋqä kukŋuä
ätŋgmanmiŋuwi.
22 I tquaŋguwäŋga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetaŋguwä iquauqä awä iqisanä
pämä ätqäuqe, tiiŋä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänäŋä
imäkätqäŋuwi, goti iquauŋqä kŋuä indqänäpu, imäkätqätaŋgä hiŋuä ae eqänäŋänä.
23 Nyi aŋä-himqä täu ikitmŋgaŋi, goti iquauqä ktqä näŋi-mäŋi ätqätepu, iiŋä
iquauŋqä hiqäva imäkätqäŋuwi, hiŋuä äqunäŋqeqä. Itaŋga hiqäva imäkätqäŋuwä
hŋqueuŋi, tuwaŋuä tii äqänäŋqeqä. ‘Tä, goti ne maqŋqä iquenyqä hiqäva
imäkpŋqeqä’ äqänätaŋgi äqunäŋqeqä. Iŋi goti he maqŋqä epiyä-qe, qoŋä
äwoktäutqäŋuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä.
24 Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua täu äwiŋqä Imäkkqä Iqu, Iqunä
qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etaŋgi hiqäva-imäkqä aŋä, ämaqe ämätpqä iuŋi,
mäpmeqä itäŋqiyä.
25 Häŋä-pmeqätä, yuŋuätä, nätmatqä eeqänäŋitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä
Iqueqeqä. Iiŋiŋqe, ne ämaqä iqune, nätmatqä hŋqu imäkätanä vatuŋque, Iqu äwa
äkiŋqä itqätaŋgikä? Aaŋqeqä!
26 Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hŋquenyä imäkätä äpmuatekqetaŋi, ämaqä eeqänäŋä
iqiyämetä, qua eeqänäŋä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänäŋä
iuqä äpmapiyäŋgaŋqätä, quwqä aŋä hiqŋqeŋqätäŋi, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä
äpmuatekäkqeqä.
27 Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyäŋgaŋi, qu Ique ämoqumuapnuwäŋqä
imäkkqeqä. Iqu kiŋä nämä mäpmeqä eänä, nesä hŋqunä-hŋqunä äpmenä.
28 Ne Ique änyanä, häŋä-pmeqetä, qaŋä uwqetäŋi, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä
hesaŋä apqä tqä imäkqä hŋqua, tiiŋä ätkuwä-paŋiqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquneyqä.’
29 Iŋi ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenitaŋi, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa,
hikä eŋqä-paŋä-queqe’ kŋuä mindqäŋqä yatuŋqueqä. Ne ämaqä iqune, neqä kŋuä
indqäŋqeta imäkätuŋquä-paŋä iiŋi, hmanjqä!
30 Hiŋuiqänäŋi, ämaqä iqua, Iquenyqä maqŋqä etaŋguwäŋga, Iqu quwqä suqä
quvqeŋqe, kukŋuä matqä imiŋqe. Iŋäqe täŋgaŋi, ämaqä qua eeqänäŋä iuŋi, suqä
quvqeŋqä womba ipu ävquatämäupŋqä diŋqe, Iqu kukŋuä yäŋänäqŋqä ätätqänä.
31 Ii quati tiinjqä. Iqueqä suqä jänänäŋä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuniŋqe,
Iqu hiunji hŋque atäuŋuä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä diŋqe, Ämaqä Hŋque ae
ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetŋqä diŋqe, Ämaqä Iqu äpäkoŋgaŋgi
qua äptekuwiutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu aŋgumä ae ävauqumuatkqeqa” ätukqe.
32 Ämaqä qua äptepqä iuta aŋgu vauqeŋqä tqaŋgi äwipiyi, ämaqä hŋqua, Poli
iqueŋi, kukŋuä quvqä tquauŋgua, hŋqua, “Si qänakŋi, kukŋuä aŋgi ttŋqe, ne
äneŋgiyä” ätukuwi.
33 E tquaŋguwäŋga, Poli iqu qe äväma äukqe.
34 Iŋgaŋi, ämaqä hŋqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä eqäkuwi. Iquautaŋä hŋqu,
iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqoŋä Areopakusi iu aquvä
äqänmiŋuwä iutaŋä iquvi. Itaŋga apäkä hui, iiyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä
inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

‡ **17:19** Areopakusi i tiinji. Aŋä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqoŋä Areopakusi iu aquvä äqänmiŋuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmamiŋqeŋqä

1 Qänakndaŋi, Poli iqu, Atenisi iu ävämaŋi, aŋä-himqä Korinä iuŋqä äukqe.
2 Iqiŋi iqu, Israitqä hŋque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueŋi, känai qua
Pondusi iu ämikqe. Aŋä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, aŋä-
himqä täuŋi huätä vämapiyä” tqaŋga, Akuila iqutä, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu
qua Itali iu ävämaŋi, aŋä-himqä Korinä iuŋi, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itaŋga
Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä aŋä iuŋqä äukqe.
3 Iqutä, iyaqutä, namnä aŋä imäkqäŋqä näqŋqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäuŋuä
anä ipu äpmamiŋuwi.
4 Itaŋga hiunji hapä pmeqä eeqänäŋä iuŋi, iqu Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä
iuŋi, iquatä kukŋuä anä ätmiŋuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä
quuvqä heqäpŋqä iiŋqe, iquauqä kŋuä indqäŋqe ävauqumuatätŋqä ätumiŋqe.
5 Iŋäqe, Silasi iqutä, Timoti iqutä, Masendoniya iu ävämа Poli ique wime-
qaŋgiyäŋga, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, hiunji ique-ique awä ätumiŋqe. Iqu
Israitqä iquauŋi, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä”
ätuätä ämotquamiŋqe.
6 I etaŋgi Israitqä iqua, iqueuä kukŋuiŋqä mäwiŋqä iqaŋgi, ique quvqä
tquaŋguwäŋga, iqu hinoqukuä, ämuasmäŋqä iu täka mäkätaŋgqe, ptä quväteqämä
imäutä, tiiŋä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe,
maequnjqä. Täŋganj nyi kukŋuä awi, Israitqä iquenä qäyä etaŋguti, hŋquau-mända,
tumqä umqänä.”
7 I ätuäqetaŋi, iqu aŋä aquväqŋqä iu ävämaŋi, ämaqä hŋqueqä aŋä iuŋqä äukqe.
Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutŋqä
qoŋä woktäuqä ique. Iqueqä aŋi, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä-täŋä qäqiqi
ämätnmiŋqe.
8 Aŋä aquväqŋqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Iŋganj iqutä, iqueqä aŋiu
äpmamiŋuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itaŋga Korinä pmeqä kuapänäŋä iqua-pqe,
Poli iqueqä kukŋui qätä äwipiyi, qu quuvqä eqiyäpu, asŋä qe äqäŋguwi.
9-10 Itaŋga heatqä hŋqueŋi, Naqä Iqu, Poli ique wätqä eŋqä-paŋä äwimeqe, tiiŋä
ätukqe. “Aŋä-himqä täuŋi, qokä-apäkä kuapänä äpmeŋuwä tä Ŋqeqä. Iŋi Nyi sitä
anä äpmamä, ämaqä hŋqu quvqä ikitquetŋqe, hiŋuinä moquŋqä imqänä. Iŋi, si zä
miqä, maŋä matqä mäpmeqä, kukŋuä awä tquaŋginyä” ätukqe.
11 Itaŋga Poli iqu Korinä iuŋi, quväukuä hŋqunä itaŋga qaŋui 6 inä äpme, Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqä ämotquamiŋqe.
12 Iiŋä etaŋgi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätaŋganj, Israitqä iqua, kŋuä naqä-
hŋqunä indqänäpu, Poli ique äpäsanä-tpu ipu, kukŋuäŋqä ätuma äwäpu, Galiyo
iqueŋi tiiŋä ätukuwi.
13 “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iuŋi, qu neyaqä suqä iuŋi hŋgisanä ipu, Goti
Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqäŋi suqä huitaŋä-huitaŋä iuta
ämamäupŋqä ämotquetqänä.”
14 Poli iqu kukŋuä kima tumuätä iqaŋga, Galiyo iqu Israitqä iquauŋi tiiŋä ätukqe.
“He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe ävausätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä
kukŋui qätä heyqäminjqä.
15 Itaŋgi he kukŋuiŋqätä, yoqeŋqätä, hiyaqä suqeŋqätäŋi, yatŋqä änyiyquwi, ii
hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmatqä iiŋä isuaŋqe, qätä maeyqä imqänä”
ätukqe.
16 I ätuäqetaŋi, kukŋuä mitqä aŋä iutaŋi huätä ändowatkqe.

17 Iŋganj ämaqä eeqänäŋi, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kukŋuä mitqä aŋä-täŋä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätaŋguwäŋga, Galiyo iqu hiŋuinä äquŋgqe.

Poli iqu, Andiyokäŋqä aŋgi äukqeŋqä

18 Iqiŋi Poli iqu hea hatŋä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, aŋä-himqä Seŋgriyaŋqä anä qe äukuwi. Iqiŋi iqu Goti Hanjuwä Iqueŋi, “Iiŋä-iiŋä imäkmqänä” ätuätä, kukŋuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqeŋqä motquetŋqä, iqueqä dä qe äktäŋgqe. Iŋganj iqua, qua naqä Siliya iuŋqä upŋqä, yimba qe ätkamäukuwi.

19-21 Aŋä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyi, iqu Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä iu äpaquväqe, iquatä kukŋuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetuŋqueqä” tquaŋga, iqu “Nyi änä maeqä iŋänä” ätukqä-qe, qu wivämetŋqäŋganj, “Goti Hanjuwä Iqu wiŋgaŋgutqe, aŋgumä emamniqeqä” ätukqe. Iŋganj, iyaquiŋi, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

22 Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemäŋqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänmiŋuwä iquauŋi, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndanj iqu iquau ävämanj, aŋä-himqä Andiyokä iuŋqä aŋgu äquveqäkqe.

Poli iqueqä qaŋä Äkayäŋqä aŋgi ikämiŋqeŋqä (18:23-21:16)

23 Iqu iqiŋi, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iuŋqätä, Päleŋgiya iuŋqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätaŋguwä iquauqä quuvqe, yäŋänäqŋqä imäkmbŋqä yätamäkqä äväkämiŋqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukŋuä awä ätumiŋqeŋqä

24 Poli iqu i ikitqätaŋga, ämaqä Israitqä, aŋä-himqä Aleksandiyataŋä hŋqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukŋuä äŋguänä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiŋqä näqŋqä äŋguänäŋä-täŋue. 25 Hänaqä, Naqä Iqu ämänätquakqeŋqe, iqu näqŋqä ae ämakqe. Iqu äwqä yäŋänäqŋqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmatqä Jisasi Iqu imäkmiŋqeuŋi, qäyunä motqueqä ique. Itaŋgi asŋä-qŋqe, iqu Jonä iqu äqämiŋqeŋqänä näqŋqä emiŋqe.

26 Itaŋga iqu äwätä, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä iuta, zä miqä kukŋuä awä ätukqe. Iŋganj Presila Akuila-yaqu, iqueqä kukŋui qätä äwiyi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqeŋqä, näqŋqä äŋguänäŋä äwimiŋiyi.

27 Qänakndanj, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iuŋqä wätŋqä itqätaŋganj, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätŋqeŋqä yäŋänäqŋqä iwimakkuwi. Itaŋga, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapŋqeŋqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Iŋganj iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hiŋgi vqeta quuvqä eqäkuwä iquauŋi, yätamäkqä kuapänä tiiŋä äwimiŋqe.

28 Israitqä, kukŋuä quvqä ätmiŋuwä iquauŋi, iqu ämaqeuqä hiŋuä iqiŋi kimanj yäŋänäqŋqä ätuätä, mändi äkittqäumiŋqe. Iqu kukŋuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanj awä ätuätä, ätnäŋä iqi tii ätumiŋqe. “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätŋqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kukŋuä awä ätukqeŋqä

1 Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetaŋganj, Poli iqu, hänaqä qoqoŋä iu änyätaŋgqeu äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqiŋi iqu quuvqä heqiyqä hŋquau äwimakqe.

2 Iqu iquauŋi, yatŋqä tiiŋä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyäŋganı, Dŋä Äŋguä Iqu
he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”
Qu kimanı, “Oeyqä. Kukŋuä, ‘Dŋä Äŋguä hui äpmenä-qe’ tqaŋguwi, ne qätä
mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.
3 Iŋi iqu tiiŋä-pqä inä ätukqe. “He asŋi, äkitanı äqäŋguwäwä?”
Qu iquenı, “Ne asŋi, Jonä iqu äqämiŋqetanı, äqäŋgqueqä” ätukuwi.
4 Iŋganı Poli iqu tiiŋä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä kŋuä äkunmäknäpu, suqä quvqe
vquatämäutqätanŋguwä iquau, asŋä äqiyätäqäŋganı, tiiŋä ätumiŋqeqä. ‘He Ämaqä,
nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä
ätkqeqä” ätukqe.
5 Qu kukŋuä ii äwipiyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asŋä qe äqäŋguwi.
6 Itaŋga Poli iqu hipa haqeqi wiyqaŋga, Dŋä Äŋguä Iqu iquauŋqä äpkqe. Iŋganı
qu aŋä-kukŋui huitaŋä-huitaŋä ätäpu, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä tpŋqä ipäqäkuwi.
7 Ämaqä iiŋä iqua, 12 iquayi.
8 Qaŋuä hŋquaqui-hŋqueŋä iuŋi, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä aŋä
aquväqŋqä yäpä iŋgisa kukŋuä awä ätuäqismiŋqe. Iqu iquatä, kukŋuä anä ätäpu,
Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqeuŋqä kŋuä indqäŋqe, jänä mapŋqä ätumiŋqe.
9 Iŋäqe, hŋqua, iquauqä äwqe makunmäkŋqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-
apäkiuqä hiŋuä iqisanı, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqeŋqä mändi
äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Iiŋiŋqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau
itmetä, hiunji ique-iquenı ämotqueqä hŋqueqä aŋä yäpä iŋgisa, iquatä kukŋuä anä
ätäqismiŋqe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique.
10 Itaŋganı iqu quväukuä hŋquaqu e imäkätqätaŋga, qokä-apäkä eeqänäŋä,
Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqäŋgisaŋä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä
Iqueqä kukŋui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikŋä 7 iŋguiquauŋqä

11 Iŋganı Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iuŋi wäuŋuä ämaqä
mimäkqänäŋä di yäŋänäqŋqä imäkmiŋqe.
12 Iiŋiŋqe, ämaqe, qu tapätapä wäŋqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyi, äma äwäpu,
ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iquau äwimiŋuwi. Itaŋga ämaqä iqua äŋguä eqaŋguwäŋga,
dŋä quvqä-täŋä iqua-pqe äŋguä inä emiŋuwi.
13 Ämaqä Israitqä, dŋä quvqä huätä dowatpŋqä ikämiŋuwä hŋqua, dŋä quvqä-
täŋä hŋquau äwimapiyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dŋä quvqä huätä dowatanä-
tpu tii ätmiŋuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätŋqä Iqueqä yoqä duŋi, ne
kukŋuä yäŋänäqŋqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.”
14 Iŋganı Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hŋqu, ymeqä 7-täŋä-que. Iqueqä
yoqe, Skepa ique. Ymeqä iiŋä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dŋä quvqä huätä
dowatanä-tpu ätmiŋuwi.
15 Iŋi hiunji hŋqueŋi, qu e tqaŋguwäŋganı, dŋä quvqä iqu kimanı, tiiŋä ätukqe.
“Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqŋqeqä. I etaŋgi he tqukueŋgä?”
16 Iŋganı ämaqä dŋä quvqä-täŋä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiuŋi ququvqä
imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqaŋga, qu aŋä iuŋi ävämanı, ipä-tpqä zä qe äukuwi.
17 Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänäŋä iqua, ämaqä
iqu e imäkqaŋgqeŋqä qätä äwipiyi, zä iŋqä naqänäŋä wimeqaŋga, qu Naqä Jisasi
Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi.
18 Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänäŋä iqua, qu äpäpu suqä quvqä
hiŋuiqänä imäkmiŋuwiŋqä, ätnäŋä iqisa awä ätukuwi.

19 Ämaqä iquautaŋä paaqä huitaŋä-huitaŋä imäkqä hŋqua-pqe, quwqä nätmatqä
paaqä imäkmiŋuwä itä, bukä paaqeŋqä näqŋqä-vqä-pqetä, äma äppiyi, ämaqeuqä
hiŋuä iqisaŋi, tä ikakuwi. Bukä iiŋqä mbqe, eeqänäŋi 50,000 mbqä-hikä ii täuqe.
20 Nätmatqä yäŋänäqŋqä eeqänäŋä iiŋä ätimäumiŋqetaŋi, Naqä Iqu, Iqueqä
kukŋuä ii wäuŋuä yäŋänäqŋqä yätŋqä imäkätä, aŋä-himqä im-imä wätŋqä
imäkmiŋqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetŋqä näwe imäkŋgqeŋqä

21 Wäuŋuä Epäsäsi iuŋi, yäŋänäqŋqä ae ätimäuqaŋganŋi, Poli iqu kŋuä tii
indqänmiŋqe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qaŋä ikitmä, qänakndaŋi
Jerusälemäŋqä umniqeqä.” Iqu tiiŋä inä indqänmiŋqe. “Nyi iuŋi qäpu ikämi, Romä
iu-pqe yqänä qunmniqe.”
22 Iŋganŋi iqu ämaqä, ique yätamäkqä äwimiŋiyä hŋquaqui, Masendoniyaŋqä
hiŋuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutänji. Poli iqu qua Eesiya iuŋi,
hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hŋqua, kukŋuä mäkä naqä äuŋguwiŋqä

23 Hea iŋganŋi, ämaqä hŋqua, Naqä Iqueqä hänaqeuŋqä mäwiŋqä itä, kukŋuä
mäkä aaŋä naqänäŋä tii ipäqäkuwi.
24 Ämaqä hŋqu äpmamiŋqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä,
nätmatqä imäkqä ique. Iqu silpatäŋi, goti quaŋgä Atemisi iiyqä aŋä eŋqä-paŋi, ktqä
wäŋqä iiŋä imäkmiŋqe. Wäuŋuä iutaŋi, ämaqä, iqutä asänä imiŋuwä iqua, mbqä
kuapänä ämamiŋuwi.
25 Iŋganŋi iqu, ämaqä iquautä, wäuŋuä asä imäkäpiyä-qe, huitaŋä-huitaŋä imäkqä
huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiyätä, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä, wäuŋuä nyi itŋqetaŋi iqä
iquenä, he näqŋqeqä. Ne wäuŋuä iiŋä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetuŋqueqä.
26 I etaŋgi Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hiŋuä ae äyä äqunäŋuwiqä. Iqu aŋä-
himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiiŋä ätätŋqeqä. ‘Ne goti hipaitä
imäkätuŋque, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqäŋganŋi, ämaqä kuapänäŋi, kŋuä
asänäŋä iiŋi indqämbŋqä iwimäkätŋqeqä.
27 Poli iqueqä kukŋuä ii, neyaqä mbqä wäuŋuitä, neyaqä yoqetä, qui imäkätŋqä
äyä iqiyä. Itaŋga nätmatqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iiyqä aŋiŋqe, qokä-
apäki, ‘Ii nätmatqä hiŋgiŋqeqä’ kŋuä indqämbŋqäuä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya
täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquauŋä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä
mamäupŋqä qoŋä äwoktäutqäŋuwä-qe, Poli iqu kukŋuä ii ätätŋqe, qui wimäkätŋqä
äyä iqiyä” ätukqe.
28 I tqaŋgi äwipiyi, qu äwqä tnäŋä imäkäpu, maŋä yäŋänäqŋqä, “Epäsäsi pmeqä
iquneqä Atemisi, ii kiŋganäŋä iiyqä” ätkuwi. 29 Itaŋi aŋä-himqä iu pmeqä eeqänäŋä
iqua, maŋä yäŋänäqŋqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma,
quwqä aquväqŋqä iuŋqä äukuwi. Iquaqu, qua naqä Masendoniya iutaŋä-quaqu,
Poli iqutä qaŋä anä ikämiŋuwä iquaquvi.
30 Iiŋä iqaŋguwäŋga, Poli iqu iquau kukŋuä tumuätä iqaŋga, quuvqä heqiyqä iqua,
iqueŋi a äkiqätmiŋuwi.
31 Iŋi tiiŋä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hŋqua, Poli
iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqŋqeuŋi mäwqä yätŋqä iiŋqä, kukŋuä
ändowatkuwi.
32 Itaŋga ämaqä, aquväqŋqä iu äpmamiŋuwä iqua, quwqä kŋuä indqäŋqe qui
imäknätä, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä ätmiŋuwi. Kuapänäŋi, quwqä aquvä äqäŋguwä
iqueqä quatiŋqe, maqŋqä emiŋuwi.
33 Israitqä iqua, iquautaŋä Aleksandä iqu, kukŋuä tuätŋqänä, ämaqä iquauqä
hiŋuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hŋqua hiŋuä iiŋä äqumbiyi, “Nätmatqä tä,

iquesanjqä” kŋuä indqäŋguwi. Iŋganj iqu iquauqä kukŋui kima tuätŋqä wiŋganjgi, qu kukŋuä matqä ipŋqä diŋqe, hipa itänä ämeŋinä qe ämikqe.
34 Iiŋä etaŋgqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutaŋä-que äqumbiyi, eeqänäŋi maŋä yäŋänäqŋqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kiŋganäŋä iiyqä” ätkuwi. Qu iiŋi, äpakänä ätmiŋuwi.
35 Itaŋi ämaqä, aŋä-himqä miqä iquauqä wäuŋuä-wiyqä hŋqu, qu kukŋuä matqä ipŋqä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänäŋi tiiŋiŋqä näqŋqeqä. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iiyqä aŋitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpäkŋgqä itäŋi, miqä-quneyi.
36 Ämaqä hŋqu, ‘Kukŋuä täuŋi, quaŋgiqä’ matqä yäŋqiyä. Iiŋiŋqe, he kukŋuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä!
37 He ämaqä iquaqui ätuma äpquwä etaŋgqä-qe, iquaqu neyaqä aŋä hiqäva-imäkqä iutaŋi, nätmatqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itaŋga neyaqä goti apäkä iinyqe, mändi makittqiyqä iqiyiqä.
38 Iŋi Demitriyasi iqutä, ämaqä wäuŋuä anä iqä iquatä, qu ämaqä hŋqutä kukŋuä-täuŋua etaŋgutqe, hea kukŋuä ätäpu qätä wiyqäŋganjqeqä. Itaŋga qua miqä naqä iqua, äyä äpmeŋä. Iqua jänäŋi, kukŋuä mitqäŋga imäkqäpŋqä.
39 Iŋäqe, he kukŋuä hui yqänä etaŋgutqe, hea hiqä aquväqŋqä qäyunäŋäŋga tqäpŋqä.
40 Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmatqä täŋga imäkququeŋqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänäŋä imäkqä-qune änaqämbiyi, kukŋuä ämänetäpu, haŋä-iqä nätappŋqäuä. Ne aquvä hiŋgi äqänätanä, maŋä äyä ätqunä. Iŋi qu kukŋuä ämänetqaŋguwäŋganj, ne kukŋuä kimaŋi, änä mätquä yaŋqunä” ätukqe.
41 Kukŋuä iiŋi ätuäqe, qokä-apäkä iquauŋi, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniya iutä, Grikä iutä, ikämiŋqeŋqä

1 Qu maŋä hiŋgi ätkuwi, hma äyä iqaŋganj, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yäŋänäqŋqä tqäutpŋqänä, kukŋuä hui qe ätukqe. Iŋganj iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyaŋqä wätŋqä ävämakqe.
2 Iqu iqiŋi qaŋä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yäŋänäqŋqä tqäutpŋqä ätqäumiŋqe. Iqu iqisaŋi äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe.
3 Iqiŋi iqu qaŋuä hŋquaqu-hŋque äpmakqe. Qänakndaŋi, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutŋqä kŋuä indqänä pmetaŋga, Israitqä iqua ique pizqä päkpŋqä, kukŋuä naqä-hŋqunä imäkqaŋguwiŋqe, qätä äwikqe. Iiŋiŋqe iqu hänaqä hui-mända wätŋqä indqänätä, Masendoniyaŋqä aŋgumä qe äukqe.
4 Ämaqä hŋqua, Poli iqutä anä äukuwi. Aŋä-himqä Beliya iutaŋä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itaŋga aŋä-himqä Tesälonaika iutaŋä Aritakusi iqutä, Sekundusi iqutä, itaŋga aŋä-himqä Depe iutaŋä Gayusi ique, Timoti ique, itaŋga qua naqä Eesiya iutaŋä Tikikusi iqutä, Tropimusi iqutä, iquayi.
5 Masendoniyataŋi, ämaqä tqua, qu hiŋuiqä äwäpu, aŋä-himqä Troasi iu nenyqä hiŋuä äqämbu äpmamiŋuwi.
6 Ne Pilipai iuŋi, hiunji naqänäŋä bretqä yeŋuä qo matäuqä ique hiŋuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huinji hipa hŋgiŋi eeqänä päwqaŋga, ämaqä iquauŋi Troasi iu äwimakque. Iqiŋi ne wikä hŋqu äpmakque.

Poli iqu, Yuläkesi ique aŋgumä ävauqumuatkqeŋqä

7 Iŋganŋi hiunji kiŋganäŋä iqueŋi, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä
buayä anä natuŋquä aquvä qänätaqeuŋi, Poli iqu awiŋga wäniŋqä etaŋgi, iqu qokä-
apäkä iquau kukŋuä awä ätukqe. Iqu kukŋuä kuapänä ätqa wätqätaŋgi, heatqä
quaesqä qe imäŋgqe.
8 Aŋä hiqŋqä ne aquvä qänatuŋquä iqueŋi, yakä iu äpäkeyani, äteŋä hŋquaqui
ämäwqätäuani, hŋququque pmeqaŋgua, hiqi-tä kuapä äyänämiŋqe.
9 Iŋganŋi hikŋä hŋqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu aŋä huätäŋäŋqä iu äpme,
hiqaqäŋqä hipikutäwä iqämanmiŋqe. Poli iqu kukŋuä yqänä tätqätaŋga, iqu hiqaqä
hämänä äwiqe, qua mäŋi äpäkŋgqe. Iŋganŋi qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae
äpäkoŋganŋgi äquŋguwi. 10 Poli iqu-pqe äpäwiqe, hikŋä iqueuä haqeqi äpäknäqe,
ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäuŋuä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä
häŋä-pmeqe, änänjqä.”
11 Iŋganŋi Poli iqu iquatä aŋgi äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä äŋguwi.
Buayä qäpu ämbiyi, iqu kukŋuä kuapänä inä ätukqe. Zä äyä veqaŋga, iqu
ävämakqe.
12 Hikŋä ique, häŋä yqänä etaŋgi, qu ätuma äwäpiyäŋga, äwqä haŋuä äwiŋgqe.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusiŋqä äukqeŋqä

13 Iqisaŋi ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, aŋä-himqä Asosi
iu ganä qe ätimäukque. Ii tiiŋi. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qaŋä äwätä, yimba iqisa
tkamäutŋqä äwiŋgqe.
14 Iqu äpätä aquvä mänaqiyqaŋga, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, aŋä-himqä
Mitilini iuŋqä äukqe.
15 Awiŋganŋi, iqiŋi ävämaŋi, qua Kiyosi iu qe ämäwqätäuani, awiŋga-mändaŋi, ne
äwaqe, aŋä-himqä Samosi iu iuäqämakque. Itaŋi hiunji huizi iqueŋi, ne aŋgumä
äwätanä, aŋä-himqä Miletusi iu iuäqämakque.
16 Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänäŋä qu ‘Pendikosiŋganjqä’
ätmiŋuwä iqueŋi, Jerusälemä iu hiŋuä qunätŋqä äwiŋgqe. Iiŋiŋqe, “Hea kuapänäŋi,
qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaniŋquä diŋqe, Epäsäsi iuŋi ämäwqätäuatuŋqueqä”
kŋuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutaŋä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqeŋqä

17 Ne aŋä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua
äpäpu, ique hiŋuä mäqumbŋqä diŋqe, kukŋuä Epäsäsi iuŋqä ändowatkqe.
18 Qu ae äyä timäuqaŋguwäŋga, iqu tiiŋä ätukqe.
“Nyi kiŋganäŋä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamäŋga suqä ii imäkmiŋqeŋqe,
hiqä-hiuäŋi näqŋqä eŋäuä.
19 Hea ique-iqueŋi, Israitqä iqua mändi äŋgittqiyanä-tpu itqätaŋgä, haŋä-iqä
ämetmä, kŋuä kuapänä äqiyätmä, ŋqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä
wäuŋuinä äyä imiŋqeqä.
20 Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä imiŋqeqä. Aquväqŋqä iuŋä-pqä, hiqä aŋä
hŋqunä-hŋqunäŋä iu-pqe, nyi kukŋuä äŋguänäŋä he yätamäkqä hiyqeŋqe, qäyunä
etmiŋqeqä.
21 Itaŋga hea ique-iqueŋi, Israitqä iquauŋä-pqä, itaŋga Grikä iquau-pqe, tiiŋi
inä äyä ätumiŋqeqä. ‘Ne suqä quvqetaŋi, Goti Hanjuwä Iquenyqä kŋuä
äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatuŋqueqä.’ Iiŋqe he
näqŋqä äyä etqäŋuwiqä” ätukqe.
22 “Itaŋga qätä nyipiyä! Täŋganŋi Dŋä Äŋguä Iqunä inyimäkqaŋgi, nyi
Jerusälemäŋqä umqä iqä. Iqiŋi suqä äki nyimeŋqutiyä? Nyi maqŋqeqä.
23 Näqŋqä tä qenyä eqänä. Dŋä Äŋguä Iqu, awi tiiŋä ändätŋqeqä. Nyi aŋä-himqä
eeqänäŋä iu qaŋä ikämqäŋganŋi, qu guä äpmuatenjiyäpu, haŋä-iqä dappnuwiqä.

24 Iŋäqe ŋqä häŋä-pmeqeŋqe, kŋuä mindqäŋqä itqäŋänä. Oeyä! Ŋqä änyiŋqe,
hänaqä ŋqä äwätŋqä iuŋqä änyinätaŋgi iu äwätmä, wäuŋuä Naqä Jisasi Iquesa
ämakqe, qäpunä imäkmqä itqäŋänä. Ŋqä wäuŋui, kukŋuä äŋguänäŋä Goti Hanjuwä
Iqu ämaqeuŋqä qeqä imäŋqä iuta hiŋgi vqeuŋqä awä tquämqeqä.
25 I etaŋgi qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä
awä äyä etmiŋqeqä. Iŋäqe täŋganı nyi tiiŋiŋqä näqŋqeqä. Qänakndanı, he
eeqänäŋuenä, nyaqä hipeŋui, hiŋuä maŋqäŋqä ipnuwiqä.
26-27 Iiŋqe nyi kukŋuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä eeqänäŋä
iuŋqe, awä etmqä diŋqä zä miqä etmiŋqä iunı, ämaqä hŋqu, hiyaqä awä iqisa qui
imäkŋgqä etaŋgutqe, ii ŋqä suqä quvqä manä.
28 He hiqä-hiuäŋi äŋguänä mimbiyä. Itaŋga qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä
häŋeqä iuta, mbqä itä aquvä ämaqäkqä eeqänäŋä iquauŋä-pqe äŋguänä inä mipiyä.
Qu sipsipqä eŋqä-paŋä etaŋgi, iquau mipŋqä diŋqe, Dŋä Äŋguä Iqu he atäuŋuä äyä
ekqeqä.
29 Nyi näqŋqeqä. Nyi eväma äumqäŋganı, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi
äpäpu, sipsipqä iquauŋi qui imäkqäpnuwiqä.
30 Itaŋga ämaqä hiqä-hiuätaŋä hŋqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä
hui, iquau qänaki äwivändqa upŋqe, kukŋuä quaŋgä tqupnuwiqä.
31 Iiŋiŋqe nyi imäkmiŋqä iunı, kŋui huätä mävquatämäuqä ipu, hea ique-
ique äŋguänäŋä miŋgpŋqä. Quväukuä hŋquaqui-hŋqueŋä iunı, nyi heatqäŋgatä,
hiunjiŋgatä, haŋuä mäwiqä itmä, ŋqä hiŋuitaŋi kŋuä äqiyätmä, he eeqänäŋi näqŋqä
äyä ämetquamiŋqeqä.
32 Täŋganı nyi heŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yäŋänäqŋqä
emäkqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imäŋqeta hiŋginäwa vqeŋqä
kukŋuä iqutäŋi, ii qäyunäŋiqä. Itaŋga qokä-apäkä, Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä iquauŋi,
Iqu nätmatqä äŋguänäŋi äväŋqiyä. Iŋi he-pqe nätmatqä iiŋi mapnuwä iiŋqe, ii
qäyunäŋiqä.
33 Ämaqä hŋqueqä mbqeŋqätä, gquä-pqeŋqätä, nyi hiŋuä aowi mäquŋquä
itŋqeqä.
34 Hiqä-hiuäŋi näqŋqeqä. Ŋqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätŋqeqä. Itaŋga
ämaqä nyitä anä pmetaŋguwä iquauŋä-pqe ämitŋqeqä.
35 Nyi wäuŋuä eeqänäŋä heyaqä awä iqi imiŋqe, äyä ämetquamiŋqeqä. Nyi ii
imiŋqä-paŋi, he-pqe wäuŋuä yäŋänäqŋqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamäkqä
miŋqä iqaŋguwä iquauŋi, yätamäkqä vqäpnä. Itaŋga Naqä Jisasi Iqu ätkqeŋqä kŋuä
indqäŋgpnä. Iqu tiiŋä äyä ätkqeqä. ‘Ämaqä nätmatqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe,
ämaqä nätmatqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iunı, ämäwqätäuniqeqä.’ ”
36 Poli iqu kukŋuä ii ae ätuäqe, iŋganı iqu iquatä qoŋä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä
Iquenyqä tääqä qe ätkqe.
37-38 Iqua kŋuä kuapänä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikuwi. Iŋganı
iqu iquauŋi, “Nyaqä hipeŋui, aŋgumä hiŋuä maŋqäŋqä ipnuwiqä” ätukqeŋqä, qu
eeqänäŋi huäqä kiiŋä äwuŋgqe. Iŋganı qu ique yimba iuŋqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätuŋqä ekqeŋqä

1 Iŋganı ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvätanä, jänä äwätanä,
qua Kosi iu ätimäukque. Itaŋi awiŋganı, qua Londesi iu ätimäuani, iqisaŋi aŋä-
himqä Pätala iuŋqä äukqe.
2 Pätala iunı, yimba hŋqu, qua Ponisiya iuŋqä wätŋqä iqaŋgi ämoqumueni, ne
yimba ique ätkamäutanä, iqiŋi ävämakque.

3 Ne äwani, qua Saplusi iqueŋi, hipa qunamäuqäŋgisanä äqunmäŋi, qua Siliya
iu ätimäutanä, aŋä-himqä Tayä iuŋi, yquayä ämaipŋqä iuäqämakque. 4 Iqiŋi
ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmamiŋuwä iquau
ämäqumueni, iquatä wikä hŋqu äpmakque. Ämaqä iquauŋi, Dŋä Äŋguä Iqu kŋuä
vqaŋgi, qu Poli iqueŋi, “Si Jerusälemäŋqä mäwqä isŋqeqä” ätumiŋuwi.
5 Ne aŋä-himqä iuŋi ävämetanä, qaŋä watuŋquä iqaŋgua, quuvqä heqiyqä iquatä,
ymeqä-apäkä iuatä aŋä-himqä iqueŋi yäpaqä mäŋgisa änäquatämäukuwi. Ne
äwani, eqä-pŋä maŋä iqiŋi, qoŋä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkque.
6 Iŋgaŋi ne, “Äquatnatuŋquä” ätuaqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, aŋämqä
uwqaŋgä, ne yimba iu äpaqukque.
7 Tayäŋi äväma äwani, aŋä-himqä Tolemesi iu ätimäukque. Iqiŋi, ne quuvqä
heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hŋqunä anä äpmakque.
8 Awiŋgaŋi ne äväma äwani, aŋä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqiŋi ne Pilipä
iqueqä aŋiuŋqä äwätanä, iqutä hiqaqä anä äwokque. Iqu kukŋuä äŋguä qokä-
äpäkiu awä ätuäkämiŋqä ique, itaŋga iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqäŋqä hiŋuiqänä
atäuŋuä ikuwä iutaŋä iquvi.*
9 Iqu iqueqä meqe, hŋquaqui-hŋquaquiyi. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä
Iqueqä kukŋui hiŋuä ätmiŋuwi.
10 Ne iqi hiunji hui ae pmetaŋgua, Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä hŋqu, qua Jutiya
yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique.
11 Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatŋä äququätänäqe,
tiiŋä ätkqe. “Dŋä Äŋguä Iqu tii ätqiyä. ‘Aquvä tqueqä kaniqueŋi, Israitqä iqua
Jerusälemä iuŋi, guä tii äkiqiyäuäpu, Israitqä iqua qäyä etaŋgi huiziquauä hipa iu
wipŋqäuä,’ ätqiyä” änatkqe.
12 I tqaŋgi äwiyaqe, nesä, qokä-apäkä aŋä iutaŋitä, Poli iqueŋi, “Si Jerusälemäŋqe,
mäwqä isŋqeqä” ämäutquŋgque.
13 Iŋgaŋi iqu kimaŋi, tiiŋä änatkqe. “He kŋuä äqiyäpu, äwqä haŋä-iqe ändapquwi,
ii suŋqäwä? Nyi guä äŋgiqiyäpŋqä diŋqe, kŋui iqunä mindqäŋqä iqä. Kŋui hŋqu
inänji. Nyi Jerusälemä iuŋi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diŋqe,
‘ŋŋqä’ ätqänä.”
14 Iqu yäŋä qäŋgaŋgi äqunani, ne aŋgumŋi mätquä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa
ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkque.
15 Hiunji hui ae äpäwqaŋga, ne Jerusälemäŋqä watuŋquä näwinyä imäknani,
ävämakque.
16 Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmamiŋuwä hŋqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä
iqueqä aŋiu pmetuŋque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutaŋä-
que, qäŋganäŋi quuvqä heqiyqä-qu äpmamiŋqe.

Poli iqutä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kukŋuä ätkuwiŋqä

17 Ne Jerusälemä timäuqaŋgua, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe inet-
makuwi.
18 Awiŋgaŋi, Poli iqu, Jemisi iqutä kukŋuä siyŋqä uwqaŋgi, ne-pqe anä äukqe.
Itaŋga quuvqä heqiyqeu miqä eeqänäŋä iqua-pqe, inä ätimäukuwi.
19 Iŋgaŋi Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätumiŋqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etaŋgi
huiziquauä awä iqisaŋi wäuŋuä itqätaŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋi, iiŋä-iiŋä
iwimäkätŋqeqä.”
20 Iqua iqueä kukŋui qätä ae äwipiyi, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä
ämamäupiyi, Poli iqueŋi tiiŋä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si näqŋqeqä. Israitqä

* **21:8** Wäuŋuiŋqä 6:1-6 † **21:10** Wäuŋuiŋqä 11:28

kuapänäŋä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwiqä. Eeqänäŋä iqua, kukŋuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iuŋi, a yäŋänäqŋqä äqätäuŋuwiqä.
21 Itaŋga iqua sinyqe, qätä tiiŋä äwiyätqäŋuwiqä. Israitqätaŋä, ämaqä huiz-iquauqä awä iqi äpmeŋuwä iquauŋi, si tii äyä ätuäkitqäŋiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquauŋi, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iuŋi, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqäŋiqä.
22 Sinyqe, ‘Iqu ae äpqeqä’ qätä äwiyäpiyäŋgaŋi, yeeqä miqä ipŋqäuä. Iiŋqe ne äänä imäkatuŋquäwä?
23 Si tiiŋä imäktŋqe, äneŋgiyä. Ämaqä nesaŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iqua, qu kukŋuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqi ekuwi, äwinä.
24 Ämaqä iquauŋi si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, kiyä maeqä pmapŋqe, suqä qäyunäŋinä imäkpŋqä äneŋgiyä. Itaŋga huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbŋqe, si quwqä hiqäva-imäkqeŋqä mbqä isŋqä äneŋgiyä. Si iiŋä imäkqaŋgtqe, ämaqä eeqänäŋä iqua, kukŋuä quvqä sinyqä äwiyquwiŋqe, näqŋqä tiiŋä hipŋqäuä. ‘Ii, kukŋuä quaŋgiqä.’ Itaŋga sinyqe, näqŋqä tiiŋä inä hipŋqäuä, ‘Iqu suqeuŋi, qänaknä iqä-queqä.’
25 Itaŋga Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi quuvqä eqiyätqäŋuwä iquauŋi, ne pipa iuŋi, kukŋuä tiiŋi ae äyä äqiyätanä äwikqueqä.‡ ‘Ämaqä hŋqu naŋuä ämetä, goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu maŋqä ipnuwäŋqätä, naŋuä häŋeqä yqänäŋä-täŋi maŋqä ipnuwäŋqätä, naŋuä ämaqä hiiŋuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqä di-pqe maŋqä ipnuwäŋqätä, itaŋga suqä qokäŋqä apäkäŋqä iqe, mimäkqä pa iqäpŋqeqä’ äqäkqueqä” ätukuwi.
26 Awiŋgaŋi iqu ämaqä iquaqui-iquaqui itmetä, iqutä, qutä, kiyä maeqä pmapŋqä diŋqä, suqä qäyunä imäkkqe. Iŋgaŋi iqu hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä yäŋgisa äpeyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunji äsqueŋi kiyä maeqä äŋguänäŋä äpmapu, hiqäva hŋqunä-hŋqunä imäkpnuwäŋqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä aŋiu, Poli ique guä äkiqiyäukuwiŋqä

27 Hiunji 7 päwätŋqä iqaŋga, Poli iqu, hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä yäŋgisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutaŋä hŋqua, iqu iqi pmetaŋgi hiŋuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätŋqä imäkpŋqä diŋqä, tääqä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukuwi.
28 “He Israitqä iquenyä, yätamäkqä nepiyä! Ämaqä aŋä-himqä eeqänäŋä iu ätuäkitä, neyaqä ämaqä iquautä, kukŋuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä aŋä täu-pqe, mändi äkittqiyäkitŋqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itaŋga täŋgaŋi iqu tiiŋä-pqe äyä imäkqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iqune qäyä etaŋgi huizi iquauŋi, hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpä täŋgisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqe, aŋi Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etaŋgi, Iqueqä hiŋuä iqiŋi kiyä mätqä imäkqiyä” ätukuwi.
29 Qu kukŋuä iiŋi, tiiŋiŋqä ätukuwi. Kiŋganäŋi Poli iqutä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi iutaŋä iqutä, hiqäva-imäkqä aŋä yäpaqäŋgisa ikitqätaŋginyä äquŋguwi. Itaŋga qu, Poli iqu aŋä täknä yäpä yäŋgisa äqumbiyäŋgaŋi, “Iqu Tropimusi iqueŋi, täknä yäpä täŋgisaŋqä qäsä ätuma äyapqiyä” tpu ipu, e ätukuwi.
30 Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänäŋä iqua, kukŋuä iiŋqä qätä äwipiyi, qu tnäŋä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkqä aŋä täknä yäpaqä iŋgisa eyqiyäma äukuwi. Iŋgaŋi qu maqänäŋi, täknä hävqe qŋqaŋä qe ämäyekuwi.
31-32 Qu Poli ique äpäkpŋqä itqätaŋguwäŋgaŋi, mäkä-iqä Romä iutaŋä iquau miqä naqä iqu, “Jerusälemä pmeqä eeqänäŋä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hiŋgi äunätqäŋäuä” tqaŋgä äwiyäqe, maqänäŋi iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä

‡ **21:25** Wäuŋuiŋqä 15:29

iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetaŋguwä iqinyqä tnäŋä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepqaŋgä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkmiŋuwi ävquatämäukuwi.

33 Iŋganı mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hŋquaqutä guä kiqiyäupŋqä ätukqe. Iŋganı iqu qokä-apäkä iquauŋı, yatŋqä ävätä, “Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe.

34 Iŋäqe, iqua kuapänä epu, maŋä näŋi-mäŋisa yäŋänäqŋqä tätqätaŋguwitaŋı, iqu kukŋuä quati qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä aŋä yäŋänäqŋqä iuŋqä ätuma upŋqä ätukqe.

35-36 Ique ätuma wätqätaŋguwäŋga, qokä-apäkä iqua qänaki äwivändäpu maŋä yäŋänäqŋqä, “Iqueŋı pizqä päkpiyä!” ätmiŋuwi. Itaŋga iqua aŋä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkpŋqä etaŋgi, iqua iqueŋı haqeqä a äqätqa ekuwi.

37 Mäkä-iqä iqua ique aŋä iuŋqä ätuma upŋqä iqaŋga, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä aŋä-kukŋuä ätätä, “Nyi kukŋuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimaŋı, “Si Grikä iquauä kukŋui äänä dtŋqäwä?” ätukqe.

38 “Si qua Isipätaŋä iqukiyi. Hiŋuiqänäŋı gapmanqä iquauŋı, mäkäŋqä ävauqumuatätnä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyuŋitä päsqaŋguwä iquauŋı, aŋä avqŋqä yeŋuä iuŋqä ätuma äuminä iqukiyqä, kŋuä änyiyqiyä” ätukqe.

39 Iŋganı Poli iqu, tiiŋä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqunä, aŋä-himqä Tasusi iutaŋä, qua Silisiya iutaŋä iqunjqä. Nyaqä aŋä-himqe, yoqä naqä qoŋqä aŋiqä. Nyi ämaqä tquau kukŋuä tumqä, hiŋuinä ŋqänyä” ätukqe.

40 Mäkä-iqeu miqä naqä iqu ‘ŋŋqä’ tquaŋga, Poli iqu aŋä yakä iu pämä ätqäuqe, ämaqä kukŋuä matqä ipŋqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu kukŋuä matqä pmetaŋguwäŋga, iqu iquauqä aŋä-kukŋuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuäŋqä ätukqeŋqä

1 “Tatqä-guäka iquendä, apiqukuendä, nyi suqä quvqä mimäkqä itŋqä iiŋqe, awä hitqaŋgmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe.

2 Qu Poli iqu, iquauqä aŋä-kukŋuä iunä tqaŋgi äwipiyäŋganı, kukŋuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Iŋganı iqu tii ätukqe.

3 “Nyi Israitqä iqunjqä. Ŋqä nipai, qua Silisiya iu, aŋä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Iŋäqe nyi naqe, aŋä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänäŋiŋqä näqŋqä himqe, Gämeliyoli iqu äŋguänä ämändquakqeqä. Itaŋga he täŋga tä imäkätqäŋuwä-pa, nyi-pqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyäŋqä iunä imäkqämqä yäŋä äqänätŋqeqä.

4 Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätaŋguwä iqua äpäkombŋqä diŋqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä aŋä iu äyä äpmuatemiŋqeqä.

5 Nyi suqä ii imäkmiŋqeŋqe, hiqäva-imäkqä naqä iqutä, Israitqeu miqä naqä eeqänäŋä iquatä, qu iiŋqe näqŋqä eäŋuwä-qae, he awä hitpŋqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqŋqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Iŋganı ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätaŋguwä iquauŋı, guä äkiqiyäutmä, haŋä-iqä mapŋqänä iqisa ätuma quvepmqä diŋqe, nyi täqiŋı ävämakqeqä” ätukqe.

6 “Hiunji quemisqä hiätŋqäqiŋı, nyi qaŋä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätaŋganı, maqänäŋı qäukuä haqä yätutaŋı, we-huŋqä naqänäŋä hŋqu nyuauä eŋqä-paŋı qe änyimakqeqä.

7 Änyimeqaŋganı, nyi qua iqi äpäknmä witaŋga, Ämaqä Hŋqueqä maŋitaŋı, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi suŋqä qui nyimäkätqäŋinyä?’ dqaŋgi äwikqeqä.

8 Iiŋä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimaŋi, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätaŋä
Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäŋi, ii Nyinjqä’ ändkqeqä.
9 Ämaqä nyitä anä äumiŋquä iqua, qu we-huŋqe äqumbiyä-qe, kukŋuä dqaŋgqä
Iqueqä maŋi, qätä mäwiyqä ikuwiqä.
10 Iŋgaŋi nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tquaŋga, Naqä Iqu tiiŋä qe
ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätnä, Dämaskasi iu yäpä yäŋgisa huizä. Iqiŋi ämaqä hŋqu,
wäuŋuä eeqänäŋi Nyi sinyqä äteqeuŋqe, si ktqoŋqä,’ ändkqeqä.
11 We-huŋqä naqänäŋä Iquesaŋi, nyaqä hiŋui hea inuwimäkqaŋgqeŋqe,
ämaqä nyitä anä äumiŋquä iqua, nyi a ämanjqäŋga äwäpu, Dämaskasi iu
äŋquatämäukuwiqä” ätukqe.
12 “Ämaqä hŋqu, Dämaskasi iu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu
Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kukŋuä-suqä iuŋi qänaknä iqä-quvi.
Iquenyqe, Israitqä aŋä-himqä iu äpmamiŋuwä iqua, ‘Ämaqä äŋguänäŋä-queqä’
ätmiŋuwi.
13 Iqu äpäqe, nyi-täŋä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hiŋui,
aŋgumä äŋguä qändŋqinyä,’ ändkqeqä. Qäŋgaŋi hiŋuä äqänätmä, nyi ique hiŋuä
äquŋgqeqä.
14 Iŋgaŋi iqu tiiŋä ändkqeqä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä
ätekikqeqä. Si Iqueqä äwiŋqä iuŋqänä näqŋqä eätnä, Ämaqä suqä jänäŋi imäkätŋqä
Ique hiŋuä qunätnä, kukŋui, Iqueqä-kiuä tqaŋgutqä iunä, qätä wisŋqä ätekikqeqä’
ändkqeqä.
15 ‘Ii tiinjqä. Nätmatqä si hiŋuä äqunätnä qätä äwiyätŋi, qokä-apäkä eeqänäŋä
iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätŋäŋqä hitaŋgiyqä.
16 Iŋä etaŋgi si squeŋqä hiŋuä äqännä, pmatŋqäwä? Si ävauätnä asŋä matŋqeqä.
Si Iqueqä yoqä tqaŋgti, Iqu asŋä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutŋqeqä,’
ändkqeqä” ätukqe.
17 “Qänakndaŋi nyi, Jerusälemä iuŋqä aŋgumä äyapätmäŋgaŋi, hiqäva-imäkqä
aŋä yäpä iŋgisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamäŋgaŋi, nyi wätqä eŋqä-pa ae
äquŋgqeqä.
18 Nyi Naqä Ique hiŋuä quŋgaŋga, Iqu tiiŋä ändkqeqä. ‘Si täqiŋi, Nyinyqä
awä tquaŋgtqe, qu qätä makiyqä ipŋqä iquwä-qae, si Jerusälemä täuŋi maqänä
ävämatŋqeqä,’ ändkqeqä.
19 Kimaŋi nyi tii ätukqeqä. ‘Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqŋqeqä. Nyi aŋä
aquväqŋqeuŋqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätaŋguwä iquauŋi, guä
äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkmiŋqeŋqe, qu näqŋqä eŋäuä.
20 Itaŋga qu Stipenä, Sinyqä awä ätmiŋqä ique, pizqä päsqaŋguwäŋga, nyi
“äŋguiqä” ätätmä qäqiqi ätqäumä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämimiŋqeŋqä-pqe,
qu näqŋqä eŋäuä’ ätukqeqä.
21 Iŋgaŋi Naqä Iqu, nyi tiiŋä ändkqeqä. ‘Si äutŋqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi
huizi, kiŋä nämä pmetaŋguwä iquauŋqä kndowatmqänä’ ändkqeqä” ätukqe.

Poli iqutä, mäkä-iqeu miqä naqä iqutä, kukŋuä ätkiyiŋqä

22 Ämaqä iqua, Poli iqueqä kukŋui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquauŋqä
tqaŋgqeŋqä mäwiŋqä iqaŋgi, maŋä tnäŋä ätäpu, “Pizqä päkpiyä! Ämaqä tqu, qua
täuŋi mäpmeqä yätŋqeqä” ätkuwi.
23 E ätpiyi, maŋä hiŋgänäwa ätäpu, iquauqä gquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua
hinyaŋä äuaquvämäukuwi.
24 Iiŋä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquauŋi tiiŋä ätukqe.
“He iqueŋi, aŋä yäŋänäqŋqä iuŋqä ätuma upiyä! Iqiŋi, he hiqoki, iqu, ‘Nyi suqä iiŋä-
iiŋä imäkätŋqeqä’ ätätä awä natätŋqänä, täua täwipiyä!” Qokä-apäkä iqua äwqä

tnäŋä imbu, Poli iquenyqä maŋä tnäŋä tqaŋguwiŋqä näqŋqä äŋguänä metŋqä, ii ätukqe.
25 Itaŋga qu hiqokä täua täwipŋqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiqiye-qaŋguwäŋga, iquauqä ämiqä yäpä iqiŋä iqu qäqiqi tqäuätaŋga, Poli iqu iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Suqe, tiiŋä ätnä äwinä. Ämaqä hŋqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witaŋgutqe, qu iqueŋi, ‘suqä quvqä-täŋutiyä’ tpu, hiŋuä qumbŋqe, kukŋuä ganä mitpŋqeqä. Iŋi täŋganı he nyi ämbäkpŋqä iquwi, änääŋäŋqäwä?” ätukqe.
26 Mäkä-iqeu miqä yäpä iqiŋä iqu, iiŋä äyä tqaŋgi äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueŋi, tiiŋä qe ätukqe. “Si äänä imäktŋqäwä? Ämaqä tqu, Romä iutaŋä-queqä.”
27 Itaŋga ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutaŋä iqukitanä?” ätukqe. Iŋi Poli iqu, “Auqä” ätukqe.
28 Itaŋga, ämiqä naqä iqu, “Ŋqä yoqe, pipa Romä iu qäpŋqä, nyi mbqä naqä äwikqeqä” tquaŋga, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninyquaŋga, nyi ämaqä Romä iutaŋä-qunä äyä ekqeqä” ätukqe.
29 Mäkä-iqä, ique yatŋqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu imiŋuwä iqua, iqu e tqaŋgi äwipiyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itaŋga iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ŋueqä” näqŋqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiqiyäupŋqä ätukqeuta, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukŋuä ätukqeŋqä

30 Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätŋqä iqueqä” ätukuwiŋqä näqŋqä äŋguänä metŋqä äwiŋgqe. Iŋi awiŋganı, iqu Poli iqueŋi, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueŋi ätuma, iquauqä hiŋuä iqi pämä ätqätekqe.

23

1 Itaŋga Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hiŋuä iqi, hiŋuä jänä äqunä ätqäuä ätukqe. “Ŋqä nyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä ŋqänätaŋgi, iqa äpqinjaqänmi, hea täŋga täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itŋqä etaŋgi, womba miqä itqäŋänä” ätukqe.
2 Iqu iiŋä tquaŋga, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-täŋä qäqiqi pämä tqäutaŋguwä iquauŋi, “He maŋä iu päkpiyä!” ätukqe.
3 Itaŋi Poli iqu iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Si häuiqä a kukuiŋuä qu qua qäpaiqä haqeqä äqiyäqisätqäŋuwä-paŋä iiŋukui etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsäŋqiyä. Si kŋui, ‘Nyi kukŋuä-suqä iuŋi qänaknä iqunjqae, ique kukŋuä mitmqeqä’ kŋuä indqänätnä, täqi äyä äpmeŋinyä. Iŋäqe, qu nyi ämbäkpŋqä täkqä ätuŋi, ii si kukŋuä-suqä iuŋi hŋgisanä inä inyä” ätukqe.
4 Ämaqä qäqiqi pämä ätqäumiŋuwä iqua, qu kukŋuä ii qätä äwipiyi, yatŋqä tiiŋä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqueŋi, kukŋuä quvqä ätuŋi, änääŋäŋqäwä?” ätukuwi.
5 Kimaŋi Poli iqu iquauŋi, tiiŋä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqeŋqe, nyi maqŋqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, ‘*Ämaqä ämeyätŋqä hŋquenyqe, kukŋuä quvqä matqä pambiyä,*’ äyä äqänänä” ätukqe.*
6 Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hŋquaqu qoŋqä iquautaŋä iquayi. Hŋqua, Satyusi iqua hitaŋga, hŋqua, Parisi iquai. Poli iqu iiŋqä näqŋqä eä, maŋä tiiŋä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutaŋä iqunä eämä, qutä anä ätqäuŋänä. Nyaqä kŋui, tiiŋä indqänäŋänä. ‘Ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua aŋgumä vaupnuwiqä.’ Nyi kŋuä iiŋä indqänätŋqetaŋi, täqi täsä ätqäuŋänä” ätukqe.

---

* **23:5** Aŋgumä Itmakqä 22:28

7 Poli iqu kukŋuä iiŋä tqaŋgaŋi, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kukŋuä mäkä
äumbiyitaŋi, awä qe iwäsäŋguwi.
8 Kukŋuä mäkä äuŋguwi, kiqä quati tiiŋi. Satyusi iqua, kŋuä tiiŋä indqänmiŋuwi.
“Ämaqä ae äpäkombqä iqua, aŋgumä mävauqä ipŋqäuä. Itaŋga eŋätqä itä, dŋä itä,
mäpmetqänä, oeyä.” Iŋäqe, Parisi iqua nätmatqä iiŋä iquauŋqe, “naqä-qakuiqä”
kŋuä indqänmiŋuwi.
9 Itaŋga qu maŋä yäŋänäqŋqä ätpiyi, Parisi iutaŋä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä
hŋqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukuwi. “Ämaqä
tqueqä suqä quvqe, hma etaŋgi äqunäŋunä. Iqueŋi, dŋä hŋqu ätqutiyä, ä eŋätqä
hŋqu ätqutiyä? Ne maqŋqeqä.”
10 Iŋgaŋi mäkä-iqeu miqä naqä iqu, quwqä kukŋui mäkä eŋqä-pa huŋgaŋguwä
di naqänäŋä äyä timäuqaŋgi äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui
imäkpŋqä iiŋqe, zä kiiŋä äwiŋgqe. Iutaŋi, iqueqä mäkä-iqä iquau tiiŋä ätukqe.
“He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä aŋä yäŋänäqŋqä iuŋqä ätuma
upiyä!”
11 Heatqä iqueŋi, Naqä Iqu, Poli iqu-täŋä qäqiqi pämä ätqäuä, tiiŋä ätukqe.
“Si zä miqä itnä, pämä yäŋänäqŋqä tqävä! Si Nyaqä kukŋui, Jerusälemä iu
awä yäŋänäqŋqä ätätqäŋä-pa, aŋä-himqä Romä iuŋä-pqe awä asä inä ttŋäŋqeqä”
ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiŋqä

12 Itaŋga ziŋuitäŋi, Israitqä hŋqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkpŋqä kukŋuä
naqä-hŋqunä imäkkuwi. Iŋgaŋi iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukŋuä yäŋänäqŋqä
tiiŋä hŋqu, guä ämäsäupu ekuwi. “Ne iqueŋi pizqä äpäsätaqäŋgaŋqä, buayätä eqätä
maŋqä yatuŋqueqä” ätŋguwi.
13 Ämaqä kukŋuä ii imäkkuwä iqua, kuapänäŋä eä, 40 qe ämäwqätäukqe.
14 Iŋgaŋi, iqua äupiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, ämaqeu miqä naqä iquautäŋi,
tiiŋä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä hŋqu ätätanä
eququeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqäŋgaŋqä, ymisaŋä maŋqä yatuŋqueqä.’
15 Iiniŋqe hesä, ämaqä mipŋqä aquvä äqänätqäŋuwä huizi iquatä, kukŋuä
ändowatäpu, mäkä-iqeu miqä naqä iqueŋi, quaŋgä tiiŋä tupŋqäuä. ‘Ne Poli
ique yatŋqä ävätanä, iqueqä kukŋuä quatiŋqä näqŋqä metuŋquä iiŋqe, si nenyqä
ätuma biyä.’ Iŋi he iiŋä imäkqaŋgpqe, iqu emamätä pätqätaŋga, ne iqueŋi
äpäsatuŋquänänyä” ätukuwi.
16 Iŋäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikŋiqu, iiŋä imäkpŋqä tqaŋgä äwiyäqe, iqu äwäqe,
mäkä-iqä iquauqä aŋä yäŋänäqŋqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe.
17 Iŋgaŋi Poli iqu mäkä-iqeu miqä yäpä iqiŋä hŋque tääqä ätuätumetä, tiiŋä
ätukqe. “Hikŋä tqu, kukŋuä-täŋä-qu etaŋgi, hiqä naqä iquenyqä ätuma utŋqeqä”
ätukqe.
18 Iiŋä etaŋgi iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueŋi, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä,
guä äkiqiyäuquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqaŋgi, nyi hikŋä tque ätuma
äquvepqänä. Iqu si kukŋuä hui ktätŋqäuä” ätukqe.
19 Iŋgaŋi ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqe, maŋitä ätuma äwäqe,
iquaquvqä-qeuänä ätqäunyä, yatŋqä ävätä, “Si kukŋuä äkitaŋi dtŋqäwä?” ätukqe.
20 Iŋi hikŋä iqu tiiŋä ätukqe. “Israitqä iqua yatŋqä kipŋqe, kukŋuä naqä-
hŋqunä ae imäkquwiqä. Awiŋgaŋi si Poli ique, iquauqä ämaqä mipŋqä aquvä
äqänätqäŋuwä iquauŋqä ätuma wätŋqä diŋqä yatŋqä kipŋqäuä. Iŋgaŋi qu
quaŋgä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatŋqä ävätanä, iqueqä kukŋuä quatiŋqä näqŋqä
metuŋqueqä’ ktpŋqäuä” ätukqe.

21 “Iŋäqe si iquauqä kukŋui qätä mäwiyqä panä. Iquautaŋä kuapänäŋä, 40
ämäwqätäuquwä iqua, ‘Ne iqueŋi pizqä äpäsätaqäŋgaŋqä, buayä eqä maŋqä
yatuŋqueqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukŋuä yäŋänäqŋqä ii, guä ämäsäupu
equwiqä. Si ätuma wiqaŋga, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpŋqäuä. Iŋi
si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tquaŋgtqeŋqä, hiŋuä äqämbu äpmeŋäuä” ätukqe.
22 I tquaŋga, ämiqä naqä iqu, hikŋä ique, “Si kukŋuä ii ändŋiŋqe, awä matqä panä”
yäŋänäqŋqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iqueŋqä ändowatkuwiŋqä

23 Hikŋä ique ändowatäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqiŋä
iquautaŋä hŋquaqui tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä,
mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itaŋga mäkä-iqä zi quäuqä-täŋä 200 iquautä
itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iuŋi, Sisariya buŋqä wäpŋqeqä.
24 He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyä imäkäpu, iqu qui mimäkŋqä yätŋqänä, neqä
ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä äŋguänä ätuma wäpiyä” ätukqe.
25 Iŋgaŋi iqu pipa hui tiiŋä ätätä äqäkqe.
26 “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukiŋqä
äväwqatqänä. Yoqä naqä qoŋqä iquki, hiunjiŋganjqä.
27 Ämaqä tqueŋi, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpŋqä iqaŋguwäŋga, nyi,
‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä äwinä’ tqaŋgä äwimi, nyitä, ŋqä mäkä-iqä
iquatä äwätanä, iquauqä hipa iuta itmequeqä.
28 ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqaŋgi ätqäpiyä’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä
ämaqä mipŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquauqä hiŋuä iqi ätqäteqeqä.
29 Nyi iquau yatŋqä vqaŋga, iqua iquauqä kukŋuä-suqä iutaŋiŋqä awä
ändquwiqä. Iŋäqe, suqä iqu imäkqaŋgqeŋqä ätätqäŋuwi, ne ique pizqä
päsqäŋqätä, ä guä pmuateqäŋqätä, hmanjqä.
30 Iŋi täŋgaŋi, qu ique päkpŋqä kukŋuä zä imäkätqätaŋgä qätä äwimi, nyi
ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itaŋga ämaqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’
tqaŋguwä iquauŋi, qu tqä hiŋuä iqiŋi ique kukŋuä mitpŋqä ätquäqeqä,” ätätä
äqäkqe.
31 Itaŋi mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä maŋiu qätä äwipiyi, qänaknä ipu,
heatqä iqueŋi, Poli ique ätuma, aŋä-himqä Andipatrisi buŋqä äwäkuwi. 32 Awiŋgaŋi,
mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueŋi aŋä-himqä Sisariya iuŋqä ätuma
wiqaŋguwäŋga, mäkä-iqä huiziqua iquauqä aŋä Jerusälemäŋqä aŋgumä ekuwi.
33 Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä
iqueŋi, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hiŋuä iqi ätqätekuwi.
34 Iŋgaŋi ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueŋi yatŋqä tiiŋä äwikqe. “Si
qua äkitaŋukikä?” Yatŋqä i vqaŋga Poli iqu kimaŋi, “Nyi qua Silisiyataŋä iqunjqä”
ätukqe.
35 Iiŋä äwiyäqe, iqu tiiŋä ätukqe. “Ämaqä si kukŋuä mikitpŋqä iquwä iqua
ätimäuqaŋguwäŋga, kukŋuä tqaŋgtqe, iŋganä qätä kimqänä.” Iiŋä ätuäqetaŋi, Poli
iquenyqä, “He aŋä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqä iu pmuatepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hiŋuä iqi, kukŋuä ämitkuwiŋqä

1 Hiunji hipa hŋginj ae äpäwqaŋgaŋi, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, aŋä-himqä
Sisariya iuŋqä äquveqäkqe. Iqutäŋi, Israitqeu miqä hŋquatä, ämaqä Romä pmeqä
iquauä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä hŋqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe,
Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kukŋuä
mitpŋqä iuŋqä awä näwe ätukuwi.

2 Iŋganj ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqaŋga, Tetulusi iqu iquenyqä
kukŋuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyä,
si yätamäkqä äŋguänäŋä äneyätnä, ämineyätqätaŋgnä, mäkä mauŋqä äŋguänä
äyä äpmeŋunä. Nätmatqä äŋguänä mäwiqä imiŋqe, täŋganj si kŋuä äŋguänä
indqänätnä suqä häŋi maeqaŋgnä, eeqänäŋi äŋguänä äyä äwinä.
3 Ne iiŋä äqunätaqäŋganj, neyaqä äwqe äŋguänä änenyätŋqeqä. Iiŋqe ne siŋi
äŋguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe.
4 “Si wäuŋuä hui-pqe inä imäktŋqä etaŋgi, nyi sitä äpakä matqäuqä imqä itmä,
yatŋqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kukŋuä wäŋqä hmbu qätä
neyä.
5 Ne ämaqä tqueŋi, hiŋuä tiiŋä äqunäŋunä. Iqu ämaqä mäkäŋqä itä äkasuwä
tqä-queqä. Iquesaŋi, Israitqä qua eeqänäŋä iutaŋä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä
äyä äunätqäŋäuä. Itaŋga ämaqä, Jisasi Nasäretqätaŋä Iquenyqä qänaknä itqäŋuwä
iquauŋqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqäŋuwiqä. Ämaqä tqu, iquauqä ämiqä naqä
iquautaŋä hŋqueqä.
6-8 Iqu hiqäva-imäkqä aŋi, kiyä mätqä imäkätŋqä iqaŋgi, ne ique a äkiqätqueqä.*
I etaŋgi ne ique kukŋuä ämitqueŋqä näqŋqä matŋqeŋqe, si tqä-täuä ique yatŋqä
ävätnä, iqueqä maŋiutaŋi, nätmatqä eeqänäŋiŋqä qätä wisŋqinyä” ätukqe.
9 Iŋganj Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukŋui yäŋänäqŋqä imäkäpu, “Kukŋuä
eeqänäŋä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.
10 Qu iiŋä tquaŋguwäŋga, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukŋuä tätŋqä, hipa ämeŋä
ämikqe. Iiŋä iqaŋga, Poli iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Quväukuä kuapänäŋä iuŋi, si
ämaqä qua täu äpmeŋuwä iquau iwäsäutqäŋä iiŋqe, nyi näqŋqä eämä, nyaqä äwqe
äŋguänäŋä nyiŋganj, nyi saqä hiŋuä iqisa, ämaqä kukŋuä mindqaŋguwä iquauŋqä,
kimaŋi ktmqeqä.
11 Si yatŋqä tiiŋä imatŋqeqä. Täŋga qäŋga hiunji 12 ae äpäwqaŋga, nyi
Jerusälemäŋqe, Goti Hanjuwä Ique qoŋä äwoktäutmä, Iqueqä yoqä haqeqä
mamäumqä äyä äyqäqeqä.
12 Iŋganj hiqäva-imäkqä aŋä takŋä yäpä yäŋgisatä, aŋä aquväqŋqeutä, ä aŋä
ququawä iutatäŋi, nyitä, ämaqä hŋqutä, kukŋuä mäkä äunäta, mäkä vauqumu-
atqaŋgqe, hiŋuä maŋqäŋqä äyä itqäŋuwiqä.
13 Iŋi kukŋuä nyi täŋga ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipŋqäuä” ätukqe.
14 “Kukŋuä naqä-qakui, awä tii ktmqeqä. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä
iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä
ävauqumuatätŋqeqä. Nyi kukŋuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä
ituŋquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitaŋuaeqä’ ätätqäŋuwiqä. Iŋäqe nyi kukŋuä-suqä
Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä iqua ätäpu ekuwitäŋi, eeqänäŋä
iiŋqe nyi quuvqä eqiyätqäŋänä.
15 Itaŋga ämaqä suqä jänänäŋä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae
äpäkoŋguwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu aŋgumä ävauqumuatäniqä diŋqe, nyi kŋuä
yäŋänäqŋqä äwimä, hiŋuä äqänmä äpmeŋänä. Itaŋgi ämaqä nyi kukŋuä
ämindquwä tqua-pqe, asä iiŋiŋqeqä.
16 Iiŋiŋqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hiŋuä iqiŋi, nyi ämaqä
jänäŋunä himqä diŋqe yäŋä äqänätqäŋänä” ätukqe.

---

* **24:6-8** Täŋganj ämaqä näqŋqä-täŋä hŋqua, kŋuä tiiŋä äyä indqänätqäŋäuä. Täqiŋi Lukä iqu kukŋuä huizi inä äqäkqe. Kukŋuä ii, tiiŋiqä. “Ne neyaqä suqetanä kukŋuä mitanätanä iqaŋgua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iqutä, iqueqä ämaqä hŋquatä, änemapiyi, yäŋänäqŋqä änavqutäupu, neyaqä hipa iuta ämänätauquwiqä. Itaŋi Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tque kukŋuä mitpŋqä iqua, si äkimepu tqä hiŋuä iqisa mitpŋqeqä’ ätqeqä.”

17 “Nyi aŋä huizi iuŋi, quväukuä hui ae äpmamitaŋi, Israitqä Jerusälemä iu
äpmeŋuwä iquauŋqä aŋgumä äyä äpqeqä. Ämaqä nätmatqäŋqä äwa iqaŋguwä
iquau yätamäkqeŋqä mbqä-sua äma äpätmä, itaŋga hiqäva imäkätmä Goti Ique
wimqä äyä äpqeqä.
18 Nyi suqä qäyunäŋä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi kiyä
mamätqä äpmamäŋgaŋi, hiqäva-imäkqä aŋä iu hiqäva imäkmätmä itqätaŋga, qu
änyimepu hiŋuä äŋqäŋguwiqä. Qu hiŋuä i äŋqämbiyäŋgaŋi, ämaqä kuapänäŋi
nyitä anä mäpmeqä ipu, hoaqä maqŋqä ikqeqä. Oeyä.
19 Iŋgaŋi Israitqä qua Eesiya iutaŋä hŋquanä, a iŋganä äŋgiqätkuwiqä. Iŋi ämaqä
iqua nyinyqä kukŋuä-täŋä epu imäkqäpi, quwqä-quwä nyi kukŋuä mindpŋqe, saqä
hiŋuä täqi matqäuqe, suŋqäwä?
20 Iqua hma etaŋgutqe, täqi ätqäuäŋuwä tqua, nyi Israitqeu miqä iquauqä
aquväqŋqä hiŋuä iqi tqäuätaŋga, nyaqä suqä quvqeŋqä qävqä itqäŋuwiŋqe, awä
ktpŋqeqä.
21 Nyi iquauqä awä iqiŋi pämä ätqäumä kukŋuä ätuätmäŋgaŋi, maŋä yäŋänäqŋqä
tiiŋä ätqueqä. ‘Ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua, aŋgumä ävaupnuwä iuŋqe, nyi quuvqä
eqiyätqäŋänä.’ Qu kukŋuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kukŋuä mindpŋqä sä
ändma äpqäuä” ätukqe.
22 Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä
heqiyqeŋqätä, suqeŋqätä, Peliksi iqu näqŋqä äŋguänäŋä ae ekqe. Iiŋiŋqe Poli iqu
kukŋuä ae äyä tqaŋga, iqu Israitqä iquau tiiŋä ätukqe. “Nyi heyaqä kukŋui qŋqaŋä
hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepqaŋgaŋi, nyi hiyaqä kukŋui, jänä
iŋga emäkiyqämqä” ätukqe.
23 Itaŋi iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiiŋä ätukqe. “Poli iqueŋi guä kiqiyäueqä
aŋä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyämaqä iqua, ique yätamäkqä wipŋqä,
si pmua mimäkqä pa, hiŋuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä aŋiu äpme, Peliksi iqutä kukŋuä ätmiŋiyiŋqä

24 Hiunji hui ae äpäwqaŋgaŋi, Peliksi iqutä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiyi.
Drusilai, Israitqä iutaŋiyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqaŋga, iqu Kraisi
Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqeŋqä tqaŋgi äwikiyi.
25 Iŋgaŋi Poli iqu kukŋui, suqä jänänäŋiuŋqätä, äwqä äwivauqaŋgqä
iunä mimäkqä iuŋqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndaŋi eeqänäŋune kukŋuä
minetäniqeŋqätä ätukqe. Poli iqu iiŋä tquaŋgi, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä
itä tii ätukqe. “Si äutŋqeqä. Qänakndaŋi, nyi hea hui eätmä, tääqä aŋgumä
ktätmeqämqä.”
26 Peliksi iqu nätmatqä huiŋqä-pqe hiŋuä inä äqunä äpmamiŋqe. Iqu kŋui, “Nyi
Poli ique hiŋuinä qunäwatmqeŋqä, iqu mbqä hui dapätŋqätiyä?” indqänätä, hea
kuapänäŋä iuŋi, ique tääqä ätuätumetä, iqutä kukŋuä anä ätmiŋiyi.
27 Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätŋqä diŋqe, Poli ique guä kiqiyäueqä
aŋä iuŋi hiŋuinä äquŋgqe. Itaŋga, quväukuä hŋquaqu päwqaŋgaŋi, Posiyusi
Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tŋäŋqä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋqä änyiŋgiyä” ätukqeŋqä

1 Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kiŋganäŋä-qu äpmakqä iuŋi, hiunji hŋquaqui-
hŋque ae äpäwqaŋga, iqu aŋä-himqä Sisariya iu ävämaŋi, Jerusälemäŋqä ekqe.
2 Iqiŋi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique
äwimapiyi, Poli ique kukŋuä mitpŋqä iuŋqä ätuäpu, yatŋqä tiiŋä ävqa äukuwi.

3 “Si ne yätamäkqä neyätnä, qu Poli ique ätuma ppŋqä tääqä tuvä.” Qu kukŋuä
iiŋä ätukuwä-qe, ämaqä hŋqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkpŋqe
näwe imäkmbu ätukuwi.
4 I tquaŋguwäŋga, Pestusi iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iuŋi guä
äpmenä. Nyi iuŋqä wämqe, qäqiqinjqä.
5 Iŋi ämaqä iqu suqä quvqä hui imäkqä etaŋgutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä
äwitanä, ique iqi kukŋuä mitpŋqeqä” ätukqe.
6 Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunji 10 mämäwqätäuqäŋga, Sisariyaŋqä äquveqäkqe.
Awiŋgaŋi, iqu kukŋuä iwäsäuqä aŋiu äpmeqe, qu Poli ique ätuma ppŋqä ätukqe.
7 Iqu ae ätimäuqaŋga, Israitqä Jerusälemä yätuta äpäwäkuwä iqua, ique qäuiqä
ämamäupu, ique kukŋuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä imäkätŋqeqä”
ätukuwi. Qu kukŋuä iiŋä tqaŋguwiŋqe, Pestusi iqu, “Quaŋgä ändqäpiyä, naqä-
qakuä ändqäpiyä?” kŋuä indqäŋgqe.
8 Qu kukŋuä ae ätqaŋguwäŋga, Poli iqu kimaŋi tiiŋä ätukqe. “Nyi Israitqä
iquauqä kukŋuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä aŋä iutä, itaŋga Romätaŋä ämiqä naqä
Sisa iquesäŋi, quvqä mitqueqä iqeqä” ätukqe.
9 I tqaŋgi äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätŋqä wiŋgaŋgi,
iqu Poli ique yatŋqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemäŋqä äyätanä, nyi saqä kukŋui, iqi
kiwäsemqe, äŋguätanä?”
10 Iŋäqe Poli iqu tiiŋä ätukqe. “Kukŋuä iwäsäuqä aŋä nyi pämä ätqäuŋqä tä, ii
Sisa iqueqä aŋiqä. Aŋä tquenyä nyiwäsepŋqeqä. Si näqŋqeqä. ‘Nyi Israitqä iquauŋi,
suqä quvqä hui mitqueqä itŋqeqä.’
11 Nyi suqä quvqeŋqä päkonmqä sätäti, nyi iiŋqe äpäkonmqeqä. Iŋäqe qu kukŋuä
nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hŋqu nyiŋi, iquauqä hipa iuŋi, änä
mänyivqä yäŋqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋqä änyiŋgiyä” ätukqe.
12 I tquaŋga, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kŋuä iqä vqä iquatä kukŋuä ätpiyi,
iqu kimaŋi, “Si ‘Sisa iqu kukŋuä nyiwäseyätŋqä änyiŋgiyä’ ätŋä-qae, si iquenyqä
utŋqeqä” ätukqe.

Pestusi iqutä, ämiqä naqä Akripa iqutä, kukŋuä ätŋgiyiŋqä

13 Hiunji hui ae äpäwqaŋgaŋi, ämaqeu miqä naqä Akripa iqutä, kasiqi Benasisä,
inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyŋqänä Sisariyaŋqä qe äpkiyi.
14 Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetaŋgiyäŋga, Pestusi iqu Poli iquenyqä kukŋuä
näqŋqä ävätä, ämiqä naqä iqueŋi tiiŋä ätukqe. “Ämaqä hŋque, Peliksi iqu guä
äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä.
15 Nyi Jerusälemä iu pmetaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä
iquatä, ämaqä ique kukŋuä mitpŋqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä
imäkqä-qae, haŋä-iqä naqänäŋä meŋqiyä’ tmqä äwiŋgqeqä.
16 Quvaqä äwiŋqä iiŋä iuŋqe, nyi kimaŋi tiiŋä ätukqeqä. ‘Ne ämaqä Romätaŋä
iqune, ämaqä hŋquenyqä iwäsäutaqäŋgaŋi, “iqu äpäkonäŋqiyä-qe” maqänä matqä
ituŋqueqä. Iqu ämaqä, ique kukŋuä ämitätqäŋuwä iquauä hiŋuä iqi ganä ätqäutä,
iquauä kukŋui kima tuäŋqiyä’ ätukqeqä.
17 Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiŋgaŋi kukŋuä
iwäsäuqä aŋiu äpmami, qu ämaqä ique ätuma ppŋqä ätukqeqä.
18 Ämaqä, ique kukŋuä ämitmiŋuwä iqua, pämä tqäuqaŋguwiŋqe, ‘Iqu suqä
ququvqänäŋä hui imäkqaŋgiyqä’ kŋuä änyikqä-qe, oeyqä!
19 Qu iqutä, kukŋuä mäkä äuŋguwiŋqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä
yoqe haqeqä mamäupŋqä suqeŋqätä, ämaqä äpäkoŋgqä hŋquenyqätä äuŋguwiqä.
Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Iŋäqe Poli iqu, ‘Ämaqä iqu häŋä äpmenä’ ätukqeqä.

20 Qu kukŋuä iiŋä tqaŋguwiŋqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä kŋuä indqäŋqe,
ätnäŋä iqi matimäuqaŋgi, ique yatŋqä tii äwikqeqä. ‘Ne Jerusälemäŋqä äyätanä, nyi
saqä kukŋui iqi kiwäsemqeŋqä äkiŋgiyä, makiŋqä iqiyä?’
21 Iqu kimaŋi, ‘Ämaqä naqänäŋä Sisa iqu kukŋuä nyiwäseyqaŋgaŋqe, nyi guä
yqänä pmamqänä’ dqaŋga, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqäŋqä
qävqä imqäŋgaŋqe, iqu guä yqänä pmetäŋqiyä,’ ätkqeqä” ätukqe.
22 Akripa iqu kukŋuä ii qätä äwiyäqe, Pestusi iqueŋi tii ätukqe. “Nyi ŋqä-näuä,
ämaqä iqueqä kukŋui qätä wiyqämqä.”
Iŋi Pestusi iqu “Si iqueqä kukŋui, awiŋganä qätä wiyqätŋqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kukŋuä ätukqeŋqä

23 Awiŋgaŋi, Akripa iqutä Benasisä inäsuaqi ämuasmäŋqä äŋguänäŋi
ämipnäsinyä, yoqä naqe motquayŋqä imäkiyi, mäkä-iqeu miqä naqä iquatä, aŋä-
himqä iutaŋä naqä iquatä, qu aŋä aquväqŋqä iu yäpä yäŋgisa äpekuwi. Iŋgaŋi
Pestusi iqu Poli ique ätuma ppŋqä tqaŋgi, qu ique ätuma äpkuwi.
24 Iŋgaŋi Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmeŋuwä eeqänäŋä
iquendä, he ämaqä tqueŋi hiŋuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätaŋä
iquatä, täqisaŋä iquatäŋi, qu eeqänäŋi, ‘Iqu häŋä mäpmeqä itä, äpäkonätŋqeqä’
yäŋänäqŋqä ätäpu, nyi tääqä ändätqäŋuwiqä.
25 Iiŋä etaŋgi nyi hiŋuä äqunätmäŋgaŋi, iqu äpäkonätŋqä diŋqe, suqä hui
mimäkqä itŋqä äqunäŋqeqä. Iiŋä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä
tqaŋgi, nyi ique dowatmqä diŋqe, kukŋui naqä-hŋqunä äyä imäkqeqä.
26 Iŋäqe, qu ique kukŋuä ämitätqäŋuwä quatiŋqe, neqä naqä iqu naqä-qakuiŋqä
näqŋqä metŋqä iiŋqe, pipae äänä qämqätiyä? Nyi maqŋqeqä. Iiŋiŋqe, ämaqeu
miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä maŋi qätä ganä
äwiyätanä ämoqumuetuŋquä diŋqe, nyi iqueŋi ätuma äpätmä, heyaqä hipeŋuä iqi
äyä ätqäteqänä. Iiŋä imäkanitaŋi, nyi pipa qämqeŋqä näqŋqä äŋguä mamqänä.
27 Nyi kŋuä tiiŋä indqäŋgänä. Nyi ämaqä guä kiqiyäueqä hŋque
ändowatätmäŋgaŋi, qu ique kukŋuä ämitpqeŋqä pipa ätnäŋäqi maqiyqä imqe,
nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueŋi, iqueqä-kiuäŋqä ätukqeŋqä

1 Iŋgaŋi Akripa iqu Poli ique tiiŋä ätukqe. “Tqä-täuäŋqe, si awä nattŋqeqä.” I
tquaŋga Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kukŋuä awi tiiŋä ätukqe.
2 “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kukŋuä ämindätqäŋuwiŋqe, nyi täŋgaŋi
tqä hipeŋuä iqisa kima ktmqe, ii äŋguänäŋiqä.
3 Ne Israitqä iquneqä suqeŋqätä, nätmatqä ne mikakä ätnätŋqueŋqätäŋi, si
näqŋqä äŋguänä eŋinyä. Iiŋiŋqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kukŋui qätä
nyisŋqeŋqä änyiŋgiyä” ätukqe.
4 “Nyaqä quamä pmeqä hikŋäŋga äpmaka äpätŋqeŋqe, Israitqä eeqänäŋä iqua
näqŋqä äŋguänä eäŋäuä. Nyi ymeqäŋgaŋi, ŋqä ämaqä iquatä äpmeŋqe, iŋi
qänakndaŋi Jerusälemä iu äyä äpmeŋqeqä.
5 Qu hiŋuiqänäŋi nyinyqä näqŋqä ae ekuwitaŋi, äwiŋgaŋgutqe, nyaqä suqeŋqä
awä qäyunä tii ktpŋqeqä. Nyi hikŋäŋgata ti ipäqäka äpätŋqe, Parisi iquauqä
suqä iunä qänaknä itŋqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeuŋi
ämäwqätäunä.
6 Iiŋä etaŋgi täŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘Iiŋä timäuniqeqä’
ätukqeŋqä nyi quuvqä eqiyätmä hiŋuä äqänmä äpmeŋä. Iŋi nyi iiŋä äpmeŋqeŋqe,
qu kukŋuä mindqaŋgä, nyi täqi täsä ätqäuäŋänä.

7 Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe,
mäptqäŋgatä, heatqäŋgatäŋi, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukŋuä asä iquenyqä
quuvqä eqiyäpu, hiŋuä äqämbu äpmeŋäuä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iiŋqä hiŋuä
äqänmä äpmetŋqeŋqe, ämaqä iqua kukŋuä äyä ämindätqäŋäuä.
8 Hesaŋä hui, 'Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauŋi, mävauqumuatqä
yäŋqiyä-qe,' kŋuä iiŋi suŋqä indqänätqäŋäuä?
9 Hiŋuiqänäŋi nyi-pqe kŋuä tiiŋä äyä änyimiŋqeqä. 'Nyi Jisasi Nasäretqätaŋä
Iqueqä yoqe mändi kittqämqä diŋqe, nätmatqä kuapänäŋi imäkqämqeqä.'
10 Itaŋga Jerusälemä iuŋi, nyi nätmatqä tä imäkmiŋqeqä. Hiqäva-imäkqä naqä
iqua, 'Si iiŋä imäkqätŋqeqä' dqaŋguwäŋga, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä
kuapänäŋä iquau, guä äyä äkiqiyäumiŋqeqä. Itaŋga ämaqä naqä iqua, 'Iquau pizqä
päkpiyä' tqaŋguwäŋga, nyi-pqä inä ätmiŋqeqä.
11 Nyi aŋä aquväqŋqä yäpä yäŋgisa äpaquväkitmä, iquau täŋä-huŋqä
ävätmäŋgaŋi, qu Naqä Iquenyqä kukŋuä quvqä tpŋqä kiqutätmä äwimiŋqeqä.
Tiiŋä-pqä imiŋqeqä. Nyi iquauŋqä äwqä tnäŋinä änyinätä, aŋä-himqä kiŋä nämŋi,
qävqä ikitmä qui iwimäkmiŋqeqä" ätukqe.
12-13 "Nyi iiŋä imäkätqätaŋga, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoqä naqä
änyinyuändäpu, 'Si iiŋä imäkiyä' ändäpu änändowatqaŋgä, nyi aŋä-himqä
Dämaskasi iu timäumätmä qaŋä wätqätaŋga, hiunji quemisqäŋgaŋi, qäukuä
haqä yätutaŋi, we naqänäŋä äyä huŋgaŋgi hiŋuä äquŋgqeqä. We yäŋänäqŋqä
äunätä, mäptqä iqueŋi ämäwqätäukqeqä. We-huŋqä iqu, nyitä, ämaqä qaŋä anä
äumiŋquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä.
14 Iŋgaŋi ne eeqänäŋi qua iqi äpäknaqe, nyi maŋä hŋqu, Israitqä iquauqä kukŋuä
ätätä, tiiŋä dqaŋgi, qätä äwikqeqä. 'Soli iqukiyä, Soli iqukiyä, si Nyi qui suŋqä
nyimäkätqäŋinyä? Si yuki, yaqŋquä iu äpäsätnä, ga täŋä-huŋqe tqä-täuänä äyä
ämenyä' ändkqeqä.
15 I dqaŋga nyi tiiŋä ätukqeqä. 'Naqä Iquki, si tqukikä?'

Nyi yatŋqä e vqaŋga, Naqä Iqu tiiŋä ändkqeqä. 'Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqäŋä,
Jisasi Iqunä Qäqunjqä.
16 Iŋäqe täŋgaŋi, si äväutnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä diŋqä äkimeqänä. Si
Nyaqä wäuŋui a äqätätnä, nätmatqä täŋga hiŋuä ae äqunäŋiŋqätä, Nyi qänaki
mäktquamniqeŋqätä, awä ttŋäŋqeqä,' ändkqeqä.
17 'Saqä ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqaŋgpqäŋgaŋi,
Nyi häŋä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquauŋqe, tiiŋä iwimäkqätŋqänä
äkndowatqänä' ändkqeqä.
18 'Iqua hiŋuä hiawiqä eŋqä-paŋä äpmeŋuwi, hiŋuä äŋguä qämbŋqä
iwimäktŋqeqä. Iiŋä iwimäkqaŋgti, iqua hiawiqä iŋgisatä, Setänä iqueqä
yäŋänäqŋqetä, tuwä äwiyäpu, kŋuä äkunmäknäpu, we-huŋqä iqinyqätä, Goti
Hanjuwä Iquenyqätä, ppŋqeqä. Qu iiŋä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä
ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä
pmetpnuwiqä' ändkqeqä" ätukqe.
19 Iŋgaŋi Poli iqu kukŋuä äpakänä tii, ätukqe. "Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi
nätmatqä haqä yätutaŋi hiŋuä äquŋgqä iuŋi, tuwä mäwiyqä itmä, kukŋuä awä
ätuäkämiŋqeqä.
20 Kiŋganäŋi, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakŋi, Jerusälemä pmeqä
iquautä, qua Jutiya iuŋi eeqänäŋä iquautä, itaŋga Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquautä,
awä tiiŋä ätumiŋqeqä. 'He heqä kŋui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä
quuvqä heqäpiyä. Iŋi ämaqe, he iiŋä ae iquwiŋqä näqŋqä mapŋqe, suqä qäyunä
imäkpiyä' ätumiŋqeqä.

21 Nyi iiŋä iwimäkqaŋgqeŋqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä aŋä iu pmetaŋga,
a äŋgiqätpiyi, pizqä bäsanä-tpu imiŋuwiqä.
22 Nätmatqä eeqänä e ätimäukqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä
nyiyätqätaŋgi, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätŋqe, täŋga ämaqä yoqä maeqä
iquauqätä, yoqä-täŋä iquauqätä hiŋuä iqi yäŋänäqŋqä ätqäumä kukŋuä sä ätqänä.
Nyi kukŋuä huitaŋä huisä mätquä itŋqeqä. Oeyä. Kukŋuä nyi awi, Goti Iqueqä
kukŋuä hiŋuä-tqä iquatä, Mosisi iqutä hiŋuiqänä, 'Iiŋä timäuniqeqä' ätmiŋuwä
iuŋqänä ätuätŋqeqä.
23 Qu tiiŋä ätmiŋuwiqä. 'Kraisi, ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu,
täŋä-huŋqä ämetä, äpäkonätä, qua äptepqä iutaŋi aŋgumŋi Iqu-ganä vauäniqeqä.
Iqu iiŋä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautäŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä we-
huŋqeŋqä awä tuäniqeqä' ätmiŋuwiqä. Nyi asä inä ätuätŋqeqä" ätukqe.
24 Poli iqu kukŋuä iiŋä tuätqätaŋga, Pestusi iqu maŋä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukqe.
"Poli iquki, si näqŋqä kuapänä ämetqäŋä iutaŋi, qämä-qämä itqäŋinyä."
25 I tquaŋga Poli iqu kimaŋi tii ätukqe. "Ämaqä yoqä naqä-täŋä Pestusi iquki, nyi
qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kŋuä äŋguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä.
26 Ii tiiŋi. Nyi kukŋuä ätuätŋqe, eeqänäŋi zä mäwiqä etaŋgi, ämiqä naqä Akripa
iqu-pqä qätä äwiyätä, hiŋuä äqunäqe, näqŋqä ae ämakqeqä. Iiŋiŋqe, nyi zä miqä
itmä, kukŋuä jänä äyä ätquänä.
27 Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiŋqä
quuvqä eqiyätqäŋinyä, maeqiyqä itqäŋinyä? Si quuvqä eqiyätqäŋiŋqe, nyi näqŋqä
ae eäŋänä" ätukqe.
28 Iŋgaŋi Akripa iqu Poli iqueŋi, "Änäänäŋqäwä?" ätukqe. "Hea wäŋqä ipiŋi, nyi
Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-täŋä emqä nyimäkinyä?"
29 Poli iqu kimaŋi, "Nyi 'Hea wäŋqäpŋqätiyä, quäuqŋqätiyä?' kŋuä kuapä
mindqäŋqä iqänä" ätukqe. "Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiiŋä tumqänä. 'Si
äminyiyätqäŋä-paŋi, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqäŋuwä iquatä, anä
pmayä.' Itaŋga he eeqänäŋi, nyitäŋi, asänäŋä iiŋä pmetuŋquä änyiŋgi. Iŋäqe he
guä hikiqiyäuqaŋgpi pmapŋqä diŋqe, manyiŋgqiyä" ätukqe.
30-31 Iŋgaŋi ämiqä naqä Akripa iqutä, qua iu miqä Pestusi iqutä, Benasisä, itaŋga
ämaqä qutä anä äpmamiŋuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, aŋä hiqŋqä ique äväma
äwäpu tiiŋä ätŋguwi. "Ämaqä tqu suqä quvqä hui imäkqäqäŋqänä, äpäkonätŋqä
iuŋqätä, ä guä kiqiyäupŋqä iuŋqe, hmanjqä."
32 Itaŋga Akripa iqu, Pestusi iqueŋi tiiŋä ätukqe. "Iqu, 'Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋqä
änyiŋgiyä' matqä-säpi, guä kiqiyäueqä aŋi ävämetä, qanyinä pmequäniŋgä."

Poli iqueqä qaŋä Romäŋqä äukqeŋqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romäŋqä ätuma upŋqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

1 Qu nenyqe, "Iqua qua Itali iuŋqä yimba iu iŋganä upŋqeqä" ätpiyi, Poli
iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäŋi, mäkä-iqeu miqä hŋqueqä hipa iu
äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique.
2 Iŋgaŋi ne yimba aŋä-himqä Aträmitiumätaŋä hŋque ätkamäukque. Nesäŋi, ämaqä
Tesälonaika qua Masendoniya iutaŋä hŋqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique.
Yimba iqu, aŋä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätaŋgä iquauŋqä wätŋqä iqaŋgi, ne
äväma äukqe.
3 Awiŋgaŋi ne aŋä-himqä Saitonä iu iuäqämakque. Iqiŋi Poli iqu, iqueqä näueqä
iquau äwimetä, iquauqä yätamäkqä metŋqä diŋqe, Juliyusi iqu ique äŋguänäŋä
iwimäkätä, 'Ŋŋqä' ätukqe.

4 Ne Saitonä ävämeni, yuŋuä änavqutäwqatqaŋga, yimba iqu qua Saplusi iuŋi
tuwä iŋgisa äpäukqe.
5 Itaŋga ne qua Silisiya iŋgisatä, Pambiliya iŋgisatäŋi, eqä-pŋä iuŋi äkeni, aŋä-
himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.
6 Iqiŋi mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, aŋä-himqä Aleksandiya iutaŋä yimba, qua Itali
iuŋqä wätŋqä iqaŋgqä hŋque ämoqumueqe, ne änätmaŋi, ique ätkamäukque.
7 Iŋgaŋi ne iqi ävämaŋi, hiunji hŋquauŋi yuŋuä yäŋänäqŋqä quŋgaŋgqä iutaŋi,
yimba iuŋi qaŋä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäuŋuä imäkqä iqua, wäuŋuä
yäŋänäqŋqä iqaŋgä, ne aŋä-himqä Nindusi-täŋä iŋgisa ätimäukque. Iqisaŋi, yuŋui
a änakiqätätä, ne äwatuŋque änä maeqä iqaŋgi, eqä-pŋä maŋä iuta äväma, eqä-pŋä
iu äwani, qua eqä-pŋä awä iqi witaŋgqä iŋgisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä.
Iŋgisa äwaqe, Salmone iuŋqä äktäutaŋgqä iu ämäwqätäuani, Kritä iuŋi mäwqä
iŋgisa ätimäukque.
8 Ämaqä yimba iu wäuŋuä imäkqä iqua, wäuŋuä tnäŋä imäkqaŋgä, ne eqä
maŋi iu äwätanä, aŋä hŋque qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Aŋä yimba iuäqämeqä
äŋguänäŋiqä” ätmiŋuwi. Ii aŋä-himqä Lasea-täŋä qäqiqiyi.
9 Qaŋä qeiqi-qeiqi wätqätaŋgu, hiunji kuapänä ae äpäwqaŋgaŋi, itaŋga hiunji
naqä, Israitqä iqua buayä maŋqä ipŋqä pmua imäkqä iqu* ae äpäwqaŋga, hea yimba
äŋguä uwqe, qäpu ekqe. Iutaŋi, Poli iqu iquauŋi, näqŋqä tiiŋä äwikqe.
10 “Ämaqä iquenyä, nyi näqŋqä ae ämeŋänä. Ne täŋga watque, haŋä-iqä naqänäŋi
ämoqumuetanä, nätmatqä kuapänäŋi qui imäknäŋqiyä. Yquayäŋqätä, yimba
iiŋqätänä, matqä iqänä. Neyaqä häŋä-pmeqä-pqe inänjqä.”
11 Iŋäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyqä itä, yimba iu miqä iquesä,
yimba iutaŋä kawiquesä, qätä äwikqe.
12 Yimba iuäqämeqä aŋä iuŋi, yuŋuä naqänäŋä quŋgaŋga, äŋguänäŋä hmanjqä.
Iutaŋi, ämaqä yimba iu äpmamiŋuwä iutaŋä kuapänäŋä iqua, kukŋuä naqä-hŋqunä
imäkäpu, tiiŋä ätŋguwi. “Ne aŋä täuŋi äväma, aŋä-himqä Piniksi iu ätimäuanä,
yuŋuä naqänäŋi qäpu quŋgaŋgaŋqä, ne iu pmetuŋqueqä.” Piniksi, ii yimba
iuäqämeqä aŋä äŋguänäŋä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä iŋgisanji. Iu
timäuqäŋqe, yimba iquauqä hänaqe, iŋgi-iŋgisa änyä.

Yuŋuä naqä äqunätä, eqä ämŋga äpekqeŋqä

13 Yuŋuä mäptqä timäuqä mäwqä iŋgisaŋi, haŋuä äquŋgaŋgi äqumbiyi, qu, “Ne
äwatuŋqueŋqe, qäyunjqä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japiŋi eyqiyämepu, Kritä-täŋä
iu eqä maŋä iu äukuwi.
14 Iŋäqe ne kiŋä nämä mäwqäŋga, yuŋuä yäŋänäqŋqä, qua Kritä-täŋä iŋgisa
ätimäukqe. Yuŋuä iiŋqe, qu, “Yuŋuä mäptqä timäuqä mäwqä awä iqisaŋä yuŋuiqä”
ätmiŋuwi.
15 Iŋgaŋi yuŋui, yimba iqueŋi, yäŋänäqŋqä yqutäuqaŋga, yimbae yuŋuä
timäuqäŋgisaŋqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yuŋui yimba ique qäyä
yqutäutŋqä hiŋuinä qe äquŋgque.
16 Ne iiŋä iqa äwani, qua wäŋqä hmbu eqä awä iqi witaŋgqä-täŋä qäqi
ätimäukque. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuani, qua ipu yuŋui äminyeqaŋga,
ne wäuŋuä tnäŋä itanä, yimba wäŋqä qänaki äpmiŋqä ique eyqiyämakque.
17 Iŋgaŋi yimba iu wäuŋuä imäkqä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yäŋänäqŋqä
äkiqiyäuekuwi. E imäkpiyi, yimba naqä iqu qui mimäknqä yätŋqä diŋqe, guä
äukoquväpu hatŋä äquqotäuekuwi. Itaŋga yimba iu wäuŋuä imäkqä iqua, “Ne
qua naqä Aprika-täŋä qäqiqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mäŋgisa äwiŋqä

* **27:9** Hiunji iqueŋi, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu haŋä-iqä quwqä suqä quvqä iutaŋi huätä ämamäukqeŋqä kŋuä indqänäpu, buayä maŋqä imiŋuwi.

iu evqänätanä pmeŋqunä” kŋuä indqänäpu, zä kiiŋä ipu, tapätapä naqe mändi äquvätqiyäwatäpu, yuŋui äyqutäwatätŋqänä hiŋuinä äquŋguwi.
18 Iŋganı yuŋuitä, eqä ämŋga äpeyätäqetä, yäŋänäqŋqä änäyqutäwatätä, popuä qe änakiqäkqe. Iiŋiŋqe awiŋganı, ämaqä yimba iu wäuŋuä imäkqä iqua, yquayi eqä-pŋä iu mamäupŋqä ipäqäkuwi. 19 Itaŋga awiŋga-mändanı, iqua äwäwa kiiŋä ipu, nätmatqä yimba äŋguä wätŋqä imäkqä iutanı tnämäupŋqä ipäqäkuwi.
20 Hiunji kuapänäŋä iquauŋi, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätaŋga, yuŋui yäŋänäqŋqä änäyqutäwatätä, popuä änakiqäka uwqaŋgqeŋqä, ne kŋuä tiiŋä indqäŋgque. “Ne häŋä mäpmeqä, eeqänäŋi qui imäknaŋqunä.”

21 Ämaqä iqua buayä maŋqä äpmaka pätqätaŋguwäŋga, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukŋui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, haŋä-iqä naqänäŋä tä mänemeqä itä, itaŋga nätmatqä eeqänäŋi, eqä ique mävqä iquaniŋgä.
22 Iŋäqe täŋganı, nyi tiiŋä hitmqeqä. He äwqä haŋuä eŋganguti pämä yäŋänäqŋqä tqäpiyä. Nesaŋä hŋqu qui mimäkŋqä yäŋqiyä. Yimba iqunä qui imäknäŋqiyä.
23 Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutŋqeqä. Itaŋga hea tqueŋi, Iqueqä eŋätqä hŋqu äquvepätä nyi-täŋä qäqä täqi ätqäuä, tii ändqiyä.
24 ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätnä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipeŋuä iqi tqäutŋqinyä. Qätä tiiŋä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänäŋä, sitä anä äpmeŋuwä iqua, qui mimäkŋqä ipŋqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqe qätä ae äkiyqeqä’ ändqeqä.
25 Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiiŋä eqiyätqäŋänä. Iqu ändqä-pa eeqänäŋi ätimäuŋqiyä. Squ miqä yäŋqiyä. Iiŋä ändqeŋqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yäŋänäqŋqä tqäpiyä.
26 Yuŋui yimba ique ävqutäwatqaŋga, ne qua eqä awä iqi äwiŋqä huiu evqänätanä pmeŋqunä” ätukqe.

27 Heatqä kuapänä 14 iuŋi, yuŋui eqä-pŋä naqä iu äneyqiyäma ikitqätaŋgi, heatqä quaesqä hiqaŋganı, yimba iu wäuŋuä imäkqä iqua, “Yimba iqu eqä maŋä-täŋä qäqiqi ae ätimäuqiyä” kŋuä indqäŋguwi.
28 Kŋuä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pŋä yäpä mämŋi, mämdiyä, qäqiqätiyä” tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqŋqe 40 äquŋguwi. Yimba wäŋqäpu nändi tii uwqaŋga, qu iwäsäuqe aŋgumä ätnämäupiyi, hiqŋqe 30 äquŋguwi.
29 Iŋganı yimba iqu hikä kuapänäŋä knätaŋgqä iu evqänätä, qui imäkŋqä iiŋqe, iqua zä wiŋganı, yimba a kiqätqä japiŋä hŋquaqui-hŋquaqui yimba iqueä tuwä iŋgisa qe ätnämäukuwi. Iiŋä imäkpiyi, mäptqe maqänä timäutŋqeŋqe, tääqä ätqämanmiŋuwi.
30 Iŋganı iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapŋqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiŋä iqueqä himäŋgisa tnämatuŋqueqä” quaŋgä änatäpu, yimba wäŋqä ique mämä quveqätŋqänä ävquatäwatkuwi.
31 Qu iiŋä imäkätqätaŋguwäŋga, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiiŋä ätukqe. “Ämaqä näŋua, yimba tque ävämapŋqä iquwi, he qui imäkmbŋqäuä. Iqua yqänä äpmeŋuwi, he qui mimäkŋqä ipŋqäuä.”
32 Iiŋä tquaŋga, mäkä-iqä iqua, yimba wäŋqä iqu eqä-pŋä iu äpäknätä hiŋginäwa äŋgua wetŋqä, guä ique a kiqätmiŋqe ätäväwatkuwi.

33 Mäptqä timäutŋqä iqaŋganı, Poli iqu ämaqä eeqänäŋä iqua buayä bŋqä kŋuä ävätä, tiiŋä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqaŋga, he ‘Ne äänä nemeŋqutiyä’ tpu hiŋuä äqämbu äpmapu, buayä maŋqä itqäŋuwiqä.

34 Iiŋiŋqe nyi he kukŋuä yäŋänäqŋqä etqänä. He häŋä pmapŋqä diŋqe, buayä hui
ämepu bŋqäuä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuäŋä iutaŋi, dä hŋqu qui mimäkŋqä yänä.
Oeyä. He eeqänäŋi, häŋä pmapŋqäuä” ätukqe.
35 Iqu iiŋä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänäŋä iquauqä hiŋuä iqi, Goti Hanjuwä
Iquenyqä ‘äŋguiqä’ ätuäqe, änätŋqä qe ipäqäkqe.
36 Iŋgaŋi ämaqä huizi iqua-pqe äwqä äŋguänä imbiyi, buayä ämepu qe äŋguwi.
37 Yimba iuŋi, ne ämaqä 276 äpmamiŋque.
38 Qu buayi äwqä änäpäkpiyitaŋi, yimba iqu haŋä miqä itŋqä diŋqe, kuä-witqä
yquayä pŋqä wiqä iu äwämiŋqe, eqä-pŋä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkŋgaŋga, ne qua iu äŋguä ätimäukqueŋqä

39 Mäptqä ae ätimäuqaŋga, yimba iu wäuŋuä imäkqä iqua, qua iquenyqä maqŋqä
epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itaŋi äuktäutaŋgqä yäŋiŋi hikä weä äyä witaŋgi
äquŋguwi. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätŋqä diŋqe, ne qäyunä
imäkatuŋquätiyä, ä mimäkqä yatuŋquätiyä?” kŋuä indqäŋguwi.
40 Yamwiqä ipŋqä diŋqe, qu yimba a kiqätqä japiŋä† gue mŋä ätäväpu, eqä-pŋä
iu ävquatämäukuwi. Iŋgaŋi yimba ique hänaqä ämotquamiŋiyä iquaquiyqä gue
ewepu, itaŋga yuŋui yimba ique ätuma wätŋqe qu tapätapä naqä ique aŋgumä
ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iiŋä ae imäkpiyi, yimba iqu hikä weä iqi
timäutŋqä äukuwi.
41 Iŋäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäŋgisa witaŋgqä iu evqäŋgqe. Itaŋga
kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetaŋga, kiqä tuwäŋgisaŋi eqä-pŋä iqu ämnätä
äpäsäqisätäqe qui imäkkqe.
42 Iŋgaŋi mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänmiŋuwä iquautaŋä hŋqu eqä äŋgua
äwätä, zä uwqeŋqä, iquau pizqä päkpŋqä kŋuä indqäŋguwi.
43 Iŋäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu häŋä-pmeqäŋqä äwinyätä, iquauqä
äwiŋqä iutaŋi, mimäkqä ipŋqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pŋä iu äŋgua uwqäŋqä
näqŋqä iquauŋi, qu-ganä ikuapmäupu, äŋgua upŋqä ätukqe. 44 Itaŋga ämaqä
huiziquauŋi, zä-yäŋitä, yimba qui imäkŋgqä itä, a ämaqätäpu, äŋgua äwäpu qänaki
iuäqämapŋqä ätukqe. Ne iqu änatqaŋgqä-pa iiŋä imäkani, ne eeqänäŋä iqune eqä-
pŋä iutaŋi, äŋguänäŋä iuäqämakque.

28

Poli iqu, qua eqä-pŋä awä iqi, Malta iu äpmamiŋqeŋqä

1 Äŋguänäŋä iuäqämeni, näqŋqä tiiŋä ekqueqä. Qua eqä-pŋä awä iqi, kiqä yoqe,
Malta ivqä.
2 Itaŋga ämaqä qua iutaŋä iqua, suqä äŋguänäŋi tiiŋä inetquakuwi. Piyä äqiyätä,
isqä imänätqätaŋgqeŋqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi.
3 Iŋgaŋi Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänaqä äsätaŋgqä iu äväuekqe.
Qänjaŋuä hŋqu, tä yäpä iŋgisa äwämiŋqe, tä tnäŋä uwqaŋgaŋga, yäpaqäŋgisa
ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiquaŋä ätutquvä qe äqiyämäminqe.
4 Ämaqä iqisaŋä iqua, hiŋuä iiŋä äqumbiyi, quwqä-quwä tiiŋä ätŋguwi. “Hiŋuä
qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etaŋgi, iqu eqä-pŋä iu mäpäkoŋqä iqä-qe,
neqä goti suqä quvqeŋqä kima vqä ii, iqu häŋä yqänä pmetŋqä iiŋqe, mäwiŋqä iqiyä”
ätkuwi.
5 Iŋgaŋi Poli iqu qämakä iqueŋi, tä iuŋqä qe ätasäwqatkqe. Iŋäqe nätmatqä hui
iqueŋi, mäwimeqä ikqe.

---

† **27:40** 27:29

6 Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquaŋguti, iqu qua iqi äpäknätä
äpäkonäŋqiyä” tpu ipu, hiŋui hŋgaŋqä äqumbu äpmamiŋuwi. Iqueqä huiwiuŋi,
nätmatqä hui mäwimeqä äyä iqaŋgi äqumbiyi, “Tqu, goti hŋqueqä” ätŋguwi.
7 Qua tqu-täŋä qäqiqiŋi, ämaqä qua iu äpmamiŋuwä iquau miqä iqueqä quae.
Iqueqä yoqe, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä aŋiuŋqä änätma äwäqe, hiunji
hŋquaqui-hŋqueŋä iquauŋi, äŋguänä äminemiŋqe.
8 Iŋgaŋi Pupulusi iqueqä kaniqu huiwä dŋätä, zä-qunätä itä yaqä äwämiŋqe. Poli
iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique
äŋguä iwimäkkqe.
9 Iqu iiŋä imäkqaŋga, ämaqä täŋä-yaqä äwämiŋuwä, qua iutaŋä huizi iqua-pqe,
Poli ique äwimeqaŋguwäŋga, iqu iquauŋi äŋguä inä iwimäkkqe.
10 Iqu quŋi äŋguä iiŋä iwimäkqaŋgqeŋqä, qu neŋi, suqä äŋguänäŋinä in-
emäkkuwi. Qaŋuä hŋquaqu-hŋque ae äpäwqaŋga, ne yimba iu ävämetuŋquä
iqauŋgua, nätmatqä äwa imiŋquä isua yätamäkqä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqeŋqä

11 Ne qua Malta iuŋi, qaŋuä hŋquaqui-hŋque ae äpmenitaŋi, yimba aŋä-himqä
Aleksandiya iutaŋä hŋque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yuŋuä naqänäŋäŋgaŋi
qua iu äpmamiŋqe. Iqueqä himäŋgisaŋi, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä
ktqä-täŋiqä.
12 Ne äwani, aŋä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hŋquaqui-hŋque
äpmakque.
13 Iqiŋi ävämeni, aŋä-himqä Reŋgiumä iu ätimäukque. Awiŋgaŋi yuŋuä, mäptqä
timäuqä mäwqä iŋgisa quŋgaŋga, iqi ävämeni, hiunji hŋquaqui qaŋä äwani, aŋä-
himqä Puteoli iu ätimäukque.
14 Iqiŋi ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqauŋgua, qu ne hiunji 7 anä pmetuŋquä
yatŋqä änekuwi. E äpmenitaŋi, ne iquau ävämaŋi, aŋä-himqä naqä Romäŋqä
äukqe.
15 Quuvqä heqiyqä Romätaŋä iqua, qu nenyqä, “Qaŋä äpätqäŋäuä” tqaŋgä äwipiyi,
hänaqä awä iqi äminatuŋquä äpkuwi. Iŋgaŋi qutaŋä hŋquatä maketqä aquväqŋqä,
kiqä yoqe Apiyusi iu qe äminggque. Itaŋga huizi iquatäŋi, ne aŋä, ‘Hiqaqä Yakuä
Äwämä Uwqä Hŋquaqui-hŋqueyqä’ ätmiŋuwä iu qe äminggque. Poli iqu iquau hiŋuä
äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “äŋguiqä” ätätä, iqueqä äwqe yäŋänäqŋqä
ämakqe.
16 Itaŋga, ne Romä iu ätimäuani, yäpä iŋgisa uwqauŋgua, ämaqä Romä iu miqä
iqua, Poli iquenyqe, “Iqu aŋä hŋque kiqä-kiuänä pmetaŋguti, mäkä-iqä hŋqu hiŋuä
äqunä ämiquätŋqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukŋuä awä ätumiŋqeŋqä

17 Poli iqu Romä iuŋi, hiunji hŋquaqui-hŋque ae äpmeqetaŋi, iqu Israitqä
iqi äpmamiŋuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae
äqäŋgaŋguwäŋgaŋi, iqu iquauŋi tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä
yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetäŋi, mändi kittqämqä diŋqe, nyi suqä quvqä
hui mimäkqä iminqeqä. Iŋäqe qu nyi Jerusälemä iu guä äŋgiqiyäupu, Romätaŋä
iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä.
18 Itaŋga Romätaŋä iqua nyaqä maŋi qätä änyiyäpu, ŋqä suqeŋqä näqŋqä mapŋqä
yatŋqä änyipiyi, hiŋuä tiiŋä äŋqäŋguwiqä. Nyi pizqä bäkpŋqä diŋqe, nyaqä suqä
quvqe aaŋqä etaŋgi, qu nyi huätä nyivquatämäupŋqä ikuwiqä.
19 Iiŋä iqaŋguwiŋqe, Israitqä iqua, Romätaŋä iquau äkasuwä tquaŋguwäŋgaŋi,
ŋqä nyämaqeuŋi, nätmatqä huiŋqä kukŋuä mitmqe hma qäyä hitaŋgqä-qe, hänaqä
miŋqä iqaŋgi, nyi ‘Nyaqä kukŋui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätŋqeqä’ ätkqeqä.

20 Nätmatqä iiŋi, nyi näunäŋämä änyimakqä etaŋgi, nyi he hiŋuä eqänätmä
kukŋuä hitapmätmä tääqä iiŋqä etätmeqä. Israitqä eeqänäŋä iqua, nätmatqeŋqä
kŋuä yäŋänäqŋqä ämepu hiŋuä äqämbu äpmeŋuwä iuŋqe, nyi-pqe inä äqänmä
äpmeŋänä. Nyi a tä äŋgiqätäŋqe, kiqä quati, iquesanänjqä" ätukqe.
21 Iqu iiŋä tquaŋga, qu iqueŋi tiiŋä ätukuwi. "Ämaqä Jutiyataŋä iqua, sinyqä awä
natpŋqe, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itaŋga Israitqä iquautaŋä hŋqu äpätä, sinyqä
kukŋuä quvqä hui mänatqä ikqeqä.
22 Israitqä iqunesaŋä hŋqua, kŋuä änyä-häŋi indqäŋgaŋguwiŋqä, ämaqä qua
eeqänäŋä iutaŋä iqua, kukŋuä ququvqä ätätqäŋuwiqä. Ne iiŋqä näqŋqä metuŋque,
si tqä kŋuä indqäŋqe awä tqaŋgtqe, qätä kiyatuŋquä äpqunä" ätukuwi.
23 Qu hiunji hŋque atäuŋuä ipiyi, ämaqä kuapänäŋi, aŋä Poli iqu pmetaŋgqä iuŋqä
iŋga äpkuwi. Qu ziŋuitä äpmakuwi, awiyqeuŋqä äpmetqutpiyä iuŋi, Poli iqu Goti
Hanjuwä Iqunä miqeuŋqätä, Jisasi Iquenyqätä, näqŋqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi
Iquenyqä näqŋqä äŋguä ämepu quuvqä hiqäpŋqä iiŋqe, iqu kukŋuä-suqä Mosisi
iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä
ätumiŋqe.
24 Iqu awä iiŋä ätumiŋqä iiŋqe, ämaqä hŋqua, "Kukŋuä tä, qäyunä ätqiyä" kŋuä
indqäŋgaŋguwäŋga, huiziqua iqueqä kukŋuiŋqä quuvqä maeqiyqä ikuwi.
25 Iquauqä awä iqisaŋi, qu kukŋuä mäkä äunäpiyitaŋi, ävämapŋqä iqaŋguwäŋga,
Poli iqu kukŋuä hui inä qe ätukqe. "Dŋä Äŋguä Iqu, kukŋuä naqä-qakuänäŋi,
tawäkau äyä ätukqeqä. Iqu hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋitaŋi, tiiŋä ätukqeqä.
26 '*Qokä-apäkä iquauŋqä äwätnä, tiiŋä tuvä. "He kukŋuä qätä äwika äwäpiyä-qe,*
kiqä quatiŋqe änyä maqŋqä hipnuwiqä. He hiŋuä äquŋgua äwäpiyä-qe, nätmatqä
hŋquenyqe näqŋqä maeqä ipnuwiqä."
27 *Ämaqä iiŋä iqua näqŋqä äŋguä mämeqäŋqe, quwqä nyuäŋi woyqä*
ae imaqundäŋgqeqä. Kukŋuä qätä äŋguä mäwiyqäŋqe, quwqä qäte, ae
imaqundäŋgqeqä. Nätmatqä hiŋuä äŋguä mäquŋquä ipŋqe, quwqä hiŋuä-pqe, ae
yämaqundi iŋgqeqä. Qu iiŋä mimäkqä-säpi, quwqä kŋui äkunmäknäpu, Nyinyŋqä
*aŋgumä quvepqaŋgpi, ga Nyi iquauŋi äŋguä iwimäkqäminjqä.'**
28 Iŋäqe he näqŋqä tiiŋä hipŋqeqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä aŋgu itmetŋqä
imäkätŋqeŋqe, Iqu ne Israitqä iqune qäyä etaŋgi huiziquauŋqe, kukŋuä ae
ändowatkqeqä. Kukŋuä iiŋi, qu qätä wipnuwiqä."
29 Poli iqu iiŋä tquaŋgi äwipiyi, iqua iqueŋi ävämakuwi.
30-31 Quväukuä hŋquaquiŋi, Poli iqu aŋä ämätkqä kanique mbqä ävätä, iu
äpmamiŋqe. I pmetaŋgqäŋga ämaqä ique äwimeqaŋguwä iquauŋi, iqu yeeqä
ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqä iuŋqä kukŋui, zä miqä, pemä itä, awä
ätuätä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqŋqä äwimiŋqe. Iqu iiŋä tqaŋgqeŋqe,
ämaqä hŋqu pmua mäwimäkqä iminqe.

* **28:27** Asayä 6:9-10

Tuwaŋuä, Poli iqu
Romä
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Poli iqu aŋä-himqä Romä iuŋqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋi, iqi pmetaŋguwä iquatä, anä pmapŋqä wiŋgaŋgqetaŋi, tuwaŋuä tä äqäkqe. Iqueqä äwiŋqe, qutäŋi wäŋqäpu ae äpmeqetaŋi, qua naqä Spenqä iuŋqä äwätä, Jisasi Iqueqä kukŋuä äŋgui, awä tquätŋqä iiŋqe. Tuwaŋuä iquesaŋi, Poli iqu kukŋuä awi, Kraisi Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi ätnäŋä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepŋqä, ätätä äqäkqe.

Kiŋganäŋi, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä Romä iu pmeqä iquauŋi, “Nyi henyqä kŋuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamäkqä hiyätŋqä yatŋqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqäŋänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakŋi, tuwaŋuä iqueqä qakuiŋqe, tii äqäkqe. “Ämaqe, quuvqä eqiyquwitaŋi, quuvqä eqäka upnuwäŋqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisaŋi, jänäŋä timäupŋqä iiŋqe.” (1:17) Iqu tiiŋä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäŋi, Israitqä iquautaŋä, ä yäpaqäŋgisaŋä iquautaŋä qäyä etaŋgi, qu eeqänäŋi, qokä-apäkä suqä quvqä imäkqä iquae. I etaŋgqetaŋi, qu häŋä pmepnuwäŋqe, Goti Iqu quŋqä qeqä ätumuäkätä, aŋgumä itmetŋqä iŋqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquauŋi, Goti Iqu aŋgumä itmeqaŋgi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä käŋguäka ipŋqä.

Goti Iqu ämaqä hŋque aŋgi itmeqaŋgutqe, iqueqä häŋä-pmeqe, häŋi menä. Goti Iqu iqutä anä pmetaŋguti, Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu iqueŋi maŋguä winyätänä. Iiŋä etaŋgi, yäŋänäqŋqä, suqä quvqetatä, äpäkoŋqetatäŋi, ämaqä ique mändi äkittqiyätä ique ämitŋqe, haŋuä winä. Iŋi saptä 5 iquesa 8 duŋqe, Poli iqu kukŋuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetaŋä qakuiŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquauqä häŋä-pmeqä iu äwitŋqeŋqätä, ätätä äqäkqe.

Iŋi saptä 9 iquesa 11 iuŋqe, Poli iqu haŋä-iqä naqä ique äwimakqeŋqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutaŋä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipŋqä atäuŋuä ikqä iquayi. Itaŋgi iquautaŋä kuapänäŋi, qu Jisasi Ique tuwä äwimiŋuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquautaŋi, kuapänäŋi Jisasi Iqueqä kukŋui qänaknä imiŋuwä-qe, Israitqä iquautaŋi, kuapänä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmatqä naqänäŋi, Goti Iqu iquau iwimäkäniqeŋqä hiŋuä äŋguä mäquŋquä imiŋuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itaŋgi iqu kŋui, qänakŋi qokä-apäkä Israitqä iutaŋä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwäŋqänä, indqäŋgqe.

Yäpakä iqiŋi, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepŋqä, ätätä äqäkqe. Iqu kukŋuä kuapänäŋi, suqä, ämaqä huiuŋqä kiiŋä äwiŋqä iiŋqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziuŋqä inä ätätä äqäkqe, tiiŋi. Goti Iqueqä wäuŋui imäkqä iŋqätä, gapmanqä iquauqä yäpä iŋgisa pmeqä iŋqätä, itaŋga ämaqä huizi iquau yätamäkqä iqä iŋqätänji.

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqä

1 Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋuä imäkqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tmqä diŋqä atäuŋuä änyiyätä, Iqueqä wäuŋuä iiŋqä änändowatkqä iqunjqä.

2 Hiŋuiqänäŋi, Goti Iqu kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä ii, guä ämäsäuätä, Iqueqä
kukŋuä hiŋuä-tqä iquau tquaŋgi, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi.
3 Ii kukŋuä äŋguänäŋi, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-täŋu, Dewiti
iquesa ätimäukqe.
4 Itaŋga Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänäŋä etaŋgi, Goti Iqu, Ique qua
äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yäŋänäqŋqä-qu atäuŋuä äwikqe. Iqu
Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi.
5 Iqueqä hipa iutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta äŋguä inemäkätä,
itaŋga, Jisasi Iqueqä wäuŋuä imäkatuŋquä änandowatkqe. Wäuŋuä iiŋi, ämaqä
eeqänäŋä iutaŋi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukŋui qänaknä ipŋqe,
awä tqueyi.
6 Amäqä iiŋä iquautaŋi, he-pqä inäŋqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae
äwiyäpu, Iqueqänäŋäŋqä eŋuwitayi.
7 Nyi tuwaŋuä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiiŋä wiŋgaŋgi,
Iqueqänäŋqä tääqä etätmakqä iquenŋqä äqiyqä. Neqä Goti Apiqutä, itaŋga Naqä
Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä haŋuä imbu pmetpŋqä
emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqueŋqä tääqä ätmiŋqeŋqä

8 Kiŋganäŋi, tiiŋä hitmqe. Qua eeqänäŋä iuŋi, ämaqe, heqä quuvqä yäŋänäqŋqä
heqiyqaŋguwiŋqä quea ätätqäŋuwitaŋi, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueŋi,
‘äŋguiqä’ ätuätqäŋä.
9 Nyi Goti Iqueqä wäuŋui, kukŋuä äŋguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä,
yäŋä äqänmä imäkätqäŋä. Iŋi nyaqä tääqä ätuätmäŋgaŋi, henyqä kŋuä in-
dqänätŋqä iiŋqä kukŋui, naqä-qakuä etaŋgqeŋqe, Iqueqä-kiuä näqŋqä-täŋä Iquvqä.
10 Hea ique-iqueŋi, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmäŋgaŋi, Iqu äwiŋgaŋgutqe, nyi
henyqä pmqä hänaqeŋqä qävqä nyiyätŋqä, yatŋqä yäŋänäqŋqä ävätqäŋä.
11 Yatŋqä ii, nyi he hiŋuä hiqänmqä kiiŋä änyinätŋqä iutayi. He yäŋänäqŋqä
emäkätŋqä iiŋqe, nätmatqä Dŋä Äŋguä Iquesa hitapmqä änyiŋgiyä.
12 Ŋqä kŋuä indqäŋqe, tiinji. “Heyaqä quuvqä heqiyqä iuŋi, yätamäkqä
hiyqaŋgundi, ga he nyaqeu nyiyqaŋgpi, iutaŋi eequne yäŋänäqŋqä imäknatuŋque.”
13 Nyämaqäuä, nyi he tiiŋiŋqä näqŋqä äŋguänä epŋqä änyiŋgi. Nyi wäuŋui,
Israitqä qäyä etaŋgi huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäkqä-pa, heyaqä awä
iqiŋi, nyi wäuŋuä imäkmqe, häukuä witŋqä iiŋqe, hea kuapänäŋi, nyi emamqä kŋuä
indqänätŋqe. Iŋäqe hea ique-iqueŋi, nätmatqe ätimäuätä, hoptäwä änyiyätŋqe.
14 Wäuŋuä Goti Iqu ändapkqe, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itaŋga ämaqä
näqŋqä-täŋä iquautä, ä näqŋqä maeqä iquautä, awä tumqä iinä ändapkqe.
15 Itaŋi, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä hitmqä
iiŋqe, nyaqä äwqe änyivauqi.

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, ii Goti Iqueqä yäŋänäqŋqeyi

16 Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqe, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä
yäŋänäqŋqe, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau aŋgumä itmeniqä iiŋqeyi. Kiŋganäŋi,
Israitqä iquau-ganä, itaŋga ämaqä huizi-pqä iquauŋi, inä itmeniqe.
17 Itaŋga kukŋuä äŋguänäŋi, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänäŋä iuta ämaqä-qunenyqe,
‘jänänäŋuaiqä’ tätŋqä iiŋqä ätnäŋäqi itkimäkqiyä. Ämaqe, quuvqä eqiyquwitaŋi,
quuvqä eqäka upnuwäŋqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisaŋi, jänäŋä
timäupŋqä iiŋqe. Ii kukŋui, Goti Iqueqä bukä iu äqänäŋqä-pa, *“Ŋqä ämaqä
jänänäŋä iqu, quuvqä eqiyätäqetaŋi, häŋä pmeŋqiyä.”**

* **1:17** Hapakukä 2:4

Suqä quvqä huitaŋä-huitaŋi imäkqeŋqä

18 Ämaqe, suqä Goti Iqu äwinyätaŋgqä iuŋi tuwä äwiyäpu, suqä quvqä
imäkätqätaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäŋi,
ätnäŋäqi itkimäkqiyä. Qu quvqä iiŋä imäkätqäŋuwi, kukŋuä naqä-qakuä iqueŋi
mändi äkittqiyätqäŋäuä.
19 Iqueqä suqä kuapänäŋiŋqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae ämotquakqetaŋi, qu
näqŋqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqäŋä.
20 Iqu nätmatqä eeqänäŋi ätimäutŋqä ipäqäka äpätŋqe, täŋga täsä eŋqä-qae,
ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yäŋänäqŋqetä, hiŋui änä mäquŋquä ipiyä-qe, qu
Iqu nätmatqä wäuŋuä imäkkqä iuŋi, hiŋuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe,
näqŋqä qäyunä mapnä. Iiŋä iutaŋi, qu “Ne Iquenyqä maqŋqä itanitaŋi, quvqä
maequneyqe” matqä ipnä.
21 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Iquenyqä näqŋqä iiŋä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä
Iqueqe’ kŋuä mindqäŋqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävauqumuatqä ipu, Iqueŋi,
‘äŋguiqä’ mätquä imiŋuwi. Oeyä. Iqua kŋuä qämä-qämä ipu, kŋuä indqäŋqetä,
näqŋqetä maeqä, hiawiqä iŋgisa äpmeŋuwä-pa ekuwi.
22 Iqua, ‘Ne näqŋqä-täŋuneyqä’ ätätqäŋuwä-qe, maqŋqä naqä-qakuänäŋä-qua
ätimäukuwi.
23 Qu Goti Hanjuwä Mapäkoŋqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä
iquesä, tuwä äwipiyi, ktqe, ämaqä äpäkoŋqä iquauqetä, yŋŋä iquauqetä, yaqueqä
huitaŋä-huitaŋä iquauqetä, qämakä huitaŋä-huitaŋä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä
iquauŋqe, qoŋä woktäuqäpŋqä ipäqäkuwi.
24 Qu iiŋä imäkqaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkqäŋqä
äwinyätŋqä iu qänaknä ipŋqä hiŋuinä äquŋgqe. Itaŋi quwqä kŋuä quvqe, suqä
kiyä mätqä iquau imäkpŋqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiŋqä ipu, iqa
äumiŋuwi.
25 Qu Goti Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänäŋi, tuwä äwiyäpu, quaŋgä di ämakuwi.
Itaŋga qu qoŋä äwoktäupu, yäpä iqi äpmamiŋuwi, Goti nätmatqä eeqänä imäkkqä
Iquenyqä ma, nätmatqä Iqu imäkkqä iiŋqänä iqa äumiŋuwi. Iŋäqe Goti Hanjuwä
Iqu eeqänä imäkkqetaŋi, hea ique-iqueŋi, ämaqä iqune, Iqueqä yoqe, haqeqä
mamäuquatuŋquänäyi. Ii naqä-qakui.
26 Qu iiŋä imäkqaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba iŋqä ii, qäyä imäkqa
uwqäpŋqä hiŋuinä äquŋgqe. Ga apäkä iua, qokiquatä hiqaqä anä wiqä suqä
qäyunäŋi, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbŋqä ipäqäkuwi.
27 Asä iŋi, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iuŋi ävquatämäupu,
quwqä-quwä miquvämbŋqä iqu, yäŋänäqŋqä ätimäukqe. Iŋi qokä iqua suqä womba
meqä ii imäkmbiyi, quvqä iiŋä iqueqä kimaŋi, qäyunä ämakuwi.
28 Qu suqä Goti Iquenyqä kŋuä indqäŋqä iuŋi, tuwä ävqaŋguwitaŋi, ga Iqu, quwqä
kŋuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunäŋä iu mimäkqä pa ipŋqä hiŋuinä äquŋgqe.
29 Iŋi suqä Goti Iqu mäwiŋqä iŋqeu, suqä quvqeu, aquvä maqiyqä ique, ŋŋ quvqä
iwitqueqä itäŋi, kuapänä imäkätqäŋä. Itaŋga suqä huiziuqä nätmatqeŋqä qeqä
tquä, ämaqä pizqä päsqä, kukŋuä mäkä-huŋqä, quaŋgä imäkqä, ä quvqä iwitquetä,
ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqäŋä.
30 Huiziuqä suqeŋqä awä ätuäkipu, hŋqueŋqä tuwäŋgi kukŋuä ätäpu qui imäkqä,
mä Goti Hanjuwä Iqueŋqä wiuŋqä iqä, hŋquau hŋgisanä tquä, ämaqä mäŋqe
‘quvqeqä’ ätäpu, quwqä yoqenä haqeu maeqä, suqä quvqä änyä-häŋiŋqä indqänäpu
imäkqä iu, itaŋga känaqä-kanuŋuauqä kukŋui qätä mäwiyqä ipu, itqäŋuwä iquayi.
31 Itaŋga tii-pqä inänji. Kŋuä indqäŋqä äŋgui mindqäŋqä ipu, quwqä kukŋuä du
qänaki miqä ipu, ämaqeuŋqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwuŋqä itqäŋuwä iquayi.

32 Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, “Ämaqä iiŋä imäkmipqä iqua äpäkombŋqänänjqä”
ätkqeŋqe, iqua näqŋqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmipqä
iquauŋi, “Yqänä imäkpiyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqeŋqä

1 Iŋi he huizi iquauŋqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqäŋuwä eeqänäŋä
iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqäŋuwi, he asä inä imäkätqäŋuwitaŋi, “Ne quvqä
maequneyqe” matqä ipnä. He iquauŋqe, “Suqä quvqä iiŋä imäkqä-quaiqä”
ätäpiyäŋgaŋi, hiqä-heoŋqä-pqe inä tmbŋqe.
2 Ne näqŋqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä suqä quvqä iiŋä imäkätqäŋuwä iquauŋi,
kima ävätäqäŋgaŋi, qäyunänä vänä.
3 Si huizi iquauŋqe, “Iqua suqä iiŋä imäkquaiqä” ätätnä, asänä imäkqä iquki, “Goti
Iqu ämaqeu kukŋuä mitqeuŋi, ämäwqätäumniqeqä” kŋuä kiyä?
4 Goti Hanjuwä Iqu äŋguä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hiŋuä äqänä äpme,
tqä suqä quvqeŋqä kima maqänä mäktapqä itŋqe. Iqu äŋguä kuapänä e qäyä
ikitqueqaŋgqeŋqe, ii nätmatqä hiŋgiŋqä eŋqä-paŋä äqunäŋnä? Iqu äŋguä iiŋä
ikitquetŋqe, ii, si tqä kŋuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutŋqä iiŋqe, äktma
äwätŋqeyi.
5 Si tqä kŋuä iuŋi qŋqaŋä äyetnä, suqä quvqä iuta makunmäkŋqä itnäŋgaŋi, Goti
Iqueqä äwqä tnäŋi, aquvä ämaqiyätqäŋinyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäŋi
ätnäŋä iqi ämaetä, kukŋuä jänä imäkätäqäŋgaŋi, tqä kima qäyunäŋi, iŋga matŋi.
6 “*Goti Iqu qokä-apäkä hŋqunä-hŋqunäŋi, suqä qu imäkätqäŋuwä iuŋqe kima*
äväniqeqä.”*
7 Ämaqä yäŋä äqänäpu, wäuŋuä äŋguä imäkäpiyitaŋi, yoqä naqä ämepu,
mapäkoŋqä ipŋqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepŋqä hänaqeŋqä qävqä
itqäŋuwä iquauŋi, Goti Iqu häŋä hea ique-ique pmeqä väŋqiyä.
8 I etaŋgqä-qe, ämaqä kŋui, quwqä-quwäŋqänä indqänäpu, kukŋuä naqä-qakuä
iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätaŋgqä iu qänaki itqäŋuwä iquauŋi, Iqueqä
äwqä tnäŋä yäŋänäqŋqänäŋi, äväŋqiyä.
9 Ämaqä eeqänäŋä suqä quvqä imäkätqäŋuwä iquauŋi, haŋä-iqä naqänäŋitä,
täŋä-huŋqetäŋi, äwimeŋqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetaŋi, huizi Israitqä qäyä
etaŋgi huizi iquau-pqe inä wimeŋqiyä.
10 Iiŋä etaŋgi ämaqä eeqänäŋä suqä äŋguä imäkätqäŋuwä iquauŋi, quamä pmeqä
äŋguänäŋitä, yoqä naqetä, itaŋga äwqä haŋuä iŋqä itäŋi, Israitqä iquau-ganä
äwimeqetaŋi, huizi Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquau-pqe inä wimeŋqiyä.
11 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänäŋä iquauŋi, asänänä
iwäsäuänä.

Kukŋuä-suqeŋqä

12 Israitqä iqua qäyä etaŋgi huiziqua, qu kukŋuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe,
maeqä-quai. Qutaŋä suqä quvqä imäkätqäŋuwä eeqänäŋä iqua, qu kukŋuä-suqe
maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itaŋga Israitqä kukŋuä-suqä ämepu, suqä
quvqä imäkätqäŋuwä eeqänäŋä iqua, Goti Iqu kukŋuä-suqetä iwäsäuqaŋga, qu qui
imäkmbnuwi.
13 Ämaqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänänäŋä timäupŋqä iqua, kukŋuä-suqe qätä
hiŋginäwa äwiyätqäŋuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqäŋuwä iquayi.

---

* **2:6** Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12

14 Israitqä iqua qäyä etaŋgi huiziqua, kukŋuä-suqe maeqä epiyä-qe, quwqä kŋuä
indqäŋqä iuta ämepu, kukŋuä-suqeu qänaknä ipiyäŋgaŋi, iqua kukŋuä-suqä ii
maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kukŋuä-suqä eŋqä-paŋuayi.
15 Iiŋä ipiyä iutaŋi, tiiŋiŋqä motquapnä. Goti Iqueqä kukŋuä-suqe, ämaqeuqä
yäpä iŋgisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäuŋui imäkänä. Iŋi quwqä suqä-iwäsäuqŋqä
kŋuä imŋä-pqe, asänä motquenä. Hŋgaŋä-pqe ‘Suqä qäyunä imäkqeqä’ indqänäpu,
hŋgaŋi ‘Qäyunä manä’ kŋuä indqämbnä.
16 Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä ätuätŋqä-pa, hiunji qänakŋäŋgaŋi, Goti
Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäuŋuä vqaŋga, Iqu ämaqeuqä suqä kŋuä zä äwiŋqä eeqänäŋä
iŋqä iwäsäuniqe.

Israitqä iquauqä suqä imäŋqä iŋqe

17 Itaŋgi täŋgaŋi, nyi he, “Israitqä iquautaŋä iquneyqä” änyuätnätqäŋuwä iquenä
hitmqe. He imänäpu, “Kukŋuä-suqä iqu yätamäkqä neyäŋqiyä” kŋuä indqänäpu,
“Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqäŋuwä iquenji.
18 Qu kukŋuä-suqä iuta ämetquakuwitaŋi, he Goti Iqueqä äwiŋqä iiŋqä näqŋqä
ämepu, suqä qäyunäŋä, huizi iquau ämäwqätäunqeŋqe, ‘äŋguänäŋiqä’ ätätqäŋä.
19-20 Itaŋga näqŋqetä, kukŋuä naqä-qakuitä, kukŋuä-suqä iu witaŋgqetaŋi, he
kŋuä yäŋänäqŋqe, “Ne ämaqä hiŋuä pisqä iquauŋi, hänaqe ämotquetanä, ämaqä
hiawiqä imä pmetaŋguwä iquauqä we-huŋqä-qune eanä, ämaqä maqŋqä itaŋguwä
iquau ämotqueqä-qune eanä, itaŋga ymeqä wäŋqä isuauŋi, kŋuä vqä iquneyqä”
indqänätqäŋä.
21 Iŋi he qokä-apäkä iunä motqueqä iquenä, hiqä-hiuäŋi mämitquatŋqe, suŋqä
itqäŋuwi? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqäŋuwäta?
22 “Qokä-apäkä ämaŋqe, huizitä huiwi yaŋä mikiqä ipŋqe” tqä iquenä, he quvqä
iiŋi imäkätqäŋuwäta? He goti quaŋgä iquauŋqä maeŋqä itŋqä iquenä, iquauqä
hiqäva-imäkqä aŋä iuta quwä ämetqäŋuwäta?
23 He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kukŋuä-suqe ämeŋunä” tquenä,
kukŋuä-suqe ävasuäpiyitaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqäŋä.
24 Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kukŋuä tiiŋi ätä äqänäŋqä-payi. *“Hiyaqä quvqä iutaŋi,
Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeŋqä äkasuwä kukŋuä ätäpu,
mändi äkittqiyätqäŋä.”*‡

Suqä, huiwä häuä ktäŋqeŋqä

25 Si Goti Iqueqä kukŋuä-suqä eeqänäŋä iu qänaki iqaŋgtqe, Israitqä iquneqä
suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamäkqä kiyänä. Iŋäqe, qu saqä huiwi häuä qäyä
äkktäukuwä-qe, si kukŋuä-suqe ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktäŋqä iqua eŋqä-
paŋä esŋi.
26 Iutaŋi ämaqä häuä maktäŋqä hŋqu, kukŋuä-suqeu qäyunänä qänaki iqaŋgutqe,
Goti Iqu iqueŋi, häuä ktäŋqä iquatäŋä, asänäŋä eŋqä-paŋä qunänä.
27 Itaŋga kukŋuä-suqä-täŋä eänä, huiwä häuä ktäŋqä iquki, kukŋuä-suqe
ävausqaŋgtqe, ämaqä huiwi häuä maktäŋqä, kukŋuä-suqeu qänaki imitätqä iqu,
tqä suqä quvqe, ätnäŋä iqi makiyänä.
28 Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunjqä” tqe, ii nätmatqä huiwitaŋä manä. Itaŋga
suqä huiwä häuä ktäŋqä-pqe, ii nätmatqä huiwitaŋinä manä.
29 Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imŋi, ne hiŋuä mäquŋquä
yanä. Itaŋga, suqä huiwä häuä ktäŋqä naqä-qakuä iqu, kukŋuä-suqeuta ma, Dŋä
Äŋguä Iqu qeqä-quuvqä imŋi imäkänä. Ämaqä iiŋä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä
iquauqä hiŋuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

---

† **2:15** Järämai 31:33; Asayä 51:7 ‡ **2:24** Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqeŋqä

1 Nyi naqä-qakuä i tqaŋgundqe, änäänäŋqäwä? Israitqä iqua, iiŋä eäŋuwitaŋi, yätamäkqä äki metqäŋä? Suqä huiwä häuä ktäŋqä iqu, yätamäkqä äänä väniqi?
2 Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauŋi, nätmatqä huitaŋä-huitaŋä äŋguänäŋinä ävätqä. Kiŋganäŋiqu, Iqu Iqueqä kukŋui, iqua ämiqäpŋqä äwikqe.
3 Iŋi iquautaŋä hŋqua, kukŋuä täuŋi qänaknä miqä imiŋuwitaŋi, änäänäŋqäwä? Iutaŋi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äŋguä wimäkätŋqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi?
4 Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänäŋä quaŋgä tätqätaŋguwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueqä bukä iu äqänäŋqä-pa,

*"Tqä kukŋuä naqä-qakuä etaŋgqeŋqe, qu hiŋuä qumbŋqäuä. Itaŋga qu Si quvqä imäkätqäŋiŋqä ktqaŋgpqe, Si ämäwqätätŋqinyä."**

5-6 Iŋi, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänäŋi, ätnäŋä iqi ämotquetŋqe, änäänya tatuŋquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqeŋqä äwqä tnäŋä imäkätä, kima änätapätŋqä iiŋqe, "Iqu, jänänäŋä miqä itqänä" tatuŋquäta? Oeyä, kukŋuä iiŋi, ii ämaqä iquneqä kŋuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänäŋinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänäŋä iuqä suqeŋqe, miwäsäuqä iquäniŋgä.
7 Ämaqä iquneqä kŋuä iutaŋä yatŋqä huiziqu, tiiyi. "Nyaqä kukŋuä quaŋgä iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä naqä-qakui ätnäŋä iŋgisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätŋqä iwimäkätŋqe, Iqu nyiŋi, 'Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä' änyuändätä, kima quvqe suŋqä dapätŋqäwä?"
8 Kukŋuä iiŋi qäyunä etaŋgutqe, tiiŋä tatuŋque. "Nätmatqä äŋguä hui timäuätŋqe, ne suqä quvqä hŋqu yqä imäkanä." Ämaqä hŋqua neqä yoqä mändi äkittqiyäpu, quaŋgä tii ätätqäŋä. "Iqua, kukŋuä quvqä iiŋä isua, ätätqäŋuwä iquaiqä." Ämaqä nenyqä ii ätätqäŋuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwäŋqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätuŋqueŋqä

9 Änäänätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquauŋi ämäwqätäuŋu? Oeyä, ne ae äyä ätätuŋque. "Israitqä iqunesä, Grikä iquatäŋi, eequne suqä quvqä iqueqä yäŋänäqŋqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäkqämanätquŋunä."
10 Ii Goti Iqueqä bukiu äqänäŋqä-payi.

"Ämaqä suqä jänänäŋinä imäkqe, aaŋä hma naqä-qakuä eänä.

11 *Ämaqä näqŋqä äŋguänäŋä-täŋi, hma etaŋgi, Goti Iqu qutä pmeqäŋqe, qävqä miqä itqäŋä.*

12 *Ämaqe, hänaqä äŋguä iuŋi ävquatämäupu, eeqänäŋi, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä äŋguä imäkqe, aaŋä hma naqä-qakuä eä."*†

13 *"Quwqä maŋitaŋi quaŋgä kukŋuä kuapänä ätätqäŋuwi, ii tiiŋä eŋqä-maŋi. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqe mämatnyeqä itqäŋuwä eŋqä-paŋiyi."*‡

"Quwqä kukŋuä ätäpiyi, qämakä iqua, ämaqeu qui imäkätqäŋuwä-paŋiyi."§

14 *"Quwqä äwqä tnäŋi äpakänä munätaŋgqetaŋi, ämaqeu qui imäkpŋqä ätqa äwätqäŋä."*

15 *"Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsätqäŋuwi.*

16 *Ga im-imä äupiyi, nätmatqä qui imäkäpu, ämaqeu haŋä-iqä ävätqäŋuwi.*

17 *Itaŋga, huiziquatä äwqä naqä-hŋqunä änyäpu pmetpŋqe, maqŋqä eŋuwä iquayi."**

---

* **3:4** Apqä Bukä 51:4 † **3:12** Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 ‡ **3:13** Apqä Bukä 5:9 § **3:13** Apqä Bukä 140:3
* **3:17** Asayä 59:7-8

18 *“Qu Goti Iqu yoqä naqä ämeŋqä iiŋqe, kŋuä mämeqä ipu, zä mäwiŋqä itqäŋä.”*†
19 Ne tiiŋiŋqä näqŋqä äyuwä. Kukŋuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänäŋqä eeqänäŋi,
ämaqä kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeŋuwä iquau ätuätŋqe. Iutaŋi ämaqä im-
imdaŋä eeqänäŋä iqune, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, neqä suqä quvqeŋqe, “Iiŋä-iiŋiqä”
matqä itanä, Iqueqä änewäsäuqä iunä äpmeŋu.
20 Ii tiiŋä etaŋgi. Kukŋuä-suqe, näyaqä suqä quvqä iiŋqänä ämänätquetqäuä.
Itaŋgi kukŋuä-suqä iu qänaknä iqä iutaŋi, *ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi,*
jänäŋua matimäuqä ipnä.‡

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänäŋua iwimäkätŋqeŋqä

21 Itaŋgi täŋganı, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, qokä-apäkiu jänänäŋä
wimäkätŋqe, ae ämänätqueqe. Ii kukŋuä-suqä iu qänaknä iqeuta, matimäuqä yänä.
Hänaqä iquenyqe, kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kukŋuä
hiŋuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä.
22 Hänaqä tä, tiiŋi. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iqueŋqä quuvqä eqiyätqäŋuwä
iquauŋi, Goti Iqu eeqänäŋi, jänänäŋä wimäkänä. Israitqä iquneŋqä, ä huizi
iquauŋqä huäŋqe, qäqunäyi.
23 Ne eeqä asänäŋä iqune, suqä quvqä imäkätuŋquä-qae, Iqueqä ktqä inemäkkqe,
a maqätqä iŋu.
24 Itaŋga Kraisi Jisasi Iqu aŋgumä mbqä äneyämakqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä
asänäŋä iqunenyqe qeqä äwimänätä, hiŋgi änätapätä, jänäŋä inemäkätqäuä.
25 Iqu, Jisasi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häŋeqetä, quuvqä heqiyqä iquauqä suqä
quvqetaŋä kimaŋi, huätä muämäutŋqä atäuŋuä ikqe. Iqu iiŋä imäkkqe, ii Iqueqä
suqe, jänänäŋä etaŋgqeŋqä ämänätquetŋqä diŋqeyi. Hiŋuiqänäŋi, ämaqe suqä
quvqä imäkqaŋguwäŋga, Iqu qeiqinyä imäkätä, kimaŋi maqänä mävqä qäyä
imiŋqä-qe, Iqueqä suqä jänänäŋä iu qänaknä yqänä imiŋqeqä. 26 Iqu ämaqeuqä
suqä quvqä iutaŋä kimaŋi, Jisasi Ique äwikqetaŋi, ne Iquenyqä näqŋqä tiiŋä
ämetqäŋu. Iqu suqä jänänäŋinä Imäkqä-qu eäqe, ga ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä
eqämipqä iquau, jänänäŋä Iwimäkqä Inäŋä-qu eänä.
27 Itaŋgi ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämamänätuŋque, iiŋqä änäänyä
tatuŋque? Ii qäpu ae ekqe. Qäpuŋi, suqä äsquesa ekqäwä? Kukŋuä-suqä iu qänaknä
iqä iquesa ma, oee. Yoqä haqeu mamäŋqä iqu, quuvqä heqiyqä iquesanä qäpu ekqe.
28 Ii ne näqŋqä tiiŋiŋqä ämakquä iutaŋiyi. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä
iqiŋi jänäŋä timäupŋqe, kukŋuä-suqä qänaknä iqä iquesanä hmanji. Ii hänaqä
quuvqä heqiyqä iquesanänji.
29 Kukŋuä ii qäyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauqä Goti Iqunända? Iqu
ämaqä huizi iquauqä-pqe, hmanda? Oee, Iqu, huizi iquauqä Goti inänji.
30 Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Iqu, Israitqä huiwä häuä ktäŋqä iquatä,
huizi häuä maktäŋqä iquatä, Iquenyqä quuvqä eqiyätqätaŋguwitanä, jänänäŋä
iwimäkäniqe.
31 Ä ne quuvqä heqiyqeŋqä iiŋä ätätanitaŋi, kukŋuä-suqe mändi äkittqiyätanä,
aaŋqä äyä imäkätuŋquäta? Aaŋä oeyä! Ne kukŋuä-suqä iqueŋi, yäŋänäqŋqä
ätqätetuŋque.

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqeŋqä

1 I etaŋgqä-qe, Israitqä iquneqä awä kiŋganäŋä Aprähamä iquenyqe, ne suänyä
tatuŋquäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänäŋä timäuqäŋqe, iqu hiŋuä äsque
äquŋgqäwä?

† **3:18** Apqä Bukä 36:1 ‡ **3:20** Apqä Bukä 143:2

2 Iqu suqä äŋguinä imäkmiŋqeta, ämaqä jänäŋä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqe, kiqä-
kiuä haqeu vauqumuatuŋguäninji. Itaŋgi Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisaŋi, iiŋä
mimäkqä yänä.
3 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä äkiŋqä ätnäŋqeŋqe, kŋuä mapiyä.
*“Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqaŋgi, Iqu ‘Ämaqä jänäŋueqä’
ätkqeqä,”* ätä äqänä.*
4 Ämaqä hŋqu wäuŋuä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäuŋuä kaniqu qeqä
imäŋqeta mävqä iqi. Oeyä. Mbqä ii, wäuŋuä iutaŋä kimaŋiyi.
5 Iiŋä etaŋgqä-qe, ämaqä hŋqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänäŋä-qu
pmetŋqä diŋqe, hnjua-hnjua mimäkqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä
imäkqä iquauŋi, jänänäŋä wimäkätŋqeŋqä eqiyätŋqä iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu,
‘Jänänäŋukuiyqä’ ätuätqäuä.
6 Dewiti iqu-pqä kukŋuä asä ii eŋqä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä äŋguä mimäkqä qäyä
etaŋgä, Goti Iqu, quŋi, ‘Jänänäŋuaiqä’ ätuätqä iqua, äŋguä äpmepu, aquvänä ipŋqä
iiŋqä tii ätätä äqäkqe.
7 *“Ämaqä, kukŋuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqäŋuwä iquauŋi, Goti Iqu,
quwqä quvqe hiŋuä aŋgi mäquŋquä yätŋqä, huätä muämäuqaŋgutqe, qu äŋguä
äpmepu, aquvänä ipŋqäuä.*
8 *Naqä Iqu, ämaqä hŋqueqä suqä quvqä diŋqä kŋuä aŋgumä mindqäŋqä
iqaŋgutqe, iqu äŋguä äpme, aquvänä iquätŋqeqä*” ätkqe.†
9 Äŋguä äpme aquvänä iqä iiŋi, ii ämaqä huiwä häuä ktäŋqä iquaŋqänändanä,
ä ämaqä huiwä häuä maktäŋqä iquaŋqä-pqe, inändanä? Ne tiiŋä äyä ätätqäŋu.
“Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqeŋqä kŋuä indqänätä, ‘Ämaqä
jänäŋueqä’ ätkqeqä” ätätqäŋu.
10 Iŋi Goti Iqu iiŋä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetaŋgayi? Iqu huiwä häuä ae
äktäŋqäŋgata, ä änä etaŋgata? Iqu huiwä häuä maktäŋqä änä etaŋgayi.
11 Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinji. Aprähamä iqu huiwä häuä maktäŋqä
yqänä äpmeqäŋgaŋi, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqaŋgi, Goti Iqu,
“Ämaqä jänäŋukuiyqä” ätukqe. Itaŋi Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii,
iqu ämaqä jänäŋä-qu pmetŋqeŋqä hiqŋqä eŋqä-pa äwikqe. Iiŋä etaŋgi Aprähamä
iqu, ämaqä huiwä häuä maktäŋqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä
iuta, ämaqä jänänäŋä ätimäupqä iquauqä kawä kiŋganäŋä iquvi.
12 Itaŋga iqu ämaqä huiwä häuä ktäŋqä iqunesaŋä hŋquauqä kawiqu inänji.
Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä
mäktäŋqäŋga, Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä-pa, eqiyätqäŋuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä guä ämäsäukqeŋqä

13 Hiŋuiqänäŋi Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä,
qua eeqänäŋi iquau äväniqä diŋqe, kukŋuä guä ämäsäukqe. Iŋäqe kukŋuä guä i
ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kukŋuä-suqä hui qänaki imiŋqä iuta ma, ii iqu Goti
Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänäŋä-qu ätimäukqä iutayi.
14 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Ämaqä kukŋuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmatqä Goti Iqu
äväniŋqä kukŋuä guä ämäsäukqä iuŋi ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe,
hiŋgiŋqä hetäniŋgä. Itaŋga kukŋuä Goti Iqu guä ämäsäukqe, aaŋqä inä hetäniŋgä.
15 Ne näqŋqe. Kukŋuä-suqä iquesaŋi, ämaqe, ique ävausäpiyitaŋi, Goti Iqueqä
äwqä tnäŋi ämapnä. I etaŋgqä-qe, kukŋuä-suqe maeqä eŋqe, ämaqe ique
mävausqä ipnä.

---

* **4:3** Ipäqäkqä 15:6 † **4:8** Apqä Bukä 32:1-2

16 Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä
iquauŋqätä, qeqä wimäŋgaŋgi, nätmatqä hiŋgi väniŋqä, kukŋuä guä ämäsäukqe.
Iŋi, kaqä-kawäka eeqänäŋä iqua, mapŋqä iiŋqä kukŋuä guä ämäsäukqe, ii ämaqä,
Goti Iquenyqä quuvqä eqäpqä iquauŋqänänji. Auä, kukŋuä guä ämäsäukqe, ämaqä,
kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeŋuwä iquauŋqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähamä
iqu eqäkqä-pa eqäpqä iquauŋqä-pqe inäyi. Aprähamä iqu, eequneqä awä kiŋganäŋä
iquvi.
17 Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätäŋqä-payi. *"Nyi si hueqä-himqä kuapänäŋä iuqä*
kawiquki ikimäkqeqä."‡

Kukŋuä tä, Goti Iqueqä hiŋuä iqi, guä yäŋänäqŋqäŋqä ämäsänä äwi, qäyunä
ätimäuŋqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iquauŋi, häŋä-pmeqä aŋgi
Vqu eä, itaŋga nätmatqä matimäuqä yqänä etaŋguti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu
iiŋä itŋqetaŋi, Aprähamä iqu Iquenyqä quuvqä eqämiŋqe.
18-19 Goti Iqu ii ätukqäŋgaŋi, Aprähamä iqu, iqueqä quväukui 100 ae äpäwätä,
mändi eätä, äpäkonätŋqä imiŋqe. Itaŋga iqueqä apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe.
Iŋi, iqu, "Ye e äpmeyitaŋi, äänä timäuŋqutiyä?" kŋuä ii qäyä wiyqaŋgqä-qe, iqu
quuvqenä eqiyätä, hiŋuä äqänä äpmamiŋqe. Ga Goti Iqu, "*Taqä-tawäka kuapänäŋä*
timäupnuwiqä"§ ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänäŋä iuqä kawiqu ekqe. Auä,
iqu iyaquiyqä huiwiŋqä kŋuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, haŋuä
mäwiqä, yäŋänäqŋqä eqämiŋqe.
20-21 Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä guä ämäsäukqeŋqe, Aprähamä iqu äwqä hŋquaqu
miŋqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, "Goti Iqu imäkäniŋqä kukŋuä
guä ae ämäsäukqe, qäyunä imäkäŋqiyä," näqŋqä äŋguänäŋä ämetä, quuvqä
eqiyätäqetaŋi, yäŋänäqŋqä imäknmiŋqe.
22 Iiŋä etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqeŋqä kŋuä
indqänätä, iquenyqe, "Ämaqä jänäŋueqä" ätkqe.

23 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, "*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, 'Ämaqä jänäŋueqä'*
ätkqeqä" äqänäŋqe, Goti Iqu Aprähamä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä.
24 Ii nenyqä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkoŋgaŋga, Ique
aŋgumä ävauqumuatkqetaŋi, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqäŋu. Iutaŋi
Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqeŋqä kŋuä indqänätä, nenyqä-pqe, "Ämaqä jänäŋuaiqä"
tätŋqeqä.
25 Jisasi Iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqeŋqä qäyä päkonätŋqä,
hiŋuinä äquŋgqe. Itaŋi Iqu Iqueŋi, ne ämaqä jänänäŋä nemäkätŋqe, qua äptekuwä
iuta äyä ävauqumuatkqe.

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hŋqunä iiŋqeŋqä

1 Iŋi ne quuvqä ae äyä eqiyätqätaŋgu, Goti Hanjuwä Iqu neŋi, qokä-apäkä
jänäŋune äyä inemäkkqe. Iiŋä etaŋgi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäkqaŋgi, ne
Goti Iqutäŋi, äwqä naqä-hŋqunä änyanä äpmeŋu.
2 Itaŋi Jisasi Iqu neŋi, hänaqe qŋqaŋä eŋqä-pa nauteyqaŋgi, ne quuvqä eqiyätanä,
Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imäŋqeta hiŋgi vqä yäpä iŋgisa äpaquvätanä, i äpmeŋu.
Itaŋga ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätuŋi, Iqutä quamä anä äŋguänäŋä
pmetuŋquä diŋqä, hiŋuä äqänanä äpmeŋu. Iiŋqe, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä
yoqe haqeu ämamäutqäŋu.

---

‡ **4:17** Ipäqäkqä 17:5 § **4:18-19** Ipäqäkqä 15:5

3 Itaŋga ne aquvänäŋi, iiŋqänä miqä äyä itqäŋunä. Oeyä. Ne aquvänäŋi, haŋä-iqä
änemeqä iiŋqä-pqe, inä itqäŋunä. Ii ne tiiŋiŋqä näqŋqä etaŋgiyi. Haŋä-iqä iqu,
äpakänä tqäuatuŋqueŋqä yäŋänäqŋqä inemäkänä.
4 Itaŋga ne yäŋänäqŋqä e ätqäuätaqetaŋi, ne suqä Goti Iqu äwinyäŋqä iu
imäkätanä, Ique yeeqä iwimäkanä. Ga ne iiŋä imäkätaqetaŋi, Iqu ne yätamäkqä
neyätŋqä diŋqä, hiŋuä äqänanä pmetanä.
5 Itaŋga Dŋä Äŋguä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeuŋqä kiiŋä
äwinyäŋqe, näyaqä äwqeu änyuänaikqetaŋi, ne Goti Iquenyqä hiŋuä äqänanä
äpmetaqäŋgaŋi, hiŋginäwa äqunanä pmeqäŋqä manä.
6 Goti Iqueqä suqä ämaqeuŋqä kiiŋä äwinyäŋqe, tiiŋi. Ne neqä suqä quvqe
huätä mamänatuŋquä, yäŋänäqŋqä maeqä etaŋgaŋi, hea Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä
ikqäŋgaŋi, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätuŋquä iqune, aŋgumä inet-
meniqä iiŋqä äpäkoŋgqe.
7 Ämaqä jänäŋä hŋqueqä yätamäkqeŋqe, ämaqä nesaŋä hŋqu äpäkonätŋqe, äänä
mäqumuetuŋquäwä? Aaŋqe! Ämaqä suqä aaŋä äŋguänäŋä imäkqä hŋqueqä
yätamäkqeŋqe, hŋqu äpäkonätŋqätiyä, ä mäpäkoŋqä yätŋqätiyä?
8 Ii etaŋgqä-qe, ne ämaqä suqä quvqä imäkqune yqänä pmetauŋgua, Kraisi Iqu ne
yätamäkqä neyätŋqä äpäkoŋgqe. Suqä iiŋä iutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä kiiŋä
äwinyäŋqe, äyä ämänätquakqe.
9 Kraisi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häŋeqä äpäwäkqe, Goti Iqu, häŋeqä iuta ne
jänäŋune inemäkkqe. Iiŋä etaŋgi ne täŋgaŋi, näqŋqä tiiŋä hiatuŋqueqä. Goti Iqu,
ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauŋi, Iqueqä äwqä tnäŋä iuta kima vqaŋgutqäŋgaŋi,
Kraisi Iqu ne qui mimäkŋqä äŋguänä pmetuŋquä, yätamäkqä neyäŋqiyä.
10 Auä, ne Goti Iqueqä himä-wiuŋqä änyätanä pmetaŋgquŋgaŋi, Iqueqä Ymeqä
Iqu äpäkonätä, himä-wiuŋqä iuŋi, qäpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwqä
naqä-hŋqunä änyanä pmetuŋquä, inemäkkqe. Iŋi ne äwqä naqä-hŋqunä änyanä
e äpmetanitaŋi, näqŋqä tiiŋä hiatuŋqueqä. Ymeqä Iqu häŋä äpmetäqetaŋi, ne qui
mimäkŋqä äŋguänä pmetuŋquä inemäkäniqeqä.
11 Itaŋga nätmatqä hui-pqe inänjqä. Neqä Naqä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä
äwqä naqä-huinyä nyatuŋquä imäkkqetaŋi, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe,
haqeu ämamäutqäŋu.

Atamä iquesaŋi, äpäkoŋqeyi. Jisasi Iquesaŋi, häŋä-pmeqeyi.

12 Iutaŋi ne tiiŋiŋqä näqŋqeqä. Ämaqä hŋqunä, Goti Iqueqä kukŋui ävaukukqä
iutaŋi, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutaŋi suqä quvqä iqueqä kimaŋi, äpäkoŋqä
iqu ätimäukqe. Asä iiŋi, ämaqä eeqänäŋi, suqä quvqä imäkqaŋguwitaŋi, äpäkoŋqä
iqu wimeqaŋgi äpäkonätqäŋä.
13 Goti Iqu kukŋuä-suqe mävqä änä etaŋgaŋi, ämaqe, qua täuŋi suqä quvqä
imäkmiŋuwä-qe, kukŋuä-suqe aaŋqä etaŋgi, Goti Iqu, “Qu kukŋui ävausätqäŋäuä”
matqä iminqe.
14 Iŋäqe Atamä iqu äpmaminqeta, Mosisi iqu äpmaminqäŋgaŋqe, ämaqe, suqä
quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asänäŋi mimäkqä itqätaŋguwä-qe, äpäkoŋqä iqu
ämaqä eeqänäŋä iquauŋi, äyä ämiminqe.

Atamä iqu, Ämaqä qänaki timäuniqä Iqueqä ktqä eŋqä-paŋä-que.
15 I etaŋgi Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä
imäŋqeta hiŋgi äwikqetäŋi, asänäŋä hmanji. Ämaqä hiŋuiqäŋä iqueqä quvqetaŋi,
qokä-apäkä eeqänäŋi äyä äpäkonätqäŋä. Itaŋga Goti Iqu qeqä wimäŋqeta
yätamäkqetä, nätmatqä Ämaqä Qänakŋä, Jisasi Kraisi Iqu qeqä wimäŋqeta hiŋgi
äwikqetäŋi, äpäkoŋqä iuŋi ämäwqätäutä, ämaqä kuapänä yqänä äwimetqäuä.

16 Tiiŋä-pqe inänji. Nätmatqä äŋgui, Goti Hanjuwä Iqu hiŋgi äwikqetä, itaŋga
nätmatqä hiŋuiqäŋä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäŋi, asänäŋä hmanji. Oeyä.
Ämaqä hiŋuiqäŋä iqu, suqä quvqä hŋqunä imäkqaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä
ämitätä, tii ätkqe. “Qu eeqänäŋi qui imäkmbŋqeqä.” Itaŋgi nätmatqä äŋguä, Goti
Iqu hiŋgi äwikqe, tiinji. Ämaqe, suqä quvqä kuapänä imäkqaŋguwäŋgaŋi, Goti
Hanjuwä Iqu qeqä wimäŋgaŋgi, qokä-apäkä iuŋi, jänäŋä iwimäkkqe.
17 Itaŋga ämaqä hiŋuiqäŋä iqu, kukŋui ävausätä quvqä imäkkqetaŋi, äpäkoŋqä
iqu ämiqä eŋqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänäŋä iuŋi, ämimiŋqe. Naqä-qakuä
qeŋä-qe, aaŋä naqä-qakuänäŋi, tiinji. Goti Iqu qeqä kiiŋä wimäŋgaŋgi, ämaqeu
jänänäŋä hiŋgi iwimäkqe, äpäkoŋqä iqueŋi mändi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä
iqua, qu häŋä äpmepu, ämiqä eŋqä-pa miqäpnuwi. Qu iiŋä timäupŋqe, Ämaqä
Qänakŋä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäuŋuä iutayi.
18 Aŋgumŋi, ne tiiŋiŋqä kŋuä äŋguänäŋä indqänatuŋque. Ämaqä hiŋuiqäŋä iqu,
Goti Iqueqä kukŋuiuŋi ävaukukqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänäŋiŋqe, “Qui
imäkmbŋqeqä” ätkqe. I etaŋgi, Ämaqä Qänakŋä Iqu, suqä jänäŋi imäkkqetaŋi,
Goti Iqu, ämaqä eeqänäŋä jänäŋä epu, häŋä yqänä pmepŋqä, hänaqä imäuekqe.
19 Ämaqä hiŋuiqäŋä iqu, Goti Iqueqä kukŋui hŋgisa ikqetaŋi, qokä-apäki kuapänäŋi,
suqä quvqä imäkqä ekuwi. I etaŋgi, Ämaqä Qänakŋä Iqu, Goti Iqueqä kukŋui
qänaknä imiŋqetaŋi, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänäŋi, jänäŋä iwimäkäniqe.
20 Goti Iqu qänakŋi, kukŋuä-suqä äwikqe, ii ämaqe, kuapänä ävausqaŋguwiŋqä
näqŋqä mapŋqä, iiŋqä äwikqe. Iŋäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkqa uwqaŋguwäŋga,
Goti Hanjuwä Iqueqä quŋqä qeqä wimäŋqeta hiŋgi vqe, aaŋä yändiqä ävätqäuä.
21 Ii tiiŋä iuŋqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkoŋqä iuŋqä ämimiŋqä-pa, Goti
Iqueqä qeqä wimäŋqeta hiŋgi vqe, iqueŋi ämäwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi
Iqueqä wäuŋuä iutaŋi, ne jänänäŋä eätanä, hea ique-ique pmeqeuŋqä ämineyäniqe.

6

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqeŋqä

1 Iiŋä etaŋgqetaŋi, ne äänä tatuŋquäwä? “Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä
qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqe, aaŋä yändiqä väniqä iiŋqe, suqä quvqä yqänä
imäkatuŋqueqä” tatuŋquäta?
2 Aaŋä oeyqä, änä matqä yanä. Suqä quvqä imäkqä iuŋqe, ne ämaqä pizqä
äpäkoŋguwä eŋqä-paŋune eätanä, huätä ae ävquatämäukque. Iŋi ne qänaknäŋi,
suqä iqueŋi yqänäŋi, äänä iquatuŋque?
3 Asŋä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋnäŋquä iqune, iiŋä dutaŋi, Iqutä anä
äpäkoŋgque. He iiŋqe änyä maqŋqä eŋä?
4 Itaŋi ne asŋä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpäkoŋgque, Goti Kaniqu neŋi, Kraisi
Iqutä qua anä äptänaikqe. Iŋi Iqu Iqueqä yäŋänäqŋqä naqänäŋä itäŋi, Kraisi Ique
qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqäŋgaŋi, ne-pqe, suqä qäŋganä imäkmiŋquä-pa
mimikqä, häŋä-pmeqä änyä-häŋä iquenyä metatuŋqueŋqä, inä änevauqumuatkqe.
5 Ne Kraisi Iqutä ämuäŋnanä, Iqu äpäkoŋgqä-pa äpäkoŋgque, iŋi Iqu aŋgumä
ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauanique.
6 Ne tiiŋiŋqä näqŋqe. Neqä huiwä iqueqä äwiŋqe, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä
äunätä, anä äpäkoŋgiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yäŋänäqŋqä neyaqä huiwä iu
wäuŋuä imitätqä di, qäpu eqaŋguti, ne suqä quvqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä mäpmeqä
yatuŋquä diŋqeyi.
7 Ii tiiŋä etaŋgi. Ämaqä tqu-tqu ae äpäkonätqe, suqä quvqä iqueqä yäpä imdaŋi,
huätä ae ävämeqe.

8 Auqä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkoŋgquä iqune, Iqutä häŋä anä pmetuŋqueŋqä
kukŋuä iqueŋqe, quuvqä eqiyätqäŋu.
9 Quuvqä ii eqiyätuŋque, ne näqŋqä tii itanitaŋiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta
aŋgumä ae ävaukqetaŋi, äpäkoŋqä iqu, Iqueŋi mändi kittqiyätŋqä yäŋänäqŋqä hma
etaŋgi, ga Iqu aŋguŋi, mapäkoŋqä yäniqe.
10 Iqu hŋqunä qe äpäkoŋgqe. Itaŋi Iqu iiŋä imäkätä, suqä quvqä iqueqä
yäŋänäqŋqe aaŋqä imäkkqe. Itaŋgi Iqu häŋä äpmeŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe,
haqeu mamäutŋqä äpme.
11 Iŋi he kŋuä asä ii indqämbŋqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋmbiyitaŋi, he-pqä
inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe,
haqeu mamäupŋqä äpmeŋä.
12 Iiŋä etaŋgqetaŋi, hiqä huiwi äpäkonätŋqä iqueŋi, suqä quvqä iqu ique ämitŋqä
diŋqe, hiŋuinä mäquŋquä pambiyä. He ique hiŋuinä quŋgaŋgpqe, suqä quvqä iqu,
huiwä iqueqä äwiŋqä du imäkpŋqä, etma wäŋqiyä.
13 Itaŋga he suqä Goti Iqu mäwiŋqä itŋqä di imäkqäŋqe, hiqä yukä-hipa itä,
huiwä iutaŋä huizi itä, suqä quvqeu mävqä ipŋqeqä. Oeyä. He ämaqä qua
äptepqeuta aŋgumä ävauäpu, häŋä äpmeŋuwitaŋi, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique
wimbiyä. Itaŋga he suqä jänäŋi imäkpŋqä iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä
iutaŋä eeqänäŋi, ämitŋqä hiŋuinä qumbiyä.
14 He täŋgaŋi, kukŋuä-suqä iuŋi yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä
imäŋqeta hiŋgi vqä yäpä iqi äpmeŋuwitaŋi, suqä quvqä iqu, he mämeyqä yäŋqiyä.

Goti Iqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä imäkqeŋqä

15 Iŋi ne iiŋä äpmeŋquetaŋi, änääŋgä? Ämaqä hŋqua, “Ne qeqä imäŋqeta
hiŋgi vqä kuapänä metuŋquä diŋqe, suqä quvqe, yqänä imäkqa uwquatuŋqueqä”
ätätqäŋä. Aaŋqe, änä mimäkqä yanä.
16 Änääŋäŋqäwä? He änyä maqŋqä eŋä? He ämaqä hŋqueqä kukŋui, qänaknä
ipŋqä hiqä-hiuä äwimbqe, he iqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä pmepŋqäuä. Ämaqä,
suqä quvqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Iŋäqe
ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutaŋi qokä-
apäkä jänäŋä timäupŋqäuä.
17 Nyi Goti Hanjuwä Iqueŋi, ‘äŋguiqä’ ätquä. Hiŋuiqänäŋi, he suqä quvqä
iqueqä wäuŋuä-wiyqä äpmamiŋuwi. Itaŋgi qänakndaŋi, he Goti Hanjuwä Iqueqä
kukŋui, ämaqä hŋquauqä maŋä iuta qätä äwikuwitaŋi, qänaknä iqäpŋqä quuvqä
äyä eqäkuwi.
18 He suqä quvqä iqu, guä eŋqä-pa ekiqiyämiŋqä iuta, Goti Iqu hiŋuinä
eqänäwqatätä, suqä jänäŋä iqueqä wäuŋuä-wiyqä äyä epmuatekqe.
19 Hiqä huiwi yäŋänäqŋqä maeqä eäpu, kukŋuä yäŋänäqŋqe mämeqä
iqaŋguwitaŋi, nyi suqä ne näqŋqä ämeŋquä iuta ämetmä, kukŋuä ktqä
etqänä. Hiŋuiqänäŋi, he suqä kiyämätqetä, kukŋuä-suqeu hŋgisanä iqetä, hiqä
huiwä iutaŋä eeqänäŋiu ämitŋqä hiŋuinä äqunäpu, kukŋuä-suqe ävausäpu äyä
äpmamiŋuwi. Itaŋgi täŋgaŋi, hiqä huiwi, suqä jänäŋä iqueqä wäuŋuä-wiyqä
pmetŋqä hiŋuinä qumbiyä. Iutaŋi, he Goti Iqu eŋqä-pa, jänäŋuenä eäpu, Iqueqä
qokä-apäkä-quenä pmepŋqänänyä.
20 He suqä quvqä iqueqä wäuŋuä-wiyqä äpmapiyäŋgaŋi, suqä jänäŋä iqueqä yäpä
iqi mäpmeqä imiŋuwi.
21 Suqä he iŋga imäkmiŋuwä iiŋqe, täŋgaŋi he womba enyänä. Itaŋga suqä iŋga
imäkmiŋuwä iutaŋi, nätmatqä äŋguänäŋi äki ämamiŋuwäwä? Aaŋqeqä. Suqä
iutaŋi, ämaqe äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä.

22 He, suqä quvqä iqu guä eŋqä-pa ekiqiyämiŋqä iuta, Goti Iqu hiŋuinä
eqänäwqatätä, Iqueqä wäuŋuä-wiyqä äyä epmuatekqeqä. Itaŋga iutaŋi, he täŋgaŋi
nätmatqä tä ämeŋä. He Goti Iqu eŋqä-pa, jänäŋuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-
quenä äpmeŋä. Itaŋga iutaŋi, he häŋä hea ique-ique pmepŋqäuä.
23 Auä, suqä quvqä imäkätqäŋuwitaŋä kimaŋi, äpäkonäpu, Goti Iqutä anä
mäpmeqä iqä iiyi. Iŋäqe nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta hiŋgi
änätapätŋqe, ii ne hea ique-ique pmeqäŋqeyi. Häŋä-pmeqe, ne Kraisi Jisasi, neqä
Naqä Iqutä ämuäŋnanä iuta ämetqäŋu.

7

Kukŋuä ktqe, suqä ämaŋqä iuŋqä

1 Nyämaqäuä, he kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä äŋguä metaŋgä, nyi kukŋuä tä, etqä.
Ämaqä mapäkoŋqä häŋä yqänä äpmeŋuwi, qunä kukŋuä-suqeu yäpä imä äpmeŋä.
2 Iŋi apäkä qokä-täŋi, kiqä qokiqu häŋä yqänä äpmamitätqe, suqä qokä-
apäkä ämaŋqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyeŋqiyä. Itaŋgqä-qe, kiqä qokiqu
äpäkonätqe, suqä iiŋä iqu, apäkä iiŋi mämiqä iqaŋguti, ii iiyqä äwiŋqeunä
imäkäŋqiyä.
3 Iiŋä etaŋgqetaŋi, kiqä qokiqu häŋä yqänä pmetaŋguti, ämaqä hŋqu-mända ii
meqaŋgutqe, qu, “Apäkä iiŋi, hiŋginäwa qaŋä ikiqiyä” tpŋqäuä. Iiŋä etaŋgqä-qe,
iiyqä qokiqu ae äpäkonätqe, ii suqä iiŋä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yäŋqiyä. Iŋi,
ämaqä hŋqu-mända iŋga ämeqäqe, qu kukŋuä iiŋi, aŋginŋi matqä ipŋqäuä.
4 Nyämaqäuä, he iiŋä eŋqä-paŋiyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuäŋmbiyitaŋi, he
äpäkonäpu, kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iŋgisa mäpmeqä iŋä. Ii Ämaqä Hŋqu-mända
he apäkä eŋqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä äŋguä Goti Iqu äwinyäŋqä iunä
imäkquatuŋquä iiŋqe, qua äptekuwä iuta aŋgumä ävaukqä Iquvi.
5 Ne Kraisi Iqutä mamuäŋäŋqä, huiwä iqueqä äwiŋqä iunä qänaki imiŋquäŋgaŋi,
kukŋuä-suqä ique qätä äwiyanitaŋi, näyaqä huiwä eeqänäŋä iuŋi, äwiŋqä quvqe
änevauqumuatqaŋgi, ne suqä quvqä imäkätanä, äpäkonatuŋquä iuŋqä watuŋquä
äpmamiŋque.
6 Itaŋgi täŋgaŋi, kukŋuä-suqä ne a nakiqätätŋqä iqu, äpäkonätanä ävämenitaŋi,
iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iŋu. Iutaŋi ne wäuŋuä imäkätuŋque, ii kukŋuä-suqä bukä
iu äqänäŋqeu qänaknä itanita ma, ii Dŋä Äŋguä Iqueqä suqä häŋiu qänaknä ituŋquä
iutayi.

Kukŋuä-suqä iqueqä wäuŋuiŋqä

7 Itaŋga kukŋuä-suqä iqu, äwiŋqä quvqe ävauqumuatqaŋgi, ne suqä quvqä
imäkmiŋquä iiŋqe, “Kukŋuä-suqä iqu, nätmatqä quvqä, suqä quvqä eŋqä-paŋiqä”
tatuŋquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi suqä quvqä äki-äkiŋqä näqŋqä ämakqe,
kukŋuä-suqä iquesanänji. Kukŋuä-suqeuŋi, tiiŋä ätänä. *“Si ämaqä hŋqueqä
nätmatqä iuŋi, hiŋuä aowä mäquŋquä panä.”** Iiŋä matqä-säpi, suqä iiŋä iqueŋqe,
‘Ii quvqeqe,’ näqŋqä maeqä iqäminji.
8 Kukŋuä-suqeuŋi, hiŋuä aowä-qŋqäŋqä ätnäŋqä iquesaŋi, suqä quvqä iqu nyaqä
kŋuä indqäŋqe, änyivauqumuatätä, nätmatqä kuapänäŋiŋqä hiŋuä aowä qunmqä
nyimäkkqe. Kukŋuä-suqä iqu, aaŋqä hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae
äpäkoŋguwä-pa, yäŋänäqŋqä maeqä hetäninji.
9 Kiŋganäŋi, nyi ymeqä wäŋqä-qunä, kukŋuä-suqä iqueŋqä maqŋqä emä, häŋä
äpmamiŋqe. Itaŋgi qänakŋi, nyi kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä ämamitaŋi, suqä quvqä
iqu ävauqaŋgi, ga näqŋqe, ‘Nyi Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, pizqä-qunjqä’ ämakqe.

---

* **7:7** Aŋgumä Itmakqä 20:17; Kukŋuä-suqä 5:21

10 Kukŋuä-suqä iqu, ämaqeu häŋä-pmeqä vätŋqä qäyä etaŋgqä-qe, nyi ique
qänaknä vqä iiŋqä yäŋänäqŋqä maeqä eämä, iquesa äpäkoŋgqeŋqä näqŋqä
ämakqe.
11 Auä, suqä quvqä iqu, kukŋuä-suqä iquesaŋi, quaŋgä nyimäkätä, pizqä
ämbäkkqe.
12 Iŋi kukŋuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etaŋgi, itaŋga kukŋuä eeqänäŋä,
iu äqänäŋqä-pqe, Goti Iqueqänäŋä eä, ga jänänäŋä äŋguänäŋiyi.
13 Iŋi, nätmatqä äŋguänäŋi, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aaŋä hma eä. Iŋäqe
suqä quvqä iqu, nätmatqä äŋguänäŋä iquesaŋi, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä
ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnäŋä iqi timäutŋqä diŋqeyi. Itaŋga
kukŋuä-suqä iquesaŋi, suqä quvqä iqu, nätmatqä aaŋä quvqänäŋiqe, ne näqŋqä
metuŋquä iiŋqeyi.

Suqä quvqä iqutä, mäkä huŋqeŋqä

14 Ne tiiŋiŋqä näqŋqeqä. Kukŋuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dŋä Iquesa äquvepkqe.
Itaŋgi nyi qua täutaŋunä eämä, huiwä iqueqä äwiŋqä iqu nyimäkqaŋgi, suqä quvqä
iqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä yqänä äpmeŋä.
15 Nyi suqä imäkätŋqä diŋqe, ‘Kiqä quati äkitiyä’ tmä itqäŋä. Suqä, nyi
imäkqämqä nyinätaŋgqä iuŋi, mimäkqä itŋqe. Iŋäqe suqä, iiŋqä manyiŋqä kiiŋä
qäyä iqaŋgqä iuŋi, ii nyi imäkätŋqe.
16 Iŋi nyi, suqä manyiŋqä iŋqä iqua imäkätŋqe, tiiŋä ämändqueqiyä. Nyaqä kŋuä
indqäŋqä iuŋi, ‘Kukŋuä-suqä iqu, äŋguänäŋiqä’ kŋuä änyiyqi.
17 Iutaŋi, nyi quvqä imäkätŋqe, ŋqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä
yäpä-tämä äwiŋqä iquesa imäkätŋqe.
18 Nyi näqŋqe. Nätmatqä äŋguänäŋä hui, nyaqä yäpä-tämŋi mäwitqänä. Nyi,
ŋqä huiwä iqueqä äwiŋqeŋqä ätqä. Naqä-qaukui, nyi suqä äŋgui imäkmqä
änyinätaŋgqä-qe, qäyunäŋi mimäkqä imä.
19 Suqä äŋgui, ‘Nyi ii imäkmqänä’ kŋuä änyätŋqe, mimäkqä ma itŋqe. Itaŋga
suqä quvqe, ‘Ii mimäkqä imqänä’ kŋuä änyätŋqä iuŋi, imäkätŋqe.
20 Iŋi nyi suqä manyiŋqä iiŋqä iqua imäkätŋqe, ii tiinji. Nyi imäkätŋqe, ŋqä qeqä-
quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiŋqä iquesanji.
21 Iiŋä etaŋgqetaŋi, suqä nyi äminyiyätŋqä iqueŋqe, näqŋqä ae ämakqe. Nyi suqä
äŋguä imäkmä-tmä iqaŋgaŋi, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätŋqe.
22 Nyaqä qeqä-quuvqä tämŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqeŋqe, kiiŋä
änyinätŋqe.
23 Iiŋä etaŋgi, suqä huizi, nyaqä huiwä iutaŋä eeqänäŋä iu witaŋgi äqunäŋänä.
Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwiŋqä iquenyqä mäkäŋqä itqänä. Ga iqu,
huiwä iqueqä äwiŋqä iquesanä quvqä eä, guä äŋgiqiyäutqäuä.
24 Yää oänä! Nyi haŋä-iqä iquesa qui imäknätqäŋä! Huiwä äpäkoŋqä iuŋqä ändma
äwätŋqä iquesaŋi, huätäŋi, tqu indmetŋqäwä?
25 Nyi Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä” ätuätqäŋänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä
Iqueqä yäŋänäqŋqeta, yätamäkqä nyiyäŋqiyä.
Iŋi ŋqä-näuäŋi, tiiŋä äpmeŋä. Ŋqä qeqä-quuvqä imŋi, kukŋuä-suqä iqueqä
wäuŋuinä äwiyätŋqä-qe, ŋqä huiwitäŋi, suqä quvqä iqueqä wäuŋuinä äwiyätŋqe.

8

Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä

1 Goti Iqu ämaqeu yätamäkqä iiŋä ävätäqetaŋi, qokä-apäkä Kraisi Jisasi
Iqutä ämuäŋnäŋuwä iquauŋqe, Iqu, “He suqä quvqä imäkqaŋguwitaŋi, haŋä-
iqä meqäpnuwiqe” matqä yänä. 2 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Dŋä Äŋguä, Kraisi Jisasi

Iqueqä wäuŋuä iuta, Häŋä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-häŋi imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpäkoŋqä iqueqätä, yäpä imä guä eŋqä-pa äpmamiŋquäŋgaŋi, huätä änewewqatkqe.

3 Neqä huiwä iqueqä äwiŋqä quvqä iutaŋi, kukŋuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä ituŋque. Iŋi, kukŋuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätuŋquä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutŋqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. Iŋi Kraisi Iqueqä huiwä iuŋi, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yäŋänäqŋqe, qui imäkkqe.

4 Iutaŋi, ne qänaknäŋi, huiwä iqueqä äwiŋqä iunä ma, Dŋä Äŋguä Iqueqä äwiŋqä iunä itanitaŋi, suqä äŋguä, kukŋuä-suqä iqu ämänätquetŋqä iunä pmetatuŋque.

5-6 Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwiŋqä iunä qänaki itqäŋuwä iqua, qu kŋui, nätmatqä huiwä iqueqä äwiŋqä iunä indqämbu, päkombnuwi. Itaŋgi ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueqä äwiŋqä iu qänaki itqäŋuwä iqua, Iqueqä äwiŋqä iunä kŋuä indqämbu, häŋä-pmeqetä, äwqä-qeiqi iŋqetä mapnuwi.

7 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Ämaqä nätmatqä huiwä iqueqä äwiŋqä iunä kŋuä indqänätqäŋuwä iqua, qu Goti Iqueqä kukŋuä-suqä iuŋi, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutaŋi, Iqueqä mäkä-huŋqä äpmeŋä. Qu Iqueqä kukŋuä-suqeuŋi, qänaknä änä miqä ipnä.

8 Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiŋqä iunä qänaki itqäŋuwä iqua, Iqueŋi, yeeqä änä miwimäkqä ipnä.

9 Itaŋgi Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, heyaqä yäpä iŋgisa äpmeŋqe, he qänaknäŋi, huiwä iqueqä äwiŋqä iunä ma, Dŋä Äŋguä Iqueqä iunä itqäŋä. Itaŋga Kraisi Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, ämaqä hŋqueqä yäpä iŋgisa mäpmeqä eŋqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä.

10 Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä iŋgisa äpmeŋqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätŋqä-qe, Kraisi Iqu he jänänäŋuenä emäkqetaŋi, heyaqä quuvqe, häŋä yqänä äpmeŋä.

11 Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dŋä Iqu hiyaqä yäpä iŋgisa äpmeŋqe, Iqu Dŋä Iiŋä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iuŋi, asä ii hivauqumuatäniqe.

12 Iiŋä iutaŋi, ŋqä nyämaqäuä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiŋqä iunä qänaki miqäŋqä, yäŋä qäŋguatuŋque.

13 He, huiwä iqueqä äwiŋqä iunä qänaki itqäŋuwi, äpäkombŋqäuä. Iŋäqe Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqaŋguwä iquau, pizqä äpäkpqe, häŋä pmapŋqäuä.

14 Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dŋä Äŋguä Iqu hänaqä ämotqueqaŋgqä iu qänaknä imipqä iquanänji.

15 Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hŋqueqä wäuŋui hiŋgi äwiyätqäŋuwä iqua, quwqä ämiwiyätŋqä iquenyqä zä itqäŋä. Iŋäqe Dŋä, Goti Hanjuwä Iqu etapkqä Iqu, he zä enyätŋqä memäkqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapŋqä emäkänä. Ga Iquesaŋi, ne Goti Hanjuwä Iqueŋi, “Apä-qä” ätuätqäŋu.

16 Neqä quuvqä imŋi, “Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä” kŋuä indqänätaŋgua, Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu asänä änatätäqetaŋi, kŋuä iiŋi, yäŋänäqŋqä inemäkätqäuä.

17 Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eäŋque, neqä Apiquesa nätmatqä äŋguänäŋi, Kraisi neqä Tasipequtä meniŋquä iquneyi. Itaŋga täŋgaŋi, ne täŋä-huŋqe, Iqu ämakqä-pa ämetuŋquetaŋi, qänakndaŋi, Iqu yoqä naqä äqoŋgqä-pa äqonätanä, quamä äŋgui, Iqutä anä pmeniŋque.

Qänakŋi quamä äŋguä pmeqeŋqä

18 Nyi kŋuä tiiŋä änyiyqi. Quamä pmeqä äŋguänäŋä iitä, yoqä naqä iitäŋi,
qänaknda ätnäŋä iqi änemeniqä iqu, naqänäŋä eä, täŋä-huŋqä ne täŋga
ämetuŋque, ämäwqätäuniqe.
19 Nätmatqä eeqänäŋä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnäŋä
iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqeŋqä, qu kiiŋä wiŋgaŋgi, hiŋuä
äqämbu äwiŋä.
20 Auä, nätmatqä Iqu imäkkqä eeqänäŋi, qäyunä mäwiqä, qui imäknätŋqä
ätimäukqe.* Tä quwqä äwiŋqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkqaŋgi,
iiŋä äwiŋä. Iŋäqe tiiŋiŋqä hiŋuä äqämbu äwiŋä.
21 Goti Iqu quŋi, suqä, pizqä ipu qui imäknqä yäpä iqisa ewewqatqaŋguti, qu-pqe,
Iqueqä ymeqä iqune äŋguä pmeqaŋgquä-paŋä wäpnä.
22 Ne näqŋqe. Nätmatqä Goti Iqu imäkkqä eeqänäŋi, apäkä ymeqä mipŋqä iquwä-
pa, täŋä wuŋgaŋgi, zääqä ätqa, täŋgaŋqä äpätqäŋä.
23 Nätmatqä iiŋä iquanä ma, ne-pqe, Dŋä Äŋguä, nätmatqä Goti Iqu änätapäniqä
iutaŋä Kiŋganäŋä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä iŋgisaŋi, zääqä ätätanä, tiiŋiŋqä
kiiŋä neŋgaŋgi, hiŋuä äqänanä äpmeŋu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetuŋquä
inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, aŋgi inetmetä, huiwi huitaŋä
nyatuŋquä inemäkäniqeyi.
24 Goti Iqu ne häŋä inemäkäqumuatqaŋgqetaŋi, iunä timäuniqeŋqä hiŋuä
äqänanä äpmeŋu. Iŋäqe, ämaqä hŋqu, “Nyi nätmatqä huiŋqä hiŋuä äqänmä
äpmeŋänä” ätätqe, nätmatqä iiŋi änä mämeqä iqeŋqä näqŋqä menä. Ämaqä hŋqu
nätmatqä ae ämetqe, iqu iiŋqe hiŋuä äqänä mäpmeqä yänä.
25 Itaŋgi neŋi, nätmatqä änä mämeqä hŋqueŋqä hiŋuä äqänanä äpmeŋquetaŋi,
iqueŋqä kiiŋä neŋgaŋgi, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeŋu.
26 Asä iiŋi, ne yäŋänäqŋqä maeqä iŋque, Dŋä Äŋguä Iqu yätamäkqä äneyätqäuä.
Ne tääqä qäyunäŋi, äsquenyqä tqeŋqe, maqŋqä eäŋque, Dŋä Äŋguä Iqu, Goti Iqueŋi
kukŋuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä.
27 Itaŋi Iqu, Goti Iqueqä äwiŋqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iiŋä imäkätŋqä
iutaŋi, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hiŋuä yasämä änaqänätŋqä
Iqu, Dŋä Äŋguä Iqueqä kŋuä indqäŋqeŋqä näqŋqä eä.
28 Itaŋga ne tiiŋiŋqe, näqŋqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiiŋä
äwinyätŋqä iquau, äŋguä iwimäkätŋqä iiŋqe, nätmatqä eeqänäŋi, wäuŋuä anä
imäkpŋqä imäkätqäuä. Ämaqä iiŋä iqua, Goti Iqueqä äwiŋqe wimeniqä iiŋqä, tääqä
ätuätumakqä iquayi.
29 Iqueqä ämaqä iiŋä iquauŋqe, Iqu aiŋgaŋi näqŋqä eätä, atäuŋuä äväqe, Iqueqä
Ymeqä Iqutä asänäŋä etaŋgä, ga Ymeqä Iqueŋi, kuapänäŋä iiŋä iquauqä kätequ
pmeniqŋqä, kŋuä guä ämäsäukqe.
30 Itaŋga ämaqä, Iqu iiŋqä atäuŋuä ikqä iquauŋi, Iqu tääqä ätuätumakqe. I
ätuätumakqä iquauŋi, Iqu jänäŋä-qua ipŋqä iwimäkkqe. Ga iiŋä iwimäkkqä
iquauŋi, Iqu häŋä-pmeqä äŋguänäŋitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeuŋqä äwiŋqeuŋi, nätmatqä hui hoptäwä miqeŋqä

31 Iŋi Goti Hanjuwä Iqu iiŋä inemäkkqeŋqe, ne äänä tatuŋquäwä? Iqu yätamäkqä
neyqaŋgutqe, tqu ämänaqutäutä, nakittqiyätŋqäwä? Aaŋqä eä.
32 Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueŋi, haŋä-iqä wimetŋqe, a makiqätqä itä, ne
yätamäkqä neyätŋqä diŋqe, mäkä-huŋqä iquau äwikqe. Iqu iiŋä imäkkqetaŋi, ne
näqŋqe tiiŋiŋqä ämetqäŋu. Iqu nätmatqä eeqänäŋi, qäsä hiŋgi nätapäniqeqä.

---

* **8:20** Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetaŋi, Goti Iqu iquesä, quaetä, qui imäkkqe. Ipäqäkqä 3:17

33 Itaŋi Goti Iqu ne Iqueqäŋqä atäuŋuä äneyätä, jänäŋune inemäkkqetaŋi, ämaqä
kukŋuä minetätŋqä hŋqu, aaŋqä eä.
34 Ne suqä quvqä iuta kima metuŋque, tqu täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä
äpäkonäqetaŋi, aŋgumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqi, Yoqä Naqä-täŋä-
qu äpme, ne yätamäkqä neyätŋqä, yatŋqä ävätqäuä.
35 Kraisi Iqu nenyqä kiiŋä äwinyäŋqä iuŋi, ämaqä huätä mänatnämäutŋqä hŋqu,
hmanjqä. Haŋä-iqä hui nemeqaŋgutqä, ä täŋä-huŋqä nemeqaŋgutqä, ŋŋ ämaqä
hŋqua quvqä inetqueqaŋgpqä, ä buayäŋqä dä neyqaŋgutqä, qäkä-määnqä äwa
iqaŋguatqä, nätmatqä quvqä qui inemäkqaŋgutqä, itaŋga änapäsqaŋgpqä iuŋi,
nätmatqä iiŋä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwiŋqä iuŋi, hoptäwä miqä ipŋqäuä.
36 Nätmatqä iiŋä nemetŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä äqänäŋqä-payi.
*"Ne Tqä ämaqä iquneŋi, qu hea ique-ique pizqä napäkpŋqä itqäŋäuä. Qu ne
sipsipqä pizqä päsqä duŋqänäŋä eŋqä-paŋä etaŋgu, hiŋuä änaqänäŋäuä."*†
37 Iŋäqe nätmatqä eeqänäŋä iiŋä iqua, qäyä änemetqätaŋgqä-qe, Kraisi nenyqä
kiiŋä äwinyätŋqä Iqueqä yätamäkqeta, ne hämänänä ämäwqätäuque.
38-39 Goti Iqu nenyqä kiiŋä äwinyätŋqeŋqe, nyi näqŋqä tiiŋä ae ämeŋä. Äpäkoŋqä
itä, häŋä-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dŋä quvqä iquatä, nätmatqä täŋga äwiŋqä itä,
nätmatqä qänaknda timäuniqä itä, nätmatqä yäŋänäqŋqä-täŋä huizitä, nätmatqä
haqä yätutaŋitä, nätmatqä yäpä butaŋitä, nätmatqä Goti Iqu imäkkqä huizitäŋi,
yäŋänäqŋqä maeqä-quayi. Iutaŋi, Goti Iqueqä nenyqä äwiŋqä, neqä Naqä Kraisi
Jisasi Iqu ämänätquakqetaŋi, qu huätä mandumäkqä iqäpŋqe.

9

Poli iqu, käyämaqä Israitqä iquauŋqä, huäqä kiiŋä äwuŋgqeŋqä

1 Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quaŋgä matqä, naqä-qakuänäŋä tmqe. Dŋä
Äŋguä Iqu, yätamäkqä nyiyqaŋgi, ŋqä qeqä-quuvqä imŋi, kukŋuä tmqä itmiŋqe, ii
naqä-qakuiqä, näqŋqä eqänä.
2 Nyi hea ique-iqueŋi, ŋqä äwqä imdaŋi, nyämaqä Israitqä iquauŋqe, huäqä kiiŋä
änunätä, qeqä ändätŋqe.
3 Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä änändowatätä, ŋqä hueqä-himqä Israitqä
iquauqä suqä quvqä iutaŋä kimaŋi, haŋä-iqä ändapätä, nyaqä aŋi iquau ävätŋqeŋqä
tääqä tumqä imäknätqäŋä.
4 Ŋqä nyämaqä iiŋä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä
itä, Iqueqä ymeqä näwinyäŋä-qua epŋqä itumakqä iquayi. Quŋi, Iqu Iqueqä we-
huŋqetä, yäŋänäqŋqetä, ämotquetä, qutäŋi kukŋuä guä ämäsäutä, kukŋuä-suqetä,
suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga äŋguä wimäkätŋqä kukŋui, iiŋqä
ätumiŋqe.
5 Qu Aprähamä, Aisakä, Jekopä iquautaŋä hueqä-himqä etaŋgä, ga Kraisi Iqu
iquautaŋä ämaqä-qu etŋqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmatqä eeqänäŋä iu Miqä,
Goti etaŋgi, ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuŋquänänji. Ii, naqä-
qakuänäŋi.

Goti Iqueqä kukŋuä guä ämäsäukqeŋqä

6 Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwitaŋi, ne, "Kukŋuä
Goti Iqu Aprähamä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqeqä" tatuŋquäta? Oee. Ii tiinji!
Awiqu Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesaŋä eeqänäŋä iqua, yoqä
Israitqä äqonäŋuwä-qe, qutaŋä kuapänäŋi, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma.

---

† **8:36** Apqä Bukä 44:22

7 Asä iŋi, Aprähamä iqu emakqä eeqänäŋä iquauŋqe, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä
iquaeqe” matqä yaŋqunä. Oeyä. Hiŋuiqänäŋi, Goti Iqu Aprähamä iqueŋi, *“Tqä
hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä”* ätukqe.*
8-9 Kukŋuä iqueqä quati, tiinjqä. Ymeqä häŋeqä iutanä ätimäuquwä iqua, qu Goti
Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähamä iqutäŋi, kukŋuä guä ämäsäutä,
“Nyi hea atäuŋuä ae ikqä ique, aŋgumä pqaŋga, Serai ymeqä qokä hŋque nyuäniqeqä”
ätukqe.† Iŋi, ymeqä kukŋuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuquwä iqua, Goti Iqu, ymeqä
näwinyäŋä-qua qunänä.

Läpekaqä ymeqä iquaquiŋqä

10 Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, kŋuä inä indqämbŋqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu,
neqä awiqu Aisakä iquesanä ätimäukiyi.
11-12 Iiŋä etaŋgi, Läpekai, ymeqä iquaqui maunyqä änä etaŋga, iquaqu suqä
äŋguitä, quvqetä, änä mimäkqä yqänä etaŋga, Goti Hanjuwä Iqu Läpekauŋi,
tii ätuke. *“Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wäuŋuä imäkqä
pmeniqeqä.”*‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atäuŋuä iqeu, hea ique-
ique qänaknä iqeŋqä, ämänätquetŋqä iiyi. Iqueqä suqä iiŋi, ämaqeuqä wäuŋuä
imäkqäŋqe kŋuä mindqäŋqä, Iqueqä äwiŋqä iutanä, imäkänä.
13 Goti Iqueqä bukiuŋi, tii ätnäŋqä-payi. *“Nyi Jekopä iquenyqe, aaŋä kuapänä
änyinä, ä Iso iquenyqe, manyiŋqä yasämä eä.”*§

Goti Iqu, Iqueqä äwiŋqeutanä ämaqä atäuŋuä iqeŋqä

14 Iiŋä etaŋgi änäändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwiŋqeutanä atäuŋuä iqeŋqe, ne
änäänyä tatuŋquäwä? “Iqu jänäŋi mimäkqä itqänä” tatuŋquäta? Oeyqä.
15 Ii tiinji. Goti Iqu Mosisi iqueŋi, tiiŋä ätukqe. *“Nyi, ämaqä hŋquenyqä qeqä
tumuäkmqä nyiŋgaŋgutqe, nyi imäkmä. Itaŋga nyi, hŋquenyqä huäqä nuŋgaŋgutqe,
ii-pqä inä imäkmä.”**
16 Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atäuŋuä yätŋqä itäqäŋgaŋi, ämaqä iqueqä
äwiŋqetatä, iqueqä wäuŋuä tnäŋä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqeu qeqä tumuäkqä
Iqueqä äwiŋqä iutanänji.
17 Ii naqä-qakuiŋqä mänätquetŋqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, Iqueqä kukŋuä, Iqu
ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. *“Nyi si ämaqä misŋqä äpmuatekikqe,
ii Nyaqä yäŋänäqŋqä ämaqeu sita motqueqaŋga, itaŋga qu Nyaqä yoqä naqeŋqä, qua
eeqänäŋä iu awä tquäpnuwäŋqä diŋqeyi.”*‡
18 Iwä ne iutaŋi näqŋqä tii ämeŋu. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tu-
muäkätŋqä wiŋgaŋgutqe, Iqu ique wimäkänä. Itaŋga Iqu ämaqä hŋqueä nyuäŋi
woyqä wimäkätŋqä wiŋgaŋgutqe, Iqu imäkänä.

Kukŋuä ktqä, qua-qondeŋqä

19 Iutaŋi hesaŋä hŋqu, nyiŋi tiiŋä däŋquti? “Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuŋi,
hŋgisanä ävätä, iqueqenä itŋqe, tqukä? Hma naqä-qakui. Iŋi Goti Iqu nenyqe, ‘Suqä
quvqä-täŋä-quaiqe’ suŋqä ätqäwä?”
20 Itaŋgi nyi kimaŋi, “Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iqueŋi, suqä Iqu imäkätŋqä
iuŋqe, äkasuwä tutŋqe, änäänukukuä?” ätquä. *“Ämaqä hŋqu, qua-kuäkä
äkitä nätmatqä imäkqaŋgutqe, nätmatqä iiŋä iqu, ämaqä iqueŋi, ‘Si iiŋi, suŋqä
nyimäkinyä?’ tuätŋqäta?”*§

---

* **9:7** Ipäqäkqä 21:12 † **9:8-9** Ipäqäkqä 18:10,14 ‡ **9:11-12** Ipäqäkqä 25:23 § **9:13** Malakai 1:2-3 * **9:15** Aŋgumä Itmakqä 33:19 † **9:17** Aiŋgaŋi, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänäŋä iquaŋqe, “Pero” ätmiŋuwi. ‡ **9:17** Aŋgumä Itmakqä 9:16 § **9:20** Asayä 29:16; 45:9

21 Itaŋga ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiŋqä dunä,
qondä hŋquaqu imäkänä. Qondä hŋqu, wäuŋuä äŋguänäŋä iuŋqe. Itaŋga huiziqu,
wäuŋuä hiŋgäŋqä iuŋqe. Suqä iiŋi qäyuta, hmanda? Ii, qäyunji.
22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäuŋuä huitaŋä-huitaŋiŋqä
atäuŋuä itäqäŋganji, Iqueqä äwiŋqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnäŋitä,
yäŋänäqŋqetä, ätnäŋä iqi ämotquetŋqä äwiŋgaŋgqä-qe, ämaqä, iiŋiŋqä atäuŋuä
ikqä iquauŋi, quwqä hŋgisanä iqe qäyä hitaŋgi, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä
anä äpmaka äpätŋqe.
23 Iqu iiŋä itŋqe, tiiŋiŋqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä hävemnäqŋqä
etaŋgqeŋqä, ämaqeu näqŋqä vätŋqä äwiŋgqe. Iŋi, qua qondä, Iqu qeqä
ätumuäkätŋqä iqua, nätmatqä äŋguänäŋi mapnuwäŋqe, näwinyä imäkekqe.
24 Qua qondä qeqä ätumuäkätŋqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi.
Ne atäuŋui, Israitqä iquautaŋä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etaŋgi huizitaŋä
iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hiŋuä-tqä iquauqä kukŋuiŋqä

25 Ii eŋqä-paŋi, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iuŋi, tii ätä
äqänä. *“Qokä-apäkä, Ŋqä ämaqä mäpmeqä imiŋuwä iquauŋqe, Nyi, ‘Ŋqä ämaqä-
quaiqä’ tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi quŋqä manyiŋqä imiŋqä iquauŋqe, Nyi ‘Quŋqä
änyiŋgiyä’ tmniqe.”**
26 Itaŋga aŋi, *“Nyi, ‘He Ŋqä ämaqä maeqä eŋäuä’ ätkqä iqiŋi, ämaqä asä iqi pmeqä
iquauŋqe, qu, ‘Iqua Goti Häŋä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä’ tpnuwiqä.”*†
27 Itaŋga Asayä iqu, Israitqä iquauŋqä kŋuä indqänätä, tääqä yäŋänäqŋqä tiiŋä
ätkqe. *“Israitqä, qu kuapänäŋä, hikä weä eqä-huäŋä maŋiu äwiŋqä-paŋä qäyä
pmetaŋguwä-qe, Goti Iqu qutaŋi, wäŋqä hmbunä häŋä pmapŋqä itmeniqe.*
28 *Ii tii etaŋgi. Iŋgaŋi Naqä Iqu, ämaqä qua täutaŋä iquau kukŋuä ae ämitkqä du,
äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä.”*‡
29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-paŋiyi. *“Naqä Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqu,
nesaŋi hmbnäŋä hui, häŋä pmapŋqä hiŋuinä mäquŋqä-säpi, ne qui eeqänä, aŋä-himqä
Sotomätä§ Gomoratä qui imäkŋguwä-pa, imäkŋguaninjqä.”**

Jänäŋä timäuqeŋqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itaŋi ne änäänyä tatuŋquäwä? Ne tiiŋä tatuŋqueqä. Israitqä qäyä etaŋgi
huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänäŋä timäupŋqeŋqä, yäŋänäqŋqä
miqä imiŋuwä-qe, qu Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänäŋä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä
heqiyqaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, “Qokä-apäkä jänäŋä iquaiqä” ätkqe.
31 Iŋäqe Israitqä iqua, kukŋuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänäŋä
timäupŋqeŋqä, yäŋä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqäŋuwi.
32 Iiŋi suŋqäwä? Qu quuvqä heqäpŋqeŋqä kŋuä mindqäŋqä ipu, wäuŋuä quwqä-
quwä imäkäpiyita, hipnuwäŋqä kŋuä ätuqä ämepu, ii itqäŋuwi. Iŋi qu, hikiu
äqutäumäupu, äqiyäpäkŋguwi.
33 Ii Goti Iqueqä bukiu äqänäŋqä-payi. *“Häe! Hiŋuä qumbu! Nyi hikä hŋque,
Sayonä iuŋi äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäumäupu qua iqi päkŋqä Iquvi. Ämaqä
tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitaŋi, äwqä haŋä-iqä mämeqä ipŋqeqä.”*†

10

Israitqä iquautaŋä, quuvqä maeqiyqä iquauŋqä

---

* **9:25** Hosiya 2:23 † **9:26** Hosiya 1:10 ‡ **9:28** Asayä 10:22-23 § **9:29** Ipäqäkqä 19:1 * **9:29** Asayä 1:9
† **9:33** Asayä 8:14; 28:16

1 Nyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkŋqäŋqä, häŋä
imäkäqumuatetŋqä kiiŋä nyiŋganŋgi, hea ique-iqueŋi nyi Iquenyqe, ii imäkätŋqä
tääqä ätätqäŋä.
2 Nyi iquauŋqä näqŋqä äŋguänäŋä emä, kukŋuä awi, tiiŋä ätätqäŋä. Iqua, Goti
Hanjuwä Ique yeeqä wimäkpŋqä kiiŋä wiŋganŋgi, yäŋä äqänätqäŋuwä-qe, näqŋqä
yasämä maeqä iŋä.
3 Quwqä yäŋänäqŋqä iuta, jänäŋä imäkmbŋqä kŋuä indqänäpu, Iqueqä suqä
ämaqeu jänänäŋä hipŋqä iwimäkätŋqeŋqe, maqŋqä epiyitaŋi, quuvqä maeqiyqä
itqäŋä.
4 Ne näqŋqe, kukŋuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäuŋui, Kraisi Iqu
qäyunä ae imäkkqe. Iŋi qokä-apäkä eeqänäŋi, Iqueŋqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti
Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, ämaqä jänänäŋua timäupnä.

Goti Iqu aŋgu inetmetä, jänänäŋä nemäkqeŋqä

5 Mosisi iqu, kukŋuä-suqeu qänaknä itä jänänäŋu timäutŋqä iiŋqe, tii ätätä
äqäkqe. *“Ämaqä hŋqu suqä eeqänäŋä iuŋi qänaknä imitätqe, iqu häŋä-pmeqe,
ämeniqeqä.”**
6 Itaŋgi ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänäŋua timäupŋqä iqua, Mosisi iqueqä kukŋuä
täuŋi qänaknä ipnä. *“Si tqä-täuä tii matŋqä pa. ‘Qäukuä haqä yätuŋqe, tqu
yäniŋqäwä?’ ”*† Kukŋuä haqä yätuŋqä iqu, ii Kraisi Iqueŋi, qua täuŋqä ätuma
pqeŋqeyi. Iŋäqe Goti Iqu Iqueŋi ae ändowatkqe.
7 *“Mä tiiŋä-pqä matŋqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauqä aŋä buŋqe, tqu
witŋqäwä?’ ”*‡ Kukŋuä ii, Kraisi Iqueŋi, qua äptekuwä iuta, aŋgu ätuma yapqeŋqeyi.
Iŋäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatkqe.
8 Itaŋgi hui inä tii ätqi. *“Kukŋui, hesäŋä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä
imdä, itaŋga hiqä maŋä iutänyä.”*§ Kukŋuä ii, quuvqä heqiyqä kukŋuä ne awä tii
ätuätuŋquä iiyi.
9 Si ätnäŋä iqi, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” awä ätuätnä, ga Goti Iqu, Jisasi
Ique qua äptekuwiuta aŋgumä ävauqumuatkqeŋqä näqŋqä ämetnä, Iquenyqä
quuvqä naqä-qakuänäŋä heqiyqaŋgtqe, Goti Iqu, si qui mimäkŋqäŋqä häŋä
imäkäqumuatekiyänä.
10 Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänäŋä heqiyqaŋgquetaŋi, Goti Iqu
jänänäŋune inemäkänä. Itaŋga neqä quuvqä heqiyqäŋqä ätnäŋä iqi awä
tquaŋquati, Goti Iqu, ne qui mimäkŋqäŋqä, häŋä imäkäqumuatänaeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyäpŋqeŋqä

11 Nätmatqä täŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä ätä äyä äqänä. *“Ämaqä
tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitaŋi, äwqä haŋä mämeqä ipŋqäuä.”**
12 Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänäŋä iquauqä Naqe,
asä Qäqunänji. Ga yätamäkqeŋqä tääqä tquaŋgpqä iquauŋi, Asiqu äŋguänäŋä
iwimäkänä.
13 Auä, *“Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkqeŋqä tääqä tquaŋgpqe, Iqu qu, qui
mimäkŋqäŋqä, häŋä imäkäqumuateŋqiyä.”*†
14 Iŋäqe qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqeŋqe, Ique yatŋqe,
änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kukŋuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua,
quuvqe, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itaŋga ämaqä hŋqu, quŋi äwimetä awä
mätquä yätqe, qu Iquenyqe, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä.

---

* **10:5** Hiqäva-imäkqä 18:5 † **10:6** Kukŋuä-suqä 30:12 ‡ **10:7** Kukŋuä-suqä 30:13 § **10:8** Kukŋuä-suqä 30:14 * **10:11** Asayä 28:16 † **10:13** Joeli 2:32

15 Mä hŋqu, awä-tqä iquau mändowatqä yätqe, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Äänä
matimäuqä yänä. Iutaŋi Goti Iqueqä bukä iuŋi, tii äqänä. *“Ämaqä hŋqua kukŋuä
we-huŋqä-täŋi äma äpäpu, awä ätuätqäŋuwi, ii aaŋä äŋguänäŋiyi!”*‡

Israitqä iquautaŋä, quuvqä maeqiyqä iquauŋqä

16 Itaŋgi qokä-apäkä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi qänaknä ikuwi, eeqänäŋä-qua
ma. Oeyä. Asayä iqu tiiŋä ätkqe. *“Naqä Iquki, kukŋuä ne iquau awä ätuätuŋque,
quuvqä tqukua eqiyätqäŋuwäwä?”*§

17 I etaŋgqetaŋi, ne tiiŋiŋqe näqŋqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwi,
ii qu kukŋuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqäŋuwä iutayi.

18 Itaŋgi nyi yatŋqä tiiŋä iqä. Änäääŋgä? Kukŋuä äŋguänäŋä tä, qu qätä mäwiyqä
itqäŋuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqäŋuwi. Apqä Bukiuŋi, tiiŋä äqänä. *“Iquauqä
kukŋui, qua äwitqutäŋqä-pa eqiyqaŋgi, ämaqä eeqänäŋi qätä ae äwiyätqäŋuwiqä.”**

19 Itaŋga nyi yatŋqä huizi-pqe inänjqä. Änääŋäwä? Israitqä iqua kukŋuä iiŋä
iqueqä quatiŋqe, qu änyä maqŋqäta? Oee. Kima kiŋganäŋi, Goti Iqueqä kukŋuä,
Mosisi iqu tii äqäkqä iutayi. *“Nyi ämaqä hiŋgäŋqä im-imä äpmeŋuwä iquautaŋä
hŋquau äŋguä wimäkqaŋgqetaŋi, he Goti Iqunäŋqe, ‘Neqänäŋiqänä’ ätäpu, äwqä
quvqä imbŋqäuä. Auä, Nyi ämaqä näqŋqä maeqä iiŋä iquau itmetmäŋgaŋi, he äwqä
tnäŋä imbŋqä emäkmä.”*†

20 Itaŋi Asayä iqu-pqe pemänä itä, Goti Iqueqä kukŋui, tii ätkqe. *“Ämaqä, Nyinyqä
qävqä miqä imiŋuwä hŋqua, qu Nyi ae ämäŋqumuakuwi. Ŋŋ, qu ämaqä hŋquauŋi,
Nyinyqä yatŋqä mävqä ikuwä-qe, Nyi Ŋqä-näuäŋi, ätnäŋä iqi ämitquatŋgqe.”*‡

21 Iŋäqe Goti Iqueqä kukŋuä Israitqä iquauŋqe, Asayä iqu tii ätkqe. *“Hea
quäuqäŋga, Nyi qokä-apäkä hŋgisanä ipu, Ŋqä kukŋui tuwä ävätqäŋuwä iquauŋi,
aŋgumä itmamqä nyiŋgaŋgi, Ŋqä hipai ävatmiŋqe.”*§

11

Goti Iqu, Israitqä iutaŋä hui, aŋgi itumakqeŋqä

1 I etaŋgqetaŋi, nyi yatŋqä tiiŋä imqe. Änääŋgä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä
qokä-apäkä Israitqä iuŋi, tuwä ae äwikqätanä? Aaŋä oee. Nyi-pqe, Israitqä
iutaŋä inäŋunji. Nyi ŋqä-nuänä Aprähamä iqueqä kawiqunä eämä, itaŋga awiqu
Benjämenä iquesaŋä hueqä-himqä iqunji.

2 Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqäŋqä hiŋuiqänä a ätäukqä iquauŋi, Iqu tuwä
hämänä mäwiyqä ikqe.

He kŋuä mämeqä iŋä? Laisa iqu, “Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunjqä” kŋuä
indqänätä, Israitqä iquauqä quvqeŋqä ätuätä, Goti Iqueŋi, tääqä yäŋänäqŋqä tii
ätukqe.

3 *“Naqä Iquki, qu Tqä kukŋui hiŋuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi
äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itaŋi täŋgaŋi, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunäŋi, qu
pizqä bäkpŋqä qävqä täsä änyätqäŋä.”**

4 Itaŋgi Goti Hanjuwä Iqu iqueŋi, kukŋuä kimaŋi, äki ätukqeŋqe, he kŋuä mapiyä.
*“Ŋqä ämaqä 7,000, goti quaŋgä Balä iquenyqä qoŋä mäwoktäuqä itqäŋuwä iquau,
yqänä ämitqäŋä.”*†

5 Itaŋga Iqueqä ämaqä iutaŋä hui, iŋga yqänä äpmamiŋuwä-pa, täŋgaŋä-pqe,
Iqueqä ämaqä Israitqä iquautaŋä hui yqänä äpmeŋä. Ii, ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä
hiŋgi vqeuta atäuŋuä ikqä iquayi.

---

‡ **10:15** Asayä 52:7 § **10:16** Asayä 53:1 * **10:18** Apqä Bukä 19:4 † **10:19** Kukŋuä-suqä 32:21 ‡ **10:20** Asayä 65:1 § **10:21** Asayä 65:2 * **11:3** 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † **11:4** 1 Ämiqä Naqä 19:18

6 Iqu quŋi atäuŋui, Iqueqä qeqä äwimänätä hiŋgi vqeuta ikqä etaŋgutqe, ii, Iqu
quwqä wäuŋuiŋqä kŋuä indqänätä, atäuŋuä ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäuŋuiŋqä
kŋuä indqänätä, atäuŋuä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimäŋqeta hiŋgi vqe, naqä-qakuä
maeqä hitäninji.
7 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänänäŋä pmapŋqä
hänaqeŋqä, qävqä imiŋuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautaŋä Goti Hanjuwä Iqu
atäuŋuä ikqä iquanä ämäqumuakuwi. Itaŋga huiziqua, iquauqä kŋuä iqe, qŋqaŋä
eŋqä-pa yäŋänäqŋqä enätaŋgi äpmeŋä.
8 Qu haŋä-iqä iiŋä iu äpmeŋuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänäŋqä-payi. *"Goti
Iqu quŋi iwimäkqaŋgi, qu popo ipu, kŋuä mämeqä ipu, ä hiŋuä maqŋqä ipu, qätä
mäwiyqä, iiŋä ätimäukuwi. Iŋi qu ii äpmaka äpäŋä."*‡
9 Itaŋga ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. *"Quwqä ymisaŋä naqänäŋä äŋqäŋgaŋi,
ii naŋuä meqäŋqä eŋqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäumäupu, ga
quwqä kimaŋi, i mapŋqä iiŋqä änyiŋgi.*
10 *Iwä qu hiŋuä maqŋqä ipŋqä hea iwimäkiyä. Itaŋga haŋä-iqä ämepiyitaŋi, iquauqä
tuwi huakmä näwinyä imbŋqä iwimäkiyä."*§

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau häŋä imäkäqumuatqeŋqä

11 I etaŋgqetaŋi, nyi yatŋqä tiiŋä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iqueŋqä quuvqä
maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäkŋguwi, hma ekuwäta? Aaŋä hma, naqä-qakuä eä. Qu
Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitaŋi, Goti Iqu Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua, quwqä
quvqeuta qui mimäkŋqäŋqä, häŋä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua
Iquenyqe, 'Neqänäŋiqänä' ätäpu, äwqä quvqä winyätŋqä iwimäkkqe.
12 Itaŋgi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänäŋua matimäuqä
iqaŋguwäŋga, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä äŋguä iwimäkkqetaŋi, ne tiiŋiŋqä
näqŋqä ämenä. Israitqä iqua, Ique aŋgumä hämänänä wimeqaŋguwäŋga, Goti Iqu
iquauŋi, aaŋä äŋguänäŋä iwimäkänä.
13 Täŋganŋi nyi, Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu
heyaqä awä iqi wäuŋuä imäkqa uwqämqä änändowatkqetaŋi, nyi wäuŋuä iiŋi, naqä
imäkqa ti peyqämqe.
14 Nyi ŋqä nyämaqä Israitqä iquautaŋä hŋqua, Goti Iquenyqe, 'Neqänäŋiqänä'
ätäpu, äwqä quvqä winyätŋqä iwimäkätmä, qu qui mimäkŋqäŋqä häŋä pmepŋqä
ätuma pmqä itqäŋä.
15 Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqäŋganŋi, Iqu qua im-imdaŋä
huizi iquautaŋi, hŋquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapŋqä imäkkqetaŋi, ne
tiiŋiŋqä näqŋqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä aŋgu itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua
äptepqä iuta aŋgumä ävauqumuatätŋqä-paŋä iiyi.

Kukŋuä ktqä, bretqeŋqätä, zä-olipqeŋqätä

16 Qu bretqä imäkäpiyäŋganŋi, bretqä kiŋganäŋä iqueŋi, Goti Hanjuwä
Ique, Iqueqänä hiätŋqä vqaŋgpqe, iutaŋi bretqä huizi iqua-pqe Iqueŋqäŋqänä
timäupŋqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etaŋgutqe, kiqä äpa-pqe Goti
Iqueqänäŋäŋqe.†
17 Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä äŋguä iqueqä äpa, Iqu
äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä
iutaŋä äpai, zä-olipqä äŋguä iu äuqänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi
ämepu, äŋguä eqä-paŋä iquenji. 18 Iiŋä etaŋgi he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu,
zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämäwqätäupŋqä iiŋqä kŋuä mindqäŋqä pambiyä!

‡ **11:8** Asayä 6:10; Kukŋuä-suqä 29:4 § **11:10** Apqä Bukä 69:22-23 * **11:16** A Täuqä 15:17-21; Esekiyäli 44:30
† **11:16** Kukŋuä ktqä iquaqui, Israitqä iquau atäuŋuä vätätŋqä iyi. Bretqä kiŋganäŋitä zä-huki-täŋi, Israitqä iquauqä kawukiquayi.

He hiqä-hiuä haqä mamämbŋqä etaŋgutqe, kŋuä tiiŋiŋqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mävqä, hukä iqua, aowä etapätqäŋäuä.
19 Iutaŋi hesaŋä hŋqu nyiŋi, tiiŋä däŋquti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä aŋiu tŋäŋqä mamqä iiŋqeqä.”
20 Ii qäyunjqae, qu quuvqä maeqiyqä etaŋgä, Iqu iquauŋi äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitaŋi, äŋguä äyä äpmeŋäuä. Iiŋä etaŋgi, he hiqä yoqe haqeu mämamäŋqä pambiyä. He ze, tiiŋiŋqä hinyätŋqeqä.
21 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Hiŋuiqänäŋi Goti Iqu äpa naqä-qakuänäŋi, hŋgisanä iqaŋgä hiŋuinä mäquŋquä itä, äyä äquakkqe. Iŋi he hŋgisanä iqaŋgpqe, Iqu heŋi hiŋuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.
22 Iutaŋi ne Goti Iqueqä suqä äŋguä itqueqä iiŋqätä, suqä tnäŋä itqueqä iiŋqätä näqŋqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquauŋi, Iqu suqä tnäŋi ämotquakqe. Iŋäqe Iqu heŋi, suqä äŋguä etquakqe. He Iqueqä suqä iiŋqä quuvqä heqiyqaŋgpqe, Iqu änäänä etquaka uwquäniqe. He ii miqä iqaŋgpqe, Iqu he-pqe i etevämäuniqe.
23 Itaŋga Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqaŋgä, Iqu zä-äpa eŋqä-pa ae ätävämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqaŋgpqe, Goti Iqu quŋi aŋgi äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu aŋgi äuqiyetŋqä iiŋqe, näqŋqätä, yäŋänäqŋqätä qäsäŋue.
24 He näqŋqe. Hiŋuiqänäŋi, heŋi Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hŋquesa etävätä, mauqŋqä imiŋuwä äŋguä ique-mända, äyä euqiyekqe. Iqu wäuŋuä naqä iiŋä imäkkqetaŋi, Iqu wäuŋuä wäŋqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, aŋgumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqe, änä mimäkqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hŋgisanä iqeŋqä qäyä etaŋgi, Goti Iqu qeqä wimäŋqeŋqä

25 Ŋqä nyämaqäuä, he Israitqä maeqä eŋuwä iquenä, “Ne näqŋqä naqänäŋä-täŋuneyqä” kŋuä eyqŋqe, he Goti Iqueqä kukŋuä zä äwiŋqä tquenyqe, näqŋqä mapŋqä änyiŋgi. Israitqä iquautaŋä hŋqua, iquauqä kŋuä iqe, qŋqaŋä eŋqä-pa yäŋänäqŋqä enätaŋgi äpmeŋä. Iiŋä etaŋgqä-qe, Israitqä qäyä etaŋgi huizi, Goti Iqu atäuŋuä ikqä eeqänäŋä iqua, Iquenyqä pqaŋgpqäŋganqä, Israitqä iqua kiŋä nämä yqänä pmetpnuwi.
26 Itaŋga hänaqä täutaŋi, Goti Iqu, Israitqä eeqänäŋä iquauŋi, qu qui mimäkŋqäŋqä häŋä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänäŋqä-payi. *“Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqaŋguwä iquau Aŋgumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hŋgisanä iqe, huätä vquatämäupŋqä imäkänä.*
27 *Itaŋgaŋi hea iŋgaŋi, Nyi iquatä kukŋuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.”*‡
28 Israitqä iqua, kukŋuä äŋguä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqaŋguwitaŋi, Goti Iqu quŋi, Iqu Iqueqä mäkä-huŋqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä eŋuwä huizi iquenä, yätamäkqä eyätŋqä äwiŋgqe. Iŋäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqäŋqä atäuŋuä ekqetaŋi, Iqu kukŋuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyu timäutŋqä wiŋgaŋgi, quŋqe, Iqu aaŋä kiiŋä äwinyätŋqä iqua etaŋgä äqunätqäuä.
29 Iqu iiŋä-qua äqunäqŋqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqäŋqä tääqä ätuätumetä, nätmatqä äŋguänäŋi ae äwikqä iquauŋqe, qänakŋi, kŋuä hui-mända mindqäŋqä yätŋqä iiyi.
30 Hiŋuiqänäŋi he Goti Iqueqä kukŋui hŋgisanä ikuwä-qe, täŋganŋi, Israitqä iqua hŋgisanä i itqäŋuwitaŋi, Goti Iqu qeqä wimäŋganŋgi i emäkätqäuä.
31 Iŋi Israitqä iqua, kukŋui täŋga tuwä äwiyätqäŋuwi, ii Goti Iqu qeqä wimäŋganŋgi emäkätŋqä-pa, quŋä-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi.§

‡ **11:27** Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34 § **11:31** Näqŋqä-täŋä hŋqua, Poli iqu tii ätqiyä ätätqäŋä. “Iŋi Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimäŋganŋgi emäkätqätaŋgqetaŋi, Iqueqä kukŋui täŋga äwiyätqäŋuwi, ii Iqu quŋi-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi.”

32 Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänäŋi, Ique hŋgisanä itqueqaŋguwitaŋi, guä
äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänäŋä iuŋqä qeqä wimäŋgaŋgi, äŋguä itquetŋqä
diŋqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqeŋqä

33 Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kŋuä iqä äŋguänäŋitä, näqŋqä äŋguänäŋitäŋi,
aaŋä hävemnäqŋqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kŋuä iwäsäuqeŋqätä, suqä Iqu
imäkätŋqeŋqetä, qäquaquiyqä quatiŋqä näqŋqä metuŋque, änä maeqä iŋu.
34 *"Naqä Iqueqä kŋuä indqäŋqä iiŋqe, näqŋqä ae eäŋqe, tqukä? Ä Iqu suqä*
*imäkätŋqä iiŋqe, kŋui tqu vätŋqe? Aaŋqe."**
35 Itaŋga, *"Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätŋqä iiŋqe, tqu äwikqe?*
Aaŋqe."† Nätmatqä eeqänäŋi, Iqu ae ämeqetaŋi, äwa miqä Iquvi.
36 Nätmatqä eeqänäŋi, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yäŋänäqŋqä iuta
äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu
mamäuquatuŋque. Ii, aaŋä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäuŋui, qäyunä imäkatuŋqueŋqä

1 Ŋqä nyämaqäuä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiiŋänäŋä änatmäkätqätaŋgqeŋqä
kŋuä indqänätmä, kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva
eŋqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqä iiŋqä maetqä iqä. He
häŋä äpmapiyäŋgaŋi, qokä-apäkä Iqueqäŋqänä epu, suqä Iqu äwinyätŋqä iunä
imäkqäpŋqä etqä. He ii imäkäpiyitaŋi, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä
ämamäutqäŋä.
2 Itaŋga ämaqä, qua täutaŋä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä duŋqä eyqiyäma
upŋqä, hiŋuinä mäquŋquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä kŋuä indqäŋqe,
änyä-häŋä emäkätŋqä, hiŋuinä qumbŋqeqä. Iutaŋi hiqä suqä-pqe, häŋä inä
timäuänä. Iiŋä imäkäpiyitaŋi, he Goti Iqueqä äwiŋqeŋqä näqŋqä qäyunä ämepu,
ga suqe, äŋguiŋqätä, Ique yeeqä wimäkqeŋqätä, jänänäŋä pmeqeŋqätä näqŋqe,
ämapŋqäuä.

Wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imäkqeŋqä

3 Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta äŋguä inyimäkätä, wäuŋuä imäkmqä
änändowatkqetaŋi, nyi he eeqä hŋqunä-hŋqunäŋi, tiiŋä etqä. Si tqä näqŋqeŋqätä,
suqeŋqätä, kŋuä indqänätnä, tqä yoqe haqeqä mämamäuŋqä panä! Si Goti Iqu
quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqeŋqä kŋuä indqänätnä, tqä-täuä iuta iwäsändŋqe.
4 Ne näqŋqe, neqä huiwi naqä-hŋqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätäŋgäwä.* Ga ii
äuqätäŋguwäŋqä iqua, wäuŋuä asitaŋinä mimäkqä ipnä.
5 Ii eŋqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuäŋnäŋquä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä
naqä-hŋqunä eŋu. Iwä ne asänäŋi maeqä eaqä-qe, näueqä imäknätanä, ne hŋqunä-
hŋqunäŋi, yoqä haqeqä mämamäuŋqä yatuŋque.
6 Itaŋga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta, wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imäkatuŋquä
näqŋqe, ne hŋqunä-hŋqunäŋi hiŋgi änätapkqe. Iŋi Goti Iqu ämaqä hŋque, Iqueqä
kukŋui hiŋuä tuätŋqä vqaŋgutqe, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqeŋqä
kŋuä indqänätä, kukŋui iuta awä tuäŋqiyä.
7 Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamäkqä vqeŋqä näqŋqä Goti Iquesa ämetqe, iqu
yätamäkqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqŋqä vqeŋqä näqŋqä ämetqe, iqu,
näqŋqä qäyunänä vänä.

---

* **11:34** Asayä 40:13 † **11:35** Jopä 41:11 * **12:4** 1 Korinä 12:12

8 Ämaqä tqu-tqu, huiziu yäŋänäqŋqä wimäkqeŋqä näqŋqä ämetqe, iqu yäŋänäqŋqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmatqetä, huiziu yätamäkqeŋqä näqŋqä ämetqe, iqu äwqä hŋquaqu änyä, mävqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqeŋqä näqŋqä ämetqe, iqu yäŋä äqänätä, äŋguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumuäkqeŋqä näqŋqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äŋguä itqueqeŋqä

9 Hiqä ämaqeuŋqä eŋqe, kukŋuinä matqä-quenä, aaŋä kiiŋä enyätŋqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä äŋguiu, muäŋmbiyä.
10 He hŋqunä-hŋqunäŋi, quuvqä anä eqiyätqäŋuwä iquauŋqe, kiiŋä heŋgaŋguti, hiqä yoqä haqeu mämamäuŋqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupŋqä yäŋä qäŋgpŋqe.
11 He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäuŋui imäkqäpŋqe.
12 He Goti Iqu äŋguä emäkäniŋqä kŋuä indqänäpu, hiŋuä äqumbu äpmapiyitaŋi, aquvänä iqäpŋqe. Haŋä-iqä emeqaŋgutqe, äwqä haŋuä imbu, yäŋänäqŋqä tqäuätpŋqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mävquatämäuqä ätqa uwqäpŋqe.
13 Goti Iqueqä ämaqä hui nätmatqä huiŋqä äwa iqaŋgpqe, he yätamäkqä vqäpŋqe. Itaŋga ämaqä kiŋä-nämdaŋä hŋqua emeqaŋgpqe, iquauŋi äŋguä itqueqäpŋqe.

Suqä kima miwitqueqeŋqätä, asänä pmeqeŋqätä

14 Itaŋga ämaqä quvqä etqueqaŋgpqä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iquenyqä, äŋguä iwimäkätŋqä tääqä tupŋqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätŋqä ma, äŋguä iwimäkätŋqä diŋqä tupŋqe.
15 Ämaqä aquvänä iqaŋguwä iquatäŋi, he-pqe anä iqäpŋqe. Itaŋga ämaqä kŋuä qiyqaŋguwä iquatäŋi, he-pqe kŋuä anä qäyqäpŋqeqä.
16 Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hŋqua yändi, ä hŋqua mändiŋqä mindqäŋqä pa ipu, eeqänä asänäŋqe. Iŋi he “Ne ämaqä naqä äpmeŋunä” kŋuä mindqäŋqä pa ipu, ämaqä hiŋgiŋqä äpmeŋuwä-pqä iquatä, näueqä imäkŋgpŋqe. Auä, “Ne näqŋqä naqänäŋä-täŋuneyqe,” kŋuä maeyqä iquätŋqe.
17 Ämaqä hŋqu quvqä etqueqaŋgutqäŋganŋi, he ique kima mitqueqä pa iqäpŋqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänäŋi, “Ii äŋguiqä” kŋuä mapŋqe, iunä imäkqäpŋqe.
18 Hiqä-hiuäŋi, ämaqä eeqänäŋä iquatäŋi, äkasuwä tŋqetä, mäkä huŋqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hŋqunä imbŋqä yäŋä qäŋgaŋgpu.
19 Ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä äyä ätnänä. *“Quvqeŋqä kimaŋi, ii wäuŋuä Ŋqä eŋqä-qae, quvqä iqaŋgpqä iquauŋi, Nyi kima wimniqeqä.”*† Iutaŋi, hiqä-hiuäŋi, suqä quvqeŋqä kima mävqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋi kima mapnuwäŋqä hiŋuinä äquŋga uwqaŋgpu.
20 Kima miqä ipiyä-qe, tiiŋä äqänäŋqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-huŋqä iqu, buayäŋqä dä vqaŋgutqe, buayä wisŋqe. Ä iqu eqäŋqä wiŋgaŋgutqe, eqä iotnä wisŋqe. Itaŋi si iqueŋi ii iwimäkŋi, iqu womba yäŋqiyä.”‡
21 Suqä quvqä iqu mändi kikittqiyätŋqe, si hiŋuinä mäquŋquä pa. Si suqä äŋguä dinä imäkätnä iutaŋi, suqä quvqeuŋi mändi kittqätŋqinyä.

13

Gapmanqä iquauqä yäpä iŋgisa pmeqeŋqä

† **12:19** Kukŋuä-suqä 32:35 ‡ **12:20** Quamä-pmeqä 25:21-22

1 Ämaqä eeqänäŋi, gapmanqä iquauqä yäpä iŋgisa pmetpŋqe. Ii tiiŋä etaŋgiyi.
Ämaqeu miqäŋqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä täŋga ämitqäŋuwä
iquauŋi, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe.
2 Iutaŋi ämaqä, gapmanqä iquau hŋgisanä itquetqäŋuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu
äpmuatekqä iquauŋi hŋgisanä ävätqäŋäuä. Ii itqäŋuwä iutaŋi, kukŋuä mitqeu
ätimäupu, haŋä-iqä mapnuwä iquayi.
3 Ämaqä suqä äŋguä imäkätqäŋuwä iqua, gapmanqä iquauŋqä zä miqä ipnä. Mä,
suqä quvqä itqäŋuwä iquanä, zä ipnä. Iŋi he hŋqunä-hŋqunäŋi, gapmanqä iquauŋqä
zä eŋqeŋqä maeŋgaŋgutqe, he suqä äŋguä dinä imäkqaŋgpu. Ga iutaŋi iqua, Goti
Iqueqä wäuŋuä-wiyqä he äŋguä pmetpŋqä emäkqä-qua epiyitaŋi, qu hiqä yoqe,
haqeu evauqumuatpŋqäuä.
4 Iŋäqe he suqä quvqä imäkqaŋgpqe, iqua näpqä-hionaqä a äqätätaŋguwitaŋi,
zä kiiŋä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqäŋuwä iquauŋi, Goti Iqueqä äwqä
tnäŋi, ätnäŋä iqi ämotquepu, haŋä-iqä wipŋqä wäuŋuä-wiyqä iquayi.
5 Iŋi he gapmanqä iquauqä yäpä iŋgisa pmetpŋqe, ii qakui, hŋquaquisanji. Hŋqu,
Goti Iqueqä äwqä tnäŋi, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqeŋqä kŋuä
indqäŋqä iuŋi, hiqä suqeŋqä, äwqä haŋuä imbu pmapŋqeyi.
6 Ga quati iquaquisaŋi, gapmanqä iqua quwqä wäuŋuiŋqä mbqä metapŋqä
etqaŋguwäŋga, he mbqä ätnämäutqäŋuwi. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäuŋuä
imäkqä-qua epu, ämaqeu miqeŋqä wäuŋui, hea ique-ique yäŋänäqŋqä ämitqäŋä.
7 He ämeyätqäŋuwä eeqänä iquauŋi, nätmatqä äki-äkitaŋi, qäyunä äwipŋqe. Auä,
gapmanqä iqua wäuŋuä huitaŋä-huitaŋiŋqä mbqä metapŋqä etqaŋgpqe, mbqä iiŋi
äwipŋqe. Ga he, ämaqä tqu-tqueqä yäpä iqi äpmeŋuwi, quŋi qätä yasämä äwiyäpu,
yoqä naqe äwipŋqe.

Ämaqŋqä äwiŋqe, kukŋuä-suqä huiziu hatŋä ququtäuqeŋqä

8 Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmatqä äki-äkitaŋä-qe, huiziu kima vqäŋqe,
äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutŋqe. Iŋäqe ämaqä huiziuŋqä kiiŋä
wiŋqe, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätŋqetaŋi, ne iqa-iqa uwquatuŋque.
Qakui tiiŋä etaŋgiyi. Ämaqä hŋqu, hŋquauŋqä kiiŋä äwinyätŋqe, iqu kukŋuä-suqä
eeqänäŋiu qänaknä yasämänä itŋqä iquvi.
9 Goti Iqu kukŋuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. *“Qokä-apäkä ämaŋqe,
huizitä huiwi yaŋä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiuŋi, pizqä mapäsqä pambiyä.
Ŋŋ, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hŋquauqä nätmatqeŋqe, hiŋuä aowä
mäuqäŋquä ma ipiyä.”** Kukŋuä-suqä iiŋä iquautä, ä huizi iquautä, hatŋä
ämaququtäutŋqä iqu, tiinji. *“Tqä-täuäŋqä äkinyätŋqä-paŋi, ämaqä hŋquauŋqä-pqe
inä äkiŋga uwquätŋqe.”*†
10 Ämaqä hŋqu, hŋquauŋqä kiiŋä äwinymitätqe, iqu iquauŋi, suqä quvqä
miwitqueqä yänä. Iiŋä iqaŋgqetaŋi, iqu kukŋuä-suqä eeqänäŋä iuŋi, asäŋga
qänaknä itqäuä.

Qaŋi jänänäŋä uwqeŋqä

11 Ne iŋga-iŋga äpmaka äpätŋqueta täŋganqe, he näqŋqä eŋä. He näqŋqä ii
epiyitaŋi, suqä iiŋä iqua imäkqäpŋqe. Ii he hiqaqä äwiŋuwita vaupŋqäŋganji. Ne
Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquäŋganji, Goti Iqu neŋi, suqä quvqä iuta aŋgi
hämänänä inetmeniŋqä hiunji iqu, kiŋä-nämä äwäminqä-qe, täŋganji, hiunji iqu
qäqä ti äpätqäuä.
12 Hea qäpu hiätŋqä itä, zä ävätŋqä-paŋi, ne qua täu äpmeŋque qäpu hiätŋqä
itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiqiyi. Iutaŋi, hiawiqä iqueqä suqä quvqeuŋi, mäkiuta

---

* **13:9** Aŋgumä Itmakqä 20:13-15,17 † **13:9** Hiqäva-imäkqä 19:18

ämäwqätäuätanä, we-huŋqä iu pmetuŋquä näwe imäknatuŋque. 13 Heawiqä iqueqä
suqä hŋgisanä iqätä, eqä yäŋänäqŋqä änäpu hiqiiyqä iqätä, qaŋä hiŋgi ikiqätä,
yŋŋä-hiveqä iqua imäkqä-pa iqätä, kukŋuä mäkä qäyäuŋqätä, hŋqueqä äpmeqä
iuŋqä äwqä quvqä iŋqä iquauŋi, ne miqä itanä, suqä jänäŋä, ämaqä mäptqäŋga
imäkätqäŋuwä-pa imäkquatuŋque.
14 Auä, he huiwä iutaŋä äwiŋqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä
eŋqä-pa mipmbŋqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänjqä

1 Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, haŋuä eqämipqä iquauŋi, he aquvä
äqänäpiyäŋgaŋi, yeeqä vätmapŋqe. Itaŋgi he qutäŋi, kŋuä huitaŋä-huitaŋä iuŋqe,
kukŋuä mäkä mauŋqä pambiyä.
2 Ämaqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyätqäŋuwä hui, ymisaŋä eeqänäŋä
änätqäŋuwiŋqe, “Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, ii qäyuvqä” kŋuä ämetqäŋä. Iŋäqe huizi-
quauqä quuvqä heqiyqe, haŋuä etaŋgi, “Goti Iqu, ämaqä naŋuä änätqäŋuwiŋqe,
mäwiŋqä inä” kŋuä ämepiyitaŋi, ii maŋqä itqäŋä.*
3 Itaŋga ämaqä, ymisaŋä eeqänäŋä änätqäŋuwä iqua, ämaqä naŋuä maŋqä
itqäŋuwä iquauŋqe, kŋuä quvqä mindqäŋqä ipu, mändi makittqiyqä ipŋqe. Ga
ämaqä naŋuä maŋqä itqäŋuwä iqua, ymisaŋä eeqänäŋä änätqäŋuwä iquauŋqe,
iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipŋqe. Ii Goti Iqu iquauŋä-pqe, yeeqä inä
vätmakqä iutanji.
4 Iŋi Goti Iqueqä wäuŋuä-wiyqä iiŋä iquauŋi, miwäsäuqä panä. Wäuŋuä-wiyqä
iqua, yäŋänäqŋqä tqäutpiyä, ä quanäŋä päkmbŋqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä
naqä iqunäyi. Itaŋgi quwqä Goti Naqä Iqu, qu yäŋänäqŋqä tqäpŋqä wimäkätŋqä
iqaŋgqetaŋi, qu pämä yäŋänäqŋqä tqäpnuwi.
5 Ga ämaqä hŋqua, hiunji hŋque haqeqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquauŋi
ämäwqätäunä” kŋuä äwiyätqä. I etaŋgi ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänäŋä iqua,
asänäŋiqä” kŋuä indqänätqäŋä. Itaŋgi ämaqä eeqänäŋä hŋqunä-hŋqunäŋä iqua, qu
kŋuä hŋquaqu mindqäŋqä, hŋqueŋqänä äŋguänä indqämbŋqe.
6 Ämaqä, hiunji hŋque haqeqä ämamäutqäŋuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i
itqäŋä. Itaŋga ämaqä, ymisaŋä eeqänäŋä änätqäŋuwä iqua, Goti Ique, “äŋguiqä”
ätuäpiyitaŋi, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqäŋä. Itaŋga ämaqä, naŋuä maŋqä
itqäŋuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, maŋqä itqäŋä. Qu-pqe, Goti Iqueŋi,
“äŋguiqä” inä ätuätqäŋä.
7 Ne häŋä äpmeŋquä-qe, ä äpäkonatuŋquä iquä-qe, neqä-neuäŋi yeeqä iny-
atuŋquä miqä itqäŋu.
8 Iiŋä ituŋque, häŋä äpmeŋquä-qe ä äpäkonatuŋquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique
yeeqä iwimäkatuŋquä iiŋqä itqäŋu. Iŋi, ne häŋä äpmeŋquä-qe, ä äpäkonatuŋquä
iquä-qe, ne Naqä Iqueqänäŋä-quneyqä.
9 Kraisi Iqu äpäkonätä, häŋä aŋgumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpäkoŋguwä
iquauŋqätä, häŋä yqänä äpmeŋuwä iquauŋqätäŋi, Naqä pmetŋqä iiŋqeyi.
10 Itaŋga hesaŋä hui, hiqä tta-tuŋguäkauŋqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä”
suŋqä ätätqäŋä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tuŋguäkauŋqä, kŋuä quvqe indqänäpu,
mändi suŋqä äkittqiyätqäŋäuä? Ne eeqänäŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä mitqeu
tqäuaniqueqä.
11 Ii Goti Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä äyä ätnäŋqä-payi.

---

* **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iuŋi, Polä iqu kukŋuä kuapänäŋi, naŋuä qu goti quaŋqä iquauŋqä hiqäva imäkkuwitaŋä änätqäŋuwiŋqä ätkqe.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmeŋqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Ŋqä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qoŋä nuäktäupnuwäŋqänäyi. Ga qu eeqänäŋi, Nyinyqe, ‘Si eeqänäŋuneqä Naqä-qukiyqä’ ndpnuwäŋqänäyqä.”†

12 Itaŋi eeqänäŋä hŋqunä-hŋqunäŋä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suqä eeqänäŋä imäkätuŋque, quatiŋqä awä tuaniŋque.

Hŋque, suqä quvqä iu päknätŋqä, miwimäkqeŋqä

13 Goti Iqu, eeqänäŋune änewäsäuniqä eŋqä-qae, ne neqä awä iqiŋä hŋquauqä suqeŋqä iwäsäutanä, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä yatuŋque. Ne kŋuä änyä-häŋä tii indqäŋguatuŋque. Quuvqä eqiyätŋqä hŋqu, ne suqä hui iqaŋgu änaqänätä, iutaŋi iqu hikä eŋqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päkŋqeŋqe, suqä iiŋi miqä iquatuŋquä kŋuä guä mäsäuatuŋque.

14 Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuäŋnämitaŋi, nyaqä kŋuä indqäŋqe ätnäŋä iqi eä, näqŋqä äŋguä tii ämeqä. Ymisaŋi, kiqä-kiuä kiyä itmäkŋqe, aaŋqeqä. Iiŋä etaŋgqä-qe, ämaqä hŋqu, nätmatqä hŋquenyqä, ‘kiyä mätqeqä’ kŋuä vqaŋgutqe, iquenyqe, ii pmua imäknä.

15 Si ymisaŋä hui änätnä, iuta tqä sämaqä hŋqueqä quamä pmeqe, qui iwimäkqaŋgtqe, ii tiiŋä ämotquanä. Si iqueŋqä aaŋä yasämä makiŋqä iqaŋgiyi. Tqä sämaqä hŋqueŋi, Kraisi Iqu ique aŋgu itmetŋqä ae äpäkoŋgqetaŋi, si ymisaŋä hui änätnä, iuta qui miwimäkqä isnä.

16 Nätmatqä, ‘Ii äŋguiqä’ kŋuä eyäŋqä hŋquenyqe, he huizi iqua, ‘Iqua quvqä iiŋä iqä-quaeqä’ tpŋqä iwimäkqeŋqe, quwqä hiŋuä iqiŋi, suqä ii aŋgi miqä ipnuwäŋqä, yasämä iwäsäupu.

17 Goti Hanjuwä Iqu, neqä häŋä-pmeqeu ämineyätŋqä iuŋi, ymisaŋitä eqetä äŋqe, nätmatqä naqänäŋä ma. Kiqä nätmatqä naqe, ne Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänäŋä eätanä, äwqä naqä-hŋqunä änyanä, ga aquvänä iqä iiyi. Iiŋä pmetuŋque, Dŋä Äŋguä Iquesanä äquvepänä.

18 Ämaqä hŋqu, suqä iuŋi qänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäuŋuä imäkqaŋgutqe, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä yänä. Ga ämaqe, ‘Iqu ii qäyunä itqänä’ kŋuä indqämbnä.

19 Iiŋä etaŋgi suqä äkiu-äkiutaŋä, ne äwqä naqä-hŋqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yäŋänäqŋqä inemäkätŋqä iquauŋi, iunä qänaknä iquatuŋque.

20 He ymisaŋä änäpiyä iuta, wäuŋuä Goti Iqu ämaqä hŋque iwimäkmitätqä iu qui imäkqäŋqe, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisaŋä eeqänä äŋguä etaŋgqä-qe, ämaqä ymisaŋä änätäqä iuta huizique quanŋä päknätŋqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi.

21 He naŋuä änäpiyäu, ä wainqä-eqä änäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutaŋi, tqä sämaqä hŋqu quanŋä päknätŋqä iqe, ii quvqe. Suqä iiŋä iqua mimäkqä iqe, ämäwqätäuänä.

22 Suqä iiŋä iqua imäkqäŋqe, “Äŋguätiyä, ä quvqätiyä-qe,” kŋuä yäŋänäqŋqä äänä eyqe, he hŋqunä-hŋqunäŋi, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupŋqe. Ämaqä, suqä hŋquauŋqe, ‘Ii äŋguiqä’ kŋuä yäŋänäqŋqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdaŋi, iqueŋi kukŋuä mämitqä iqaŋgqetaŋi, ämaqä iqu aquvänä yäniqe.

23 Itaŋgi ämaqä hŋqu, ymisaŋä huiuŋqe, “Ii äŋguiqä” kŋuä yäŋänäqŋqä mäwiyqaŋgi, ique änätqä iqu, suqä iuta haŋä-iqä menä. Qakui tiiŋä etaŋgi. Iqu ymisaŋä iiŋqe, kŋuä hŋquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae äŋgqä iutanji. Suqä äsque-äsqueŋqä, Goti Iqu, “ii äŋguiqä” ätkqeŋqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkque, ne suqä quvqä imäkätqäŋu.

---

† **14:11** Asayä 45:23

15

Ne yäŋänäqŋqä imäknätanä, äwqä naqä-hŋqunä änyanä pmeqeŋqä

1 Iutaŋi, ämaqä kŋuä iqä yäŋänäqŋqä-täŋä iqune, neqä äneŋqä iunä miqä itanä,
ämaqä kŋuä iqä yäŋänäqŋqä maeqä iquauqä kŋuä qämä-qämä iqeŋqe, enyqä miqä,
yätamäkqä vquatuŋque.
2 Ne hŋqunä-hŋqunäŋi, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeŋuwä iquauŋi,
yäŋänäqŋqä hipŋqä yätamäkqä vatuŋquä iiŋqe, quwqä äwiŋqä du qänaknä
iquatuŋque.
3 Kraisi Iqu, Iqueqä äwiŋqä du qänaknä miqä imiŋqä-pa, ne-pqä inä
imäkquatuŋque. Iqu imäkkqe, ii Goti Iqueqä bukä iuŋi, Iquenyqä tiiŋä äqänäŋqä-
payi.

*"Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukŋuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetŋqe."**

4 Goti Iqueqä kukŋuä, qu hiŋuiqänä äqiyekuwä eeqänäŋi, ne näqŋqä nätapätŋqä
äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesaŋi, ne pemä itanä yäŋänäqŋqä ätqäuanitaŋi, Goti
Iqu ätkqä-pa inemäkäniŋqä hiŋuä äqunanä pmetatuŋque.
5 Ne pemä itanä yäŋänäqŋqä ätqäuŋque, ii Goti Iquesanänji. Nyi Iqueŋi tääqe,
Iqu yätamäkqä heyqaŋguti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iuŋi, qänaknä ipu, kŋuä
naqä-hŋquenyä indqämbŋqä ätuätqäŋä.
6 Ii tiiŋiŋqe. He äwqä naqä-hŋqunä imbu äpmapiyitaŋi, eeqänäŋi Goti neqä Naqä
Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqueqä yoqe, haqeu mamäupŋqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqeŋqä äpkqe

7 Iŋi Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupŋqä diŋqe, Kraisi Iqu eeqänäŋuenä yeeqä
eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquauŋä-pqe ii vätmapŋqe.
8 Kraisi Iqueŋqe, Nyi tiiŋä etmqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, naqä-qakuä
etaŋgqeŋqä motquetŋqe, Iqu kukŋuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau
ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäuŋuä imäkqä-qu ekqe.
9 Iiŋqänä ma, tiiŋäŋqä-pqeyi. Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-
imäŋqe hiŋuä äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupŋqä diŋqeyi. Ii Goti Iqueqä
bukä iu tii äqänäŋqä-payi.

"Iiŋä etaŋgi, Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquauqä hiŋuä iqiŋi, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä."†

10 Itaŋga kukŋuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä äyä äqänä.

"He Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aquvänä ipŋqe."‡

11 Itaŋga hŋqäqisaŋi, tiinji.

"He Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitaŋä-huitaŋä änyäŋuwä eeqänäŋuenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä."§

12 Itaŋga Asayä iqu-pqe, tiiŋi inä ätkqe.

*"Jesi iquesaŋä hueqä-himqä iutaŋi, ämaqä hŋqu timäuniqe. Iqu Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquau äminiŋqä iquvi. Ga qu, iqu yätamäkqä väniqŋqä, hiŋuä äqumbu pmepnuwäŋqe."**

13 Goti Hanjuwä Iqu, yätamäkqä Iquesa meniŋquä hiŋuä äqänanä pmetatuŋquä
änävauqumuatqä Iquvi. Nyi Iqueŋi, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitaŋi, äwqä
haŋuitä, yeeqä iŋqetäŋi, maŋguä-mŋqä pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqäŋä. Ga
iutaŋi, he Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqä ämepu, Iqueqä yätamäkqeŋqä aquvänä
ipu, hiŋuä äqämbu pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqäŋä.

---

* **15:3** Apqä Bukä 69:9 † **15:9** Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ **15:10** Kukŋuä-suqä 32:43 § **15:11** Apqä Bukä 117:1 * **15:12** Asayä 11:10

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäuŋuä imäkmiŋqeŋqä

14 Ŋqä nyämaqäuä, nyi henyqe, kŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä indqänätqäŋä. He Goti
Iqueqä äwiŋqeŋqe näqŋqä äŋguänä ämepu, ämitquatŋgpŋqä itqäŋuwitaŋi, suqä
äŋgui kuapänä itqäŋä.
15 Itaŋgi kukŋuä yäŋänäqŋqä huiŋqä, ätnäŋä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä,
heyaqä kŋui ävauqumuatmqä iiŋqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta
wäuŋuä äŋguä tii ändapkqetayi.
16 Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋui, Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquauqä awä
iqi imäkqä-qunŋqä, atäuŋuä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä
ätuma ppŋqä itqäŋuwä-pa, Israitqä qäyä etaŋgi huizi iquau ätuma pmqe, Goti
Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä ätuätŋqe. Itaŋi, nyi quŋi, Goti Ique wimqä
ätuma pqaŋga, Dŋä Äŋguä Iqu, iqua Goti Iqueqänäŋä hipŋqä iwimäkqaŋgqetaŋi,
Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.
17 Iŋi nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋnmä, Goti Iquenyqä wäuŋuä ii imäkätŋqä iiŋqe,
yeeqä itmä awä ätätqäŋä.
18 Nyi nätmatqä huiziŋqe matqä, wäuŋuä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta
imäkätŋqeŋqänä tqämqe. Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua, Goti Iqueqä kukŋui
qänaknä ipŋqä iiŋqe, Iqu nyaqä wäuŋuitä, kukŋuitä, yäŋänäqŋqä inyimäkätqäuä.
19 Iqu nyiŋi, wäuŋuä ämaqä mimäkqänäŋi imäkmqä yäŋänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä
Iqueqä yäŋänäqŋqetä, ändapätŋqe. Iqu iiŋä inyimäkqaŋgqetaŋi, nyi Kraisi Iqueqä
kukŋuä we-huŋqä-täŋi awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä
ätimäutmä, iu ätuäkäminqe.
20 Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä awä ätuätmäŋgaŋi, ämaqä, Kraisi Iquenyqä
tqaŋgä qätä mäwiyqä imiŋuwä iquau tumqeŋqä, aaŋä kiiŋä änyinätqäuä. Ii tiiŋä
etaŋgiyi. Kraisi Iqueä kukŋui, hŋqu ae ätumitätqeu, nyi asä iu tqueŋqe, manyiŋqä
eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu aŋä mätätŋqä ipäqäkqeuŋi, nyi qäpu mätmqä eŋqä-paŋä
iiŋqe, manyiŋqä iqi.
21 Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätäŋqä-paŋqä änyiŋgi.

"Ämaqä hŋqu iquauŋi, Naqä Iquenyqä awä motquä imiŋqä iqua, Iqueŋi hiŋuä qumbnä. Ŋŋ, Iquenyqä tqaŋgä qätä mäwiyqä itqäŋuwä iqua, näqŋqä äŋguänä mapnä."†

Poli iqueqä qaŋä wätŋqä iiŋqä, wäuŋuä imäkkuwiŋqä

22 Nyi heŋqä äpätmä, hiŋuä maeqŋqänäŋä di, wäuŋuä iiŋä imiŋqä iqu, a
äŋgiqätätŋqe.
23-24 Iŋäqe täŋgaŋi, qua eeqänäŋä ikäminqä iuŋi, aŋä-himqä änyä-häŋä hui aaŋqä
etaŋgi, nyi täqiŋi, wäuŋuä äpakä miqä imä. Itaŋga quväukuä kuapänäŋä iuŋi,
nyi qua naqä Spenqä iuŋqä umqäŋgaŋi, he emamqä diŋqä kiiŋä änyinätŋqe. Nyi
kŋuä tiiŋä änyiyqi. Spenqä iuŋqä äwätmäŋgaŋi, he ganä hiŋuä ämaeqänätmä,
hesä wäŋqä hmbu äpmetminqe, aquvänä imä. Itaŋga ne anä ae äpmenitaŋi, nyi
Spenqä iuŋqä uwqaŋgundqäŋgaŋi, he nätmatqä qaŋä ändma wäniŋqe, yätamäkqä
nyipnuwäŋqä änyiŋgi.
25 Iŋäqe täŋgaŋi, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeu yätamäkqä ävätmä, aŋä-himqä
naqä Jerusälemäŋqä yämqä itqäŋä.
26 Ii tiinji. Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iutä, Äkaiya
iutä, pmeqä iqua, iquauqä äwiŋqä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaqä,
Jerusälemä iu pmeqä äwa itqäŋuwä iquauŋqä väwqatpŋqä, kŋuä guä ämäsäukuwi.
27 Mbqä ii, quwqä äwiŋqä iuta äŋguä ävätqäŋuwä-qe, qu kimaŋä-täŋä-qua
etaŋgqetaŋi, qäyunä äqiyäpu ävätqäŋuwi. Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua,

† **15:21** Asayä 52:15

Goti Iqueqä nätmatqä äŋguänäŋä quwqä quuvqeu yätamäkqeŋqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauta ämotaukuwitaŋi, iqua kimaŋi, Iqueqä ämaqä iu, huiwä yätamäkqä ävätqäŋuwi, ii qäyunänji.
28 Itaŋga nyi mbqe, ämaqä qäyunäŋä iquau ävätmä, itaŋga wäuŋuä ii qäpu ae itmäŋgaŋi, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spenqä timäumqä äwätmäŋgaŋi, he ganä emamniqe.
29 Ga nyi näqŋqä tiiŋiŋqä ae eqänä. Nyi emamqäŋgaŋi, Kraisi Iqueqä suqä äŋguä wimäkqe, maŋguä nyinätaŋgi, Iqu he äŋguänä emäkäŋqiyä.
30 Ŋqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueŋqätä, Dŋä Äŋguä Iqu, suqä ämaqeuŋqä kiiŋä neŋqä änätapkqeŋqätä, kŋuä indqämbŋqä änyiŋgi. Itaŋi Goti Iqu yätamäkqä nyiyätŋqä diŋqe, he nyitä Iquenyqä tääqä yäŋänäqŋqä tuatuŋque.
31 Ne tääqe, ämaqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hŋgisa itquetqäŋuwä iqua, nyi quvqä mindqueqä ipŋqeŋqä tääqä tuatuŋque. Ga Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä iqua, nyi mbqä iquau wimqä äma äpqe, yeeqä ipu mapŋqä, tääqä inä tuatuŋque.
32 Goti Iqueqä äwiŋqä iuta, iiŋä iquaqu timäutŋqeŋqä aquvänä itmitaŋi, he emamniŋqe. Ga yäŋänäqŋqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniŋqe.
33 Goti, äwqä haŋuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, he eeqänäŋä iquendä pmetäniqä iiŋqä änyiŋgi.

16

Poli iqueqä kukŋuä, "Henyqä hui mimäuqä iqänä" ätkqeŋqä

1 He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqŋqä mapŋqe, nyi awä äŋguä etmqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqeŋqä aŋä-himqä Seŋgriya iu aquvä äqänätqäŋuwä iquau, yätamäkqä vätŋqe, wäuŋuä-täŋiyi.
2 He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäkqäpŋqä äwinyäŋqä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuäŋnäŋqä iiŋi, yeeqä itmuapŋqä änyiŋgi. Ga ii, qokä-apäkä kuapänäŋä iutä, ä nyitä, yätamäkqä neyätqätaŋgqä iutaŋi, ii hesa yätamäkqä squä-squä diŋqä äwiŋgqe, äwipŋqänäyi.
3 Itaŋga Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋuä nyitä anä imiŋquä, Presilaisä, Akuila iquesäŋi, "Nyi iyaquinyqe, hui mimäuqä iŋänä" ätqeŋqe, tupiyä.
4 Nyi häŋä yqänä pmamqeŋqe, iyaqu yäŋä wiqänä ikiyi. Iiŋä etaŋgi iyaquiŋi, nyi "äŋguiqä" tquaŋgundi, ga Israitqä qäyä etaŋgi huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iqua-pqe, "äŋguiqä" inä tupŋqänäyi.
5 Itaŋga "Qokä-apäkä, iyaquiyqä aŋä iqi, Kraisi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqe, hui mimäuqä iŋänä" ätqeŋqe, iquau tupiyä.
"Ŋqä näueqä, kiiŋä änyinätŋqä Epainetusi iqueŋqä-pqe, hui mimäuqä iŋänä" ätqeŋqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänäŋä iquautaŋi, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäkqä iquvi.
6 "Apäkä, wäuŋuä tnäŋä itä, he yätamäkqä eyätŋqä, Mäliyaŋqe, hui mimäuqä iŋänä" ätqeŋqe, iiŋi tupiyä.
7 "Nyitä, Israitqä iquautaŋä Andronikusi iqutä, Juniyasäŋi, guä pmuateqä aŋiu anä äpmamiŋquä iyaquinyqe, hui mimäuqä iŋänä" ätqeŋqe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquautaŋä yoqä naqä-täŋä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuäŋänäŋqäŋga, iyaqu ganä ämuäŋänäŋgiyi.
8 Itaŋi, "Ambliatusi, Naqä Ique ämuäŋnäŋqeta kiiŋä änyinätŋqä iquenyqe, hui mimäuqä iŋänä" ätqeŋqe, iqueŋi tupiyä.
9 Huizi, "Kraisi Iqueqä wäuŋuä nesä anä ituŋquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqä Stakusi iqutäŋi, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä" ätqeŋqe, iquaqui tupiyä.

10 Itaŋga, “Apelesi haŋä-iqä qäyä ämetä quuvqä yqänä eqiyätŋqä iqueŋqe, hui mimäuqä iŋänä” ätqeŋqe, ique tupiyä.
Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä aŋiu äpmeŋuwä iuŋqe, hui mimäuqä iqänä” ätqeŋqe, quŋi tupiyä.
11 Itaŋga huizi, “Nyitä Israitqä iquautaŋä Herotianä iqueŋqe, hui mimäuqä iŋänä” ätqeŋqe, ique tupiyä.
“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä aŋiu äpmapu, Naqä Iqutä ämuäŋnäŋuwä iuŋqe, hui mimäuqä iqänä” ätqeŋqe, quŋi tupiyä.
12 “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuaqi, Naqä Ique ämuäŋnyinyä, Iquenyqä wäuŋuä itqäŋiyä inäsuaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqeŋqe, tupiyä.
“Apäkä Pesisi, ne kiiŋä änenyätŋqä, ga Naqä Iqueqä wäuŋui, tnäŋä itŋqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqeŋqe, iiŋi tupiyä.
13 “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuäŋnä, suqä jänänäŋä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqeŋqe, tupiyä. Iqueqä känai, ŋqä nipai indquamiŋqä-pa, indquetŋqä iiyi.
14 Itaŋi “Asiŋgritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itaŋga käta-käŋguäka iquatä anä äpmeŋuwä iquauŋqä-pqe, hui mimäuqä iŋänä” ätqeŋqe, iquau tupiyä.
15 Itaŋga “Piloloŋgusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itaŋga iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmeŋuwä iquauŋqe, hui mimäuqä iŋänä” ätqeŋqe, tupiyä.
16 He äminäpiyäŋgaŋi, Goti Iqueqä ämaqä iquneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmaŋgpŋqe. Qokä-apäkä qua täuŋi, Kraisi Iqueŋqä aquvä äqänätqäŋuwä eeqänäŋä iqua, “Yää neqäuä! Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqeŋqä

17 Yää ŋqä nyämaqäuä, nyi kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä hitmqe. Ämaqä, kukŋuä ne ämetqueqaŋgqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbŋqä, ä hikä eŋqä-pa äqutäumäupu, suqä quvqä iu päkmbŋqä emäkanä-tpu iqaŋguwä iquauŋqe, hiqä-hiuä äŋguänä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä.
18 Ämaqä iiŋä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäuŋuä mimäkqä ipu, qänaknäŋi, iquauqä huiwä iuŋqänä itqäŋä. Itaŋga iqua kukŋuä äwi-iqetä kukŋuä aowitä ätuäpu, ämaqä kukŋuä iiŋiŋqä äŋguä miwäsäuqä iquauqä kŋui, qäyasäqi ätuma äwätqäŋä.
19 He Naqä Iqueqä kukŋuiŋqä qänaknä äŋguä itqäŋuwiŋqe, ämaqä im-imŋä iqua näqŋqä eŋä. Iiŋqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmatqä äŋguiŋqe näqŋqä yasämä ämepu, nätmatqä quvqeuŋi squä-squä hui, he täka maemäkqä yätŋqä änyiŋgi.
20 Itaŋga Goti äwqä haŋuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqaŋgi, he Setänä iqueŋi, heqä yukitä qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-paŋi, iqueŋi mändi ii kittqäpŋqe.
Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta, he äŋguä hiŋgi emäkquätŋqä änyiŋgiyä.

Huizi iquauqä kukŋuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwiŋqä

21 Nyitä wäuŋuä anä itqäŋueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä iŋänä” etqi. Itaŋga ŋqä hueqä-himqä iquautaŋä iqua, Lusisi iqutä, Jesonä iqutä, itaŋga Sosipate iqutä, anänji.
22 Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä maŋä iuta ämetmä, tuwaŋuä tä äqiyätŋqä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuäŋnäuŋqueŋqä kŋuä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä iŋänä” etqä.

23-24 Gayusi, iqueqä aŋä täu nyi äminyiyätŋqä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä iŋänä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iqua, iqueqä aŋä täu äqänätqäŋä.

Aŋä-himqä täu miqäŋqä mbqä ämitŋqä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä iŋänä” etqi. Itaŋga neqä neyämaqä Kowatusi iqu anänji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqeŋqä

25-26 Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yäŋänäqŋqä tqäpŋqä qäyu emäkäŋqiyä. Ne kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, Jisasi Kraisi Iqueŋqä awä tuätqätaŋgua, Iqu ii emäkätqäuä. Hiŋuiqänäŋi, kukŋuä äŋguä tä, Goti Iqutä zä äpakänä äwämiŋqä-qe, täŋganı ätnäŋä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqaŋgi, ne tuwaŋuä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiu awä ätätuŋque. Ga iutaŋi, ämaqä huiwä huitaŋä-huitaŋä iŋqä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukŋui qänaknä ipŋqä iiŋqe, kukŋuä zä äwämiŋqeŋqä näqŋqä ae ämequwi.

27 Iŋi Jisasi Kraisi Iqu yätamäkqä neyqaŋgqä iutaŋi, ne Goti Kiqä-kiuänä Näqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuŋque. Ii naqä-qakui.

Tuwaŋuä, Poli iqu kiŋganä
1 Korinä
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Poli iqu qua täu äpmamiŋqäŋganı, aŋä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänäŋä-täŋä iŋgiyi. Jisasi Iqueqä kukŋuä äŋgui, aŋä-himqä Korinä iunı, Poli iqu-ganä awä ätumiŋqe. Itaŋga qokä-apäkä iqisaŋä hŋqua, iqueqä wäuŋuä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqeŋqä aquvä qämbŋqä ipäqäkuwi. Iŋäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäuŋui hŋgi-mända yätŋqä uwqaŋga, haŋä-iqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätaŋguwä iquau äwimakqe. Iiŋä etaŋgi Poli iqu tuwaŋuä tä, quŋi kŋuä iqä äŋguä ävätä, quwqä haŋä-iqe jänä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä Korinä iu pmetaŋguwä iquauqä quuvqä heqiyqe, haŋuä witaŋgi, quwqä suqä äŋgui qui imäkŋqä iiŋqe, Poli iqu äwäwa kiiŋä imiŋqe. Iqu kukŋui, qokä-apäkä ämanäŋuwä iqua, suqä jänäŋi imäkäpu pmapŋqä iiŋqä ätätä äqäkqe. Ga Dŋä Äŋguä Iqu, quwqä qaŋä uwqeunı, jänä iwimäkätŋqä hiŋuinä mäquŋquä iqaŋgpqe, haŋä-iqe wimeqä iuŋqä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haqeqä mamäupŋqä suqä äŋguänäŋi imäkqäpŋqä iiŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqu näqŋqetä, yäŋänäqŋqetä, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iquau hiŋgi vätŋqä iiŋqetä, ätätä äqäkqe. Iŋi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua, aŋgi vaupnuwä iiŋqä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä ämamiŋuwiŋqe, Poli iqu kukŋuä äŋgui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwiŋqä iiŋqä ätnäŋä iqi näqŋqä mapŋqä, yätamäkqä äwikqe. Bukä tquesaŋä saptä 13 iqueŋqe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä kuapänäŋi, kiiŋä äwinyätqäuä. Iqiŋi Poli iqu suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä iu-taŋiŋqä ämotquakqe. Goti Iqu nätmatqä äŋgui qokä-apäkiu ävätŋqä iutaŋi, suqä ämaqeuŋqä wiŋqe, kiŋganäŋä eä, huiziunı ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Tuwaŋuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwiŋqä dutaŋi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋuä imäkqämqä änändowatkqä iqunji. Itaŋga Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätuŋquä iqu, nyitä anä äpmeŋue.

2 He aŋä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquenŋqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuäŋmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpŋqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnäŋä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqäŋuwä iquatä, eequenä Iqueqänäŋqä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inäŋä-quvi.

3 Neqä Goti Apiqutä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä haŋuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Ique "äŋguiqä" ätukqeŋqä

4 He Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋnätaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapätŋqä iiŋqe, nyi Iqueŋi, "Äŋguiqe" hiunji ique-ique ätuätqäŋä.

5 He Kraisi Ique ämuäŋnätaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqäŋqä nätmatqä aaŋä kuapänä etapätqätaŋgqetaŋi, näqŋqä äŋguänäŋä-täŋä epu, kukŋui awä iinä ätätqäŋä.

6 He iiŋä imäkätqätaŋguwitaŋi, Kraisi Iquenyqä kukŋuä ne awä etätuŋquä di,
hesäŋi häukuä witaŋgqe äyä ämotquetqäuä.
7 Iutaŋi täŋgaŋi, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu aŋgumä quvepqeŋqä hiŋuä
äqämbu äpmapiyäŋgaŋi, wäuŋuä imäkqeŋqä näqŋqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä
imnä vqetaŋi, he hŋquenyqä äwa miqä pmetpnä.
8 Iqu aŋgumä äpätqäŋgaŋi, he quvqä maeqä pmetaŋgpi eqänäniŋqä diŋqe, he
quuvqä yäŋänäqŋqä eqäka wätqätaŋgpi yätamäkqä eyqa uwquänä.
9 Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutäŋi ämuäŋnanä
asänä pmetaniŋquä ae ätänaikqä eäŋque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä
du qäyunä imäkäniqe. Goti Hanjuwä Iqu iiŋä imäkätqätaŋgqä iuŋqe, nyi Iqueŋi,
“Äŋguiqe” hiunji ique-ique ätuätqäŋä.

Qu awä äpatŋguwiŋqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitaŋä iquauŋqä, kukŋuä mäkä huŋqeŋqä

10-12 Ŋqä nyämaqäuä, ämaqä, Kloisä iiyqä aŋiu anä äpmeŋuwä hui henyqe,
tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitaŋi, hŋqua
tiiŋä ätätqäŋäuä. ‘A, ne kukŋuä qäte, Poli ique wiyaŋqunä!’ Itaŋga hŋqua,
‘Iyääi, ne kukŋuä qäte, Apolosi* ique wiyaŋqunä!’ Itaŋga hŋqua, ‘Isääi, ne
kukŋuä qäte, Pitä ique wiyaŋqunä!’ Itaŋga hŋqua, ‘Oeyä, ne kukŋuä qäte, Kraisi
Ique wiyatuŋqueqä!’ ätätqäŋäuä.” He iiŋä itqäŋuwiŋqe, nyämaqäuä, nyi neqä
Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, maŋä yäŋänäqŋqä tiiŋä etqä. Mikakä ätnäpu,
ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hŋqunä iŋqä äpmapu, kŋui naqä-hŋqunä
indqänäpu, nätmatqä eeqäpnäŋä imäkäpiyä iuŋi asänä imäkqaŋgpiyä.
13 Kraisi Iqu naqä-hŋqunä eŋqe, he iiŋä ändumäkmbu äpmeŋuwi, äänä etaŋgiyi?
Ä Poli iqunä heyaqä quvqeŋqä zä-huätati äunätmä äpäkoŋgqätanä? Aaŋqeqä! Ä he
asŋä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä!
14-15 Nyi asŋi, Klispusi iquesä, itaŋga Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itaŋga
huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imŋi, täŋgaŋi, ämaqä hui, “Ne asŋi, Poli iqu iqueqä
yoqeta änaqäkqetaŋi, ique qänaknä ävätqäŋunä” matqä ipnä. Iiŋqe, Goti Hanjuwä
Iqueŋi, “äŋguiqä” ätuätqäŋä.
16 A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä aŋiu anä äpmeŋuwä iutänä äwqäkqe.
Iŋäqe, nyi asŋi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maqŋqe.
17 Nyi ämaqä kuapänä asŋä maqiyqä ikqe, ii tiiŋiŋqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asŋä
qäyäkiqämqä mänändowatqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itaŋga kukŋuä iiŋä iqueŋi, awä ätätmäŋgaŋi,
ŋqä kŋuä iutaŋi, kukŋuä äŋguä äwi-iqe ämetmä, matqä itqäŋä. Nyi kukŋuä iiŋi, ŋqä
kŋuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äuŋgqeŋqä kukŋui, yäŋänäqŋqä maeqŋqä
qui imäkqämninji.

Goti Iqueqä yäŋänäqŋqetä, suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqetäŋi, ii Kraisi Iquvqä

18 Zä-huätatä iqueŋqä kukŋuä awä tqaŋgqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwäŋqä
äpmeŋuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmatqä hiŋgiŋqä eŋqä-maŋä etaŋgi,
äqunätqäŋä. Iŋäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkŋqäŋqä änyä-
häŋä inequmuatätŋqä iqune, kukŋuä iiŋi, Iqueqä yäŋänäqŋqä, aŋgumä
änävauqumuatätŋqä etaŋgi, äyä äqunätqäŋu.
19 Ämaqä, “Kukŋuä ii, nätmatqä hiŋgiŋqeqä” ätätqäŋuwä iquauŋqe, Goti Han-
juwä Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋä äqänä äwi.

---

* **1:10-12** Wäuŋuiŋqä 18:24-19:1

“Nyi ämaqä, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä-täŋä iquauqä näqŋqä ii, nätmatqä hiŋgiŋqä eŋqä-pa imäkmä. Ämaqä, kŋuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Iiŋä imäkanä’ tqä iquauqä kukŋui, häukuä mäwiqä yätŋqä imäkmä.”†

20 Itaŋgi ämaqä äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä-täŋä iqua, änääŋqe? Ämaqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iquauŋqe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukŋuä äŋguä ätuäpu, huizi iquauqä kŋui mändi äkittqiyqä iquauŋi, squä wimeŋquti? Quwqä näqŋqä äŋguä iiŋi, Goti Hanjuwä Iqu hiŋgiŋqä imäkquänä.

21 Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqä iutaŋi, tiiŋä imäkkqe. Ämaqä qua iutaŋä iqua, iquauqä äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä iutaŋi, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqŋqä maeqä itpnä. Itaŋga Iqu tiiŋäŋqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukŋuiŋqe, hŋqua hiŋgiŋqä qäyä äqunätqätaŋguwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hŋqua, kukŋuä iiŋä iquenyqä quuvqä heqiyqaŋguwä iquauŋi, Iqu qu qui mimäkŋqäŋqä, häŋä imäkäqumuatequänä.

22 Quuvqä heqäpŋqä diŋqe, Israitqä iqua, nätmatqä yäŋänäqŋqä ämaqä mimäkqänäŋä di-ganä hiŋuä qumbŋqä äwinyä. I etaŋgi Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua, qu kŋui-ganä, “Ne kukŋuä, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä-täŋi, täŋga äwiyätuŋque” mapŋqä äwinyä.

23 Iŋäqe, ne kukŋuä awä ätäkituŋque, ii Kraisi Iqu zä-huätati äuŋgqä iiŋqeyi. Iqu iiŋä imäkkqä iiŋqe, Israitqä iqua, yäŋänäqŋqä maeqä äqumbiyitaŋi, quuvqä mae-qiyqä iquayi. Itaŋga huizi iqua, qu kukŋuiŋqe, “Qäyunäŋä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqäŋuwitaŋi, quuvqä maeqiyqä iquayi.

24 Iŋäqe, Israitqä hŋqunesä, huizi iquautaŋä hŋquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqäŋqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati huŋqeŋqä qätä äwiyanitaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqätä, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqeŋqätäŋi, näqŋqä ämetqäŋu.

25 Quuvqä maeqiyqä iquauqä kŋui, quvqä eäŋqe, tiiŋä hitaŋgiyi. Hŋqua kŋui, “Goti Iqueqä näqŋqä hui, qäyunäŋä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqäŋuwä-qe, iiŋä ma, Goti Iqueqä näqŋqä iiŋi, ii ämaqeuqe, ämäwqätäuä. Itaŋga hŋqua kŋui, “Goti Iqueqä wäuŋuä imäkkqä huiuŋi, Iqu yäŋänäqŋqä maequeqä ämänätquenä” indqänätqäŋuwä-qe, iiŋä ma, Goti Iqueqä wäuŋuä iiŋi, ii ämaqeuqä yäŋänäqŋqä iuŋi ämäwqätäuä.

26 Ŋqä nyämaqäuä, Jisasi Iqu tääqä mänatqäŋga, ‘Äänä-äänä äpmamiŋquätiyä’ tpu, kŋuä indqämbu. Kuapänäŋä hŋquenä, ämaqä qua iutaŋä iuqä hiŋuä iqiŋi, näqŋqä maeqä pmetaŋgä, kuapänäŋä hŋquenä yoqä naqä maeqä pmetaŋgä, itaŋga kuapänäŋä hŋquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqaŋgä äpmamiŋuwi. He hiŋgiŋqä iiŋä pmetaŋguwä iutaŋä iquenä, tääqä äyä etätmakqe.

27 Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä kŋuä qäyasäqi meqä iquautä, yäŋänäqŋqä maeqä, haŋuä iquautä, atäuŋuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutaŋä näqŋqä kuapä-täŋä iquautä, yäŋänäqŋqä-täŋä iquautä womba vätŋqä iiŋqeyi.

28 Itaŋga Iqu atäuŋui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutaŋi quvqä eŋqä-paŋä imäkätqäŋuwä iquautä, äyä ikqe. Iŋi näqŋqetä, yäŋänäqŋqetä, yoqä naqetäŋi, ämaqe, ‘Nätmatqä iiŋä iqua yätamäkqä neyäŋqiyä’ kŋuä indqänätqäŋuwä-qe, Iqu nätmatqä iiŋä iqua, hiŋgiŋqä eŋqä-paŋä imäkätŋqä iiŋqe, ämaqä hiŋgiŋqä hŋquau atäuŋuä ikqe.

29 Goti Iqu iiŋä imäkkqe, ii ämaqä hŋqu, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, kiqä yoqe haqeu mämatnämäuŋqä iquätŋqeyi.

30 Goti Iqu he tääqä i etätmakqetaŋi, Kraisi Jisasi Ique ämuäŋnäŋä. Itaŋga Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqeŋqä Ämänätqueqä-qu eqäqe.

† **1:19** Asayä 29:14

Itaŋga Iquesaŋi, Goti Iqu, ne Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänäŋä inemäkätä, Iqueqäŋqänä atäuŋuä äneyätä, itaŋga qui imäkŋqä iuta aŋgi inetmeqe.
31 Iŋi ne Goti Iqueqä kukŋuä iuŋi, tii äqänäŋqä-pa imäkquatuŋque.
"Ämaqä yeeqä itä, 'Nyi iiŋä-iiŋä iqunjqä' ätätäqä iqu, 'Ii, Naqä Iqu e inyimäkqeqä' tätŋqeqä."‡

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkoŋgqeŋqä

1 Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä zä äwiŋqä awä etätmäŋgaŋi, nyi kukŋuä äwi-iqetä, kukŋuä yäŋänäqŋqä ämaqä, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä-täŋä iqua ätätqäŋuwitä, maetqä ikqä eä.
2 "Nyi iquauŋi, kukŋuä awi, nätmatqä huitaŋä-huitaŋiŋqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäkoŋgqeŋqätänä ätumuä" kŋuä indqänätmitaŋi, awä äyä etkqe. 3 Nyi hesä anä äpmamäŋgaŋi, yäŋänäqŋqä maeqä eämä, zä itmä, yäuŋuä-yäuŋuä-pqe kiiŋä änyinmiŋqe.
4-5 Itaŋga nyi Jisasi Iquenyqä kukŋuä etätmäŋgaŋi, he Iquenyqä quuvqä heqäpŋqe, ämaqeuqä näqŋqä iuta ma, Goti Iqueqä yäŋänäqŋqä iuta, heqäpŋqeŋqä änyiŋgqe. Iŋi nyi ŋqä näqŋqe ämetquetmä, he kŋuä indqäŋqä tŋäŋqä emäkmqä ma, Dŋä Äŋguä Iqutä, Iqueqä yäŋänäqŋqetä, ämetquayŋqä awä etkqe.

Dŋä Äŋguä Iqu, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqe Vqä-quvi

6 Äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäuä ae ikqä iquauŋi, awä ätuätuŋque. Näqŋqä ii, ämaqä qua täu täŋga äpmeŋuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hiŋgi iwimäkätŋqä* iquauqetä, asänä hmanji.
7 Näqŋqä ne kukŋuä awä etätuŋque, ii Goti Iqueqä eä, zä äwämiŋqä iiyi. Näqŋqä iquesaŋi, qäukuä qua mimäkqäŋga, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yäŋi anä pmeniquä diŋqä, atäuŋuä ae ekqe.
8 Näqŋqä iiŋqe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqŋqä emiŋuwi. Qu näqŋqä hiqä eqe, Naqä Aaŋä Yäŋänäqŋqä-täŋä Iqueŋi, zä-huätati maueqä iqäpninji.
9 Iqua maqŋqä emiŋuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋi äqänä äwi.
"Nätmatqä, ämaqe hiŋuä mäquŋquä imiŋuwä, ä qätä mäwiyqä imiŋuwä, ä quwqä kŋuä yändqäŋqä imnä kiuä mäwimeqä imiŋqä ii, ii nätmatqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä wiŋgaŋgqä iquauŋqä näwinyä ekqä iiyqä" äqänä.†
10 Goti Hanjuwä Iqueqä näqŋqä zä äwämiŋqä iiŋi, Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu inemäkqaŋgqä iutaŋi, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnäŋä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dŋä Äŋguä Iqu, nätmatqä Goti Iqueqä kŋuä indqäŋqä yäpä imŋiŋqetä, nätmatqä eeqänäŋä huiziŋqetä qävqä äŋguänä itä, näqŋqä eäŋqetaŋi, iiŋä inemäkänä.
11 Ii tiiŋi. Ämaqä hŋqu, hŋquququeqä kŋui äänä ämeŋqä iuŋqe, näqŋqä maeqä yänä. Ämaqä hŋqueqä kŋuä indqäŋqeŋqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä iŋgisaŋä iqunä, näqŋqä itänä. Iŋi Goti Iqueqä-pqe, asä iiŋi. Dŋä Äŋguä Iqunä, Iqueqä kŋuä iqeŋqe, näqŋqä hiätänä.
12 Itaŋgi ne dŋä ämakque, ii dŋä qua täutaŋä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesanji. Iiŋiŋqe Goti Iqu nätmatqä äŋguä eeqänäŋä nätapätŋqä ekqä iuŋqe, näqŋqä metatuŋquänänji.
13 Nätmatqä iiŋqe, ne kukŋuä awi ämaqä-qune neqä näqŋqeta maetqä itqäŋu. Dŋä Äŋguä Iqu näqŋqä nätapqaŋgqeta etätqäŋu. Iŋi näqŋqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueä yäpä iqi äpmeŋuwä iquauŋi, ne ävätqäŋu.

---

‡ **1:31** Järämai 9:24 * **2:6** 1 Korinä 1:28 † **2:9** Asayä 64:4

14 Itaŋga ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iŋqä iqu, nätmatqä
Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iquesa äquvepätŋqä iiŋqe, “Nätmatqä iiŋi qäyasäqinjqä”
indqänätŋqe, mämeqä yänä. Näqŋqä iiŋä iwäsäuqe, Dŋä Äŋguä Iquesanä etaŋgi,
ämaqä iiŋä iqu näqŋqä maeqä etänä.
15 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi äpmeŋqä iqu, nätmatqä eeqänäŋiŋqä
äŋguänä iwäsäutä näqŋqä metänä. Itaŋga Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iqueŋi,
ämaqä hŋqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä.
16 Tuwaŋui tii äqänä äwi. *“Ämaqä hŋqu, Goti Naqä Iqueqä kŋuä indqäŋqeŋqe,*
näqŋqä maeqä itä, ‘Iiŋä-iiŋä imäkiyä’ mätquä yäŋqiyä.”‡ Iŋäqe Dŋä Äŋguä Iqueqä
yäpä iqi äpmeŋquä iqune, ne Kraisi Iqu kŋuä äänä indqänäŋqä iuŋqe, näqŋqä menä.

3

Goti Iqueqä wäuŋui, qäyunä imäkqeŋqä

1 Nyämaqäuä, hiŋuiqänäŋi nyi kukŋuä awi, ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä
iqi ae äpmeŋuwä iquau, ätuätŋqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiŋqä dunä
äpmeŋuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqäŋuwä iquautä,
ätuätŋqä-pa, äyä etkqe.
2-3 Iŋganj ymeqä däŋä isua, ymisaŋä woyqe maŋqä iquwä-pa, he kukŋuä
yäŋänäqŋqe, änä mämeqä etaŋguwiŋqä, nyi aŋuä eŋqä-pa kukŋuä haŋuinä äyä
etapkqe. Ga he, hiqä eŋqä dunä pmetaŋgä eqänätmä, “Täŋganä-pqe he ymisaŋä
woyqe maŋqä yqänä ipŋqäuä” etqä. Suqä, naqä pmeqäŋqätä, hiqä hita-hiŋgukuatä
äkasuwä tŋqä iutaŋi, he Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutaŋä
iqua eŋqä-paŋä asänäŋä eŋä.
4 Ii tiiŋi. Hŋquenä, “Nyi kukŋuä qäte, Poli ique wimqänä” tqaŋgä, hŋquenä, “Nyi
kukŋuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqäŋuwi, ii ämaqä qua täutaŋä iqua eŋqä-
ma äpmaka wätqätaŋgpi ämotquequänä.
5 Iŋi he yenyqä näqŋqä mapŋqä diŋqe, nyi tiiŋä etmä, “Ye qäquye, yoqä
maiquve etaŋgi, Naqä Iqueqä wäuŋuä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäuŋuä kikiŋä
äyätapkqä iutaŋi, ye kukŋuiŋqä awä hetqaŋgueäŋga, he Kraisi Iquenyqä quuvqä
äyä eqiyätqäŋä.”
6 Apolosi iqutä nyitäŋi, yeqä wäuŋui tiinji. Nyi nätmatqä piiki vowä mäwäwqä
iqunä etaŋgä, iqu zquvätŋqä eqä vqäwqä iquvi. Itaŋga Goti Hanjuwä Iqu bakä
äukauäpu, naqä epŋqä Imäkqä Iquvi.
7 Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, iquaqu yoqä maeqä,
hiŋginqe. Mä bakä äukauäpu, naqä epŋqä imäkqäwätŋqä Iqu, yoqä-täŋä Iquvi.
8 Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, qäquaqu Naqä Iqueqä
wäuŋuä imäkqä-quaquvi. Iŋi mbqä meqäŋganj, iquaquvqä wäuŋui äänä-äänä
imisiyqä iuta manyiyi.
9 Nyi Poli iqundä, itaŋga Apolosi iqutäŋi, ye Goti Iqueqä wäuŋui anä imäkätqäŋueä
iquve etaŋgi, he Iqueqä wäuŋuä eŋqä-ma änyäŋuwä iquenji. Itaŋga he Iqueqä aŋä
inäŋä etaŋgä, Iqu yqänä ämätätqäuä.
10-11 He Iqueqä aŋä ämätnäŋuwiŋqe, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi
Kraisi Iqueŋi, aŋä siyaundqä eŋqä-pa etŋqä, ae ätekqetaŋi, ämaqä hŋqu änyä-häŋä
hŋqu-mända ämetä, haqeqi maquteqä yäŋqiyä. Iŋi Goti Iqu, qeqä wimänätä hiŋgi
vqä iuta nyimäkqaŋgi, nyi-ganä, kukŋuä äŋguä Jisasi Kraisi Iqueŋqä awä etkqe, ii nyi
aŋä imäkqäŋqe näqŋqä kuapänäŋä-täŋunä eämä, aŋä siyaundqä yäŋänäqŋqänäŋä
äqutekqä eŋqä-paŋiqä. Itaŋga ämaqä, he näqŋqä haqeqi etapätqäŋuwä iqua, qu

‡ **2:16** Asayä 40:13

ämaqä siyaundqä iquesa aŋä ämätäqisätqäŋuwä-paŋä iiŋä-quayi. Iŋi, iqua hŋqunä-hŋqunäŋi, quvqä-pqä mätqŋqä, hiŋui äŋguänä äqunäpu mätqäpnä.

12 Ämaqä aŋä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyäŋgaŋi, hŋqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqäŋqä imäkätqäŋuwitä, mätäpnä. Nätmatqä iiŋä iqua, äŋguänäŋä eä, äpakänä witäniqe. Itaŋga hŋqua, zä-yäŋitä, qoetä, kuä-witqä yäŋitä mätpnä. Iiŋä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä.

13 Qänakŋi, hiunji, Goti Iqu atauŋä ikqä iqu timäuqaŋgaŋi, quwqä wäuŋuä iiŋä imäkmitpqe, ätnäŋäqi timäuänä. Hiunji iqu, tä eŋqä-paŋä ätimäuätä, ‘wäuŋui äŋguä imäkätqäŋuwiqä, ä quvqä imäkätqäŋuwiqe’, tä iqunä iqunänä.

14 Ämaqä aŋä e imäkmitpqetaŋä hŋqu, iqueqä aŋi tä maŋqä äŋguä ämätnäŋqe, iqu iqueqä wäuŋuiŋqe, kimaŋi ämenä.

15 Iŋä-qe, ämaqä hŋqu iqueqä aŋi quvqä etaŋgi, tä hämänä äŋgqe, ii tiinji. Iqu iqueqä wäuŋui aŋgi mimäkqä yäniŋqä, qui hämänä qe imäkŋgi. Iŋäqe iqu iqueqä-kiuäŋi, tä maŋqä itä, quuvqenä äkitqä-qe, kima meqä maequ, häŋä hea ique-ique pmetänä.

16 Hiqä-hiuäŋi, he Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä tŋäŋqä etaŋgä, Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmeŋqeŋqe, he maqŋqätanä?

17 Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋi, ii pmua eä, Iqueqäŋqänä ämätnäŋqe, ii he qäquenji. Iiŋä dutaŋi, ämaqä hŋqu, Goti Iqueqä aŋi qui imäkätqä etaŋgutqe, Iqu iqueŋä-pqe qui inä imäkäŋqiyä.

18 He quaŋgä ätnäpu, “Ne näqŋqä-täŋuneyqä” ätnätqäŋuwä iquenä, aŋgumŋi matqŋqä änyiŋgi. Iŋi ämaqä hiyaqä awä iqisaŋä hŋqua, ämaqeuqä hiŋuä iqiŋi, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä-täŋä-qua epiyiŋqä wopqä imitpqe, iqua, iquauqä hiŋuä iqiŋi, näqŋqe äwa ipu qämä-qämänjqä-qua äpmenjaqämbiyi, qänakŋi Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä-täŋä-qua aŋgumä epnä.

19 Ii tiiŋä dutanji. Qua täutaŋä äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, ii qämä-qämä iqä eŋqä-paŋä iiŋi. Nätmatqä iiŋqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋi äqänä. *“Ämaqä, ‘Ne äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä-täŋuneyqä’ kŋuä ävätŋqä hŋqua, huiziquau ämäwqätäupŋqä wäuŋuä imäkätqäŋuwä iuŋi, Goti Iqu hiŋi-hiŋi iwimäkqaŋguti, quwä mäuŋguatmbnä.”**

20 Itaŋga Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋä-pqä hŋqu, inä äqänä. *“Ämaqä äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqä kuapä-täŋä iqua, qu wäuŋuä nätmatqä äänä imäkpŋqä kŋuä indqäŋgaŋguwiŋqe, Naqä Iqu, quwqä kŋuä indqäŋqä iiŋi, häukuä mäwqiyqä itŋqä etaŋgqeŋqä, näqŋqä ae äme.”*†

21 Iŋä etaŋgi, he ämaqä hŋqueqä yoqe haqeqä mamäuqäŋqe, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänäŋi, ii hiqä yätamäkqäŋqä eä.

22 Ii tiinji. Poli iqunŋä-qe, Apolosi iquŋä-qe, Pitä iquŋä-qe, qua tquŋä-qe, häŋä-pmeqä iquŋä-qe, äpäkoŋqä iquŋä-qe, nätmatqä täŋga äwiŋqä-pqäŋä-qe, qänaknda witäniqä-pqäŋä-qe, eeqäpnäŋi hiqeqä, etqä.

23 Itaŋga he Kraisi Iqueqä etaŋgä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauqä wäuŋuiŋqä

1 Ämaqä, kukŋuiŋqä näqŋqä etapätuŋquä iqunenyqe, he kŋuä tiiŋä in-dqäŋgpŋqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäuŋuä imäkqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kŋuä indqäŋqä, zä äwäminŋqeŋqä awä ätätqäŋuwä iquayqä.”

---

* **3:19** Jopä 5:13 † **3:20** Apqä Bukä 94:11

2 Ämaqä, ämiqä hŋqu, “Nyaqä wäuŋui, iqua äŋguänä imäkqäpŋqäuä” kŋuä
indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäkqäpŋqe, iqua iqueqä kukŋuä
eeqäpnäŋä iuŋi, qänaknä iqäpŋqe.
3 Itaŋga he nyaqä suqeŋqä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kukŋuä mitqä
aŋä iuŋqä ändma äwätä kukŋuä ämindqe, nyi iiŋqe äwäwa miqä danä itmä, “Ii
nätmatqä aaŋä wäŋqänäŋäpiyqä” kŋuä änyänä. Nyi ŋqä-näuäŋi, ŋqä suqeŋqä
miwäsäuŋqä itŋqä iqunji.
4 Ŋqä suqä-iwäsäuŋqä tämŋi, haŋä-iqä maeqä, aquvä iqänätqäŋä. Ŋqä-näuäŋi,
tiiŋi matŋqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aaŋä jänänäŋunjqä.” Oee. Nyi
änyiwäsäuätŋqä Iqu, ii Naqä Iquvi.
5 Itaŋgi täŋganji, ne ämaqä näqŋqä ävätuŋquä iquneqä wäuŋuiŋqe, he miwäsäuqä
pambu. He, hea Naqä Iqu aŋgumä quvepqeŋqänä, hiŋuä äqämbu pmetpŋqe.
Iqu iŋganji, nätmatqä eeqänäŋä hea wiqä imdanji ämetä, Iqueqä we-huŋqä iqi
ämaitä, ämaqeuqä äwiŋqe, quwqä qeqä-quuvqä imdanji ämetä, ätnäŋäqi mainiqe.
Iŋganji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäuŋuä änätapkqä imäkätuŋquä iuŋqe, “Si äŋguä
imäkätqäŋi-qe,” awi iŋga natäniqe.
6 Nyämaqäuä, he yesa näqŋqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänäŋqe, hui wiyä
iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hŋquenyqänä enyätä, huiziqueŋqe maeŋqä iqä
diŋqe, nyi kukŋuä ii ätqa äquvepqe, ŋqä-näuäŋqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä,
ktqenä ämetqueqä.
7 Äsquki, si ne änewäsäutŋqe, naqe, tqu ikimäkqeyi? Aaŋqe. Nätmatqä eeqänäŋä
ämeŋuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yäŋänäqŋqä iuta
ämakuwäŋqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätaŋgä eqänätqäŋä. Iiŋi, qäyu hmanji.
8 He kŋuä tiiŋä eyätqäuä? “Ne nätmatqä äŋgui, aaŋä kuapänäŋä-täŋune qe
eequnä. Huiziquau ämäwqutäutanä, nätmatqä äwa miqäŋqä, ämiqä naqä iquatäŋi,
asänäŋänäŋä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetuŋquä iiŋqe, he
ämiqä naqä-qakuä pmapŋqe, nyi kiiŋä änyinätqänä. Ho-ee, aaŋä aaŋqe.
9 Nyaqä kŋuä tämŋi, tiiŋänäŋä indqänätqäŋä. “Goti Iqu, kukŋuä awä tatuŋquä
änandowatkqä iqune, naqä pmeqäŋqe mäwiŋqä itä, qua naqä mämä pmeqäŋqä äyä
äpmuatänaikqeqä. Iiŋä pmetaŋgquetaŋi, ämaqä pizqä äpäsätqäŋuwä iqinyqä qäyä
änätma äwäpu, ämaqä qua täu äpmeŋuwä iuqätä, ynaunjqä iquauqätä, hiŋuä iqi
pizqä qäyä, napäsqäpŋqä.”
10 Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutuŋque, ämaqä huizi iquauqä hiŋuä
iqiŋi, näqŋqä maeqänäŋä pmetaŋgquä-qe, he hiqä-hiuäŋqe, “Ne Kraisi Iqutä
ämuäŋnanitaŋi, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqe, aaŋä kuapänäŋä-täŋä äpmeŋunä”
kŋuä indqänätqäŋä. Ne huizi iquauqä hiŋuä iqiŋi, yäŋänäqŋqe maeqä, haŋuä
witaŋgquä-qe, he hiqä-hiuäŋqe, “Ne yäŋänäqŋqä-täŋuneyqä,” kŋuä indqänätqäŋä.
Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäuqä ipu, yoqe heyaqenä haqeu äyä
ämaetnämäutqäŋä.
11 Hiŋuiqäŋä duta täŋga tiiŋi, hea kuapänäŋäŋganji, ne buayäŋqä dä äneyätä,
eqäŋqä quväkä häuayqä äpmeŋque. Itaŋga neyaqä qäkä gquä-pqe, yäuä itä
äpknätŋqe. Ämaqe, hiŋginäwa ptqä änapäsätqäŋuwi. Ne quami äŋguä pmeqä
diŋqe, aŋi hma etŋqe.
12 Ymisaŋä isuauŋqe, neqä hipaitäŋi wäuŋuä yäŋänäqŋqä ituŋque. Ämaqe,
kukŋuä quvqä natqaŋguwäŋganji, Goti Iqu äŋguä iwimäkätŋqä diŋqe, ne Iqueŋi
yatŋqä ävätuŋque. Qu quvqä inetqueqaŋguwäŋganji, ne qeiqinyä ämiwotuŋque.
13 Qu nenyqä kukŋui, quvqä tuätqätaŋgä, ne kimaŋi, äŋguä dinä ätuätuŋque. Qu
neŋi, nätmatqä tawä eŋqä-ma bi ae änaquvasämäkuwitaŋi, yqänä äpmaka äpäŋu.
14 Nyaqä kukŋuä yäŋänäqŋqänäŋi, tuwaŋuä iu i äqänäŋqe, ii he womba mapŋqä
maqŋqä eä. Oee. He ŋqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätŋqä iquenä etaŋguwiŋqä, hiqä

kŋuä indqäŋqe, we eomäkmqä diŋqä äqiyqä.
15 He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä epŋqä, yätamäkqä
eyqe, kuapänäŋä-täŋuenä qäyä etaŋguwä-qe, qu heqä hinuŋua hmanji. Nyi-
ganä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqä awä ti etqaŋgqeta, he Kraisi Jisasi Iqutä
ämuäŋäŋganguwäŋga, iutaŋi nyi heqä hiniqunä ekqe.
16 Itaŋgi he nyaqä suqä duŋi, qänaknä nyipŋqä iiŋqä evauqumuatqä.
17 He suqä iiŋä imäkqäpŋqä diŋqe, nyi Timoti iqueŋi henyqä ae ändowatqe.
Iqu-pqe, ŋqä ymeqä, nyi iquenyqä kiiŋä änyinätŋqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukŋuä
eeqänäŋä iuŋi, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuäŋnäŋqä iqunä, nyaqä
suqä äänä-äänä imäkätŋqeŋqä, ämaqä im-imŋä Naqä Iqueqä yoqeŋqä aquvä
äqänätqätaŋguwä du, kukŋuä awä ätuäkitŋqe. Iqu-pqe he suqä iiŋqä awä inä
etätŋqä ändowatqe.
18 Ämaqä hesaŋi quwqä yoqenä ämaenätqäŋuwä hŋqua, nyinyqe, “Iqu aŋgi
mänemeqä yäŋqiyä” kŋuä ävätŋqe.
19 He kŋuä iiŋi qäyä eyaŋgqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä
imäueqaŋgutqe, nyi emamqeŋqe maqänäŋi äquvepmä. He emetmäŋgaŋi, ämaqä
iiŋä iqua, iquauqä kukŋuä tqeŋqe, yäŋänäqŋqätä qäsä diyä-tmä, näqŋqä ganä
mamä.
20 Tiiŋä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋi, kukŋuinä hiŋginäwa tqäŋqä ma,
Goti Iqu yäŋänäqŋqä vqaŋga, häukuä winä. Iutaŋi nyi, kukŋuä yäŋänäqŋqänäŋi,
tuwaŋuä täu äqiyätqäŋä.
21 He iqi emetmäŋgaŋi, nyi suqä äkisqu emäkmqä eŋgi? Nyi he jänä iŋga
emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hŋgisa iqe ganä vquatämäuqaŋguwäŋga,
henyqä naqänäŋä nyiŋqetä äwqä haŋuä änyanä pmetuŋquetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqiŋi, suqä quvqänäŋi äwämiŋqeŋqä

1 Ämaqä hui, tiwiqä aaŋä naqä-qakuänäŋä hŋqu tiiŋä iqaŋgä, nyi qätä äwiyäŋqe.
Suqä huiwä yaŋä iŋqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aaŋä quvqänäŋi, heyaqä awä
iqiŋi äwinä. Tiiŋä, hiknä hŋqu, kaniqueqä apäkisä, qaŋä hiŋgi ikitqäŋiyi. Suqä
quvqä iiŋi, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iquaui ämäwqätäuä.
2 Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi
äpmeŋqeŋqe, suŋqä kŋuä maqiyqä itqäŋuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä
yätŋqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkpiyiŋqe, hiqä yoqä haqä
ämamäunätqäŋuwi, ii quvqe! Qäyä eä!
3 Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iiŋä äpmeqetaŋi,
ämaqä suqä aaŋä ququvqä iiŋä imäkqä iqueŋi, ae äwiwäsäuqe.
4-5 Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iiŋä iqueqä quuvqä
ique aŋgi itmeniŋqä diŋqe, he tiiŋä imäkpŋqä änyiŋgi. He Naqä Jisasi Iqueqä
yoqeŋqä aquvä äqänäpiyäŋgaŋi, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä
yäŋänäqŋqetä, hesä anä äpme, ämaqä iiŋä iqu haŋä-iqä metŋqä diŋqe, Setänä
iqueqä huiqä iqi wipu.
6 Itaŋga he iiŋi miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqäŋuwi, qäyu hmanji. Yisä
wäŋqäpu bretqä du pŋä ämäuepqe, naqänäŋä äyä änyuämäutŋqe. Yisi, suqä quvqä
iqueŋqä ktqeyi.
7 Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqä iqu, sipsipqä iqueqä häŋeqe äqunätä, atqä-
awäkau mapäsqä ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi
maiqŋqä inemäkkqe. Iiŋä etaŋgi, he bretqä yisä maeqä ii eŋqä-paŋä eŋuwi,
yisä yäue bi tnämäupŋqe. 8 Itaŋgi Israitqä iqua quväukuä ique-ique, hea naqä
Pasopaŋganjqä ätätqäŋuwä iŋgaŋi, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätäŋä

änätqäŋuwä-paŋi, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkoŋgqeŋqä kŋuä indqänätanitaŋi, suqä quvqä eeqänäŋi bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämŋi ikikinyäŋä änyanä, kukŋui naqä-qakuinä tquatuŋque.

9 Nyi henyqä tuwaŋuä hiŋuiqänä äqäkqä iqueŋi, he ämaqä, suqä huiwä yaŋä iŋqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqäŋuwä iquautä, anä mäpmeqä ipŋqä diŋqä ätätmä, äyä äqäkqe.

10 Qua täuŋi, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautaŋi, suqä huiwä yaŋä iŋqä Goti Iqu äwikqä iqueŋi, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmatqe äŋguä witaŋgi äqunäpu quwä-meqä iquatä, itaŋga goti quaŋgä iquauqä yoqeŋqä aquväqŋqä iqua, qu hävemnäqŋqä äpmeŋä. He eeqänäŋä iquatäŋi, anä mäpmeqäŋqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mäpmeqä ipŋqä etaŋgutqe, qua täuŋi hämänänä ävämapŋqe.

11 Nyi kukŋuä tuwaŋuä ique iiŋä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätumitpqä hŋqu, suqä huiwä yaŋä iŋqä Goti Iqu äwikqä iqueŋi, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmatqeŋqä äŋguä witaŋgi äqunätä qeqä ätquä, goti quaŋgä iquauqä yoqeŋqä aquvä äqäŋgqä, ämaqä huiziuŋi quvqä imäkqä kukŋuä ätqä, wainqä-eqe änätä hiqiiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmatqe quwä ämeqä, iqutäŋi, anä mäpmeqä ipu, ymisaŋi anä maŋqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe.

12-13 Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäuŋuä hmanji. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Iŋäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iu iwäsäuqäŋqe, äŋguä eä. Iŋi Goti Iqueqä bukä iuŋi kukŋuä ätäŋqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenäŋä itä hiqä awä iqi yqänä äpmeŋqä iqueŋi, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqäŋuwä iquauŋi, kukŋuä mämitqeŋqä

1 Suqä iwäsäuqäŋqe, nyaqä kukŋuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesaŋä hŋqueŋi, kiqä quuvqä anä heqiyqä hŋqu quvqä iwitquetqä etaŋgutqe, iqueqä haŋä-iqä ipiŋi, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipŋqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maqŋqä eŋuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änääŋqä tuäniqi? He suqä iiŋi, aŋgumä imäkqäŋqe, manyiŋqä iqi.

2 Tiiŋä eä. Qänakndaŋi, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iqune, ämaqä qua täutaŋä iuqä suqä iuŋi, iwäsäuaniquä eŋqe, he maqŋqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaniŋquä eŋqe, quvqä wäŋqä isua täŋga itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäkŋqänäŋi, suŋqä itqäŋäuä?

3 Itaŋga ne ynaunjqä iquau-pqe, inä iwäsäuaniquä eä. Iŋi, quvqä qua täu itquatnätuŋque, jänä inä imäknatuŋquä eä.

4 Iŋä etaŋgi he haŋä-iqä iiŋä-täŋuenä etaŋgutqe, quuvqä maeqiyqä iquauŋqä äwäpu, qutaŋä hŋque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmeŋqä hŋque, ewäseyqä pmetŋqä atäuŋui, suŋqä itqäŋä?

5 Nyaqä kukŋuä i äqiyqe, he womba ipŋqä diŋqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyäŋgaŋi, ämaqä heyaqä awä iqiŋi, kukŋuä äŋguä iwäsäuqä hŋqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hŋquaquiyqä haŋä-iqe iwäsäutŋqe, hma etaŋgi hiwänyqe.

6 Iiŋä miqä ipiyitaŋi, quuvqä heqiyqä hŋquki, huiziqueŋi, ämaqä quuvqä maeqiyqä hŋquauŋqä, jänä emäkipŋqänä, ätuma uwquenji.

7 Quuvqä heqiyqä iquendaŋä hŋqua, huizi iquenä quvqä etqueqaŋguwiŋqä kukŋuä iwäsäuqä iquauŋqä hämä ätuma äwätqäŋuwiŋqe, tiiŋä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iuŋi, qänaknä miqä ipu, quanŋä qe äpäkŋgä. Qu quvqä qäyä etquapŋqänä äwimasipŋqä äyuwä. Heqä nätmatqä qeŋqä-qe, “Neqeqä” etäpu qäyä ämetauqaŋgpi, hiŋuinä qumbŋqe.

---

* **5:12-13** Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

8 Quvqä etquapŋqä äwimasiyqe, äŋguä qäyä etaŋgi, hiqä-hiuäŋi, quwä ämanäpu,
quvqä näŋgi-täŋgi itquatuŋquenji. Itaŋga ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä
iquauŋi, inä itquequenji.
9-10 Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuŋi, yäpä iŋgisa mäpmeqä
itpnuwi. He iiŋqe, maqŋqäta? Ämaqä hŋqu, “Qu äpepŋqäuä” etqaŋgutqe, qätä
yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yaŋä iŋqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä
iqua, goti quaŋgä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hŋquauqä apäki quwä äma
ikiqä iqua, qokä hŋqu qokä hŋque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-
meqä iqua, “ŋqeqänä” tqä iqua, eqä yäŋänäqŋqe änäpu hiqiiyqä iqä iqua, ämaqä
hŋque qui imäkqä kukŋuä tqä iqua, itaŋga quaŋgä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu
Goti Iqunä miqeuŋi, yäpä iŋgisa mäpmeqä itpnuwi.
11 Hiŋuiqänäŋi hesaŋä hŋqua, suqä iiŋä imäkqä-qua äpmamiŋuwi. Iiŋä qäyä
etaŋgi, neqä Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä
ämuäŋnätaŋguwitaŋi, Goti Iqu, heqä quvqe, asŋä eeqäpnä eqiyämäutä, Iqueqä-
quenä epu, Iqueqä hiŋuä iqiŋi, ämaqä jänänäŋä pmetpŋqä äyä emäkkqe.

Huiwä iqutä, quuvqä iqutäŋi, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqeŋqä

12 Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäŋi imäkqe, pmua ma, äŋguä imäkätqäŋunä”
ätätqäŋä. Nyi kimaŋi, “Kukŋuä ii qäyunäŋä-qe, hui yätamäkqä neyqe, ä hui
yätamäkqä mäneyqeqä” ätqä. Iiŋiŋqe, nyi ŋqä-näuäŋi, nätmatqä äkisqu naqä
eŋqä-paŋä eä äminyiyätŋqe, hiŋuinä mäquŋquä imä.
13 Itaŋga ämaqä hui tiiŋä tpnä, “Ymisaŋä eeqäpnäŋi, ii äwqä näpäsqeqä. Itaŋga
äwqequ, ymisaŋä iqueqä qaeqä.” Nyi kimaŋi, “Auä, qäquaqu äŋguä etaŋgqä-qe,
Goti Iqu iquaquiŋi, qui imäkäniqeqä” ätqä. Iŋi, neqä huiwi, suqä huiwä yaŋä iŋqä,
Goti Iqu änätapkqä ique, tuwä wiyqäŋqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqäŋqä
ätä. Itaŋga Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä.
14 Tiiŋä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yäŋänäqŋqetaŋi, Naqä Iqu ae äpäkoŋgqä iuta
aŋgumä, änyä-häŋä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iiŋä inemäkäniqä eä.
15 Hiqä huiwi, hŋqunäŋqä, huitaŋä-huitaŋi äuqätänäŋqä-pa, Kraisi Iqueätäŋi
asänäŋä eäŋqeŋqe, he maqŋqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänäŋä. Iŋi
Kraisi Iqueä huiwä äuqätänäŋqä iutaŋi, nyi ämetmä apäkä suqä qaŋä ikiqäŋqä hui,
huiwä hŋqunä etŋqä imäkmqe, suqä iiŋi äŋguäta? Aaŋqeqä.
16 Suqä iiŋqe, he maqŋqäta? Goti Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋä äyä änatätqäuä.
*“Iuaqu huiwä naqä-hŋqunä i qe eŋinyqä.”** Iŋi apäkä suqä iiŋä imäkqä iisäŋi, ämaqä
hŋqu anä ikitqäŋiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hŋqunä eqinyä.
17 Itaŋga ämaqä hŋqu, Kraisi Iqutä ämuäŋnäŋiyi, ii tiiŋi. Ämaqä iqueqä quuvqetä,
Kraisi Iqueqä quuvqetäŋi, naqä-hŋqunä qe eqinyä.
18 Iutaŋi, suqä huiwä yaŋä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä
imäkqeuŋi, vquatämäupu yaväki imbu pmetaŋgpu. Ämaqä hŋqu suqä ii imäkätŋqe,
ii iqu iqueqä huiwä iuŋi, aaŋä quvqä imäkeŋgi. Suqä quvqä huizi, ämaqä hŋqu
imäkätŋqe, iqua, suqä quvqä iiŋä iqu eŋqä-paŋä ma.
19-20 Goti Iqu Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetaŋgi,
heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä tŋäŋqä eäŋuwiŋqe, he maqŋqäta? Goti
Iqu he nätmatqä äŋguä hŋquesa mbqä eyämakqetaŋi, hiqä huiwä ii änyäŋuwi,
hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iiŋiŋqe, nätmatqä eeqänäŋi, heqä huiwä iqutä
imäkäpiyäŋgaŋi, Iqueŋi yoqä naqä vqäpŋqänänji.

7

Suqä qokä-apäkä ämaŋqeŋqä

* **6:16** Ipäqäkqä 2:24

1 Kukŋui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmaqŋqäŋqe,* ii äŋguiqä”† ätquwiŋqe, he yatŋqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä äväwqatquwi, täŋganı kima etmqe.

2 Ämaqä kuapänäŋi, qanä hiŋgi ikitqätanguwä iutanı, tiiŋäŋqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täŋänäŋqe. Itanga apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täŋänäŋqe.

3 Iŋi qokä hŋqu, apäkä kiqä-täŋu eŋqe, iqueqä huiwi, apäkinyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätŋqe. Asä iiŋi, apäkä hui, qokä kiqä-täŋi eŋqe, iiyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätŋqe.

4 Tiiŋiŋqä hmanji. Apäki, kiqä huiwi kiqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqäpnäŋi, kiqä äwiŋqä iunä imäkqäŋqä hmanji. Kiqä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmatqä eeqänäŋi, qäyaqu asänä imäkqäŋqä eä. Itanga qokiqu-pqe, asä iiŋi imäkqäŋqe. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqänäŋi, iqueqä äwiŋqä iunä imäkqäŋqä hmanji. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmatqä eeqänäŋi, qäyaqu asänä imäkqäŋqä eä.

5 Iyaqu ämanäsi, qokiquŋäqe, ä apäkiŋäqe, hiaqäqä anä wiqäŋqe mäwiŋqä, miqä ma eä. Iŋäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyŋqe, kukŋuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wäŋqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiqŋqe, ii äŋgui. Iiŋä imäkiyqeuŋi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwiŋqä duŋi, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqäŋqä hui imäusinyä, hiaqäqä aŋgumä wiqäŋqe.

6 Nyi kukŋuä ii etqe, ii qanyä kukŋuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipŋqä suqä hŋqu imäkätmä etmä maetqä iqä.

7 Nyaqä änyiŋqe, tiinji. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwiŋqä-paŋä iiŋä witanä. Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnäŋä iuŋi, Iqueqä äwiŋqeuta hŋqunä-hŋqunä hiŋgi ävätqäuä. Itaŋgi Goti Iquesaŋi, ämaqä hŋqu, iqueqä-kiui ämeŋqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

8 Itaŋga qokä-apäkä yawiqä äwiŋuwä iquendä, apäqŋqä äwiŋuwä iuendäŋi, nyi tiiŋä etmqe. He qokä muämuaŋqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwiŋqä-pa witpŋqä etaŋgutqe, ii äŋgui.

9 Iŋäqe he hiqä huiwiqueqä äwiŋqä iuŋi, äŋguänä mämiŋqä ipŋqä etaŋgutqe, mäŋgi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi äŋguä mämiŋqeuta, hiŋgi qanä ikipu, imäkqä diŋqä etqä.

10 Itaŋga qokä-apäkä ae ämanäŋuwä iyäquvenä, maŋä yäŋänäqŋqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kiŋganä ätkqä‡ iuta etmqe. Tiiŋä ätkqe. “Apäkä huiki, ämaqä hŋqueqä apäkiki ae eäŋi, tqä qokiqueŋi, mävämeqä isŋqeqä.”

11 Kukŋuä tqu qäyä ätätanŋgi, si tqä qokique ävämatqä etaŋgutqe, qokä änyäŋä hŋque muämuaŋqä, qanyä yawiqä eŋqä-pa pmettŋqe. Iiŋiŋqe, makiŋqä iqe, tqä qokä ävämatqä iquenyqä aŋgi äwätŋi, äwqä naqä-hŋqunä ganä nyiyŋqe. Itaŋga ämaqä quäyuwiqu-pqe, iqueqä apäkiŋi, huätä mändowatqä yätŋqe.

12 Itaŋga qokä-apäkä huiziquenä, nyi ŋqä-näuäŋi, tiiŋä etmqe. Kukŋuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä hŋquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämeŋi, ii sitänä äpmaka wätätŋqänä äwinyäŋqe, si huätä mändowatqä isŋqe.

13 Itaŋga apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hŋque ämuanäŋi, iqu sitänä äpmaka wätätŋqänä äwinyäŋqe, si iqueŋi, mävämeqä pa isŋqe.

---

* **7:1** Näqŋqä-täŋä iqua näŋi-mäŋi ätätqäŋä. Hŋqua, “Kukŋuä tä, hiaqäqä anä mäwiqŋqeqä” tqaŋgä, hŋquququa, “Ii suqä ämaŋqäŋqeqä” ätätqäŋä. † **7:1** Näqŋqä-täŋä iqua näŋi-mäŋi ätätqäŋä. Hŋqua, “Kukŋuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukŋuiqä” tqaŋguwäŋga, hŋquququa, “Ii Poli iqueqä kimaŋiyqä” ätätqäŋä. ‡ **7:10** Makä 10:5-12

14 Nyi kukŋuä iiŋi, tiiŋiŋqä etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hŋqu, apäkä quuvqä
heqiyqä hui ämeŋqe, qeyaqu naqä-hŋqunä etaŋgiyitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu qokä
iquenyqe, “Ŋqeqä” ätätä, “Jänänäŋueqä” kŋuä vätänä. Asä iiŋi, apäkä quuvqä
maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hŋqutä äpmeŋqe, qeyaqu naqä-hŋqunä
etaŋgiyitaŋi, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Ŋqeqä” ätätä, “Jänänäŋiyqä” kŋuä vätänä.
Kukŋuä iiŋi, naqä-qakuä hma eŋqe, iuaquiyqä ymeqä iuŋqe, Goti Hanjuwä Iqu,
“Ŋqeqä” kŋuä mävqä itä, kiyä mätqä etaŋgä qunänä. Iŋäqe kandä känatä, Goti
Iqueqä hiätaŋgiyitaŋi, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätaŋgä, Iqu isuauŋi aŋguänä inä
ämitqauä.
15-16 Quuvqä maeqiyqä qokiquŋäqe, apäkiŋäqe, äwätŋqä imäkŋgqe, a makiqätqä
ma, hiŋuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiquŋäqe, apäkiŋäqe, suqä iiŋä imäkqe,
pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwiŋi,
iqu-pqe qui mimäkŋqäŋqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iiŋi, qokä quuvqä heqiyqä
hŋquki, tqä apäkiŋi yätamäkqä äwiŋi, ii-pqe qui mimäkŋqäŋqä quuvqä heqiyäniqi?
Iiŋä etaŋgqä duŋi, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä haŋuä imbu
pmeqäŋqe, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatŋiŋqä äwinyäŋqä du, qeiqi pmatŋqeŋqä

17 Ne ämaqä hŋqunä-hŋqunäŋi, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqäŋqe, nenyqä
atäuŋuä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatuŋquänänji. Nyi
ämaqä Jisasi Iqueä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä eeqänäŋä im-imŋi, suqä ique a
yäŋänäqŋqä qätätpŋqä äväkitŋqe.
18 Iŋi, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäuŋqä hŋqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqaŋgi,
Iqueqänä hiätŋqä äpkqä etaŋgutqe, yuŋguä äwiŋqä iuŋqä tŋäŋqä mimäkqä,
ii pmetätŋqe. Itaŋga ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäuŋqä hŋqu, Goti Iqu
tääqä tuätumeqaŋgi, iqueqänä hiätŋqä äpkqä etaŋgutqe, iqueqä huiwi häuä
maktäuqäŋqä, ii pmetätŋqe.
19 Suqä huiwä häuä ktäuŋqä iqutä, häuä maktäuŋqä iqutäŋi, Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi,
ii nätmatqä hiŋgiŋqe. Iŋäqe nätmatqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänäŋä
iuŋi qänaknä iqeyi.
20 Qäŋganäŋi ne quami äänä pmetaŋgquŋga, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iuŋi,
mävämeqä, äpakä pmetatuŋque.
21-22 Hŋquki si hŋqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä pmetaŋgnä, Naqä Jisasi Iqu
tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueqänä
äpmeŋnä. Asä iiŋi, hŋquki si hŋqueqä yäpä iqi mäpmeqä etaŋgnä, Naqä Iqu tääqä
äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä-quki äpmeŋnä. Iiŋiŋqe
Goti Iqu tääqä maetätmeqäŋganji, hŋqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä äpmamiŋuwä
iquenä, e äpmamiŋuwiŋqe, kŋuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Iŋäqe hiqä
ämeyqä iqueqä yäpä iqisa vämeqäŋqä huäŋqä hiŋuä äqunäpiyi, iqueŋi ävämapŋqe.
23 Tiiŋä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä duŋqä ändowatätäqeta, mbqä
naqänäŋä eŋqä-paŋi, Iqueqänä hipŋqänä ae äyä eyätmakqe. Itaŋgi wäuŋuä-wiyqä
hiŋgiŋqä iqua, ämaqä hŋqueqä kukŋuä dunä qänaknä itqäŋuwä-pa, he-pqe iiŋä
miqä pambu.
24 Ŋqä nyämaqäuä, Goti Iqu tääqä änatätmakqäŋga, ne äänä äpmamiŋquä iuŋi,
mävämeqä, Goti Iqutä iqi äpakä pmetatuŋquänänji.

Qokä-apäkä mämaŋqä iuŋqä

25 He nyi apäkä hitqä tuwakŋä ae ämŋqä iuauŋqä yatŋqä änyikuwiŋqä awä
hetmqŋqe, nyi Goti Naqä Iqueqä kukŋuä-suqä hŋqu ämamä, iuta äkitqäumä etmqä
ma. Tiiŋinänji. Goti Iqu nyiŋqä qeqä wimäŋganggqetaŋi, kukŋuä naqä-qakuinä tqä-
qunä eämä, nyaqä kŋuä indqäŋqä iutanä etmqe.

26 Haŋä-iqä aaŋä naqänäŋä täŋga ätimäuqä tä, äpakä witäniŋqä ätimäuqi.
Iiŋiŋqe, nyaqä kŋui, he quamä heqä täŋga äpmeŋuwä iuŋi, yäŋänäqŋqä ii pmetpŋqä
änyiŋgi.
27 Si apäkä-täŋukui eeŋi, huätä dowattŋqä kŋuä mindqäŋqä pa. Itaŋga si apäkä
maeqä yawiqä-quki eeŋi, apäkäŋqä qävqä miqä pa.
28 Iŋi qäyä etaŋgqä-qe, si yawiqä äwäŋita apäkä ämaŋi, ii si suqä quvqä mimäkqä
inyä. Asä apäkä hitqä tuwakŋä ae ämŋqä hui qokä ämuaŋgqe, ii-pqe, suqä quvqä
mimäkqä iqi. Iiŋä ämanäpiyä iutaŋi, quwqä quamä pmeqä iuŋi, haŋä-iqä naqänäŋä
meqäpnä. Ii nyi he haŋä-iqä hemeqäŋqe, manyiŋgaŋgi etqä.
29 Nyämaqäuä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänäŋä etaŋgi, iiŋqä etqä. Hiunji iiŋä
ipiŋi, he äänä äpmeŋuwiŋqe, kŋuä mindqäŋqä iqäpŋqe. Iŋi, ämaqä apäkä-täŋä ae
eäŋuwä iquenä, apäkä maeqä eŋqä-pa pmetpŋqe.
30 Asä iiŋi, ämaqä huäqä-huŋqä ämepu kŋuä äqiyätqäŋuwä iquenä, yeŋuä
äpmeŋuwenä pmetpŋqe. Asä iiŋi, ämaqä yeeqänä ipu äpmeŋuwä iquenä, iiŋi miqä
itqäŋuwenä pmetpŋqe. Itaŋga ii eŋqä-paŋä asä iiŋi, ämaqä nätmatqä mbqä kuapä
itqäŋuwä iquenä, iiŋi maequenä pmetpŋqe.
31 Ii eŋqä-paŋi, tiiŋä-pqe inänji. Ämaqä wäuŋuä naqä-naqä qua täutaŋä iu
imäkätqäŋuwä iquenä, iiŋi nätmatqä wäŋqänäŋäpu eŋqä-paŋä quŋgpŋqe. Qua
tqutä kiqä nätmatqä haqeqi äwiŋqetäŋi, hea quäuqä maeqäŋga qui imäknätŋqä
etaŋgi, iquauŋqe kŋuä pkäpkä mindqäŋqä pambu.
32 Mä he äwäwa kuapänä iqäŋqe, manyiŋgqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä
Iqueŋi aquvänä iwimäkquätŋqä, kŋui iqueqä wäuŋuiŋqänä indqäŋqä-qu eä.
33 Iŋäqe ämaqä apäkä-täŋä-qu, iqueqä apäkiŋi yeeqä iwimäkquätŋqä iiŋqe,
nätmatqä qua täuŋiŋqä kŋuä kuapänä indqäŋgonä.
34 Iqu iiŋä imäkätŋqe, kŋuä heuäŋqä ämenji. Tiiŋä-pqä inänji. Apäkä, qokä
maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi ŋqä-näuäŋi, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä
äwinyätmä, ŋqä huiwiqutä, quuvqetäŋi ikikinyäŋä enyqä” kŋuä ämepu, kŋui Naqä
Iqueqä wäuŋuiŋqänä indqäŋqä iuayi. Iŋäqe apäkä qokä-täŋi, suqä iiŋi miqä itä,
iiyqä qokiqueŋi, yeeqä iwimäkquätŋqä, nätmatqä qua täuŋiŋqä kŋuä kuapänä
indqäŋguänä.
35 Nyi suqä ii etqä iuŋi, he pmua memäkqä itmä, yätamäkqä heyqaŋgundi quami
äŋguänäŋä pmapnä. Tiiŋiŋqä etqä. He kŋuä heuäŋqä mämeqä ipu, suqä jänänäŋä
Naqä Iqu äwinyäŋqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäuŋuinä imäkqäŋqeyi.
36 Ämaqä hesaŋä hŋqu, kiqä apäkä hitqeŋi, qokä mapŋqä atauŋä ae epqä du, yäŋä
ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyaŋä iwäŋgaŋga ‘qokiqu yqä ämenä’ kŋuä ävätqe,
iqueqä äwiŋqä iunä imäkätä, meqiŋi ävquatäwatqaŋgi qokiqutä ämaŋgiyi, kaniqu
suqä quvqä maeqä-quvi.
37 Iŋäqe ämaqä hesaŋä hŋqu, kiqä äwqe yäŋänäqŋqä imäknä, kiqä äwiŋqä dunä
imäkmätä iqaŋgqäŋga, ämaqä hui, “Iiŋä-iiŋä imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutqŋqä,
kiqä-kiuä, “Nyi iiŋi imäkmä, ä mimäkqä imä” kŋuä indqäŋgqä iuŋi, “Nyi iiŋi yqänä
ämiqämä” kŋuä indqäŋgqe, ii suqä äŋgui.
38 Iiŋä etaŋgi, ämaqä hŋqu kiqä apäkä hitqä iiŋi qokä ävqäqe, ii suqä äŋgui äyuä.
Iŋäqe ämaqä hŋqu apäkä hitqä iiŋi qokä mävqä iqe, iqu suqä äŋguänäŋinä imäkqi.
39 Itaŋga apäkä huiyqä qokiqu mapäkoŋqä, häŋä yqänä pmetaŋgutqe, apäki iqutä
guä yqänä äqiyäunä pmetätŋqe. I etaŋgi iiyqä qokiqu pizqä etaŋgutqe, ii iqutä
yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Iiŋä ätqäuqetaŋi, “Qokä änyäŋä ämuanmä”
kŋuä indqänätäqe, ii ämuanätŋqe. Mä ämaqä hiŋginqä hŋque muämuaŋqä yätŋqe.
Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätaŋgqä hŋque, muanätŋqe.
40 Ämaŋqä iiŋiŋqe, nyi ŋqä-näuäŋi, kŋuä tiiŋä änyiyqi. “Ii äŋguä etaŋgqä-qe,
itaŋga ii qokä aŋgumä muämuaŋqä, qanyä yawiqi äpmeŋqe, ämäwqätäuŋqiyä.”

Nyi kukŋuä eeqänäŋä ii ätqapqä iuŋqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetaŋgi, kukŋuä eeqäpnäŋi, awä äyä ätqänä” kŋuä indqäŋgä.

8

Naŋuä, qu goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva imäkquwi, änatuŋquäta?

1 Ämaqe, naŋui goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva ae äqäpqä iuta äma äpäpu
änätqäŋuwiŋqä, he yatŋqä äqiyäpu äväwqatquwi, iiŋqe nyaqä kimaŋi, tiinji. Ne
näqŋqe, “Ämaqä eeqäpnäŋi näqŋqä-täŋänäŋä äpmakäwäŋunä.” Kukŋuä iiŋi, naqä-
qakuä ätätqäŋuwä-qe, näqŋqenäŋi, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäuä.
Iŋäqe suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauŋi,
yäŋänäqŋqä iwimäkätqäuä.
2 Ämaqä hŋqu, “Nyi näqŋqä-täŋunjqä” kŋuä indqänätŋqä-qe, iqueqä näqŋqe,
homä yqänänji.
3 Iŋäqe ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätŋqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näqŋqä
eä.
4 Naŋuä goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva ae äqäpqä iutaŋä ämepu änätqäŋuwiŋqe,
tiinji. Goti quaŋgä iquauŋqe, ne tiiŋiŋqä näqŋqe. Ii ämaqe quwqä hipaitä imäkqä
eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hŋqua-hŋqua inä ma, Kiuänäŋä Iqu Qäqunänji.
5-6 Naqä-qakui, ämaqe nätmatqä huiuŋqe, pmua eŋqä-paŋä äqunäpu, “Ii goti-
quaeqä” ätäpu, “Naqä-quaeqä” ätätqäŋä. Iŋi goti iiŋä iqua, qäukuä haqä yätuŋä-qe,
ä qua täuŋä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neŋi, neqä Goti, hŋqunänji. Iqu neqä
Apiqu eä, nätmatqä eeqänäŋi äyä imäkkqe. Itaŋga Ique yeeqä iwimäkatuŋque,
ne häŋä sä äpmeŋu. Itaŋga, “naqe” ii nätmatqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi
Iqunänji. Ique Qäquesaŋi, nätmatqä eeqänäŋä äyä ätimäuqe. Ga Iquesaŋi, ne häŋä
sä äpmeŋu.

7 Iŋäqe ämaqä hui, nätmatqä naqä-qakuä iiŋiŋqe, maqŋqä yasämänä eŋä. Ämaqä
iiŋi kiŋganäŋi, goti quaŋgä iquauŋqä quuvqä eqiyäpu äpmamiŋuwi. Iŋi täŋgaŋi,
naŋuä goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva imäkqaŋguwitaŋi ämepu änäpiyäŋgaŋi,
iquauqä kŋuä äŋgui änä maeqä etaŋgi, “Tä ne suqä quvqä imäkqunä” kŋuä
ävätqäuä.
8 Tiiŋi maeqä eä. Ymisaŋä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätŋqä
diŋqe, minetmeqä yänä. Buayä iiŋä pmua imäknätqäŋuwä iquauŋi, Goti Iqu, iiŋä
imäkqaŋguwiŋqe, mändi makittqiyqä yänä. Itaŋga buayä iiŋä änätqäŋuwä iquauŋi,
Goti Iqu, iiŋä imäkqaŋguwiŋqe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

9 Suqeŋqä iwäsäuqäŋqe näqŋqätäŋä iquenä, he buayä iiŋä äŋgaŋguwaŋgaŋi,
ämaqä kŋuä iqä yäŋänäqŋqä maeqä iquauŋi, qui iwimäkqäŋqä äŋguänä mimbu.
10 Itaŋga ämaqä quwqä kŋuä indqäŋqe yäŋänäqŋqä mämeqä eäŋuwä hŋqua, he
ämaqä näqŋqä-täŋä iquenä, goti quaŋgä iquauŋqä aŋä aquväqŋqeu äpaquväpu
ymisaŋä äŋgmanätqätaŋgä hiŋuä eqänäŋuwi, iqua-pqe ymisaŋä asä inä bŋqä diŋqä
iquauqä äwiŋqä iuŋi, he äwivauqumuatqä.
11 Iŋi he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquauŋqä äpäkoŋgqä iquauŋi, heqä kŋuä,
“Ymisaŋä eeqänäŋi, änmqänänjqä” indqäŋqä iutaŋi, iquau yuuwä wutäupnä.
12 He hiqä heyämaqä, kŋuä indqäŋqä yäŋänäqŋqä maeqä iquau, suqä quvqä i
iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi.
13 Iŋi nyi ymisaŋä gaŋgundqetaŋi, ŋqä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä
quvqä imäkpqä etaŋgutqe, nyi naŋui aŋgumŋi maŋqä imqä pmua imäknmä. Mä
nyi mŋä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiyqäŋqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäuŋuä iutaŋä kimaŋi mämeqä ikqeŋqä

1 He hiŋuä qumbu. Nyi ŋqä änyiŋqä iuŋi, nätmatqä eeqänäŋä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukŋuä awä tmqä änändowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iqueŋi hiŋuä äqunäŋqä iqunji. He Iquenyqä quuvqä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäuŋui ämeqä imäkätqätaŋgqä, iutanjqä.

2 He quuvqä heqiyqä ae äpmeŋuwä iutaŋi, nyinyqe, “Naqä Iqu iqueŋi, kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqeqä,” näqŋqä mapnä. Iutaŋi, ämaqä hui nyiŋqe, “Jisasi Iqu ique kukŋuä awä tuäkiqŋqä mändowatqä iqeqä” kŋuä qäyä indqänätqätaŋguwä-qe, he nyinyqe, näqŋqä naqä-qakuänä eŋä.

3 Ämaqe nyinyqä, “Iqu kukŋuä awä tuäkiqaŋgqetaŋi, mbqä kimaŋi mämeqä yäŋqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätaŋguwä iquauŋi, ŋqä-näuä yätamäkqä änyätmä, kimaŋi tiiŋä ätuätqäŋä.

4 Hŋqueye wäuŋuä imäkeŋqe, buayitä eqetäŋi mäyätapqäŋqätanä?

5 Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qaŋä anä mätuma mikiqäŋqätanä? Kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä käŋgukuatä, itaŋga Pitä iqutä, iquanä iiŋä imäkqäpŋqäta? Huiziquve hmanda?

6 Ä nyitä Banäpasi iqutä yenyä, yeqä quamä pmeqeuŋqä wäuŋui, yeqä-yeuänä yeŋqe, iŋi änääŋäŋqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqäŋqe.

7 Ämaqä mäkä iqetaŋä hŋqu iqueqä quamä pmeqä iuŋi, kiqä-kiuä yätamäkqä nyätŋqe, hma eä. Ämaqä hŋqu ymisaŋä vowä äqutätqe, yäuä ae etaŋganji, ämetä änänä. Itaŋga ämaqä sipsipqä-miqä hŋqu, sipsipqä iquauä aŋui, änänä.

8 Nyi kukŋuä iiŋä etqeŋqe, “Iqu ämaqeuqä kŋuä indqäŋqeuta ämetä änatqiyä” kŋuä maiyqä ma eä. Kukŋuä-suqeuŋi, kukŋuä asiqu tätaŋgi etqä.

9 Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä bukä iuŋi, tuwaŋui tii äqänä. “*Bulumäkai, kuä-witqä wäuŋui yätamäkqä eyqaŋganji, uwqe maŋqä yätŋqe, hiŋguä mäyeqä pambiyä.*”* Kukŋuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquauŋqänä kŋuä indqänätä ätkqäta, ä suŋqä ätkqe?

10 Kukŋuä iiŋi, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiiŋiqu timäutŋqä iutayi. Ämaqä wäuŋuäŋqä qua ptqä iqutä, itaŋga ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqutä iquaqu, ymisaŋi iuta mayiŋqä diŋqe, wäuŋuä imäkätqäŋinyä.

11 Iŋi ye nätmatqä Dŋä Äŋguä Iquesaŋi, piikä eŋqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämequeä-paŋi, yeyaqä huiwä dunä yätamäkqeŋqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda?

12 Itaŋga ämaqä huizi he yätamäkqä eyäpiyita, heyaqä nätmatqe metauqaŋgpqe, iŋi ye iquauŋi, ämäwqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesaŋi ye nätmatqä iiŋi ämeqä etaŋgqä-qe, mämeqä itqäŋuee. Ämaqe, Kraisi Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqe quuvqä maeqiyqäŋqe mäyeŋqä iqaŋgqetaŋi, ye pmua imäknäta, haŋä-iqä kuapänä ämayäkitqäŋuee.

13 Tiiŋiŋqe, he näqŋqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäkqä aŋä yäpä iŋgisa wäuŋuä imäkätqäŋuwä iqua, qu ymisaŋi, aŋä iquesaŋi ämepu änätqäŋä. Asä iiŋi, ämaqä wäuŋui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqäŋuwä iqua, naŋui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änätqäŋä.

14 Iiŋiŋqe, Naqä Iqu kukŋuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä ätätqäŋuwä iqua, iquauqä huiwä yätamäkqäŋqe, ämaqä kukŋuä ique ämetqäŋuwä iquauta meqäŋqeqä.”

15 Naqä Iqu suqä iiŋä imäkqäŋqeqä ätkqä-qeŋäqe, nyi ŋqä-näuäŋi hesaŋi mämeqä itŋqe. Ämaqä hŋqu suqä nyi yeeqä itmä, ŋqä yoqe haqeu ämamänätŋqä iuŋi

* **9:9** Kukŋuä-suqä 25:4

huätä mamäuqäŋqe manyiŋgaŋgqä-qe, nyi-ganä päkoŋqe äŋguä eä. Iŋi nyi henyqä tuwaŋuä tä äqiyqä iuŋi, “Qu täŋgaŋi, nyi yätamäkqä iiŋä nyiyqäpŋqeqä” kŋuä nyiyqaŋgi, maqiyqä iqä. Oee.

16 Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä ique awä ätätmitaŋi, ŋqä yoqe haqeuŋi, mämamäuŋqä iqämä. Nyi wäuŋuä ique imäkqäŋqe, Naqä Iqu ändapkqä-qae, mävquatämäuqä imä. Iŋi nyi wäuŋuä iqueŋi mimäkqä imqe, nyi äŋguä tiiŋi mäpmeqä itmä.

17 Nyi ŋqä änyiŋqä duta wäuŋuä tä imäkmqä etaŋgutqe, kimaŋi äŋgui ämamqänä. Itaŋga nyi qänakŋi, wäuŋuiŋqä manyiŋqä iqaŋgutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapkqä eŋqe, nyi wäuŋuä iiŋä ique yqänäŋä-täŋunä eämä, imäkqa umqänä.

18 Itaŋgi nyi wäuŋuä ique imäkätŋqä diŋqe, kimaŋi äkitaŋi mamniqe? Nyi wäuŋuä iiŋä itmä, iutaŋi mbqä nätmatqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeuŋi kukŋuinä awä äyä ätuätqäŋä. Yeeqä iŋqä ii ämetŋqe, ii ŋqä kimaŋiyi.

19 Nyi ämaqä hŋqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä-qunä ma, ämaqä hŋqu hoptäwä nyätŋqe, hmanji. Iŋäqe ämaqä hatŋä, Jisasi Iqu-täŋä qäqiqi ätuma pmqe, nyi ŋqä-näuä imäknätmä, ämaqä eeqänäŋä iuqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä-qunä emqä imäkŋgqe.

20-21 Kukŋuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iuŋi, nyi ŋqä-näuäŋi yäpä iqi miqä itŋqe. Ii Nyi iqueŋi ävquatämäuqäŋqä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänaknäŋi, iu itŋqe. Itaŋga nyi Israitqä iquatä anä äpmamäŋgaŋi, änaunji suqä qu itqätaŋguwä iu yäpä iqi itŋqä-paŋä-qunä eämä, iquau itmamqä diŋqe, anä äpmetŋqe. Iŋäqe ämaqä huizi suqä iiŋi maeqä etaŋguwä iquatä äpmamäŋgaŋi, nyi ämaqä suqeŋqä maqŋqä-quvqä matmä, iquau itmamqä diŋqä imäkätŋqe.

22 Itaŋga ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe yäŋänäqŋqä maetaŋgqä duŋi, nyi qu eŋqä-pa asänäŋä imäknätmä, itmamqä diŋqä itŋqe. Suqä iiŋi, nyi ämaqä äki-äkitaŋä äpmeŋuwä iuŋi, suqä qu imäkätqätaŋguwä-pa imäkätmä, qu qui mimäkŋqä ipu, häŋä pmepŋqe, yäŋä äqänätŋqe.

23 Nyi wäuŋuä eeqänäŋi, e imäkätŋqe, ii kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iquesa itmä imäkätqäŋä. Ii qutä nyitäŋi, iquesa äŋguä pmetuŋqueyi.

24 Häŋä qaŋä tnäŋä iuŋi, ämaqä hŋqua qaŋä tnäŋä äwäpiyä-qe, nätmatqä, ämaqä hiŋuiqä timäutqä iquenyqä näŋi epqe, hŋqunä hiŋuiqä ätimäutä ämenä. He iiŋqe, näqŋqä-qae, he-pqe nätmatqä iiŋi, inä mapŋqänä yäŋä qäŋgaŋgpu.

25 Ämaqä häŋä huitaŋä-huitaŋä itqäŋuwä iqua, qu kiqä suqä iuŋi qänaknä ipu, yäŋä qäŋgpnä. Nätmatqä häŋä iu hiŋuiqä e ätimäupiyä iuta ämapqe, ii qui imäknäniqe. Iŋäqe nätmatqä äŋguä, ne näŋi metuŋqueŋqä kŋuä indqänatuŋquä ii, qui mimäkŋqä yäniqe.

26 I etaŋgi nyi qaŋä tnäŋi, hiŋgi uwqämqä miqä itqäŋä. Ämaqä hŋqu nätmatqä hmbinyqä, ipu metŋqä kŋuä indqänätä imäkätŋqä-pa, imäkätqäŋä. Tiiŋiŋqä hmanji. Ämaqä häŋiu mäkä-iqä hŋqu huiziqueŋqä hipae, squŋi yuŋuinä ämeqäqä-paŋä iiŋiŋqä miqä itqäŋä.

27 Nyi ŋqä huiwä iqueŋi, iqu nyaqä änyiŋqä iuŋi, qänaknä nyätŋqä diŋqä ptqä hämänä äpäsätqäŋä. Nyi iiŋi mimäkqä itmä, kukŋuä awi, ämaqä huizi dunä ätumuitmqe, mä nyi nätmatqä äŋguä näŋi äwiŋqä di mämeqäŋqä.

10

Israitqä iquauqä kaqä-kawäka quvqä imäkmiŋuwä-pa, mimäkqäŋqä

1 Nyämaqäuä, neqä atqä-awäkiqua Mosisi iqueqä ämiqä yäpä iqi pmetaŋguwäŋga, nätmatqä äwimakqeŋqä kŋuä indqämbŋqä änyiŋgi. Tiinji. Qu eeqänä qaquvqä Goti

Hanjuwä Iqu huäŋqä motquetŋqänä haqeqä ekqä ique yäpä iqi äwäpu,* Eqä-pŋä Häŋesqä ique qäyakämä ikuwi.†

2 Ga, qu eeqänä Mosisi iqueä yäpä iqi iqäpŋqä diŋqä, qaquvqä iquesatä, eqä iquesatä, asŋä ämakuwi.

3-4 Iŋganji qu eeqänä ymisanjä asitä,‡ eqä asitäŋi,§ Dŋä Äŋguä Iqu vqanjgi äŋguwi. Eqä i äŋguwi, ii Dŋä Äŋguä Iqueqä hikä qutä qanjä anä äumiŋuwä iquesanji. Hikä iqu, ii Kraisi Iquvi.

5 Qu eeqänäŋä asänä i meqanjguwä-qe, Goti Iqu kuapänäŋä iuŋqe, yeeqä miqä iqanjgi, pizqä äpäkonäpu, quwqä huiwi, qua aväqŋqeu im-imä äwokäumiŋqe.

6 Nyi nätmatqä iiŋqä awä etqe, ii ktqä naqä-qakuä ämänätque. Mä ne iiŋqe kŋuä indqänätanä, qu nätmatqä quvqe, äŋguänäŋä witanjgi äqunäpu, äwqä äwivauqanjgi imäkmiŋuwä-panji, ne-pqä iuŋi mimäkqäŋqe.

7 Itanjgi he goti quanjgä iquauŋqe, Israitqä hŋqua qonjä äwoktäumiŋuwä-panji, he-pqe iiŋi mimäkqä iqäpŋqe. Iiŋä imäkmiŋuwiŋqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, tuwanjuä tii äqänä, *"Ämaqe qu ymisanjitä, eqetä, bŋqä quamä äpmakuwi. Ae ämbiyitanji, yeewä quvqe ipŋqä ävaukuwiqä."**

8 Itanjga ne huiwä yanjä hiŋgi iŋqä, Israitqä hŋqua imäkkuwä-panjä iiŋi, mimäkqä ma iquanä. Suqä quvqä iiŋä imäkqanjguwäŋga, hiunji hŋqueŋi, qutanji 23,000 pizqä äpäkoŋguwi.†

9 Itanjga ne Kraisi neqä Naqä Iqueŋi, Israitqä hŋqua yamwiqä äwikuwä-panji, mävqä iquatuŋque. Qu iiŋä iqanjguwäŋga, qämakiqua pizqä äyä äpäkkuwi.‡

10 Anjgumŋi, he Israitqä hŋqua, manjä kuapä ätuwänmiŋuwä-panji, matqä iqäpŋqe. Quŋi, eŋätqä ämaqä qui imäkqä iqu, pizqä äpäkkqe.§

11 Nätmatqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hiŋuä quŋgpŋqeŋqä ktqä naqä-qakuiyi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmatqä iiŋqä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqu qui imäknätŋqä itqätanjgqeu äpmeŋquä iqune, suqä asä ique nemeqeŋqä kŋuä indqäŋguatuŋquänäyi.

12 Iŋi ämaqä hŋquki, "Nyi pämä yäŋänäqŋqänäŋä tä qe ätqäuäŋänä" kŋuä indqänätqäŋä etanjgutqe, mä quannjä mapäkŋqä isŋqe äŋguänä mindŋqe.

13 Yamwiqä he ae emetŋqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetŋqä-panjä asänäŋiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukŋuä ätätqä iuŋi, imäkqä-qu eäqätanji, yamwiqä iqä hŋqu he ämeŋguatätŋqeŋqe, hiŋuinä mäquŋquä yänä. Iŋäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yäŋänäqŋqä äpakänä tqäutpŋqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quanjgä iquauŋqä qonjä woktäuqeŋqä

14 Iiŋiŋqe, ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqä iquenä, he suqä goti quanjgä iquauŋqä qonjä woktäuqe, wimasiyqäpŋqä etqä.

15 Nyi he ämaqä kŋuä iqä äŋguänäŋä-täŋuenä etanjgä eqänätmä etqä. Iŋi hiqä-hiuä nyaqä kukŋui iwäsäupŋqe.

16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, "äŋguiqä" ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueŋi, "äŋguiqä" ätuätqäŋu. Ne häkä iquesa äŋgquäŋganji, Kraisi Iqueqä häŋeqetä naqä-hŋqunäŋqä aquvä ämänaqiyqi. Itanjga bretqä ne äkutätuŋque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hŋqunäŋqä aquvä ämänaqiyqi.

17 Bretqe, hŋqunä etanjgi, ga ne kuapänäŋä iqune, buayä iquenyä änätuŋquä etanjgi, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hŋqunä äyä änyäŋu.

---

* **10:1** Anjgumä Itmakqä 13:21 † **10:1** Anjgumä Itmakqä 14:22 ‡ **10:3-4** Anjgumä Itmakqä 16:4, 35 § **10:3-4** Anjgumä Itmakqä 17:6; A Täuqä 20:11 * **10:7** Anjgumä Itmakqä 32:6 † **10:8** A Täuqä 25:1-9 ‡ **10:9** A Täuqä 21:4-9 § **10:10** A Täuqä 16:41-50

18 He Israitqä iquauŋqä kŋuä indqämbu. Qu naŋui hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu
änäpiyäŋgaŋi, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hŋqunä epu, Goti Hanjuwä
Ique qoŋä äwoktäutqäŋuwi.
19 Nyi kukŋuä ii ätqä tquesaŋi, goti quaŋgä iquauŋqätä, ä ymisaŋä iquauŋqä
hiqäva imäkätqäŋuwiŋqätäŋi, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee.
20 Nyi tiiŋä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii
qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dŋä quvqä iquauŋqä äqiyqäuä.” Itaŋga, nyi “He dŋä
quvqä iquatä anä iqäŋqe, manyiŋqä yäŋqiyä” ätätmä etqä.
21 He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dŋä quvqä iquauqetäŋi, du-bu manäkiqä ipnä.
Tiiŋä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkqä ttawä iutä, dŋä quvqä iquauqä
iutäŋi, du-bu mäpmayäkiqä ipnä.
22 Iŋi ne suqä iiŋä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Ŋqänäŋuenjqä” ätätqä-
qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yäŋänäqŋqe, Iqueqe
mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupŋqä imäkqeŋqä

23 Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäŋi imäkqe, pmua ma, äŋguä imäkätqäŋunä”
ätätqäŋä. Iŋäqe, hui yätamäkqä äŋguä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itaŋga
hui, ämaqä huiuŋi, yäŋänäqŋqä tqäupŋqe, yätamäkqä mävqä yänä.
24 Ämaqä hŋqu yätamäkqe, kiqä-kiuänä miŋqä yätŋqä itä, ämaqä hŋque-pqä inä
vquätŋqänänji.
25-26 Apqä Bukä iuŋi, kukŋui tiiŋä äqänä. *“Qua iqutä, itaŋga nätmatqä eeqänäŋä
iu äwiŋqe, ii Naqä Iqueqänänjqä.”** Iŋi, naŋuä mbqäŋqä imäkqaŋguwi, he kŋuä
kuapänä eyqaŋguti yatŋqä miqä, hiŋgi mbqä ipu bŋqe.
27 Tiiŋä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hŋqu, buayä anä bŋqä tääqä
etätmeqaŋgi upŋqä ipiyi, kŋuä kuapänä indqänäpu yatŋqä miqä, qanyä qeiqi
äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bŋqe.
28 Iŋäqe ämaqä hŋqu, “Naŋuä tä, goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva ae äqäyquwiqä”
etätqe, he ämaqä iqu iiŋä etätqeŋqätä, suqä quvqä imäkqeŋqä äwäwa iqeŋqätä,
kŋuä indqänäpu, naŋui maŋqä ipŋqe.
29 Nyi kukŋui, “Suqä quvqä imäkqäŋqä äwäwa iqä iiŋqä” etqe, ii he hiqä-hiuä
äwäwa iqä diŋqä kŋuä ämamä matqä iqä. Ämaqä iiŋä etätqä iqu, henyqä, “Iqua
suqä quvqä imäkqäuä” kŋuä vqä iiŋqä etqä. Ii tiinji. Nyi nätmatqä eeqäpnäŋi
hiŋgi imäkmqä etaŋgqetaŋi, ämaqä huiziqu kŋuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kŋuä
indqäŋqeuŋi maŋgunmäkqä yänä. Iŋäqe nyi iqueŋqä kŋuä indqänämitaŋi, naŋuä
iiŋi pmua imäknmä.
30 Itaŋga nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “äŋguiqä” tquaŋgundqe, ämaqä hŋqu,
buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä äŋgiyä-qe” mandqä yänä.
31 Iiŋqe tiinji. He buayä eqä änäpiyäŋga, ä nätmatqä äki-äkitaŋi imäkäpiyä iuŋi,
hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupŋqä imäkqäpŋqe.
32 Nyi imäkätŋqä-pa, he ämaqä Israitqä iquauŋä-qe, Grikä iquauŋä-qe, ä Goti
Iqueqä ämaqä iquauŋä-qe, haŋä-iqä ämepu äwäwa iqä diŋqä miwimäkqäŋqe.
33 Ŋqä-näuäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qu häŋä iqumuatätŋqä diŋqe, nyi wäuŋui
yätamäkqe, ŋqä-näuä iŋgmqä iuŋqänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätŋqe. Iiŋiŋqe,
nyi suqä äŋguänäŋi, ämaqä eeqänä äwinyätŋqä iuŋqänä imäkätŋqe.

11

1 Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätŋqä iuŋi qänaknä itmä imäkätqäŋä. Ga he-pqe nyi
imäkätqätaŋgqä iuŋi, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpŋqe.

* **10:25-26** Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

Suqä, Goti Iqueqä yoqeŋqä aquvä qŋqeŋqä (11:2-14:40)

Suqä, nyuäŋä huäqä huätŋqeŋqä

2 He hea ique-iqueŋi, nyinyqä kŋuä äpakänä indqänäpu, itaŋga nyi kukŋui
ämetmä näqŋqä etapätŋqä iuŋi qänaknä iqaŋguwiŋqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä
ämatnämäutqäŋä.
3 Itaŋga nyi he tiiŋiŋqä näqŋqä mapŋqä änyiŋgi. Qokä eeqänäŋä iquauqä nyuäŋi,
Kraisi Iquvi. Itaŋga, apäkiyqä nyuäŋi, qokiqu etaŋgi, itaŋga Kraisi Iqueqä nyuäŋi,
Goti Hanjuwä Iquvi.
4 Iŋi qokä hŋqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqäŋga, ä Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä
ätätäqäŋga, iqueqä nyuäŋi huäqä äutnäqäŋga ätqe, ii iqu iqueqä Nyuäŋä Iqueŋi
womba ävqi.
5 Itaŋga apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqäŋga, ä Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä
ätätäqäŋga, iiyqä nyuäŋi huäqä mautŋqä iqäŋga ätqe, ii iiyqä nyuäŋä iqueŋi womba
ävqi. Ii iiŋä imäkqe, ii apäkä hui, iiyqä nyuäŋä dä eeqäpnä häuä ämätnätqä nyuäŋä
huiwi, ätnäŋä iqi änyäŋqä-paŋä iiŋiyi.
6 Iŋi apäkä hui, iiyqä nyuäŋi huäqä mautŋqä itŋqä etaŋgutqe, iiyqä nyuäŋä de,
häuä tävämäutŋqe. Iŋäqe de häuä tävämäuŋqetä, hämänä ktämäuŋqetä womba
meqä etaŋgqetaŋi, iiyqä nyuäŋi huäqä hutnätŋqänänji.
7 Suqä iiŋä iquauqä quati, tiinji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä eŋqä-paŋä
epu, ga Iqueqä yoqä naqe ämotqueqäpŋqetaŋi, qu iquauqä nyuäŋi huäqä mautŋqä
ipŋqe. Itaŋga apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä naqe ämotqueqäpŋqe.
8 Tiiŋä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä
eä.
9 Iiŋä etaŋgqä-qe, tiiŋä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu kŋui, apäkinyqä ganä
indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu kŋui, qokä iquenyqä ganä
indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä.
10 Iiŋä eäŋqä-qae, apäkä iua, huiziqueqä yäpä iqi pmetpŋqä motquapŋqe, quwqä
nyuäŋi huäqä hutmbŋqe. Iua iiŋä imäkqäpŋqe, eŋätqä iqua hiŋuä äqumbu
pmetaŋgä iutayi.
11 Iŋäqe, ne Naqä Ique ämuäŋnäŋquetaŋi, apäkä iua, qokä iquauŋqe, kiui
matqäuqŋqä etaŋgpi, itaŋgqäŋga qokä iqua-pqe, apäkä iuauŋqe, iiŋi matqäuqŋqe.
12 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Hiŋuiqänäŋi Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutŋqe, qokä iqueqä
huiwi ämetä imäkkqe.* Itaŋga täŋganŋi qokä iqua, apäkä iuauqä huiwä iuta äyä
ätimäutqäŋä. Itaŋga nätmatqä eeqänäŋä ätimäutqäŋuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.
13 Iŋi tiiŋiŋqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäŋi huäqä mautŋqä
ipiyäŋga, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii äŋguätiyä, quvqätiyä?”
14 Ämaqeuqä suqä iuŋi, näqŋqä tiiŋä äyä änätapqi. “Qokä hŋqu dä quäuqä
huiqŋqä etaŋgutqe, yoqä naqä mämeqä yänä.
15 Itaŋga apäkä hui dä quäuqä äuiŋqe, iiyqä detaŋi yoqä naqä menä.” Ii tiiŋä
etaŋgiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäuqä huiqŋqe, ii quwqä gquä eŋqä-paŋä äwikqe.
16 Ämaqä hŋqu, nyi kukŋuä iiŋä ätqä iuŋiŋqä yeeqä miqä itä, kukŋuä-täŋu
etaŋgutqe, iqu näqŋqä tiiŋä metŋqe. Ne qänaknä yatuŋque, suqä huizi aaŋqä
etaŋgi, itaŋga Goti Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqä iqua-pqe qänaknä ipŋqe, aaŋqä
inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisaŋi, qäyunä ŋqeŋqä

17 Nätmatqä nyi täŋga kukŋuä tmqä iqä iuŋiŋqe, heyaqä yoqe haqeqä
ämatnämäutmä matqä imä. Tiiŋä dutanji. He aquvä äqänäpiyäŋganŋi, qeiqi
mämiŋquenä, haŋä-iqä kuapänä änyätqäŋuwenji.

---

* **11:12** Ipäqäkqä 2:21-22

18 Haŋä-iqä hiŋuiqäŋi, nyi qäte tii äwiyäŋqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi
Iqueä yoqeŋqä aquvä äqänäpiyäŋganı, awä äqäyäpatnätqäŋuwi. Itaŋga nyi iiŋqe,
“Ii naqä-qakuiqe” quuvqä wäŋqäpu, tiiŋä iuta eqiyqä.
19 He kiui-kiui iiŋä äpmapiyitanı, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyäŋqä iuŋi, qänaki
naqä-qakuinä itqäŋuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hiŋuä qumbŋqe.
20 He aquvä äqänäpu, suqä ymisaŋä ŋqeŋqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki
ipiyäŋganı, naqä-qakui miqä itqäŋuwi.
21 Ii tiiŋä dutanji. He hŋqunä-hŋqunä, ymisaŋä mapŋqä ipiyäŋganı, “huiziqua
äänä ipŋqäpiyä” tpu hiŋuä ganä mäquŋquä, maqänä meqä-quenji. Iutanı, hŋqua
buayä dä pmetaŋguwäŋga, itaŋga hŋqua eqä yäŋänäqŋqe änäpu, hiqiiyqä iqäpnä.
22 He buayätä eqätä bŋqe, heqä aŋä yuuwiu äpmapu ŋqänäŋi, aŋä maequenda?
Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquauŋi, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmatqä
maeqä iquauŋi, womba wipŋqätanä? Iiŋqe nyi änäänyä hetmqe? Nyi heyaqä yoqe,
haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iiŋqe, nyi iiŋi, mimäkqä imä.

23-24 Iŋi nyi kukŋuä awä qäŋganä ae etmiŋqe, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii
tiinji.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueŋi pizqä päkpŋqä iquauqä hipa iu vqaŋgqä iqueŋi, Iqu
bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä” ae ätuäqetaŋi, äkutätä, tii ätukqe.
“Tä Ŋqä huiwi, he yätamäkqä heyätŋqä etapqänä. He Nyinyqä kŋuä indqänäpu, iiŋä
imäkqäpnä.”
25 Qu buayä qäpu gaŋguwäŋga, Iqu wainqä-eqä-häkiqueŋi, suqä asiqu imäkätä,
tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukŋuä änyä-häŋä Goti Iqu guä ämäsäukqä iiyi.
Ii naqä-qakuä imäkätŋqe, Ŋqä häŋeqe, equatemqänä. He eqä-häkä tque äkŋga ti
änäpiyäŋganı, Nyinyqä kŋuä ämepu, iiŋä imäkqäpŋqä.”
26 Naqä Iqu aŋgi äpätqäŋgaŋqe, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkŋga ti
änäpiyäŋganı, Naqä Iqu äpäkoŋgqeŋqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpŋqe.

27 Iiŋä dutanı, ämaqä hŋqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iuŋitä kŋuä qäyunä
mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä häŋeqetäŋi qui imäkätä, kukŋuä menä.
28-29 Ämaqä hŋqu, Naqä Iqueqä huiwiŋqä ganä miwäsäuqä, buayitä eqetä änätqe,
iqueqä-kiuä iiŋä änätä, haŋä-iqä ämaeŋgi. Iutanı, Naqä Iqu kimanı ävänä. Iŋi,
ämaqä hŋqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetanı, bretqetä, eqä-häkä iuŋitä, iŋga
nätŋqe.
30 Ganä miwäsäuŋqä iutanı, hiyaqä awä iqisanı, ämaqä kuapänä yäŋänäqŋqä
maeqä epu, täŋä-yaqä wiqaŋgä, itaŋga hŋqua pizqä hämänä ae äyä
äpäkonätqäŋuwi.
31 Iŋäqe ne bretqä iiŋitä, wainqä iiŋitä ämetuŋqunä, neqä-neuä ganä äŋguänä
iwäsäuŋgque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimanı mänätapqäŋqe.
32 Itaŋgi Naqä Iqu änewäsäutä, haŋä-iqä iiŋisua änätapqe, ii Iqu ämaqä qua
iuŋi yuuwä ätäutäqäŋganı, ne-pqe qäsä minemäkqä yäniŋqä, jänä inemäkätŋqä
änätapqi.

33 Itaŋgi, nyämaqäuä, nyi tiiŋä etqä. “He ymisaŋä bŋqä aquvä
äqäyäqänäpiyäŋganı, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqäŋqe, qänakŋä
iquauŋqä hiŋuä äqumbu pmapŋqe.
34 Itaŋgi hŋqu buayäŋqä dä vqaŋgutqe, hiqä aquväqŋqä iqisanı haŋä-iqä Goti
Iquesanı matimäuqä itŋqä diŋqe, iqueqä aŋiu äŋga timäutŋqeqä.”

Haŋä-iqä änyä äwiŋqe, hiŋuä maeqänmqä aŋgi äquvepmqäŋga, jänäŋi iŋga
imäkmniqe.

---

† **11:23-24** Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

12

Dŋä Äŋguä Iqu, ne imäkatuŋquä inemäkqeŋqä

1 Nyämaqäuä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkpŋqä iwimäkätŋqeŋqä näqŋqä
mapŋqä änyiŋgi.
2 He quuvqä maeqiyqä äpmapiyäŋganı, goti quaŋgä maŋä matqä iquau qoŋä
woktäupŋqe, hiqä äwqe evauqaŋgi imäkmiŋuwiŋqe, hiqä-hiuäŋi näqŋqä ae äyä
eŋä.
3 Iiŋiŋqe nyi tiiŋä etmqe. Ämaqä hŋqu, “Jisasi Iqueŋi, Goti Iqu qui iwimäkätŋqä
änyiŋgiyä” ätqe, ii Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, iqutä mäpmeqä etaŋgqä iuta
tänä. Itaŋga ämaqä hŋqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqe, ii Dŋä Äŋguä Iqu
iwimäkqaŋgqeta tänä.
4 I etaŋgi, ämaqä iqune wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imäkquatuŋquä näqŋqetä,
yäŋänäqŋqetä, ne hiŋgi ämetuŋque, ii dŋä hŋquauta ma, Dŋä Äŋguä Kiuänäŋä
Iquesanji.
5 Itaŋga ne wäuŋui huitaŋä-huitaŋä yätamäkqeŋqä imäkätuŋque, ii naqä huiz-
iquauŋqä ma, Naqä Kiuänäŋä Iquenyqe.
6 Tiiŋä-pqe inänji. Ne wäuŋui huitaŋä-huitaŋä imäkqaŋgquŋga ätimäutŋqe,
ii Goti Kiuänäŋä Iqu imäkqaŋgqä iutanji. Nätmatqä eeqänäŋä iiŋi, Goti Iqunä
eeqänäŋune inemäkätqäuä.
7 Itaŋga Dŋä Äŋguä Iqu, nesä hŋqunä-hŋqunä äpmeqäŋga, Iqueqä yäŋänäqŋqä
ämotquetŋqe, ne inemäkätqätaŋguti, ga ne ämaqä eeqänäŋä iuŋi, äŋguä
iwimäkquatuŋquänäyi.
8 Dŋä Iqu ämaqä hŋqueŋi, iqu kukŋui, äŋguä iwäsäuqäŋqä näqŋqeuta tquätŋqä
ävätä, itaŋga hŋquququeŋi, Dŋä Asiqu kukŋui näqŋqä iuta tquätŋqä ävätqäuä.
9 Itaŋga hŋqueŋi, Dŋä Qäqu, iqu quuvqä yäŋänäqŋqä heqiyätŋqä iwimäkätä, ä
hŋquququeŋi, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iuŋi, äŋguä iwimäkquätŋqä iwimäkätqäuä.
10 Itaŋga hŋqueŋi, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi imäkquätŋqä iwimäkätä,
itaŋga huiziqueŋi, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui hiŋuä-tquätŋqä iwimäkätqäuä.
Itaŋga hŋqueŋi, iqu dŋä huitaŋä-huitaŋä eeqänäŋä iquau iwäsäuquätŋqä
iwimäkätä, itaŋga hŋquququeŋi, aŋä-kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tquätŋqä
iwimakätqäuä. Itaŋga hŋqueŋi, iqu aŋä-kukŋuä iiŋä iquauŋi, kiqä quatiŋqä
äkunmäkätä tquätŋqä iwimäkätqäuä.
11 Dŋä Äŋguä Kiuänäŋä Iqu Qäqu, ämaqe, qu wäuŋuä iiŋi eeqänäŋi imäkqäpŋqä
iwimäkätqäuä. Iqu Iqueqä äwiŋqä iutaŋi, Kiqä-kiuä ämaqä hŋqueŋi, huizi ävätä,
itaŋga huiziqueŋi, huizi-mända ävätqäuä.

Huiwi naqä-hŋqunä eäŋqu-qe, kuapänä äuqätäŋgäwäŋu

12 Ämaqeuqä huiwi, naqä-hŋqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätäŋgäwä.* Itaŋga iiŋä
äuqätäŋgäwäŋqe, kuapänäŋi qäyä etaŋgqä-qe, huiwi-qu naqä-hŋqunä eä. Iŋi Kraisi
Iqu-pqe, asä iiŋi.
13 Ii tiiŋä duta etqä. Israitqä iquauŋä-qe, ä Grikä iquauŋä-qe, itaŋga wäuŋuä-
wiyqä hiŋgiŋqä iquauŋä-qe, ä ämaqä hŋqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquauŋä-qe,
ne eequne huiwi naqä-hŋqunäŋqä, Dŋä Asiqu asŋä änaqiyätä, itaŋga eequne ique
guatuŋque, Kiqä-kiuä änätapkqe.
14 Ne näqŋqe, huiwi-qu nätmatqä hŋqunäŋä-täŋä maeqäŋqe, huitaŋä-huitaŋä
äuqätäŋgäwäqä iuta hiätänä.
15 Iŋi yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queŋi mauqätäŋqä iŋänä” qäyä
ätätqä-qe, huiwi-queŋi yqänä äuqätänä.

---

* **12:12** Romä 12:4

16 Itaŋga qäte-qu, “Häwe, nyi hiŋuä-qunä manä, nyi huiwi-queŋi mauqätäŋqä
iŋänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queŋi yqänä äuqätänä.
17 Iŋi huiwi-qu eeqäpnä hiŋuinäŋä etaŋgutqe, kukŋuä qäte äänä wiyäniqi? Iŋi
huiwi-qu eeqäpnä qätenäŋä etaŋgutqe, nätmatqä sisnyaŋi äänä wuweniqi?
18 Iŋäqe huiwi-qu iiŋäŋqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hŋqunä hiätätŋqä,
äuqätäŋgäwäŋqä iquauŋi, Iqueqä äwiŋqä iuta iwäsäutä ekqe.
19 Iiŋä äuqätäŋgäwäŋqä eeqänäŋä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi?
20 Iŋäqe huiwi-qu, iiŋäqu hmanji. Huitaŋä-huitaŋi eeqäpnä äuqätäŋgäupuiyitaŋi,
naqä-hŋqunäŋi, ii eä.
21 Itaŋga hiŋui-qu hipae-queŋi, “Nyi sitaŋi manyiŋgqiyä. Nyi ŋqä-näuänä eŋqe, ii
äŋguiqe” mätquä yänä. Itaŋga nyuäŋi-qu yuki-queŋä-pqe “Nyi sitaŋi manyiŋgqiyä.
Nyi ŋqä-näuänä eŋqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä.
22 Iiŋä etaŋgqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätäŋgäwäŋqä iquauŋqe, ne “Yäŋänäqŋqä
maeqä-quaeqä” kŋuä äneyätŋqe, iqua wäuŋuä naqätäŋi.
23 Itaŋga äuqätänäŋqä hŋquauŋi, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänäŋä
iquauŋi, qäkämä iwimäkätanä, iquauqä yoqe haqeqä kiiŋä äyä ämuämäutqäŋu.
Itaŋga äuqätäŋgäwäŋqä huizi, womba änätapätqäŋuwä iquauŋi, ne qäkämä
qeqätqetä zä kittqiyquanä.
24 Itaŋga huiziquauŋqe, ne, “Qeqätqeqä” kŋuä neyqaŋguti, qäkämä miwimäkqä
iquanä. Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu hŋqunä-hŋqunäŋi, naqä-hŋqunäŋqä yauqätä
ämitäqäŋganŋi, äwa itqäŋuwä iquauŋi, yoqä naqä äwikqe.
25 Iiŋä eŋqe, huiwi-qu ipipiyqŋqä mandumäkŋqä itä, äuqätäŋgäwäŋuwä hŋqunä-
hŋqunäŋä iqua, suqä asänäŋinä imäkäpu, äŋguänä miŋgpŋqä imäkkqe.
26 Itaŋgi iutaŋä hmbu haŋä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itaŋga
isuautaŋä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.
27 Itaŋgi he eeqäpnäŋi, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hŋqunä epu, hŋqunä-hŋqunäŋi
Ique qe äuqätänäŋä.
28 Itaŋga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdaŋi, wäuŋuä tiiŋä
imäkqäpŋqä äwikqe. Hiŋuiqäŋi, ämaqä kukŋuä awä tquäpŋqä dowatkqä iqua
etaŋgä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui hiŋuä-tqäpŋqä iquayi. Itaŋga ämaqeu
näqŋqä-vqäpŋqä iqua etaŋgä, ita ämaqä nätmatqä änä mimäkqänäŋi imäkqäpŋqä
iquayi. Ita ämaqä täŋä-yaqä huitaŋä-huitaŋä-täŋä du, äŋguä imäkqäpŋqä iqua
etaŋgä, ita ämaqä huizi du yätamäkqä vqäpŋqä iquayi. Itaŋga ämaqä wäuŋuä
eeqänäŋi ämiqäpŋqä iqua etaŋgä, ita ämaqä kukŋuä huitaŋä-huitaŋi tqäpŋqä
iquautä atäuŋuä ikqe.
29 Ämaqä eeqänäŋi, kukŋuä awä tqäpŋqä dowatqŋqe, hmaŋqe. Itaŋga eeqänäŋi,
Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqŋqe, hmaŋqe. Itaŋga eeqänäŋi, näqŋqä-vqŋqe,
hmaŋqe. Itaŋga eeqänäŋi, nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋi imäkqäŋqe, aaŋqäŋqe.
30 Itaŋga eeqänäŋi, yaqä-täŋä iquau äŋguä imäkqäŋqe, aaŋqäŋqe. Itaŋga
eeqänäŋi, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqäŋqe, hmanji. Itaŋga eeqänäŋi, kukŋuä
iquauŋi kiqä quatiŋqä äkunmäkqäŋqe, hmaŋqe. Qu wäuŋui, quwqä kiui-kiui
imäkqäŋqä ekuwä eä.
31 I etaŋgi, wäuŋuä iiŋä imäkqäŋqä näqŋqetä, yäŋänäqŋqetä, Goti Iqu hiŋgi
ävätŋqä iutaŋä äŋguänäŋä, huiziu ämäwqätäuŋuwä iquau mapŋqe, he hiqä
eŋqetä, kŋuä äwqetä, yäŋänäqŋqä vqäŋqe. Itaŋga nyi täŋganŋi suqä huiziquau
ämäwqätäuŋqä hŋquenyqä, awä tiiŋä hetmqe.

13

Suqä, huiziuŋqä wiŋqeŋqä

1 Nyi ämaqeuŋi, ämaqeuqä kukŋuä huitaŋä-huitaŋitä, eŋätqä iquauqä kukŋuitä,
ätuätmäŋgaŋi, suqä ämaqeuŋqä nyiŋqe, mämeqä imä, tumqä etaŋgutqe, ii tiinji.
Nyaqä kukŋuä iiŋi, makŋuä ooŋqä ätqa-paŋä iiŋä ätqä.
2 Itaŋga nyi Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmatqä zä
wiqeuŋqätä, nätmatqä huiziuŋqätä, näqŋqä eämä-qe, qoqoŋä iquauŋi, “Zä eŋqä-
pa äyawa, näŋinyqä upuiyä” tqäŋqä, quuvqä heqiyqä yäŋänäqŋqä-täŋunä eämä-
qe, iŋäqe suqä ämaqeuŋqä nyiŋqe, mämeqä imä etaŋgutqe, ii nyi ämaqä aaŋä
quvqunji.
3 Itaŋga nyi ŋqä nätmatqä ae ämeŋqä eeqäpnäŋi, ämaqä äwa itqätaŋguwä
iu ävätmä-qe, ŋqä huiwi, tä qäyä ŋqäyikapŋqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeuŋqä
nyiŋqe, mämeqä imä etaŋgutqe, ii Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, yätamäkqä manyiyqä
yänä.
4 Ämaqä, ämaqeuŋqä äwinyäŋqä iqu, haŋä-iqä qäyä äwimeqaŋgi äwqä haŋuä
änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziuŋqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hŋqueqä nätmatqä
hiŋuä äqunätä “Nyi ämamqeqä” matqä-qu eä, kiqä-kiuäŋqä awä matŋqä-qu eä,
itaŋga iqueqä yoqe haqeqä mämamäuŋqä-qu eä hiätätŋqe.
5 Itaŋga suqä äŋguä iuŋi tuwä mävqä-qu eä, iqueqä-kiuäŋqe, kŋuä pkäpkä
mindqäŋqä-qu eä, äwqä tnäŋi maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe iwitqueqaŋguwiŋqe
kŋuä aquvä mämaqiyqä-qu eä hiätätŋqe. 6 Suqä quvqeŋqä aquvänä miqä itä, itaŋga
äŋguä naqä-qakuiŋqä, aquvänä iqä-qu hiätätŋqe.
7 Itaŋga haŋä-iqä eeqänäŋi ique makittqiyqä iqaŋguti, iqu hea ique-iqueŋi,
Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä äŋguä wimetŋqä diŋqä kŋuä
yäŋänäqŋqä ävä äpme, itaŋga quanŋä mapäkŋqä yäŋänäqŋqänäŋä tqäutänä.
8 Suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä tqu äwa miqä, äpakänä witäniqe. Iŋäqe Goti Hanjuwä
Iqueä kukŋui hiŋuä ätmitpqä itä, itaŋga aŋä-kukŋuä huitaŋä-huitaŋä ätmitpqä itä,
itaŋga ämaqeuqä näqŋqä huitaŋä-huitaŋä itäŋi, hma hiäniqe.
9 Ii tiiŋä dutayi. Täŋgaŋi ne näqŋqe, du-du iŋqä ämenä, itaŋga Goti Hanjuwä Iqueä
kukŋuä-pqe, du-du iŋqä hiŋuä äyä ätätqäŋu.
10 Iŋäqe qänakŋi nätmatqä eeqänäŋi, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, iŋgaŋi
nätmatqä du-du iŋqä iiŋi, hämänänä hma heqäŋqe.
11 Ii tiiŋä eŋqä-panji. Nyi ymeqä wäŋqä emäŋgaŋi, nyaqä kukŋuä tqetä,
iwäsäuqetä, kŋuä indqäŋqetäŋi, ymeqä wäŋqä isua imäkqä du, imäkmiŋqe. Itaŋgi
nyi naqä-qunä ae etmäŋgaŋi, ymeqä suqe ävquatämäukqe.
12 Tiiŋä-pqeyi. Ämaqe, hiŋuä yäqŋqetä hiŋuä iqänätqäŋuwä-pa, ne täŋgaŋi,
ätnäŋäqi mäquŋquä itqäŋu. Qänakŋi hea iiŋä timäutqäŋgaŋi, ämaqe anä äpmepu
hiŋuä iqänätqäŋuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnäŋäqi hiŋui iiŋä qunanique. Itaŋga
nyaqä näqŋqä täŋgaŋi, du-du iŋqä eŋqe, iŋäqe iŋgaŋi, Goti Iqu nyinyqä näqŋqä
äŋguänä eqa äpätŋqä-pa, nyi-pqe eeqänäŋiŋqä näqŋqä iiŋä emniqe.
13 Itaŋga täŋgaŋi, suqä naqänäŋä hŋquaqui-hŋqueŋä tiiŋä iqua äwi. Suqä quuvqä
heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äŋguänäŋi nätapätŋqeŋqä kŋuä iqä
yäŋänäqŋqä ävanä hiŋuä äqänanä pmeqä ique, itaŋga suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä
ique, iquayi. Iŋäqe suqä iquautaŋä ämäwqätäuŋqä iqu, ii suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä
iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

1 He suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä ique ämepu imäkqäpŋqeŋqä, yäŋä qäŋgaŋgpu.
Itaŋga wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imäkqäŋqä näqŋqetä, yäŋänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä
Iqu hiŋgi ävätŋqä iquau mapŋqä diŋqe, he hiqä eŋqetä, kŋuä äwqetä, yäŋänäqŋqä

vqaŋgpu. Wäuŋuä huizi iqua e etaŋgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqe ämäwqätäutŋqe.

2 Tiiŋä dutanji. Ämaqä kukŋuä huitaŋä hŋque ätätqä iqu, ämaqe qätä äŋguä mäwiyqä iqaŋguwitaŋi, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä tuänä. Dŋä Iqu iwimäkqaŋgqä iuta, nätmatqä zä äwiŋqeŋqä tänä.*

3 Iŋäqe ämaqä, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä ätätqä iqu, iqu ämaqeuqä quuvqä heqiyqe, yäŋänäqŋqä iwimäkätä, suqä äŋguinä imäkqäpŋqä äwivauqumuatätä, itaŋga äwqä haŋuä imbu pmetpŋqä iwimäkätä tuänä.

4 Aŋgumŋi, ämaqä kukŋuä huitaŋä hŋque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yäŋänäqŋqä imäknätqätaŋgqä-qe, ämaqä kukŋui hiŋuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yäŋänäqŋqä iwimäkquänä.

5 Nyi he eeqänäŋi, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqäpŋqä nyinätaŋgqä-qe, kukŋui hiŋuä-tqäpŋqe, aaŋä kuapänä änyinätqäuä. Itaŋga ämaqä, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä ätqäqä iqu, iqueqä kukŋuiŋqä, “Nyi iiŋä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeuŋi yäŋänäqŋqä iwimäkänä. Iqu iiŋä mimäkqä etaŋgutqe, ämaqä kukŋui hiŋuä ätätqä iqu, iqueŋi ämäwqätäunä.

6 Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukŋuä huitaŋä-huitaŋinä etqaŋgmdqe, he yätamäkqe, nyitaŋi äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diŋqe, nyi äpätmä, kukŋui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqeŋqätä, ä näqŋqä änyä-häŋä hŋqueŋqätä, ä Goti Iquesaŋi hiŋuä-tqeŋqätä, ä suqä qäyunä imäkqeŋqätä etmqe, ii qäyunäŋi äyuwä.

7 Asä iiŋi, hääwätä gitatä, häŋä-pmeqä maeqä äkakinäqŋqä tqua eŋqä-paŋiyi. Iqua äkakä ätnäŋäqi maqäŋgaŋgutqe, apqä tqä iqua näqŋqä äŋgui mämeqä ipu, hŋqäqi-mända upunä.

8 Itaŋga, “Tä mäkäŋqä uwqäŋganjqä” ätätä, awi ätnäŋäqi matqä iqe, ämaqe mäkäŋqe, nawinyä imäkmbni?

9 Ii eŋqä-paŋi, tiiŋi inänji. He kukŋuä awi, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hŋqu heyaqä kukŋui äŋguänä äänä ekitä, näqŋqä äŋguänä äänä meniqi? Hiyaqä kukŋui, eeqäpnä yuŋuä ämamä wänä.

10 Qua täuŋi, kukŋuä kuapänä äwiqetaŋi, eeqänaŋi, qakuä-täŋi.

11 Iŋi ämaqä hŋqu kukŋuä dqaŋgqä iuŋi, nyi kiqä quatiŋqä maqŋqä iqaŋgundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hŋqäqisaŋä-queqä” kŋuä vänä. Itaŋga nyi-pqe, iquenyqe, asä iiŋä imä.

12 Itaŋga he kukŋui, huiziqua qätä epŋqä ätäpiyäŋgaŋi, he-pqe ätnäŋä iqi tqä-quenä asä iiŋä epŋqe. He wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imäkqäŋqä näqŋqetä, yäŋänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqu ävätŋqe mapŋqä aaŋä kuapänä enyätŋqetaŋi, he nätmatqä iiŋä iquataŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iuŋi, yäŋänäqŋqä iwimäkqäpŋqä iquau mapŋqe, wäuŋui yäŋänäqŋqä imäkqaŋgpu.

13 Iŋi ämaqä, kukŋui huitaŋä hŋque ätätäqä iqu, iqueqä kukŋuä iiŋi aŋgumä äkunmäkätŋqe, Dŋä Äŋguä Iqueqä yätamäkqeŋqä tääqä ganä ätätä yatŋqä vqe.

14 Iŋi nyi kukŋuä huitaŋi ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi ŋqä quuvqä iutanä ätqä. Iŋäqe ŋqä kŋuä indqäŋqä iutanä matqä itmitaŋi, kŋuä iqu wäuŋuä hŋqu mimäkqä yänä.

15 Itaŋgi nyi squä imäkmqe? Tiiŋiyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, ŋqä quuvqä imdatä, ŋqä kŋuä indqäŋqä imdatä qäsä imäkmä. Itaŋga nyi apqe, ŋqä quuvqä imdatä, ŋqä kŋuä indqäŋqä imdatä qäsä tmä.

---

* **14:2** Korinä äpmamiŋuwä iqua, kukŋuä huitaŋä hŋque tqäŋqä näqŋqetä yäŋänäqŋqetäŋi, huiziu ämäwqätäukqeŋqä ätmiŋuwi.

16 Iŋi si tääqä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutŋäŋganŋi, tqä
quuvetänä tqaŋgtqe, ämaqä kukŋuä iquenyqä näqŋqä maeqä, hesä anä äpmeqä
hŋqu, saqä “äŋguiqä” tqaŋgŋiŋqe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täniqi?
17 Si tqä-täuäŋi, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä” qäyunä tquaŋgŋä-qe, ämaqä
huiziqueŋi yäŋänäqŋqä miwimäkqä yänä.
18 Ŋqä-näuänä äpmamäŋganŋi, nyi heŋi ämaiqutäutmä, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä
iutä kuapänä ätätqäŋä. Nyi iiŋä imäktŋqä iiŋqe, ŋqä Goti Hanjuwä Iqueŋi,
“äŋguiqä” ätuätqäŋä.
19 Iiŋä qäyä etaŋgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqeŋqä
aquväqŋqä iuŋi, nyi kukŋuä ätätmäŋganŋi, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä iutaŋi
quäuqänäŋä† tumqŋqe, manyiŋgqi. Qu näqŋqä äŋguänä mapŋqä diŋqe, nyi kukŋuä
qu näqŋqä eäŋuwä iutaŋi, homä imäkätmä tumqŋqä änyiŋgi.
20 Nyämaqäuä, heqä kŋui indqäŋqe, ymeqä wäŋqä isuauqetäŋi, asänäŋä
mämeqäŋqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqeŋqä maqŋqä eäŋuwä-pa, iiŋä
pmetpŋqe. Iŋäqe hiqä kŋuä indqäŋqe, ämaqä naqä kŋui metpŋqe.
21 Kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqäŋqe, kukŋuä-suqä iuŋi, tuwaŋuä tiiŋä äqänä äwi.
*“Nyi ŋqä kukŋui, ämaqä kukŋuä huitaŋi tqä hŋquau äwimä. Itaŋga iqua quvaqä
maŋä iutaŋi, ämaqä täqi äpmeŋuwä iquau awä tquaŋguwäŋga, qu nyaqä kukŋui
qätä wiyqäŋqe, enyqä ipŋqäuä.”*‡ Kukŋuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.
22 Itaŋgi Dŋä Äŋguä Iqu, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqäŋqä ävätŋqe, ii ämaqä quuvqä
heqiyqä iqua, hiŋuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqŋqä mapŋqä maetqe, ämaqä
quuvqä maeqiyqä iqua, hiŋuä e äqunäpu, Iquenyqä näqŋqä meqäŋqe. Iŋäqe Dŋä
Äŋguä Iqu Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqŋqä ävätŋqe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä
iquauŋqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquauŋqe.
23 Iŋi Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hŋqunä-hŋqunä kukŋuä
huitaŋä-huitaŋä tqaŋguwäŋga, ga ämaqä maqŋqä hŋquaŋä-qe, ä quuvqä maeqiyqä
hŋquaŋä-qe, yäpä iŋgisa äyapäpu qätä äwipiyi, “He hiqiyqä itqäŋäuä” tupnä.
24 Iŋäqe qu iiŋä äpmapu kukŋuä awi, hiŋuä-tqä iqua tqä-paŋä tqaŋguwäŋga,
ämaqä quuvqä maeqiyqä hŋquŋä-qe, ä ämaqä maqŋqä hŋquŋä-qe, iquau
äwimetqe, quvaqä kukŋuä tnämäuqaŋguwi, iqu eeqänäŋi qätä äwiyäqe, iqueqä
suqä quvqeŋqä kukŋuä mitqänäŋä wiyänä.
25 Iŋganŋi ämaqä iiŋä iqu, iqueqä kŋuä indqäŋqä quvqä zä äwämitätqŋqe, näqŋqä
ämeqe, Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäutŋqä qoŋä äuktäutä, hipeŋui qua bu eätä,
“Iyää, aaŋä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqeŋqä aquvä äqänäpiyäŋganŋi, suqä qäyunä imäkqäŋqe

26 Nyämaqäuä, iiŋi änääŋqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqeŋqä aquvä äqänäpiyäŋganŋi,
suqä tiiŋä imäkqäŋqe. Hŋqua wäuŋui, apqä tqäŋqä meqaŋgpi, hŋqua qokä-apäkä
iu näqŋqä-vqäŋqä mapŋqe. Itaŋga hŋqua wäuŋui, Dŋä Äŋguä Iqu motqueqaŋgqe,
awä-tqäŋqä meqaŋgpi, hŋqua kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqäŋqä meqaŋgpi, itaŋga
hŋqua kukŋuä iiŋi, äkunmäkqäŋqä mapŋqe. Nätmatqä eeqänäŋä he iiŋä imäkpqe,
ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnäŋä iu yäŋänäqŋqä iwimäkqäpnä.
27 Kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqä iquauŋqe, ämaqä hŋquaquŋä-qe, ä hŋquaqui-
hŋqueŋä-qe, iqueqäŋga-iqueqäŋga tqaŋgpi, itaŋga hŋqua äkunmäkqäŋqe.
28 Ämaqä kukŋui äkunmäkqäŋqe hma etaŋgutqe, ämaqä kukŋuä tätŋqä iqu, qokä-
apäkä huiziuqä awä imŋi qanyä ämeŋämiqä äpme, kukŋui Goti Hanjuwä Iquesä
iqueqä-kiuätänä tŋqäŋqe.
29 Itaŋga Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iquauŋqe, hŋquaquŋä-qe, ä hŋquaqui-
hŋqueŋä-qe kukŋuä tqaŋgpi, huizi ‘kukŋui äänä ätqäpiyä’ tpu, iwäsäuqäŋqe.

---

† **14:19** Poli iqu kukŋui, 10,000 ätätä äqäkqe. ‡ **14:21** Asayä 28:11-12

30 Itaŋga ämaqä quamä ii äpmamitätqä hŋqu, Dŋä Äŋguä Iqu motqueqaŋgqe,
awä-tqäŋqä ämeqaŋgutqe, ämaqä kukŋuä tmitätqä iqu, kukŋuä matqä qanyä
tqäutŋqe.
31 Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäuquätŋqe, qokä-apäki, qu näqŋqä ämepu
quwqä äwqä imŋi yaŋnäŋqä imäkänyuembŋqe, hŋqueqäŋga-hŋqueqäŋga pämä
ätqäuäqisäpu, kukŋuä tqäŋqe.
32 Itaŋga ämaqä Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua, wäuŋuä iiŋä imäkqäŋqe,
quwqä-quwänä äŋguänä äminyäpu, qeiqinyä pmetpŋqe.
33 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua kŋui huitaŋä-huitaŋä
quvqe mindqäŋqä ipu, äwqä haŋuä iŋqä pmetpŋqä iwimäkqä-quvi.
Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqäŋqä ätekqä im-imä aquväqŋqä iutaŋä iqua-pqe, asä
tiiŋä imäkqäŋqe.
34 Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqä iuŋi, apäkä iua, kukŋuä matqä qanyä
pmeqäŋqe. Kukŋuä-suqä iu äqänäŋqä-pa, iua kukŋuä matqä, mändi äkittqänäpu
yäpä iqi pmetpŋqe.
35 Iua, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqä awä iqisa kukŋuä ätquwi, änä mäwqä
yänä. Apäkä hui nätmatqeŋqä näqŋqä metŋqä etaŋgutqe, aŋä yuuwä iunä iiyqä
qokique yatŋqä ävätä, näqŋqä metŋqe.
36 Kukŋuä iiŋä iqua mämeqä iquwä iquenäŋi, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä
kukŋui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukŋui, henyä ämakuwäta?
Oeyä!
37 Iŋi ämaqä hŋqu, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqä hiŋuä-tqä iqunjqä” ä
“Dŋä Äŋguä Iqu inyimäkqaŋgi itqäŋänä” kŋuä iiŋä indqäŋqä-qu etaŋgutqe, iqu
nyinyqe, näqŋqä tiiŋä hiätŋqänänji. “Poli iqu nenyqä tuwaŋuä tä äqiyqe, ii Naqä
Iqueqä suqä iutanjqä.”
38 Iŋäqe ämaqä hŋqu, nyaqä kukŋuä tuwaŋuä täu äqänäŋqe, qätä mänyiyqä iqe,
qokä-apäki, iqueqä kukŋui qätä mäwiyqä ipnä.
39 Itaŋgi, nyämaqäuä, he Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqŋqe, hiqä eŋqetä, kŋuä
äwqetä, yäŋänäqŋqä vqäpŋqe. Itaŋga kukŋuä huitaŋä-huitaŋitä tqäŋqe, pmua
mimäkqä pambu.
40 Iŋäqe he aquvä äqänäpiyäŋganji, kukŋuä näuä-namä mäwqä, qänaknäŋi, suqä
qäyunäŋä iunä iqaŋgpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, aŋgi ävaukqeŋqä

1 Nyämaqäuä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, nyi awä hetqaŋgä qätä änyiyäpu,
quuvqä eqiyäpiyä iuta yäŋänäqŋqänä tqäutaŋguwiŋqe, hiqä kŋuä indqäŋqe,
aŋgumä evauqumuatmqe.
2 He kukŋuä nyi awä etkqä iiŋä iqueŋi, a yäŋänäqŋqä qätätaŋgpqe, iquesaŋi Goti
Hanjuwä Iqu, änyä-häŋä epŋqä emäkätqäuä. Iŋäqe he iiŋi mimäkqaŋgpqe, heqä
quuvqä heqiyqe, nätmatqä hiŋgiŋqä eŋqä-paŋäŋqe.
3 Kukŋuä aaŋä naqänäŋä nyi ŋqä-näuä ämaqä huiziuta qäŋganä ämakqä iqueŋi,
awä tii äyä etkqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiŋqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä
suqä quvqä eeqäpnäŋi huätä mamäutŋqeŋqä iiŋqä äpäkoŋgqe.
4 Itaŋga tiiŋä-pqä äqänäŋqä-pa,† qu Iqueŋi qua pteqaŋguwäŋga, hea hŋquaqu
äwiqe, hŋquqququeŋi, Goti Iqu aŋgi ävauqumuatkqe.
5 Itaŋi Iqu Pitä ique-ganä äwimeqe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqe.§

* **15:3** Asayä 53:5-12 † **15:4** Apqä Bukä 16:10 ‡ **15:5** Lukä 24:34 § **15:5** Makä 16:14

6 Itaŋi Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau, asäŋga äwimakqe. Iquautaŋi, hŋqua
ae äpäkoŋguwä-qe, kuapänäŋi häŋä yqänä äpmeŋä.
7 Iquau äwimeqetaŋi, huizi Jemisi ique äwimakqe. Itaŋi ämaqä huizi, Iqueqä
kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau eeqänäŋä äwimakqe.
8 Itaŋga aaŋä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunäŋäŋga maunyqä iqä eŋqä-
paŋä iiŋä-qunŋäŋga, änyimakqe.*
9 (Ii qakui tiiŋä iuta ätqä. Ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä huizi
iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmeŋqä iqunjqä. Nyi hiŋuiqänäŋäŋgaŋi, Goti Hanjuwä
Iqueqä qokä-apäkä iuŋi, yuuwä äpäsätämiŋqä etaŋgi, ämaqe, “Ämaqä kukŋuä awä
ttŋqä ändowatkqä hŋqukiyqä” ndqe, ii quvqe.
10 Iiŋä qäyä etaŋgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimäŋgqetaŋi, nyi sä
äpmeŋä. Itaŋga Iqueqä qeqä imäŋqä iiŋi, qua aaŋqä iqi mapäkŋqä ikqe. Iŋi nyi iiŋä
emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkätmä iutaŋi, kukŋuä awä
tuäkiqäpŋqä ändowatkqä huizi iquauŋi, ämäwqätäuäŋä. Wäuŋuä iiŋi, nyi ŋqä-näuä
mimäkqä pa itqäŋä, oee. Goti Iqueqä qeqä imäŋqä nyitä äpmeŋqä iqu, inyimäkqaŋgi
imäkätqäŋä.)
11 Iŋi Kraisi Iquenyqä kukŋuä iiŋiŋqä näqŋqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä,
qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iuŋqänä ätuätuŋque. Itaŋga he iuŋqänä quuvqä
äyä eqiyätqäŋä.

Ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua, aŋgu vaupnuwäŋqäti?

12 Ne kukŋuä awi, “Kraisi Iqu äpäkoŋgaŋgqäŋga, Goti Iqu aŋgi
ävauqumuatkqeqä” qäyä ätuätqätaŋgu, ga ämaqä hesaŋä hŋqua, “Ämaqä ae
äpäkombqä iqua, aŋgi häŋä mävauqä ipŋqäuä-qe” suŋqä ätätqäŋä?
13 Quvaqä kukŋuä iiŋi, naqä-qakuä etaŋgutqe, ii tiinji. Kraisi Iqueŋi, aŋgumä häŋä
mävauqumuatqä iquänänji.
14 Itaŋgi Kraisi Iqueŋi, qua buta aŋgumä mävauqumuatqä iqä-säpi, ne kukŋui
hiŋgi tätqätaŋguati, ga he-pqe quuvqä hiŋgi heqiyätqätpninji. 15 Itaŋga ämaqä
pizqä qua äptepqä iuta aŋgi mävauqŋqä etaŋgpqe, ii tiinji. Goti Iqu Kraisi Iqueŋi
mävauqumuatqä iquänänji. Iiŋä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueŋi, iiŋä
iwimäkkqä-qe,” quaŋgä tqune hiätaninji.
16 Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua butaŋi mävauqŋqä sätäti, Kraisi Iqueŋä-pqe
mävauqumuatqä iquäninji.
17 Iŋi Kraisi Iqueŋi qua buta aŋgi mävauqumuatqä ikqä etaŋgutqe, he quuvqä
eqiyäŋuwi, yätamäkqä maiyqä itqätaŋguti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninji.
18 Tiiŋä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwä pizqä ae
äpäkoŋguwä iqua-pqe, qui hämänä imäkŋgpninji.
19 Itaŋga neqä kŋuä indqäŋqä yäŋänäqŋqe, Kraisi Ique ävanä hiŋuä äqänanä
pmeqe, yätamäkqe, qua täu häŋä äpmenäŋganäŋqä etaŋgutqe, ämaqe, nenyäŋqe,
huäqä kiiŋä wunänä. Ga quwqä huäqä-huŋqä iiŋi, eeqänäŋi ämäwqätäunä.
20 Iiŋi hmanji. Ymisaŋä wäuŋuä du yäuä kiŋganä iqäqä-paŋi, ämaqä pizqä
äpäkombqä iqua aŋgi vauqäŋqe, Kraisi Iqu äpäkoŋgqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu Ique
ganä aŋgi äyä ävauqumuatkqe.
21 Ii tiinji. Äpäkoŋqä ämaekqe, ämaqä hŋqu etaŋgqeta, aŋgi vauqäŋqe, ii ämaqä
huiziquvi.
22 Ämaqä eeqänäŋä, Atamä iquesanä äpäkonätqäŋuwä-pa, aŋgumä häŋä
vauqumuatqäŋqe, Kraisi Iquesanäŋqe.

---

* **15:8** Wäuŋuiŋqä 9:3-8

23 Itaŋga eeqänäŋi, kiqäŋga-kiqäŋgayi. Ämaqä kiŋganäŋi, ii Kraisi Iquvi.
Qänakndaŋi, Iqu qua täuŋqä aŋgu quvepäniqäŋga, ämaqä Iqueqänäŋä iqua, aŋgi
vaupnuwi.
24 Itaŋi yoqä naqä-täŋätä, yäŋänäqŋqä-täŋätä eeqänäŋä äpmeŋuwä iuŋi, Kraisi
Iqu qui imäkäqetaŋi, nätmatqä eeqänaŋi miqäŋqe, Goti Kaniqueä hipa iu väniqe.
Ii hiunji yäpakiyi.
25 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkä-huŋqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä
äpmuatetqäŋgaŋqä, nätmatqä eeqänäŋiu äpakänä ämiqa uwqäniqe.
26 Mäkä iiŋi qäpu etaŋga, yäpaki äpäkoŋqä ique hämänä hma imäkäniqe.
27 Iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi tii äqänä. *"Iqu nätmatqä eeqänäŋi, Iqueqä
yäpä iqi ekqeqä."*† Kukŋuä iqu, tiiŋä ätätä ätqi. Nätmatqä eeqäpnäŋi, Goti Iqu Kraisi
Iqueqä yäpä iqi eätäqäŋgaŋi, Iqu Iqueqä-kiuäŋi yäpä iqiŋi maeŋqä ma ikqe.
28 Itaŋga nätmatqä eeqäpnäŋi Iqueqä yäpä iqi wiqaŋgutqäŋgaŋi, Ymeqä Iqu Kiqä-
kiuäŋi, Goti Iqueqä yäpä iqi enäniqe. Goti Iqu nätmatqä eeqäpnäŋä, Ymeqä Iqueqä
yäpä iqi hiŋuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänäŋä iuŋi äminiqŋqä e imäkäniqe.

Ämaqä pizqä iqua, aŋgu mävauqŋqä etaŋgutqe, änääŋqe?

29 Ämaqä hŋqua, pizqä iquau yätamäkqeŋqe, asŋä ämetqäŋä. Itaŋga ämaqä ae
äpäkombqä iqua, aŋgu mävauqŋqä naqä-qakuänä etaŋgutqe, ga ämaqä asŋi, pizqä
iquau yätamäkqeŋqä ämetqäŋuwä iqua, äänä imäkpnuwäŋqe? Iŋi iqua asŋi, iiŋä
iquauŋqe, suŋqä ämetqäŋä?
30 Tiiŋä-pqä inänji. Ne kukŋuä äŋgui awä ätuätuŋquä imŋi, qu qui nemäkpŋqä
itqäŋuwitaŋi, qae mäpmeqä, haŋä-iqä qäpisa-qäpisaŋi, suŋqä ämetqäŋu?
31 Nyämaqäuä, nyi hea ique-iqueŋi, pizqewä ae äyä äpäkonäqisätqäŋä. Iŋi neqä
Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetaŋgqeŋqä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä.
32 Itaŋga nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeŋuwä itä mäkä äuŋgque, ii
nyi ŋqä änyiŋqä dutanä imäkkqä etaŋgutqe, yätamäkqä iquesaŋi squä mamniqäwä?
Ii tiinji. Ämaqä hŋqua kukŋuä tii ätätqäŋä. *"Awiŋga päkonatuŋqueqä. Iŋi ne
täŋgaŋi, buayätä eqätä gmaŋguatuŋquänäŋniqä."*‡ Ämaqä, äpäkombqä iqua aŋgi
mävauqŋqä etaŋgutqe, kukŋuä iiŋi qänaknä ianä.
33 Ämaqä hiqä kŋuä äŋgui qui emäkätqäŋuwä iquauŋi, hiŋuinä mäquŋquä pambu.
Kukŋuä hŋqu tiiŋä äwi. "He ämaqä ququvqänäŋä hŋquatä näueqä imäknäpu qaŋä
anä ikipiyitaŋi, iqua hiqä suqä äŋgui yuuwä hetäupŋqäuä."
34 Hesaŋä hŋqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maqŋqä etaŋguwiŋqe, he suqä
qäyunäŋi ipu, kŋuä jänänäŋinä indqänäpu, suqä quvqe vquatämäupu. Nyi kukŋuä
iiŋi, womba etapätmä etqä.

Huiwä aŋgi vauqe, aaŋä huitaŋiŋqä

35 Iŋäqe ämaqä hŋqu yatŋqä tii iänä. "Ämaqä pizqä qua äptepqä butaŋi aŋgumŋi
häŋä-pmeqäŋqe, Goti Iqu quŋi, äänä imäkätä vauqumuatäniqäwä? Huiwi, äkitaŋi
nyqä vauqumuatäniqäwä?"
36 Si kukŋuä iiŋi, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä hmbu qua mämä vowä
ämäuesqe, piikipu pizqä ganä iqaŋga, baki iŋga äukauänä.
37 Si sŋgumetqäŋä-qe, ä ipŋqä käukuä piikäŋä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä
ämäueŋi. Iŋäqe kiqä baki, piikä ique asänäŋä iiŋäŋqä ma, huitaŋä äukauänä.
38 Piikä iiŋä iqueŋi, Goti Iqu Iqueqä äwiŋqä iuta, Kiqä-kiuä imäkqaŋgqetaŋi, kiqä
baki, huiwä kiqä-täŋä hiänä. Itaŋga piikä ique-iqueŋi, quwqä bakiuqä huiwi, aaŋä
qäyunäŋäŋqä vquänä.

† **15:27** Apqä Bukä 8:6 ‡ **15:32** Asayä 22:13

39 Nätmatqä eeqänäŋi, qu huiwi naqä-hŋqunä miŋqä iŋä. Ämaqä iqua, hiveqä-
yaqueqä iqua, yŋŋä iqua, itaŋga hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitäŋä-huitaŋä
änyäŋä.
40 Itaŋga, nätmatqä huiwä-täŋi, hui qäukuä haqä yätu witaŋgi, hui qua iu äwi.
Itaŋgi nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiŋqä iuqä qeqätqe, qua iu äwiŋqä iuqä
qeqätqe-täŋi, asänäŋä ma, huitaŋä-huitaŋiyi.
41 Mäptqe, qeqätqe, kiqä-täŋä etaŋga, qaŋui, kiqä qeqätqe, huitaŋä-täŋiyi. Itaŋga
qätäqueqe, huitaŋä-huitaŋä epiyitaŋi, qeqätqe, quwqä-quwqä-täŋiyi.
42 Huiwi huitaŋä-huitaŋä ii eŋqä-paŋi, ämaqe pizqä äpäkonäpu aŋgu vauqe,
asänäŋä iiŋi. Ämaqä huiwi qua äptepqe, piyaŋäweqe. Iŋäqe huiwä qua-mända
aŋgumä vauqe, piyaŋä mäweqä yänä.
43 Ämaqä huiwä qua äptepqe, ii womba vqetä yäŋänäqŋqä maeqätäŋqe. Itaŋga
huiwä qua-mända aŋgu vauqe, yoqä naqä-täŋätä, yäŋänäqŋqä-täŋätäŋqe.
44 Huiwä qua äptepqe, ii qua täu pmeqäŋqe. Itaŋga huiwä aŋgumä vauqe, ii
Dŋä Äŋguä Iquesa eä, dŋä iquvi. Huiwä qua täu pmeqäŋqe, naqä-qakuä eäŋqetaŋi,
huiwä Dŋä Äŋguä Iquesaŋä-pqe, naqä-qakuä inä eä.
45 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋi tuwaŋuä äqänä äwi. *“Ämaqä
hiŋuiqäŋä Atamä iqu, häŋä-pmeqä-qu ekqeqä.”*§ Itaŋga Atamä Qänakŋä Iqu, dŋä
eätä, ämaqä du häŋä-pmeqä-vqäŋqä äyä ekqe.
46 Ämaqä Dŋä Äŋguä Iquesaŋä Iqu, kiŋganä hiŋuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua
täu pmeqäŋqä iqu ganä timäuqaŋga, Dŋä Äŋguä Iquesaŋä Iqu qänaki ätimäukqe.
47 Atamä hiŋuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutaŋä iquvi.
Itaŋga Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutaŋä Iquvi.
48 Ämaqä eeqänäŋä qua iutaŋä eäŋuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu eŋqä-
paŋä asänäŋä iiŋiyi. Itaŋga ämaqä eeqäpnäŋä qäukuä haqä yätutaŋä eäŋuwä ii, qu
Ämaqä qäukuä yäŋisaŋä Iqu eŋqä-paŋä asänäŋä iiŋiyi.
49 Iŋi täŋgaŋi, ne ämaqä qua iutaŋä ekqä iqu eŋqä-paŋä, asänäŋä eäŋque, iŋi
qänakndaŋi ne Ämaqä qäukuä haqä yätutaŋä Iqu eŋqä-paŋä, asänäŋä iiŋä hianique.
50 Nyämaqäuä, nyi, “Ii tiiŋä etaŋgi” etqä. Nätmatqä pizqä yätŋqä hui, nätmatqä
pizqä miqä iqueuŋi, mämeqä itä, anä mäpmeqäŋqe. Iutaŋi huiwä pizqä yätŋqä
itäqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqä yäŋiŋi, nätmatqä wäŋqä-qäpu mämeqä itä,
anä mäpmeqäŋqe.
51-52 Nyi kukŋuä zä äwiŋqä hŋqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqäpnäŋi,
pizqä hämänä mapäkoŋqä yaniquä etaŋgqä-qe, häähwä yäpakiqu tii tämäuqaŋgaŋi,
neqä hiŋui hikueä ptqä maqänä äqiyqu-paŋi, neqä huiwi, iiŋä itä kunmäknäniqe.
Häähwi iiŋä tqaŋgaŋi, pizqä äwämitpqä imdaŋi, pizqä aŋgumŋi mapäkoŋqäŋqä aŋgi
vaupnuwi. Iŋgaŋi neqä huiwi änyä-häŋä kunmäknäniqe.
53 Huiwä qui imäknätä äpäkonätŋqä tqu, qui mimäkŋqä itä häŋä hea ique-ique
pmetäniqä diŋqe, änyä-häŋiŋqä äkunmäknäŋqiyä.
54 Huiwiqu iiŋä ae äkunmäkŋgaŋga, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäŋqä tiiŋi,
qäyunä timäuänä.

*“Goti Iqu mäkä yäŋänäqŋqänäŋä itä, äpäkoŋqä iqueŋi ämäwqätäuqiyä.”**

55 *“Äpäkoŋqä iquki, tqä yäŋänäqŋqä ämaqe ämäwqätäutŋqe, äŋgiyi? Äpäkoŋqä
iquki, si ämaqä zi miqutesiŋqe, äŋgiyi?”*†

56 Äpäkoŋqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itaŋga suqä quvqä iqu kiqä
yäŋänäqŋqä meqe, ii kukŋuä-suqä iquesanji.

---

§ **15:45** Ipäqäkqe 2:7 * **15:54** Asayä 25:8 † **15:55** Hosiya 13:14

57 Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesaŋi, mäki ämäwqätatuŋquä
inemäkätŋqeŋqä, ne “äŋguiqä” ätuanä.
58 Iiŋiŋqe, ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqä iquenä, nätmatqä hui ktäqä-ktäqä
meqiyqäŋqä yäŋänäqŋqä tqäutpŋqe. He Naqä Iquenyqä wäuŋuä dŋä huqä ii
imäkätqäŋuwi, hiŋgi meqäŋqä ma, qakuä-täŋä iiyi. Mä iiŋiŋqe, hea etä zä ävätä,
Naqä Iqueqä wäuŋuiŋqänä kŋuä neyquätŋqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqeŋqä, mbqä aquvä qäpŋqä ätukqeŋqä

1 Täŋganji nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeŋuwä iuŋqä
mbqä aquvä qäpŋqä iiŋqä kukŋuä hetmqe. Ii imäkqäŋqe, nyi ämaqä Goti Iquenyqä
qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqäŋuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä
imäkqäpŋqe.
2 Nyi aŋgumä äpmqäŋganji, he iquau wipŋqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwäŋqä
manyiŋganŋgqetanji, wikä ique-iqueqä hiunji kiŋganäŋä iqueŋi, hŋqunä-hŋqunäŋä-
quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä aŋiu pŋqä eqäpŋqe.
3 Nyi iqi ae ätimäutmäŋganji, ämaqä he atäuŋuä ipqä iquauŋi, hiqä
nätmatqä iiŋitä, nyaqä tuwaŋuä äqämqetä, äma upŋqe, ävätmä Jerusälemäŋqä
ändowatmniqe.
4 Itaŋga nyi-pqe, du qäyuŋqä äwqŋqe äŋguä hiqaŋgutqe, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuniŋqä ätukqeŋqä

5 Itaŋga nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeŋuwä iuŋganä hiŋuä äqunäkämitanji,
qänaki, emamniŋqe.
6 Nyi maqŋqä eŋä. Hesäŋi hiunji hmbuŋi anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä
iqaŋganji, he nätmatqä qaŋä ändma wätŋqä iuŋi, yätamäkqä nyipnuwäŋqä diŋqe,
yuŋuä naqänäŋä äqunätä, iiqä qäpu päwqaŋganŋqä, äpakänä hesä anä pmeniquti?
7 Nyi hŋqäqinyqä äwätmäŋganji, he kukŋuinä etmä, maqänä maiqutäuqäŋqe,
manyiŋgqi. Iŋäqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqäŋqe, hiŋuinä ŋqäŋganŋgutqe, nyi
hesä anäŋi, hiunji kuapänä pmamniŋqä änyiŋgi.
8 Nyi Epäsäsi täuŋi, hiunji naqä “Pendikosiuä” ätmiŋuwä iqu ätimäuqaŋganŋqä
pmetmä.
9 Äpmeŋqä täqiŋi, ämaqä kuapänäŋi, nenyqä mäkäŋqä qäyä itqätaŋguwä-qe, nyi
qokä-apäkä huiŋi, Goti Iqueqä ämaqänä epŋqä yätamäkqä wimqä diŋqe, nyinyqä
hänaqä iŋgi. Iiŋiŋqe, täqi pmetmä.
10 Timoti iqu henyŋqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätŋqe, he yeeqä ävätmepu
äŋguänä mipu. Nyi iiŋä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäuŋui, nyi itŋqä-ma asänä
imäkätŋqä-qu etaŋgi ätqä.
11 Iqu iqi emeqaŋganji, hesaŋä hŋqua, ique yeeqä mävätmeqä iqä diŋqe, hiŋuinä
mäquŋquä pa iqäpnä. Itaŋga iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppŋqä diŋqä hiŋuä
äqunmä pmamniqe. Iŋitanji iqu nyi aŋgumä änyimetŋqänä evämeqaŋganji, iqueqä
qaŋä wätŋqä iuŋi, äwqä haŋuä änyä wätŋqänä yätamäkqä väwqatqäpnä.
12 Täŋganji nyi kukŋui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä
huiziquatä henyqä quvepqäŋqe, nyi iqueŋi kukŋuä yäŋänäqŋqänäŋä ätuätŋqä-qe,
iqu täŋgaŋqe, mäwiŋqä itqäuä. He emetŋqe, hiunji hŋque, iqu, ‘Täŋganji qäyunjqä’
kŋuä vqaŋga, iŋga emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwäŋqä diŋqä, kukŋuä yäpakä ätkqeŋqä

13 He äŋguänä ätäuqämepu, quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu, itaŋga zä miqä,
yäŋänäqŋqä tqäutpŋqe.

---

* **16:10** 1 Korinä 4:17

14 He nätmatqä eeqänäŋä imäkäpiyä iuŋi, huiziuŋqä qeqä emänätäqä iuta
imäkqäpŋqe.
15 Nyämaqäuä, nyi he evauqumuatmqä änyiŋgi. Stepanasi† iquenyqätä, huizi
iqueqä aŋiu anä äpmeŋuwä iuŋqätäŋi, he näqŋqe. Hiqä qua naqä Äkaiya iuŋi, iqua
quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäuŋui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamäkqä
vqäŋqä, ämakuwi.
16 Itaŋga he ämaqä iquautä, itaŋga huizi, wäuŋuä asänä itqäŋuwä iquautäŋi,
iquauqä yäpä iqi pmetpŋqä änyiŋgi.
17 Korinä iu äpmeŋuwä iquenä, yätamäkqä nyiyqänäŋi hma etaŋguwäŋga,
Stepanasi ique, Potunatusi ique, itaŋga Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä aŋi
ämequwiŋqe, nyi aquvänä iqä.
18 Iqua yäŋänäqŋqä he emäkkuwä-paŋi, nyi-pqe inä nyimäkquwi. Iŋi he ämaqä
iiŋä iquauŋqe, “Ämaqä qäyunäŋä iquayqä” kŋuä indqänäpu, äŋguä itquapŋqe.

“Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” tqeŋqä

19 Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqäŋuwä iqua, qu, “Ne henyqä
hui mimäuqä iŋunä” etqä. Itaŋga Akuila iqutä, Presilatä, itaŋga ämaqä Jisasi
Iquenyqä iyaquiyqä aŋiu aquvä äqänäqäsätqäŋuwä iquatä eeqänä, “Yää ŋquauä!
Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” etqä.
20 Neyämaqä täqiŋä eeqänäŋä iqua, “Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” etqä. He
äminäpiyäŋganaŋi, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iuŋi, quneqä iŋgpŋqe.
21 Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukŋuä tä, tuwaŋui nyi ŋqä hipaitä
äqiyqä.
22 Iŋi ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiŋqä iäŋqä iqueŋi, Goti Iqu qui
iwimäkätŋqä änyiŋgi. Iyää, Naqä Iquki, si biyä!
23 Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta, nätmatqä äŋguänäŋi hiŋgi vqe, etapquä.
24 Itaŋga nyi ŋqä-näuäŋi, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋnmitaŋi, ŋqä äwqe, he
eeqänäŋuenä etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

---

† **16:15** 1 Korinä 1:16

Tuwaŋuä, Poli iqu qänakŋi
2 Korinä
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aŋä-himqä Korinä iu äqänmiŋuwä iquataŋä hŋqua, Poli iquenyqe kukŋuä quvqä tätqätaŋgä, iqu äwqä quvqä wiŋgaŋgi äpmakqe. Iqu quwqä kukŋuä quvqä jänä wimäkätŋqä tuwaŋuä tä äqäkqe. Iqu kŋui, "Nyi qutä kukŋuä jänä ae imäkanitaŋi, quŋqä yeeqä aŋgumä nyinyätŋqeqä" indqäŋgqe.

Tuwaŋuä tä kiqä kukŋuä kiŋganäŋi, tiinji. Poli iqu kukŋuä yäŋänäqŋqä, Korinä pmeqä iquauqä suqä quvqä huiuŋqä hiŋuiqänä äqiyämäukqeŋqä, aŋgumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwaŋuä hiŋuiqänä äqiyämäukqä ique qiyätŋqä mäwiŋgaŋgi, qu ique hŋgisanä itquepu, kukŋuä quvqä ätmiŋuwä itaŋgqä iutaŋi, iqu qu jänä iwimäkätŋqä kukŋuä yäŋänäqŋqe äqäkqe. Qu iqueŋi qätä äwiyäpu, quwqä suqä quvqä jänä ae imäkqaŋguwitaŋi, täŋgaŋi iqu aquvänä kiiŋä itä, tuwaŋuä tä äqäkqe.

Hea iŋgaŋi, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä, qua Jutiya iu pmetaŋguwä iqua, nätmatqeŋqä äwa itqätaŋgä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau väniqeŋqä aquvä äqäminqe. Iinä etaŋgi, tuwaŋuä awä iqiŋi (saptä 8-9), qu-pqe wäuŋuä tqueŋqä mbqä hui aquvä qäpŋqä iiŋqe, Poli iqu Korinä iquauqä äwqä vauqumuatätŋqä ätuätä äqäkqe.

Kukŋuä yäpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hŋqua, "Jisasi Iqu ne wäuŋuäŋqä änandowatkqeqä" quaŋgä ätuäpu, Korinä iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe mändi äkittqiyäpu, ga wäuŋuä Jisasi Iqu ique äwikqeu, qui iwimäkpŋqä imiŋuwi.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Poli iqunä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iutaŋi, Kraisi Jisasi Iqu kukŋuä
awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Ga nyitä, neqä neyämaqä Timoti iqutä,
ye tuwaŋuä tä he Goti Iqueqä yoqeŋqä aŋä-himqä Korinä iu aquvä äqänätqäŋuwä
iquenŋqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmeŋuwä iquenŋqätä
äqiyque.
2 Neqä Goti Apiqutä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeuta hiŋgi
etapäsinyä, äwqä haŋuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä haŋuä iwimäkqaŋgqeŋqä, "äŋguiqä" ätkqeŋqä

3 Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu
inänji. Itaŋga neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqeuŋqä huäqä äumäkätä, äwqä haŋuä
imäkänyuewiyqä Iquvi. Iiniŋqe ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutanä, äŋguä
iwimäkquanä.
4 Ga ne haŋä-iqä äki-äki meqaŋgque, Iqu äwqä haŋuä inemäkqaŋgi, ne iiŋi ae
ämakquä iutaŋi, ämaqä haŋä-iqä äki-äki meqaŋguwä iquauŋi, quvaqä äwqe asä iiŋä
iwimäkquatuŋque. 5 Ii tiinji. Haŋä-iqä, täŋä-huŋqä Kraisi Iqu kuapänä ämaminqä-
pa, ne-pqe inä ämetuŋque. Asä iiŋi, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä haŋuä iwimäkkqä-pa,
Kraisi Iquesaŋi nenyqä äwqä haŋui äquvepätqäuä.
6 Ne haŋä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqe haŋuä emäkqaŋguti, Goti Iqu aŋgumä
häŋä emäkäqumuatätŋqä iiyi. Ga Goti Iqu ne äwqä haŋuä iŋqä inemäkqe, ii heyaqä
äwqe, haŋuä emäkätŋqä iiyi. Iutaŋi, he haŋä-iqä, täŋä-huŋqä, ne ämetuŋquä-pa
ämepiyäŋgaŋi, yäŋänäqŋqä ämapu tqäuqäpnä.

7 Iŋi ne henyqä kŋuä indqäŋqä yäŋänäqŋqe tiiŋä ämeŋu. “Haŋä-iqä ne
ämetuŋque, qu asä ii ämetqäŋuwä-pa, äwqä haŋuä iŋqä-pqe, ne ämequ-pa ämepu,
yäŋänäqŋqänäŋä tqäutpŋqänänyä.”
8 Nyämaqäuä, haŋä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetaŋgua änemakqä iquenyqe, he
näqŋqä epŋqä äneŋgi. Iŋi haŋä-iqä naqänäŋä änemetä änakittqiyqaŋgi, neyaqä
yäŋänäqŋqe aaŋqä etä, “Häŋä pmeŋquatiyä, ä täŋga tä qe päkonaŋquatiyä?” kŋuä
änemiŋqe.
9 Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tämdaŋi, haŋä-iqä ämitanä, “Ne
näwinyä äpäkonaŋqunä” indqänmiŋque. Haŋä-iqä iiŋä änemakqe, ii ne neqä
yäŋänäqŋqeŋqä mindqäŋqä, Goti ämaqä pizqä aŋgi vauqumuatqä Iqueqeŋqänä
indqänatuŋquänänji.
10 Haŋä-iqä aaŋä ququvqänaŋä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqaŋgqä-qe, Goti Han-
juwä Iqu ne aŋgumä häŋä inemäkkqe. Ga Iqu asä iiŋi, aŋgumä inemäkänä. Auä, ne
kŋui, yäŋänäqŋqä tii indqänanä äpmeŋu. ‘Goti Iqu häŋä yqänä inemäkquäniqeqä.’
11 Iŋäqe, he ne yätamäkqä nepŋqe, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqäpŋqänänji.
Iŋi Iqu ämaqä kuapänäŋä iuqä yatŋqe qätä äwiyätä, kimaŋi ne äŋguänäŋinä
inetquequänä. Iwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iiŋä inemäkqaŋgqeŋqä, qu Iqueŋi,
“äŋguiqä” tupunä.

Poli iqu, “Nyi emamniqeqä” ätukqe, quaŋgä mätquä ikqeŋqä

12 Neqä suqeŋqä kŋuä täunda iwäsäutanäŋgaŋi, yeeqä kiiŋi, tiiŋiŋqä änenyätŋqe.
Neqä suqä qokä-apäkä eeqänäŋä iuqä hiŋuä iqi ituŋque, ii suqä quaŋgi ma,
suqä jänänäŋitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tque imäkquatuŋquä näqŋqe, ämaqä
qua iutaŋi ämetqäŋuwä-paŋä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmatqä hiŋgi vqä iuta
änätapkqe. I etaŋgi, suqä iiŋä iqua, huiziuqä hiŋuä iqi imäkätanä-qe, heyaqä awä
iqi äpmenäŋgaŋi, änäänä imäkmiŋque.
13-14 Ne henyŋqä tuwaŋuä äqiyämäuqisätuŋque, ii kukŋuä hui zä mäwitaŋgi, he
a ätäupu näqŋqä mapŋqä diŋqeyi. Ga he täŋgaŋi neqä kukŋuiŋqe, näqŋqä hui ae
ämepiyä-qae, ga he iiŋqä näqŋqä yasämänä etpŋqä änyiŋgi. Iwä hiunji neqä Naqä
Jisasi Iqu aŋgu äpätqäŋgaŋi, he nenyqä yeeqä kiiŋä iqaŋgpi, ga ne henyqä-pqe asä
ii yanique.
15 He Korinä pmeqä iquenä yeeqä iiŋä qäyunä ipnuwäŋqä quuvqä eqiyätmä, heŋi
hŋquaqu emamniqä iiŋqä kŋuä ämakqe. Itaŋga iutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu heŋi,
äŋgui hŋquaqu emäkäniqe.
16 Ii tiiŋi. “Nyi Masendoniyaŋqä äumqe, he ganä emamitaŋi, ga iqisaŋi, nyi aŋgu
emetmä, hesä iqi äpmamitmqetaŋi, qua naqä Jutiya iuŋqä umniŋqe, nätmatqä qaŋä
ändma wäniŋqe yätamäkqä nyipnuwäŋqeqä” kŋuä änyikqe.
17 Nyi “iiŋä imäkmqänä” kŋuä indqäŋgqe, ii nyi kŋuä hŋquaqu-hŋquaqu
nyiyqaŋgi, tuwaŋuä qanyä iiŋinä etätmä äqäkqäta? Ä ämaqä qua iutaŋä eŋqä-paŋä
eämä, kukŋui, Auqätä, Oeyqätäŋi anä equmuäkätmä, quaŋgä etkqäta? Ii hmanji.
18 Goti Iqu Iqueqä kukŋuä eeqäpnäŋä iuŋi qänaknä itŋqä-pa, ga nyi naqä-
qakuänäŋi tiiŋä etqä. Neqä kukŋuä he etätaqä iuŋi, Auqätä, Oeyqätä anä
maequmuäkŋqä eä.
19 Ii tiiŋä etaŋgi. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä
anä equmuäkätä tqä-qu hmanji. Iqutäŋi, “Auqä” tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqe, nyiu,
Silasi ique, Timoti ique, ne kukŋui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiŋque.
20 Iŋi Goti Hanjuwä Iqu, “Imäkmqänä” ätätä kukŋuä guä ämäsäukqä eeqänäŋä
iuŋqe, Jisasi Iqu, “Nŋqä” ätätä, naqä-qakuä imäkqä Iquvi. Iiŋiŋqe, ne Iquesaŋi,
“Naqä-qakuiqä” ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueŋi, yoqä naqä äyä ävätuŋque.
21 Goti Iqu Kiqä-kiuä nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuäŋnatuŋquä diŋqä yäŋänäqŋqä
inemäkätä, Iqueqäŋqänä atäuŋuä ae änatäkqe.

22 Itaŋga ne Iqueqä etaniŋquä ämänätquetä, itaŋga nätmatqä äŋguä huizi pŋqä
mänaiyquätŋqeŋqe, kŋuä äŋguä nätapätŋqä hiqŋqä eŋqä-paŋi, Iqu Iqueqä Dŋä
Äŋguä Iqueŋi, neyaqä äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaikqe.

Poli iqu quŋi, maqänä mäwimeqä ikqeŋqä

23 Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukŋuä tätqätaŋgqeuŋqä iwäsäutŋqä tääqä ätuätmä,
naqä-qakuänä tiiŋä etmqe. “Nyi ‘Aŋgumä emamniqeqä’ etkqeuŋi, memeqä ikqe, ii
nyi he emetmä äkasuwä etqaŋgundqäŋga, äwqä haŋä heyäniqä etaŋgiyi.”
24 Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä ituŋquä-qae, nyi tiiŋi maetqä imä. “Ne
ämitqäŋunä.” Oeyä. Hiqä-hiuäŋi, quuvqä eqiyäpu, yäŋänäqŋqä ae äyä ätqäuäŋä.
Mä ne hesä wäuŋuä anä ituŋque, ii he yeeqä ipu pmetpŋqä itqäŋu.

2

1 Iŋi, “Nyi aŋgumŋi, quvaqä äwqe, täŋä iwimäkqäŋqä mäwimeqä imä” kŋuä
indqäŋgqe.
2 Iwä nyi emetmä, äwqä haŋä etapqaŋgumdqe, nyi aquvänä imqä nyimäkqe,
tqukä? Ämaqä nyi quvqä iiŋä etquamqä iquenä, he qäquenänji.
3 Nyi äpmqe, ämaqä nyi aquvänä imqä nyimäkqänäŋä iquenä, iiŋi miqä
ipnuwäŋqe manyiŋgaŋgi, kukŋui hiqä suqä quvqeŋqe, tuwaŋuä äqiyätmä,
hiŋuiqänäŋi qe ätnämäukqe. Kŋuä yäŋänäqŋqä ti indqäŋgqe. Nyi yeeqä itmä
emeqaŋgundqe, he-pqe yeeqä inä ipnuwäŋqä.
4 Nyi henyŋqä tuwaŋui äqiyätmäŋgaŋi, äwäwa kiiŋä itmä, ŋqä qeqe,
piyäŋqiyqaŋgi, kŋuä kiiŋä äqiyätmä imiŋqe. Tuwaŋuä iiŋi, nyi heyaqä äwqä imŋi,
haŋä-iqä etapmqeŋqä maqiyqä ikqe. Oee. Ii nyi henyqä aaŋä kiiŋä änyinätŋqä diŋqä,
näqŋqä mapŋqeŋqä äqäkqe.

Suqä quvqä imäkqä iqueŋi, äwqä haŋuä iwimäkqeŋqä

5 Iŋi ämaqä hesaŋä hŋqu, ämaqä hui-mända quvqä itquetä, äwqä haŋä-iqä ävätqä
sätäti, iqu haŋä-iqä iiŋi, nyi mändapqä pa yänä. Iiŋqe nyi kukŋui, haqä nändi ätqa
mäwqä ma imä. Iŋäqe heyaqä awä iqi äpmeŋqä hŋquesaŋi, eequenä äwqä haŋä-iqä
hui äyä ämakuwi.
6 Hesaŋi kuapänäŋä hŋqua aquvä äqänäpu, “Ämaqä iqu, iqueqä quvqeŋqä kimaŋi,
haŋä-iqä iiŋi ämetŋqeqä” ätäpu, ii ävätqäŋuwä-qae, qäpu tiiŋqe.
7 Iŋäqe täŋgaŋi, ämaqä iqueŋi, haŋä-iqä naqänäŋi mattqiyqä yätŋqe, he aŋgumŋi,
iquenyqä qeqä etqaŋguti, iqueqä suqä quvqeŋqä äwqä haŋuä änyäpu, iqueqä äwqä-
pqe haŋuä imäkänyuäwipŋqe.
8 He ique iiŋä iwimäkäpu, heqä iqueŋqä kuapänä eŋqä ämotquapŋqä, yäŋänäqŋqä
etqä.
9 Nyi henyqä tuwaŋuä hiŋuiqänä äqäkqä iqu, he nyaqä kukŋuä nätmatqä
eeqänäŋiŋqä etqaŋgqe, qänaknä ipŋqäpiyä, ä hŋgisanä ipŋqäpiyä-tmä, yamwiqä
emqä äqäkqe.
10 Ämaqä hŋqu suqä quvqä imäkqaŋga, he iqueqä quvqeŋqä äwqä haŋuä
hiŋgaŋgutqe, nyi-pqe iinä imäkmä. Iŋi nyi, quvqä hŋqueŋqä äwqä haŋuä
imäknmqä etaŋgutqe, he yätamäkqä emqe, Kraisi Iqueä hiŋuä iqisa imäkqe.
11 Nyi iiŋä imäkätŋqä di, ii tiiŋiŋqe. Ne Setänä iqueqä kŋuä indqäŋqetä,
suqeŋqätäŋi näqŋqä eätanitaŋi, yamwiqä äneyätä, ämänaqutäuqeŋqe,
mäneŋgqiyä.

Kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauqä wäuŋuiŋqä

12-13 Iŋi nyi Kraisi Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tmqŋqä, aŋä-himqä
Troasi iu timäuqaŋgaŋi, Naqä Iqu nyi wäuŋuä iiŋä imäkmqŋqä qäyä äutenjikqä-qe,

neqä neyämaqä Talusi iqu iqi mäpmetaŋgi äqunumi, äwäwa kuapänä itmä, ämaqä iqi pmeqä iu ävämaŋi, Talusi iqueŋqä qävqä, qua naqä Masendoniya-mändaŋqä äukqe.

14 Iŋi nyi täŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “Äŋguiqe” tiiŋiŋqä ätquä. Kraisi Iqu ne aŋgi inetmetŋqä wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkmiŋqeŋqä awä täkiquatuŋque, Goti Hanjuwä Iqu hiunji ique-ique im-imä änätma ikitŋqeŋqä ätquä. Itaŋga iutaŋi, kuämiqä andŋä tä ikeqaŋgä sisnyaŋä im-imä äweqä-paŋä iiŋi, ämaqä im-imä äpmeŋuwä iquauŋi, Kraisi Iquenyqä näqŋqä epŋqä ätuäkitqäŋu.

15-16 Ne nätmatqä jinaŋä-weqä ii eŋqä-paŋä iiŋä etaŋgu, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwä Ique änawikqe. Ga ämaqä häŋä hea ique-ique pmeqä hänaqä iqi pmetaŋguwä iquauŋi, neyaqä jinaŋä-weqä äŋguä eŋqä-pa iqu ämuänyäqe, ätumaŋi, häŋä-pmeqeuŋqä yäŋqiyä. Itaŋga qui imäkmbŋqä hänaqä iqi pmetaŋguwä iquauŋi, neyaqä jinaŋä-weqä äŋguä iqu, piyaŋä-weqä eŋqä-pa muänyqaŋga, ätumaŋi, äpäkoŋqeuŋqä wäŋqiyä. Ga wäuŋuä tnäŋä iiŋi qäyu imäkätŋqe, tqukä? 17 Ämaqä kuapänäŋi, mbqä mapŋqä Goti Iqueqä kukŋui awä ätuätqäŋuwä-pa, ne iiŋä miqä itqäŋu. Oee. Iŋäqe, Goti Iqu änandowatqaŋgi, ne Kraisi Iqutä anä ämuäŋnanä, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, Iqueqä kukŋui äma, quaŋgi matqä, naqä-qakuinä ätuäkitqäŋu.

3

Goti Iqueqä kukŋuä guä änyä-häŋä ämäsäukqä iqueqä wäuŋuiŋqä

1 Ne neqä-neuäŋqä iiŋä ätätuŋque, ii he nenyqe, “Qu quwqä yoqe haqeqä ämamänätqäŋä” kŋuä heyäniqi? He ämaqä hŋquauqä suqeŋqä näqŋqä mapŋqä diŋqe, iqua tuwaŋui, huizi hŋqu quwqä suqeŋqä äqäkqe, etapätqäŋä. Iwä ne ämaqä iiŋä iqua eŋqä-pa eanä, he neqä suqeŋqä näqŋqä mapŋqä diŋqe, ne tuwaŋuä ämaqä huiziqua nenyqä äqäkuwi, etapatuŋquäta? Ä ne, tuwaŋuä he nenyqä äqäkuwi, huiziquauŋi ämotquetuŋquäta? Iiŋi, aaŋqä eä.

2 Ämaqe, neqä wäuŋuiŋqä näqŋqä mapŋqe, hiqä-hiuä neyaqä tuwaŋuä eŋqä-paŋuenji. Itaŋga kukŋuä tuwaŋuä iu äqänäŋqe, neyaqä äwqä yäpä tämä äwi. Ga ämaqä eeqänäŋi, qu näqŋqä epu, a täuqäpŋqänänyä.

3 Iŋi ne wäuŋuä imäkätuŋquetaŋi, he Kraisi Iqu tuwaŋuä ätnäŋä iqi äqäkqä iquenji. Tuwaŋuä iiŋi, Iqu tuwaŋuä-qiyqetä äqäkqä ma, Goti Häŋä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä Dŋä Äŋguitä äqiyekqe. Mä hikä mŋä äquvasätä äqiyekqä ma, ämaqeuqä äwqä yäpä imä äqiyekqe.

4 Ne neqä wäuŋuiŋqä kukŋuä iiŋä ätquque, näqŋqä tiiŋä eanä ätqu. “Kraisi Iquesaŋi, Goti Iqu Iqueqä wäuŋui, äŋguänäŋä imäkquäŋqiyä.”

5 Ga aŋgumä, “Ne wäuŋuä hui, neqä-neuänä imäkätquŋunä” ätätanä matqä iqu. “Goti Hanjuwä Iqu, ne imäkquatuŋque inemäkquäŋqiyä,” ätätanä ätqu.

6 Ga Iqu kukŋuä hŋgaŋqä witätŋqä guä änyä-häŋä ämäsäukqä iqueqä wäuŋuä imäkqä pmetatuŋquä-pqe, Iqueqä-kiuä inä inemäkkqe. Nätmatqä änyä-häŋä iiŋä iqu, kukŋuä-suqä bukä iu äqänä äwiŋqä iuta ma, oee. Ii Dŋä Äŋguä Iquesanji. Kukŋuä-suqä bukä iu äqänä äwiŋqä iqu, ämaqä pizqä päsqänäŋä-quvi. Iŋäqe Dŋä Äŋguä Iqu, ämaqeuŋi häŋä hea ique-ique pmeqä Vqä-qu eä.

7 Kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu hikä iu äqiyätä, guä ämäsäukqä iqueqä wäuŋui, ämaqä pizqä päsqäŋqä qäyä etaŋgqä-qe, kiqä yäŋänäqŋqä motquetŋqe, ii we-huŋqetä äpkqe. Iiŋiŋqe, Mosisi iqueqä hipeŋuiuta we yäŋänäqŋqä yqänä huŋqä äquvepkqä iqueŋi, Israitqä iqua, hiŋuä qumbŋqä mäwiŋqä imiŋuwi. Ii we-huŋqä iqu qäpu eqaŋgaŋqe.

8 Kukŋuä guä Goti Hanjuwä Iqu Dŋä Äŋguä Iquesä ämäsäuekqä iqueqä wäuŋui,
asänäŋä hmanji. Iqueqä yäŋänäqŋqe, aaŋä hävemnäqŋqä witänä.
9 Kukŋuä-suqä iqueqä wäuŋui, ii ne kukŋuä äminetätä, qui inemäkqä qäyä
etaŋgqä-qe, iqu Goti Iqueqä yäŋänäqŋqä motquetŋqä-täŋä äquvepkqe. Itaŋgi,
kukŋuä änyä-häŋä iqu, kiqä wäuŋui qokä-apäkä iqua jänänäŋä epŋqä iwimäkqä
iqueqä yäŋänäqŋqä motquetŋqe, aaŋä naqänäŋi, huiziqueqe ämäwqätäuä.
10 Täŋgaŋi aaŋä hävemnäqŋqä iiŋä äwiqä iutaŋi, we-huŋqä wäuŋuä yäuä iqueqe,
kiqä yäŋänäqŋqe hma etqäuä.
11 Wäuŋuä yäuä kiqä nätmatqä iiŋi hma etŋqä iqu, hiŋuiqänäŋi Goti Iqueqä
yäŋänäqŋqetä äpkqe. Iŋäqe wäuŋuä hea ique-ique witäniqä iquenyqe, Goti Iqueqä
yäŋänäqŋqä motquetŋqe, aaŋä hävemnäqŋqä äpätqäuä.

12 Iŋi ne kukŋuä änyä-häŋä tqu yäŋänäqŋqä eä, äpakänä witäniqŋqä, neqä
kŋuä äwqe yäŋänäqŋqä ävanitaŋi, zä miqä pemänä itanä, iquenyqä ätnäŋäqi awä
ätätqäŋu.
13 Ne Mosisi iqu imiŋqä-pa, miqä itqäŋu. Iqu äpmamiŋqäŋgaŋi, Israitqä iqua,
we-huŋqä iqueä hipeŋui mändi hiqaŋgqe, hiŋuä mäquŋquä ipŋqänä, iqu yuä ktqä
äpmuätäŋgqe.
14 Iŋgata tii täŋgaŋqe, Israitqä iquauqä kŋuä iqe, hikä eŋqä-ma yäŋänäqŋqä
knätaŋgi, qu kukŋuä yäuä iuŋi a ätäupiyä-qe, kiqä qakuiŋqe, maqŋqä etqäŋuwi.
Ii tiinji. Yui quwqä kŋuä indqäŋqä iu huäqä äutmbiyä eŋqä-panji. Yuä huäqä iiŋi,
huätä ävasqiyämäuqe, Kraisi Iquesanänji.
15 Iŋi täŋgaŋqä-pqe, Israitqä iqua, Mosisi iqueä suqä yäuä iuŋi a yqänä
ätäutqäŋuwi, ii yuä iiŋi, quwqä kŋuä iqä iu huäqä yqänä äutnäŋuwi, kiqä qakuiŋqe,
mämeqä ipiyä iutanji.
16 Iŋäqe ämaqä hŋqu iqueqä hŋgisanä iqe ävquatämäutä, Naqä Ique hiqumuaŋä
vqaŋgutqe, yuä huäqä iiŋi, huätä ävasqäŋgi.
17 Naqä Iqu, ii Dŋä Äŋguä Ique. Iŋi Iqueqä Dŋä Iiŋä Iqu äkisqi äpmeŋqe,
iqiŋi nätmatqä quvqä ämaqeu a kiqätqe, änä makiqätqä yänä. 18 Iŋi neŋi,
yuä neqä hipeŋui, ktqä mänaqumätäuqä-pa eä. Naqä Iqueqä wenyä-huŋqe
nenyŋqä äpätäqetaŋi, ne hiŋuä yäqŋqä eŋqä-paŋä eanä, we-huŋqä nesaŋi,
ämaqä huiziuŋi äwiyänä. Ne we-huŋqä iqueŋi aaŋä hävemnäqŋqä ämetanita,
änakunmäkätäqetaŋi, Naqä Iqueqä wätqä eŋqä-paŋä iiŋä eanä, suqä Iqu
imäkätŋqä-pa imäkätqäŋu. Wäuŋuä iiŋi, Naqä Iqu, Dŋä Iqu eä, i imäkätqäuä.

4

Haŋä-iqetaŋi, häŋä-pmeqä meqeŋqä

1 Wäuŋuä, kukŋui awä tquatuŋquä, Goti Iqu qeqä wimäŋgaŋgi änätapkqä iqueŋi,
ne mävquatämäuqä itanä, yqänä imäkätqäŋu.
2 Ne wäuŋui, quaŋgitä miqä itanä, Goti Iqueqä kukŋui qäyä itaŋgi huiu-mända
makunmäkäwqatqä pa itqäŋu, oee. Suqä womba meqä ämaqä zä imäkätqäŋuwä
ii, ne tuwä äwiyätqäŋu. Ämaqä eeqäpnäŋi, qu ne kukŋuä naqä-qakui awä
tquauŋgquetaŋi, neyaqä suqeŋqä iwäsäupu, kŋuä tiiŋä indqämbŋqänä. “Äi, iqua
Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, wäuŋui naqä-qakuänäŋä äyä imäkätqäŋäuä.”
3 Iŋi ämaqä hui ne kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä awä ätätuŋquä iuŋiŋqe, quatiŋqä
maqŋqä etaŋgpqe, ämaqä iiŋi, qu Setänä iquesa qui näweqä imäkmbnuwäŋqä
imäknätqäŋuwä iquae.

4 Setänä, goti quaŋgä qua täu äpmeŋqä iqu, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauqä
kŋuä indqäŋqe, qŋqaŋä wiyqaŋgqetaŋi, kukŋuä äŋguä Kraisi Iqueqä we-huŋqä-
täŋi, quŋi mäpatqäyqä itaŋgi, itaŋga Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu hiwänyqä Iqueqä
ktqä naqä-qakuä Iqueŋi, hiŋuä mäquŋquä ipnä.
5 Ne kukŋuä awä ätätanäŋgaŋi, neqä-neuä haqeqä mämatnämäŋqä itanä, awä
jänänä tiiŋä äyä ätätuŋque. "Jisasi Kraisi Iqu, Naqä-queqä. Itaŋgi ne Ique wivändqä
eanä, heyaqä wäuŋuä heyqä äyä äpmeŋunä."
6 Goti, "*Hiawiqä imdaŋi we yqä äunänä*"* ätäŋqä Iqu, Iqueqä we-huŋqä iiŋi, ne
änäpatqiyqaŋga, ne Jisasi Kraisi Iqueŋi hiŋuä äqunätanä, Goti Hanjuwä Iqueä we-
huŋqeŋqätä, yoqä naqeŋqätäŋi, näqŋqä ekque.
7 Iŋi Goti Iqueqä nätmatqä aaŋä äŋguänäŋi ne iiŋä änemakqe, ii ne aaŋä ququvqä,
yäŋänäqŋqä maeqä, mbqä pätauŋuä isua qua qondä iu änyäŋuwä-paŋä, etaŋgquä
iqune änemäŋgqe. Ii ämaqeuŋi, tiiŋä motqueqäŋqe. Yäŋänäqŋqä naqänäŋä ii,
ne ämaqä-qunesa manä, Goti Hanjuwä Iquesanjqä. 8 Neŋi haŋä-iqe iŋgi-iŋgisa
änemetäqä-qe, qonjqä-aunjqä mäneyqä itŋqe. Itaŋga nätmatqä kuapänäŋi, neyaqä
kŋuä indqäŋqe, popo nakiqämätä iqaŋgqä-qe, yuuwä hämänä mänatäqä itŋqe.
9 Ämaqe quvqä inetqueqaŋguwä qäyuŋä-qe, Goti Iqu mänävquatämäuqä pa eä.
Qu qua iqi mänäŋguatqaŋguwä-qe, qui minemäkqä itqäŋä.
10 Hinjui ique-iqueŋi, ne neqä huiwiu haŋä-iqä iiŋä ämetanä, Jisasi Iqueqä
äpäkoŋqe äma ikituŋque, ii ämaqe, qu Iqueqä häŋä-pmeqä-pqe, ätnäŋä iqi hiŋuä
qumbŋqeyi.
11 Auä, ne häŋä yqänä äpmenäŋgaŋi, Jisasi Iqueqä yoqetaŋi, haŋä-iqe äpakänä
ämetanä, äpäkonanätanä itanä-qe, hmanji. Ii tiiŋä duŋqe. Ämaqe, qu hiŋuä
änaqänäpiyi, neyaqä huiwä äpäkonätŋqä qäyä hiqaŋgi, Jisasi Iqueä häŋä-pmeqe
äyä witaŋgi qumbŋqä.
12 Iŋi ne haŋä-iqä ämetuŋque, neyaqä huiwi qui inemäkätä, ä napäkmätä itäqä-qe,
iutaŋi he häŋä hea ique-ique pmepŋqä, yätamäkqä eyätqäuä.
13 Goti Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋä ätänä. "*Nyi Goti Iquenyqä quuvqä ae
eqämitaŋi, awä ätkqeqä.*"† Ne quuvqä asänäŋä-täŋä eanitaŋi, quuvqä eqiyätanä
awä ätätuŋque.
14 Ii ne näqŋqä tiiŋä eŋquä iutanji. Naqä Jisasi Ique qua buta aŋgi ävauqumuatkqä
Iqu, ne-pqe Iqutä aŋgi änävauqumuatätä, hesä, nesä, Iqueqä-kiuä täŋä iqi änätma
wäŋqiyä.
15 Nätmatqä eeqänäŋä ne iiŋä änemetŋqe, ii he yätamäkqä heyätŋqeyi. Iwä
he yätamäkqä iiŋä meqaŋguwitaŋi, Goti Iqu Iqueqä nätmatqä hiŋgi ävätŋqä ii,
qokä-apäkä kuapänäŋä iu wimeqaŋga, ga qu Iqueŋi, "äŋguiqä" aaŋä kuapänä
tquaŋguwitaŋi, Iqueqä yoqe haqeqä peyquätŋqe.

Goti Iqutä pmeqeŋqä

16 Goti Hanjuwä Iqu wäuŋuä äŋguä iiŋä imäkätqätaŋgqetaŋi, ne Iqueqä wäuŋui
mävquatämäuqä itanä, yqänä imäkätqäŋu. Neyaqä huiwi qui imäknätŋqä iqaŋgqä-
qe, neqä quuvqä qununuä tämä äpmeŋqä iqu, hea ique-iqueŋi änyä-häŋä etqäuä.
17 Tiiŋä etaŋgiyi. Ne täŋga täŋä-huŋqä tä ämetuŋque, ii wäŋqäpu eä, äpakä
mämeqä iquanä. Täŋä-huŋqä iiŋi, ii ne qäukuä yäŋiŋi äpmetanä, nätmatqä
äŋguänäŋä, haŋä-iqä ique ämäwqätäuŋqe, näweqä ämeniquä diŋqä yätamäkqä
äneyätqäuä.
18 Nätmatqä ne neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätuŋque, ii hea quäuqä mäwiqe. Itaŋga
nätmatqä neqä hiŋuitä hiŋuä mäquŋquä ituŋque, ii äpakänä witäniqe. Iutaŋi ne

* **4:6** Ipäqäkqä 1:3 † **4:13** Apqä Bukä 116:10

neqä hiŋui, nätmatqä hiŋuä äqunätuŋquä iu mäquŋquä pa itanä, nätmatqä hiŋuä mäquŋquä ituŋquä iu äqunäuŋu.

5

1 Ne näqŋqä tiiŋi, ae äyä eŋu. “Neqä huiwi, namnä aŋä ne qua täu täŋga äpmeŋquä eŋqä-paŋä iiyqä. Namnä aŋä iqu, qui imäknätqä etaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu kiqä tŋäŋqe, änyä-häŋä äŋguänäŋä hŋqu nätapäniqeqä. Huiwä iiŋä iqu, ämaqä hipaitä imäkqä manä, qäukuä haqeu qui mimäkŋqä hea ique-ique witäniqeyi.”
2 Ne aŋä täŋga ämätnäŋqä ique äpmenäŋganı, aŋä äŋguä qäukuä yäŋi ämätnäŋqä iqueŋi, gquä eŋqä-ma, mipnatuŋquä änenyätqätaŋgi kuapänä ivqänätqäŋu.
3 Ne gquä iiŋi ae ämipnatqä eŋqe, tpqäyäqä mänaqŋqä ipnä.
4 Ne namnä aŋä qua täuŋä ique yqänä äpmenäŋganı, haŋä-iqä ämetanä kuapänä ivqänätqäŋu. Ii ne äpäkonätanä tpqäyäqä eŋqä-pa mäpmeqäŋqä, huiwä änyä-häŋi, gquä änyä-häŋä eŋqä-paŋä mipŋqäŋqä änenyätqäuä. Iŋi nätmatqä hŋqu, hŋque-mända ämanyuäqäqä-pa, häŋä-pmeqä iqu, äpäkoŋqä iqueŋi i ämanyuänä.
5 Ne änyä-häŋä iiŋä hiatuŋque, Goti Iqu Kiqä-kiuä näwinyä imäkekqä iiyi. Itaŋga Iqu Dŋä Äŋguä Ique änätapkqetanı, ne näqŋqä tiiŋä eŋu. Nätmatqä äŋgui änätapäniqŋqä diŋqe, pŋqä ämänaiyätqänä.
6 Iŋi ne nätmatqä ii meqäŋqe, neyaqä äwqä di zä miqä itä, pemä kiiŋä itqäuä. “Ne namnä aŋä ique yqänä äpmeŋquäŋganı, Naqä Iqu-täŋä qäqiqiŋi mäpmeqä, kiŋänämä äpmeŋunä-qe,” näqŋqä ämetuŋque.
7 Ii neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätanä iuta ma, quuvqä eqiyätanä iuta äpmeŋu.
8 Nyi ätqäqä-pa, neyaqä äwqe pemä kiiŋä itä, huiwä iqueŋi ävämetanä, Naqä Iqutä näweqä pmeqäŋqä äneŋgi.
9 Iŋi ne huiwi äkisque tii äpmeŋque, neqä kŋuä yäŋänäqŋqänäŋi, Naqä Iqueŋi yeeqä iwimäkqeŋqä indqänätqäŋu.
10 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Ne eeqäpnä huiwä yäuä ique yqänä äpmenä, suqä äŋguä, quvqä imäkmitatquä iuta, Kraisi Iqueqä änewäsäuqä iqiŋi, neqä suqeta hŋqunä-hŋqunä iwäsäutä, kima nätapäniqe.

Kraisi Iquesanı, ne Goti Iqutä äwqä naqä-hŋqunä änyanä äpmeqäŋqä

11 Iiŋiŋqe, ne ze, Naqä Iquenyqänä itanä, Iqueqä yäpä iqi äpmenä, ämaqe quuvqä eqäpŋqä diŋqe, äwivauqumuatätuŋque. Iŋi ne suqä jänänä imäkätŋqueŋqe, Goti Iqu näqŋqä eä. Itaŋga nyi quuvqä tiiŋä eqiyäŋä. Korinä pmeqä iquenä-pqe, hiqä äwqä imŋi, näqŋqä inä eŋäuä.
12 Nyi kukŋuä tä ätqä iqueŋi, he nenyqä, “Iqua ämaqä jänänäŋäquaiqä” kŋuä indqänätpŋqä diŋqe, aŋgumŋi maetqä ma itqäŋä. Ii nyi tiiŋiŋqä änyiŋgi. He neyaqä suqä iiŋqe, yeeqenä ipu, itaŋga ämaqä huizi, nenyqä kukŋuä quvqä ätätqäŋuwä iquau kima tupnuwäŋqä änyiŋgi. Ämaqä iiŋä iqua, qu yeeqe, suqä äŋguä äwqä yäpä iŋgisaŋqä miqä, nätmatqä yäpaqäŋgisaŋiŋqänä ipu, tqä iquayi.
13 Iŋi neyaqä suqetä, kukŋuitäŋi, ämaqä qämä-qämänjqä iqua ätätqäŋuwä-paŋä etaŋgutqe, ii Goti Hanjuwä Ique yätamäkqä vatuŋquä iyi. Itaŋga neyaqä kŋui, jänänäŋä indqänätanä iuta sätäti, ii he yätamäkqä eyatuŋquä iyi.
14 Ne kŋuä tä indqänätŋque, ii Kraisi Iqu nenyqä aaŋä kiiŋä äwiŋgqä iutayi. Ii ne näqŋqe, tiiŋä eanitanji. Ämaqä hŋqu, ämaqä eeqänäŋä iuŋqä äpäkoŋgqetanı, ga qu eeqänäŋi quwqä-quwäŋqä äwiŋqe ae äpäkoŋgqä-paŋiyi.
15 Kraisi Iqu iiŋä ikqä iuŋqe, ämaqä häŋä äpmapiyä di, kŋui quwqä-quwäŋqänä indqämbu mäpmeqäŋqe. Kraisi, iqua-qäuquauŋqä äpäkonätä, qua buta aŋgi ävaukqä Iquenyqänä indqämbu pmepŋqe.

16 Iŋi täŋgata-tiŋi, ne ämaqä hŋqueqä suqe, kŋuä indqäŋqä qua täutaŋä iuta
miwäsäuqä pa itqäŋu, oee. Hiŋuiqänäŋi, neyaqä äwqe, ämaqä qua täutaŋä iuqä
äwqe yqänä änyanä, Kraisi Iqueŋi qäyä iwäsäukquä-qe, täŋgaŋi ne äwqä iiŋi, yqänä
mänyqä eŋu.
17 Ämaqä hŋqu, Kraisi Ique guä eŋqä-ma äkiuäŋqiyäŋqe, iqu ämaqä änyä-häŋä-qu
eqi. Iŋi suqä yäuä iqu hma etä, änyä-häŋä iqunäŋqä ipäqiyqi.
18 Hiŋuiqänäŋi ne Goti Iqutäŋi, himä-wiuŋqä äpmamiŋque. Iwä Kraisi Iquesaŋi,
Goti Iqu ne Iqutä, äwqä naqä-hŋqunä iŋqäŋqä inemäkätä, nätmatqä äŋguä
eeqänäŋä nyi ae ätqä i nemequätŋqe, Kiqä-kiuä inemäkkqe. Iiŋä inemäkätä, ämaqä
huizi iuŋi, Iqutä äwqä naqä-hŋqunä iŋqäŋqä wäuŋuä tque änätapkqe.
19 Kukŋui tii äyä äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqueŋi guä eŋqä-ma äkiuäŋqänätä,
ämaqä eeqänäŋi, qu himä-wiuŋqä äpmeŋuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvqeŋqä
kŋuä mindqäŋqä, Iqueqä-kiuätäŋi, äwqä naqä-hŋqunä imbu pmetpŋqä imäkkqe.
Itaŋga ne kukŋuä awi, ämaqe, iiŋä epŋqä diŋqä tquatuŋqueŋqä wäuŋui, änätapkqe.
20 Itaŋgi ne Kraisi Iqueä maŋi ämetanä, kukŋui awä äsuiyätqäŋu. Iŋi, ii Goti
Iqu Kiqä-kiuä ämaqä eeqänäŋä iuŋqä tääqä ätätŋqä-paŋiyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä
kukŋui ämaqä eeqäpnäŋä iuŋi, awä äsuiyätanä, yäŋänäqŋqä tiiŋä ätuätqäŋu. “Iyää,
he suqä hiqä-hiuä himä-wiuŋqä äpmeŋuwä iqueŋi ävquatämäupu, Goti Hanjuwä
Iqutäŋi, äwqä naqä-hŋqunä imbiyä.”
21 Ne näqŋqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäkqä-qu etaŋgqä-qe, Goti Iqu ne
yätamäkqä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänäŋi ämetä, Ique äkiqumuaseqaŋgi, Iqu
suqä quvqä imäkqä-quŋi, i ekqe. Iqu iiŋä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuäŋnanä,
Iqueqä yäŋänäqŋqetaŋi, Goti Iqueqä ämaqä jänänäŋä inemäkätŋqeyi.

6

Haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋi meqeŋqä

1 Ne Goti Iqutä wäuŋuä anä itanita, yäŋänäqŋqä tiiŋä etätqäŋu. “Iyää, Goti
Hanjuwä Iqueqä qeqä imäŋqeta, nätmatqä hiŋgi vqe, ae ämepiyäŋgaŋi, yuuwä
matäuqä, äŋguänä miqaŋgpu.”
2 Iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu tiiŋä ätkqe.

*“Nyi aŋgumä äkivauqumuatätmä äŋguä ikimäkmniŋqe, Nqä-näuä hiunji hŋqu
ae ekqeqä. Iŋi iŋga-qäŋgaŋi, Nyi saqä yatŋqe qätä huinyä äkiyätmä, kimaŋi
yätamäkqä äkiyqeqä.”**

Itaŋgi qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu aŋgumä änevauqumuatätä, äŋguä inemäkätŋqä
ekqe, ii täŋganji.
3 Ämaqe, ne wäuŋuä imäkätuŋquä tquenyqe, kukŋuä quvqä tqäŋqe, mäneŋqä eä.
Iŋi ne suqä ämaqä hŋque qui wimäkqäŋqe, mimäkqä itqäŋu.
4 Nätmatqä äsqu-äsqu nemeqaŋgqä imŋi, ne yäŋänäqŋqä ätqäutanä, qokä-apäkä
iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueä wäuŋuä imäkätuŋquä iiŋqe, neqä-neuä ämotquetqäŋu.
Iŋi haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä isua, qäyä ämetanä-qe, ne yäŋänäqŋqä ätqäutqäŋu.
5 Hŋqäqiŋi ptqä änapäsäpiyä-qe, hŋqäqiŋi guä ämänäuqumuatäpiyä-qe, ita
hŋqäqiŋi, qäuiqä änaktäupu, maŋä yäŋänäqŋqä natqaŋguwä-qe, imäkätqäŋu.
Itaŋga wäuŋui, dŋä huqä aaŋä naqänäŋä itanä-qe, heatqäŋgaŋi hiqaqä änä mäwiqä
itanä-qe, ga buayä dä äpäkonätanä-qe, imäkätqäŋu.
6 Ne suqä tiiŋä itanä imäkätqäŋu. Ne suqä ikikinyäŋinä imäkätanä, näqŋqe
äŋguänäŋä-täŋä eanä, äkasuwä maqänä matqä itanä, ämaqeuŋi äŋguänä
ämiwiyätanä, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iquesa ätqäuanä, itaŋga suqä qokä-apäkä
iuŋqe, kukŋuinä ma, aaŋä kuapänä nenyätqätaŋgqä iuta imäkätuŋque.

---

* **6:2** Asayä 49:8

7 Iŋi ne kukŋuä awi, kukŋuä naqä-qakuinä ätätanä, Goti Iqueqä wäuŋui,
Iqueqä yäŋänäqŋqä iuta imäkätuŋque. Neqä hipa ämuaŋgisatä, qunamäŋgisatäŋi,
nätmatqä mäkä-iqä eŋqä-paŋi, suqä äŋgui a äqätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä
wäuŋuiŋqe, mäkä yäŋänäqŋqä ituŋque.
8 Itaŋga ämaqä hŋqua, neyaqä yoqe haqeqä mätnämäuqaŋguwäŋga, hŋqua
mändi änakittqiyätqäŋuwi. Ita nenyqe, hŋqua quvqä tqaŋgä, hŋqua, "Äŋguä-
quayqä" ätätqäŋuwi. Itaŋga hŋqua, "Iqua kukŋuä quaŋgä tquaiqä" tqaŋguwä-qe,
neqä-neuäŋi, "Kukŋuä naqä-qakuinä tquneyi."
9 Suqä tiiŋiqu äwi. Ämaqä hŋqua, nenyqä maqŋqä etaŋguwä-qe, hŋquququa,
näqŋqä eŋä. Ne pizqä ae äpäkonanätanä itaqä-qe, häŋä yqänä äpmeŋu. Ämaqe,
pizqä napäsanä-tpu ipiyä-qe, pizqä hämänä mänapäsqä itqäŋä.
10 Ne huäqä naunätaŋgqä-qe, hiunji ique-iqueŋi yeeqänä ituŋque. Ne neqä-
neuäŋi, nätmatqä qua täutaŋi maeqä quvqä äpmenä-qe, ämaqä kuapänäŋi,
qu nätmatqä naqä-qakuänäŋi, kuapänäŋä-täŋä pmetpŋqä iwimäkätuŋque. Ne
nätmatqä qua täutaŋi, maeqänäŋä äpmenä-qe, nätmatqä naqä-qakuiŋi, eeqäpnäŋä-
täŋä äpmeŋu.
11 Korinä pmeqä iquenä, neqä äwqe, he hämänänä etapanä iutaŋi, kukŋui zä
maeqä ätnäŋäqinyä äyä etätuŋque.
12 Neyaqä äwqe henyŋqä eŋqä iuŋi, mändi makittqiyqä etaŋgqu-qe, he hiqe
nenyqä eŋqä iuŋi, mändi äkittqänäŋä.
13 Iŋi, kaniqu iqueqä ymeqä du tquä-pa, tiiŋä etmqe. "Neyaqä äwqe, he hämänänä
etapätuŋquä iuŋi, heyaqä-pqe neŋi, inä nätapqäpŋqe."

Ne Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä aŋä ämätnäŋu

14 Qätä nyipu! Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ii qu quwqä hŋquanjqae, he iquatä
ikämaŋqä miqä pambu. Iŋi äänä etaŋgikä? Suqä jänänäŋä iqutä, ä quvqä iqutäŋi,
qäquaqu wäuŋui naqä-huinyä inyi? Ä we-huŋqä iqutä, hiawiqä iqutäŋi, qäquaqu
ämuäŋinyinyä pmanyi?
15 Ä Kraisi Iqu, Setänä iqutäŋi äwqä naqä-hŋqunä änyinyä pmanyi? Ä quuvqä
heqiyqä hŋqutä, quuvqä maeqiyqä hŋqutäŋi, kŋuä indqäŋqe asänäŋi mesinyi?
16 Ä, Goti Hanjuwä Iqueqä aŋitä, goti quaŋgä iquauqä aŋitäŋi, naqä-hŋqunä
mätnäsinyi? Aaŋä aaŋqänäŋi! Ii tiiŋä etaŋgiyi. Ne Goti Häŋä Hea Ique-ique Pmeqä
Iquenyqä hiqäva-imäkqä aŋä ämätnäŋu. Iqueqä-kiuä iiŋqe, tiiŋä ätäqiyätä ekqe.

"Nyi quvaqä awä iqi äpakänä äpmamä, qaŋä uwqämqänä. Nyi quvaqä Goti etaŋgundi, itaŋga qu Ŋqä ämaqä hiätpŋqänänyä."†

17 Iiŋä etaŋgi, Naqä Iqu tiiŋä-pqä ätkqe. *"He quuvqä maeqiyqä iquau ävämepu, heqä kiui ätqäupu, nätmatqä kiyä mätqä iuŋi, mitmaqäyqä pa iqaŋgpqe,*‡ *Nyi yeeqä itmä etmamqänä."*§

18 Iiŋä etaŋgi, *"Naqä Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqu tiiŋä ätätqänä. 'Nyi heqä Heniqunä etaŋgundi, he Ŋqä ymeqä etpŋqänänyä.' "**

7

1 Nyämaqä, nyi kiiŋä änyinätŋqä iquenä, Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä iiŋi, nenyqä
guä ae ämäsäuekqä iqua ämetanitaŋi, quvqä neqä huiwä iquesä quuvqä iquesä
yuuwä ätäutuŋque, bi tnämäuatuŋque. Iutaŋi Iqueŋqä zä neŋgaŋguti, Iqueŋi neqä
Naqä eŋqä-pa äqunätanä, suqä ikikinyäŋinä imäkquatuŋquänänji.

Korinä äpmeqä iqua kŋuä äkunmäkŋgaŋguwiŋqä, Poli iqu aquvänä ikqeŋqä

---

† **6:16** Hiqäva-imäkqä 26:11-12; Esekiyäli 37:27 ‡ **6:17** Asayä 52:11 § **6:17** Esekiyäli 20:34,41 * **6:18** 2 Samueli 7:8,14

2 Heyaqä nenyqä eŋqe, kiiŋä witätŋqe. Ne ämaqä hŋqueŋi, quvqä miwitqueqä itanä, ä hŋqueŋi, qui miwimäkqä itanä, itaŋga hŋqueŋi iqueqä nätmatqä eeqänäŋi, mämotauqä ituŋque.
3 Nyi kukŋuä tqua, henyqä mämamäuqä iqä. Oee. Mä nyi tiiŋi ae äyä etqe. “Neyaqä äwqe, eeqänäŋi he etapäŋunä. Iŋi, ne hesä anä päkonaŋquatiyä, häŋä anä pmeŋquatiyä? Qäyä eä, ne hesä anä pmetuŋquä äneŋgiyä.”
4 He suqä qäyunä imäkätqäŋuwiŋqe, äwqä hŋquaqu miŋqä itmä, hiqä suqä äŋguiŋqe, nyi awä ätuätqäŋä. Ga hesaŋi, nyi ŋqä äwqä tämŋi, aaŋä haŋuänäŋä änymitaŋi, haŋä-iqä qäyä änemeqaŋgqä-qe, yeeqä hävemnäqŋqä änyinätqäuä.
5 Ne Masendoniya iu ätimäutanäŋganŋi, hapä äŋguänäŋi mäpmeqäŋga, haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä änemamiŋqe. Itaŋga ämaqä-pqe qu nesä kukŋuä mäkäŋqä iqaŋguwitaŋi, yäuŋuä itanä, neyaqä äwqe yäŋänäqŋqä mäeqä itä, zä imiŋqe.
6 Iŋi qänakŋi, Goti, ämaqä äwqä haŋä mitqätaŋguwä iquauqä äwqe Haŋuä Iwimäkqä Iqu, Talusi iqueŋi nenyqä dowatqaŋgqetaŋi, neyaqä äwqe, haŋuä äneŋgqe.
7 Goti Hanjuwä Iqu neyaqä äwqä haŋui, Iqu nätmatqä iiŋä imäkqaŋgqä iquesanä ma, heqä suqä äŋguä, Talusi iqu änyä ti emeqaŋga, he iqueqä äwqe, haŋuä iwimäkkuwä iutayi. Iqu awä tiiŋä-pqe änatkqe. “Ämaqä näŋiŋi, qu Poli iquki, saqä hipeŋui hiŋuä kqämbŋqä ipu, huäqä-huŋqä kiiŋä ämepu, itaŋga qäyqä-qäuquenä äwqä naqä huŋqunä iŋqä pmapŋqä diŋqe, kiiŋä äwinyätqänä.” Awä iiŋä dqaŋgqetaŋi, nyaqä yeeqä iŋqe, aaŋä hävemnäqŋqä inyimäkkqe.
8 Nyaqä tuwaŋui,* he huäqä-huŋqä mapŋqä äqäkqä qäyunä-qe, nyi ŋqä-näuäŋi, iiŋä ikqeŋqä äwqä haŋä-iqä mämeqä iqä. Naqä-qakui, nyaqä tuwaŋui, womba ämepu huäqä-huŋqä etapqaŋgqäŋganŋi, he iiŋi äpakänä mämeqä, wäŋqäpu qäyä meqaŋguwä-qe, nyi haŋä-iqe, iŋganä ämakqe.
9 Iŋäqe täŋganŋi nyi aquvänä itqäŋä. Nyaqä aquvänä iqä iiŋi, hiqä huäqä-huŋqä ämakuwä iuta ma, iuta kŋuä äkunmäknäpu, suqä quyqe huätä ätnämäukuwä iutayi. He huäqä-huŋqä iiŋä mapŋqe, ne ma, Goti Hanjuwä Iqu emäkkqe. Mä neyaqä kukŋuä iqu, he qui memäkqä äyä ikqe.
10 Goti Hanjuwä Iqu, ämaqe, womba ämepu huäqä-huŋqä mapŋqä imäkqe, ii, kŋuä äkunmäknäpu, suqä quyqe vquatämäupu, qui mimäkŋqä aŋgumä änyä-häŋä epŋqä iuŋqä imäkänä. Iŋäqe huäqä-huŋqä ämaqä qua täutaŋi ämetqäŋuwi, ii äkunmäkŋqäŋqä ma, äpäkoŋqä duŋqeyi.
11 Huäqä-huŋqä Goti Iquesa iiŋä ämakuwä iutaŋi, suqä äŋguä huitaŋä-huitaŋä tiiŋä emetŋqä iqäqä täuŋqe, kŋuä indqämbu. Nyi suqä quvqä heqä awä iqi witaŋgqeŋqä äqäkqäŋganŋi, he yäuŋuä ipu, quvqä imäkqä iqueŋqä äkasuwä ätäpu,† hiqä-hiuä quvqä mimäkqä ikuwiŋqä ämotquapŋqä yäŋä äqäŋguwi. Ga ‘Ne quami äänä pmeniqutiyä’ tpu ipu, suqä qäyunä imäkqäŋqä eŋganŋgi, suqä quvqä imäkqä ique, jänä iwimäkqäŋqä itqäŋä. Suqä eeqänäŋä iiŋä imäkätqäŋuwi, ii suqä quvqä nyi äqäkqä iuŋi, he quvqä maeqä epiyiŋqä ämotqueŋä.
12 Nyi tuwaŋuä i äqäkqe, ii nyi ämaqä suqä quvqä ikutäkqä iquenyqätä, haŋä-iqä ämakqä iquenyqätä, kŋuä indqänätmä maqiyqä ikqe. Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, heqä nenyŋqä eŋqe, naqänäŋä etaŋgi, hiqä-hiuäŋi näqŋqä epŋqä äqäkqe.
13 Iŋi täŋganŋi, heyaqä suqä äŋguä iutaŋi, neyaqä äwqe, haŋuä änenyätqäuä.
He iiŋä inemäkqaŋguwitanä ma, Talusi iqu yeeqä itäqetaŋi, ne-pqe yeeqä aaŋä naqänaŋä yatuŋquä inemäkätqätaŋgqä iutayi. Talusi iqu, he änyä ti emeqaŋga, he ique yeeqä ävätmepu, äwqä haŋuä iwimäkkuwä iutaŋi, yeeqä kiiŋä itqäuä.
14 Qäŋganäŋi, nyi Talusi iqueŋi, heyaqä suqä äŋguiŋqä awä ätukqetaŋi, he womba mändapqä ikuwi. Ne he kukŋuä etkque, hŋqu quaŋgä ma, eeqänä naqä-qakuinänji.

* **7:8** 2 Korinä 2:3-4 † **7:11** 2 Korinä 2:5-6

Itaŋga asä iiŋi, ne hiyaqä suqä iiŋiŋqä, yoqä haqeu ämaetnämäukquä iŋqä-pqe, Talusi iqu, kukŋuä iiŋä-pqe, quaŋgä hma etaŋgi äquŋgqe.
15 Talusi iqu henyŋqä quvepqaŋgaŋi, he iquenyqä zä ipu, yäuŋuä-yäuŋuä ipiyä-qe, ique yeeqätä itmepu, iqueqä kukŋui qätä äwikuwi. Iqu iiŋqä kŋuä indqänätä, iqueqä henyqä äwiŋqe, yändi-yändi äpeyätqäuä.
16 Iŋi nyi ŋqä kŋuä indqäŋqä tämŋi, he suqä jänänäŋinä imäkqa uwqäpŋqä diŋqä yäŋänäqŋqä ämetmä, aquvänä eŋä.

8

Ämaqä äwa iqaŋguwä iquau, yätamäkqä iqeŋqä

1 Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Masendoniya im-imä aquvä äqänätqäŋuwä iu, suqä Iqueqä qeqä imäŋqeta hiŋgi ävqeŋqe, he näqŋqä epŋqänä awä etatuŋque.
2 Ii tiinji. Haŋä-iqä naqänäŋi iquau äwimetä, yamwiqe, qui wimäkmätä qäyä iqaŋgqä-qe, iqua aquvänä kiiŋä itqäŋä. Qu mbqetä, nätmatqä huizitä maeqä, aaŋqänäŋä pmetaŋguwäŋgayi. Iŋäqe Goti Iqu iwimäkqaŋgqetaŋi, ämaqä huizi du yätamäkqä wipŋqä diŋqe, mbqä aquvä kuapänä äqäkuwi.
3 Qu suqä iiŋi, ämaqä hŋqu mätquaŋgi, quwqä äwiŋqä iutanä, quwqä-quwä äwa qäyä iqaŋgä, hävemnäqŋqänäŋä äwikuwi.
4 Qu ämaqä quuvqä heqiyqä huizi iquatä wäuŋuä anä ipu, Goti Iqueqä ämaqä qua Jutiya iu äpmeŋuwä iquau yätamäkqä vqä iiŋqe, kukŋuä yäŋänäqŋqä änatmiŋuwi.
5 Ne, ‘Qu nätmatqä iiŋi mävqä ipŋqäuä’ kŋuä neyätaŋgqä iuŋi, ämäwqätäpiyäŋga, tiiŋä äwikuwi. Goti Hanjuwä Iqueä äwiŋqe ämapiyä iutaŋi, quwqä-quwä Naqä Iqueganä äwimbiyitaŋi, huizi ne änätapŋguwi.
6 Qeqä imäŋqeta, hiŋgi vqä wäuŋuä iiŋä iqueŋi, Talusi iqu-ganä ipäqäkqä-qae, ne iqu yämäkandumä yätŋqä yäŋä äwqänätanä ätätqäŋu.
7 He wäuŋuä eeqänäŋä imäkäpiyä iuŋi, häukuä kuapänä wiqä-täŋä tiiŋä äyä imäkätqäŋä. He Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, kukŋuä awä ätäpu, näqŋqä-täŋä epu, Iqueä wäuŋuä imäkqäŋqe enyqä miqä ipu, itaŋga suqä ämaqeŋqä äwiŋqä he nesa ämequwi, imäkätqäŋä. Wäuŋuä ii imäkätqäŋuwä-pa, ga huiziqu, qeqä imäŋqeta mbqä hiŋgi vqä di, häukuä wiqä-täŋä pmetpŋqä yäŋä qäŋgaŋgpu.
8 Nyi kukŋuä tä etqe. “He ämaqeu nätmatqä isua wipŋqeŋqä qäyä maeŋgaŋgutqe, vaŋgpiyä-qe,” maetqä iqä. Mä nyi suqä Masendoniya pmeqä iuqä, ämaqä huiziuŋqä äwinyätä yätamäkqä vqä ique, äyä imäkqaŋgä äqunätmä, ga ‘he-pqe, naqä-qakuä inä imäkpŋqäpiyä’ tmä etqä.
9 Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä suqä qeqä imäŋqeta hiŋgi vqeŋqe, he näqŋqä ae äyä eŋä. Iqu nätmatqä kuapänäŋä-täŋä eäqä-qe, he yätamäkqä eyätä, nätmatqä kuapänäŋä-täŋä pmetpŋqä emäkätŋqe, Iqu Maeqä-qu ekqe.
10 Quväukuä ae äpäukqä iqueŋi, hiqä eŋqetaŋi, mbqä aquvä qäyqäŋqe, he-ganä ikutäukuwi. Iŋi he täŋga tiiŋä imäkpŋqe, ‘qäyuvqä’ kŋuä änyiyqi.
11 Hiqä wäuŋuä ipäqäkuwä-paŋi, täŋgaŋi qäpu imäkpŋqe. Iŋi heqä äwipŋqä ipäqäkuwä ii eŋqä-pa, qäpu imäkmäupŋqä-pqe, asä iiŋä imäkpŋqe. Iiŋiŋqe, mbqä änä-änä ämeŋuwi, äwipŋqänänji.
12 Iŋi ämaqä hŋqu iqueqä nätmatqe ävqŋqä wiŋgaŋgutqe, Goti Iqu, ämaqä iqu ämeŋqä iutaŋiŋqä aquvänä yänä. Ä nätmatqä iqu mämeqä eŋqä iiŋqe, Goti Iqu miwäsäuqä yänä.
13 He qokä-apäkä huizi du yätamäkqä vqaŋguwäŋga, qu äŋguä pmeqaŋgpi, he haŋä-iqä meqäpŋqä matqä iqä. Oee. Ne ämaqä huizitäŋi, asänäŋä pmetatuŋquä ätqä.

14 Hea täŋganı, he nätmatqä kuapänäŋä-täŋä equwä-qae, äwa itqäŋuwä iu,
yätamäkqä vqäpŋqe. Ga he äwa iqaŋguwäŋganı, qu nätmatqä-täŋä epunjqae,
yätamäkqä epnä. Ga he yätamäkqä iiŋä änyäpunjqae, äwa miqä asänäŋä pmetpnä.
15 Suqä iiŋä imäkqäŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä iu ätäŋqe, tiiŋä ätä.
*"Ämaqä ymisaŋä aquvä kuapänä ämaqiyätqä iqu, äpakänä witätŋqä mämaqiyqä
yäŋqiyä. Itaŋga wäŋqänäŋäpu ämaqiyätqä iqu, äwa miqä yäŋqiyä."**

Poli iqu, Talusi iquesä, huizi iquaquisä, Korinä iuŋqä dowatätŋqä ikqeŋqä

16 Nyi Goti Hanjuwä Iqueŋı, "Aŋguiqä" ätquä. Nyi he yätamäkqä hemqä
änyinätŋqä-paŋı, Goti Iqu, Talusi iqueqä äwiŋqeuŋı, asänä witŋqä iwimäkkqe.
17 Iŋı, Ne iqueŋı, "Si quŋqä utŋqeqä" ätuätanä yatŋqä vquauŋgquetanä ma, iqu
henyŋqä yätamäkqäŋqä kuapänä äwinyätä, iqueqä äwiŋqä iuta, äneväma pätŋqä
itqäuä. Iiŋqe, nyi Goti Hanjuwä Iqueŋı, "Aŋguiqä" ätquä.
18 Iqutä anäŋı, neqä neyämaqä hŋque dowatatuŋquä itqäŋu. Iqueŋı, qokä-
apäkä Jisasi Iqueqä yoqä du aquvä im-imä äqänätqäŋuwä eeqänäŋä iqua, iqu
kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋı awä tuäkiqaŋgi äqumbiyi, iqueqä yoqe haqeqä
ämatnämäutqäŋuwi.
19 Tii-pqä inänji. Iqu nesä qaŋä anä ikitanä, mbqä ämaqe, suqä hiŋgi vqeta, Jutiya
pmeqä iquauŋqä tnämäuqaŋguwi, aquvä ämaqiyätanä ämiquatuŋquänä, iqua ique
atäuŋuä ikuwi. Ne wäuŋuä iiŋı, Naqä Iqu Kiqä-kiuä yoqä naqä metŋqä iiŋqätä,
itaŋga ämaqeu yätamäkqä äŋguä vqä iuŋqä, neqä äneŋqe ämotquetuŋquä iiŋqätä,
imäkätuŋque.
20 Ämaqä hŋqu, mbqä kuapä iiŋä tnämäuqaŋguwi ämiqaŋgquä iiŋqe, kukŋuä
quvqä matqä iqä diŋqe, ne neqä neyämaqä ique anä dowatatuŋquä itqäŋu.
21 Ne suqä äŋguinä imäkqäŋqe, Naqä Iqueqä hiŋuä iqiŋinäŋqä ma, ämaqeuqä
hiŋuä iqi-pqe, inä imäkqäŋqä änenyätqäuä.
22 Iquaqutä anä upuŋqä diŋqe, ne ämaqä hŋque-pqä inä dowatatuŋquä itqäŋu.
Ämaqä iqueŋı hiunji kuapänäŋäŋganı, ne yamwiqä ävätanä wäuŋuä huitaŋä-
huitaŋä vqaŋgque, yäŋä äqänätä qäyunä imäkqä iquvi. He iqueä hiŋuä iqiŋı,
suqä äŋguänäŋinä imäkqäpŋqeŋqe, näqŋqä ae eä, ga iutaŋı iquaquiyqä wäuŋuä
yätamäkqä vquätŋqä diŋqe, kiiŋä äwinyä.
23 Iŋı, Talusi iqu, nyitä anä ita, he yätamäkqä heyqueaŋqä iŋqä wäuŋui,
imäkätqäŋueä ique. Itaŋga neqä neyämaqä iquaqu, Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeŋqä
aquväqŋqä iquauqä kukŋuä ämapqä enyä, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä inä
ämatnämäutqäŋiyi.
24 He ämaqä iquauŋı, suqä äŋguinä iwitqueqaŋguwitaŋı, ämaqä Jisasi Iqueqä
yoqeŋqä aquväqŋqä iuŋı, nätmatqä tquaquiŋqä näqŋqä mapŋqe. Ii, hiqä suqä naqä-
qakuänäŋä ämaqeuŋqä äwiŋqä iquesä, itaŋga ne henyŋqä aaŋä yeeqä kiiŋä itanä
ätätuŋquä iuŋı, hiŋginä matqä itqäŋu.

9

Suqä quuvqä heqiyqä äwa itqäŋuwä iquau qäyunä vqeŋqä

1 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, qua Jutiya iu äpmeŋuwä iquau yätamäkqä i
vqäŋqe, heqä äwqe etikatmäkqaŋgqä-qae, nyi iiŋqe tuwaŋuä hämäusqä maqäyqä
imä.
2 Henyqä iiŋä näqŋqä ae ämamitaŋı, heyaqä yoqe, Masendoniya pmeqä iuqä hiŋuä
iqisaŋı, haqeu ämamäutmä, tii ätumiŋqe. "Quväukuä ae äpäukqä iquesa tiiŋı,
qua naqä Äkaiya pmeqä hŋqua* imäkpŋqä iiŋqe, ipämämbu tii äpmeŋäuä." Nyi

* **8:15** Aŋgumä Itmakqä 16:18 * **9:2** Korinä, ii qua naqä Äkaiya iqueqä aŋä-himqä naqä kiŋganäŋä iquvi.

iiŋä tquaŋgqeŋqä qätä änyipiyi, Masendoniya pmeqä kuapänäŋä hŋqua, iquauqä quuvqe äwivauqaŋgi, nätmatqä hui inä vqäŋqä äwiŋgqeqä.
3 Itaŋgi ne heyaqä yoqe haqeqä ämamäutanä ätätuŋque, kukŋuä hiŋgi teqäŋqä manyiŋgaŋgi, nyi henyqä ätuätŋqä-pa, he näwinyä ipämämbu pmapŋqe, neqä neyämaqä iquauŋi dowatmqä itqäŋä.
4 Ga nyitä, Masendoniya pmeqä hŋquatä, äquvepätanä, he nätmatqä wipŋqe, näwinyä mäpmeqä etaŋgä eqänatque, iŋgaŋi ne, neqä kukŋuä ätuätuŋquä iiŋqä womba meqaŋgua, he-pqe inä meqäŋqä ätqä.
5 Itaŋgi neyämaqä iqua, hiŋuiqä ppŋqä kŋuä ämakqe. Iwä iqua emepu, nätmatqä äŋguä iwimäkqäŋqä, he ätnämäupŋqä ae ätukuwä-pa, qäyunänä ipŋqä yätamäkqä epnuwäŋqe. Itaŋi, ne iŋga timanä. Iutaŋi he kukŋuä yäŋänäqŋqä duta mävqä, äwqä yeeqetä vqaŋgä hiŋuä eqäŋguanä.
6 Kŋuä indqämbu! Ämaqä ymisaŋä vowi, wäŋqäpu äqutätŋqä iqu, kiqä häukuä näŋqe, wäŋqänäŋäpu menä. Iŋäqe ämaqä ymisaŋä vowi, hävemnäqŋqänäŋä äqutätŋqä iqu, kiqä häukuä näŋqe, aaŋä kuapänäŋänä mequänä.
7 Iiŋiŋqe, he hŋqunä-hŋqunä nätmatqä wipŋqe, heqä qeqä-quuvqä imda äŋguänä indqämbiyäŋga wipŋqe. Ämaqä hŋqu, kuku äunätä vqäŋqä, itaŋga “Hŋqu ‘iiŋä-iiŋä iyä’ dätqätaŋgi ävqänä” tqäŋqe, ii quvqe. Ämaqä nätmatqä vqäŋqe, aquvänä itä ävqä iquenyqe, Goti Iqu kuapänä winyänä. 8 Itaŋga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta hiŋgi ävätŋqä iutaŋi, Iqu hävemnäqŋqä etapquänä. Iiŋiŋqe, hiqä äpmaka upŋqä iuŋi, he nätmatqä aaŋä qäyunäŋä-täŋä äpmepu, wäuŋuä äŋguä eeqänäŋä imäkqa uwqäpŋqä iuŋqe, nätmatqä eeqänäŋi ämeqäpnä.
9 Suqä iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi tii ätä. *“Iqu, ämaqä nätmatqä maeqä iquauŋi, iqueqä nätmatqe hiŋgi ävqäwätŋqe. Iqueqä suqä jänänäŋä iiŋi, hea ique-ique äpakänä witäniqe.”*†
10 Itaŋga Goti Iqu, ymisaŋä piiki vowä mäuqäŋqä ävätä, ymisaŋä bŋqeŋqä Vqä-qu eä, ga he äwa miqäŋqä, aaŋä qäyunäŋä-täŋä epu, hiqä suqä ämaqä huiziu yätamäkqä vqäŋqe, aaŋä naqänäŋä, piikä iqueqä häukuä eŋqä-pa, wiquätŋqä etapquänä.
11 Iqu äwa miqäŋqä etapätqätaŋgqetaŋi, ga he-pqe Jutiya pmeqä iquauŋi, kuapänä vqäpŋqe. Iŋi ne mbqe äma vqaŋgquetaŋi, Jutiya pmeqä iqua, he nätmatqä äŋguä ii vqaŋguwiŋqe, Goti Iqueŋi, “äŋguiqä” tupunä.
12 He suqä yätamäkqä iqä ique, imäkquwä iutaŋi, Goti Iqueqä qokä-apäkä huizi iqua, qu äwa miqä pmetpŋqä yätamäkqä vqäŋqä inä hmanji. Ii, ämaqä iiŋä iqua, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “Äŋguiqe” aaŋä naqänäŋä tquäpŋqä inänji.
13 Heqä wäuŋuä yätamäkqä vqäŋqä iqu, ii hiqä suqä äŋguänäŋi ätnäŋä iqi maeqaŋgqetaŋi, qu henyqe, “Qu Kraisi Iqueä kukŋuä äŋguiŋqe, awä-tqäŋqä iŋqänä manä, qänaknä inä iqä iquaiqä” tpnä. Itaŋga he qutä, ämaqä eeqänäŋä huizi iutä, nätmatqä yätamäkqä aaŋä kuapanäŋä ävätqäŋuwä iuŋqe, qu näqŋqä metpnä. Hiqä suqä iquaquiŋqä kŋuä indqämbiyitaŋi, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupnä.
14 Itaŋga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqä iuta hiŋgi vqä iuŋi, he hävemnäqŋqä etapqeŋqä näqŋqä epiyitaŋi, henyqä kuapänä äwinyätä, Iqu he äŋguä emäkquätŋqä diŋqe, yatŋqä vqäpnä.
15 Iqu nätmatqä äŋguä iiŋi, aaŋä hävemnäqŋqä hiŋgi qanyä änätapätŋqä iiŋqe, ne a änä matäuqä yanä. Iiŋqe, Iqueŋi “äŋguiqä” tquatuŋquänänji.

10

Poli iqu, iqueqä wäuŋuiŋqätä, yoqä naqeŋqätä, ätkqeŋqä

† **9:9** Apqä Bukä 112:9

1 Korinä pmeqä iquenä, nyi Poli iqunä, suqä Kraisi Iqueqä du qänaknä itmä,
nyaqä kukŋuä etmqe, qätä äŋguä änyiyäpu, äŋguänä iwäsäupŋqeŋqä yatŋqä
eyqä. Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äkittqänätä, ämaqeuŋi qe-qeiqi itquamiŋqe. Iiŋä
iqä qäyä etaŋgi, ämaqä hŋqua nyiŋi, tiiŋä änyinyuändätqäŋuwi. “Poli iqu, nesä
anä äpmeqäŋgaŋi, pemä miqä, kukŋuä qeiqinyä tqueqä. Ä kiŋämä äpmeqäŋgaŋi,
kukŋui yäŋänäqŋqänä natqueqä.”
2 Itaŋgi nyi yatŋqä eyätmä tiiŋä etmqe. Nyi äquvepätmä hesä anä äpmamäŋgaŋi,
kukŋuä täqŋqänäŋi etmniŋqeŋqä manyiŋgaŋgi, he äŋguänä mimbu. Iŋäqe
ämaqä nenyqe, “Iqua Goti Iqueqä suqeu qänaknä miqä, qua täutaŋä iquauqä
iunä, iqä-quaiqä” ätätqäŋuwä iquauŋi, nyi kukŋuä täqŋqänäŋi tumniqeqä, kŋuä
indqänätqäŋä.
3 Naqä-qakui, ne qua täu äpmeŋquä iquneyi. Iŋäqe ne mäki, ämaqä qua täutaŋä
iqua itqäŋuwä-paŋi, miqä ma itqäŋu.
4 Nätmatqä ne mäkäŋqä ämeŋque, qua täutaŋä hmanji. Ii Goti Iqueqä mäkä-
iqä yäŋänäqŋqä-täŋä, neyaqä mäkä-huŋqä iquauqä aŋä wäkiqä iu äktäutanä,
äqiyäpnasqiyqäŋqä iiyi. 5 Itaŋga ämaqe, quwqä kŋuä indqäŋqeu kukŋuä quaŋgi
äma äpeyäpu, huizi iqua, Goti Iquenyqä näqŋqä mapŋqä iuŋi, qŋqaŋä äyqaŋguwä
iquauŋi, mändi äkittqiyätqäŋu. Itaŋga ämaqeuqä kŋuä indqäŋqä quvqä di, guä
äkiqiyetanä, iquauqä kŋui, kiŋänämä mäwiqä, Kraisi Iqu-täŋä qäqiqi äwitä Ique
qänaki wivändqäpŋqä imäkätqäŋu.
6 Ga hiunji he, Jisasi Iqueŋi hämänänä qänaknä vqaŋgpqäŋgaŋi, huizi ii miqä
iqaŋguwä iquauŋi, haŋä-iqä kima vatuŋque, ne täŋgaŋi näwinyä imäknanä
äpmeŋu.
7 He nätmatqä ätimäutqätaŋgi hiŋuä äqunäpiyä iuŋi, yäpäŋgisa ma, haqäŋgisanä
äŋguä iwäsäutuŋque. Iŋi hesaŋä hŋqu, “Kraisi Iqueqä ämaqä naqä-qakui,
nyinänjqä” kŋuä indqänätqe, iqu, nenyŋqä-pqe tiiŋä indqänätŋqe. “Poli iqutä,
huiziquatäŋi, nyi Kraisi Iqueqä-qunä äpmeŋqä-paŋi, eequne asänäŋä äpmeŋunä.”
8 Naqä Iqu ne yoqä-täŋä hiatuŋquä inemäkkqe, ii he qui emäkqäŋqä ma,
yätamäkqä heyqŋqä iiyi. I etaŋgi, nyi neqä wäuŋuä ituŋquä täuŋqä aquvänä itmä,
neqä yoqä haqeqä inä mamämqe, womba miqä ymä.
9 Iŋäqe he nyinyqä kŋuä tiiŋä indqämbŋqä diŋqe, manyiŋqä yasämänä iqi. “Iqu
tuwaŋuä äqäyqe, ne zä nemäkätŋqä äqäyqiyä.” Oee.
10 Ämaqä hŋqua tii ätätqäŋuwi. “Poli iqueqä tuwaŋuä iuŋi, kukŋuä yäŋänäqŋqä,
haŋä-iqä-täŋä ätätä qäyqä-queqä. Iŋäqe iqu iqueqä-kiuä, nesä anä äpmeqäŋgaŋi,
haŋuä äwitä, kukŋuä hiŋgiŋqä eŋqä-pa tquäŋqiyä.”
11 Ämaqä iiŋä ätätqäŋuwä iqua, nenyŋqä näqŋqä tii mapŋqäuä. Suqä ne hesä
mäpmeqä eanäŋga, tuwaŋuä iutanä ämetquetquä ii, anä äpmenäŋgaŋi, asiqu
metquenä.
12 Neqä-neuäŋi, ne ämaqä quwqä yoqä haqeu ämamänätqäŋuwä iquatä, anä
mäqäqasäuqä itanä, “Neqä suqä imäkqe, asänäŋiqä” matŋqä pa yanä. Iqua quwqä
suqeŋqä iwäsäupiyäŋgaŋi, naqä-qakuä iutanä miqä, quwqä kŋuä iutanä iwäsäuqä
iquayi. Ämaqä suqä iiŋä imäkätqäŋuwä iqua, kŋuä äŋgui maeqä iquayi.
13 Iŋäqe ne neqä yoqä haqeqä ämamänätanäŋgaŋi, ne wäuŋui, yäpaqäŋgisaŋi
miqä, wäuŋuä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ätäutä, änätapkqä ique imäkätuŋquä
iuŋqänä iwäsäutanä, ämamänätqäŋu. Itaŋga Iqu ne wäuŋuä imäkätqutquatuŋquä
änätapkqe, he Korinä pmeqä iquenä yäpä iŋgisayi.
14 Ne-ganä Korinä pmeqä iquenä emetanä, Kraisi Iquenyqä kukŋuä äŋgui, äma
äpkquetaŋi, ga ne he täŋga ämeyätanäŋgaŋi, neqä hiqŋqä Goti Iqu änätapkqä iuŋi
ävausätanä, haqä nändi mäwqä itqäŋu.

15 Wäuŋuä ämaqä huiziquauqä imäkmitpqä iuŋqe, ne neqä hiqŋqä iuŋi
mämäwqätäuqä itanä, yoqä haqeuŋi mämamäuŋqä pa ituŋque. Heyaqä quuvqä
heqiyqä di yäŋänäqŋqä timäutqäŋgaŋi, Goti Iqu wäuŋuä neqä änätapkqe, hiyaqä
awä iqiŋi naqänäŋä timäuquätŋqe, kŋuä yäŋänäqŋqä ämeŋu.
16 Itaŋga iutaŋi, ne kukŋuä äŋguä tä, qua naqä hiyaqä tuwä iŋgisa äwiŋuwä iuŋqä
äma uwqäŋqe, kŋuä inä ämeŋu. Ga ne iiŋä imäkätanäŋgaŋi, neqä yoqä haqeuŋi,
wäuŋui ämaqä huiziqua ae imäkkuwä iuŋqe, mämamäuŋqä yanä.
17 Yoqä haqeqä mamäuqäŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä ätnä.

*“Ämaqä kiqä yoqe, haqeqä mamänätŋqä äwiŋgqä iqu, yoqe, Naqä Iqueqenä mamäuquätŋqeqä.”**

18 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Ämaqä hŋqu yätqä-yätqänä itä, iqueqä yoqe, haqeqä ämamäŋgqä
iqu, ämaqä yoqä maeqä hiŋgiŋqä iquvi. Iŋi Naqä Iqunä, ämaqä hŋqueqä yoqe
haqeqä ämamäuqäqe, naqä-qakuä yoqä-täŋi, iquvi.

11

Poli iqueqä suqeŋqätä, quaŋgä-tqä iquauqä suqeŋqätä

1 Nyi kukŋuä äŋgui matqä qämä-qämä iŋqä tmqä iqä-qae, hiŋuinä ŋqämbu. He
iiŋi imäkpniqä?
2 Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqe, hŋqueqä yäpä-iqi mäpmeqä, Iqueqä yäpä-
iqinyä pmeqäŋqä äwinyäŋqä-paŋi, ga nyi-pqe henyqe asä iinji. Nyi he Kraisi
Iquenyqä tuwakŋä ae enyuekqe. Iŋi, he apäkä, qokätä hiqaqä anä mäwiqä ii eŋqä-
paŋä etaŋgpi, Iquenyänä muanätpŋqä etma pmqänä.
3 Nyi kukŋui iiŋä etätmäŋgaŋi, ze tiiŋiŋqä iqä. Qämakiqu, iqueqä näqŋqä
quaŋgä huitaŋä-huitaŋä iutaŋi, Ipä iiyqä kŋuä indqäŋqe, mŋä-mŋi äwikqä-paŋi,
yamwiqä emeqaŋga, heqä kŋuä indqäŋqä äŋgui, gi-mända ämequatätä, itaŋga
Kraisi Iquenyqänä ikikinyäŋä äpmeŋuwi, endumäkqäŋqä diŋqä ätqä.
4 Nyi zä änyiŋgqe, tiiŋi hiŋuä ae äquŋgqä iutanji. Ne Jisasi Iquenyqä kukŋui,
naqä-qakuä awä etätuŋque qäyä etaŋgqä-qe, ämaqä hŋqua emeqisäpu, hui-
mända etätqäŋä. Itaŋga Dŋä Äŋguiqutä, kukŋuä äŋguä we-huŋqetäŋi, he nesa
ämetqäŋuwä-qe, iqua dŋitä, kukŋuä äŋguä we-huŋqetäŋi, aaŋä hui-mändaŋiŋqä
etqaŋguwäŋga, he “Iquauqä kukŋui, naqä-qakuiqä” kŋuä heyqaŋgi, iquauŋi
hiŋuinä äqunätqäŋä.
5 Ämaqä iquauŋi, he haqeu muämäuqaŋguwä-qe, nyaqä iwäsäuqä duŋi, “Kraisi
Iqueqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä naqä-qakuä yoqä-täŋä-qua hmanji.
Nyi iquauqä yäpä iqi mäpmeqä eŋänä” kŋuä änyä.
6 Nyi kukŋuä äwi-iqä matqä itmä-qe, nyaqä näqŋqä di äwa miqä eä. Hi-
unji eeqänäŋä iuŋi, ne nätmatqä eeqänäŋä imäkätanä iuŋi, neyaqä näqŋqe
ämetqueqäŋqä äyä imäkätuŋque.
7 Itaŋga, nyi kukŋuä äŋgui awä etätmäŋgaŋi, “Mbqä dappiyä” maetqä iminqe. Iŋi
nyi he naqä yoqä-täŋä emäkmqä diŋqä, ŋqä-näuäŋi mändi i äkittqänminqe. Nyi
iiŋä imäkminqeŋqe, he “Ii suqä quvqeqä” kŋui, suŋqä indqänätqäŋä?
8 Nyi heyaqä awä iqi äpmamä, kukŋuä awä etätqätaŋga, Naqä Iqueqä yoqeŋqä
aquväqŋqä huizi iqua, nyi yätamäkqä nyätŋqe, mbqä ändnämäuminjuwi, iŋi nyi
quwä-meqänäŋunä ämotauminqe.
9 Nyi hesä anä äpmaminqäŋgaŋi, mbqäŋqä äwa itmä, “yätamäkqä nyipiyä”
ätätmä, hanä-iqä metapqä iminqe. Nyi yätamäkqä ämakqe, ii neyämaqä
Masendoniya äväma, Korinä iu ätimäukuwä iquauta, nätmatqä äki-äkitaŋä nyi

* **10:17** Järämai 9:24

äwa imiŋqä isua, qäyunä ändapkuwi. Iutaŋi, nyi he maeqäkŋqä imä, haŋä-iqä metapqäŋqe, ŋqä kŋuä iqu a äqätqa äpätŋqe, yqänä äqätäŋä.
10 Iŋi Kraisi Iqueqä kukŋuä naqä-qakui nyitä witaŋgqetaŋi, nyi naqä-qakuänä tiiŋä ätqä. "Ŋqä suqä ämaqä du maeqäkŋqä itŋqeŋqä yoqä haqeu mamäŋgaŋgundqe, ämaqä qua naqä Äkaiya ique im-imä äpmakäwäuŋuwitaŋi, hŋqu maŋgiminyqä yänä."
11 Nyi he maeqäkŋqä iŋqä iiŋqe, he kŋuä tiiŋi maeyqä ma eä. "A, iqu nenyqä mäwiŋqä naqä-qakuänä itäqä iutanjqä." Oee. Nyi henyqä aaŋä kuapänä änyinätŋqä iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu näqŋqä eä.
12 Ga nyi he maeqäkŋqä-pa itŋqä iuŋi, yqänä iqämä. Ii tiiŋä duŋqeyi. Ämaqä hŋqua, nesä asänäŋä epu, iquauqä yoqe haqeqä mamäumbŋqä diŋqe, ämaqeuqä hiŋuä iqiŋi, hänaqäŋqä qävqä itqäŋä. Iiŋä timäuqäŋqe, nyi qŋqaŋä äyätqäŋä.
13 Ämaqä iiŋä iqua, naqä-qakuä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatqä iqua hmanji. Quwqä-quwä imänäpu, Kraisi Iqu kukŋuä awä tpŋqä ändowatqä-quanä epu, kukŋuä quaŋgi äma qaŋäqŋqä iquayi.
14 Qu iiŋä iqaŋguwiŋqe, he yäuŋuä miqä pa iqaŋgpu. Ii tiiŋä ätimäuqi. Setänä, Goti Iqutä mäkä-huŋqä iqu, iqueqä huiwä di huitaŋä äkunmäknätä, ynaunjqä tä äyänätŋqä iqua eŋqä-paŋä timäutŋqä imäknänä.
15 Setänä iqueä wäuŋuä-wiyqä iiŋä iqua, quwqä huiwi äkunmäknäpu, suqä jänänäŋä iqueqä wäuŋuä imäkqä-quanä eqaŋgpqe, ii yäuŋuä iŋqä hmanji. Kimaŋi, qänakndaŋi, iquauqä wäuŋuä äänä imäkmitpqä iuta haŋä-iqä mapnuwi.

Poli ique, haŋä-iqä kuapänä äwimakqeŋqä

16 Iŋi nyi kukŋuä äŋgui maetqä, qämä-qämä iŋqä kukŋui hŋqu, aŋgi etmqe. He, "Iqu qämä-qämä itŋqä iuta ätqiyä" kŋuä eyätŋqe, manyiŋgaŋgqä-qe, hiqä eŋqä dunä indqämbu. Mä nyi, ämaqä qämä-qämä iŋqä itqäŋuwä-pa, ŋqä yoqe haqä-iqä wäŋqäpu inä mamänmqe, hiŋuinä ŋqämbu.
17 Nyi ŋqä yoqe, haqeqä mamäŋqeŋqä kukŋuä tä ätqe, ii Naqä Iqueqä äwiŋqä iuta hmanji. Qämä-qämä iqä iquauqä suqe ämetmä ätätqäŋä.
18 Ämaqä kuapänäŋi, qu suqä qua täutaŋä iuŋqe, quwqä yoqe haqeqä ämamänätqäŋuwä-qae, nyi ŋqä yoqe, haqeqä inä mamänmqe.
19 He hiqä-hiuäŋqe, 'Ne kŋuä iqä äŋguänäŋä-täŋuneyqä' indqänätqäŋuwä-qae, ämaqä hŋqu qämä-qämä iqä kukŋuä etqaŋgqä iiŋqe, aquvänä ipu, hiŋuinä äqunätqäŋä.
20 Tiiŋä-pqä inänji. Ämaqä hŋqueqä wäuŋui hiŋgi wipŋqä emäkqaŋgqä, ä nätmatqä heyaqenä metauqaŋgqä, ä he quwqä äwiŋqä dunä imäkpŋqä emäkqaŋgqä, ä ämaqä naqä eŋqä-paŋä imäŋgaŋgqä, ä hiqä maŋiu piya eqäyesqaŋgqe, iqueqä äwiŋqä iuta qäyä emäkätŋqä hiŋuinä äqunätqäŋuwä iquenji.
21 Ne hesä äpmamiŋquäŋgaŋi, yäŋänäqŋqä maequne, iquauqä suqä iiŋä imäkqäŋqe, asänä memäkqä imiŋquetaŋi, "Nyi womba itqäŋänä" etmqäta? Oeyqä.

Ämaqä hŋqu yäŋä äqänätä, iqueqä suqeŋqä awä tätŋqä iqäqe, nyi-pqe zä miqä, ŋqeŋqä awä tmä. Nyi kukŋuä iiŋi, ämaqä qämä-qämä ipiyä iqua ätätqäŋuwä-maŋä iiŋä ätätmiŋqä, 'oänä' etqä.
22 Hiqä kŋuä indqäŋqe qui imäkätqäŋuwä iqua, Hipru iquataŋä-quayqae, nyi-pqä inänji. Ä Israitqä iquayqae, nyi-pqä asä inänji. Qu Aprähamä iquesaŋä iutaŋä hueqä-himqä iquayqae, nyi-pqä inänji.
23 Täŋgaŋi nyi ämaqä qämä-qämänjqä hämänä epiyä iqua eŋqä-paŋä emä tmqe. Qu, "Kraisi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä-quneyqä" etäpiyäŋgaŋi, naqä-qakuä etätqäŋuwäta? Iqueqä wäuŋuä imäkqä naqä-qakui, ii nyinji. Nyi wäuŋuä iqueŋi, tnäŋänäŋä itmä, guä kuapänä äpmeqisätmä, itaŋga a äŋgiqätäpu, ptqä kiiŋä

ämbäsätqäŋuwä iutaŋi, quŋi ämäwqätäuŋä. Itaŋga äpäkonmätmä itmi, kuapänä iqäsätŋqe.
24 Israitqä iqua ikkuwitäŋi, aaŋä kuapänä, 39* iŋä täua ändowikuwi. Qu nyi ptqä iiŋi, hipa hŋgiŋi eeqä iiŋä ämbäsäqäsmiŋuwi.
25 Hiunji hŋquaqu-hŋqueŋä iŋga-iŋgaŋi, Romätaŋä hŋqua, iquauqä-iquauqäŋga, jävqetä ptqä ämbäkkuwi.† Hiunji hŋqueŋi, nyi hikinä nnämbäsquänä ikqe.‡ Hiunji hŋquaqu-hŋqueŋi, nyi yimba ikäminqäŋgaŋi, yimba iqua qui iŋga-iŋga imäknäqiskuwi. Iutaŋä hŋqueŋi, nyi hiunji hŋque, heatqä hŋque, eqä-pŋä iu äpmakqe.
26 Aŋä kiiŋä imŋä iuŋqä qaŋä ikitmäŋgaŋi, eqä huakä änma uwqänä itä, itaŋga quwä-meqä iqua, pizqä bäsqänä ikäminqe. Itaŋga nyämaqä Israitqä iquatä, ä huizi iquatä, pizqä bäsqänä iminuwi. Aŋä-himqä naqä iutä, aŋä avqŋqä iutä, itaŋga eqä-pŋä iutäŋi, äpäkonmätmä iminqe. Itaŋga, “quuvqä eqiyätqäŋunä” quaŋgä ätätqäŋuwä iquauä hipa iutaŋi, qui imäkŋqänä iminqe.
27 Hea kuapänäŋäŋgaŋi, nyi wäuŋuä huitaŋä-huitaŋi, dŋä huqä imitmqe, hiaqäqä mäwiqä iminqe. Hea kuapänäŋäŋgaŋi, buayäŋqä dä änyätä, eqäŋqä quväkä yäkäŋä änyiyätäqä-qe, nyi isua maŋqä iminqe. Hiunji kuapänäŋäŋgaŋi, qäkämäŋqä äwa itmä, iiqä ändminqe.
28 Itaŋga haŋä-iqä ii qäyä ämetmä-qe, hiunji ique-iqueŋi, nyi ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä eeqänäŋä iuŋi, äänä mimqändiyä-tmä, äwäwa itmä itŋqe.
29 Iŋi ämaqä hŋqu, iqueqä yäŋänäqŋqe hma etä haŋuä äwiqe, nyi iqueŋqä huäqä nuŋgaŋgi, haŋuä inä wämä. Itaŋga hŋqu nätmatqä hmbu iwimäkqaŋgqeta, suqä quvqä imäkqaŋgaŋi, nyi äwqä tä hänaqä jänä.
30 He kukŋuä qäte, ämaqä quwqä yoqe haqeqä ämatnämänäpu tqä iquaunä wiyqäŋqä enyätŋqe, iŋi nätmatqä nyi yäŋänäqŋqä maeqä emqä ämetqueqä iuŋqänä, ŋqä yoqe haqeqä matnämänmä.
31 Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqueqä Goti Iqu eä, Kaniqu inä eä, yoqä haqeuŋi, hea ique-ique momuäqŋqä Iquvi. Itaŋga nyi nyaqä kukŋuä iiŋi, quaŋgi matqä iqäŋqe, Iqu näqŋqä eä.
32 Nyi aŋä-himqä Dämaskasi du pmetaŋgaŋi,§ aŋä-himqeutaŋä gapmanqä, ämiqä naqä Arestasi iqueä yäpä iqi äpmeqä iqu, ämaqä mäkä-iqä hŋquau, nyi a äŋgiqätpŋqänä, aŋä-himqä naqä iqueuä täkŋä hävqä eeqänäŋä iu ätqäteqäukqe.
33 Nyi iqueqä hipa iuta qupäwunmqe, ämaqe, hiqokä-qa iu äkiqumuatenjiyäpu, aŋä huä iutaŋi, täkŋä yäpaqä mäŋgisa guä äŋqäyämäwatqaŋguwäŋga, zä ätawunmä äwekqe.

12

Poli iqu qäukuä yätuŋqä ekqeŋqä

1 Suqä yoqä haqeqä matnämäŋqe, ii yätamäkqä miqä etaŋgqä-qe, he kukŋuä iunä äwiyätqäŋuwitaŋi, nyi ŋqä yoqe haqeqäŋi, äpakä ämatnämäŋgmä. Täŋgaŋi nyi kukŋui, wätqä eŋqä-maŋä äqunätminqätä, nätmatqä zä äwiŋqä iiŋqä, Goti Iquesa näqŋqä ämakqä iiŋqätä tmqe.
2 Nyi ämaqä Jisasi Iqutä ämuäŋnäŋqä hŋquenyqä näqŋqä eŋä.* Quväukuä 14 ae äpäwqaŋga, Goti Iqu ique, qua täuta qäukuä hŋquaquŋä iquaquvqä tuwä yäŋgisaŋä

* **11:24** Kukŋuä-suqä 25:3 iuŋi, “ämaqe täua ätäväpiyäŋgaŋi, 40 mämäwqätäuqä pambiyä” ätänä. † **11:25** Wäuŋuiŋqä 16:22. Hiunji hŋquaqu-hŋquesaŋä hŋqu, Poli iqu Pilipai iu äpmaminqäŋganji. ‡ **11:25** Wäuŋuiŋqä 14:19 § **11:32** Wäuŋiŋqä 9:23-25 * **12:2** Näqŋqä-täŋä iqua, Poli iqu kiqä-kiuäŋqä ätkqä-qe, mändi äkittqiyeŋgqeŋqä ätqä.

iquenyqä ämäkäqiyäma ekqe. Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqenä ekqätiyä-qe, nyi maqŋqä eŋä. Näqŋqe, Goti Hanjuwä Iqunä eä.
3-4 Nyi aŋgumä tiiŋä ätqä. “Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqe-qunä ekqätiyä? Nyi maqŋqe, Goti Iqunä näqŋqä eä.” Iqu yäŋi äpmeqe, kukŋui ämaqä änä matqä ipu, pmua äwiŋqä ii, tqaŋgä äwikqe.
5 Nyi ämaqä iqueqä yoqe haqeqä momuämä. Iŋäqe ŋqä yoqe, haqeqäŋi mämatnämäŋqä ymä. Nätmatqä nyi yäŋänäqŋqä maequnä eämä, ämotqueqä diŋqänä imäkmä.
6 Iŋi nyi ŋqä yoqeŋqä iiŋä iqä-qunä etaŋgundqe, nyi qämä-qämäŋi miqä, kukŋui naqä-qakuänä tqä-qunä emä. Iŋi ämaqe, ŋqä yoqe haqeu hiŋgi mandnämäuqä diŋqe manyiŋqä itŋqe. Qu nyaqä suqä imäkätŋqeutä, itaŋga kukŋuä nyi awä ätätŋqä iutäŋi, kiqä quatä-täŋä äyä etaŋgi hiŋuä äqumbiyi, itaŋi nyaqä yoqeŋqe, iŋi iŋga imäkqä eä. Iiŋqe nyi ŋqä yoqe, haqeu mämamäŋqä imä.

Goti Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä

7 Ŋqä-näuäŋi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä aaŋä äŋguänäŋä zä wiqe, kuapänä ämändqueqaŋgqeta imäŋqä diŋqe, Iqu mäwiŋqä itqäuä. Iqu nyi iiŋi miqä imŋqe, ŋqä huiwä täuŋi, täŋä qäyä änunätŋqä hiŋuinä äŋqäŋgqe. Haŋä-iqä i ämetŋqe, ii Setänä iqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋqu, nyi quvqä nyimäkätŋqä iŋqeyi.
8 Naqä Iqu nätmatqä nyaqä huiwä tämä änunäŋqe, huätä nyiyamäutŋqe, nyi yatŋqä hŋquaqui-hŋque äwikqe.
9 Iqueqä kimaŋi, tii ändkqe. “Nyaqä yäŋänäqŋqe, ämaqä yäŋä-maqŋqä, haŋuä iiŋä wiqaŋguwä iquau äwimetäqäŋgaŋi, wäuŋui ätnäŋä iqi imäkänä. Iutaŋi, Nyaqä qeqä imäŋqeta hiŋgi vqe, aaŋä qäyunäŋä-täŋä enä.” Iŋi ŋqä woyqä miqä, haŋuä ii äwitŋqä diŋqe, nyi yeeqä itmä, awä tqämä. Ii Kraisi Iqueqä yäŋänäqŋqe, nyitä pmetätŋqä diŋqeyi.
10 Iiŋä etaŋgi, nyi Kraisi Iqueä wäuŋuitaŋi, nyaqä yäŋänäqŋqe aaŋqä etäqä-qe, ämaqä hui quvqä indqueqaŋguwä-qe, haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä ämetmä-qe, itaŋga ämaqä hui yuuwä gitäuqaŋguwä-qe, nyi yeeqänä itmä äpmeŋä. Ii nyi näqŋqä tiiŋä emä iutanji. “Nyi haŋuä äwitmŋgaŋi, Goti Iquesa yäŋänäqŋqä naqänäŋä-täŋunä pmetmqänä.”

Poli iqu quuvqä heqiyqä iquau yätamäkqä vqeŋqä äwinymiŋqeŋqä

11 Iŋi nyi qämä-qämä iŋqä kukŋuä ii ätqe, ii he inyimäkqaŋguwä iuta ätqä. He nyinyqe, ämaqeu awä äŋguä tquä etaŋgqä qäyuŋä-qe, iŋi mimäkqaŋguwä iuta ŋqä-näuä awä ätqä. Ŋqä-näuäŋi, nyi naqä-qakuä tiiŋä etqä. “Nyi ämaqä hiŋgiŋqä iqunjqä. Iŋäqe ämaqe, he iquauŋqä ‘Ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä dowatqä naqä-qakuä iquaiqä’ kŋuä indqänäŋuwä iqua, nyi mämaŋqutäuqä iŋäuä.”
12 Iŋi nyi, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatkqeŋqä, he ämetquamqe, heyaqä awä iqiŋi, nyi nätmatqä ämaqä änä mimäkqetä, ktqä yäuŋuä iqetä, ktqä wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkätmitaŋi, enyqä miqä äyä imäkmiŋqe.
13 Iŋgaŋi nyi suqe, ämaqä Jisasi Iqueŋqä aquvä äqäŋgäwätqäŋuwä huizi iquau ämotquamiŋqä-pa, he asä iiŋä äyä ämetquamiŋqe. Iŋäqe, nyi haŋä-iqä metapqä imqä diŋqe, “He nyaqä huiwi äminyipiyä” ätätmi, yatŋqä maeyqä imiŋqe. Itaŋgi he, “Iqu suqä iiŋi, quvqä inetquamiŋqeqä” kŋuä eyquti, äwqä-haŋä, ŋqä suqä quvqeta ämetqäŋuwi, huätä manmäupu!
14 Täŋgaŋi nyi tquaqui ae emakqä iuŋi, tqueŋi emamqä näwinyä äpmeŋä. Nyi äpmqäŋgaŋi, aŋgumäŋi, haŋä-iqä metapqä imniqe. Nyaqä änyiŋqe, heyaqä nätmatqä ämetaumqä ma, he Kraisi Iquenyqätä, nyinyqätä, quuvqä eqäpŋqä iŋqeyi. Suqä tiiŋiŋqe he näqŋqe. Ymeqe, kunaqä-kunuŋuau yätamäkqä wipŋqe,

ymisaŋä nätmatqä isuaŋqä qävqä ikipu, aquvä mämaqiyqä ipnä. Suqä iiŋi, kunaqä-
kunuŋuanä, ymeqä-quau yätamäkqä wipŋqä, imäkqäpnä.
15 Nyi he äŋguä äpmaka wätpŋqe, yeeqänä itmä, nätmatqä eeqäpnäŋi etapätmä,
itaŋga ŋqä-näuäŋi etapnmä. Nyi henyqe kiiŋä änyiŋqe, yändi päyätqätaŋgqetaŋi,
ga he nyinyqä eŋqe, mäŋgi suŋqä päwiqi?
16 Iŋäqe hŋquenä, nyaqä suqeŋqä tiiŋä ätätqäŋuwenji. “Ii qäyunjqä. Iqu
neyaqä nätmatqä isua, ätnäŋäqiŋi mämeqä itŋqeqä. Iqu quaŋgä änatätä, yamwiqä
äneyätä, qämä-qämä inemäkätä, neyaqä nätmatqe, ämänätautŋqeqä.”
17 Änääŋqäwä? Nyi ämaqä henyqä ändowatkqä iquautaŋi, hŋque, “Si iquauŋi
quaŋgä yamwiqä ävätnä, nätmatqä ämändauwa biyä” ätukqätanä? Oee. Nyi iiŋi
mimäkqä iqunji.
18 Ämaqä iutaŋi, nyi kukŋui Talusi iquenyä vqaŋgä, iqu i emakqe. Iqutä qaŋä anä
ikäyiŋqe, nyi neqä neyämaqä hŋqutä äyä ändowatkqe. Iŋganji Talusi iqu quaŋgä
yamwiqä eyätä, heyaqä nätmatqä hui, quwä ämetaukqäta? Ä iqutä, nyitä, ye kŋuitä,
suqetäŋi, naqä-hŋqunä mindqäŋqä iqueätanä? Oee, ye asänä etqueque.
19 Ne hiqä-hiuä yätamäkqä heyatuŋquä diŋqe, Kraisi Iqutä naqä-qakuä
ämuäŋnanä, nätmatqä eeqänäŋi, Goti Iqueä hiŋuä iqisa imäkätqäŋu. Iŋäqe, he
neyaqä kukŋuä tuwaŋuä täu äqänäŋqe, a ätäupiyi, “Iqua quvqe qäyä imäkäpu,
neyaqä hiŋuä iqiŋi, quwqä-quwä yätamäkqä iiŋqä kukŋuä isua änatätqäŋäuä” kŋuä
indqänätqäŋuwäti? Ŋqä nyämaqä kiiŋä änyinätŋqä iquenä, iiŋi hmanji. Ne kukŋuä
eeqänäŋä ii etätuŋque, ii he yätamäkqä eyätanä, yäŋänäqŋqä emäkatuŋquä iuŋqe.
20 Ii tiiŋä etaŋgiyi. “Nyi quŋqä äumqe, qu suqä nyi manyiŋqä eäŋqä iu
itqätaŋgä qunmniqätiyä?” ä, “He, nyi suqä, he maeŋqä eäŋqä iu itqätaŋgä
ŋqämbnuwätiyä?” kŋuä indqänätmä, äwäwa itqäŋä. Heyaqä awä iqiŋi, suqä
kukŋuä mäkä äqäyäunäpu, hŋqueqä äpmeqä iuŋqä äwqä quvqä änyäpu, äwqä
tnäŋä maqänä imäknäpu, huiziu mändi äkittqiyäpu, yänä-yänä ipu, ämaqä
huiziuŋqä tuwäŋgi kukŋuä ätäpu, itaŋga wäuŋui, kŋuä huitaŋä-huitaŋä iuta qui
imäkqäŋqe, äwäwa itqäŋä.
21 Nyi henyqä aŋgi äquvepmqäŋganji, ŋqä Goti Iqu, hiyaqä hiŋuä iqiŋi womba
iqäŋqä inyimäkqäŋqä-pqä diŋqe, äwäwa itqäŋä. Ämaqä hesaŋä hŋqua, suqä kiyä
mätqä itä, suqä qokä-apäkä hiaqäqä hiŋgi wäyäkiqetä, itaŋga suqä yŋŋä-hiveqä
iqua imäkqä-pa qäŋganä imiŋuwä iuŋqä, kŋuä makunmäkŋqä yqänä itqätaŋgä
qunmqe, iuta womba ämetmä, kŋuä qämniqeŋqä etqä.

13

Hiqä-hiuäŋi, qävqä inyäpu, yamwiqä iŋgpŋqe

1 Täŋganji nyi emamqe, hŋquaqu ae äquvepkqe, huiziqu emamqä iqä.
*“Haŋä-iqeŋqä, ämaqä hŋquaqu, ä hŋquaqui-hŋqueŋäqua, kukŋuä asänäŋä dinä
tqaŋgpqe, he qätä iunä äwiyäpu iwäsäuqäpnä.”**
2 Nyi he aŋgu emetmä anä äpmaminquäŋga, kukŋuä yäŋänäqŋqä etkqä-pa,
täŋganji qäqiqi mäpmeqä, kiŋä-nämä äpmamä etaŋgi, ämaqä suqä quvqä qäŋgatqä
imäkmiŋuwä iquautä, huizi eeqänäŋä iquendä, aŋgumä tiiŋä etmqe. “Nyi
henyqä aŋgumä äquvepmqäŋganji, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä iquenä, hiŋuinä
maeqŋqä itmä, hämä-hämä emäkmniqä eä.”
3 Iŋi he nyinyqe, “Kraisi Iqu kukŋui, Poli iquesanä ätätŋqäta, ä matqä itŋqätanä?”
ätnäpu, näqŋqä mapŋqä enyätqäuä. Iutaŋi nyi hämä-hämä emäkmniqe. Ga he
näqŋqä tii mapnä. Kraisi Iqu heyaqä awä iqiŋi, haŋuä mäwiqä itä, yäŋänäqŋqä
tqäuänä.

---

* **13:1** Kukŋuä-suqä 19:15

4 Naqä-qakui, Iqu woyqä miqä, haŋuä-qu eqaŋga, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti
Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqetaŋi, häŋä yqänä äpme. Itaŋga ne Iqutä ämuäŋnanä,
Iqu haŋuä äwäkqä-pa, ne-pqe asänä äwiŋquä-qe, Goti Iqueqä yäŋänäqŋqetaŋi, ne
hiyaqä awä iqisa, Iqutä häŋä anä äpmenitaŋi, yäŋänäqŋqä iiŋä iqueŋi ätimäutŋqä
imäkqaŋguatqe, hiŋuä qumbnä.
5 Hiqä-hiuäŋi, “Ne quuvqä qäyu eqiyäŋuatiyä” tpu, hiqä kŋuä indqäŋqeutä,
suqeutäŋi, qävqä inyäpu, yamwiqä iŋgpŋqe. Heŋi, Jisasi Kraisi Iqu, heyaqä yäpä
iŋgisa äpmeŋqeŋqe, he maqŋqätanä? Iqu heyaqä yäpä iŋgisa mäpmeqä itaŋgutqe,
ii he quuvqä qäyunä maeqiyqä iutanji.
6 Itaŋgi nyi henyqe, kŋuä tiiŋiŋqä yäŋänäqŋqä änyiyqi. He, ne yamwiqä iuta
quanŋä mäpäkŋqä, Kraisi Iqu kukŋui nesaŋi etätŋqä qumbuŋqäuä.
7 Iŋi täŋganŋi, he suqä quvqä mimäkqä iqäpŋqe, Goti Iqu yätamäkqä heyquätŋqä
yatŋqä ävätqäŋu. Ne ii imäkätuŋque, ii he nenyqe, “Iqua yamwiqä iuŋi
ämäwqätäuquwiqä” kŋuä indqämbŋqä hmanji. Hesaŋä hŋqua nenyqe, “Iqua
Naqä Iqueqä wäuŋuä imäkqä quaŋgä-quayqä” qäyä indqäŋganŋguwä-qe, he suqä
jänänäŋinä imäkqäpŋqä änenyätqäuä.
8 Qu nenyqä kukŋuä quvqä tqaŋguwiŋqä äwäwa miqe ituŋque, ii ne, kukŋuä naqä-
qakuä iqueŋi, mändi makittqiyqä iquatuŋquä iutayi. Kukŋuä naqä-qakuä iqueŋi,
yäŋänäqŋqenä imäkquanä.
9 Ne woyqä mämetqueqä, haŋuä witaŋgua, he yäŋänäqŋqä tqäuqaŋgpqeŋqe, ne
aquvänä itqäŋu. Itaŋga he Goti Iqueqä qokä-apäkä aaŋä qäyunänä aŋgi timäupŋqä
diŋqe, ne Goti Hanjuwä Iqueŋi, yatŋqä ävätqäŋu.
10 Nyi kiŋä-tämä yqänä äpmamä, henyqä tuwaŋuä tä äqiyqe, ii nyi henyqä
aŋgi äpmqäŋganŋi, “Heqä suqä jänä imäkmbiyä” etätmä, kukŋuä täqŋqä etqŋqe,
manyiŋgaŋgiyi. Naqä Iqu nyi indmetä, wäuŋuä imäkqäŋqä yäŋänäqŋqä ändapkqe,
nyi he qui emäkmqä ändapkqä ma, yäŋänäqŋqä emäkqämqä ändapkqä eä.

Poli iqueqä kukŋuä yeeqä iŋqä ätnämäukqeŋqä

11 Nyämaqä iquenŋqä kukŋui, hituŋui iqi tii etqä. He aquvänänä ipu, Goti
Iqueqä qokä-apäkä aaŋä qäyunänä aŋgi ätimäupu, nyaqä kukŋuä iutaŋi yäŋänäqŋqä
imäknäpu, hiqä kŋuä indqäŋqe, heuäŋqä manyuäktäuqä ipu, äwqä haŋuä iŋqä
pmeqäŋqe. Itaŋga Goti, ämaqeuŋqä äwinyätä äwqä haŋuä iŋqä vqä Iqu, hesä anä
äpmetätŋqe.
12 He äminäpiyäŋganŋi, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iuŋi, quneqä iŋgpŋqe.
13 Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänäŋi, “Yää ŋquauä! Ne henyqä hui mimäuqä
iŋunä” etqä.
14 Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta hiŋgi ävätŋqä iuŋi etapätä,
Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä henyqä wiŋqe hesä äpmuatetä, itaŋga Goti Iqueqä Dŋä
Äŋguänäŋä Iqu äwqä naqä-hŋqunä imbu pmetpŋqä emäkquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu
Galesiya
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kiŋganä eqämiŋuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itaŋgi qänakŋi, Jisasi Iqu Poli wäuŋuä imäkqä ique, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätŋqä ändowatkqe. Itaŋga huizi iiŋä iquautaŋä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipŋqä ipäqäkuwi, haŋä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kukŋuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä imiŋuwä-pa, ämaqä yäpaqäŋgisaŋä iqua, hiŋuiqänäŋi, qänaknä miqä imiŋuwi. Qutaŋä hŋqua Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä epiyäŋgaŋi, qu-pqe kukŋuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipŋqä-ti, qänaknä miqä ipŋqä-ti?

Israitqä hŋqua, “Yäpaqäŋgisaŋä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäuŋqä iiŋqe imäknäpu, kukŋuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpŋqeqä” ätmiŋuwi. Itaŋgi Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuiŋqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitaŋi, Goti Iqueqä hiŋui iqi ämaqä jänäŋä eätanä, häŋä-pmeqä änyä-häŋi ämetqäŋunä.”

Näqŋqä-täŋä hŋqua kŋuä tii indqänätqäŋä. Israitqä iquautaŋä hui, qua Galesiya iuŋqä äupiyi, quuvqä heqiyqä iqi pmetaŋguwä iquauŋi, qu kukŋuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipŋqä iwimäkmiŋuwi. Poli iqu, iqua iiŋä imiŋuwiŋqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä aŋgu iwimäkätŋqä, tuwaŋuä tä äqiyämäukqe.

Kiŋganäŋi, Poli iqu tiiŋä ätätä äqäkqe. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tuäkiquätŋqe, iqueqä äwiŋqä iuta ma, ä ämaqä hŋqueqä kukŋuiu qänaki iutaŋä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iuŋqä atäuŋuä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kukŋuä äŋgui ämaqä Israitqä iquautaŋä ma, Jisasi Iquenyqä änyä maqŋqä iquau awä tuäkiquätŋqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hiŋuä iqi jänäŋä hipŋqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquanänjqä. Kukŋuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiinji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä haŋä-iqeta huätä newequatqaŋgutqäŋga, Dŋä Äŋguä Iqu neyaqä qaŋä uwqeuŋi, jänä inemäkqaŋgi, ne huizi-pqä iquauŋi, suqä äŋguinä iwitquetuŋqueqä.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1-2 Ämaqä tuwaŋuä tque äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itaŋga Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmeŋquä iquatä ne tuwaŋuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä, qua naqä Galesiya im-imä aquvä äqäŋgäwätqäŋuwä iquenŋqä äväwqatqu. Nyi wäuŋuä tque imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänäŋä hŋqu, ä kuapänäŋi atäuŋuä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta aŋgumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjiyäsinyä, änändowatkiyä iqunji.

3 Goti neqä Apiqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeta äŋguä etapäsinyä, heqä äwqe haŋuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

4 Neyaqä suqä quvqe hma imäkätŋqä diŋqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiŋqä iu qänaknä itä, Iqueqä-kiuä äwiŋgqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwiŋqä iuta huätä inetmetŋqeŋqä, i imäkkqe. 5 Iqu Goti eä, neqä Apiqu eŋqe, ne Iqueŋi hea ique-ique yoqä naqä vquatuŋquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukŋuä naqä-qakui mäma hiŋuä ämäquŋguwiŋqä

6 Änäänqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imäŋqeta äŋguä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä
Iqu, he Iqueqä hiätpnuwäŋqä tääqä etätmakqä qäyä etaŋgqä-qe, Iqueŋi mäma hiŋuä
ämäqunäpu, kukŋuä hui-mända äunjqua uwqaŋguwitaŋi, nyi yäuŋuä naqänäŋä
eyätqäŋä.
7 He qänakŋi, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, naqä-qakuänäŋä hma etaŋgi, hŋque-
mända äunjqua äwqä. Ämaqä, he kukŋuä ique mapŋqä emäkquwä iqua, Kraisi
Iqueqä kukŋui, hŋgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä kŋuä indqäŋqe, yuuwä
emäkpŋqä etma uwqä.
8 Iiŋä etaŋgqä-qe, neŋä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutaŋä hŋquŋä-qe, kukŋuä
awi, neqä ätätuŋquä iutaŋi matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätŋqä
änyiŋgi.
9 Iiŋiŋqe ne kukŋuä ae etukquä iuvqae, täŋgaŋi aŋgumä tiiŋä etqä. “Ämaqä hŋqu
kukŋuä awi, he näqŋqä ae ämetqäŋuwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique
qui imäkätŋqä änyiŋgiyä.”
10 Nyi kukŋuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä
iwimäkmqä iu ätqä. Iŋi nyi ämaqeunä yeeqä iwimäkqunä etaŋgundqe, nyi Kraisi
Iqueqä wäuŋuä imäkqunä maeqä imä.

Poli iqu, kukŋuä naqä-qakuiŋqä näqŋqä ämakqeŋqä

11 Nyämaqäuä, nyi naqä-qakuänä tiiŋä etmqe. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä nyi
awä ae etätŋqä ii, ämaqä hŋqueqä kŋuä indqäŋqä iuta hmanji.
12 Kukŋuä iquenyqä näqŋqe, ämaqä hŋqu dqaŋgi mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu
Kiqä-kiuä, kukŋuä äŋguä iqueŋi, ätnäŋäqinyä ämändquakqe.
13 Nyi hiŋuiqänäŋi, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmamiŋqä iiŋqe, he
qätä ae äwimiŋuwi. Iŋgaŋi ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä
Iqueqä yoqeŋqä aquvä qäŋgaŋguwä iquauŋi, haŋä-iqä hävemnäqŋqä ävätmä,
hämänänä yuuwä tämqä imiŋqe.
14 Iiŋä itmäŋgaŋi, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yäŋänäqŋqä imäknätmä, Israitqä
iuŋi, ämaqä nyitä asäŋgatqä iquau ämäwqätäumäŋga imänmiŋqe.
15-16 Iŋäqe, nyi ŋqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätaŋga, Goti Iqu Iqueqä
qeqä imäŋqetaŋi, nyi Iqueqänäŋqä tääqä dätmetŋqä ätenjikqe. Iŋi hea Iqu
äwiŋgaŋgqäŋga, Iqu Iqueqä Ymeqä-queŋi ämändquakqe. Iqu iiŋä imäkkqe,
kukŋuä Jisasi Iquenyqä ätäŋqe, Israitqä iqua qäyä etaŋgi, huizi iquau awä tqumqä
indmakqe. Iqu iiŋä inyimäkqaŋga, nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqä näqŋqä hui
mamqe, ämaqä hŋqutä kukŋuä teeŋqä maqänä mäwqä ikqe.
17 Ä ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä hiŋuiqänä ändowatkqä iquau
yatŋqä wimqe, Jerusälemäŋqä ekqä ma, aaŋqe. Iŋäqe nyi maqänäŋi, qua naqä
Arepiyaŋqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, aŋä-himqä Dämaskasiŋqä aŋgumä äpkqe.
18 Nyi Jisasi Ique hiŋuä ae äquŋgqäŋga, quväukuä tquaqui-tque äpmamitaŋi, Pitä
iqutä kukŋuä teeŋqä Jerusälemäŋqä ekqe. Iqiŋi nyi hiunji 15, iqutä anä äpmakqe.
19 Iŋgaŋi nyi ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä huiziquauŋi, hiŋuä
mäquŋquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä käŋguequtänä äquŋgqe.
20 Nyi tuwaŋuä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, quaŋgi matqä iqä, naqä-
qakuänänji.
21 Iqiŋi ävämetmä, qua naqä Siliya iuŋqätä, Silisiya iuŋqätä äukqe.
22 Iŋgaŋi, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, im-imä aquvä
äqäŋgäwätqäŋuwä iqua, qu nyaqä hipeŋui hiŋuä maŋqäŋqä imiŋuwi.

23 Iqua hiŋuä maŋqäŋqä ipiyä-qe, nyinyqe, “Ämaqä, ne haŋä-iqä hävemnäqŋqä
änätapmiŋqä iqu, täŋganı, quuvqä heqiyqä yuuwä tämätä imiŋqä iquenyqe, awä
ätätqänä” tätqätaŋgä, qätä äwimiŋuwi.
24 Itaŋga ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iiŋä nyimäkkqeŋqä, äŋguiqä
ätuäpu, Ique yoqä naqä äwimiŋuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäuŋuiŋqä, ‘äŋguiqä’ ätkuwiŋqä

1 Quväukuä 14 ae äpäwqaŋganı, nyi Jerusälemäŋqä aŋgumä umqä itmäŋganı,
Banäpasi iqutä anä äukue. Ye äwätayäŋganı, nyi Talusi iquenä-pqä inä itmakqe.
2 Goti Iqu nyi äumqä diŋqe, ätnäŋäqi ämaetä, “Uvä” dqaŋgi, Jerusälemäŋqä
äwätmä, Iqueqä ämaqeuqä hiŋuä iqi ämaqä yoqä-täŋä iquauŋi, kukŋuä äŋguä
we-huŋqä-täŋi, Israitqä iqua qäyä etaŋgi, huizi iquau näqŋqä äwimiŋqeŋqä, awä
maqŋqä ätukqe. Awi, tiiŋiŋqä ätukqe. Ämaqä naqä iqua, “Ämaqä huizi iiŋä iqua,
Israitqä iqune eŋqä-pa epiyä” ändpqe, ii nyaqä wäuŋui imäkqa äpätŋqe, nätmatqä
hiŋgiŋqä eŋqä-pa uwqä diŋqä ätukqe.
3-5 Ne kukŋuä tätqätaŋguanı, ämaqä quuvqä heqiyqäquanä imäknmiŋuwä hŋqua,
neyaqä kukŋui qätä quwä wipŋqä yäpä iŋgisa maqŋqä äyapkuwi. Ämaqä iqua, ne
Kraisi Jisasi Iquesa äŋguä pmeqä iuŋi ämänäquvasäpu, ne wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä
eŋqä-pa, Israitqä iquauqä suqä iqueqä yäpä iqi pmeqäŋqä qui inemäkpŋqä äwiŋgqe.
Iŋäqe he quuvqe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä naqä-qakui, he ae ämetqäŋuwä
iuŋqä eqiyqäpŋqä neŋganŋgi, iquauqä näqŋqä quaŋgä iuŋi, wäŋqäqäpu, “Äŋguä
ätqäuä-qe” mätquä ikque. Iŋi Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iquautaŋä-qu eäqä-
qe, ämaqä yoqä-täŋä iqua, iquenyqe, “He Israitqä-quneqä atqä-awäkauqä suqä duŋi,
iqueqä huiwi häuä ktäupiyä” mänatqä ikuwi.
6 Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä hiŋuä iqi, ämaqä yoqä-täŋä iqua, kukŋuä
nyi awä tquaŋganı, hui-mända makunmäkäwquatqä ikuwi. (Ämaqä iquauŋqe, nyi
ŋqä-näuäŋi, “Iqua yoqä-täŋuatiyä, ä yoqä maiquatiyä?” kŋuä pkäpkä mämetqäŋä.
Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeuqä yoqeŋqätä, hipeŋuiŋqätä, kŋuä miqä, asänä iwäsäuqä
Iquvi.)
7 Ämaqä iquautaŋi, yoqä naqä qoŋqä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iqua näqŋqä
tiiŋä ekuwi. “Wäuŋuä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitqä iqua qäyä etaŋgi
huizi iquau, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqä awä tquätŋqeyqä. Ii wäuŋuä Goti Iqu
Pitä ique, iqu Israitqä iquaunä awä tquätŋqä, äwikqä-paŋä asänäŋiqä.”
8 Goti Iqu, Pitä iqueŋi, iqu iqueqä wäuŋui, Israitqä iquauqä awä imä, äŋguä
imäkätŋqä yäŋänäqŋqä iwimäkätŋqeŋqe, iqua näqŋqä qäŋganä ämakuwi. Itaŋga
hea täŋganı, nyi-pqe, ämaqä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätaŋgi
äquŋguwi.
9 Iqua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta, nyi äŋguä i inyimäkqaŋgqeŋqä
näqŋqä ämapiyi, ne eequne naqä-hŋqunä eatuŋqueŋqä, nyitä Banäpasi iqutä,
yeeqä äyekuwi. Näŋguiqune ae eanitaŋi, tiiŋä imäkatuŋqueŋqä ‘ŋŋqä’ ätuŋgque.
Banäpasi iqutä nyitä, ye wäuŋui, Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquauä yäpä imä
imäkäkitqätaŋguesi, iqua Israitqä iquauä awä imä imäkäkiqäpŋqe.
10 Iŋganı iqua ye kukŋuä hŋqunä tiiŋä äyatkuwi. “Qe Goti Hanjuwä Iqueqä
ämaqä nätmatqä äki-äkiŋqä äwa ipu, täqi äpmeŋuwä iuŋi, hui mimäuqä yätamäkqä
vqaŋginyqä.” Kukŋuä iiŋi, ii nyi wäuŋuä qänaki imäkmqä kŋuä indqänätaŋgqä
qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suqä quvqä imäkqaŋgi, äkasuwä ätukqeŋqä

11 Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suqä quvqä imäkqaŋgi, nyi iqueŋi
äkasuwi, iqueqä hiŋuä iqi jänänä ätukqe.
12 Tiiŋä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuä äpme, Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi
iquatä buayä anä änäqäsmiŋqe. Iŋäqe ämaqä Jemisi ique äväma äpkuwä hŋqua,
iqi timäuqaŋguwäŋga, iqu ämaqä huiwä häuä ktäupŋqä ätmiŋuwä iquauŋqä zä itä,
quvqä imäkätä, huizi iquau äväma, buayä anä maŋqä, kiŋänäŋi ätqäukqe.
13 Pitä iqu suqä kukŋuinä tqe imäkqaŋga, Israitqä iutaŋä quuvqä heqiyqä huizi
iqua, inä imäkkuwi. Itaŋga Banäpasi iqu, iqua iiŋä äyä iqaŋgä äqunäqe, iqueqä
kŋuä-pqe waqiyä uwqaŋgi, inä imäkkqe.
14 Iŋi nyi, iqua kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä naqä-qakuä iqueŋi, qänaki jänänä
miqaŋgä äqunmitaŋi, eeqänäŋuauqä hiŋuä iqisaŋi, Pitä iqueŋi, “Si Israitqetaŋukui
qäyä eänä-qe, iutaŋä maeqänäŋä eänä, huiziqua eŋqä-paŋä qäyunä pmetqätaŋgnä
äkqänäŋä. Iŋi si täŋgaŋi, quvqä imäkätnä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe
imäkpŋqä diŋqe, suŋqä yäŋä wqänätqäŋinyä?” ätukqe.*

Jänänä eqäŋqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

15 Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutaŋi, ne huizi quvqä imäkqä iqua
eŋqä-paŋä ma,† Israitqä qäyunäŋä iquneyi.
16 Iŋäqe ne tiiŋiŋqä näqŋqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänäŋä epu
pmeqe, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä
quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Iŋi ne Israitqä qäyä eanä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi
Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋu. Itaŋi Goti Iqu nenyqe, “Ŋqä ämaqä jänänäŋuaeä-qe”
kukŋuä-suqä asä ique qänaknä itqätaŋgquä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä
heqiyätaŋguatqä iuta tuänä. Ii tiiŋä etaŋgiyi. Goti Iqu ämaqä hŋqueŋi, “Ŋqä ämaqä
jänänäŋueä-qe” kukŋuä-suqä iu qänaknä itqätaŋgqä iuta, mätquä yänä. Aaŋqe.
17 Ne Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, ämaqä jänäŋä hiatuŋquänä, Jisasi Kraisi Iqueŋqä
quuvqä eqiyätanä, kukŋuä-suqä iqueŋi qänaknä miqä iquque, Israitqä hŋqua neŋqe,
“Suqä quvqä imäkquaiqä” kŋuä indqäŋgaŋgpqe, iiŋiŋqe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-
kiuä suqä quvqe, yäŋänäqŋqä imäkätŋqä imäkqiyä” tatuŋquäta? Oee, Iqu iiŋi quati
squäta imäkätŋqe?
18 Iŋi nyi suqä yäuä kiŋganä qänaki imiŋqä ae ävquatämäukqä iuŋi, aŋgi a
ämaqätätmä imäkqe, ii nyi aŋi äpnasätmä aŋgi ämätqä eŋqä-paŋiyi. Iiŋä imäkqä-
säpi, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji.
19 Iŋäqe kukŋuä-suqä iquesaŋi, nyi pizqä äpäkonmä äwomiŋqe. Iŋi qänakŋi,
kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeŋqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä
ävämakqe.
20 Kraisi Iqu zä-huätati äuŋgqe, ii nyi-pqä anä äpäkoŋgueä eŋqä-paŋiqä. Itaŋga
nyi häŋä-pmeqä änyä-häŋi ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä häŋä yqänä
pmetaŋgi, nyi häŋi iuta äpmeŋä. Itaŋgi täŋgaŋi, nyi qua täu äpmeŋqe, ii Goti Han-
juwä Iqueqä Ymeqä Iqueŋqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanji. Iqu Qäqu, nyinyqä
aaŋä kuapänä äwinyätä, Iqueqä häŋä-pmeqe nyi aŋgi indmetŋqä, ävquatämäukqe.
21 Ne ämaqä jänänäŋä eatuŋque, kukŋuä-suqä yäuä iquesa etaŋgutqe, ii tiinji. Kraisi
Iqu äpäkoŋgqe, nätmatqä hiŋginqä eŋqä-maŋä eänä. Iŋäqe nätmatqä Goti Iqu,
Iqueqä qeqä imäŋqeta nätapätŋqe, nyi maŋitä makitqäteqä iqämä.

3

Kukŋuä-suqeu qänaknä iqeŋqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqeŋqätä

* **2:14** Näqŋqä-täŋä iqua, kŋuä huitaŋä-huitaŋä indqänätqäŋä. Poli iqueqä kukŋui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiqŋqä 21 buŋqätanä? † **2:15** Israitqä iqua kŋuä tii indqänmiŋuwi. “Qu Israitqä iqunesaŋä ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä mämeqä ipiyitaŋi, eeqänäŋi quvqä imäkqä iquayi.”

1 He ämaqä Galesiya pmeqä hiŋuä pisqä asusuainä itqäŋuwä iquenä, ne Jisasi
Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinji. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkoŋgaŋgqe,
hiŋuä mäquŋquä ikuwä-qe, ii he Ique hiŋuä äqunäŋä. Iŋäqe he hiŋuä maqŋqä
ipŋqe, hiyaqä hiŋui, paaqä tqu äteqäwä?
2 Nyi nätmatqä hŋquenyqä yatŋqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä
Dŋä Äŋguä Ique ämakuwi, ii kukŋuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä,
ä kukŋuä äŋguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä
eqiyäpiyä iutanji.
3 He hiŋuä pisqä asusuainä äänä itqäŋä? He änyä-häŋä pmepŋqe, Goti Iqueqä Dŋä
Iqu emäkqaŋgqeta ipäqäkuwä-qae, iŋi täŋgaŋi, yqänä pmepŋqe, hiqä yäŋänäqŋqä
iutanä qäpu imäkmäupŋqätanä?
4 Haŋä-iqä eeqänäŋä i ämakuwiŋqe, yätamäkqä maeyqŋqä ämakuwäta? He iiŋi,
quatä-täŋä ämakuwiqä kŋuä änyiyqi.
5 Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dŋä Äŋguä änyä-qe etapätä, nätmatqä ämaqä
mimäkqänäŋä i imäkkqe, ii he kukŋuä-suqä iu qänaknä iqaŋguwä iutandanä? Oee!
Ii he kukŋuä äŋguä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.
6 He Aprähamä, Israitqä iquneqä awiqu kiŋganäŋä iquenyqä kŋuä indqämbu. Goti
Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, kukŋui tiiŋä ätä. *“Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä
quuvqä heqiyqaŋgi, Iqu ‘Ämaqä jänäŋueqä’ ätkqeqä”* äqänä.*
7 Iutaŋi, he näqŋä tiiŋä hepŋqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua,
qu Aprähamä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.†
8 Kiŋganäŋäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä timäuniqä iu hiŋuä äqunätä,
Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä äqäkqe. “Ämaqä huitaŋä-huitaŋi, Goti Iquenyqä quuvqä
heqiyqaŋguwäŋgaŋi, Iqu ‘ämaqä jänänäŋä-quayqä’ tuäniqeqä.” Iiŋä etaŋgi, Iqu
kukŋuä äŋguä iqu änyä matimäuqäŋga, Aprähamä ique awä tii ätukqe. *“Sitaŋi, Nyi
ämaqä eeqäpnäŋi, äŋguä iwimäkmniqeqä.”*‡
9 Iŋi Aprähamä iqu quuvqä heqiyqaŋgi, Goti Iqu iqueŋi äŋguä iwimäkkqä-paŋi,
ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iqueŋä-pqe, äŋguä inä iwimäkänä.
10 Iŋäqe ämaqä hŋqu, “Nyi kukŋuä-suqä iu qänaknä itmä iutaŋi, ämaqä
jänäŋunä himqänä” kŋuä indqänätŋqä etaŋgutqe, Goti Iqu ique qui imäkäniqe.
Iiŋqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, tuwaŋuä tiiŋä äqänä. *“Ämaqä hŋqu, kukŋuä-suqä
eeqänäŋä äqänäŋqä iuŋi, hiunji ique-iqueŋi qänaknä miqä itŋqe, Goti Iqu, ique qui
imäkäniqeqä.”*§
11 Bukä iuŋi, tiiŋä-pqä äqänä. *“Ämaqä quuvqä eqiyätŋqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä
jänäŋueqä’ tquaŋgqetaŋi, häŋä äpmaka wätänä.”** Iutaŋi, ne näqŋqä tii eŋu.
Ämaqä hŋqu jänänäŋä timäutŋqe, kukŋuä-suqä iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä.
Aaŋqe.
12 Ämaqä kukŋuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta
hmanji. Ii nätmatqä iqueqe. Iiŋqe, Goti Iqueä bukä iuŋi, tuwaŋuä tiiŋä äqänä. *“Nqä
ämaqä jänänäŋä iqu, quuvqä eqiyätäqetaŋi, häŋä pmeŋqiyä.”*†
13 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tuwaŋuä tiiŋä-pqe äqänä. *“Ämaqä tqu-tqu zä-
huätati äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.”*‡ Iŋi, ämaqä-qune, kukŋuä-
suqä iu qänaknä miqä iqaŋgua, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta änetmetä, aŋgumä
häŋä inequmuatätŋqä iiŋqe, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu ekqe.
14 Kraisi Jisasi Iqu wäuŋuä iiŋä imäkkqe, ii kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä
ique, “Äŋguä ikimäkmqänä” ätukqä iuŋi, ämaqä eeqänäŋä iu äwimetŋqeyi. Itaŋga

* **3:6** Ipäqäkqä 15:6 † **3:7** Israitqä iqua, “Ne Aprähamä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätmiŋuwi. Jonä 8:33. ‡ **3:8** Ipäqäkqä 12:3; 18:18; 22:18 § **3:10** Kukŋuä-suqä 27:26 * **3:11** Hapakukä 2:4 † **3:12** Hiqäva-imäkqä 18:5 ‡ **3:13** Kukŋuä-suqä 21:23

iutaŋi, ne eeqänäŋi quuvqä eqiyquetaŋi, Goti Iqu, “Ŋqä Dŋi, äwimniqeqä” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kukŋuä hŋquaqui guä ämäsäuekqeŋqä

15 Nyämaqäuä, nyi suqä neqä äpmenä ituŋquä iquesa ämetmä, kukŋuä ktqä tiiŋä etmqe. “Ämaqä hŋquaqu, nätmatqä hmbinyqä kukŋuä ätäsinyä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä hŋqu qui mimäkqäŋqä eä, änyä-häŋä hui masusueqäŋqe.” Kukŋuä Goti Iqu, Aprähamä ique ätukqä itäŋi, asänäŋi.
16 Itaŋgi kiŋganäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä guä Aprähamä iquesä, itaŋga iquesaŋä Hiätqä Iquesä ämäsäuekqe. Goti Iqueqä bukä iuŋi, tuwaŋui, “Iquesaŋä hiätqä iquauä” ätnä, ämaqä kuapänäŋqä maqŋqä eä. Iŋäqe hŋqunäŋqä, “Iquesaŋä Hiätqä Iqueä” äqänä. Ii Kraisi Iquvi.
17 Kukŋuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qakui tiinji. Goti Iqu kukŋuä gue, Aprähamä iqutä ganä ämäsäuekqä etaŋgiyi. Iŋi quväukuä 430 ae äpäwqaŋgaŋi, kukŋuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iiŋä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kiŋganäŋäŋga kukŋuä ätätä guä ämäsäuekqä iuŋi, huätä mewemäuqä yänä. Oee.
18 Iŋi ne, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniquŋquä näwinyä ioktäumäkekqä äwiŋqä iuŋi, kukŋuä-suqä iqueŋi, a yqänä äqätanä, iuta meniquŋquä etaŋgutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä guä ämäsäuekqä iuta mämeqäŋqä qŋqaŋä ämeyequ. Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta, Aprähamä iqueŋi, “Nyi nätmatqä äŋgui äktapmniqeqä” ätuätä, guä ämäsäuekqeyi.
19 Iiŋä etaŋgutqe, kukŋuä-suqe, suŋqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueŋi, ämaqe suqä quvqä imäkätqätaŋguwitaŋi, ämaekqe. Aprähamä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, äŋguä wimäkätŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä Iqu, ätnäŋäqi timäuqaŋgaŋqe, yakuinä ämaekqe. Kukŋuä-suqä iqueŋi, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunjqä iquau vqaŋga, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäumiŋqä ique§ äwikuwi.
20 Ämaqä awä iqi ätqäuqä iqueqä wäuŋui, hŋquaquiyqä kŋuä indqäŋqe, naqä-hŋqunä wimäkätŋqeyi. Iŋäqe Goti Iqu, Aprähamä ique kukŋuä guä ämäsäuetäqäŋgaŋi, Iqu hŋque mävqä, Kiqä-kiuä imäkätä ekqe.
21 Kiŋganäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukŋuä guä eeqänäŋä ämäsäuekqä iquauŋi, mändi äkittqiyätä, kukŋuä-suqä iqueŋi yäŋänäqŋqänäŋä imäkkqäta? Aaŋqe. Kukŋuä-suqä, Iqu änätapkqe, häŋä-pmeqä nätapqä-säpi, iŋi ne suqä ique qänaknä itanä iutaŋi, Goti Iqueqä ämaqä jänänäŋä hiätaninji.
22 Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqŋqä tii äyä änätapä. “*Suqä quvqä imäkqäŋqe, ämaqä eeqänäŋä im-imŋä iu guä äqiyänänä.*”* Iutaŋi, kukŋuä guä ämäsänä äwiŋqä iu meqäŋqe, ämaqe Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqäŋuwä iuta mapnä.
23 Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqäŋqä iqu matimäuqäŋgaŋi, kukŋuä-suqä iqu, ne guä eŋqä-ma äpakänä änaqiyämiŋqe. Iŋi kiqä hea qäyunäŋi ätnäŋäqi timäuqaŋgaŋqe, ne guä eŋqä-pa äpmamiŋque.
24 Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänäŋä hiatuŋquä diŋqe, kukŋuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä eŋqä-paŋä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutŋqä ämänemiŋqe.
25 Iŋi täŋgaŋi, hiunji ne quuvqä heqiyatuŋquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäuä iqueqä yäpä iqiŋi, aŋgi mäpmeqäŋqe.
26 Quuvqä eqiyätqäŋuwitaŋi, he eeqänäŋuenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä.

---

§ **3:19** Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäumiŋqe. * **3:22** Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

27 Qokä-apäkä asŋä ämepu, Kraisi Iqutä ämuäŋnäŋuwä iquenä, he Iqueŋi gquä
quäuqä eŋqä-pa ae ämipŋguwi.
28 Tiiŋi miwäsäuŋqäŋqe. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itaŋga tqu
wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-
quvqä. Itaŋga tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqäpnäŋi, Kraisi Jisasi
Iqutä ämuäŋmbu, naqä-hŋqunä epiyitanji.
29 Iŋi he täŋganŋi Kraisi Iqueqä-quenä eäŋuwi, ii he Aprähamä iqueqä ymeqä-
quenä ätimäupu, Goti Iqu, “Nyi äwimniqeqä” ätätä kukŋuä guä ämäsäuekqä iuŋi,
nätmatqe, heqä himänätŋqe, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqeŋqä

1 Nätmatqä meqäŋqä ätqä iuŋqe, nyi tiiŋä etmqe. “Kanä hŋqu ymeqä-täŋä eŋqe,
ymeqä iqu kanmä nätmatqä eeqänäŋi, iqueqänä wimänäniqe. Itaŋgi iqu, ymeqä
wäŋqä äpmeqäŋganŋi, nätmatqä-täŋä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäuŋuä-wiyqä
iqua eŋqä-pa pmetäniqe.
2 Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqaŋganŋqä hiŋuä äqänä, ämaqä ique miqä
iqueqätä, iqueqä nätmatqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä.
3 Ne-pqe asänäŋi, ymeqä wäŋqä eŋqä-pa äpmenä, suqä qua täutaŋä iquauqä yäpä
iqi äpmamiŋque.
4 Iŋi hiunji qäyunäŋä iqu eqaŋganŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueŋi
ändowatämepkqe. Iqueŋi, apäkä ne eŋqä-maŋä ii änyueqaŋga, Iqu Israitqä iquauqä
suqä iuŋi, yäpä iqi äpmamiŋqe.
5 Iqu iiŋä ikqe, ii ne ämaqä kukŋuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmeŋquä
iqune, mbqä neyämetŋqätä, itaŋga Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatuŋquätänji.
6 Iŋi täŋganŋi, he Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqaŋguwitaŋi, Iqu, Iqueqä Ymeqä
Iqueqä Dŋi, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itaŋga Dŋä Iqu, ii Qäqu Kanmqä
tääqe, ‘Apä-qä’ ätätŋqä Iquvi. 7 Iutaŋi he wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä mäpmeqä epu,
Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmeŋä. He iiŋä äpmeŋuwi, Iqu Iqueqä nätmatqä
äŋguä eeqänäŋi etapänä.”

Poli iqu, quŋqä huäqä wuŋgaŋgi, qundqändqä imiŋqeŋqä

8 Hiŋuiqänäŋi, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqŋqä epiyä iutaŋi, nätmatqä Goti
Iqu-täŋä asänäŋä hma etaŋguwä iquauqä wäuŋuä-wiyqä äyä äpmamiŋuwi.
9 Iŋäqe täŋganŋi, he Goti Iqueŋqe näqŋqä etaŋguwä qeŋä-qe, Iqueqä henyqä
näqŋqä eäŋqe, heyaqä iuŋi ämäwqätäuä. Iŋi he tuwäŋgi qaŋä äwäpu, suqä
yäŋänäqŋqä maeqä epu, yätamäkqä meyqä iquau wimapŋqe, suŋqä aŋgi äwqä?
He iquauqä wäuŋuä-wiyqä aŋgumä hepŋqä heŋgaŋgitanä? Oee, änä mäwqä iqi.
10 He suqä, hiunji naqänäŋä huitaŋä-huitaŋä iquauŋi, aquväqŋqäŋganŋi, tuwä
mäwiyqä, qänaknä iqä-quenji.
11 He iiŋä itqätaŋguwitaŋi, nyi wäuŋuä yätamäkqä hemqä imäkmiŋqe, yuuwä
tänätqä kŋuä nyiyqaŋgi, henyqä qundqändqä kuapänä iqä.
12 Nyämaqäuä, nyi kukŋuä tä etqäqe, “Nyi ŋqä-näuäŋi suqä yäuä iuŋi
ävquatämäutmä he eŋqä-pa äpmeŋqe, he-pqe nyi eŋqä-paŋä pmapiyä” etqä. He
nyiŋi quvqä mindqueqä ma ikuwi.
13 Nyi täŋä-yaqä huitaŋä hŋqu inyimäkätqätaŋgi, hiunji kiŋganäŋä ique emetmä,
kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä ique awä etkqä iiŋqe, he kŋui yqänä ämeŋä?
14 Täŋä-yaqä ŋqä huiwä täutaŋi, he haŋä-iqä naqänäŋä äyä etapmiŋqe. Iŋäqe
he nyiŋi, tuwä manundmäuqä pa ipu, itaŋga nyinyqä qäqiqi äpäpu anä pmeqäŋqe,

enyqä miqä äyä imiŋuwi. He nyi indmepiyäŋganı, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaunjqä hŋque itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyä indmakuwi.
15 He nyi änyä ti indmepiyäŋganı, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga täŋganı hiqä aquvänä iqä iqu, äkŋgi äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. “Iŋganı, he nyinyqä yeeqä ipiyitanı, nätmatqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqaŋgqe, yätamäkqä äyä änyimiŋuwi. Nyi ‘He heqä hiŋui qäquaqu ätqopu dappiyä’ etqä-säpi, he ‘oeyqä’ mandqä iqäpninji.”
16 Iŋi nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iutanä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutanı, he nyiŋi, himä-wiuŋqä eŋqä-panä-qunä äŋqäŋguwäta?

17 Ämaqä huizi, kukŋuä-suqä iuŋqä ämetquetqäŋuwä iqua, he yätamäkqä qäyunäŋi maiyqä ipu, he quŋi yeeqä wipŋqä diŋqänä, kukŋuä aowä dinä etätqäŋä. Suqä iiŋi, ii he nyi-täŋä qäqiqiŋi mapqäŋqä, änandumäkäpu, suqä iqua imäkqaŋguwä iu, qänaknä vqäpŋqä emäkätqäŋä.
18 Ämaqä hŋqua, hui-mända yätamäkqä wipŋqä yäŋä äqänätqäŋuwi, iqua yätamäkqä qäyunäŋi vqaŋgpqe, ii äŋgui. Mä iiŋi, nyi hesä anä pmetaŋgndqä-qe, ä mäpmetaŋgndqä-qe, he qäyä imäkqäpŋqe.
19 Ŋqä ymeqä isuenä, nyi ŋqä huiwi tmi-tmiqä aŋgumä tä ämeqätä, ii apäkä hŋqu ymeqä nyuätŋqänä tmi-tmiqä naqänäŋä ämeqä-panä iiŋä ämeqä. Ii quati tiiŋä etaŋgiyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätŋqä-pa imäkäpu, Iqutä asänäŋä epŋqä nyiŋgaŋgiyi.
20 Nyi henyqe, “Yätamäkqä äänä wimqä” tiyä kŋuä ämetmä, qundqändqä kuapänä iqä. Iutanı, nyi hesä anä äpmetmä, kukŋuä äŋgui hui aŋgumä etätmä, yäŋänäqŋqä emäkmqeŋqe, aanä kiiŋä änyinätŋqe.

Aprähamä iqueqä apäkä iuaquiŋqä

21 Ämaqä kukŋuä-suqä iu qänaknä iqäŋqä enyätŋqä iquenä, nyi yatŋqä hŋqu hemqe. Kukŋuä-suqä iuŋi, tuwanuä äänä äqänänä tqaŋgä, qätä äwiyätqäŋuwi?
22 Kukŋuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqä iuŋi, tuwanui tiiŋä äqänä. Aprähamä iqu ymeqä hŋquaqu-täŋueqä. Hŋqu apäkä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä, Hekaiyqä iqueqä. Itaŋga hŋquqququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqi mäpmeqä iŋqä, Serayqä iqueqä.
23 Apäkä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iisanä ekqä iqu, qokä-apäkiuqä äwiŋqä iutanji. Itaŋga apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä eŋqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kukŋuä guä ämäsäuekqä iutanji.

24 Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kukŋuä guä ämäsänäŋiyä iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kukŋuä gue, Goti Iqu Mosisi iqutä, qoqoŋä Sänai iu ämäsäuekqä iuŋqä eä. Itaŋga kukŋuä guä ämäsänäŋqä iu yäpä iqi äpmetqäŋuwä iqua, eeqäpnä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqänäŋä iquayi.
25 Iŋi Hekai, qoqoŋä Sänai, qua naqä Arepiya iu-pqeŋqä atäunuä eŋqä iiyi. Ii atäunui, Jerusälemä täŋga qua täu äwiŋqä-pqä iinyqä eä. Itaŋga ämaqä Jerusälemä iu äpmeŋuwi, eeqäpnä kukŋuä-suqä iu qänaknä ipu, wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqenä äpmeŋä.
26 Iŋäqe anä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäukuä haqä yätu äwi, Serai eŋqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä. Itaŋga ii quuvqä eqiyätuŋquä iquneqä nipaiyi.
27 Iiŋqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, tuwanuä tii äqänä.
“Apäkä ymeqä maunyqŋqä qokitqä eŋä iiki, si yeeqänä iqaŋginyä. Si iiŋi miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isŋqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqaŋginyä. Iiŋi suŋqe?

*Apäkä qokä-täŋi ymeqä kuapä-täŋä qeŋä-qe, apäkä qokiqu ävämetqä ii, huiziŋi ämäwqätäuä, aaŋä kuapänäŋä-täŋi etänä.”**

28 Nyämaqäuä, täŋganŋi he Aisakä iqutäŋi asänäŋä eŋä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kukŋuä guä ämäsäuekqä iutanŋi, Iqueqä ymeqä iquenji.

29 Iŋganŋi ymeqä qäquaqu ae eyitanŋi, ymeqä qokä-apäkiuqä äwiŋqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqä iuta ekqä iqueŋi, quvqä ämotquakqe. Quvqä iiŋi, täŋganŋä-pqe yqänä äwi. Kukŋuä-suqä yäpä iqä äpmeŋuwä iqua, quuvqä eqiyätuŋquä iqune, quvqä ämänätquetqäŋä.

30 Iiŋqe Goti Iqueä bukä iuŋi änäänyä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iisä, iiyqä ymeqä iqutäŋi, huätä dowatiyä. Apäkä iiŋiyqä ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä eŋqä iiyqä ymeqä-qutäŋi, kanmqä nätmatqä eeqäpnäŋi, miwäsäuqä iyiŋqeqä.”†

31 Nyämaqäuä, iutanŋi, ne apäkä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iiyqä ymequne maeqä eŋu. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä eŋqä iiyqä ymequne eŋu.

5

1 Kraisi Iqu ne kukŋuä-suqä iu yäpä iqi guä eŋqä-ma pmetaŋgu huätä änequtäutä, hiŋgi Iqutänä pmetatuŋquä inemäkkqe. Itaŋga hiqä-hiuäŋi, he kukŋuä-suqä iuqä yäpä iqi wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqe aŋgumä pmeqäŋqe, yäŋänäqŋqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imäŋqe, mävämeqeŋqä

2 Poli iqunä, nyi kukŋuä tä etmqä iqäqä tqueŋi, qätä äŋguänä nyipu. He ämaqä jänänäŋä timäupŋqe, ämaqä hŋqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupŋqänä hiŋuinä qumbŋqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäuŋuä ae imäkkqä iuŋi, yätamäkqä maiyqä yänä.

3 Nyi aŋgumä tii etqä. “Ämaqä hŋqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupŋqänä hiŋuinä äquŋguwi, ii tiinji. He kukŋuä-suqä eeqänäŋä iuŋi, qänaknä iqa uwqäpŋqä iuŋqeyi.”

4 Ämaqä hŋquki, si kukŋuä-suqä iuŋi qänaknä itnitaŋi, Goti Iqu, “Ämaqä jänäŋueä” ktqŋqä äkinyätŋqe, ii tiinji. Kraisi Iqutäŋi qŋqaŋä enätnä, Goti Iqueqä qeqä imäŋqeta nätmatqä hiŋgi ävätŋqä iuŋi, qe ävämenyä.

5 Nyi ii ätqe, tiiŋä etaŋgiyi. Goti Iqueqä Dŋä Iqueqä yäŋänäqŋqetaŋi, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätanä, neqä kŋuä indqäŋqä imŋi, Iqu jänänäŋä nemäkätŋqä iuŋqä hiŋuä äqänanä äpmenä etaŋgi, ätqä.

6 Iŋi ämaqä hŋqu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋnäŋqe, suqä huiwä häuä ktäuŋqä iqutä, häuä maktäuŋqä iqutäŋi, nätmätqä hiŋgiŋqä eŋqä-paŋä wänä. Iŋäqe hŋqu, quuvqä eqiyätäqä iutanŋi, suqä ämaqä huiziuŋqä äwiŋqä iqueŋi, a yäŋänäqŋqä ämaqätqe, ii nätmatqä naqä-qakuänäŋi äyuwä.

7 He äŋguänä iqa äpätqäŋuwi, täŋganŋi heyaqä himä heqaŋguwä iqiŋi, kukŋuä naqä-qakui hii eyäwqatätŋqä hiŋuinä mäquŋquä ipŋqe, hoptäwi tqu heyqaŋgikä?

8 He nätmatqä kŋuä indqäŋqä quvqä iuta timäuqaŋgqeŋqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetŋqä Iquesa hmanji.

9 Bretqä imäkqeŋqä kŋuä indqämbu. Si buayä iiŋi naqänäŋä timäutŋqä kiŋganŋgutqe, nätmatqä naqänäŋä imäkqe, wäŋqäpu pŋŋä ämäuesqe, qo aaŋä naqänäŋä äväunä. Ii eŋqä-paŋi, kukŋuä quvqä wäŋqänäŋä ipu, naqänäŋä imänätä, ämaqeuqä quamä pmeqä, qui imäkänä.

10 Nyi kŋuä tiiŋi yäŋänäqŋqä indqäŋgä. “Naqä Iqu qu yätamäkqä vqaŋguti, kŋuä indqäŋqe, hui-mända mindqäŋqä ipŋqäuä.” Iŋäqe, ämaqä heqä kŋuä äŋguä iu qui

---

* **4:27** Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemäŋqä ätkqe. Poli iqu täqiŋi, Aprähamä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqäŋganqä ätätä äqiyätqäuä. † **4:30** Ipäqäkqä 21:10

emäkqä iquenyqe, nyi maqŋqä eämä-qe, “Iqu iqueqä quvqä ii imäkqäŋqä kimaŋi, haŋä-iqä meŋqiyä” ätqä.
11 Nyämaqäuä, nyi suqä huiwä häuä ktäuqäŋqä iqu äŋguänäŋä äqunätmä, kukŋuä
awi iiŋqä tqä-säpi, iŋi qu haŋä-iqä äpakä tiiŋi, suŋqä ändapqa pätqäŋä? Iŋi
nyi kukŋuä awi, suqä iquenyqä tätqäqä-qunä-säpi, qu kukŋui zä-huätati iqueŋqe,
äkasuwä matqä ipu, haŋä-iqä mändapqä itqäpninji.
12 Ämaqä huiwä häuä ktäuqäŋqä etäpu, hiqä kŋui qui emäkätqäŋuwä iquauŋqe,
quwqä huiwinä häuä maktäuqä pa ipu, kiqä häukuä-pqe, qäsä yimäpŋqä änyiŋgi.

Suqe, huiwä iqueqätä, Dŋä Äŋguä Iqueqätä imäkqeŋqä

13 Nyämaqäuä, he kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä hiätpŋqä diŋqe, Goti
Iqu tääqä ae etätmakqe. Iŋi he suqä iqueqä yäpä-imä mäpmeqä ipiyä-qae, hiqä
eŋqä dunä hiŋgi mimäkäkiqŋqe. Iŋäqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauŋqä kiiŋä enyätä,
quwqä wäuŋuä-wiyqä pmetpŋqe.
14 Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä hŋqu, *“Si tqä-täuŋqä äkinyäŋqä-paŋi, sitä
qäqiqi äpmeŋuwä iquauŋqä-pqe, inä kinyätŋqänänji.”** Si ique qänaknä itqäŋi,
kukŋuä-suqä huiziquauŋä-pqe, qänaki inä itqäŋnä.
15 Iŋäqe hiqä-hiuä qui mimäkŋqä ipŋqä diŋqe, äkasuwä mäpätŋgeyqä ipu, kukŋuä
mäkä maqäyoŋqä iqäpŋqe.
16 Nyi ii tiiŋiŋqä etqä. Hiqä huiwi quvqä imäkqäŋqä äwinyätŋqä iu, qänaknä miqä
ipŋqe, Dŋä Äŋguä Iqueqä äwiŋqä iunä qänaknä ipu, pmetaŋgpiyä.
17 Ne näqŋqä äyä etqäŋu. Huiwä iqueqä äwiŋqequ, Dŋä Äŋguä Ique päsättqämätä
iqaŋga, ga Dŋä Äŋguä Iqu, huiwä ique päsättqämätä itqäuä. Iutaŋi, iquaqu mäkä-
huŋqä pmetaŋgiyitaŋi, hiqä hnjua-hnjua imäkanä-tpu ipiyä iuŋi, mimäkqä itqäŋä.
18 Iŋäqe he Dŋä Äŋguä Iqu emäkqaŋgqä iunä qänaknä iquwi, ii tiinji. He kukŋuä-
suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iqä.
19 Suqä, huiwä iqueqä äwiŋqeuta ätimäutŋqeŋqä näqŋqä äyä etqäŋu. Iqua tiinji.
Suqä qaŋä hiŋgi ikiqä, suqä kiyä mätqä huizi imäkqä, suqä quvqä imäkqäŋqä äwqä
maqänä ävauqeyi.
20 Ita, goti quaŋgä iquau qoŋä woktäuqä, paaqä häsuäwä huitaŋä-huitaŋä imäkqä,
mäkä-huŋqä imäkŋqäŋqä, kukŋuä mäkä-huŋqä, himä qui maqänä imäkqä, wiuŋqä
äpakä ikiqä, huiuqä nätmatqeŋqä qeqä tquä, quwqä-quwäŋqänä äwiŋqä, äkasuwä
ätnäpiyitaŋi iväqŋqäŋqä.
21 Itaŋga ämaqä äŋguä pmetaŋguwä iquauŋqä äwqä quvqä hiŋgi imäkqäŋqä,
wainqä-eqä yäŋänäqŋqe ŋqäŋqä, yeewä iqä iu suqä quvqenä imäkqäŋqä, itaŋga
suqä huitaŋä-huitaŋä huizi isua-pqe inä imäkqäŋqä ätqä. Iŋi nyi qäŋganä ae etkqä
imŋi, aŋgumä tiiŋä etqä. “Ämaqe, suqä eeqänäŋä nyi tä etqä tquau imäkmitpqe,
Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋi, Iqutä anä mapmeqä ipnuwiqä.”
22 Iŋäqe Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, ne inemäkqaŋgqetaŋi, suqä tiiŋi
imäkquatuŋque. Ämaqä huizi iuŋqe aaŋä kuapänä wiŋqäŋqä, yeeqänä iqäŋqä,
äwqä haŋuinä iŋqä pmeqäŋqä, äwqä tnäŋi maqänä mimäkqä iqäŋqä, ämaqeu
yätamäkqä vqäŋqä, suqä äŋguiŋqä ämotqueqäŋqä, itaŋga kukŋuä ätätanä qäyunä
imäkqäŋqä.
23 Itaŋga quami qeiqinyä pmeqäŋqä, neqä-neuä äŋguänä miŋqäŋqe. Iŋi kukŋuä-
suqä iutaŋä hŋqu, suqä äŋguä tquauŋi, pmua imäkqäŋqe, aaŋqe.
24 Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae eŋuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwiŋqeuta
ätimäutŋqe, zä-huätati äuepiyitaŋi, qäpu ae ekuwi.

---

* **5:14** Hiqäva-imäkqä 19:18

25 Ne häŋä äpmeŋque, Dŋä Äŋguä Iquesa äpmeŋqu-qae, qaŋi, Iqueqä äwiŋqä iunä
uwquatuŋquänänji.
26 Iŋi ne quikuä ptqä äqänätanä, yoqä haqä mämamäuŋqä yatuŋque. Neqä-
neuäŋi, quvqä itquatnätanä, mäkäŋqä miŋqä pa iquatuŋque. Itaŋga hŋquauqä
äŋguä äpmeŋuwä iuŋqä, äwqä quvqä hiŋgi mimäkqä pa iquatuŋque.

6

Suqä yätamäkqä iŋqeŋqä

1 Nyämaqäuä, heyämaqä hesaŋä hŋqu suqä quvqä äyä imäkqaŋgi äqunäŋuwi,
Dŋä Äŋguä Iqu he naqä yäuä ae emäkqä iquenä, ämaqä quvqä iiŋä imäkqä iqueŋi,
yätamäkqä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkpŋqe. Itaŋgi yamwiqe, he-pqe inä emeqä
diŋqe, äŋguänä mimbu.
2 Heyämaqä hŋqua haŋä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkmbu, yätamäkqä
imbŋqe. Iŋi he iiŋä imäkquwi, ii Kraisi Iqueä suqeuŋi, qänaknä qäyunä iqä.
3 Ämaqä yoqä maeqä hŋqu, “Nyi yoqä naqä-täŋunjqä” kŋuä indqänätŋqä iqu,
ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quaŋgä imäkŋgi.
4 Ämaqä hŋqunä-hŋqunäŋi, iqu iqueqä wäuŋuä imäkätäqä iuŋi, ‘Äŋguä
imäkqändiyä, ä quvqä imäkqändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätŋqe. Iŋi äŋguä
eŋqe, iuta aquvänä ipŋqe. Hŋquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hiŋuä
ämäqunäpu, miwäsäuqä ipŋqe.
5 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Ämaqä hŋqunä-hŋqunä, iqueqä wäuŋuä-täŋi. Wäuŋuä ique
qäyunä imäkätŋqe, ii kiqe.
6 Ämaqä hŋqu, Jisasi Iqueä kukŋuiŋqä näqŋqä etapqaŋgutqe, heqä nätmatqä
äŋguä äänä ämeŋuwitaŋi, hui yätamäkqä wipŋqänänji.

Ymisaŋä vowä äqutäupu äptqeŋqä

7 He hiqä-hiuä hiŋi-hiŋi imäknäpu, ‘Ne iiŋi Goti Ique itquequnä’ kŋuä heyäti.
Hmanji, he iiŋi änä mimäkqä ipnä. Tiiŋä eä. Hŋqu kiqä wäuŋuä iuŋi, ymisaŋä
uwqä vowi äkitaŋä äki äqutätqä eŋqe, kiqä häukui, qäyutaŋinä wiqaŋguti ämetä
guänä.
8 Ämaqä hŋqu, huiwä iqueqä äwiŋqä iunä qänaknä imitätqe, zä-häukuä quvqä
äwiqä-paŋä iiŋä etä, qui hämänä imäknäniqe. Iŋäqe iqu, Dŋä Äŋguä Iqueqä äwiŋqä
iunä qänaknä imitätqe, iŋi zä-häukuä äŋguä äwiqä-maŋi, iquesaŋi, iqueqä häŋä hea
ique-ique pmeqe ämeniqe.
9 Itaŋgi ne suqä äŋgui imäkqäŋqe, enyqä miqä iquatuŋquänänji. Iŋi Goti Iqu,
Iqueqä hea qäyunä ätimäutqaŋgaŋqe, ne enyqä miqä imitatque, ymisaŋä äŋgui
ämequä-paŋi, ämenique.
10 Itaŋgi ne ämaqä hui, ique yätamäkqä vqeŋqä wiŋgaŋgi äquŋgque, yipäqŋqenä
miqä, hämänä vquatuŋque. Itaŋga neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätuŋquä
iquauŋi, ne yäŋä äqänanä yätamäkqä vquatuŋque.

Huiwä häuä ktäuŋqätä, maktäuŋqätäŋi, hiŋgiŋqä eŋqä-paŋiqä

11 Nyi henyqä tuwaŋuä ätnämäuqä iqueŋi, yäpakä mäŋiŋi tuwaŋuä naqänäŋä-
quaŋi,* ŋqä hipaitä äqiyqe.

---

* **6:11** Kukŋuä tque, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqe. Hituŋuita tqinyqe, iqueqä yätamäkqä vqä hŋqu Poli iqueqä kukŋuä äqäkqe. Näqŋqä-täŋä hŋqua kŋui, Poli iqueqä hiŋui quvqä etaŋgi, tuwaŋuä naqänäŋä-quau äqäkqeqä, indqänätqäŋä.

12 He qätä äŋguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäuŋqäŋqä kiqutätmä
eyätqäŋuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatiŋqä awä ätuätuŋquä iutaŋi, haŋä-
iqä metuŋque mäneŋgaŋgiyqä” kŋuä vqaŋgi, ämaqä huizindi, quŋqä yeeqä wipŋqä
diŋqä, i eyätqäŋäuä.
13 Ämaqä iiŋä iqua, huiwä yuuŋguä-täŋä qäyä epu, kukŋuä-suqeuŋi qänaknäŋi
miqä itqäŋäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hiŋginä ektäupiyä iuta, ämaqeuqä hiŋuä
iqiŋi, yoqä naqä mapŋqä äwinyätqänä.
14 Ŋqä-näuäŋi, nyi ŋqä yoqetä, ä ämaqä hŋqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä
Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatiŋqänä aquvänä itmä, Iqueqä yoqenä haqeqä
mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpäkonätäqetaŋi, nyi nätmatqä qua
täutaŋi, hiŋgiŋqä eŋqä-paŋä äquŋgqe. Itaŋga, qua täutaŋä iquauqä hiŋuä iqiŋi,
nyi ämaqä hiŋgiŋqunjqä.
15 Itaŋga suqä huiwä häuä ktäuŋqä iqutä, ä häuä maktäuŋqä iqutäŋi, ii nätmätqä
hiŋgiŋqä eŋqä-paŋiqä. Ne Goti Iquesa häŋä-pmeqä änyä-häŋi ämetuŋque, ii
nätmatqä naqänäŋi äyuwä.
16 Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmatqä naqänäŋä ii a äqätpu, qänaknä itqäŋuwä iqua,
Naqä Iqu, quwqä äwqä haŋuä imbŋqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imäŋqeta, qeiqinyä
iwitquequätŋqä änyiŋgiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.
17 Nyaqä kukŋuä yäpaki tiinjqä. Ämaqä nyi ŋqä huiwä täu yuuŋguä ae
ändapätqäŋuwi, ii Jisasi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä-qunä etaŋgqeŋqä ämotqueŋä. I
etaŋgi, ämaqä hŋqu nyi haŋä-iqä aŋgumä dapqäŋqe, manyiŋgqiyä.
18 Ŋqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta, hiqä
quuvqe, äŋguä hiŋgi emäkquätŋqä änyiŋgiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tuwaŋuä, Poli iqu
Epäsäsi
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Tuwaŋuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwiŋqe, Iqu nätmatqä qäukuä yätutaŋitä, qua iutaŋitä eeqänäŋi, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmatqä eeqänäŋä iuqä Nyuäŋä Naqä-qakuä-qu hetŋqä iwimäkätŋqä iiŋqe. (1:10 hiŋuä qundŋqä.) Itaŋi, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuatätä, qu Kraisi Iqutä anä muäŋmbŋqä iwimäkätŋqä äwiŋgiyä.

Kiŋganäŋi, Poli iqu tuwaŋuä iuŋi, Goti Iqu ämaqeuŋqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätaŋgpqä iqua naqä-hŋqunä epu, hueqä-himqä hŋquesaŋä eŋqä-paŋä iwimäkätŋqeŋqe, kuapänä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋuä iutaŋi, Goti Iqu qokä-apäkä iu aŋgumä itmenä. Itaŋga, Iqu kukŋuä guä ämäsäuekqä-pa, quŋi äŋguänäŋä itqueniqeŋqä näqŋqä mapŋqe, Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique ävänä. (1:14 hiŋuä qundŋqä.) Itaŋi huizi, Poli iqu tiiŋä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuäŋnäŋuwä iqua, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpŋqeqä.

Tuwaŋuä täuŋi, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuäŋnäpu, naqä-hŋqunä eŋuwiŋqä ätnäŋä iqi motquetŋqe, Poli iqu kukŋuä ktqä hŋquaqui-hŋque ätukqe. Ktqä kiŋganäŋi, Goti Iqueqä qokä-apäki, aŋä kiuänäŋä hŋqu eŋqä-paŋä etaŋgi, Kraisi Iqu aŋä-siyandqä eŋqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänäŋä hŋqueqä huiwä eŋqä-paŋä etaŋgi, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuäŋä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui eŋqä-paŋä etaŋgi, Kraisi Iqu, apäkä iiyqä qokiqu eŋqä-paŋiqä (5:22-32).

Iŋi tuwaŋuä täuŋi, nätmatqä äŋgui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeu iwimäkäniŋqä wiŋgaŋgqeŋqe, ne hiŋuä äŋguänä äyä äqunäŋunä.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Nyi tuwaŋuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, aŋä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqäŋuwä iquenŋqä äqiyqä.

2 Goti Hanjuwä Apiqutä, itaŋga neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeta äŋguä etapäsinyä, heqä äwqe haŋuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Goti Iqu, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, änätapqeŋqä

3 Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, äŋguä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuäŋnäŋqetaŋi, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, neyaqä quuvqä du äŋguä inemäkquätŋqä, änätapätqäuä.

4 Iqu qäukuä qua mimäkqäŋga, ne Kraisi Iqutä ämuäŋnaniŋquä diŋqe, atäuŋuä ae inaikqe. Iqu iiŋä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hiŋuä iqiŋi, suqä quvqä-täŋä maeqä, jänänäŋä pmetaniŋquä diŋqeyi.

5 Iqu nenyqä aaŋä kiiŋä äwinyätäqä duta, kiŋganä atäuŋuä ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wäuŋuä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqäŋqe. Goti Iqu iiŋä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä iŋqeutatä, Iqueqä äwiŋqeutatänji.

6 Iqueqä Ymeqä, Iqu aaŋä kiiŋä äwinyäŋqä Iquesaŋi, Iqu Iqueqä qeqä imäŋqeta
hiŋgi vqe, ne ae änätapkqe. Ii naqänäŋä hitaŋgqeŋqä, ne kŋui, äŋguänä
indqänätanä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuŋquänänji.
7 Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, Iqueqä häŋeqä iuäkqä iutaŋi, ne aŋgumä häŋä
inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänäŋi, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti
Hanjuwä Iqu iiŋä itä, Iqueqä qeqä imäŋqeta hiŋgi vqe, hävemnäqŋqä etaŋgi
ämänätquakqe.
8 Iqu äŋguä aaŋä kuapänä inemäkätä, näqŋqä äŋguitä, kŋuä indqäŋqä huitaŋä-
huitaŋitä, änätapkqe.
9 Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäuŋuä imäkqaŋgqä iuŋi, Iqueqä yeeqä iŋqetä,
Iqueqä äwiŋqetä, imäkäniŋqä zä äwiŋqä di, täŋganji Iqu ätnäŋäqi ämänätquakqe.
10 Nätmatqä eeqänäŋi, hii ganä iwqatqaŋganji, nätmatqä eeqänäŋä qäukuä
yäŋiŋitä, qua täuŋitäŋi, Ämiqä Kiuänäŋä Hŋqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi
Iquvi.

11 Iŋi ne Qäqutä ämuäŋnanä, Iqueqä ämaqänä eqäŋqe, hiŋuiqänäŋi Goti Hanjuwä
Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqe. Iqu Iqueqä äwiŋqä iutatä, Iqueqä kŋuä indqäŋqä
iutatäŋi, nätmatqä eeqänäŋi timäutŋqe, imäkänä.
12 Iqu iiŋä ätänaikqe, tiiŋä imäkqäŋqe. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä,
kŋuä iqä yäŋänäqŋqä ganä ävätuŋquä iqunesaŋi, Iqueqä yoqe haqeqä aaŋä
hävemnäqŋqä muämuäqŋqe.
13 Ga he-pqä, nesäŋi asä iiŋä epnä. He kukŋuä, naqä-qakuä we-huŋqä-täŋä
eä, aŋgumä häŋä equmuatqä iqueŋi, qätä ae äwiyäpiyitaŋi, Kraisi Iquenyqä
quuvqä eqiyäpu, iutaŋi Iqutä ämuäŋäŋguwi. Iiŋä eqaŋguwäŋga, Goti Hanjuwä
Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väniŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä-pa, heŋi, Iqueqä Dŋä
Äŋguä Jänänäŋä Ique inä etapkqe. Dŋä Äŋguä Iiŋä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä
Iqueqänäŋqä näqŋqä hipŋqeyi.
14 Dŋä Äŋguä Iqueŋi, ne ae ämakquä-qae, iŋi qänakndaŋi, nätmatqä huizi,
Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väniŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä-
pqä ii, inä meniquä-pqeŋqe, näqŋqä eŋu. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä aŋgi
inetmetä hapä mänäqumuatqaŋga, iŋga meniquä eä. Iqu iiŋä inemäkätä, Iqueqä
yäŋänäqŋqä ämänätquakqä diŋqe, Iqueqä yoqe, haqeqä aaŋä hävemnäqŋqä
muämuäquatuŋque.

Poli iqu, qu näqŋqä äŋguänäŋä mapŋqä, tääqä ätukqeŋqä

15-16 Goti Iqu äŋguä e inemäkätŋqä iiŋqe, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-
qakuä eqiyäpiyä iutaŋi, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquauŋqä enyätŋqä iuŋqe,
nyi qätä änyä ti äwiyätmitaŋi, henyqä kŋuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueŋi,
‘äŋguiqä’ ätuätmä, tääqä ätätmäŋganji, maqänäuqä äpakänä ätqua äwätqäŋä.
17 Nyi tääqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-
täŋä kiŋganäŋä äpmeŋqä Ique, ätuätŋqe. Iqueqä-kiuä ätnäŋäqi itkimäknätŋqä
emäkätŋqä diŋqe, Iqu heŋi, kŋuä indqäŋqä jänänäŋä-täŋä, itaŋga Iqueqä kukŋuä
naqä-qakuä iuŋi, qakuiŋqä näqŋqä-täŋä epŋqä iiŋqä, ätuätqäŋä.
18 Itaŋga Iqu hiqä kŋuä indqäŋqe we eumäkqaŋguti, ga he tiiŋiŋqä näqŋqä
äŋguänäŋä metpŋqä ätuätqäŋä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ae ekqä iquenä,
nätmatqä äŋgui mapnuwäŋqä kŋuä yäŋänäqŋqä äwipu, hiŋuä äqämbu äpmeŋuwi,
nätmatqä iiŋqe, näqŋqä hipŋqä ätuätqäŋä. Nätmatqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqua
mapnuwäŋqä ätätä ekqe, ii nätmatqä aaŋä äŋguänäŋä isua etaŋgqeŋqä, näqŋqä
mapŋqä ätuätqäŋä.

19 Itaŋga Goti Iqueqä yäŋänäqŋqe, Iquenyqä quuvqä eqiyätuŋquä iquneqä huiwä
yäpä tämŋi wäuŋuä itŋqe, ii aaŋä hävemnäqŋqä etaŋgqeŋqä näqŋqä hipŋqä
ätuätqäŋä.
20 Iqueqä yäŋänäqŋqä kätanäŋä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta
aŋgi ävauqumuatätä, qäukuä haqä yätuŋqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuaŋgisa
äpmuatekqä Iquvi.
21 Kraisi Iqu qäukuä yäŋi e äpmeŋqe, Iqu dŋä yäŋänäqŋqä-täŋä iquautä,
ämaqä ämiqä iquautä, itaŋga huizi yäŋänäqŋqä-täŋä qäquauŋä-qe, Iqu eeqäpnä
ämäwqätäuqäŋga äpme. Yoqä naqä-täŋä täŋga äpmeŋuwä iquautä, qänaknda
pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme.
22 Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqäpnäŋi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witpŋqä
eätä, itaŋga, qokä-apäkä Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqä iquau yätamäkqä väniŋqe,
nätmatqä eeqäpnäŋi ämiquätŋqä ätekqe.
23 Nyuäŋä iqu, huiwi ämitŋqä-pa, Iqu iquau ämitqäuä. Iqu nätmatqä eeqäpnäŋä
iuŋi, ämiqä pmetaŋgqetaŋi, qu qäyunänä eŋä. Ga huiwiqu, Kraisi Iqueqä yäpä
imä pmetaŋgqetaŋi, Iqu, huiwiqu äwa miqä, eeqäpnäŋi aaŋä qäyunäŋä-täŋäŋqä
iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, aŋgi häŋä inemäkkqeŋqä

1 Hiŋuiqänäŋi, heqä qätä mäwiyqä hŋgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetatäŋi, he
pizqä ae äpäkoŋguwänäŋä äpmamiŋuwi.
2 He suqä quvqä ii imäkmiŋuwi, ii ämaqä qua täutaŋä iuqä suqä du qänaknä
ipu, itaŋga dŋä quvqä im-imä hiŋginäwa äpmeŋuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä
quvqeu, qänaknä inä imiŋuwä iquenji. Dŋä iquau miqä tqu, täŋganj ämaqä Goti
Iqueŋi hŋgisanä itqueqaŋguwä iuqä qeqä-quuvqä imŋi, wäuŋuä yäŋänäqŋqä yqänä
itqäuä.
3 Hiŋuiqänäŋi ne eeqänäŋune, iqua eŋqä-ma, asänäŋä äpmenä, suqä quvqe, neqä
kŋuä indqäŋqä iutatä, huiwä iqueqä äwiŋqä iutatäŋi, äyä imäkmiŋque. Iŋganj neqä
suqä quvqeŋqe, kimanj qutä anäŋi, Goti Iqu äwqä tnäŋä wiŋgaŋgqä iutanj, haŋä-iqä
nätapätqätäninji.
4-5 Ne pizqä iiŋä äpäkonanä qäyä äwitaŋgquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-
huŋqetä, nenyqä äwiŋqetä, äwa miqä, hävemnäqŋqä eäqä iutanj, Kraisi Iqutä guä
ämänaqiyätä, aŋgi häŋä inemäkkqe. Iŋi Iqu he häŋä iiŋä emäkäqumuatkqe, ii
Iqueqä suqä nätmatqä hiŋgi vqä iquesanji.
6 Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hŋqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutäŋi,
aŋgumä häŋä nevauqumuatätä, itaŋga Iqutä qäukuä yäŋiŋi, ämiqäŋqä zä-hawä
ikikinyäŋä iu, anä äpmuatänaikqe.
7 Iiŋä inetquakqe, ii tiiŋäŋqe. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä
guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeuŋi hiŋuä äqumbiyitaŋi, Iqueqä qeqä imäŋqeuta
hiŋgi vqeŋqe, näqŋqä mapnuwi. Ii äwa miqäŋqä, aaŋä hävemnäqŋqä iiŋqeyi.
8 He Iquenyqä quuvqä heqiyqaŋguwitaŋi, Iqu aŋgi häŋä emäkäqumuatkqe,
ii Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqä iquesayi. Nätmatqä iiŋi, hiqä-hiuä
imäkŋganŋguwita emakqä ma, Goti Iqu hiŋginäwa etapkqe.
9 Ii he wäuŋuä yäŋänäqŋqä ipiyä iuta ämepunjqae, heqä quikui ptqä äqänäpu,
hiqä yoqe haqeqä ämamäŋguwä ma, oee.

* **1:23** Näqŋqä-täŋä hŋqua, kukŋuä tque, ti äkunmäkätqäuä. “Ga huiwiqu, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetaŋi, Iqu äwa miqä, eeqäpnäŋi aaŋä qäyunäŋä-täŋäŋqä iwimäkquänä.”

10 Wäuŋuä äŋguänäŋä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatuŋquä iuŋqe, Goti
Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, häŋä inemäkkqe. Iŋi ne täŋga
häŋä tä äpmeŋque, ii Goti Iquesanänji.

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hŋqunä pmetatuŋquä inemäkqä Iquvi

11 Iiŋiŋqe, he hiŋuiqänä äpmamiŋuwiŋqä kŋuä indqämbu. Heqä hinaqä
qanyä eunyäpu ämeekuwä etaŋgi, Israitqä iqua henyŋqe, “Iquauqä huiwi häuä
maktäŋqä-quayqä” ätäpu, itaŋga quwqä-quwäŋqe, “Ne huiwä häuä ktäŋquneyqä”
ätätqäŋuwä iquayi. Huiwä iu iiŋä imäkŋqä suqe, ii ämaqeuqä hipaitä imäkqeyi.
12 He iŋga äänä äpmamiŋuwiŋqe, kŋuä indqämbu. He Kraisi Iqueŋi, mämeqä
hiŋgi äpmamiŋuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä, Israitqä iquau-
taŋänäŋuenä maeqä, ämaqä kiŋä hŋqäqisaŋuenä etaŋgä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau
nätmatqä väniŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä iuŋqe, he evquatämäukqe. He qua iuŋi,
iiŋä äpmapiyäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iquenyŋqä maqŋqä epu, heqä kŋuä indqäŋqä
yäŋänäqŋqe, nätmatqä mapnuwäŋqeŋqä mämeqä, hiŋgi äpmamiŋuwi.
13 Iŋäqe he ämaqä kiŋänäŋi iiŋä ätqäumiŋuwä iquenä, täŋgaŋi he Kraisi Jisasi
Iqutä i ämuäŋnäŋuwi, Iqueqä häŋeqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpätä qäqiqi
equmuatekqe.
14-15 Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä haŋuä iŋqä pmetatuŋquä Inemäkqä Iquvi.
Hiŋuiqänäŋi, Israitqä iquatä, huizi iquatäŋi, mäkä-huŋqä äpmamiŋiyi. Mäkä-huŋqä
iiŋi, täkŋä naqä hŋqu awä iqi äqiyenyä pmetaŋgiyäŋga, Jisasi Iqu äpäkonätä aŋgi
ävauqe, huätä äväpnemäutä, itaŋga Mosisi iqueä kukŋuä-suqä yäuä* eeqäpnäŋi
hma imäkätä, naqä-hŋqunä eenyä, äwqä haŋuä iŋqä pmayŋqä imäkkqe. Iqueqä
äwiŋqe, tiiŋä etaŋgiyi.
16 Iqu zä-huätatä äunätä äpäkoŋgqetaŋi, mäkä-huŋqe eeqänä hma imäkätä,
mäkä-huŋqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-häŋä hŋqu hiätŋqä imäkätä, itaŋga Goti
Hanjuwä Iqutä, näueqä imäknyinyä pmesiyŋqä diŋqä äwiŋgqe.
17 Iŋi Iqu äquvepätä, he kiŋä näŋi äpmamiŋuwä iquendä, ne qäqiqiŋä iqunesä,
suqä äwqä haŋuä änyanä, naqä-hŋqunä pmeqäŋqä iiŋqä awä ätkqe.†
18 Iqu ne äwqä haŋuä iiŋä inemäkkqetaŋi, Dŋä asänäŋä-täŋä eanä, Goti Hanjuwä
Iqueŋi, iuta wimenä.
19 Täŋgaŋi he ämaqä huiu ämuäŋqänäŋä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutaŋä,
Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqiŋä iqua eŋuwä-paŋä epu, Iqueqä aŋiu
äpmeŋuwä iquenji.
20 He aŋä, Goti Iqu imäkqä-paŋä iiŋuenji. Ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä
ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iquatäŋi, qu aŋä-siyandqä eŋqä-
paŋä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, aŋä vänyqä miqä yäŋänäqŋqä ämätnäŋqä-paŋä iiŋä
Iqueyi.
21 Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä eeqänäŋi, Ique ekunätaŋgä aŋä ii ämätnä. Goti
Naqä Iqu, aŋä iqueŋi, hiqäva-imäkqä aŋä eŋqä-pa, Iqueqäŋqä mätquätŋqä itqäuä.
22 He-pqe, Kraisi Iqutäŋi, naqä-hŋqunä etaŋguwiŋqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä
ämaqä huizitä guä ämaiqiyätä, Iqueqä aŋi, Dŋä Äŋguä Iqu yäpä iŋgisa pmetätŋqä
iiŋqä ämätätqäuä.

3

Poli iqu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä tqueqä wäuŋuä-wiyqä-queqä

---

* **2:14-15** Israitqä iqua kŋuä tii indqänmiŋuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-täŋunä etaŋgi, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämäwqätäuŋu.” † **2:17** Asayä 57:19

1 Goti Hanjuwä Iqu iiŋä emäkqaŋgqetaŋi, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqäŋä.
Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iquenä, yätamäkqä eyqämqä diŋqä, Kraisi Jisasi Iqueä
wäuŋuä imäkätqätaŋgqetaŋi, guä äpmuatenjiyquwi.
2 Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imäŋqeuta äŋguä hiŋgi etquetŋqä, nyi wäuŋui
ändapkqä iiŋqe, he qätä ae äwiyquwi.
3 Iqu Iqueqä kŋuä indqäŋqä zä wiqe, nyi näqŋqä hiätmqänä ändapkqe. Iiŋqe nyi
henyqä tuwaŋuä wäŋqä ipu äqiyätmä, awä ae äyä etqe.
4 He pipa ipi a ätäupiyäŋgaŋi, näqŋqä tiiŋä mapnä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä
kukŋuä zä witaŋgqä iquenyqe, näqŋqä ae äyä eänä.”
5 Ämaqä kiŋganä äpmamiŋuwä iquauŋi, nätmatqä täŋqe, awä mätquä imiŋuwi.
Iŋäqe, täŋgaŋi, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kukŋui
hiŋuä-tqä iquatäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä iquauŋi, Dŋä Äŋguä
Iqu iwimäkqaŋgi, iiŋqe iqua näqŋqä ae ämeŋäuä.
6 Iqueqä kŋuä indqäŋqä zä wiqe, tiinji. Ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huizi
iqua, kukŋuä we-huŋqä-täŋi ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋnäŋuwitaŋi,
nätmatqä Israitqä iqua mapnuwä iuŋi, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-
hŋqunä eqaŋgpi, kukŋuä Goti Iqu, ‘Iiŋä imäkmniqeqä’ ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-
pqe inä patqiyäniqe.
7 Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä tqueŋqä wäuŋuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti
Hanjuwä Iqu, Iqueqä yäŋänäqŋqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi
ändapkqä iiyi.
8 Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqiŋi mänäqä mämä qäyä pmetaŋgqä-qe,
Iqu suqä hiŋgi vqä iuta wäuŋuä tiiŋi ändapkqe. Nyi Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi
iquau, Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqänäŋi, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä ituŋquä
iuŋi, qu-pqä inä mapnuwä iiŋqä kukŋui, awä ätuätqäŋä.
9 Goti Eeqänäŋä Imäkkqä Iqu, nätmatqä imäkäniŋqä zä äkittqiye äpmamiŋqä
iuŋqe, nyi ämaqä eeqänäŋä iu awä ätnäŋäqi tquämqe, Iqu wäuŋui iiŋqe inä
ändapkqe.
10 Goti Hanjuwä Iqu iiŋi, tiiŋiŋqä imäkkqe. Dŋä nätmatqä qäukuä yäŋiŋä miqä
iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqäŋqä naqä-hŋqunä epŋqä
maqiyqaŋgqeu äqumbiyitaŋi, “Iqueqä kŋuä indqäŋqe, huitaŋä-huitaŋiqä” kŋuä
indqämbŋqä imäkkqe.
11 Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäniŋqe, kŋui aaŋä hiŋuiqänä iwäsäuekqeu
qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäuŋuä imäkqaŋgqä iutaŋi, naqä-qakui
ae qe imäkkqe.
12 Iiŋä etaŋgi ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätuŋquetaŋi, zä miqä pemänä itanä,
Goti Hanjuwä Ique wimenä.
13 Iiŋiŋqä, “Nyi he yätamäkqä hemqänä, wäuŋuä imäkätmä haŋä-iqä
meqaŋgqeŋqä kŋuä kuapänä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiqŋqä,
yäŋänäqŋqä tqäpiyä” etqä. Nyi haŋä-iqä ii ämetŋqe, ii he äŋguä äpmepu, yoqä
naqä mapŋqeyi.

Poli iqu, qu yäŋänäqŋqä iwimäkätŋqä, tääqä ätukqeŋqä

14 Iqu nätmatqä eeqänäŋä iiŋä imäkätŋqeŋqe, nyi neqä Apiqueŋi qoŋä
äwoktäutqäŋä.
15 Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmeŋuwä iquauqätä, qua iu äpmeŋuwä
iquauqätä Kaniqu eä, itaŋga Iqueqä hiveymeqä inä etaŋguwiŋqä yoqe iuta ävätqäuä.
16 Nyi iiŋä itmäŋgaŋi, henyqä tääqä tiiŋä ätuätŋqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmatqä
aaŋä kuapänäŋä-täŋä eänä, yäŋänäqŋqä aaŋä naqänäŋä-täŋä eŋä Iqukiyä. Si

iquauŋi, nätmatqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imŋi, Tqä Dŋä Äŋguä Iquesa yäŋänäqŋqä iwimäkiyä.
17 Ŋqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätaŋguwitaŋi, Iqu iquauqä äwqä yäpä imŋi aŋä näweqä imäkäqämetŋqänä yätamäkqä wiyä. Ga suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqu, zä eŋqä-pa hukä-tapiŋä yäŋänäqŋqä äuä ätqäuŋqä-pa, iiŋä tqäutpŋqänä iwimäkiyä.
18 Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänäŋä itäŋi, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqeŋqä äwiŋqe, aaŋä naqänäŋä eä, quapitä hiqotitä, itaŋga haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvaŋä iptänäŋqä iquenyqe, näqŋqä ämepu, a yäŋänäqŋqä kiqätätpŋqä, inä iwimäkiyä.
19 Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwiŋqä iiŋqe, ämaqe qu änyä maqŋqä etaŋgpqä-qe, Si ämaqä tquauŋi, näqŋqä hiätpŋqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si quŋi iiŋä iwimäkätqäŋi, ii tiinji. ‘Nätmatqä aaŋä hävemnäqŋqä äwiŋqe, qutä inä wiqäŋqä diŋqeyqä’ äktätqäŋänä” ätuätŋqe.
20 Tiiŋä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iiŋä itŋqä iquesaŋi, ne, ‘Iiŋä-iiŋä inemäkiyä’ ätuätanä, yatŋqä ävquque, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänäŋi inemäkänä. Itaŋga ne qanyä kŋuinä indqäŋgquä-pqe, asä iiŋä imäkänä.
21 Iŋi Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäuŋuä naqänäŋä iwimäkätŋqetaŋi, ämaqe Iqueqä yäŋänäqŋqeŋqä näqŋqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpŋqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eäŋquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatuŋque (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi eŋquetaŋi, naqä-hŋqunä pmetatuŋqueŋqä

1 Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäuŋuä iunä imäkätmä, guä äpmeŋqä iqunä, maŋä tiiŋä etmqe. “Goti Iqu suqä äŋgui näwinyä etä, tääqä etätmakqä eŋqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwiŋqä iiŋqä iquauŋi, mimäkqä pambiyä” etqä.
2 He hŋqunä-hŋqunä hiqä-hiuä mändi äkittqänäpu, huiziuŋi, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä miŋgpŋqe. Heyaqä awä iqiŋi, haŋä-iqä timäuqaŋgaŋi, äwqä tnäŋä maqänä mimäkqä, suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqueŋi, a yäŋänäqŋqä äqätpu, haŋä-iqä eeqäpnäŋi ämeqäpŋqe.
3 Dŋä Äŋguä Iqu he äwqä haŋuä imbu, naqä-hŋqunä hiätpŋqä emäkkqe. He äpakänä e pmetpŋqe, yäŋä qäŋgaŋgpu.
4 He näqŋqe, ne Jisasi Iquesaŋi, huiwä naqä-hŋqunä eŋu. Dŋä nesä äpmeŋqe, Iqu Hŋqunänji. Itaŋga nätmatqä äŋguänäŋä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqä diŋqe, tääqä änatätmakqä-qae, ga ne asä iqueŋqä kŋuä yäŋänäqŋqä indqänätanä, hiŋuä äqänanä, äyä äpmeŋu.
5 Itaŋga neqä Naqä Iqu-pqe, Hŋqunänjqä. Neqä quuvqä eqiyätuŋquä-pqe, hŋqunänjqä. Itaŋga asŋä ämetuŋquä-pqe, hŋqunä inänjqä.
6 Itaŋga eeqänäŋuneqä Goti, Kiuänäŋä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänäŋuneqä haqä yäŋi äpme, eeqänäŋuneqä awä iqi äpme, itaŋga eeqänäŋuneqä yäpä imä äpme.
7 Iŋäqe Iqueqä qeqä imäŋqeuta nätmatqä äŋguä hiŋgnä vqä iuŋi, Kraisi Iqu iwäsäutä, ne hŋqunä-hŋqunä änätapqäukqe.
8 Kukŋuä iiŋiŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiiŋä ätä äqänä.

*“Iqu, aaŋä haqä yäŋinyqä äyätäqäŋgaŋi, ämaqä guä äpmamiŋuwä kuapänäŋä iquau ätuma ekqeqä. Ätuma äyätä, ämaqeuŋi, nätmatqä äŋguänäŋi äwikqeqä.”**
9 Kukŋuä, “Iqu aaŋä haqä yäŋinyqä ekqeqä” ätääŋqä iqu, ii Iqu yäŋinyqänä ekqäŋqä matqä iqi, oee. Kiŋganäŋi, Iqu qua hŋque yäpä mäŋi äwiŋqä iqueŋqä ganä äwäkqä eä.
10 Ämaqä qua iuŋqä äquveqäkqä Iqu, Asiqu, qäukuä aaŋä haqä yätuŋqä ekqe. Ii nätmatqä eeqänäŋä äsquä-äsqueŋi, qäyunänä witätŋqä imäkätŋqänä.
11 Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmatqä äŋguänäŋi tii änätapqäukqe. Hŋqua, Iqueqä kukŋuä awä tuäkiqä epŋqä, hŋqua kukŋuä hiŋuä-tqäŋqä epŋqä, hŋqua kukŋuä äŋgui awä-tqäŋqä epŋqä, itaŋga hŋqua, quuvqä heqiyqä iquau ämipu, näqŋqä-vqäŋqä epŋqä, äwikqe.
12 Iqu iiŋä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä iquau, Iqueqä wäuŋui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqäŋqä iwimäkqäŋqä eä. Wäuŋui qäyunä ämipiyitaŋi, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hŋqunäŋqä yändi-yändi imäkqa peyqäŋqe.
13 Iqua wäuŋuä ique imäkqaŋguwitaŋi, ne quuvqä anä eqiyätanä, naqä-hŋqunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, näqŋqä ämenä. Itaŋga, ymeqä nandqä naqä hiätŋqänä imäŋga-imäŋga äpeyqä-ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänäŋinä imäkätŋqä-pa, qäyunänä hianä.
14 Ne iiŋi ae ätimäuququäŋgaŋi, ymeqä wäŋqä isua iqä-ma mäpmeqä yatuŋque. Ämaqä kukŋuä quaŋgä ätuäpu, huiziquau qui imäkpŋqä näqŋqä huitaŋä-huitaŋä-täŋä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpŋqä diŋqe, yuŋui iŋgi-iŋgisa äqunätä, nätmatqä näŋi-mäŋi ätpekiqä-paŋi, ne iiŋi minemäkqäŋqe.
15 Iiŋi maeqä itanä, ämaqeuŋqä äneŋqä iutaŋi, kukŋuä naqä-qakuinä tquatuŋque. Ne iiŋä imäkqaŋguatqe, neqä quuvqä heqiyqe yäŋänäqŋqä eätä, neqä Nyuäŋä Kraisi Iqutäŋi, naqä-hŋqunä hianä.
16 Wiikä qäpaiqä isua, yäŋi äŋguä äuqätänäŋqä imäkätŋqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iiŋä inemäkänä. Ne qokä-apäkä iqune, suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä iqueŋi, qänaknä itanä, neqä wäuŋuä hŋqunä-hŋqunä imäkätuŋquä iuŋi, ne huiwi naqä-hŋqunä änyanitaŋi, naqä-naqä imäŋga peyänä.

Suqä yäuä huätä vquatämäupu, suqä änyä-häŋi a maqätpŋqeŋqä

17 Iiŋiŋqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetaŋi, kukŋuä yäŋänäqŋqänäŋi tiiŋä etmqe. “Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqäŋuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä. Iquauqä kŋuä iqe, quwqä äpmeqä iuŋi, häukuä äŋguä uwqiyqe, aaŋqä eä.
18 Quwqä äwqe, ppinjqä yqänä imbu, kŋuä indqäŋqä äŋgui maeqä epiyitaŋi, quwqä näqŋqä meqäŋqe, we mauŋqä etaŋgqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä häŋä-pmeqe, mämeqä itqäŋä.
19 Iqua suqä quvqä imäkäpiyäŋgaŋi, “Tä aaŋä quvqä di imäkätqäŋunä” kŋuä iiŋi mindqäŋqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä maŋä iuŋi, nätmatqä äwi iqä hnjua änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mävquatämäuqä yqänä imäkqäpnä. Iiŋiŋqe, “He iqua imäkätqäŋuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä.
20 Ämaqä Kraisi Iqueŋqä näqŋqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iiŋä iquau imäkqäpŋqänä mämetqueqä ikuwi.
21 He Iquenyqä kukŋui qätä äwikuwäŋga, Iqueqä kukŋuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuäŋqä ätääŋqä iiŋqe, qu näqŋqä ae etapkuwiŋqe, nyi näqŋqä eäŋänä.
22-23 Iqueqä kukŋui tiinji. “Suqä yäuä, huiwä iqueqä äwiŋqä iuta, hikänäŋä iu ämequatätä, yätamäkqä mämeqäŋqä qui emäkqä iqueŋi, he huätä vquatämäupu, kŋuä iqä änyä-häŋä iqu imä mnätŋqe, heqä äwqe, aŋä qŋqaŋä eŋqä-pa hutepiyä.

---

* **4:8** Apqä Bukä 68:18

24 Itaŋga he suqä änyä-häŋä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä eŋqä-paŋä imäkätä ekqä
iqueŋi, a maqätpiyä. Suqä tqu, Goti Iqueqä kukŋuä naqä-qakuä iutaŋä eä, jänänäŋä
ikikinyäŋä eŋqä iiyi.”
25 Iŋi, he naqä-hŋqunä ae eäŋuwi, hiqä heyämaqä iquauŋi kukŋuä quaŋgi mätquä,
naqä-qakuinä tquäpŋqe.
26 Itaŋga he äwqä-tnäŋä eŋgqe, suqä quvqä imäkqä diŋqä wimasipu. Äwqä-tnäŋi,
äpakänä, mäptqe känäwä äwqä mämä mŋgaŋgqäŋgaŋqä mimäkqä pambu. Iŋga-
qäŋganä qäpu hiätŋqe.
27 Äwqä-tnäŋi yqänä äwiŋqe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu,
ekittqiyätä ämaequtäqŋqä.
28 Si quwä mequki sätäti, aŋgumŋi mämeqä, tqä-täuä wäuŋuä imäkätnä, tqäŋqätä,
ämaqä äwa iqaŋguwä du yätamäkqä vqäŋqätä, iqätŋqe.
29 Hiqä maŋä iutaŋi, kukŋuä quvqä matqäŋqä. Kukŋuä äŋguä, ämaqä haŋä-iqä
metqätaŋguwä iu yätamäkqä äväpu, yeeqä iwimäkqäpŋqä dinä tquaŋgpu.
30 Itaŋga Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, wiuŋqä yätŋqä miwimäkqä pambiyä. Goti
Iqu Dŋä Iqueŋi, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätaŋgpi, itaŋga hiunji qänakŋäŋga haŋä-
iqä mämeqäŋqä näweqä etmeniŋqä hiqŋqä eŋqä-pa etapkqe.
31 Itaŋga huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqaŋguti, äkasuwä ätäpu, maŋä täqŋqä
ätäpu, kukŋuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatäŋi,
ävquatämäupŋqä etqä.
32 Ga hiqä-hiuäŋqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itaŋga hŋqu quvqä
etqueqe, äŋguä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnäŋi, iqueqä quvqetaŋi, iiqä itmäkmbŋqe.
Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuäŋäŋgaŋguwäŋga, Iqueqä äwqä tnäŋi iiqä
itmäknätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-paŋä iiŋi.

5

He nätmatqä eeqäpnäŋä imäkäpiyä iuŋi, we-huŋqä iqi itkimäkmbŋqe

1 Iiŋiŋqe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetaŋgä, Iqu henyqä äwinyäŋqe, suqä
eeqänäŋä imäkäpiyä iuŋi, Iqueqä-kiuä imäkätŋqä-pa, asänä imäkqäpŋqe.
2 Kraisi Iqu nenyŋqä aaŋä kiiŋä äwinyätä, yätamäkqä neyätŋqä Iqueqä-kiuä
äwiŋgqä-ma, he nätmatqä eeqäpnäŋä imäkäpiyä iuŋi, suqä ämaqeuŋqä kiiŋä
äwiŋqä iqu, hiŋuiqä maeqäpŋqe. Iqu iiŋä äwiŋgqe, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä
iwimäkätŋqä diŋqä, nätmatqä tä ikeqaŋgä jinaŋä äweqä-paŋi, hiqäva äwqäŋgqe.
3 Iŋi, suqä huiwä yaŋä-iŋqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitaŋä-huitaŋä
imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänäŋä imäkqetä, suqä hiŋuä aowä qŋqetäŋi, he
iiŋi mimäkqä ipu, iiŋqä kukŋui wäŋqä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä
Iqueqä ämaqä ae eŋuwä iquenä, iiŋä imäkqäŋqe, pmua imäknänä.
4 Ä kukŋuä womba iŋqe matqä ipu, kukŋuä aŋä miqäŋqä tqe matqä ipu, itaŋga
qokä-apäkä iuqä suqeŋqe häŋä tamqä matqä ipŋqänänyä. Suqä ii he imäkqe,
äŋguänäŋä hmanji, quvqe. Hiqä kukŋui, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä” tquaŋgpu.
5 “He iiŋä mimäkqä pambiyä” etqe, ii tiiŋäŋqe. Ämaqä, suqä huiwä yaŋä-
iŋqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitaŋä-huitaŋä imäkäkiqetä, suqä kiyä
mätqä eeqänäŋä imäkqetä, suqä hiŋuä aowä qŋqetä itqäŋuwä iqua, aŋä Goti
Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä äpmeŋiyä yäŋiŋi, mäpmeqä ipu, nätmatqä
anä mämiqŋqä iiŋqe, näqŋqä äŋguänäŋä mapu. Suqä hiŋuä aowä qŋqe, ii goti
quaŋgä iu qoŋä woktäuqä eŋqä-paŋä asänäŋi.
6 Ämaqä huizi, kukŋuä quatä maeqä hiŋgiŋqä isua etäpu, suqä iiŋä imäkpŋqä
etätma upŋqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hŋgisanä ipu, iiŋä imäkqaŋguwä iquauŋi,
Goti Iqueqä äwqä tnäŋä iŋqe, äwimenä.

7 Iiŋä etaŋgi, iquatä näueqä imäknäpu, ikämaŋqä miqä pambu!
8 Hiŋuiqänäŋi he hiawiqä imä äpmamiŋuwä-qe, täŋgaŋi, he Naqä Iqutä
ämuäŋnäŋuwi, ii he we-huŋqä iqi qe äpmeqä. Itaŋi, he nätmatqä eeqäpnäŋä
imäkäpiyä iuŋi, we-huŋqä iqi itkimäkmbŋqe.
9 We-huŋqä iqi äpmeŋuwä iquauŋi, we-huŋqä iqu, qu ämaqeu qeiqi iwimäkäpu,
quvqä maeqä jänänäŋä epu, kukŋuä naqä-qakuinä tqäpŋqä wimäkänä.
10 Itaŋga suqä äŋguä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpŋqä iuŋqä näqŋqä mapŋqänä,
yamwiqä iqaŋgpu.
11 He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqäŋuwä iquatä äktuwuŋqä
mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetaŋgpu. Quwqä suqä iquesaŋi, ymisaŋä eŋqä-pa,
häukuä äŋguä wiqaŋguti ämepu, maŋqä ipnä, oee. Iiŋä imäkqe, qäyä etaŋguti,
qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnäŋä iqi maepŋqe.
12 (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu imäkätqäŋuwiŋqe, womba meqä etaŋgi,
nyi awä matqä imä.)
13 We-huŋqä iqu, nätmatqä zä äwämitätqä iundaŋi, ätnäŋä iqi maeqaŋguti, hiŋuä-
quŋqä eä.
14 Itaŋga we-huŋqä iqu iiŋä imäkqaŋgaŋi, nätmatqä iiŋä-pqä iqu, we asänä
hunänä. Iiŋä etaŋgi, iiŋqe kukŋuä tiiŋä ätnä äwi.

*“Ämaqä hiaqäqä äwiŋä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkoŋgŋä iutaŋi, aŋgi vayä.
Aŋgi vauqaŋgti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-huŋqetä, tä eŋqä-ma äyäkqätänä.”**

15 Iiŋiŋqe heqä qaŋä ikipiyä imŋi, äŋguänä mimbu. Kŋui qäyasäqä mindqäŋqä,
äŋguinä indqämbu ikiqäpŋqe.
16 Täŋgaŋi ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqäŋuwä-qae, hea, suqä äŋguänäŋä
imäkqänäŋä iqua, he ämaequtäuqäŋqä, äŋguänä mimbu.
17 Ga he ämaqä kŋuä iqä äŋguiŋqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu
äwinyäŋqä iuŋqänä näqŋqä meqaŋgpu.
18 He wainqä-eqä yäŋänäqŋqä änäpiyi, hiqä kŋuä indqäŋqä äŋgui qui emäkätŋqä
duŋqe, maŋqä iqäpŋqe. Suqä iiŋi, hiqä quamä pmeqä eeqänäŋä äwiŋqä iuŋi,
qui emäkänä. Iiŋqä tŋäŋqe, Dŋä Äŋguä Iqu, hesä maŋguä enyätätŋqä, hiŋuinä
qumbŋqe.
19 Dŋä Äŋguä Iqu maŋguä e emnätaŋgqetaŋi, he tiiŋä imäkqäpŋqe. Hiqä-hiuä
kukŋuä ätnäpiyäŋgaŋi, kukŋui apqä bukä iutaŋitä, apqä huizi iutaŋitä, itaŋga
apqä Dŋä Äŋguä Iqu etapqaŋgqä iutaŋitä, ämepu, hiqä äwqä imŋi, Goti Hanjuwä
Iquenyqä yeeqä ipu tqäpŋqe.
20 Ga nätmatqä eeqänäŋiŋqe, Goti Hanjuwä neqä Apiqueŋi, he neqä Naqä Jisasi
Kraisi Iqueqä yoqetaŋi, “äŋguiqä” tquäpŋqe.
21 Itaŋga, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etaŋgi, ne Iqueŋi, yäpä iqi vquanä”
kŋuä indqänäpu, hiqä-hiuäŋä-pqe, yäpä iqinyä iŋgpŋqe.

Qokä-apäkä ämaŋgäwäŋuwä iquauŋqä

22 Hiqä-hiuä yäpä iqi iŋgpŋqä ätqäqe, ii tiiŋi. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi
Iqueŋi, yäpä iqi ävätqäŋuwä-paŋi, heqä qokä iquauŋä-pqe asänä e vqäpŋqänänji.
23 Tiiŋä etaŋgi ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuäŋä-qu
eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hŋqunä etaŋgi, Iqu, huiwä iqu häŋä-pmetätŋqänä, aŋgi
Vauqumuatqä-qu eä. Ii eŋqä-paŋi, qokiqu, apäkiyqä nyuäŋä-qu eä.
24 Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänäŋä iuŋi, Kraisi Ique yäpä iqi
äpmeŋuwä-paŋi, iŋi apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetpŋqänänji.

---

* **5:14** Asayä 26:19; 60:1

25 Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iuŋqä kiiŋä äwinyätä,
yätamäkqä vätŋqänä Iqueqä-kiuä äwiŋgqä-paŋi, hiqä apäkä iuauŋqe, kiiŋä iiŋä
eŋguätŋqänänji.
26 Iqu quŋqä iiŋä äwinyätä imäkkqe, ii iquauŋi, quvqä maiqŋqä, eqetä, Iqueqä
kukŋuitä, asŋä äwqiyätä, ikikinyäŋä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä hiätpŋqä
pmuatetŋqä diŋqeyi.
27 Iqu iiŋä iwimäkätŋqä äwiŋgqe, ii tiiŋäŋqe. Qu Iqueqä hiŋuä iqiŋi, nätmatqä
qeqä bimbiqä tqä isua eŋqä-paŋä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätääqä, ä ppkä äki-
äkitaŋi, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iiŋä-iiŋä iqä-quaiqä” mäutqŋqä äwinyä.
28 Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqäŋqä aaŋä kiiŋä e äwinyätŋqä-paŋi, qokiquenä, heqä
huiwiŋqä kuapänä enyätŋqä-paŋi, heqä apäkiuauŋqä-pqe, asänä iiŋä eŋguätŋqe.
Ämaqä iqueqä apäkinyqä aaŋä kiiŋä äwinyätä, äŋguä iwimäkätŋqä iqu, iqueqä-
kiuäŋqä äwinyäŋqä iquvi.
29-30 Ämaqä hŋqu, iqueqä huiwiŋqä wi äuämäkätä, ymisaŋä miiŋqä ma miqä
yäniqi? Oee, iqu äŋguä äminyätä, ymisaŋä iŋguänä. Suqä iiŋi, ii tiiŋä eŋqä-paŋi.
Ne naqä-hŋqunä äuqätänanä, Iqueqä huiwä hŋqunä etaŋgquetaŋi, Kraisi Iqu, Goti
Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iqune, äŋguänä ämäneyätŋqä-paŋä asänäŋä iiŋi.
31 Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiiŋä ätnäŋqä-paŋi.
*“Qokä hŋqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqänäsinyä,
huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqäŋqeqä.”*†
32 Kukŋuä iqu, qakuä aaŋä naqänäŋä-täŋä etaŋgi, zä äwiŋqä ique. Nyi ŋqä-näuäŋi,
“Kukŋuä tqu, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauŋqätä, ätqiyä”
ätqä.
33 Iŋi kiqä quati, tiiŋä-pqä inänji. Ämaqä hŋqunä-hŋqunäŋä iquenä, hiqä-hiuäŋqä
enyätŋqä-paŋi, heqä apäkä iuauŋqä-pqe, inä hiŋguätŋqe. Itaŋga apäkä hŋqunä-
hŋqunäŋä iuenä, hiqä qokiquauŋqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etaŋgi, nyi iqueŋi yäpä iqi
vqämqeqä” kŋuä indqäŋgpŋqe.

6

Ymeqä iquauŋqätä, kunaqä-kunuŋuauŋqätä

1 Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuäŋnäŋuwä-qae, hiqä hinaqä-hinuŋuau hŋgisa
mitqueqä, qänaknä vqäpŋqe. Suqä tqueŋi, he imäkqä di, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi,
äŋguänäŋi.
2 Suqä iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iuŋi, tiiŋä ätnä. *“Si tqä tnäutä
tniquesäŋi, yäpä iqi ävätnä, iyaquiuä kukŋui qänaknä vqaŋginyä.”** Goti Iqu suqä
iqua ätuätäqäŋganji, Iqu suqä tque-ganä, kukŋuä nätmatqä timäuniqä diŋqä qäsä
guä ämäsäuekqe.
3 Kukŋuä gue, tiiŋä äyä ämäsänä. *“Si iiŋä itnä äŋguänä äpmeŋi, nätmatqä
eeqäpnäŋä si imäkätŋä iuŋi, äŋguänä timäutqätaŋguti, itaŋga qua iuŋi, hea quäuqä
äpmaka utuŋqinyä.”*†
4 Kununuenä, hiqä ymeqä isuauŋi, quvqä itquepu, äwqä tnäŋä miwimäkqä
iqäpŋqe. He isuauŋi, suqä Naqä Iqu äwinyäŋqä iuŋqä näqŋqä äväpu, “Iiŋi imäkäpu,
iiŋi mimäkqä pambiyä” ämotquepu, äŋguänäŋä miqäpŋqe.

Wäuŋuä-wiyqä iquauŋqätä, wäuŋuä miqä iquauŋqätä

5 Wäuŋuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutaŋä iquauŋqe, “Iqu ŋqä naqä-
qu etaŋgi, nyi iqueŋi yäpä iqi vqämqänä” kŋuä indqänäpu, hŋgisa miqä, qänaknä

† **5:31** Ipäqäkqä 2:24 * **6:2** Aŋgumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqe 5:16 † **6:3** Kukŋuä-suqe 5:16

vqäpŋqe. He wäuŋui, quaŋgä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäpä iqi ävätqäŋuwä-pa, iiŋä äwipu imäkqäpŋqe.
6 Iquau yeeqä iwimäkpŋqä wäuŋuä äŋgui, iqua hiŋuä eqänätaŋguwäŋganä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä eäŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyäŋqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqäpŋqe.
7 Ii ipiyäŋganı, “Nyi wäuŋui, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunjqä” kŋuä indqänäpu, aquvänä ipu imäkqäpŋqe.
8 Ga he kŋui, tiiŋä-pqe indqäŋgpŋqe. “Ämaqä, hŋquququeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquŋä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiuäŋqänä indqäŋqä iquŋä-qe, iqu äŋguänäŋä imäkmitätqe, Naqä Iqu kimanı, nätmatqä äŋguänäŋi äväniqeqä.”
9 Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäuŋuä heyqä iquauŋi, zä epŋqä kukŋuä zä iwimäkqä iqua mätquä ipu, äŋguä iwimäkqäpŋqe. He kŋui tiiŋi indqäŋgpŋqe. “Wäuŋuä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätŋqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänäŋä iuŋi, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau eŋqä-paŋiqä

10 Nyaqä kukŋuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuäŋmbu, Iqueqä yäŋänäqŋqä aaŋä naqänäŋä iutaŋi, yäŋänäqŋqe, yändi-yändi imäkmbŋqe.
11 Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqueqä kukŋuä quaŋgitä, yamwiqä iqetä, emeqaŋgutqäŋganı, he yäŋänäqŋqä tqäpnuwä diŋqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknäŋuwä-paŋi, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätŋqe, imäkŋgpnä. 12 Nyi ii etqe, tiiŋiŋqä etqä. Ne mäkä äunätuŋque, ämaqä nesä asänäŋä iquautä hmanji. Ne mäki, dŋä quvqä, yäŋänäqŋqä huitaŋä-huitaŋä-täŋä, awä yeqä äpmeŋuwä, ä qua tque hiawiqä imä äpmeŋuwä iquatä, äuänätqäŋu.
13 Iiŋiŋqä nyi tiiŋä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mäkäŋqä imäkŋqä etapätŋqe, eeqänä äŋguänä imäkmbu, näwinyä pmetaŋgpiyä. Iŋi mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yäŋänäqŋqä ipŋqä. Itaŋga mäki qäpu päwqaŋganqe, yäŋänäqŋqä äpakänä e tqäutpŋqe.
14 Yäŋänäqŋqä iiŋä tqäutpŋqe, suqä kukŋuä naqä-qakuä iqueŋi, qätä äŋguänäŋä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä eŋqä-pa, heqä quaŋuä iqi yäŋänäqŋqä ämäsänäpu, itaŋga suqä jänänäŋä iu imäkqe, nätmatqä ktqä pmuätäŋqe, quikuä iqi äpmuätänäŋuwä-pa, iiŋä pmuätänätaŋgpu.‡
15 Itaŋga Goti Iqueqä kukŋuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqäŋqä imäkqä iqueŋi, yukä ämuasmäŋqe ämuasmäuŋuwä-paŋi, a yäŋänäqŋqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetaŋgpu.§
16 He iiŋä imäkmbu, ga tiiŋä-pqä iqueŋi, inä imäkŋgpŋqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueŋi, nikŋqä eŋqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-huŋqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiuŋqä äumepqaŋgutqe, huätä epmäkpŋqä.
17 Goti Hanjuwä Iqu, he häŋä ae emäkäqumuatekqä iiŋqe, hiqä kŋuä indqäŋqä imŋi, nyuäŋä ktqä pmuätäŋqä ii eŋqä-pa ämimuasmäupu,† Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, Dŋä Äŋguä Iqu etapätŋqe, ii ipäqäyuŋuä eŋqä-paŋä-qae, a yäŋänäqŋqä qätätpŋqe.
18 Suqä iquau imäkpŋqä ipiyäŋganı, Dŋä Äŋguä Iqu emäkqaŋguti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqeŋqä tääqä tqä iqueŋi, mävquatämäuqä pa ipu, a yäŋänäqŋqä qätätaŋgpu. Tääqä ätäpiyäŋganı, enyqä eŋganguti, ävquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänäŋä iuŋqä-pqe, inä äpakänä tqaŋgpu.

‡ **6:14** Asayä 59:17 § **6:15** Asayä 52:7 * **6:16** Apqä Bukä 7:13 † **6:17** Asayä 59:17

19 He yatŋqä iiŋi, nyiŋqä-pqä inä iqäpŋqä änyiŋgi. Nyi kukŋuä tmqŋqe, kukŋui
kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäuqaŋguti, iŋi nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä
äŋguä we-huŋqä-täŋi, kiqä quatä zä äwiŋqä diŋqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä
tqämqänä.
20 Nyi kukŋuä ique-qäqueŋqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta,
awä tuätqätaŋgqeŋqä guä äpmuatenjiyquwi. Iŋi nyi wäuŋuä Iqu ändapkqe,
mävquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kukŋuä awi yqänä tqämqänä, Goti
Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquaŋgpu.

Goti Iqu quŋi, äŋguä wimäkätŋqeŋqä tääqä ätukqeŋqä

21 Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätuŋquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä
wäuŋui mävquatämäuqä, nesä anä imäkätuŋquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapänä
änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänäŋä imäkätŋqä iiŋqe, awä etänä.
22 Nyi ique henyqä ändowatqe, quati tiiŋi. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä
äpmeŋqueŋqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, yäŋänäqŋqä emäkätŋqeŋqä
ändowatqä.
23 Iyää ŋqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apiqutä, itaŋga Jisasi Kraisi neqä Naqä
Iqutäŋi, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, haŋuä imbu quuvqä yäŋänäqŋqä
eqiyäpu, ämaqä huiziuŋqä eŋguätŋqänä emäkinyä.
24 Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquauŋi,
Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu
Pilipai
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Poli iqu eqä-huäŋä iu äkitä, qua aaŋä naqänäŋä Yulopqä täŋä iŋginyqä kiŋganä äwätäqäŋga, iqu aŋä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniya iu ätimäutä, kukŋuä äŋgui awä ätumiŋqe. (Wäuŋuiŋqä 16:8-15 hiŋuä qundŋqä.) Qänakndaŋi, iqu aŋä-himqä huiuŋqä uwqaŋga, iqueŋi guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqäŋgaŋi, kukŋui, ämaqä hŋqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkpŋqä itqätaŋguwiŋqä, qätä äwiyäqe, tuwaŋuä tä, i äqäkqe. Iŋäqe tuwaŋuä, iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä äväwqatkqä tque, a ätäutaqäŋgaŋi, ne hiŋuä tii äqunäŋu. Haŋä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä haŋä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiiŋä eqiyätäqetaŋi, aquvänä itä äpmamiŋqe.

Hiŋuiqänäŋi, Poli iqu nätmatqä huiuŋqä äwa itqätaŋga, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamäkqä wipŋqä ätnämäukuwi. Itaŋgi tuwaŋuä täŋqe, Poli iqu, quwqä yätamäkqeŋqä, ‘äŋguiqä’ ätuätä äqäkqe. Iŋi huizi, iqu guä pmetaŋgqeŋqe, qu kŋuä kuapänä indqänäpu, äwqä haŋä mäwiŋqä yätŋqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yäŋänäqŋqä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Itaŋga Poli iqu iquauŋi, Goti Iqu nätmatqä naqänäŋä äwikqeŋqä ätuätä äqäkqe. Nätmatqä ii, häŋä-pmeqä häŋi, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iiyi. Ŋŋ, qu nätmatqä ii ämakuwi, qu Mosisi Iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä imiŋuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayi. Itaŋga Poli iqueqä äwiŋqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapŋqä iiŋqeyi. Kraisi Iqu, “Nyi ämaqä naqä-qunjqä” kŋuä indqänätä, Iqueqä äwiŋqä iuŋqänä qänaknä miqä imiŋqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, wäuŋuä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiiŋä-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi Iqutä naqä-qakuänä ämuäŋnäpiyä iqua, qu äwqä haŋui, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäpŋqäuä.

Ne tuwaŋuä tä a ätäutaqäŋgaŋi, ne näqŋqe, tiiŋä hiatuŋque. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aŋä-himqä Pilipai iu äqänätqätaŋguwä iquauŋqe, Poli iqu kiiŋä äyä äwinymiŋqe.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Poli iqundä, itaŋga Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋui anä imäkätqäŋueä iquve, ye tuwaŋuä tä, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋmbiyitaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, aŋä-himqä naqä Pilipai iu äpmeŋuwä iquenŋqä äväwqatque. Tuwaŋui, ye heŋqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqäŋuwä iquauŋqätä, itaŋga ämaqä hiyaqä awä iqi wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imäkätqäŋuwä iquauŋqätä, äväwqatque.

2 Goti Hanjuwä Apiqutä, itaŋga neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeta äŋguä etapäsinyä, heqä äwqe haŋuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquauŋqe, ‘äŋguiqä’ ätukqeŋqä

3 Nyi henyqä kŋuä indqänätmäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä” ätuätŋqe.

4 Nyi Iqueŋi henyqä itmä, yatŋqä ävätmä iuŋi, qanyä mävqä, yeeqä aaŋä kuapänä itmä ävätŋqe.

5 Nyi iiŋi, hiŋgi miqä itqäŋä. Hiunji kiŋganäŋä iuta ti iqa täŋgaŋqe, he enyqä
miqä, Goti Iqueä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, nyi awä tumqeŋqä yätamäkqä
änyiyätqäŋuwä iutayi.*
6 He suqä iiŋä imäkätqätaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä
imä wäuŋuä ae emäkätqätaŋgqä iuŋqe, nyi näqŋqä tiiŋä ämeqä. "Iqu wäuŋuä ii
imäkqe, mävquatämäuqä, yqänä imäkqa äwätŋqe, qäpŋi Kraisi Jisasi Iqu, aŋgumä
äquvepätqäŋga, hiäniqeqä."
7 Nyi ŋqä äwqä tämdaŋi, henyqä aaŋä kuapänä änyinätŋqetaŋi, henyqä kŋuä
iiŋä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueŋi, 'äŋguiqä' ätquäqe, ii jänänänji. Quati tiiŋä
dutayi. Nyi wäuŋuä äŋguänäŋä Goti Iqu ändapkqe, imäkqämqeŋqä yätamäkqä
änyiyätqäŋuwä iutayi. Yätamäkqe, nyi täqi guä pmetaŋgatä, itaŋga kukŋuä äŋguä
we-huŋqä-täŋä iuŋqä himä-wiuŋqä iquau, mändi äkittqiyätmä, "Ii kukŋuä naqä-
qakuiqä" motqueqaŋgatä, änyiyätqäŋuwä iutayi.
8 Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aaŋä kuapänä äwinyätŋqä-paŋi, nyi-pqe inä änyinätä,
itaŋga he hiŋuä maeqänmqä diŋqe, aaŋä kuapänä änyinätqäuä. Nyi ŋqä änyiŋqä
duŋqä ii etqäqeŋqe, Goti Iqu näqŋqä eä, "Ii naqä-qakuiqä."
9 Nyi, Goti Hanjuwä Iqu heŋi, tii emäkätŋqä yatŋqä ävätŋqe. Hiqä suqä
ämaqeuŋqätä, Goti Iqueŋqätä äwiŋqä iqu, naqänäŋä imäŋga wätŋqätä, he näqŋqä
äŋguänä mapŋqätä, itaŋga he suqä äŋguiŋqätä, quvqeŋqätä iwäsäuqäpŋqe.
10 Iŋi he suqä äŋguiŋqä eŋgaŋgi, a ätäupu, nätmatqä eeqänäŋä imäkäpiyä iuŋi,
äŋguinä imäkqäpŋqe. Tiiŋäŋqäuä. Hea Kraisi Iqu aŋgi äquvepätqäŋgaŋqe, he suqä
quvqä hui maeqä, ämaqä aaŋä äŋguänäŋuenä pmetaŋgpiyä.
11 He Jisasi Kraisi Iqueä yätamäkqetaŋi, suqä jänänäŋinä imäkquenä hiätaŋgpiyä.
Nyi Goti Ique yatŋqä iiŋi, tiiŋiŋqä ävqä. Ämaqe, he iiŋä äyä pmetaŋgä eqämbiyi,
Goti Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä muämäuqäpŋqänänyä.

Poli iqu guä pmetaŋgqä-qe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iqu, naqänäŋä äwqeŋqä

12 Ŋqä nyämaqäuä, he näqŋqä yasämä mapŋqänä, nyi awä etmqe. Nyi guä
pmetaŋgqä-qe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iqu, qua iqi mäpäwiqä, yesäwä vqeta
yäŋänäqŋqä ätqäuä, im-imä naqänäŋä tiiŋä qe äwqi.
13 Nyi haŋä-iqä ii ämakqeŋqe, ämaqä mäkä-iqä, qu ämiqä naqä iqueqä
aŋä ämimiŋuwä iquatä, itaŋga ämaqä huizi iquatäŋi, nyi Kraisi Iquenyqä qu-
uvqä heqiyäqaŋgqeta guä eŋgaŋgqeŋqe, qu näqŋqä ekuwi. 14 Itaŋga nyi
guä pmetaŋgqetaŋi, ämaqä, Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä kuapänäŋä hŋqua,
Iquenyqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu, ämaqä huizi duŋqä zä miqä pemä ipu, Goti
Iqueqä kukŋui awä ätätqäŋuwi.
15 Naqä-qakui, ämaqä iutaŋä hŋqua, Kraisi Iquenyqä awä ätätqäŋuwi, tiiŋä du-
tayi. Ämaqe iquau wivändpŋqä winyätaŋgqä-qe, qu nyivändqaŋgä äqumbiyitaŋi,
nyiŋqä kŋuä quvqä ämepu, wiuŋqä ipu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqäŋä. Huiziqua,
iiŋä hmanji. Iqua kŋuä iqä äŋguä ämepu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqäŋä.
16 Goti Iqu wäuŋui, nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iqueqä mäkä-huŋqä iquau
mändi kittqämqä atäuŋuä ätenjikqeŋqä näqŋqä ämepu, nyinyqä aaŋä kuapänä
äwinyätä, Kraisi Iquenyqä awä ätätqäŋä.
17 Ämaqä nyiŋqä wiuŋqä itqäŋuwä iqua, qämä-qämä ipu, nyi ämaŋqutäpŋqeŋqä
Kraisi Iquenyqä kukŋui awä ätätqäŋä. Ii itqäŋuwi, nyi haŋä-iqä ämetmä guä ae
qäyä pmetaŋgä, quvqä iiŋä imäkäpiyi iutaŋi, haŋä-iqä naqänäŋä ändapqa upuŋqä
itqäŋä.

---

* **1:5** Pilipai 4:10-19

18 Ämaqä iiŋi, quwqä kŋuä iqä imŋi, hŋqua kŋuä äŋgui metaŋgä, ä hŋqua iiŋi mämeqä eäŋuwi, nyi kukŋuä matqä imä. Qu eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqäŋuwiŋqe, nyi ŋqä äwqä tämdaŋi aquvänänä itqäŋä.

Poli iqu, äpäkoŋqeŋqätä, häŋä-pmeŋqätä, kŋuä indqäŋgqeŋqä

19 Auä nyi aquvänä äpakänäŋi, tiiŋiŋqä iqa uwqämä. He nyi yätamäkqä nyipŋqeŋqä, tääqä tätqätaŋguwä iutatä, itaŋga Jisasi Kraisi Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqupqä, yätamäkqä inä nyiyätqätaŋgqä iutatäŋi, Goti Iqu yätamäkqä änyiyätä, haŋä-iqä eeqäpnäŋä ämetŋqe, huätä manmäuniqeŋqä, näqŋqä eŋänä.

20 Iiŋiŋqä, nyi ŋqä qeqä-quuvqä tämŋi, kŋuä iqä aaŋä yäŋänäqŋqe, tiiŋä indqänätqäŋä. Nyi ŋqä wäuŋui qui mimäkqä imqä diŋqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaeŋqä pa imä. Nyi kukŋuä awä huizi zä miqä yäŋänäqŋqä ätqäumä ätqa äquvepätŋqä-paŋi, guä äpmamä-pqäŋgaŋi, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Iŋi nyi häŋä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpäkonmqäŋga, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe.

21 Nyi kŋui, tiiŋä ämetqäŋä. Nyi mapäkoŋqä häŋä äpakä äpmeŋqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itaŋga nyi äpäkonmqäŋgaŋi, qua täu quvqä tä äpmeŋqä-pa mäpmeqä, aaŋä äŋguänäŋä pmetmniqeqä.

22 Iŋi nyi qua iuŋi, häŋä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäuŋui, häukuä-täŋäŋqä imäkqämqä. Iŋi nyi maqŋqe, äsquenyqä nyinyäŋquti?

23-24 Nyi nätmatqä tquaquiŋi, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami täŋga tä äpmeŋqä täuŋi ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yäŋi anä pmeŋqä iqäqe, qua täu äpmeŋqä iuŋi ämäwqätäuä. Nyi iiŋäŋqä nyiŋgaŋgqä-qe, häŋä äpakä äpmamä, he yätamäkqä heyqe, ii äŋguä eä.

25 Iiŋiŋqe, nyi kŋuä ae ämetmä, näqŋqä tiiŋä eŋä. Nyi maqänä mapäkoŋqä, häŋä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitaŋi, he Goti Iquenyqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpŋqä, yätamäkqä heyqämä.

26 Tiiŋä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyiŋi, henyqä aŋgumä indmeqaŋgutqäŋgaŋi, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqäŋuwä-pa mämamäuqä, aaŋä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hiŋuinäŋi, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitaŋi, haŋä-iqä metuŋquä-pqe naqänänä

27-28 Haŋä-iqä äki-äkitaŋi emeqaŋgqeŋqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukŋui mävquatämäuqä, qänaknä ipu pmetpŋqe. He iiŋä imäkäpu pmetaŋguwä iqiŋi, nyi hiŋuä maeqänmqä, ä kiŋä nämda qanyä kukŋuinä qätä wimqä etaŋgutqe, nyi henyqä näqŋqä tiiŋä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqähŋqunä imbu, ämaqä quvqenä etqueqaŋguwiŋqä zä miqä, huiwi naqä-hŋqunä imbu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpŋqänä yäŋä äqänätqäŋäuä. He iiŋä imäkqaŋguwitaŋi, ämaqä quvqenä emäkqä iqua, näqŋqä tiiŋä hipnä. Quwqä-quwäŋqe, quvqä iiŋä emäkquwä-qae, yuuwä tämbŋqäuä. Iŋäqe, heŋi, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä eyätä, häŋä emäkäqumuatäŋqiyä.

29 Nyi ii etqäqe, tiiŋiŋqä etqä. “Goti Iqu heŋi äŋguä emäkätä, hiŋuinäŋi, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpŋqänä maeqäŋqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitaŋi, haŋä-iqä mapŋqä-pqe, hiŋuinä inä eqänänä.”

30 Iiŋiŋqe, ämaqe he quvqä etquetqätaŋgä haŋä-iqä ii ämetqäŋuwi, ii nyi hesä Pilipai iu anä äpmenäŋga meqaŋgä äŋqäŋguwä-ma, ämetqäŋä. Guä äpmam-pqä täuŋi, nyi haŋä-iqe inä meqaŋgqe, he qätä äyä äwiyäŋä.

2

Hiqä ämaqä huizi duŋqe, “Qu ämaŋqutäuäŋäuä” kŋuä metaŋgpu

1 He Kraisi Iqutä ämuäŋmbiyä iutaŋi, yäŋänäqŋqä imäknätqäŋuwäta? Iqu henyqä
winyätaŋgqä iutaŋi, hiqä äwqe, haŋuä enyätŋqäta? Hiqä quamä pmeqä iuŋi, Dŋä
Äŋguä Iqutä anä äpmetqäŋuwäta? He hiqä-hiuäŋqe, huäqä äumäknäpu quvqä
mitquatŋqä itqäŋuwäta?
2 He yatŋqä iiŋä iquauŋi "Ŋŋqä" tqaŋgpqe, nyi yeeqänänä nyimäkpŋqä diŋqe,
tiiŋä iqaŋgpu. Heqä kŋuä indqäŋqä imŋi, kŋui naqä-hŋqunä meqä epu, suqä
ämaqeŋqä äwiŋqä iqueŋi, yänä-mänä mämeqä asänä ämapu, itaŋga hiqä qeqä-
quuvqä imŋi, naqä-hŋqunä metaŋgpu.
3 He hŋqunä-hŋqunä naqä imänäpu, hiqä ämaqä huizi duŋi mändi äkittqiyäpu,
heqä yoqe haqä mämaeŋqä pambu. He hŋqunä-hŋqunä mändi äkittqiyenäpu, hiqä
ämaqä huizi duŋqe, "Qu ämaŋqutäuŋäuä" kŋuä iiŋä metaŋgpu.
4 He kŋui, quamä pmeqä äŋguä hiqä diŋqänä, mindqäŋqä pambu. He hŋqunä-
hŋqunä, ämaqä huizi iuqä-pqeŋqä inä indqäŋgaŋgpu.

Suqä Kraisi Iqu ämänätquakqeŋqä

5 Hiqä kŋuä indqäŋqe, hui-hui mindqäŋqä, Jisasi Kraisi Iqu indqänmiŋqä-pa
indqäŋgaŋgpu.
6-7 Iqu Goti Naqä-qakuä-qu eäqä-qe, Iqu Goti Iqutä asänä pmeqäŋqe, kŋuä iiŋi
yäŋänäqŋqä mämeqä itä, yoqä naqetä yäŋänäqŋqetä ävquatämäutä, wäuŋuä-wiyqä
hiŋgiŋqä etä, ämaqä qua täuŋä iqune eŋqä-paŋä ekqe.
8 Iqu ämaqä-qu eätä, Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, Goti Iqueqä kukŋuä
eeqäpnäŋi, qänaknä iqa äpqänjaqänäqe, äpäkonätŋqä iunä ätimäuqe, zä-huätatä
äunätä äyä äpäkoŋgqe.
9 Iqu iiŋä imäkmiŋqetaŋi, Goti Iqu Iqueŋi, ämaqä huiziuqä haqä yäŋi äpmuatetä,
ga Iqueqä yoqä Jisasi, yoqä huizi-huiziuŋi ämäwqätäuqäŋga äqonä pmetätŋqä
äpmuatekqe.
10 Iqu Iqueŋi tiiŋiŋqä äpmuatekqe. Qu qäukuä yäŋi äpmeŋuwä iquatä, qua
täuŋä iquatä, qua yäpä mäŋgisaŋä iquatäŋi, qu eeqäpnä Iqueqä yoqe haqeqä
ämatnämäupu, qoŋä woktäuqäpŋqänänyä. 11 Qu Ique qoŋä äwoktäupu, tiiŋä
tqäpŋqe. "Jisasi Kraisi Iqu, eeqänäŋuneqä Naqä-queqä." Qu iiŋä imäkäpu, Goti
Iqueqä yoqe, haqä mamäuqäpŋqänänyä.

He ämaqä qua täutaŋä iuqä awä iqiŋi, we-huŋqä-täŋä pmetpŋqä

12 He nyi kuapänä änyinätŋqäuä, Kraisi Iqu suqä iiŋä ämänätquakqetaŋi, nyi
maŋä tiiŋä etqä. Nyi hesä anä pmetaŋgaŋi, he kukŋuä eeqäpnä qänaknä imiŋuwä-
pa, nyi hma etaŋgqä-pqäŋgaŋä-qe, quanŋä päkŋqäŋqä zä ipu, Goti Ique yäpä iqi
vqaŋgpi, Iqu heŋi aŋgumä änyä-häŋä emäkqaŋguti, häukuä wiqä-täŋä hipŋqänä
yäŋä qäŋgaŋgpu.
13 Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkpŋqe, suqä Iqu
äwinyäŋqeu imäkqäpŋqä, evauqumuatätqäuä.
14 Iŋi nätmatqä eeqänäŋä imäkäpiyä iuŋi, hmbinyqä maŋä ätnäpu kukŋuä mäkä
maqäyäuŋqä, qeiqinyä äpmapu imäkqaŋgpu.
15-16 He iiŋä äpmeŋuwi, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänäŋuenä epu, suqä quvqä hui
maeqä, äŋguänäŋä hiätpnä. Itaŋga he kukŋuä häŋä hea ique-ique pmeqä-täŋä
iqueŋi, mävquatämäuqä a yäŋänäqŋqä äqätäŋuwi, ii he ämaqä qua täuŋi, suqä
äŋgui ävquatämäupu, quvqä du-mända äwätqäŋuwä iuqä awä iqiŋi, he we-huŋqä-
täŋä pmetpnä. Iŋi hiunji Kraisi Iqu qua täuŋqä aŋgumä äquvepätqäŋgaŋi, nyi
heyaqä suqä iiŋiŋqe, yeeqä aaŋä kiiŋä itmä, näqŋqä tiiŋä emniqe. "Nyi qutä äpmamä
wäuŋuä dŋä huqä iqa äpätŋqe, hiŋgi yeemqä itŋqä manä."

17 He quuvqä eqäpiyita haŋä-iqä ämetqäŋuwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva eŋqä-ma
äqänätqäŋä. Iŋi, qu nyi pizqä bäsqaŋguwitaŋi, nyaqä häŋeqe, wainqä tŋäŋqä* eä,
hiqäva he äqänätqäŋuwä itä qäsäŋi, hiqäva qänäŋquti? Iiŋä sätäti, nyi yeeqä itmä,
hesä yeeqä anä yanique.
18 He nyi iqaŋgqä-ma, iiŋä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitusi iquenyqätä

19 Nyi Naqä Jisasi Iqu hiŋuinä ŋqäŋgaŋgutqe, tiiŋä imäkmqä änyiŋgi. He änä-
änä ipu äpmeŋuwiŋqe, Timoti iqu kukŋuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä
inyimäkäniŋqä diŋqe, nyi iqueŋi henyqä maqänä dowatmqä itqäŋä.
20 Ämaqä nyitä anä äpmeŋuee, henyqä qeqä bimbiqä tquaŋgi yätamäkqä
heyäniqe, hŋqu-hŋqu ma, Timoti iqunänji.
21 Ämaqä nyitä anä äpmeŋquä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäuŋuiŋqä tuwä äwiyäpu,
quwqä-quwä miŋqä iuŋqänä äwiŋqä iquayi.
22 Itaŋgi Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä äŋguänäŋä imäkqä-que-qe,” he
näqŋqä ae äyä eŋä. Ymeqä-qu kanmä yätamäkqä ävätä anä imäkätqäŋiyä-paŋi,
iqu nyi yätamäkqä änyiyätä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä inä ätätŋqe.
23 Iiŋiŋqe, nyi tiiŋä imäkmqä änyiŋgi. “Nyi äänä nyimeŋqutiyä” tmä, hiŋuä ganä
äqunmitaŋi, iqueŋi qänakŋi, henyqä maqänä dowatmä.
24 Nyi ŋqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätŋqä-qae, Iqu hiŋuinä ŋqäŋgaŋguti, hea
kuapänä maiqäŋga, nyi-pqe emamä.
25 Nyi iiŋä imäkqäŋqä änyiŋgqä-qe, täŋgaŋi, Epaplotitusi iqu henyqä dowatmqä
kŋuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamäkqä nyiyätŋqä ändowatkuwä iquvi.
Iqu ŋqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukŋuiŋqä mäkä ita, wäuŋuä anä itqäŋueä iquvi.
26 Iqu, “Nyi quŋi hiŋuä äkŋga qunmniqätiyä” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täŋä-yaqä
äwinä” tqaŋgä qätä äwikuwiŋqätäŋi, qundqändqä kuapänä iqaŋgqeŋqä aŋgumä
dowatmqä änyiŋgi.
27 Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqaŋgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu,
iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamäkqä vqaŋgi, aŋgi mätäŋä eŋqä-ma iuäqämakqe.
Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyiŋqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe
huäqä-huŋqä naqänäŋä mequäŋqiyä” kŋuä indqänätä, yätamäkqä iiŋi, nyi-pqe inä
änyikqe.
28 Iiŋiŋqe, nyi iqueŋi henyqä dowatmqä kiiŋä änyiŋgi. Iŋi he ique hiŋuä aŋgumä
äqunätmepu, yeeqä iqaŋgpi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä.
29-30 He nyitä täqi anä äpmenjqae, yätamäkqä nyipnä miqäqä, iŋäqe iqu hiqä
aŋi ämetä, Kraisi Iqueqä wäuŋui imäkätäqetaŋi, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe.
Iiŋiŋqe, he iqueŋi, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aaŋä naqänäŋä vätmapu. Itaŋga
ämaqä iqu eŋqä-paŋä iquauŋi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänäŋuaiqä

1 Itaŋga nyämaqäuä, nyi kukŋuä huizi tiiŋä etqä. “He Naqä Iqueŋqä yeeqä
iqaŋgpiyä!” Nyi henyŋqä pipa aŋgu-aŋgu äqiyäqäsqŋqe, enyqä miqä iqäqe. Ii,
nikŋqä eŋqä-ma, ktqä equmuätäuŋqe.
2 Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäkqäŋqä itqäŋuwä iquauŋi, wimasipu!
Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aaŋä ququvqenäŋä imäkätqäŋuwä iquayi.
3 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäuŋqä iqua ma, ne tiiŋä imäkqä
iquneyi. Ne huiwiŋqätä, wäuŋuä eeqäpnäŋä imäkätuŋquä iuŋqätä, yätamäkqä

* **2:17** A Täuqä 15:7

neyqŋqä quuvqä maeqiyqä iŋu. Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu inemäkqaŋgi, Goti Iqueä yoqeŋqä aquvä äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutuŋquä iquneyi.
4 Nätmatqä huiwiŋqätä, wäuŋuä äŋguiŋqätäŋi, nyi eeqäpnäŋä-täŋunji. Iŋi ämaqä
nätmatqä iiŋä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquauŋi, nyi ämäwqätäuŋä.
5 Ii tiinji. Ŋqä nipai änmikqäŋgaŋi, hiunji 8 ae äpäwqaŋga, qu nyaqä huiwi häuä
äŋgtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutaŋä, Benjämenä iquesaŋä ekuwiuqä hueqä-
himqä iutaŋä iqunji. Ŋqä nipeu, apique, nyitäŋi, nämbqune Israitqä iquauqä
kukŋuitä, suqetä, a äqätäŋu. Nyi kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu qänaknäŋi,
Parisitaŋä iqua* iqä-ma iiŋä itŋqä iqunji.
6 Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä
quuvqä heqiyätaŋguwä iquauŋi, qui imäkmiŋqe. Iŋi ämaqe, qu kukŋuä-suqä Mosisi
iqu äqäkqä iuta änyiwäsäuquwi, qu nyi kukŋuä-suqä iuŋi, hŋque mävasquä-qunä
mäŋqumuapnä. Ämaqä iqua, nyi eŋqä-paŋä-qua ma, nyi ämäwqätäuŋä.
7 Nyi kiŋganäŋi, “Suqä huiwiŋqänäŋi iqua yätamäkqä nyipŋqäuä” indqänmiŋqä-
qe, täŋgaŋi nyi qänaknäŋi Kraisi Ique ävätmä, nätmatqä iiŋi, qua täutaŋä hiŋgiŋqä
etaŋgi äqunätqäŋä.
8 Iiŋqänä ma, Kraisi Jisasi ŋqä Naqä Iquenyqä näqŋqe, ii nätmatqä aaŋä naqä-
qakuä etaŋgi äqunätmä, nätmatqä eeqäpnäŋä qua täutaŋi, quvqänäŋä etaŋgi
äqunätqäŋä. Nyi Ique qänaki wivändmqä diŋqe, nätmatqä eeqänäŋi tuwä äwiyqe.
Nyi iiŋä imäkqe, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä eŋqä-ma kiuäŋqänätätmqä imäkqe.
9 Nyi ämaqä jänänäŋi, wäuŋuä itmä, suqä Mosisi iqu äqäkqä iu qänaknä itmä, iuta
maeqä imä. Nyi ämaqä iiŋä-qunŋi, ŋqä Kraisi Iqueŋqä quuvqä heqiyqä iuta emä.
Iŋi Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätaŋgquä iutaŋi, nenyqe, “ämaqä
jänänäŋuaiqä” ätänä.
10 Nyi Kraisi Iquenyqä näqŋqe, tiiŋä himqe. Iqu äpäkonätä, Iqueqä yäŋänäqŋqeta
aŋgi ävaukqe, Iqu yäŋänäqŋqä iitä, yäŋänäqŋqä inyimäkätŋqätä, ga Iqu täŋä-huŋqä
ämakqe, qäquye anä meŋqätä, itaŋga Iqu äpäkoŋgqä-pa päkonmniŋqätä, iiŋqe
näqŋqä mamqe.
11 Iŋi, nyi-pqe äpäkonätmä aŋgi inä vamniqŋqänä.

“Nyi hiqŋqä du timäumqä diŋqe, yäŋä äqäŋga äwätqäŋä”

12 “Nyi iiŋä ae imäkätmä, Goti Iqueqä hiqŋqä iuŋi, ae ätimäukqä-qunä,” matqä
iqä, oee. Nyi iu qäyu timäumqŋqe, Kraisi Jisasi Iqu indmetä, a yäŋänäqŋqä
äŋgiqätätqäuä. Iutaŋi, nyi iiŋä timäumqe, yäŋä äqäŋga äwätqäŋä.
13 Ŋqä nyämaqäuä, nyi iuŋi matimäuqä iqäqä etaŋgqeŋqä näqŋqä emä-qe, tiiŋinä
iqämä. Nyi nätmatqä hiŋuiqändqäŋqe, kŋui aŋgumä mämewqä itmä, hiŋuiqäŋä
näŋi äwiŋqä iuŋqä, yäŋä äqäŋga umqe.
14 Ämaqe qaŋä tnäŋä äwätqäŋuwä-ma, nyi hiqŋqä du ätimäutmä, nätmatqä Goti
Iquesa mamqä diŋqe, yäŋä äqäŋga äwätqäŋä. Goti Hanjuwä Iqu, nyi häŋä-pmeqä
qäukuä yäŋi mamqä diŋqe, Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋuä iuta, tääqä ändätmakqe.
15 Ne neqä qeqä-quuvqä imŋi, naqä ae imänätuŋquä iqune, ne eeqäpnä nätmatqä
iuŋqe, kŋuä indqäŋqe asänä meqäŋqe. Hesaŋä hŋqua, iiŋqe qämä-qämä iquwi, Goti
Hanjuwä Iqu, ‘Qäyunäŋi tiinjqä’ ätuätä, ämotquenä.
16 Itaŋgi täŋgaŋi, ne hŋqunä-hŋqunä näqŋqä ämetanä, naqä äsqisa ti
imäŋgququä etaŋgutqe, näqŋqä ii mävquatämäuqä, qänaknä iqa uwquatuŋque.
17 Nyämaqäuä, nätmatqä nyi imäkätŋqä iuŋi, asänä imäkqaŋgpu. Itaŋga ämaqä,
suqä ne imäkätuŋquä-ma asänä imäkätqäŋuwä iquauŋi, hiŋuä äqunäpu, iquautaŋi
näqŋqä ämepu, he-pqä inä imäkqaŋgpu.

---

* **3:5** Parisi iquauŋqe, ämaqe tii ätmiŋuwi. “Qu kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu, qänaknä äŋguänäŋä iqä-quaeqä.”

18 Hiŋuiqänä etmiŋqä-ma, täŋgaŋi, huäqä nuŋgaŋgi kŋuä äqiyätmä iinä etätqäŋä.
Ämaqä kuapänäŋi, Kraisi Iqueqä zä-huätati huŋqeŋqä mäwiŋqä itä, mändi
äkittqiyäpu äpmeŋä.
19 Ämaqä iiŋi, qu quwqä huiwiqueqä äwiŋqä dunä imäkäpu, kŋui nätmatqä qua
täutaŋä iuŋqä indqänäpu, suqä quvqä imäkpŋqäŋgaŋi, womba miqä, yoqä haqä
ämatnämäunäpiyitaŋi, tä du qui imäkmbŋqä upnuwi.
20 "Nyi imäkätŋqä iuŋi, asänä imäkqaŋgpiyä" etqäqe, ne qutäŋi, asänäŋä ma, neqä
quae, qäukuä haqä yätu etaŋgiyi. Iŋi Naqä Jisasi Kraisi, ne häŋä inemäkäqumuatqä
qäukuä yäŋisa quvepäniqä Iquenyqe, hiŋuä äqänanä äpmeŋu.
21 Iqu neqä huiwä quvqä tä änyäŋque, änakunmäkätä, Iqueqä huiwä äŋguänäŋä,
qua buta ävautä, ämakqä eŋqä-paŋä iiŋä inemäkäniqe. Iqu nätmatqä eeqäpnäŋi,
Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä diŋqä yäŋänäqŋqä-täŋä eä, itaŋga yäŋänäqŋqä asä
iutaŋi, iiŋä inemäkäniqe.

4

Suqä äŋguä iquanä imäkqaŋgpu

1 Iiŋiŋqe, ŋqä nyämaqä, nyi henyqä aaŋä kuapänä änyinätä, hiŋuä maeqänmqä
änyinätŋqäuä, nyi kukŋuä tiiŋä etqä. "He Naqä Iqueŋi mävquatämäuqä, Iqutä
ämuäŋmbu, yäŋänäqŋqä tqäutaŋgpiyä." Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäuŋuä dŋä
huqä itŋqe äŋguä meqetäŋi, ii heyi.
2 Yuliyaktä, Sindikektäŋi, nyi maŋä tiiŋä äqesqä. "Qe qävaŋgui, Naqä Iqueqä
iuaŋgui eäŋiyi, äkasuwä matŋqä, quami qeiqinyä pmanyqä."
3 Wäuŋuä nyitä anä imäkätqäŋueä iquki, si apäkä iuaquiŋi, quami iiŋä pmayŋqä
yätamäkqä wisŋqä änyiŋgi. Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä tätqätaŋgaŋi,
iuaqutä, Kelemenä iqutä, itaŋga ŋqä ämaqä nyitä wäuŋuä anä iqä iquatä yätamäkqä
änyimiŋuwi. Bukä, ämaqä yoqä häŋä hea ique-ique pmeqä meqäŋqä äqänä äwiŋqä
yäŋiŋi, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.
4 He Naqä Iqueqä eäŋuwi, hea ique-ique yeeqänä iqaŋgpu! Nyi aŋgumä etqä,
"Yeeqänä iqaŋgpiyä!"
5 Ämaqä eeqänäŋä iuqä hiŋuä iqiŋi, ämaqä haŋuenä epu, iuŋqä qeiqi iwitqueqä-
quenä hiätaŋgpu. Naqä aŋgi quvepätŋqä Iqu qäqiqiyi.
6 He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitaŋi he
emetqätaŋgqä iuŋqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, 'äŋguiqä' ätuäpu, hiqä
eŋqeŋqä awä ätuäpu, yatŋqä vqäpŋqe. 7 Iiŋä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä
äwqe haŋuä imbŋqä emäkänä. Äwqä haŋuä Goti Iqu ävätŋqe, he Kraisi Jisasi Iqutä
ämuäŋnätaŋguwiŋqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä kŋuä indqäŋqetä, äŋguä nyätpŋqä
emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä haŋuä iqueŋqe, näqŋqä äŋguänäŋi, änä mämeqä
yanä. Ii aaŋä äŋguänäŋiqä.
8 Ŋqä nyämaqäuä, kukŋuä yäpaki, tiiŋä etqä. Hiqä kŋuä indqäŋqä imŋi, kŋui suqä
äŋguänäŋä Goti Iqu äwinyäŋqä iquauŋqä indqäŋgpŋqe. Suqä iiŋä iqua, naqä-qakui,
jänänäŋi, ikikinyäŋi, itaŋga yoqä naqä-täŋä eäpu, suqä huiziquauŋi ämäwqätäuŋqä,
iquayi.
9 Wäuŋuä nyi imäkätqätaŋgä he hiŋuä äŋqänäpu, kukŋuä nyi awä etätqätaŋgä
qätä änyiyäpu, näqŋqä nyita ae ämetqäŋuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpŋqe. He
iiŋä imäkätqäŋuwi, Goti äwqä haŋuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

"Nyi eeqä-täŋä, ä maeqä-täŋä äpmeŋqä, iiŋqä qundqändqä miqunji"

10 Täŋgaŋi he nyiŋqä kŋuä heyqaŋgi, yätamäkqä aŋgumä nyiyqaŋguwiŋqe, nyi
Naqä Iqueŋi yeeqä aaŋä naqänäŋä ävqä. Awä iqäŋi, he nyi yätamäkqä ae änyipqä
etaŋgqä-qe, hänaqä hma etaŋgqä iuta häpäqutäqutä ikuwi.

11 Nyi nätmatqäŋqä ii etqe, aaŋqunä eämä maetqä iqä. Ii tiiŋi. Nyi eäqä-täŋä, ä
maeqä-täŋä äpmeŋqe, iiŋqä qundqändqä miqunji.
12 Äwa iqäŋgatä, kuapänä-täŋäŋgatä, nyi äŋguä pmamqä diŋqe, näqŋqä eŋä.
Nyi äwqä mbäsätaŋgi äpmeŋqä ä, dä äpmeŋqä, nyi ‘squäuä-qe’ matqä imä, äwqä-
qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-täŋä äpmeŋqä ä, äwa itmä äpmeŋqä, nyi asä
iiŋä pmetmä.
13 Nyi yäŋänäqŋqä inyimäkätŋqä Iqueqä yäŋänäqŋqetaŋi, nätmatqä eeqänäŋi
imäkmä.
14 “Nyi äwäwa miqä iqänä” qäyä etqaŋgqä-qe, haŋä-iqä nyimeqaŋgqe, ne anä
metuŋquä iuŋqe, he yätamäkqä ätnämäuquwi, ii äŋguänäŋi.

Poli iqu, iquauqä yätamäkqä vqeŋqä, “äŋguiqä” ätukqeŋqä

15 Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näqŋqä tiiŋi ae äyä eŋä. Nyi wäuŋuä kukŋuä
äŋguä we-huŋqä-täŋi, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendoniya
iu ävämetmäŋgaŋi, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iqueŋi, qu mimäkqä
iqaŋgä, ne yätamäkqä iŋguatuŋquä diŋqe, henyä änyikuwi.
16 Nyi aŋä-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmatqäŋqä äwa
iqämanätqätaŋgaŋi, he yätamäkqä hŋganä-hŋganä änyimiŋuwi.
17 Nyi ii etqe, he nyi nätmatqä hui aŋgumä dappŋqä matqä iqä. “Heqä suqä
ävqä iqueŋi, mävquatämäuqä äpakänä imäkätqäŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu, äŋguä
emäkquäŋqiyä” etqä.
18 Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmatqä kuapä-täŋä eäqä. He äväwqatquwi, nyi
Epaplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Iŋi täŋgaŋi nyi nätmatqä aaŋä kuapänäŋä-täŋunji.
Hiqä yaŋä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyaŋä-weqä äŋguä äqiyätqäŋuwä-paŋä iiŋi.
Hiqäva iuŋqe, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi.
19 Ŋqä Goti Iqu, nätmatqä äŋguänäŋä kuapänäŋä ämeŋqe, eeqäpnäŋä he äwa
itqäŋuwä iuŋi, Kraisi Jisasi Iquesaŋi, äwa miqäŋqä qäyunänä etapänä.
20 Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä, Apiqu eŋqe, Iqueqä yoqe hea ique-iqueŋi,
haqeqä witätŋqänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

“Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwiŋqä

21 He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänäŋä iquauŋi, “Henyqä hui mimäuqä
iqunä” tquäpŋqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmeŋquä iqua-pqe, “Henyqä
hui mimäuqä iqunä” etqä.
22 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmeŋuwä iqua, Romätaŋä ämiqä naqä Sisa
iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquautaŋä hŋquatä, huiziquatäŋi, “Henyqä hui mimäuqä
iqunä” inä etqä.
23 Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu
Kolosi
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Aŋä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, aŋä-himqä Epäsäsi iuŋi, kiŋämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä iqi aquvä qänätaŋguwä iquau, mävauqumuatqä ikqe. Näqŋqä-täŋä iqua kŋuä tiiŋä indqänätqäŋä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqäŋgaŋi (Wäuŋuiŋqä 19:1-41 hiŋuä qundŋqä), iqu ämaqä hŋqua, aŋä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäuŋui, imäkpŋqä ändowatkqe. Iŋi qutaŋä hŋqua, Kolosi iuŋqä äumiŋuwi.

Poli iqu, ämaqä hŋqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätaŋguwiŋqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yäŋänäqŋqä iwimäkätŋqä, tuwaŋuä tä äqiyätä äväwqatkqe. “Kraisi Iqu eeqänäŋä iuŋqä nyuäŋä-qu etaŋgi, ne aŋgumä inetmeniqe, Iqunänjqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisi Ique wimetuŋquä yätamäkqä mäneyqä ipu, kiŋä nämä inetma upnä. Ga Kraisi Iquesaŋi, Goti Iqu nätmatqä eeqänäŋi imäkkqe. Itaŋga Kraisi Iqueqä wäuŋuä iutaŋi, Goti Iqu nätmatqä eeqänäŋi, aŋgumä itmeniqeŋqä äwinyätqä. Kraisi Iqu näyaqä yäpä-iŋgisa pmetaŋgqetaŋi, ne qokä-apäkä änyä-häŋi äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänäŋä iu qänaknä iqä-qune hiatuŋqueqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwaŋuä tä äqiyätä, ämaqä hŋquaqui vqaŋga, iquaqu tuwaŋui Kolosi pmeqä iquauŋqä äma äukiyi. Ämaqä kiŋganäŋä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kukŋuä kuapänä äqiyitä, Pilimänä iquenyqä äväwqatkqe.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1-2 Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatqä iqunji. Nyitä, Timoti neyämaqä iqutä, ye tuwaŋuä tä, yeqä yeyämaqä aŋä-himqä Kolosi iu äpmeŋuwä iquenŋqä äväwqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqäŋuwä iquenŋqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imäŋqeta äŋguä etapätä, heqä äwqe haŋuä imbu pmetpŋqä emäkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, “äŋguiqä” ätukqe

3 Ye qäquye henyqä kŋuä indqänäta, tääqä ätätayäŋgaŋi, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqueŋi, “Äŋguä iwimäkinyä” ätuätqäŋue.

4-5 Ii tiiŋä etaŋgiyi. He kukŋuä naqä-qakuä we-huŋqä-täŋä iquesa, nätmatqä äŋguä hiŋgi meqä qäukuä yäŋi äwiŋqeŋqä qätä äwikuwiŋqä, kŋuä iqä yäŋänäqŋqä ämepu, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itaŋga Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänäŋä iuŋqä kiiŋä enyämiŋqeŋqe, ye qätä äwikueetaŋi, “Äŋguä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqäŋue.

6 Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-paŋi, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iqu, qua maŋä eqiyäŋqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä äŋguä imäkqäpŋqä iwimäkätqäuä. He kukŋuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqeŋqe, näqŋqä äŋguänäŋä ämakuwitaŋi, täŋgaŋqe, kukŋuä iqu heyaqä awä iqi, wäuŋuä yqänä imäkätqäuä.

7 Goti Iqueä nätmatqä äŋguänäŋä iiŋqe, he Epaplasi iquesa näqŋqä ae ämakuwi. Iqu wäuŋui, ne imäkätuŋquä iutaŋi inä imäkqä-qu etaŋgi, iquenyqe, kiiŋä

änenyätqäuä. Iqu yeyaqä aŋi ämetä, heyaqä awä iqiŋi, Kraisi Iqueä wäuŋuiŋqe, enyqä miqä itä, äŋguänäŋä imäkätqäuä.
8 Tiiŋä-pqä inänji. Dŋä Äŋguä Iqu emäkqaŋgi, he suqä ämaqeuŋqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda eŋguätŋqä ämakuwä iquenyqe, Epaplasi iqu qäqu, awä äyatkqe.

Poli iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqeŋqä

9 Itaŋgi ye heyaqä suqä iuŋqä, näqŋqä änyä qe etayäŋgaŋi, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqa äpätqäŋue. “Si yätamäkqä vqaŋgti, ga qu Saqä äkiŋqä iuŋqe, Dŋä Äŋguä Iqu kŋuä indqäŋqä näqŋqä huitaŋä-huitaŋä vqaŋguti, näqŋqä aaŋä kuapä-täŋä epiyä.”
10 Ye tääqä iiŋi, he Naqä Iqueqä ämaqä aaŋä naqä-qakuä iqua eäŋuwä-paŋä iiŋä eäpu, heyaqä suqä eeqäpnäŋä iutaŋi, he Iqueŋi, yeeqä iwimäkpŋqeŋqä ätätqäŋue. Ii tiinji. Wäuŋuä äŋguänäŋä huitaŋä-huitaŋä isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näqŋqä kuapänä ämepiyä iuŋi, häukuä witŋqä imäkqäpŋqe.
11 Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqä naqänäŋi, he inä ämepu, haŋä-iqä eeqänäŋi qäyä emeqaŋguti, yäŋänäqŋqä ätqäupu yeeqänä iqäpŋqe.
12 Heqä heniqu, nätmatqä äŋguänäŋi, Iqueqä ämaqe mapnuwäŋqä, we-huŋqä iqi näwi äwiŋqe, he-pqe inä meqäpŋqeŋqä aaŋä qäyunänä emäkkqeŋqe, he Iqueŋi, “Äŋguä inemäkkŋiqä” tquäpŋqe.
13 Hiawiqä iu miqä iqueqä yäŋänäqŋqä iu pmetauŋgua, Goti Iqu aŋgi in-etmetä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä aaŋä kuapänä äwinyätŋqä Iqueqä ämiqä iu äpmuatänaikqe.
14 Wäuŋuä, Ymeqä Iqu imäkkqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, ne aŋgi inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänäŋi, huätä ämamäukqe.

Jisasi Kraisi Iqueqä suqeŋqätä, wäuŋuiŋqätänji

15 Ne Goti Iqueŋi hiŋuä mäquŋquä ituŋquä-qe, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti eŋqä-paŋä-qu eä, Iquenyqä näqŋqä änätapätqäuä. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä Hitmqä eä, nätmatqä eeqänäŋä Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi.
16 Ymeqä Iqueqä hipa iutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänäŋi imäkkqe. Nätmatqä qäukuä haqä yätu äwiŋqetä, qua täu äwiŋqetä imäkätä, nätmatqä ne hiŋuä äqunätuŋquä itä, hiŋuä mäquŋquä ituŋquä itä imäkätä, itaŋga yoqä naqä-täŋä itä, yäŋänäqŋqä-täŋä itä, eeqänäŋi imäkkqä iuŋi, Ymeqä Iqueqä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqe. 17 Nätmatqä eeqänäŋi matimäuqäŋga, Iqu äpmamiŋqe. Iqu nätmatqä eeqänäŋi, äŋguänä ämitä, qäyunä witpŋqä iwimäkätqäuä.
18 Nyuäŋä iqu huiwi ämitŋqä-paŋä iiŋi, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätaŋguwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyqä iqua, Iqueqä huiwä eŋqä-paŋä-quai. Itaŋga häŋä-pmeqe qu Iquesa ämepu äpmeŋä. Iŋi, äpäkonäpu aŋgumä vauqeuŋi, Iqu ganä ävaukqä-qae, Iqueqä-kiuäŋi nätmatqä eeqänäŋä iuqä Ämiqä-qu äpme.
19 Iiŋi, tiiŋiŋqä ätimäukqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqetä, Iqueqä häŋä-pmeqetä eeqäpnäŋi, Iqueqä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätŋqä äwiŋgqe.
20 Itaŋga Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueqä häŋeqä iokqetaŋi, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmatqä qua iuŋitä, qäukuä haqä yäŋiŋitä, eeqäpnäŋi, Iqueqä-kiuä-täŋä qäqiqi inä maitŋqä-pqeŋqä äwiŋgqe.
21-22 He-pqe, heqä suqä quvqä dutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu-täŋä qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiuŋqä imäkqaŋguwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpäkoŋgqetaŋi, Iqu-täŋä qäqiqi pmetpŋqänä ae etmakqe. Itaŋi, he täŋgaŋi, Goti Iqutä äwqä naqä-hŋqunä imbu, Iqueä hiŋuä iqiŋi suqä quvqä hui mimäkqäŋqä, qanyä jänänäŋä pmeqäŋqä emäkkqe.

23 He kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuniŋqeŋqä
näqŋqä ae ämakuwiŋqä, kŋui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu,
yäŋänäqŋqä tqäupqe, he Iqueqä hiŋuä iqiŋi, äŋguä epnuwi. Kukŋuä he qätä ae
äwikuwä iqu, ämaqä qua täu äpmeŋuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kukŋuä ique awä
tqämqeŋqe, nyi wäuŋuä iqu ämakqe.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamäkqä äwikqeŋqä

24 Täŋgaŋi nyi he yätamäkqä hemqä, haŋä-iqä ämetŋqeŋqä aquvänä iqä. Haŋä-
iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyäŋuwä iu, yätamäkqä
vätŋqä ämakqä-paŋi, nyi ŋqä-näuä, ŋqä huiwä täuŋi, inä ämetqäŋä.
25 Nyi ämaqä iiŋä iuqä wäuŋuä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kukŋuä eeqäpnäŋi,
quvaqä hiŋuä iqisa awä tqumqeŋqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamäkqä
heyätŋqä ätenjikqe.
26-27 Kukŋuä nyi awä ätätŋqä tqu, ämaqä kiŋganä äpmamiŋuwä iutaŋä hueqä-
himqä äpmaka äpätqäŋuwä iuŋqä zä witaŋgi, qu maqŋqä emiŋuwi. Iŋäqe täŋgaŋi,
Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqäŋqänä ätekqä iuqä hiŋuä iqiŋi, ätnäŋäqi
timäutŋqä imäkqaŋgi, qu näqŋqä ämetqäŋä. Kukŋuä iqu, aaŋä äŋguänäŋä eä, ne
Israitqä iqunenyä qäyä etaŋgi, huizi iquauŋä-pqe, yätamäkqä inä ävätqäuä. Kukŋuä
zä äwämiŋqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmeŋqä Iquvi. Iquesaŋi, he nätmatqä
äŋguänäŋä qeqätqä, henyqä qäukuä yäŋi näwinyä äwiŋqä mapŋqe, hiŋuä äqämbu
pmetpŋqe.
28 Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänäŋä iuŋi, awä ätuätuŋque. Ii imäkätuŋque,
ne neqä kŋuä indqäŋqä äŋguänäŋä itä, näqŋqetäŋi, qu ämotquetanä, kukŋuä
yäŋänäqŋqä ätuätuŋque. Tiiŋiŋqä neŋgaŋgiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä
heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäŋi, naqä-qakuä heqaŋgpi, ne Goti Iqueqä hiŋuä
iqi ätuma uwquatuŋque.
29 Iiŋä timäuquätŋqä diŋqe, nyi yäŋänäqŋqä Kraisi Iqu inyimäkqetaŋi, nyi enyqä
miqä itmä, wäuŋuä tnäŋä itŋqe.

2

1 Nyi iiŋä itŋqeŋqä etqäqe, he nyinyqä näqŋqä tiiŋä mapŋqä änyiŋgi. “Poli iqu
nenyqätä, ä ämaqä aŋä-himqä Latisiya iu äpmeŋuwä iquauŋqätä, itaŋga ämaqä
huizi, ique hiŋuä mäquŋquä itqäŋuwä iquauŋqätä, ne yätamäkqä neyätŋqeŋqe
enyqä miqä itä, wäuŋuä tnäŋä äyä itqänä.”
2 Nyi iiŋä imäkätŋqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yäŋänäqŋqä
emäkqaŋgmdi, hiqä-hiuäŋqä kiiŋä enyätä, äwqä naqä-hŋqunä imbu pmetpŋqeŋqä,
imäkätŋqe. Itaŋga ämaqä iiŋä iquenä, he Goti Iqueqä kukŋuä zä äwiŋqä iquenyqä,
näqŋqä yasämä ämepu, äwqä haŋuä iŋqä pmetpŋqä, imäkätŋqe. Kukŋuä zä äwiŋqä
iqu, ii Kraisi Iquvi.
3 Näqŋqetä, suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqetä, eeqänäŋi, qa eŋqä-pa Iqueŋi maŋguä
ämnä zä witaŋgi, Iqunä vquänä.
4 Nyi kukŋuä tä etqäqe, ii tiiŋiŋqe. Ämaqä hŋqu, kukŋuä quaŋgä iuŋi, naqä-
qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-mända etma uwqä diŋqä, awä etqä.
5 Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe kŋui hui mimäuqä, yqänä nyätaŋgi
äpmeŋqe, ii tiinji. Nyi hesä anä äpmeŋä. Itaŋga he wäuŋuä qäyunä imäkäpu, Kraisi
Iquenyqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyätaŋguwä diŋqe, nyi äwqä yeeqä änyiŋgi.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä häŋä anä pmepŋqä, emäkkqeŋqä

6 Iŋi he Kraisi Jisasi Iqueŋi, hiqä Naqä eŋqä-paŋä ae itmakuwä eŋqe, Iqutä
ämuäŋmbu, tii äpmaka uwqäpŋqe.

7 Zä-hukä yäŋänäqŋqä äuŋqä-ma iiŋä äupu, aŋi zä quea iuta yäŋänäqŋqä
ämätnäŋqä-pa yäŋänäqŋqä iiŋä ätqäupu, kukŋuä awä tqaŋgä näqŋqä ämetqäŋuwä
iuŋi, quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu, itaŋga eqä-häki maŋguä änyätä, äqutumäwa
äpäwiqä-paŋä iiŋi, Goti Ique, “äŋguiqä” kuapänä tquäpŋqe.
8 Suqä quvqä tiiŋä timäuqä diŋqä wimasipu! Ämaqä hŋqua näqŋqä eäpnnä,
iquauqä kukŋui quati maeqä etaŋgi, quaŋgä tqaŋguwä iquauŋi, qätä äwiyäpu
qänaki äwivändquwi, guä eŋqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä iiŋä iqua, iquauqä kŋuä
imŋi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka imiŋuwä iutä, nätmatqä qua
täutaŋä iuŋqätä, näqŋqe inä ämapu awä ätätqäŋä.
9 He näqŋqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyäŋqu-paŋä änyäqäqe, Goti Iqueqä
suqetä, Iqueqä häŋä-pmeqetäŋi, eeqäpnä Iqutäŋi, eqä-häkä maŋguä änyäŋqä-pa,
Iqueŋi maŋguä iiŋä änyä.
10 Iqu iiŋä eä, nätmatqä huitaŋä-huitaŋä eeqänäŋä yäŋänäqŋqä-täŋä iquau Miqä-
que. Iŋi he Iqutä ämuäŋmbiyitaŋi, he-pqe maŋguä iiŋä enyätaŋguti, nätmatqä
naqä-qakuä hŋquenyqä äwa miqä ipŋqe.
11 He Iqutä ämuäŋäŋgaŋguwitaŋi, tiiŋä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäuä iqu, hiqä
äwqä imŋi, äpakä mäwiqä yätŋqänä, huätä ätäwikqe. Iqu iiŋä emäkätä, suqä qokä
iquauqä huiwä häuä ktäŋqä eŋqä-paŋi, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä
qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etaŋgi, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä
imŋi, ktäunä.
12 He asŋä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkŋgaŋguwäŋgaŋi, Goti Hanjuwä
Iqu heŋi, Iqutä qua anä eptekqe. Itaŋga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yäŋänäqŋqeta,
Kraisi Ique aŋgi ävauqumuatkqeŋqä, he quuvqä eqiyäpu, asŋä ämeqaŋguwäŋga,
he Kraisi Iqutä, qua buta aŋgi anä evauqumuatkqe.
13 Suqä yäuä iqu, heyaqä äwqä yäpä imŋi, huätä matuwäŋqä etaŋgqä iutaŋi,
he suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä imäkäpu, pizqä eŋqä-paŋä witaŋguwäŋgaŋi, Goti
Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnäŋi, huätä ämamäukqetaŋi, Kraisi Iqutä
häŋä anä pmepŋqä emäkkqe.
14 Pipa, neqä suqä quvqeŋqä äqänäŋqä, ne kukŋuä mänetätŋqä iqu, qäpu
hiätŋqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekqe.
15 Iqu dŋä iquauqä yäŋänäqŋqetä, huizi iquauqä yäŋänäqŋqetäŋi, hma imäkkqe.
Zä-huätatä iuŋi, ämaqä eeqänäŋi, Iqu yäŋänäqŋqä eeqänäŋi, ae ämäwqätäukqä
qumbŋqä diŋqä, ämotquakqe.

He qua täutaŋä kŋuitä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

16 Iiŋiŋqe, suqä buayätä eqätä ŋqeŋqätä, hiunji naqäŋga Goti Iqueä yoqeŋqä
aquvä qänäqäsqeŋqätä, qaŋuä maŋä pmeqaŋga aquvä qänäqäsqeŋqätä, Sämbatqä
hiunji hapä pmeqä timäuqaŋgaŋqätäŋi, ämaqä hŋqu, “He kukŋuä-suqä duŋi,
qäyunä miqä iqäuä. Iiŋä-iiŋä imäkqaŋgpiyä” etqäqe, hiŋuinä äqunäpu, qänaknä
miqä pa iqäpnä.
17 Suqä iiŋä iqua, ii nätmatqä qänaknda timäuniqä diŋqä ktqä eŋqä-paŋiyi. Iŋäqe
nätmatqä aaŋä naqä-qakuänäŋi, Kraisi Iquesa meqä eä.
18 Ämaqä, “He mändi äkittqänäpu, ynaunjqä iquauqä yoqe haqeqä
mamäuqäpŋqä” etquwä iquauŋi, hiŋuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä.
Ii he Goti Iquesaŋi, nätmatqä äŋguänäŋi mämeqä ipnuwäŋqä emäkpnä. Ämaqä
ii ätätqäŋuwä iqua, qu wätqä eŋqä-pa äqunäpiyiŋqä, kukŋuä kuapänä ätäpu,
kŋui suqä qua täuŋiŋqänä indqämbu, “Ne näqŋqä-täŋuneyqä” kŋuä indqänäpu
imäkätqäŋä.
19 Itaŋga qu Kraisi neyaqä Nyuäŋä Iqutäŋi, naqä-hŋqunä mamuäŋäŋqä itqäŋä.
Nyuäŋä Iqu, ne quuvqä eqiyäuŋquä Ique. Nyuäŋä iqu, huiwiu ämitŋqä-pa, Kraisi

neqä Nyuäŋä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä duta, ne naqä-hŋqunä hiätatuŋquä hatŋä änaquqotäuä, itaŋga naqä imänatuŋquä ämäneyätä, yäŋänäqŋqä in-emäkätŋqä Iquvi.

20 He Kraisi Iqutä anä äpäkonäpu, qua täutaŋä kŋuitä, suqetä, mändi ae äkittqäkuwi. Iiŋä etaŋgi, he ämaqä qua täutaŋä iqua eŋqä-paŋuenä maeqä epiyi, suqä tiiŋä iquauŋi, qänaknä miqä pambu!

21 “He nätmatqä iuŋi, a mämiqä pambu! Nätmatqä näŋiŋi, maŋqä pambu! Nätmatqä täqiŋi, mitmaqŋqä pambu!”

22 Suqä iqua ätquwi, nätmatqä iiŋä iqua äpakä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. Suqä iqua, ämaqä iquauqä kŋuä indqäŋqä iutanä imäkäpu, “Iu qänaknä ipiyä” tpnä.

23 Ämaqä suqä iiŋä imäkätqäŋuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yäpä iqi ipu, quwqä-quwä äkittqänäpu, quwqä huiwä iuŋi, haŋä-iqä ämetqäŋuwiŋqä motquapŋqä, i imäkätqäŋuwi. Iiŋqe, ämaqä hŋqua kŋuä tiiŋä indqänätqäŋuwi, “Suqä iiŋä iqua, aaŋä jänänäŋiqä.” Iŋäqe ne suqä iiŋä iqua qänaknä iqä-säpi, suqä yäuä neqä äwqä yäpä imä äwiŋqä iuŋi, huätä mämamäuqä, yqänä witäniyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä häŋä-pmeqä naqä-qakuä iutaŋä Qakuä-quvi

1 Iŋäqe, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique aŋgumä ävauqumuatätäqäŋganı, he änyä-häŋä ae äyä emäkkqe. Iiŋiŋqe, he kŋui, nätmatqä äki, Iqu ämitä qäukuä yäŋi äpmeŋqä iuŋqänä, witätŋqä äyuwä. Iqu yäŋiŋi, Kaniqueqä hipa ämuaŋgisa äpme.

2 He kŋui, nätmatqä qua täutaŋä äki-äkiŋqä maiyqä pa iquä. Qäukuä haqä yätutaŋiŋqänä eyquätŋqänänji.

3 He Kraisi Iqutä anä äpäkoŋguwä-qae, heqä häŋä-pmeqe, Kraisi Iqutä zä witaŋgi, ga he Goti Iqutä ämuäŋnäŋä.

4 Kraisi Iqu, hiqä häŋä-pmeqä naqä-qakuä iutaŋä Qakuä-quvi. Iqu aŋgi äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnäŋäqi timäuqaŋganı, he-pqe asänä iiŋä timäupnuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änyä-häŋä ae iwimäkqä iquauqä suqeŋqä

5 Iiŋiŋqe, heqä qeqä-quuvqä imŋi, nätmatqä qua täutaŋä iuŋqä indqänäŋuwi, aŋgumä aquvä mämaqiyqäŋqä huätä hämänänä vquatämäupu. Nyi ii etqe, suqä quvqä tiiŋä iquauŋqä etqä. Suqä huiwä yaŋä-iŋqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitaŋä-huitaŋä imäkäkiqeŋqätä, suqä kiyä mätqä eeqänäŋä imäkqeŋqätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiŋqä du imäkqeŋqätä, suqä hiŋuä aowä qŋqä iqeŋqätä, etqä. Suqä hiŋuä aowä qŋqe, ii goti quaŋgä iu qoŋä woktäuqä eŋqä-paŋä asänäŋi.

6 Ämaqä, suqä iquau äpakänä imäkqa äumitpqä iquauŋi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimaŋi, haŋä-iqä väŋqiyä.

7 Kiŋganäŋi, suqä quvqä iqua imäkätqäŋuwä iquauŋi, he-pqe inä äyä imäkmiŋuwi.

8 Iŋäqe täŋganı, he suqä tiiŋä tqua-pqe, gquä yäuä eŋqä-pa, hämänänä bi äquvätämäupu, aŋgi mimipŋqäŋqä änyiŋgi. Suqä himä qui maqänä mimäkqäŋqä, maŋä yäŋänäqŋqä ätäpu mäkäŋqä miqäŋqä, ämaqä hŋque mändi kittqiyqŋqä, maŋiutaŋi kukŋuä quvqä tqäŋqä.

9-10 Heqä quuvqä anä eqiyätqäŋuwä iquauŋi, kukŋuä quaŋgi mätquä pambu. I tiiŋä etaŋgi etqä. He gquä yäue bi äquvätämäupu, änyä-häŋä ämipŋguwä-paŋi, qua täutaŋä suqä quvqä eeqänäŋi, hämänänä ävquatämäupu, änyä-häŋä ae äyä ekuwi. Iiŋä eqaŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu heŋi, Iqueqä-kiuä eŋqä-pa emäkätä, hea ique-iqueŋi, näqŋqä kuapänä etapätqäuä.

11 Ne ämaqä iiŋä ae eanä, asänäŋä äyä äpmeŋu. Iiŋä etaŋgi, ne kŋuä tiiŋi, mindqäŋqä pa yatuŋque. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatäŋi, huitaŋä-huitaŋiqä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäŋqä iquatä, häuä maktäŋqä

iquatäŋi, huitaŋä-huitaŋiqä. Kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqä iqua, huitaŋä-huitaŋiqä. Ämaqä qäuqä imdaŋä iquatä, aŋä äŋguä iqisaŋä iquatäŋi, huitaŋä-huitaŋiqä. Wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iquatä, ämaqä wäuŋui quwqenä ämipu pmeqä iquatäŋi, huitaŋä-huitaŋiqä." Ne kui-kui e etaŋgqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä täŋgisa äpmeŋqe, ne kŋui Iquenyqänä indqäŋguatuŋque.

Suqä ämaqeuŋqä wiŋqe, suqä huiziuŋi ämäwqätäunä

12 Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpŋqä atäuŋuä ae etetä, henyqä aaŋä kuapänä äwinyätqäuä. Iiŋiŋqe, he änyä häŋä iiŋä ae imäŋguwitaŋi, tiiŋä imäkqäpŋqe. Suqä ämaqeuŋqä huäqä euŋqä iqutä, äŋguä iwimäkqä iqutä, mändi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqutä, haŋä-iqä ämepu äwqä haŋuä iŋqä pmeqä iqutä, iquau imäkqäpŋqe.
13 Hesaŋä hŋqu, "Nyi ämaqä äti iquesa äwqä haŋä-iqä ämeŋänä" ätqäqe, qäyä etaŋguti, käta-käŋgua iiŋä iqueä suqä quvqeŋqä hui imäutä, äwqä haŋuä imäknätŋqe. Naqä Iqu-pqe heyaqä suqä quvqeŋqä hui imäutä, äwqä haŋuä ae äyä imäkŋgqe. Itaŋga he-pqe, suqä asä iiŋi imäkqäpŋqänänji.
14 Suqä iiŋä iqua e etaŋgqä-qe, suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä iqu ämäwqätäuä. Suqä äwiŋqä iqu, suqä äŋguä huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauŋi naqä-hŋqunä pmetpŋqä iwimäkquänä.
15 Hiŋuiqänäŋi Goti Iqu, he naqä-hŋqunä epu, äwqä haŋuä imbu pmetpŋqänä ae äyä etekqe. Kraisi Iqueqä äwqä haŋuä iŋqe, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätŋqänä, hiŋuinä quŋgaŋgpu. Itaŋga Goti Iqueŋi, nätmatqä eeqänäŋiŋqe, "äŋguiqä" tquäpŋqe.
16 Kraisi Iqueä kukŋui, hiqä qeqä-quuvqä imŋi, meaŋqä maŋguä emnätätŋqe, tiiŋä imäkqäpŋqe. He näqŋqä äŋguänäŋi, Kraisi Iqueqä kukŋuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqŋqä mapŋqänä yasämä ämotquepu, suqä äŋguänäŋinä imäkqäpŋqä ämotquepu, apqä huitaŋä-huitaŋä ätäpu, näqŋqä-vqäpŋqe. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäŋqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu ätätqäŋuwitä, itaŋga apqä huizi iquatä ätäpiyäŋgaŋi, hiqä äwqä imŋi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpŋqe. 17 He kukŋuä ätäpiyä iu, wäuŋuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitaŋä imäkpŋqe, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämeŋuwä iutaŋi, qäyunä imäkqaŋgpu. Iiŋä imäkäpiyäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Apiqueŋi, Jisasi Iquesa, "äŋguiqä" ätuäpu, imäkqaŋgpu.

Poli iqu imbquauŋi, äänä pmeqeŋqä näqŋqä äwikqeŋqä

18 Apäkä iuenä, hiqä qokä iquauŋi, yäpä iqi vqaŋgpu. Suqä iiŋi, Naqä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, jänänäŋiyi.
19 Qokä iquenä, he heqä apäkä iuauŋi, quvqä mitqueqä pa ipu, iuauŋqe kiiŋä eŋguätŋqänänji.
20 Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinuŋua nätmatqä äki-äkitaŋi, "imäkpiyä" etquwi, hŋgisa miqä, qänaknä ipu imäkqäpŋqe. Iiŋä imäkqaŋgpqe, Naqä Iqu yeeqä naqänäŋä iquänä.
21 Kanuŋuenä, hiqä ymeqä isuauqä quuvqä heqiyqe, qui iwimäkqäŋqä, nätmatqä hmbinyqä jänjänä ätuäpu, enyqä miwimäkqä pambu.

Poli iqu, wäuŋuä-wiyqä iquautä, wäuŋuä kanuŋuautä, ätukqeŋqä

22 Wäuŋuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmatqä äki-äkitaŋi, "imäkpiyä" etquwi, hŋgisa miqä, qänaknä ipu imäkqäpŋqe. Iqua iqi eŋuwi, yeeqä iwimäkpŋqänä wäuŋuä äŋgui iŋganä imäkäpu, ä iqi hma eŋuwi, wäuŋui iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iqueŋi, kŋui naqä-hŋqunä ämepu, wäuŋui äŋguänäŋä imäkqaŋgpu.

23 He wäuŋuä eeqäpnäŋä imäkäpiyä iuŋi, kŋui, “Nyi wäuŋui ämaqeu wiyqunä
manä, Naqä Ique wiyqunjqä” indqänäpu, enyqä miqä äŋguänäŋä imäkqäpŋqe.
24 He Naqä Iquesa nätmatqä äŋguänäŋi, hiqä ätnä äwiŋqe, ämapnuwä
diŋqe, näqŋqä ae ämakuwi. Nätmatqä ii, Iqueqä qokä-apäkä iquauŋqä, näwi
iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etaŋgi, he Iqueqä
wäuŋuä-wiyqä eŋä.
25 Ämaqä hŋqu, suqä quvqä imäkqa äumitätqe, iqu kimaŋi, haŋä-iqä menä. Goti
Iqu ämaqeuqä suqä iuŋi, asänä Iwäsäuqä Iquvi.

4

1 Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yäŋi äpmeŋqeŋqä kŋuä
indqänäpu, heqä wäuŋuä heyqä iquauŋi, suqä äŋguitä, jänäŋitä, motqueqäpŋqe.

Suqä tääqä tqä iqueŋi, a yäŋänäqŋqä qätätaŋgpu

2 He suqä tääqä tqä iqueŋi, a yäŋänäqŋqä qätätaŋgpu. Iiŋä imäkäpiyäŋgaŋi, kŋui
äŋguänä indqänäpu, hea ique-iqueŋi, Goti Hanjuwä Ique, “äŋguiqä” tquaŋgpu.
3 He tääqä ätäpiyäŋgaŋi, nenyqä-pqä inä, tii timäutŋqä tqäpŋqe. Iŋi Goti Iqu
hänaqä imäuänayqaŋguti, ne Kraisi Iqueqä kukŋui, ämaqä du awä tquatuŋque.
Kukŋuä iqu, hiŋuiqänä zä äwämiŋqe, ätnäŋäqi ae ätimäuqe. Nyi kukŋuä ique awä
tqaŋgqeŋqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmeŋä.
4 Tääqe, tiiŋä-pqeŋqä inä tqaŋgpu. Nyi kukŋuä awi, qu näqŋqä ätnäŋäqinyä
mapŋqeŋqä, qäyunänä tqumqä diŋqäuä.
5 He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iquatä, anä
äpmapiyäŋgaŋi, hiunji qäyunäŋä iqu hiŋginä päwqeŋqe, he kŋuä qeiqinyä in-
dqänäpu, suqä jänänäŋi iŋganä motqueqaŋgpu.
6 He ämaqeu kukŋuä ätuäpiyäŋgaŋi, qeiqinyä ätuäpu, kŋui äŋguänä indqänäpiyä
iuta, kukŋuä äwinyä iqä tquäpŋqe. Iŋi qu yatŋqä eyqaŋgpqäŋgaŋi, he kima qäyunä
tquäpŋqe.

Poli iqu, ämaqä hŋquau, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqeŋqä

7 Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäuŋui mävquatämäuqä, nesä
anä imäkätuŋquä ique. Ne iquenyqe, kuapänä änenyätqäuä. Nyi täqi änä-änä
pmetaŋgqeŋqe, iqu awä hetänä.
8 Iqu ne eequne täqi, änä-änä äpmeŋqueŋqe awä etätä, itaŋga heqä qeqä-quuvqä
yäpä imŋi yäŋänäqŋqä emäkätŋqeŋqe, nyi iqueŋi henyqä ändowatqä.
9 Iqutäŋi, ämaqä hesaŋä Onesimusi, ne mänävquatämäuqä itŋqä iqu, anä
quvepinyä. Iqu-pqe neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqe kuapänä änenyätŋqä ique.
Iquaqu nätmatqä eeqänäŋä täqi ätimäutŋqeŋqe, awä hesinyä.
10 Aritakusi guä anä äpmeŋueä iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etqi. Itaŋga
Makä, Banäpasi iqueqä kätäŋguequ-pqe, inä etqi. Makä iquenyqe, nyi he awä ae
etkqe. Iqu iqi ätimäuqäqe, he iquenyŋqä yeeqä ipu itmeqäpŋqä.
11 Itaŋga Jisasi, iqueqä yoqä huizi, “Jastusiuä” ätätqäŋuwä iqu-pqe, inä etqi. Ämaqä
Israitqä iutaŋi, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeuŋqä awä-tqä iuŋi, yätamäkqä
änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä inyimäkätqäŋuwä iquayi.
12 Ämaqä hesaŋä Epaplasi, Jisasi Kraisi Iqueqä wäuŋuä imäkqä iqu-pqe, “Henyqä
hui mimäuqä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueŋi, henyqä tääqe, iqueqä qeqä-
quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamäkqä eyätŋqä, yatŋqä ävätqäuä. Iŋi he Kraisi
Iquenyqä quuvqe, mävquatämäuqä danä, a yäŋänäqŋqä äqätpu, Goti Iqueqä
suqeŋqätä, äwiŋqeŋqätä, näqŋqä äŋguänäŋä ämepu, yäŋänäqŋqä tqäutpŋqä
ätätqäuä.

13 Iqu yätamäkqä eyätä, quuvqä heqiyqä aŋä-himqä Latisiya pmeqä iquautä,
itaŋga Helapolisi pmeqä iquautä vätŋqe, wäuŋui dŋä huqä itqätaŋgi äqunmä awä
etqä.
14 Lukä, duuta ne iquenyŋqä kuapä änenyätŋqä iqutä, Demasi iqutä iquaqu,
“Henyqä hui mimäuqä iqueä” inä etqinyä.
15 Neqä neyämaqä aŋä-himqä Latisiya iu äpmeŋuwä iquautä, apäkä Nimbaisä,
itaŋga quuvqä heqiyqä iiyqä aŋä iu aquvä äqänäqisätqäŋuwä iquauŋi, he “Poli iqu
henyqä hui mimäuqä iqiyä” jipŋqä änyiŋgi.
16 He tuwaŋuä tqu a qäpu ätäupiyi, quuvqä heqiyqä Latisiya iu äpmeŋuwä
iquau vqaŋgpi, iqua-pqe a inä täupŋqe. Itaŋga tuwaŋuä huizi, nyi Latisiya pmeqä
iquauŋqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqaŋgpi, he-pqe a inä täupnä.
17 He Akipusi iqueŋi, “Si Naqä Iqu wäuŋuä äktapkqe, äŋguänä ämitnä imäkätnä,
qäpnä imäkmävä” tupu.
18 Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ŋqä hipaitä tuwaŋuä
hiqŋqä imäkqä. Täŋgaŋi nyi guä yqänä äqiyänmä pmeŋqä täŋqe, he nyinyqä kŋuä
indqäŋgaŋgpu. Iŋi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu kiŋganä
1 Tesälonaika
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Tesälonaika ii aŋä-himqä naqänäŋä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu aŋä-himqä Pilipai ävämaŋi, Tesälonaika iuŋqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä iqi aquvä qämbŋqä, ävauqumuatkqe. (Wäuŋuiŋqä 17:1-9, hiŋuä qundŋqä.) Iŋäqe, Israitqä iqi äpmamiŋuwä iqua, qokä-apäkä kuapänäŋä Poli iqueqä kukŋuiu qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätaŋgä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkuwi. Iutaŋi, Poli iqu Tesälonaika ävämakqe. Qänakŋi, iqu aŋä-himqä Korinä iu pmetaŋgi, iqueqä wäuŋuä anä imiŋiyä Timoti iqu äwimetä, nätmatqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iquau, Tesälonaika iu äwimakqeŋqä awä ätukqe.

Poli iqu, Timoti iqueqä kukŋuä qätä äwiyäqäŋgaŋi, iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqutäŋi, qu tuwaŋuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä, Tesälonaika iu pmetaŋguwä iquauqä quuvqä heqiyqe, yäŋänäqŋqä iwimäkpŋqä äqäkuwi. Ämaqä näqŋqä-täŋä kuapänäŋä iqua, kukŋuä tiiŋä ätmiŋuwi. Poli iqueqä tuwaŋuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänäŋqä iutaŋi, tuwaŋuä tä, iqu kiŋganä äqäkqä iiyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä Tesälonaika iu pmetaŋguwä iquauqä quuvqä heqiyqeŋqätä, suqä äŋguiŋqätä, aquvänä itä, tuwaŋuä tä äqäkqe.

Ämaqä näqŋqä-täŋä iqua, kŋui tiiŋä indqänätqäŋä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iiŋä iqua, Iqu aŋguŋi äänä päŋqutiyä-qe, kŋuä kuapänä indqänmiŋuwi. Qu näqŋqä ipŋqä iiŋqä wiŋgaŋgi, Poli ique yatŋqä äwikuwi. Ämaqe, Jisasi Iqu aŋgu mapqäŋga äpäkombqä iqua, qu häŋä hea ique-ique mapnuwäŋqätanä? Ga Kraisi Iqu äkŋga päniqäwä? Poli iqu kimaŋi, tiiŋä ätukqe. Qu suqä äŋguä iu qänaknä iqäpnuwäŋqe. Iŋi, iqua Naqä Iqueqä päniqeŋqä näwe imäkmbu pmepŋqe.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itaŋga Timoti iqutä, ne tuwaŋuä tä henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, aŋä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqäŋuwä iquenŋqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapätä, äwqä haŋuä imbu pmetpŋqä emäkquä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, yeeqä ikqeŋqä

2 Ne hea ique-iqueŋi, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanäŋgaŋi, henyqä kŋuä yqänä ipisanä, “äŋguiqä” ätuätuŋque.

3 He heqä quuvqä eqäpiyita, wäuŋuä itqäŋuwiŋqätä, heqä suqä ämaqeŋqä äwiŋqeta, wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkätqäŋuwiŋqätä, itaŋga heqä kŋui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqämbu, hiŋuä äqumbu äpmapiyita, wäuŋui mävquatämäuqä a yäŋänäqŋqä äqätäŋuwiŋqätäŋi, ne kŋuä ämetanä, Goti Apique, “äŋguiqä” ätuätuŋque.

4 Neyämaqä, Goti Iqu henyŋqä äwinyäŋqä iquenä, Goti Iqu he atäuŋuä ae etekqeŋqe, ne näqŋqä eanitaŋi, “äŋguiqä” ätuätuŋque.

5 Iqu iiŋä etekqeŋqe, ne näqŋqä hiŋgi mämeqä iquque. Kukŋuä äŋguä wehuŋqä-täŋä iqu, ne hiŋgi mäma mäyapqä ikque. Ne yäŋänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqu yätamäkqä neyqaŋgqetä, itaŋga ne quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyanä, “Kukŋuä iqu

* **1:1** Wäuŋuiŋqä 17:1-9

naqä-qakuiqä” ätätanä, awä etkque. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamäkqä heyatuŋquä suqä imäkmiŋquä iuŋqe, hiqä-hiuäŋi, näqŋqä ae äyä eŋä.

6 He kukŋuä naqä-qakui ämakuwitaŋi, haŋä-iqä ämepiyäŋga, Dŋä Äŋguä Iqu yätamäkqä eyqaŋgi, nesä, neqä Naqä Iqutä, haŋä-iqä ämetanä yeeqä imiŋquä-pa, he-pqe asä inä imiŋuwi.

7 He iiŋä imäkäpiyitaŋi, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä eŋqä-paŋä äpmeŋä.

8 Ämaqä im-imä äpmeŋuwi, Naqä Iquenyqä kukŋui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutänä ma, qua eeqänäŋä iuŋi, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiŋqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iiŋqe, awä inä matqä pa yanä.

9-10 Ne he emeqaŋgua, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqaŋgä qätä äwikuwiŋqe, qu kukŋuä tii ätätqäŋä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quaŋgä iquauŋi ävquatämäupu, Goti Naqä-qakuä Häŋä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itaŋga Iqueqä Ymeqä qäukuä yäŋiŋä Iquenyqä hiŋuä äqumbu äpmeŋäuä” ätätqäŋä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpäkoŋgaŋga, Goti Iqu, Ique aŋgi ävauqumuatkqe. Itaŋga Iqu, Goti Iqueä äwqä tnäŋi, suqä quvqä imäkqä iquauŋqä äpäŋqä ii, ne mänemeqä yätŋqä, Yätamäkqä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäuŋuä imiŋqeŋqä

1 Neyämaqäuä, ne iqi emakque, hiŋgi memeqä danä ikqueŋqe, he näqŋqä äyä eŋä.

2 Ne henyqä äpatuŋquänä aŋä-himqä Pilipai iu pmetaŋgquäŋgaŋi, ämaqe quvqä inetquepu, neyaqä huiwiuŋi täŋä-huŋqä naqänäŋä änätapmiŋuwiŋqe, he näqŋqä ae eŋä. Ne haŋä-iqä ii qäyä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamäkqä iutaŋi, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä äyä etmiŋque.

3 Ne ämaqeu, “He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätuäkituŋque, suqä tiiŋiqua qäsä imäkätanä, hmanji. Kukŋuä quvqe matqä, quvqä imäkqäŋqä kŋuä mindqäŋqä, kukŋuä quaŋgi mäutqe. Oee.

4 Ne kukŋuä iiŋi, hiŋginä mätquä itqäŋu. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kukŋuä we-huŋqä-täŋi, awä tuäkiquatuŋquänä, quuvqä ae änaiqäkqä iuta, awi ii ätuäkitqäŋu. Ne wäuŋuä ii imäkätuŋqueŋqe, yeeqe ämaqe miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imŋi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatuŋquä äyä imäkätqäŋu.

5 Ne emayäkitanä iuŋi, heyaqä nätmatqä tämeqä kukŋuä huitaŋä-huitaŋi maetqä itanä, hiŋuä yqänä äqunanä, qeqä bimbiqä natqaŋgi kukŋuä quaŋgä isua maetqä imiŋqueŋqe, Goti Hanjuwä Iqu näqŋqä hiqaŋgi, hiqä-hiuä-pqä näqŋqä ae äyä eŋä.

6 Itaŋga neyaqä yoqe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haqeu mänamäuqäŋqe, mäneŋqä eä.

7 Ne Kraisi Iqueqä kukŋuä awä tuäkiqŋqä änandowatkqä eanä-qe, “He qätä äneyäpu, iiŋä imäkäpiyä-qe” yäŋänäqŋqä maetqä, ymeqä nandqä känai, aŋuä ävätä äŋguänäŋä ämitŋqä-paŋä iiŋä eanä, qeiqinyä äyä äpmamiŋque. 8 Ne henyqä kiiŋä nenyätaŋgi, qeqä etmäkätanitaŋi, Goti Iqueä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä etatuŋqueŋqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiiŋä-pqä inänji. Ne “Quŋqä yäŋä inä weniuŋqueqä” kŋuä indqänanä äpmamiŋque.

9 Neyämaqäuä, ne wäuŋuä dŋä huqä imäkmiŋquä iuŋi, he hiŋuä ae äquŋguwi. Iŋgaŋi he nesa haŋä-iqä mämeqä ipŋqä diŋqe, ne hiunji-heatqä mbqä wäuŋuä yäŋänäqŋqä itanä, kukŋuä we-huŋqä-täŋi awä etätanä, hesä anä äpmamiŋque.

10 He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquendä, anä äpmenäŋgaŋi, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä hui mimäkqä jänänäŋinä

imäkätqätauŋgqeŋqä näqŋqe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä
ämamiŋqe.
11 Kaniqu, iqueqä ymeqä du äŋguänäŋä ämitŋqä-ma, ne, he hŋqunä-hŋqunä, tiiŋä
ämeyätuŋquä iiŋqe, hiqä-hiuäŋi näqŋqä eŋä.
12 Ne hiqä kŋuä äwqe evauqumuatätanä, heqä qeqä-quuvqä imŋi yäŋänäqŋqä
emäkätanä, maŋä yäŋänäqŋqä tiiŋä äyä etmiŋque. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä
miqeuŋqätä, Nyaqä yoqä naqä äqonäŋqä iu ämotqueqäŋqä timäupnuwäŋqä’ tääqä
etätŋqe. Iŋi he Iqueqä äwinyäŋqä iunä pmetaŋgpiyä.”
13 Goti Iqueqä kukŋuä we-huŋqä-täŋi, ne äma äpätanä awä etqaŋgua, qätä
änekuwä iuŋqe, he kŋui, “Ii ämaqeqä kukŋuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiqä”
eyqaŋgi ämakuwi. Iiŋiŋqe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä”
inä ätuätqäŋu. Goti Iqueqä kukŋuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä,
yätamäkqä heyätŋqeyi.
14 Neyämaqäuä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya
iu aquvä äqänäqisätqäŋuwä-paŋä-quenä etaŋguwiŋqe, ne näqŋqä eŋu. Ämaqä iiŋä
iqua, quyämaqä Israitqä iquauta haŋä-iqä ämakuwä-paŋi, he-pqe, ämaqä heqä qua
qäyutaŋä iquauta, haŋä-iqä kiiŋä äyä ämaka äpätqäŋä.
15 Ämaqä Israitqä iquautaŋä hŋqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkkuwi. Qäŋgaŋi
iquautaŋä huiziqua, Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwi. Itaŋga
neŋi hŋquqqua, “He neyaqä qua täuŋi, mäpmeqä pambiyä” änatäpu, huätä
änandowatkuwi. Täŋgaŋi Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyäŋqä duŋi, qänaknä miqä
da, ämaqä eeqänäŋä iuŋqä mäkäŋqä ipu, tiiŋä itqäŋuwi.
16 Ne, Israitqä qäyä etaŋgi, huizi iquauŋi, quwqä suqä quvqä iuta, häŋä
imäkäqumuatqŋqä kukŋuä tuqŋqe, mäutqŋqä inemäkpŋqä itqäŋä. Hea ique-ique
iiŋä imäkäpu, quwqä suqä quvqe yändi-yändi imäkqa peyätqätaŋguwitaŋi, Goti
Iqueqä äwqä tnäŋi, kima qäqinyä wimetŋqä itqäuä.

Poli iqu, Tesälonaika pmeqä iquau wimetŋqä äwiŋgqeŋqä

17 Neyämaqäuä, quvqä inetquepiyä iqua, he evämetuŋquä inemäkqaŋguwitaŋi,
ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä kŋui, maqänä indqäŋgque. Ne hiŋuä
eqänatuŋquä kiiŋä neŋgaŋgqä-qe, henyqä aŋgumä quvepqe, ämävqänätuŋque.
18 Ne henyqe, mapqäŋqä ma quvepqäŋqä etaŋgqä-qe, Setänä iqu hoptäwä
äneyätŋqe. Poli iqunä, nyi aaŋä kuapänä emeqisqŋqä änyinätŋqe.
19 Neqä Naqä Jisasi Iqu aŋgi äquvepätqäŋgaŋi, ne äsque meniquŋquä hiŋuä
äqänanä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniuŋquä äpmenä, yoqä naqä äkisquesa meniquä
äpmeŋu? Nätmatqä hui-huita maetqe, hesanäŋqe.
20 Ne yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetäŋi, he qäuquenji. Iiŋiŋqe, ne he
emeqisqŋqä änenyätŋqe.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauŋqä ändowatkqeŋqä

1 Ne henyqä äwäwa itanitaŋi, äpakänä mäpmeqä yatuŋquä, tii ätŋgquque.
“Timoti iqu äyevämeqaŋga, Poli iqundä, Silasi iqundä, ye Atenisi du pmeŋqeqä.”
2 Iiŋä ätnanitaŋi, ye Timoti ique henyqä aŋgi ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä,
Goti Iqutä wäuŋuä anä imäkäsinyä, kukŋui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkitŋqä iquvi.
Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yäŋänäqŋqä emäkqaŋguti, he pämä yäŋänäqŋqä
tqäpŋqä ändowatkuee.
3-4 He tiiŋä iqäŋqä, haŋä-iqä emeqaŋgqeŋqä, äwäwa iqä diŋqä, äpkqe. Ne hesä
anä äpmenäŋgaŋi, “Eequne haŋä-iqe änemequäniqeqä” etmiŋquetaŋi, he iiŋqä
näqŋqä ae epu äpmeŋuwitaŋi, ii täŋga sä änemetqäuä tä. He hiŋuä ae äyä äqunäŋä.

5 “Nyi quŋqä äwäwa äpakänä miqä imä” kŋuä indqänätmä, Timoti ique
ändowatkqe, heyaqä quuvqä heqiyqeŋqä näqŋqä mamqä diŋqe. “Ämaqä yamwiqä
vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqe yamwiqä eyqaŋga, he qua iqi päkŋqäŋqätä, neyaqä
wäuŋuä eeqänäŋä imäkätuŋque, hiŋginäwa yeqŋqätiyä, ä änääŋqätiyä?” tmä, kŋuä
kuapänä indqänätmä iutanji.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua äŋguä äpmamiŋuwiŋqä awä ätukqeŋqä

6 Timoti iqu hesä äpmeŋqe, yeŋi täŋga-qäŋga qe äyemetä, kukŋuä yeeqä
iŋqä, heyaqä quuvqä heqiyqeŋqätä, itaŋga heqä suqä ämaqä huizi duŋqä äwiŋqä
ämeŋuwiŋqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukŋuä tiiŋä-pqe, inä äyatqi. “Ämaqä
di, qu quwqä äwqä yeeqä iŋqetä, nenyqä kŋuä indqänäpu, ne hiŋuä naqämbŋqe,
ne quŋqä änenyätŋqä-pa, iiŋä äwinyätqänä” äyatqi.
7 Neyämaqäuä, ämaqä quvqä inemäkätqätaŋgä haŋä-iqä ämetanä pmetaŋgua,
heyaqä quuvqä heqiyqeŋqä qätä iiŋä äwiyätanitaŋi, neqä äwqä tämŋi yäŋänäqŋqä
inemäkqi.
8 He Naqä Iqutä, yäŋänäqŋqe, qäŋganä ae ätqäukuwä du tqäutaŋgä, iŋi täŋgaŋi
ne-pqe, quami äŋguänäŋä äpmeŋu.
9 Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, henyŋqä kŋuä indqänätanä, yeeqä
aaŋä kuapänä itqäŋu. Iqu yeeqä naqänäŋä iiŋä änätapkqeŋqe, “Äŋguiqe” qäyunäŋi,
äänä tätuŋquäwä?
10 Ne, he hiŋuä aŋgumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imŋi, äwa äkiŋqä
eŋuwi, yäŋänäqŋqä emäkatuŋqueŋqe, qanyä mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä
tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqäŋu.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqeŋqä

11 Ne tiiŋiŋqä neŋgaŋgiyi. Goti Apiqu Kiqä-kiuätä, itaŋga Jisasi neqä Naqä
Iqutäŋi, ne pe-huŋqäqi quvepatuŋqueŋqe, hänaqä qaŋä watuŋquä iuŋi, huätä
änduqiyäsinyä äŋguä imäkiyŋqe.
12 Tiiŋä-pqe inäŋqe. Naqä Iqu suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä iqueŋi, hesä, maŋguä iiŋä
emnätätŋqä emäkquänä. Iiŋä dutaŋi, ne henyqä änenyätŋqä-pa, hiqä-hiuäŋqätä,
qokä-apäkä eeqäpnäŋä iuŋqätä, eŋguätŋqe.
13 Iiŋä iutaŋi, tiiŋä timäutŋqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi,
yäŋänäqŋqä emäkquätŋqe. Itaŋga hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä
atäuŋuä ätekqä eeqänäŋä iquatä, aŋgi anä quveppqäŋgaŋi, he Goti Apiqueä hiŋuä
iqiŋi, suqä quvqä hui maeqä, jänänäŋä imäkquenä pmetaŋguwäŋga, quvepäniŋqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäkqä dunä imäkqäpŋqe

1 Neyämaqäuä, ne heŋi, suqä eeqäpnäŋi, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä
iwimäkqäpŋqeŋqe ae qe ämetquakque. Iŋi täŋgaŋi, he iuŋi qänaknä ipu, quamä
äŋguänäŋä äyä äpmeŋä. Itaŋga täŋgaŋi, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta maŋä etquque,
suqä iiŋi, heqä äwqä yäpä imŋi, aaŋä yäŋänäqŋqä witaŋguti, äpakänä imäkqäpŋqä
neŋgaŋgi, maŋi i etqu.
2 He näqŋqä ae äyä eŋä. He suqä äänä imäkqäpnuwäŋqä diŋqe, ne Naqä Jisasi
Iqueä yäŋänäqŋqä iuta, kukŋuä ae äyä etmiŋque.
3 Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä imŋä di, tiiŋiŋqä äwi. He heqä häŋä-pmeqä
eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyäŋä tii hiätpŋqe. Suqä huiwä
yaŋä-iŋqä Goti Iqu änätapkqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yaŋä-iŋqä huizi, mimäkqä
pambu.

4 Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä, suqä quvqä imäkpŋqänä hiqä äwqe
mevauqŋqä, yäŋänäqŋqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänäŋä Goti Iqu äwinyäŋqä
iunä imäkqaŋgpu.
5 Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueŋqä maqŋqä iqua, quwqä äwiŋqä kŋuä indqäŋqä imŋi,
kŋui hiqaqä huisä-hŋqutä hiŋgi wiqä, iiŋqänä ämapu, imäkätqäŋuwä-paŋuenä
mäpmeqä itaŋgpu.
6 Itaŋga hiqä heyämaqä hŋqueqä apäkä iiŋi yuiqŋqä itquepu, qui miwimäkqä
pambu. Ämaqä hŋqu suqä iiŋä iqua imäkätqŋqe, ne kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä ae
äyä etmiŋque. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iiŋä iqueŋi, kima ävätä haŋä-iqä väniqeqä.
7 Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqäŋqä tääqä iiŋqä mänatätmeqä ikqe. Oee. Iqu ne,
Iqueqä ämaqä jänänäŋä pmeqäŋqä tääqä änatätmakqe.
8 Iŋi ämaqä hŋqu, kukŋuä täuŋi tuwä äwiyqäqe, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu
Goti, Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique etapätŋqä Ique, itqueqi.

9 Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiqä-hiuäŋqä eŋqä iquenyqe, ae äyä ämetquakqä-qae, ga
he ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä huizi iquauŋqä enyätŋqä diŋqe, tuwaŋuä maqiyqä
yanä.
10 He näqŋqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänäŋä, aŋä qua naqä
Masendoniya iu im-imä äpmakäwäŋuwä iuŋqä enyätqäuä. Neyämaqäuä, he suqä
iiŋi äpakänä imäkqäpŋqä neŋgaŋgi, maŋä yäŋänäqŋqe, i etqu.
11 He kŋuä yäŋänäqŋqe, quamä qeiqi pmetpŋqä iuŋqä ämapu, he hŋqunä-hŋqunä
wäuŋui hiqe imäkäpu, itaŋga hiqä quamä pmeqä du yätamäkqä hiyquätŋqä diŋqe,
hiqä hipaitä wäuŋuä iqäpŋqe. Ne he iiŋä imäkqäpŋqä ae etmiŋquä-qe, maŋä
yäŋänäqŋqä aŋgi etqu.
12 He quami iiŋä pmapqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä
itqäŋuwä iqua henyqe, “Ämaqä äŋguänäŋä-quaiqä” tqaŋgua, he nätmatqä hm-
binyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu aŋgi äquvepätqäŋgaŋqä

13 Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä ae äwekuwä
iqua aŋgi vauqäŋqe, kŋui mindqäŋqä ipu, hiŋuä äqämbu mäpmeqä, huäqä-huŋqä
ämepu kŋuä äqiyätqäŋuwä iquayi. Neyämaqäuä, he iiŋä eŋqä-pa pmeqäŋqe,
“Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä aŋä näweqämqä äwätqäŋuwä iquauŋi, squä
wimeniqätiyä” tpiyä diŋqe, he näqŋqä metpŋqä äneŋgi.
14 Iiŋä iqäŋqe, ne eeqäpnä quuvqä tiiŋä äyä eqiyätqäŋu. “Jisasi Iqu äpäkonätä
aŋgumä ävaukqeqä. Iiŋä dutaŋi, Iqueä yäŋänäqŋqeutaŋi, ämaqä quuvqä eqiyäpu
äpäkonätqäŋuwä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu aŋgi ävauqumuatätä, Jisasi Iqutä
ätuma quvepäniqeqä.”
15 Iiŋiŋqä, ne Naqä Iqueä kukŋui ämetanä, awi tiiŋä etätqäŋu. “Ne häŋi, Naqä
Iqu aŋgi äquvepätqäŋgaŋqä yqänä äpmamitatqä iqune, ämaqä ae äpäkonätqäŋuwä
iquauŋi, hiŋuiqä mäwimeqä yaniqueqä.”
16 Ii tiiŋä timäuniqe. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-kiuä maŋä yäŋänäqŋqä tqaŋga, Iqueqä
ynaunjqä huizi iquautaŋä naqä iqu-pqe, maŋä inä tqaŋga, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi
äkakä inä tqaŋga, Naqä Iqu qäukuä yäŋisa quvepäniqe. Iŋgaŋi ämaqä Iquenyqä
quuvqä eqiyäpu äpäkonätqäŋuwä iqua, qu-ganä aŋgi vaupnuwi.
17 Iŋgaŋi iquatä, ämaqä häŋä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä
yätqä minatuŋquänä yanique. Itaŋga ne Naqä Iqutä, häŋä hea ique-ique anä
pmetanique.
18 Iiŋä etaŋgi, hiqä-hiuä kukŋuä tque ätnäpiyitaŋi, yäŋänäqŋqä imäkŋgaŋgpu.

5

Naqä Jisasi Iqu aŋgumä quvepqeŋqä, näwe pmetatuŋque

1 Neyämaqäuä, hiunji nätmatqä iiŋi timäuqäŋqe, ne tuwaŋuä maqiyqä yanä.
2 Iiŋqe, hiqä-hiuäŋi näqŋqä äŋguänä tiiŋi ae ämakuwi. Hiunji Naqä Iqu äquvepqäŋqe, “Ämaqä quwä-meqä hŋqu maquvepqä yäŋqiyä” kŋuä ämenä pmetaŋgua, maqŋqä äquvepqä-paŋi, maqänä ii timäuniqe.
3 Ämaqe, “Ne täŋgaŋi haŋä-iqä mänemeqä äŋguä äpmeŋunä” tätqätaŋguwäŋga, apäkiqua ymeqä mipŋqänä täŋä-huŋqä naqänäŋä maqänä äwimeqä-paŋi, qui iwimäkätŋqä-pqe maqänä ii wimeniqe. Iŋgaŋi qu haŋä-iqä naqä iqueŋqe, zä mäpmeqä ipnuwi.
4 Ämaqe, quwä-meqä hŋqu quvepqaŋgi äqumbiyäŋga, iquenyqä yäuŋuä ipnä. Iŋäqe, neyämaqäuä, he suqä hiawiqä qua täutaŋä iu mäpmeqä ipinjqae, hiunji iqu quwä-meqä eŋqä-pa, quvepqaŋga, he yäuŋuä ipnuwä ma, oee.
5 Ne hea witaŋgi pisqä imä asusua itanä imäkätuŋquä iqune maetqe, oee. Ne hiunji imänätaŋgi, nätmatqä eeqäpnä we-huŋqä iqi hiŋuä äqunanä, imäkätuŋquä iquneyi.
6 Iŋi, ne hiaqäqe, ämaqä huizi äwiŋuwä-paŋi mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu aŋgumä quvepqeŋqä hiŋuä äqänanä, kŋuä yasämä ämetanä pmetatuŋque.
7 Ii tiinji. Ämaqä hiaqäqeŋqänä äwinyätŋqä iqua, qu heatqäŋgaŋi hiaqäqä witpnä. Itaŋga ämaqä wainqä-eqä yäŋänäqŋqeta, kŋuä iqe qämä-qämä iwimäkätŋqä iqua, qu heatqäŋgaŋi i imäkpnä.
8 Iŋäqe ne iiŋä ma, we-huŋqä iutaŋä eanitaŋi, ne kŋuä yasämä ämetanä tiiŋä pmetatuŋque. Ämaqä mäkä-iqä hŋqu, nätmatqä quikuä iqi ktqä äqumuätänäŋqä-paŋi, ne suqä quuvqä heqiyqä iqutä, ämaqä huizi iuŋqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätŋqä iqutä, iquaqu mävquatämäuqä, a yäŋänäqŋqä äqätanä. Itaŋga ämaqä mäkä-iqä hŋqu, nyuäŋä ämuasmäŋqe nyuäŋä qui imäkŋqäŋqä ämäuŋqä-paŋi, ne Jisasi Iqu aŋgumä änyä-häŋä imäkäqumuatänaiyäniŋqä diŋqe, kŋuä iqä yäŋänäqŋqä ämenä, hiŋuä äqänanä äpmenä.
9 Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäŋiŋqä zä iquatuŋquä mänätänaiyqä ikqe. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, häŋä inemäkäqumuatäniqä diŋqä ätänaikqe.
10 Jisasi Iqu, ne häŋä yqänä pmetaŋgquäŋga, ä ae äpäkonatquäŋga äpätqe, ne Iqutä hea ique-ique anä pmetaniqueŋqä, äpäkoŋgqe.
11 Iŋi he suqä täŋga tä itqäŋuwä-paŋä tiiŋi, hiqä-hiuä kukŋuä tque ätnäpiyitaŋi, yäŋänäqŋqä imäkŋgaŋgpu.

Suqä äŋguänäŋinä imäkqeŋqä

12 Neyämaqäuä, he tii imäkpŋqä yatŋqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäuŋuä dŋä huqä ipu, Naqä Iqueä äwiŋqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ii mimäkqä pambiyä” etätqäŋuwä iquauŋi, heqä naqä eŋqä-pa quŋgpŋqe.
13 Iqua he yätamäkqä e eyätqäŋuwä iuŋqe, kŋui äŋguänä indqänäpu, heqä äwqä imda eŋgaŋguti, iquau mändi makittqiyqä, iquauqä yoqe, haqä muämuäqäpŋqe. Hiqä äwqe, haŋuä imbu, pmetpŋqe.
14 Neyämaqäuä, ne kukŋuä tiiŋä-pqe, yäŋänäqŋqä etqu. Ämaqä wäuŋuäŋqä enyqä itqäŋuwä iquauŋi, “Enyqä miqä wäuŋuä ipiyä” ätuäpu, ämaqä zä iqaŋguwä iquauŋi, yäŋänäqŋqä iwimäkqä kukŋuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqaŋguwä iquauŋi, yätamäkqä äväpu, itaŋga ämaqä eeqänäŋä iiŋä iquauŋi, qeiqi iwimäkqäpŋqe.

15 Ämaqä he suqä quvqä etqueqä iqu, iiŋä emäkqaŋgqeŋqe, kima miqä pambu.
Iŋäqe, hea ique-iqueŋi, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, äŋguänä äminyäpu
pmetpŋqänä, suqä äŋguä dinä imäkqaŋgpu.
16-18 He hea ique-iqueŋi, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqe
mävquatämäuqä ipu, nätmatqä äki-äkitaŋä emeqe, Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä”
tquaŋgpu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuäŋnäŋuwä iquenä, suqä iiŋä
imäkqäpŋqeŋqä äwinyätqäuä.
19 Hiqä häŋä-pmeqä iuŋi, Dŋä Äŋguä Iqueqä tä äsäŋqe, mequmuäkqä pambu.
20 Dŋä Iiŋä Iqu, ämaqe, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä tpŋqä iwimäkqaŋgi ätquwi, he
iiŋqe, kŋuä quvqä ämepu, mändi makittqiyqä pambu.
21-22 Iŋäqe he nätmatqä eeqäpnäŋi iwäsäupu, äŋgui, hiqä kŋuä iqä imä ämaipu,
quvqä eeqäpnäŋi, wimasipu.

Kukŋuä yäpakiyi

23 Goti äwqä haŋuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiiŋä emäkätŋqä tääqä ätqu. Iqu
he Iqueqänä epu, aaŋä ikikinyäŋä emäkätŋqä ätuätqäŋu. Iŋi neqä Naqä Jisasi Kraisi
Iqu aŋgi äquvepätqäŋga, heqä dŋitä, quuvqetä, huiwitä, quvqä maeqä, aaŋä qäyunä
imäkmbu pmetpŋqä, yätamäkqä eyätŋqä, tääqä i ätuätqäŋu.
24 Goti He tääqä etätmakqä Iqu, hiŋgi-mända mimäkqä, Iqueqä kukŋuä ätätqä du
qäyunä Imäkqä Iquvi. Iŋi Iqu he iiŋä pmetpŋqe, emäkquänä.
25 Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätŋqeŋqä tääqä tquaŋgpu.
26 He äminäpiyäŋganji, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iuŋi, quneqä iŋgpŋqe.
27 Nyi neqä Naqä Iqueqä yäŋänäqŋqä iuta, tiiŋä etqä. “He tuwaŋuä tä, ämaqä
quuvqä heqiyqä eeqänäŋä iu a tuepiyä” etqä.
28 Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu qänakŋi
2 Tesälonaika
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Näqŋqä-täŋä iqua, kŋui tiiŋiŋqä indqänätqäŋä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aŋä-himqä Tesälonaika iu äqänmiŋuwä iqua, “Jisasi Iqu aŋgumä pätŋqä itqätaŋga, nätmatqä äkitaŋi timäuŋqutiyä” tpu, kŋuä kuapänä indqänmiŋuwi. Hŋqua tiiŋä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäuqeqä.” Itaŋgi Poli iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä kŋuä indqäŋqä iuŋi, jänä iwimäkpŋqä tuwaŋuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäuqä, yqänänjqä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kiŋganäŋi, ämaqe, hŋgisanäŋi, kuapänä itqätaŋgä, suqä quvqä huitaŋä-huitaŋi, kuapänä timäuŋqiyä. Iŋganı ämaqä kukŋuä-suqeuŋi hŋgisanä iqä hŋqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkäŋqä yäniqeqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu, haŋä-iqä mapŋqä iiŋqä, ätukqe. Iqueqä äwiŋqe, qu wäuŋuä yäŋänäqŋqä ipu, quwqä-quwä mimbŋqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iqutä wäuŋuä anä iqä iquatä, imäkmiŋuwä-paŋiyi. Ga qu wäuŋuä imäkpŋqetä, hŋquau yätamäkqä wipŋqä iiŋqetäŋi, enyqä mäwimäkqä ipŋqä äwiŋgqe.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Tuwaŋuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itaŋga Timoti iqutä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itaŋga neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, aŋä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqäŋuwä iquenŋqä.

2 Goti Hanjuwä neqä Apiqutä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä haŋuä imbu pmepŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, yeeqä ikqeŋqä

3 Neyämaqäuä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqeŋqätä, itaŋga suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iquesaŋi, hiqä-hiuäŋqä kiiŋä enyätŋqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätaŋgqeŋqe, ne Goti Hanjuwä Iqueŋi, “äŋguiqä” ätuätqäŋu. Suqä ne ii imäkätuŋquä iqu, aaŋä qäyunäŋi.

4 He iiŋä itqäŋuwiŋqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du aquvä äqänätaŋguwä iu äwimayäkitanäŋganı, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätuŋque. “Ämaqä ii, quvqä itqueqaŋgä haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mävquatämäuqä, a yäŋänäqŋqä äqätäŋäuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqeŋqä

5 He iiŋä imäkätqäŋuwiŋqe, ämaqe näqŋqä tiiŋä ämetqäŋä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqäŋganı, suqä jänänäŋä iuta iwäsäuniqeqä. He haŋä-iqe, hiŋgi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetpŋqe, qäyunäŋuenjqä” etätäŋqä ämetqäŋä. He Iqueqä miqeu pmetaŋguwitaŋi, haŋä-iqe i emetqäuä.

6 Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänäŋi, tiiŋä imäkäniqe. Iqu ämaqä, he haŋä-iqä etapätqäŋuwä iquauŋi, kimaŋi inä väniqe.

7 Itaŋga Goti Iqu he haŋä-iqä e ämetqäŋuwä iquendä, nesä, haŋä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapäniqe. Nätmatqä iiŋi, Naqä Jisasi Iqutä, Iqueqä ynaunjqä yäŋänäqŋqä iquatä, qäukuä yätutaŋi tä hänäqä sqä iu ätnäŋäqi äquvepqaŋguwäŋga, imäkäniqe.

8 Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqŋqä epu, itaŋga neqä Naqä Jisasi
Iquenyqä kukŋuä äŋgui qätä mäwiyqä itqäŋuwä iuŋi, kima ävätä, haŋä-iqä tiiŋä
väniqe.
9 Iqua, Jisasi Iqu-täŋä qäqiqi mäpmeqä, Iqueqä yäŋänäqŋqä aaŋä naqänäŋä iqueŋi
mämeqä, kiiŋä näŋi qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi.
10 Haŋä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu aŋgi quvepqaŋganä wimeniqe. Iqu ämaqä, Iquenyqä
quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäuŋuä naqänäŋä ipu,
Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwäŋqä quvepäniqe. Iŋganj, he kukŋuä ne awä
etmiŋque ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqäŋuwitaŋi, he-pqä qutä anä i ipnuwi.
11 Iiŋä timäutŋqeŋqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqäŋu. Iqu hiqä suqeu
iwäsäuniqäŋganj, “Nyi suqä äŋguä imäkpŋqä tääqä etätmakqe, suqä iuŋi he qäyunä
ae imäkätqäŋuwiqä” etäniŋqä tääqä ätuätqäŋu. Itaŋga he wäuŋui, Iquenyqä
quuvqä eqiyätqäŋuwita imäkpŋqeŋqä äwinyätŋqä iqu, Iqueqä-kiuä yäŋänäqŋqä
emäkqaŋgi, wäuŋui äŋguänäŋä imäkpnuwäŋqä tääqä ätuätqäŋu.
12 Ga, he wäuŋuä iiŋä imäkqaŋguwitaŋi, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä
metŋqätä, he Iquesa inä mapŋqätä tääqä ätätqäŋu. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi
Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetaŋi, äŋguä iiŋä emäkinyä.

2

Ämaqä yäŋänäqŋqä hŋgisanä iqä iqueŋqä

1 Neyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu aŋgi äquvepätqäŋga, Iqutä yätqä
minaniŋquä iuŋqe, ne kukŋuä hui inä etqu.
2 Ämaqä hŋqu quaŋgä, “Hea qäyu timäuqaŋgi, neqä Naqä Iqu aŋgi ae
äquvepqeqä” etqaŋgqä iuŋqä, yäuŋuä ipu, kŋuä kuapänä mindqäŋqä iqäpnä.
Ämaqä iiŋä etätqä iqu nenyqe, “Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä iiŋä iquau äwikqeqä”
qäyä etqaŋgqä-qe, ä “Iqua kukŋuä iiŋi, awä ätkuwiqä” qäyä etqaŋgqä-qe, ä “Iqua
tuwaŋuä e äqäkuwiqä” qäyä etqaŋgqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.*
3 Ämaqä hŋqu, he hiŋgi-mända etma wätŋqä iqäqe, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu aŋgi
mapqäŋga, tii ganä timäuniqe. Ämaqä aaŋä kuapänäŋi, Goti Hanjuwä Ique tuwä
äwiyäpu, hŋgisanä itquetqätaŋgua, ämaqä, suqä eeqänäŋä iu mändi äkittqiyätä, tä
du qui imäknäniŋqä äwätŋqä iqu,† ätnäŋäqi timäuniqe.
4 Iqu ätnäŋäqi ae ätimäutäqäŋganj, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quaŋgä, ämaqe
qoŋä äwoktäumipqä iutä, itaŋga nätmatqä huizi iutäŋi, eeqäpnä mändi äkittqiyätä,
ämaqeuŋi, “Nyi nätmatqä eeqänäŋä ämäwqätäuŋänä” tuäniqe. Aaŋä ququvqäŋgi
inä timäutŋqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä iuŋi inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme,
“Goti hŋquŋqu maetqänä, nyi tä qäqunjqä” tuäniqe.
5 Nyi hesä anä äpmamäŋganj, “Nätmatqä iiŋä-iiŋä timäuniqeqä” etmiŋqeŋqe, he
iiŋqe kŋuä yqänä ämeŋä?
6 Ämaqä quvqä iiŋä iqu ätnäŋäqi timäuqeŋqe, änä maeqä, qŋqaŋä yätätŋqä
Iqueŋqe, hiqä-hiuäŋi näqŋqä ae äyä eŋä. Iqueqä äwiŋqeuŋqä ma, Goti Hanjuwä
Iqu hea iqueqä ätimäuqeŋqä imäkqaŋga, iŋganä timäuniqe.
7 He näqŋqe, täŋganj, yäŋänäqŋqä hŋgisanä iqä iqu, qua täuŋi wäuŋuä zä
itqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, qŋqaŋä äymitätqä Ique nändi qutesiteqaŋgutqäŋganqe,
yäŋänäqŋqä hŋgisanä iqä iqu, wäuŋuä zä yqänä iquänä.
8 Itaŋga Goti Iqu, qŋqaŋä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqaŋganj, ämaqä, suqä
eeqänäŋä iuŋi mändi kittqiyätŋqä iqu, ätnäŋäqi timäuniqe. (Qänakŋi, Naqä Jisasi

* **2:2** Näqŋqä-täŋä hŋqua, kukŋuä täu tii äkunmäkätqäŋä. Ämaqä iiŋä etätqä iqu, “Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä iiŋä ändapqeqä” qäyä etqaŋgqä-qe, ä iqu kukŋuä awä etätä i qäyä etqaŋgqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwaŋuä e äqäkuwiqä” qäyä etqaŋgqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † **2:3** Jonä 17:12

Iqu aŋgi äquvepätqäŋgaŋi, ämaqä iqueŋi, Iqueqä mandŋitä äpäsätä, Iqueqä wehuŋqetä iqueŋi qui imäkäniqe.)

9 Ämaqä quvqä iiŋä iqu ätnäŋäqi timäuqaŋgaŋi, Setänä iqu yäŋänäqŋqä vqaŋgi, iqu wäuŋui nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋitä, itaŋga ämaqe yäuŋuä ipu, “naqäqakuä Goti Iquesa imäkqiyä” kŋuä mapŋqä diŋqe, quaŋgä imäkäniqe.

10 Iqu iiŋä imäkätä, suqä quaŋgä eeqäpnäŋi, qokä-apäkä häŋä-pmeqä mämeqä, äpäkoŋqe mapnuwäŋqä äpmeŋuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipŋqä imäkäniqe. Iqua kukŋuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätäŋqä iuŋi, yeeqä ipu mämeqä itqäŋuwä iutaŋi, äpäkoŋqe mapnuwäŋqä äpmeŋä. Qu kukŋuä iiŋqe, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu quŋi, häŋä iqumuatquäninji.

11 Iiŋä dutaŋi, qu kukŋuä quaŋgä iunä quuvqä heqiyqäpŋqeŋqä, Goti Hanjuwä Iqu, quŋqä nätmatqä qämä-qämä iwimäkätŋqä, naqänäŋä dowatäniqe.

12 Iqu iiŋi, tiiŋiŋqä imäkäniqe. Qu kukŋuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenäŋi, äŋguä-äŋguä imäkäpiyiŋqä imäkmitpqe, hiunji Goti Iqu ämaqeu iwäsäutäqäŋgaŋi, qu kimaŋi haŋä-iqä mapnuwi.

Yäŋänäqŋqä tqäutpŋqeŋqä

13 Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätŋqä iquenä, he häŋä emäkäqumuatäniŋqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mimäkqäŋga, Iqueqä ämaqä epnuwäŋqä atäuŋuä ae etekqe. Iŋi he ämaqä jänänäŋä epŋqe, Dŋä Äŋguä Iquesatä, naqä-qakuiŋqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iiŋiŋqe, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä du, hiunji ique-iqueŋi, Iqueŋi, “äŋguiqä” ätuätqäŋu.

14 Iiŋä emäkätŋqeŋqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne kukŋuä äŋguä awä ätätuŋquä iquesaŋi, tääqä etätmakqe. Iŋi he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqäpnäŋi, Iqueqä yoqä naqä qonätaŋgqä iutaŋi, he-pqe Iqutä anä meqäŋqe.

15 Neyämaqäuä, Jisasi Iqueqä kukŋui, neyaqä maŋitatä, ä tuwaŋuä iutatä, etmiŋquä iuŋi, mävquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aaŋä yäŋänäqŋqä tqäutpŋqe.

16-17 Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqutä, nenyqe äwqä imdaŋi kiiŋä äwinyätä, itaŋga qeqä ätmäkäsinyä hiŋgi vqetaŋi, neqä äwqä imŋi, yäŋänäqŋqä imäknätanä, nätmatqä äŋguänäŋi nätapätŋqä diŋqä, kŋuä iqä yäŋänäqŋqä ämenä, hiŋuä äqänanä pmetatuŋquä inemäkätqäuä. Iŋi Iqu heqä äwqä imŋi, yäŋänäqŋqä emäkätä, suqä äŋguä eeqäpnä ämepu, kukŋuä äŋgui tqäpŋqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqeŋqä tääqä tqueŋqä

1 Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätŋqeŋqä, tääqä tiiŋä tquaŋgpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kukŋui, ämaqä huizi duŋqä äma äwätanä, awä tquaŋguati, qu he imäkmiŋuwä-pa, “Ii naqä-qakuiqä” quuvqä eqiyäpu, kukŋuä iqueqä yäpä iqi pmetpŋqänä.

2 Itaŋga ämaqä quvqä iqaŋguwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetŋqä-pqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquaŋgpu. He Iquenyqä tääqä iiŋä tquäpŋqe, ii ämaqä kuapänä hŋqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iutayi.

3 Iŋäqe Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätaŋgi, ne Iquenyqä quuvqä wiyquanä. Iŋi Iqu yäŋänäqŋqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä iqu, quvqä memäkqä yätŋqä, ämeyänä.

4 Naqä Iqu inemäkqaŋgi, ne henyqe, näqŋqä tiiŋä etqäŋu. “Ne iquau nätmatqä imäkpŋqä maŋä yäŋänäqŋqä ätuätuŋquä imŋi, täŋga-pqe, qänakndaŋä-pqe, äpakänä imäkqäpnuwiqä.”

5 Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqueŋqätä, Kraisi Iqueqä suqä haŋä-iqä qäyä ämetä yäŋänäqŋqä tqäuqä iqueŋqätäŋi, Naqä Iqu he näqŋqä äŋguänäŋä metpŋqä emäkquä.

Ämaqä wäuŋuä miqä, enyqä itqäŋuwä iquauŋqä

6 Neyämaqäuä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yäŋänäqŋqe ämenä, kukŋuä
yäŋänäqŋqä tiiŋä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetaŋä hui, wäuŋuä miqä,
enyqä ipu, itaŋga kukŋuä awä etmiŋquä iuŋi, qänaknä miqä, hŋgisa iqä-qua eäŋuwi,
iquatä ikämaŋqä ipu, anä mäpmeqä pambu.”
7 Ne ii etquque, tiiŋä iutayi. Ne suqä imäkmiŋquä iuŋi, he qänaknä iqa
uwqäpŋqeŋqe, hiqä-hiuäŋi näqŋqä ae äyä eŋä. Ne heyaqä awä iqi äpmenäŋgaŋi,
enyqä miqä imiŋque.
8 He nesa haŋä-iqä mämeqä ipŋqä diŋqe, ne heyaqä ymisaŋi mbqä miqä, qanyä
ämetanä maŋqä, hiunji heatqe, mbqä wäuŋuä yäŋänäqŋqä itanä, änmiŋque.
9 Ne yoqä naqä ämenä, “He yätamäkqä nepiyä” etatqä etaŋgqä-qe, mäneŋqä
imiŋqe. He nesa näqŋqä ämepu, imäkqäpŋqä diŋqe, ne wäuŋuä yäŋänäqŋqä ii
imiŋque.
10 Ne hesä äpmenäŋgaŋi, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiiŋä äyä etmiŋque. “Ämaqä
wäuŋuä miqä, enyqä itŋqä iqu, ymisaŋä hiŋgi mämeqäŋqeqä.” 11 Iŋäqe, ämaqä
hiyaqä awä iqiŋi hŋqua, wäuŋuä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquauŋqe,
“Iiŋä-iiŋä imäkätqäŋäuä” tuäkitqätaŋguwiŋqä, qätä äwiyätqäŋu.
12 Ämaqä e itqäŋuwä iquauŋqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yäŋänäqŋqe
ämenä, kukŋuä yäŋänäqŋqä tiiŋä etqu. “Ämaqä iqua, quamä qeiqinyä äpmepu,
ymisaŋä quwqäŋqä wäuŋuä iqaŋgpiyä” ätqu.
13 Iŋäqe, neyämaqäuä, he wäuŋuä äŋguä imäkätqäŋuwä iuŋi, enyqä ipu
mävquatämäuqä pambu.
14 Ämaqä hesaŋä hŋqua, ne tuwaŋuä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä
iquauŋi, he suqä hnjua miwimäkqä, atäuŋuinä väqumuatepŋqe. Iŋi qu, quwqä
quvqeŋqä womba mapŋqä diŋqe, he iquatäŋä qäqi mäwqä, hiqäqi pmetpŋqe.
15 Iŋäqe iquaŋi, hiqä mäkä-huŋqä eŋqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua,
qui imäkmbŋqä itqäŋäuä” kŋuä indqänäpu, “Iiŋä mimäkqä pambiyä” tquaŋgpu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqeŋqä

16 Neqä Naqä äwqä haŋuä inemäkqä Iqu, nätmatqä eeqäpnäŋä imäkäpiyä iuŋi,
äwqä haŋuä imbu pmetpŋqä, emäkquä. Iqu eequendä anä pmetänä.
17 Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ŋqä hipaitä tuwaŋuä
hiqŋqä imäkqä. Tuwaŋuä eeqänäŋä iuŋi, ämaqe, qu nyiŋqe, “Tuwaŋuä tä, iqu
äqiyqeqä” kŋuä vätŋqä diŋqe, nyi ŋqä hipaitä tiiŋä äqiyätŋqe.
18 Eeqänäŋä iquenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi
etapquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu kiŋganäŋi
1 Timoti
iqueŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Hikŋä Timoti iqu, aŋä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutaŋä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä ique. Kiqä känai, Israitqä iutaŋä iiyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutaŋä ique. Poli iqu iqueŋi, qaŋä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäuŋuä imäkiyäŋqä itmakqe. (Wäuŋuiŋqä 16:1-3 hiŋuä qundŋqä.) Näqŋqä-täŋä iqua kŋuä tiiŋä indqänätqäŋä. Qänakŋi, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä aŋä-himqä Epesisi iu pmetaŋguwä iquau mitŋqä pmetaŋgi, Poli iqu, tuwaŋuä tä iquenyqä wätŋqä äqäkqe.

Nätmatqä kiŋganäŋi, Poli iqu tuwaŋuä ätuätä äqäkqe, ii tiiŋi. Ämaqä hŋqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäkqä iuŋqe, Timoti iqu äŋguä wimasiyätŋqe. Ämaqä iiŋä iqua, nätmaqä qua täutaŋä eeqänäŋi, ii äŋgui maeqä etaŋgi, ämaqä häŋä-pmeqä naqä-qakuänäŋä ämetŋqä äwinyätŋqä iqu, ymisaŋä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätŋqä, kŋuä quvqe indqänätqäŋä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwaŋuä ätuätä äqäkqe, ii tiiŋi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iqueqä wäuŋuä imäkätqätaŋguwiu mitŋqä, suqä äŋguänäŋä iuŋqeyi. Itaŋga quuvqä heqiyqä iquau mitŋqä wäuŋui, ämaqä äki-äkitaŋä iqu meniqe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäuŋuä imäkätŋqä wäuŋui-pqe, ämaqä äki-äkitaŋä iqu meniqe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwaŋuä ätuätä äqäkqe, ii tiiŋi. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäuŋuä imäkqä-qu äpme, äŋguänä pmetätŋqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä qänätqätaŋguwä iquauŋi, suqä huitaŋä-huitaŋä äkiutaŋi motquetŋqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Goti Häŋä Inequmuatqä Iqutä, itaŋga Jisasi Kraisi neqä kŋui yäŋänäqŋqä ävanä äpmeŋquä Iqutä, Iquaqu änändowatkiyi.

2 Timoti, si quuvqe, nyi eqiyäŋqä-pa eqiyäŋä-qae, si ŋqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Nyi tuwaŋuä tä sinyqä äväwqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itaŋga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä äŋguänäŋi hiŋgi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä haŋuä iŋqä pmeqetä ktapinyä.

Kukŋuä qäyasäqiŋä tqä iqua, mändi kittqiyqeŋqä

3 Nyi Masendoniya-täŋä iŋgisaŋqä äwätmäŋga äktkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näqŋqä ävätqäŋuwä hŋqua, kukŋuä qäyasäqi matqä ipŋqä diŋqä tutŋqe, aŋä-himqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kukŋuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätaŋgqe ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeuŋi näqŋqä qäyasäqi ävätqäŋuwä iquayi.

4 Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqeŋqätä, aeqä kukŋuiŋqätä, kuapänä ätätqäŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu wäuŋuä imäkqeuŋi yätamäkqä miqä, kukŋuä hiŋginä timäuqäŋqe, si kukŋuä yäŋänäqŋqä tu. Goti Iqueqä wäuŋui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä.

5 “Maŋä tuvä” äktqe, suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqu witŋqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imŋi ikikinyäŋä imbu, “Goti Iqueqä hiŋuä iqi quvqä maequnjqä” kŋuä

indqämbu, ga quuvqä naqä-qakuänäŋä eqiyätaŋgpqetaŋi, suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqu witänä.
6 I etaŋgqä-qe, ämaqä hŋqua, suqä iuŋi tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kukŋuä hiŋgiŋqä dinä ätätqäŋuwi.
7 Qu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä wipŋqä wiŋgaŋgqä-qe, quwqä kukŋuä ätätqäŋuwiŋqe, quwqä-quwäŋi näqŋqä maeqä ipu, näqŋqä eäpnä, hiŋgi ätätqäŋuwi.

8 Ne näqŋqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä-suqeta, wäuŋui wäŋgima mämiqä, qäyunä ämiquwi, kukŋuä-suqe, äŋguänäŋiyi.
9-10 Tiiŋä-pqe ne näqŋqe. Kukŋuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqi, jänänäŋä äpmeŋuwä iuŋqä maetqe. Oee. Goti Iqu kukŋuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqäŋuwä iqua, quwqä suqä iiŋiŋqä näqŋqä mapŋqä diŋqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hŋgisanä iqä iquauŋqätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkqä iquauŋqätä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiuŋqä iqä iquauŋqätä, qunaqä-qunuŋuau pizqä päsqä iquauŋqätä, ämaqä huiu hiŋginä pizqä päsqä iquauŋqätä, suqä qokä apäkäŋqä iqä iquauŋqätä, suqä qokä hŋqu, qokä hŋqutä wiqä iquauŋqätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hiŋgi wäuŋuä-wiyqäpŋqä imäkqä iquauŋqätä, quaŋgä-tqä iquauŋqätä, kukŋuä iwäsäuqä iquauä hiŋuä iqisaŋi zä epu, quaŋgä-tqä iquauŋqätä, itaŋga ämaqä kukŋuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätaŋgqeuŋi, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäkqä iquauŋqätänji.
11 Kukŋuä naqä-qakuänäŋä iiŋi, ii kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapkqä-paŋä asä iiŋi. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iqu, “Goti Hanjuwä Iqu, yäŋänäqŋqä naqänäŋä-täŋä eä, äŋguänäŋä pmeqäŋqä Iquvqä” änatätqäuä.

Kraisi Iqu, suqä quvqä imäkqä iquau, häŋä iqumuatätŋqä, äpkqeŋqä

12 Neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu nyiŋqe, “Nyaqä wäuŋui, iqu imäkäŋqiyä” kŋuä äme, nyi yäŋänäqŋqä ändapätä, ändenjikqeŋqä nyi yeeqä itmä, “äŋguiqä” ätquä.
13 Kiŋganäŋi, nyi Iquenyqä kukŋuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqaŋguwä iuŋi, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminqe. Nyi suqä iiŋi, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätaŋgqä-qae, Iqu qeqä naqänäŋä änuämäkkqe. 14 Iqu qeqä e änuämäkätä, nätmatqä äŋguänäŋi aaŋä kuapänä qäpu maeqä yätqä hiŋginä ändapätä inyimäkqaŋgi, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqeŋqä ŋqä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäuä.
15 Kukŋuä, “Kraisi Jisasi Iqu, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau, häŋä iqumuatätŋqä, qua täuŋqä äpqäqeqä” ätnäŋqä iqu, aaŋä naqä-qakuänäŋä ätnä. Ämaqä eeqänäŋi, qu kukŋuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpŋqe. Ämaqä suqä quvqä imäkqä huizi iuŋi, nyaqä suqä quvqe ämäwqätäutä, hiŋuiqä ätimäuä.
16 Nyi iiŋunä qäyä etaŋgqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiiŋäŋqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqaŋguwä iuŋi, qeqä imäŋqeuta kima maqänä mävqueqä” näqŋqä nyita mapŋqeŋqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, häŋä hea ique-ique pmeqä mapnuwäŋqeŋqä.
17 Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpäkoŋqä-qu eä, ämaqä-pqe Iqueŋi, hiŋuä mäquŋqe, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etaŋgi, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iiŋi aaŋä naqä-qakuänäŋi.

18-19 Ŋqä ymeqä Timoti iquki, nyi kukŋuä tä äktapqä tä, ämaqä hiŋuä-tqe* si hiŋuä
äktkuwiŋqä kŋuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kukŋui, jävqä eŋqä-pa a yäŋänäqŋqä
äqätnä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätnä, suqeŋqä iwäsäutnä, “Nyi Goti Hanjuwä
Iqueä hiŋuä iqiŋi, suqä quvqä hui maeqä äyitanä” kŋuä ämetnä, äŋguiŋqä mäkä
yäŋänäqŋqä iqätŋqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqeŋqä näqŋqä ämapiyä-qe,
äwiŋqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmeŋä.
20 I äpmeŋuwä iutaŋä hŋquaquvi, Himeneasi iqutä, Aleksandä iqutäyi. Iquaqu,
Goti Hanjuwä Iquenyqä kukŋuä quvqä hui inä matqä danä inyiyäŋqä näqŋqä
mayŋqe, nyi iquaquiŋi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqueä hipa iqi
äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänäŋuau yätamäkqä vätŋqä, tääqä tqeŋqä

1 Iiŋä etaŋgi, nyi maŋä yäŋänäqŋqe, huizi-huizi i etaŋgqä-qe, “Ämaqä quuvqä
heqiyqe, ämaqä eeqänäŋä iuŋqä kŋuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä
ätuäpu, Iqu iquau yätamäkqä vätŋqänä yatŋqä äväpu, ‘äŋguiqä’ ätuäpu ipŋqä”
ätqä.
2 Qu tääqä e ätäpiyäŋgaŋi, ämaqä aŋä-himqä ämiqä iquauŋqätä, ämaqä naqä
yoqä-täŋä iquauŋqätä, tpŋqe. Tiiŋiŋqä, ne suqä jänänäŋä Goti Hanjuwä Iqu
äwinyäŋqä dinä imäkätanä, haŋä-iqä hui maeqä hiŋgi pmetatuŋque.
3 Suqä tääqä tqä iiŋi, Goti Häŋä inequmuatqä Iqueä hiŋuä iqiŋi, äŋguänäŋä etaŋgi,
Iqu iiŋqe yeeqä eä.
4 Iqu ämaqä eeqänäŋä häŋä iqumuatquätŋqeŋqätä, qu kukŋuä naqä-qakuiŋqä
näqŋqä meqäpŋqeŋqätä, äwinyä.
5 Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iqi ätqäuä yätamäkqä
itŋqe, Hŋqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. 6 Iqu, ne ämaqä eeqänäŋä aŋgumä mbqä
änäyämetä guä mänaqäyquätŋqe, zä miqä danä, Iqueqä-kiuä äwimäkkqe. I etaŋgi,
Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänäŋä aŋgumä mbqä imetŋqä äwinyäŋqe, suqä iqu
ätnäŋäqi ätiŋi, “hea iŋgaŋqeqä” ätkqä du, qäŋga ämaekqe.
7 Iiŋqä Iqu, nyi Iqueä kukŋuä awä ätätmä, Iqueqä wäuŋuä imäkqunä himqä,
ätenjikqe. (Quaŋgä matqä, naqä-qakuänäŋä ätqä.) Itaŋga nyi, ämaqä Israitqä qäyä
etaŋgi huizi iquauŋi, quuvqä heqiyqeŋqätä, kukŋuä naqä-qakuänäŋiŋqätä, näqŋqä-
vqäŋqä ätenjikqe.
8 Iiŋä etaŋgi, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, aŋä äpmakäwäŋuwä-pa, Goti
Hanjuwä Iquenyqä tääqä tpŋqä aquvä äqänäpiyäŋgaŋi, qokä iqua, Goti Hanjuwä
Iquenyqä tääqe, Iqueä hiŋuä iqiŋi jänänäŋä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu,
itaŋga äwqä quvqä imbu, maŋä qäyätŋqä maeqä epu tpŋqä, änyiŋgi.
9 Itaŋga nyi apäkä iuauŋqä-pqe, quwqä qäkä meeŋqä, kŋuä yasämä ämepu,
qäkämä imäkŋqä-pa imäkmbŋqä änyiŋgi. Dä huitaŋä imäknäpu, gquä yatqä golqä,
qeqätqä isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkŋqä danä
ipŋqe.
10 Iŋäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iqäneyqä” tpŋqe, qu
qeqätqe, quwqä wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä äŋguänäŋä imäkäpiyä duta imäkmbŋqe.
11 Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuiŋqä näqŋqä meqäŋgaŋi, apäkä iua, quwqä-quwä
äkittqänäpu, maŋä matqä danä, qätenä äwiyäpu, näqŋqenä meqäŋqe.
12 Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui ätätä
motqueqäŋqe, qŋqaŋä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqäŋqe.

---

* **1:18-19** 1 Timoti 4:14 iu-pqeŋi, Poli iqu Timoti iquenyqä hiŋuä-tqeŋqä äqäkqe. Iqu kukŋuä hiŋuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäkqäti, huitaŋi äqäkqäti?

13 Tiiŋä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä eä.
14 Ga kukŋuä quaŋgä duŋi, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyä imäkkqe.
15 Iŋäqe, iua kŋuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqäŋqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyäŋqä dinä imitpqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta häŋä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqeŋqä

1 Kukŋuä tiiŋä tä aaŋä naqä-qakuänäŋi. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquau mitŋqä itŋqä iqu, iqu wäuŋuä äŋguänäŋi metŋqä wiŋgaŋgi itqäuä.
2-3 Iiŋä etaŋgi, quuvqä eqiyätqäŋuwä iquau miqä iqu, ämaqä iiŋiuqä hiŋuä iqiŋi, suqä quvqä mimäkqä-qu eä, apäkä hŋqunäŋiyqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitaŋä-huitaŋi mitqäqä kŋuä yasämä ämetä, quamä äŋguänä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä aŋiu timäuqaŋguwä iuŋi, äŋguänä miqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuiŋqä näqŋqä äŋguänäŋä vqä-qu eä, wainqä-eqä yäŋänäqŋqe kuapänä maŋqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä maŋä yäŋänäqŋqä ätätä mäkäŋqä maqänä miqä danä, qae haŋuä pmeqä-qu eä, kŋui mbqä duŋqänä mämeqä-qu eä, hiätätŋqe.
4 Iqueqä ymeqä-apäki äŋguänäŋä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kukŋuä tquaŋgqä duŋi qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpŋqä imäkqä-qu hiätätŋqe.
5 Iqueqä ymeqä-apäkä duŋi, änä mämiqä-qu eŋqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä duŋi, äŋguä äänä miniqi?
6 Ämaqä quuvqä heqiyqä duŋi, ämaqä quuvqe täŋga änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätŋqe. Ii, iqu yäŋi-yäŋinyä itä quŋi äkittqiyätä, haŋä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu, ämakqe, meqäŋqeyi.
7 Iiŋäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hiŋuä iqiŋi, suqä äŋguänäŋä iqä-qunä hiätänä. Iqu iiŋä miqä iqäqe, “Quvqä-queqä” tqaŋgpi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäuŋuä miqä iqueqä suqeŋqä

8 Suqä asä iiŋi, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä ämipiyä iqua, kŋui wäuŋuä ipiyä iuŋqänä yasämä ämepu, kukŋuä quaŋgi matqä-qua epu, wainqä-eqä yäŋänäqŋqe kuapänä maŋqä-qua epu, womba miqä kŋui mbqä duŋqänä mämeqä-qua hiätpŋqe.
9 E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqiŋi, womba maeqä äŋguänäŋä äpmeŋunä-qe” näqŋqä epu, Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänäŋi, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatuŋquä ämänätquakqä iuŋi, a yäŋänäqŋqä äqätpu pmeqä-qua hiätpŋqe.
10 I pmapŋqänä, wäuŋuä hŋque ganä yamwiqä wipŋqe. Iqua qäyunä imäkquwi, wäuŋuä miqäŋqä iŋga pmuatepŋqe.
11 Suqä asä iiŋi, iquauqä apäkä iua-pqe, wäuŋuä imäkäpiyä iuŋi, kŋui yasämä ämepu imäkqäpŋqe. Qu ämaqä huizi duŋqä, kukŋuä quvqä matqä ipu, suqä huitaŋä-huitaŋä mimäkqä danä, quamä äŋguänä pmetpŋqe. Ämaqe, iquauqä kukŋuitä, wäuŋuitä, eeqänäŋi jänänäŋä äyä etaŋgi äqumbiyi, quuvqä wipänä.
12 Iiŋä etaŋgi, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäuŋuä miqä-qu eŋqe, iqu apäkä kiqä-kiuänäŋiyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, äŋguänä miqä-qu hiätätŋqe.
13 Wäuŋuä iuŋi äŋguänäŋä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-täŋä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänäŋä äyä eqiyäpu pmetaŋgä qumbunä.

Goti Iqueqä kukŋuä qakui, aaŋä naqänäŋi

14 Nyi sinyqä, “Ique hiŋuä mäqunmqä maqänä umqeqä” kŋuä indqänätmä-qe,
kukŋui tuwaŋuä iu inä äqiyqä.
15 Nätmatqä hui iŋgisäqumuatqaŋgi, nyi mapqä iqäqe, si tuwaŋuä täunä a
ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatuŋqueŋqä näqŋqä hiqätnä.
Ne iiŋi, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänaqiyätŋqä iqune äyä äpmeŋu.
Zä-hawätä, queatä, aŋä yäŋänäqŋqä mätnätätŋqä imäkquwä-paŋä iiŋä eŋu. Ne
Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänaqiyqä-paŋä eanä, kukŋuä naqä-qakuänäŋä iuŋi,
yäŋänäqŋqä imäkätqäŋu.
16 Ne eeqänäŋi, näqŋqä tiiŋä äyä etqäŋu. Kukŋuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä
suqeŋqä ätäŋqe, ii nätmatqä aaŋä naqänäŋä eä, iuŋi Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä
ae ämänätquakqe, tiinji.

Iqu ämaqeqä hiŋuä iqiŋi, Ämaqä-qu eätä ätnäŋäqi ae ätimäukqe. Dŋä Äŋguä Iqu imäkqaŋgi, Iqueä suqä jänänäŋi eeqäpnä ätnäŋäqi ätimäukqe. Ynaunjqä iquapqe, Ique hiŋuä inä äquŋguwi. Iquenyqe, kukŋui im-imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huiziu, awä tquaŋguwäŋga, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueŋi, yoqä naqä ävätä, qäukuä yäŋinyqä ätuma ekqe.

4

Qokä-apäkä mämaŋqeŋqätä, ymisaŋä hui maŋqeŋqätä

1 Dŋä Äŋguä Iqu ätnäŋäqiŋi tiiŋä ätätqäuä. “Qänakndaŋi ämaqä hui, dŋä
quvqä, kukŋuä quaŋgä-tqä iquauä maŋi qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueŋi,
ävquatämäpnuwiqä.”
2 Ämaqä iiŋä iqua, quwqä suqä quvqä imäkmipqeŋqä kŋuä indqänäpu, womba
mämeqä danä, dŋä quvqä iquauqä kukŋuä ämepu, qokä-apäkä huizi duŋi, kukŋuä
quaŋgä tquäpnä.
3 Iqua ämaqeuŋi, “He qokä apäkä mämaŋqä pambiyä” ätuäpu, itaŋga, “Ymisaŋä
hnjuauŋi, he maŋqä pambiyä” tupnä. Iŋäqe ymisaŋä iiŋi, Goti Hanjuwä Iqu
imäkkqe, ämaqä quuvqä eqiyäpu, kukŋuä naqä-qakuiŋqä näqŋqä epiyä iqua,
“äŋguiqä” ätäpu, ämepu gpŋqeŋqä imäkkqe.
4 Nätmatqä eeqänäŋä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe, äŋguänäŋä
äyuwä. Iŋäqe ne ‘tä quvqeqä’ ätätanä, suŋqä bi tnämatuŋque? Ne ‘äŋguiqä’
ätätanä, ämetanä, guatuŋque.
5 Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä ätqetatä, ne Iquenyqä tääqä ätquetatä, Iqueä
hiŋuä iqiŋi äŋguänäŋä heätŋqe.

Kraisi Iqueqä wäuŋuä qäyunä imäkqeŋqä

6 Si nyi suqä tä ätqa äpqäqä tä, tqä tta-tuŋgukuau, tnanyi-tnapqau ämotquetnä,
itaŋga kukŋuä äŋguänäŋä ne quuvqä eqiyätuŋquä itä, näqŋqä äŋguänäŋä tqä-täuä
ämetnä, qänaknä äwätqäŋä itä, iquaquisaŋi, si yäŋänäqŋqä meqaŋgnä. Si iiŋä
imäkätqäŋi, Kraisi Jisasi Iqueä wäuŋui äŋguänäŋä imäkqä-quki hisnä.
7 Iŋäqe ämaqä huizi, aeqä kukŋuä iuŋi, yätamäkqä miqä, hea iqäŋqä
tätqätaŋguwä-pa, si iiŋi mimäkqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äŋguänäŋä
iuŋi, näqŋqä yasämä meqätŋqe.
8 Ämaqä hŋqu, iqueqä huiwä yäŋänäqŋqä metŋqeŋqä hea ique-ique wäuŋuä
huitaŋä-huitaŋä imitätqe, iqueqä quamä pmeqeuŋi, yätamäkqä wäŋqäpu vänä.
Iŋäqe iqu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkqaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu
yätamäkqä aaŋä kuapänä vänä. Iutaŋi iqu täŋgatä, qänakndatä-pqe, äwa miqä
hea ique-ique mequäniqe.

9 Kukŋuä iiŋi aaŋä naqä-qakuänäŋi. Iŋi ämaqä eeqänäŋi, qu kukŋuä iqueŋi ämepu
quuvqä heqiyqäpŋqe.
10 Goti Häŋä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä eeqänäŋä Häŋä Iqumuatqä-que,
itaŋgi ämaqä, Iquenyŋqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmeŋuwä iuŋi, Iqu aŋgumä
änyä-häŋä iwimäkätqäuä. Iiŋqä ne neqä kŋuä iqä yäŋänäqŋqe, Ique ävanä hiŋuä
äqänanä äpmenä duŋi, ne nätmatqä äŋguänäŋä ii meniqueŋqe, wäuŋuä dŋä huqä
äyä itqäŋu.
11 Maŋä ätuätnä, kukŋuä tä ätqäqä täuŋi, motqueqaŋgnä.
12 Ämaqä hui, si ymeqänäŋä-quki äkqänäpu, mändi makikittqiyqä pa ipŋqe. Qu
iiŋä mimäkqä ipŋqä diŋqe, si ämaqä-quki eänä, ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä
iquauŋi, tqä kukŋuä tqä, quamä pmeqä, suqä ämaqeŋqä äwiŋqä, quuvqä heqiyqä,
itaŋga suqä jänäŋinä imäkqä-quki eäŋi, qu saqä suqä iuŋi, hiŋuä äqunäpu, saqä
maŋi qänaknä ipu, näqŋqä meqäŋqe.
13 Nyi äpmqäŋgaŋqä, si Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui a ätäutnä, ämaqeuŋi näqŋqä
ävätnä, kukŋuä naqä-qakuä iuŋi, kiqä qakuiŋqä motqueqaŋgnä. 14 Iiŋä-qae ämaqä
quuvqä eqiyätqäŋuwiu miqä iqua, si hipa haqä iqä kiyqaŋguwäŋga, Dŋä Äŋguä Iqu
nätmatqä äŋguänäŋä iuŋqä si hiŋuä ktqaŋga* äktapkqä iuŋi, mävquatämäuqä pa,
a yäŋänäqŋqä qätätaŋgnä.
15 Tqä kŋuä indqäŋqä imŋi, nätmatqä hui-huiuŋqä mindqäŋqä, kŋui wäuŋuä
eeqänäŋä nyi ätqäqä iuŋqänä ämetnä, äŋguänäŋä miqätŋqe. Itaŋga ämaqe, qu
saqä suqä qäsä, wäuŋuä qäsä, äŋguänäŋä äyä itqätaŋgnä kqäŋgpŋqe.
16 Tqä suqetä, ä kukŋuä äŋguänäŋä ne quuvqä eqiyätuŋquiu qänaknä iqetä,
iquaqu, qui imäkŋqäŋqä wa äunäŋga, äŋguänäŋä miqaŋgnä. Si suqä iiŋä
imäkätqäŋi, tqä-täuätä, ämaqä saqä kukŋuä qätä äkimipqetä, qui mimäkŋqä danä,
quamä äŋguänäŋä pmapnuwi.

5

Quuvqä heqiyqä iquau, tqä sämaqä eŋqä-pa iwitqueqeŋqä

1 Ämaqä naqä iqua, suqä qämä-qämä iqe imäkquwi, maŋä yäŋänäqŋqe, jävqä
eŋqä-pa mäpuäsqä pa, kukŋuä qeiqi, tqä tnique ätuätqäŋä-pa, tquätŋqe. Suqä asä
iiŋi, hikŋä iquauŋä-pqe, tqä tta-tuŋgukuau ätuätqäŋä-pa tquätŋqe.
2 Suqä asä iiŋi, apäkä naqä iuauŋä-pqe, tqä tnäu ätuätqäŋä-pa tquätŋqe.
Itaŋga apäkä hitqä iuauŋä-pqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, suqä quvqä hui
miwitqueqä, jänänäŋuki eänä, tqä tnanyi-tnapqau ätuätqäŋä-pa tquätŋqe.

Apäkä yawiqä iuauŋi, äänä mipŋqä?

3 Apäkä yawiqä hui, yäŋä aaŋä kiqä-kiuänä äpmeŋqe, si suqä äŋguänäŋä dinä
motqueqätŋqe.
4 Iŋäqe apäkä iiŋi hui, ymeqä kiqä-täŋä eä, itaŋga kaqä-kawäka-täŋä inä eŋqe,
qu Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, äŋguänäŋä heätpŋqä etaŋgutqe, quwqä keisä,
känäutä, äŋguänäŋä ämipu pmetpŋqe. Qu suqä iqueŋi a äqätäŋuwi, ga kunaqä-
kunuŋua qu naqä imämbŋqä, wäuŋuä dŋä huqä ipu, yätamäkqä äwimitpqeŋqä
kimaŋi, iuau yätamäkqä äväpu, äŋguänä miqäŋqe. Suqä iiŋiŋqe, Goti Hanjuwä
Iqu aaŋä kuapänä äwinyä.
5 Apäkä yawiqä hui, yäŋä aaŋä kiqä-kiuänä äpmeŋqe, iiyqä kŋuä iqä yäŋänäqŋqe,
Goti Hanjuwä Ique ävä äpme, Iqueqä yätamäkqeŋqä tääqä hiunji heatqeu
tquätŋqänänji.
6 Iŋäqe apäkä yawiqä hui, kŋui iiyqä huiwä duŋqänä indqänä äpmeŋqe, ii tiinji.
Ii häŋä äpmeqä-qe, pizqä ae äpäkombqä eŋqä-paŋä iiŋä äpme.

---

* **4:14** 1 Timoti 1:18

7 Itaŋgi ämaqä quuvqä heqiyqä iuŋi, kukŋuä nyi tä ätqa äpqäqä ii vqätŋqe. Ämaqä huizi, “Ämaqä ii, suqä quvqä imäkqä äpmeŋäuä-qe” matqä pa ipŋqä diŋqä.
8 Itaŋga ämaqä hŋqu, iqueqä hiveymeqä itä, iqueqä kuvämaqä huizi itä, iuŋi mämiqä itŋqä iqu, iqueqä quuvqä heqiyqe, qui imäknätä, ämaqä aaŋä ququvqä-qu eänä. Iŋäqe ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iiŋi, mimäkqä danä ipnä.
9-10 Apäkä yawiqä iuauqä yoqä äqänäŋqä iuŋi, si apäkä huiyqä yoqe, hiŋgnä maqiyeqä pa isŋqe. Iiyqä quväukui 60 eä, qokä kiuänäŋue muaŋqi eä, ämaqeqä hiuŋuä iqiŋi suqä quvqä mimäkqä, quamä äŋguänäŋä tiiŋiu pmeqi hiätŋqe. Iiyqä ymeqeuŋi, suqä ävätä ymisaŋä tä äqiyätä, äŋguänäŋä miqi eä, ämaqä kiŋäqätaŋi äŋguänä itqueqi eä, mändi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iuqä yuki asŋä wuqiyqi eä, ämaqä haŋä-iqä ämepu pmetaŋguwä iuŋi yätamäkqä vqi eä, itaŋga wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä eeqänäŋä iuŋi, äŋguänäŋä ämitä imäkqi eŋqe, si iiyqä yoqe, pipa du qiyesŋqe.
11-12 Iiŋä etaŋgi, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isŋqe. Ii tiinji. Ii, “Nyi qokä aŋgumä muanmä” kŋuä vqaŋgaŋi, Kraisi Iqueŋi tuwä äwiyätä, itaŋga, “Nyi qokä aŋgumä mämuaŋqä ymniqeqä” ätätä, kukŋuä guä ämäsekqä iuŋi, qui imäkätqe, kukŋuä meniqe.
13 Suqä ii ipiyä dutaŋi, tiiŋä iqäpnuwi. Aŋä huiu wäka huiu wäka ipu, enyqä imäkŋgpnuwi. Qu suqä tiiŋä-pqä inä imäkqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkqaŋguwä iuŋi, qu-pqe eeqänä näqŋqä mapŋqä äwinyätä, kukŋuä ätqä di matqä ipu, kukŋuä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiuŋqä tuwäŋgi kukŋuä täkiqäpnuwi.
14 Iiŋiŋqe, nyi tiiŋä ätqä. “Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä aŋgumä ämuanäpu, ymeqä-täŋä epu, itaŋga aŋä yuuwi ämipu pmetpŋqä” ätqä. Iiŋä itqäŋuwi, ämaqä wiuŋqä iqä hŋqu, “Qu suqä quvqä imäkätqäŋäuä” ätätä, kukŋuä quvqe matqä yänä.
15 Apäkä iuautaŋi, hiua suqä äŋguä duŋi tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä ique, qänaknä ävätqätaŋguwä duta, ätqä.
16 Itaŋgi apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hiua iiyqä käyämaqä eäŋuwi, ii iuauŋi äŋguänä miquätŋqe. Ii iiŋä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänäŋä iuautaŋi, haŋä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yäŋä aaŋä kiqä-kiuänä äwiŋuwä iuaunä äŋguä miqäpnä.

Kukŋuä quuvqä heqiyqeu miqä iquauŋqä

17 Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iqua, quwqä wäuŋuä äŋguänä imäkqaŋgpqe, he iquauqä yoqe haqä ämaipu, yätamäkqä vqäpŋqe. Iquautaŋi, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui awä ätäpu, näqŋqä ävätqäŋuwä iquauŋi, he mbqe, iquau ganä vqäpŋqe.
18 Iŋi Goti Hanjuwä Iqueä tuwaŋuä iuŋi, tiiŋä ätnä.

*“Bulumäka hŋqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqäŋi huätä päwätŋqänä qonjqä-aunjqä itŋqe, si hiŋguä maeqä pa, uwqä hui qäyä manätŋqänä hiŋuinä quŋyä.”**

Itaŋga *“Ämaqä wäuŋuä itŋqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”*†

19 Iiŋä etaŋgi ämaqä hŋqu, “Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä tqu, suqä quvqä imäkqiyä” ätqäqe, he iqueä kukŋui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hŋquaqu, ä hŋquaqu-hŋqueŋä-qua, kukŋui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä.
20 Iŋäqe hŋqua, suqä quvqä yqänä imäkqa äwätqäŋuwi, ämaqä eeqänäŋä iuqä hiŋuä iqi, ätuma äwätnä, “He suqä quvqänäŋä tä suŋqä imäkqa äwätqäŋäuä?” ätuätnä, äkasuwä tquätnä. Ii, ämaqä miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqeŋqä, zä winyätŋqä diŋqeyi.

---

* **5:18** Kukŋuä-suqä 25:4 † **5:18** Kukŋuä-suqä 24:15; Lukä 10:7

21 Nyi si maŋä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itaŋga ynaunjqä
atäuŋuä ae ätekqä iquauä hiŋuä iqiŋi, “Suqä ämaqä huiuŋqänä äwiŋqä, ä huiuŋqä
mäwiŋqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqa äpqä iuŋi, a yäŋänäqŋqä
qätätaŋginyä” äktqä.
22 Si ämaqeu miqä änyä-häŋä hŋquenyqä qävqä itnäŋgaŋi, ämaqä hŋqueŋi,
“Ämaqä tqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquau
mitŋqeqä” ätätnä, hipa haqeqä maqänä mäwiyqä pa, mä iqueä suqä quvqe, si-mända
meqäŋqä. Si suqä quvqä eeqänäŋä iuŋqe, wa äunäŋga pmetaŋgnä.
23 Täŋä-yaqä huitaŋä-huitaŋä, tqä äwqä yäpä imä äkimetŋqeŋqe, eqenä maŋqä
iqaŋgnä. Aaŋä eqä duŋi, wainqä-eqä yäŋänäqŋqe, wäŋqäpu qäsä naqä-huinyä
imäkätnä, äŋgtŋqe.
24 Ämaqä hŋquauqä suqä quvqe, ämaqä jänä imäkqä iqueqä hiŋuä iqi ma-
timäuqäŋga, he näqŋqä maqänä hipnä. Iŋäqe hŋquaui, zä imäkmipqe, qänakŋi
ätnäŋäqi timäuŋqiyä.
25 Ii eŋqä-paŋä iiŋi, suqä äŋguänäŋä iqueŋi, hui ätnäŋäqi inä äwi. Iŋäqe, zä
äwämitätqe, qänakŋi ätnäŋäqi timäuŋqiyä.

6

Kukŋuä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iquauŋqä

1 Ämaqä quuvqä heqiyqä, ämiqä hŋquauä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä äpmeŋuwä
eeqänäŋä iqua, qu kŋuä äŋguänä ämepu, ämiqä iiŋä iquauä yoqe haqä ämamäupu,
iquauä yäpä iqi iqäpŋqe. Iqua iiŋä imäkqaŋguwäŋga, ämaqä huizi iqua, Goti
Hanjuwä Iqueä yoqetä, kukŋuä ne awä ätätuŋquä itäŋi, qu qui mimäkqä-pa ipu,
mändi makittqiyqä danä ipŋqe.
2 Iŋäqe wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä hŋqueqä ämiqä iqu-pqe, quuvqä heqiyqä-qu
eŋqe, wäuŋuä-wiyqä iqu, “Ämaqä tqu, ŋqä tasi-guequvqae, nyi iqueŋi hŋgisanä
itqueqämqeqä” kŋuä iiŋi mämeqä pa iquätŋqe. Oee. Iqu, “Ämaqä nyi wäuŋuä
äwiyätŋqä tqu, quuvqä heqiyqä-qu äyä mändanä, nyi iquenyqä kiiŋä änyinänä”
kŋuä iiŋä indqänäŋqe, iqueqä wäuŋui, huizi iquauä wäuŋuä-pqe ämäwqätäunä.

Nätmatqä Goti Iqu nätapqaŋgqeŋqä, yeeqä iqeŋqä

Nyi si kukŋuä eeqänäŋä tä äktqäqä iuŋi, qu iu qänaknä iqäpŋqänä awä ätuätnä,
maŋä tquaŋgnä.
3-5 Kukŋuä nyi tä etqäqe, ii neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä kukŋuä naqä-qakuänäŋä
ii eŋqä-paŋä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyäŋqä iunä pmepŋqä etqä.
Ämaqä hŋqua kukŋuä iiŋqä mäwiŋgaŋgi, hui-mända ävätqäŋuwä iqua, “Ne ämaqä
naqä eäŋunä” tpnä. Iŋäqe, qu maqŋqä yasämä epiyä-qe, hiŋgi tpnä. Ämaqä iiŋi,
qu nätmatqä wäŋqä isuauŋqe, nätmatqä naqänäŋänä imäkäpu, yoqä hiŋgäŋqä
isuauŋqe, kukŋuä mäkä äqäyäuŋgpnä. Ii tqaŋguwä iuŋi, qätä äwiyäpiyä iqua,
qu hiŋuä aowä äqunäpu, mäkäŋqä ipu, ämaqä huiuŋqä kukŋuä quvqä ätäpu,
kŋuä quvqenä indqänäpu, äkasuwinä tŋgmaŋgpnä. Ämaqä iiŋi, qu kukŋuä naqä-
qakuiŋqä maqŋqä epu, qämä-qämä ipiyä dutaŋi, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä quamä
äŋguänäŋä pmeqä iutaŋi, ne nätmatqä kuapä-täŋä eaŋqunä” kŋuä indqänätqäŋä.
6 Iŋäqe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyäŋqä iunä äpmenä, nätmatqä Iqu
nätapqaŋgqeŋqä, yeeqä iiŋqä itanä äpmeŋque, ii ne nätmatqä-täŋä äpmeŋu.
7 Ne näqŋqä äyuä. Nipaqä änanyuäpiyäŋgaŋi, nätmatqä qäsä equmuäkŋqä
mänanyquä pa ikuwi, oee. Aaŋqä huiwinänyqä änamikuwi. I etaŋgi äpäkonätaqä-
pqäŋgaŋi, nätmatqä maeqä, aaŋqä wanique.
8 Iŋäqe ne ymisaŋä qäkämä-täŋä eäŋque, ii qeyi.

9 Ämaqä mbqä kuapänäŋä-täŋä epŋqänä äwinyätŋqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe,
qu kŋui, suqä quvqä imäkäpŋqä duŋqänä indqämbu äpmeŋuwi, qui imäkmbnä.
Tiiŋä eä. Täŋäŋqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä.
10 Suqä quvqä eeqänäŋä iuqä qakui, ii mbqeŋqänä äwiŋqä iquvi. Ämaqä kŋuä
mbqä duŋqänä ämeŋuwä hŋqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-
huŋqä iqu iquauqä äwqä yäpä imŋi, zi eŋqä-pa äuqaŋgi kŋuä äqäyätqäŋä.

Aŋä häŋä hea ique-ique pmeqeu matŋqeŋqä, yäŋä qŋgaŋgnä

11 Iŋäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eäŋi, suqä qu imäkätqäŋuwä iuŋi,
tuwä äwiyätnä, äwimasitŋqe. Äwimasiyätnä, ämaqä aaŋä jänänäŋä-quki äpmanä,
suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyäŋqä dunä imäkätnä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätnä,
suqä ämaqeuŋqä äwiŋqä iqu a äqätnä, yäŋänäqŋqä ätqäunä, haŋä-iqä eeqänäŋi
ämetnä, itaŋga suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanäŋga iqätŋqe.
12 Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänäŋä eqiyäŋi, ii ävquatämäutŋqänä
yamwiqä huitaŋä-huitaŋä isua kimenä. I kimeqä diŋqe äwimasiyätnä, quuvqä
yäŋänäqŋqä eqiyätnä, aŋä häŋä hea ique-ique pmeqeu matŋqeŋqä yäŋä qŋgaŋgnä.
Si tqä quuvqä heqiyqeŋqä, ämaqä kuapänäŋä iuqä hiŋuä iqi awä tquaŋgŋäŋga, Goti
Hanjuwä Iqu, si aŋä häŋä hea ique-ique pmeqä iu matŋäŋqeŋqe, atäuŋuä ae ätekqe.
13-14 Goti nätmatqä eeqänäŋä iu Häŋä-pmeqä-vqä Iqueätä, itaŋga Jisasi Kraisi,
Pondisi Pailoti iqueä hiŋuä iqi yäŋänäqŋqä ätqäuä, kukŋuä zä maeqä, awä qäyunä
ätkqä Iqueätä, hiŋuä iqiŋi, nyi si tiiŋä ätätnä isŋqä äktqä. “Nyi kukŋuä eeqänäŋä
ämetŋqä iuŋi, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänaknäŋi, hea neqä naqä Jisasi
Kraisi Iqu aŋgumä äpätqäŋgaŋqä iqämqänä,’ ätätnä, kukŋuä guä mäsäueyä” äktqä.
15 Jisasi Iqu aŋgumäŋi, Goti Hanjuwä Iqu ätätä ekqä du ätnäŋäqiŋi iŋga timäuniqe.
Goti Hanjuwä Iqu Yäŋänäqŋqä Naqänäŋä-täŋä-qu eä, itaŋga nätmatqä eeqänäŋä
iuŋi äŋguänäŋä inä Miqä-qu eä. Iqu aŋä-himqä miqä eeqänäŋä iquauqä Ämiqä-qu
eä, ämaqä naqä äpmeŋuwä iquauqä Naqä-qu eä.
16 Iqu Iqueqä-kiuäŋi mapäkoŋqä eä, Iqu we-huŋqä aaŋä naqänäŋä iqi äpme,
itaŋga ne Iqu-täŋä qäqiqiŋi mäwqä pa eŋu. Iqueŋi, ämaqe hiŋuä mäquŋquä pa
ipnä. Iqueqä yäŋänäqŋqä naqänäŋi, qäpu maeqä yätqe. Iŋi ne hea ique-iqueŋi,
Iqueä yoqenä haqä maeqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukŋuä ämaqä mbqä kuapä-täŋä iquauŋqä

17 Ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua, qu suqä tiiŋä du iqäpŋqä maŋä tutŋqä äktqä.
Qu, “Ne naqä äpmeŋunä” kŋuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmatqä qui
imäknäniqä duŋqä, “Iutaŋi ne quami, äŋguänäŋä pmeniqueqä” kŋuä iiŋi, mämeqä
pa ipŋqe. Oee! Iŋäqe qu iiŋä pmapnuwäŋqä etaŋgutqe, kŋui Goti Hanjuwä
Iquenyqänä indqäŋgpŋqe. Ne quamä äŋguänäŋä pmeniquŋque, Iqu nätmatqä
eeqänäŋi änätapänä.
18 Qu suqä äŋguä duŋi qänaknä ipu, ämaqä nätmatqäŋqä äwa itqätaŋguwä iuŋi,
yätamäkqä vqäpŋqe. Qu kŋuä tii indqämbŋqe. “Nätmatqä äŋguänäŋi, ŋqä mbqä
manä. Nyi suqä ämaqeŋqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi.”
19 Qu iiŋä ipu äpmeŋuwi, nätmatqä äŋguänäŋi qänaknda yätamäkqä väniqe,
ämapnä. Iiŋä dutaŋi, qu quami, aaŋä äŋguänäŋä du pmepnuwi.

Kukŋuä yäpaki

20 Timoti iquki, nätmatqä eeqänäŋä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui
imäkŋqäŋqä, äŋguänäŋä mi. Ämaqe, qu maqŋqä epu, kukŋui, Goti Hanjuwä Iqueä
naqä-qakui hma etaŋgi, hiŋgi qämä-qämä ipu ätätqäŋuwiŋqe, “Tä qeyqä” ätäpu,
tqaŋguwä duŋi, qätä mäwiyqä pa iqätnä.

21 Ämaqä hŋqua näqŋqä iiŋä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänäŋä heqiyqä duŋi
ävquatämäutqäŋä.
Iŋi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu qänakŋi
2 Timoti
iqueŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Timoti iqu, Poli iqutä wäuŋuä anä imiŋiyä iiŋqe. Iiŋä etaŋgi Poli iqu, suqä äŋguä iu qänaknä iquätŋqä motquetŋqä, tuwaŋuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä äväwqatkqe. Timoti iqu iqueqä-kiuäŋqe, "Nyi wäuŋuä tä imäkmqe, qäyunäŋunä manä" kŋuä indqänätä, haŋuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kukŋuä äŋgui awä tuätŋqä wäuŋui, mävquatämäuqä yätŋqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kukŋuä eeqänäŋi qänaknä itä, ämaqe haŋä-iqetä, täŋä-huŋqetä, ique vqaŋgpqä qäyä etaŋguti, wäuŋuä Goti Iqu ique äwikqe, yäŋä äqänätä, imäkquätŋqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kŋuä äŋguä maeqä iquauqä kukŋui, qätä mäwiyqä iquätŋqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä iiŋä iquauqä kukŋuä iu qätä äwiyätqäŋuwä iqua, quwqä häŋä-pmeqe, qui imäknäŋqiyä. Iŋi, iquauqä kukŋui qätä mäwiyqä itä, Poli iqueqä suqeŋqä kŋuä äŋguä indqänätä, qänaknä iquätŋqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yäŋänäqŋqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi iŋqetä, huiziuŋqä kiiŋä wiŋqetä, itaŋga haŋä-iqä äki-äkitaŋitä meqä iyi.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Iqu, "Ämaqe, Kraisi Jisasi Iquesaŋi, häŋä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä" ätätä kukŋuä guä ae ämäsäuekqeŋqä, nyi iiŋqä awä tqämqä änändowatkqe.

2 Timoti, ŋqä ymeqä eŋqä-paŋä etaŋgnä, sinyqä kiiŋä änyinätŋqä iquki, nyi tuwaŋuä tä sinyqä äväwqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itaŋga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä äŋguänäŋi hiŋgi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä haŋuä iŋqä pmeqetä ktapinyä.

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi a qätätŋqe

3 Nyi ŋqä awäka hiŋuiqänä imiŋuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqiŋi, suqä quvqä hui maeqä äŋguä eämä, Iqueä wäuŋuä imäkätŋqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmäŋgaŋi, Timoti iqukiŋqä kŋuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueŋi, sinyŋqä 'äŋguiqä' ätuätŋqe.

4 Si nyi kŋuä äŋqäkŋiŋqä kŋuä ämetmäŋgaŋi, "Nyi iquesa yeeqä nyinätŋqe, aŋgumŋi, hiŋui äkŋga qunmniqätiyä?" kŋuä indqänätŋqe.

5 Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqäŋiŋqä nyi kŋuä yqänä indqänätqäŋä. Quuvqä naqä-qakuä iiŋi, tqä tai Loisisä, itaŋga tqä tnai Yunisisä, imbaqi eqämiŋiyä-paŋi, täŋgaŋi si-pqe asä ii inä etaŋgi, näqŋqä ämeŋä.

6 Si quuvqä iiŋä eqiyätqäŋä iuŋi, mävquatämäuqä pa itnä, tiiŋä imäktŋqä diŋqä änyiŋgi. Nätmatqä äŋguänäŋä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqaŋga, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä eŋqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätŋqänä aŋgumä ikinjäu.

7 Si maqŋqäta? Goti Hanjuwä Iqu dŋä änätapkqä ii, ne nätmatqä hŋquenyqä zä iqäŋqä mänätapqä ikqe. Iqu yäŋänäqŋqä inemäkätŋqeŋqätä, suqä ämaqeŋqä kiiŋä äwiŋqä iqu ämetuŋqueŋqätä, itaŋga neqä-neuä suqä quvqä mändi äkittqiyätanä pmetatuŋqueŋqä, dŋä ii änätapkqe.

8 Iŋä-qae si womba itnä, ämaqä duŋi, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä awä motquä miqä
pa, awä ätuätnä, itaŋga nyi Iqueqä wäuŋuä iuta guä pmetaŋgqeŋqä womba isi, oee.
Si Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqä iuta ätqäunä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
awä ätätnä, haŋä-iqe nyitä anä ämequa.
9 Iqu ne aŋgi häŋä inequmuatätä, Iqueqä ämaqä etatuŋqueŋqä tääqä änatkqe.
Iiŋä di, Iqu ne suqä äŋguänäŋä di imäkätqätaŋgquä iuta minemäkqä ikqe. Oee.
Iqueqä äwiŋqä dutaŋi, Iqu nenyqä äwinyätä äŋgui hiŋginä inemäkkqe. Iqu
nätmatqä eeqänäŋi mimäkqäŋga, Kraisi Jisasi Iqu äquvepätä, aŋgi änyä-häŋä
inemäkäniŋqeŋqä, kŋuä ganä iwäsäuekqe.
10 Täŋganji Kraisi Jisasi Häŋä Inequmuatqä Iqu ätimäukqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqueä
äwiŋqä-pqe ätnäŋä iqi inä ätimäuqi. Äpäkoŋqä iqueä yäŋänäqŋqe, Kraisi Jisasi Iqu
mändi äkittqiyätä, ämaqe, qu häŋä hea ique-ique pmeqä mapnuwäŋqeŋqä, kukŋuä
äŋguä we-huŋqä iquesaŋi, näqŋqä ae äwikqe.
11 Itaŋga kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iqueŋqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi, Iqueqä
wäuŋuä-wiyqä-qunä eämä, Iqueqä kukŋuä awä ätätmä, näqŋqä-vqä-qunä emqä
ätenjikqe.
12 Itaŋgi haŋä-iqä eeqänäŋi, nyi ämetqäŋä. I ämetmiŋqä, nyi womba miqä pa
itqäŋä. Nyi womba miqä pemä itŋqe, ii Ämaqä nyi näqŋqä emä, Iquenyqä quuvqä
eqiyätmä iutayi. Iquenyqe, nyi näqŋqä naqä-qakuänä tiiŋä eŋä. Iqu nyiŋqe, ‘Nyaqä
wäuŋui, iqu äŋguä miŋqiyä’ kŋuä äme, nyaqä hipa iqi ekqä iuŋi, Iqu Kiqä-kiuä hea
yäpakäŋgaŋqä äŋguänä inä ämitŋqe, qui mimäkŋqä yänä.
13 Timoti iquki, nyi kukŋuä eeqänäŋä äktätŋqä iuŋi, ävquatämäutnä, hänaqä huiu-
mända mäwqä pa, a yäŋänäqŋqä qätättŋqe. Kukŋui, häŋä tamqänäŋä hmanji.
Naqä-qakuä, Goti Hanjuwä Iquenyqä ätnä. Iŋi, quuvqä heqiyqetä, itaŋga suqä
ämaqeuŋqä äwiŋqetä, Kraisi Jisasi Iqu änätapkqä iuŋi, ii-pqe si a yäŋänäqŋqä
qätättŋqe.
14 Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä äŋguä iqueŋi, “Iqu ämiŋqiyä” kŋuä vqaŋgi, saqä hipa
iqi ekqe, si äŋguänä miqätŋqe. Si äŋguä ämitqäŋi, Dŋä Äŋguänäŋä, neyaqä yäpä
imä äpmeŋqä Iqu, yätamäkqä kiyquänä.
15 Si näqŋqe, ämaqä, qua Eesiya iu pmeqä iutaŋä hŋqua, eeqäpnä tuwä
änmäuqaŋga, Pikelusi iqutä, Hemokenesi iqutä, iquaqu inä änmäukiyi.
16 Onesipolusi imbquatä, ämaqä imbquauä aŋä iu anä äpmeŋuwä iquauŋi,
Naqä Iqu qeqä imäŋqeuta äŋguä iwimäkätŋqeŋqä, nyi tääqä ätuätqäŋä. Nyi
guä pmetaŋgqeŋqe, iqu womba miqä itä, nyiŋi, yeeqä aaŋä kuapänä iny-
imäkätqätaŋgqeŋqä, nyi tääqe iuta ätuätqäŋä.
17 Iqu Romä ätimäuqe, nyiŋqä qävqä ikiqänjaqänäqe, hŋga ämäŋqumuakqe.
18 Naqä Iqu, hea yäpakäŋganji, iqueŋi, Iqueqä qeqä imäŋqeuta äŋguä iwimäkäniqä
diŋqä tääqä i ätuätqäŋä. Iqueŋqe, si näqŋqä äŋguänäŋä äyä eäŋnä. Iqu aŋä-himqä
Epäsäsi du äpmeqäŋganji, huiŋqä-huiŋqä yätamäkqä nyiyqä-qu äpmamiŋqe.

2

Haŋä-iqä qäyä ämetnä, wäuŋui yäŋänäqŋqä imäkqeŋqä

1 Timoti ŋqä ymeqä iquki, si Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋnätnä, Goti Iqueqä qeqä
imäŋqeuta hiŋgi ämakqueu, aaŋä yäŋänäqŋqänäŋä tqäutaŋgnä.
2 Itaŋga si nyi ämaqä kuapänäŋä iuqä hiŋuä iqisaŋi kukŋuä awä tuätqätaŋgä qätä
änyiyätqäŋi, ii si ämaqä quuvqä äwiyäŋä iquau-mända awä tquätŋqe. Iwä iqua
ämepu, ämaqä huizi du-mända, awä inä tquäpŋqä.
3 Si Kraisi Jisasi Iqueqä mäkä yäŋänäqŋqä iqä eŋqä-paŋä-quki eäŋi, si-pqe haŋä-
iqe, qäyä kimeqaŋguti, wäuŋuä yäŋänäqŋqä iqätŋqe.

4 Ämaqä wäuŋui, mäkä-iqä iu imitätqä hŋqu, iqueqä wäuŋuä iu äväma, huizi iqua
imäkätqätaŋguwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätŋqe,
wäuŋui iqueqä itäqä iunä iquänä.
5 Itaŋi, ämaqä hŋqu, häŋä qaŋä tnäŋä uwqä iuŋi, häŋä iqueqä suqä iu qänaknä
miqä iqäqe, qu nätmatqä ämaqä hiŋuiqä timäuqaŋgqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä
yänä.
6 Ämaqä hŋqu, enyqä miqä wäuŋuä itä, ymisaŋä äqutätä ämimitätqe, ämaqä huizi
duqe änyä qäyä etaŋgi, iquee ganä yäuä iqaŋga ämetä äŋguänä.
7 Iiŋiŋqä, nyi si kukŋuä tä äktqäqä iquauŋi, mävquatämäuqä kŋuä yqänä
metaŋgnä. Iŋi Naqä Iqu, kŋuä iqä äŋguä huisä, kiqä quatitä, inä ktapquänä.
8 Si kŋuä maeqänä hiŋgi mitqäqä pa, kŋui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä
metaŋgnä. Iqu Dewiti iquesaŋä Ique, Iqu äpäkonätä aŋgi änyä-häŋä äyä ekqe. Nyi
kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä ätätmäŋganı, “Iqu iiŋä-iiŋueqä” ae äyä ätätŋqe.
9 I qeŋqe, qu ämaqä quvqä iqaŋguwä iquau itqueqänäŋi, nyi haŋä-iqä ändapäpu,
guä äpmuatenjiyätqäŋä. Iŋäqe qu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui, guä makiqiyäueqä
ipnä.
10 Nyi kukŋuä iquesa yäŋänäqŋqä ätqäumä, haŋä-iqä eeqäpnäŋi ämetäŋqe, qokä-
apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hitpnuwäŋqänä, Kiqä-kiuä atäuŋuä ae ätekqä iquau
yätamäkqäŋqä ämetqäŋä. Qu aŋgumä änyä-häŋä eepu, häŋä hea ique-ique pmeqe,
Kraisi Jisasi Iquesa inä ämepu, äŋguänäŋä pmeqäpŋqä kŋuä nyiyqaŋgi iutayi.
11-13 Kukŋuä tiiŋä tä, aaŋä naqä-qakuänäŋi.

Äyä, ne Iqutä anä äpäkonatque, ne Iqutä häŋä äpakä inä pmetaniqueqä.

Äyä, ne yäŋänäqŋqä ätqäuanä, haŋä-iqä eeqänäŋi ämamitatque, ne Iqutä ämiqä
anä inä pmeniqueqä.

Äyä, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä” tqaŋguatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua
Nyaqä hmanjqä” täniqeqä.

Äyä, ne ätatqu-pa mimäkqä qäyä itaŋgqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa
imäkquäniqeqä. Iqu ätkqä iuŋi mävquatämäuqä, kŋui yqänä metäniqeqä.

Goti Hanjuwä Iqu tqä wäuŋuiŋqä yeeqä yätŋqe, yäŋä qäŋgtŋqe

14 Qu nyi kukŋuä tätqätaŋgqä iuŋi, mävquatämäuqä danä, kŋuä yqänä
indqänätpŋqänä tuätäqisqä iqätŋqe. Qu kukŋuiŋqä mäkä maqäyäuŋqä-pa
iqäpŋqänä, si Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqiŋi, maŋä tquaŋgnä. Qu iiŋqä mäkä
äqiyäunätqäŋuwi, squä mapŋqe? Nätmatqä hŋqu mämeqä ipnä, ämaqä qätä
äwipqä iunä qui imäkqä eä.
15 Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä äkqänätä, tqä wäuŋuiŋqä yeeqä yätŋqe, si wäuŋui
yäŋänäqŋqä iqätŋqe. Iiŋiŋqe, si wäuŋuä imäktqäŋä iuŋqe, womba miqä itnä,
kukŋuä naqä-qakuiŋqä zä maeqä, awä jänänä tquätŋqe.
16 Ämaqe kukŋuä quvqe nätmatqä hŋqu tämapŋqänä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqu
mäwinyätaŋgqeu ätquwi, si wa äunä, tqäqi tqäutaŋgnä. Kukŋuä iiŋi, ämaqä qui
imäkqaŋgi, qu Goti Hanjuwä Iqu-täŋä qäqiqi mäpmeqä, Iqueŋi äväma, kiŋä näŋi
upnä.
17 Kukŋuä quvqä iiŋi, mätääqä ämaqä hŋquesaŋi, hŋque-mända maqänä
ätkamäuqä-paŋä asä iiŋi. Ämaqä kukŋuä quvqä i mŋqe, Himeneasi iqutä, Piletusi
iqutä, iquaquvi.
18 Ämaqä iquaqu, “Goti Hanjuwä Iqu ne ae änevauqumuatkqä-qae, aŋgumŋi
iiŋi mimäkqä yäniqeqä” ätäsiyäŋganä qäŋganä, kukŋuä naqä-qakuä iuŋi
ävquatämäusinyä, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi duŋi, qui imäkkiyi.

19 Iŋäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakä pmetpŋqeŋqä aŋä-siyandqä
eŋqä-pa, yäŋänäqŋqä ae äqutekqä yqänä ätqäuä. Siyandqä iuŋi, Iqu tuwaŋui tiiŋä
äqäkqe.
“Naqä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuŋqe, Iqu Iqueqä-kiuä näqŋqä eänä” itaŋga,
“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eäŋunä’ ätätqäŋuwi, qu suqä ququvqä duŋi,
tuwä wiyqäpŋqäuä” ätätä äqäkqe.
20 Aŋä naqänäŋä iuŋi, hevqä häkä huitaŋä-huitaŋi witänä. Itaŋga hui hikä golqätä,
silpatä, imäkŋqe witänä. Itaŋga zä-mŋä qŋqetä, quaetä imäkŋqä-pqe witänä.
Nätmatqä iiŋi, hui äŋguänäŋä eä, hiunji naqä-ganä meqäŋqä witänä. Itaŋga hui
äŋguänäŋä ma, hiunji hiŋgiŋqäŋga meqäŋqä witänä. 21 Iiŋqe, kukŋuä quati tiinji.
Ämaqä hŋqu suqä quvqä duŋi, tuwä äwiyätä, ikikinyäŋä äpmeŋqä iqu, nätmatqä
hiunji naqä-ganqä ii äwiŋqä-paŋä iiŋi. Iqu Naqä Iqueä wäuŋuä iunä itä, wäuŋuä
iuŋi äŋguä iqä-qu eä, itaŋga wäuŋuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqaŋgutqe,
inä iquätŋqänä, näwi imäknä pmetänä.
22 Timoti iquki, hikŋä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpŋqänäŋä itqätaŋgä äqunäŋi,
si-mända tä eŋqä-pa kmänyämäqŋqä, wa äunäŋga pmetaŋgnä. Ämaqä aaŋä
jänänäŋuki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqeŋqä kiŋqä iqu meqä-quki,
itaŋga suqä äwqä haŋuä iŋqe meqä-quki hisŋqe, yäŋä qäŋgaŋgnä.* Sitä anäŋi,
ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, äŋguänäŋä imbu, Naqä Iquenyqä tääqä
ätätqäŋuwä iquatä iqäpŋqe.
23 Ämaqä, nätmatqä hnjua-hnjuaŋqä näqŋqä maeqä, qämä-qämä ipu, kukŋuä
quvqä tqaŋguwä iquauŋi, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätŋqe. Si näqŋqe,
ii ätäpiyä dutaŋi, äkasuwä tmbnä.
24 Naqä Iqueqä wäuŋuä-wiyqä hŋqu, ämaqä eeqänäŋä iquatä, äkasuwä matŋqä
iquänä. Oee. Iqu quŋqä äwqä tnäŋä maqänä mimäkqä itä, äŋguä iwimäkätä,
näqŋqä vquänä.
25 Ämaqä kukŋuä duŋi qätä mäwiyqä ipu, wäuŋui mändi kittqiyqaŋgpqä iquauŋi,
iqu qutä wäuŋuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänäŋi hma etaŋgqeŋqä näqŋqä
vquänä. Iqu iiŋä imäkqaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä vqaŋguti, qu quwqä
suqä quvqeŋqä womba ipu, kŋuä äkunmäknäpu, kukŋuä naqä-qakuiuqä qakuiŋqä
näqŋqä mapŋqäpi, ä mämeqä ipŋqäpiyä?
26 Ämaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqueä guä du äupu,
iqueä äwiŋqä dunä imäkätqäŋuwä-qae, qu kukŋui meqaŋgpqe, kŋuä jänänäŋi
äwimetä, aŋgumŋi iqueä guä duŋi mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakäŋga timäuniqeŋqä

1 Iiŋä-qae, si näqŋqä tiiŋä esŋqe. Hea yäpakä hiätŋqäŋganŋi, haŋä-iqä aaŋä quvqä
huitaŋä-huitaŋä di timäuniqe.
2 Ii suqä tiiŋi iutayi. Ämaqe, quwqä-quwäŋqänä äwinyätä, mbqä kuapä mapŋqä
äwinyätä, quwqä yoqenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mäŋqe, ‘quvqä-quaeqä’ ätäpu,
quwqä kunaqä-kununuauä kukŋui, qätä mäwiyqä hŋgisanä ipu, äŋguä iwimäkqä
duŋi, ‘äŋguiqä’ mätquä ipu, itaŋga Goti Hanjuwä Iqueŋi tuwä wiyqäpnä.
3 Qu ämaqä huizi duŋqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyäŋganŋi ‘oänä’
ätnäpu guä mämaqŋqä ipu, ämaqä huiuŋqä kukŋuä quvqä ätäpu, kŋuä ganä
mämeqä äwqä äwivauqaŋgqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu,
itaŋga nätmatqä eeqänäŋä äŋguä isuauŋqe, mäwiŋqä iquänä.

---

* **2:22** 1 Timoti 6:11

4 Itaŋga qu quwqä näueqä iquauŋqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quvqä
maqänä imäkäpu, ‘Huiziu ämäwqätäuŋunä’ kŋuä indqänäpu, nätmatqä qua iutaŋi
yeeqä iwimäkqaŋgqeŋqä kŋui iŋqänä ämapu, Goti Hanjuwä Iquenyqe mäwiŋqä
iquänä.
5 Iqua quvqä iqinjaqämbiyi, äŋguä-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä
maeqäpŋqä ipiyä-qe, Iqueqä yäŋänäqŋqe, wäŋqä qäpu maeqä-quai. Iiŋä-qae, si
iquatäŋi, anä mäpmeqä, tqäqi pmetaŋgnä.
6 Ämaqä iutaŋä hŋqua, apäkä kŋuä iqä äŋgui maeqä iuauä aŋiu äpeyäpu,
kukŋuä quaŋgi, äŋguä eŋqä-pa ätäpu, iuauqä kŋui qui imäkätqäŋä. Apäkä iua,
iuauqä kŋuä imŋi, kŋui suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä imäkqäpŋqeŋqänä ämapu
imäkqänjaqämbiyi, buayä hikä eŋqä-pa ättqämbu äpmapu, haŋä-iqä naqänäŋä
ämetqäŋä.
7 Iua hea ique-iqueŋi, näqŋqä mapŋqänä, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä qätä äwiyäpiyä-
qe, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuiŋqe, näqŋqä äŋguänäŋi mämeqä itqäŋä.
8 Ämaqä suqä e imäkätqäŋuwä iqua, Janesi iqutä, Jambresi iqutä,* Mosisi iqueä
wäuŋuiŋqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäumiŋiyä-paŋi, Goti Hanjuwä Iqueä
kukŋuä naqä-qakuiŋqe, asä ii imäkätqäŋuwi. Itaŋga quwqä kŋuä indqäŋqä imŋi,
kŋui suqä quvqä dinä imäkqäpŋqänä äwinyä. Quwqä quuvqä heqiyqe, jänänäŋä
maeqä eŋqe, qu äŋguänäŋi matimäuqä ipnä.
9 Qu kukŋuä naqä-qakui kittqiyanä-tpu itqätaŋguwä-qe, quwqä wäuŋuä quvqä
iiŋi, naqänäŋä matimäuqä yänä. Ämaqe, iquauqä suqe aaŋä qämä-qämä iŋqä
naqänäŋä etaŋgi qumbnuwi. Ii ämaqä hiŋuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi
iqueqätä, suqe, aaŋä qämä-qämä iŋqä äqunmiŋuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqŋqä ämakŋi, a yäŋänäqŋqä qätqeŋqä

10 Iiŋä etaŋgqä-qe, si hiŋuä äŋqänmiŋiŋqe, näqŋqä tiiŋi ae äyä eäŋnä. Nyi
qokä-apäkä du näqŋqä ävätŋqeŋqätä, suqä äŋguä nyi imäkätŋqeŋqätä, qaŋä äänä
äwätŋqeŋqätä, quuvqä äänä eqiyätŋqeŋqätä, haŋä-iqä qäyä ämetmä, äwqä haŋuä
änymä äpmeŋqeŋqätä, ämaqeŋqä kiiŋä änyinätŋqeŋqätä, haŋä-iqä ämetmä-qe,
wäuŋui mävquatämäuqä itŋqeŋqätäŋi näqŋqä eäŋnä.
11 Itaŋga nyi Andiyokä, Aikoniyamä itaŋga Listiya du pmetaŋga, ämaqe, suqä
quvqä inyimäkäpu, täŋä-huŋqä ändapmiŋuwiŋqe, eeqänäŋi si näqŋqä ae äyä eäŋnä.
Nyi haŋä-iqä iuta hma emqä etaŋgqä-qe, Naqä Iqu yätamäkqä änyiyätä, häŋä
inyimäkäqumuatekqe.
12 Aaŋä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä
Iqu äwinyäŋqä dunä imäkqäpŋqänä winyätaŋgqä eeqänäŋä iquauŋi, qu quvqä
itqueqäpnuwi.
13 Itaŋgi ämaqä quvqä iqä iquatä, itaŋga ämaqä “Nyi iiŋä-iiŋunjqä” quaŋgä-tqä
iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wäŋqäpu äwämitätqe, aaŋä quvqä di winiqe. Iqua
ämaqeqä kŋuä indqäŋqe, hiŋgi-mända guä eŋqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-
pqe asä e inä wäniqe.
14 Iŋäqe si kukŋuä tä qeŋqä näqŋqä ämetnä, quuvqä yäŋänäqŋqä ae eqiyätqäŋä
iuŋi, enyqä itnä mävquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqŋqä äktapqa äpätuŋquä
iquneŋqä näqŋqä äŋguänäŋä eäŋi, kukŋuä iuŋi mävquatämäuqä pa.
15 Itaŋga, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänäŋqä iuŋqe, si ymeqä wäŋqäŋga
näqŋqä ämakŋiŋqä-pqe, näqŋqä inä eäŋnä. Iŋi kukŋuä e ätnäŋqä iuŋi, si näqŋqä
äŋguänäŋi ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti
Hanjuwä Iqu aŋgumä ikitmetä häŋä ikiqumuatäniqe.

---

* **3:8** Aŋgumä Itmakqä 7:11

16 Kukŋuä eeqänäŋä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä du äqänäŋqe, Goti Iqu kŋuä
äme, Iqueqä yuŋui tuwaŋuä ii äqäkuwä iquau äwquatkqe. Itaŋga Iqueqä kukŋuä
iiŋi, ne qokä-apäkä iquneŋi, Iqueqä naqä-qakuiŋqä näqŋqä nätapquänä. Neqä
kŋuitä, suqetä, jänä mäwiqä eŋqä duŋi, ätnäŋäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itaŋga
Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqiŋi, suqä jänänäŋinä imäkquatuŋqueŋqä näqŋqä inä
nätapquänä.
17 Iŋi ne Goti Iqueqä wäuŋuä imäkqä iqune, Iqu iiŋä inemäkätŋqe, ne wäuŋuä
äŋguä äki-äkitaŋi eeqänäŋä imäkatuŋquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tqätŋqe

1 Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqisä, itaŋga Kraisi Jisasi Iqueä hiŋuä iqisäŋi, nyi
maŋä yäŋänäqŋqä äktqä. Itaŋga Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqäŋuwä iquautä, häŋä
äpmeŋuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu aŋgi äpätä, nätmatqä eeqänäŋi hea ique-ique
miniqä etaŋgi, nyi maŋä yäŋänäqŋqä ii, tiiŋiŋqä äktqä.
2 Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tqätŋqe. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu
ämapŋqäpiyä, ä mämeqä ipŋqäpiyä-qe qäyä etaŋgi, si awä tqätŋqe, näwi
imäknnä pmetaŋgnä. Quwqä kŋuitä, suqetä, jänä mäwiqä iŋqä duŋi, jänä
iwimäktŋqe, ätnäŋäqi ämaitnä, äkasuwä tquaŋgnä. Suqä Goti Iqu äwinyäŋqä dunä
imäkqäpŋqänä yäŋänäqŋqä iwimäkqaŋgnä. Si e imäkätŋäŋgaŋi, quŋqä äwqä tnäŋä
maqänä mimäkqä pa itnä, qeiqinyä tquaŋgnä.
3 Ii imäkqätŋqä äktqe, nyi tiiŋä timäwäniqä duta äktqä. Qänakndaŋi ämaqe,
qu kukŋuä naqä-qakuiŋqä näqŋqä vätqätaŋguwä iquauŋi, qätä mäwiyqä danä
iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqaŋguwä di qätä äpakä
äwiyquanä” kŋuä ämepu, ämaqä kuapänä itmepu, iquauä kukŋui qätä wiyqäpŋqänä
äwqäqämetpnuwi.
4 Qu kukŋuä naqä-qakuä ätnäŋqä iuŋi, qätä mäwiyqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte,
aeqä kukŋuä huitaŋä-huitaŋä iu-mända wiyqäpnuwi.
5 Iŋäqe si hea ique-iqueŋä di, kŋuä äŋguänäŋänäŋä indqännä pmetaŋgnä. Täŋä-
huŋqä haŋä-iqä ämetqäŋi, meqaŋgnä. Wäuŋuä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä-
tqä eänä imäkätqäŋä iuŋi, imäkqaŋgnä. Itaŋga wäuŋuä huizi, Goti Hanjuwä Iqu
äktapätŋqä ii-pqe, ii si mävquatämäuqä, eeqäpnä imäkqätŋqe.
6 Nyinyqe si näqŋqe, nyi häŋä mäpmeqänäŋä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä
Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkpŋqänä equatimäutqäŋuwä-paŋi, nyaqä häŋeqe, iiŋä
päwinä. Itaŋga nyi ŋqä aŋä näweqämqä umqeŋqä, kiŋä näŋi mäwiqä iqi, qäqiqi
etaŋgi ätqä.
7 Nyi Goti Iqueä wäuŋuiŋqä mäkä yäŋänäqŋqä iqa äquvepätŋqä-qae, täŋgaŋi nyi
wäuŋuä iuŋi äpakä mimäkqänäŋi, nyi kiqä hiqŋqä iuŋi ae ätimäuqä. Hiqŋqä iu
timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqäka äquvepätŋqe.
8 Täŋgaŋi nätmatqä, ämaqä hiŋuiqä timäuqaŋgqä iquenyqä äwiŋqä iuŋi, nyi
ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqeqä suqeŋqä Jänänäŋä Iwäsäuqä-
qu etaŋgi, hea iwäsäuqäŋgaŋi, Iqu nätmatqä iiŋi nyi ändapätä, “Ämaqä
jänänäŋukiyqä” däniqe. Nätmatqä iiŋi, Iqu nyinä mändapqä yäniqe, oee. Ämaqä,
Iqu ätnäŋäqi timäuniqeŋqä äwinyätä, hiŋuä äqämbu pmamitpqä iquauŋi, Iqu inä
väniqe.

Poli iqu, Timoti iqueŋi, “Maqänä nyimayä” ätukqeŋqä

9 Si nyi hiŋuä maqänä maŋqändŋqä yamwiqä i.
10 “Maqänä biyä” ätqe, tiiŋä etaŋgi ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä
eŋu. Demasi iqu nätmatqä qua täutaŋiŋqä kuapänä winyätqätaŋgi, aŋä-himqä

naqä Tesälonaikaŋqä änyivämakqe. Itaŋga Klesensi iqu qua Galesiya iuŋqä änyivämeqaŋga, Talusi iqu qua Dalmesiyaŋqä änyivämakqe.
11 Nyitä täqi anäŋi, Lukä iqutä, yeqä yeuänä äpmeŋue. Si Makä ique itmetnä, qäquauŋgui anä quvepinyä. Iqu wäuŋuäŋqä enyqä miqä itä, nyi yätamäkqä nyiyquänä.
12 Tikikusi iqueŋi, nyi Epäsäsi iuŋqä ae ändowatkqe.
13 Si äquvepätŋäŋgaŋi, nyaqä gquä quäuqä, aŋä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä aŋä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itaŋga tuwaŋuä, yaqueqä huiwä du qŋqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.
14 Ämaqä ainqä imäkätŋqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyiŋi, aaŋä ququvqä indquamiŋqe. E indquamiŋqeŋqe, qänakndaŋi Naqä Iqu kima väniqe.
15 Iqu neyaqä kukŋuä duŋi, äkittqämätä imiŋqä-qae, si-pqe ämaqä iqueŋi wimasi.
16 Änyä haqäŋga nyi kukŋuä jänä imäkqä iqueä hiŋuä iqi ätqäumä kukŋuä tqaŋgaŋi, ämaqä hŋqu nyi yätamäkqä änyiyätä, kukŋuä hui kima tuätŋqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakuwi. Qu e indquakuwiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mävqä yätŋqe, nyi Iquenyqä tääqä ätätqäŋä.
17 Iŋäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yäŋänäqŋqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäkqaŋga, nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä qäyunä tquaŋga, itaŋga ämaqä Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqi ätqäumiŋuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Iŋi Goti Hanjuwä Iqu nyiŋi, laiyonqä iqueqä maŋä iuta änuwetäutä häŋä iŋqumuatkqe. 18 Itaŋga Naqä Iqu ämaqe, qu quvqä huitaŋä-huitaŋä indquenätpu iqaŋguwäŋgaŋi, Iqu mändi äkittqiyätä aŋgumä häŋä iŋqumuatätä, Iqueqä aŋä Kiqä-kiuänä miqä yätuŋqä, äŋguänä ändma yäniqe. Iiŋiŋqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqueŋi, haqä mamäuquatuŋquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.
19 Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä iŋänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä aŋä iu anä äpmeŋuwä iquautä wi.
20 Erastusi iqu, aŋä-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itaŋga Tropimusi iqu, täŋä-yaqä meqaŋgi, nyi iqueŋi, aŋä-himqä Miletusi iu ävämakqe.
21 Si täqinyqe, yuŋuä yäŋänäqŋqänä äqunätä, iiqä tqäŋqä, maqänä quveptŋqänä yamwiqä i. Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itaŋga quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä iŋunä” äktqä.
22 Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu
Talusi
iqueŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutaŋä-qu hmanji. Itaŋgi iqu Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä ae eäqetaŋi, wäuŋui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeuŋi, yätamäkqä äwimiŋqe. Näqŋqä-täŋä iqua, kŋui tii indqänätqäŋä. Poli iqu Talusi iqueŋi, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänmiŋuwä iquau mitŋqä, qua eqä-pŋä awä iqi äwiŋqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kiŋganäŋi Poli iqu, tuwaŋui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmeŋuwä iquauqä suqe, äŋguä manä. Iutaŋi ämaqä hŋqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquau mitŋqä wäuŋuiŋqä wiŋgaŋgutqe, iqu suqä äŋguänäŋä iuŋi qänaknä iquätŋqeqä. Huizi Poli iqu Talusi iqueŋi, qoyaŋä iquautä, äpäyaŋä iuautä, hikŋä iquautä, ä ämaqä wäuŋuä imäkqä hiŋgäŋqä iquautäŋi, quwqä suqä qäyunäŋi motquetŋqä, ätätä äqäkqe.

Kukŋuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä äŋguä pmepŋqä motquetŋqä iiŋqe. Qu äwqä naqä-hŋqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä äŋguä iwimäkäpu, äkasuwä matŋqä ipu, itaŋga kukŋuä mäkä mauŋqä iqäpŋqe.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Tuwaŋuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäuŋuä-wiyqä iqunä, sinyqä äväwqatqä. Itaŋga nyi Jisasi Kraisi Iqu, kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauŋi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imŋi yäŋänäqŋqä iwimäkqämqä wäuŋui ämamä, itaŋga nyi iquauŋi, kukŋuä naqä-qakuä iuŋi kiqä quatiŋqä näqŋqä vqaŋgmdi, iqua näqŋqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, äŋguinä imäkäpu, Goti Iqueŋi yeeqä iwimäkqäpŋqeŋqätä, inä ämeŋä.

2 Iqua häŋä hea ique-ique pmeqe, mapnuwäŋqeŋqä kŋuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetpŋqänä, yätamäkqe i ävätqäŋä. Iiŋqe Goti Quaŋgä Matqä Iqu, nätmatqä eeqänäŋi mimäkqäŋga, “Nyi äwimniqeqä” ätätä, kukŋuä guä ae ämäsäuekqe.

3 Goti Iqu, “Täŋganŋi tä qäyunjqä” kŋuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kukŋuiŋqä näqŋqä mapŋqä winyätaŋgi, Iqu nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tmqä änändowatkqe. Wäuŋuä tä, Goti Häŋä Inequmuatqä Iqu nyiŋqe, “Iqu wäuŋui qäyunä imäkquäŋqiyä” kŋuä äme ändapkqe.

4 Talusi si quuvqe, nyi eqiyäŋqä-pa eqiyäŋä-qae, si ŋqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apiqutä, itaŋga Kraisi Jisasi Häŋä Inequmuatqä Iqutä, Iquaqu qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqetä, äwqä haŋuä iŋqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqeŋqä

5 Qua Kritä iuŋi, si wäuŋuä tiiŋi yqänä imäkätnä pmettŋqeŋqä äkivämakqe. “Wäuŋuä wäŋqä mimäkŋqä yqänä äwiŋqä iuŋi, jänä imäkätnä, itaŋga aŋä-himqä wäŋqä iquauŋi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwäŋqe, ämaqä hŋquau atäuŋuä eqävä” äktätmä, äyä äkivämakqe. “Iiŋä imäktŋqä” äktkqe, ii tiiŋäŋqe.

6 Si hiŋuä äŋguänä äqunätnä, ämaqä suqä tiiŋä imäkätqäŋuwä iquau tesŋqe. Ämaqeuqä hiŋuä iqiŋi suqä quvqä mimäkqä-qua eäpu, apäkä hŋqunäŋä-queqä qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu, itaŋga ämaqe, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäkqä-quaiqä” matqä, ämaqä kukŋuä tquaŋguwä iuŋi hŋgisanä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiätpŋqe.

7 Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäuŋui a äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu,
ämaqä iiŋiuqä hiŋuä iqiŋi, suqä quvqä hui mimäkqä-qu hiätätŋqe. Tiiŋiŋqä hmanji.
Iqu, “Nyi yoqä naqä täŋä-qunä, ŋqä änyiŋqä dunä imäkqämqeqä” kŋuä mindqäŋqä-
qu eä, äwqä tnäŋä maqänä mimäkqä-qu eä, wainqä-eqä yäŋänäqŋqe kuapänä
maŋqä-qu eä, mäkäŋqä miqä-qu eä, womba miqä kŋui mbqä duŋqänä mämeqä-qu
eä hiätätŋqe.
8 Iqu ämaqä, iqueqä aŋiu timäuqaŋguwä iuŋi, äŋguänä miqä-qu eä, suqä äŋguä
eeqänäŋä iuŋqe äwiŋqä-qu eä, kŋuä ganä indqänätä imäkqä-qu eä, suqä jänänäŋä
iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äŋguä eeqänäŋiutä, qänaknä iqä-qu eä, kŋuä quvqä
äki-äkitaŋi wimeqaŋgqe, mändi äkittqiyätä qeiqinyä pmeqä-qu eä hiätätŋqe.
9 Iqu kukŋuä Jisasi Iquenyqä ätnäŋqä iuŋi näqŋqä ae ämamitätqä iuŋi,
mävquatämäuqä danä, quuvqä yäŋänäqŋqä heqiyätätŋqe. Kukŋuä iiŋi, naqä-qakuä
eä, ämaqeqä kŋuä indqäŋqä imŋi, qui mimäkqä yänä. Iŋi iqu näqŋqä äŋguä ämeqä-
qae, ämaqeuŋi näqŋqä wäŋgima mävqä, qäyunä ävätä, yäŋänäqŋqä iwimäkänä.
Ga qu kukŋuiŋqä qänaknä iqäpŋqänä. Hŋqua, kukŋuä iiŋi mändi kittqiyanätpu
tqaŋguwä iquauŋi, iquauqä kŋuä quvqe, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä.
Ämaqä suqä äŋguä iiŋä iqä iquau, atäuŋuä eqävä.

Näqŋqä quaŋgä vqä iquauqä kukŋuiŋqätä, suqeŋqätä

10 Ii nyi tiiŋä etaŋgi ätqä. Qua si äpmeŋä iuŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-
apäkä iutaŋi, kuapänäŋi qätä mäwiyqä ipu, hŋgisanä itquetqäŋä. Iqua kukŋuä
hiŋgiŋqä iqua ätäpu, quaŋgä ämaqä di quuvqä wipŋqä ätätqäŋuwä iquayi. Ämaqä
ii itqäŋuwä iutaŋä kuapänäŋi, qu Israitqä iquautaŋä-qua epu, “Qokä eeqänäŋi, huiwi
häuä ktäŋqäŋqeqä” ätätqäŋä.
11 Quaŋgä e imäkäpiyä iutaŋi, mbqä kuapä-täŋä epŋqänä, iqua ämaqä hmbquauqä
quuvqä heqiyqä imŋi qui iwimäkätqäŋuwä-qae, hiŋuinä mäquŋquä pa.
12 Hiŋuiqänäŋi hiŋuä-tqä qua iu qäyutaŋä hŋqu,* iqueqä ämaqä iuŋqe tiiŋä
ätäŋqe.
“Ämaqä Kritä pmeqe, kukŋuä quaŋginä tqä-qua epu, hiveqä-yaqueqä hiqiyqä
iqua itqäŋuwä-pa iqä-qua epu, wäuŋuä miqä enyqä äqämbu nääŋqenä ŋquaiqä”
ätäŋqe.
13-14 Iqu kukŋuä ii ätäŋqe, aaŋä naqä-qakuänäŋi. Iiŋä-qae si ämaqä suqä iiŋä
imäkätqäŋuwä iquauŋi, “He suqä ii imäkätqäŋuwi, quvqä imäkätqäŋäuä” ätuätnä,
maŋä yäŋänäqŋqä tu. Iŋi iqua Israitqä iquauqä aeqä kukŋuä iutä, ä ämaqä
kukŋuä naqä-qakui tuwä äwiyätqäŋuwä iquauä kukŋuä iutäŋi, qätä äpakä mäwiyqä
ipu, kukŋuä Jisasi Iquenyqä ätnäŋqä iuŋi, qätä äwiyäpu, quuvqä yäŋänäqŋqä
heqiyqäpŋqänä, iwimäki.
15 Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqiŋi ikikinyäŋä eäŋuwi, iŋi nätmatqä
eeqänäŋi, quŋqe ikikinyäŋä äwiqä-qae, nätmatqä hui iquauŋi, piyaŋä-weqä
miwimäkqä yäŋqiyä. Iŋäqe qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqiŋi qui
imäkŋqänäŋä eäpu, quuvqä maeqiyqä eäŋuwi, quŋqe nätmatqä hŋqu ikikinyäŋi
mäwiqä eä etaŋgi, qu ikikinyäŋä maeqä ipu, ga quwqä kŋuitä, ä quwqä suqä
äŋguiŋqätä quvqeŋqätä iwäsäuqetäŋi, qui eeqänä imäknänä.
16 Iqua maŋinä, “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä näqŋqä eäŋunä” ätätqäŋuwä-qe, iqua
suqä imäkätqätaŋguwi, ne hiŋuä äqunätanä, näqŋqä tii eäŋunä. Iqua, Iquenyqe
maqŋqä yasämä epu, hiŋgi ätätqäŋä. Itaŋga iqua ämaqä ququvqänä eäpu, kukŋuä
qätä mäwiyqä ipu, suqä äŋgui mimäkqä quvqenä imäkätqäŋuwä iquayi.

---

* **1:12** Hiŋuä-tqä tqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä maqŋqä eä, kukŋui hŋqäqisa ämakqe.

2

Kukŋuä qäyunä ätnäŋqä iutaŋä suqeŋqä, näqŋqä vqaŋgnä

1 Qu iiŋä imäkätqätaŋguwä-qe, Talusi iquki, si kukŋuä wäŋgima matqä, qäyunä
ätnäŋqä iuŋi ämetnä, ämaqeuŋi suqä iutanä näqŋqä vqaŋgnä.
2 Qokä naqä iquautä, qoyaŋä iquautäŋi, suqä quvqä huitaŋä-huitaŋi mimäkqä,
kŋuä yasämä ämepu, kŋuä quvqä äki-äkitaŋi emeqaŋgqe, mändi äkittqiyäpu, quami
qeiqinyä pmetpŋqe. Quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu, suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqueŋi,
a yäŋänäqŋqä äqätpu, itaŋga haŋä-iqe qäyä emeqaŋguti, yäŋänäqŋqä tqäutpŋqä
tquaŋgnä.
3 Suqä asä iiŋi, si apäkä naqä iuautä, äpäyaŋä ipeutäŋi, näqŋqä tiiŋä vqaŋgnä.
Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä äŋguinä imäkqäpŋqä tquaŋgnä.
Ga iua iiŋä epu, ämaqä huiuŋqä tuwäŋgi kukŋuä matqä ipu, wainqä-eqä
yäŋänäqŋqe maŋqä, kŋuä äŋguä-täŋä epu, itaŋga ämaqä huizi duŋi, suqä äŋguiŋqä
motqueqäpŋqänä näqŋqä vqaŋgnä.
4-5 Itaŋi apäkä iiŋä iua, apähueqä iuauŋi, näqŋqä tiiŋä vqäpŋqe. Suqä äŋguä,
iuauqä qokiquauŋqätä, ymeqeuŋqätä, wiŋqäŋqe ämepu, kŋuä quvqä äki-äkitaŋi
wimeqaŋgqe, mändi äkittqiyäpu, ikikinyäŋä pmeqäŋqä ämepu, imbquauqä aŋi
äŋguänä ämipu pmeqäŋqä ämepu, ämaqeuŋi äŋguä itquepu, iuauqä qokiquauŋi
iuauqä naqä eŋqä-pa äqumbu pmeqäŋqä ämepu hiätpŋqä. Iiŋä eäŋuwi, ämaqä
huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋqe, kukŋuä quvqä hui matqä iqäpŋqänä.
6 Suqä asä iiŋi, si hikŋä iquauŋi, kŋuä quvqä huitaŋä-huitaŋi emeqaŋgutqe, mändi
äkittqiyäpu, qeiqinyä pmetpŋqeŋqä tquaŋgnä.
7 Iŋi si tqä-täuäŋi, ämaqä huizi duŋi, suqä äŋguinä äyä iwimäkätqätaŋgnä
hiŋuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqaŋgŋä asä du, inä imäkqäpŋqe. Si ämaqeu
näqŋqä ävätŋäŋgaŋi, kŋuä äŋguänä ämanä, naqä-qakuä imäkätnä, näqŋqe qäyunä
vqätŋqe.
8 Qu “Kukŋuä tä quvqeqä” matqä ipŋqeŋqe, si kukŋuä jänänäŋä iunä ämetnä,
vqaŋgnä. Si näqŋqä iiŋä vqaŋgŋä-qae, ämaqä kukŋuiŋqä mäkä-iqä iqua, qu
nenyqä kukŋuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkmipqeŋqä
wombainä iqäpnä.
9-10 Wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iquauŋi, si näqŋqä tiiŋä vqaŋgnä. “He hea ique-
iqueŋi, heqä ämeyqä iquauŋi, yäpä iqinyä äväpu, iquauä äwiŋqä dunä imäkäpu,
iquauŋi äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqäŋqä epu, iquauŋi maŋä quvqä
kima mätquäŋqä epu, iquauqä nätmatqä hui quwä mämeqäŋqä epu hiätpŋqeqä”
tquaŋgnä. Iqua iiŋä eäŋuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tqueŋi, nyi quuvqä
naqä-qakuä äwiyqänä’ kŋuä mapnä. Iŋi nätmatqä eeqänäŋä iqua imäkäpiyä iuŋi,
suqä iutanjqä-qae, ga ämaqe, qu ne kukŋuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä
Iquenyqä, ätnäŋqä näqŋqä ävätuŋquä iuŋi, qu ‘Naqä-qakuiqä’ kŋuä meqäpŋqänä.
11 Si näqŋqe, iiŋä wisŋqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänäŋuneŋqä qeqä
imäŋqeuta, äŋguä hiŋgi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnäŋäqi ae
ätimäukqetanji.
12 Iqu ii inetmeqä diŋqä näqŋqä ämenitaŋi, ne suqä tiiŋä imäkquatuŋqueŋqä
näqŋqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iuŋi, mämeqä eanä,
nätmatqä eeqänäŋä qua täutaŋä iuŋqä kŋui mämeqä eanä, kŋuä quvqä äki-äkitaŋi
nemeqaŋgqe, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänäŋune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne
imäkquatuŋquä äwinyäŋqä dunä imäkqäŋqä eanä, qua täuŋi täŋga pmetuŋqueŋqä,
näqŋqä mequanä.
13 Ne äŋguä iiŋä äpmeŋque, nätmatqä äŋguänäŋiŋqä kŋui yäŋänäqŋqä
ämenäŋga, hiŋuä äqänanä pmetatuŋque. Ne hiŋui Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä
yoqä naqä mänätquetŋqä nätmatqä äme, aŋgumä quvepäniqä iiŋqä, äqänanä

pmetatuŋque. Iqu neqä Goti Naqä Inäŋä-qu eä, ne suqä quvqä iuta Huätä Inetmeqä Iquvi.
14 Iqu ne suqä quvqä eeqänäŋä iuta aŋgi inetmetä, ikikinyäŋä inemäkätŋqeŋqä, Iqueqä-kiuä äwiŋgqe. Iqu ii imäkkqe, ne Iqueqä qokä-apäkä-qune eanä, suqä äŋguinä imäkquatuŋquänä, yäŋä qäŋguatuŋquä diŋqeyi.
15 Iŋi si ämaqä iuŋi, suqä nyi tä ätqä täuŋiŋqä näqŋqä ävätnä, qu iuŋi qänaknä iqäpŋqänä, yäŋänäqŋqä iwimäkqaŋgnä. Itaŋga qu iuŋi, kŋuä mämeqä, hŋgisanä iqaŋgpqe, maŋä tquätŋqe. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqe ae ämeŋä-qae, iiŋä imäkqaŋgnä. Ämaqe, saqä kukŋuiŋqä enyqä ipu quvqä imäkqaŋgpqe, hiŋuinä mäquŋquä pa isŋqe.

3

Goti Iqu äŋguä inemäkqetaŋi, suqä äŋguinä imäkquatuŋque

1-2 Si ämaqä quuvqä heqiyqä iuŋi, maŋä yäŋänäqŋqä aŋgu-aŋguŋi, tiiŋä tquaŋgnä. Iqua aŋä-himqä ämiqä iquauätä, yoqä naqä-täŋä iquauätä, yäpä iqi äpmapu, kukŋuä qätä äwiyäpu, nätmatqä eeqänäŋi imäkqäpŋqänä näwi imäkmbu äpmapu, ämaqä hŋquenyqä kukŋuä quvqä matqä ipu, ämaqä eeqänäŋä iuŋqä kŋuä yqänä ipkäpu, mäkäŋqä mävqä, haŋuä pmetpŋqe.
3 Quamä iiŋä pmeqäŋqe, kiqä quati tiinji. Hiŋuiqänäŋi, ne-pqe kŋuä quvqä indqänanä dutaŋi, Goti Hanjuwä Iqueŋi hŋgisanä äwimiŋque. Neqä kŋuä iqä äŋgui, Setänä iqu hiŋgi-mända guä eŋqä-pa, äneyqiyäma äumiŋqe. Suqä quvqä imäkqäŋqä, neqä äneŋqä imda nemeqaŋgqe, mändi makittqiyqä itanä, iinä imäkmiŋque. Ämaqeŋqä wiuŋqä itanä, qu nätmatqä äŋguä hui meqaŋguwiŋqe, “Ii nyi ämeqänä” kŋuä indqänätanä äpmamiŋque. Ämaqe, qu neŋi, quwqä mäkä-huŋqä eŋqä-paŋä inemäkqaŋgua, ga ne quŋqä-pqe, qutä mäkä-huŋqä eŋqä-paŋä inä emiŋque.
4 Suqä iunä pmetaŋgua, Goti Häŋä Inequmuatqä Iqu, ämaqä äŋguä iwimäkquätŋqetä, ämaqeŋqä qeqä imäŋqeuta wiŋguätŋqetä, ätnäŋäqi ämitimäutäqäŋganı, Iqu aŋgumä häŋä inequmuatkqe.
5 Iqu häŋä inequmuatkqe, ne suqä jänänäŋä dinä imäkätqätaŋgquä duta ma, oee. Iqu nenyqä qeqä ätmäkätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäutä, häŋä-pmeqetä suqä äŋguänäŋitä änyä-häŋä inemäkkqe. Iqu iiŋi, Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique änätapätäqä iuta inemäkkqe.
6 Jisasi Kraisi Häŋä Inequmuatqä Iqu wäuŋuä imäkqaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqueŋi, aaŋä hävemnäqŋqä änätapkqe.
7 Iqu iiŋi, tiiŋä timäutŋqeŋqä imäkkqe. Iqu qeqä imäŋqä iuta hiŋgi nätapqaŋgi, ne Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänäŋä äpmenä, kŋuä yäŋänäqŋqe häŋä hea ique-ique pmeqä meniŋquä iuŋqä, hiŋuä äqänanä pmetatuŋque.
8 Kukŋuä ii ätqa äpqä tä, aaŋä naqä-qakuänäŋi.
Kukŋuä nyi i ätqa äpqä iiŋqe, si ämaqeuŋi maŋä yäŋänäqŋqä tquätŋqä änyiŋgi. Itaŋga iiŋqä näqŋqä ämepu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, quwqä-quwä kŋui yasämä ämepu, suqä äŋguinä imäkqäpŋqänä. Nätmatqä iiŋi, äŋguänäŋä eä, ämaqä iuŋi, yätamäkqä vquätŋqe.
9 Nätmatqä iiŋqä ätuätŋäŋganı, suqä ämaqä väqiyqä kukŋuä tqä, kaqä-kawäkauqä yoqeŋqä tqä, kukŋuä mäkä humbŋqä tqä, itaŋga suqä Mosisi iqu ekqä iqueqä quatiŋqätä tqä iuŋi, wimasiyqätnä. Kukŋuä iiŋä iqua, häukui maeqe, yätamäkqä mäneyqä yänä.
10 Ämaqä quuvqä heqiyqä iquau äväqiyätŋqä iqueŋi, “Suqä iiŋi miqä panä” hŋqu ae ätutqä imŋi, huizi hŋqu inä ätuŋi, qätä makiyqä iqäqe, tuwä dumäqätnä.

11 Ämaqä iiŋä itŋqä iquenyqe, si näqŋqä tiiŋä esŋqe. “Iqu kukŋuä naqä-qakuä iuŋi,
tuwä äwiyätä, hänaqä hui-mända äwätä, suqä quvqä imäkquätŋqä äyä äwqiyä.”
Iqueqä suqe, ‘nyi tiiŋunä eäŋänä’ ätnätä, ätnäŋäqi mänätquenä.

Kukŋuä yäpakiyi

12 Nyi Atemasi iquenä-qe, ä Tikikusi iquenä-qe, sinyqä dowatmqänä. Iquaquisaŋä
hŋqu äkimeqaŋgaŋi, si Kritä iu ävämetnä, ye aŋä-himqä Nikapolisi du mineŋqeŋqä
yamwiqä iqätnä. Nyi kŋuä tii ae ämeŋä. “Yuŋuä naqänäŋä äqunätä, iiqä tätqätaŋga,
iqi pmamäniŋqeqä.”
13 Senasi, kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä iqutä, Apolosi iqutä, iquaqu äkivämesiyäŋgaŋi,
äwa miqä inyiyŋqe, si yätamäkqä äŋguänä vqätnä.
14 Neqä ämaqä quuvqä heqiyqä iqi äpmamiŋuwä iqua, qu suqä täŋqe näqŋqä
meqaŋgpu! Suqä äŋguänäŋinä imäkäpu, ämaqä äwa itqätaŋguwä iquau yätamäkqä
vqäpŋqe. Qu iiŋä imäkäpiyäŋgaŋi, quwqä quamä pmeqä iuŋi häukuä winä.
15 Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmeŋquä iqua, qu eeqänäŋi siŋi, “Ne sinyqe, hui
mimäuqä iŋunä” äktqä. Itaŋga si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä
kiiŋä äwinyätŋqä iquauŋi, “Nyi henyqe, hui mimäuqä iŋänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu,
Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwaŋuä, Poli iqu
Pilimänä
iqueŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmamiŋqe. Näqŋqä-täŋä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä-qu, aŋä-himqä Kolosi iutaŋä etaŋgi kŋuä indqänätqäŋä. Iqueqä wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä hŋqu, Pilimänä iqueŋi äväma, aŋä-himqä huiziuŋqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Aŋä-himqä iuŋi, iqu Poli ique äwimeqetaŋi, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä-qu ekqe.

Hea iŋgaŋi, Poli iqu guä äpmeqetaŋi, Pilimänä ique hiŋuä qunätŋqä mäwqä imiŋqe. Itaŋgi iqu tuwaŋuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä aŋgumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiiŋä ätukqe. “Tqä wäuŋuä-kiyqä hiŋgiŋqä tqu äkivämakqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täŋgaŋi iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä äpmeqiyä. Iiŋä etaŋgi si iqueŋi, tqä tuŋgua naqä-qakuä eŋqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Tuwaŋuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäuŋuä imäkätqätaŋgä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye Pilimänä iqukiŋqä äväwqatque. Si yeyämaqä kiiŋä äyenyätŋqä eänä, wäuŋuä ye imäkätqäŋuee anä imäkqä iqukiyi.

2 Tuwaŋuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäuŋuiŋqä mäkä anä iqä äpmeŋqä Akipusi iquenyqätä, itaŋga qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä aŋiu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqätä, henyqä äväwqatque.

3 Goti Hanjuwä neqä Apiqutä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imäŋqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä haŋuä imbu pmepŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqeŋqä yeeqä ikqeŋqä

4 Hea ique-iqueŋi, nyi ŋqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmäŋgaŋi, nyi Pilimänä iqukiŋqä-pqe kŋuä indqänätmä, Iqueŋi, “äŋguiqä” ätuätŋqe.

5 Nyi iiŋä itŋqe, ämaqe qu sinyqe, tiiŋä ändätqäŋuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänäŋä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iuŋqe kiiŋä äwinyänä.”

6 Nyi tääqä tiiŋä-pqe inä ätätŋqe. “Iqutä, nesä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämaŋqä itanä äpmeŋunä. Iiŋä dutaŋi, ne nätmatqä huitaŋä-huitaŋä äŋguänäŋä eeqänäŋä, Kraisi Iquesa hiŋginä ämetuŋquä iuŋqe, näqŋqä äŋguänäŋi aaŋä kuapänä mequaniqueqä.”

7 Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuŋqä aaŋä kuapänä äkinyätäqä dutaŋi, quwqä äwqä yäŋänäqŋqä imäkänyuewiyätqäŋnä. Suqä iiŋi, nyi yeeqä inyimäkätä, ŋqä quuvqä heqiyqe yäŋänäqŋqä inyimäkätqäuä.

Si ŋqä ymeqä Onesimusi iqueŋi, äŋguänä misŋqä änyiŋgi

8-9 Pilimänä, si ämaqä iiŋä-quki etaŋgŋä-qe, nyi tii imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hŋqu imäkiyä” äktätmä, yäŋänäŋqä ktmqä etaŋgqä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqu, ye a äqätäŋueä-qae, nyi qeiqinyä tiiŋä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyaŋä eämä, itaŋga guä äkiqiyenjiyätqäŋuwä iqunä inä eämä, yatŋqä äkiyqä.

10 Si ŋqä ymeqä Onesimusi* iqueŋi, äŋguänä misŋqä änyiŋgi. (Iqu tqä wäuŋuä-
kiyqä hiŋgiŋqä-qu qäyä etaŋgi, hŋgisanä äkiyätä, zä täqinyqä äpkqe.) Nyi guä
äpmamä imŋi, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätŋqänä yätamäkqä vqaŋgä, iqu
ŋqä ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe.
11 Hiŋuiqänäŋi iqu wäuŋuä yätamäkqä äŋguänäŋi makiyqä imiŋqe. Iŋäqe iqu
täŋgaŋi, wäuŋuä saqä iutä, nyaqä täutäŋi, yätamäkqä äŋguänäŋä yeyquänä.
12 Nyi iquenyqä qeqä nyimäŋgaŋgqä-qe, täŋgaŋi nyi iqueŋi sinyqä ändowatqä.
13-14 Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqä guä äpmamäŋga, iqu saqä aŋi ämetä,
yätamäkqä nyiyätŋqä täqi täqumuatmqä itaŋgqä-qe, si “Ŋŋqä” änä mandqä
iqaŋgŋiŋqä, nyi ique, “Täqi pmayä” mätquä itmä, sinyqä aŋgi ändowatqä. Nyi si
maŋä yäŋänäqŋqä äktqeŋqä, “Ŋŋqä” dtŋqeŋqä manyiŋqä iqi. Si nyi yätamäkqä
nyisŋqeŋqe, tqä äkiŋqä iunä imäktŋqä änyiŋgi.
15 Iqu hea wäŋqäpu pmetŋqä äkivämakqe, kiqä quati, si ique aŋgi itmeqaŋgnä, ga
iqu sitä anäŋi, äpakä pmetäniqä diŋqäti, ä änäändi?
16 Täŋgaŋi iqu tqä wäuŋuä-kiyqä hiŋgiŋqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe
ne eqiyätuŋquä-pa eqiyätäqetaŋi, tatqä-guäka eŋqä-paŋä-qu inä eäqi. Iiŋä iutaŋi
nyi iquenyqä kuapänä nyinätqätaŋga, si-pqe iquenyqä aaŋä kuapänä kiŋguäniqe.
Iqu tqä wäuŋuä-kiyqä-qu eä, itaŋga Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutaŋä tqä-täuä eŋqä-
paŋä iiŋä-que äqunätnä, iquenyqe äkinyänä.
17 Iiŋä etaŋgi, si nyiŋqe, “Iqu Kraisi Iqueä wäuŋuä iuŋi, ŋqä-näueqä naqä-qakuä-
quvqä” kŋuä indqänäŋi, si nyinyqä yeeqä itnä indmaŋä-paŋi, Onesimusi iqueŋi iiŋä
itmatŋqä inyä.
18 Iqu suqä quvqä hui ikitquetä, ä saqä nätmatqä hui mbqä miqä qanyä ämetqeta,
iqueä yoqä qiyesqä sätäti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnä, nyaqe-mända qiyeqätnä.
19 Tuwaŋuä tä, nyi Poli iqunä ŋqä hipaitä äqiyqä. Nätmatqä iiŋqe, mbqe nyi
ktapmniqe. Nyi saqä häŋä-pmeqäŋqä yätamäkqä äkikqeŋqä, ‘si kima nyisŋqeŋqä’
ktmqä etaŋgqä-qe, änä maktqä imä.
20 Ŋqä nyämaqä iquki, nyi sinyqä kŋuä tiiŋä indqänätqäŋä. “Ye quuvqe,
Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqäŋueä-qae, iqu nyiŋi äŋguä inyimäkätä, nyaqä äwqe
yäŋänäqŋqä imäkänyuenjiyäŋqiyä.”
21 Nyi sinyqe, “Iqu nyaqä kukŋuiuŋi, hŋgisanä miqä, qänaknä itä, ‘Si iiŋä imäkiyä’
ätquäqä iuŋi ämäwqätäuŋqiyä” näqŋqe iiŋä ämetmä, sinyqä quuvqä eqiyätmä,
tuwaŋuä tä i äqiyqä.
22 Nyaqä kukŋuä hŋquqququ tiinji. He Goti Iqueŋi tääqä ätquwi, Iqu qätä eyqaŋga,
nyi aŋgi emamqŋqänä-qe quuvqä heqmä, “Saqä aŋä iuŋi, nyinyqä hiqŋqä hŋqu,
näwi imäkenjiyä” äktqä.

Kukŋuä yäpakiyi

23 Epaplasi iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäuŋuä imäkätqätaŋgue, guä
äkiqiyäuäyaikuwä, nyitä täqi anä äpmeŋueä iqu, “Nyi sinyqe, hui mimäuqä iŋänä”
äktqi.
24 Itaŋga ämaqä nyitä täqi wäuŋuä anä ituŋquä iqua, Makä ique, Alistakusi ique,
Demasi ique, itaŋga Lukä ique, iqua-pqe asä e inä äktqä.
25 Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqe, hesä inä witätŋqe.

---

* **1:10** Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiinji, ‘Wäuŋuä yätamäkqä iqä’.

Tuwaŋuä ämaqä hŋqu
Hipru
iquauŋqä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Tuwaŋuä tqueŋi, tqu äqäkqätiyä? Ne maqŋqe. Näqŋqä-täŋä iqua kŋuä huitaŋä-huitaŋä indqänätqäŋä. Tuwaŋuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupŋqä itqätaŋguwä iquau, yätamäkqä vätŋqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiŋuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mändi äkittqiyäpu, haŋä-iqä äwimiŋuwä iutanji. Qu quuvqä yäŋänäqŋqä heqäpŋqä iwimäkätŋqe, tuwaŋuä äqäkqä iqu wäuŋuä naqänäŋi, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqeŋqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuiŋqä ne ämänätquetŋqe, ii Kraisi Iqunänjqä.

Tuwaŋuä tä, kŋuä indqäŋqä naqänäŋi, hŋquaqui-hŋque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqäŋgaŋi, Iqu haŋä-iqetä, täŋä-huŋqetä, kuapänä äyä ämamiŋqeqä. Goti Iqu iwimäkqaŋgi, Jisasi Iqu haŋä-iqä iiŋä ämeqetaŋi, ämaqeu yätamäkqä vqä kiŋganäŋä-qu ekqe (2:10). I etaŋgqetaŋi, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä hiŋuiqänä äpmamiŋuwä iquautä, eŋätqä iquautä, itaŋga Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iqueŋi, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätŋqä atäuŋuä ikqe. I etaŋgqetaŋi, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqaŋgpqä iuŋi, aŋgumä itumenä. Ga suqä Goti Ique haqeqä mamäupŋqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäuŋuä naqänäŋi Jisasi Iqu imäkätŋqä ktqeyi.

Tuwaŋuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yäŋänäqŋqä inemäkätŋqä iiŋqe, Israitqä hiŋuiqändqä iquautaŋä kuapänäŋi, quuvqä yäŋänäqŋqä eqämiŋuwiŋqä änatänä (11:1-40). Iŋi haŋä-iqe äkitaŋä-äki nemeŋqutiyä-qe qäyä etaŋgi, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatuŋquäŋgaŋqä a yäŋänäqŋqä kiqätatuŋqueqä. Ne hiŋui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknäŋi Iquenyqänä itanä, haŋä-iqetä, täŋä-huŋqetä, nemeqaŋgutqe, qanyä mequanä.

Goti Iqu kukŋui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqeŋqä

1 Aiŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukŋuä hui-hui hiŋuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpŋqe, hänaqä huita-huita ätqua äpmiŋqe.

2 Mä hea yäpakä ne äpmeŋquä täuŋi, Iqu neŋi, kukŋui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iqueŋi, nätmatqä eeqänä Iqueqä meniŋqe, Goti Iqu atäuŋuä ätekqe. Ga nätmatqä eeqänä äwäkäwäŋqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe.

3 Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänäŋä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänäŋä meqaŋgi i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutäŋi hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukŋuä aaŋä yäŋänäqŋqä dutaŋi, nätmatqä eeqänäŋä yqänä wäkäwätätŋqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quvqä du huätä ämamäutä, jänänäŋä inemäkqä wäuŋui qäpu imäkäqetaŋi, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmeŋqä Iqueqä hipa ämuaŋgisa äpmakqe.

4 Iiŋä äpmetä, eŋätqä eeqäpnäŋä iquau ämäwqätäutä e äpmakqe. Asä iiŋi, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä eŋätqä iquauqä di ämäwqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, eŋätqä iquau ämäwqätäuŋqeŋqä

5 Hiŋuiqänäŋi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queŋi, *“Ŋqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi täŋgaŋi Tqä Tniqunä eqänä”** ätukqe. Ga Iqu aŋgumä, *“Nyi Iqueqä Kaniqunä heqaŋgundi, Iqu Ŋqä Ymeqä-qu eŋqiyä”*† ätkqe. Mä eŋätqä iquauŋqe, Iqu kukŋuä iiŋi, äkŋga ätkqäwä? Näwi aaŋä aaŋqe.

6 Itaŋga aŋgumŋi, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueŋi, qua täuŋqä dowatäniŋqäŋgaŋqe, *“Goti Iqueqä eŋätqä eeqänäŋä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwäŋqä”*‡ ätkqe.

7 Iwä Iqueqä eŋätqä iquauŋqä kukŋui, tii ätkqe. *“Iqu Iqueqä eŋätqä iquau yuŋuä eŋqä-pa imäkätä, Iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquauŋi, tä hänaqä eŋqä-pa imäkänä.”*§

8 Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiiyi. *“Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettŋi. Ämaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänäŋitä mitqätaŋgnä hiŋuä äkqänäpiyitaŋi, Tqä yoqä naqeŋqä näqŋqä mapnä.*

9 *Si suqä jänänäŋiŋqä kiiŋä äkinyätä, quvqeŋqä makiŋqä yasämä itŋqä iqukiyqä. Iiŋä etaŋgqeŋqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-täŋä hisŋqä atäuŋuä ekikqe. Qu ämaqä hŋqueqä nyuäŋiu, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-täŋä hetŋqä imäkätqäŋuwä-pa, Tqä yeeqä iiŋqe, huizi iquauqä duŋi ämäwqätäuä aaŋä naqänäŋä hetŋqä ikimäkkqe.”**

10 Ga tiiŋä-pqe inä ätukqe. *“Naqä Iquki, nätmatqä eeqänä änyä etaŋgaŋi, Si qua tqutä, qäukuitäŋi, Tqä hipaitä imäkekŋi.*

11 *Ä nätmatqä iiŋä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkŋgqä-pa, näwinyä aaŋqä heqaŋgisi, mä Si yqänä pmettŋi.*

12 *Si iquaquiŋi, ämuasmäŋqä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä ätäquvepu, änyä-häŋä imäkŋguwä-pa ii iwimäktŋqe. Iŋäqe Si huitaŋänäŋä mikutäŋqä itnä, ga Tqä häŋä-pmeqe, qäpuŋi maeqä yäniqe.”*†

13 Itaŋga hiŋuiqänäŋi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queŋi, *“Nyi Tqä mäkä-huŋqä iquauŋi, Tqä yukä yäpä iqi imäkäqumuatemqäŋgaŋqä, Si quamäŋä di, Nyaqä hipa ämuaŋgisa pmayä”*‡ ätukqe. Mä eŋätqä iquauŋqe, Iqu kukŋuä iiŋi, äkŋga ätkqäwä? Näwi aaŋä aaŋqe.

14 Eŋätqä iqua squäquayi? Qu dŋä-qua epu, Goti Ique wäuŋuä-wiyqä-quayi. Iqu quŋi, ämaqä qui mimäkŋqä, häŋä-pmeqä änyä-häŋä Iquesa mapnuwäŋqä iquau, yätamäkqä wipŋqä ändowatätqäuä.

2

Kukŋuä Goti Iqu aŋgi inetmeniqä iiŋqe, mävquatämäuqäŋqe

1 Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetaŋgqeŋqä, ne kukŋuä naqä-qakuänäŋä qätä ae äwiyätuŋque, neqä kŋuä indqäŋqä imŋi, yäŋänäqŋqä witaŋguti iunä qänaknä iquatuŋquänänji. Mä ne kukŋuiŋqä miqä itanä iutaŋi, hämänä vquatämäuqäŋqä.

2 Kukŋuä hiŋuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkauŋi, eŋätqä iquauqä maŋita ätumiŋqä ii, yäŋänäqŋqä witaŋgi, ämaqä kukŋuä iuŋi ämäwqätäupu hŋgisanä imiŋuwä iqua, haŋä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämamiŋuwi.

3 Iŋi kukŋuä naqänäŋä täŋga ämetuŋque, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäkŋqä yatuŋquä aŋgumä inetmetŋqä iu tuwä äwimitatque, ga neqä quvqeŋqä haŋä-iqä kima meqä iuŋi, zä äwätanä, iuta mämäwqätäuqä yanique. Goti Iqu iiŋä inetmeniŋqeŋqä kukŋui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqaŋgi, ga ämaqä Iqu ii tqaŋgi äwikuwä iqua, “Kukŋuä iiŋi naqä-qakuiqä” änatäpu, neyaqä quuvqä heqiyqe, yäŋänäqŋqä nemäkkuwi.

---

* **1:5** Apqä Bukä 2:7 † **1:5** 2 Samueli 7:14 ‡ **1:6** Kukŋuä-suqä 32:43 § **1:7** Apqä Bukä 104:4 * **1:9** Apqä Bukä 45:6-7 † **1:12** Apqä Bukä 102:25-27 ‡ **1:13** Apqä Bukä 110:1

4 Ga Goti Iqu-pqe, nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di huitaŋä-huitaŋä kuapänäŋi,
ämaqeu yäuŋuä wimäkätä, yäŋänäqŋqä imäkätä, ga Dŋä Äŋguä Ique, Iqueqä
äwiŋqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yäŋänäqŋqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu aŋgu inätmetŋqä wäuŋuä imäkkqeŋqä

5 Ne qua änyä-häŋi, Goti Iqu imäkqaŋgi timäutŋqeŋqä ätätqäŋu. Iqu qua iu
mipnuwäŋqe, eŋätqä iquau mäqumuateqä ikqe.
6 Goti Iqueqä bukiuŋi, ämaqä hŋqu kukŋuä tii ätkqä äqänä.
*"Si nenyqä kŋuä indqänätqäŋä diŋqe, ne ämaqä-quneŋi, squä-qune etaŋgikä?
Ne nätmatqä hiŋgiŋqä qäyä etaŋgquä-qe, Si neŋä di äŋguänaŋi, suŋqä
mäneyätqäŋinyä?*
7 *Si ne inemäkätnäŋga, eŋätqä iquauqä yäpä iqi, wäŋqäpu pmetuŋquä äyä
inemäkkŋi. Si ne yänä pmeqäŋqä naqä inemäkätnä, yoqä naqä äyä änätapkŋi.*
8 *Itaŋga ne iu miquatuŋquä diŋqe, Si nätmatqä eeqänäŋi, neyaqä yäpä iqi wiqäŋqä
imäkekŋi."**
Kukŋuä, nätmatqä eeqänäŋä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqäŋqä imäkekqeŋqä ätqe,
ii Goti Iqu huiuŋi ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiqŋqä matqä iqi, oee. Iŋäqe täŋgaŋi,
nätmatqä eeqänäŋi, ämaqeuqä yäpä iqi witaŋgqe, ne hiŋuä mäquŋquä yqänä iqa
äpätqäŋu.
9 Iŋäqe ne täŋgaŋi, tii äqunäŋu. Jisasi Iqu, eŋätqä iquauqä yäpä iqi wäŋqä hmbu
tii äpmeqetaŋi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imäŋqeta, ne eeqänäŋä iquneqä aŋi
ämetä, yätamäkqä neyätŋqe, tmi-tmiqä-tqä naqänäŋä ämetä, äpäkoŋgqe. Iutaŋi,
Goti Iqu Iqueŋi, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqe. Ga ne täŋgaŋi, Jisasi Iqu Yoqä
Naqä Meqä-qu pmetaŋgi äyä äqunäŋu.
10 Goti Iqu nätmatqä eeqänäŋä iuqä Quatä-qu eä, eeqänäŋä imäkkqe. Ga
Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänäŋä qäukuä yätuŋqä ätuma äyätä, äŋguänäŋä
imäkäqumuatetŋqä äwiŋgqe. Qu qui mimäkŋqä ipŋqä aŋgu itmetŋqä wäuŋui, Jisasi
Iqu imäkätŋqä äwiŋgqe. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iuŋqä qäyu iwimäkätŋqe, Iqu Ique
tmi-tmiqä-tqä qäyä metŋqä hiŋuinä äquŋgqe. Goti Iqu suqä iiŋi, qämä-qämä miqä,
qäyunänä imäkkqe.
11 Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepŋqä iwimäkqä Jisasi Iqutä, itaŋga
qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepŋqä iwimäkätŋqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-
hŋqunäyi. Iutaŋi, Jisasi Iqu quŋqä womba miqä, 'Ŋqä nyämaqäuä' ätuätqäuä.
12 Iqu tii ätkqe.
*"Nyi Saqä Yoqe, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquväqŋqetaŋi,
nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä."*†
13 Iqu tiiŋä-pqe inä ätkqe.
"Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämäŋga pmetmqänänjqä."‡
Itaŋga aŋgumŋi, *"Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapkqä tätä sä pmeŋänä"*§ ätkqe.
14 Ymeqä iiŋä iqua, ämaqä huiwitä, häŋeqetä asänäŋä änyqä iquayi. Iwä Jisasi
Iqu äpäkonätä, Setänä, dŋä quvqä äpäkoŋqeuŋqä yäŋänäqŋqä ämeŋqä iqueŋi, qui
imäkätŋqä diŋqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häŋeqetä asänäŋä Iŋqä-qu ekqe.
15 Iqu iiŋä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqe, ii ämaqä quwqä äpäkoŋqäŋgaŋqä
qua iu äpmapu, äpäkoŋqeŋqä zä ipu, guä eŋqä-pa äkiqäyämbu äpmeŋuwä iu-pqä
huätä iqutäumakqä eä.
16 Jisasi Iqu iiŋä ikqe, ii Iqu yätamäkqe, eŋätqä iquau vätŋqä ma, Aprähamä
iquesaŋä hueqä-himqä iu vätŋqä ikqä äyuwä.
17 Iutaŋi, Iqu nätmatqä eeqänäŋä iuŋi, yänä-mänä maeqä, iquatä asänäŋä
ekqe. Iiŋä eäqetaŋi, Iqu quwqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti

* **2:8** Apqä Bukä 8:4-6 † **2:12** Apqä Bukä 22:22 ‡ **2:13** Asayä 8:17 § **2:13** Asayä 8:18

Iquenyqä wäuŋui qäyu imäkquätŋqänänji. Wäuŋuä iiŋi, Iqu qokä-apäkä duŋqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kukŋuä iuŋi qänaknä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva eŋqä-pa äwinätäqetaŋi, Goti Iqu, ämaqeuqä suqä quvqeŋqä äwqä tnäŋä äwiŋqe, huätä eeqäpnä mamäuquätŋqänänji.
18 Iqu, Iqueqä-kiuäŋi suqä quvqä iqäŋqä yamwiqä iqe, äwimeqaŋgi tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkpŋqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauŋi, Iqu yätamäkqä vänä.

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämäwqätäuqeŋqä

1 Ŋqä nyämaqäuä, Goti qäukuä yätu äpmeŋqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatuŋquä tääqä änatkqä eäŋque, Jisasi Iqueŋqä kŋuä äŋguänä meqaŋgpu. Jisasi Iqueŋi, Goti Iqu kukŋuä awä tätŋqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätuŋquä Iquvi.
2 Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeuqä awä iqi äpme, wäuŋuäŋqä enyqä miqä, kukŋuä iuŋi qäyu imäkmiŋqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäuŋuä imäkätŋqä atäuŋuä ätetä, kukŋuä ätukqä duŋi, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi.
3 Ne näqŋqä äyä eŋu. Aŋä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyä etaŋgqä-qe, ämaqä aŋä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänäŋä eä, aŋä iqueqe, ämäwqätäunä. Asä ii eŋqä-paŋi, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iuŋi ämäwqätäutätŋqä, naqänäŋä äwikqe.
4 Aŋä ämätŋgäwäŋqä iquau mätqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmatqä eeqänäŋä Imäkqä Iquvi.
5 Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä aŋiutaŋä wäuŋuä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeuŋi, wäuŋui enyqä miqä itä, nätmatqä Goti Iqu qänaknda täniqä diŋqä ätumiŋqe.
6 Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä aŋä ämätnäŋquä duŋi, Iqu enyqä miqä, Ämiqŋqä Naqä-qu eä. Itaŋga ne pemänä itanä, Naqä Iqu äŋguä inemäkätŋqä diŋqä neqä kŋui yäŋänäqŋqä ävanä, hiŋuä äqunanä äpmeuŋque, ne Goti Iqueqä aŋä äyä ämätnäŋu.

Goti Iqueqä ämaqe, hapä pmepnuwäŋqeŋqä

7 Iiŋä dutaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu tiiŋä ätqä-paŋiyi.
“Täŋgaŋi he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipŋqeŋqä änyiŋgi.
8 *Heqä taqä-tawäkiqua aŋä avqŋqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyäŋga, qu Nyi hŋgisanä indquepu, quwqä äwqe ppinjqä iŋguwä-paŋi, he-pqe iiŋä miŋqä pambiyä.*
9 *Iqiŋi qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iuŋi, Nyi wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkqaŋgqä di hiŋuä äŋqänmiŋuwi.*
10 *Iwä qu äwqä tnäŋä nyimäkqaŋgä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqueŋi, Nyiŋqä miqä ipu, huäŋqä quŋqä imäueqä iuŋi mäwqä itqäŋä.’*
11 *Iiŋä iutaŋi Nyi Ŋqä äwqä tnäŋitaŋi, kukŋuä yäŋänäqŋqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä aŋä hapä pmeqä iuŋi matimäuqä ipnuwiqä.’”**
12 Ŋqä nyämaqäuä, hesaŋä hŋqu iqueqä äwqä iunda kŋuä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetaŋi, Goti Häŋä-pmeqä-täŋä Ique ävquatämäuqäŋqe, yasämä mimbu.
13 Mä hesaŋä hŋqu, suqä quvqeuta kŋuä äŋguä mämeqä itä, äwqä-ppinjqä iŋqäŋqe, Goti Iqueqä quväki qätä wipnuwäŋqä hea iqu yqänä äwätäŋqä-qae, he hiunji ique-ique yäŋänäqŋqä tqäpŋqä kukŋuä äŋguinä tmbiyä.
14 Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hiŋuiqä yäŋänäqŋqä eqäkquä-pa, neqä äpäkoŋqä duŋqä yqänä eqiyqa äwätuŋque, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi.

* **3:11** Apqä Bukä 95:7-11

15 Goti Iqueä kukŋuiuŋi tii äyä ätnä.
“Täŋgaŋi he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipŋqeŋqä änyiŋgi. Qu Nyi hŋgisa indquepu, quwqä äwqe ppinjqä iŋguwä-paŋi, he-pqe iiŋä miŋqä pambiyä.”†
16 Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hŋgisa itquamiŋuwi, tqukuayi? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänäŋiyi.
17 Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnäŋi, quväukuä 40 iuŋi, tqukuauŋqä imäkmiŋqe? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, aŋä avqŋqä iu äpäkoŋguwä iquayi.
18 Itaŋga Goti Iqu, “Iqua Nyaqä aŋä hapä pmeqä iuŋi matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukŋuä yäŋänäqŋqe, tqukuauŋqä ätkqe? Iqu kukŋuä iiŋi, ämaqä huiu-huiuŋqä matqä, Iqueä kukŋui qänaknä miqä, hŋgisa iqä iuŋqä äyä ätkqe.
19 Iŋi ne hiŋuä tiiŋä äyä äqunäŋu. Qu aŋä hapä pmeqä iuŋi mäpaquvqe, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

4

1 Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä aŋä hapä pmeqä iu timäupnuwäŋqä kukŋuä-guä ämäsäuekqe, yqänä äutänä. Iiŋä eŋqä-qae, hesaŋä hŋqu iŋgisa mäpaquvqä iqäŋqe, neqä-neuä zä imäknätanä, yasämä miŋguatuŋque.
2 Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamäkqeŋqä kukŋuä äŋgui qätä äwikuwä-pa, ne-pqe kukŋuä äŋgui qätä inä äwikque. Ga qu quuvqä qäyunä maeqiyqä ipu, qätenä äwimiŋuwä iuta, yätamäkqä mävqä ikqä eä.
3 Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätuŋquä iqune, Iqueqä aŋä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätaŋguwä iquauŋqe, Goti Iqu tii ätkqe.
*“Iiŋä iutaŋi, Nyi äwqä tnäŋi nyiŋgaŋgi, kukŋuä yäŋänäqŋqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä aŋä hapä pmeqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä.’”**
Iqu qua imäkätäqäŋgaŋi, wäuŋui qäpunä äyä imäkmäuqe, hapä pmeqeŋqä kukŋui iŋga ätkqe.
4 Goti Iqueqä bukä iuŋi, hiunji 7 iquenyqe, *“Goti Iqu Iqueqä wäuŋuä eeqänäŋi qäpu imäkäqetaŋi, hiunji 7 iqueŋi hapä äpmakqeqä”*† ätnä.
5 Ga kukŋuä tqueŋi, haqä yätqäŋi tii tqaŋgi äyä äqunäŋu. *“Iqua Nyaqä aŋä hapä pmeqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä.”*‡
6 Iwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui aŋä iŋiuŋi äpaqupŋqä yqänä äutänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä äŋgui, hiŋuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hŋgisanä ikuwä iutaŋi, aŋä hapä pmeqä iuŋi, mäpaquvqä ikuwi.
7 Iiŋä dutaŋi, quväukuä hatŋä ae äpäwqaŋga, Goti Iqu, Dewiti iquesa aŋgi tii ätkqe.
“Täŋgaŋi he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipŋqeŋqä änyiŋgi. Hiqä äwqe, ppinjqä miŋqä pambiyä.”§
Goti Iqu, ‘täŋganjqä’ ätkqe, Iqueqä quväki qätä wipnuwäŋqä hea iqu, yqänä witaŋgi iiŋqä ätkqe.
8 Hiŋuiqänäŋi Josuwa iqu, ämaqeu hapä pmeqäpnuwäŋqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakŋi hiunji hapä pmeqä hŋqueŋqä, matqä iquänänji.
9 Iŋi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapŋqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä eŋqä-paŋiyi.
10 Ne näqŋqe, Goti Iqu Iqueqä wäuŋui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä Goti Iqueä aŋä hapä pmeqä yäŋgisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäuŋui qäpu itä, hapä pmetäniqe.
11 Nesaŋä hŋqu ämaqä hiŋuiqänä hŋgisanä ikuwä-pa itä, aŋä iŋiuŋi mäpaquvqä iqäŋqe, ne aŋä hapä pmeqä yäpä yäŋgisa peyaniŋquä wäuŋui, yäŋänäqŋqä yatuŋque.

---

† **3:15** Apqä Bukä 95:7-8 * **4:3** Apqä Bukä 95:11 † **4:4** Ipäqäkqä 2:2 ‡ **4:5** Apqä Bukä 95:11 § **4:7** Apqä Bukä 95:7-8

12 Goti Iqueqä kukŋui häŋä eä, wäuŋuä yäŋänäqŋqä imäkänä. Iqu näpqä-hionaqä
iŋgi-iŋgisa yanäqŋquä eŋqä-paŋä itä, ämaqeuä qeqä-quuvqä hiqŋqä duŋqätä, yäŋiu
ämisätäumämä yäŋä-gawä duŋqätä huänä. Iiŋä eŋqä-qae, iqu ämaqeuä kŋuä
indqäŋqetä, äwiŋqetä näqŋqä eä, iwäsäuänä.
13 Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänäŋä ii, Iqueä hiŋuä iqiŋi zä mäwiqä a
ätäŋgäwäqäŋga, ätnäŋäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatqueŋqä kukŋui, Iqueqä hiŋuä
iqi tanique.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkqä Naqä-queqä

14 Nenyäŋqe, hiqäva-imäkqä iquau Miqä Hŋqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti
Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, "Ne quuvqä
Iquenyqä eqiyäuŋunä" ätätanä awä ätätuŋquä iuŋi, a yäŋänäqŋqä qätätatuŋque.
15 Suqä quvqeuŋqä yamwiqä änemetŋqä eeqänäŋä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe,
Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutaŋi, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-
neuäŋi yäŋä maqŋqä iqaŋgqueŋqä, huäqä änaumäkätŋqä Iquvi.
16 Iqu iiŋä pmetaŋgqetaŋi, ne zä miqä, Goti hiŋgi nätapqä Iqu-täŋä qäqiqinyqä
pemä itanä, uwquatuŋquänänji. Iŋi ne haŋä-iqä ämetanä, yätamäkqä meqä diŋqä
äwa etaŋgu änaqänäŋqe, Iqu Iqueqä qeqä-imäŋqetaŋi, yätamäkqä neyänä.

5

1 Hiqäva-imäkqä naqä ique-iqueŋi, Goti Iqu ämaqeuqä awä iqisaŋi atäuŋuä itä,
iquau yätamäkqä vqäŋqä pmuatequänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique
'äŋguiqä' ätuäpu hiŋgi vqetä, itaŋga quwqä suqä quvqä huätä motnämäuqäŋqä
hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi.
2 Iqu, iqueqä-kiuäŋi, nätmatqä imäkqäŋqe, yäŋä-maqŋqä-qu eäqä-qae, iqu,
ämaqä änyä maqŋqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämetqäŋuwä iquauŋi, tnäŋä
miwitqueqä, qeiqinyä itquequänä.
3 Ga iqu yäŋä-maqŋqä-qu eäqetaŋi, suqä quvqä huätä mamäuqäŋqä hiqäva-
qäyqe, qokä-apäkiuŋqätä, iqueqä-kiuäŋqätä qäsä qäyquänä. 4 Iŋi ämaqä hiqäva-
imäkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-täŋue. Iqu wäuŋuitä, yoqä naqetäŋi, iqueqä
äwiŋqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä tuätumeqaŋguti,
iqu iŋganä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panji.
5 Ga Kraisi Iqu-pqe inänji. Iqu, Iqueqä yoqe haqeu ämaenätä, hiqäva-imäkqä naqä
pmetŋqe, Iqueqä-kiuä imäkŋgqä maetqe. Aaŋqe. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu
wäuŋuä ii imäkqäŋqä ätekqe. Iqu Ique ätetä, tii ätukqe. *"Si Ŋqä Ymeqä Iqukiyqä.
Nyi täŋgaŋi, Tqä Tniqunä eqänä."**
6 Ga hŋqäqiŋi, Goti Iqu, *"Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä*† *iqu eŋqä-pa,
pmettŋiqä"*‡ ätukqe.
7 Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqäŋgaŋi, Iqu Goti Iqueqä yätamäkqeŋqä
tääqä ätätä, yatŋqä äwikqe. Goti Iqu yäŋänäqŋqä-täŋä itaŋgqeŋqä, näqŋqä eä
etaŋgi, Iqu mäpäkoŋqä häŋä pmetäniqä diŋqe, Goti Iquenyqä yääqä tnäŋä ätätä,
kŋuä kuapänä äqäkqe. Iqu mändi äkittqänätä, Goti Iqueä äwiŋqä iunä ikqetaŋi,
Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä äwikqe.
8 Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmi-tmiqä-tqä
ämakqetaŋi, suqä, Goti Iqueqä kukŋuä iu qänaknä iqäŋqe, näqŋqä ämakqe.
9-10 Iiŋä ikqetaŋi, Iqueqä wäuŋui qäyunä imäkätŋqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique
atäuŋuä itä, "Si hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeŋqä-paŋä
hisŋqinyä" ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kukŋuä duŋi qänaki iqä iquauŋi,
quwqä suqä quvqeuta aŋgumä itmetä, häŋä hea ique-ique iqumuateqäŋqä ekqe.

---

* **5:5** Apqä Bukä 2:7 † **5:6** Ipäqäkqä 14:18-24; Hipru 7:1-28 ‡ **5:6** Apqä Bukä 110:4

Ymeqä däŋä mimäŋqä, naqä heqeŋqä

11 Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä naqä, Mekisetekä iqu eŋqä-paŋäŋqä kukŋui, awä
kuapänä hetatquä etaŋgqä-qe, heqä kŋuä indqäŋqe, ätnäŋäqi maeqä etaŋgqä iutaŋi,
kukŋuä iqueqä quati metquetuŋqueŋqe, ämävqäŋgu.
12 He Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui qäŋganä ämakuwä-qe, ämaqä huizi duŋi,
iiŋqä näqŋqä äväpu, ämotqueqä qäyä etaŋgi, aaŋqä äyuwä. Ii tiinji. Goti Iqueqä
kukŋuä he änyäŋäŋga ämakuwä duŋi, ämaqä huizi, qu heŋi aŋgumä näqŋqä etapqa
uwqäpnä. He ymisaŋä woyqä di mapŋqe, änä maeqä ipu, aŋui yqänä änätqäŋuwä
ii, eŋqä-paŋuenji.
13 Ämaqä, ymeqä däŋä eŋqä-pa, aŋuä yqänä änätqäŋuwä iqua, suqä äŋguä
jänänäŋiŋqä änyä maqŋqä eŋä.
14 Mä ymisaŋä woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iiŋä iqua, qu suqä
äŋguiŋqätä, quvqeŋqätä iwäsäuwa äupiyitaŋi, näqŋqä qäyu ae ämakuwä iquayi.

6

Kukŋuä aŋuä eŋqä-paŋä iuŋqä

1 Iiŋä dutaŋi, Kraisi Iqueŋqä kukŋui, he aŋuä eŋqä-pa änyäŋäŋga ämakuwä
duŋqänä matqä, ne ämaqä naqä hiatuŋquä nemäkqä iuŋqä ätätanä, qänaki iunä
iquatuŋque. Ne kukŋuä qätä ae äwikqueŋqänä ätqa uwqe, ii ne aŋä siyaundqä aŋgi-
aŋgi äqutätanä, aŋi maqä mimäkqä iququä eŋqä-paŋiyi. Kukŋuä aŋuä eŋqä-pa he
änyäŋäŋga ämakuwi, tiiyi. Suqä äpäkoŋqä iuŋqä änätma wqeuŋi, ävquatämäupu,
Goti Iqueŋqä quuvqä heqiyqäŋqä, kukŋuiyi.
2 Ga huizi, suqä asŋä-qŋqä huitaŋä-huitaŋä iquauŋqätä, ämaqeu hipa haqeqi
wiyqä iuŋqätä, ämaqä pizqe, qua buta aŋgi vauqeŋqätä, ä neqä suqä äŋguiŋqätä,
quvqeŋqätä kimaŋi, näweqä meqäŋqätä kukŋuiyi. Iiŋä iquauŋqä kukŋui, yqänä
ätqa mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatuŋquä nemäkqä kukŋuä iuŋqä ätätanä, qänaki
iunä iquatuŋque.
3 Goti Iqu ne iiŋi, imäkatuŋquä wiŋgaŋgutqe, ne imäkanä.

Tuwä mävqä, yäŋänäqŋqä tqäuqeŋqä

4-6 Ämaqä hŋqua, quwqä kŋui Goti Iqueqä we-huŋqeu ätimäupu, qäukuä
yätutaŋä hiŋgi vqä di ae yamwiqä ipu, Dŋä Äŋguä Ique ae ämepu, Goti Iqueqä
kukŋuä äŋguänäŋä etaŋgqeŋqätä, Goti Iqueqä yäŋänäqŋqä qänaknda ätnäŋäqi
äti timäutŋqä iiŋqätä, näqŋqä ae eätqäŋuwä iquayi. Ämaqä iquautaŋä hŋqua,
ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eäŋqe, kŋuä aŋgumä kunmäkmbŋqe,
huäŋqe miŋqä da eä. Suqä iiŋä iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iqueŋi, aŋgumä zä-
huätati äuepu, ämaqeuqä hiŋuä iqi womba metŋqä imasequwä-paŋi.
7 Ämaqä iiŋä iqua, qua quvqä eŋqä-paŋä iquayi. Qua äŋguä etaŋgi, ämaqä iu
itqätaŋguwä iquau yätamäkqä vqäŋqe, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisaŋä äŋguä
etŋqä imäkätŋqä iqueŋi, Goti Iqu äŋguänäŋä imäkäniqe.
8 Mä quae quvqä etaŋgi, guä yäŋä-täŋitä, qätaqä quvqetänä äukatŋqe, Goti Iqu
‘qui imäknänä’ tqaŋguti, tä näniqe.
9 Neqä neyämaqä kiiŋä änenyätŋqäuä, haŋä-iqä iiŋä etquque, he memeqä, Goti
Iqu yätamäkqä eyätä, aŋgumä etmeniqeŋqä kŋuä yäŋänäqŋqä ämeŋu.
10 Goti Iqu Iwäsäuqä Jänänäŋä-qu eä, hiqä wäuŋuä äŋguä imäkätqäŋuwä iuŋqätä,
hiqä Iquenyqä enyätŋqeŋqätäŋi, hui mimäuqä Iquvi. He Iquenyqä heŋgaŋgqetaŋi,
qokä-apäkä Iqueqä duŋi, yätamäkqä ävqa äpätqäŋuwi.
11 Ne he hŋqunä-hŋqunäŋi, suqä iiŋi yäŋä äqänäpu imäkätqäŋuwä-pa, heqä
quuvqä heqiyqä di, a yäŋänäqŋqä äqätpu, he Goti Iqu äŋguänä emäkäniŋqä kŋuä

yäŋänäqŋqä indqämbu, hiunji Iqu äteqäqä iqueŋqä, hiŋuä äqumbu pmetpŋqeŋqä äneŋgi.
12 Iŋi, he yäŋä äqänäpiyä iutaŋi, enyqä miqä iqäpŋqe. Ga suqe, ämaqä quuvqä naqä-qakuänäŋä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmatqä äŋguä, Goti Iqu iquau väniŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä iuŋi, ämapŋqä imäkätqäŋuwä-pa, iiŋä imäkqäpŋqe.

Goti Iqueqä kukŋuä guä ämäsäuekqe, a yäŋänäqŋqä kiqätqeŋqä

13 Hiŋuiqänäŋi Goti Iqu Aprähamä iqueŋi, kukŋuä hŋqu ätuätä, guä ämäsäuekqe. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäuä äpmeŋqe, hŋqu maeqä etaŋgi, Iqu Iqueqä-kiuäŋqä, *"Nyi, Ŋqä yoqeta kukŋuä tii ätätmä eqänä"** ätätä, guä ämäsäuekqe.
14 *"Nyi si äŋguä ikimäkätmä, saqä taqä-tawäka, aaŋä kuapänä eqiyämambnuwäŋqä, ikimäkmqänä"*† ätukqe.
15 Iŋgata-tiŋi, Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinä ätukqeŋqä, enyqä miqä itä hiŋuä äqänä äpmamiŋqetaŋi, nätmatqä eeqänäŋi qäyunänä qe ämakqe.
16 Suqä kukŋuä naqä-qakuä imäkqe, tiiyi. Ämaqä, iqueqä kukŋui, ii naqä-qakuänäŋä etaŋgi, ämotquetŋqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäuŋqä hŋqueqä yoqe ätätä, "Nyi kukŋui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä ätqänä" tänä. Huiziqua, iiŋä ätätŋqä iqueqä kukŋui, makittqiyeqä ipu, kukŋuä hui matqä ipnä.
17 Goti Iqu Iqueqä kukŋuä guä ämäsäutä eŋqä duŋqe, Iqueqä kŋuä indqäŋqä imŋi makunmäkŋqä danä yänä. Iŋi, ämaqä Iqu guä ämäsäutä eŋqä di mapnuwäŋqä iqua, suqä iiŋä iqueŋqä näqŋqä äŋguänä mapŋqeŋqä wiŋgaŋgi, Iqu Iqueqä-kiuäŋqä, *"Nyi, Ŋqä yoqeta kukŋuä tii ätätmä eqänä"*‡ ätätä, guä ämäsäuekqe.
18 Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukŋuä Quaŋgä Änä Matqä-qu etaŋgi, täŋganji Iqueqä kukŋuä hŋquaqu makunmäkŋqä inyiyäŋqä äwi. Tiiŋä, kukŋuä guä ämäsäuekqä iqutä, kukŋuä "Nyi, Ŋqä yoqeta kukŋuä tii ätätmä eqänä" ätkqä iqutä, iquaquvi. Iutaŋi, ne ämaqä zä äwätanä, Iqu-täŋä qäqiqi äpmeŋquä iqune, nätmatqä meniŋqueŋqä kŋuä indqänätanä, hiŋuä äqunanä pmetatuŋqueŋqä, yäŋänäqŋqä nemäkänä.
19 Ne iiŋä itanä äpmeŋque, ii nätmatqä qätaŋä-täŋi, hmbi-mända a yäŋänäqŋqä äkiqätätä, ämeŋä-miqä äpmeŋqä-pa, ga neqä häŋä-pmeqä-pqe asä iiŋä ämeŋä-miqä yätqä eŋqä-paŋä iquvi. Ga Qätaŋä-täŋä Iqu, yuä naqänäŋä hiqäva-imäkqä aŋä yäpä iŋgisa imaknmiŋqä ique äpaquvätä, hiqŋqä aŋä pmua ique yäpä yäŋgisa ätimäuŋqä-paŋä iiŋiyi.
20 Aŋä hiqŋqä pmua iqueä yäpä yäŋgisaŋi, Jisasi Iqu ne yätamäkqä neyätŋqeŋqä, hiŋuiqä äpaqukqe. Iqu iiŋä ikqe, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu eŋqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniŋqä ätimäukqä iutayi.

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkqä iquautaŋä naqä äpmeŋqeŋqä

1 Mekisetekä iqu, aŋä-himqä Salemätaŋä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutaŋä Iqueqä hiqäva-imäkqä iquvi.* Aprähamä iqu mäkäŋqä äwätä, aŋä-himqä huiu ämiqä naqä iquau pizqä äpäseqaŋi, aŋämqä aŋgumä pätqätaŋga, Mekisetekä iqu, iqutä hänaqä awä-iqi äminyiyi, Goti Iqu Aprähamä ique äŋguä pmetŋqä wimäkätŋqä, tääqä ätkqe.
2 Ga Mekisetekä iqueŋi, Aprähamä iqu nätmätqä äpäsätakqä eeqänäŋi, 10 iwäsäueqäwäqe, hŋqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. "Suqä jänänäŋä iu ämiqä naqä-quvqä" ätä äqonä. Ŋŋ "Salemätaŋä ämiqä naqä-quvqä" äqonäŋqe, kiqä quati tiiyi. "Äwqä haŋuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä" ätä äqonä.

---

* **6:13** Ipäqäkqä 22:16 † **6:14** Ipäqäkqä 22:17 ‡ **6:17** Ipäqäkqä 22:16 * **7:1** Ipäqäkqä 14:17-20

3 Itaŋga iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä häŋä-pmeqe, äänä
ipäqäkqäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maqŋqe. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu eŋqä-
paŋä eä, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniqe.
4 Täukue! Neqä awä hiŋuiqändqä Aprähamä iqu, nätmätqä äpäsämakqä
äŋguänäŋi, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tque hŋqu äwikqeŋqä kŋuä indqänäŋä? Iqu
ämaqä yoqä naqä-täŋä-qu äyuwä.
5 Lipai iqueqä hueqä-himqä iutaŋä hiqäva-imäkqä wäuŋui ämetqäŋuwä iquauŋqe,
kukŋuä-suqe tiiŋä ätnä äwi. *“Israitqä iutaŋä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmatqe,
10 iwäsäueqäupiyi, hŋqu Lipai iquau vqäŋqe.”*† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä
kuta-kuŋguka epu, ga iqua Aprähamä iqueqä ymeqä-qua etaŋgqä-qae, Lipai iqua,
iquauta ämotautqäŋä.
6 Iŋäqe Mekisetekä iqu, Lipai iquau-taŋä-qu maetqe, iqu Aprähamä iqueqä
nätmatqä iwäsäueqäukqä iutaŋä hŋqu ämetä, Goti Iqu ique äŋguä pmetŋqä
wimäkätŋqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähamä iqueŋi, “Nyi äŋguä kimäkmniqeqä”
ätuätä guä ämäsäuekqä iuŋi, qäyä etaŋgi, Mekisetekä iqu ii itquakqe.
7 Ämaqä hŋqu hŋqueŋqä, Goti Iqu ique äŋguä pmetŋqä wimäkätŋqä tääqä ätqäqe,
iqu ämaqä naqä, huizique ämäwqätäuŋqä iquvi.
8 Ämaqä eeqänäŋi, äpäkoŋqä iquanänji. Iŋi Israitqä iqua, quwqä nätmatqä
iwäsäueqäupqä iutaŋä hŋqu ämotautqäŋuwä iqua, asä e äpäkoŋqä iquanänji. Mä
Mekisetekä, Aprähamä iqueä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutaŋä hŋqu ämakqä iqu,
iiŋä ma, Goti Iqueä bukiuŋi, iqu häŋä yqänä äpmenä ätänä.
9 Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqäŋuwä iquauŋqe, ne tiiŋä-pqe inä tanä.
“Iqua quwqä-quwä Aprähamä iquesa, 10 iutaŋä hŋqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.”
10 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Mekisetekä iqu, Aprähamä iqutä äminŋgiyäŋganji, Aprähamä
iquesaŋä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witaŋguwäŋganji.

Hiqäva-qäyqä Häŋä Iqu, yäuä iquau ämäwqätäuŋqeŋqä

11 Hiŋuiqänäŋäŋganji, hiqäva-imäkqä wäuŋui, Lipai iquanä a äqätpu
imäkätqätaŋguwä iutaŋi, Israitqä iqua kukŋuä-suqe Mosisi iquesa ämakuwi. Iŋi
Lipai iquauä hiqäva-imäkqä wäuŋui, qokä-apäki mävaputäuqä jänänäŋä hipŋqä
yätamäkqä mävqä yänä. Qu iuta jänänäŋä qäyunä hipŋqä-säpi, Goti Iqu, ‘Hiqäva-
imäkqä änyä-häŋä, Aronä iqu eŋqä-paŋä maeqä, Mekisetekä iqu eŋqä-paŋä hŋqu,
qänaknda timäuniqeqe’, matqä iquäniŋgä.
12 Hiqäva-imäkqä suqä häŋi, huiziqueqä aŋi meqaŋga, kukŋuä-suqä-pqe huätä
päwqaŋguti, häŋä hŋqu-mända meniqe.
13 Ämaqä, Goti Iqu, “hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu eŋqä-paŋä timäuniqeqä”
ätkqä iqu, hueqä-himqä Lipai iutaŋä-qu maetqe, huiziutaŋä-quvi. Ga hueqä-himqä
iiŋä iquesaŋä hŋqu, hiqäva-qäyqä ttawiu ätqäukqä maetqe, oee.
14 Ne näqŋqä äŋguänäŋä tii äyä eäŋu. Neqä Naqä Iqu, Jutä iquautaŋä imäŋgqä-qu
äyuwä. Ga Mosisi iqu, ämaqä iquautaŋä hŋqu hiqäva-qäyqä-qu pmeniqeqe, matqä
ikqe.
15 Iŋi ‘hiqäva-imäkqä änyä-häŋä hŋqu, Mekisetekä iqu eŋqä-paŋä-qu timäuniqeqä’
tqaŋgi äwiyäuŋquetaŋi, ne näqŋqä äŋguänäŋä tiiŋä hiatuŋquänänji. “Iqu hiqäva-
qäyqä Lipai iquauŋi, ämäwqätäuŋqä iquvqä.”
16 Lipai iquesaŋä hiqäva-qäyqä äpmeŋuwi, ii hueqä-himqä iutaŋä iquanä hip-
nuwäŋqä ätnä witaŋgqä iutayi. Mä Jisasi Iqu, hiqäva-qäyqä äpmeqäqe, ii häŋä hea
ique-ique pmeqä iqueqä yäŋänäqŋqä iutaŋi, Iqu ii äpmeqi.
17 Goti Iqueqä bukä iuŋi, Iquenyqe, *“Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä
iqu eŋqä-pa, pmettŋiqä”*‡ ätä äqänä.

† **7:5** A Täuqä 18:21 ‡ **7:17** Apqä Bukä 110:4

18-19 Kukŋuä iquesaŋi, ne näqŋqä tiiŋä äyä equ. Kukŋuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique
äwikqe, yäŋänäqŋqä maeqä eä, ne mävaputäuqä jänänäŋä hiatuŋquä yätamäkqä
mäneyqä iquätŋqä etaŋgi, Goti Iqu maŋitä ämaitä, hänaqä aaŋä äŋguänäŋä,
kukŋuä-suqä ique ämäwqätäuŋqä hŋqu imäueqäqe. Huäŋqä iquesaŋi, ne Goti
Iquenyqä qäqiqi wanä.
20 Ga Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä ätimäukqe, Iqu hiŋgi qanyänä matimäuqä ikqe.
Hiqäva-qäyqä huizi iqua, iiŋä hepŋqä duŋqe, ämaqä hŋqu, ämaqä naqä hŋqueqä
yoqe ätätäqeta, atäuŋuä miqä imiŋqe.
21 Mä Goti Iqu, Jisasi Ique hiqäva-qäyqäŋqä atäuŋuä itäqäŋgaŋi, Iqueqä yoqä
dutanä atäuŋuä yäŋänäqŋqä ikqe. Iqueqä bukä iuŋi, tii ätänä.

"Naqä Iqu Iqueqä yoqä duta ätätä ätkqe. 'Si hiqäva-qäyqä hea ique-ique pmettŋiqä.' Iqueqä kukŋuä iiŋä ätätqä duŋi, tŋäŋqä miqä yäŋqiyä."§

22 Goti Iqu, Iqueqä yoqä dutanä atäuŋuä yäŋänäqŋqä ikqetaŋi, ne näqŋqä ti eäŋu.
Jisasi Iqu hea ique-ique pmetäniqetaŋi, kukŋuä Goti Iqu änyä-häŋä ämäsäuekqe,
äŋguänäŋä eä, kukŋuä yäuä iuŋi ämäwqätäuänä.
23 Ämaqä kuapänäŋä hiqäva-qäyqä äpmeqisäpiyä iqua, äpäkonäpiyä iutaŋi,
äpakänä mäpmeqä imiŋuwi.
24 Iŋäqe Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetäniqetaŋi, hiqäva-qäyqä wäuŋui,
mävqautämäuqä, a äpakänä äqätqa wätäniqe.
25 Iŋi Iqu hea ique-ique iiŋä äpmetä, Goti Iqu qokä-apäkä aŋgumä itmetŋqä tääqä
ätuätŋqä-qae, qu Iqueä yoqeta, Goti Iquenyqä qäqiqi pätqätaŋguwä iuŋi, häŋä
näweqä imäkäqumuatquänä.
26 Ga neŋi yätamäkqä neyätŋä diŋqe, hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Iqu
Qäqunänji. Iqu Goti Iqueqänä äpme, suqä quvqä hui mimäkqä-qu eä, suqä quvqä
hui Iqutä täka mamäkqä eä, ga suqä quvqä imäkqä iuŋqä qäqiqi mäpmeqä, Goti Iqu
Ique qäukuä haqä yätuŋqä ätuma äpmuatekqe.
27 Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä huizi iqua, hiqäva hiunji ique-iqueŋi, suqä quvqä
quwqe-ganä äqämbiyi, qänakŋi qokä-apäkiuqe, iŋga äqäka äwätqäŋuwi. Iŋäqe
Jisasi Iqu suqä iiŋi maeqä-que. Iqu hiqävae, hŋqunä äqiyätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique
äwiŋgqe.
28 Auä, tiiŋiyi. Kukŋuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, ämaqä yäŋänäqŋqä
maeqä iquauŋi, hiŋgi hiqäva-imäkqä iquauqä naqä pmapŋqä atäuŋuä itŋqe. Mä
kukŋuä-suqä iquesa qänakŋi, Goti Iqu kukŋui, Iqueqä yoqä dutanä guä yäŋänäqŋä
ämäsäuetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäuŋuä ikqe. Ymeqä Iqu, huiŋqä äwa miqä, ne
Yätamäkqä Neyqä-qu qäyunäŋä eä, hea ique-ique pmetäniqe.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeŋqä Iquvi

1 Kukŋuä tä ätätuŋquä iqueqä yäŋi, tiiŋä eä. Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä ne
ämeŋquä Iqu, äŋguä, yäŋänäqŋqä-täŋä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu
äpmeŋqä Iqueä zä-hawä hipa ämuaŋgisaŋä ique ae äpmakqe.
2 Iqu hiqäva-qäyqä wäuŋui, hiqŋqä pmua yäpä iŋgisa, namnä aŋä naqä-qakuä iu
itqäuä. Aŋä iqu, ämaqe mätqä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.
3 Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäŋi nätmatqä Goti Iquenyqä tä
ikapŋqä isua äma ppnä. Iutaŋi neqä Hiqäva-imäkqä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmatqä
hiqäva qäyätŋqe, äma pänä.
4 Qua täuŋi, hiqäva-qäyqä hŋqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiŋqä-pa, qu Goti Ique
hnjua-hnjua ae ävätqäŋuwi. Iiŋä iutaŋi, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-
qäyqä mäpmeqä iquäninji.

§ **7:21** Apqä Bukä 110:4

5 Qua täu hiqäva äqiyätqäŋuwä iqua, quwqä wäuŋui, aŋä naqä-qakuä iu miqä, aŋä
qäukuä yätu ämätnäŋqä iqueqä wätqä eŋqä-paŋä iu itqäŋuwi. Mosisi iqu namnä
aŋä mätätŋqä itqätaŋganı, Goti Iqu iqueŋi, *“Si qoqoŋä yätu äpmeŋäŋgaŋi, Nyi aŋi*
qäukuä yätu mätnätaŋgi mäktquakqä-pa, hui mävquatämäuqä, eeqänäŋi ii eŋqä-pa
*mätiyä”** ätukqe.
6 Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kukŋuä änyä-häŋä Goti Iqu
ämäsäuekqe, qäyunä timäutŋqä itqäuä. Goti Iqueqä yätamäkqä, kukŋuä änyä-häŋä
iquesa timäutŋqä ämäsäuekqe, yätamäkqä kukŋuä yäuä iquesa ätimäutŋqä duŋi
ämäwqätäunä. Asä iŋi, hiqäva-qäyqä wäuŋuä Jisasi Iqu täŋga ämeqäqe, hiqäva-
qäyqä huizi iquaui, ämäwqätäuä.
7 Kukŋuä Goti Iqu hiŋuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä äŋguänäŋä heqä-säpi,
kukŋuä änyä-häŋä hŋqu mimäkqä iquäninji.
8 Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätaŋgä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.
“Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hŋqueŋi, Nyi tiiŋä imäkmniŋqe. Nyi qokä-
apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäŋi, kukŋuä änyä-häŋä hŋqu, mäsämniqe.
9 *Hiŋuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsquäŋga äpätmäŋga,*
qutä kukŋuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kukŋuä iiŋi ävausäpu qänaknä
miqaŋguwäŋga, Nyi quŋqä huäqä manuŋgaŋgi, tuwä äwikqetaŋi, kukŋuä guä änyä-
häŋä ämäsämqä tqu, huiziqutäŋi asänäŋä manä’ ätqi.
10 *‘Mä iŋgaŋi, kukŋuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsämniŋqe, tiiŋiyi.*
Nyi Ŋqä suqä eeqänäŋä pŋqe, quvaqä kŋuä indqäŋqeu eätmä, ga Ŋqä kukŋui, Nyi
tuwaŋui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetaŋgundi,
qu Ŋqä qokä-apäkä hipŋqänäyi.
11 *Iwä iŋgaŋi, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiŋgiŋqä iquatäŋi, qu eeqänäŋä Nyiŋqä*
ae näqŋqä epiyä-qae, ämaqä hŋqu, käyämaqä käta-käŋgua hŋque, “Si Naqä Iqueŋqä
näqŋqä pmayä” ätuätä, mätquä da yänä.
12 *Quvaqä suqä quvqä imäkätqäŋuwä diŋqe, qeqä ätmäkätmä, kŋui aŋgi*
manyiyqä yäŋqiyä’ ätqi.”†
13 Goti Iqu kukŋuä iiŋi ätätä, kukŋuä guä änyä-häŋä ämäsäuekqe, ii Iqu kukŋuä guä
hiŋuiqänä ämäsäuekqä iqu yäuä heqaŋgi, ii imäkkqe. Nätmatqä yäuä etä, wäuŋuä
maeqä ii, aaŋqä hiätŋqä itqäuä.

9

Kukŋuä guä ämäsäuekqä yäuä iqueqä aŋiŋqätä, suqeŋqätäyi

1 Kukŋuä guä änyäŋäŋga ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu
mamäupŋqeŋqätä, aŋä Iqueqäŋqä qua täu mätpŋqeŋqätä ätnä.
2 Iŋi namnä aŋä, hiqŋqä hŋquaqu-täŋä hŋqu ämätkuwi. Hiqŋqä hiŋuiqä iqueŋi,
hiqi-tä-tqäuqetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hiŋuä iqi äwämiŋqetäŋi, iqi äwiŋä.
Hiqŋqä iqu, ‘Goti Iqueqänäŋiqä’ ätmiŋuwi.
3 Yuä naqänäŋä, hiqŋqä hŋquaqu imäkätŋqä imasekuwä iqueuä tuwä iŋgisaŋä
hiqŋqä iqueŋi, ‘Aaŋä näwinyä, Goti Iqueqänäŋiqä’ ätmiŋuwi.
4 Hiqŋqä iqueŋi, suakä sisnyaŋä wetŋqä iwamäkqä ttawä itä, kukŋuä guä-mäsäŋqä
ipŋä itä, iqi äwiŋinyä. Iquaquiŋi, golqetä eeä ikuwi. Ipŋä iqueqä yäpä imŋi, golqä
häkä, buayä mana hui häkä iŋqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäkŋä äuŋgqä itä,
itaŋga hikä tepquva Goti Iqueqä kukŋuä guä-mäsäŋqä äqŋqä itä, imä imänäŋä.
5 Itaŋga ipŋä iqueqä pmäukuiŋqe, qu “Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqe huätä
mamäutŋqä pmeqeyqä” ätmiŋuwi. Pmäukuä haqeqiŋi, nätmatqä (qerupqä*)

---

* **8:5** Aŋgumä Itmakqä 25:40 † **8:12** Järämai 31:31-34 * **9:5** Qerupqä ii, Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuiyi. Iqua ynaunjqä huqä-täŋä eä, Goti Iqutä äpmeŋä iquai.

hŋquaquvqä ktqe, ‘Goti Iqu naqänäŋä eä, ga iqi äpmenä’ kŋuä mapqäŋqä ämotquanyä, qeeqä huqe ävayeyäŋga, pmäukuä haqä yäŋi äpatqäyäŋinyä. Täŋganı nätmatqä iiŋä iquauŋqe, “Ii iiŋi-iiŋiqä” ätätmä ätqa mäwqä ymä.

6 Nätmatqä iiŋä iqua ae äwitaŋguwäŋganı, hiqäva-qäyqä iqua, namnä aŋä iqueuä hiqŋqä hiŋuiqäŋä iqueŋi, qu Goti Iqueŋqä wäuŋuä imäkäqäsätqäŋuwi.

7 Mä hiqŋqä huizi iqueŋi, hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueŋi, kiqä-kiuänä, naqä-hŋganä äpaquvätŋqe. Iqu hiŋgi qanyinä mäpaquvqä, naŋuitaŋä häŋeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqeŋqätä, qokä-apäkä näqŋqä yasämä maeqä ipu imäkätqäŋuwiŋqätä, Goti Ique ävätŋqe.

8 Iwä suqä iiŋä iquautaŋä di, Dŋä Äŋguä Iqu äyä ämänätquetŋqe. Namnä aŋä hiŋuiqäŋä iqutä, kiqä suqetä, yqänä mätnätaŋgqäŋga, hänaqä Goti Iqueä aŋä naqä-qakuänäŋä iuŋqe, ätnäŋä iqi äti miŋqä eä.

9 Namnä aŋä iqueqä suqä iqua, ii wätqä eŋqä-paŋä eä, ne täŋga äpmeŋqueuŋi, näqŋqä nätapänä. Ämaqe, suqä iiŋä iquau qänaknä imitpqä iqua, qu Goti Ique nätmatqä hnjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, naŋuätä, tä iketqäŋuwä-qe, quwqä suqä-iwäsäuqä duŋi, “Ne Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi ikikinyäŋä äyä äpmeŋunä” kŋuä indqämbŋqä mimäkqä danä yänä, aaŋqe.

10 Suqä iqua, ymisaŋä äŋqäŋgaŋqä, eqä äŋqäŋgaŋqä, nätmatqä huitaŋä-huitaŋä isuau asŋä-qäyqäŋqä iuvi. Iqua nätmatqä huiwä iqueqä duŋqänä ätätqäŋä. Goti Iqu suqä ii, nätmatqä eeqänäŋi jänä imäkäniqäŋgaŋqä yakuä äwikqe.

Kraisi Iqu, Iqueqä häŋeqetä, kukŋuä guä ämäsäuekqä änyä-häŋi, yäŋänäqŋqä imäkkqeŋqä

11 Mä Kraisi Iqu, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmatqä äŋguänäŋä ätimäutŋqä iu Miqä-qu pmetŋqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqäŋqä namnä aŋä äŋguänäŋi, hiŋuiqänä ämätnäminqä ique ämäwqätäuŋqä ique äpaqukqe. Aŋä iiŋä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täuŋi mamätŋqä eä.

12 Aŋä ique äpaquväqe, Iqu meme häŋeqetä, bulumäka hipkä häŋeqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häŋeqenä, aaŋä näwinyä Goti Iqueqänäŋä aŋä ique, naqä-hŋganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutaŋi Iqu neŋi, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmeniŋquä aŋgumä mbqä äneyämakqe.

13 Qokä-apäkä Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi, kiyä tmäkmbqä eäŋuwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häŋeqe, ä bulumäka qokä häŋeqe, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä tä wätakä niqiyqaŋga, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pŋqä-pŋqä iqaŋguwitaŋi, qokä-apäki Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi ikikinyäŋä epu, Iqueqänäŋä hepŋqä iiyi.

14 Mä Kraisi Iqueä häŋeqä di, iuŋi ämäwqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aaŋqä eä, Dŋä Äŋguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yäŋänäqŋqetaŋi, Iqu äpäkonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiŋgqe. Ga Iqueä häŋeqe, ikikinyäŋä inemäkqe, neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä duŋi, “Ne Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi, ikikinyäŋä äyä äpmeŋunä” näqŋqä metuŋquä inemäkänä. Iiŋä dutaŋi ne wäuŋui, äpäkoŋqä duŋi ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqa uwquatuŋque.

15 Jisasi Iqu ae äpäkonäqetaŋi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukŋuä änyä-häŋä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutŋqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäuŋuä ikqä iqua, nätmatqä äŋguänäŋä Iqueqä ymeqeu, “He näweqä mapnuwäŋqeqä” ätukqä ii mapnuwä diŋqe, quwqä suqä quvqä, qu kukŋuä Goti Iqu hiŋuiqänä guä ämäsäuekqe ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu aŋgumä itmetŋqä äpäkoŋgqe.

---

† **9:13** A Täuqä 19:1-22

16 Kukŋuä guä ämäsäuekqä iiŋä iqua, tiinji. Ämaqä hŋqu äpäkonätŋqä itäqäŋga,
iqueqä nätmatqe, tqu-tqu meniŋqeŋqä tuwaŋuiu ätätä äqäyekqä-payi. Tuwaŋuä ii
qäyu timäutŋqeŋqe, ämaqe, qu iqu ae äyä äpäkoŋganŋgi qumbunä.
17 Tuwaŋuä ii äqäyekqä iqu äpäkoŋgqe, iqueqä kukŋuä i ätätä äqäyekqe, iŋga
timäunä. Iqu häŋä yqänä äpmeŋqe, iqueqä kukŋui, iqi hiŋgi äwi.
18 Iwä suqä asä iiŋi, kukŋuä guä hiŋuiqä ämäsäuekqä yäŋänäqŋqä imäkätŋqä
diŋqe, häŋeqetanä ätimäukqe.
19 Ii tii timäutŋqeyi. Mosisi iqu kukŋuä eeqänäŋi, kukŋuä-suqä iuta qokä-apäkiu
ae ätuäqetaŋi, iqu bulumäka hipkä häŋeqetä, meme häŋeqetä ämeqe, ga eqä ditä
imäkäqe, hisopqä äpaitä sipsipqä a häŋesqetä ämetä, äyämeqe, bukä, kukŋuä-suqä
tuwaŋuä qänätaŋgqeutä, ämaqeutä hmbunä-hmbunä pŋqä-pŋqä ikqe.
20 Iqu e imäkätä, *“Kukŋuä Goti Iqu he qänaknä ipŋqä guä ämäsäuekqe, häŋeqä tä,
yäŋänäqŋqä vätŋqeqä”*‡ätukqe.
21 Suqä asä iiŋi, iqu häŋeqe ämetä, namnä aŋä Goti Iqueqäŋqä ämätnäŋqä iutä,
nätmatqä aŋä iu äwiŋuwä eeqänäŋä-pqe, pŋqä-pŋqä iqäukqe.
22 Itaŋga kukŋuä-suqä duŋi, tii ätnä äqänä. Nätmatqä aaŋä kuapänäŋi, Goti
Iqueqä hiŋuä iqiŋi ikikinyäŋä timäutŋqe, ii häŋeqä dinäŋi qenyänji. Ga qu naŋuä
hui mapäsqä ipu, kiqä häŋeqä mäpäwiqä iqäqe, Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqe,
huätä mämamäuqä yänä.

Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqeuqä suqä quvqe, huätä ämamäukqeŋqä

23 Nätmatqä namnä aŋä iu imäknäŋqe, ii naqä-qakui qäukuä yätu imäknäŋqetaŋä
kiqä ktqe imäknä. Iwä nätmatqä iiŋä iqua, Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi ikikinyäŋä
hiätŋqä diŋqe, qu naŋuä häŋeqenä äpŋqäyämämiŋuwi. Mä nätmatqä naqä-qakuä
qäukuä yätu äwiŋqeuŋi, ikikinyäŋä hiätŋqä diŋqe, nätmatqä äŋguänäŋi, huiziu
ämäwqätäuŋqä dutanänji. Ii Kraisi Iqueqä häŋeqeyi.
24 Kraisi Iqu aŋi, ämaqe Goti Iqueqäŋqä ämätkuwä yäpä iŋgisa mäpaquvqä ikqe.
Aŋä iqu, naqä-qakuä iquesaŋä ktqä iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqä aŋä qäukuä yätu
äpaquvätä, ga täŋganŋi, yätamäkqä neyätŋqä Goti Iqutä qäqiqi äpme.
25 Ga tiiŋä-pqä inänji. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häŋeqä ma, naŋuä
iquautaŋä ämepu, hiqŋqä aaŋä näwinyä Goti Iqueqänäŋä iu, quväukuä ique-ique
äma äpemiŋuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsquätŋqä, quväukuä
ique-ique mäpaquvqä ikqe.
26 Iqu änäänä äwinyäqäsqä-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapänä mequäni. Goti Iqu
qua tque änyä imäkäŋqä duta, täŋganŋqeyi. Mä hea yäpakä hiätŋqä täŋganŋi, Iqu Goti
Iqueŋi, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutŋqä diŋqe, naqä-hŋganä
äpkqe.
27 Ämaqä eeqänäŋi, hŋqunä äpäkoŋqäŋqe. Iwä qänakndaŋi, Goti Iqu kukŋuä
mitätŋqä iu tqäuqŋqe.
28 Ii eŋqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapänäŋä iuqä suqä quvqä huätä
matnämäutŋqe, Goti Ique naqä-hŋganä äwiŋgqetaŋi, aŋgumŋi, suqä quvqeŋqä
huätä matnämäutŋqä ma, ämaqe qu Iqueŋqä hiŋuä äqumbu pmetaŋguwä iu häŋä
iqumuatätŋqä iuŋqä timäuniqe.

10

1 Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iuŋi, nätmatqä äŋguä qänaknda timäuniqä diŋqe,
yasämä mämänätqueqä da, hiŋgi qanyinä ktqä inänji. Iutaŋi, suqeu qänaknä
ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iqueŋqä
pätqätaŋguwä iquauŋi, kiyä mamätqä ikikinyäŋä miwimäkqä danä yänä.

‡ **9:20** Aŋgumä Itmakqä 24:8

2 Ämaqeu ikikinyäŋä hepŋqä wimäkqä-säpi, Goti Iqueqä yoqe haqeu
ämamäutqäŋuwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yqänä ämeŋunä” kŋuä
mindqäŋqä ipu, hiqäva aŋgi mimäkqä itqäpninji.
3-4 I etaŋgi bulumäka qokiuqätä, meme iquauqätä häŋeqe, suqä quvqä huätäŋi,
änä mämamäuqä etaŋgqetaŋi, quväukuä ique-ique häŋeqe ämepu, hiqäva
äqäyäqäsätqäŋuwi, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqeuŋqä kŋuä-iqä ävätŋqä diŋqeyi.
5 Iutaŋi, Kraisi Iqu qua täuŋqä äquvepätäqäŋganŋi, Goti Iqueŋi, tii ätukqe.
*“Si qu hiqäva äqiyäpu ktappŋqe, makiŋgaŋgi, Nyiŋyqä huiwi näwinyä äyä
imäkeŋiqä.*
6 *Ga suqä, naŋui wätakä niqiyätŋqä tä hämänä ikeqeŋqätä, suqä quvqä huätä
mamäutŋqä hiqäva-qäyqeŋqätäŋi, yeeqä miqä isnä.*
7 *Iwä täŋgaŋi, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hiŋuiqänäŋi bukä iu, Nyiŋqä tuwaŋuä
äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkiŋqä Saqeunä qänaknä imŋqä, ae sä äpqäqeqä.”**
8 Iqu i ätukqe, hiŋuiqä iqisaŋi, hiqäva-qäyqeuŋqä kukŋuä-suqä iuta tii ätkqe. “Qu
hiqäva äqiyäpu ktapqäŋqetä, naŋui wätakä niqiyätŋqä tä hämänä ikeqeŋqätä, ä
suqä quvqä huätä mamäutŋqä hiqäva-qäyqeŋqätäŋä-pqeŋqe, makiŋgaŋgi, yeeqä
miqä yqänä isŋqinyä.”
9 Iiŋä ätuäqetaŋi, “Nyi äkiŋqä Saqeunä qänaknä imŋqä, ae sä äpqäqeqä” ätukqe.
Iqu iiŋä itä, suqä hiŋuiqändqä iqueŋi, huätä ämamäutä, änyä-häŋä imäkätä ekqe.
10 Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwiŋqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva eŋqä-pa
naqä-hŋganä äwiŋgqetaŋi, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänäŋä heatuŋquä inemäkkqe.
11 Itaŋga hiqäva-imäkqä eeqänäŋä iqua, qu hiunji ique-iqueŋi, Goti Iquenyqä
wäuŋuä imäkäpu, hiqäva asiqua äqiyäpu ätqäuwa wätqätaŋguwä-qe, hiqäva iiŋä
iqua, suqä quvqe huätä mämamäuqä ipnä.
12 Mä Kraisi Iqu, qutä asänäŋä ma, suqä quvqä huätä mamäutŋqä hiqäva naqä-
hŋganä äqäkqetaŋi, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuaŋgisa äpmakqe.
13 Iŋi hipa ämuaŋgisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-huŋqä iquauŋi, Iqueqä
yukä yäpä iqi pmeqaŋguwäŋgaŋqä hiŋuä äqänä äpme.
14 Quami, Iqu tiiŋä etaŋgi äpmakqe. Iqu hiqäva kiuänäŋä hŋqu imäkätä, qokä-
apäki Goti Iqueqänäŋä hipŋqä iwimäkätŋqä iquauŋi, kiyä mamätqä ikikinyäŋä
näweqä pmetpŋqä, qäpu iwimäkkqä iutanji.
15 Kukŋuä ii yäŋänäqŋqä imäkätŋqe, Dŋä Äŋguä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganäŋi,
tiinji.
16 *“Naqä Iqu tii ätqi. Iŋgaŋi, kukŋuä Nyi qutä guä mäsämniŋqe, tiinji. Nyi Ŋqä
suqä eeqänäŋi, quvaqä qeqä-quuvqä iu pŋqä eätmä, ga Ŋqä kukŋui, nyi tuwaŋui,
quvaqä kŋuä indqäŋqeu äqiyemqänä.”*†
17 Itaŋga aŋgumŋi,
*“Qu kukŋuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqäŋuwä diŋqe, kŋui aŋgi manyiyqä
yäŋqiyä.”*‡
18 Goti Iqu, suqä quvqeŋqä äwqä haŋuä imäknätä, huätä ae ämamäutqe, suqä quvqä
huätä mamäutŋqä, hiqäva aŋgu imäkqe, hma hetŋqe.

Goti Iqueŋqä zä miqä, qäqiqi watuŋqueŋqä

19-20 Nyämaqäuä, yuä naqänäŋä hiqŋqä, ‘Aaŋä näwinyä Goti Iqueqänäŋiqä’
ätmiŋuwä duŋqä qŋqaŋä enäŋqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huäŋqä häŋä-
pmeqä-täŋä hŋqu, ne yäpä yäŋgisa timatuŋque, Iqu yuä ique äpisqiyätä, änyä-häŋä
imäuekqe. Iqu Iqueqä häŋeqetä iiŋä imäkqetaŋi, ne aŋä hiqŋqä ique yäpä yäŋgisa
peyatuŋque, zä miqä pemä ianä.

---

* **10:7** Apqä Bukä 40:6-8 † **10:16** Järämai 31:33 ‡ **10:17** Järämai 31:34

21 Itaŋga ne Ämaqä Hiqäva-imäkqä Aaŋä Naqänäŋä, Goti Iqueqä ämaqä-qune
Mäneyqä-que ämeŋu.
22 Iwä Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, Kraisi Iqueqä häŋeqe, neyaqä qeqä-quuvqeu pŋqä-
pŋqä neyqaŋgqetaŋi, “Ne kiyä mamätquneyqä” näqŋqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä
hinoqukuä maeqä itä, asŋä äqänanitaŋi, ikikinyäŋä imäkŋgu. Iŋi huäŋqä äŋguitä,
Hiqäva-imäkqä Äŋguä Iqutä, iiŋä ae ämeŋquetaŋi, ne qeqä-quuvqä imŋi quaŋgä
maeqä, aaŋä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yäŋänäqŋqä
imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iqueŋqä qäqiqi wanä.
23 Ga Goti Iqu, kukŋuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne “Iquenyqä
quuvqä eqiyätanä, äŋguä inemäkäniŋqä hiŋuä äqänanä äpmeŋunä” ätätanä awä
ätätuŋqueŋqe, kŋuä hŋquaqu mindqäŋqä, a yäŋänäqŋqä äqätqa wanä.
24 Ne quuvqä anä eqiyätuŋquä hŋqunä-hŋqunäŋä iqune, huizi iquauŋqä kiiŋä
neŋgaŋguti, suqä äŋguänäŋä iunä itqueniŋquä diŋqe, ävauqumuatnatuŋquä
hänaqeŋqä qävqä yanä.
25 Iiŋä itaqäŋgaŋi, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqeu
ävquatämäutqäŋuwä-pa, ne iiŋi miqä, aquvä äqänätanä, yäŋänäqŋqä
imäkŋguatuŋque. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi pätqätaŋgi hiŋuä äqumbiyitaŋi,
suqä iiŋi änäänä imäkquatuŋque.

Neqä äneŋqä iunä, suqä quvqä imäkqa äwätuŋquä iutaŋä kimaŋiŋqe

26 Ämaqä-qunesaŋä tqu-tqu, huäŋqä Jisasi Iqu imäuekqeŋqä kukŋuä naqä-
qakuiŋqä näqŋqä ae ämakuwitaŋi, quwqä äwiŋqä iunä suqä quvqä imäkqa
äwätqäŋuwi, quwqä suqä quvqe huätä mamäutŋqe, hiqäva-imäkqe, näwi aaŋqä
eä.
27 Quŋqe, tiiŋä-pqe inänji. Qu zä kiiŋä ipu, kukŋuä mitqäŋga, tä aaŋä tnäŋänäŋä,
ämaqä Goti Iqutä mäkä-huŋqä iquau tä näniqŋqeu pmepnuwäŋqä, hiŋuä äqämbu
pmepŋqänäyi.
28 Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeuŋi ävakupqä iqua, ämaqä hŋquaquŋä-qe,
hŋquaqu-hŋqueŋä-qe, “Qu iiŋä-iiŋä imäkquwiqä” tqaŋguwäŋga, kukŋuä mitqä
iqua, quŋqä huäqä mäwuŋgaŋgqetaŋi, qu äpäkombŋqänäyi.
29 Iŋi he kŋui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu,
kimaŋi haŋä-iqä äkisque meniqäti? Ii itqä iqu, häŋeqä Goti Iqueqä kukŋuä guä
ämäsäuekqe, yäŋänäqŋqä äwikqetaŋi, Goti Iqueqänäŋä hetŋqä qäyä iwimäkkqä-
qe, iqu häŋeqä iiŋä iqueŋqe, nätmatqä quvqä eŋqä-pa imäkätä, ga Dŋä Äŋguä,
huäqä naumäkätä, Äŋguä Inetqueqä Iqueŋi, suqä aaŋä quvqänäŋi, qäsä itquetqäuä.
Iiŋä itqä iutaŋi, haŋä-iqä aaŋä naqänäŋä meniqe.
30 Ne näqŋqä äyä ämeŋu. *“Quvqeŋqä kimaŋi, ii wäuŋuä Nqä eŋqä-qae, quvqä
iqaŋgpqä iquauŋi, Nyi kima wimniqeqä”*§ ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqeŋqä
näqŋqä ämeŋu. *“Qokä-apäkä Iqueqänäŋä iquauŋi, Naqä Iqu iwäsäuŋqiyä”** ätä
äqänä.
31 Goti Häŋä Hea Ique-ique Pmeqä Iqu, ämaqä hŋque haŋä-iqä naqänäŋä vätŋqä
a äkiqätqe, ämaqä iiŋä iqu, zä aaŋä kiiŋä winyänä.

Enyqä miqä, yäŋä äqäŋga uwqäpŋqeŋqä

32 Hiŋuiqänäŋi, he Goti Iqueqä we-huŋqeŋqä näqŋqä ämepiyäŋgaŋi, qu
haŋä-iqä kuapänäŋä hetapqaŋguwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yäŋänäqŋqä
ätqäumiŋuwiŋqä kŋuä meqaŋgpu.

---

§ **10:30** Kukŋuä-suqä 32:35 * **10:30** Kukŋuä-suqä 32:36

33 Hŋganı, ämaqeuqä hiŋuä iqi ämaetqätäpu, kukŋuä quvqä etäpu, äyä et-
quetqäŋuwi. Hŋganı, ämaqä hanä-iqä ii metqätanguwä iquauŋı, he qutä anä äyä
itqäŋuwi.
34 Ga guä pmeqä anıu pmetanguwä iquauŋqe, he huäqä euŋganıgi, äŋguä äyä
itquetqäŋuwi. Itanga qu heyaqä yquayä nätmatqä qua täu metauqanguwäŋganı,
heqä nätmatqä äŋguänäŋi qäukuä yätu hea ique-ique yqänä witanggeŋqä, näqŋqä
epiyä-qae, he iiŋqä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqäŋuwi.
35 Heqä suqä iiŋä itqäŋuwä iquauŋqä kŋuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä
yäŋänäqŋqä yqänä heqiyqäpŋqe. Iiŋä itqäŋuwitanä kimanı, Goti Iqu kuapänä
etapäniŋqe.
36 Ii tiinji. He Goti Iqueqä äwiŋqä dunä ipu, nätmatqä äŋguänäŋä Iqu ätkqe
mapnuwäŋqeŋqe, enyqä miqä, yäŋä äqäŋga uwqäpŋqe.
37 Ii tii äqänäŋqä-payi.
“Äpakänä ma!† *Ämaqä äpätŋqä iqu, äpakä miqä äpäŋqiyä.*
38 *Nqä ämaqä jänänäŋä iqu, quuvqä eqiyätäqetanı, häŋä pmeŋqiyä. Ga iqu pemä
miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mändi imäŋga-imäŋga päwiqanggutqe, Nyi iquenyqe
yeeqä miqä danä ymä.”*‡
39 Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mändi imäŋga äpäwitä, qui
imäknatuŋquä-qune ma, aaŋqe. Ne quuvqe, häŋä-pmeqä meniŋquä, eqiyqa
uwquatuŋquä iquneyi.

11

Ämaqä hiŋuiqändqä iuqä Goti Iqueŋqä quuvqä heqiyqeŋqä

1 Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmatqä äŋguänäŋä Goti Iquesa meniŋquä hiŋuä
äqänanä äpmeŋu. Nätmatqä iiŋä iqu, naqä-qakuä witanggeŋqä näqŋqä ämeŋque,
ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätuŋquetayi. Auä, nätmatqä ne hiŋuä mäquŋquä
eŋquä diŋqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqŋqä ämequ.
2 Ämaqä hiŋuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iiŋä eqämiŋuwä iutanı, Iqu
quŋqe, “Ämaqä jänänäŋä-quayqä” ätkqe.
3 Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukŋuä tqanggqä duta ekiyiŋqä näqŋqe, ne
quuvqä eqiyätanä iuta ämetqäŋu. Iwä Iqu nätmatqä ne hiŋuä äqunäŋque ämetä,
qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hmanji.
4 Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, äŋguänäŋä eä, Kenä iqueä
ämäwqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutanı, Goti Iqu, nätmatqä Epo
iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä jänänäŋä-queyqä” ätätä
ämänätqueqi. Itanga Epo iqu ae äpäkoŋggä-qe, ne iqueqä quuvqä eqämiŋqeŋqä
tqanggi äwiyätuŋque, ii iqu, iqueqä manıtä kukŋuä yqänä änatätŋqä-payi.
5 Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapäkoŋqä yätŋqä diŋqe, qäukuä yätuŋqä
ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetanı,
Inokä iqueqä huiwiŋqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä
iuŋi, “Goti Iqu ique änyä mitmeqäŋganı, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkmiŋqeqä”
ätä äqänä.
6 Mä ämaqä Goti Iqueŋqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä
mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iqueŋqä qäqi ppŋqä äwinyätŋqä ii, qu Goti
Iqu äpmeŋqeŋqä kŋuä yäŋänäqŋqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqŋqä
mapŋqä itqätanguwä iquauŋı, Iqu kimanı, äŋguä väniqeqä” kŋuä yäŋänäqŋqä
ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpŋqe.

---

† **10:37** Asayä 26:20 ‡ **10:38** Hapakukä 2:3-4 * **11:4** Ipäqäkqä 4:1-5 † **11:5** Ipäqäkqä 5:21-24

7 Goti Iqu Noa‡ iqueŋi, “Haŋä-iqä naqänäŋä qäŋganä hiŋuä mäquŋquä iminä di
kimeŋqiyä” tquaŋga, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkŋqä häŋä
pmapŋqä diŋqe, yimba hŋqu imäkkqe. Iqu iiŋä imäkkqe, ii iqu Goti Iqueŋqä quuvqä
eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutaŋi, qokä-apäkä qua täutaŋiuqä suqä
quvqe, ätnäŋä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiiŋä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä
quuvqä eqiyätqäŋuwä eeqänäŋä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänäŋä-
queqä” ätmiŋqe.

8 Goti Iqu Aprähamä§ iqueŋi, “Si qua, ‘tqeqä’ äktätmä äktapmqä iqä duŋqä, uvä”
ätuätä tääqä tuätumeqaŋganŋi, Aprähamä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätŋqe,
änyä maqŋqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äumiŋqe.

9 Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmniqeqä’ ätuätä, kukŋuä guä
ämäsäuekqeu, aŋä-himqä huitaŋänäŋä-qu imänä äpmamiŋqe. Iqu iiŋä
äpmamiŋqe, ii iqu Goti Iqueŋqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itaŋga iqiŋi, iqunä ma,
Aisakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kukŋuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua,
namnä aŋä ämätepu, iu yakuinä äpmamiŋuwi.

10 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Aprähamä iqu, aŋä-himqä yäŋänäqŋqä hŋganqä, Goti Iqunä
imäkätŋqä kŋuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeniŋqä quuvqä eqiyätä, hiŋuä
äqänä äpmamiŋqe.

11 Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iqueŋqe, “Iqueqä kukŋuä guä ämäsäuekqeu
Imäkqä-queqä” kŋuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. Iiŋä ikqetaŋi, Goti Iqu
iwimäkqaŋgi, ii äwqä ekqe.

12 Iiŋä etaŋgi, qoyaŋä äpäkonätŋqä imiŋqä hŋquesaŋi, kaqä-kawäka kuapänä
eqiyämaŋguwi. Qu hiiŋä-qätäqueqä qäukuä yätuŋätä, hikä weä eqä maŋiu äwiŋqä-
pa, a matäuqänäŋä, aaŋä kuapänäŋä hepnuwi.

13 Ämaqä iiŋä ii, Goti Iqueŋqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpäkoŋguwi.
Goti Iqu quŋi, nätmatqä äŋguänäŋä dinä vqäŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqe, qu qua
täu yqänä äpmapiyäŋganŋi, mämeqä danä ikuwi. Qu kiŋä tämä ätqäupu, nätmatqä
iiŋi kiŋä yämä witaŋgi hiŋuä äquŋguwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu,
“Ne qua täuŋi, ämaqä aŋä-himqä huitaŋä-qune eanä, yakuinä pmetuŋquä iquneyqä”
ätukuwi.

14 Ne ämaqä kukŋuä iiŋä tqaŋgä äwiyaqetaŋi, näqŋqä tiiŋä metuŋque. Qu aŋä
näweqä pmetpnuwä iuŋqä kŋuä indqäŋga äwätqäŋäuä.

15 Qu quwqä qua yäuä ävämа äpkuwä iuŋqä kŋuä yqänä ämeqä-säpi, qu iuŋqä
aŋgumä uwqäpniŋgä.

16 Ga iiŋä ma, qu aŋä äŋguänäŋä, yäuä ique ämäwqätäutaŋgqä hŋque meqäŋqä,
kŋuä yäŋänäqŋqä indqänätqäŋäuä. Ii qäukuä yätuŋä iqueyi. Ga Goti Iqu, quŋqä
aŋä-himqä näwinyäŋä ae ämätäwiyqä etaŋgqetaŋi, tiinji. Qu Iqueŋqe, ‘Neqä Goti
Iqukiyqä’ tquä diŋqe, Iqu womba miqä danä yäŋqiyä-qe, näqŋqä ämetqäŋu.

17-18 Goti Iqu Aprähamä† iqueŋi, “Tqä taqä-tawäka kuapänäŋi, Aisakä iquesanä
heqiyämambnuwiqä” ätuätä, kukŋuä guä ämäsäuekqe. Iiŋä etaŋgi Goti Iqu
Aprähamä ique yamwiqä vqaŋga, Aprähamä iqu Iqueŋqä quuvqä eqiyätä, iqueqä
ymeqä Aisakä ique hiqäva imäkmätä äwikqe. Auä, ämaqä, Goti Iqu kukŋuä guä
ämuäsäuekqä iqu, iqueqä ymeqä kiqä-kiuänäŋä ique hiqäva imäkmätä itä, kŋuä
yäŋänäqŋqä tii ämamiŋqe.

19 “Goti Iqu, ämaqä ae äpäkoŋguwä ii, aŋgumä ävauqumuatätŋqä Yäŋänäqŋqä-
täŋä Iquvqä.” Iwä kukŋuä ktqä iutanä, “Aprähamä iqu Aisakä iqueŋi, äpäkoŋgqä
duta aŋgumä itmakqeqä” tatuŋque.

---

‡ **11:7** Ipäqäkqä 6:13-22 § **11:8** Ipäqäkqä 12:1-4 * **11:11** Ipäqäkqä 17:9; 18:11-14 † **11:17-18** Ipäqäkqä 22:1-10

20 Aisakä‡ iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetaŋi, iqu Jekopä iqueŋqätä, Iso
iqueŋqätäŋi, Goti Iqu iŋgueqi äŋguä pmanyiyäŋqä iwimäkätŋqä tääqä ätukqe.
21 Jekopä§ iqu-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetaŋi, tiiŋä ikqe. Iqu
äpäkonätŋqä, Josepä iqueqä ymeqä iquaquiŋi, Goti Iqu äŋguänäŋä pmayäŋqä
iwimäkätŋqä tääqä ätkqe. Ga iqueqä yäkqe, yqänä esänä, qoŋä äwoktäuqe, Goti
Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukqe.*
22 Josepä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetaŋi, Israitqä iquesaŋä kaqä-kawäka
Isipä äväma ppnuwäŋqä ätuätä, "Ŋqä yäŋä-yawi, iŋga qäsä äma uwqäpŋqä"
ätuätäqetaŋi, äpäkoŋgqe.
23 Mosisi‡ iqueqä känai ique änyuäqe, iyaqu ymeqä iqueŋi qeqätqä äqunäsinyä,
qua Isipä iu miqä naqä iqu ätkqeŋqä zä miqä, qaŋuä hŋquaqu-hŋque zä maqŋqä
ämimiŋiyi. Iyaqu iiŋä ämimiŋiyi, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäsinyä iutayi.
24 Itaŋga Mosisi§ iqu naqä-qu ae eäqe, iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, "Ämaqä
naqä qua iu miqä iqueqä meqiyqä ymeqä-queqä" tquä diŋqe, "Oeyqä" ätkqe.
25 Iqu yeeqä iŋqe, suqä quvqeuta hŋgaŋqä iqa mäwqä, wäŋqäpu iqä iuŋqe,
"qäyä hiätŋqeqä" ätätä, qu Goti Iqueqä ämaqä qui imäkmiŋuwä-pa, iqueŋä-pqe
qui imäkpnuwäŋqä diŋqä atäuŋuä iŋgqe.
26 Iqu, Goti Iqu kima äŋguänäŋi väniqeŋqä hiŋuä äqänä äpmeqetaŋi, "Ämaqä Goti
Iqu atäuŋuä ikqä iqueä yoqä duŋqä womba ämeqe, ii Isipätaŋä mbqä yquayä aaŋä
hävemnäqŋqä duŋi ämäwqätäunä" kŋuä ämakqe.
27 Iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetaŋi, ämaqä naqä Isipä iu miqä iqueä äwqä
tnäŋiŋqä zä miqä, qua iqueŋi ävämakqe. Ne Goti Iqueŋi hiŋuä mäquŋquä ituŋquä-
qe, Mosisi iqu Ique hiŋuä äqunätä imiŋqä eŋqä-paŋä-qu yäŋä äqänätä iiŋä imiŋqe.
28 Eŋätqä ymeqä hitmqä iquau päsqä iqu, Israitqä iquau qui miwimäkqä yätŋqä
diŋqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, "Sipsipqä äpäsäpu häŋeqe, aŋä
huä äyqä iu eeä ipiyä" ätuätä, hiunji naqä 'Pasopauä' äqonäŋqe, iŋga ipäqäkqe.
29 Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iutaŋi, eqä-pŋä 'häŋesqäuä'
äqonäŋqä iqueŋi, qua-ye eŋqä-paŋä iu äkäkuwi. Itaŋga Isipä iqua asä iu äkenä-tpu
iqaŋguwäŋga, eqä änyuäpätäkqe.
30 Israitqä‡ iqua aŋä-himqä Jerikoŋi, hiunji 7 qaŋä koquvqaŋguwäŋga, kiqä täkŋi
qua iqi äpäkŋgqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutayi.
31 Leopä§ mbqä metŋqä huiwä yaŋä vqä ii, ämaqä hiŋuä tämaqä iqä iquaqui, yeeqä
itmetä yätamäkä äwikqetaŋi, qokä-apäkä Goti Iqueä kukŋui hŋgisanä iqetäŋi, qui
anä mimäkŋqä danä ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqäminqä iutanänji.
32 Nyi 'iinjqä' ätätmä tuwaŋui yqänä äqäka uwqämŋqäta? Nyi kukŋui Giriyonä*
iqueŋqä, Barakä† iqueŋqä, Samsonä‡ iqueŋqä, ä Jepta§ iqueŋqä, ŋŋ Dewiti iqueŋqä,
Samueli iqueŋqä, itaŋga hiŋuä-tqä iquauŋqä, tmqä diŋqe, hea homä iqaŋgi, änä
maeqä iqi.
33 Goti Iqueŋqä quuvqä heqiyqä iutaŋi, ämaqä iquautaŋä hŋqua, qu ämaqä miqä
kuapänäŋä iuqä mäkä-iqä iquauŋi, ämäwqätäumiŋuwi. Hŋqua, suqä quvqe jänä
imäkmiŋuwi. Hŋqua, nätmatqä Goti Iqu, "Etapmqänä" ätukqeunä ämamiŋuwi.
Hŋqua, laiyonqä iqua maŋä mayauqä ipŋqä imäkmiŋuwi.
34 Itaŋga hŋqua, tä hänaqä naqänäŋi equmuäkmiŋuwi. Hŋqua, mäkä-huŋqä
iquauqä hionaqeuŋi äwimasiyäpiyä iuta mapäkoŋqä imiŋuwi. Hŋqua, yäŋänäqŋqä
maeqä epiyä-qe, qänakŋi yäŋänäqŋqä ämamiŋuwi. Hŋqua, mäkä iqäŋqe,

‡ **11:20** Ipäqäkqä 27:27-29 § **11:21** Ipäqäkqä 48:1-20 * **11:21** Ipäqäkqä 47:31 † **11:22** Ipäqäkqä 50:24-25
‡ **11:23** Aŋgumä Itmakqä 2:2-3 § **11:24** Aŋgumä Itmakqä 2:11-15 * **11:28** Aŋgumä Itmakqä 12:21-30 † **11:29**
Aŋgumä Itmakqä 14:21-30 ‡ **11:30** Josuwa 6:15-20 § **11:31** Josuwa 2:8-13; 6:25 * **11:32** Naqä-qua 6:11-8:35
† **11:32** Naqä-qua 4:6-5:31 ‡ **11:32** Naqä-qua 13:24-16:21 § **11:32** Naqä-qua 11:1-12:7

näqŋqä ämamiŋuwi. Ä hŋqua, mäkä-iqä qua huiziutaŋä iquauŋi, aŋgi upŋqä ändowäkatmiŋuwi.
35 Ga apäkä hŋqua, käyämaqä ae äpäkonäpu, aŋgumä häŋä vauqaŋguwä iquau, aŋgi itmamiŋuwi.
Iŋäqe ämaqä hŋquauŋi, quwqä himä-wiuŋqä iqua, guä äkiqiyäuepu, “He Goti Iqueŋqä tuwä äwiyqäpi, ne heŋi evqatäwatatuŋqueqä” tquaŋguwäŋga, qu, “Ne äpäkonätanä, qua butaŋi aŋgumä häŋä ävautanä, häŋä pmeqä meniŋque, ii äŋguänäŋiqä” kŋuä ämepu, himä-wiuŋqä iquau, “Oeyqä” ätumiŋuwi. Iutaŋi, himä-wiuŋqä iqua, iquauŋi änäänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmiŋuwi.
36 Huizi iquauŋi, himä-wiuŋqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäupu, guä äpmuatemiŋuwi.
37 Huiuŋi, qu hikä äpäsäpu, hŋquauŋi, huiwi awä äqäqatäupu, ä hŋquauŋi, hionaqetä pizqä äpäkmiŋuwi. Hŋqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikämiŋuwi. Qu huiwä du yätamäkqeŋqe äwa kiiŋä ipu, haŋä-iqä hävemnäqŋqä metqätaŋguwäŋga, suqä aaŋä quvqä di itquamiŋuwi.
38 Quwqä suqe, äŋguänäŋä eäqetaŋi, qu qua täutaŋi huiziquauqä ämäwqätäupiyä-qe, qu qoqoŋä, qua yeŋuä, aŋä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himaŋä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkämiŋuwi.
39 Ämaqä eeqänäŋä iiŋä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwitaŋi, Iqu quŋqe, “Ämaqä jänänäŋä-quayqä” ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyäŋgaŋi, nätmatqä Goti Iqu, “Nyi qu äwimniqeqä” ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä imiŋuwi.
40 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmeŋquä iqunenyqe, nätmatqä aaŋä äŋguänäŋi, näwinyä imäkekqä iutaŋi, Iqu qokä-apäkä hiŋuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä diŋqä mäwiŋgaŋgi, ne eeqänäŋi ikikinyäŋä anä timäuqäŋqä äwiŋgqe.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqeŋqä, ämänätqueqä iquauŋqä

1 Ämaqä hiŋuiqändqä kuapänäŋä iiŋä iqua, änakuäqupu, quuvqä heqiyqeŋqä ämänätquetqäŋä. Iiŋä eäŋqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkäŋqe, huätä equvämäutanä, haŋä maeqä eanä, qaŋä tnäŋä äwätuŋquä-pa, suqä jänänäŋä Goti Iqu ne imäkquatuŋquä äwiŋgqä iuŋqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwquatuŋque.
2 Ne ii imäkquatuŋquä diŋqe, hiŋui Jisasi Iquenyä äquŋgua uwquatuŋque. Iqu neqä quuvqä eqiyätuŋquä iu ävauqumuatätä, ikikinyäŋä timäutŋqä Imäkqä Iquvi. Iqu yeeqä iŋqe qänakŋi wimeniqä etaŋgqeŋqä kŋuä yäŋänäqŋqä indqänätä, womba iŋqä zä-huätatä iu wimeqäŋqe äwäwa miqä, yäŋä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äuŋgqe. Iŋi, täŋganı Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuaŋgisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä äŋguä imäkatuŋquä, inetqueqeŋqä

3 Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mävquatämäuqä ipŋqä diŋqe, Ämaqä, suqä quvqä imäkqä iqua, quvqä kiiŋä qäyä itquamiŋuwä-qe, Iqu yäŋä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, kŋuä heyqutŋqänänji.
4 He suqä quvqä ique ämäwqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häŋeqä kuapänäŋi mäpäkäwiqä iqäqä änyänji.
5 Goti Iqu henyqe, “Ŋqä ymeqeqä” kŋuä indqänätä, kukŋuä yäŋänäqŋqä emäkätä etkqeŋqe, hui imäukuwä mandi? Iqu heŋi,

“Ŋqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si äŋguä imäktŋqä, nätmatqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmatqä hiŋgiŋqeqä’ kŋuä makiyqä yätŋqe. Itaŋga Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäktŋqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mävquatämäuqä panä.

6 *Ii tiiŋä etaŋgiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueŋi, äŋguä imäkätŋqä ämotqueŋqiyä. Ga Iqu ämaqä hŋque, Iqueqä ymeqä eŋqä-pa itmetqä iqueŋi, hiqokä päsäŋqiyä.”**
7 Haŋä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätŋqä inetquetqänä” kŋuä indqänäpu, yäŋänäqŋqä tqäpŋqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqäŋuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkqä hiŋuinä äqunätŋqe, äsqukä? Ymeqä iiŋi, aaŋqe.
8 Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänäŋi, Jänä Iwimäkqä-qu etaŋgqetaŋi, heŋi jänä memäkqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpninji.
9 He tiiŋäŋqä-pqe kŋuä inä mapŋqe. Apka äneemetqäŋuwä iqua, ne jänänä inemäkqaŋguwiŋqä yoqä naqänäŋä äyä ämaetqäŋu. Itaŋgqetaŋi, Apiqu quuvqä änätapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne häŋä-pmeqä metuŋque.
10 Neqä apka, qu ne suqä jänänäŋiu inemäkpŋqe, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hŋganqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamäkqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyäŋinä itŋqä-pa, ne-pqe asä iiŋä nemäkätŋqä inetquenä.
11 Suqe, ne jänä inemäkqä iutaŋi, haŋä-iqä ämetanä, aquvänä miqä yanä. Ga qänakŋi, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitaŋi, ne suqä aaŋä jänänäŋi ämetanä, äwqä haŋuä-iŋqä pmenä.
12 Iiŋä iutaŋi, haŋä-iqä ämetqäŋuwita, hiqä hipa eqiyämäuŋqetä, yukä yäuŋuä-yäuŋuä iŋqä änyäuŋuwitäŋi, qäyä eänä, enyqä miqä, yäŋänäqŋqä imäkmbu.†
13 Hänaqe, jänä imäupu upiyä.‡ Iwä yukä quvqä änyäuŋuwä iqua, quanŋä mapäkŋqä ipu, äŋguä imämbŋqänänyä.

Ne Jerusälemä änyä-häŋä iu timatuŋqueŋqe, yäŋä qäŋguatuŋque

14 He yäŋänäqŋqe, ämaqä huizitä äwqä quvqä miŋqä, haŋuä imbu, suqä ikikinyäŋä iunä iqäpŋqe. Ämaqä ikikinyäŋä matimäuqä eŋqä iqu, Naqä Iqueŋi hiŋuä mäquŋquä yänä.
15 Hesaŋä hŋqu, Goti Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqe mämeqä iqäŋqä, äŋguänä mimbu. Ga hesaŋä hŋqu, äwqä quvqä änyätä, huizi du yätquakä vqäŋqe, äŋguänä mimbu.
16 Itaŋga hesaŋä hŋqu, suqä huiwä yaŋä iŋqe, Goti Iqu änätapkqä iu miqä, quvqä iqäŋqe, äŋguänä mimbu. Aŋgumä, hesaŋä hŋqu, Iso iqu Goti Ique tuwä äwiyätä, qua täu-taŋiŋqänä indqäŋgqä-pa, indqäŋqäŋqä äŋguänä mimbu. Iqu ymeqä hitmqä-qu eä, kaniqueä nätmatqä iqu meqä iuŋi, ymisaŋä naqä-hŋganä äŋqä di, mbqä ikqe.
17 He näqŋqä äyä eŋä. Qänakndaŋi iqu nätmatqä ii aŋgumä mamätä ikqe, änä mämeqä ikqe. Itaŋi iqu nätmatqä äŋguänäŋi aŋgi metŋqeŋqe, kŋuä kuapänä äqämiŋqä-qe, iqueqä suqä quvqeŋqä kŋuä kunmäkŋqä ikqetaŋi, huäŋqä miŋqä ikqe.
18 He Jisasi, Iqueŋqä quuvqä eqiyätqäŋuwä Ique ätimäuquwi, qoqoŋä naqä-qakuä itmaqänäpu a mipŋqä hmanji. Israitqä iqua qoqoŋä Sänai iu ätimäukuwäŋgaŋi, tä naqänäŋä äsätä, hea mäma naqänäŋä äwitä, yuŋuä yäŋänäqŋqä äqunätä, iqaŋgi äquŋguwi.
19 Itaŋga hääwä tätqätaŋgi äwipiyi, mä maŋä tqaŋgi äwiyäpiyä iqueŋqe, qu zä kiiŋä ipu, Mosisi iqueŋi, “Ne Iqueä kukŋui qätä wiyqäŋqe mäneŋqä iqiyä-qe,” änäänä ätqua äumiŋuwi.
20 Qu kukŋui, ämaqä-qe, hiveqä-yaqueqä-qe, qoqoŋä-eptäŋgqä täu qo äuiqäqä iqueŋqe, hikä pizqä päsqäŋqä tqaŋga, zä ipu mämeqä ipiyitaŋi, “Ne Iqueä kukŋui qätä wiyqäŋqe mäneŋqä iqiyä-qe,” ätqua äumiŋuwi.§

---

* **12:6** Quamä-pmeqä 3:11-12 † **12:12** Asayä 35:3 ‡ **12:13** Quamä-pmeqä 4:26 § **12:20** Aŋgumä Itmakqä 19:16

21 Qu nätmatqä iiŋä äwiyäpu, ga hiŋuä äqunäpiyiŋqä zä kiiŋä ipiyä iutaŋi, Mosisi
iqu-pqe, “Nyi aaŋä zä kiiŋä itmä, yäuŋuä-yäuŋuä iqänä” ätkqe.*
22-24 He iiŋiu matimäuqä, tiiŋiu ätimäuquwi. He qoqoŋä Sayonä iutä, Goti Häŋä
Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä aŋä-himqä Jerusälemä qäukuä yätuŋä ämätnäŋqä iutä,
ätimäuquwi. Iqiŋi, tiiŋä iquau äwimequwi. Eŋätqä a änä matäuqänäŋä aquvä
äqänäpu, yeeqä itqätaŋguwä iquautä, Goti Iqueqä ymeqä hitmqä, quwqä yoqe,
qäukuä yätu äqänäŋqä iuqä aquväqŋqä iutä, ä Goti ämaqeu kukŋuä mitqä Iquesä,
ŋŋ ämaqä Goti “Jänänäŋä-quaiqä” ätätä, ikikinyäŋä ae iwimäkkqä iquauqä quuvqä
iquautä, ga Jisasi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukŋuä änyä-häŋä Goti Iqu
ämäsäuekqe, qäyunä timäutŋqä imäkqä Iquesä, ga Jisasi Iqueqä häŋeqä ne pŋqä-
pŋqä änekqä iquesänji. Häŋeqä iiŋä iqueqä kukŋui, äŋguänäŋä eä, hiŋuiqänä Epo
iqueqä häŋeqä ätmiŋqä† iuŋi, ämäwqätäunä.
25 Naqä Iqu kukŋuä tätqätaŋgqe, hŋgisa ipu, qätä mäwiyqä danä iqäŋqe, hiŋuä
äqunäpu, äŋguänä mimbu. Hiŋuiqänäŋi, Iqu Israitqä iquau qoqoŋä Sänai iu
ätumiŋqe, qu Iqueä kukŋuä iuŋi, hŋgisa ipu, qätä mäwiyqä ikuwitaŋä haŋä-iqe,
zä äwäpu, mämäwqätäuqä ikuwi. Iŋi Iqu qäukuä yätuta kukŋuä natätqätaŋgqe, ne
tuwä äwiyquque, iquesaŋä haŋä-iqe, zä äwätanä mämäwqätäuqä yaŋqunä.
26 Goti Iqu, qoqoŋä Sänai iu kukŋuä tquaŋga, quae ämeŋä ikqe. Mä Iqu täŋgaŋqe,
kukŋuä guä ämäsäutä, “*Aŋgiŋi Nyi ämeŋä naqä-hŋganä mimniŋqe. Iŋgaŋi qua
iquenyä mimniqä ma, qäukuä iqueŋi qäsä mimniqeqä*” ätkqe.‡
27 Iqu “Naqä-hŋganäyä” ätkqe, tiiŋiŋqeyi. Goti Iqu iiŋä imäkätäqäŋgaŋi,
nätmatqä Iqu imäkätä ekqe, ämeŋä ämitä huätä mamäuniqe. Mä nätmatqä ämeŋä-
miqä yätqe, iinä yqänä witŋqä imäkäniqe.
28 Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämeŋque, ii ämeŋä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqaŋgi
ii änätapkqetaŋi, ne Iqueŋi, “Si Äŋguä Iqä Iqukiyqä” tquatuŋque. Iutaŋi, ne
Iqu ämänaqutäutaŋgi äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itaŋga, Ique yeeqä
iwimäkatuŋquä diŋqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatuŋque.
29 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Neqä Goti Iqu, tä tnäŋänäŋä äsätä, nätmatqä eeqänäŋä tä
änätŋqä-paŋä Iqueyi.§

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqeŋqä

1 He hŋqunä-hŋqunäŋi, quuvqä anä eqiyätqäŋuwä iquauŋqe, kiiŋä heŋgaŋguti,
qutä iqa uwqäpŋqe.
2 Ga ämaqä hŋqäqisaŋä emequwä duŋi, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä aŋä
iu miqe, mävquatämäuqä pambu. Ii tiiŋä dutayi. Ämaqä hŋqua iiŋä ipiyäŋgaŋi, qu
“Ämaqä du ävätmequnä” kŋuä ämakuwä-qe, eŋätqä iquau ävätmakuwi.
3 Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeŋuwä iquauŋqe, he qutä anä äpmapiyä eŋqä-pa
ipiyä diŋqe, kŋuä meqäpŋqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqaŋguwä iquauŋqä-
pqe, kŋuä meqäpŋqe. Ii he huiwi asitaŋinä imbu, täŋä-huŋqä meqeŋqe, näqŋqä
yasämä etaŋgpiyä.
4 He eeqänäŋnä, suqä, qokä-apäkä ämaŋqä ätnäŋqä iqueŋi, haqeqä ämamäupŋqe.
Iwä qokä-apäkä ämaŋqä iqu, Goti Iqueuä hiŋuä iqiŋi, kiyä mamätqä, äŋguänäŋä
witätŋqä imäkqaŋgpu. He näqŋqä äyuwä. Huiwä yaŋä hiŋgi-hiŋgi iŋqä iquautä,
apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautäŋi, Goti Iqu quwqä suqeŋqä kukŋuä
ämitätä, kima väniqe.

---

* **12:21** Kukŋuä-suqä 9:19 † **12:22-24** Ipäqäkqä 4:10 ‡ **12:26** Hakai 2:6 § **12:29** Kukŋuä-suqä 4:24

5 Goti Iqu neŋi, *“Nyi heŋi, nätmatqä maeqä pmapŋqä emäkmäŋqe, maevquatämäuqä ymqänä”*[*] natqaŋgqetaŋi, he mbqäŋqänä eŋqä iquenyä iqa
mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätäŋque, ii neqä qäyunäŋi ämeŋunä” kŋuä
ämepu, äwqä haŋuä imbu pmepŋqe.
6 Ga Goti Iqueqä kukŋui yäŋänäqŋqä nemäkqaŋgi,
“Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etaŋgi, nyi zä miqä danä imqänä. Ämaqe, qu nyiŋi, äki-äki indqueqaŋgpqä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä”[†] tatuŋque.
7 Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukŋuä etmiŋuwä iquauŋqä kŋuä
heyquätŋqe. He nätmatqä eeqänäŋä, quvaqä qaŋä äwätqätaŋguwä iuta
ätimäukqeŋqe, kŋuä ämepu, qu quuvqä eqämiŋuwä-pa, asä inä eqiyqäpŋqe.
8 Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täŋgaŋqä, iŋga-iŋgaŋqä huitaŋä makunmäkŋqä,
asänäŋä Iquvi.
9 Iiŋä eŋqä-qae, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä yäpaqäŋgisaŋi ämeyätä, hänaqä Goti
Iqueuä duŋi ävquatämäuqä diŋqe, äŋguänä mimbŋqe. Neqä qeqä-quuvqä imŋi
yäŋänäqŋqä hiätŋqe, ymisaŋä iutaŋä ma, Goti Iqu qeqä imäŋqeuta yätamäkqä hiŋgi
äneyätŋqä iutanänji. Ämaqä, ymisaŋä äŋqä kukŋuä-suqä iu qänaknä itqäŋuwä
iquauŋi, suqä ii yätamäkqä mävqä itŋqe.
10 Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämeŋque, mä hiqäva-imäkqä namnä aŋä iu itqäŋuwä
iqua, ymisaŋä ttawä iquesaŋi ämepu, maŋqä ipnä.
11 Hiqäva-imäkqä naqä iqua, naŋuä iutaŋä häŋeqe, suqä quvqä huätä mamäutŋqe,
aŋä aaŋä näwinyä Goti Iqueqänäŋiuŋqä äma äpemiŋuwi. Iŋäqe, naŋuä huiwä-
guwä-yäŋä-maŋi, ämaqä hŋqua-mända aŋä-himqä iuŋi yäpaqä mäŋgisa äma
äwäpu, tä ikamiŋuwi.[‡]
12 Iiŋä etaŋgi Jisasi Iqu, Iqueqä häŋeqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänäŋä hipŋqä
iwimäkätŋqe, tmi-tmiqä-tqe, aŋä-himqä iuŋi yäpaqä mäŋgisa ämakqe.
13 Mä täŋgaŋi, ne womba iŋqä Iqu ämakqe, ne-pqä inä metŋque, aŋä-himqä yäuä
iqueŋi,[§] äväma yäpaqä mäŋgisa äwätanä, Ique wimetuŋque.
14 Qua täuŋi, ne aŋä-himqä äpakänä wiqe, maeqä-quneyi. Ne aŋä-himqä qänaki
pätŋqä iquenyqä, hiŋuä äqunanä äpmeŋu.
15 Mä Jisasi Iquesaŋi, ne hea ique-iqueŋi, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä,
Iquenyqä hiqäva qäyquatuŋque.
16 He qokä-apäkiuŋi, suqä äŋguänäŋä dinä itquepu, qu nätmatqä hnjuaŋqä äwa
iqaŋgpqe, yätamäkqä wipŋqe. Suqä iiŋi imäkqe, Goti Iqu hiqäva-imäkqetäŋi
asänäŋä äqunätä, yeeqä kiiŋä äwinyätŋqe.
17 Heqä quuvqä heqiyqe qui imäkqäŋqe, heqä ämeyqä iqua wäuŋui, hapä
mäpmeqä itqäŋäuä. Ga qänakŋi, quwqä wäuŋuä iiŋä imiŋuwä iquauqä quatiŋqe,
Goti Iqueŋi awä tupnuwäŋqe. Iutaŋi he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinyä iqäpŋqe.
Iqua hesa äwqä haŋä-iqä mämeqä, quwqä wäuŋui äwqä yeeqä-täŋä iqäpŋqä diŋqe,
he iiŋä imäkqäpŋqe. Qu wäuŋui äwqä haŋä-iqä-täŋä ipqe, heŋi yätamäkqä meyqä
yänä.
18 Ne hea ique-ique suqä jänänäŋinä imäkatuŋquä änenyätŋqä-qae, neqä suqä
iwäsäuqä duŋi, “Goti Iqueuä hiŋuä iqiŋi, jänänäŋuneyqe” kŋuä yäŋänäqŋqä ämeŋu.
Iŋi, he Goti Iqu yätamäkqä neyätŋqä tääqä tqaŋgpu.
19 Mä Iqu nyiŋi, henyqä aŋgumä maqänä änändowatätŋqä, tääqä tpŋqä kiiŋä
änyiŋgiyä.

Goti Iqu quŋi äŋguä wimäkätŋqä, tääqä tqeŋqä

---

[*] **13:5** Kukŋuä-suqä 31:6 [†] **13:6** Apqä Bukä 118:6 [‡] **13:11** Hiqäva-imäkqä 16:27 [§] **13:13** Täqiŋi, *aŋä-himqä yäuä iqueŋi,* kukŋuä-suqä yäuä iqueŋqä atäuŋuä eä.

20 Täŋganı, Goti äwqä haŋuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätŋqä
tääqä ätuätqäŋä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua buta aŋgumä häŋä ävauqumuatkqe.
Jisasi Iqu, Iqueqä häŋeqe, kukŋuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yäŋänäqŋqä
iwimäkätŋqä äwikqetanı, sipsipqä iquau Miqä Naqä-quvi. 21 Goti Iqu he Iqueqä
äwiŋqeunä qänaknä ipŋqä diŋqe, näwinyä äŋguänäŋä emäkätŋqä tääqä ätuätqäŋä.
Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäuŋuä dutanı, ne suqä Iqu äwinyätŋqe, eeqänäŋä metuŋquä
inemäkätŋqä-pqe, inä änyiŋgi. Ga Jisasi Kraisi Iqueŋi, ne yoqä naqänäŋi hea ique-
ique vquatuŋque. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukŋuä yäpaki

22 Ŋqä nyämaqäuä, nyi tuwaŋuä wäŋqäpu äqiyqä-qae, kukŋuä, heqä qeqä-quuvqä
imŋi, yäŋänäqŋqä emäkätŋqä ätqäqä täuŋi, qätä äŋguänä wipŋqä kiiŋä änyiŋgi.
23 “Neqä neyämaqä Timoti iqu, guä pmamiŋqä iuta ae iqutäwatukuwiqä” etqä. Iqu
nyi maqänä nyimeqaŋgutqe, qäquye henyŋqä hiŋuäŋqä penyue.
24 Heqä naqä ämeyätqäŋuwä eeqänäŋä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänäŋä
iquautäŋi, “Nyi quŋqä hui mimäuqä iqänä” ätqeŋqe, iquau tupiyä. Ämaqä qua
Italisaŋä äpkuwä iqua henyäŋqe, “Ne quŋqe hui mimäuqä iqunä” ätqä.
25 Goti Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta, he äŋguä hiŋgi emäkquätŋqä änyiŋgi.

Jemisi
iqu tuwaŋuä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Jemisi iqueqä tuwaŋuä täuŋi, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä äŋguä iuŋqä qänaknä iqäpŋqä motquetŋqä, kukŋuä kuapänä ätuätä iuŋqä äqäkqe. Qu näqŋqä äŋguänäŋi ämepu, iqueqä kukŋuiŋqä kŋuä äŋguänä indqämbŋqä iuŋqe, iqu kukŋuä ktqä kuapänäŋi äqäkqe.

Jemisi Iqu kukŋui yäŋänäqŋqä tiiŋä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hiŋgänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquauŋi, suqä äŋguä iwimäkquätŋqeqä. Ii tiiŋiŋqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yäŋänäqŋqä hiäqiyätŋqä iŋqeqä.

Jemisi iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäuŋuä-wiyqä iqunji. Nyi tuwaŋuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämaŋgquä iqunesaŋä, ga aŋi, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwäŋuwä iquenŋqä äqiyqä. Yää ŋqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä duŋqä yamwiqä iqeŋqä

2 Ŋqä nyämaqäuä, suqä quvqä haŋä-iqä imäkqä duŋqä yamwiqä iqä huitaŋä-huitaŋä emetqätaŋgutqe, he iiŋqe yeeqä dinä ipu pmepŋqe.
3 He näqŋqe, haŋä-iqä hnjua ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä duŋqä yamwiqä eyqäqe, haŋä-iqä iiŋi qäyä ämepu, yäŋänäqŋqä tqäutpŋqä emäkqi. He iiŋqe, yeeqä iqäpŋqe.
4 Heqä quuvqä heqiyqä yäŋänäqŋqä hetŋqä diŋqe, he hea ique-ique haŋä-iqä qäyä ämepu, yäŋänäqŋqä tqäutpŋqe. Iŋganji he Goti Iqueä suqä äŋguänäŋä diŋqe äwa miqä ipu, hiqä suqä äŋguä ikikinyäŋä dunä ipŋqänä.
5 Yäŋänäqŋqä iiŋä heqeŋqe, ämaqä hesaŋä hŋqu, suqä, kŋuä äŋguä iwäsäuqäŋqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatŋqä vätŋqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatŋqä vqaŋguwä iquauŋqe, Goti Iqu, äkasuwä mätquä itä, nätmatqä äŋguänäŋä di, kuapänäŋä Vqä-qu eä, Iqu iqueŋi näqŋqä vänä.
6 Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatŋqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapäŋqutiyä, ä mändapqä yäŋqutiyä?” kŋuä mämeqä danä yätŋqä. Iqu quuvqä yäŋänäqŋqe, “Goti Iqu dapäŋqiyä” heqiyätŋqe. Ämaqä kŋui, “Goti Iqu ändapäŋqutiyä?” indqänätŋqä iqu, yuŋui eqä-huäŋä näŋi-täqi äqiyäuaquvämäuqä-paŋiqä. 7-8 Ämaqä iiŋä iqu, kŋuä hŋquaqu-täŋä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesaŋi, nätmatqä hmbu mamqänä” kŋuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iqutä, nätmatqä kuapänäŋä-täŋä iqutäŋqe

9 Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmatqä maeqä iqu, Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi, yoqä naqä-täŋä-qu etaŋgi, yeeqä itä, ‘äŋguiqä’ tätŋqe.
10 Mä ämaqä nätmatqä kuapänäŋä-täŋä-qu eä, yoqä naqä quŋqä-qu, iqueä yoqä iiŋi mändi päwiqaŋganji, iqu iiŋqe yeeqänä yätŋqe. Tiiŋä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-täŋä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätŋqä-pa, aaŋqäŋqä hiänä.

11 Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnäŋänäŋä tquaŋgaŋi, qätaqä hutqe yäuä
ätäpäsenä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iiŋi, ämaqä nätmatqä kuapänäŋä-
täŋä di, quwqä nätmatqä kuapänäŋä iu wäuŋuä yqänä itqätaŋgpi, qätaqä hutqä i
ändasnäŋqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkqä duŋqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

12 Ämaqä, suqä quvqä imäkqä duŋqä yamwiqä iqä iutaŋä haŋä-iqä ämetä,
yäŋänäqŋqä ätqäuŋqä iqu, äŋguänäŋä äpme. Yamwiqä iqä wimeqaŋgqä du, iqu
ämäwqätäuqä duŋqe, iqueqä kimae, Goti Iqu iqueŋi, häŋä hea ique-ique pmeqä
vqäŋgisaŋqe, iqu äŋguä äpme. Ämaqä Goti Iquenyqä kiiŋä äwinyätŋqä iquauŋi,
Goti Iqu quwqä kimae, niqauqä häŋä hea ique-ique pmeqä-täŋi äteŋqä ii, vqäŋqe.
13 Hŋqu suqä quvqä imäkätŋqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä
quvqä imäkmqäŋqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätŋqe. Suqä quvqä iqu,
Goti Ique yamwiqä mävqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hŋqu suqä quvqä imäkätŋqänä
yamwiqä mävqä danä iquänä.
14 Neqä suqä quvqä imäkqä duŋqä neŋqä iqu, ne quaŋgä ämäneqäpima, suqä
quvqä imäkatuŋquä yamwiqä neyquänä.
15 Suqä quvqä imäkqäŋqä äneŋqä iqu, ii apäkä äwqä eŋqä-pa eä, ga suqä quvqä
änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäuä eätä, äpäkoŋqe änyuequänä.
16 Iyää ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, he kukŋui, “Goti Iqu yamwiqä
änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quaŋgä etätä, waqiyä etma uwqä duŋqe, mäwimasiyqä
iqäpnä.
17 Nätmatqä äŋguänäŋä qanyinä ämetuŋque, ii Goti, tä we qäukuä haqä yätu
äunätŋqä iquau imäkkqä Iquesa pätqätaŋgiyi. Ktqä tä we-huŋqä iŋgisaŋi, naqätä,
wäŋqätä, äyä mäuänä. Mä Goti Iqu iiŋä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hŋqunänji.
18 Äwiŋqä Iqueqä dutaŋi, Iqu neŋi, Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänäŋä itänä
änanyquäqe, iwä nätmatqä eeqänäŋä duŋi, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänäŋä eŋu.

Goti Iqueä kukŋui qätä äwiyäpu, qänaknä iqeŋqä

19-20 Ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, nätmatqä äti täŋqe, näqŋqä
äŋguänäŋä hipŋqe. Ämaqeuä äwqä tnäŋi, Goti Iqueä suqä äŋguä jänänäŋi, maeqä
äyä etaŋgi, he maqänäŋi qätä wiyqä duŋqä ipu, ga kukŋuä tqä duŋqe, maqänä
mävauqä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpŋqe.
21 Iiŋä eäŋqä-qae, suqä kiyä mätqetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-
hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukŋuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä vowä ikeqe,
metpŋqe. Kukŋuä iqu, he häŋi, qäuqu emäkäqumuatquänä.
22 Kukŋuä ii ämequwä iuŋi, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä kŋui
qui imäknäpu, näŋä-täqiŋi hiqä-hiuä äwätqäŋä. Kukŋuiuŋi, qätä äwiyäpu, qänaknä
iqä-quenä hipŋqe.
23-24 Goti Iqueä kukŋuä duŋi, qätenä äwiyätä, iuŋi qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä
hiŋuä yäqŋqä du hiŋuä iqänätŋqä-pa iiyi. Iwä iqu hiŋuä iqäŋga äwäqe, iqueqä
himä-maŋi iiŋä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätŋqä-paŋä iiŋiqä.
25 Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukŋuä-suqe hiŋuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänäŋä
du qänaknä iqä iqu, iiŋä ma. Goti Iqueqä kukŋuä-suqä iqu, ikikinyäŋä eä, suqä
quvqä iquesa inequtäwatquänä. Iŋi ämaqä iiŋqä hui mimäuqä danä, a yäŋänäqŋqä
äqätä, qänaknä itŋqä iqueŋi, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäuŋui, äŋguä imäkquänä.
26 Ämaqä hŋqu, “Nyi Goti Iqueä äwiŋqä du qänaknä iqunjqä” kŋuä äme, iqu
iqueqä maŋi äŋguä mämiŋqä iiŋqe, iqueä-kiuä quaŋgä ätnätä, Goti Iqueä äwiŋqä
du qänaknä itŋqe, ii hiŋgi itqäuä.
27 Goti neqä Apiqueä hiŋuä iqiŋi, Iqueä äwiŋqä dunä qänaknä jänänäŋnä iqe, ii
tiiŋi. Apäkä qokä äpäkoŋqä, ymeqä känaqä-känuŋua äpäkoŋqä äpmeŋuwi, quŋqä

kŋuä ämetanä, haŋä-iqä metqätaŋguwä iuŋi, yätamäkqä vquatuŋque. Itaŋga huizi, suqä quvqä qua täutaŋä iqu ne kiyä inatmäkqäŋqe, Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi kiyä mätqä tqäuqŋqe, neqä qaŋä uwqe, äŋguänäŋä miŋguatuŋqueqä.

2

Ämaqä huiuŋi himäqi ämipu, huizi duŋi tuwä ämäupu, miqä iqeŋqä

1 Ŋqä nyämaqäuä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-täŋä Iquenyqä quuvqä eqiyäŋuwi, he ämaqä huiuŋi äŋguä ämipu, huizi duŋi tuwä mäwiyqä pambu.

2 Ämaqä qäkämä äŋguänäŋä imäknä, aŋguä hipae hiŋqä hŋqu, heyaqä aŋä aquväqŋqeu hemeqaŋga, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäpkŋqä imäkŋqä hŋqu, iqu-pqe heyaqä aŋä aquväqŋqeu inä hemenä. Ga iŋganı he äänä ipŋqe?

3 Iwä iiŋi, he ämaqä qäkämä äŋguä imäkŋqä iqueŋi, äŋguä itquepu, “Yquvaŋä äŋguä täu pmayä” tupŋqäta? Itaŋga ämaqä nätmatqä maeqä iqueŋi, “Näŋqäqä pämä ätqäuqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupŋqäta?

4 He suqä iiŋä itqäpi, ii he hiqä kŋuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatŋqä itqäŋä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä duŋi, iqueqä kŋuä indqäŋqä quvqä duta iwäsäutŋqä-paŋuenji.

5 Ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, qätä nyipu. Ämaqä qua täuŋi nätmatqä maeqä eäŋuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänäŋä-täŋä eäpu, äŋguä pmeqäŋqä ätekqe. Ämaqä, Iquenyqä kiiŋä äwinyätŋqä iquauŋqe, “Qu nyaqä miqä iu pmeqäŋqeqä” äteŋqe, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eäŋuwä ii-pqe “Inä pmeqäŋqeqä” ätekqe.

6 Iqu iquau qäyä ätekqäŋqä, he quŋi womba ipŋqä itquetqäŋä. Kŋuä mapu! Heŋi ekittqiyäpu, haŋä-iqä etapäpu, kukŋuä metpŋqä duŋqe, tqukua ämeqepäma äwätqäŋä? Suqä iiŋi, ämaqä mbqä yquayä-täŋä iqua, qäqua etquetqäŋuwi.

7 Goti Iqu heŋi, Kraisi Iqueqä yoqä äŋguänäŋi enyuätqä-qe, ga yoqä iuŋqe, kukŋuä quvqä ätäpu, quiŋi tqukua imäkätqäŋuwi? Ii ämaqä mbqä yquayä-täŋä iqua, qäquayi.

8 Neqä Ämineyqä Iqueä kukŋuä-suqä naqä hŋquenyqe, bukiuŋi tuwaŋuä tii ätätä äqäkqe. *“Tqä-täuŋqä äkinyätŋqä-pa, ämaqä huizi duŋqä-pqe inä kiŋguätŋqeqä.”** He kukŋuä-suqä iqueŋi, aaŋä naqä-qakuänäŋä itqäpi, he jänänäŋä dunä itqäŋä.

9 Iiŋä qäyä etaŋgi, he ämaqä huiuŋi, äŋguä ämipu, huiziuŋi, tuwä mäuqä eäŋuwi, he suqä quvqä imäkqä. Iwä kukŋuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-quenjqä” ätätä ämetquenä.

10 Ii tiiŋä etaŋgi. Ämaqä hŋqu kukŋuä-suqä eeqänäŋä duŋi qänaknä itä, hŋquenä ävausqe, iqu ämaqä kukŋuä-suqä eeqänäŋä iuŋi, ävausqä eŋqä-paŋä iquvi.

11 Goti Iqu tii ätkqe. *“Qokä-apäkä ämaŋqe, huizitä huiwi yaŋä mikiqä ipŋqeqä.”*† Itaŋga iqu tiiŋä-pqä inä ätkqe. *“Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.”*‡ Iwä ämaqä hŋqu, apäkä huisä, huiwä yaŋä mikiqä itqä-qe, iqu ämaqä pizqä äpäsqe, iqu ämaqä kukŋuä-suqä eeqänäŋä iuŋi, ävausqä-quvi. Ii eŋqä-paŋi, he ämaqä huiuŋi, äŋguä ämipu, huiziuŋi, tuwä ämäuqä eäŋuwi, he kukŋuä-suqä ävausqä-quenji.

12 Goti Iqu kukŋuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtäwatqä ditäŋi, neqä suqe iwäsäuniqe. Iŋi he kukŋuä ätäpiyä iu, wäuŋuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitaŋä imäkpŋqe, he kukŋuä-suqä iiŋä iuqä yäpä iqä pmetaŋguwiŋqä kŋuä yasämä indqäŋgpŋqe.

---

* **2:8** Hiqäva-imäkqä 19:18 † **2:11** Aŋgumä Itmakqä 20:14 ‡ **2:11** Aŋgumä Itmakqä 20:13

13 Ii tiiŋä itaŋgiyi. Ämaqä hŋqu, hŋquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu
iwäsäutäqäŋgaŋi, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yäniqe. Mä ämaqä, huizi
duŋqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqäŋgaŋi, iqu ämäwqätäuniqe.

Quuvqä heqiyqä duŋqä wäuŋuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

14 Ŋqä nyämaqäuä, ämaqä hŋqu, "Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋänä"
ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itŋqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta?
Quuvqä heqiyqä iiŋä iqueŋi, aŋgumä häŋä iqumuatäniqäta?
15-16 Tasi-gua, nanyi-napqa hui qäkämä aaŋqä eä, ymisaŋä däŋqä itqätaŋguti, ga
hesaŋä hŋqu kukŋuinä, "Goti Iqu äŋguä ikimäkqaŋguti, si äwqä-qeiqä iŋqä äpmanä,
dŋä emäknnä, ymisaŋä däŋqä miqä pmetätŋqä änyiŋgiyä" ätuätqä-qe, nätmatqä
äwa itaŋgqeŋqe, mävqä iqäqe, iiŋi qäyuta? Oeyä.
17 Quuvqä heqiyqä-pqe, iiŋi. Quuvqä heqiyqä duŋqä wäuŋuä mimäkqä danä
iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.
18 Itaŋga ämaqä hŋqu, tii tuäŋqiyä. "Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitaŋi, häŋä
pmapŋqe. Hui suqä äŋguä du imäkäpiyitaŋi, häŋä pmapŋqe." Iqueŋi, nyi kima
tii tumä. "Si, suqä äŋguä du mimäkquki eŋqe, si quuvqä eqiyätqäŋiŋqe, nyi
näqŋqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä äŋguä iqu qäsä eŋqe, ii
ämäkätqueŋqiyä."
19 Si quuvqe tii äyä eqiyätqäŋnä. "Goti Kiqä-kiuänäŋä Iquvqä." Ii äŋguä etaŋgqä-
qe, dŋä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiiŋä ipu, yäuŋuä-
yäuŋuä itqäŋä.
20 Ämaqä hŋqu quuvqä eqiyätä, wäuŋuä mimäkqä etaŋgutqe, iqueqä quuvqenä
heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kukŋuä iqueqä
qakuiŋqä näqŋqä hisŋqä kiŋgaŋgutqe, qätä wi.
21 Aiŋgaŋi, neqä awiqu Aprähamä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätŋqe, iqueqä
ymeqä Aisakä iqueŋi, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqaŋgqeŋqä, Goti Iqu
iqueŋi, "Ämaqä jänänäŋukuiyqä" ätukqe.
22 Iuŋi hiŋuä äqunäŋnä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäuŋuä iqä
ditäŋi, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetaŋi, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäuä ekqe.
23 Goti Iqueä bukä iuŋi, "*Aprähamä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätaŋgi, Goti
Iqu iquenyqe, 'jänänäŋueqä' ätkqeqä*" ätä äqänäŋqe,* Aprähamä iqu Aisakä iqueŋi i
imäkqaŋga, häukui äqäkqe. Ga "*Aprähamä iqu Goti Iqueqä käyämaqä-queqä*" ätnä.
24 He qätä ae äyä äwiyqä. Quuvqä heqiyqä iinäŋqe, Goti Iqu ämaqä hŋquenyqe,
"Iqu ämaqä jänänäŋueqä" matqä danä yänä. Iqu suqä äŋguä itqätaŋguti, ga Goti
Iqu iquenyqe, "Ämaqä jänänäŋäqueqe," qakuä iuta tänä.
25 Ga apäkä Leopä, mbqä metŋqä huiwä yaŋä vqä ii, ikqä-paŋä iiŋi. Ämaqä Josua
iqu hiŋuä tämaqä iyŋqä ändowatkqä iquaquiŋi, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä huiu-
mända ändowatätä ikqeŋqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, "Jänänäŋiyqä" ätkqe.
26 Huiwiqu quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii eŋqä-pa, ämaqä hŋqu, suqä äŋgui
mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätŋqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi äŋguänäŋä miŋqeŋqä

1 Ŋqä nyämaqäuä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqäŋgaŋi, näqŋqä-vqä iquneŋi, iqu
häŋä-häŋä mämäneyqä yäniqe. Ga hesaŋi kuapänäŋä hŋquenä, "Nyi näqŋqä-
vqäŋqä emqänä" kŋuä mämeqä pambu.

§ **2:21** Ipäqäkqä 22:1-10 * **2:23** Ipäqäkqä 15:6

2 Hea kuapänäŋäŋganı, ämaqä eeqänäŋune qämä-qämä itanä, nätmatqä
kuapänäŋäŋqä waqiyä, suqä quvqä du äqutäumautuŋque. Mä ämaqä hŋqu iiŋi
miqä, iqueqä tewi äŋguänäŋä äminyätŋqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe äŋguä iiŋä
eä, ikikinyäŋä-queyi.
3 Tewi, tiiŋä eŋqä-payi. Hosi, qu qanı ne änenyätaŋgqä du upŋqeŋqe, quvaqä
manä duŋi ainqä wäŋqä hmbu äyä äktävetuŋque. Quvaqä manä duŋi ne ämitaqä
dutanı, hosi naqä-queŋi iŋgi-iŋgiŋqä mäwqatatuŋquänä. 4 Yimba-pqeŋqä kŋuä
mapu. Naqänäŋä eä, yuŋuä naqänäŋä iqu miqaŋgi äwätŋqä-qe, iŋgi-iŋgiŋqä
mäwqatqä ipu, aaŋä quvqä wäŋqänäŋäpiyi. Iwä yimba miqä iqu, iŋgi wätŋqä
wiŋganı, nätmatqä wäŋqä ipiŋi iŋgi ämaiqäqe, ga iŋgi wänä.
5 Ga tewä ii-pqä, asä iiŋi. Huiwitanä nätmatqä wäŋqänäŋäpu eäqä-qe, ipu hŋgisa
itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmŋä wäŋqänäŋä hmbisanı, qoä-qamqä*
naqänäŋä huiu tä ämänyätä, nätmatqä eeqänäŋi tä nätŋqä diŋqe, kŋuä mapu.
6 Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutanä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä
huitanä-huitanä imäkätä, huiwä duŋi, eeqänäŋä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä
häŋä-pmeqä iuŋi, tä eŋqä-pa evätäutqäuä. Tä ii, kiqä peŋqä iqueqä tä mäeusqä sqä
dutanä te.
7 Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, yŋŋä-täŋä, qämakä, huäŋgä-hämapäkä, guäkiqä
imäkquwi, qu qänaknä ipnä.
8 Mä tewi guäkiqä imäkqä-pqe, aaŋqe. Tewä ipu, kukŋuä quvqä duŋqe a
makiqätŋqä danä yänä. Nätmatqä quvqä, ämaqä pizqä imäkqä di manguä ämnä.
9 Tewä asitäŋi, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä ‘äŋguiqä’ ätätanä, ga aŋgumä
tewä asitäŋi, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä eŋqä-panä imäkkqä duŋqe, kukŋuä qui
imäkqä ätätuŋque.
10 Tewä asä iquesanı, äŋguiŋqätä, qui imäkqeŋqätä, qäquaqu ätimäutqä. Ŋqä
nyämaqäuä, iiŋi quvqeqä.
11 Eqä esquä asiquesanı, eqä äŋguitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä.
12 Ŋqä nyämaqäuä, zä-eaqi, zä-olipqä häukui qiyäniqi? Itanga guä-wainqä-pqe
zä-eaqä häukuä qiyäniqi? Itanga eqä esquä, zä iqä äpätŋqä di, aŋgumä eqä äŋgui
mapqä yänä.

Suqä, kŋuä äŋguä iwäsäuqäŋqe, haqä yätuta mapiyä

13 Ämaqä hesanä hŋqu, suqä, kŋuä äŋguä iwäsäuqetä, näqŋqä äŋguänäŋitä
ämeqä-qu sätäti, ga iiŋä iqu, iu qänaknä itä, iqueqä yoqe haqä mämaeŋqä danä,
iqueqä qanı äŋguänä ikiquätŋqe. Iwä ämaqä-pqe, ique äqumbiyi, iqu iiŋäqu äyä
etanguti qumbŋqeŋqä.
14 Mä he ämaqä duŋqä äwqä quvqä enyätä, himä quvqä imäkäpu, yoqä naqä haqä
yätuŋi hiqä dinä witŋqä itqäŋuwä iquenä, hiqä näqŋqeŋqä naqä-naqä ipu, naqä-
qakuä duŋi makittqiyeqä iqäpŋqe.
15 Näqŋqä iiŋä ii, qäukuä yätutanä maetqe, kiqä qua täutanä eä, ga Goti Iqueqä
Dŋä Iqu mävqä danä, ämaqeuqä yäpä imda, dŋä quvqä iquauqä näqŋqä eŋqä-panä
eä.
16 Ämaqä, ämaqeuŋqä äwqä quvqä äwinyätä, yoqä naqä haqä yätuŋi quwqä di,
maembŋqä ipiyä-täŋä ii, quamä yasämä mäpmeqä danä, suqä quvqä äki-äkitanı,
imäkqäpnä.
17 Mä ämaqä, suqä, kŋuä äŋguä iwäsäuqäŋqe, haqä yätuta ämepiyä-täŋi,
kiyä mätqä hnjua mamäkqä eä. Iwä ämaqä huizi ditä äwqä naqä-hŋqunä
iŋqäŋqä imäkäpu, qeiqi itquepu, qätä ipu, ämaqä duŋqä qeqä tquanguti äŋguä du

* **3:5** Jemisi iqu ‘qoä-qamqä’ maqiyqä ikqe. Iqu ‘qäuqä’ äqäkqe.

iwimäkäpu, ämaqä eeqänäŋä duŋi suqä asä inä itquepu, suqä äŋguä duŋqä maŋinä matqä ipu, iqäpnä.
18 Äwqä naqä-hŋqunä iŋqäŋqä imäkätqäŋuwä ii, äwqä naqä-hŋqunä imbu, suqä äŋguä jänänäŋi quuvqä tämŋi imäkqäpnä. Ymisaŋä häukuä äŋguä äqäyqä eŋqä-pa, äŋguänäŋä dinä mitimäunä.

4

Qua täuŋiuŋqä näueqä mimäkqä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqeŋqä

1 Heyaqä awä iqiŋi, kukŋuä näŋi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqäŋuwi, qakui squäpisa timäutqäuä? Suqä iiŋqä heŋqä di, heyaqä äwqä imŋi, mäkä qiyäŋgaŋguwä iuta, maeqä inä?
2 He hnjuaŋqä kiiŋä enyätaŋgqä-qe, mämeqä danä itqäŋuwi. Iwä iiŋi, pizqä päsqä duŋqänä ipu, kukŋuä näŋi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqäŋuwi. Nätmaqä he enyätaŋgqä isua, mämeqä danä ipu aaŋqä eäŋuwi, he Goti Iqueŋi yatŋqä mävqä itqäŋuwiutayi.
3 He yatŋqä vqaŋguwäŋgaŋi, mämeqä danä itqäŋuwi, kŋui qäyasäqi ämapiyäŋga vqaŋguwä dutayi. Kŋui, äwqä yeeqä iŋqä hiqä iuŋqänä hiyätaŋgi iyi.
4 Apäkä qokiquau äväma ikitqäŋuwä-pa, he Goti Iqueŋi ii itquetqäŋä! He änyä maqŋqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täuŋiŋqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiuŋqä-täŋi. Iwä ämaqä hŋqu näueqä qua täuŋiuŋqä imäkqe, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiuŋqä täŋä-qu imäkŋgi.
5 Goti Iqueä bukä iuŋi, kukŋuä tii ätnä. “Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateäŋqä duŋi, hiŋgi ikiqäŋqä mäwqatämäuqä, ne Iqueqänä hiatuŋquä kiiŋä äwinyä.” He iiŋqe, hiŋgi ätnänä kŋuä eyä?
6 I iäqäqe, Goti Iqu qeqä imäŋqeuta, hiŋgi nätapqä di, aaŋä naqänäŋi. Iwä Goti Iqueä bukä iuŋi, kukŋui tii äyä ätnä.

*“Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä maeŋgaŋguwä duŋqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämaeŋqä iqaŋguwä iuŋi, Iqu iquauŋqe, qeqä imäŋqeuta hiŋgi vänä.”**

7 Iiŋiŋqe he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpŋqe. Setänä iquenyqe yäŋänäqŋqä tqäpŋqe. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä.
8 He Goti Iquenyqä qäqiqi ppŋqe. Ga Iqu henyŋqä qäqiqi pätŋqänä. Kŋuä hŋquaqu-hŋquaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipainji, asŋä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imŋi, ikikinyäŋä imäkmbu.
9 Hiqä suqä quvqeŋqä änä maemäŋqä iqäqe, huäqä-huŋqä ipu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Tä säwqä itqäŋuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Yeeqänä itqäŋuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmaŋquenä pmetpŋqe.
10 Goti Hanjuwä Iqueuä hiŋuä iqiŋi, yäŋi-yäŋi miqä-quenä, haŋuä pmetpŋqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yäŋi-yäŋinyä ipŋqä emäkänä.

Hesaŋä hŋquauŋqe, kukŋuä quvqä hui matqä iqäpŋqe

11 Ŋqä nyämaqäuä, hesaŋä hŋquauŋqe, kukŋuä quvqä matqä iqäpŋqe. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätŋqä hŋquenyqä kukŋuä quvqä ätätä iqueŋi iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kukŋuä-suqeŋqä kukŋuä quvqä ätätä, ga kukŋuä-suqä iqueŋi iwäsäuqi. Iiŋä iqe, iqu kukŋuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme.
12 Kukŋuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hŋqunäyi. Goti ämaqä duŋi, häŋä iqumuatqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iiŋä eŋqe, ga ämaqä huizi duŋqä kukŋuä ätätnä iwäsäuqe, tqukiyi?

Hiqä yoqe haqä ämaeŋguwi, ii aaŋä suqä quvqe

* **4:6** Quamä-pmeqä 3:34

13 “Täŋganä-qe, awiŋganä-qe, anä-himqä naqänäŋä hŋquenyqä äwätmä,
quväukuä äpmamä wäuŋuä itmä, mbqä kuapänäŋä-täŋä himqänä” ätätqäŋuwä
iquenä, täŋganı nyi qätä nyipu.
14 Iŋi, he hiqä awiŋga pmeqä duŋqe, änyä maqŋqä eŋä. Hiqä quuvqä häŋä-pmeqä
ipu, qaquvqä ziŋuitä äwitä, maqänä hma eqä-pa iiŋi.
15 He tiiŋä tpŋqe. “Naqä Iqu äwinyätaŋgutqe, ne häŋä yqänä äpmenä, nätmatqä
ne kŋuä ämeŋquä ii, imäkqäwqä-quneyqä” tpŋqe.
16 Mä he, “Ne nätmatqä naqä ii imäkaŋqunä” ätäpu, hiqä yoqe haqä
ämaenätqäŋuwi. Suqä hŋgisa iiŋä iqe, ii aaŋä quvqe.
17 Iiŋiŋqe, ämaqä hŋqu äŋguä imäkqä duŋqe, näqŋqä yasämä eäqä-qe, iqu ii miqä
iqäqe, Goti Iqueä täŋäŋgisaŋi, ämaqä iqu, suqä quvqä-täŋue.

5

Ämaqä nätmatqä aaŋä kuapä-täŋä iqua, haŋä-iqä naqänäŋä mapŋqäuä

1 Ämaqä nätmatqä aaŋä kuapä-täŋä iquenä, täŋganı qätä nyipu. Suqä haŋä-iqä
naqänäŋä hemetŋqä iqäqe, kŋuä zä-zääqä ivqänäpu qäyqäpŋqe.
2 Heyaqä nätmatqä kuapänäŋi ae pizqä itä, kukuiŋuä iqäqe. Heyaqä mŋä guäqä
qäkämä äŋguänäŋi, imätaŋuä ae äqukqe.
3 Heyaqä golqä-sua, silpa-sua, ikukua iwiqe. Iwä ikukua iwiqä di, ii heyaqä suqä
quvqe ätnäŋäqi ämaetä, ga heyaqä huiwä iqueŋi, tä eŋqä-pa henäniqe. Yquayä pŋqä
kuapänäŋi, hea yäpaki ae qäqi hetqätaŋga ämäqumuatätqäŋä. 4 Hiŋuä qumbu.
Ämaqä heyaqä wäuŋuä du ymisaŋä emiyätqäŋuwä iuqä mbqe, qäyunä mimäkqä
iquwä mbqä iqu, Goti Iqu kima etquetŋqä tääqä ätätqäuä. Ga wäuŋuä heyqä iquauä
zä-zääqä tqe, Naqä Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqueuä qätä huä duŋi, ae äpaquvqe.
5 He hea ique-ique qua täuŋi, nätmatqä kuapä-täŋä eäpu, yeeqänä iqämanätqäŋä.
Ymisaŋä änäpu, käta nänyuämäutqätaŋguwäŋga, hea he pizqä emäkqä iqu, ae qeyi.
6 He ämaqä suqä quvqä miqä, jänänäŋä iqä duŋi, kukŋuä ämitäpu, pizqä
äqäyäpäsäpu itqäŋuwä-qe, qu henyqe hoptäwä miqä itqäŋuwi.

He haŋä-iqä ämepiyä-qe, qundqändqä miqä pmepŋqe

7 Ŋqä nyämaqäuä, he haŋä-iqä qäyä ämepiyä-qe, Naqä Iqu äpqäŋganqä
qundqändqä miqä hiŋuä äqumbu pmepŋqe. He näqŋqä äyuä. Ämaqä wäuŋuä-täŋä
iqu, ymisaŋä naqä yäuä äunyqŋqä hiŋuä äqunä äpmeqäŋganı, “Piyä qiyäŋqutiyä,
äänä yäŋqutiyä” tä, qundqändqä miqä, iqu qeiqi hiŋuätänä äqunä pmetänä.
8 Iwä Naqä Iqueqä äpätŋqe, ae äpätä qäqi äwiqäqe, he-pqe haŋä-iqä qäyä
ämepiyä-qe, pemä ipu, qundqändqä miqä, hiŋuä äqumbu pmepŋqe.
9 Ŋqä nyämaqäuä, hesaŋä hŋquauŋqe tuwäŋgi kukŋuä matuwäŋqä pambu.
Kukŋuä ämetätä iwäsäuqäŋqä-täŋä Iqu, ae qäqi näwi imäknä ätqäuä!
10 Ŋqä nyämaqäuä, ämaqä, kukŋuä awä-tqä hiŋuiqändqä iqua, imiŋuwiŋqä kŋuä
mapu. Qu Goti Iqueuä yoqeŋqä awä ätpiyäŋganı, haŋä-iqä quvqä ämepiyä-qe, qu
qundqändqä miqä imiŋuwi. He qu imiŋuwä iu äqunäpu, ii iqäpŋqe.
11 Hiŋuä qumbu. “Qu suqä haŋä-iqä iiŋi qäyä ämepu, yäŋänäqŋqä ätqäuwa
äwätqäŋuwi, qu äŋguänä pmeqä-quayqä” äyä ätätuŋque. He Jopä iqu haŋä-iqä
ämetäqä-qe, yäŋänäqŋqä ätqäuwa wätqätaŋgi, hituŋuändqäŋi Naqä Iqu nätmatqä
äŋguä äwikqeŋqe, näqŋqä äyä eŋä. Naqä Iqu nenyqä huäqä äwunätä, qeqä
äwimänätqäuä.
12 Ŋqä nyämaqäuä, kukŋuä, huiziu ämäwqätäuŋqä iqu, he tii miqä ipŋqe. He “Nyi
naqä-qakuä äktqänä” ätäpiyäŋganı, he hŋqueä yoqeŋqä matqä iqäpŋqe. Qäukuä
iqueqäŋqä, qua iqueqäŋqä, ä hnjua-hnjuaŋqä matqä iqäpŋqe. Naqä Iqu kukŋuä

ämetätä mewäsäuqäŋqe, he “ŋŋqä” ätquwi, “ŋŋqä” dunä tqäpŋqe, ä “Oeyqä” ätquwi, “Oeyqä” dunä tqäpŋqe.

Ämaqä jänänäŋä iuä tääqä tqä di, aaŋä yäŋänäqŋqä eä

13 Hesaŋi tqu-tqu haŋä-iqä ämetŋqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätŋqe. Hesaŋi
tqu-tqu aquvänä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä
mamäuquätŋqe.
14 Hesaŋi tqu-tqu täŋä-yaqä-täŋä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauŋi,
tääqä tuätumetŋqe. Iwä qu iqueŋi, olipqä eqä aowi äwiquatäpu, Goti Iqu äŋguä
iwimäkätŋqä tääqä tpŋqe.
15 Qu yatŋqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iqueŋi äŋguä
iwimäkätä ävauqumuatänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etaŋgutqe, Naqä Iqu
iqueqä suqä quvqä iiŋi, huätä ämuämäutä, äwqä haŋuä inyänä.
16 Iiŋä eŋqä-qae, suqä quvqä diŋqe, “Nyi iiŋä itŋqeqä” awä ätnäpu, Goti Iqu äŋguä
emäkätŋqä diŋqe, he Iquenyqä tääqä tqäpŋqe. Ämaqä jänänäŋä iquauä tääqä tqä
di, haŋuä maetqe, aaŋä yäŋänäqŋqä eä, wäuŋuä itä häukuä qäyänä. 17 Laisa iqu ne
eŋqä-pa iiŋäqu eäqä-qe, qua iuŋi piyi maqiyqä yätŋqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä
iäŋqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qaŋui 6 äpäwäŋqe.
18 Ga iqu aŋgumä tääqä tqaŋgi, qäukuä iqu piyä mequatäwatqaŋgi, qua iuŋi
ymisaŋä ekqe.
19-20 Ŋqä nyämaqäuä, hesaŋä hŋqu, naqä-qakuänäŋä duŋi, qäyunä mäpmetaŋgi,
ga hŋqu iqueŋi, aŋgumä naqä-qakuiŋqä ätuma äpqäqe, ii iqu suqä äŋguänäŋä iqi.
Kukŋuä tquenyqe, kŋuä äŋguänä eyä. Ämaqä hŋqu, suqä quvqä imäkqä hŋquenyqä
äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutŋqä yätamäkqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä
iqueqä quuvqä ipu, äpäkoŋqä dutaŋi häŋä iqumuatquänä. Iwä suqä iiŋä dutaŋi, iqu
suqä quvqä kuapänäŋi, Goti Iqueuä hiŋuä iqi mäwiqä yätŋqä imäkquänä.

1 Pitä
iqu tuwaŋuä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Pitä iqu tuwaŋuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä haŋä-iqä naqänäŋä metqätaŋguwä iquauŋqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yäŋänäqŋqä iwimäkätŋqä iiŋqä. Iqu qu kukŋuä äŋguä Jisasi Kraisi Iqueŋqä kŋuä aŋgumä indqämbŋqä ätukqe. Jisasi Iqu äpäkonätä aŋgumä ävauqetaŋi, Iqu aŋgumä päniqä iiŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqe. Iŋi iqua kukŋuä guä ii ämäsäuekqeŋqä kŋuä indqänäpu, Iqu äpqä iiŋqä hiŋuä äqämbu pmepŋqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iqua, haŋä-iqä mapnä. Ii naqä-qakuä etaŋgqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iuŋi, yamwiqä vätŋqä iuŋqä wimenä. Iiŋä etaŋgi, Kraisi Iqu aŋgumä äpätqäŋganŋqe, qu quuvqä yäŋänäqŋqä hiqäpŋqe. Itaŋi hea iŋganŋi, qu kima äŋgui mapnuwäŋqe.

Pitä iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kukŋuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ekqä iquenŋqä nyi tuwaŋuä tiiŋä äqiyqä. He aŋä-himqä naqä-qakuä hiqä maitaŋgi, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itaŋga Bitiniya iu äpmakäwäŋuwä iquenäŋqe.

2 Goti eeqänäŋiuqä Kaniqu, nätmatqä änä timäutŋqä iiŋqä näqŋqä eä, atäuŋuä heyqaŋgi, Dŋä Äŋguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hipŋqä emäkkqe. Iiŋä etaŋgi, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itaŋga he äŋguänäŋä hipŋqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä häŋeqetä emŋqäyqäŋqä atäuŋuä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqetä, äwqä haŋuä iŋqä pmeqetä, aaŋä kuapänä etapquä.

Häŋä-pmeqä äŋguänäŋi, qäukuä yäŋi äwiŋqeŋqä

3 Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämäuatuŋque. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä kiiŋä natmäkätŋqä-qae, neŋi änyä-häŋi änanyquäqe. Iqu Jisasi Iqueŋi, qua buta häŋä ävauqumuatkqeta, ne änyä-häŋä iiŋi, nätmatqä äŋguänäŋä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqŋqä, kŋuä iqä yäŋänäqŋqä ämenä, hiŋuä äqänanä pmetatuŋquä, änanyquäqe.

4 Nätmatqä äŋguänäŋä iiŋi, Goti Hanjuwä Iqu hiyaqŋqä qäukuä haqä yätu ämitqäuä. Qäukuä yäŋiŋi, nätmatqä iiŋi, qui mimäkŋqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe.

5 Heŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäŋänäqŋqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä duŋi, qui mimäkŋqä danä ipŋqä, häŋä iqumuatqä duŋqä ämeyänä. Häŋä iqumuatqe, ae näwi, ätnäŋäqi yäpakäŋga timäunä.

6 He iiŋqe aaŋä yeeqä naqänäŋä äyä itqäŋä. He täŋganŋi haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä etapätqätaŋguwi, qäyä ämepu, haŋä-iqä iiŋi hŋgaŋqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqäŋä.

7 Haŋä-iqä iiŋi, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqäŋuwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäuä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqe, mbqä golqä qui mimäkŋqä äŋguänäŋä ämitqäŋuwä duŋi, ämäwqätäuä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iiŋi, tiiŋä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiunji yäpakä ätnäŋäqi äti ätimäutäqäŋganŋi, henyqä yeeqä naqänäŋä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä iiŋqe.

8 Hiŋuiqändä, täŋgatäŋi, he Iqueŋi hiŋuä mäquŋquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imŋi, he
Iquenyqä henyätaŋgi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänäŋä äyä itqäŋä. Yeeqä iqä iiŋi,
aaŋä naqänäŋi, ämaqäpqä hŋqu, “Iinjqä-iinjqe” änä mätqä yänä. Ii yeeqä iŋqä qua
täuŋi, näwinyä eeqänäŋi ämäwqätäuä.
9 He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätaŋguwiŋqe, ga Goti Iqu heŋi, aŋgumä häŋä
emäkäqumuatätqätaŋgqeŋqä, he yeeqä iuta itqäŋä.
10-11 Häŋä iqumuatqä tquenyqe, Kraisi Iqueqä Dŋä Iqu, hiŋuä-tqä iquau änyä,
“Kraisi Iqu haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋä ämetä, itaŋga qänakndaŋi, Iqu yoqä naqä
meniqeqä” awä näwi ätumiŋqe. I tuätqätaŋga, iqua, “Goti Iqu heŋi, Iqueqä äwiŋqä
duta suqä äŋguänäŋi emäkäniqe-qe” hiŋuä ätmiŋuwi. Ii ätäpiyä-qe, qu näqŋqä
äŋguä mapŋqe, “Iqu äkŋga äpätä, squäsua timäuŋqutiyä” tpu, qävqä yasämänä
imiŋuwi.
12 Qävqä i iqaŋguwäŋga, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋi, kukŋuä iiŋä ätäpu, yätamäkqä
quwqä-quwä imbŋqä maetqe, he heyätŋqä iiŋqä ämotquakqe. Täŋgaŋi Goti
Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique qäukuä yätuta dowatämepqaŋgi, ga Iqueqä
yäŋänäqŋqetaŋi, ämaqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä-tqä iqua, Goti Iqu
aŋgumä häŋä equmuatqäqeŋqä, ae awä äyä etätqäŋuwi. Iiŋqe, eŋätqä iqua-pqe,
näqŋqä mapŋqä äwinyä.

Goti Iqu Ikikinyäŋä-qu eŋqä-qae, ne-pqä e pmeqäŋqä

13 Iiŋä etaŋgqä-qae, he hiqä kŋuä indqäŋqe, wäuŋuä iqäpŋqä indqänäpu, hui
äpipu hiŋgi päkäpäkä miqä danä ipŋqe. Nätmatqä äŋguänäŋä, Jisasi Kraisi Iqu
ätnäŋäqi äti timäuqaŋga Goti Hanjuwä Iqu etapäniqä iuŋqä, kŋuä yäŋänäqŋqä iqä
ämepu, hiŋuä äqämbu pmepŋqe.
14 He ymeqä qätä ipu, qänaknä iquenjä-qae, he änyä maqŋqä qämä-qämä
ipiyäŋga, qänaknäŋi eŋqä hiqä du imiŋuwä-pa, miqä danä ipŋqe.
15 Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyäŋä imäkätŋqä-pa, he-pqe iunä
imäkqäpŋqe.
16 Nyi iiŋä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, “*Nyi suqä ikikinyäŋä imäkqunä eŋqe,
he-pqe asä iiŋä imäkqäpŋqeqä*,”* tnätaŋgi i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqänäŋä itä, neyämakqeŋqä

17 Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä naqe, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu
ne hŋqunä-hŋqunä, neqä suqä imäkätuŋqueta, asänä newäsäunä. He Iquenyqä
tääqä ätäpiyäŋganj, “Apiqukiyä” äyä ätätqäŋuwi. Iiŋä etaŋgi, he qua täu yakuä
äpmapiyäŋganj, Iqueqä yoqä naqeŋqä kŋuä indqämbu, suqä äŋguä du pmepŋqe.
18-19 Suqä äŋguä memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawiqukua etapkuwä du
pmetaŋguwäŋga, Iqu aŋgumä etmetŋqä mbqä iqäqeŋqe, he näqŋqä äyä ämeŋä.
Silpa, golqä, nätmatqä quvqä qui imäkŋqä iiŋä itä, maetqe, Kraisi Iqueqä häŋeqä itä,
ne aŋgumä mbqä äneyämakqe. Iqueqä häŋeqä mbqä iqäŋqe, mbqä dinä homä iqä
eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätaŋqä yuŋguä squä hnjua maeqä, kiqä ikikinyäŋä
eŋqä-paŋä iiŋä-quvi.†
20 Qua tqu änyä etaŋga, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqŋqä eätä, atäuŋuä
ikqä-qe, hiunji yäpakä täŋgaŋi, henyŋqä ätnäŋäqi äti imäkqi.
21 Iqu yätamäkqä heyqaŋgi, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋä. Goti
Hanjuwä Iqu Iqueŋi, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqaŋga, he Iquenyqä
quuvqä eqiyäpu, Iqu äŋguä emäkäniqeŋqä, kŋuä iqä yäŋänäqŋqä ämapu, hiŋuä
äqämbu äpmeŋä.

Hiqä-hiuäŋqä eŋqä di, dŋä huqä ii yqänä iqa uwqäpŋqe

* **1:16** Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † **1:18-19** A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

22-23 Täŋganı, he hiqä quuvqä anä eqiyätqäŋuwä iquauŋqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda eŋqä duŋqe, he naqä-qakuänäŋä du qänaknä ipu, akiyä äyä änyämäŋguwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä häŋä hea ique-ique wiqä iqu, heŋi änyä-häŋä enyquäqe. Iŋi he hiqä-hiuäŋqä eŋqä di, qeqä-quuvqä yäpä imda eŋganguti, dŋä huqä ii yqänä iqa uwqäpŋqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä enyquäqä iqu, piikä vowä mäuqä iqutäŋi, asänäŋä ma. Piikä iqu, qui imäkŋqä-quvi. Iŋäqe, Goti Iqueqä kukŋuä iqu, qui mimäkŋqä iquvi.

24 Iiŋqe,

"Ämaqä eeqänäŋi, qätaqä eŋqä-pa yäuä päpnä. Itaŋga quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä eŋqä-pa äteyqiyäuänä.

25 *Iŋäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä"* ätnä.‡

Kukŋuä iqu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä, he ae etätqäŋuwä iquvi.

2

Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukŋuiŋqä kiiŋä eŋguätŋqe

1 Iiŋä eäŋqä-qae, he suqä huiziuŋqä wiuŋqä iqä, suqä quaŋgi iqä, wopqä ipu kukŋuinä tqä, hiŋuä quwä qŋqä, ämaqä hui äkittqiyeqäŋqä, e imäkätqäŋuwi, huätä vquatämäupŋqe.

2 Huätä e vquatämäupiyi, ymeqä änyä nandqä isua kŋui, aŋuiŋqänä ämeŋuwä-pa, he-pqe änyä imäŋguwi, kŋui, quvqä maeqä aŋuä äŋguänäŋä iquenyqänä mapŋqe. Goti Hanjuwä Iqu häŋä imäkäqumuatqä iuŋi, naqä yäŋänäqŋqä änimäŋga uwqäpŋqe, he aŋuä Iqu änätapqä iuŋqänä kŋuä indqäŋgpŋqe.

3 He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukŋui yamwiqä ipu, Iqu suqä äŋguä Iqä-qu etaŋgqeŋqä näqŋqä eäŋuwi, ii iqäpŋqe.

Jisasi Iqu, hikä häŋä-pmeqä Iquvi

4-5 Naqä Jisasi Iqu, Hikä häŋä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqe, "Hikä quvqeqä" tpu, hiŋuinä qunätaŋgä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueŋi, qui mimäkqä, aaŋä äŋguänäŋä Miqä-que äqunä, Iqueŋi i ätekqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä pätqätaŋguwäŋga, Goti Iqueqä Dŋä Iqu, he-pqe hikä häŋä-pmeqä eŋqä-pa, Iqueqä aŋäŋqä emäkätqäuä. Iŋi he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesaŋi, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, "Oeyä" matqä itŋqä dunä imäkqäŋqe.

6 Goti Iqueqä bukä iuŋi, tuwaŋuä tii ätnä.

"Häe! Hiŋuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäkqä äŋguänäŋä miqäŋqä hŋque ätemi, Sayonä iuŋi, aŋi hiqäva-imäkqä aŋä-zä eŋqä-paŋä, iquesa ämätqa peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitaŋi, äwqä haŋä-iqä mämeqä ipŋqeqä"* ätnä.†

7 Iŋi quuvqä eqiyätqäŋuwä iquenäuä hiŋuä iqiŋi, Hikä Iqueŋi, qui mimäkqä äŋguänä miqäŋqä-queqä. Iŋäqe, quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iquauŋqe, tiinji.

"Aŋä mätqä iqua, hikä quvqä etaŋgi hiŋuinä äqunätqäŋuwä-qe, hikä iqu, aŋä a yäŋänäqŋqä äqäyäqätäuqämenä."‡

8 Itaŋga, *"Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqi päkŋqä iqueyi."*§

Qu Goti Iqueä kukŋui hŋgisa itqäŋuwitaŋi, hikä äqutäumäupu äqäyäpäknätqäŋä. Iiŋqe, Goti Iqu, qu iiŋä ipnuwäŋqä ätekqe.

9 Iŋäqe, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutaŋä himqe. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätaŋä hiqäva-imäkqä yäŋä iquenji. He ämaqä huizi hŋquenä maetqe, Goti Iqueqä ämaqä yäŋä-quenji. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-huŋqä naqänäŋä iuŋqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä äŋguänäŋä iuŋqä awä tqäpŋqä i emäkqe.

---

‡ **1:25** Asayä 40:6-8 * **2:6** Qoqoŋä Sayonä, aŋä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † **2:6** Asayä 28:16 ‡ **2:7** Apqä Bukä 118:22 § **2:8** Asayä 8:14

10 He naqä-hŋqunä maeqä danä eŋuwi, täŋganı he naqä-hŋqunä eäpu, Goti
Hanjuwä Iqueqä ämaqä eŋä. Goti Iqueqä qeqä imäŋqeuta yätamäkqe, mämeqä
danä eäŋuwi, he täŋganı ii ämeŋä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hiŋuä iqiŋi, suqä äŋguänäŋä iqäpŋqe (2:11-3:7)

11 Nyi kiiŋä änyinätŋqä iquenä, he aŋä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etaŋgi, yakuä
aŋä täu äpmapu, qaŋäqŋqä iquenä, nyi he evauqumuatätmä, tii etqä. Suqä quvqä
duŋqä evautä, heyaqä äwqä imŋi mäkä äqiyäuŋguwi, qu mämaequtäuqä ipŋqä,
pmua imäkäqumuatpŋqe.
12 Quuvqä maeqiyqä iquauä hiŋuä iqiŋi, suqä äŋguänäŋä iqäpŋqe. Iŋi qu henyqe,
“Suqä quvqä ii iquenjqä” etmitpqä-qe, äŋguänäŋä itqätaŋgpqä du eqämbqetaŋi,
Goti Iqu äpqaŋganı, qu Iqueqä yoqe haqä maepnuwäŋqä.

Ämiqä naqä äki-äkitaŋä äpmeŋuwä iquauä yäpä iqi iqäpŋqe

13-14 He Goti Naqä Iqueqä ämaqä eäŋuwitaŋi, ämiqä naqä äki-äkitaŋä äpmeŋuwä
iquauä yäpä iqi iqäpŋqe. Ämiqä iquauqä naqä iquesä, iqueqä yäpä iqiŋä, iqu ätetä
ändowatkqä iquau-pqe, qätä äwiyäpu, yäpä iqi vqäpŋqe. Iqu iquauŋi, suqä quvqä
imäkqaŋguwä duŋi, haŋä-iqä äväpu, äŋguä iqaŋguwä duä yoqe, haqä ämaepu
imäkpŋqä, ätetä ändowatkqe.
15 Goti Iqu, he suqä äŋguä ipiyä iquesaŋi, ämaqä kŋuä äŋguä mämeqä iquauä qui
kukŋui äminyeqäŋqä äwinyätqäuä.
16 Goti Iqu he huiziquauqä yäpä iqä mäpmeqä, qanyinä pmeqäŋqä emäkqä-qe,
“Ne qanyinä äpmeqetaŋi, suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä imäkquatuŋqueqä” kŋuä
mämeqä danä ipu, Goti Iqueqä wäuŋuä-wiyqänä pmetpŋqe.
17 Iiŋiŋqe, ämaqä eeqänäŋi äŋguä asänä itquepu, ämaqä quuvqä hesä anä heqiyqä
duŋqä qeqä-quuvqä imda eŋgaŋguti itquepu, Goti Iquenyqä zä ipu, Iqueä yäpä iqi
ipu, ämiqä iquauqä naqä iqueŋi, suqä äŋguänäŋä du itquepu, iqäpŋqe.

Haŋä-iqä Kraisi Iqi ämakqä-pa ämepu, hiqä naqä iquauqä yäpä iqä pmetaŋgpu

18 Wäuŋuä-wiyqä iquenä, wäuŋuä äwiyäpiyä iquauŋqä zä imäkäpu, yäpä iqi
iqäpŋqe. Huäqä äumäkäpu, äŋguä etqueqä iquanä maetqe, huäqä mäumäkqä,
quvqä etqueqä iquau inäŋqe.
19 Ämaqä hŋqu, tmi-tmiqä-tqe hiŋgi ämetäqäŋga, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä
kŋuä ämetä, äwqä-qeiqi inyä ämeqaŋgutqe, Goti Iqu iquenyqe, yeeqä yänä.
20 He quvqä iqaŋgä ämaqe ptqä epäsqaŋguwäŋga, he äwqä-qeiqi imbu
meqaŋgpqe, he nätmatqä äŋgui, äsque mapniqä? Iŋäqe he suqä äŋgui qäyä
imäkqaŋgä, qu tmi-tmiqä-tqä etapqaŋga, he äwqä-qeiqi imbu meqaŋgpqe, suqä
iiŋqe, Goti Iqu yeeqä yänä.
21 Hiŋuä qumbu! Kraisi Iqu he yätamäkqä heyätŋqä, huiwä täŋä-huŋqä ämakqä-
paŋi, he-pqe inä meqäŋqe, Goti Hanjuwä Iqu tääqä ae äyä etätmakqe. Iŋi he Iqu
iiŋä ikqä iuta äqunäpu, asä iiŋä imäkqäpŋqe.
22 Iqu suqä quvqe mimäkqä itä, itaŋga kukŋuä quaŋgä-pqe matque.
23 Ämaqe qu Ique kukŋuä quvqä ätukuwä-qe, Iqu quŋi, kimaŋi iiŋi mätquä
ikqe. Qu Ique tmi-tmiqä-tqä vqaŋguwä-qe, Iqu qu qui iwimäkqäŋqe matqä itä,
Iqueqä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsäuqä Iqueqä hipa iu äwiŋgqe. 24-25 Ne häŋi, suqä
quvqä iqueqä yäŋänäqŋqä yäpä imä mäpmeqä danä, suqä jänänäŋä imäkaniquŋquä
iunä pmeqäŋqe, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä neyaqä suqä quvqe ämiwäutä, zä-huätati
äyä äuŋgqe. He sipsipqä eŋqä-ma, im-imä qaŋä hiŋgi dumetaŋguwäŋganı, Iqu
ämaqeuqä hipa iuta tmi-tmiqä ämetä, he aŋguänä pmetpŋqä emäkkqe. Iŋi he
Sipsipqeu Miqä, itaŋga heqä quuvqeu ämitŋqä Ique, aŋgi äyä äwimequwi.

3

Kukŋuä, qokä-apäkä ämaŋqä iuŋqä

1 Asä ii eŋqä-pa, apäkä qokätäŋä iuenä, he hiqä qokiquau qätä äwiyäpu, iquauä
yäpä iqinyä iqäpŋqe. Iwä hiqä qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui hŋgisanä
imipqe, quuvqe heqäpŋqeŋqe, he iquauqä apäkiuenä kukŋuä tquaŋguwä duta
maeqiyqä danä, iqua quuvqe, he suqä äŋguänäŋä iqaŋguwä duta, i heqäpnä.
2 He apäkiuenä, suqä quvqä kiyä mätqä du mäwqä ipu, suqä jänänäŋä dunä ipu,
Goti Iqueä yäpä iqinyä itqätaŋgä eqämbiyä-qae, quuvqä heqäpŋqe.
3 He qeqätqe, huiwä haqä täŋgisa imäkŋqetä, dä qeqätqä imäknäpu, gquä yatqä
qeqätqä imäknäpu, qäkämä qeqätqä imäknäpiyi, huiwä haqä täŋgisa mimäkŋqä
ipŋqe.
4 He qeqätqe, suqä qae haŋuä pmeqä iqutä, itaŋga äwqä quvqä maqänä miŋqä
iqutä, qeqä-quuvqä yäpä imda qeqätqe, imäkŋgpŋqe. Suqä ii qui mimäkŋqä itä,
Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi ämäwqätäuä.
5 Apäkä hiŋuiqänä, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänäŋä eäpu, Goti Iqu kukŋuä ätätä
ekqeŋqä hiŋuä äqumbu äpmamiŋuwä iua, qu qeqätqe, suqä iitä imäkmbu, ga iua
iuauqä qokiquauä yäpä iqinyä ipu äpmamiŋuwi.
6 Serai, apäkä iiŋi eä, ii Aprähamä iqueŋi, "Ŋqä naqä iqukiyqä" ätumiŋqe. He
nätmatqä hnjua-hnjuaŋqä zä miqä danä, suqä jänänäŋä du itquetqäŋuwi, he Serayqä
meqäenä eŋä.
7 Asä ii eŋqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yäŋänäqŋqe heyaqetäŋi
asänäŋä maetqe, häŋä hea ique-ique pmeqe, hesäŋi iua-pqe inä mapnuwä etaŋgi, he
iuauŋqä kŋuä äŋguänäŋä ämepu, suqä jänänäŋä du itquepu, iuatä quamä qeiqinyä
pmetpŋqe. Iiŋä iquwi, hiqä Goti Iqutä kukŋuä tqä duŋi, nätmatqä huiu maeqäŋqä
yänä.

Suqä jänänäŋä dunä imäkäpiyiŋqä, tmi-tmiqä-tqä meqeŋqä

8 Kukŋuä eeqänäŋä ii ätqa äpätŋqe, qäpuŋi tiiŋä ätätmä himqe. He qäyqä-
qäquenä, äwqä naqä-hŋqunä änyäpu äpmapu, hita-hiŋguäkatä miŋqä-pa, i
äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä duŋqe qeqä hetqaŋguti, hŋgisa ipu yäŋi-
yäŋi miquenä, qae haŋuä pmepŋqe.
9 Suqä quvqä etquepu, kukŋuä quvqä isua hetqaŋgpqe, he kima miqä danä, Goti
Iqu quŋi äŋguä iwimäkätŋqä, Ique tquäpŋqe. Goti Iqu heŋi tääqe, iiŋqä etätmeqe,
iwä he Iquesaŋi, nätmatqä äŋguänäŋi mapnuwäŋqä.
10 Goti Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiiŋä ätnä.
*"Ämaqä hŋqu, iqueqä häŋä-pmeqe, äŋguä yeeqä iŋqä pmeqäŋqä äwinyäŋqä iqu,
kukŋuä quvqä itä, kukŋuä quaŋgä itä matqŋqeqä.*
11 *Iqu suqä quvqä duŋi, hiŋuinä äqunätä, qänaknäŋi suqä jänänäŋä du iquätŋqe.
Suqä haŋä-iqä maeqä, äŋguänäŋä pmeqä duŋqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqa
uwquätŋqe.*
12 *Tiiŋä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänäŋä eäŋuwä iuŋi, Iqu ämitä itaŋga
quvaqä Iqutä kukŋuä anä tqä iuŋi, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkqä
iuŋqe, Iqu mäwiŋqä danä eä, qätä äyä."**
13 He hiqä eŋqä du, he suqä jänänäŋä dinä imäkpŋqä enyäŋqe, ga heŋi suqä quvqä
etquetä, quiŋi, tqu emäkätŋqe? Aaŋqe.
14 Iŋäqe he suqä jänänäŋä dunä imäkäpiyiŋqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, "Neŋi,
Goti Hanjuwä Iqu äŋguä inemäkätqänä" kŋuä heyätŋqe.
"Zä iiŋqä emäkanä-tpu iquwi, he iiŋqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu."†

* **3:12** Apqä Bukä 34:12-16 † **3:14** Asayä 8:12

15 Mä he hiqä qeqä-quuvqä imŋi, Kraisi Ique itmepu, Naqe, Iquenyä imäkpŋqe.
Nätmatqä kŋuä yäŋänäqŋqä ämapu äpmeŋuwiŋqä yatŋqä heyqaŋgpqäŋga, tupŋqä
diŋqe, näwinyä imäkmbu pmetpŋqe.
16 He kimaŋi, qae haŋuä ätuäpu, hŋgisa mitqueqä ipŋqe. He ämaqä jänänäŋä
pmepŋqe, hiqä yäpä imŋi, haŋä-iqä hui maeqä, äŋguänäŋä hetŋqä. Iŋi ämaqe, he
Kraisi Ique qänaknä äväpu, suqä jänänäŋä imäkqaŋguwiŋqä, kukŋuä quvqä etapqä-
qua, iiŋqä womba winyätŋqänänji.
17 Iŋäqe Goti Iqu neqä suqä duŋqä tmi-tmiqä-tqe, qäyä metuŋquä wiŋgaŋgutqe,
tmi-tmiqä iiŋi, suqä äŋguä duŋqä meqe, quvqä iuŋi ämäwqätäunä.
18 Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänäŋä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänäŋä maeqä quvqä iuqä
aŋi ämetä, ga suqä quvqe huätä ämamäutä, i äpäkoŋgqe. Iqu iiŋi, hui mapäkoŋqä
yäniqe, Kiqä Iqunäŋi i qe äpäkoŋgqäqe. Iqueŋi pizqe, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe,
Iqu dŋä-qu aŋgumä häŋä eätä, heŋi, Goti Hanjuwä Iquenyqä etma wätŋqä eqäqe.
19 Iqu dŋä-qu äpme, ga dŋä guä pmetaŋguwä iuŋqä äwätä, Goti Iqueä kukŋui awä
ätukqe.
20 Dŋä ii, quwqä suqä quvqe Noa iqueäŋganŋi, naqänäŋä timäutqätaŋgqä-qe, Goti
Iqu kimaŋi maqänä mitqueqä danä, hiŋuinä qunätaŋgi, Iqueä kukŋui hŋgisanäŋi,
hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqaŋganqä imiŋuwä iyi. Yimba yäŋgisaŋi,
ämaqe atäŋqäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu quŋi häŋi, eqeta iqumuatkqe.
21 Eqä iiŋi, Goti Iqu heŋi häŋä di, täŋgaŋi asŋä meqaŋguwä duta
emäkäqumuatätŋqeŋqä ekqe. Asŋä ämequwi, hiqä huiwä kiyi huätä päwätŋqä
mämeqä iqä. He asŋä ämequwi, ii Goti Iqueŋi, “Ne saqä hiŋuä iqiŋi, ämaqä
jänänäŋä heatuŋqueqä” ätäpu, ämeqä. Heŋi häŋä di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueŋi,
qua buta aŋgumä häŋä ävauqumuatkqä duta emäkäqumuatqi.
22 Iqu qäukuä yätuŋqä äyäqetaŋi, täŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuaŋgisa
äpme. Eŋätqä, dŋä yäŋänäqŋqä äki-äkitaŋä, yoqä naqä äki-äkitaŋä qoŋqä, qu
eeqänäŋi, Iqueä yäpä iqi etaŋgä äpme.

4

Äwqä yäuä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziuŋqä heŋqe a qätpŋqe

1 Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, kŋuä iqä yäŋänäqŋqä Iqu
ämeŋqä iqueŋi, he-pqe kŋuä yäŋänäqŋqä asä iquenyä i mapŋqe. Ämaqä, iqueqä
huiwiuŋi tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iiŋä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkqä duŋqe
tuwä qe äwikqe.
2 Iiŋä etaŋgi, he täŋgata tiŋi, qua täu äpmapiyäŋganŋi, qänaknäŋi suqä quvqä
huiwi iqueqä äwiŋqä du miqä danä, äwiŋqä Goti Iqueqä iunä ipŋqä diŋqe, kŋuä
iqä asä iqueŋi, yäŋänäqŋqä mapŋqe.
3 He suqä, ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqäŋuwä ii, ae
imäkqa äpmiŋuwi. Suqä tiiŋä isua äyä imiŋuwi. Huiwä yaŋä hiŋgi änyäpu, suqä
quvqä huiwä iqueqä äwiŋqä du ipu, eqä hiqiiyqä iqe änäpu hiqiiyqä ipu, ymisaŋä-
eqä yäŋänäqŋqä naqänäŋä imäkäpu, ga suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä ipu, iwä iutaŋi,
suqä Goti Iqu pmua imäkkqe imäkäpu, goti quaŋgä iquauä yoqe, haqeqä ämamäupu
äyä imiŋuwi.
4 Iwä he täŋgaŋi, suqä quvqä iiŋi, qutä anä mimäkqä itqätaŋguwäŋganŋi, henyqe
qu “Tä änä-änääŋqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henyŋqä qui emäkpŋqä kukŋuä quvqe i
ätätqäŋä.
5 Iŋäqe, Goti, ämaqä häŋä äpmeŋuwitä, pizqä äwiŋuwitä, iwäsäuniqŋqä näwinyä
imäknä äpmeŋqä Iqueä hiŋuä iqiŋi, qu ätqäupu, “Ne suqä iiŋi, iiŋqä-iiŋqä
imäkmiŋqueqä” ätuäpu kukŋuä tpnuwi.

6 Iiŋä etaŋgqeŋqä ämaqä pizqä eäŋuwi, Goti Iqueä kukŋuä we-huŋqä-täŋi
qätä äwikuwi. Qu täkä ämaqä epiyitaŋi, ämaqä eeqänäŋä suqä iwäsäuqeuŋqä
äwätqäŋuwä-pa, qu iu äupiyi, iwä dŋä epiyäŋgaŋi, Goti Iqu äpmeŋqä-pa, i pmepŋqä
diŋqä qätä äwikuwi.
7 Hea nätmatqä eeqänäŋä qäpu hiätŋqe, ae qäqiqiyi. Iiŋqe, he Goti Iqutä kukŋuä
tqäŋqe, hiqä suqeŋqä kŋuä yasämä ämepu, äŋguänä äminyäpu pmapŋqe.
8 Suqä, huiziu ämäwqätäuŋqä iqu, tiinji. He suqä, hiqä-hiuäŋqä äwqä imda heŋqä
ique, a qätpŋqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duŋi, huäqä kiuätenä.*[*]
9 Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he quŋqe wiuŋqä miqä, äŋguänäŋä mipŋqe.
10 Goti Iqu heŋi, wäuŋuä hŋqunä-hŋqunä huitaŋä-huitaŋi qanyinä etapqä eŋqe,
he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duŋi yätamäkqä wipŋqe.
11 Kukŋuä tqäŋqä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukŋui, awä tqäpŋqe. Yätamäkqä
iŋqeŋqä ämequwi, qu yäŋänäqŋqä Goti Iqu ävqetaŋi, yätamäkqä iŋgpŋqe. Iwä
Jisasi Kraisi Iqu he iiŋä ipŋqä emäkqetaŋi, Goti Iqu yoqä naqä meniqe. Yoqä naqetä,
yäŋänäqŋqetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäŋuwiŋqe, he yeeqä iqäpŋqe

12 Ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, he yamwiqä heyätŋqä suqä haŋä-iqä tmi-
tmiqä-tqä-pqe ämepiyiŋqä, ‘Nätmatqä änyä-häŋä hŋqu ämequnä’ tpu, miiqä yäŋä
ikäpi, oee.
13 Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäŋuwiŋqe, he yeeqä iqäpŋqe. Iwä
Iqueä yäŋänäqŋqetä, Iqueä yoqä naqänäŋitä, ätnäŋäqi wiqaŋgaŋi, he hiqä äwqe,
äŋguänäŋä enyätä, he yeeqä kiiŋä ipnuwäŋqe.
14 He Kraisi Ique qänaki vätqätaŋguwiŋqä kukŋuä quvqä etquwi, he, “Neŋi
Goti Iqu äŋguä inemäkätqänä” kŋuä heyätŋqe. Goti Iqueqä Dŋä, yoqä naqä-täŋä
yäŋänäqŋqä Iqu hesä pmetaŋgi iyi.
15 Hŋquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu, ämaqeqä
wäuŋuäŋqä näqŋqä ämenätpu hŋgisanä ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqäŋqe, äŋguänä
mimbu.
16 Mä, ämaqä Kraisi Ique qänaki vätqätaŋgqä hŋque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i
ämetäqeŋqä, womba miqä yätŋqe. Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä hetaŋgqeŋqe, iqu yeeqä
itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu maetŋqe.
17 Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueqä eäŋquä iqune, kukŋuä mänetätŋqä hea iqu,
ae ätimäuqi. Kukŋui, nesä ganä ämänetäqetaŋi, ämaqä, Goti Iqueä kukŋuä
äŋguänäŋä iuŋi, hŋgisa itqäŋuwitäŋi, kukŋuä mitqe, quta qäpu hiqaŋgaŋi, qu äänä
pmepnuwäti?
18 Goti Iqueqä bukä iuŋi, yatŋqä asä inä tiiŋä ätnä.

*“Ämaqä jänänäŋi, häŋä iqumuatqe ämepiyi, haŋä-iqä qäsä mapŋqäuä. I etaŋgi,
ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqäŋuwä iqua, äänä pmepŋqäpiyä?”*[†]

Qu haŋä-iqä naqänäŋä ämepu pmepŋqäuä.
19 Iiŋä etaŋgi ämaqä, Goti Iqueqä äwiŋqä duta tmi-tmiqä-tqä ämequwä ii, qu
ämaqä huiziuŋi suqä jänänäŋinä itquepu, quwqä quuvqe, Goti Hanjuwä Inemäkkqä
Ique vqäpŋqe. Iqu Iqueqä kukŋuä ätätqä dunä imäkänä.

5

Quuvqä heqiyqeu miqä iquauŋqä

1 Täŋgaŋi nyi ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iquenäŋqä, kukŋuä-täŋä etaŋgi
hetmqe. Nyi-pqe he eŋqä-pa, quuvqä heqiyqeu miqä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiqä-
tqä ämakqeŋqä näqŋqä ämamä awä tqunä emä, ga Kraisi Iqueä yäŋänäqŋqetä, yoqä

---

[*] **4:8** Quamä-pmeqä 10:12 [†] **4:18** Quamä-pmeqä 11:31

naqetä, ätnäŋäqi timäuqaŋganı, ne-pqe inä ämenique. Nyi he evauqumuatätmä, “Wäuŋuä tiiŋä ipiyä” etqä.
2 Goti Iqu Iqueqä ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä duŋi, he sipsipqä-miqä eŋqä-pa, äŋguänäŋä mipŋqe. Goti Iqu wäuŋuä iiŋi äwqä hŋquaqu imbu iqäŋqe, mäwiŋqä iŋqä-qae, äwqä yeeqätä iqäpŋqe. He wäuŋuä iiŋi, mbqäŋqä kŋuä ämapu miqä ipu, hiqä äwqä imdanı, wäuŋuä ii imäkqäŋqä eŋganguti imäkqäpŋqe.
3 Goti Iqu ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä i ämipiyäŋganı, he naqä mimäkŋquenä ämotquapŋqe, qu he iqaŋguwä du eqänäpu, iu ipŋqänä.
4 Iwä sipsipqä-miqä iquauqä Naqä Iqu ätnäŋäqi ätimäutäqäŋganı, he yoqä naqä qombŋqä motqueniqä diŋqe, Iqu niqauqä qui mimäkŋqä hui etapäniqeqä.
5 Ii eŋqä-panı, hikŋä iquenä, he quuvqä heqiyqeu miqä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpŋqe.

Goti Iqueä hipa yäŋänäqŋqä yäpä iqinyä pmepŋqe

Goti Iqueä ämaqä eeqänäŋuenä, he yäŋi-yäŋi miquenä äkittqänäpu, yäpä iqinyä iŋgpŋqe. Goti Iqueqä bukä iuŋi, kukŋui,

“Ämaqä yäŋi-yäŋi ipu, yoqä naqä ämaenmipqeuŋi, Goti Iqu mändi äkittqiyetä, ämaqä mändi äkittqiyenmipqeuŋi, nätmatqä äŋguänäŋi väŋqiyä” äyä ätnä.*
6 Iiŋä etaŋgi hea Goti Iqu Iqueqä-kiuä ätätä ekqä iqueŋi, Iqu heŋi naqä emäkäniŋqä diŋqe, he yäŋi-yäŋi miquenä äkittqänäpu, Goti Iqueä hipa yäŋänäqŋqä yäpä iqinyä pmepŋqe.
7 Goti Iqu henyqe huäqä äwunätä itŋqä-qae, hiqä hanä-iqä äki-äkitaŋiŋqä qundqändqä ipu ämeŋuwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupŋqe.
8 Setänä henyqä himä-wiuŋqä iqu, laiyonqä eŋqä-pa, ämaqä hiŋuä äqunäqä duŋi, tä ätäutä äqiyändäutŋqä, häwaqä yäŋänäqŋqä ätäkitŋqä iqueŋqe, he wänä-wänä miqä, näwi imäkmbu, hiŋuä äqumbu pmapŋqe. 9 Iŋi he iquenyqe, hiqä quuvqä heqiyqä duŋi a yäŋänäqŋqä äqätpu, hiŋuinä mäquŋquä, qŋqanä hipŋqe. Ämaqä qua äwitqutäŋqä-pa, quuvqe he eqiyätqäŋuwä-pa eqiyätqäŋuwi, qu-pqe tmi-tmiqä-tqe, he ämetqäŋuwä-pa, i metqätaŋguwiŋqe, he näqŋqä äyä etqäŋä.
10 Iŋäqe, Goti qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqäŋqä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuäŋmbiyitanı, Iqueqä yäŋänäqŋqetä, yoqä naqetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwäŋqä iuŋqä tääqä etätmakqe. He tmi-tmiqä-tqä hmbu ti meqaŋguwäŋganı, Iqu Iqueqä-kiuä äŋguä emäkätä, hiqä quuvqä heqiyqä imŋi yäŋänäqŋqä emäkätä, he hea ique-ique yäŋänäqŋqä tqäutpŋqä emäkänä.
11 Yäŋänäqŋqä äki-äkitanı, ii Iqueqä eä, hea ique-ique äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukŋuä yäpakiyi

12 Nyi tuwaŋuä wäŋqä täpu, Silasi iqueä yätamäkqeta äwqiyäwatqä. Quuvqä heqiyqäŋgisanı, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etaŋgi äqunäŋä. Goti Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqeŋqä näqŋqä emä, “Ii naqä-qakuänäŋiqä” ätätmiŋqä äqiyqä. Itaŋga he iu yäŋänäqŋqä tqäpŋqä evauqumuatätmä äqiyqä.
13 Ämaqä anä-himqä Bapilonä täu pmeqä, Goti Iqu he atäuŋuä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä wiŋganı, “Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi.
14 He äminäpiyäŋganı, hiqä eŋqä muätquapŋqe, quneqä iŋgpŋqe. Kraisi Iqutä ämuäŋnäŋuwä eeqänäŋuenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä äŋguänäŋä pmepŋqä emäkquä.

---

* **5:5** Quamä-pmeqä 3:34

2 Pitä
iqu tuwaŋuä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Pitä iqu tuwaŋuä tä äqäkqeutaŋä kŋuä indqäŋqä qakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iqua, ämotqueqä hŋquauqä kukŋui, qätä mäwiyqä ipnuwä iuŋqeyi. Ämotqueqä iiŋä iqua, huiziuqä quuvqä heqiyqetä, suqä äŋguitä, qui iwimäkpŋqä qaŋä ikipu ätuäkiqä iqua etaŋgi. Ga ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, kukŋuä iquau ätumiŋuwä ii, qu a yäŋänäqŋqä kiqätpŋqä ätukqe. Ii ipiyitaŋi, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätäŋi, näqŋqä äŋguänä hipŋqäuä. Ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, iquauqä hiŋuitä, Jisasi Ique hiŋuä äqunäpu, Iqu näqŋqä motquetqätaŋgi qätä äwimiŋuwi.

Ämaqä hŋqua tiiŋä ätmiŋuwi. “Jisasi Iqu aŋgumä mapqä yäŋqiyä.” Pitä iqu tuwaŋui, tiiŋä ätätä äqäkqe. “Naqä-qakuiqä, äpäŋqiyä.” Iqu maqänä mapqä yäŋqiyä-qe, kiqä qakui tiiŋiqä. Ämaqä hŋqu qui imäknätŋqä iiŋqe, Goti Iqu mäwiŋqä itä, ämaqä eeqänäŋi kŋuä äkunmäkmbŋqä iiŋqe hiŋuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kukŋui awä tuäkiqmqä änändowatqaŋgi, ga nyi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwaŋuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Häŋä Inequmuatqä Iqu suqä jänänäŋä imäkkqetaŋi, quuvqä heqiyqe, neyaqetäŋi asänäŋä ämeŋuwä iuŋqä äqiyqä.
2 Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqŋqä ämequwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqetä, äwqä haŋuä iŋqä pmeqetä, aaŋä kuapänä etapquä.

Goti Iqueqä äwiŋqä iu pmepŋqeŋqä, yäŋä qäŋgpŋqe

3 Iqueqä yoqä naqänäŋita, Iqueqä yäŋänäqŋqeta, itaŋga Iqueqä suqä äŋguänäŋä suqä huizi du ämäwqätäuŋqä ita, neŋi, tääqä natätmeqaŋgi, ne Iquenyqä näqŋqä i eŋu. Itaŋi Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yäŋänäqŋqä iquesaŋi, ne häŋä äŋguä äpmetanä, suqä Iqu äwinyätŋqä di imäkatuŋquä diŋqe, Iqu eeqänäŋi qäyunä änätapkqe.
4 Ga Iqu, “Nyaqä yäŋänäqŋqeta, itaŋga Nyaqä suqä äŋguänäŋita, imäkqaŋgmdi, he suqä qui emäkqä qua täutaŋä hiqä eŋgaŋgqä dunä imäkqä iqueŋi ätuakŋga, suqä, Nyaqä dunä imäkqäpŋqeqä” ätkqe. Kukŋuä tä, nätmatqä aaŋä naqänäŋä, qui mimäkqäŋqä äŋguänäŋä miqä hui eŋqä-pa etaŋgi, ique a yäŋänäqŋqä qätätpŋqe.
5 Goti Iqu iiŋä inemäkqä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiuŋi, wäuŋuä tnäŋä ipu, suqä äŋguänäŋä suqä huiziquau ämäwqätäuŋqä iqu itmapŋqe. Iŋi, suqä ique wimetŋqe, Goti Iquenyqä näqŋqä eqä iiŋqe, yäŋä qäŋgpŋqe.
6 Suqä ique wimetŋqe, äwqä evauqaŋgqä iunä mimäkqäŋqä, yäŋä qäŋgpŋqe. Iuta suqä ique wimetŋqe, haŋä-iqä ämepiyä-qe yäŋänäqŋqä tqäuqä iiŋqä yäŋä qäŋgpŋqe. Iuta suqä ique wimetŋqe, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqäŋqä yäŋä qäŋgpŋqe.
7 Iuta suqä ique wimetŋqe, he Goti Iqueqä ämaqetä näueqä imäknäpu pmeqä iiŋqä yäŋä qäŋgpŋqe. Iuta suqä ique wimetŋqe, ämaqeuŋqä kiiŋä eŋqä iiŋqä yäŋä qäŋgpŋqe.

8 Suqä tquau ämepu, hiqä äwqä yäpä imŋi, naqänäŋä emäkqa uwqaŋgutqe,
neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqŋqä eäŋuwi, hiŋgi qanyinä maeqä,
häukuä kuapänäŋä-täŋäŋqe.
9 Mä ämaqä suqä tquau mämeqä ipiyä iqua, qu hiŋuä heawiqä eŋqä-pa, kiŋänäŋiŋi
hiŋuä mäquŋquä danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qäŋganä imäkmiŋuwi, huätä
ämuämäutä, asŋä äwqiyäumäukqeŋqe, hui ae imäukuwi.
10 Iiŋä etaŋgi, ŋqä nyämaqäuä, Goti Iqu heŋi ae tääqä etätmetä, he Iqueqäŋqä
atäuŋuä etekqä iuŋqä näqŋqä yasämä hepŋqe, wäuŋuä tnäŋä iqäpŋqe. He suqä
iqua iqäpi, qua iqi mapäkŋqä danä ipnä.
11 Iwä i imipqeŋqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Häŋä Inequmuatqä Iqu, ämaqe hea
ique-ique miqä iu paquvqeŋqä, huäŋqä qŋqaŋi naqänäŋä euteyäniqe.
12 Nätmatqä eeqänäŋä iiŋqe, “Ii naqä-qakuänäŋiqä” hetqaŋguwitaŋi, he ae
näqŋqä eäpu, iu yäŋänäqŋqä tqäutaŋguwä-qe, nyi kŋuä etesätmä, aŋgu-aŋgu
hetqämqe.
13-14 Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-häŋä ti hŋgaŋqä
mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamäŋgaŋi, nyi aŋgumä kŋuä
etesätmä, hetqämqä di, ‘ii äŋguiqä’ kŋuä nyqaŋgiyi.
15 Iiŋä etaŋgi nyi haŋuä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäknmqä-qe,
nätmatqä nyi etmitmqä iuŋqe, he hea ique-ique kŋuä meqäpnuwäŋqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämakqeŋqätä, hiŋuä-tqä iquauqä kukŋuiŋqätä

16 Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yäŋänäqŋqä naqänäŋiŋqätä, Iqu
aŋgumä päniqŋqätä etkque, ne queai hiŋginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu
Goti Iqueä yäŋänäqŋqä naqänäŋi metaŋgi äquŋgqueŋqä, ii etkque.
17 Goti Apiqu, Iqueŋi yoqä naqä ävätä, we-huŋqä naqänäŋä hŋqu, Iquesa we
naqänäŋä hunätŋqä imäkkqä iŋgaŋi, Goti Yoqä Naqänäŋä-täŋä Iqu, Jisasi Iquenyqe,
tii ätkqe. “Tä Ŋqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiiŋä nyiŋgaŋgi, yeeqä iqänä” ätkqe.
18 Iwä qoqoŋä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätŋqä ätekqä iuŋi, qäukuä yätuta kukŋuä
ii Jisasi Iquenyqä tqaŋgqe, ne Iqutä anä eanä äwikque.
19 Ne iiŋä äquŋgque, ii Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä iquauä kukŋuä duŋi,
yäŋänäqŋqä imäkqaŋgi, ne quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyätqäŋu. Heawiqä imŋi, we
äumäkätŋqä tä a yäŋänäqŋqä äqätqäŋuwä-pa, he iquauä kukŋui äqätqäŋuwi, ii
aaŋä äŋguänäŋä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätŋqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-
quuvqä imä we äumäkqaŋgaŋqeqä. 20 Iiŋä etaŋgi, nätmatqä naqänäŋi, he näqŋqä
tiiŋä duŋqä hepŋqe. Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä ätkuwä bukä du äwiŋqe, kŋuä
indqäŋqetanä, “Kukŋuä ii, iiŋä-iiŋäŋqä ätnänä-qe” hiŋgi matqŋqe.
21 Ämaqä Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqe, qu hiŋui, äwiŋqä kŋuä iqä, quwqä duta
matqä imiŋuwi. Dŋä Äŋguä Iqu quŋi ämitqätaŋgi, ga qu kukŋui, Goti Iquesa ämepu,
awi i ätmiŋuwi.

2

Ämaqä hiŋuä quaŋgä ätäpu, ämotqueqä iquauŋqä

1 Hiŋuiqänäŋäŋgaŋi, ämaqeuä awä imdaŋi, ämaqä hiŋuä quaŋgä tqe hŋqua
inä ätimäumiŋuwi. Ga ii eŋqä-pa, heyaqä awiqisaŋi, Goti Iqueqä kukŋuä duŋqe,
quaŋgä ätäpu ämotqueqä hŋqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukŋuä quaŋgä
heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkqäŋqä tpnä. Quwqä Naqä Aŋgumä Mbqä Imeqä
Iqueŋä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iiŋä dutaŋi, qui imäkŋqä maqänänäŋi quwqä-quwä
maembnä.
2 Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapänäŋi, ämotqueqä iiŋä iquauqä suqä quvqä
huiwä iqueqä äwiŋqä du itqätaŋguwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä imäkpnä.

Iwä, iiŋä imäkqaŋguwitaŋi, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-qakuänäŋä iquenyqe, kukŋuä quvqä tpnuwi.

3 Itaŋga quaŋgä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätŋqä wiŋgaŋgi, nätmatqä naqänäŋi hesa quaŋgä mapnä. Iŋäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hiŋuä iqi ätqäupu kukŋuä ätäpu, qu mämäwqätäuqä ipnuwäŋqe, qäŋganä imäkeŋqe. Ga quŋi qui imäkäniqä iqu, hiqaqä mäwitqe, hiŋuä äqänä äpme.

4 Tiiŋä äyuwä. Aaŋä hiŋuiqänäŋäŋgaŋi, Goti Iqueqä eŋätqä hŋqua, suqä quvqä iqaŋguwäŋga, Iqu qäyä ipŋqä hiŋuinä mäquŋquä itä, huätä ändowatkqe. Iiŋä ikqe, Iqu quŋi, kukŋuä mitqäŋgaŋqä, qua hovqä hea naqänäŋä wiqä iu guä äpmuatekqe.

5 Tii-pqä inäyi. Ämaqä hiŋuiqänäŋäŋga, Goti Iquenyqä hma imäkätqätaŋguwä iuŋi, Iqu hiŋuinä mäquŋquä itä, quŋi eqä metŋqä eqä huakä naqänäŋä ätnämäutä, ‘Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänäŋänä pmapiyä’ ätuätä, awä ätumiŋqä Noa iqutä, ämaqä 7 itä, quŋi Iqu häŋä iqumuatkqe.

6 Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, “Aŋä-himqä Sotomätä, Gomoratäŋi, haŋä-iqä mayiŋqeqä” ätätä, aŋä-himqä iquaqu wätakinä witäniŋqä äniqäkqe. Iiŋä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqäŋuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diŋqä ämaqe näqŋqä meqäpŋqä imäkkqe.

7-8 Iŋäqe, ämaqä jänänäŋä Loti iqueŋi, Iqu huätä itmetä, häŋä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqeuqä suqeu qänaknä miqä, qokä-apäkiŋqänä ii itqätaŋguwä iuŋi, iqu hea ique-ique hiŋuä äqunätä, qätä äwiyätäqetaŋi, ämaqä jänänäŋä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiŋqe.

9 Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiŋqeŋqä, kŋuä tii metuŋque. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziuqä suqä duta haŋä-iqä yäpä imä pmetaŋguwä iuŋi, huätä yätumeqäŋqä hänaqe, Iqu näqŋqä eä. Itaŋga ämaqä suqä quvqä iqä duŋi, Iqu quŋi, kukŋuä mitqäŋgaŋqä haŋä-iqä du mäqumuateqäŋqä hänaqä-pqe, Iqu näqŋqä eä.

10 Ämaqä suqä kiyä mätqä ipu, Goti Iqueqä ämitŋqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu quŋi, haŋä-iqä quvqänäŋä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kukŋuä iuŋqä quaŋgä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hŋgisanä ipu, haqä yätu äpmeŋuwä iquauŋqe, kukŋuä quvqä ätäpu äkittqiyätqäŋä.

11 Mä eŋätqä yäŋänäqŋqä naqänäŋä-täŋä, quŋi ämäwqätäuŋuwä iqua, Naqä Iqueä hiŋuä iqisaŋi, quŋqe kukŋuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqäŋä.

12 Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yŋŋä-täŋä eŋqä-pa, kŋuä maeqä, hui-wiqueqä äwiŋqä dunä itqäŋä. Naŋuä iuqä känai, ämaqe qu änduämipu päkpŋqä änyuekqä-paŋä iquayi. Nätmatqä qu änyä maqŋqä epiyä duŋqe, hiŋgi kukŋuä quvqä dinä ätätqäŋä. Iwä Goti Iqu quŋi, naŋuä äpäsätqäŋuwä-pa, ii päsäniqe.

13 Ämaqä du haŋä-iqä ävätqäŋuwi, ga qu-pqe kimaŋi haŋä-iqä meqäŋqe. Yeeqä naqänäŋä iqäŋqe, ‘ymisaŋi, hiunji mäptqä naqäŋga-pqe inä imäkqäpŋqeqä’ kŋuä indqänäpu, ii imäkätqäŋä. Qu ymisaŋi hesä anä änäpu, ga quaŋgä etquepiyiŋqä yeeqä kiiŋä ipu, heŋi kiyä mätqä emäkäpu, heyaqä yoqe, quvqä imäkätqäŋä.

14 Quwqä hiŋui, huiziuqä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqäŋqä äqänäŋä. Suqä quvqä iu imäkqäŋqe, dä yqänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqe, yäŋä maqŋqä heqiyätqätaŋguwä iuŋi, qäyasäqi ätuma äwätqäŋä. Qu nätmatqä ämaqeuä duŋqä wiŋgaŋguti, iiŋqä iqäŋqe, qu ae näqŋqä ämeŋä. Iiŋqe, Goti Iqu quŋi, qui aaŋä naqänäŋä imäkäniqŋqä ätkqe.

15 Hänaqä naqä-qakuänäŋä iuŋi tuwä äwiyäpu, Beo iqueqä hikŋä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqäŋä. Mbqäŋqä wiŋgaŋgi, ga iqu suqä quvqä imäkätäqetaŋi mbqä metŋqä, suqä quvqe i imäkkqe.

---

* **2:15** A Täuqä 22:5-24:25

16 Iqu i iqaŋgqeŋqe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, doŋgi kukŋuä matqä-qe,
Balamä iqueqä iqu, ämaqä-kukŋuä ätätä, äkäsuwä tquaŋgi, hiŋuä-tqä iqu, iqueqä
suqä quvqä qämä-qämä iŋqä imäkmätä ikqä iqueŋi, mimäkqä ikqe.
17 Ämaqä äti ii, qu aaŋä näwinyä quvqä, eqä esquä ye iŋqä-pa iŋi. Itaŋga tiwä
itäqäŋga, qaquvqä yuŋuä ämamäutŋqä-paŋä iiŋi. Goti Iqu quwqä aŋi hea mämanä
wiqä imä iqiyäwiyqe.
18 Ämaqä ii, quwqä qui kukŋuä tqä iquenyqe, vänyqä ipu ätätqäŋä. Ämaqä
yäpaqäŋgisa äpmeŋuwä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpŋqä änyä äyapquwä iuŋi,
qokä apäkäŋqä ipu, qaŋä hiŋgi ikiqä iuŋqä kukŋui, qeqä äwuttäkatäupu, iuŋqä
äwqä vqaŋguwäŋga, waqiyä ätuma äwätqäŋä.
19 Nätmatqä hŋqu ämaqä hŋque äminyasäuä ämiwiyätŋqä iqu, ämaqä iqu
nätmatqä iqueqä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, “He qänaknäŋi ne äneyquwi, nätmatqä
eeqänäŋä eŋqä hiqä dutanä imäkqäpŋqeqä” ätuätqäŋuwä-qe, qu quwqä-quwäŋi,
suqä quvqä qui imäkŋqä iqueqä äwiŋqä iunä äpmapu, suqä quvqä iqueqä-quayi.
20 Ämaqä Jisasi Kraisi neqä Naqä Ämineyqä-qu eä, ne aŋgumä Häŋä Inequmuatqä
Iquenyqä näqŋqä epiyitaŋi, qu qua täutaŋä suqä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä
iuŋi ämäwqätäupqä-qe, qu aŋgumä suqä asä iuŋqä äwquwi, suqä iqu quŋi
äminyasäuä ämiwiyätqe, qu haŋä-iqä naqänäŋi meqäŋqe.
21 Qu hänaqä jänänäŋiŋqä näqŋqä mämeqä hiqe, qu haŋä-iqä wäŋqäpu meqäŋqe.
Qu hänaqä jänänäŋiŋqä näqŋqä ae ämepu, Goti Iqueqä suqä näqŋqä ae ämapiyä-qe,
iuŋi tuwä äwiyquwi, haŋä-iqä naqänäŋä meqäŋqe.
22 Qu i iquwi, ii kukŋuä ktqä tii ätnäŋqevi. “*Hiveqä kiqä qutai ae ändetqä du,
aŋgumä ämanäŋqiyä,*”† itaŋga “Yaqueqä eqä du ae asŋä äqänätqe, aŋgumä ttakä
du iŋgi-iŋgisa hea qäŋguäqiyä” ätnäŋqe, ii naqä-qakuänäŋä ätnä.

3

Naqä Iqu aŋgi äpäŋqiyä

1 Ŋqä näueqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, tuwaŋuä hŋqu ae äqäkqä, ga tä huizi iqu
äqäyqä. Tuwaŋuä äqäyätmiŋi, kukŋui, nätmatqä tiiŋä duŋqä kŋuä iqä äŋguänäŋä
mapŋqä, evauqumuatätmä äqiyqä.
2 Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä iqua, hiŋuä ätäŋuwä iuŋiŋqätä, neqä Naqä
Ämäneyqä, neŋi aŋgumä Häŋä Inequmuatqäqä Iqueä kukŋuiŋqätä, hiqä kŋuä
iqä imŋi, kŋuä mapŋqä nyiŋgaŋgi iyi. Iqueqä kukŋui, ämaqä, Iqu kukŋuä awä
tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauä maŋä iuta qätä äwikuwi.
3 Nätmatqä naqänäŋä tiiŋä iquenyqä, näqŋqä yasämä mapŋqe. Hiunji
yäpakäŋgaŋi, ämaqä, ämaqeuŋqä häŋätamqä tqä-qua ätimäupiyi, qänaknäŋi
huiwä iqueqä äwiŋqä du ipu, henyŋqä häŋätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tpnuwi.
4 “Iqu, ‘Nyi aŋgumä pmniqeqä’ ätkqe, kiqä häukui äŋgi qäyqiyä? Iqu mapqä danä
yäŋqiyä” tpnuwi. “Nätmatqä eeqänäŋä atqä-awäka äpmetaŋguwäŋga äwämiŋqe,
ga iiŋi qäukuä qua imäkätäqäŋga eŋqe, ii yqänä äwinä” tpnuwi.
5-6 Aiŋga-aiŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu kukŋuinä, ‘Qäukuä eänä’ tqaŋgi, qäukuä eätä,
itaŋga Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itaŋga quae eqä awä iqi äwätetä, itaŋga aŋgumä
qänakndaŋi, “Eqä ätimäunä” tqaŋgi, eqä huakä naqänäŋä hŋqu, qua täu ätimäutä,
qua tqueŋi qui imäkkqeŋqe, näqŋqä epiyä-qe, qu täwäsi e tpnuwi.
7 Itaŋga Goti Iqu, “Tä näniŋqeqä” ätekqeŋqä, qäukuitä, quaetä, täŋga tä äwiŋqä
tä, iiŋqä pŋqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqäŋuwä ii, qu Iqueä hiŋuä iqi
ätqäupu, kukŋuä naqänäŋä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwäŋgaŋqä äwi.

† **2:22** Quamä-pmeqä 26:11

8 Ŋqä näueqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, qu täwäsi itqätaŋgpqä-qe, nätmatqä tiiŋä
iquenyqe, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, hiunji kiuänäŋä hŋqutä, quväukuä
1,000täŋi, hŋqu huitaŋä maetqe, qäquaqu asänäŋi.
9 Iiŋä etaŋgi, Iqu, “Iiŋä timäuŋqiyä” ätätä guä ämäsäuetŋqä-pa, timäutŋqeŋqe,
ämaqä hui, “Iqu hŋgaŋqä itqänä” ätätqäŋuwä-qe, Iqu hŋgaŋqä miqä itqäuä.
Iqu ämaqä hui qui imäkŋqäŋqe mäwinyätaŋgi, Iqu ämaqä eeqänäŋi kŋuä
äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupŋqä wiŋgaŋgi, maqänäŋi mimäkqe, ii
itqäuä.
10 Iŋäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä eŋqä-pa timäuniqe. Hiunji
iqueŋi, qäukuä iqu häänqä hoaqä naqänäŋä ätätä, tä änätä, qäpu hiäniqe. Itaŋga
nätmatqä qäukuä haqä yätu äwäkäwäŋqe, te eeqänäŋi qui imäkäniqe. Nätmatqä
qua täu äwiŋqetä, qua iqutäŋi, aaŋqä heniqe.
11 Nätmatqä eeqänäŋi, quiŋä di, ii itä imäknäniqä eŋqe, he ämaqe, suqä änääqe
iqäpŋqe? He hiqä häŋä-pmeqe, Goti Hanjuwä Ique äväpu, itaŋga he ämaqä huizi
pmetaŋguwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänäŋi qänaknä iqäpŋqe.
12 Suqä iiŋä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hiŋuä äqämbu äpmapu, hiunji
iqu maqänänä timäutŋqänä, wäuŋuä tnäŋä iqäpŋqe. Hiunji, qäukui te qäpu änätä,
itaŋga nätmatqä qäukuä haqä yätu äwäkäwäŋuwi, tä dŋi, qäŋgaŋga, eqä nyeniqe.
13 Iŋäqe, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quaetä, änyä-häŋä imäkmqänä”
ätätä guä ämäsäuekqä iuŋqä hiŋuä äqänanä äpmeŋu. Aŋä iu pmapqä ii, suqä
jänänäŋä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iqueŋqä hiŋuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqe äŋguä mimbŋqe

14 Iwä ŋqä-näueqäuä, he nätmatqä ii timäuqäŋqä hiŋuä äqämbu äpmapiyäŋgaŋi,
he suqä kiyä mätqä hui maeqä, äŋguänäŋä eäpu, Iqutäŋi äwqe naqä-hŋqunä iŋqä
äyä etaŋgpi mequmueniqä duŋqä yäŋä qäŋgpŋqe.
15 Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hiŋuä äqänä äpmeŋqäŋqe, kŋuä tiiŋä mapŋqä.
Iqu iiŋi, ne aŋgumä häŋä inequmuatätŋqä duŋqä itqäuä. Goti Iqu, neqä tasi-gua
kiiŋä änenyätŋqä Poli iqueŋi näqŋqä vqaŋgi, ga iqu henyŋqä tuwaŋuä asä ii inä
äqäyätŋqe.
16 Iqueqä tuwaŋuä eeqänäŋä iquauŋi, iqu tuwaŋui nätmatqä iiŋqä ätätä, äyä
äqäyätŋqe. Tuwaŋuiuŋi, kukŋuä hŋqua yäŋänäqŋqä etaŋgä, iquauqä quatiŋqä
näqŋqä änä yasämäŋä di, maqänä mämeqä äyä ituŋque. Iŋä-qae, ämaqä näqŋqä
maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpqe, yäŋänäqŋqä maeqiyqä ipiyä ii, kukŋui
wäŋgima näŋi-täqi ätätqäŋä. Inä maetqe, kukŋuä, Goti Iqueä kukŋuä tuwaŋuä
äqänäŋqe, äkunmäkätqäŋuwä-pa iiyi. Iŋä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi.
17 Näueqäuä, he iiŋqä ae näqŋqä äyä ämeŋuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukŋuä-
suqä duŋi hŋgisa iqä iqua, näŋi-täqi etuma uwqaŋgpqe, hiqä quuvqä heqiyqä
yäŋänäqŋqe, mändi päwiqŋqä äŋguänä mimbŋqe.
18 Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne aŋgumä Häŋä Inequmuatkqä Iqueyi. He
Iquenyqä näqŋqä änäänä ämaka äwätqäŋuwitä, Iqueqä qeqä imäŋqeuta hiŋgi
etapätŋqetä, ga iquaquisaŋi he yäŋänäqŋqä ämaka uwqäpŋqe. Täŋga-pqä hea
ique-iquenä-pqe, Iqueä yoqe naqänäŋä äwi. Itaŋga ne Iqueä yoqe, haqä yätu
matnämäuquatuŋque. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

1 Jonä
iqu tuwaŋuä kiŋganä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Tuwaŋuä tä, kiqä kŋuä indqäŋqä quati, hŋquaquvi. Kiŋganäŋä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hŋqunä imbu, anä pmapŋqä yätamäkqä vqä iiyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdaŋä iqua, quŋi quaŋgi itqueqaŋgpi, Goti Iqueŋi mävämeqä ipŋqä iiŋqä, hiŋuinä mäquŋquä ipŋqä iiyi.

Ämaqä hiawiqä imdaŋä iqua, tii ätmiŋuwi. Nätmatqä qua täu äwiŋqe, ii äŋguä hma etaŋgqetaŋi, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qakui änä matimäuqä itä, ne qua täutaŋitä ämuäŋnäŋqu-pa, mamuäŋäŋqä yäŋqiyä. Tiiŋä-pqe inä ätmiŋuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä äŋguänä pmapŋqä wiŋgaŋgpqä iqua, nätmatqä qua täutaŋiŋqä kŋuä mindqäŋqä ipŋqäuä. Suqä jänäŋitä, hŋquauŋqä äwiŋqä itä, ii nätmatqä qua iutaŋiqä. Iiŋä etaŋgi suqä täuŋi, qäyä enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdaŋä iquauqä kukŋuä quaŋgä iiyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täŋi, kukŋuä tä qätä mäwiyqä ipŋqä diŋqä äwiŋgqe. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänäŋä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iuŋqetä kiiŋä wiŋguätŋqeqä.

Kukŋuä Häŋä-pmeqä-täŋä Iquenyqä

1-2 Ne ätnäŋäqi ätiŋä di, Kukŋuä Häŋä-pmeqä-täŋä Iquenyqä ätätuŋque. Kukŋuä Häŋä-pmeqä-täŋä Iqu, aiŋga-aiŋga äpmamiŋqe. Ne Iqueŋi, neqä qätetä qätä äwiyätanä, hiŋuitä hiŋuä äquŋgque. Quaŋgä maetqe, ne Iqueŋi qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitäŋi Iqueŋi itmaqiyätanä imiŋque. Häŋä-pmeqä Iqu, ätnäŋäqi äti timäuqaŋga, ne hiŋuä äqunäŋquä etaŋgi, ga ne ‘Iinjqä’ ätätanä, Iqu Häŋä hea ique-ique Pmeqä Iquenyqe, ii etätqäŋu. Aiŋga-aiŋgaŋi, Iqu Kaniqutä äpmamiŋqe, iwä ätnäŋäqi äti timäuqaŋgaŋi, ne neqä hiŋuitä hiŋuä äqunäŋque.

3 Ne hiŋuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyäŋquä etaŋgi, ga he nesä iquatuŋquä ii etätqäŋu. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqäŋqe.

4 Ga ne henyŋqä tuwaŋuä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä iŋqä du aaŋä naqänäŋä hiätŋqä iuŋqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-huŋqä-qu etaŋgi, ne we-huŋqä iu uwquatuŋque

5 Kukŋuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqaŋgi äwiyäŋquä di, ne heŋi awi, ii etqu. Iqueqä kukŋui tiiyi. Goti Iqu, we-huŋqä-qu eä, Iqutäŋi, hea-pqä hmbu mäwitqe.

6 “Ne Iqutä itqäŋunä” ätätanä, neqä qaŋä di, heawiqä imä äwätuŋque, ne kukŋuä iiŋi, quaŋgä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänäŋä iuŋi, miqä itqäŋu.

7 Mä Goti Iqu itŋqä-pa, ne we-huŋqä iu äwquque, naqä-huinyä etaŋguati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häŋeqe, neyaqä suqä quvqä duŋi, eeqänäŋä asŋä änaqäyämäutä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqäŋqe.

8 “Ne suqä quvqä maequneyqä” ätquque, quaŋgä kukŋuä iiŋi, neqä-neuä ätnätanä, ga kukŋuä naqä-qakuänäŋi, nesä mäwiqä danä iqi.

9 Mä, “Ne suqä quvqä iquneyqä” ätätanä, awä ätquque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä äŋguänäŋä dunä Iqä-qu eä, tii yänä. Neyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämänamäutä, äwqä haŋuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänäŋi, asŋä änaqäyämäutä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä.

10 “Ne suqä quvqä miqä-quneyqä” ätquque, kukŋuä iiŋä iqu, Goti Iqueŋi, “Si kukŋuä quaŋgä tqukiyqä” ätuätanä, ga Iqueä kukŋuä di, nesäŋi mäwiqä danä eä.

2

Kraisi Iqu, nenyqä maŋä Mäkä-iqä Iquvi

1 Ymeqä, ŋqä eŋqä-paŋäuä, nyi tuwaŋuä tä he suqä quvqä miqä danä ipŋqä diŋqä äqäyqä. Iŋäqe ämaqä hŋqua suqä quvqä imäkqaŋguwi, ne yätamäkqä äneyätä, nenyqä maŋä Mäkä-iqä Iqu, Apiqutä äpme. Iqu, Jisasi Kraisi, suqä Jänänäŋä Iqä Iquvi.

2 Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä haŋuä nyätŋqe, Jisasi Iqu hänaqä äpäkonätŋqä duŋqe, Iqueqä-kiuä äukqe. Neyaqä duŋqänä hmanji. Ämaqä eeqänäŋä, qua äwitqutäŋqä-pa äpmeŋuwä iuä-pqeŋqe.

Ämaqe äänä äpmeŋuwiŋqe, quwqä suqä iuta näqŋqä menä

3 Ne Goti Iqueä maŋi qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqŋqä tiiŋä heanä. Ne Iquenyqe, näqŋqä äŋguänäŋä äyä eäŋunä.

4 Ämaqä hŋqu, “Nyi Goti Iquenyqe, näqŋqä äŋguänäŋä eäŋänä” ätätä, Iqueä maŋi qätä mäwiyqä iqäqe, ii ämaqä iqu, quaŋgä-tqä-quvi. Itaŋga kukŋuä naqä-qakuänäŋi, iqutä mäwiqä danä eä.

5 Mä ämaqä, Goti Iqueqä maŋä duŋi qätä äwiyqäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä wiŋguänä. Iwä suqä iiŋä dutaŋi, ne näqŋqe tiiŋä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuäŋnäŋunä.”

6 Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänäŋänä” ätätqä iqu, iqu qaŋi, Jisasi Kraisi Iqu äumiŋqä-pa i uwqätŋqe.

7 Nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, nyi tuwaŋuä äqäyqä tä, kukŋuä-suqä änyä-häŋä hŋqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyäŋäŋga ae ämamiŋuwä yäuä iqu äqäyqä. Kukŋuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kukŋuä, he ae qätä äwimiŋuwä iquvi.

8 Iŋäqe, nyi henyŋqä tuwaŋuä tä suqä yäuä iquesaŋä-qe, änyä-häŋä-qunä äqäyqä. Itaŋga suqä naqä-qakuänäŋä iqueqä quati, Kraisi Iqu itä, ämänätqueqäqe. Itaŋga he-pqä i ipu, ämotquetqäŋä. Heawiqä iqu huätä wätqätaŋgi, we-huŋqä naqä-qakuänäŋä iqu ae we hunätaŋgqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnäŋäqi ätimäutqäuä.

9 Ga ämaqä hŋqu, “Nyi we-huŋqä du äpmeŋänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä duŋqä wiuŋqä itŋqe, heawiqä imä yqänä sä äpme.

10 Mä ämaqä quuvqä heqiyqä duŋqä itä, qeqä ätmäkäŋqä iqu, iqu we-huŋqeu äpme. Itaŋga ämaqä we-huŋqä iqi äpmeŋqä iqu, qua iqi päknätŋqä imäknätŋqe, suqä hnjua-hnjua miqä yänä.

11 Mä ämaqä quuvqä heqiyqä duŋqä wiuŋqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iqueŋi, hiŋuä hea iwimäkqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqäŋändiyä-qe änyä maqäŋqä eä, iqu qaŋi, heawiqä imä äwätqäuä.

12 Ŋqä ymeqäuä, Jisasi Iquesaŋi, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä haŋuä änyätaŋgqeŋqä, nyi henyŋqä tuwaŋuä tä ii äqäyqä.

13 Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqäŋgata täŋga-pqä yqänä äpmeŋqä Iquenyqe, näqŋqä äŋguänäŋä etaŋguwiŋqä, nyi henyŋqä tuwaŋui ii äqäyqä.

Hikŋä iquenä, he quvqä iqä iqueŋi, ae ämäwqätäuquwiŋqä, nyi henyŋqä tuwaŋuä ii äqäyqä.

14 Ymeqä iquenä, he Goti Apiquenyqe näqŋqä äŋguänäŋä etaŋguwiŋqä, nyi henyŋqä tuwaŋui ii äqäyqä.

Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqäŋgata täŋga-pqä yqänä äpmeŋqä Iquenyqe näqŋqä äŋguänäŋä etaŋguwiŋqä, nyi henyŋqä tuwaŋuä tä ii äqäyqä.

Itaŋga hikŋä iquenä, he yäŋänäqŋqä ätqäupu, Goti Iqueä kukŋuä di hesä yäŋänäqŋqä witaŋgi, ga he quvqä iqä iqueŋi, ae ämäwqätäuquwiŋqä, nyi henyŋqä tuwaŋui ii äqäyqä.

15 Qua täuŋqätä, nätmatqä qua täuŋä iuŋqätä ipu, qeqä matmäkqä iqäpŋqe. Ämaqä qua täuŋqä itä, qeqä ätmäkäŋqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä matmäkqä eä.

16 Ämaqä qua täutaŋiuqä suqä duŋqe ne näqŋqe. Qu huiwi iqueqä äwiŋqeunä ipu, hiŋuä aowä äqänäpu, nätmatqä-täŋä epiyiŋqä yoqä haqä ämaenäpu itqäŋä. Suqä iiŋi, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutaŋi.

17 Ga qua tqu qäpu hiqŋqe. Suqä quvqä qua täutaŋä eeqänäŋi, qäpu qäsäŋqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwiŋqä dunä itŋqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetäniqe.

Kraisi Iquenyqä wiuŋqä iqä iquauŋqä

18 Hikŋä ymeqä ŋqä eŋqä-paŋäuä, hea yäpaki, täŋga ae ätimäuqi. Hiŋuiqänäŋäŋganŋi, “Kraisi Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiuŋqä iqä hŋqu timäuniqeqä” tqaŋgä äyä äwikuwi. Ga täŋganŋi, Kraisi Iquenyqä wiuŋqä iqä ii, kuapänäŋä qe ätimäuquwi. Ga iiŋä dutaŋi, hea yäpakä ae ätimäuqä iiŋqe, ne näqŋqä äyä eŋu.

19 Ämaqä iiŋä iqua, nesä äpmamiŋuwä-qe, änävämequwitaŋi, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqäŋä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutaŋä hiqä-säpi, yqänä pmeqäpniŋgä. Mä qu neŋi, ae änävämequwä-qae, ne näqŋqä äŋguänäŋä heatuŋque, qu nesä naqä-qakuä maeqä eŋä.

20 Iŋäqe heŋi, Kraisi Iqu Dŋä Äŋguä Iqutä emŋqäyätä äyä etekqe. Iwä iiŋä dutaŋi, he naqä-qakuiŋqe näqŋqe eŋä.

21 Nyi henyŋqä tuwaŋuä tä äqäyqä tä, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqŋqä etaŋgä ma, he iquenyqe näqŋqä etaŋguwiŋqä ii äqäyqä. Iwä he näqŋqä äyuwä. Naqä-qakuänäŋä iquesaŋi, quaŋgä hui mapqä eä.

22 Quaŋgä-tqä iqu tque? Iqu tiiŋä ätätŋqä iquvi. “Jisasi Iqu, Kraisi ne mäneyätŋqä Goti Iqu ätekqä Iqu, maetqänä.” Ämaqä kukŋuä iiŋä ätätŋqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga Kraisi Iquenyqä wiuŋqä iqä iquvi.

23 Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-que yeeqä itmeqä iqu, Kaniqueŋä-pqä inäyi.

Dŋä Äŋguä Iqueŋqä

24 Kukŋuä änyäŋäŋga ae qätä äyä äwiyäŋuwi, hiqä kŋuä duŋi, a yäŋänäqŋqä qätpŋqe. He iiŋä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuäŋmbu, naqähuinyä pmepŋqe.

25 Ga Kraisi Iqu häŋä hea ique-ique pmeqä du nätapqäŋqe, kukŋuä guä ae ämäsäueäŋqe.

26 Nyi henyŋqä tuwaŋuä tä, ämaqä he quaŋgä etqueqä iuqä suqä duŋqä ätätmä äqäyqä.

27 Mä heŋi, Kraisi Iqu Dŋä Äŋguä Iqutä emŋqäyätä äyä etekqe. Ga Dŋä Iqu enyätaŋgqetaŋi, ämaqä hŋqu, “Iinjqä-iinjqä” etätŋqä diŋqe, äwa miqä eŋä. Dŋä Iqu, nätmatqä eeqänäŋqä ämetquetŋqä äyuä. Ga Dŋä Iqueqä kukŋui, quaŋgä ma, aaŋä naqä-qakuänäŋi. Dŋä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Kraisi Ique ämuäŋmbu, naqä-huinyä pmepŋqe.

Goti Iqueqä ymeqeŋqä

28 Ŋqä ymeqäuä, he Kraisi Iqutä, yqänä ii pmetaŋgpu. Iwä Iqu ätnäŋäqi äti timäuqaŋganŋi, ne Iqueqä hiŋuä iqi tqäuqŋqe, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäuqŋqe.

29 Kraisi Iqu Jänänäŋä-qu etaŋgi, he näqŋqä äyä eŋä. Iwä he-pqe, näqŋqä tii
hipŋqe. Ämaqä suqä jänänäŋä imäkätqäŋuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeqä.

3

1 Häe, hiŋuä äqunäŋä? Apiqu nenyqä wiŋgaŋgi, Iqu nenyŋqä kiiŋä itä, “He Ŋqä
ymeqeqä” änatätqäuä. Ga iiŋi, aaŋä naqä-qakuänäŋä eä, ne Iqueqä ymeqä eŋu.
Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maqŋqä epiyä-qae, nenyqä-pqä di,
änyä maqŋqä eŋä. 2 Nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, täŋgaŋi ne Goti Iqueqä ymeqä
eŋu. Qänakŋi ne änääqä pmeniquti? Iiŋqä di ätnäŋäqi ätiŋi, matimäutqe. Mä
ne tiiŋiŋqe, näqŋqä eŋu. Kraisi Iqu ätnäŋäqi äti timäuqaŋgaŋi, ne Iqueŋi hiŋuä
äqunätanä, ga Iqu eŋqä-paŋä heanique.
3 Ämaqä iiŋä timäuniqŋqä hiŋuä äqämbu äpmapiyä di, qu quwqä-quwä, Goti
Iqueä hiŋuä iqiŋi, kiyä mitmäkŋqä pmepŋqä itqäŋä. Ga iiŋi, qu Kraisi Iqu kiyä
mamätqä äpmeŋqä-pa, ii äpmeŋä.
4 Ämaqä suqä quvqä itŋqä iqu, Goti Iqueä kukŋuä-suqä iuŋi, hŋgisa itquetqäuä.
Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukŋuä-suqä duŋi, hŋgisa itqueqä äyuwä.
5 Kraisi Iqu, ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäutŋqä, ätnäŋäqi äti ätimäukqä
iiŋqe, he näqŋqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiuŋi mamäkätqe, näwinyä
aaŋqe.
6 Ämaqä Kraisi Ique ämuäŋnäŋqä iqu, suqä quvqä iuŋi, mandämiqä danä iquänä.
Suqä quvqeu ändämitŋqä iqu, Kraisi Iqueŋi hiŋui mäquŋquä danä eä, Iquenyqe änyä
maqŋqe.
7 Ŋqä ymeqäuä, ämaqä quaŋgä duŋqä etma uwqäŋqe, äŋguä mimbŋqe. Ämaqä
suqä jänänäŋä du ändämitä imäkätŋqä iqu, ii Kraisi Iqu eŋqä-pa, ämaqä jänänäŋue.
8 Setänä, Goti Iqutä mäkä-huŋqä iqu, suqä quvqe aiŋga-aiŋga iŋqä-qae, ämaqä
suqä quvqä dunä imäkätŋqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu
ätnäŋäqi ätiŋi, ii Setänä iqueä wäuŋui, qui imäkätŋqä ätimäukqe.
9 Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätŋqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe,
ique änyätaŋgutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkqä iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä
etqä-qae, suqä quvqä imäkqä iqueqä suqä duŋi, ändämitä mimäkqä danä yänä.
10 Goti Iqueqä ymeqeŋqätä, Setänä iqueqä ymeqeŋqätä, näqŋqä heatuŋquä, suwä.
Ämaqä, suqä jänänäŋä iu ändämitä iu miqä itŋqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu
maetqe. Itaŋga ämaqä, quuvqä eqiyätqäŋuwä iuŋqä itä, qeqä matmäkqä itŋqä iqu,
ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuäŋqä itanä, qeqä tmäkŋguatuŋque

11 He qäŋganäŋi kukŋui qätä tiiŋä äyä äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätuŋquä iqune,
neqä-neuäŋqä itanä, qeqä tmäkŋguatuŋqueqä” äyä äwikuwi.
12 Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatuŋque. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä,
iqueqä käŋgueque pizqä äyä äpäkkqe. Iqu käŋguequeŋi, pizqä di suŋqä äpäkkqe?
Suqä iqueqä imäkmiŋqe, quvqä witaŋgi, ga käŋguequeqä di äŋguä etaŋgqeŋqä, ii
äpäkkqe.
13 Ŋqä nyämaqäuä, ämaqä qua täu äpmeŋuwi, henyŋqä wiuŋqä eyqaŋgpqe, “Tä
änääŋqä inetqueqäpiyä” tpu ipu, miiqä yäŋä mikiqä pambu.
14 Ne suqä äpäkoŋqä iŋgisaŋi ävämetanä, suqä häŋä-pmeqä iŋgisaŋqä
ämäwqätäukquä iuŋqä näqŋqe, ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iuŋqä itanä, qeqä
ätmäkätuŋquä iuta eŋu. Ämaqä, quuvqä eqiyätqäŋuwä iuŋqä itä qeqä matmäkqä
itŋqä iqu, ii äpäkoŋqä iŋgisa yqänä äpme.

---

* **3:12** Ipäqäkqä 4:1-8

15 Ämaqä, quuvqä eqiyätqäŋuwä iuŋqä wiuŋqä itŋqä iqu, ämaqä pizqä päsqä-
quvi. Ga he näqŋqä tiiŋä äyä eŋä. Ämaqä du pizqä päsqä iqua, häŋä hea ique-ique
pmeqe maeqä-quayi.
16 Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiŋgqä iquesaŋi, ne suqä ämaqä duŋqä itanä,
qeqä tmäkqeŋqä näqŋqä äyä ämeŋu. Iiŋiŋqe, ne Goti Iqueqä ämaqä duŋqä itanä,
quŋqe huiwi äwiŋguatuŋque.
17 Ämaqä nätmatqä qua täutaŋä kuapä-täŋä hŋqu, quuvqä heqiyqä hŋqu äwa
itqätaŋgi äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iiŋqe, ii ne näqŋqä tiiŋä
heatuŋque. Goti Iqueqä suqä ämaqä duŋqä itä, qeqä tmäkqe, ämaqä iqutäŋi mäwiqä
eänä. 18 Ŋqä ymeqäuä, ämaqeŋqä itanä, qeqä tmäkqä iuŋqe, kukŋuinä ätätanä,
maŋä dinä matqä iquatuŋque. Ne quŋqä naqä-qakuänäŋä neŋgaŋguti qutä itanä,
suqä äŋguä du motquequatuŋque.
19-20 Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqŋqe, ne tiiŋä itaqeta
heanä. Neqä kŋuä suqä-iwäsäuqä duŋi, “Ne suqä quvqä imäkquneyqä” kŋuä
indqänätuŋquä-qe, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, haŋä-iqä maeqä, äwqä haŋuä iŋqä
pmeqäŋqe. Goti Iqu neyaqä kŋuä suqä-iwäsäuqä iqueŋi ämäwqätäuä, ga Iqu
nätmatqä eeqänäŋiŋqä näqŋqä äŋguänäŋä eä.
21 Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätŋqä iquenä, neqä kŋuä suqä-iwäsäuqä
iqu kukŋuä mämänetqä iqäqe, ne Goti Iqueä hiŋuä iqiŋi, womba miqä danä,
yäŋänäqŋqä tqäuqŋqe.
22 Iqueä maŋiunä qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätaŋgqä di imäkätaqä-qae,
nätmatqä ne Ique yatŋqä ävatquä iuŋi, ii ämequanä.
23 Iqueqä kukŋuä-suqe tiiŋi. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeŋqä
quuvqä heqiyquatuŋque. Ga Kraisi Iqu änatkqä-pa, ne neqä-neuäŋqä itanä, qeqä
tmäkŋguatuŋque.
24 Ämaqä Goti Iqueä maŋiunä qänaknä itä, qätä itŋqä iqu, ii Goti Ique ämuäŋnä
etaŋgi, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu neŋi, änenyäŋqä duŋqä näqŋqe, Iqu Iqueqä Dŋä
Äŋguä Ique änätapqä duta eŋu.

4

Dŋä huitaŋä-huitaŋä iquauŋi äwiwäsäupŋqä

1 Nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, ämaqä hiŋuä quaŋgä tqe, kuapänäŋi ae im-
imä äwquwi. Iiŋiŋqe, ämaqä, “Goti Iqueqä Dŋä Iqu, nyi kukŋuä ändapqiyä” ätätŋqä
eeqänäŋä iuŋqe, quuvqä maeqiyqä pambu. He dŋä iquauŋi, “Goti Iquesa äpqäpiyä,
ä änäändiyä” tpu, äwiwäsäupŋqe.
2 Goti Iqueqä Dŋä Iquenyqe, “Jisasi Kraisi Iqu, täkä ämaqä-qu äpqäqeqä”
tqaŋgutqä iquesa näqŋqä hipnä.
3 Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kukŋuä iiŋi matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dŋä-
täŋä-qu maetqe, dŋä huitaŋä-täŋä-quvi. Dŋä iiŋi, Kraisi Iquenyqä wiuŋqä iqä iqueqä
dŋä-quvi. “Kraisi Iquenyqä wiuŋqä iqä-qu äpäniqeqä” tqaŋgä äwimiŋuwä iqu, ae
ätimäutä, täŋganŋi qua täunji.
4 Ŋqä ymeqäuä, he Goti Iqueqänä eäpu, hiŋuä quaŋgä-tqä iquauŋi, qe
ämäwqätäutqäŋä. Dŋä he enyäŋqä Iqu, Dŋä Yäŋänäqŋqä-qu eä, dŋä ämaqä qua
täutaŋä iu änyäŋuwä iuŋi, ämäwqätäutaŋgqä-qae, he iiŋä ii, ii itqäŋä.
5 Qu qua täutaŋä-qua eäpu, nätmatqä qua täutaŋiŋqä tqaŋgä, ga ämaqä qua
täutaŋä huiziqua, qu tqaŋguwä duŋi qätä äwiyätqäŋä.
6 Mä ne Goti Iqueqä eŋu. Iŋi ämaqä Goti Iquenyqä näqŋqä epiyä ii, qu ne qätä
nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä.

“Dŋä naqä-qakuä iqu, iiŋä äyitanä, ga quaŋgi iqu äyitanä-qä” di, ne näqŋqe, suqä iiŋä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä duŋqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

7 Nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, ne neqä-neuäŋqä itanä, qeqä tmäkŋguatuŋque. Ämaqä duŋqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etaŋgi, Iquesa äpä. Ga ämaqä, ämaqä duŋqä itä, qeqä ätmäkätŋqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetŋqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqŋqä äŋguänäŋä eä.

8 Suqä ämaqä duŋqä itä, qeqä tmäkqä iquesaŋä quati, Goti Iquvi. Iiŋä etaŋgqetaŋi, ämaqä, ämaqä duŋqä miqä danä itä, qeqä matmäkqä itŋqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä maqŋqä eä.

9 Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänäŋä Iqueŋi, qua täuŋqä ändowatkqe, ii ne häŋä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqäŋqe. Iqu iiŋä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnäŋäqi ämaekqe.

10 Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä iiŋä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäutä, ne Iquenyqä aŋgi inetmetŋqä ändowatkqe.

11 Nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqäuä, Goti Iqu suqä iiŋä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iiŋä etaŋgi ne neqä-neuäŋqä itanä, qeqä tmäkŋguatuŋque.

12 Ämaqä Goti Ique hiŋuä quŋqe, aaŋqä-qe, ne neqä-neuäŋqä itanä, qeqä ätmäknätuŋque, ii Goti Iqu ne änenyä. Itaŋga Goti Iqu ämaqeuŋqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueŋi, nesäŋi yäŋänäqŋqä imäkqi.

13 Goti Iqu ne nenyätaŋgi, ne Ique änyäŋquä iiŋqä näqŋqe, äänä heatuŋque? Ne iiŋqä näqŋqä meqe, Iqu Iqueqä Dŋä Ique änätapkqä iuta heanä.

14 Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueŋi, ämaqä qua täuŋiu häŋä iqumuatätŋqä dowatqaŋgi äqunätanä, ne ämaqä iuŋi, awi ii ätuätqäŋu.

15 Ämaqä, “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queqä” ätätä, awä ätätŋqä iqu, ii Goti Iqu ique nyätaŋgi, ga iqu Ique änyä.

16 Goti Iqu ämaqä-qunenyqä itä, qeqä iiŋä änatmäkätŋqä iiŋqe, ne näqŋqä ämetanä, quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäŋu.

Goti Iqu, ämaqä duŋqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi. Iwä ämaqä suqä iiŋä iu ämuäŋnä qänaknä itŋqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuäŋnätaŋgi, ga Goti Iqu ique ämäuŋänä.

17 Ne iiŋä äpmetaŋguati, Goti Iqu ämaqeŋqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueŋi, nesäŋi yäŋänäqŋqä imäkqaŋgi, iwä hiunji, Goti Iqu kukŋuä ämänetätä änewäsäuqäŋgaŋi, ne pe-huŋqä tqäuaniquä duŋqä inemäkqi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä eŋqä-pa äpmeŋque, ne iiŋqä zä miqä yatuŋque.

18 Ämaqä, iqueqä suqä quvqeŋqä haŋä-iqä meniqeŋqä kŋuä indqänätŋqä iqu, zä itqäuä. Ämaqä, ämaqä duŋqä itä, qeqä ätmäkätŋqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä duŋqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqu, suqä zä iŋqä iqueŋi, huätä iwatquänä. Ämaqä zä itŋqä iqu, iquesaŋi suqä ämaqä duŋqä itä, qeqä tmäkqä iqu yäŋänäqŋqä mäwitqe.

19 Ne ämaqä duŋqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu ituŋque, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäkqäqä etaŋgi, ii ituŋque.

20 Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkäŋänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä duŋqä wiuŋqä itŋqä iqu, quaŋgä ätqi. Ne iiŋäŋqä näqŋqe, ii tiiŋi. Ämaqe, ne hiŋuä äqunäŋu. Goti Iqueŋi, iiŋä ma. Iŋi käta-käŋgua iquenyqä miqä itä, qeqä matmäkqä itŋqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäkqe, iqu miqä danä yänä.

21 Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä-suqä tiiŋä ätätŋqe. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä
ätmäkätŋqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä duŋqä-pqe inä itä, qeqä tmäkquätŋqeqä.”

5

Qua täutaŋä iqueqä mäkä iqeŋi, tqu kittqiyätŋqe?

1 Ämaqe, Jisasi Iquenyqe, “Ämaqä du aŋgumä itmeniqŋqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi
Qäqueqä” kŋuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyäŋuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä eŋä.
Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätqäŋuwä iqua, qu Iqueqä ymeqä huizi
iquauŋqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä.
2 Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä maŋä du qätä äwiyquque, ne Iqueqä
ymeqä huizi iquauŋqä itanä, qeqä tmäkqe qäyunä ituŋqueŋqä näqŋqä di, suqä ii
itanita heanä.*
3-4 Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäkqe, ii tiiŋi. Ne Iqueqä maŋä duŋi,
qänaknä itqäŋu. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä eŋuwä iqua, ii qu qua täutaŋä iqueqä
suqä iuŋqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqäŋuwi. Ii ipiyitaŋi, ga Goti Iqueä maŋi,
ne haŋä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutaŋi, qua
täutaŋä iqueä mäkä iuŋi äkittqiyätuŋque.
5 Qua täutaŋä iqueqä mäkä iqueŋi, tqu kittqiyätŋqe? Ämaqä, Jisasi Kraisi
Iquenyqe, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etaŋgi äqumbu, Iquenyqä quuvqä
eqiyätqäŋuwä iquanänji.

Goti Iqueqä Ymeqä Iqueŋqä kukŋuiŋqe

6 Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqutänä äpkqä maetqe, häŋeqä iqutä, qäsänji. Iqu qua
täuŋqä äpätä, eqetä asŋä ämetä, itaŋga zä-huätati äunätäqäŋga, Iqueqä häŋeqe
äpäwäkqe. Goti Iqueqä Dŋä Iqu, Naqä-qakuiŋqä Quati etaŋgi, Iqu Jisasi Iquenyqä
awi, naqä-qakuänäŋä ätätŋqe.
7 Iŋi “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hŋqueŋä iqua ätätqäŋä.
8 Goti Iqueqä Dŋä Ique, eqä ique, itaŋga häŋeqä ique, iquayi. Iqua kukŋui, kiqä
naqä-hŋqunä asiqunä ätätqäŋä.
9 Ämaqe, “Iiŋä-iiŋiqä” tqaŋguwä duŋi, ne quuvqä äyä eqiyätuŋque. Mä Goti Iqueä
ätätŋqä ii, ämaqeuqä iuŋi, ämäwqätäuänä. Iqueqe, aaŋä naqänäŋiqä. Goti Iqueqä
kukŋui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätŋqe. (Iutaŋi, he Iqueqä kukŋui, quuvqä
heqäpŋqeqä.)
10 Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätŋqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kukŋui ae
ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kukŋuiŋqä,
“Ii naqä-qakuiqä” kŋuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä
duŋqä tqaŋgqä iuŋi, quuvqä maeqiyqä itqätaŋgqetaŋi, iqu Goti Iqueŋi, “Si quaŋgä
tqukiyqä” ätuätqäuä.
11 Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kukŋui, tiinji. Goti Iqu häŋä hea ique-ique pmeqe,
äyä änätapkqe. Itaŋga häŋä-pmeqä iiŋi, Iqueqä Ymeqä Iquesanji.
12 Iŋi Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hŋque änyätaŋgutqe, ämaqä iqu häŋä hea
ique-ique pmeqä-täŋä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätaŋgutqe, ämaqä iqu
häŋä hea ique-ique pmeqe, maeqä-quvi.

Häŋä hea ique-ique pmeqä täŋiŋqä, näqŋqä meqeŋqä

13 He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä duŋqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquenä, nyi
tuwaŋuä tä, he häŋä hea ique-ique pmeqä-täŋuenä etaŋgqeŋqä, näqŋqä hipŋqä,
henyqä äqäyqä.

---

* **5:2** Näqŋqätäŋä hŋqua tii ätätqäŋuwi. “Iiŋiŋqe, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä maŋä du qätä äwiyätaqäŋganŋi, ne Iqueqä ymeqä duŋqä-pqä qeqä inä tmäkquatuŋquä, näqŋqä ämenä.”

14 Ga ne Iqueŋqä hiŋgi zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiiŋiŋqä näqŋqä hianä. Ne
Goti Iqueqä äwiŋqä dunä qänaknä itanä, nätämatqä hmbiŋqä yatŋqä ävquque, Iqu
ne qätä neyänä.
15 Ne Iqueŋi yatŋqä vqaŋguatqeuŋqä, Iqu qätä äneyätŋqä duŋqe, näqŋqä eäŋque,
iwä ne näqŋqä tiiŋä inä heatuŋque. Ne nätmatqä huiŋqä yatŋqä ävqäque, ne
nätmatqä iiŋi ämeŋqunä.
16-17 Suqä quvqä eeqänäŋä ämaqä-qune imäkätuŋque, ii ne Goti Iquenyqä
hŋgisanä itqäŋu. Suqä quvqä hui, ämaqeqä quuvqe, äpäkoŋqä duŋqä mätuma
mäwqä iqä diŋqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqe äpäkoŋqä iuŋqä
ätuma upnä. Iŋi, hesaŋä hŋqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqaŋgi
äqunäŋqe, iqu Goti Iqu iqueŋi, häŋä-pmeqä vätŋqänä, yatŋqä vätŋqe. Nyi suqä
quvqä iqueqä quuvqe qui iwimäkätŋqä iqueŋqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä
quuvqe äpäkoŋqä iuŋqä änä matimäuqä itŋqä iquenyqänä, ätqä.
18 Ne näqŋqä äyä eŋu. Ämaqä Goti Iqu änyquaŋgutqä iqua, suqä quvqä dunä
mimäkqä iqäpnuwäŋqä. Ga qu qui imäkŋqäŋqe, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquauŋi,
Iqu ämiqa uwquäniqe. Itaŋga dŋä quvqä iqu, quŋi qui miwimäkqä yänä.
19 Ne näqŋqä tiiŋä-pqeŋqä äyä eŋu. Ne Goti Iqueqä-qune eäŋquä-qe, ämaqä qua
täutaŋä huiziqua, qu dŋä quvqä iqueä yäŋänäqŋqä yäpä iqi pmetpnuwäŋqe.
20 Itaŋga ne tiiŋä-pqeŋqä näqŋqä eŋu. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga
ne Goti Naqä-qakuänäŋä Iquenyqä näqŋqä heatuŋquä, kŋuä iqä änätapkqeqä. Neqä
äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänäŋä Iqutä, itaŋga Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä
ämuäŋnäŋu. Iqu Goti Naqä-qakuänäŋä-qu eä, itaŋga Häŋä hea ique-ique Pmeqä-
quvi.
21 Ŋqä ymeqäuä, goti quaŋgä iqua qui emäkqäŋqä, äŋguänä miŋgäpŋqä.

2 Jonä
iqu tuwaŋuä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Ämaqä aŋä aquväqŋqä iutaŋä miqä hŋqu tuwaŋuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäŋi kŋuä indqäŋqä iuŋi, tiiŋä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iiyqä ymeqetäŋqä qäyä ätätä äqäkqä-qe, naqä-qakui iqu tuwaŋui äqäyätä, qokä-apäkä aŋä aquväqŋqä hŋquesaŋä iquauŋqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hŋquauŋqä-pqe kiiŋä äwinyätŋqä iiŋqä äqäkqe. Itaŋi ämaqä quaŋgä-tqä-pqä iquauŋqe äwimasipŋqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukŋui qui imäkqä iquayi.

Jonä iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwiu miqä iqunä, nyi tuwaŋuä tä, apäkä Goti Iqu
atäuŋuä ikikqä iikiŋqä-tä, tqä ymeqeuŋqä-tä äqäyqä. Ne kukŋuä naqä-qakuiu
ämuäŋnäŋquetaŋi, henyqä kiiŋä änyinätŋqe. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kukŋuä
naqä-qakuiŋqä näqŋqä etqäŋuwä iqua-pqe, henyŋqä inä äwinyänä.
2 Ii tiiŋä etaŋgi. Kukŋuä naqä-qakuänäŋä ii, nesä witaŋgi, ga hea ique-ique i
witäniqä dutayi.
3 Kukŋuä naqä-qakuänäŋä iutatä, suqä ämaqä duŋqä äwiŋqä iutatäŋi, Goti
Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqaŋgisi, suqä qeqä-imäŋqetä, hiŋgi
ävätanä äŋguä itqueqetä, äwqä haŋuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniŋqe.

Suqä ämaqeuŋqä äwiŋqeŋqä

4 Apiqu kukŋuä naqä-qakuä-näŋä änatkqä-paŋi, saqä ymeqä hŋqua iu qänaknä
itqätaŋguwä iuta näqŋqä ämami, yeeqä kiiŋä änyinätŋqe.
5 Iŋäqe apäkä iiki, nyi himbquenä kukŋuä hŋqu tii etmqe. “Ne hŋqunä-
hŋqunäŋi, neqä-neuäŋqä itanä, qeqä tmäkŋguatuŋque.” Suqä iiŋä iqu, nyi änyä-
häŋä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hiŋuiqänä ämakquä iquvi.
6 Suqä ämaqä duŋqä äneŋqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta
itqäŋu. Hiŋuiqänäŋi, “He ämaqeuŋqä eŋgaŋguti, qutä anä iqäpŋqeqä” tqaŋgä
äwiminuwitaŋi, iu qänaknä iqäpŋqe.

Ämaqä quaŋgä-tqä iquau wimasiyqeŋqä

7 Ii tiiŋä etaŋgiyi. Ämaqä quaŋgä-tqä kuapänäŋä hŋqua, huiziuqä kŋuä qui
iwimäkäpu huäŋqä hui-mända ätuma upŋqä, qua äwitqutäŋqä-pa im-imä ikitqäŋä.
Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iqueŋqe, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi.
Ämaqä iiŋä iqua, quaŋgä, Kraisi Iquenyqä wiuŋqä ipu, mändi kittqiyqä iquayi.
8 Iŋi ne nätmatqä wäuŋuä dŋä huqä ituŋquä di, qua iqi mäpäwiqä da, Goti Iqu
etapäniŋqä ätkqe, eeqäpnä mapnuwäŋqä diŋqe, hiqä-hiuä hiŋuä yasämä äqunäpu,
wa wiyäpu iqäpŋqe.
9 Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kukŋuä dunä qänaknä miqä da, kŋuä iqueqä-
pqä ditä qäsä ätätäŋqä iqu, Goti Iqu iqutäŋi mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä
kukŋuinä a yäŋänäqŋqä äqätäŋuwä iquauŋi, Goti Apiqutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi
iquatä naqä-hŋqunä äpmeŋä.
10 Ämaqä kukŋuä iiŋä matqä hŋqu emeqaŋgutqe, he iqueŋi, yeeqä mävqä ipu,
heqä aŋiuŋqä mätuma mäwqä pa iqäpnä.
11 Tqu-tqu, ämaqä iiŋä iqueŋi, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wäuŋuä quvqä
itŋqeuŋi, yätamäkqä ävqi.

Kukŋuä yäpakiyi

12 Nyi kukŋuä kuapänä etmqä etaŋgqä-qe, tuwaŋuä bukiu qäyqäŋqe
manyiŋgaŋgi, emetmäŋganä, kukŋuä anä taniŋqueŋqä kŋuä yäŋänäqŋqä ämamä
äpmeŋä. Iŋgaŋi ne yeeqä naqänäŋä itanä pmeniŋque.
13 Siqi Goti Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä iiyqä ymeqä täqi äpmeŋuwä iqua, “Ne
henyqe, hui mimäuqä iŋunä” etqä.

3 Jonä
iqu tuwaŋuä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquväqŋqä iquau miqä hŋqu, tuwaŋuä tä, ämaqä wäuŋuä asä ii imäkmiŋqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamäukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä iquau yätamäkqä vätqätaŋgi. Itaŋga iqu Gayusi iqueŋi, "Si Diotrepesi iqueŋi, äŋguänä wimasiyä" ätukqe.

Jonä iqu tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwiu miqä iqunä, nyi tuwaŋuä tä, nyämaqä kiiŋä änyinätŋqä Gayusi iqukiŋqä äqäyqä. Ye kukŋuä naqä-qakuiu ämuäŋnäŋuetaŋi, sinyqä kiiŋä änyinätŋqe.
2 Ŋqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqeŋqä, nyi Goti Iqu äŋguä kimäkätŋqä tääqä ätätmä yatŋqä ävätqäŋä. Tqä qeqä-quuvqä imŋi yäŋänäqŋqä imäknnä ätqäuäŋä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäutätŋqe.
3 Neqä neyämaqä hŋqua ätimäupu, siŋqe, "Iqu kukŋuä naqä-qakuänäŋä iuŋi, qänaknä itŋqeqä" dqaŋgä, nyi sinyŋqä aaŋä yeeqä kiiŋä ikqe. Nyi näqŋqe, si hea ique-ique kukŋuä naqä-qakuänäŋä dunä äwätnä, iunä äpmeŋi.
4 Ŋqä ymeqä diŋqe, "Qu kukŋuä naqä-qakuänäŋä iu qänaknä itqäŋäuä" tqaŋgä äwimäŋgaŋi, nyi yeeqä ŋqä hnjua-hnjua imäkätmäŋga itŋqä duŋi, ämäwqätämäŋga, kiiŋä itŋqe.

Kukŋuä awä ätuäkitqäŋuwä iquau, yätamäkqä vqeŋqä

5 Ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kukŋuä awä ätuäkitqäŋuwä iquauŋqä änyä maqŋqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätnäŋgaŋi, kukŋuä ätätnä imäkqukiyqae, ii ämänätquetqäŋnä.
6 Iquautaŋä hŋqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqeŋqä täqi aquvä äqänätqäŋuwä iu, suqä si quŋqä kiŋgaŋgi yätamäkqä äwikŋiŋqä awä änatkuwi. Qu evämapŋqäŋgaŋi, si Goti Ique yeeqä ävätnä, nätmatqä hnjua, qu qäsä äma upŋqä vqä di, ii äŋguänäŋi.
7 Qu Naqä Iqueqä wäuŋui imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutaŋi, yätamäkqä hnjua mämeqä danä itqäŋä.
8 Iutaŋi, ne Goti Iqueqä ämaqä iqune, ämaqä kukŋuä awä ätuäkitqäŋuwä iquauŋi, yätamäkqä vquatuŋque. Ne iiŋä iquque, Goti Iqueä kukŋuä naqä-qakuänäŋä duŋqä wäuŋui, yäŋänäqŋqä anä imäkquneyi.

Diotrepesi iqueqä hŋgisanä iqeŋqä

9 Ämaqä, Goti Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau kukŋuä ätuätmä, tuwaŋuä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqäŋqä äwinyätŋqä iqu, neyaqä kukŋuä tqaŋgquä duŋi qätä miqä itŋqe.
10 Nyi äpätmäŋgaŋi, nätmatqä iqu itŋqä isuauŋqe, eeqänäŋäŋqä awä tm-niqe. Nenyqe, mändi nakittqiyätŋqä kukŋuä quvqä ätätŋqä iŋqä-täŋqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqäŋuwä iquauŋi, yeeqä mävätumeqä itä, ga yeeqä vätumapŋqä itqäŋuwä iquauŋi, 'qäyä eänä' ätuätä, Goti Iqueä yoqeŋqä aquvä maqŋqä ipŋqä ätuätŋqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqeŋqä

11 Ŋqä nyämaqä nyi kiiŋä änyinätŋqä iquki, suqä quvqä itqätaŋgä äqunäŋä iu miqä-pa, mä suqä äŋguä itqätaŋgä äqunäŋä iu, iqaŋgnä. Suqä äŋguä itqäŋuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqe, suqä quvqä itqäŋuwä iqua, qu Goti Iqueŋi, hiŋuä mäquŋquä danä itqäŋuwä iquayi.
12 Ämaqä eeqänäŋi, Demitriyasi iqueä suqä äŋguänäŋä iqaŋgqeŋqä awä äyä ätätqäŋuwi. Ga Goti Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänäŋiu-pqe, iqueqä suqeŋqe, äŋguä asä i etaŋgi ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iqueqä suqeŋqe, ‘äŋguänäŋiqä’ ätätanä ätätqäŋu. Ga si näqŋqä äyuä, neqä kukŋuä ätätani, aaŋä naqä-qakuänäŋä dinänji.

Kukŋuä yäpakiyi

13 Gayusi iquki, nyi kukŋuä kuapänä ktmqä etaŋgqä-qe, tuwaŋuä bukiu qäyqäŋqe, manyiŋqä iqi.
14 Hea quäuqä mäpäwqäŋga, äkimetmä hiŋuä kqänmqeŋqä, kŋuä yäŋänäqŋqä ämamä äpmeŋä. Iŋga ye anä äpmeta, kukŋuä tenyueŋqe.
15 Goti Iqu äwqä haŋuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, “Ne sinyqe, hui mimäuqä iŋunä” äktqä. Ga ŋqä-näueqä hŋqunä-hŋqunäŋä iquauŋi, “Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä” tu.

Jutä
iqu tuwaŋuä äqäkqe
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Kukŋui tuwaŋuä tqueŋi, 2 Pitä iqueqetäŋi, asänäŋi. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä iiŋqä mäkä-iqä iquauqä kukŋui, qätä mäwiyqä ipŋqä, ätätä äqäkqe. Tuwaŋui tiiŋä ätnänä. “Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänäŋqä atäuŋuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatuŋquä änätapkqe. Iwä kukŋuä iqu qui imäkŋqäŋqä, heqä quuvqä heqiyqe a yäŋänäqŋqä qätätpŋqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä, Jemisi iqueqä käŋgua Jutä* iqunä, nyi tuwaŋuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyŋqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiiŋä wiŋgaŋgi, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkŋqä äpmeŋä.
2 Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä haŋuä imbu pmeqetä, itaŋga huiziuŋqä kiiŋä äwiŋqetäŋi, hesä hävemnäqŋqä witätŋqä emäkänä.

Ämaqä, kukŋuä we-huŋqä-täŋä iqutä, mäkä-huŋqä iquauŋqe

3 Ŋqä nyämaqä kiiŋä änyinätŋqä iquenä, nyi henyqe, tuwaŋui, Goti Iqu ne eeqänäŋi, qui mimäkŋqä aŋgumä häŋä inaqumuatätŋqeŋqä tmqä, aaŋä kiiŋä änyiŋgaŋgi qämätmä itŋqä-qe, iwä täŋganı, nyi kŋui huiziqueŋqä nyiyqaŋgi, yäŋänäqŋqe tii ätätmä äqiyqä. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänäŋqä atäuŋuä ikqä iqune quuvqä heqiyatuŋquä änätapkqe. Iwä kukŋuä iqu qui imäkŋqäŋqä, heqä quuvqä heqiyqe a yäŋänäqŋqä qätätpŋqe.
4 Ämaqä hŋqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyätuŋquä iquneuä awä imä äpmeŋä. Qu Goti Ique tuwä äwiyäpu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, haŋä-iqä mänätapqä, äŋguinä hiŋgi nätapäŋqiyä” ätäpu, quwqä äwiŋqä duta suqä quvqänäŋä imäkätqäŋä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä vqäŋqe, oeyqä” ätätqäŋä. Ämaqä iiŋä iquauŋqe, Goti Iqu qäŋganä, “Nyi quŋi kukŋuä ämitätmä, haŋä-iqä meqä-täŋä iŋgisaŋqä dowatmniqeqä” ätkqe.
5 He näqŋqä qäyu etaŋguwä-qe, nyi he kŋuä aŋgi etäsämäŋqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau häŋä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndaŋi ämaqä qutaŋä quuvqä maeqiyqä iqaŋguwä iquauŋi, Iqu qui äyä äwimäkkqe.
6 Huizi, eŋätqä hŋquauŋi, wäuŋuä Goti Iqu äwikqeuŋi mämiqä ipu, quwqä aŋä pmeqe ävämeqaŋguwäŋga, Goti Iqu, guä woyqä mändakmäuqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänäŋä imä äpmuatekqe. Iqu quŋi, hiunji naqänäŋä, Iqu eeqänäŋiu kukŋuä mitqäŋgaŋqä, iu äpmuatetä ämitqäuä.
7 Itaŋga qutä asänäŋä huiziqu, ämaqä aŋä-himqä Sotomätä, Gomoratä, ä huizi qäqiqi ämätŋgäwäŋuwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yaŋä-iŋqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitaŋä-huitaŋä imäkqa äumiŋuwitaŋi, Goti Iqu quŋi, Iqueqä kimaŋi, tä hea ique-ique sqä iu pmetpŋqä ändowatkqe. Haŋä-iqä qu ämakuwi äqunätanä, suqä qu imiŋuwä ii, miqä yatuŋquä diŋqä imäkkqe.
8 Ämaqä ii imiŋuwä-paŋä asä iiŋi, ämaqä, neyaqä awä imä äpmeŋuwä iquauŋqä etqä iqua, qu suqä huitaŋä-huitaŋä kiiŋä wiŋgaŋgi imäkäpiyitaŋi, quwqä huiwiuŋi

* **1:1** Matiu 13:55 iuŋi, Nasäretqätaŋä iqua Jisasi Iqueqä käŋgua hŋqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu käŋgua asä iqueyi.

piyaŋä-weqä imäknäpu, huizi iqueqä yäpä imä mäpmeqä, hŋgisa itquepu, ga eŋätqä yoqä naqä-täŋä iquauŋqe, kukŋuä quvqä ätäpu itqäŋä.
9 Eŋätqä iquauqä naqä Maikoli iqu, Setänä Goti Iqutä mäkä-huŋqä iqutä, “Mosisi iqueä huiwi, tqu metŋqäwä?” ätnäsinyä, maŋä mäkä äunäsiyäŋgaŋi, iqu kiqä-kiuä Setänä ique kukŋuä mitätŋqä, kukŋuä quvqä hui mätquä itä, “Naqä Iqu, Iqueqä-kiuä äkasuwä ktäŋqiyä” ätukqe.
10 Iiŋä etaŋgi, ämaqä iiŋä iqua, nätmatqä äki-äkiŋqä änyä maqŋqä epiyä iqua, qu iuŋi kukŋuä quvqä hiŋgi ätätqäŋä. Mä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä kŋuä maeqä iqua eŋqä-pa, qu quwqä kŋuinä indqänäpiyä dunä imäkäpiyitaŋi, qui aaŋä quvqä imäkmbnä.
11 Oänä! Qu qaŋi, huäŋqä Kenä iqu† äukqeu äwätqäŋä. Itaŋga Balamä iqu‡ kŋui mbqeŋqänä ämetä ikqä-pa, nätmatqä äki-äkitaŋä mbqä meqeuŋqä imäkqäŋqe, qu näwi imäkmbu äpmeŋä. Itaŋga Kora iqu§ Goti Iqueŋi hŋgisanä itquetäqeta qui imäkŋgqä-pa, qu-pqe qui asä ii imäkmbnuwi.
12 He naqä-hŋqunä ipu hiqä-hiuäŋqä enyätä, ymisaŋä bŋqä aquvä qäŋgaŋguwäŋga, ämaqä iiŋä iqua, hesä anä äqänäpu, quwqä-quwäŋqänä indqänäpu, ymisaŋi womba miqä yaqäpiqä ipiyi, iutaŋi hiqä aquväqŋqä iuŋi, kukuewä ae itmäkquwä eŋqä-paŋä iquayi. Qu qäukuä zä, piyä maeqä etaŋgi, yuŋui ämamäutŋqä-paŋä, ga ämaqeu yätamäkqä mävqä itqäŋuwä iquayi. Ga qu ze, kiqä häukuä qäyqäŋgaŋi, häukuä maqiyqä etaŋgqeŋqä, ämaqe, kiqä hukä bu qäsä äyakuwitaŋi, ga äpäkoŋqe, hŋquaqu e äpäkoŋguwä-paŋä iiŋä iquayi.
13 Itaŋga eqä huakä yäyäŋi ämŋga äpeyätä, suetä äqäyätäqäŋga, hinoqukuä eqä yäpä mämä äwiŋqe, haqäŋgisaŋqä äma äpeyätŋqä-pa, suqä quvqä ämaqä iiŋä iqua womba miqä imäkätqäŋuwi, quvqe quwqä kŋuä-äwqeuta ätnäŋä iqi timäunä. Itaŋga ämaqä iiŋä iqua, qätäqueqä heawiqä imä qaŋä hiŋgi ikitqäŋuwä-paŋä iiŋä iquayi. Iwä Goti Iqu ämaqä iquauŋqe, aŋä hea ique-ique pmetpnuwäŋqe, hea mämanäwiqe, näwi imäkekqe.
14 Ämaqä asä iiŋä iquauŋqe, Atamä iquesa ti eqaŋi, 7 ekqä Inokä iqu, suqä haŋä-iqä wimeniŋqeŋqä hiŋuä ätätä tii ätääŋqe. “Qätä nyipu! Naqä Iqu, eŋätqä Iqueqänäŋä aaŋä kuapänäŋä-täŋä iquatä quvepäŋqiyä.
15 Iqu ämaqä eeqänäŋä kukŋuä ämitätä, iwäsäutä, itaŋga ämaqä Ique hŋgisa itquepu, suqä quvqä itqäŋuwä iquauŋqe, quwqä suqä quvqä itqäŋuwiŋqätä, kukŋuä quvqä Iquenyqä ätätqäŋuwiŋqätäŋi, näqŋqä qäyä mapŋqä, quŋi haŋä-iqä naqänäŋä meqäŋgisa mäwqatäniŋqä quvepäŋqiyä” ätääŋqe.
16 Ämaqä iiŋä iqua, hea ique-ique nätmatqä hnjua-hnjua wimeqaŋgqeŋqe, äwqä quvqä änyäpu, kukŋuä ämaqä duŋqä ämamäutqäŋä. Qu qänaknäŋi, suqä quvqä quwqä kŋuä-äwqeunä witaŋgqeunä itqäŋä. Qu kukŋuä hämä-hämänä ätäpu, quwqä yoqe, haqeu ämaenätqäŋä. Ga äwiŋqä iquauqä iunä qänaknä wipŋqeŋqä kukŋui, miiqä-eqä-nyqä iquanä ätuätqäŋä.

Quuvqä heqiyqä a yäŋänäqŋqä äqätpu, iunä imäkŋga peyqäpŋqeŋqä

17 Iŋäqe, ŋqä nyämaqä kiiŋä änyinätŋqä iquenä, kukŋui, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, nätmatqä qänaki timäutŋqeŋqä ätäpu ekuwiŋqä, kŋuä mapiyä.
18 “Hea yäpakä iqu timäutŋqä itäqäŋgaŋi, ämaqä kukŋuä naqä-qakuiŋqä tä-säwqä ipu, Goti Iqueŋi hŋgisa itquepu, qänaknäŋi äwiŋqä quwqä dunä iqä iqua, timäupnuwiqä” äyä etkuwi.
19 Dŋä Äŋguä Iqu qutä mäpmeqä etaŋgi, qänaknäŋi, kŋuä indqäŋqä ämaqä qua täutaŋä iquauqenä ipu, ämaqä huizi du awä qäyäpatmbŋqä imäkqä iquayi.

---

† **1:11** Ipäqäkqä 4:1-16 ‡ **1:11** A Täuqä 22:5-24:25; 2 Pitä 2:15 § **1:11** A Täuqä 16:1-46

20 Iŋäqe, ŋqä nyämaqä kiiŋä änyinätŋqä iquenä, he Dŋä Äŋguä Iqutä anä
äpmepu, Goti Iquenyqä tääqä ätqa äwäpiyitaŋi, quuvqä heqiyqä Goti Iqu etapqe,
a yäŋänäqŋqä äqätpu, iunä imäkŋga peyqäpŋqe.
21 He neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeuta, heŋi häŋä hea iqueique pmeqä hetapäniŋqä hiŋuä äqämbu äpmapu, Goti Iqu henyŋqä äwinyäŋqä iunä pmetpŋqe.
22 Ämaqä ‘quuvqä heqämqändiyä, ä maeqiyqä imqändiyä?’ kŋuä ävätŋqä iquauŋqe, qeqä hetätŋqe.
23 Itaŋga tä maisquä duŋqä uwqaŋgpqä iquauŋi, huätä maqänä itmepu, häŋä iqumuatpŋqe. Ga huiziquauŋqe, qeqä ätumuäkäpu yätamäkqä äväpiyäŋgaŋi, zätä qäsä ipu, ipŋqe. Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, qu qänaknäŋi suqä kiyä mätqä iu itqäŋuwäqae, quwqä qäkämä-pqä kiyä mätqä eŋqä-qae, he-pqe, kiyä inä emätqŋqä, zätä qäsä ipŋqe.

Ne Goti Iqueä yoqe, haqeu maetuŋqueŋqä

24 Goti Iqu, he qua iqi mäpäkŋqä ipŋqä äŋguänä ämeyätä, he suqä quvqä maeqä,
aaŋä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqä naqänäŋä etaŋgi äqämbu tqäpŋqä, etma uwqä
Iquvi.
25 Iqu Goti Kiqä-kionäŋä-qu äpme, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesaŋi, neŋi aŋgumä
Häŋä Inequmuatqä Iquvi. Ne Iqueä yoqe, haqeu maetuŋque. Iqu yoqä aaŋä
naqänäŋä-täŋä-qu eä, ämiqä naqä iuqä Naqä-qu eä, ga yäŋänäqŋqä naqänäŋä
äme, nätmatqä eeqänäŋä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. Iqu qäŋganäŋqä, ä täŋgaŋqä,
qänakndaŋqä, ii äpmäka wätäniqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukŋuä zä wiqe,
Ätnäŋäqi itkimäkqeŋqä
Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqäŋä iquvi

Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauŋi, quvqä itquamiŋuwäŋganı, Jonä iqu bukä tä äqäkqe. Qu iquau quvqä itquamiŋuwi, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etaŋgqeŋqä, quuvqä heqiyätqätaŋguwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, haŋä-iqä naqä iqueŋi, mändi kittqäpŋqä iiŋqeyi.

Bukä tä, nätmatqä qänaki timäuniqeŋqä ktqä kuapänäŋä-täŋä iiyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä iŋga äpmamiŋuwä iqua, kukŋuä ktqä iiŋqe, näqŋqä emiŋuwi. Itaŋgi ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu maqŋqeqä. Kukŋuä ktqä iuŋqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eeqänäŋä itä, Setänä ique-pqe, mändi kittqiyäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋui qäpu imäkqaŋganı, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mävquatämäuqä ipu, yäŋänäqŋqä pmetaŋguwä iquauŋi, nätmatqä äŋguä hui tii äväŋqiyä. Iqu nätmatqä eeqänäŋä änyä-häŋi imäkäniqä iutaŋi, qu Iqutä anä äpmapu, haŋä-iqä maeqä pmepŋqäuä.

Jonä iqu, tuwaŋuä tqueŋqä kukŋuä ätkqeŋqä

1 Kukŋuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqu, zä äwämiŋqetaŋi, Jisasi Iqu ätnäŋäqi
ämaekqeŋqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmatqä maqänä timäuniqŋqe, Iqueqä wäuŋuä-
wiyqä iquau ämotquetŋqe, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itaŋi
Jisasi Iqu Iqueqä eŋätqä hŋque, Iqueqä wäuŋuä-wiyqä Jonä iqunŋqä dowatqaŋgi,
nätmatqä äki-äkitaŋä timäuniqä iiŋqe, kukŋuä wätqä eŋqä-paŋä iu ämändquakqe.
2 Itaŋga nyi nätmatqä eeqänäŋi hiŋuä äqunmitaŋi, tiiŋä ätukqe. “Tä Goti Hanjuwä
Iqueä kukŋuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä.”
3 Ämaqä, Goti Iqueqä kukŋuä tä, nätmatqä ätimäuniŋqeŋqä a ätäutä, awä
ätumitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kukŋuä awä tqaŋgi qätä äwiyäpu, ämepu
äpmamitpqä iqua-pqe, nätmatqä tä qäpi ae ätimäutŋqä iqaŋgi, quŋi Goti Iqu äŋguä
iwimäkqaŋgi yeeqä ipŋqäuä.
4 Nyi Jonä iqunä tuwaŋuä tä, qokä-apäkä aŋä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi
Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquenŋqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu,
täŋga äpmeŋqä, qäŋganä äpmamiŋqä, ä qänaki inä pmetäniŋqä-qu eä, heŋi qeqä
imäŋqeta äŋguä etapätä, heqä äwqe haŋuä imbu pmetpŋqä emäkquä. Itaŋga dŋä
7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuaŋä eä pmetaŋgqä iu äpmeŋuwä iqua,* qu-pqe asä ii
emäkpnä.
5 Itaŋga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuinä awä ätmiŋqä
Iqu, ae äpäkoŋgqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itaŋga qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-
qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätŋqänänji.
Iqu nenyŋqä kuapänä wiŋganŋgi, Iqueqä häŋeqetä, neyaqä suqä quvqä eeqänäŋä
iutaŋi, huätä äyä änewewqatkqe.
6 Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hŋqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva
imäkquatuŋquä, inemäkkqe. Iŋitaŋi, yoqä naqetä, yäŋänäqŋqä nätmatqä eeqänäŋä
iu miniqŋqetä, hea ique-ique Iqutänä witäniqe. Ii aaŋä naqä-qakuä eä, qäyä
äpmetänä.

---

* **1:4** Itkimäkqä 8:2

7 Hiŋuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätŋqä itqäuä.† Itaŋi ämaqä
eeqänäŋi, Iqu äquvepqaŋgutqe, hiŋuä qumbuŋqäuä. Ämaqä Ique zi äukuwä iqua-
pqe, hiŋuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitaŋä-huitaŋä quaetaŋi,
Iquenyqä kŋuä kuapänä qäpnuwi. Naqä-qakui. Iŋi ätimäuniqe!
8 Goti Naqä, Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hiŋuiqäŋqätä,
yäpakiŋqätäŋi, Nqä-näuänjqä. Nyi täŋga äpmeŋqä, qäŋganä äpmamiŋqä, ä qänaki
inä pmetmniqä Iqunjqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hiŋuä äquŋgqeŋqä

9 Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunänji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä
eanitaŋi, haŋä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeuŋi anä äpmetanä, iŋi ne
eeqä yäŋänäqŋqä ätqäuanä haŋä-iqe äyä ämiwäutqäŋu. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä
kukŋuiŋqätä, kukŋuä Jisasi Iqu awä ätumiŋqeŋqätä, tuäkitqätaŋga, qu nyi qua eqä
huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iuŋqä huätä änändowatkuwi.
10 Naqä Iqueqä hiunji eqaŋganji, Dŋä Äŋguä Iqu aaŋä yäŋänäqŋqä nyimeqaŋga,
nyaqä tuwä iŋgisaŋi, ämaqä hŋqu maŋä yäŋänäqŋqä, hääwä eŋqä-pa, tii tqaŋgi
äwikqe.
11 “Si nätmatqä äki hiŋuä äqunäŋä etaŋgutqe, bukä iu äqäyätnä, ämaqä aŋä-
himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iuŋqä qäyämävä. Tuwaŋui,
aŋä-himqä Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayätila, Satisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu
äqänätqäŋuwä iquauŋqäuä.”
12 I tqaŋgi äwimi, “Tqu dqutiyä” tmä äkunmäkŋgqe, golqä hiqi-tä-tqäuqä 7 hŋqua
tqäutaŋgä äquŋgqe. 13 Hiqi-tä-tqäuqä iquauä awä iqiŋi, ämaqä eŋqä-paŋä Hŋqu,
qäkä quäuqä yukä bu eeqä ämäwqätäuqä äyäuä, Iqueqä quikuä iuŋi, golqä yauqä
ipnätaŋgi äquŋgqe.
14 Iqueqä de, qatäwänäŋä aaŋä yäkquänäŋä äui, ga Iqueqä hiŋui, tä äyänätŋqä-
paŋä iiŋi.
15 Iqueqä yukä iuŋi, ämaqä hŋqu hikä hiuisqä äyäŋqä, tä tnäŋä du imäkävetqä-
paŋä iiŋä äyäŋgiyä. Iqueqä kukŋuä-pqä ätätäqe, eqä äkakä kuapänä äqäŋgqä-paŋä
iiŋi.
16 Iqu Iqueqä hipa ämuaŋgisaŋi, qätäqueqä 7 a äqätä, ŋŋ Iqueqä maŋitaŋi, näpqä-
hionaqä iŋgi-iŋgisa häŋeqä-heŋqe ätimäumiŋqe. Iqueqä himä-hiqumuaŋitaŋi,
mäptqä tnäŋä ätä äyäŋgqä-paŋä iiŋä äyänätaŋgi äquŋgqe.
17 Ique e äqunmitaŋi, nyi ämaqä pizqä eŋqä-paŋunä, Iqueuä yukä täŋä iqi
päkŋganga, Iqu Iqueqä hipa ämuaŋgisaŋi, nyaqä huiwä haqeqi änjiyätä, tii ändkqe.
“Zä miqä manä. Nyi hiŋuiqäŋqä qänakŋqä äpmeŋqä Iqunjqä.
18 Nyi Goti Häŋä Äpmeŋqä Iqunjqä. Nyi hŋqunä äpäkoŋgqe, ga iŋga-iŋga häŋä
yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunjqä. Nyi ämaqä äpäkoŋqä iuŋqätä, ae äpäkombqä
iquauqä aŋiuŋqätä, qŋqaŋä hutäuqe,§ a äqätäŋä.
19 Iiŋitaŋi nätmatqä tqä hiŋuitä äqunäŋi, tuwaŋuä bukä iu qäyeyä. Nätmatqä
täŋga ätimäuqeŋqätä, qänaknda-pqä timäuniŋqätäŋi, bukä iu qäyeyä.
20 Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuaŋgisaŋä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäuqä iquatä,
hiŋuä äqunäŋi, qakui tiinji. Hiqi-tä-tqäuqä iqua, ämaqä aŋä-himqä 7 iu aquvä
äqänätqäŋuwä iqua etaŋga, qätäqueqä iqua, quwqä eŋätqä 7 iquayqä” ändkqe.

2

Quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqä tuwaŋui

† **1:7** Wäuŋuiŋqä 1:9-11 ‡ **1:7** Sakätiyasi 12:10 § **1:18** Itkimäkqä 6:8; 20:13

1 Eŋätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitŋqä iqueŋqe, kukŋuä tii ätätnä qäyä.
Nyi qätäqueqä 7 iquau Ŋqä hipa ämuaŋgisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäuqä 7 iquauä awä iqi iktŋqä Iqunä, kukŋuä tä siŋqä ändowatqä.
2 Suqä eeqänäŋä he itqäŋuwi, Nyi näqŋqä eäŋänä. He wäuŋuä tnäŋä ipu, haŋä-iqe qäyä ämepu, yäŋänäqŋqä äyä ätqäutqäŋuwi. He ämaqä quvqä iqä iquauŋi, hesä anä pmapŋqe, hiŋuinä mäquŋquä itqäŋuwi. Ämaqä hesä äpmepu, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ne wäuŋuäŋqä änandowatqeqä’ quaŋgä etätqäŋuwä iquauŋqe, he kŋuä äŋguänä iwäsäupu, quaŋgä iquauŋi, ae äyä ämäqumuetqäŋuwi.
3 Ämaqe, he Nyaqä yoqe a qätätaŋgä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätaŋguwä-qe, he yäŋänäqŋqä ätqäupu, haŋä-iqä ii ämepu, wäuŋuä tnäŋä iqueŋqe enyqä miqä itqäŋuwi. He iiŋä itqätaŋguwiŋqe, Nyi näqŋqä ae eŋä.
4 Iiŋä etaŋgi Nyi hesäŋi, kukŋuä hui täŋunjqä. He Nyinyqä quuvqä kiŋganä eqiyäpiyäŋgaŋi, kuapänä enyämiŋqä-qe, täŋgaŋi iiŋi hmanji.
5 Qäŋganäŋi, he suqä äŋguä inä imäkmiŋuwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäkŋguwi. Iiŋä etaŋgi hiqä suqä qäŋganä imäkmiŋuwiŋqe, kŋuä indqänäpu, hiqä kŋuä äkunmäknäpu, suqä qäŋganä äänä imäkmiŋuwä etaŋgutqe, asä iiŋä imäkqäpŋqe. He iiŋä mimäkqä iqaŋgpqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuqetä, huätä metaumqänä.
6 Ga hiqä suqä äŋguä hŋqu tiiŋi. He Nikolasi ique qänaki itqäŋuwä iquauä suqeŋqe, yasämä maeŋqä eä. Nyi-pqe iquauä suqeŋqe, yasämä manyiŋqä eä.
7 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqu Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau tquaŋgi, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipŋqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi iquauŋi, zä-häukuä häŋä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupŋqä hiŋuinä qunmniqeqä. Zä iiŋä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäuŋuä iqi ätqäunä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqä tuwaŋui

8 Eŋätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitŋqä iqueŋqe, kukŋuä tii ätätnä qäyä.
Nyi hiŋuiqäŋqä qänakŋqä äpmeŋqä,* ga hŋqunä äpäkoŋgqä-qe, aŋgumä äväutmä häŋä äpmeŋqä† Iqunä, kukŋuä tä siŋqä ändowatqä.
9 Nyi he haŋä-iqätä, täŋä-huŋqätä, emetŋqeŋqe, näqŋqä ae emä, ga he nätmatqä qua täutaŋi, maeqä aaŋqä äpmeŋuwiŋqe, nyi näqŋqä ae eäqä. Iiŋä etaŋgqä-qe, he nätmatqä kuapänäŋä-täŋuenä yqänä äpmeŋä. Ämaqä hŋqua, he kukŋuä tuwäŋgisa etätqäŋuwiŋqe, nyi näqŋqä ae eŋä. Ämaqä, ‘Ne Israitqä iquneyqä’ ätätqäŋuwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi.
10 He haŋä-iqä emetŋqä itŋqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyipu. Setänä iqu, “He Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqäŋäpiyä” tä yamwiqä hiyätŋqe, hŋquenä aŋä guä kiqiyäueqä iuŋqä upŋqä emäkänä. I hitaŋgi haŋä-iqä, täŋä-huŋqä ämepu, hiunji 10 eŋqä-pa pmapnuwi. Iiŋä etaŋgi qu he pizqä qäyä hepäkpŋqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yäŋänäqŋqä kiqätpiyä. He iiŋi ämäwqätäuqaŋgpqe, Nyi häŋä hea ique-ique pmeqe etapmniqeqä.
11 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqu, Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau tquaŋgi, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipŋqeqä. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, äpäkoŋqä huiziqu‡ qui miwimäkqä danä yäniqeqä. Aaŋä hma naqä-qakui.

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqä tuwaŋui

---

* **2:8** Itkimäkqä 1:17 † **2:8** Itkimäkqä 1:18 ‡ **2:11** Itkimäkqä 20:14

12 Eŋätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitŋqä iqueŋqe, kukŋuä tii
ätätnä qi.
Nyi näpqä-hionaqä iŋgi-iŋgisa häŋeqä-heŋqä ämeŋqä§ Iqunä, kukŋuä tä siŋqä
ändowatämepqä.
13 He aŋä äpmeŋuwiŋqe, Nyi näqŋqä ae eŋä. Iqiŋi, Setänä iqueqä aŋä
äquatäuqämeŋqä iuyi. Iiŋä etaŋgi he Nyaqä yoqe a yäŋänäqŋqä äkiqätäpu, hiqä
Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqäŋuwi. Qäŋganäŋi, Andipasi iqu Nyaqä
kukŋui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyä äpmamiŋuwi. Qu iqueŋi, aŋä
Setänä iqu äpmeŋqä iqi päsqaŋguwäŋgaŋä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.
14 Iiŋä etaŋgi Nyi hesäŋi, kukŋuä hui täŋunji. Hesaŋä hui, Balamä* iqueuä suqe, a
yqänä äqätpu äpmeŋä. Qäŋganäŋi Balamä iqu, suqä Israitqä iquau quaŋgä tqueŋqe,
Balakä ique ämotqueqaŋgi, qu suqä quvqeu äpäknäpu, naŋuä goti quaŋgä iuŋqä
hiqäva imäkpqe änäpu, huiwä yaŋä hiŋgi iŋqä imäkmiŋuwi.
15 Asä iiŋi, ämaqä hesä äpmeŋuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kukŋuä
dunä qänaknä itqäŋä.
16 Ii itqätaŋguwitaŋi, he täŋgaŋi hiqä kŋui äkunmäkmbiyä. Iiŋi hma etaŋgutqe,
maqänäŋi, Nyi heŋqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä iiŋä itqäŋuwä iquatä, näpqä-
hionaqä yanäqŋquä Nyaqä maŋä täu äwiŋqetä, mäkä hunanä.
17 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqu, Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau
tquaŋgi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipŋqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu
ämäwqätäumipqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwiŋqe ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä
änyä-häŋä äqänäŋqä hŋqu-pqe äwimniqe. Yoqä iiŋä iqueŋqe, ämaqä hŋqu änyä
maqŋqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näqŋqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayätila iu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqä tuwaŋui

18 Eŋätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayätila iu ämitŋqä iqueŋqe, kukŋuä tii ätätnä
qäyä.
Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hiŋuä tä äyänätŋqä-paŋitä, yukä
hikä hiuisqä äyäŋqä-paŋitä täŋä Iqunä, kukŋuä tä siŋqä ändowatämepqä.
19 Nyi suqä eeqänäŋä he imäkätqäŋuwiŋqe, näqŋqä ae ämeŋä. He huiziuŋqä
heŋgaŋgi, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamäkqä äväpu, itaŋga
haŋä-iqä qäyä ämepu yäŋänäqŋqä ätqäuŋuwiŋqe, Nyi näqŋqä ae eŋä. Hiqä suqä
qäŋganä-pqä imiŋuwä eeqänäŋi, aaŋä äŋguänäŋä ätimäuä.
20 Iiŋä etaŋgi Nyi hesäŋi, kukŋuä hui-pqä inä Täŋunji. Apäkä Jesepetqi ‘Hiŋuä-
tqinjqä’ ätätŋqä ii, hesä qäyä pmetŋqä hiŋuinä äqunätqäŋuwiqä. Apäkä ii, Nyaqä
ämaqä wäuŋuä imäkqäpqä iquauŋi, quaŋgä ätuätä, suqä huiwä yaŋä hiŋgi iŋqä
ämotquetä, naŋuä goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbŋqä ätuätŋqä
iiyi.
21 Nyi, ‘Iiyqä suqä quvqä hui äkunmäknäŋqutiyä’ tmä, hiŋuinä äqunmä pmetaŋgä,
iiyqä kŋui makunmäkŋqä itä, suqä huiwä yaŋä hiŋgi änäänä äväkitqänä.
22 E äväkitŋqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä iiŋi, täŋä-huŋqä naqänäŋitä,
ä täŋä-yaqä naqänäŋitä, metŋqä wimäkmä. Itaŋga ämaqä iisä hiqaqä anä
äwäyäkitqäŋuwä iqua, quwqä kŋui makunmäkŋqä ipu, iiyqä suqeu qänaki yqänä
itqätaŋgpqe, Nyi iquauŋi täŋä-huŋqätä, haŋä-iqä naqänäŋä wimä.
23 Qokä-apäkä, ymeqä eŋqä-pa ii qänaknä ävätqäŋuwä iquauŋi, eeqänä pizqä
päkmniqeqä. Iiŋä imäkqaŋgqetaŋi, ämaqä Nyaqä yoqeŋqä im-imä aquvä
äqänätqäŋuwä eeqänäŋä iqua, tiiŋiŋqe, näqŋqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänäŋä
iquenŋqä kŋuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqäŋuwä-pa kimaŋi,
hŋqunä-hŋqunä e hetapqäumniqe.

§ **2:12** Itkimäkqä 1:16 * **2:14** A Täuqä 22:5-24:25 † **2:17** Aŋgumä Itmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49

24 Iiŋä etaŋgi qokä-apäkä huizi, Tayätila äpmapu, apäkä iiyqä kukŋuiu qänaknä
miqä ipu, itaŋga suqä qu, “Setänä iqueqä kukŋuä ze eä-qä” ätätqäŋuwiŋqe,
näqŋqä mämeqä itqäŋuwä iquenä, Nyi ‘Haŋä-iqä hŋqu heyaqä haqeqi maeqä ymä’
hitmŋqeqä.
25 I etaŋgi nätmatqä eeqänäŋä he a äqätäŋuwi, Nyi äquvepmqäŋgaŋqä a
yäŋänäqŋqä qätätaŋgpu.
26-27 Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäupu, Nyaqä suqeu hiunji yäpakäŋgaŋqä
qänaknä imipqä iqua, iiŋi Nyi iquau-iquauqäŋi, Ŋqä Apiqu ändapkqä-pa, *qokä-
apäkä eeqänäŋä äpmakuwäŋuwä iuqä nyuäŋä ämiqä pmeniqä iiŋqe, Nyi yoqä
wimniqe. Itaŋga ämaqä hŋqu qua qondä ämisqiyätä, zinaŋuä imäkqä-paŋä iiŋi, iqu
yäkqä woyqä a äqätä iquau ämiŋqiyä.*‡
28 Iiŋä imitätqä iqueŋi, Nyi qätäqueqä ziŋuitä ätimäutä äyänätŋqä iqu§ wimniqe.
29 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqu Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau tquaŋgi,
qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipŋqeqä.

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqä tuwaŋui

1 Eŋätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitŋqä iqueŋqe, kukŋuä tii ätätnä qäyä.
Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dŋä 7 itä,* itaŋga qätäqueqä 7 itäŋä Täŋunä eämä,
kukŋuä tä siŋqä ändowatämepqä.
Suqä eeqänäŋä he itqäŋuwiŋqe, Nyi näqŋqä ae eŋä. Qu henyqe, “Häŋä äpmeŋäuä”
ätätqäŋuwä-qe, he ae äpäkoŋguwä-paŋä iquenjqä.
2 Hiqä suqä eeqänäŋä imäkätqäŋuwi, Nyi Ŋqä Goti Iqueqä hiŋuä iqisaŋi, hŋqu
aaŋä jänänäŋä mäquŋquä iŋqä-qae, he hiqaqä äwiŋuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä
mapäkoŋqä yqänä äwiŋqe, yäŋänäqŋqä aŋgi imäkqaŋgpu.
3 Qäŋganäŋi, he kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iiŋqä
kŋuä indqänäpu, äŋguänä ämipu, hiqä suqä quvqeŋqe, kŋuä kunmäkmbiyä. He
mävauqä ipu, hiqaqä yqänä äwämitpqe, quwä-meqä hŋqu emeqäŋqe änyä maqŋqä
eäŋuwä-pa, Nyi asä iiŋä emamä.
4 Iŋäqe, he Satisi iu äpmeŋuwitaŋä hui, quwqä ämuasmäŋqe, kiyä mätqä
mimäkqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitaŋi, ämuasmäŋqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä
qaŋä anä ikiquatuŋque.
5 Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmäŋqä qäpaiqä iiŋi
äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä häŋä-pmeqä iuŋi, huätä makutqä imniqe. Oeyqä.
Nyi iquauŋqe, Ŋqä Apiqueqä hiŋuä iqisa, ä Iqueqä eŋätqä iquauä hiŋuä iqisa-pqe,
‘Iqua Ŋqeqä’ tmniqä iunänji.
6 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqu Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau tquaŋgi,
qätä äwipqä iqua, qänaki wipŋqänänji.

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqä tuwaŋui

7 Eŋätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitŋqä iqueŋqe, kukŋuä tii
ätätnä qäyämävä.
Nyi suqä äŋguä jänänäŋä imäkätmä, aaŋä Naqä-qakuä-qunä eämä, itaŋga Nyi
Dewiti iqueqä qŋqaŋä hutäuqe† a äqätäŋqä Iqunji. Nyi aŋä qŋqaŋä hutemqe, ämaqä
hŋqu aŋgi mämäyeqä yäŋqiyä. Itaŋga Nyi aŋä qŋqaŋä ämäyemqeuŋi, ämaqä hŋqu
aŋgi mautäuqä yäŋqiyä. Nyi iiŋä iqä iutaŋä Iqunä, kukŋuä tä siŋqä ändowatqä.
8 Suqä eeqänäŋä he itqäŋuwiŋqe, Nyi näqŋqä ae eŋä. Hiŋuä qumbiyä. Hiqä
hipeŋuä iuŋi, Nyi qŋqaŋä ae äuteqä-qae, ämaqä hŋqu aŋgi änä mämäyeqä yänä.

‡ **2:26-27** Apqä Bukä 2:8-9 § **2:28** Itkimäkqä 22:16 * **3:1** Itkimäkqä 1:4 † **3:7** Asayä 22:22; Itkimäkqä 1:18

Hiqä yäŋänäqŋqe naqä ma, wäŋqäpu witaŋgi, itaŋga Nyaqä kukŋui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqäŋuwiŋqe, Nyi näqŋqä ae ämeqe.
9 Ämaqä Israitqä iquautaŋä iqi äpmapu, “Ne Israitqä iqune, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqäŋuwä iquauŋqe, he näqŋqä ae eŋä. Iqua quaŋgä iiŋä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayi. I hitaŋgi qätä nyipiyä! Nyi iquau eyqiyämeqaŋgundi, iqua Nyi henyqä kuapänä änyiŋgaŋgutqeŋqe näqŋqä epu, hiqä yukä-täŋä qäqi äpäpu, qoŋä qutaseppnuwi.
10 Nyi yäŋänäqŋqä tqäupŋqä kukŋuä etkqe, he qänaknä itqäŋuwitaŋi, Nyi ämeyqaŋgundi, ga qokä-apäkä eeqänäŋä qua täu äpmeŋuwä iu yamwiqä väniqŋqä timäutŋqä itŋqä iqu, he memeqä da yäŋqiyä.
11 Nyi heŋqä maqänä quvepmä. Mä heqä ämäwqutäuquwä yŋŋai‡ ämaqä hŋqu huätä equvqŋqe, nätmatqä he ämeŋuwä ii, a yäŋänäqŋqä qätätaŋgpu.
12 Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumitpqä iqua, Goti Iqueqä aŋä iuŋi äväma näweqä uwqäŋqe, Nyi iquauŋi, aŋä aŋizä äqutnäŋqä eŋqä-pa, yäŋänäqŋqä qutemniqe. Iŋi Nyi yoqä hŋquaqu-hŋqueŋä iqua, iquau pmuatemniqe. Ŋqä Goti Iqueqä yoqetä, Iqueqä aŋä-himqä naqetaŋä yoqetä, itaŋga Ŋqä yoqä änyä-häŋä iqu-pqä qäsä. Ŋqä Goti Iqueqä aŋä-himqä iqu, ii Jerusälemä Änyä Häŋä, Iquesa qäukuä yätu äväma päniqä iquvi.
13 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqu Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau tquaŋgi, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipŋqe.

Quuvqä heqiyqä Latisiya iu aquvä äqänätqäŋuwä iquauŋqä tuwaŋui

14 Eŋätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latisiya iu ämitŋqä iqueŋqe, kukŋuä tii ätätnä qäyämävä.
Nyi “Ii naqä-qakuiqä” Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä awä ätätmäŋgaŋi, Iqueqä kukŋuä eeqänäŋi aaŋä jänäŋä dinä ätätŋqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänäŋä Goti Iqu imäkkqetaŋä Qakuä Iqunä, kukŋuä tä sinyqä ändowatqä.
15 Suqä eeqänäŋä he itqäŋuwiŋqe, Nyi näqŋqä ae eŋä. He tnäŋä-qe, isqä-qe mäpmeqä iŋuwiŋqe, Nyi näqŋqe ae ämeqe. Nyi he tnäŋä-qe, isqä-qe pmapŋqä änyiŋgiyä.
16 Iŋi he tnäŋäŋqä, isqäŋqä, mäpmeqä, awänä pmetaŋgä eqänätmä, Ŋqä maŋita quta enjuiyqä.
17 “Ne mbqä kuapä-täŋuneyqae, nätmatqä hävemnäqŋqä ämetanä, hnjua-hnjuaŋqä äwa miqä iŋunä” ätätqäŋuwä-qe, oeyä. Nyaqä hiŋuiqiŋi, he aaŋä ququvqä yqänä pmetaŋguwiŋqä, ämaqe, henyqä huäqä kiiŋä wunäŋqiyä. He nätmatqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hiŋuä pisqä äpmapu, itaŋga he huiwinä imbu äpmeŋä. Iwä hiqä-hiuäŋi, iiŋqe änyä maqŋqä yqänä eŋä.
18 I etaŋgi Nyi kŋuä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä qäsä maeqä yätŋqä tä äŋqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapänäŋä-täŋuenä hipŋqänänyä. Itaŋga ämuasmäŋqä qäpaiqä, hiqä huiwiu ktqä hiqumuätäutŋqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinänyqä äpmapu, womba-täŋä pmetaŋgpi, hiŋuä maiqŋqä ipŋqänänyä. Ŋŋ marasinqä aowä hui, hiqä hiŋuiu mäuepŋqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hiŋui, äŋguä qämbŋqänänyä.
19 Itaŋganji Nyi ämaqä huiuŋqä änyiŋgqe, Nyi iquauŋi, quwqä suqä quvqeŋqä näqŋqä ävätmä, jänä iwimäkätŋqe. I etaŋgi he hiqä suqeŋqe kŋuä äkunmäknäpu, jänä pmapŋqä tnäŋä imäkŋgaŋgpu.
20 He hiŋuä ŋqämbiyä! Nyi aŋä qäŋqaŋä-täŋä iqi ätqäumä, qŋqaŋä iu ptqä päsqaŋga, ämaqä hŋqu Nyaqä maŋi qätä änyiyätä, qŋqaŋä noteyätqe, ga Nyi yäpä yäŋgisa äpaquvätmä, ye buayä anä neŋqueä.

‡ **3:11** Qäŋganäŋi, ämaqä mäkiutä, häŋä tnäŋä wqeutä, ämäwqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, yŋŋa ämetä ämäuminqe.

21 Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiquatuŋquä Nyaqä
zä-hawä iuŋi, anä pmenique. Ii, qäŋganä Nyi mäkä äunätayä iu ämäwqätäutmä,
Ŋqä Apiqutä miqueŋqe, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-paŋä iiyqä.
22 Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqu Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquau tquaŋgi,
qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwäŋqe.

4

Jonä iqu, nätmatqä qäukuä yätu witaŋgi äquŋgqeŋqä

1 Nätmatqä tä qäpu ae äpäwqaŋga, qäukuä haqä yäŋiŋi qŋqaŋä hŋqu hutänätaŋgi
äquŋgqe. Itaŋga maŋä* nyi qäŋganä häähwä eŋqä-paŋä tqaŋgi äwikqä iqu, tii
ändkqe. “Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmatqä eeqänäŋä qänaki timäuniŋqe,
ämäktquamqänänyä.”
2 Itaŋga Dŋä Äŋguä Iqu yäŋänäqŋqä maqänä nyimeqaŋga, qäukuä haqä yätuŋi,
ämiqä iqueqä zä-hawä hŋqu tqäutaŋgi, ga iqi äpmeŋqä Iqu, tiiŋä etaŋgi äquŋgqe.†
3 Zä-hawä iu äpmeŋqä Iquesaŋi, qoqiyqä hioätqätä, häŋesqätä, yänätaŋgi, ga
wäpinyiqukuä hŋqu zä-hawä ique awä iqi ämamäuäqe, kiqä we-huŋqe aaŋä
naqänäŋä hunätaŋgi äquŋgqe.
4 Ämiqä Iqueqä zä-hawä iiŋä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäumiŋqe.
Itaŋga zä-hawä iquauŋi, ämaqä naqä iqua hŋqunä-hŋqunä äpmakäumiŋuwi. Iqua
ämuasmäŋqä qäpaiqä-täŋä-qua, itaŋga quwqä nyuäŋä iuŋi, golqä yŋŋa mäuqä-
quayi.
5 Zä-hawä iiŋä iquesaŋi, we-huŋqe nyuauä iqaŋga, mmqä ätätä käkaqä tqaŋgi
äwikqe. Zä-hawä iqueqä hipeŋuäŋgisaŋi, tä hänaqä 7 äsmiŋuwi. Tä hänaqä iqua,
ii Goti Hanjuwä Iqueqä dŋiyi.‡
6 Zä-hawä iiŋä iqueqä hipeŋuä iqisaŋi, nätmatqä hŋqu äwämiŋqe. Ii eqä-huäŋä
naqänäŋä eŋqä-paŋä iqueyi. Nätmatqä iiŋä iqu, aaŋä quvanyäqŋqä kiiŋi.
Itaŋga nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä, zä-hawä hituŋuä
hŋquaqui-hŋquaquiŋä iu pämä ätqäumiŋuwi. Iqua quwqä hiqumuaŋäŋgisatä,
tuwäŋgisatäŋi, hiŋuä kuapänä äqäŋgäumiŋuwi.
7 Iquautaŋä hiŋuiqäŋä iqu, ii laiyonqä eŋqä-paŋä iquvi. Ga huiziqu, bulumäka
qokä eŋqä-paŋä iqueyqä. Itaŋga huiziqu, iqueqä hiqumuaŋi, ämaqeuqä eŋqä-pa
änyänä. Iwä aaŋä yäpakä äpmeŋqä iqu, ymäuäkä aaŋä naqänäŋä haqeu äväwa
ikitŋqä iiŋä eŋqä-paŋä iqueyi.
8 Nätmatqä hŋquaqui-hŋquaquiŋä häŋä-pmeqä-täŋä iqua, huqä 6-täŋä
iquayi. Itaŋga hiŋuä kuapänäŋi, quwqä huiwiu, ä quwqä huqeuŋi-pqe inä
ämuäpmuäminqe. Iiŋä iqua heatqäŋgatä, hiunjiŋgatä, tii tqäpŋqäuä.

“Naqä Iqu, ii Goti Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqu, hŋqutä eŋqä-paŋä manä,
Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänänjqä. Iqu qäŋganä äpmamiŋqä, täŋga
äpmeŋqä, itaŋga qänaki pmetäniqeqä.”

Qu kukŋuä iiŋä di, mamäwäŋqä danä iqäpnä.
9 Nätmatqä iiŋä iqua, zä-hawä ique äpmeŋqä, ga hea ique-ique pmetäniqä
Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘äŋguiqä’ tqäpŋqäuä.
10 Iiŋä itqätaŋgpqäŋga, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmeŋqä ga hea ique-ique
pmetäniqä Iqueuä hipeŋuä iqi qoŋä äqutasepäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu,
quwqä yŋŋai equväpu, zä-hawä iqueä hipeŋuä näŋi eäpu, tii tqäpŋqäuä.

11 “Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämäwqätäuŋi, Tqä-täuänänjqä.
Itaŋga ämaqä eeqänäŋi, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘Si

* **4:1** Itkimäkqä 1:10 † **4:2** Esekiyäli 1:26-28. Itkimäkqä 7:10 iuŋi, Jonä iqu ‘Zä-hawä iu äpmeŋqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä’ ätkqe. ‡ **4:5** Itkimäkqä 1:4

Yäŋänäqŋqä-kuiyqä’ tqäpŋqäuä. Ii tiiŋä etaŋgiyi. Nätmatqä eeqänäŋi, Si imäkätnä, itaŋga äkiŋqä Tqä dutanä imäkqaŋgnä, ätimäutä, täŋgaŋi äyä äwinä.”

5

Bukiŋqätä, Sipsipqä Meqä Iqueŋqätä

1 Zä-hawä iu äpmeŋqä iqueqä hipa ämuaŋgisaŋi, bukä hŋqu witaŋgi äquŋgqe.
Bukä iiŋä iqu quäuqänäŋä-qu eä, qu tuwaŋuä iŋgi-iŋgisa äqäyäpu, itaŋga äkuäpipu
ekuwi. Itaŋga ique a yäŋänäqŋqä kiqätätŋqe, qu nyuŋuä taki ändäupu, itaŋga kiqä
taki bukä iu 7 ändäupu, ämänyäpu, ekuwinä äquŋgqe. 2 Asä qäŋgaŋi, eŋätqä
yäŋänäqŋqä hŋqu, maŋä yäŋänäqŋqä tii tqaŋgi äquŋgqe. “Ämaqä huiziquau
ämäwqätäutä, nyuŋuä takä bukä iu ämänyäpu equwi, aŋgi equvätä ävatätŋqe,
äsqukä?”
3 I etaŋgi bukä ävatätä, yäpä iŋgisa hiŋuä qunätŋqe, ämaqä hŋqu qäukuä yätuŋä,
qua täuŋä, ä qua yäpä mäŋgisaŋä-qe, mäpmeqä danä eänä.
4 Ämaqä hŋqu bukä iqueŋi, ävatätä yäpä iŋgisa hiŋuä qunätŋqä hma etaŋgi, nyi
kŋuä kuapänä äqämiŋqe.
5 Itaŋga ämaqä naqä iquautaŋä hŋqu tii ändqiyä. “Si kŋuä maqiyqä panä. Hiŋuä
qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himqeta,* ämiqä naqä Dewiti iquesaŋä-
queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-huŋqä iquauŋi mändi ämäuŋguatätä, itaŋga Iqu nyuŋuä
takä bukä iu ämäŋnäŋqe, equvätä, buki ävatäŋqiyä.”
6 I dqaŋga, Sipsipqä Meqä Hŋqu pämä tqäutaŋgi äquŋgqe. Iiŋä Iqu tiiŋä-
näŋä-queqä. Qu ae pizqä äpäkkuwä-näŋä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä
häŋä-pmeqä-täŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi
ätqäumiŋqe. Iqueqä nyuäŋä hänyeŋätä, ä Iqueqä hiŋuätäŋi, 7 iquayi. Hiŋuä iiŋi, ii
Goti Hanjuwä Iqueqä dŋä, qua eeqänäŋä iuŋqä im-imä ändowatkqä iquayi.
7 Itaŋi, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmeŋqä Iqu-täŋä qäqiqi äpäqe, bukä
iqueuä hipa ämuaŋgisa äwiŋqe ämakqe.
8 Iqu bukä ae meqaŋga, iŋganŋi nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä iquatä, ämaqä naqä
24 iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqu-täŋä iqi äpäpu, qoŋä äwoktäukuwi. Iqua gitatä,
golqä hevqä suakä jinaŋä-weqä-täŋä itä, a äqätmiŋuwi. Jinaŋä-weqe, ii Goti Iqueqä
qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä.
9 Itaŋganŋi qu apqä änyä-häŋä hŋqu tii ätukuwi.
“Si bukä ämetnä, nyuŋuä takä iu ämäŋnäŋqe aŋgi equvätnä ävattŋqe,
äŋguänäŋä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqaŋguwäŋga, itaŋga Tqä häŋeqeta qokä-
apäkä iu itmetnä, Goti Hanjuwä Ique äwikŋä-qae, Si äŋguä Iqukiyqä. Qokä-apäkä
Si mbqä imakŋi, qu hueqä-himqä eeqänäŋä iutatä, aŋä-kukŋuä eeqänäŋä iutatä,
huiwä huitaŋä-huitaŋä änyäŋuwä iutatä, itaŋga qua eeqänäŋä iutatä imakŋä
iquayi.
10 Si iquauŋi, neqä Goti Iqueŋqä hiqäva-imäkqä imäkqaŋgnä, itaŋga Iqu
iquauŋqä ämiqä-qu pmetŋqänänyä. Itaŋga qu qua täu miqäpnuwäŋqänänyä.”
11 Itaŋga nyi hiŋuä aŋgi äquŋgqe, eŋätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä häŋä-
pmeqä-täŋä iquau, itaŋga ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, maŋä
tnäŋä tqaŋgä qätä äwikqe. Ynaunjqä maŋä e ätmiŋuwä iqua, aaŋä qäqi hmanji. Qu
aaŋä, aaŋä kuapänäŋä, a änä matäuqänäŋi.
12 Qu e ätqäpiyäŋganŋi, maŋä tnäŋä tiiŋä ätmiŋuwi.
“Sipsipqä Meqä qäŋganä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä
äŋguänäŋitä, ä näqŋqä-pqetä, itaŋga yäŋänäqŋqä naqänäŋä-pqetä meqäŋqe,
äŋguänäŋi, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänäŋi, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu,

* **5:5** Ipäqäkqä 49:9 † **5:5** Asayä 11:1,10; Itkimäkqä 22:16

yeeqä ipu, Iqueŋqä ‘äŋguiqä’ ätäpu, ävätqäŋuwä-pqeŋqe, äŋguänäŋi, ii Qäqueqä.”

13 Itaŋi nyi nätmatqä huitaŋä-huitaŋä Goti Iqu imäkkqe, kukŋuä tqaŋgä qätä äwikqe. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwiŋqä, ä qua täu äwiŋqä, ŋŋ qua yäpä mäŋgisa äwiŋqä, itaŋga eqä-pŋä iu äwäkäwäŋqä-pqä iuä. Ŋŋqä, nätmatqä eeqänäŋä, eeqänäŋä iu äwäkäwäŋqe, qu tiiŋä tqaŋgä äwikqe.

“Zä-hawä iu äpmeŋqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäŋi, Iquaqu ‘äŋguiqä’ eeqänäŋi ämesinyä, itaŋga yoqä naqeu, yeeqä iŋqeu, yäŋänäqŋqeu, kiqä hea ique-iqueŋqä manyiyäŋqä.”

14 Itaŋga nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä” tätqätaŋguwäŋga, ämaqä naqä iqua qoŋä äuktäupu, yoqä naqä äwimiŋuwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuŋuä takä iquau equkqäŋgaŋqä

1 Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyuŋuä takä bukä iu ämäŋnäŋqä iquautaŋä hiŋuiqäŋä ique, huätä equvqaŋgi äquŋgqe. Itaŋga nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä iquautaŋä hŋqu, “Si biyä” ätätäqäŋgaŋi, iqueqä quväkitaŋi qäukuä mmqä ätqä-pa tqaŋgi äwikqe.

2 Iiŋä äwimitaŋi, nyi hiŋuä aŋgi äquŋgque, hosi qäpaiqä hŋque äquŋgqe. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätaŋga, qu mäkitaŋä ämäwqätäuqä yŋŋai vqaŋguwäŋga, iqu mäkä iuŋi ämäwqätäutŋqä kŋuä äme, iqäukqe.

3 Iŋgaŋi Sipsipqä Meqä Iqu, nyuŋuä takä huizi huätä equvqaŋga, nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä iutaŋä huiziqu, tii tqaŋgi äwikqe, “Si biyä.”

4 Itaŋi, hosi häŋesqä hŋqu ätimäukqe. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iqueŋi, yäŋänäqŋqä äwikuwi. Yäŋänäqŋqä ii, ämaqeuqä äwqä haŋuä pmeqe huätä motaumäuqaŋga, iwä ämaqe, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä diŋqeuä. Itaŋga wäuŋuä ii imäkätŋqe, näpqä-hionaqä naqänäŋä hŋqu, ique äwikuwi.

5 Iiŋä äqunmitaŋi aŋgiŋi, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuŋuä takä 3 ique equvqaŋga, nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä iutaŋä huiziqu, tii tqaŋgi äwikqe, “Si biyä.” Itaŋga aŋgŋi, nyi hosi hiawiqä hŋqu timäuqaŋga, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-sŋgumetqä iwäsäuqä hŋqu, iqueqä hipa iu a qätätaŋgi äquŋgque. 6 Itaŋi, ämaqä hŋqueqä maŋänäŋi, nätmatqä häŋä-pmeqä 4 iquauä awä iqisaŋi, tii tqaŋgi äwikqe. “Ämaqe, ymisaŋiŋqä äwa ipŋqe, si äwätnä, tqä wäuŋuä imäkiyä. I hitaŋgi ämaqä hiunji hŋque wäuŋuä ipu, mbqä ämepiyi, mbqä ii, kuä-witqä qondä wäŋqä hmbiŋä-qe, ä kuä-bali qondä hnjuaqu-hmbiŋä-qeyä. Itaŋi si olipqä eqä aowitä, wainqetäŋi, qui mimäkqä panä.”

7 Itaŋi, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuŋuä takä 4 ique equvqaŋga, nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä iutaŋä yäpakä iqu, tii tqaŋgi äwikqe, “Si biyä.”

8 Ii äqunmitaŋi, aŋgi hiŋuä äquŋgqe, hosi kukuatqä hŋque äquŋgqe. Ga ämaqä hosi ique äpmamiŋqä iqu, iqueqä yoqe Äpäkoŋque. Itaŋga Äpäkoŋquenyqe, Hikuapqä aŋä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqu qokä-apäkä hiqŋqä hŋquaqui-hŋquaqui iwäsäusinyä, hiqŋqä hŋqueŋi, pizqä päkiyäŋqe, yäŋänäqŋqä äwikuwi. Iquaqu qokä-apäkä iuŋi näpqä-hionaqä itä pizqä äpäsäsinyä, itaŋga iquaqu buayä dä naqänäŋä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itaŋga täŋä-yaqä naqänäŋä äväsinyä, äpäkombŋqä imäkäsinyä, ga naŋuä hiqiyqä quaetaŋi, pizqä päkpŋqä dowasiyäŋqinyqä.

9 Iiŋä äqunmitaŋi aŋgiŋi, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuŋuä takä 5 ique equvqaŋga, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kukŋui a yäŋänäqŋqä äqätpu awä tquaŋguwiŋqe qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqe, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetaŋgä äquŋgqe.

10 Quuvqä iiŋä iqua, zääqä tnäŋä tiiŋä ätmiŋuwi. “Nätmatqä eeqänäŋä iquauqä
Naqä Iquki, Si hŋqutä eŋqä-paŋä manä, Tqä-täuänäŋä Iquki, itaŋga Tqä suqe,
aaŋä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmeŋuwä iquau, kukŋuä ämitätnä,
neyaqä häŋeqäŋqä kima wisŋä diŋqe, ne Sinyqä hiŋui, squäŋgaŋqä äqänanä
pmetatuŋquäwä?”
11 Iiŋä tätqätaŋguwäŋga, qokä-apäkä iuŋi ämuasmäŋqä qäpaiqe, hŋqunä-hŋqunä
äväpu, tii ätukuwi. “He hapä wäŋqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-
huŋqä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäuŋuä anä itqäŋuwä iquautä, heqä tta-
tŋguäkautä pizqä päkpŋqäuä. Iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ae ekqeqä. Itaŋga
qu iquauŋi, pizqä ae äpäsqaŋguwäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu heqä häŋeqäŋqä kima
väniqe.”
12 Itaŋi Sipsipqä Meqä Iqu nyuŋuä takä 6 ique equvqaŋga, nyi nätmatqä tiiŋä
timäuqaŋgi äquŋgue. Quaetaŋi, eekä naqänäŋä itä, mäptqe we mauŋqä, heawiqä
ätimäutä, itaŋga qaŋui aaŋä häŋesqä, häŋeqä eŋqä-paŋä imäkŋgqe.
13 Qätäqueqe, yuŋuä zä-eaqe hiaqusqä ämitä, kiqä häukui qua mäŋi äpäkŋgqä-pa,
qäukuä yätutaŋi e äpäkŋguwi.
14 Qäukui, yquvaŋä äkuäpiquwä-paŋä iiŋi, kuäpiqaŋga, qoqoŋitä, qua eqä
huväkiyitä, quwqä aŋi äväma, nändi-nändi tqäwäwqaŋgä äquŋgqe.
15 Itaŋga qua iutaŋä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-täŋä, ä mäkäŋqä ämiqeutaŋä
naqä iquau, ämaqä mbqä-täŋä, ŋŋ ämaqä yäŋänäqŋqä-täŋä iquau, wäuŋuä-wiyqä
hiŋgiŋqä, ä ämaqä huiziquauqä yäpä iqi mäpmeqä iŋuwä iquau, qu eeqänäŋi, hikä
hovqä imä äpmepu, qoqoŋä naqä hikä qäyätaŋgqä iu zä äpmakäukuwi.
16 Iu äpmakäupiyita, qoqoŋä iquauŋqätä, hikä iquauŋqätä, tääqä tii ätmiŋuwi.
“Ne zä-hawä iu äpmeŋqä Iqueuä hipeŋuiŋqätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä
tnäŋiŋqätä, zä äneŋgqä-qae, he ne zä näpatqäpiyä.
17 Ii tiiŋä etaŋgi. Hiunji Iquaquiyqä äwqä tnäŋä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimaŋä
quvqä ävqe, ii täŋga ae täsä äpqiyä. Ga Iquaquiuä yäŋänäqŋqe, huätä ätasämäutä
äŋguä pmetŋqe, tqukä?”

7

Israitqä iquautaŋä 144,000, Goti Iqueqä hiqŋqä ämakuwiŋqä

1 Iiŋi ae äqunmitaŋi, nyi ynaunjqä hŋquaqui-hŋquaqui qua hituŋuä hŋquaqui-
hŋquaquiŋä iu tqäutaŋgä äquŋgqe. Yuŋuä tutqä qäpu mäquŋquä yätŋqeŋqe, iqua
yuŋui hituŋuä hŋquaqui-hŋquaquisa timäumiŋqeuŋi, a äqätpu ätqäumiŋuwi.
2 Ynaunjqä iqua quaetä, eqä-pŋiutä, qui imäkpŋqe, Goti Iqu yäŋänäqŋqe ae
äwikqe. Iiŋä äqunmi huizi, ynaunjqä hŋqu mäptqä timäuqä bu ävämeqe, nätmatqä
Goti Häŋä Äpmeŋqä Iqueqä hiqŋqä imäkqe a äqätqa äyapkqe. Itaŋga iqu ynaunjqä
hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquauŋi, tääqä yäŋänäqŋqä tii ätukqe.
3 “He qua iu, eqä-pŋä iu, itaŋga zä iu, qui maqänä mimäkqä pambiyä. Ne neqä
Goti Iqueqä hiqŋqe, Iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquauä hipeŋuä iu ganä qiyeqaŋgua, ga
qänakŋi, he nätmatqä qui iŋga imäkqäpŋqä.”
4 Iiŋä äwimitaŋi, qänakŋi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqŋqä ämakuwiu atäuŋuä
ikuwiŋqä qätä äwikqe. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iquesaŋä eeqäpnäŋä
iquauä awä iqisaŋi, hävemnäqŋqä, 144,000 atäuŋuä ikuwi.
5-8 Iiŋä etaŋgi hueqä-himqä Jutä iquesaŋi 12,000, Lupenä iquesaŋi 12,000, Geli
iqueui 12,000, asi Aseli iquesaŋi 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iquesaŋi
12,000, ŋŋ Simiyonä iquesaŋi 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iquesaŋi 12,000,
Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iquesaŋi 12,000, itaŋga Benjämenä iquesaŋi
12,000, iqua Goti Iqueä hiqŋqe ämakuwi.

Ämaqä kuapänäŋä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiŋuwiŋqä

9 Ii äqunmi qänakŋi, hiŋuä aŋgi äquŋgqe, ämaqä kuapänäŋä hŋqua, zä-hawä
iqueuä hipeŋuä iqisä, ä Sipsipqä Meqä Iqueä hipeŋuä iqisä, tqäutaŋgä äquŋgqe.
Ämaqä iiŋä iuŋi, ämaqä hŋqu a änä matäuqänäŋä hävemnäqŋqe. Iqua qua
eeqänäŋä iutatä, hueqä-himqä eeqänäŋä iutatä, ä huiwä huitaŋä-huitaŋä änyäŋuwä
iutatä, ŋŋ aŋä-kukŋuä eeqänäŋä iutaŋä iquayi. Ga ämuasmäŋqe, quäuqä qäpaiqä
ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapŋqe, zäwqä tuwä hiiki a qätätaŋgä äquŋgqe.
10 Qu iiŋä ätqäupiyäŋganı, maŋä yäŋänäqŋqä tii ätmiŋuwi. “Neqä Goti, zä-
hawä iu äpmeŋqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, aŋgi inetmesinyä, äŋguä pmetuŋquä
inemäkiyi, Iquaqunänjqä.”
11 Itaŋi ynaunjqä eeqänäŋä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä
iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itaŋga qu zä-hawä ique
hiŋuä äqumbu, qoŋä oesäpu, hipeŋuä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu
ämamäumiŋuwi.
12 Qu ii ipiyäŋganı, tiiŋä ätmiŋuwi.
“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iqueŋqä yeeqä aaŋä hävemnäqŋqä itanä, Iqueqä
yoqä naqe, awä tatuŋquänänjqä. Iqu kŋuä äŋguä iwäsäuqä-täŋueqä, ga ne Iqueŋi,
‘äŋguiqä’ ätuätanä, itaŋganı Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatuŋquänänjqä.
Auqä, Iqu Aaŋä Yäŋänäqŋqä-qu eä, eeqänäŋä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iqueŋi,
nätmatqä eeqänäŋä tä, ii Goti Iqueqänänjqä. Aaŋä naqä-qakuiqä.”
13 Iiŋä tqäŋguwäŋga, ämaqä naqä iquautaŋä hŋqu, yatŋqä tii änyikqe. “Qokä-
apäkä ämuasmäŋqä qäpaiqä ipnäŋuwä tä, ii tqukuakä? Qu äŋgisa äpquwäwä?”
14 Iiŋä dqaŋga, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqŋqä eäŋinyä.”
Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu haŋä-iqä, täŋä-huŋqä naqänäŋä* ämepu
äpmamiŋuwä iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmäŋqe, Sipsipqä Meqä Iqueqä
häŋeqeu, qäpaiqä imäknätŋqä asŋä äqäyätqäŋuwä iquaeqä.
15 Iiŋä dutaŋi, qu Goti Iqueqä zä-hawä hipeŋuä iqi ätqäuäŋäuä. Qu hiunjiŋgatä,
heatqäŋgatä, Iqueqä aŋä iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetaŋgä, Iqu Iqueqä zä-
hawiu äpme, quŋi ämitqänä.
16-17 Sipsipqä Meqä zä-hawiuŋi awä iqi äpmeŋqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquauŋi
eqä esquä hea ique-ique äŋqä duŋqä ätuma wäŋqiyä. Itaŋga Goti Iqu, kŋuä
äpakä maqiyqä ipŋqä, quwqä hiŋuä eqä ye esäŋqiyä. Iutaŋi buayä dä miqä ipu,
quwqä quväki yäkäŋä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmatqä tnäŋitä, tnäŋä miwimäkqä
yäŋqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuŋuä takä yäpakä ique equkqäŋgaŋqä

1 Itaŋganı Sipsipqä Meqä Iqu nyuŋuä takä 7 ique equvqaŋga, qäukuä yätuŋi
imäŋgŋgeŋqä hmbu tii imänmiŋqe.
2 Itaŋi qänakŋi ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipeŋuä iqi ätqäumiŋuwä iqua,
häähwä 7 hŋqua meqaŋgä äquŋgqe.
3 Iiŋä qunätaŋga, ynaunjqä hŋqu äpäqe, suakä äŋguä sisnyaŋä weniŋqä golqä
häkä a äqätä, hiqäva-imäkqä ttawä-täŋä qäqiqi ätqepkqe. Qu ynaunjqä iqueŋi,
sisnyaŋä-weqä aaŋä kuapänä äwikuwi. Iqu nätmatqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä
eeqänäŋä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä
iqueä hipeŋuä iqi ätqäuŋqeu, hiqäva imäkätŋqä äwikuwi.
4 Ga jinaŋä-weqä äŋguä iiŋitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä
iqueqä hipa iutaŋi, Goti Iqueä hipeŋuä iqinyqä äminmä äymiŋiyi.

---

* **7:14** Matiu 24:21

5 Itaŋi ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäkqä ttawä iuŋi ioätä, jinäŋäweqä hevqeu
eoquteqe, qua bu ätnämäueqäkqe. Iqu ae ätnämäueqaŋgaŋi, qäukui mmqä
ätätä, käkaqä naqänäŋä äpneqetaŋi, qaquvqetaŋä we-huŋqe, im-imä äqiyändakqa
uwqaŋga, quae eekä ikqe.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwiŋqä

6 Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätmiŋuwä iqua, hääwä tpŋqä näwinyä imäknmiŋuwi.
7 E imäkmbiyitaŋi, ynaunjqä kiŋganäŋä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqaŋga, hiwiyä
häukuitä, tetä, häŋeqä ique yuqui-yaqui imäkmbiyi, qua bu äpäkŋguwi. Qu quaetä,
zä eeqänäŋitä, hŋquaqu-hŋque iwäsekuwä iutaŋi, te qua iuŋi hŋgiŋinä änätä, zä
eeqänäŋä-pqä iuŋi hŋgiŋinä äŋgqe. Ga qätaqä hioätqä-pqe, te eeqäpnä äŋgqe.
8 Itaŋi ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqaŋgqäŋga, nätmatqä qoqoŋä,
naqänäŋä tä-täŋä eŋqä-paŋä iiŋä hŋqu ätimäutä, iqu eqä-pŋä bu äpäkŋgqe. Qu
eqä-pŋä hŋquaqu-hŋque iwäsekuwä iquautaŋä hŋqueŋi, häŋeqä ätuekqe.
9 Ga qu nätmatqä eeqänäŋä eqä-pŋiu häŋä äpmeŋuwä ii-pqe, hŋquaqui-hŋque
iwäsekuwä iutaŋi, hŋgiŋi eeqä äpäkoŋguwi. Asä yimba ii-pqe, hŋquaqui-hŋque
iwäsekuwä iutaŋä hŋquesaŋi, qui imäkŋguwi.
10 Iiŋi ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqaŋga, qätäqueqä
naqänäŋä, hiqi-tä äyänätŋqä-paŋä hŋqu, qäukuä haqä yätuta äpäkŋgqe. Iŋgaŋi
qu eqä eeqänäŋi hŋquaqui-hŋque iwäsekuwä iutaŋä hŋgiŋitä, eqä esquä iquautäŋi,
qätäqueqä iqu haqeqi äpäkŋgqe.
11 Qätäqueqä ii äpäkŋgqä iqueqä yoqe, “Marasinqä Zä-iqä Iqueqä.” Itaŋga eqä,
qätäqueqä e äpäkŋgqä iqua, marasinqä aaŋä zä kuapänä iqä ii ätimäukqe. Ämaqä
kuapänäŋi, eqä iquau äŋgaŋguwäŋga, eqe, quwqä äwqe häkiyä yäqiyqaŋgi, qu
äpäkoŋguwi.
12 Iiŋi ae äqunmi, eŋätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqaŋga, tiiŋä ätimäukqe. Qu
mäptqeu, qaŋuiu, itaŋga qätäqueqä eeqänäŋä iutaŋi, hŋquaqui-hŋque iwäsäupu,
hŋgiŋi qui imäkkuwi. Itaŋi mäptqä iqutä, qaŋuä iqutä, iquaquiyqä äyäŋqäŋgaŋi,
hŋgaŋi mäyäŋqä imiŋiyi. Itaŋga qätäqueqä iqua-pqe, hŋgiŋi mäyäŋqä imiŋuwi.
13 Ique äqunmi huizi, ymäuäkä naqänäŋä hŋqu qäukuä awä iqä äväwa päwqaŋgi
äquŋgqe. Iqä äväwa äpäwätäqäŋgaŋi, maŋä yäŋänäqŋqä tii tqaŋgi äwikqe. “Qokä-
apäkä qua bu äpmeŋuwä iquenä, oänä, oänä, oänä!* Ynaunjqä huizi hŋquaqu-
hŋqueŋä iqua, quwqä hääwi hääwä tqaŋguwäŋga, haŋä-iqä naqänäŋi qokä-apäkä
iu äwimeŋqiyä.”

9

Ynaunjqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqeŋqä

1 Itaŋi eŋätqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqaŋga, nyi qätäqueqä hŋqu qäukuä
haqä yätuta äväma, qua täu päkŋgaŋgi äquŋgqe. Itaŋga qu iqueŋi, qua hovqä
täpäuŋuä maeqä iquesaŋä qŋqaŋä hutäuqe äwikuwi.
2 Qŋqaŋä hutäuqe ävqaŋguwäŋga, iqu hovqä iiŋä ique hutäuqaŋga, suakä, tä
naqänäŋä ikeqaŋgä ätimäuqä-pa ätimäukqe. Itaŋgqäŋga suakä hovqä iiŋä iquesa
ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä eŋqä-pa äkiptaqiyätä, hea iwimäkkqe.
3 Itaŋi, peŋuä kuapänäŋi, suakä ique äväma, yäŋänäqŋqä qänjuekäta iquauqä
eŋqä-paŋi ämapiyi, qua iuŋqä äwekuwi.
4 Itaŋi peŋuä iquauŋi, tii ätukuwi. “He qoä-qamqä, zä-yäuŋguä hioätqe, yuuwä
matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupŋqe, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäuŋuä
iiŋqe, quwqä hipeŋuiu maqŋqä iiŋqä iquaunä imäkpiyä.

---

* **8:13** Itkimäkqä 9:12; 11:14

5 He ämaqä iiŋä iquauŋi, qaŋuä 5 täŋä-huŋqä äväpiyä-qe, pizqe mapäsqä
pambiyä.” Itaŋga peŋuä iqua, im-imä äwäpu, täŋä-huŋqä äwimiŋuwi, ii qänjuekäta
ämaqeu täŋä-huŋqä ävquwä eŋqä-paŋi.
6 Ämaqeu iiŋä wimeqaŋgaŋi, qu äpäkoŋqäŋqä qävqä ipiyä-qe, mapäkoŋqä
ipnuwi. Qu äpäkoŋqä iiŋqe, aaŋä kuapänä äwiŋgaŋgqä-qe, äpäkoŋqä iqu quŋqe,
zä wäniqe.
7 Nyi peŋuä iquauŋi, hiŋuä tiiŋä-näŋä äquŋgqe. Qu hosi iqua eŋqä-paŋä, mäkäŋqä
näwi imäkŋgaŋgä, ga quwqä nyuäŋiuŋi, golqä yŋŋa eŋqä-paŋä ämäupu, itaŋga
quwqä himä-hiqumuaŋi, ämaqä änyäŋuwä-paŋä iiŋä änymiŋuwi.
8 Itaŋi quwqä de, apäkä iuauqä dä eŋqä-paŋä iiŋä äupu, quwqä hiquaŋi, laiyonqä
iqua äuiŋuwä-paŋä iiŋiqä.
9 Itaŋga quwqä quikui, nätmatqä ipŋŋqä woyqä eŋqä-paŋä iiŋä eä, quwqä
huqe, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänäŋä, hosi iqua mäkäŋqä qaŋä tnäŋä
eyqiyämeqaŋga, äkakä äqäŋgqä-paŋä iiŋiqä.
10 Itaŋgqäŋga iquauqä häwqetä, yäŋä marasinqä täŋä-huŋqä quvqä vqetäŋi,
qänjuekäta iquauä eŋqä-paŋä iiŋiqä. I etaŋgi, quwqä yäŋänäqŋqä, qokä-apäkä iu
täŋä-huŋqä quvqe, qaŋuä 5 wipŋqe, ii quwqä häwqeu äwinä.
11 Iquauqä naqä ämiwiyqä äpmeŋqä iqu, ii eŋätqä qua hovqä täpäuŋuä maeqä
iquesaŋä iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuä iuŋi, eŋätqä iquenyqe,
‘Abätonäuä’ änyuätkuwi. Itaŋga Grikä iquauqä aŋä-kukŋuä iuŋi, ‘Apoliyonä’
änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qakui, ‘Qui Imäkqä Iqueyqä’.
12 Itaŋga haŋä-iqä naqä hiŋuiqäŋä iqu qäpu eqäqe, qätä nyipiyä. Haŋä-iqä naqä
hŋquaqu qänaki yqänä äquvepäŋqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqeŋqä

13 Itaŋi ynaunjqä 6 iqu iqueqä hääwi, hääwä tqaŋga, nyi maŋä hŋqu qätä äwikqe.
Maŋä tqu, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueä hiŋuä iqi äwiŋqä iqueqä komqä-
hänyeŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquautaŋä yäpä iqisa tqaŋgi äwikqe.
14 Maŋä iqu eŋätqä 6 hääwä qätätaŋgqä iqueŋi, tii ätukqe. “Eŋätqä hŋquaqui-
hŋquaquiŋä, eqä naqä Yupretisiu guä äqäyämbu äpmeŋuwä iquauŋi, huätä
iwasqiyäwatiyä.”
15 Eŋätqä iiŋä iqua, “Hiunjiŋqä, qaŋuiŋqä, quväukuiŋqä äkŋgaŋqätiyä” tpu,
näwinyä imäkmbu, äpmamiŋuwi. Maŋä iqu iiŋä tquaŋga, iqu eŋätqä hŋquaqui-
hŋquaquiŋä iquauŋi, qokä-apäkä iuŋi, hŋquaqu-hŋque iwäsäupu, iquautaŋä
hŋqueŋi, pizqä päkpŋqä diŋqe, iwasqäyäwatkqe.
16 Itaŋga quwqä mäkä-iqä hosiu äpmamiŋuwä iqua, aaŋä kuapänä, 200 miliyänqä
äpmamiŋuwiŋqä qätä äwikqe.
17 Itaŋi wätqä eŋqä-paŋi, hosi iquatä, ä hosiu äpmamiŋuwä iquatäŋi, quwqä
suqe, nyi hiŋuä tiiŋä äquŋgqe. Iqua niqŋqä woyqä quwqä quikuiu ämäŋänmiŋqe,
hui häŋesqä, hui heawiqä, ä hui hiuisqe. Hosi iquauqä nyuäŋi, laiyonqä iquauqä
nyuäŋä-näŋiqä. Itaŋga, teu, suakiu, hikä piyaŋä-weqä tä änätŋqeu, eeqänäŋä iqua,
quwqä maŋita ätimäwa äumiŋuwi.
18 Itaŋga nätmatqä ququvqänäŋä hŋquaqui-hŋqueŋä iqua, ämaqä kuapänäŋä,
hŋquaqui-hŋque iwäsekuwä iquautaŋä hŋqueŋi, pizqä äpäkkuwi. Ii teu, suakiu,
hikä piyaŋä-weqä tä änätŋqe, hosi iquauqä maŋiuta ätimäwa äukuwä iquayi.
19 Itaŋga hosi iquauqä häwqe, nyuäŋätäŋä qämakä-näŋä eä, ämaqeuŋi iitä yuuwä
ätämiŋuwi. Quwqä yäŋänäqŋqe, maŋiutä, häwqeutä, äwämiŋqe.
20 Ämaqä huizi, nätmatqä ququvqä hŋquaqu-hŋqueŋä iquautaŋi, mäpäkoŋqä
imiŋuwä iqua, qu nätmatqä quwqä hipaitä imäkmiŋuwä iuŋi, tuwä mäwiyqä, äwqä

* **9:12** Itkimäkqä 8:13; 11:14

yqänä äwimiŋuwi. Auqä, qu dŋä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quaŋgä iquauqä yoqetäŋi, haqeu ämamäupu, qoŋä woktäuqe, mävquatämäuqä imiŋuwi. Goti quaŋgä golqeu, silpaiu, brasiu, hikiu, zeu, ga nätmatqä iiŋä iqua, qu hiŋuä-täŋä, qätä-täŋä, qaŋä uwqä-täŋä-qua hmanji. 21 Ämaqä häŋä yqänä äpmamiŋuwä iiŋä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsäpu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yaŋä hiŋgi änyäkipu, itaŋga nätmatqä quwä hiŋgi ämayäkämiŋuwä-qe, aŋgi kŋuä äkunmäknäpu, suqä iiŋä iquauŋi tuwä mäwiyqä imiŋuwi.

10

Eŋätqä hŋqu, bukä wäŋqä hmbu, Jonä iqu änätŋqä äwikqeŋqä

1 Nätmatqä iiŋä iqua ae äpäwqaŋga, nyi eŋätqä yäŋänäqŋqä hŋqu, qäukuä haqä yätuta quvepqaŋgi äquŋgqe. Iqueqä huiwä iuŋi, qaquvqä patqŋqä, itaŋga wäpinyiqukuä iqueqä nyuäŋä iu okäkasänmiŋqe. Iqueqä himä-hiqumuaŋi, we-huŋqä mäptqä eŋqä-paŋi ätä, ga iqueqä yukä iquaqu tä sqä eŋqä-paŋä iiŋi.

2 Ga iqueqä hipa iuŋi, bukä wäŋqä ävatŋqä hmbu, a äqätqa quvepqaŋgi äquŋgqe. Äquvepäqetaŋi, iqueqä yukä ämuaŋgisaŋi, eqä-pŋä haqeu äui, qunamäuqäŋgisaŋi, quaeu äumiŋqe.

3 Itaŋi iqu aaŋä maŋä yäŋänäqŋqä, laiyonqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu maŋä yäŋänäqŋqä tqaŋga, iŋgaŋi qaquvqä 7 iqua äuesäupu, kukŋuä ätkuwi.

4 Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kukŋuä qäpu tqaŋguwäŋga, nyi kukŋuä iiŋi, tuwaŋuä qämätmä imiŋqe, qäukuä haqä yätutaŋi, maŋä hŋqu tii tqaŋgi äwikqe. “Qaquvqä 7 iqua kukŋuä ätquwiŋqe, tuwaŋui maqiyqä panä. Tqä kŋuä iunä äkiyänä.”

5-6 Iwä eŋätqä qonjqä eqä-pŋiutä, quaeutä äuitaŋgi äquŋgqä iqu, kukŋuä hŋqu guä mäsäuetŋqe, iqueqä hipa ämuaŋgisaŋi qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aaŋä Häŋä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pŋä iu, nätmatqä eeqänäŋä iu äwiŋuwä ii imäkkqeŋqe, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqäŋgaŋi, tii ätkqe. “Täŋgaŋi Goti Iqu hiŋuä äqänä mäpmeqä iŋqiyä. Hea qäpu eqiyä.

7 Nätmatqä Goti Iqu imäkäniqä iiŋqä zä emiŋqe, Iqueqä wäuŋuä äwiyäpu, kukŋuä hiŋuä-tqä iquau ätumiŋqä-pa, qänakŋi ynaunjqä 7 iqu hääwä tätŋqä iqaŋgutqäŋgaŋi, nätmatqä iiŋi, naqä-qakuä timäutŋqä, imäkäniqe.”

8 Ga nyi maŋä qäukuä haqä yätuta tqaŋgi äwikqä iqu, aŋgiŋi tii ändkqe. “Si äwätnä, bukä eŋätqä eqä-pŋiutä, qua iutä ätqäuŋqä iqueä hipaeu ävatnä äwiŋqe, motayä.”

9 Iiŋä dqaŋga, nyi eŋätqä iqueŋqä äumi, iqueŋi, “Bukä wäŋqä ipu nyi dapiyä” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändaŋi, tii ändkqe. “Si bukä wäŋqä täpu, ämändautnä äänyä. Ga si ämändauŋi, tptawä äsätnä ändqe, kŋŋuä eŋqä-pa äwi iqaŋgqä-qe, äŋguneqäsqä äwqä bu ämnäqetaŋi, aŋgiŋi kaŋqä eŋqä-pa zä-yäŋqiyä.”

10 Iqu iiŋä ae ändqaŋga, nyi bukä iiŋipu, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe äŋgqe. Ga nyi äŋganga, nyaqä maŋiuŋi, kŋŋuä eŋqä-pa äwi ikqe. Iwä ae äŋguneqäqaŋga, äwqä mändaŋi zä ikqe.

11 Iŋgaŋi qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋui, nätmatqä qokä-apäkä kuapänäŋä huiwä huitaŋä-huitaŋä iuta, aŋä huitaŋä-huitaŋä iu pmeqä iuta, aŋä-kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqä iuta, itaŋga ämiqä naqä kuapänäŋä iuta timäuniŋqeŋqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kukŋuä awä suiyqä iquaquinyqä

1 Iwä hŋqu nyiŋi, “Si ävauätnä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä aŋitä,
hiqäva-imäkqä ttawitäŋi, kiqä naqeŋqä iwäsävä” ändätä, iwäsäuqäŋqä yäkqä hŋqu
ändapätä, tiiŋä-pqe inä ändkqe. “Ae iwäsäuŋi, qokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoqe
haqeu ämamäupŋqä qoŋä äwoktäutqäŋuwä iquauŋi, a tävä.
2 Iiŋä itnäŋgaŋi, si Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä ämätnäŋqä ququawä yäpaqä
mäŋgisaŋi, miwäsäuqä pa, hiŋuinä qunyä. Ii tiiŋä etaŋgi. Ququawä iqu ämaqä Goti
Iqueŋqä änyä maqŋqä eäŋuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä aŋä-himqä iqueŋi,
quwqä äwiŋqä dutanä qui imäkäpu mitqätaŋgpi, qaŋuä 42 päwäniqeqä.
3 Itaŋi ämaqä nyaqä kukŋui awä jiyŋqä hŋquaqui yäŋänäqŋqä vqaŋgä, iquaqu
huäqä-huŋqä ämuasmäŋqe äyäunyä, kukŋuä hiŋuä tätqätaŋgisi, hiunji 1,260 iqua*
päwäniqeqä.”
4 Ämaqä iiŋä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itaŋga hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua
eeqänäŋä iuqä Aaŋä Naqä Iqueqä hipeŋuä iqi ätqäuŋuwä eŋqä-paŋi.
5 Ga ämaqä hui iquaqui ququvqä itquenätpu iqaŋgpqe, te iquaquiyqä maŋita
ätimäwaŋi, mäkä-huŋqä iquauŋi tä gaŋguti, qu äpäkombnuwi.
6 Iquaqu kukŋuä awä jiyŋqäŋgaŋi, qäukuä yätutaŋi piyä maqiyqä yätŋqä
imäkiyŋqe, yäŋänäqŋqä-täŋä-quaquiyi. Itaŋga eqä häŋeqä-täŋä imäkinyiyäŋqätä,
nätmatqä quvqä qua täu qui imäkinyiyŋqätäŋi, yäŋänäqŋqä-täŋä-quaquiyi. Iquaqu
nätmatqä iiŋä di, iquaquiyqä äwiŋqetanä imäkinyiyi.
7 Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui qäpu tqaŋgiyäŋgaŋi, naŋuä hiqiyqä hŋqu
qua hovqä täpäuŋuä maeqä iuta äyapäqe, iquaqutä mäkä humbnuwi. Iquaqu iqueŋi
yäŋä mäwqŋqä iqaŋgisi, pizqä päsäniqe.
8 Iquaqui pizqä päsqaŋga, iquaquiuä huiwä pizqe, aŋä-himqä naqä‡ iutaŋä huäŋqä
iqi witäniqe. Aŋä-himqä iquenyqe, kukŋuä ktqä “Sotomätä Isipätä eŋqä-paŋiqä”
ätkuwi. Iqiŋi, qäŋganä iquaquiuä Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä
iqiyqä.
9 Hiunji hŋquaqu-hŋque, itaŋga huizi iqueä, hiunji quemisqä iuŋi, ämaqä huiwä
huitaŋä-huitaŋä nyqä eeqänäŋä iutaŋä, hueqä-himqä eeqänäŋä iutaŋä, aŋä-kukŋuä
eeqänäŋä tqä iutaŋä, itaŋga qua eeqänäŋä iutaŋä iqua, qu iquaquiyqä huiwi, ämaqä
hŋqua ämepu qua qäyä ptepŋqe, ‘ŋŋqä’ mätquä, hiŋuinä äqumbu pmapnuwi.
10 Kukŋuä awä suiyqä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeŋuwi, täŋä-huŋqä quvqe
ävätqäŋiyä iutaŋi, iqua, iquaqu e päkoŋgaŋgiyiŋqe, ewiqä ätäpu, nätmatqä yeeqä
vqe, yaŋä imbnuwi.
11 Nyi tiiŋä-pqe wätqä äquŋgqe. Hiunji hŋquaqui-hŋque ae äpäwqaŋgaŋi,
hiunji huizi iqueä hiunji quemisqäŋgaŋi, Goti Iqu iquaquinyqä yuŋuä häŋä aŋgu
ävauqumuatqe, ändowatqaŋga, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiyi. Ämaqe, hiŋuä
ii äqumbiyi, zä aaŋä naqänäŋä ikuwi.
12 Iquaqu ae ävauvi, maŋä hŋqu qäukuä haqä yätutaŋi, tii tqaŋgi äwikiyi. “Qe
täqiŋqä yapinyqä.” Iŋgaŋi iquaqu qaquvqeu, qäukuä haqä yätuŋqä yqaŋgiyäŋga,
iquaquiyqä mäkä-huŋqä iqua hiŋuä äqunäwatkuwi.
13 Asäŋgaŋi, eekä naqänäŋä hŋqu iiqe, aŋä-himqä 9 iquau hiŋuinä äqunätä,
hiqŋqä huiziqueŋi qui imäkkqe. Iŋga qäŋgaŋi, eekä naqänäŋä ikqä iqu, qokä-apäkä
7,000 ättqäkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmamiŋuwä ii, zä kuapänä wiŋgaŋga, Goti
qäukuä haqä yätu äpmeŋqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.
14 Qätä nyipiyä! Haŋä-iqä tquaqu qäpu eqaŋga, itaŋi huizi iqu timäutŋqe, qäqi-
iqiyqä.§

---

* **11:3** Qaŋuä 42 iquatä, hiunji 1,260 iquatäŋi, asänäŋi. † **11:4** Sakätiyasi 4:2-14 ‡ **11:8** Näqŋqätäŋä hŋqua tii ätätqäŋä. Jonä iqu aŋä-himqä hŋqueŋqä naqä-qakuä matqä ikqe. Iqu ämaqe quuvqä maeqiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iqueŋi hŋgisanä itquetqätaŋguwiŋqä kukŋuä ktqä e ätätä äqäkqe. § **11:14** Itkimäkqä 8:13; 9:12

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqeŋqä

15 Itaŋi eŋätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqaŋga, iŋgaŋi qäukuä haqä yätutaŋi maŋä hui yäŋänäqŋqä tiiŋä ätkuwi.

"Qua eeqänäŋä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäuŋuä ätekqä Kraisi Iqueqätänyä, näweqä ätimäuqiyä! Itaŋga Naqä Iqu hea ique-ique miquäniqeqä."

16 Itaŋi ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hiŋuä iqi zä-hawiu äpmeŋuwä iqua, qoŋä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

17 "Aaŋä Naqä Iquki, Si Goti Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqukiyqä. Si täŋga äpmeŋä, qäŋganä äpmamiŋä Iqukiyqä. Si Tqä yäŋänäqŋqä naqe ae ämetnä, ämitqäŋiŋqe, ne 'äŋguiqä' äktqunä.

18 Ämaqä Sinyqä änyä maqŋqä eäŋuwä iqua, äwqä tnäŋä imäkqaŋguwä-qe, Tqä äwqä tnäŋitä, hea qäyunäŋitäŋi, ae ätimäuqeqä. Täŋgaŋi ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauŋi, kukŋuä mittŋqäŋganjqä. Itaŋga-pqe, Tqä wäuŋuä äkiyäpu, kukŋuä hiŋuä-tqä iquauŋitä, qokä-apäkä Tqäŋqä atäuŋuä ae ikŋä iquauŋitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmeŋuwä yoqä-täŋä, ä yoqä maeqä iquauŋitä, quwqä kima ävätnä yeeqä iwimäktŋqäŋganjqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqäŋuwä iquauŋi, qui imäktŋqe, täŋga täsuwänä."

19 Ämaqä naqä iqua, kukŋuä iiŋi ae ätqaŋguwäŋga, Goti Hanjuwä Iqueä aŋä qäukuä haqä yätu ämätnäŋqe, qŋqaŋä hutäŋgaŋga, itaŋganji qu Goti Iqueuä kukŋuä guä-mäsäŋqä ipŋä iqu hiŋuä qumbŋqä, ätnäŋä iqi ätqäumiŋqe. Itaŋga qaquvqetaŋä we-huŋqe, im-imä ändakka weqaŋguwäŋga, hääŋqä naqänäŋä ätimäutä, qaquvqe osquaŋga, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätäŋi, kuapänä äpäkŋgqe.

12

Apäkä iinyqätä, qämakä naqänäŋä iqueŋqätä

1 Itaŋganji nyi ktqä nätmatqä yäuŋuä iqä hŋqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqaŋgi äquŋgqe. Ii apäkä eŋqä-paŋiyi. Iiyqä ämuasmäŋqä eŋqä-paŋi, mäptqe ktqä pmuätäutaŋga, qaŋuä-pqä iqu, iiyqä yukä yäpä iqi pmetaŋga, qätäqueqä 12 iqua, iiyqä nyuäŋä iuŋi, yŋŋa eŋqä-paŋä ämäuä äpmamiŋqe.

2 Apäkä äwqä-täŋä ii, ymeqä nyuätŋqä itäqäŋganji, täŋä kiŋä wuŋgaŋgi, zääqä naqänäŋä ätmiŋqe.

3 Itaŋi ktqä nätmatqä yäuŋuä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqaŋgi äquŋgqe. Qämakä häŋesqä naqänäŋä hŋqu äwämiŋqe. Iqu nyuäŋä 7 iŋqä-qu eä, ga kiqä nyuäŋä iquautaŋi, nyuäŋä komqä-hänyeŋä 10-täŋu emiŋqe. Itaŋi nyuäŋä eeqänäŋä iquauŋi, ämiqä iquauqä yŋŋa eŋqä-paŋi äpmakäumiŋqe. 4 Kiqä häwqe, qäukuitaŋä qätäqueqä kuapänäŋi, qua täuŋqä äqutäsitäumepkqe. Qätäqueqä hŋquaqu-hŋqueŋä iquautaŋä hŋquaquiŋi, hiŋuinä äqunätä, hŋquesaŋi qua täu äpäkŋguwi. Itaŋga qämakä iqu, apäkä ymeqä nyuätŋqä iqaŋgqä iiyqä hipeŋuä iqi ätqäuä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquaŋga, änätŋqä äqunä ätqäumiŋqe.

5 Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäkqä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänäŋä äpmakäwäŋuwä iu mitŋqe, Goti Hanjuwä Iqu atäuŋuä ikqä iquvi.* Apäkä ii ymeqä ae äyä nyquaŋga, qu iqueŋi haqä yätuŋqä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iqueŋqätä, Iqueqä zä-hawä iuŋqätä ätuma äukuwi.

6 Iu ätuma uwqaŋguwäŋga, apäkä ii aŋä avqŋqä imŋqä zä äukqe. Ga iqiŋi, qu iiŋi ämipu, ymisaŋä äväpu, itqätaŋgpi, hiunji 1,260 päwätŋqä iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu aŋä ae imäkekqe.

Qu qäukuä yätu mäkä äuŋguwiŋqä

---

* **12:5** Apqä Bukä 2:9

7 Itaŋga qäukuä haqä yätutaŋi, mäkä naqänäŋä tiiŋä ätimäukqe. Maikoli† iqutä,
iqueqä eŋätqä iquatäŋi, qu qämakä naqänäŋä ique päsqaŋguwäŋga, ga qämakä
naqänäŋä iqutä, iqueqä eŋätqä iquatäŋi, mäkä kima ikuwi.
8 Ga qu mäkä kima i ikuwi, yäŋänäqŋqä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Iiŋä iutaŋi,
qu qäukuä haqä yätuŋi mäpmeqä ikuwi.
9 Itaŋi Goti Hanjuwä Iqueqä eŋätqä iqua, qämakä iqueŋi, qua täuŋqä
ämatnämepkuwi. Ii qämakä qäŋgatqä qu, “Setänä, ämaqeu kukŋuäŋqä ätuma
uwqä iqueyqä” änyuätmiŋuwi. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwäŋuwä iuŋi,
quaŋgä tquä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämepäpiyäŋgaŋi, iqueqä eŋätqä
iquauŋä-pqe qäsä ämatnämepkuwi.
10 Itaŋi qäukuä haqä yätutaŋi, nyi maŋä yäŋänäqŋqä hŋqu tii tqaŋgi äwikqe.
“Täŋgaŋi, Goti Iqu Yäŋänäqŋqä-täŋä-qu eä, aŋgi ae inätmetä, Iqunä
ämäneyätŋqe, ii ätnäŋä iqi ae ätimäuqi. Itaŋga ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-
apäkä iu aŋgi itmeniŋqä atäuŋuä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yäŋänäqŋqetä
ämetŋqe, ii-pqe ätnäŋä iqi ae ätimäuqi. Ii tiiŋä etaŋgi. Setänä, neqä tatqä-
guäkau hiunji heatqä ique-ique Goti Iqueqä hiŋuä iqi kukŋuä ämitätŋqä iqueŋi, bi
ämatnämäuquwi.
11 Ga neqä tasi-guäka, iqua Sipsipqä Meqä Iqueqä häŋeqetatä, Iquenyqä kukŋuä
awä ätmiŋuwitatäŋi, yäŋänäqŋqä ämepu, mäkä-huŋqä iqueŋi ämäwqätäupu,
quwqä häŋä-pmeqä diŋqe kŋuä mämeqä ipu, quwqä mäkä-huŋqä iqua pizqä
päsqeŋqe zä miqä danä ikuwi.
12 Iiŋä etaŋgqetaŋi, qäukuä iqukitä, qäukuä haqeu äpmeŋuwä iquendä, he
ewiqä tpiyä. Iŋäqe qua iqukitä, eqä-pŋä iqukitä, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä
pmeqe, homä etaŋgi näqŋqä eä, äwqä tnäŋä imäkätä, henyŋqä ae äquvepqiyä,”
tqaŋgi äwikqe.
13 Ga qämakä iqu, qu iqueŋi, qua bu ae äyä ämatnämäuqaŋgä hiŋuä äqunäqetaŋi,
iqu apäkä ymeqä qokä nyquaŋgqä iiŋi, ändämikqe.
14 Iŋgaŋi, apäkä iiŋi, iiyqä aŋä avqŋqä iuŋqä äväwa wätŋqe, qu ymäuäkä
naqänäŋä iqueqä huqä hŋquaqu ämämuasmewikuwi. Iqiŋi quväukuä 3 äpäwätä,
qaŋuä 6 päwqaŋgaŋqe, ii qämakä iqu-täŋä qäqiqi mäpmeqä, kiŋä nämä pmetaŋga,
qu iiŋi äŋguänä ämipu, ymisaŋä äväqismiŋuwi.
15 Apäkä ii äväwa uwqaŋga, qämakä iqu, iqueqä maŋita eqä quta dueqaŋga, ga
eqe, aaŋä naqänäŋä imäknäqetaŋi, apäkä ii qänaki äunjqua ikämiŋqe. Qämakä iqu,
eqä tqu apäkä iiŋi, huakä ämetä, qui imäkätŋqä äwiŋgqe.
16 Eqä iqu e päwqaŋga, qua iqu apäkä iiŋi, yätamäkqä ävätä, eqä qämakä iqu quta
ändomäukqe, hea eŋqä-pa äqäqauäqe, eqä iqueŋi yäpä imä ämäwqatkqe.
17-18 I iqaŋga, qämakä iqu apäkä iinyqä äwqä tnäŋä wiŋgaŋgi, iqu äwätä, iiyqä
ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe. Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä ipu, kukŋuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a
äqätmiŋuwä iquayi. Itaŋi qämakä iqu, eqä-huäŋä-täŋä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Naŋuä hiqiyqä hŋqu ätimäukqeŋqä

1 Qämakä iqu iqi tqäutaŋga, nyi naŋuä hiqiyqä hŋqu, eqä-huäŋiuta timäuqaŋgi
äquŋgqe. Iqu nyuäŋä 7-täŋä-qu eä, itaŋga nyuäŋä komqä-hänyeŋä 10 hunätaŋgi
äquŋgqe. Itaŋi hänyeŋä eeqänäŋä iquauŋi, ämiqä iquauqä yŋŋa eŋqä-paŋi
äpmakäumiŋqe. Itaŋga iqueqä nyuäŋä iquauŋi, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä
tqäŋqä hui äqänmiŋqe.

† **12:7** Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

2 Ga naŋuä hiqiyqä nyi hiŋuä äquŋgqä tqu, ii lepatqä eŋqä-paŋä iiyi. Itaŋga kiqä
yuki, bea iquauqä eŋqä-paŋi. Itaŋga kiqä maŋi, laiyonqä iquauqä eŋqä-paŋi. Itaŋi
qämakä iqu naŋuä iqueŋi, iqueqä yäŋänäqŋqe ävätä, yoqä naqäŋqä iwimäkätä,
itaŋga ämiqe, iqueqä-kiuä eŋqä-paŋä pmetŋqä iwimäkkqe. 3 Itaŋga naŋuä hiqiyä
iqueä nyuäŋä hŋqueŋi, wätaŋqä-täŋi. Ii pizqä äpäsanä-tpu ikuwä-qe, wätaŋqä
ququvqä iiŋä iqu, ae äsätä, äŋguä ekqe. Itaŋi qokä-apäkä eeqänäŋi, naŋuä hiqiyqä
iquenyqä yäuŋuä ipu, qänaknä äwikuwi.
4 Itaŋga iqua, qämakä naqänäŋä iqu iqueqä yäŋänäqŋqe, naŋuä hiqiyqä ique
äwikqeŋqä näqŋqä ae epiyitaŋi, qämakä iqueqä yoqe haqeu ämamäupŋqä qoŋä
äwoktäukuwi. Ga iqua, “Naŋuä hiqiyqä tqutä asänäŋi, tqukikä? Ä mäkä anäŋi,
tqukitä hunyiyŋqäwä? Aaŋqeqä” ätäpu, naŋuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe
ämamäukuwi.
5 Iŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqu naŋuä hiqiyqä iqueŋi, hiŋuinä qunätaŋgi, iqu kiqä
yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu
mitqätaŋgi, qaŋuä 42 äpäukqe.
6 Qaŋuä iiŋä päwätqätaŋga, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqäŋgaŋi,
Iqueqä yoqeŋqätä, Iqueqä aŋä qäukuä haqä yätuŋiŋqätä, ŋŋ iu äpmeŋuwä eeqänäŋä
iquauŋqätä, tuwäŋgisa ätmiŋqe.
7 E qäyä ätätqätaŋgi, Goti Iqu iqueŋi, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä
ikqä iuŋi äpäsätä, homä qäyä iwimäkätŋqä hiŋuinä äqunmiŋqe. Itaŋga iqu
yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänäŋä iutä, huiwä huitaŋä-huitaŋä änyäŋuwä
iutä, kukŋuä eeqänäŋä iutä, itaŋga qua eeqänäŋä iu pmeqä iutä ämitŋqä hiŋuinä
äqunmiŋqe.
8 Iutaŋi, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäkqäŋgaŋi, quwqä yoqe bukä hea
ique-ique pmeqeuŋi maqŋqä imiŋqä eeqänäŋä iqua, qu naŋuä hiqiyqä iqueqä yoqe,
haqeu matnämäupu qoŋä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qäŋganä
pizqä äpäsäŋuwä Iqueqeqä.
9 Ämaqä qätä-täŋu-qu etaŋgutqe, iqu kukŋuä tä qätä äŋguänä äwiyänä.
10 Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hŋque, guä kiqiyäueqäŋqä atäuŋuä itqätaŋgutqe,
iŋi iqu guä kiqiyäueqä aŋiu guä qiyänätŋqä wäŋqiyä. Itaŋga Iqu ämaqä hŋque,
qu näpqä-hionaqetä pizqä päkpŋqä atäuŋuä itqätaŋgutqe, ga qu iqueŋi, näpqä-
hionaqetä pizqä päkpŋqäuä. Ga suqä tiiŋä tqu timäuqaŋgaŋi, Goti Iqueqä
qokä-apäki, qu yäŋänäqŋqä äpmapu, quwqä quuvqä heqiyqe, a yäŋänäqŋqä
kiqätqäpŋqä.

Naŋuä hiqiyqä hŋquqququ ätimäukqeŋqä

11 Itaŋi nyi naŋuä hiqiyqä hŋquqququ, qua iunda ävautä äyapqaŋgi äquŋgqe. Ga
kiqä nyuäŋä iuŋi, komqä-hänyeŋä hŋquaqu, sipsipqä meqä iquauqä eŋqä-paŋä iiŋä
äunäqäŋga, kiqä kukŋui, qämakä naqänäŋä hŋqueqä eŋqä-paŋiqä.
12 Naŋuä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, naŋuä hiqiyqä kiŋganäŋä iqueqä
yäŋänäqŋqeta äkitqäuä, iqueqä wäuŋui imäkmiŋqe. Naŋuä hiqiyqä kiŋganäŋä
iqu, wätaŋqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itaŋi qua
iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmeŋuwä iqua, naŋuä hiqiyqä kiŋganäŋä iqueqä yoqe,
haqeqä ämamäupu qoŋä woktäupŋqä, wäuŋuä tii imiŋqe.
13 Iqu suqä naqänäŋä, ämaqä mimäkqänäŋä di huitaŋä-huitaŋä imäkätŋqä
yäŋänäqŋqä ämakqe. Suqä hŋqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hiŋuä iqiŋi, iqu, tä qäukuä
haqä yätuta äväma, qua täu päknätŋqä imäkmiŋqe.
14 Iqu naŋuä hiqiyqä kiŋganäŋä iqueqä yäŋänäqŋqeta äkitqäuä, suqä iiŋä
iqua qäyä imäkätŋqä, Goti Iqu iqueŋi, hiŋuinä quŋgaŋgqetaŋi, iqu qokä-apäkä
qua täuŋi quaŋgä ätuätä, tii ätumiŋqe. “Naŋuä hiqiyqä, näpqä-hionaqe qäyä

äpäsqaŋgä, häŋä yqänä äpmeŋqä iqueŋi, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”

15 Itaŋi, iqu naŋuä hiqiyqä ktqä iqueŋi, yuŋuä qäyä vätŋqe, Goti Hanjuwä Iqu hiŋuinä äquŋgqe. Iŋi ktqä iqu, kukŋuä ätätä, ämaqä ktqä ique qoŋä mäwoktäuqä iqaŋgpqä iquauŋi, qu pizqä päkpŋqä imäkkuwi.

16 Itaŋgaŋi, naŋuä hiqiyqä hŋquaquŋä iqu tqaŋgi, qu qokä-apäkä eeqänäŋä iuqä huiwiu atäuŋuä vqäŋqä äqäkuwi. Hŋqua quwqä hipeŋuivqä. Itaŋi hŋquauŋi, hipa ämuaŋgisanjqä. Ga ämaqä hiŋgiŋqä, ä yoqä-täŋä, ŋŋ mbqä kuapäŋä-täŋä, ŋŋ mbqä-nätmatqä jua-jua maiqä-täŋä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä iŋuwä, ä huiziquauqä wäuŋuä hiŋginäwa äwiyätqäŋuwä-pqä iuŋi-pqeuä, qu eeqänäŋi, atäuŋuä vqäŋqä kiqä hiqŋqä iutaŋi, äyä ämakuwi.

17 Hiqŋqe, ii naŋuä hiqiyqä iqueqä yoqeŋä-qe, ŋŋ iqueqä yoqä iuta a täuqäŋqe. Iŋi ämaqä, naŋuä hiqiyqä iqueä hiqŋqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqaŋgpi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi.

18 Ga ämaqä hŋqu kŋuä äŋguä-täŋu eäqe, iqu nätmatqä täŋqe, näqŋqä äŋguänäŋä hetŋqänänjqä. Ämaqä hŋqu näqŋqä-täŋä-qu eäqe, iqu naŋuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutŋqänänjqä. Ii ämaqä hŋqueqä yoqeuta atäuŋuä eŋqä-paŋiqä. Ii 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-häŋä ätkuwiŋqä

1 Ga nyi hiŋuä aŋgumä äquŋgqe, Sipsipqä Meqä Iqu qoqoŋä Sayonä yätu tqäutaŋgi äquŋgqe. Itaŋga Iqutäŋi, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetäŋi, quwqä hipeŋuiu äqämbu anä ätqäumiŋuwi.

2 Itaŋi qäukuä yätutaŋi, häänqä äŋguänäŋä hui qäŋgaŋgi äwikqe. Ii eqä naqä hŋqueqä häänqätä, qaquvqä naqä hŋqueqä äkakätä, eŋqä-paŋä iiŋä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-paŋä iiŋä tqaŋgi äwikqe.

3 Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hiŋuä iqi ätqäupu, apqä änyä-häŋä hŋqu ätkuwi. Apqä iqueŋqe, ämaqä huizi iqua-pqe, maqŋqä epnä. Ga ämaqä kuapänäŋä iiŋä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmeŋuwä iuta aŋgi mbqä imakqä iqua, quwqä-quwänä näqŋqä eqäuä.

4 Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqäŋuwä eŋqä-paŋä iiŋä ma, ikikinyäŋä äpmepu, aŋä eeqänäŋä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqaŋgqeuŋi, qänaki äwivändätqäŋuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänäŋä qua täuŋiuqä awä iqisa ae mbqä imetä, iŋi qu Iqueqäŋqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqäŋqätä, qämätaqiyqä pmepŋqä iiŋqe, qu, qu-ganäŋä eŋqä-paŋä itmakqe.

5 Qu kukŋuä quaŋgä matqä ipu, nätmatqä hnjua mimäkqä itqäŋuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunjqä hŋquaqui-hŋqueŋä iquauqä kukŋuiŋqä

6 Nyi iiŋä äqunmitaŋi, huizi, ynaunjqä huiziqu qäukuä awä iqi äväwa päwqaŋgi äquŋgqe. Iqu kukŋuä äŋguä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmeŋuwä iuŋi, kukŋui awä tuätŋqä iquvi. Qua eeqänäŋä iutä, hueqä-himqä eeqänäŋä iutä, ä anä-kukŋuä eeqänäŋä iutä, ŋŋ huiwä huitaŋä-huitaŋä iutänyä.

7 Iqu maŋä yäŋänäqŋqä tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeuqä suqe kukŋuä tqeuta iwäsäutŋqe, ae ätimäuqiyä. I etaŋgi he Iqueŋqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämäupŋqä, qoŋä woktäupiyä. He Goti qäukuiu, quaeu, eqä-pŋiu, itaŋga eqä esquä eeqänäŋä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, ‘äŋguiqä’ tpiyä.”

8 Itaŋi ynaunjqä huiziqu, hiŋuiqäŋä ique qänaki äwivändqa äquvepätä, tii ätukqe.
“Aŋä-himqä naqänäŋä Bapilonäŋi, qui ae imäkŋgiyä! Aŋä-himqä Bapilonäŋi, qokä-
apäkä eeqänäŋi, wainqä yäŋänäqŋqä vqaŋgi qu änäpu, hiqiiyqä iquwä-pa, kiqä suqä
yäŋänäqŋqä iu, huiwä yaŋä hiŋgi imbŋqä iwimäkqeqä. Auä ii qui ae imäkŋgiyä!”
9 Itaŋi ynaunjqä huiziqu, iquaquisaŋä qänaki äwivändqa äquvepätä, maŋä
tnäŋä tiiŋä ätukqe. “Ämaqä, naŋuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu
mamäupŋqä qoŋä äwoktäupu, iqueä atäuŋuä iiŋqe, hipeŋuiuŋä-qe, hipaeuŋä-qe,
ämapqä iqua, ii iqua wainqä aaŋä huitaŋä di bŋqäuä.
10 Wainqä ii ämbqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋiyqä. Itaŋi Goti Iqu wainqä-
eqetä, aaŋä eqetä, yuqui-yaqui mimäkqä da yäŋqiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä
tnäŋi, eqä-häkä imäŋqeu iquatimeqaŋguti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqeŋqä
ämbŋqänänjqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä eŋätqä iquauä hiŋuä iqisä, Sipsipqä
Meqä Iqueä hiŋuä iqisäŋi, ämaqä iqua täŋä-huŋqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyaŋä-
weqä tä änätŋqä iutatä, mapŋqäuä.
11 Iwä suakä, iquau täŋä-huŋqä e vqä iquesa ätimäuqäqä iqu, iqu äpakä
iquäniqeqä. Ga ämaqä naŋuä hiqiyqä iqueŋqätä, iqueqä ktqeŋqätä, qoŋä
äwoktäupu, itaŋga iqueqä yoqeta atäuŋuä iiŋqä ämequwä iqua, qu hiunjiŋga,
heatqäŋga, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”
12 Itaŋganı suqä iiŋä iqua ätimäuqaŋganı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä
suqä eeqänäŋi qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, Jisasi Iquenyqä a äkiqätäuŋuwä
iqua, qu yäŋänäqŋqä pmapŋqäŋganji.
13 Itaŋi qäukuä haqä yätutaŋi, nyi maŋä hŋqu tii tqaŋgi äwikqe. “Si tuwaŋuä
tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iqueŋqä quuvqä eqiyäpu, täŋgatati näŋgiŋqä
äpäkombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’ ” Itaŋga Dŋä Äŋguä Iqu-pqe, tii ätkqe.
“Ii naqä-qakuiqä. Ii tiiŋä etaŋgiyi. Quwqä suqä äŋguä imäkmitpqä iqu, qutä
anä wäniqetaŋi, quwqä wäuŋuä dŋä huqä itqäŋuwi, huätä ävquatämäupu, hapä
pmapnuwiqä.”

Ymisaŋä mmqä iqaŋga, tävqeŋqä

14 Iiŋä äqunmitaŋi, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hŋque, ämaqä ne qua täutaŋä
eŋqä-paŋä asänäŋä hŋqu pmetaŋgi äquŋgqe. Iqu iqueqä nyuäŋiuŋi, golqä yŋŋa
eŋqä-pa ämäuä, itaŋga iqueqä hipa iuŋi, hionaqä kuä-tävqä aaŋä yanäqŋque a
äqätmiŋqe.
15 Itaŋi ynaunjqä huiziqu, Goti Hanjuwä Iqueä aŋita yäpaqäŋgisa ätimäuäqe,
ämaqä qaquvqä ique pmetaŋgqä ique, maŋä yäŋänäqŋqä tii ätukqe. “Ymisaŋä qua
bu eŋqä eeqänäŋi, mmqä ae iqä-qae, ga täŋganı ätävqäŋganjqae,* tqä hionaqetä
täwiyä.”
16 I tquaŋga, ämaqä qaquvqä iu äpmamiŋqä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisaŋä ae
mmqä itaŋgqä-quau ätäwikqe.
17 Itaŋi eŋätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqŋquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä
Iqueä aŋä qäukuä haqä yätu ämätnäŋqetaŋi äväma, yäpaqäŋgisa ätimäukqe.
18 Itaŋi eŋätqä asä hŋqu hiqäva-imäkqä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitŋqä
yäŋänäqŋqä-täŋä iqueqä. Iqu eŋätqä hionaqä aaŋä yanäqŋquä-täŋä qätätaŋgqä
ique, tiiŋä ätukqe. “Wainqä qua bu eŋqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† tqä hionaqä
yanäqŋquetä huätä ätävätnä, naqä-hŋqäqinyä mäqumuatiyä.”
19 Iiŋä tquaŋga, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävätä,
aquvä ämaqäkqe. Itaŋi iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu,
kiqä eqä mapŋqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti
Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋiŋqä ätnä.

---

* **14:15** Itkimäkqä 14:7 † **14:18** Itkimäkqä 14:7

20 Qu aŋä-himqä yäpaqäŋgisa ätimäupiyi, wainqä häukui, hikä hovqä ique
ätnämäukuwi, qonjqä iqaŋguwäŋga, häŋeqe, hovqä iquesa ätimäwa yäpaqäŋgisa
äpäwäkqe. Häŋeqä i äpäwäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iuŋi ämäpmuäqänäŋä iiŋi,
ii huakä eŋqä-pa, kiŋä haqä nämä‡ äquveqäkqe.

15

Eŋätqä 7 hŋqua, nätmatqä ququvqä a äqätäŋuwiŋqä

1 Nätmatqä iiŋi timäuqaŋgi hiŋuä äqunmitaŋi, huizi, hiqŋqä huitaŋä hŋqu,
qäukuä yätuta timäuqaŋgi äqunätmä, “Squä-näŋä äqunäŋundiyä” tmä ikqe. Nyi
tiiŋä äquŋgqe. Eŋätqä 7 hŋqua, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpŋqä
a äqätpu äpmamiŋuwi. Nätmatqä quvqä iiŋi, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnäŋiuta
qäpu ätimäuqä-qae, aŋgiŋi hui matimäuqä yäŋqiyä.
2 Itaŋi nyi eqä-pŋä naqänäŋä hŋqu, huiwä hiqumuaŋä hiŋuä iqäŋqä-näŋi, tetä
qäsä imäkquwä-paŋä iiŋä äquŋgqe. Itaŋga eqä-pŋä iqueä maŋä iqiŋi, ämaqe, qu
mäkä iuŋi ämäwqätäupu, naŋuä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäuŋuä
iiŋqetä, mändi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu
ätqäumiŋuwi.
3 Qu iqi ätqäpiyäŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä wäuŋuä-wiyqä Mosisi iqueätä,
Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätmiŋuwi.
“Naqä Iqukiyä, Si Goti Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqukiyqä. Si wäuŋuä
yäŋänäqŋqä, ämaqä mimäkqänäŋä huitaŋä di, Imäkqä-quki etaŋgi, ga ne hiŋuä
äqunätanä änevauqumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänäŋä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä
eeqänäŋi, jänänäŋä eä, ga aaŋä naqä-qakuänäŋiqä.
4 Naqä Iquki, Si aaŋä pmuai, Tqä-täuänänjqä. Ämaqä hueqä-himqä eeqänäŋä
iqua äpäpu, Sinyqä qoŋä äuktäupu, ‘äŋguiqä’ tpnuwäŋqänänjqä. Tqä suqä
aaŋä jänänäŋi, ätnäŋä iqi ae ätimäuqeqä. Tqä suqä iiŋä iquautaŋi, qokä-apäkä
eeqänäŋi, Siŋqä zä ipu, Tqä yoqe, haqeu matnämäuqäpŋqänänjqä.”
5 Nätmatqä iiŋä iqua ae ätimäuqaŋga, nyi aŋgi hiŋuä äquŋgqe, Goti Hanjuwä
Iqueqä namnä aŋä qäukuä yätu ämätnäŋqä yäpä imŋi, hiqŋqä pmua ique hiŋuäquva
enmiŋqe, ävatŋgaŋgi äquŋgqe. Namnä aŋä iuŋi, Goti Iqueqä kukŋuä-suqe,
äwämiŋqe.
6 Itaŋi eŋätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpŋqä a
äqätmiŋuwä iqua, hiqŋqä pmua iuta yäpaqäŋgisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä
iuŋi, ämuasmäŋqä kiyä maeqä, aaŋä äyäŋqä ipumbu, quwqä quikuiuŋi, golqä yauqä
eŋqä-pa äyimiŋuwi.
7 Itaŋi eŋätqä iquauŋi, nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquau-
taŋä hŋqu, golqä hevqä 7, iquau äwikqe. Itaŋga hevqä iiŋä iquauŋi, Goti HeaIque-
ique Pmeqä Iqueqä äwqä tnäŋi, maŋguä änyimiŋqe.
8 Itaŋga Goti Yoqä Naqetä, Yäŋänäqŋqetä, Ämeŋqä Iqu pmetaŋgiyqä kŋuä
ävätŋqe, hiqŋqä pmua iuŋi, suakä iqu, äkeikqe. Itaŋga eŋätqä iqua, quwqä
nätmatqä quvqä qäpu equaseqaŋguwäŋgaŋqe, ämaqe hiqŋqä iuŋi, mäpaquvqä
ipnuwiqä.

16

Eŋätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnäŋä iiŋqä hevqe, equasekuwiŋqä

1 Itaŋi nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqŋqä pmua yäpä yäŋgisaŋi, maŋä hŋqu tqaŋgi
äwikqe. Iqu eŋätqä 7 iquauŋi, maŋä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätukqe. “He äwäpu, Goti
Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋä iiŋqä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä.”

‡ **14:20** Jonä iqu hiqŋqä 1,600 äqäkqe. Hiqŋqä iiŋiqua, ii 300 kilomita eŋqä-paŋiqä.

2 E tquaŋga, eŋätqä hiŋuiqäŋä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnäŋä iiŋqä hevqe,
äma äwäqe, qua haqeqi equasekqe. Ga iŋgaŋi, ämaqä, naŋuä hiqiyqä iqueqä
atäuŋuä imbu, iqueqä ktqeŋqä qoŋä äwoktäumiŋuwä iquauqä huiwiuŋi, wätaŋqä
ququvqänäŋi äwimakqe.
3 Itaŋi eŋätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnäŋä iiŋqä hevqe, eqä-pŋä
iu equasekqe. Equaseqaŋga, eqä-pŋi, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä häŋeqä eŋqä-
paŋä iiŋä ätuekqe. Ga nätmatqä eqä-pŋiu äpmeŋuwi, eeqäpnä äpäkoŋguwi.
4 Itaŋi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqe äma, eqä qaŋä äpäwitŋqä iquautä, eqä esquä
iutä equasekqe. E equaseqaŋga, eqä iiŋä iqua, eeqä häŋeqä imäŋgqe.
5 Ga iŋgaŋi nyi ynaunjqä eqeu miqä iqu, tii tqaŋgi äwikqe.
“Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qäŋganä Äpmamiŋä, Täŋga Äpmeŋä,
Iqukiyqä. Si ämaqä iuŋi, quwqä suqe iwäsäutnä, nätmatqä quvqe wimetŋqä ätŋi,
ii Tqä kukŋuä ätŋi waqiyä manä, aaŋä jänänänjqä.
6 Ga ämaqä Tqä kukŋuä hiŋuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqäŋqä atäuŋuä ikŋä
iquautä pizqä äpäsäpu, quwqä häŋeqe iotŋqä imäkkuwitaŋi, Si häŋeqe ämaqä
quvqä tqua bŋqä äwiŋi, ii quwqä kimaŋi, qäyunänjqä.”
7 I tqaŋga, nyi hiqäva-imäkqä ttawä iutaŋi, maŋä hŋqu tii tqaŋgi äwikqe.
“Goti Naqä Aaŋä Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iquki, Tqä qokä-apäkä kukŋuä mitqe,
quaŋgä manä, aaŋä naqä-qakuä jänänäŋiqä.”
8 Itaŋi eŋätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnäŋä iiŋqä hevqe, mäptqä ique
equaseqaŋga, Goti Hanjuwä Iqu mäptqä iqueqä te, yäŋänäqŋqä ätimäutä ämaqeu
tä qäyä nätŋqä, hiŋuinä äquŋgqe.
9 Itaŋi mäptqä iqueqä te, aaŋä tnäŋä imänätä, ämaqä iuŋi häkiyä yäqiyqaŋga, qu
Goti Hanjuwä, nätmatqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitŋqä Yäŋänäqŋqä-täŋä Iqueqä
yoqeŋqä kukŋuä ququvqä ätmiŋuwi. Iiŋä ätäpiyäŋgaŋi, qu Iqueqä yoqe, haqeu
mamäupŋqe, kŋui makunmäkŋqä imiŋuwi.
10 Itaŋi huizi, ynaunjqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋä iiŋqä hevqe, naŋuä
hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itaŋga ämaqä naŋuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi
äpmamiŋuwä iuŋi, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyäŋgaŋi, täŋä aaŋä ququvqä
wuŋgaŋgi, quwqä tewi huakmä imiŋuwi.
11 Qu quwqä huiwiu täŋä-huŋqätä, wätaŋqetä, wimeqaŋgqeŋqä Goti Hanjuwä
Qäukuä Yätu Ämitŋqä Iquenyqä kukŋuä ququvqä ätmiŋuwi. Iiŋä ätäpiyäŋgaŋi, qu
quwqä suqä ququvqä imäkmiŋuwi, tuwä äwiyäpu, kŋui makunmäkŋqä imiŋuwi.
12 Itaŋi asä eŋätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique haqeqi equasekqe.
Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä iŋgisaŋä iquauŋqä hänaqe näwenyä imäkätŋqe,
eqä naqä iiŋä iqu ye ikqe.
13 Iiŋä iu äqunumi huizi, mätäŋä eŋqä-paŋä dŋä quvqä hŋquaqu-hŋqueŋä iqua, qu
qämakä naqänäŋä iqueqä maŋiutatä, naŋuä hiqiyqä iqueqä maŋuitatä, ä hiŋuä-tqä
quaŋgä iqueqä maŋiutatä timäuqaŋgä äquŋgqe.
14 Ga dŋä ququvqä iiŋä iqua, nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di, huitaŋä-huitaŋä
imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkäwäŋqä iu äpmeŋuwä iquau äwimayikitqäŋuwä
iquayi. Ii tiiŋä etaŋgiyi. Dŋä iqua ämiqä naqä iquauqä kŋui ävauqumuatqaŋgpi,
qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquvä ämaqäyäpu, itaŋga hiunji naqänäŋä, Goti
Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqu atäuŋuä ae ikqä iqueŋi, Iqutä mäkä humb-
nuwäŋqänänyä.
15 (“Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmäŋgaŋi, quwä-meqä iqua
äquvepätqäŋuwä-pa, iiŋä quvepmqänä. I hitaŋgi ämaqä hŋqu, hiqaqä mäwiqä itä,
ga qokä-apäki, iqueqä womba iiŋqe, ätnäŋäqi iŋga ikiqaŋguti hiŋuä quŋquä iiŋqe,
iqueqä ämuasmäŋqe, kiuätä qäqiqi emitätqe, itaŋi ämaqä iiŋä iqu, yeeqä iquäŋqä.”)

16 Itaŋi dŋä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauŋi ätuma, aŋä, Israitqä iquauqä kukŋuä
iuŋi, ‘Amaketonäuä’* änyuätkuwä iuŋqä, äquvepkuwi.
17 Itaŋi eŋätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋä hevqe, qäukuiu
equatekqe. Ae equateqaŋga, Goti Hanjuwä Iqueä aŋitaŋi, maŋä hŋqu, zä-hawä iuta
yäŋänäqŋqä, “Qäpiyqä!” ätkqe.
18 I tqaŋga, qaquvqetaŋä we-huŋqe, im-imä ändakka weqaŋga, häänqä naqänäŋä
ätätä, qaquvqe osquaŋga, itaŋi eekä aaŋä naqänäŋä ikqe. Ga eekä iiŋä iqu, qäŋganä
qokä-apäkä qua täu äpmamiŋuwäŋgaŋi, naqä iiŋä di miqä imiŋqe.
19 Iiŋä iqetaŋi, aŋä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqŋqä 3 äkutäŋgaŋga, itaŋga
ämaqeuqä aŋä-himqä huizi-pqe, qui eeqä imäkŋgqe. Goti Hanjuwä Iqu, aŋä-himqä
naqä Bapilonä iiyqä suqeŋqä kŋuä indqänäqe, Iqu aŋä-himqä iqueŋi, wainqä-eqe,
Iqueqä eqä-häkä† imäŋqeu equasimetä, änätŋqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti
Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäŋä naqänäŋiyqä.
20 Eekä iqaŋga, qua eqä huväkiyä äwäkäwäŋqä isua eqä ämäpmuäqaŋga, qoqoŋä-
pqe matqäuqä ikuwi.
21 Itaŋi, hiwiyä häukuä naqänäŋi, qäukuä yätuta äpäkŋgqe. Iquauqä haŋä-
iqe, aaŋä kuapänäŋi 50 kilo tqe. Iŋi ämaqäyqä haqeqi äqäyäpäknätä, quŋi aaŋä
quvqä kuapänä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäkqaŋgqeŋqä, qu Goti Hanjuwä Iqueŋqä
kukŋuä ququvqä ätmiŋuwi.

17

Apäkä huiwä yaŋä hiŋgi ikiqä iinyqätä, naŋuä hiqiyqä iqueŋqätä

1 Itaŋi eŋätqä 7, hevqä a äqätäŋuwä iquautaŋä hŋqu, nyi änyimeqe, “Anä äwäta,
ga apäkä huiwä yaŋä hiŋgi kiiŋä ikiqä, eqä kuapänäŋä iquauqä haqeqi äpmeŋqä ii,
iiyqä ququvqeŋqä kima metŋqeŋqe, ämäktquamqänä” ändkqe.
2 “Ga qätä nyiyä. Apäkä iiŋi, ämiqä naqä, qua täutaŋä iqua ätuma ikipu, huiwä
yaŋä hiŋgi inyäkitqäŋuwiqä. Ga aaŋä ämaqä qua täutaŋä-pqä iqua-pqe, asä inä
inyäkipu, ga eqä yäŋänäqŋqe änäpu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmatqä huiŋqä
änyä maqŋqä epiyänä itqäŋäuä.”
3 Kukŋuä iiŋi ae ändäqe, iqu Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqeta, aŋä avqŋqä
iuŋqä ändma äukqe. Iqiŋi, nyi apäkä hŋqu naŋuä hiqiyqä häŋesqä hŋqueä haqeqi
pmetaŋgi äquŋgqe. Ga naŋuä hiqiyqä iiŋä iqueqä huiwä iuŋi, Goti Hanjuwä
Iquenyqä kukŋuä tuwäŋgisa tqä yoqenä, imueqäŋqä iquvi. Ga iqu nyuäŋä 7 änyqä-
qu eä, iqueqä nyuäŋä iiŋä iquauŋi, komqä-hänyeŋä 10 äunmiŋqe.
4 Ga apäkä iiyqä ämuasmäŋqe, häŋesqätä, ipisqätä, itaŋga golqä quayuŋuä
huitaŋä-huitaŋitä, ä hikä quayuŋuä äŋguänäŋä huitaŋä-huitaŋitä, wimŋä aaŋä
qeqätqä imäkkuwi-täŋä iiyi. Iiyqä hipa iuŋi, golqä häkä a äqätmiŋqe. Suqä Goti
Iqueqä hiŋuä iqi piyaŋä-weqätä, kiyä mätqätä, iiyqä huiwä yaŋä hiŋgi äväkitäqäŋga
imäkäkämiŋqe, häkä iiŋä ique maŋguä änymiŋqe.
5 Ga iiyqä hipeŋuä iuŋi, qu iiyqä yoqä tii äqäkuwi. “Aŋä-himqä naqä Bapilonä,
apäkä eeqänäŋä, hiŋgi qŋqä iuauqätä, suqä piyaŋä-weqä qua iu äwiŋqä eeqänäŋä
iuqä känaiyi.” Yoqä iiŋä iqueqä qakui, zä äwäminqe.
6 Apäkä iiŋä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä
eqiyäpu, äpäkoŋguwä iuqä häŋeqe änätä, ämaqä hŋqu eqä yäŋänäqŋqe, änätä
wänä-wänä ikiqä-pa, e iqaŋgi äquŋgqe. Nyi hiŋuä iiŋä äqunmi, yäuŋuä itmä, kŋuä
kuapänä änyikqe.

---

* **16:16** Yoqä ‘Amaketonä’ iqueqä quati, ‘Qoqoŋä aŋä-himqä Megito iu ätqäuŋqä’ iquvi. Qäŋganäŋi, Israitqä iqua mäki, iqi äuŋguwi. Tiwiqä hŋqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä. † **16:19** Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

7 Kŋuä e änyätqätaŋga, ynaunjqä iqu tiiŋä ändkqe. “Si suŋqä yäuŋuä inyä?” Iiŋä
ändäqetaŋi, tiwiqe tii änyikqe. “Apäkä iisä, naŋuä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma
äwqä iqu, nyuäŋä 7-täŋä ga kiqä komqä-hänyeŋi, 10 iqutäŋi, iquaquiyqä qakui zä
witaŋgqä-qe, nyi ämäktquamqeqä.”
8 Iiŋä ändäqetaŋi, tiiŋä ändkqe. “Naŋuä hiqiyqä si hiŋuä äqunäŋä iqu, qäŋganä
äpmamiŋqä-qe, täŋgaŋi yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpäuŋuä maeqä
iquesa äväma, yäpaqä täŋgisa yapätŋqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui
imäknäŋqiyä. Qokä-apäkä qua iutaŋä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäkqäŋgatqä
quwqä yoqe, bukä häŋä-pmeqeu maqŋqä iŋqä iqua, naŋuä hiqiyqä ique hiŋuä
äqumbiyi, yäuŋuä ipŋqäuä. Ii tiiŋä dutanji. Qäŋganäŋi iqu äpmamiŋqe, ga täŋgaŋi
mäpmeqä iŋqe, iwä qänakndaŋi iqu ätimäuniqeqä.
9 Ga ämaqä kŋuä indqäŋqä äŋguä-täŋu etaŋgutqe, iqu nätmatqä täŋqe, näqŋqä
äŋguä heŋqiyä. Nyuäŋä 7 iqua, qoqoŋä 7 iquauŋqä atäuŋuä änyänä. Itaŋga apäkä
ii, qoqoŋä iquauä haqeqi äpmenä.
10 Ga aŋgi tiinjqä. Nyuäŋä kuapänä iqua, ämiqä naqä 7 iquauŋqä, atäuŋuä inä
änyänä. Iwä iquautaŋi, 5 iqua qui ae imäkŋgaŋgä, kiuänäŋä hŋqu yqänä pmetaŋgi,
ä huiziqu matimäuqä yqänänjqä. Ga iqu ae ätimäuqetaŋi, kuapänä mäpmeqä,
wäŋqäpu pmeŋqiyä.
11 Ga naŋuä hiqiyqä qäŋganä äpmamiŋqä, täŋga-pqä mäpmeqä da iŋqä iqu, ii iqu
atäuŋui tiiŋiŋqä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itaŋgaŋi ämiqä iiŋä iqu, huizi iquautaŋä
anäŋä-qu eŋqä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniqeqä.”
12 Iiŋä ändäqetaŋi, tii ändkqe. “Komqä-hänyeŋä 10, si äqunäŋä iqua, ii atäuŋui,
ämiqä naqä 10 iquauŋqeqä. Iiŋä iqua, ämiqä naqä ae equwä ma, naŋuä hiqiyqä iqutä
yäŋänäqŋqä anä ämapiyi, ämiqe ziŋuäŋgata ti mäptqä timäuqäŋganqä wäŋqäpu
mipŋqäuä.
13 Ga ämiqä iiŋä iquauqä kŋui, naqä-hŋqunänjqae, quwqä yäŋänäqŋqetä, ä yoqä
naqetä, naŋuä hiqiyqä ique wipŋqäuä.
14 Ga naŋuä hiqiyqä iqutä, ämiqä iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqutä mäkä äumbiyi,
ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu
etaŋgqä iutaŋi, Iqu iquauŋi mändi äkittqiyätä ämäwqätäuŋqiyä. Itaŋga Iqu mäkä
iqaŋgqeu anä iquwä iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqäŋqä atäuŋuä itä,
Iquenyqä quuvqä yäŋänäqŋqä eqiyäpu, kukŋuä qänaknä itqäŋuwä iquayi.”
15 Itaŋi eŋätqä iqu kukŋuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yaŋä hiŋgi
ikiqä ii äpmeŋqä iqi pätqätaŋgi äqunäŋä iqua, ii atäuŋui tiiŋiŋqä eä. Qokä-apäkä
huiwä huitaŋä-huitaŋä iiŋqä, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä mŋqä, qua huitaŋä-huitaŋä
iutaŋä iiŋqä, eeqänäŋi aquvä naqänäŋä äqänäpu, äpmeŋuwä iuŋqä eänä.
16 Itaŋi komqä-hänyeŋä 10 äqunäŋä iquatä, naŋuä hiqiyqä iqutä, täŋgaŋi apäkä
huiwä yaŋä hiŋgi ikiqä iinyqä, himä-wiuŋqä wipŋqäuä. Qu apäkä iiŋi, iiyqä
nätmatqä ämotaupu, qäkä tpqä iwimäkäpu, iiyqä guwä huiwä du ämäkäŋqe änäpu,
itaŋga iiŋi, tä hämänä wätakä niqiyätŋqä ikapŋqäuä.
17 Suqä iiŋä imäkpŋqe, tiiŋä itaŋgiyi. Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä timäuniqä
iiŋqä qäŋganä ätätä eäŋqeu timäutŋqä diŋqe, Iqu Iqueqä-kiuä ämiqä iquau kŋuä
vqaŋgi, ga qu kŋui, naqä-hŋqunä indqänäpu, quwqä ämaqeu miqäŋqä yäŋänäqŋqä
eeqänäŋi, naŋuä hiqiyqä ique wipŋqäuä. Qu Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänäŋä
ätkqä duŋqe, inyänä iqa uwqäpnuwiqä.”
18 I ändäqe, tii ändkqe. “Apäkä si hiŋuä äqunäŋä ii, atäuŋuä tiiŋiŋqä eänä. Aŋä-
himqä naqänäŋä, ämiqä naqä qua iuŋä eeqänäŋä iquau ämitŋqä iinyqä ätnänä.”

18

Aŋä-himqä Bapilonäŋi, apäkä hiŋgi ikiqä eŋqä-paŋä itaŋgi, qui imäkŋgqeŋqä

1 Nyi nätmatqä iiŋä iquauŋqe, qätä ae äwimi, eŋätqä huiziqu qäukuä haqä yätuŋi
äväma, quvepqaŋgi äquŋgqe. Iqu aaŋä yäŋänäqŋqä-täŋä-qu, ga iiŋä motquetŋqe,
iqueqä huiwiutaŋi, qua iu we äunmiŋqe.
2 Itaŋi iqu maŋä yäŋänäqŋqä tiiŋä ätkqe.
“Aŋä-himqä naqä Bapilonä ii, aaŋqeqä! Qui ae imäkŋgiyä! Ii dŋä ququvqä
iquauqä aŋä ätimäuqe. Dŋä hŋquatä, yŋŋä hŋquatä, naŋuä hiqiyqä hŋquatäŋi,
qu Goti Hanjuwä Iqueä hiŋuä iqi, kiyä imätmäkŋga äwätqäŋuwi, iqi äpmeŋäuä.
3 Ii tiiŋä duta itaŋgi. Ämaqe, wainqä-eqä yäŋänäqŋqe änätqäŋuwä-paŋä iiŋi,
hueqä-himqä eeqänäŋi, iisä huiwä yaŋä kuapänä änyäpu, itaŋga ämiqä naqä, qua
iuŋä iqua-pqe, iisäŋi huiwä yaŋä inä änyimiŋuwi. Ga ämaqä quaeutaŋä, mbqä
wäuŋuä imiŋuwä iqua, qu mbqä wäuŋuä ipu, iwä mbqä kuapänäŋi, ii suqä quvqä
huitaŋä-huitaŋä womba miŋqä imäkmiŋqeta, ämamiŋuwiqä.”
4-5 Iŋi ae ändqaŋga, nyi maŋä hŋqu-mända qäukuä yätuta tii tqaŋgi äwikqe.
“Ŋqä qokä-apäkäuä, aŋä-himqä iuŋi, iiyqä suqä ququvqä aquvä imäkqa-imäkqaŋi,
qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itaŋi Goti Hanjuwä Iqu, iiyqä suqä ququvqä eeqänäŋä
imäkätŋqeŋqä kŋuä indqäŋgiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätŋqetä, iiyqä mbqä quvqä
metŋqä-pqe, hesä anä guäyamä maiqiyqe, qäyunä ma, quvqänäŋiqä. Iiŋiŋqe, he
aŋä iqiŋi, äväma ppiyä.
6 He apäkä hiŋgi ikiqä ii, huiziquau iwitquetŋqeŋqä kŋuä heyqaŋgutqe, ga suqä
asä iiŋi, he witquapŋqeqä. Ii iiyqä suqä quvqe, ämamoŋäka äpäyätŋqä-pa, iiyqä
mbqä quvqä metŋqe, ämämonyqa äpäyäpu, kima wipiyä. Iiŋä itäqäŋganı, ii eqä
yäŋänäqŋqä huitaŋä-huitaŋi, eqä-häkä iŋqeu, huiziquauŋqä guäyamä äqiyimetä
ävätŋqä-pa, he eqä aaŋä yäŋänäqŋqänäŋä eqä-häkä iŋqeu guäyamä äqiyimepu, ga
ii änätŋqä iwimäkpiyä.
7 Ii iiyqä-kiuäŋqe tii ätnätŋqeqä. ‘Nyi eeqänäŋä iu ämiqä naqä äpmamä,
itaŋga ämiqä zä-hawä iu äpmeŋänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä haŋä-iqä
nyimeqaŋgutiyqae, kŋuä qämqä manä. Nyi naqinjqä.’ Ii iiŋä ätnätä, kiqä yoqe
haqeu ämamänätä, iiyqä-kiuä äminyätŋqe, nätmatqä kuapänäŋi ämäqumuakka
äpäyätŋqeqä. Iiŋä imäkätŋqeŋqä, he apäkä iiŋi, täŋä-huŋqe kuapänä äväpu, kŋuä
kuapänä-pqä qiyätŋqä inä iwimäkpiyä.
8 Iiŋä dutaŋi, haŋä-iqä huitaŋä-huitaŋi, hiunji hŋquenyä wimeŋqiyä. Iwä täŋä-
yaqe, hävemnäqŋqä ätimäutä, ämaqä kuapänäŋi, kŋuä kuapänä äqäyäpu, itaŋga
ymisaŋä dä naqänäŋä timäuŋqiyä. Itaŋi aŋä himqä naqä Bapilonä ii, tä wätakä
iqiyämäuŋqiyä. Haŋä-iqe naqänäŋä iiŋä wimetŋqe, ii Goti Naqä, iiyqä suqe
Iwäsäuqä Iqu, yäŋänäqŋqä eeqänäŋä-täŋä Iquvi.”
9 Itaŋga ämiqä naqä qua iutaŋä, iisä huiwä yaŋä änyäpu, nätmatqä kuapänäŋi anä
ämäqumuakka äpäyätqäŋuwä iqua, iiŋi, tä änätäqeta suakä timäuqaŋgi äqumbiyi,
qu kŋuä huäqä-huŋqä äqäyäpu, äwqä haŋä-iqä mapnuwiqä.
10 Qu ii täŋä-huŋqä quvqe meqaŋgi äqumbiyi, zä wiŋgaŋgi, iisäŋä qäqi matqäuqä,
kiŋä haqä näŋi ätqäpiyäŋga tpnuwi.
“Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kiŋä änauŋgiyä! Si aŋä himqä, aaŋä
naqänäŋä yäŋänäqŋqä iikiyi! Iiŋä etaŋgi, tqä suqä quvqeŋqä kimaŋi, maqänä
äyä äkimeqiyä!”
11 Ga ämaqä qua iutaŋä mbqä wäuŋuä naqä imäkätqäŋuwä iqua, ämaqä, quwqä
yquayä mbqä ipnuwäŋqe, aaŋqä itaŋgi, Bapilonä iinyqä kŋuä äqäyäpu, äwqä haŋä-
iqä mapnuwi.
12 Iquauqä yquayi, tiiŋä iquauŋqeyi. Golqä, silpa, ŋŋ hikä äŋguänäŋä iu, wimŋä
qeqätqä iu, gquä-yatqä hui mimäuqänäŋä äŋguänäŋä iu, ä yuä qäpaiqä äŋguänäŋä
iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häŋesqä, ŋŋ yuä kakä iquau, ä zä eeqänäŋä
huitaŋä-huitaŋä jinaŋä-weqä iquayi. Itaŋga, nätmatqä huitaŋä qu eläpenqä iquauqä

hiquaŋä itä, ŋŋ zä äŋguänäŋä itä, ä brasi äyäŋqä itä, ainqä änä moquasqänäŋä itä, ŋŋ hikä äŋguänäŋä tqätqäkä-täŋä itä imäkmiŋuwä iquayi.
13 Itaŋga yquayä hui-pqe, inänjqä. Ii nätmatqä huitaŋä-huitaŋä, buayi äwi yätŋqä, aŋi jinaŋä-wetŋqä imäkqeu, itaŋga wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätŋqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, ŋŋ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äumiŋuwä iquau, wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iqua-pqe, itaŋga ämaqä mäkiu mändi äkittqiyäpu, ätuma äumiŋuwä iquau, inäŋä-täŋuai. Nätmatqä eeqänäŋä ii, mbqä ipŋqe, ämaqä hma etaŋgqeŋqä, äwqä haŋä-iqä mapnuwi.
14 “Nätmatqä si kuapänä äkinyätŋqä ii, eeqänäŋi sitäŋä qäqiqi mäwiqä, kiŋä nämä äwiqiyä. Huyä-quayuŋuä äŋguänäŋä mbqä haqä yämä eŋqä tä, eeqänäŋi hma eqäqe, si aŋgiŋi hiŋuä mäquŋquä da isŋqinyä.”

15 Iŋi, ämaqä, nätmatqä iiŋitä mbqä wäuŋuä imäkäpu, Bapilonä iiyqä suqä iutaŋi mbqä kuapänäŋä-täŋä emitpqä iqua, ii, täŋä-huŋqä quvqe meqaŋgqeŋqä zä wiŋgaŋgi, kŋuä huäqä-huŋqä äqäyäpu, äwqä haŋä-iqä ämepu, iisäŋä qäqi matqäuqä, kiŋä haqä näŋi tqäpnuwi.
16 E ätqäpiyäŋganŋi, tii tpnuwi.
“Oänä, aŋä-himqä naqä iinyqe, huäqä kiŋä änauŋgiyä! Ii qäkä qäpaiqä äŋguänäŋi äyäutä, yuä häŋesqätä, ipisqätä ämetä, itaŋga iiyqä huiwä iuŋi, golqä, hikä hui mimäuqänäŋä äŋguänäŋä, ä wimŋä aaŋä qeqätqä imäknätŋqeqä.
17 Mbqä nätmatqä eeqänäŋä iiŋi, haŋä-iqä ii wimeqaŋganä, qui ae imäkŋgiyä.”

Ga yimbaeu ämitqäŋuwä eeqänäŋä iquau, ämaqä eeqänäŋä yimba iu äqämbu, qua eeqänäŋä iuŋqä äwätqäŋuwä iquau, ŋŋ ämaqä eeqänäŋä yimba iu wäuŋuä itqäŋuwä iquau, ŋŋ mbqä wäuŋuä eqä-pŋä du itqäŋuwä iqua-pqe, Bapilonä ii-säŋä qäqi matqäuqä, kiŋä näŋi ätqäukuwi.
18 Ga kiŋä näŋi ätqäupu, aŋä-himqä iiŋi, tä gaŋgqä suäki hiŋuä äqumbiyi, maŋä yäŋänäqŋqä tii ätkuwiqä. “Aŋä-himqe, naqänäŋä tqutäŋä asänäŋi, hŋqu hmanjqä.”
19 Ga qu qua hiŋä ämepu, nyuäŋiu äuaquvauqumuatnäpu, kŋuä huäqä-huŋqä äqäyäpu, äwqä haŋä-iqä-täŋä äpmepu, maŋä yäŋänäqŋqä tii tpnuwiqä.
“Oänä, aŋä-himqä naqä iinyqe, huäqä kiŋä änauŋgiyä! Iiyqä nätmatqä kuapänä ämäqumuatqa äpemiŋqetaŋi, yimba eeqänäŋä iquauqä kunuŋua, eqä-huäŋiu ikipu, mbqä kuapänäŋä-täŋä ekuwi. Haŋä-iqä ii wimeqaŋganä, qui ae imäkŋgqeŋqä, huäqä kiŋä änauŋgiyä!”

20 “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, haŋä-iqä aŋä-himqä ique i äwimeqeŋqe, äwqä yeeqä iyä! Itaŋga, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäŋqä endowatkqä iquendä, ŋŋ kukŋuä hiŋuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etquetŋqeŋqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsäutä, kimaŋi, ävqiyä.”

21 Kukŋuä ii ae ätqaŋga, eŋätqä yäŋänäqŋqä hŋqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä eŋqä-paŋä, hikä kätanäŋä hŋqu ämetä, eqä-pŋä bu ätnämeqäkqe. I imäkätä, tii ätkqe.
“Nyi imäkqä-paŋä iiŋi, qu aŋä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yäŋänäqŋqä tnämeqäqaŋguwäŋga, iwä ämaqe, hiŋuä aŋgiŋi mäquŋquä danä ipnuwiqä.
22 Iiŋä etaŋgi, Bapilonä iiki, gita päsqä, häähwä-tqä, ga äkakä huitaŋä-huitaŋä qŋqä huizi iqua, tqä täkŋä yäpä iŋgisaŋi, äkakä maqŋqä da yäŋqiyä. Ga ämaqä wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imäkqäŋqä näqŋqä ae ämetqäŋuwä iqua, qu saqä yäpäŋgisaŋi mäpmeqä da ipŋqäuä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpäŋgisa mäwiqä da yäŋqiyä.
23 Hiqi-tä iqueqä we-huŋqe, we makuŋqä da yäŋqiyä. Ga qokä apäkä ämaŋqä kukŋuä ii-pqe, saqä yäpäŋgisa mäwiqä danä yäŋqiyä. Nätmatqä iiŋä iqua, tiiŋä duta

kimeŋqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wäuŋuä iqä iqua, qua täuŋi, ämaqä naqä, yoqä-täŋä-qua äpmamiŋuwi. Ga si paaqä huitaŋä-huitaŋä imäkätnä, qokä-apäkä qua eeqänäŋä iu qänaknä kipŋqä, quaŋgä äyä ätumiŋi.”

24 Itaŋga, kukŋuä hiŋuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-huŋqä iqua äpäkkuwitaŋi, haŋä-iqä iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä” ätkuwiŋqä

1 Iiŋä ae ätimäuqaŋga huizi, nyi maŋä kuapänä qäukuä yätuta tii tätqätaŋgä äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu häŋä aŋgi iqumuatqetä, yoqä naqetä, yäŋänäqŋqetäŋi, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjqä.

2 Ii Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqäŋgaŋi, hmbu kikiyaŋguä miqä, aaŋä naqä-qakuänäŋä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yaŋä hiŋgi kiiŋä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänäŋä qua iuŋi, iiyqä ii ikiqeta qui iwimäkmiŋqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, iiŋi iwäsäuqeqä. Ii Iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquau pizqä äpäkkqeŋqe, Iqu iiyqä kimaŋi ävqiyä. Iiŋä iutaŋi, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

3 Iiŋä ätpiyi, qu aŋgumŋi tiiŋä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ii tä änätäqetaŋä suaki, hea iŋga-iŋgaŋqä iqa uwquätŋqänänyä!”

4 Iŋgaŋi ämaqä naqä 24 iquatä, nätmatqä häŋä-pmeqä-täŋä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquatä, qoŋä äqutasepäpu, Goti zä-hawä iu Äpmeŋqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

5 Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutaŋi, maŋä hŋqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wäuŋuä imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqäŋuwä iquenä, ämaqä hiŋgiŋqä-qe, yoqä-täŋä-qe, eeqänäŋuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metŋqä, ymisaŋä imäkkqeŋqä

6 Itaŋi nyi qokä-apäkä kuapänäŋä hui, kukŋuä ätäpu, aquvä äqämbu pmetaŋgä-nänäŋä äwikqe. Wiŋuä ätimäukqä iqu, ii eqä hakuä eŋqä-pa äqäyätä, qaquvqä osquä-pa, yäŋänäqŋqä iiŋä osquaŋgi äwikqe. Häänqä-qua e osuäpiyäŋgaŋi, tnäŋä tiiŋä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqu, täŋga aaŋä ämiqä yäŋänäqŋqä äpmeŋqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!

7 Täŋgaŋi ne äwqä äŋguä neŋgaŋguti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatuŋqueqä. Ii tii etaŋgi. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metŋqe, qäyu ätimäuqiyä. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä. 8 Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmäŋqä qäpaiqä, äŋguä kiyä mamätqä wenyä-huŋqe ipnätŋqä hiŋuinä äquŋgqe.” (Ämuasmäŋqä qäpaiqä äŋguänäŋä iiŋi, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänäŋiu itqäŋuwiyqä.)

9 Iiŋä etaŋgi, eŋätqä iqu tii ändkqe. “Si kukŋuä tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämaŋqä ymisaŋä iuŋqä ppŋqä tääqä ätukqä iqua, yeeqä ipŋqäuä.” Iiŋä ätätäqäŋgaŋi, tii ändkqe. “Kukŋuä tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aaŋä naqä-qakuänäŋiqä.”

10 I dqaŋga, nyi eŋätqä iqueuä yukä-täŋä qäqiqi qoŋä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqaŋga, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iiŋä miqä panä! Nyi wäuŋuä sitä, tqä tta-tŋguäka, kukŋuä Jisasi Iqu awä ätumiŋqeuŋqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquendä, itqäŋuwä-pa, asä iiŋä itŋqä iqunjqä. Si yoqä haqe, Goti Hanjuwä Iqueŋqänä mamävä.”

Ämaqe, Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä tpŋqä ävauqumuatätŋqe, ii kukŋuä Jisasi Iqu awä ätumiŋqeyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmeŋqä Iqueŋqä

11 Nyi iiŋä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qŋqaŋä hutäŋgaŋga, hosi qäpaiqä hŋqu tqäutaŋgi äquŋgqe. Ga Ämaqä, hosi ique äpmeŋqä Iqueqä yoqe, tiinji. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäkqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqeŋqä iwäsäutäqäŋga-pqä, ä mäkä ämivauätäqäŋga-pqe, Iqu suqä aaŋä jänänäŋiu itä, imäkätŋqeqä.
12 Ga Iqueqä hiŋui,* tä hänaqä äsätä we-huŋgqä-paŋiyi. Iwä Iqueqä nyuäŋiuŋi, ämiqä iquauqä yŋŋa kuapänä äpmakäumiŋqe. Ŋŋ Iqueqä huiwä iuŋi, yoqä hŋqu äqänä. Huizi iqua yoqä iqueŋqe, maqŋqä etaŋgä, Iqueqä-kiuänä näqŋqä eä.
13 Ga Iqueqä ämuasmäŋqä quäuqä iqueŋi, häŋeqe-näŋä ämuasmäumiŋqe. Ga qu Iqueqä yoqe, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukŋuiqä.”
14 Ga mäkä-iqä qäukuä yätutaŋä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändmiŋuwi. Iqua quwqä huiwä iuŋi, ämuasmäŋqä kiyä mamätqä, aaŋä qäpaiqänäŋinä imäknmiŋuwi.
15 Ämaqä hiŋuiqä äwimeŋqä Iqueqä maŋitaŋi,† näpqä-hionaqä yanäqŋquä hŋqu ätimäukqe. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänäŋä iu mändi äkittqiyätŋqä iqueyqä. Ga yäkqä woyqä a äqätä, quŋi ämitŋqänänyä.‡ Itaŋi ämaqe, wainqä häukui hikä hovqä imepu qonjqä iquwä-paŋi, Iqu suqä iiŋi, qokä-apäkiu asä ii itqueniqe. Kiqä qakui tiiŋiqä. Goti Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqueqä äwqä tnäŋä iiŋqä ätnä.
16 Itaŋga Iqueqä ämuasmäŋqä quäuqeutä, ä hawiutäŋi, yoqä tiiŋä äqänmiŋqe. “Ämiqä eeqänäŋä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”
17 Iŋgaŋi, nyi eŋätqä hŋqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutaŋgi äquŋgqe. Iqu yŋŋä eeqänäŋä, qäukuä awä iqä äväwa ikitqätaŋguwä iquauŋqe, maŋä yäŋänäqŋqä tii ätkqe. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisaŋä naqänäŋä imäkqaŋgqeŋqä äpäpu, aquvä qämbiyä.
18 Ga ymisaŋä iuŋi, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aaŋä yäŋänäqŋqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itaŋga ämaqä, hosi iquau haqeqi äpmeŋuwä iquauätä huiwä iuŋä guwi, he ämbŋqänänyä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä iŋuwä, ä wäuŋuä-wiyqä hiŋgi äpmeŋuwä, ŋŋ ämaqä hiŋgiŋqä, itaŋga ämaqä yoqä-täŋä iquatä, eeqänäŋä iquauqä huiwä iuŋä guwi, ämbŋqänänyä.”
19 Iiŋä äwiyätmäŋgaŋi, nyi naŋuä hiqiyqä iqutä, ämiqä naqä qua iutaŋä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatäŋi, aquvä ae äqäŋgaŋgä äquŋgqe. Qu Ämaqä hosi iu äpmeŋqä Iqutä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä humbŋqänänyä.
20 Iŋgaŋi, qu naŋuä hiqiyqä iquesä, hiŋuä-tqä quaŋgä iquesäŋi, guä kiqiyäuekuwi. Hiŋuä-tqä quaŋgä iqu, naŋuä hiqiyqä iqueä hiŋuä iqi, nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di imäkätä, ämaqä naŋuä hiqiyqä iqueä atäuŋuä iiŋqe ämepu, iqueqä ktqeŋqä qoŋä äwoktäumiŋuwä iquauŋi, quaŋgä ätukqä iquvi.§ Iquaquiŋi, häŋä yqänäŋä-quaqui ämepu, hovqä naqänäŋä, hikä piyaŋä-weqä tä nätqätaŋgqä bu ämatnämäukuwi.
21 Ga iquaquiyqä ämaqä mäkä-iqä iquauŋi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmamiŋqä Iqueqä mäŋita ätimäumiŋqetä, pizqä äpäkkuwi. Itaŋga yŋŋä eeqänäŋä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwä iquauqä huiwä iuŋä guwi, änäpu äwqä änäpäkkuwi.

20

Jisasi Iqu, qua täuŋi, quyäukuä 1,000 miniqeŋqä

* **19:12** Itkimäkqä 1:14 † **19:15** Itkimäkqä 1:16 ‡ **19:15** Apqä Bukä 2:9 § **19:20** Itkimäkqä 13:11-17

1 Aŋgiŋi, nyi ynaunjqä hŋqu, qäukuä haqä yätuta äväma quvepqaŋgi äquŋgqe.
Iwä iqueqä hipa iuŋi, qua hovqä täpäuŋuä maeqä iquesaŋä hutäuqetä, guä woyqä
naqä hŋqutä, a äqätmiŋqe.
2 Iqu qämakä häŋesqä naqänäŋä ique a äkiqätkqe. Ii qämakä qäŋgatqä,
qu, “Setänä, ämaqeu kukŋuäŋqä ätuma uwqä iquvqä” änyuätmiŋuwi. Iwä iqu
quväukuä 1,000 pmetäniŋqä iiŋqe, ynaunjqä iqu guä woyqetä äkiqiyäuekqe.
3 E äkiqiyäueqetaŋi, iqu iqueŋi qua hovqä täpäuŋuä maeqä ique ätnämeqäqe,
hovqä iqueŋi pmäukuä änä mautäuqä, hutäuqetä aaŋä yäŋänäqŋqä ämäyekqe.
Ga iiŋä etaŋgi, Setänä iqu qokä-apäkä hueqä-himqä iuŋi, aŋgiŋi quaŋgä mätquä
yätŋqä diŋqäuä. Iqu qua hovqä iqueŋi, quväukuä 1,000 päwqaŋgaŋqä, hiŋuä äqänä
pmetŋqänänyä. Ga qänakŋi, iqu yäpaqäŋgisa wäŋqänäŋäpu ikiniŋqe, äwätepnuwi.
4 Nyi iiŋä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iu mipŋqä
wäuŋuä äwikqä hŋqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetaŋgä äquŋgqe. Ämaqä iu
äpmamiŋuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti
Hanjuwä Iqueqä kukŋui, a yäŋänäqŋqä äqätmiŋuwitaŋi, ämaqä mäkä-iqä iqua,
iquauqä nyuäŋi huätä ätäväpu, pizqä äpäkkuwä iquayi. Itaŋga iqua naŋuä hiqiyqä
iqueŋqätä, iqueqä ktqeŋqätä qoŋä mäwoktäuqä ipu, naŋuä hiqiyqä iqueqä atäuŋuä
iiŋqe, quwqä hipeŋuitä, hipaitäŋi, maqŋqä imiŋqä iquayi. Ga qokä-apäkä ii, qu
häŋä-pmeqä aŋgi ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäuŋuä ätekqä Iqutä, anä äpmapu
mitqätaŋgpi, quväukuä 1,000 päwäniqe.
5 Qokä-apäkä qua äptepqä duta aŋgi vauqe, ii aaŋä kiŋganä änyä qe ätimäukqe.
Itaŋga qokä-apäkä ae äpäkoŋguwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqaŋgaŋqä,
qu häŋä-pmeqe mämeqä danä ipnuwi.
6 Ga qokä-apäkä äpäkoŋguwä iuta kiŋganä aŋgi ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu
Iqueqäŋqä atäuŋuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipŋqäuä. Ga äpäkoŋqä huizi ätimäutqä
iqu, iquauŋi mändi äkittqiyqeŋqä yäŋänäqŋqe, hmayqä. Aaŋä oeyqä. Hiŋuiqä
ävaukuwä iiŋä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu
wimeqä-qua hipŋqäuä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iuŋi, ämiqä
pmapŋqäuä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

7 Iwä quväukuä 1,000 ae äpäwqaŋgaŋi, qu qua hovqä täpäuŋuä maeqä iqueŋi,
qŋqaŋä hutäuqaŋgpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundaŋi, iŋga
ewasqänäniqeqä.
8 Iwä iqu yäpaqäŋgisa ätimäuäqe, Gokä iqueqätä, Maŋgokä iqueqätä, ämaqä
eeqänäŋä, qua hituŋuä äwitqutäŋqä-pa äpmeŋuwä iuŋi, quaŋgä ätuätä, mäkä
ipäqäpŋqä aquvä maqiyäniqeqä. Ämaqä iiŋä iqua, aaŋä kuapänä, a änä
matäuqänäŋä, hikä weä eŋqä-paŋiqä.
9 Qu qua eeqänäŋä äwiŋqä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, aŋä-himqä, Iqu
kiiŋä äwinyätŋqä iu pmetaŋguwä iquau qäuiqä ktäuqaŋguwäŋga, qäukuä yätuta te
äpätä mäkä-iqä iquauŋi, te aaŋä kuapänä gaŋgi äquŋgqe.
10 Setänä ämaqe quaŋgä ätukqä iqueŋi, qu hovqä naqänäŋä, hikä piyaŋä-weqä
tä nätqätaŋgqä, naŋuä hiqiyqä iqutä, hiŋuä-tqä quaŋgä iqutä ae äpmetaŋginyä iu,
ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunji heatqeu, täŋä-huŋqä naqänäŋä hea ique-ique inä
meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauqä suqe, iwäsäukqeŋqä

11 Itaŋi nyi zä-hawä qäpaiqä naqänäŋä hŋqu witaŋgi, ga Zä-hawä Iu Pmetaŋgqä
Ique-pqe, äquŋgqe. Iwä quaetä, qäukuitäŋi, Iquenyqä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi.
12 Itaŋga, qokä-apäkä ae äpäkoŋguwä, yoqä-täŋitä, yoqä maeqä-täŋitä, eeqänäŋi,
qu zä-hawä iqueä hipeŋuä iqi tqäutaŋgä äquŋgqe. Iqi tqäutaŋguwäŋga, eŋätqä

iqua quwqä suqä imäkmiŋuwä buki ävatäpu, itaŋga häŋä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmeŋqä Iqu, bukiu qänätaŋgqeuŋi hiŋuä äqunäqe, Iqu ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauqä suqe iwäsäukqe.

13 Ämaqä eqä-pŋä iu äpäkoŋguwä iquauŋi, eqä-pŋä iqu a äkiqätmiŋqe, ewasqiyäwqatkqe. Äpäkoŋquesä, wavä iquesäŋi, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkoŋguwäŋga iquaquiyqä hipa iu äpmamiŋuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itaŋga qu eeqänäŋi, Zä-hawä Iu Äpmeŋqä Iqueä hipeŋuä iqi tqäutaŋguwäŋga, Iqu ämaqä hŋqunä-hŋqunä quwqä suqä imäkmiŋuwiuŋqä iwäsäukqe.

14 Ga äpäkoŋqä iqutä, ä wavä iqutä, hovqä tä naqänäŋä äsätaŋgqä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänäŋä-täŋä iqu, äpäkoŋqä huizi iquvi.

15 Itaŋga ämaqä, quwqä yoqe häŋä-pmeqä bukä iu maqŋqä iŋqä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänäŋä äsäŋqä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-häŋiŋqätä, qua änyä-häŋiŋqätä

1 Nyi ii iqaŋgi äqunmi, huizi, qäukuä änyä-häŋä hŋqutä, qua änyä-häŋä hŋqutä, äquŋgqe. Qäukuä qua hiŋuiqä äwämiŋiyä iquaqu, hma ae eqaŋgiyäŋga, ga eqä-pŋä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe.

2 Itaŋga nyi aŋä-himqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä ikqä, Jerusälemä änyä-häŋä iuŋi, hiŋuä äquŋgqe. Ii apäkä hŋqu, kiqä qokique ämuanätŋqä qeqätqä näwi imäkŋgqä-pa, qäkämä qeqätqä iiŋä imäkŋqä, Goti Hanjuwä Iqutä qäukuä haqä yätu äwiŋqeutaŋi, äväma quvepqaŋgi äquŋgqe.

3 Itaŋgqäŋga, zä-hawä iutaŋi, maŋä yäŋänäqŋqä hŋqu tii tqaŋgi äwikqe. “Qätä nyipiyä! Täŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqueqä aŋi, qokä-apäkitä äpmeqi. Iŋi Iqu quwqä awä iqi pmetäŋqiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqaŋgpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwqä Goti äpmeŋqiyä.

4 Iqu, kŋuä äpakä maqiyqä ipŋqä, quwqä hiŋuä eqä ye esäŋqiyä. Itaŋga qokä-apäki, mapäkoŋqä danä iqäpnuwi. Nätmatqä qäŋgatqeta äwäka äpäŋqe, täŋgaŋi, qäpu iqaŋgqetaŋi, äwqä haŋä-iqä, kŋuä qäyqä, itaŋga täŋä-huŋqä mäwimeqä da iquäniqeqä.”

5 Iwä Zä-hawiu Äpmeŋqä Iqu tii ätkqe. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmatqä eeqänäŋi, änyä-häŋä imäkqänä.” Ii ätätäqäŋga-pqe, tii-pqe inä ändkqe. “Si kukŋuä tä tuwaŋuä qäyeyä. Ii, aaŋä naqä-qakuänäŋä etaŋgi, ga ämaqä eeqänäŋi, iquenyqe quuvqä heqäpŋqänänyä.”

6 Itaŋgaŋi, Iqu tii ändkqe. “Nätmatqä eeqänäŋi ae ätimäuqiyä. Hiŋuiqäŋqätä, yäpakiŋqätäŋi, Nyi Ŋqä-näuänjqä. Nätmatqä eeqänäŋiŋqä Qakuä-qunä emä, eeqänäŋi qäpu Imäkqä-qunjqä. Itaŋga ämaqä hŋqueqä quväki ye ävätŋqe, Nyi iqueŋi, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesaŋi, mbqä maeqä, hiŋgi guätŋqä wimqänä.

7 Ga ämaqä hŋqu mäkä äunäpiyä iuŋi ämäwqätäuqaŋgutqe, Nyi iqueŋi nätmatqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetaŋgundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetäŋqiyä.

8 I etaŋgi, ämaqä pemä miqä itqäŋuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iquatä, suqä aaŋä quvqänäŋä imäkätqäŋuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsqätqäŋuwä iquautä, huiwä yaŋä hiŋgi äväkitqäŋuwä iquatä, paaqä imäkätqäŋuwä, ä goti quaŋgä iquauŋqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquatä, itaŋga kukŋuä quaŋgä ätätqäŋuwä iutäŋi, qu hovqä naqänäŋä hikä piyaŋä-weqä tä nätqätaŋgqä iuŋqä upnuwiqä. Ii äpäkoŋqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-häŋä iqueŋqä

9 Asä qäŋganı, eŋätqä hŋqu nyinyqä äpkqe. Iqu eŋätqä 7, nätmatqä ämaqä qui
imäkqä yäpakä hevqä maŋguä iŋqä, a äqätmiŋuwä iquautaŋä iquvqä.* Itaŋga
eŋätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sipsipqä Meqä Iqu metŋqä iqäqä iiŋı,
ämäktquamqänänyä.”
10 Itaŋı iqu Dŋä Äŋguä Iqueqä yäŋänäqŋqeta, qoqoŋä naqänäŋä haqä yämŋä
hŋqueŋqä änma äukqe. Qoqoŋä yäŋisaŋı, iqu aŋä-himqä, Goti Hanjuwä Iqu
Iqueqäŋqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwiŋqeuta äväma
quvepqaŋgi, ämändquakqe.
11 Goti Hanjuwä Iqu anä pmetaŋgi, Iqueqä tä yäŋqä naqänäŋı aŋä-himqä iisa
äyänmiŋqe. Tä iqueqä we-huŋqe, hikä jaspa äŋguänäŋä kiqä mbqä haqä nändi
ikutotqäŋuwä-paŋä, huitaŋänäŋä, aaŋä quvanyäqŋqeqä.
12 Aŋä-himqä iiŋä ii, täkŋä naqänäŋä haqä yämä äqänmiŋqe. Täkŋä iqueŋı, kiqä
hävqä qŋqaŋı, 12 imäknmiŋqe. Ga qŋqaŋä iquau-täŋä qäqiqiŋı, eŋätqä hŋqunä-
hŋqunä ätqäumiŋuwi. Itaŋgqäŋga Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqe, hävqä
qŋqaŋä iquauŋı, hŋqunä-hŋqunä äqänmiŋqe.
13 Itaŋga täkŋä iiŋä, mäptqä yapqä iŋgisa äqänmiŋqeuŋı, kiqä qŋqaŋı, hŋquaqui-
hŋqueyqä. Itaŋgqäŋga täkŋä mäwqä hŋgisa äqänmiŋqeuŋı, asä hŋquaqui-
hŋqueyqä. Ŋŋ asä täkŋä mäwqä huiziŋgisa äqänmiŋqeuŋı, hŋquaqui-hŋquenjqä.
Itaŋga mäptqä wiqä iŋgisa äqänmiŋqeuŋı, asä hŋquaqui-hŋque inänjqä.
14 Aŋä-himqä iiŋä ique täkŋä äqänäŋqe, iwä täkŋä iqu yäŋänäqŋqä qänätätŋqe,
hikä 12 iqua äkŋgäumiŋqe. Itaŋgqäŋga ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kukŋuä awä
tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauqä yoqe, hikä iquauŋı hŋqunä-hŋqunä äqänmiŋqe.
15 Eŋätqä nyitä kukŋuä anä ätkueä iqu, aŋä-himqä ii, itaŋga kiqä täkŋä naqä ique,
itaŋga qŋqaŋä täkŋä ique imäknäŋqä iquau, quwqä quäuqeŋqätä, homäŋiŋqätä
iwäsäutŋqä, golqä yäkqe a äqätmiŋqe.
16 Itaŋga aŋä-himqä iutaŋä täkŋä mäwqä iŋgi-iŋgisaŋä hiqŋqe, asänäŋı. Iiyqä
quäuqetä, naqetäŋı, hŋqu mändi ma, iquaquiyqä hiqŋqe asänänjqä. Itaŋga
eŋätqä iqu aŋä-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqŋqeŋqä iwäsäukqe, kiqä hiqŋqe 2,200†
ätimäukqe. Aŋä-himqä iiyqä iŋgi-iŋgisaŋä iwäsäuqätä, kiqä haqä yäŋiŋitä-pqä qäsä
iwäsäukqe, eeqänäŋı hiqŋqe asänä ätimäukqe.
17 Iqu aŋä-himqä iutaŋä täkŋä äqänäŋqä-pqe iwäsäukqe, iqueqä hiqŋqe 144
ätimäukqe. Hiqŋqä iiŋä iwäsäuqe, ii ämaqä hŋqueqä äquaŋä iutaŋı, hipa pätäkiqä
iuŋqä iwäsäutqutätqäŋuwä ii eŋqä-paŋı. Itaŋga eŋätqä, täkŋä hiqŋqä ique
iwäsäukqä iqu, hiqŋqä ii qesä iwäsäukqe.
18 Ga aŋä-himqä iutaŋä täkŋı, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täkŋä äqäyätä, itaŋga
Iqu aŋä-himqä iiŋı, golqä itänä ämätkqe. Ga kiqä äyäŋqä di, huiwä hiqumuaŋä hiŋuä
iqäŋqä-paŋä aaŋä quvanyäqŋqeqä.
19 Ga aŋä-himqä iutaŋä täkŋä iquvaŋä buŋı, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitaŋä-
huitaŋä, mbqä naqäŋqä äwäminqe, ämetä huyä-quayuŋuä eŋqä-pa iwimäkkqe.
Itaŋga iquvaŋä buŋı, hikä aaŋä äŋguänäŋä jaspa iqu ganä äsekqe. Itaŋgqäŋga
huizi, hikä säpayä ique, äsekqe. Ga hikä huizi äsekqä yoqe, aketä iquvi. Itaŋga
hikä huiziqu iqueqä yoqe, emelatqä iquvi.
20 Ŋŋ, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqe. Itaŋga
hikä hŋquqququ, klisolaitä iqu etaŋgi, itaŋga huiziqu, kiqä yoqe, belitä iquvi. Ga hikä
huizi iqu, topasi iqu etaŋgqäŋga, ŋŋ hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu,
hayäsinä iqu etaŋgi, itaŋga yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe.
21 Ga hävqä qŋqaŋä 12 iqua, qu kamä naqänäŋä eŋqä-paŋiqä. Ga kamä iiŋä iqua,
mbqä naqäŋqä imäkqä eä, aaŋä qäpaiqänäŋı. Ä hävqä qŋqaŋä hŋqunä-hŋqunäŋä

* **21:9** Itkimäkqä 15:1-7 † **21:16** Kiqä hiqŋqe 2,200 kilomita. Hänaqä Menyämata Lae buŋqä änyäŋqä iqu, kiqä hiqŋqe, 240 kilomita inänjqä.

iquauŋi, kamä hŋqunä-hŋqunä imäknmiŋqe. Ŋŋ aŋä-himqä yäpä yäŋgisaŋqä huäŋqe, golqetänä imäkäŋqe. Ga golqä iiŋi, kiyä mamätqä, aaŋä quvanyäqŋqeqä.
22 Ga aŋä-himqä iuŋi, nyi hiqäva-imäkqä aŋä hŋqu hiŋuä mäquŋquä ikqe. Goti
Naqä, Yäŋänäqŋqä Eeqänäŋä-täŋä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäŋi, hiqäva-imäkqä aŋä
iquenyqä tŋäŋqä Iquaquvqä.
23 Itaŋga aŋä-himqä iuŋi, mäptqä, ä qaŋuä äyänätä we hunätŋqe, hmanjqä.
Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetŋqä tä-yäŋqä naqänäŋä iqu, aŋä-himqä
iu yäŋguäniqe. Ŋŋ Sipsipqä Meqä Iqu hiqi-tä eŋqä-pa, aŋä-himqä iu äyäwqätä
pmetaŋgi äquŋgqe.
24 Iwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänäŋiutaŋi, qu qaŋi, Tä Iqu yänätaŋgqeu
upnuwi. Itaŋgqäŋga qua eeqänäŋä iu ämiqä naqä äpmakäwäŋuwä iqua, nätmatqä
äŋguänäŋä quwqä yoqä naqä motquapŋqä isua, iqinyqä äma ppnuwi.
25 Ga heatqä hiawiqe, aŋä-himqä iuŋi, matimäuqä etaŋgi, aŋä-himqä iutaŋä täknä
hävqä qŋqaŋä eeqänäŋä iquauŋi, mämäyeqä, hiunji ique-ique hutänätäniqeqä.
26 Hueqä-himqä iquauqä nätmatqä äŋguänäŋä, yoqä naqä ävätŋqä eeqänäŋi, qu
aŋä-himqä yäpä yäŋgisa äma mipaqupnuwi.
27 Mä nätmatqä, Goti Iqueqä hiŋuä iqi äŋguä maeqä, kiyä mätqä itä, ä ämaqä,
suqä aaŋä quvqänäŋä imäkmipqä itä, ämaqä quaŋgä ätmipqä itäŋi, qu eeqä, aŋä-
himqä yäpä yäŋgisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuiqä. Ŋŋ qokä-apäkä quwqä
yoqe, Sipsipqä Meqä Iqueä häŋä-pmeqä bukä iu äqänäŋqä iqua, qu quwänä aŋä-
himqä yäpä yäŋgisa pepnuwi.

22

Eqä häŋä-pmeqä vqeŋqätä, zä häŋä-pmeqä vqeŋqätä

1-2 Itaŋga eŋätqä iqu, eqä naqä häŋä-pmeqä-vqä hŋqu ämändquakqe. Ga kiqä
äyäŋqä di, huiwä hiqumuaŋä hiŋuä iqäŋqänäŋä aaŋä quvanyäqŋqä iŋiqä. Eqä
iiŋä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua,
aŋä-himqä iiyeqä hänaqä awä iqi quvepqaŋgi äquŋgqe. Itaŋga eqä yätäqä iŋgi-
iŋgisaŋi, zä häŋä-pmeqä-vqä hui ätqäunäuä. Ga zä häŋä-pmeqä-vqä iiŋä iqua,
häukuä qaŋuä ique-ique wiquäŋqiyä. Itaŋga kiqä quwqe, qokä-apäkä eeqänäŋä iu
äŋguä iwimäkquäŋqiyä.
3-4 Itaŋga nätmatqä eeqänäŋä, Goti Iqu mäwiŋqä iqäqä iqua, iqiŋi mäwiqä
danä eŋä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä
miqiyŋqeqä. Iquaqu pmetaŋgiyäŋganŋi, Iqueqä wäuŋuä imäkqä iqua, Iqueqä
yoqe haqeu ämamäupu, wäuŋui imäkqämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuaŋiu hiŋuä
qumbnuwi. Itaŋga, iqua quwqä hipeŋuä iuŋi, Iqueqä yoqä-täŋä-quayi.
5 Itaŋga Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iuŋi we-huŋqe, Iqueqä-kiuä
vqaŋgqetaŋi, heawiqe matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-huŋqeutäŋi,
wäuŋuä imäkqäŋqe, maeqä danä yäniqeqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyä!

6 Iqu iiŋä ämändqueqetaŋi, tii ändkqe. “Kukŋuä tä aaŋä naqä-qakuänäŋä etaŋgi,
ga ämaqä eeqänäŋi, kukŋuä iquenyqe, quuvqä heqäpŋqänänyä. Goti Naqä Iqu,
kukŋuä hiŋuä-tqä iquauqä quuvqe wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä eŋätqä hŋqu, Iqueqä
wäuŋuä imäkqä iquauŋi, nätmatqä eeqänäŋi, maqänä timäutŋqä iiŋqä motquetŋqä,
ändowatkqe.*
7 Jisasi Iqu tii ätkqe.

* **22:6** Itkimäkqä 1:1

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kukŋuä nätmatqä timäuniqeŋqä bukä tque äqänäŋqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu äŋguä iwimäkäŋqiyä.’ ”‡

8-9 Nyi Jonä, nätmatqä timäuniqeŋqä, qätä äwiyätmä, äquŋgqä iqunji. Nyi qätä äwiyätmä, hiŋuä ae äqunmitaŋi, eŋätqä nätmatqä e ämändquakqä iqueuä yukätäŋä qäqiqi qoŋä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqaŋga, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iiŋi miqä panä! Sitä, tqä tta-tŋguäka kukŋuä hiŋuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänäŋä, bukä tque qänaknä itqäŋuwä iquatä, Goti Iqueqä wäuŋuä-wiyqä eŋuwä-pa, nyi asä iiŋä iqunjqä. Si yoqä haqeu mamäutŋqe, Goti Hanjuwä Iquenyä qoŋä woktävä.”§

10 Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kukŋuä nätmatqä timäuniqeŋqä bukä tque äqänäŋqe, qäqi ae ätimäutŋqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä.

11 Ae ätimäutŋqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitaŋä imäkätqäŋuwi, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqa uwqaŋgpu. Ŋŋ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqäŋqä atäuŋuä iqaŋgi, suqä jänäŋä iunä imäkätqäŋuwi, iunä qäyä imäkqa uwqäpŋqeqä.”

12 Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmäŋganji, ämaqä hŋqunä-hŋqunäŋä iuŋi, quwqä suqä imäkätqäŋuwä-pa, kimaŋi wimqä iiŋqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä.

13 Hiŋuiqäŋqä, qänakŋqä, Nyi Ŋqä-näuänjqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakäŋqä äpmeŋqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänäŋiŋqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjqä.

14 Qokä-apäki, quwqä ämuasmäŋqä asŋä äqäyätqäŋuwä iquauŋi, Goti Iqu äŋguä wimäkqaŋguti, qu zä häŋä-pmeqä-vqä ique änäpu, aŋä-himqä iutaŋä hävqä qŋqaŋä äutemä yäŋgisa paqupŋqäuä.

15 Itaŋga ämaqä, suqä aaŋä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yaŋä hiŋgi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quaŋgä iquauŋqä quuvqä heqiyqä iquatä, ŋŋ suqä quaŋgiuŋqä äwinyätä, qänaki iqä iquatäŋi, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä aŋä-himqä iuŋi, yäpaqäŋgisa pmapnuwiqä.

16 Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Ŋqä eŋätqe, henyqä ändowatqaŋgä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqeŋqä aquvä äqänätqäŋuwä iquenä, Nyaqä kukŋuä tä awä äyä etätŋqeqä. Nyi ämiqä Dewiti iquesaŋä Zä-Hutäkŋä äuŋgqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqeqä. Itaŋga Nyi Qätäqueqä ziŋuitä ätimäutä, äyänätŋqä Iqunjqä.”†

17 Dŋä Äŋguä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisäŋi, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänäŋä, kukŋuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tpnuwi. “Si biyä.”

Itaŋga ämaqä äkisqu-äkisqu, quväki ye vqaŋgi, eqäŋqä äwiŋgqä iqu, äpätŋqänänjqä. Ga tqu-tqu eqä häŋä-pmeqä vqe, nätŋqä etaŋgutqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätŋqeqä.

Jonä iqueqä kukŋuä yäŋänäqŋqä yäpakiyi

18 Ämaqä eeqänäŋä, kukŋuä nätmatqä timäuniqeŋqä bukä tque äqänäŋqe qätä wipqä iquauŋi, nyi Jonä iqunä yäŋänäqŋqä tii tumqe. Ämaqä hŋqu kukŋuä tqueŋi, hui wiyä iqa uwqaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueŋi, haŋä-iqä aaŋä quvqä iiŋqä bukä tque ätä äqänäŋqe, wiyä iqa peyäniqe.

19 Ŋŋ ämaqä hŋqu, kukŋuä nätmatqä timäuniqeŋqä bukä tque äqänäŋqeuta hui huätä mamäuqaŋgutqe, ga Goti Hanjuwä Iqu iqueqä nätmatqä äŋguänäŋä iiŋqä bukä tque ätä äqänäŋqe, huätä mätnämäuŋqiyä. Nätmatqä äŋguä ii, zä häŋä-pmeqä-vqä iqutä, Goti Hanjuwä Iqueä aŋä-himqä iisä, iquaquvi.

---

† **22:7** Itkimäkqä 3:11 ‡ **22:7** Itkimäkqä 1:3 § **22:8-9** Itkimäkqä 19:10 * **22:16** Itkimäkqä 5:5 † **22:16** Itkimäkqä 2:28

20 Ga Ämaqä nätmatqä eeqänäŋä iiŋqä awä ätätŋqä Iqu, tii ätqiyä. “ ‘Nyi maqänä
quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä
quvepiyä!
21 Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imäŋqeta, nätmatqä äŋguänäŋi hiŋgi vqe, etapquä.
Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.

Kukŋuä huiuqä quatiyi

Bukä tqueŋi, kukŋuä huiuqä quati, ätnäŋiqi itkimäkätŋqeyi.

A

Aŋä aquväqŋqä

Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, Israitqä iquauqä aŋä himqä eeqänäŋä iuŋi, aŋä aquväqŋqä hŋqu-qe ä hŋquaquŋä-qe ämätnmiŋqe. Jerusälemä iuŋi, aaŋä kuapänä ämätnmiŋuwi. Suqä iiŋi, Israitqä iqua qua Bapiloniya iuta aŋgumä äppiyi, iŋganä ipäqäkuwi. Aŋä aquvqŋqä iuŋi, qu Goti Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpu, Iquenyqä tääqä ätäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupŋqä aquvä äqänmiŋuwi. Iqiŋi qokä-apäkiuŋi kukŋuä inä ämitäpu, ä ymeqä iqua skutqäŋqä äumiŋuwi.

Aŋi Goti Ique vqeŋqä hiunji naqä

Hiunji naqä tqueŋi, Israitqä iqua, quwqä kawä hŋqu hiqäva-imäkqä aŋi, Goti Ique aŋgi äwikqeŋqä kŋuä indqänäpu, aquvä äqänmiŋuwi. Quwqä mäkä-huŋqä iqua, hiqäva-imäkqä aŋi kiyä-mätqä imäkkuwitaŋi, Jutasi Makäpiyäsi iqu aŋä ique ikikinyäŋä imäkätä, Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupŋqä, Ique aŋgi äwikqe.

Aposälqä, (aposel)

Yoqä iqueqä qakui, ‘ämaqä ändowatqä.’ Bukä täuŋi, si yoqä ‘aposälqä’ qänätaŋgqe, hŋqunä qundnä. Makä 3:14 iunänji. Iqiŋi Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquauŋi, wäuŋuäŋqä ändowatätä, ‘aposälqäuä’ änyuätkqe. Hiqŋqä huiuŋi, ‘Ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquä’ qänätaŋgi qundnä. Ä hiqŋqä huiuŋi, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäuŋuäŋqä ändowatkqä iquä’ qänätaŋgi qundnä.

Asŋä-meqäŋqä suqe

Jonä asŋä-qäyqä iqu, qokä-apäkä kuapänäŋä iu, eqä Jotänä du asŋä äqämiŋqe. Iqu quŋi, “Heqä suqä quvqeuta kŋuä äkunmäkmbiyä. Ga he iiŋä iquwiŋqä motquapŋqe, asŋä mapiyä” ätumiŋqe. Asŋä-meqä suqe, Jonä iqu mipäqäyqä ikqe. Jonä iqu matimäuqäŋga, Israitqä iqua qu-ganä ipäqäkuwi.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquauqä kŋui, tiinji. Ämaqe, hŋqu asŋä meqaŋgi äqumbiyitaŋi, iiŋä iqu quuvqä ae eqiyqiyäqe, näqŋqä mapnä. Asŋä ämeqä iqu, iqueqä suqä quvqeŋqä kŋuä äkunmäknätä, Jisasi, suqä quvqä huätä ämamäuqä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, Iqueä kukŋuä du qänaki itŋqä äwinyä.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä hŋqua, kŋuä tiinä-pqe, inä indqänätqäŋä. Ymeqä dŋi, asŋä meqaŋgpqe, ii Goti Iqueqä-quayqä.

Ä

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu

Qäŋganäŋi, hiŋuä-tqä Deniyäli iqu, ämaqä, Goti Iqueqä qokä-apäkiu, quwqä suqä quvqeuta huätä ewewatqä iquenyqä ätätäqäŋganŋi, iqu ‘Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä äqäkqe. Yoqä iiŋä iqueqä quati, ‘Kraisiuä’ ätätuŋquä iqutäŋi asänäŋi. Jisasi Iqu kiqä-kiuäŋqä ätätäqäŋganŋi, ‘Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä ätkqe. Iqu iiŋä ätätä, ‘Goti Iqu änändowatätä, yoqä naqä ädapkqe. Täkä Nyi ämaqä-qunä eämä, Goti Inäŋä-qunänjqä’ ätkqe.

Äwqä äkunmäkŋqä

Bukä tqueŋi, “Kŋuä äkunmäkŋqä” qänätaŋgqe, ii qundnä.

B

Bapilonä

Bapiloni, ii qua naqä hŋqueqä yoqe. Qäŋganäŋi ämaqä iu pmeqä iqua, Israitqä iquatä mäkä äunäpiyäŋganı, quŋi ämäwqätäupu, quwqä quaiuŋqä wäuŋuä heŋgi wiyqäŋqä ätumä äukuwi. Israitqä iqua iqiŋi, quväukuä 70 äpmakuwi. Pitä iqu aŋä himqä Romä iqueŋqä, kukŋuä ktqe, 'Bapilonäyqä' ätätä äqäkqe. (1 Pitä 5:13) Jonä iqu, bukä Itkimäkqä iuŋi, Bapilonä ätätä äqäkqe, iqu Romäŋqä ätkqäti, ä äsqueŋqä ätkqäti?

Bea

Bea iqua, täŋä aaŋä naqänäŋä, qua huiuŋi, qäuqä imä hiqiyqä ätqäuŋä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iuŋi, hiŋuä qunä.

Belsäpulä

Belsäpuli, ii dŋä quvqä hŋqueqä yoqe. Ämaqä Israitqä qäyä hitaŋgi huizi hŋqua, dŋä iqueŋi quwqä goti eŋqä-pa äqunäpu, iqueŋi qoŋä äwoktäumiŋuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, qu yoqä iiŋi, Setänä, dŋä quvqä iquau miqä ique, änyuätkuwi.

Bretqä yeŋuä qo-matäuqäŋqä hiunji naqänäŋä

Hiunji naqä tqueŋi, Israitqä iqua wikä hŋqunä anä äpmepu, Goti Iquenyqä kŋuä indqänmiŋuwi. Hiunji kiŋganäŋi, hiunji naqänäŋä Pasopa iiyi. Quwqä kaqä-kawäka, Isipä iuta ewewatqaŋguwäŋga, bretqä qo ätäutä änyuämäuqaŋgqe hiŋuä qumbŋqä mäwiŋgaŋgi, qo matäuqä yätŋqä yeŋuä häkiyä äyäqäkuwi. Iutaŋi, hiunji naqä iquauŋi, quwqä aŋä iuŋi nätmatqä qo täuqäŋqe pmua imäkäpu, bretqä yeŋuä qo-matäuqä dinä änmiŋuwi.

Bukä

Jisasi Iqu qua täu pmetaŋganı, bukä ne ämeŋquetaŋi, qu mämeqä imiŋuwi. Quwqä tuwaŋui, pipa huitaŋä-huitaŋä iu äqiyäpu, äukuäpämiŋuwi. Ämaqä huizi iqua tuwaŋui hiŋuä äqunäpu a täuqeŋqe, qu nyuŋuä taki ätapiyi, tuwaŋuä äqiyäpu äukuäpipu epqä iu ämäŋämiŋuwi. Pipa iiŋä iqua aaŋä quäuqänäŋäŋga, pipa hituŋuä iŋgi-iŋgisaŋi, huätäkqä hŋquaqu epiyi, pipa iu äkuäpipu, pŋqä emiŋuwi.

Bulumäka iquauqä wäuŋui

Israitqä iqua kuä sŋgumetqäŋqä wäuŋuä ipiyäŋgaŋgi, qu yätamäkqä vätŋqe, bulumäka ämimiŋuwi. Hea kuapänäŋäŋganı, nätmatqä haŋä-iqä iqua eyqiyäma upŋqe, bulumäka hŋquaqui zä-quavqä hiŋuä-qoe guä ae ämäseqaŋguwäŋga, bulumäka iquaqu eyqiyäma äumiŋiyi. Goti Iqueqä kukŋuä hŋqu, "Bulumäkai, kuä-witqä wäuŋui yätamäkqä eyqaŋganı, uwqe maŋqä yätŋqe, hiŋguä mäyeqä pambiyä" ätnä. Kukŋuä haqä yeqi ätqä iqueqä ktqe, Matiu 11:29 iutä, 1 Korinä 9:4 iutä hiŋuä qunä.

D

Disaipel

Yoqä 'disaipel' ii wiyä kukŋuä iiyi. Etaŋgi, bukä täu qänätaŋgutqe, mämoqumueqä isnä. Kiqä quati, 'Ämaqä, näqŋqä-vqä hŋqueqä kukŋuä qätä äwiyätä, qänaki itŋqä iqueyi.' Jonä asŋä-qäyqä iqu-pqe, ämaqä asä iiŋä-täŋue. Itaŋga Parisi iqua-pqe, asä kuapänäŋä inäŋä-täŋuai. Iŋäqe Jisasi Iqueuä kukŋuä qätä äwiyäpu, qänaki imiŋuwä iquauŋqe, bukä täuŋi, kukŋuä kuapänä ätä äqänä. Iquauŋqe, 'Ämaqä Jisasi Iqu wäuŋuäŋqä ämotquamiŋqä iquaiqä' kuapänä ätä äqänä. Hiqŋqä huiuŋi, 'Ämaqä wäuŋuä yätquakä iquaiqä' ätä äqänä.

Bukä Matiu, Makä, Lukä, Jonä, iuŋi, qokä-apäkä iquautaŋi, Jisasi Iqu 12 iquau atäuŋuä ikqe. Iquauŋqe, hŋqäqiŋi, 'Ämaqä 12 iquauŋqä' ätä äyä äqänä.

Bukä 'Wäuŋuiŋqä' iuŋi, Jisasi Iqueqä ämaqä eeqänäŋä iquauŋqe, kukŋuä huizi hiŋuä qundnä. Kukŋuä hŋqu, 'Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauŋqe.' Hŋquqqu, 'Jisasi Iqueqä yoqä-täŋä iquauŋqe.'

E

Eŋätqä

Eŋätqä iqua, ämaqä-qua ma, Goti Iqueqä dŋä-qua epu, Iqutä qäukuä haqä yätu äpmapu, Ique yätamäkqä ävätqäŋä. Quwqä wäuŋuä hŋqu, Goti Iqueqä kukŋui äma äwäpu, ämaqeu tqueyi. Quwqä wäuŋuä huizi, Goti Iqueqä ämaqeu miqeyi. (Hipru 1:14 hiŋuä äqunyä.) Qutaŋä ämiqä iqu, iqueqä yoqe, Maikoli ique. Itaŋä huiziqu, Gapleti ique. Ämaqä kuapänäŋi, eŋätqä iquauŋqe, tii ätätqäŋä. “Qu huqä-täŋä iquayqä.” Iŋäqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, eŋätqä iquauŋqe, huqä-täŋiqe matqä eä. Mä täkä, huqä-täŋi, qerupqä iquayi. (Hipru 9:5 hiŋuä äqunyä.)

G

Gita

Gita qu qäŋganä päkmiŋuwi, ne täŋga äpäsätuŋquetäŋi, asänäŋä hmayi.

Grikä

Goti Iqueqä kukŋuä täuŋi, qua Grikä iqueŋqe, kukŋuä kuapänä äqänä. Qua Grikä iqu, Israitqä iquauqä qua iutatä, qua Isipä iutatäŋi, kiŋä nämä qäyä etaŋgi, Jisasi Iqu qua täuŋqä änä mapqäŋga, Grikä iutaŋä iqua qua im-imä ämimiŋuwi. Iutaŋi, qokä-apäkä kuapänäŋi, iutaŋä ma, iquauqä aŋä-kukŋuiŋqätä, suqeŋqätä, näqŋqä ämamiŋuwi. Ga Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, ämaqä näqŋqä-täŋä iqua, ‘Grikä iquauqä näqŋqe, äŋguänäŋiqä’ kŋuä indqänäpu, quwqä aŋä-kukŋui yqänä ätmiŋuwi. Goti Iqueqä kukŋuä tqueŋi, qu ganäŋi Grikä iquauqä aŋä-kukŋuä du äqäkuwi.

Grikä iquauqä aŋä-himqä naqe, Atenisiyi. Quwqä aŋä-himqä huizi hŋqua, Korinä, Pilipai, ä Tesälonaika iquayi.

H

Hakä

Israitqä iquauqä haki, ymisaŋä pizqä maqänä miqä, äŋguä äpakänä witätŋqä imäkänä.

Hääwä

Israitqä iquauqä hääwi, huitaŋä-huitaŋä iiyi. Hääwä äkaki, hui mäkäŋqä upŋqäŋga, mäkäŋqä miqä iqu, hääwä-tqä ique tquaŋguti, hääwä miqä iqu hääwä tqaŋga, mäkä iqä iqua qätä äwiyäpu, ivatuwänäpu, mäkäŋqä äumiŋuwi.

Hämapäkä qa

Eqä-huäŋä Galili iuŋi, hämapäkä-piqä kuapänäŋä iqua wäuŋuä imiŋuwi. Iqua hämapäkä qae eqä huäŋiu ätnämäuqaŋguwäŋga, hämapäkä qa mŋqe huäŋä mämä änyäqetaŋi, hämapäkiu ämäpmuäqaŋga, hämapäkä piqä iqua guä hämapäkä qa iu ämuäsmänäŋqe yäŋänäqŋqä äkutpäqiyäpu eyqiyämeqaŋguwäŋga, hämapäkä iqua mäwqä ipnä. Itaŋi hämapäki ämepu, yimba iu pŋqä epiyi, qae eqä-huäŋä bu aŋgi ätnämäumiŋuwi.

Heroti

Yoqä Heroti, ii Israitqä iquau miqä hŋquauqä yoqeyi. Kiŋganäŋä iqu, Mäliyai Jisasi Ique ämikqäŋga, qua Jutiya, qua Sämaliya, qua Galili eeqänäŋä iu ämimiŋqe. Iqu Jisasi Iqu ymeqä däŋä-qu hitaŋga äpäkmätä imiŋqä iqueyi. Matiu 2:1-22; Lukä 1:5 iuŋi hiŋuä qunyä.

Heroti huiziqu, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuä imäkmiŋqäŋga, qua Galili iu ämiqä äpmamiŋqe. Iqu iqueqä kätequeqä apäkä, Herotiyasi ii ämetä, Jonä asŋä-qäyqä iqueqä nyuäŋi tävätŋqä ätukqä iqueyi. Ga hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Ique kukŋuä mitätŋqä, iqueŋqä ätuma äpkuwi. Makä 6:14-29; Lukä 23:6-12 iuŋi hiŋuä qunyä.

Heroti hŋquqququ, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwä iquau haŋä-iqä naqänäŋä ävätä, Jemisi, Jonä iqueqä käta-käŋgua ique pizqä päsätŋqä ätukqä iqueyi. Wäuŋuiŋqä 12:1-23.

Heroti iqueŋqä äwinyämiŋqä iqua

Ämaqä Israitqä iquautaŋä, ämiqä naqä Heroti iqu äpaknä miquätŋqeŋqä äwinyämiŋqä iquayi.

Hiŋuä-tqä iqua

Hiŋuä-tqä iqua, Goti Iqu kukŋuä äki-äki tuäqaŋgutqe, ämaqeu awä äsuimiŋuwä iquayi. Qäŋganäŋi Goti Iqu hiŋuä-tqä kuapänä ändowatmiŋqe. Iqu Iqueqä kŋuä indqäŋqeŋqätä, Iqueqä äwiŋqeŋqätä kuapänä ämotquetä, itaŋga qänakinda nätmatqä äki-äki timäuniŋqeŋqä-pqe, ämaqeu ämotquamiŋqe.

Jisasi Iqu maquvepqä yqänä hitaŋga, hiŋuä-tqä iqua iqueqä äpäniŋqätä, sqä-sqä imäkäniŋqätä, huizi iqua Ique äki-äki wimäkpnuwiŋqeŋqe, awä äsuimiŋuwi. Itaŋga hiunji yäpakä Jisasi Iqu ämaqeuqä suqä quvqeŋqä iwäsäuätŋqä aŋgi pätŋqä itqätaŋganı, nätmatqä äki-äki timäuniŋqeŋqä kuapänä äsuimiŋuwi.

Hionaqä äkkapiŋqä

Israitqä iqua, iquauqä buayä wäuŋuä duŋi, hionaqä jänänäŋitä matäuqä, äkkapiŋqetä ätäwimiŋuwi. Quwqä hionaqä äkkapiŋqe, aaŋä yanäqŋque.

Hipru

Yoqä Hipru iqu, yoqä Israitqä iqutäŋi, asänänji. Yoqä iiŋi, Aprähamä iqueqä kawä hŋqueqä yoqetanji. Iŋi, ii Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquauqä yoqä yäuä iquvi. Quwqä yoqä änyä-häŋi, Israitqä. Ga quwqä aŋä-kukŋui, kiqä yoqe, Hipru.

Hiqäva-imäkqä aŋä

Hiqäva-imäkqä aŋiuŋi, ämaqe quwqä goti iquauŋqä qoŋä äwokätäupu, hiqäva-äqiyäpu, quŋi yeeqä wimäkpŋqä nätmatqä huitaŋä-huitaŋä äväpu, imiŋuwi. Israitqä iquauqä namnä aŋiŋqä tŋäŋqe, Solomonä iqu hiqäva-imäkqä hikä aŋi, aŋä-himqä Jerusälemä iu ganä ämätkqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, hiqäva-imäkqä aŋä Jerusälemä iu ämätnmiŋqe, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqe. Ga Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqätä, quwqä hiunji naqänäŋä timäuqaŋgqetäŋi, aquvi iqi äqänmiŋuwi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwäŋgisa hiŋuä qunyä. Hikä aŋä iqueqä ququawi 3 iqua imäknätaŋgi qundnä. Israitqä iquautaŋä qäyä hitaŋgi huizi iqua, ququawä kiŋganäŋä ique äpaquväpu ätqäupiyä-qe, ququawä huizi iquauŋqe, mäwqä imiŋuwi. Israitqä iquauqä apäkä iua, qu ququawä 2 iquesanä ikäka äpmiŋuwi. Hiqäva-imäkqä iqua, naŋuä tä ikepu hiqäva imäkpŋqe, ququawä 3 ique ikamiŋuwi. Hikä aŋä yäpä iŋgisaŋi, hiqäŋqä naqe, hŋquaquvi. Hiqŋqä iquaquiyqä awä iqiŋi, yuä naqänäŋä hŋqu äkatnmiŋqe. Yuä iqueqä tuwäŋgisaŋi, hiqŋqä iqu aaŋä pmua eä, kukŋuä guä ämäsuekqä ipŋä iqu iqi äwämiŋqe. Hiqŋqä ique paquvqe, hiqäva-imäkqä naqä iqunä quväukuä hŋque, hiunji hŋquenyä äpaqutä, Goti Iqueqä hiŋuä iqi ätqäumiŋqe. Yuä iqi äkatnmiŋqä iqu, Jisasi Iqu äpäkoŋgaŋga, hituŋuä yätuta iŋgi-iŋgi äpkŋga äpäwiqe, hŋquaqu imäkŋgqe. Iiŋä ikqe, ne tiiŋäŋqä näqŋqä eŋu. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua, Goti Iqueqä hiŋuä iqi tqäuqäŋqe, pmua mimäkŋqä eä.

Hiqäva-imäkqä iqua

Hiqäva-imäkqä iqua, Israitqä iquauqä aŋä ämapu, naŋuä äpäsäpu, tä ikepu, Goti Iqueŋqä hiqäva qäpŋqä diŋqe, Goti Iqu iquauŋi atäuŋuä ikqe. Iqu Mosisi iqueqä käta Aronä iqueqä hueqä-himqä iutaŋä iquau atäuŋuä ikqe. Iqua Lipai iquesaŋä hueqä-himqä iquayi. Qäŋganäŋi iqua hiqävai, namnä aŋä iu äqämiŋuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, iqua hiqävai, hikä aŋä Jerusälemä ämätnäŋqä iu äqämiŋuwi. Iqua hiqäva huitaŋä-huitaŋä imäkäpu, hiunji ique-iqueŋi, naŋuä tä ikamiŋuwi. Ga Lipai iquesaŋä hueqä-himqä huizi iqua, aŋä iquaqui ämimiŋuwä iquayi.

Quväukuä ique-iqueŋi, hiqäva-imäkqä iqua, iquau miqä naqä hŋque atäuŋuä

imiŋuwi. Hiqäva-imäkqä naqä iiŋä iqunä, naŋuä äpäsätä, häŋeqe, hiqŋqä qu ‘Goti Iqueqänäŋiqä’ ätmiŋuwä yäpä iŋgisa äma äpemiŋqe. Suqä iiŋi, iqueqä suqä quvqeŋqätä, ämaqeuqeŋqätä, quväukuä hŋqueŋi, hiunji hŋque imäkmiŋqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, Anasi iqutä, Kayäpasi iqutä, suqä hiqäva-imäkqä naqä iqueŋqä tŋäŋqä imäkqäŋqä ätnäŋqä iqueŋi ävausäsinyä, iquaqunä yqänä äpmaka äumiŋiyi.

Hiqäva-imäkqä ttawä

Qäŋganäŋi ämaqe, quwqä goti iquauŋqä hiqäva tii äqämiŋuwi. Qu quwqä nätmatqä ämepu, tä ikamiŋuwi. Quwqä hiqäva naqe, sipsipqä, meme, ä bulumäkaŋä-qe, itmapiyi, äpäkpiyi, hiqäva-imäkqä ttawiu tä ikamiŋuwi. Qäŋganäŋi, qu hikä pŋqä eqa äpepiyi, ttäwa imäkmiŋuwi. Qänakŋi quwqä goti iquauŋqä hiqäva-imäkqä aŋä imäkäpiyiŋganı, ttawi, hikä qeqätqetä imäkmiŋuwi.

Hiqi-tä iquatä, quwqä ätqäuqetä

Israitqä iqua hiqi-te, qua qondä imäkpiyi, olipqä aowä iu ikamiŋuwi. Quwqä aŋä yäpäŋgisa häuiqä a iuŋi, hevqä imäkäpu, iu ätqätemiŋuwi. Aŋä hiqŋqä naqä äpmeqe iu we hunätŋqe, hiqä-tä tqäuqe kiui ätqätemiŋuwi. Quwqä ktqe, Itkimäkqä 1:12 iuŋi, hiŋuä qunyä. Ga hiqäva-imäkqä aŋä iuŋi, hiqä-tä tqäuqä hŋqu, hänyeŋä-täŋä äwämiŋqe. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä iŋgisa hiŋuä qunyä.

Hisopqä

Hisopqä-quwqe, hiqäva-imäkqä iqua änduäpu, eqeuŋä-qe, häŋeqeuŋä-qe äyämapiyi, nätmatqä du pŋqä-pŋqä imiŋuwi. Ii nätmatqä iiŋi, Goti Iqueqä hiŋuiqä ikikinyäŋä timäupŋqä iiŋqä imiŋuwi.

Hiunji naqänäŋä

Quväukuä ique-iqueŋi, Israitqä iqua hiunji hui atäuŋuä ipu, aquvä naqänäŋä äqänmiŋuwi. Iqua iiŋä imäkäpu, Goti Iqu qäŋganäŋi, quŋi äŋguä itquetä, yätamäkqä äwikqeŋqä kŋuä indqänmiŋuwi. Qu aquvi, hŋganı, hiunji hŋque äqänäpu, hŋganı, hiunji hatŋä äqänmiŋuwi. Hiunji naqänäŋä hŋquauqä yoqe, ‘Pasopa,’ ‘Ittäŋä aŋä,’ ‘Pendikosi,’ itaŋga ‘Bretqä yeŋuä qo-matäuqä’ iquayi. Hiunji naqä iquauŋi, Goti Iqu Israitqä iquau qäŋga äwikqe. Bukä Hiqäva-imäkqä 23 iuŋi, hiŋuä qunyä.

Hiveqä hiqiyqä

Israitqä iquauqä qua iuŋi, hiveqä hiqiyqä huitaŋä-huitaŋä iqua äpmapu, yŋŋä-täŋä iu ätäupu änmiŋuwi. Qutaŋä hui sipsipqätä, memetä ätäupu änanätäpu iqaŋguwitaŋi, sipsipqä-miqä iqua quwqä sipsipqä iquau äŋguänä ämipu äpmamiŋuwi.

Jisasi iqutä, Polä iqutä kukŋuä ktqä tii ätkiyi. Quuvqä heqiyqä iqua sipsipqä iqua eŋqä-paŋiqä. Ga quwqä himä-wiuŋqä iqua, hiveqä hiqiyqä iqua eŋqä-paŋiqä. (Matiu 7:15; Wäuŋuiŋqä 20:29)

Huiwä häuä ktäuqä

Israitqä iquauqä suqeuŋi, ymeqä qokä eeqänäŋä iquauŋi, kunaqä ae änyuäpu, hiunji 8 päwqaŋga, quwqä hizqä huiwi häuä ktämiŋuwi. Iqua suqä iiŋä imäkqäpŋqe, Goti Iqu Aprähamä ique ätukqe. Ipäqäkqä 17:9-14 hiŋuä qunä. Ii tiiŋi. Ymeqä iqu, Israitqä iutaŋä-queyqä kŋuä mapŋqä diŋqeyi. Ämaqä huizi iqua, Israitqä iquauŋqe, “Huiwä häuä ktäŋqä iquayqä” ätmiŋuwi.

Israitqä iqua qäyä etaŋgi huizi iqua, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi qätä äwiyäpu, Jisäsi Iqueŋqä quuvqä eqäpŋqä ipäqäkuwäŋganı, Israitqä iquautaŋä hui tiiŋä ätmiŋuwi. “Ämaqä iiŋä iqua, quwqä huiwi häuä-ganä äktämbiyä. Iqua Israitqä-qua ae epiyi, Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä-qua iŋganä timäupŋqänä.” Poli iqu, kukŋuä iqueŋqe, aquvänä itä, ŋŋqä matqä ikqe. Iqu tuwaŋuä Galesiya pmeqä iquauŋqä äqäkqeutä, tuwaŋuä huizi iquauŋqä äqäkqeutäŋi, suqä iqueŋqä tii ätätä

äqäkqe. “Ämaqä hŋqu iqueqä suqä quvqeuta qui mimäkŋqä häŋä iqumuatnätŋqe, iqu nätmatqä hŋqunä imäkquätŋqe. Ii, iqu Jisasi Kraisi Iqueŋqänä quuvqä eqiyquätŋqeqä.”

I

Ipŋä (kukŋuä guä ämäsäuekqä ipŋä)

Ipŋä tqueŋi, Mosisi iqu, Goti Iqu ätukqä-pa, qäŋganä aŋä-avqŋqä iu imäkkqe. (Aŋgu itmakqä 25:1-22 hiŋuä qunyä.) Iqua zä qeqätqe-tä imäkäpu, golqä eeä ikuwi. Yäpä iŋgisaŋi, hikä tepquva iquaqu kukŋuä-suqä 10 äqŋqä itä, golqä häkä buayä mana hui häkä iŋqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäkŋä äuŋgqä itä, imä imänäŋä. Israitqä iqua, ipŋitä, namnä aŋitä, aŋä avqŋqä iu äma ikämiŋuwi. Iqua Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä aŋä näweqä ämätäpiyäŋganŋi, ipŋä iqueŋi hiqŋqä yäpä iŋgisa ekuwi. Ii, iqua Goti Iqueqä kukŋuä guä ämäsäukqeŋqä hui mimäuqä ipŋqä diŋqeyi. Kiqä ktqeŋqe, bukä tqueqä tuwäŋgisa hiŋuä qunä.

Israitqä

Yoqä Israitqä ii, Goti Iqu Aprähamä iqueqä kawä Jekopä ique, äwikqe. Iutaŋi, Jekopä iqueqä hueqä-himqe, Israitqä iquayi. Quwqä yoqä huiziqu, Hipru iquayi.

Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iqueqä yoqe, Jutä iqueyi. Jutä iqueqä hueqä-himqä, Jutä iquayi. Ga quwqä quae, Jutiyayi. Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, yoqä Jutä iqu, Israitqä iquau äpatqämiŋqe. Iutaŋi, Buk Baibel iuŋi, yoqä ‘Israel’ iqutä, yoqä ‘Juda’ iqutäŋi, qäquaqu qundnä. Neqä bukä täuŋi, hueqä-himqä Israitqä iquauŋqe, yoqä Israitqä inä äqänä. Yoqä Jutä iqu, ämaqä hŋquauqä yoqä iiyi. Hŋqu Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iquvi. Hŋquqqu, Jisasi iqueqä käŋgua, tuwaŋuä ämaqeuŋqä äqäkqä iqueyi.

Ittäŋä aŋiu yakuä pmeqäŋqä hiunji naqänäŋi

Hiunji naqänäŋä tqueŋi, Israitqä iqua, kuä huitaŋä-huitaŋä ae yäuä iqaŋgi, ätävätqäŋuwiŋqä, yeeqä ipu aquvä äqänmiŋuwi. Qu ittäŋä aŋä ämätäpu, wikä hŋqunä iu äpmapu, quwqä kaqä-kawäka aŋä avqŋqä iu, namnä aŋä ämätäkämiŋuwiŋqä kŋuä indqänmiŋuwi. Quwqä kaqä-kawäka aŋä avqŋqä iu quväukuä 40 e ämätäkämiŋuwitaŋi, qua Goti Iqu näweqä väniqä ique ätimäukuwi.

J

Jinaŋä-weqä häkä

Jinaŋä-weqä häkä iquauqä wäuŋui, tiinji. Hiqäva-imäkqä iqua sisnyaŋä-weqä ttawä iuta tä-quaŋui iopu, jinaŋä-weqä häkiu äuimepu, hiqŋqä huiu äma äwäpu, sisinyaŋä wetŋqä iwamäkmiŋuwi.

Jinaŋä-weqä ttawä

Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä aŋä hiqŋqä kiŋganäŋä iuŋi, jinaŋä-weqä ttawä hŋqu imäknmiŋqe. Ttawä iqueŋi, hiqäva-imäkqä iqua nätmatqä huitaŋä-huitaŋä sisnyaŋä wetŋqe, tä ikamiŋuwi. Hiunji ique-iqueŋi, mäptqä timäuqaŋgatä, mäptqä äquveqäŋgatä, ikepu, ga iutaŋä suaki, aŋä ique suakä äketä, sisnyaŋi im-imä äweminqe.

Jutä

Yoqä Jutä ique, ämaqä hŋquauqä yoqeyi. Näqŋqä yasämä matŋqe, bukä tqueŋi, “Israitqä” qänätaŋgqe, ii qundnä.

K

Kametqä

Kametqä iqua, yaqueqä aaŋä naqänäŋä, ämaqeuŋi äma äwätqäŋuwi. Ga yquayä kuapänä-pqe, inä ämetqäŋuwi. Iquauqä aa di, ämaqe qäkämä-pqe inä imäkätqäŋuwi. Kiqä ktqeŋqe, bukä tqueqä tuwäŋgisa hiŋuä qunyä.

Kŋuä äkunmäkŋqä

Ämaqä, iqueqä kŋuä äkunmäknätqä iqu, tii imäkänä. 1) Iqu iqueqä suqä quvqä imäkätäqeŋqä womba ämenä. 2) “Nyi suqä quvqä imäkätŋqe, aŋgi mimäkqä itmä, suqä Goti Iqu äwinyätŋqä iunä imäkmqänä-qe,” iqueqä-kiuäŋi, iiŋä tnänä. 3) Iqu Goti Iqueŋi, “Iyää, Si äwqä haŋuä imäknätnä, nyaqä suqä quvqe huätä manmäuvä” tuänä.

Kraisi

Kukŋuä ‘Kraisiuä’ ätäŋqä iqueqä quatitä, kukŋuä ‘Mäsayäuä’ ätäŋqä iqueqä quatitäŋi, tiinji. ‘Ämaqä iqueqä nyuäŋiu, aowä iquatequwä iqueyi.’ Yoqä ‘Kraisiuä’ ätnäŋqe, ii Grikä iquauqä aŋä-kukŋuivi. Yoqä ‘Mäsayäuä’ ätnäŋqe, ii Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuivi. Goti Iqu ämaqä hŋque, wäuŋuä naqä äki-äkitaŋiŋqä atäuŋuä iqaŋgqeŋqä motquapŋqe, Israitqä iqua olipqä eqä aowi, nyuäŋiu iquateminŋuwi.

Qäŋganäŋi Goti Iqu, “Nyaqä ämaqä iquau qui mimäkŋqä ipŋqä häŋä iqumu-atäniŋqe, ämaqä hŋque dowatmniqeqä” ätätä, kukŋuä guä ämäsäuekqe. “Nyinä ämaqä miqe, ämaqä iiŋä iqu, äma päniqeqä” ätkqe. Ämaqä iiŋä iqueŋqe, Israitqä iqua, ‘Kraisiuä’ änyuätäpu, iqueŋqä hiŋuä äpakänä äqumbu äpmaminŋuwi.

Kraisi Iqueqä yoqä-täŋä-qua

Andiyokä iuŋi, qu ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu Ique qänaki äwivändkuwä iquauŋi “Kraisi Iqueqä yoqä-täŋuaiqä” iqua-ganä ätipäqäkuwi. Suqä iiŋä iqu, yäŋänäŋqä ätipäqänä äwi. Iŋi wiyä-kukŋuä duŋi, ‘Kristenqäuä’ yqänä ätätqäŋu.

Kuä-witqetä kuä-balitä

Kuä-witqe, ii Israitqä iquauqä buayä kiŋganäŋiyi. Itaŋga kuä-bali, ii huiz-iquvi. Iqua iquaquiyqä uwqe ämepu, quqowä äqiyäpu, bretqä imäkpŋqä häkiyä äyäqäminŋuwi. Bretqä qu kuä-witqätä äyäqäminŋuwi, kiqä äwiqe, kuä-balitä äyäqäpqä iuŋi, ämäwqätäuminŋqe. Kuä iquaquiyqä ktqe, bukä tqueqä tuwäŋgisa hiŋuä qunyä.

Kukŋuä guä-mäsäuekqä ipŋä

Bukä tqueŋi, “Ipŋä” qänätaŋgqe, ii qundnä.

Kukŋuä-suqä

Kukŋuä-suqe, Goti Iqu Mosisi ique, Israitqä iqua suqä qäyunä imäkqäpŋqä, ätuätä äwikqe. Kukŋuä 10 iqua, Goti Iqu hikä tepquva iquaqui äqiyätä, Mosisi ique äwikqe. Itaŋga Israitqä iqua hŋgisanä iqaŋguwitaŋi, Mosisi iqu, hikä tepquva iquaquiŋi, ämisqäkqeŋqe, ga aŋgi tŋäŋqe, hikä asä iiŋiu äqiyätä, kukŋuä guä ämäsäuekqä ipŋä ique imekqe. Iiŋäqe kukŋuä-suqe, kukŋuä 10 iquaunä ma, kuapänäŋiyi. Israitqä iqua kukŋuä-suqeŋqä ätäpiyäŋganŋi, Mosisi iqu bukä 5 äqäkqä iquauŋqä ätminŋuwi. Bukä iqua, Ipäqäkqä, Aŋgumä Itmakqä, Hiqäva-imäkqä, A Täuqä, ä Kukŋuä-suqä iquayi.

Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä-täŋä iqua

Kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä-täŋä iqua, qokä-apäkiu, kukŋuä Goti Iqu Mosisi ique ätukqeŋqä ämotquaminŋuwä iquayi. Kukŋuä iiŋi, Mosisi iqu bukä 5 iquau äqäkqe.

L

Laiyonqä

Laiyonqä iqua täŋä naqänäŋä, yaqueqä iquau ämäwqätäuŋuwä iquayi. Iquauqä suqe, tiiyi. Pusiketqä iqua mätäkä ändämipu, äpäsäpu, änätqäŋuwä-paŋi, ga laiyonqä iqua, yŋŋä-täŋä, hiveqä-yaqueqä, ä ämaqä-pqeuŋi, ändämipu, ätäupu, änätqäŋuwi. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iuŋi, hiuŋä qunä.

Lepatqä

Lepatqä iqua, täŋä naqä, laiyonqä iqua eŋqä-paŋä iquayi. Näqŋqä esŋqe, bukä tqueŋi, “Laiyonqä” qänätaŋgqe, ii qundnä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iuŋi, hiuŋä qunä.

M

Mäsayä

Bukä tqueŋi, “Kraisi” qänätaŋgqe, ii qundnä.

Mbqä-hikä

Qäŋganäŋi, qu mbqä-yquwqä hma eä, hikinä ämimiŋuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, Israitqä iqua mbqä-hikä Romätaŋitä, Grikätaŋitäŋi, eeqänäŋä ämimiŋuwi. Hui wäŋqänäŋä, mbqä peni isua eŋqä-paŋi. Huizi golqä itä imäkmiŋuwi, ii 1,000,000 kina eŋqä-paŋiyi.

N

Namnä aŋä

Mosisi iqu Israitqeu aŋä avqŋqä iu ätuma wätqätaŋga, Goti Iqu iqueŋi, “He wäuŋuä naqä hui imäkpŋqä, namnä aŋä hŋqu mätpiyä” ätukqe. Ga tii-pqä inä ätukqe. “Tapätapä äŋguänäŋitä, yaqueqä huitaŋä-huitaŋä iquauqä huiwitä, zä-yäŋänäqŋqetä, golqetäŋi, iiŋä-iiŋä imäkiyä” ätukqe. Namnä iqueqä yäpäŋgisaŋi, kukŋuä guä ämäsäuekqä ipŋitä, hikä tepquva iquaqutä epŋqänänyä.

Iŋi Israitqä iqua, aŋä avqŋqä iu qaŋä ikämiŋuwiuta, Solomonä iqu Goti Iquenyqä hikä aŋä ämätkqäŋganqe, namnä aŋä iu Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iquenyqä hiqäva imäkmiŋuwi. Namnä aŋä iqueqä ktqe, bukä tqueqä tuwäŋgisa hiŋuä qunä.

O

Olipqä

Olipqe, ii zä hŋqueqä yoqeyi. Ga kiqä häukui, äwiqä kŋŋuä eŋqä-paŋä ma, iŋäqe kiqä aowi, äŋguänäŋä eä, kiqä wäuŋui kuapänäŋä-täŋi. Israitqä iqua olipqä eqä aowitä, häkiyä äyäqämiŋuwi. Quwqä hiqi-teŋqä, ŋŋ huiwä-dä aowä wimäkätŋqä iiŋqätä, ä nätmatqä hnjua-juaŋqätä äyäqämiŋuwi. Aowä iiŋi, quwqä äpmeqä iuŋi, äŋguä wimäkmiŋqe.

Ne kopi wäuŋuä itanä, vowä ikätuŋquä-paŋä iiŋi, Israitqä iqua olipqä wäuŋuä ipu, vowä ikämiŋuwi. Ga Jerusälemä-täŋä qäqä iqiŋi, qoqoŋä zä-olipqä kuapä-täŋä hŋquvi. Kiqä yoqe, qoqoŋä Olipäyi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwäŋgisa hiŋuä qunä.

P

Parisi

Parisi iqua, Israitqä iquautaŋä, Goti Iqueqä kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä äŋguänäŋä-täŋä iquai. Qu kukŋuä-suqeŋqä näqŋqä-vqä iquatä ikämaŋqä imiŋuwi. Israitqä kuapänäŋä iquauqä iwäsäuqeuŋi, Parisi iqua ämaqä jänänäŋä iquayi. Iŋäqe iqua kukŋuä-suqe näqŋqä äväpiyäŋganŋi, suqä quwqä-pqe, qäsä ämämuänyäpu ätumiŋuwi. Iutaŋi qu, “Ne huizi iquauŋi ämäwqätäuŋunä” kŋuä ämepu, quwqä yoqe haqeu ämamänmiŋuwi. Iiŋä ipiyiŋqä, wopqä ipu, suqä äŋguä iqunä kŋuä wiyqaŋgqä-qe, quwqä kŋui, quvqä yqänä ämamiŋuwi. Iiŋqe, Jisasi Iqu Parisi iquauŋi äkasuwä ätuätä, huizi iquauŋi, “Parisi Iquauŋqe, wawiyäpu, äwimasipiyä” ätumiŋqe. Itaŋga Parisi iqua Ique himä-wiuŋqä äväpu, pizqä päkpŋqä imiŋuwi.

Pasopa

Hiunji Pasopauä äqonäŋqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqänäŋä iiyi. Yoqä iqueqä quati, ‘ävausqä’ iiyi.

Hiunji naqänäŋä Pasopaŋganŋi, Israitqä iqua, quwqä kaqä-kawäka Isipä iu wäuŋuä hiŋgi wiyqä äpmamiŋuwiuta ävämakuwiŋqä, kŋuä ämepu aquvä

äqänmiŋuwi. Iŋganj Goti Iqu, Iqueqä eŋätqä hŋqu, Isipä iquauqä aŋä ique-ique ätimäutä, hitmqä iquauŋi pizqä päsätŋqä ändowatkqe. Israitqä iquauŋi, sipsipqä hui äpäsäpu, kiqä häŋeqe, quwqä aŋä ique-iqueqä hänaqä zä-posi iuŋi eä ipŋqä ätukqe. Iŋi eŋätqä ämaqä päsqä iqu, häŋeqä hiŋuä äqunäqe, aŋä iuŋi kaqä-kawäkauqä hitmqä iquau mapäsqä, ävaukukqe. Tiwiqä ii, Mosisi iqu Israitqä iquau Isipä buta ätuma äyapkqeŋqe, Aŋgumä Itmakqä 12:1-42 hiŋuä qunyä.

Iutaŋi, hiunji naqä Pasopaŋgaŋi, Israitqä iqua quwqä aŋä hŋqunä-hŋqunäŋä iuŋi, sipsipqä äpäsäpu, änmiŋuwi.

Pendikosi

Hiunji Pendikosiuä äqonäŋqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqä hŋquvi. Yoqä iqueqä quati, 50 iiyi. Hiunji Pasopa iquesa ti, hiunji 50 inä ae päwqaŋga, Pendikosi iŋga timäumiŋqe. Hiunji naqä iqueŋi, Israiqä iqua kuä-witqä tävqäŋqä yeeqä ipu, ä Goti Iqu Mosisi ique, kukŋuä-suqä qoqoŋä Sänai iu äwikqeŋqä kŋuä indqänäpu, aquvä äqänmiŋuwi. Jisasi Iqu Pasopaŋga äpäkoŋgqeta ti, hiunji 50 päwqaŋga, Dŋä Äŋguä Iqu quuvqä heqiyqä iquau Pendikosiŋga äwimakqe.

R

Romä

Qua naqä Itali iqueqä aŋä-himqä naqe, Romäyi. Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, ämaqä Romätaŋä iqua, qua naqä kuapänäŋä iuŋi, mändi äkittqiyäpu, ä Israitqä iquauŋä-pqe, asä ii itquepu, quwqä äwiŋqä iunä ämimiŋuwi. Iiŋä dutaŋi, Israitqä iqua, Romä iquauŋi himä-wiuŋqä äväpu, huätä päsäwatpŋqä äwinymiŋqe. Iŋi iqua "Kraisi ne ämineyätŋqä Iqu äpäŋqiyä" kŋuä indqänäpiyäŋganj, "Iqu ne Romätaŋä iquauqä yäpä iunda änewewatäniqeqä" kŋuä inä indqänmiŋuwi.

S

Satyusi

Satyusi iqua, Israitqä iquautaŋä, kukŋuä huitaŋä-huitaŋiuŋqä quuvqä eqämiŋuwä iquayi. Quwqä kukŋuä hŋqu, "Goti Iqueqä kukŋui, bukä 5 Mosisi iqu äqäkqä iquanänji. Apqä bukitä, hiŋuä-tqä iquauqä bukitäŋi, Goti Iqueqä kukŋuä hmanjqä" ätmiŋuwi. Quwqä kukŋuä huizi, "Ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua, aŋgi mävauqä ipŋqäuä" ätmiŋuwi. Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizä kuapänäŋi, Satyusi iquayi. Iquatä, Parisi iquatä kukŋuä mäki, kuapänä äunmiŋuwi.

Sämbatqä

Yoqä Sämbatqe, ii Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuä eä, kiqä quati, hapä pmeqe. Bukä Ipäqäkqeuŋi, tii ätnä. Goti Iqu nätmatqä eeqänä imäkätäqäŋga, Iqueqä wäuŋui, hiunji kiŋganäŋä iquesa ipäqiyätä, hiunji 6 duŋqä iqa äpätä, qäpu itquätkqe. Iŋi hiunji 7 iqueŋi, Iqu wäuŋuä miqä, hapä äpmakqe. Iiŋä etaŋgi Iqu Israitqä iquauŋi, "He wäuŋuä asänäŋi, hiunji 6 iunä itquätäpu, 7 iqueŋi hapä Nyi äpmakqä-pa äpmepu, Ŋqänä dappnuwäŋqeqä" ätukqe. Iutaŋi, Sämbatqä iqu, naqänäŋä eä, Israitqä iqua hiunji iqueŋqe, suqä kuapänäŋi qänaki ipu, ique äqänmiŋuwi.

Itaŋga bukä Hiqäva-imäkqä 25 iuŋi, Goti Iqu tiiŋä-pqe, inä ätukqe. "Hiqä wäuŋuä iuŋi, quväukuä 6 iunä itquätäpu, 7 iqueŋi Ŋqäŋqä, qua iqu iqueqä hapä pmeqäŋgayi." Ii Sämbatqä quväukuä hapä pmeqä iqueyi. Huizi, Hipru 4:9 iuŋi, Goti Iqueqä ämaqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä hŋqu matimäuqä änä hitaŋgqeŋqä a ätäutqäŋu. Ii hiunji yäpakäŋga, ne Goti Iqutä hapä näweqä pmetaniqueyi.

Selotqä iqua

Selotqä iqua, gapmanqä Romätaŋä iquauŋqätä, quwqä mäkä-iqä iquauŋqätä, Israitqä iquau ämimiŋuwiŋqä mäwiŋgaŋgi, mäkä ipu, iquau huätä päsäwqatpŋqä imiŋuwi.

Setänä

Setänä iqu, dŋä quvqä iquauqä ämiqä, ga Goti Iqueqä mäkä-huŋqä iqueyi. Yoqä Setänä, ii Israitqä iquauqä aŋä-kukŋuä eä, kiqä quati, kukŋuä mitqä iqueyi. Iqu ämaqeuqä kŋui, qui imäkätä, qu suqä quvqä imäkpŋqä yamwiqä ävätŋqä iqueyi. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquauŋi, quwqä suqä quvqä imäkmiŋuwiŋqä hui mimäuqä ipŋqänä, kŋuä ävätŋqä iqueyi. Iqu iiŋä iqaŋgqetaŋi, iqua, “Goti Iqu neqä suqä quvqe, huätä mämänatnämäuqä iqeqä” kŋuä indqänätqäŋä. Jisasi Kraisi Iqu qua buta aŋgu ävautä, Setänä iqueŋi ämäwqätäukqe. Iutaŋi Setänä iqu, iqueqä yäŋänäqŋqe, näweqä mämeqä eä. Qänakŋi, iqu tä maisquä äsäŋqä duŋqä wäniqe. Ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätanä iutaŋi, Setänä iquenyqä zä miqä iquatuŋque.

Sisa

Romätaŋä iqua, quwqä ämiqä naqä iqueŋi, “Sisauä” änyuätmiŋuwi. Täŋgaŋi neqä ämineyqä naqä iquauŋi, ‘Kiŋäuä,’ ŋŋ ‘Kwinäuä,’ ä ‘Presidenqäuä’ äyä ätätqäŋu. Mäliyai Jisasi Ique ämikqäŋgaŋi, Romätaŋä iqua, ämaqä kuapänäŋä itä mäkä äunäpu, ämäwqätäupiyitaŋi, quŋi ämimiŋuwi. Iŋgaŋi quwqä ämiqä naqe, Sisa Okastusi iqu äpmamiŋqe. Jisasi Iqu äpäkoŋgaŋga, Sisa Taipiriyasi iqu äpmamiŋqe.

T

Täua

Jisasi Iqu qua täu pmetaŋga, ämaqä naqä wäuŋuä huitaŋä-huitaŋä imiŋuwä iqua ämaqä huiuqä quvqeutaŋä kimaŋi täua ätäwimiŋuwi. Quwqä täua hui guä yäŋä-täŋitä imäkmiŋuwi. Hui yäŋä-qe, hikä himänyqä-qe ämepu guä äkimäsäumiŋuwi. Goti Iqu Israitqä iquauŋi, “Ämaqä täua ätäväpiyäŋgaŋi, 40 mämäwqätäuqä pambiyä” ätukqe (Kukŋuä-suqä 25:3). Iutaŋi kuapänäŋäŋgaŋi qu ämaqeu äpäsäpiyäŋgaŋi, 39 duŋqänä äpäkämiŋuwi. Romätaŋä iqua Goti Iqu Israitqä iquau ii ätukqeŋqe, qu zä miqä imiŋuwi.

U

Uwqä vowä mäuqäŋqä

Israitqä iqua, kuä-witqetä kuä-balitä, vowä mäupŋqäŋgaŋi, qu qua bu yasämä mamäuqä, bi eŋqä-pa ätnämäwäwqäpnä. Iutaŋi uwqä hui qua äŋguä iu päkŋgaŋga, hui qua quvqä iu äpäknmiŋuwi. Matiu 13:3 iuŋi kitqä hŋque hiŋuä qunyä.

W

Wainqä

Wainqe, ii guä, häukuä äŋguänäŋä qiyqä iquvi. Ne kopi wäuŋuä iuŋi, vowi kuapänä ikätuŋquä-pa, Israitqä iqua guä-wainqä wäuŋuä iuŋi, kuapänä ikäpu, äŋguänä ämimiŋuwi. Guä-wainqä-häukui, qu änduäpu, qonjqä ipu, kiqä eqä äpäwiqaŋgqe ämepu, wainqä-eqä yäŋänäqŋqä timäutŋqä imäkmiŋuwi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä iŋgisa hiŋuä qunä.

Y

Yaqueqä huiwä

Israitqä iqua nätmatqä kuapänäŋi, yaqueqä huitaŋä-huitaŋä iuqä huiwitä imäkmiŋuwi. Huiwä ii, sipsipqä, bulumäka, meme, kametqä iuta imäkmiŋuwi. Jonä asŋä-qäyqä iqueqä aquvi, huiwä iutaŋä ii ämuasämämiŋqe. Israitqä iqua wainqä eqä äma upŋqe, qae huiwä iutaŋä iquatä imäkmiŋuwi.

Iŋäqe Goti Iqu aaŋä yaqueqe, Israitqä iquau pmua iwimäkkqetaŋi, qu aaŋä yaqueqä huiwä iutaŋi, nätmatqä hui mimäkqä imiŋuwi.

Z

Zä-eaqä

Zä-eaqä, Israitqä iquauqä qua iu ätqäumiŋqä iqu, neyaqä täŋga ätqäuŋqe-täŋi, asänäŋä ma. Kiqä häukui, aaŋä äwinyiqä etaŋgi, qu ändäupu änmiŋuwi.

Zä-huätati

Romä pmeqä iqua, ämaqä huiziu pizqä äpäkpqä, ä jävqä äpäsäpu quwä ämawqä iquauqä kimaŋi, tii imäkmiŋuwi. Qu zä-huätati imäkäpu qua iqi epiyi, quvqä imäkqä iqueŋi, hŋgaŋi nitqätä zä-huätati äuemiŋuwi. Ä hŋgaŋi, gue, zä-huätatitä qäsä äkiqiyäuemiŋuwi. Itaŋi zä-huätati iqu, pämä jänä qua-hävqä bu ämatqätepiyi, ämaqä zä-huätati äuänäŋqä iqu, täŋä-huŋqä ämetäqetaŋi, qäyä päkonätŋqä, hiŋuinä äqunmiŋuwi. Täŋä-huŋqetä, womba iŋqetäŋi, aaŋä kuapänä ämamiŋqe.

Näqŋqä huitaŋä-huitaŋä nätapqä pipa iquayi

Goti Iqu, tiiŋä Iqueyi

Goti Apiqu, tiiŋä Iqueyi.

Makä 10:27
Makä 12:29-30
Lukä 1:37
Lukä 6:35-36
Jonä 4:23-24
Wäuŋuiŋqä 14:14-17
Wäuŋuiŋqä 17:22-31
Romä 1:18-23
Romä 11:33-36
1 Korinä 8:4-6
2 Korinä 1:3
1 Timoti 1:17
1 Timoti 6:15-16
Hipru 4:13
Hipru 10:30-31
Jemisi 1:17
1 Pitä 1:15-17
1 Jonä 1:5
1 Jonä 4:7-12, 16
Jutä 24-25
Itkimäkqä 4:8-11
Itkimäkqä 15:3-4

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, tiiŋä Iqueyi.

Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqe.

Matiu 11:27-30
Matiu 16:13-17
Lukä 1:35
Jonä 1:1-18
Jonä 5:19-29
Jonä 6:35-40
Jonä 8:58
Jonä 11:25-27
Jonä 14:5-11
Jonä 17:1-5
Jonä 20:26-31
Wäuŋuiŋqä 3:13-16
Wäuŋuiŋqä 4:8-12
Romä 1:3-4
1 Korinä 3:10-11
2 Korinä 4:4-6
2 Korinä 5:21
Galesiya 4:4-5
Pilipai 2:5-11
Kolosi 1:15-20
Kolosi 2:9-10
Hipru 1:1-14
Hipru 7:26-28

1 Jonä 2:1-2
1 Jonä 5:20
Itkimäkqä 1:12-18
Itkimäkqä 19:11-16

Goti Iqueqä Ymeqä Iqueŋi, täkä ne eŋqä-paŋä-que ämikqe.
Matiu 1:18-25
Matiu 2:1-23
Lukä 1:26-38
Lukä 2:1-20
Jonä 1:14
Galesiya 4:4-5
Pilipai 2:6-7
Hipru 2:14-18

Jisasi Iqu ämaqeu ämotquetä, täŋä-yaŋä-täŋä iquauŋi, äŋguä iwimäkmiŋqe.
Matiu 4:23-25
Matiu 7:28-29
Matiu 9:35-36
Matiu 11:1-6
Lukä 4:14-44
Jonä 20:30-31
Wäuŋuiŋqä 10:36-38

Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäŋä di, kuapänä imäkmiŋqe.
Matiu 8:1-17, 23-34
Matiu 9:1-7, 18-33
Matiu 12:9-14, 22
Matiu 14:15-32
Matiu 15:22-28, 32-38
Matiu 17:14-18
Matiu 20:29-34
Matiu 21:18-22
Makä 1:21-28
Makä 7:32-37
Makä 8:22-25
Lukä 5:4-8
Lukä 7:11-15
Lukä 13:10-13
Lukä 14:1-4
Lukä 17:12-14
Lukä 22:50-51
Jonä 2:1-11
Jonä 4:46-54
Jonä 5:5-9
Jonä 9:1-7
Jonä 11:11-44
Jonä 21:4-6
Wäuŋuiŋqä 2:22

Ämiqä iqua, Jisasi Iqu äpäkonätŋqä, guä äkiqiyäupu, kukŋuä ämitkuwi.
Matiu 26:47-68
Matiu 27:1-2, 11-31
Makä 14:43-65
Makä 15:1-20
Lukä 22:47-53
Lukä 22:63 - 23:25

Jonä 18:1-14, 19-24
Jonä 18:28 - 19:16

Jisasi Iqueŋi, zä-huätati äuekuwi.
Matiu 27:32-56
Makä 15:21-41
Lukä 23:26-49
Jonä 19:17-37

Jisasi Iqueŋi, qua äptekuwi.
Matiu 27:57-66
Makä 15:42-47
Lukä 23:50-56
Jonä 19:38-42

Jisasi Iqu äpäkonätä, aŋgi ävaukqe. Ga kuapänäŋi hiŋuä äquŋguwi.
Matiu 28:1-20
Makä 16:1-8
Lukä 24:1-49
Jonä 20:1-21:14
Wäuŋuiŋqä 1:3
Wäuŋuiŋqä 2:24-32
Wäuŋuiŋqä 3:15
Wäuŋuiŋqä 4:8-10, 33
Wäuŋuiŋqä 10:39-43
Wäuŋuiŋqä 13:29-39
Wäuŋuiŋqä 17:2-3,
Wäuŋuiŋqä 17:30-31
Romä 1:4
Romä 4:24-25
1 Korinä 15:3-8, 12-23
Itkimäkqä 1:18

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätuŋqä aŋgi ekqe.
Lukä 24:50-51
Wäuŋuiŋqä 1:9-11
Wäuŋuiŋqä 2:32-36
Wäuŋuiŋqä 5:30-31
Romä 8:34
Epäsäsi 1:20-23
Pilipai 2:9-11
Hipru 1:3-4
Hipru 2:9
Hipru 4:14-16
Hipru 7:25-26
Hipru 10:12-14
1 Pitä 3:22

Dŋä Äŋguä Iqu, tiiŋä Iqueyi.
Matiu 28:19
Makä 1:9-11
Makä 3:28-30
Lukä 1:35
Lukä 3:16
Lukä 4:1-2
Lukä 11:13
Lukä 12:11-12

Jonä 1:32-34
Jonä 3:5-8
Jonä 7:37-39
Jonä 14:15-17, 25-26
Jonä 15:26
Jonä 16:6-15
Jonä 20:19-23
Wäuŋuiŋqä 1:4-5, 8
Wäuŋuiŋqä 2:1-18,
Wäuŋuiŋqä 2:38-39
Wäuŋuiŋqä 4:31
Wäuŋuiŋqä 5:3-5
Wäuŋuiŋqä 8:14-17
Wäuŋuiŋqä 10:44-48
Wäuŋuiŋqä 13:2-3
Wäuŋuiŋqä 15:28
Wäuŋuiŋqä 16:7-10
Wäuŋuiŋqä 19:1-7
Romä 5:5
Romä 7:6
Romä 8:9-16, 26-27
1 Korinä 2:4-5, 9-16
1 Korinä 3:16
1 Korinä 6:11, 19-20
1 Korinä 12:1-11, 13
2 Korinä 1:21-22
2 Korinä 5:5
2 Korinä 13:14
Galesiya 3:2-5
Galesiya 4:6
Galesiya 5:16-18, 22-26
Epäsäsi 1:13-14, 17
Epäsäsi 3:16
Epäsäsi 4:3-4, 30
Epäsäsi 5:18-20
Epäsäsi 6:17-18
1 Tesälonaika 1:5-6
1 Tesälonaika 5:19-20
2 Tesälonaika 2:13
Talusi 3:5-6
Hipru 2:4
Hipru 9:14
1 Pitä 1:2, 10-11
2 Pitä 1:20-21
1 Jonä 2:20
1 Jonä 3:24
1 Jonä 4:13
1 Jonä 5:6-8

Goti Iqu, nätmatqä eeqänäŋä imäkkqe.

Matiu 19:4
Jonä 1:3
Wäuŋuiŋqä 14:15
Wäuŋuiŋqä 17:24-26

1 Korinä 8:5-6
Kolosi 1:15-16
Hipru 1:2
Hipru 11:3
Itkimäkqä 4:11

Goti Iqu, nätmatqä eeqänäŋä äŋguä ämitqä.
Matiu 6:25-34
Matiu 10:29-31
Wäuŋuiŋqä 14:15-17
Romä 8:28
Romä 11:36
Kolosi 1:17
Hipru 1:3
Jemisi 4:13-16

Ämaqe, tiiŋiyi

Ämaqä eeqänäŋi, suqä quvqä-täŋi.
Jonä 8:7-9
Romä 3:9-20, 23
Romä 5:12
Galesiya 3:22
1 Jonä 1:8-10

Ämaqä suqä quvqä-täŋi, qu tiiŋi.
Romä 1:18-32
Romä 8:5-8
Galesiya 5:19-21
Epäsäsi 2:1-3
Epäsäsi 5:3-5
Kolosi 3:5-10
Jemisi 4:17
1 Pitä 4:3
1 Jonä 3:4-5

Qokä-apäki quwqä suqä quvqä duta qui imäkŋqäŋqä, yätamäkqä änä miŋqä ipnä. Goti Iqunä yätamäkqä vänä.
Matiu 10:28
Matiu 13:41-42
Jonä 3:18-20, 36
Wäuŋuiŋqä 17:30-31
Romä 1:18-19
Romä 6:23
Galesiya 6:7-8
Kolosi 3:5-6
2 Tesälonaika 1:7-9
Hipru 9:27
Hipru 10:26-31
1 Pitä 1:17
1 Pitä 4:3-5
Jutä 1:7
Itkimäkqä 20:11-15

Goti Iqu, qokä-apäkiuŋi, quwqä suqä quvqä duta qui mimäkŋqä ipŋqä diŋqe, yätamäkqä tiiŋä vänä

Goti Iqu ämaqä eeqänäŋä iuŋqä qeqä äwutätä, häŋä iqumuatätŋqä äwinyä.
Jonä 3:16
Romä 5:8
1 Timoti 2:3-6
2 Pitä 3:9
1 Jonä 4:9-10

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ne häŋä inequmuatätŋqä diŋqä äpäkoŋgqe.
Makä 10:45
Jonä 3:16
Romä 4:25
Romä 5:8
1 Korinä 15:3-4
2 Korinä 5:19-21
Galesiya 3:13
1 Timoti 2:5-6
Hipru 2:9
Hipru 9:28
1 Pitä 1:18-19
1 Pitä 2:24-25
1 Pitä 3:18
1 Jonä 2:2
Itkimäkqä 5:8-10

Jisasi Iqu äpäkonätä, neqä suqä quvqeutaŋä haŋä-iqe, Iqueqä häŋeqä iokqeta huätä mamäunä.
Matiu 26:26-29
Romä 3:25
Romä 5:9-10
Epäsäsi 1:7
Hipru 9:11-14
1 Jonä 1:6-7
Itkimäkqä 7:14-17

Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäŋi iiqä itmäknätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäunä.
Wäuŋuiŋqä 5:31
Wäuŋuiŋqä 10:43
Wäuŋuiŋqä 26:18
Epäsäsi 1:7
Epäsäsi 4:32
Kolosi 1:13-14
Kolosi 2:13-14
Hipru 10:17-18
1 Jonä 1:8-10

Goti Iqu, ne Iqueqä hiŋuiqiŋi, jänänäŋä heatuŋquä inemäkänä.
Wäuŋuiŋqä 13:38-39
Romä 1:16-17
Romä 3:21-26
Romä 5:1, 18-19
Galesiya 2:16
Galesiya 3:6-9
Talusi 3:7

Goti Iqu ne häŋä pmeqä änyä häŋä hŋqu nätapänä.
Jonä 3:1-16
Jonä 5:19-29

Jonä 10:10
Jonä 11:25-26
Jonä 14:6
Jonä 17:2-3
Jonä 20:31
Romä 5:21
Romä 6:5-14
Romä 8:10-17
2 Korinä 5:17
Galesiya 2:20
Epäsäsi 2:1-6
Kolosi 2:13
Kolosi 3:1-4
2 Timoti 1:10
Talusi 3:4-7
1 Pitä 1:22-23
1 Jonä 5:11-12

Goti Iqu, Iqueqä ymeqä heatuŋquä nemäkänä.
Jonä 1:12-13
Romä 8:14-17
Galesiya 4:6-7
Hipru 12:5-11
1 Jonä 3:1-3

Ne, Goti Iqu häŋä inequmuatätŋqä äwiŋgaŋgqeŋqä näqŋqä ämenitaŋi, äänä imäkatuŋque?

Ne, neqä suqä quvqeŋqä "oänä" ätätanä, aŋgi mimäkqä yanä.
Matiu 4:17
Makä 6:12
Lukä 13:1-5
Lukä 15:1-31
Lukä 24:45-47
Wäuŋuiŋqä 2:37-40
Wäuŋuiŋqä 3:19-20
Wäuŋuiŋqä 17:29-31
Wäuŋuiŋqä 20:21
Wäuŋuiŋqä 26:19-20
2 Korinä 7:8-11
2 Pitä 3:9
Itkimäkqä 9:20-21

Jisasi Iqu ne häŋä inequmuatätŋqeŋqe, quuvqä eqiyanä.
Jonä 1:12
Jonä 3:14-18, 36
Jonä 6:47
Jonä 14:6
Jonä 20:31
Wäuŋuiŋqä 4:12
Wäuŋuiŋqä 16:30-31
Romä 3:21-24
Romä 10:9-10
Galesiya 2:16
Epäsäsi 2:8-9

Goti Iqueŋqätä, suqä Iqu ne äänä imäkatuŋquä äwinyäŋqä iiŋqätä näqŋqä heatuŋque, Iqueqä bukiuŋi a tuanä.

Matiu 4:1-4
Matiu 5:17-20
Matiu 22:29
Jonä 8:31-32
Jonä 20:31
Wäuŋuiŋqä 20:32
Romä 15:4
Romä 16:25-26
Kolosi 3:16
1 Tesälonaika 2:13
1 Timoti 4:13
2 Timoti 3:14-17
Hipru 4:12
1 Pitä 1:22-25
2 Pitä 1:19-21
2 Jonä 1:9-10
Itkimäkqä 1:3

Ne asŋä mequanä.

Matiu 28:18-20
Jonä 3:22
Jonä 4:1-3
Wäuŋuiŋqä 2:37-41
Wäuŋuiŋqä 8:12, 36-38
Wäuŋuiŋqä 10:44-48
Wäuŋuiŋqä 16:14-15,
Wäuŋuiŋqä 16:31-33
Wäuŋuiŋqä 19:1-7
Wäuŋuiŋqä 22:12-16
Romä 6:1-4
Galesiya 3:26-27
Kolosi 2:12
1 Pitä 3:20-22

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä, aquvä äqäŋguanä.

Matiu 18:19-20
Wäuŋuiŋqä 2:41-47
Romä 12:3-8
Epäsäsi 1:22-23
Epäsäsi 4:11-16
Kolosi 3:15-17
1 Timoti 4:13
Hipru 10:24-25

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä äminätanä, Naqä Iqueqä ymisaŋä anä natuŋquänä.

Matiu 26:26-30
Makä 14:22-26
Lukä 22:14-20
1 Korinä 10:14-22
1 Korinä 11:17-34

Jisasi Iqueŋqä quuvqä eqiyätuŋquä iqune, tiiŋä pmetatuŋque

Ne, neqä Goti Apiquesä, Jisasi Kraisi, Naqä Iquesäŋi, yäpä iqinyä vquatuŋque.

Jonä 14:15, 21, 23-24

Jonä 15:10-17
Romä 13:8-10
1 Pitä 1:14-16
1 Jonä 2:3-8
1 Jonä 3:22-24
2 Jonä 1:5-6

Ne Goti Iqueŋqätä, ämaqeuŋqätä äneŋquä.

Matiu 5:43-48
Matiu 22:34-40
Makä 12:28-34
Lukä 10:25-37
Jonä 13:34-35
Jonä 14:21
Jonä 15:12-17
Romä 12:9-10
Romä 13:8-10
1 Korinä 13:1-3
1 Korinä 16:14
Galesiya 5:13-15
1 Tesälonaika 4:9-10
1 Pitä 1:8
1 Pitä 4:8
1 Jonä 2:9-11
1 Jonä 3:11-18
1 Jonä 4:7-21
1 Jonä 5:3

Ne suqä Kraisi Iqu imäkätŋqä-pa, imäkatuŋque.

Jonä 13:34-35
Jonä 14:27
Romä 12:9-13
Galesiya 5:22-26
Kolosi 3:12-17
1 Tesälonaika 5:16-18

Ne Goti Iquenyqä tääqä tquatŋque.

Ne tääqe, änä-änä tatŋque?

Matiu 6:5-13
Matiu 7:7-11
Matiu 18:19-20
Makä 11:24-26
Lukä 11:1-13
Lukä 18:1-8
Lukä 21:36
Jonä 14:13-14
Jonä 15:7
Jonä 16:23-28
Romä 8:26-27
Romä 12:12
Epäsäsi 2:18
Epäsäsi 6:18
Pilipai 4:6-7
Kolosi 4:2
1 Tesälonaika 5:16-18
1 Timoti 2:1-4, 8

1 Timoti 4:4-5
Hipru 4:16
Hipru 10:19-22
Jemisi 1:5-8
Jemisi 4:2-3
Jemisi 5:13-18
1 Pitä 4:7
1 Jonä 3:21-22
1 Jonä 5:14-15

Qokä-apäkä iuqä tääqä-tqe, tiiyi.

Matiu 11:25-26
Matiu 14:23
Matiu 19:13-15
Makä 1:35
Lukä 5:16
Lukä 6:12
Lukä 22:32, 39-46
Jonä 11:41-42
Jonä 17:1-26
Wäuŋuiŋqä 4:24-31
Wäuŋuiŋqä 16:25
Wäuŋuiŋqä 20:36
Wäuŋuiŋqä 21:5
Romä 1:9-10
Romä 10:1-2
Romä 15:30-33
2 Korinä 12:7-10
Epäsäsi 1:15-20
Epäsäsi 3:14-21
Epäsäsi 6:19-20
Pilipai 1:3-5, 9-11
Kolosi 1:9-12
Kolosi 4:3-4
1 Tesälonaika 3:9-13
2 Tesälonaika 1:11-12
2 Tesälonaika 3:1-5
Hipru 5:7
Hipru 7:25

Ne Goti Iqueŋi "Äŋguiqe," änäänä tquatŋque.

Lukä 17:11-19
Jonä 6:11
Romä 1:21
Epäsäsi 5:20
Pilipai 4:4-7
Kolosi 2:7
Kolosi 3:17
Kolosi 4:2
1 Tesälonaika 5:16-18
1 Timoti 2:1
1 Timoti 4:4-5

Ne amaqä huiu yätamakqä vquatuŋque.

Matiu 6:2-4
Matiu 7:12
Matiu 25:31-46

Lukä 3:10-11
Lukä 6:38
Wäuŋuiŋqä 11:27-30
1 Korinä 10:24
2 Korinä 8:1-15
2 Korinä 9:1-15
Galesiya 6:9-10
Pilipai 4:14-19
Hipru 10:24
Hipru 13:1-3, 16
Jemisi 1:27
Jemisi 2:15-16
1 Jonä 3:16-18

Ne mändi äkittqänätanä, qeiqinyä pmetatuŋque.
Matiu 5:3-12
Matiu 18:1-5
Lukä 14:7-11
Lukä 18:9-14
Epäsäsi 4:2
Pilipai 2:3-11
Kolosi 3:12-13
Jemisi 4:5-10
1 Pitä 5:5b-7

Ne mbqä yquayä diŋqänä, kŋuä kuapänä mindqäŋqä iquatuŋque.
Matiu 6:19-21, 24-34
Lukä 12:13-21, 32-34
Wäuŋuiŋqä 20:35
1 Timoti 6:6-10, 17-19
Hipru 13:5-6
Jemisi 2:1-9
Jemisi 5:1-6

Ne suqä kukŋuä mitqeuŋi tuwä vquatŋque.
Matiu 5:25-26, 38-42
Matiu 18:15-17
Romä 12:14-21
1 Korinä 6:1-8

Ne ämineyätqäŋuwä iquauä yäpä iqi pmetatuŋque.
Matiu 22:15-22
Wäuŋuiŋqä 5:27-29
Romä 13:1-7
1 Timoti 2:1-4
Talusi 3:1-2
1 Pitä 2:13-17

Ne goti quaŋgä iquauŋqe, quuvqä maeqiyqä itqäŋu.
Matiu 4:10
Wäuŋuiŋqä 17:22-31
1 Korinä 5:11
1 Korinä 6:9-11
1 Korinä 8:1-13
1 Korinä 10:1-22
2 Korinä 6:14-18
Galesiya 5:19-21
1 Tesälonaika 1:9-10

1 Jonä 5:21
Itkimäkqä 21:8
Itkimäkqä 22:15

Ne suqä paaqä häsuäwä mimäkqä iquatŋque.
Wäuŋuiŋqä 13:4-12
Wäuŋuiŋqä 19:11-20
Galesiya 5:19-21
Itkimäkqä 21:8
Itkimäkqä 22:15

Ne naŋui, hiqäva mimäkqä itŋque.
Matiu 9:13
Makä 12:33
Romä 12:1
Hipru 9:6 - 10:18

Ne suqä huiwä yaŋä-iŋqä, Goti Iqu änätapkqe, tuwä mävqä iquatuŋque.
Matiu 5:27-30
Jonä 8:2-11
Romä 13:8-10
1 Korinä 5:9-11
1 Korinä 6:9-20
Galesiya 5:19
Epäsäsi 5:3
Kolosi 3:5-6
1 Tesälonaika 4:1-8
Hipru 13:4
Jutä 1:7

Ne eqä yäŋänäqŋqe änätanä, hiqiiyqä miqä iquatuŋque.
Romä 13:13
1 Korinä 5:11
1 Korinä 6:9-11
Galesiya 5:19-21
Epäsäsi 5:18
1 Timoti 3:1-3
Talusi 1:7
1 Pitä 4:3-5

Quuvqä heqiyqä iqua anäŋi, tii pmetpŋqe

Quuvqä heqiyqä iqua tiiŋä iquayi.
Matiu 16:13-20
Wäuŋuiŋqä 2:41-42
Romä 12:3-8
1 Korinä 12:12-30
Epäsäsi 1:22-23
Epäsäsi 2:19-22
Epäsäsi 4:1-16
Kolosi 1:18
Hipru 10:24-25
1 Pitä 2:4-10
Itkimäkqä 19:5-10

Ne quuvqä eqiyätuŋquä iqune mineyqeŋqe, ämaqä tiiŋä iquau atäuŋuä yatuŋque.
Wäuŋuiŋqä 6:1-6
Wäuŋuiŋqä 14:23

1 Timoti 3:1-13
Talusi 1:5-9

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iqua, tiiŋä pmetpŋqe.
Matiu 28:18-20
Lukä 22:24-27
Wäuŋuiŋqä 20:17-35
1 Tesälonaika 2:1-12
1 Timoti 4:1-16
2 Timoti 2:1-26
2 Timoti 3:10 - 4:5
Talusi 2:7-8
1 Pitä 5:1-4

Ne quuvqä eqiyätuŋquä iquneqä ämineyqä iquauŋi, tiiŋä itquetuŋque.
1 Korinä 9:14
Galesiya 6:6
1 Tesälonaika 5:12-13
1 Timoti 5:17-22
Hipru 13:7, 17

Imbqua tiiŋiyi

Qokä-apäkä ae ämaŋgiyi, tiiŋiyi.
Matiu 19:4-6
1 Korinä 7:1-16
Epäsäsi 5:22-33
Kolosi 3:18-19
Talusi 2:3-5
Hipru 13:4
1 Pitä 3:1-7

Ymeqe, tiiŋiyi.
Matiu 15:3-6
Lukä 2:51
Epäsäsi 6:1-3
Kolosi 3:20
1 Timoti 5:4, 8
Hipru 12:7-11

Kanä-käna eaqu, tiiŋiyi.
Epäsäsi 6:4
Kolosi 3:21
1 Timoti 3:4-5

Yawiqe, ii tiiŋi.
Wäuŋuiŋqä 6:1
Romä 7:2-3
1 Korinä 7:39-40
1 Timoti 5:3-16
Jemisi 1:27

Ämaŋqä suqä iuŋi, apäkä iuatä, qokä iquautäŋi, huätä mändowatŋqä iqäpŋqe
Matiu 5:31-32
Matiu 19:3-9
Lukä 16:18
Romä 7:2-3
1 Korinä 7:10-16

Qokä-apäkä quuvqä heqiyqe, haŋä iqä änäänä meqäpnä

Qu täŋä-huŋqä meqŋqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Romä 8:18-25, 28
2 Korinä 1:4
2 Korinä 4:16-18
Jemisi 1:2-4
1 Pitä 1:6-9
1 Pitä 2:19-21
1 Pitä 5:8-10

Qu himä wiuŋqä iqua quvqä witqueqŋqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Matiu 5:10-12
Makä 13:9-13
Lukä 12:4-12
Jonä 15:18-21
Jonä 16:1-4
Wäuŋuiŋqä 5:41
Romä 8:35-37
Romä 12:12, 14, 17-21
1 Korinä 4:11-13
2 Korinä 4:8-11
2 Korinä 12:10
Pilipai 1:27-30
2 Tesälonaika 1:3-8
2 Tesälonaika 3:2-4
2 Timoti 3:10-13
Hipru 10:32-39
Hipru 12:3-4
1 Pitä 3:13-17
1 Pitä 4:12-19
Itkimäkqä 2:10

Qu äpäkoŋqäŋqe, zä miqä ipnä.

Jonä 6:39-40
Jonä 11:17-27
Jonä 14:1-4
Romä 8:10-11, 38-39
Romä 14:7-9
1 Korinä 15:12-58
2 Korinä 5:1-10
Pilipai 1:20-24
1 Tesälonaika 4:13-18
Hipru 2:14-15
Itkimäkqä 14:13
Itkimäkqä 21:1-4
Itkimäkqä 22:1-5

Goti Iqu, qutä qäqiqi äpme, yätamäkqä ävätqäuä.

Matiu 18:19-20
Matiu 28:19-20
Jonä 14:16-23
Romä 8:35-39
2 Korinä 6:16-18
Epäsäsi 3:17-19
Pilipai 4:13
Kolosi 2:6-7
2 Tesälonaika 3:16
Hipru 13:5-6

Setänä iqu, quŋi qui iwimäkätŋqä huäŋqäŋqä qävqä itqäuä.

Matiu 13:19
Lukä 4:1-13
Lukä 22:3-4
Jonä 8:42-44
2 Korinä 2:10-11
2 Korinä 4:4
2 Korinä 11:13-15
Epäsäsi 2:2
1 Tesälonaika 2:18
2 Tesälonaika 2:9-12
1 Pitä 5:8-9
1 Jonä 3:8-10
Itkimäkqä 12:7-12
Itkimäkqä 20:1-3, 10

Qu haŋä-iqä äki-äkiuta wimeqaŋgutqä iu äpakänä tqäutpŋqe, Goti Iqu yäŋänäqŋqä ävätqäuä.

Matiu 4:1-11
Matiu 6:13
Lukä 22:31-32
Jonä 17:14-19
Romä 8:31-39
Romä 12:12
Romä 16:19-20
1 Korinä 10:12-13
1 Korinä 16:13
2 Korinä 12:7-10
Epäsäsi 3:20-21
Epäsäsi 6:10-18
Pilipai 4:13
1 Tesälonaika 3:1-8
2 Tesälonaika 3:3
2 Timoti 1:7-8
Hipru 2:18
Hipru 4:14-16
Hipru 12:1-2
Jemisi 4:7
1 Pitä 1:5
1 Pitä 5:8-11
1 Jonä 4:4
1 Jonä 5:3-5
Itkimäkqä 12:7-12

Goti Iqu, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iuŋi, äŋguä wimäkätŋqä yäŋänäqŋqä-täŋue.

Matiu 4:23-25
Matiu 9:35
Matiu 11:2-5
Wäuŋuiŋqä 3:1-6
Wäuŋuiŋqä 8:4-8
Wäuŋuiŋqä 19:11-16
Wäuŋuiŋqä 28:8-9
1 Korinä 12:9, 29-30
2 Korinä 12:7-10
1 Timoti 5:23
2 Timoti 4:20
Jemisi 5:14-15

Qänakŋi squä timäuniqe?

Jisasi Iqu qua täuŋqä aŋgi quvepäniqe.
Matiu 24:29-44
Jonä 14:1-3
Wäuŋuiŋqä 1:10-11
Wäuŋuiŋqä 3:19-21
Pilipai 3:20-21
Kolosi 3:4
1 Tesälonaika 1:9-10
1 Tesälonaika 3:13
1 Tesälonaika 4:13 - 5:11
2 Tesälonaika 1:6-10
2 Tesälonaika 2:1-4
1 Timoti 6:13-15
2 Timoti 4:8
Hipru 9:28
2 Pitä 3:1-18
1 Jonä 3:1-3
Itkimäkqä 1:7
Itkimäkqä 22:12-13

Goti Iqu, ämaqä eeqänäŋä iuŋi, Jisasi Iquesanä iwäsäuniŋqe.
Matiu 7:21-23
Matiu 16:24-27
Matiu 25:31-46
Jonä 3:18-21
Jonä 5:24-29
Wäuŋuiŋqä 17:30-31
Romä 2:1-11
Romä 14:10-12
1 Korinä 3:10-15
1 Korinä 4:5
2 Korinä 5:9-10
2 Tesälonaika 1:5-10
Hipru 9:27-28
Hipru 10:26-31
1 Pitä 1:17
1 Pitä 4:3-5
Itkimäkqä 20:11-15

Ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua, qäukuä haqä yätuŋqä epnuwi.
Lukä 12:32-34
Jonä 14:1-3
2 Korinä 5:1-8
Pilipai 1:23-24
1 Pitä 1:4-5
Itkimäkqä 4:1-11
Itkimäkqä 21:1-4
Itkimäkqä 21:22 - 22:5
Itkimäkqä 22:14-15

Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iqua, tä maesquä äsäŋqä iqueŋqä upnuwi.
Matiu 10:28
Matiu 13:41-42, 47-50
Matiu 25:41
Lukä 16:23-26

2 Tesälonaika 1:9
Itkimäkqä 20:11-15
Itkimäkqä 21:8